

PHYSICA SPE CVLATIO ADMODVM

REVERENDI PATRIS FRATRIS
Alphonfi à Vera Cruce Doctoris Theologi, & bonarum artium
Magistri: Sacri ordinis Eremitarum Diui Augustini: Primarij præfe-
cti in vniuersitate Mexicana in noua Hispania, olim in partibus In-
diarum maris Oceani. Nunc tertio ab eodem auctore edita, & in
pluribus aucta, & innumeris repurgata mendis, & speculationibus
integris locupletata, maxime in libro de cœlo & mun-
do, vbi noui orbis descriptio per loca maritima om-
nia, ad austrum & aquilonem & alia
quæ desiderabantur.

Cum Indice questionum, seu speculationum omnium.

SALMANTICÆ,

Excudebat Ioannes Baptista à Terranoua.

Anno. M. D. L. XIX.

Expensis Simonis à portonarijs.

ON Philippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorcas, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iauen, Cõde de Flandes, & de Tyrol, &c. Por quãto por parte de vos fray vizete de quin tanilla, procurador general de la orden de sancto Augustin, nos a sido fecha relacion diziẽdo, quã podia auer siete años poco mas o menos: que nos ouimos dado licencia al Maestro fray Alonso de la vera Cruz, frayle de la dicha orden, è cathedratico de prima en la vniuersidad de Mexico, para imprimir vn libro intitulado curso de artes è philosophia, y que agora auia añadido el dicho libro en muchas partes, en lo qual auia passado mucho trabajo è ocupacion: suplicãdo nos, le diesemos licencia y facultad para lo poder imprimir con las dichas enmiendas è añadiduras, o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro cõsejo, por quãto en el dicho libro se hizo la diligencia que la pregmatica por nos agora nueua mente fecha dispone, fue acordado, que deuiamos mandar dar esta nuestra carta para vos en la dicha razon, è nos touimos lo por bien: y por la presente damos licencia y facultad a qualquier impressor de estos nuestros Reynos, para que por esta vez pueda imprimir el dicho libro q̄ d̄ suso se haze menciõ cõ las dichas emiẽdas y añadiduras, sin q̄ por ello caiga ni incurra en pena alguna: y mandamos q̄ la tal impresion se haga del dicho libro original q̄ varubricado cada plana, y firmado al fin del, de Domingo de çauala nuestro escriuano de camara, y de los q̄ residen en el nuestro cõsejo: y que despues de impresso, no se pueda vender ni venda, sin que primero se traiga al nuestro cõsejo juntamente con el dicho original, para que se vea si la dicha impresion esta conforme al original, so pena de caer è incurrir en las penas contenidas en la pregmatica & leyes de nuestros Reynos: è no fagades ende al so pena de la nuestra merced, y de cinquẽta mil marauedis para la nuestra camara, dada en Madrid à veynte y vn dias del mes de nouiẽbre de .1568. Años.

D. Cardí El Licẽciado El Doctor Sua El Licẽciado El Licẽciado El Doctor
nalis Si- Menchaca, rez d̄ Toledo. fuen mayor. Iuã Thomas. Gaspar de
gunt. Quiroga.

E yo Domingo de çauala escriuano de camara de su Magestad la
fize escriuir por su mandado, con acuerdo de los de su Consejo.

ARCHIPRAESVLIDIGNISSIMO APVD VALENTIAM DOMINO

Magistro, Domino Fratri Thomæ à Villanueva, ex ordine Eremitarum
Sancti Augustini assumpto, suus Frater Alphonsus à Vera
Cruce eiusdem ordinis, felicitatem.

Vim olim antistes ornatissime, prouincię Castellę feliciter præesses, ad hęc noui orbis prouinciã ordinis S. P. N. Auguf. quę ab illa quam gubernandam acciperas, velut ex equo Troiano dimanauit, literas misisti, quib⁹ tuos velut pater admonebas filios, vt in nouo orbe, nouaq; prouincia, & apud nouiter conuersos, noua fieret omnia, atq; tradendarum disciplinarum, instruendorumq; discipulorum noua esset ratio. Siquidem, Archiepiscopo obseruandissime, periculũ feceras, quantũ sine fructu in illis caudatis syllogismis formandis insudatur. Quippe qui Compluti publicus professor sic argutias penetrasti oēs, vt meritò inter oēs habitus fueris vnicus. Atque cùm ad portum religionis tanq̃ ad asylum tutissimũ cõfugisti, à tergo ista relinquens, equus arbiter, & iudex effectus, mediũ (quod tenent beati) amplectendũ præcepisti. Quãobrem resolutionẽ in Sũmulis, & Dialectica e didimus, superflua resecantes, & breui tẽporis curriculo necessaria tradetes. Quãtus fuerit profectus, quãque salubre consiliũ tuum Pater amplissime, exploratissimũ habent oēs: Viresq; resumens in Physica disciplina, idem quod in Dialectica præstare visum est. Quapropter hanc Physicã Speculationẽ succintẽ sic emisimus, vt quę necessaria desiderãda nõ sint. Sed cũ hęc alicui dedicare in animo esset, tu inter mortales oēs occurristi primus, cui iure optimo hoc nostrum opus, quale est, sit nũcupadũ. vt tua virga cęforia corrigas, & emedes. Quis melius de Physica Speculatione q̃ ille qui inter grauissimos Philosophos cõsummatissimus est declaratus? Nã sicut inter Cõcionatores tui tẽporis apicẽ es adept⁹, & inter Theologos profundissimus p̃dicaris, & inter religiosos religiosissimus, sic in discernedis, & dijudicãdis aliorũ scriptis cũ omnibus certas: q; meritissimẽ ab Archipræsule Hispalẽsi, causarũ fidei supremo censori Manrico, cùm esses Burgis prior in nostro cõuentu, examinandorũ librorũ omniũ cura tibi cõmissa sit: vt ille probatus, quẽ tu p̃basses, atq; ille reprobus, quẽ tu reprobares, haberet. Recipe ergo grato animo, & illa tua cãdidissima, angelicãq; modestia hoc pexile munus, nõ ad donũ, sed ad animũ respiciens. Quòd si tibi arrisisse intellexero, calcar appositum certò scias: vt ad altiora (diuino aspirãte numine) sit ad nitendũ. Vale nostri ordinis nõ vulgare ornamentũ.

ADMODVM REVERENDO

PATRI FRATRI ALPHONSO AVE

ra Cruce in artibus magistro, in sacra Theologia Doctori, & in al-
ma vniuersitate Mexiconensi Primario cathedratico,

Raphael de Ceruanes in artibus magister, &

in sacra Theologia Doctor, ac Ecclesiæ

Metropolitanæ Mexiconensis

Thesaurarius.

S. P. D.

I cursum vitæ huius in qua mortales sic sui obliuiscuntur: vt
bona quæ verè bona sunt, abijciant, ex alta mentis acie cõtè-
plari liceat, variè certè nobis acutissime Doctor, harũ rerũ
humanarũ volubilitates, controuersiaq; semper agitantur:
quas fugere, aut euadere, pauci, quos æquus amaui Iuppi-
ter potuere. Sic enim natura in hanc lucem, ac lege victos
nos protulit: vt innumera, terribiliaq; dãnã patiamur. Quapropter omnibus
viribus, totoq; conatu nos obniti necesse est: vt hanc infelicem humanæ fortis
legem melius, & maiori cum tranquillitate, atque quiete pergamus, ne nos pro-
cellæ tempestatum demergant, nec permittant adoptatum portum, quæ glo-
ria nostra est, felici nauigio nos transfretari. At si diligenter indagamus, nullũ
aliud potius nauigij genus ad hoc instabile pelagus transfretandum adinue-
niri potest, quàm literarum, scientiæ, ac sapientiæ immortalis, immarcessibilis
q; thesaurus, qui hominem quasi è terreno pondere denudatum, ad cœlestia
docet transcendere loca, naturæque abdita præscrutari, atque ineffabilia de di-
uinis archanis attingere mysteria: vt iam hic homo diuina Philosophia illustra-
tus, supra humanæ conditionis naturam positus credatur. Quod tibi Doctor
acutissime ni fallor (& scio quòd non fallor) proprio Marte, diuinoq; adiutorio
datum est, qui in literis, veraque sapientia per multa temporum curricula insu-
dasti: tum intra te ipsum meditando: tum alios indefessa lectione docendo, si-
ue priuatim in tuo cœnebio, sed & publicè in nostra præclara Mexiconensi
vniuersitate cathedram primam Sancti Thomæ cum doctrina sana, & catholi-
ca regendo. Ex quibus lectis, ac per lectis, multas eorum dictasti resolutiones,
non solum quæ ad Theologiam Architectonicam scientiam pertinent, sed etiã
nunc quæ ad Philosophiam naturalem necessaria sunt, in quibus ita clarè, luci-
dè, & resolutè habuisti, vt merito opus physicum, clarum, lucidum, ac resolu-
tissimum inter alia habeatur. Quod legi, & perlegi, dignumq; vt ab omnibus
legatur iudicauit. Lætare ergo vniuersitas nostra Mexiconensis, quæ tantum
meruisti habere doctorem. Vale mi Doctor, decus, & lumen Academiæ no-
stræ.

INDEX RERVM OM-

NIVM QVÆ IN HOC OPERE

continentur secundum ordinem alphabeti-
cum digestus.

A

Vgmentatio an possit dici gene-
ratio: per integram speculatio-
nem. pagina. 251.

Augmentatio quo pacto di-
catur partialis generatio. pagina. 252.

Augeri viuens quando contingit, quæll
bet aucti pars augetur: vnde late p integrã
speculationem. p. 254.

In augmentatione viuētis quomodo sit
præuia digestio. p. 255.

An augmentum in viuente possit esse
motus continuus late per integram specula-
tionem. p. 257.

Augmentum in viuente non est mo-
tus continuus. p. 258.

An in augmento viuētis possit esse motus
continuus late. p. 257.

Agens in agendo an repatiatur: late per
integram speculationem. p. 262.

Alteratio non est motus continuus. pa-
gina. 259.

Astra quomodo influant in istis inferio-
ribus, late. p. 292.

Aër diuisus in tres regiones: per integrã
speculationem. p. 300.

In aère generantur imperfecta animalia
pagina. 309.

Antiparistasis quid: & quæ sunt quæ fieri di-
cuntur per antiparistalim per integrã spe-
culationem. p. 302.

Aqua pluuiialis vnde generetur: & de fon-
tali similiter. pag. 315.

An agens principale sint qualitates acti-
uæ. pagina. 283.

Accidens ducit in cognitionem substan-
tiæ. pagina. 153.

Auditus quomodo contingat pag. 363.

Animæ consideratio ad phys. spectat.
pagina. 342.

Animæ rationalis consideratio in quan-
tū forma corporis ad phys. spectat. ibidē.

Anima est actus primus substāialis cor-
poris physici. p. 343.

Anima non est corpus pagina. 344.

Anima quomodo dicitur numerus seip-

sum mouēs ad mētem Platonis. 346.

In aia armonia cœlorū reperitur. p. 347.

Animæ vegetatiuæ partes nutritiuum,
augmentatiuū, & generatiuū. pag. 351.

In anima sensitiua solum quinque sensus
sunt ponendi exterior es. pagina. 357.

Anima quomodo sit in qualibet parte a-
niamati. pagina. 383.

Anima distinguit à suis potentijs. p. 385

C

Causa quid agit pagina. 76.

Causalitas cuiuslibet causæ. pag. 78.

Causa finalis quomodo cū actu nō sit cau-
sat pagina. 82.

Casus quomodo detur, & fortuna p. 87.

Causa prima quomodo agat & causet,
& necessario causet, sed in rebus manet con-
tingentia pagina. 194.

Caloris vulgo dicti an dentur pag. 175.

Cœlū est cōpositū ex materia & forma.

Cœlum quomodo mouetur ab intelligē-
tia motiue, non tanquam à forma informā-
te. pagina. 208.

Cœlū non est animatū, & late ibi. p. 211.

Cœlum est sphericę figurę. pagina. 214.

De cœlorum numero & ordine varia a-
pud antiquos opinio. pag. 226.

De motibus cœlorum, & de crassitudine
eorum & distantia in circumferentia per in-
tegram speculationem pag. 226.

In cœlo eccentrici & concentrici & epi-
clicli sunt ponēdi p integram specu. p. 228.

In firmamento diuersi motus, & vnde p-
ueniant. pagina. 228.

Cœli ponendi sunt decem, qui & mo-
uentur ab intelligentijs motricibus: & su-
pra ponitur cœlum empiricum immobile
pagina. 228.

Cœlū quomodo influit in istis inferiori-
bus late pagina. 292.

Circuli componentes totam spherā sunt
decem, sex maiores & quatuor minores: de
quib⁹ late. p. 231. & 232. per integrã specu.

Cibus in nutrimento & augmento viuē-
tis neque in pleno neq; in vacuo recipitur,
sed in poris aère plenis fit pagina. 256.

*3

Con-

Index rerum omnium.

Continuum non potest componi ex in-
divisibilibus. pag. 154.

Corpori simplici quomodo competat
ei vnus motus simplex pag. 205.

Colurus quid sit, & quomodo vnus sit diuidens
æquinoctia & aliter diuidens solstitia. p. 232.

Colorum quot sunt species pagina. 361.

Creatura non potest creare pagina. 47.

Creandi potentia probabile est creatu-
ræ non posse communicari pagina. 48. con-
trarium probabilius pagina. 49.

Creatura quomodo posito miraculo de
sacra. pagina. 49.

Quot sunt genera causarum pagina. 77.
& pagina. 79.

Creatio de mente Aristo. datur. pag. 53.

Clima quid sit, & quot ponantur tam ad
Australium quàm ad Aquilonem. pag. 217.

D

DDeclinatio & latitudo in planetis quo-
modo sit consideranda pagina. 231.

Digestio quomodo in viuento perfecto
contingat, & in qua parte: & plura ad pro-
positum. pagina. 256.

E

Exalatio quid, & quomodo à vapore dif-
ferat. pagina. 306.

Elementa an maneat in mixto formali-
ter, vel solum virtute, & de combinatione
& dispositione eorum late pagina. 269.

Elementum qua ratione dicatur esse in mix-
to virtute, cum non sit actu. pagina. 271.

Elementa solusunt quatuor, & quare. p. 275.

In elementis in quibus est symbolum
quomodo facilius sit transitus pag. 277.

Eclipsis lunæ vel solis nunquam contingit
nisi sub ecliptica in capite vel in cauda dra-
conis. pagina. 232.

Eccentricos & epiciclos ponendos in cœ-
lo probatur late. pagina. 228.

Equinoctialis linea quomodo veniat cõ-
sideranda pagina. 231.

Euidetia duplex summa & non summa. p. 243

F

Fatum quomodo catholicè loquendo
debeat dari & negari non possit. pagina.
88. & 89.

Fascinatio an verè sit, & sint fascinatores
pagina. 375.

Forma est principium intrinsecum rei
naturalis. pagina. 52.

Forma omnis naturalis excepta anima
rationali educitur de potentia materiæ ibi-
dem, & pagina. 53.

Formam educere de potentia materiæ est actu
fieri quod erat in potentia materiæ ibidem.

Interformas alias & animam rationalem
distinctio est pagina. 54.

Quædam formæ magis pendent à mate-
ria quàm aliæ pagina. 55.

Quomodo forma dicat generari. pa. 56.

Forma quomodo sit actionis principium
pagina. 74.

Fortuna quid sit, & in quo casu deus, & quo
modo ad efficientem causam reducat. p. 87.

Formæ substantiales non acquirunt esse suc-
cessiuè sed bene accidentales pag. 142.

Formæ substantiales tam animatorum quàm
inanimatorum in instanti introducuntur
ab agente naturali. pagina. 143.

Formæ substantialis dispositiones suc-
cessiuè introducuntur. pagina. 143.

Formæ substantialis dispositiones neces-
sarij effectus formæ dicuntur ibidem.

Forma fit terminatiuè, & subiectum cõ-
pletiuè pagina. 242.

Fulmen vnde causetur, & quæ sit mate-
ria eius pagina. 327.

De fulmine effectus varij & notandi. pa-
gina. 328.

Forma artis à forma naturali quomodo
distinguitur pagina. 95.

G

Galaxa quid, & quomodo causetur pa-
gina. 335.

Generatio ad totum terminatur, & non ad
formam pagina. 56.

Generationis terminus in creaturis du-
pliciter accipitur. pagina. 56.

Generatio non est propriè motus. pagin-
a. 138.

Generatio quot modis capiatur. p. 240.

Generatio simpliciter quæ est acquisitio
formæ substantialis & secundum quid quæ
est accidentalis pagina. 241.

Generatio non est alteratio, licet præsup-
ponatur, ad eam ibidem.

Quomodo generatio vnius alterius sit
corruptio. ibidem.

Nan tenet verum in genere simpliciter
sed non secundum quid.

Generatio simpliciter hominis dicitur
etiam si anima solum per creationem.

¶ Generatio vnius quomodo alterius sit
corruptio latissimè per totam speculatio-
nem pagina. 246.

Custatio & de sensu gustus quomodo
contingat. pagina. 369.

Quæ in hoc opere continentur

H.

Homo per mortem verè dicitur corrûpi, etiã si aia sit immortalis. pag. 246.

Homo in statu innocentia, an perpetua ri possit. pagina. 288.

Homini generatio qualiter verè sit, etiã si anima à solo Deo creetur. pag. 242.

In homini generatiõe an sensituum sit prius intellectuõ, & maneat introducto in intellectuõ. pagina. 251.

I.

Ideæ posite à Platone in quo sensu verum sit, pagina. 57.

Ideæ an sint causa, & quomodo, & in quo sensu à Platone. pag. 83. & 84.

Individuum vnum, non potest transire in aliud. pagina. 243.

Indivisibile moueri non potest. pa. 161.

Individuũ vnũ nõ põt trãfire i aliud. 245

Individuum vnum in aliud transire potest transmutatione apparenti, vt in alchimia. pagina. 244.

Infinitem actu non potest dari, benè tamen in potentia. pag. 107.

Infinitu materiale quomodo sit cognoscibile & quomodo dicatur incognoscibile pagina. 111.

Infinitu in magnitudine per nullã potẽtiam dari potest: quia repugnat. pag. 113.

Infinitu in multitudine nõ põt dari. p. 114

Influentia est qualitas distincta à motu & lumine. pagina. 292.

Insula Maluca, quas del clauo dicimus sunt in demarcatione pertinẽtes ad regem Hispania, & nõ Lusitania apertissime probatur. pagina. 234.

Iris quid, & quomodo causetur & diuersæ apparitiones vnde pueniant. pag. 331.

L.

Locus est superficies corporis continetis locatum. pag. 117.

Locus nõ est corp, nõ est materia. ibidẽ.

Locus in quo sensu dicitur immobilis. p. 118.

Locus pprius est æqualis locato. p. 119.

Locus multis modis capitur. pag. 121.

Locum naturalem quælibet res mundi appetit & habet. pagina. 123.

Locus naturalis cõseruat rem. pag. 123.

Sic quælibet res suum habet locum, vt nullũ corpus naturaliter possit esse simul in duobus locis, sed bene per diuinam potẽtiam. pagina. 125.

Longitudinis distantia à Toletõ vsq; ad insulam Cebu in insulis Philippinis est. 216.

graduum, & 15. minorum. pag. 234.

Longitudo à linea demarcationis & diuisionis orbis inter reges Hispaniarũ & Lusitania vsq; ad insulã Cebu est cõtum triũ graduum. ibidem.

Liberum arbitriũ liberum est ab influenza cœlorum & quomodo. pag. 294.

Lumen & influẽtia quomodo differunt. pagina. 292.

M.

Materia quomodo sit vna omniũ rerũ, & sit principiũ rei naturalis. pag. 30.

Materia quæ est subiectũ differt à subiecto accidentium. pagina. 31.

De materia quomodo Plato & Aristot. consentiant. pagina. 32.

Materia an aliquando sine forma, variæ opinioniones. pagina. 32.

Materia actu materia est, & dicitur esse in potentia: quia in sua ratione formali nõ includit actum alicuius formæ, sed potest quælibet recipere. pag. 36.

Materia prima non est nisi per formam. pagina. 37.

Materia nullã habet sibi cõæquam quantitatem. pagina. 38. & 39.

Materia prima à solo Deo per creationẽ est, & ideo in generabilis & incorruptibilis. pagina. 42. & 43.

Materia est cognoscibilis per analogiã, & per negationem. pagina. 45.

Materia est cognoscibilis per formam. pagina. 46.

Maris fluxus & refluxus vnde causetur. pagina. 318.

Maris salsedo vnde causetur. pag. 320.

De metallorũ natura & vnde causet. p. 336

Meteorologica quomodo fiant, & quæ sit materia eorum. pag. 308. & 310.

Meridianus circulus quis sit, & ad quid seruiat. pagina. 232

Meridian' Toleti differt à Meridiano Mexicano ferè per horas. 7. quia Toleti Sol oritur ante quã Mexici per. 7. horas. pag. 233.

Meridianum habere eundem duos stat, cũ tamen non sint in eadem latitudine seu distantia ab æquinoctiali, ibidem.

Mixta imperfecta in aère generantur. pagina. 309.

Vtrum quodlibet mixtum componatur ex. 4. simplicibus. pagina. 279.

Mixtio qualiter fieri potest late. pa. 266.

Motus & tempus non componitur ex indiuisibilibus. pagina. 155.

Index rerum omnium

Mouens & motum oportet simul sint, quomodo motus motui comparari possit pagina. 168.

Quomodo omne quod mouetur ab alio mouetur. pag. 187. & 188.

Motor primus est durationis infinitæ, & impartibilis. pag. 192.

Motor primus est immobile & vnus. p. 190

Motus quid sit, & quotuplex. pag. 100.

Motus non est quid distinctum à re, que mouetur. pagina. 101.

Immoti fluxus quomodo considerantur. pagina. 102.

Motus & tempus non componuntur ex indiuisibili. pagina. 155.

Motus solum sunt tres species. pag. 136.

Motus speciè capit non à termino à quo, sed à termino ad quem. pag. 137.

Motus omnis est à contrario ad contrarium.

Motus solum est ad tria prædicamenta, scilicet ad qualitatem quantitatem & vbi. pagina. 140.

Ad vnitatem motus que sunt necessario requisita. pag. 144.

Ad vnum numero motum requiritur vnitatis mobilis, & termini, & viæ, & temporis. p. 146.

Motus reflexus aliquo modo potest esse continuus, & alio modo non. pag. 147.

Motus contrarietas penes terminos contrarios ad quos attendi debet. pag. 150.

Motus primus esse eius non datur. pa. 159.

Motus non potest esse in indiuisibili. p. 161.

Motus circularis, quo pacto possit esse perpetuus. pagina. 198.

Mundum non fuisse ab æterno est fidei articulus. pagina. 182.

Mundum fuisse ab æterno non probatur ex rationibus Arist.

Mundus potuit esse ab æterno à Deo quantum ad partem incorruptibilem: sed non quantum ad corruptibilia. pagin. 185. & 186.

N.

Naturale multis modis dicitur. pa. 3. & 4.
Natura quid agit, & quot modis dicitur. pag. 68.

Natura, quomodo agat, propter finem. p. 70.

Quomodo res naturales ex naturis consistunt. pag. 70.

Necessarium multis modis dicitur. pa. 10.

Ad notitiam intellectiuam ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia est progressus. pagina. 17.

Nunc tempus quomodo sit indiuisibile. pagina. 156.

O.

Obiecti differentia materialis non diuersificat potentiam. pa. 15.

Orbes omnes sunt sphericæ figure. pa. 214.

Orbis partitio facta per summum pontificem in gratiam regum catholicorum & Lusitanie. p. 222

Orizo duplex rectus & obliquus. p. 234.

Odoratus quomodo fiat, & de odoratiua potentia. pag. 367.

P.

Planeta quomodo moueatur, & quam habeant quantitatem, & quem seruent ordinem inter se per integram speculationem. p. 226.

Planetarum declinatio & latitudo, quomodo sit consideranda per distantiam ab ecliptica, vel ab æquinoctiali. pag. 231.

Partitio totius orbis facta anno. 1494. ab Alexandro. 6. summo pontifice in gratiam regum catholicorum & Portugalia. pa. 222.

Paradisus terrestris vbi collocandus, vide per integram speculationem. pag. 236.

Periodus determinata, an cuiuslibet entis corruptibilis detur pagina. 285.

Potentiarum quinque genera, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum secundum locum, motiuum, & intellectiuum. pag. 348.

Potentia anime distinguuntur ab anima. pagina. 385.

Potentiarum distinctio sumitur penes actus & obiecta. pag. 387.

Ad physicum spectat de primis substantiis consideratio quantum ad aliqua quæ eis conueniunt. pag. 196.

De principiis rerum naturalium variae opinioniones antiquorum. pag. 29.

Principia rei naturalis intrinseca duo sunt solum. pagina. 25.

Principia rei naturalis materia, forma & priuatio pagina. 26.

Principium & causa differunt. pag. 25.

Priuatio quomodo dicatur principium rei naturalis. pagina. 27.

An priuatio sit aliquid distinctum à materia. pag. 58.

Proportio quid sit, & quotuplex. p. 172

Proportio alia rationalis & alia irrationalis. ibidem.

Punctum, & est intrinsecum & extrinsecum, & lata differentia. pag. 156.

Punctum per fluxum, quomodo causat lineam sicut nunc, tempus, & mutatum esse motum. ibidem.

Q.

Qualitates primæ solum quatuor sunt. pagina. 273.

Index rerum omnium.

Ultra qualitates quatuor primas quas dicunt alia sunt priores. pag. 274.

R.

Res naturales quomodo ab artificialibus differant. pag. 15.

Res naturales quomodo terminentur per maximum quod sic, & minimum quod non. pagina. 69.

Res naturalis quomodo terminari possit per minimam quantitatem. pag. 65.

Rarefactio, an sit augmentatio late per integram speculationem. pag. 259. & 260.

Resolutio in corruptione an fiat vsque ad materiam primam late per totam speculationem. pagina. 248.

S.

Sapientes quando incœperunt. pag. 13.

Salutatores an habeant virtutem contra rabie canum & alia multa de illis. p. 375.

Sensibile quomodo intelligibile. pag. 4.

Semen derisum a viuete quomodo se habeat in generatione. pagina. 55.

Sensatio quomodo cōtingat in quolibet sensu. pagina. 359.

Sensatio quomodo contingit in visua potentia. pagina. 360.

Sensuum conuenientia adinuicem. p. 372

Sensus interiores, an cōuenienter distinguantur. pagina. 377.

Singulare quomodo est scibile & intelligibile. pagina. 4.

Subiectum capitur multis modis. pag. 5.

Subiectum adæquatum philosophiæ, neque est corpus mobile, neque corpus naturale, sed ens mobile. pagina. 6.

Sciētia habetur pprie de re naturali cōposita ex materia & forma, & de omni re. pa. 4.

Sciētia quomodo supponit suum subiectum. pagina. 7.

Sciētia specialis specialiter considerat quod quid est sui subiecti. pagina. 8.

Sciētia physica quomodo homini est necessaria. pagina. 10.

Scientiarum quæ practica, & quæ speculatiua, & qua ratione. pagina. 14.

In sciētia, in demonstratione quia, a notioribus nobis est progressus: sed in demonstratione propter quid a minus notis nobis.

pagina. 18.

Quomodo in sciētia contingat progressus per regressum a causa ad effectum & e contra. pagina. 20.

Sciētia physica quomodo distinguatur a mathematica. pag. 97. & 68.

Sphera ex quibus constet circulis, per integram speculationem. pagina. 234.

T.

Tactus qualiter fiat, & de potētia factiua, pagina. 371.

Tempus est motus primi mobilis secundum prius & posterius. pag. 130.

Tēpus solū in motu primi mobilis ponit, q̄a prim^o, & regularissim^o & notissim^o ibidē.

Tēpus non est qualitas distincta a motu primi mobilis. pagina. 131.

Tempus distinguitur ratione a motu primi mobilis. pagina. 131.

Tempus non est qualitas distincta a motu primi mobilis. pagina. 131. *

Tēpus quantum ad esse tēpus non habet sine operatione intellectus. pagina. 132.

De tēpore in diuersis locis variè loquutus est S. Thomas, sed vera intelligentia. p. 135.

Tēporis nūc quomō sit indiuisibile. p. 156

Terra quomodo sit habitata tam ad Austrum quam ad Aquilonem. pag. 218.

Terræ totius in nouo orbe descriptio per loca maritima a parte Aquilonis. pag. 221.

Terræ totius descriptio notui orbis ex parte Australi. pag. 224. & 225.

Terræ magnitudo & comparatio ad planetas late. pagina. 297.

Totum multis modis capitur. pag. 21.

Quomodo totum sit suæ partes & quomodo non sit. ibidem.

Non est tam propria locutio totū est suæ partes, sicut est totum resultat ex suis partibus. pagina. 22.

Torrída zona non solum inhabitabilis, sed maxime habitata probatur tam ad Austrū quam ad Aquilonem. pagina. 218.

Transsubstantiatio per naturam nō datur, sed potest esse per diuinam potentiā. p. 244.

Transitus facilior in elementis in quibus est symbolum. pagina. 277.

Tropicus cancri, & tropicus Capricorni quomodo intelligantur. pag. 235.

V.

Vacuū nō datur in rerū natura. p. 126.

Vacuū dari per diuinā potentiam nō repugnat. pagina. 127.

Vacuo dato & concesso, si mobile moueretur in instanti non esset. ibidem.

Vapor quō differt ab exhalatiōe, & qualiter sit materia meteorologicarū impressio- num. pagina. 305.

Vniuersum cū constet ex tanta varietate rerum perfectū dicitur esse. pag. 200.

Velo

Index specula.

Velocitas in motu qualiter cognoscenda. pagina. 176.

Velocitas in motu ex parte causæ qualiter consideranda. pagina. 179.

Ventus an sit exhalatio. pag. 323.

Vinum & acetum non sunt eiusdem speciei. pagina. 243.

Visio quomodo contingit in potentia vi sua. pagina. 360.

Vox quomodo causetur, & nonnulla alia consideratione digna. pag. 365.

Z.
Zenith vocatur punctum in coelo respondens capiti: & oppositum dicitur Nadir. pagina. 233.

Zodiacus in coelo quomodo consideratur, & quam habeat latitudinem. pagina.

2 3 2.
Per medium zodiaci linea ecliptica intelligitur, quæ & via solis est, quia nunquam sol ab ea declinat. ibidem.

Index speculationum quæ in toto volumine continentur: Primus Physicorum viginti continet speculationes.

- 1 Trùm de re naturali sit scientia. pagina. 3.
- 2 Vtrum corpus mobile sit subiectum huius scientiæ. pag. 5.
- 3 Vtrum hæc scientia debeat considerare quod quid est sui subiecti. pagina. 9.
- 4 Vtrum hæc scientia naturalis sit homini necessaria. pagina. 11.
- 5 Vtrum hæc scientia sit practica an speculatiua. pagina. 14.
- 6 Vtrum in hac scientia naturali sit progressus ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia. pagina. 16.
- 7 Vtrum totum sit idem quod suæ partes. p. 12.
- 8 Quot sunt principia rerum naturalium. p. 25.
- 9 Vtrum materia sit pura potentia. pa. 31.
- 10 Vtrum materia habeat de se aliquem actum. 36
- 11 An materia habeat quantitatem. pa. 39.
- 12 An materia sit ingenerabilis & incorruptibilis. pagina. 42.
- 13 An materia sit cognoscibilis per analogiam. pagina. 45.
- 14 An creatura possit creare. pag. 48.
- 15 An de mente Arist. detur creatio. p. 50.
- 16 Vtrum forma educatur de potentia materię. pagina. 52.
- 17 Vtrum generatio terminetur ad formam. pagina. 56.
- 18 Vtrum priuatio sit quid distinctum à materia & forma. pagina. 57.
- 19 Vtrum res naturales terminentur per maximum. pagina. 60.
- 20 Quid sit sentiendum de minimo naturali. pagina. 64.

¶ Liber. 2. Physic. 8. continet speculationes.

- 1 **A**N recte natura sit ab Arist. definita. pagina. 67.
- 2 An forma sit principium actionis. p. 73.
- 3 An solum sint quatuor genera causarum. pagina. 76.
- 4 An idem sint etiam causæ. pag. 83.
- 5 An fortuna casus fatum sint causa. pa. 86.
- 6 An natura agat propter causam. pag. 92.
- 7 An forma artis differat à naturali. pa. 94.
- 8 An sit differentia inter physicam & mathematicam. pagina. 97.

¶ Lib. 3. Phy. 4. continet specula.

- 1 **A**N motus distinguatur à mobili, & à forma ad quam est motus. pag. 100.
- 2 An possit dari actu infinitum. pag. 106.
- 3 An infinitum sit in cognoscibile. pag. 111.
- 4 An per diuinam potentiam possit dari actu infinitum. pagina. 112.

¶ Lib. 4. phys. habet. 4. specula.

- 1 **V**trum locus sit superficies. pa. 117.
- 2 An omne ens habeat suum locum naturalem. pagina. 121.
- 3 An vacuum sit dabile. pag. 126.
- 4 An tempus sit aliquid reale. pag. 129.

¶ Lib. 5. Phy. habet. 6. specula.

- 1 **A**N sint solutes species motus. p. 140.
- 2 An solum ad tria predicamenta sit motus. pagina. 140.
- 3 An formæ substantiales successiue acquirantur. pag. 142.
- 4 An ad unitatem motus tria requirantur. pagina. 144.
- 5 An motus reflexus possit esse continuus. pagina. 148.

Vnde

Quæ in hoc opere continentur.

6 Vnde attendat ur contrarietas in motibus. pag. 150.

¶ Lib. 6. 4. cõpletur specula.

1 AN continuũ constet ex indiuisibili- bus. pagina. 153.

2 An nũc temporis sit indiuisibile. p. 156.

3 An in motu detur primũ esse ei. p. 158.

4 An indiuisibile possit moueri. pag. 161.

¶ Lib. 7. amplectitur. 5. specul.

1 AN sit necessarium quod mouens & motum sint simul. pagina. 164.

2 An quilibet motus cuilibet motui possit comparari. pagina. 167.

3 De proportionibus. pagina. 171.

4 De velocitate motus ex parte spacij. pa- gina. 175.

5 De velocitate motus ex pte cause. p. 178.

¶ In. 8. Physic. sunt. 7. specul.

1 AN sit fidei articulus quod mundus inceperit. pagina. 181.

2 An mũdus potuit esse ab atero. p. 184.

3 Vtrum omne quod mouetur ab alio mo- ueatur. pagina. 186.

4 An primus motor sit immobilis. pa. 189.

5 An primus motor sit infinitæ duratio- nis. pagina. 191.

6 An prima causa agat de necessitate na- turæ. pagina. 193.

7 An ad Physicum spectet cõsideratio de substantijs separatis. pagina. 195.

¶ Lib. vnici de cœlo sunt

15. speculatio.

1 AN vniuersum sit perfectum. p. 199.

2 AN cœlũ sit corp⁹ simplex. p. 201.

3 AN vnus corporis simplicis sit tantum vnus motus simplex. pagina. 204.

4 AN motus circularis possit esse perpetu⁹ pagina. 207.

5 AN cœlum moueatur ab intelligentia. pagina. 209.

6 AN cœlum sit animatum. pagina. 211.

7 AN omnia corpora simplicia sint spheri- ca. pagina. 213.

8 De climatibus. pagina. 217.

9 AN terra sit habitabilis ex omni parte. pagina. 218.

10 Quæ sit poli eleuatio ad Aquilonẽ in lo- cis noui orbis de nouo inuentis. p. 221.

11 Quæ sit poli eleuatio, & distantia ad Au- strum in locis de nouo inuentis. p. 225.

12 De cœlorum numero & ordine. pa. 227.

13 De eccentricis & epicyclis. pagina. 229.

14 De circulis cõponentibus spherã. p. 231.

15 De paradiso terrestri vbi situet. p. 235.

¶ Libro. 1. De generatione
11. habet speculationes.

1 AN generatio & corruptio sit possibi- lis. pagina. 240.

2 AN vnum indiuiduum possit transire in aliud. pagina. 243.

3 AN generatio vnus sit corruptio alteri⁹. pagina. 245.

4 AN in corruptione fiat resolutio vsque materiam primam. pagina. 249.

3 AN augmentatio sit generatio. pag. 251.

6 AN quælibet pars aucti augeatur. p. 253.

7 AN augmentum in viuente sit motus cõ- tinuus. pagina. 257.

8 AN rarefactio sit augmentatio. pag. 259.

9 AN omne agẽs in agẽdo repatiat. p. 292.

10 AN mixtio sit possibilis. pagina. 265.

11 AN elementa maneat in mixto forma liter. pagina. 269.

¶ In. 2. De generatione sunt
8. speculationes.

1 AN sint. 4. qualitates primæ. pag. 273

2 AN solum sint. 4. elementa. pag. 275

3 AN in elementis habentibus simbolum sit facilis transitus. pag. 277.

4 AN quodlibet mixtum ex quatuor sim- plicibus constet. pagina. 279.

5 AN qualitates actiue sint principalia prin- cipia actiua. pagina. 281.

6 AN detur mixtum temperatum vt sit æ quale ad pondus. pagina. 283.

7 AN omne corruptibile habeat determi- tam periodum. pagina. 285.

8 AN homo instatutu innocentie potuit perpetuari. pagina. 287.

¶ Primus Meteororum 8.
continet specula.

1 AN cœlum & astra influant in istis in- ferioribus. pagina. 292.

2 AN elemẽtum terræ sit minus quàm alia elementa. pagina. 296.

3 AN aëris elemẽtũ in. 3. regiones diuida- tur. pagina. 298.

4 AN detur actio p antiparistasim. pa. 303.

5 AN vapor & exhalatio sint materia me- teorologica rũ impressio num, pa. 305.

6 AN mixta imperfecta generetur in aëre. pagina. 308.

7 AN cometa sit de natura cœlesti. pa. 311.

8 Quomodo aquæ fontales generentur. pagina. 314.

¶ Libr. 2.

Index speculationum

¶ Libro. 2. Meteororum. 4. habet speculatio.

- 1 **A**N fluxus & refluxus maris sit naturalis. pagina. 318.
- 2 An ventus sit exhalatio, vel aer motus. pagina. 322.
- 3 An Thypho & Ecephias fiant ex exhalatione. pagina. 324.
- 4 An fulmen ignis sit de nube descendens. pagina. 326.

¶ Liber. 3. Meteororum. 4. continet specula.

- 1 **A**N Halo per refractionem radiorum contingat. pagin. 329.
- 2 Vtrum Iris sit realiter aliquid in nube. pagina. 331.
- 3 An virga & paralelij fiant ex radiorum refractione. pagina. 334.
- 4 An metalla fiant & generentur per naturam. pagina. 336.

¶ Liber primus, de anima. 6. habet specul.

- 1 **A**N ad phyfi. spectet consideratio de anima. pag. 341.
- 2 An anima sit actus primus substantialis corporis. pagina. 343.
- 3 An anima sit numerus se mouens. p. 346.
- 4 An sint. 5. genera potentiarum. pag. 347.
- 5 An conuenienter assignentur partes animae vegetatiuae. pagina. 351.
- 9 An accidens conducatur ad cognoscendam substantiam. pagina. 353.

¶ Lib. 2. De anima. 9. amplectitur specula.

- 1 **A**N anima sensitua sit ponenda. pagina. 357.
- 2 De fascinatoribus & saluatoribus. pa. 374
- 3 An sensus interiores conuenienter distinctantur. pag. 377.

- 4 An tota anima sit in qualibet parte corporis. pagina. 382.
- 5 An potentiae animae distinguantur ab anima. pagina. 384.
- 6 An potentiae distinguantur per actus aut per sua obiecta. pagina. 384.
- 7 An praeter potentias interiores & exteriores sit assignanda alia quae sit appetitus. pagina. 389.
- 8 Vtrum sint ponendae passiones in anima. pagina. 393.
- 9 An sensus possit decipi circa sensibile proprium. pagina. 400.

¶ Liber. 3. De anima. 12. consummatur specul.

- 1 **A**N in homine solum sit anima intellectiua, vel simul cum ea sit sensitua & vegetatiua. pagina. 404.
- 2 An potentiae animae sint in anima sicut in subiecto. pagina. 408.
- 3 An intellectus potentia sit passiva. pagina. 410.
- 4 An sit ponendus intellectus agens. pa. 412.
- 5 An memoria sit ponenda potentia distincta ab ipso intellectu, vel an sit idem quod intellectus. pagina. 418.
- 6 An ratio sit alia potentia ab intellectu. pagina. 421.
- 7 An potentiae distinguantur penes obiecta. pagina. 388.
- 8 An voluntas sit alia potentia distincta ab intellectu & praestantior eo. pag. 425.
- 9 An anima sit immortalis. pag. 438.
- 10 An liberum arbitrium sit idem quod voluntas. pagina. 431.
- 11 An intellectus noster res materiales & corporeas intelligat abstrahendo a phantasmatibus. pagina. 434.
- 12 De cognitionis modo animae separatae. pagina. 439.

Finis speculationum rerumque
omnium, quae in vniuerso hoc opere
tractantur.

PHYSICA SPECVLATIO

ADMODVM REVERENDI PATRIS FRATRIS

Alphonſi à Vera cruce, Sacri ordinis E remitarum D. Augu-
ſtini: bonarum artium, ac Sacræ Theologiæ Magiſtri:

& cathedræ primariæ moderatoris in inçlyta,

ac fideliffima Mexicana ciuitate in par-

tibus Indiarum maris Oceani.

PROLOGVS.

MEMORES promiſſi, ne fidei fractores inueniamur: hanc Phyſicam ſpeculationem in publicum ire decreuimus. Siquidem cùm illam tam in ſummulis (quas vocant) quàm in Dialectica ederemus reſolutionem: mente conceperam, ſi labores illi vtilis, & doctis placerent: id etiam in Phyſica complere. At quia ſpes mea non ad irritum cecidit, & rectè ſentiētibus, iudicijq; perſpicuis, & ſapientibus: id gratum fuiſſe intelligens: ſucceſſiuis horis, & quātum ab alijs grauioribus, ſerioſiſq; ſuffurari datum eſt, ab instituto non recedentes: hanc naturalium rerum conſiderationem in vnum cōgeſimus: ope ræpretium exiſtimantes, compendioſam perueniendi ad arcem viam abſoluere: adducendo meliora, quæ à maioribus ſunt tradita (velut apum habet natura) flores diuerſos ſeligendo: dulcia conficere: & aliqua noua adducendo, ab illis non excogitata, neque inuenta: inuentione enim creſcunt ſcientiæ. Siquidem inter fragrantiffimos, ſimulatq; omni pretio digniſſimos Phyſicæ diſciplinæ fructus: ſpinarum immixta congeries eſt quæſtionum, argumentorumq; colluies: vt ipſam ſpecioſam rei naturalis ſciētiam, tanquam denigrauerint, turpemq;, & exoſam effecerint. Garrula illa ſophyſtica, & fucata traditio tantum ſe ſe inſinuauit, & terminos conſtitutos trãſgreſſa eſt: vt quæ ancillari debuerat, antiſtetur. Quis enim non ex animo doleat, quanta iactura temporis (quo nihil pretioſius) adoleſcentumq; olei, & operis omiſſio ſit in tractandis, quæ de maximo, & minimo naturali multiplicantur argumentis, in illis voluendis, quæ à Calculatore diſſuſè valde tractantur, atque de motuum, & mobilium proportione, & ad inuicem cōparatione ſophyſticè proponuntur? Atq; (vt vnico verbo multa dicam) quæ de triplici motu ab Aluaro Thoma ſunt excogitata

A gitata

gitata: Hoc vnum verè tales afferere posse affirmo: Per totã noctem laborantes nihil cepimus.

¶ Libuit ergo in hac nostra Speculatione, quæ videtur vtilis, atq; necessarias, sic adducere quæstiones, quæ ad declarandã mentem Arist. cõducunt: vt exercitio detur locus, & legentes in breui nõ pœnitendum reportent fructũ. Medullam totius philosophiæ tradidit nobis deuotè, simul & doctè Titelmanus Minorita, grauis author: fecerunt id & alij non contemnendi authores. Verùm quidã breuitati studuerunt: vt nec meminerint exercitij, quòd tyrones plurimùm adiuuat: alij verò simbrias dilatant, vt velle videátur consumere tenera ingenia, & tẽpus omne. Nos igitur ab extremis deuiando, medium tenere sumus conati. An voti cõpotes, alij iudices sunt. Ferè in omnibus libris ordinem Arist. principis philosophorum sequuti, mentèq; eius (quãtum pro nostri ingenij tenuitate permissum fuit,) ob oculos proposuimus. Circa tamen libros de cœlo, quia multa difficilia, atq; nõ tã fructuosè ab eo tradita, solùm vnum librũ apposuimus. Cætera alia, quæ ad astrorum peritiã, & omnia quæ ab aliquibus sunt excogitata, & ficta circa iudiciariã Astrologiã, in proprio tractatu sunt cõsiderãda. Est enim in animo (si dominus dederit) superstitionem omnem à fidelium mētibus tollere, & veritatem tam Physicè, quàm Theologicè loquentes, manifestare in nostris Resolutionibus. Et consultò tãdem missum fecimus textum Arist. tum vt prolixitatem fugeremus: & quia sunt nõ pauci qui id perfecerunt exactè, tum etiã, quia in speculationibus non recessimus à sensu, & textu Aristotelico: adducèdo necessaria aliquando in conclusionibus: modò in notabilibus: & tandem in argumentorũ solutionibus. Quòd si fuerit factũ satis omnibus, & arriserint istæ speculationes, & cõduxerint, vt desideramus: et si textum cum elucidatione expetitum fuerit, parati sumus (modò si mus moniti,) id explere, et votis omniũ satisfacere: nam recognosco debitum, quo omnibus debitores sumus, teste Diuo Paulo. Et cũ hũc nostrum laborem multis placere intellexerim, et adhuc nonnulla super addi, non solùm ex postulauerint, sed importunè extorserint: animũ adiecimus, opus tertio edere aliquãtulo locupletius: interdũ etiã integras speculationes opportunè inferentes: atq; id non sine labore ad finem perduximus, et sub stellæ signo super addita ostenduntur: gratiasque Deo reddamus omnes. Si quæ tamen in prius editis, et modo sup additis in fructuosum offenderit, tarditati ingenij tribuēs, meliora proponat pius Lector. Anno. 1 5 6 9.

PRIMA SPECVLATIO

PROEMIALIS LIBRI PRIMI PHYSI-

corum, An de re naturali sit scientia.

PRIMO queritur, utrum de re naturali sit scientia. Et videtur quod non. Nullum singulare est scibile: sed omnis res naturalis est singularis: ergo nulla res naturalis est scibilis. Et sic illud non erit scientia.

¶ Secundo, Nullum inintelligibile est scibile: sed omne ens naturale est inintelligibile: ergo nullum tale erit scibile. Et sic illud non poterit esse scientia. Maior patet, cum id cuius est scientia, oportet intelligat. Minor probari potest: quia omne tale est sensibile, & nullum sensibile est intelligibile: quia sic aliquis sensus esset intellectus, vel aliqua sensatio intellectio, quod esse non potest.

¶ Tercio, Scientia non nisi de necessariis, & incorruptibilibus est, ut ex Arist. constat: sed nullum naturale ens est necessarium, neque incorruptibile: quia omne tale ex materia, & forma compositum est, quod in se habet unde corrumpi possit, ut docet Arist. sequitur ergo scientiam de re naturali non esse.

¶ In contrarium est, quia de illo habetur scientia, de quo demonstratur propria passio: sed de re naturali probatur, ut quod sit corruptibilis, quia ex contrariis composita: vel quod homo sit sensibilis: quia est rationalis.

¶ Pro solutione oportet notare, quod naturale dicitur multipliciter. Primo modo capitur pro substantia composita ex materia, & forma: sicut homo, lapis, lignum, &c. Et isto modo capitur ab Arist. 2. Physi. cum dicit. Naturale est, quod habet materiam, & formam.

¶ Secundo modo naturale capitur pro dispositione conueniente alicui. Sic dicitur, quod calor igni est naturalis, & sensibilitas homini. Tercio modo capitur, ut distinguitur contra supernaturale. Et sic omne quod ab agente naturali est, naturale erit. Et ita, quod non est miraculosum naturale est. Quarto modo capitur prout distinguitur contra liberum: sicut grauis descensus deorsum, & leuis rursus. Et isto modo, quod ab homine liberum contingit, quantum rationem rectam, naturale non erit. Quod si quantum modum vis addere, erit naturale, quod mo-

tui, & transmutationi subiectum est. Unde omnis res que creata est, naturalis dicitur. Nam nulla est, que non sit subiecta, & etiam si ex materia, & forma non sit composita.

¶ Sexto modo id dicitur naturale, quod alicui a natiuitate conuenit.

¶ Secundo est notandum, quod scientia multipliciter sumitur. Primo pro cuiuslibet veri notitia, quomodo sumit Licontensis, quando. 1. Postea dicit. Scire, est credere firmiter sine hesitatione, cum hoc ita sit ex parte rei. Secundo, Scientia sumitur pro notitia cuiuscumque veri necessarij. Et sic prima principia, & premissa in demonstratione sciuntur. Quo sensu ait Arist. 1. Postea. Premissas magis scimus, quam conclusiones. Tertio sumitur scientia, pro notitia alicuius necessarij, habita per demonstrationem: & sic sciuntur conclusiones, que habentur per demonstrationem, siue sit propter quid, siue quia. Quarto propriissime capitur pro notitia habita per demonstrationem propter quid. Et sic loquitur. 1. Postea. & 1. Physic.

¶ Prima conclusio. Capiendo rem naturalem pro composito ex materia & forma, non solum habetur scientia generaliter, & comunissime, sed proprie. Probatur. De homine quia ex materia, & forma compositus est, non solum habetur notitia quod sit, sed habetur quod sit admiratiuus, quod sit disciplinabilis, quod est habere proprie scientiam. Patet. Tunc habetur proprie, quando in demonstratione propter quid, propria passio de subiecto concluditur: sed sic est de homine: ut si quis sic argumetur, omne animal rationale est admiratiuum: sed homo est animal rationale: ergo admiratiuus erit. Et si de homine probet esse compositum ex materia & forma, vel ex contrariis, quia omne quod corrumpitur, ex materia & forma compositum est: sed homo corrumpitur: ergo ex materia & forma compositus est.

¶ Secunda conclusio. Capiendo naturale 2. modo, de re naturali habetur scientia proprie. Patet: quia demonstrat calor igni, & frigiditate aqua naturaliter conuenire: & homini sensibilitatem: ut patet ex prima conclusione.

¶ Tertia conclusio. De omnino naturali, tertio modo capiendo, que non est miraculosa scientia

Argum. 1.
Aristot. 1. Postea.
Argum. 2.
Argum. 3.
Arist. 1. Postea. text. 66. & 80. & 82.
Arist. 1. C. text. 19. & 20.
Aristot. 3. In contra. Meta. text. 5.
Nota. 1.
Naturale dicitur multis modis.
Aristot. 2. Physi. co. 4.
Aristot. 2.
S. Tho. p. p. q. 9. a. 3.

S. Th. 3. p. q. 2. ar. 12. Nota. 2.
Licontensis.
Multis modis sumitur scientia.
Aristote. 1. Postea. text. co. 1.
Aristo. 1.
1. Conclusio.
Ratio.
2. Conclusio.
Ratio.

haberi potest propriè, sicut & de naturali, quod distinguitur contra liberum. Patet. De omni creatura haberi potest scientia: & de omni tali quid competat ei secundum naturam: vt de graui quod descendat, sicut de leui quod ascendat, probatur, & demonstratur, vt constat: sequitur ergo quod scientia potest haberi.

4. Conclufi. ¶ Quarta cōclusio. De re naturali que est, quia à natiuitate est, scientia largè haberi potest: vt quod homo cum duobus pedibus nascatur, & cum duobus brachijs, &c.

Ratio. quia scientia largè sumpta, notitia est alicuius veri: sed talis notitia de tali re naturali haberi potest, vt constat: sequitur ergo quod de tali re naturali potest esse scientia.

Ad argum. ¶ Ad primum, negamus singulare nō esse scibile, nam sicut est intelligibile, erit scibile. Et quod sit intelligibile patet, tam in intellectu speculatiuo, quàm in practico. Et quia est iudicium singulare, & intellectus habet notitiam Sortis: syllogizatur circa ipsum, & concludit isto modo. Omne animal rationale risibile est: Sortes est animal rationale: ergo risibilis erit. Et in practico. Omnis fornicatio est fugienda: hæc est fornicatio: ergo hæc est fugienda. Illius

minoris in singulari oportet sit notitia, & iudiciū, & intellectus: aliās non posset concludere. Ecce quomodo singulare intelligitur, & sic potest sciri. Et ad Arist. dicimus, eum intelligere directè, non intelligi singulare, & de per se, & sic neque sciri, cum species intelligibilis, quæ abstrahitur à phantasmatis, denudatur ab hic, & nunc: & sic ab omni ratione singularis, qua mediante, in intellectu scientia est: sed tamen quia in illa vniuersali sic abstracta virtute continetur singulare, & cognoscitur similiter. Et etiam ob aliud, quia necesse est intelligentem phantasmata speculari: & posita specie ad phantasma, oportet sit cōuersio, quod singulare est, & alicuius singularis. Sequitur quod singulare possit intelligi, & illius haberi possit scientia: at nō directè per propriam speciem intelligibilem singularem: quia hæc non datur. Et in hoc sensu Arist.

Aristo. 4. de anima. 1. co. 39.

Arist. 1. Phy. t. 49.

Infrà. 3. de anima Specula. 10. conclu. 4.

Ad secūdū. ¶ Ad secundum, concedimus maiorem, negatur tamen minor: imò omne ens natura

le est intelligibile, vt dictū est: & nō solum in vniuersali, sed etiā in particulari. Neque obstat quod sit sensibile: imò adiuuat, cum (pro isto statu) nihil sit in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Neque sequitur quod sensus sit intellectus: neque sensatio sit intellectio. Non sequitur (inquam) quia sunt diuersæ potentie, quæ diuersificantur per nes sua obiecta formalia distincta. Et licet sensibile possit intelligi, non tamen sub eadem ratione obiectum est sensus, & intellectus: quia erit sensibile secundum quod in se habet aliqualem rationem formalem illius sensus, quo sentitur: & si intelligitur, erit in quantum illius est species intelligibilis abstracta à phantasmate: & sic non sub eadem ratione aliquid sentitur, & intelligitur: vnde de sensus non est intellectus, neque sensatio est intellectio, cum vna sit operatio virtutis corporeæ, & alia sit à corpore aliena. Et quando argumētum tenet à cōiugatis, est quando est comparatio superioris, & inferioris: vt si quis dicat. Album est coloratū, ergo albedo est color: sed nō valet: album est frigidum: ergo albedo est frigiditas. Sic in proposito: cū sensibile, & intelligibile non se habeant vt superius & inferius, nō valet consequentia: nam licet intelligibile sit cōmunius, quàm sensibile, non tamen est superius: quia non essentialiter prædicatur de eo.

¶ Ad tertium, concedimus ita esse, vt probatur. s. non esse propriè scientiam, nisi de perpetuis, & æternis: & sic si de corruptibilibus (vt sunt res naturales) datur scientia, non est de ipsis in quantum corruptibilia, & possibilia sunt non esse, sed in quantum habent aliquid æternum, quale in quolibet tali corruptibili inueniri potest: vt est hominem esse rationale: aquam esse frigidā: ignem esse calidum: omnem rem corruptibilem, ex materia & forma componi. Omnia ista sunt perpetua, & necessaria: quare ista oppositio est perpetuæ veritatis. Ignis est calidus. In quo sensu dicitur: essentias rerum perpetuas esse.

¶ SECUNDA SPECVLATIO proæmialis Vtrum corpus mobile sit subiectum rei naturalis.

Probatur

Aristote. 3. De anima. text. co. 39. Arist. 3. de anima. S. Tho. p. p. q. 59. art. 4. & 77. art. 3. & q. de anima. art. 13.

Arist. 3. de anima. text. 7. S. Tho. p. p. quest. 77. art. 5.

Nota.

Ad 3. Arist. 1. Post. text. 9.

S. Thom. p. p. q. 84. art. 1. ad 3. & de verita. q. 15. art. 2. ad 3.

D. August

Argumē. 1.

Robatur quod non. Natura est subiectū adæquatū scientiæ naturalis: ergo non ens mobile. Patet consequentia: quia duo subiecta adæquata vnius scientiæ non dantur. Pro-

batur antecedēs: quia illud est subiectum adæquatū scientiæ naturalis: quod est principium operationum naturalium: sed natura est huiusmodi, vt patet ex Arist. in isto primo Physicorum: sequitur ergo q̄ natura ipsa est subiectum.

Aristot. 1. Physic. tex. 32.

Argumē. 2.

¶ Secūdo. Si corpus mobile esset subiectū huius scientiæ, sequeretur quod & corpus esset subiectum huius scientiæ: sed corpus non est subiectum scientiæ: ergo neque corpus mobile. Probatur sequela: quia corpus omne mobile est: & sic si corpus mobile subiectū est, & corpus subiectū erit. Quod omne corpus sit mobile, patet ex Arist. 6. Physicorum. Sed quod corpus non sit subiectū huius scientiæ, cōstat: quia sic Astrologia esset philosophia naturalis, & multæ aliæ scientiæ distinctæ ab ista, quæ de corpore considerant: sequitur ergo, quod subiectum huius non est corpus mobile.

Aristot. 6. Physic. tex. 32.

Argumē. 3.

¶ Tertio. Nulla scientia suum subiectum probat, sed præsupponit illud, de quo proprias passionēs demonstrat: sed hæc scientia inuestigat naturam, & cōditionem corporis mobilis: vt patet in libris de cœlo, & mundo: sequitur ergo nō esse subiectum huius corpus mobile.

Aristote. 1. Topic. tex. 2. & 1. Po. ste. text. 23. Arist. 1. de Cœlo. te. 1.

¶ In contrarium tamen est. Illud est subiectum alicuius scientiæ, quod principaliter consideratur in scientia, & ad quod omnia alia reducūtur, & sub cuius ratione omnia considerantur: sed ens mobile est huiusmodi: quia omnia quæ considerantur in physica scientia de mobili enti sunt secundum aliqualem considerationem motus: & est Arist. 6. Metaphysicæ, text. 10. & 11. lib. cap. 3.

Nota. 1. Subiectum multis modis sumitur

¶ Pro solutione quæstionis notandum, q̄ subiectum capitur multis modis. Est quidē subiectū primò, quod omni transmutatio ni subijcitur, vel præsupponitur: Et sic materia subiectū est formæ: quia in generatione præsupponit, & ens naturale subiectū erit alterationis, augmētationis, &c. Et tādē cuiuslibet accidentis subiectum dicitur. Sic Arist. 1. physic.

Aristot. p. phy. tex. 61 In. 2. de aia text. 64. & 66.

¶ Secundo modo subiectum sumitur pro

obiecto quod vitaliter potentiam immutat: sic Aristotel. in. 2. de anima dicit, colorem esse subiectum visionis.

¶ Tertio modo subiectum dicitur propositionis: in quo sensu in prædicamentis loquitur Aristot. quando dicit, Quandoque alterum de altero prædicatur vt de subiecto, &c. Et primo priorum similiter. Subiectū est, de quo aliquid dicitur.

Aristot. prædicamentorum. c. 3.

¶ Quarto modo subiectum sumitur pro subiecto attributionis: sicut quando dicimus, lineam esse subiectum Geometriæ: quia omnia quæ in Geometria considerantur, ad lineam reducuntur. Et in Theologia Deus erit subiectū attributionis: quia quæ ibi cōsiderantur, vel de Deo sunt, vel reductionē habēt ad ipsam. Et de isto subiecto est in p̄sentiāriū quæstio: vtrū corpus mobile sit subiectū Philosophiæ naturalis.

S. Thom. p. P. q. 1. ar. 3.

¶ Secundo notandum est, quod tota ipsa Philosophia naturalis in octo partes diuidi solet, iuxta aliam, & aliam rationem motus considerati in tali re naturali: Nā si corpus naturale consideretur solum vt mobile est, non ex aliquo speciali motu: sic prima pars est, quæ de physico auditu est, quæ per octo libros Physicorū patēset.

Notand. 2.

¶ Cōsideratur secūdo corpus naturale, vt mobile est secundum locum, vel circa locū: & sic est secūda pars, quæ in libris de cœlo, & mundo: quæ p̄ quatuor libros distēditur.

Consul. 2.

¶ Tertio, sese offert cōsideratio de corpore, vt mobile est ad formam: & sic tertia pars sequitur, quæ de generatione, & corruptione per duos libros tractat: & quomodo motus non solum sit ad formam substantialem, quæ est per generationem, sed etiā ad accidentalem, quod cōtingit in alteratione, vel augmētatione: quapropter ibi tractatur de alteratione, & augmētatione.

Consul. 3.

¶ Quarto. Corpus cōsideratur, non vt perfectum est, sed imperfectū, quale est ros, pruina, & cætera alia meteorologica: de quibus in quarta parte, quæ meteororum est, per libros tres.

Consul. 4.

¶ Quinto. Sequitur cōsideratio corporis, mixti quidem, sed inanimati: vt est plumbum, argentum, & aurum: & ad hanc spectat tractatus mineralium. De quo Arist. in quarto meteororum.

Consul. 5.

¶ Sexto. Corpus consideratur vt animatū est, & sic est sexta pars: quæ de anima est, vbi per tres libros Philosophus disputat.

Consul. 6.

¶ Septimo. Consideratur corpus, anima-

Consul. 7.

tum quidem, sed solum ut habet operationes animæ vegetatiuæ, quæ sunt augmentatio, & nutritio: & sic est septima pars, quæ de vegetabilibus, & plantis intitulatur.

¶ Octauo & vltimo, consideratur corpus animatum anima sensitua: & ut tales habet operationes, quæ sunt videre, audire, reminisci: & sic est vltima pars, quæ paruorū naturalium dicitur: vbi de somno, & vigilia, memoria, & reminiscencia agitur.

Varia opinioniones.

¶ De ista quæstione variæ sunt Philosophorum opinioniones. Quidam enim dicunt, quod corpus naturale sit subiectum. Alij, quod substantia finita. Alij, quod ens mobile. Nos tamen per conclusiones respondentes dicimus.

Prima conclusio.

¶ Prima conclusio. Corpus mobile non videtur esse subiectum huius scientiæ. Probatur. Illud est subiectum adæquatū scientiæ, ad quod omnia reducuntur, quæ in scientia tractantur, & omnia participant de ratione subiecti: sed in scientia est consideratio de anima, quæ non est corpus mobile, neq; ad id reduci potest, nisi ea ratione, quæ principium formale corporis animati: sequitur ergo quod non est subiectum adæquatum.

Aristot. Ratio.

Conclusio 2.

¶ Secunda conclusio. Corpus naturale non videtur esse subiectum adæquatum huius scientiæ. Probatur propter rationem supra dictam: quia ad hanc scientiam Physicam spectat de anima consideratio, quæ tamen corpus naturale non est. Hæc propositio est contra nonnullos, qui id affirmant in isto libro Physicorum, qui allegant Auicennam pro se.

Contra Paulū Venetū.

Tertia conclusio. P. ratio. S. Tho. p. p. q. 1. art. 7. & 5. Meth. lectio. 6.

¶ Tertia conclusio. Subiectum adæquatū philosophiæ naturalis est ens mobile. Probatur. Illud est subiectum adæquatū scientiæ, quod est communissimum in illa scientia, & omnia considerata in ea reducuntur ad illud: sed ens mobile est huiusmodi: ergo erit subiectum adæquatū. Patet, discurrendo per omnes octo partes numeratas, quæ faciunt hanc scientiam totalem: vbi de corpore mobili, & de mobili secundum locum, & de mobili ad formam, & de mixtis imperfectis, & de viuētibus. Omnia ista sic in partibus scientiæ considerata reducuntur, & ordinem attributionis habent ad ens mobile: quia ipsa consideratio de anima ad ens mobile reducitur. Nā licet non sit corpus, ipsa tamen ens est, & mobile, quando quidem mouetur per suas quas habet sibi

propriæ operationes, & ad motum corporis, cuius est forma: sequitur ergo hoc esse subiectum adæquatū. * Et mobili non sumitur ut dicit passionem, ut reflexibile in homine, sed ut dicit rationem formalem, quæ ens contrahitur ad considerationem Physicæ: & talis ratio formalis non constituit vnū per accidens, sed per se, ut differentia addita generi.

*

¶ Secundo. Illud est subiectum adæquatū scientiæ, de quod demonstrantur propriæ passiones in tali scientia: sed ens mobile est huiusmodi: nā in scientia naturali de ente mobili propriæ passiones probantur ex discursu totius scientiæ: sequitur ergo hoc esse subiectum adæquatū, & quod ad hoc tanquam ad vniuersale, subiecta particularia partium huius scientiæ reducuntur: nam quod est corpus mobile, est etiam & ens mobile: & illud quod est mobile secundum locum, est ens mobile, & sic de omnibus alijs partialibus subiectis. Et sic videtur dicendum, quod quāuis doctor fundamentalis Aegidius dicat esse corpus mobile, etiā dicit contrariā opinionem hanc, quod sit ens mobile esse probabile.

Ratio.

AEgi. in p. lo. phy. dubio. 4. Obiectio.

¶ Neq; obstat dicere, quod ly ens sit subiectum Metaphysicæ, & sic non debeat esse inferioris, scilicet Physicæ. Non obstat (inquā) quia nos non ponimus absolutè ens subiectum philosophiæ naturali, sicut absolutè in Metaphysica subiectum est, sed cum connotatione, ens mobile. Ens (inquā) non absolutè, sed prout mobile est.

Solutio.

¶ Quod si quis adhuc instet, non posse stare: quia mobile quod est propria passio subiecti attributionis in scientia hac non demonstratur: quia mobile, vel motuum demonstrari non potest, cum non sit medium, per quod probetur, non obstat: quia sufficit quod propria passio probetur de subiecto, vel de contento sub subiecto: at verò mobile probatur de contento sub ente mobili: ut si quis argumentetur. Omne ens est mobile: brutum est ens: ergo brutum est mobile. Ecce quomodo passio illa, mobile, probatur de aliquo contento sub subiecto, puta de bruto, quod continetur sub ente mobili. Sic similiter de alijs entibus naturalibus exemplum dari potest.

Instantia.

Solutio.

* Aduertendum tamen, quod doctor. S. in isto loco subiectum ponit ens mobile, & tamen in primo cœli dicit esse corpus mobile: quapropter Pomponatus putat contradictionem esse in dictis Sancti Thomæ. verū

*

si exacta

si exacta fiat consideratio, diluitur contro-
uerfia per hoc, quod hic Sanct. Tho. loquitur
de subiecto adequato, & in libris de celo
loquitur de principaliter subiecto conside-
rato & quia corpus mobile est huiusmodi,
vocat subiectum huius scientia: & potest adhuc
efficacissime probari, quod ens mobile sit
subiectum: nam idem est subiectum scien-
tia & proprii, & primae passionis illius scien-
tia, at motus, qui prima passio est, subie-
ctum ens mobile est: nam sic ab Arist. defi-
nitur, est actus entis &c. & non dicit corpo-
ris infra. 3. libro. tex. 6.

bilis vel secundum locum, vel ad formam,
vel de aliqua specie motus. * Et hac ra-
tione Sanct. Thom. in principio Physico-
rum, probat ens mobile subiectum, quia nu-
quam scientia probat suum adequatum
subiectum, sed praesupponit Aristoteli. 1.
Poste. sed tamen in. 6. Physicorum, infra
probat corpus mobile esse, quia probat
omne mobile, esse corpus, quia cum mouet,
partim est in actu, & partim in potentia, quod
non nisi corpori conuenit: & licet non sit
idem, mobile esse corpus, & corpus mobi-
le esse, tamen unum sequitur ad alium, quia
mobilitas non repugnat corpori, imo con-
uenit ei. Vnde manet, quod ens mobile est
subiectum adequatum in scientia hac na-
turali, & non materia neque forma, neque
aliquid aliud accidens: quia motus non
competit materiae, nec formae per se, imo
non potest materia, neque forma esse sub-
iectum: quia ens in recto non potest pre-
dicari, neque de materia, neque de forma:
quia de sola substantia in recto dicitur. At
materia & forma non sunt substantiae: quia
neque prima, neque secunda, sed sunt princi-
pia substantiae. Nam quod per se subsiste-
re non potest, rationem substantiae pro-
prie non sortitur: sed materia per se non
potest esse, cum nuda non reperiatur, ut in-

Ad argum.

S. Tho. p. p.
q. 1. ar. 7. &
2. q. 1. ar.
1. 1.

¶ Ad primum argumentum, negamus na-
turam esse subiectum adequatum huius
scientiae: neque corpus mobile est subiectum:
sed ens mobile, ut dictum est. Et quando di-
cis naturam esse subiectum, quia est princi-
pium operationum, negamus causalem. Na-
ratio subiecti non est, quia sit principium
effectuum, vel susceptiuum: sed ideo, quia
omnia quae in scientia considerantur, sub
tali ratione considerantur subiecti. Et quia
scientia naturalis non de natura considerat
absolute, vel de re aliqua, quia natura est,
sed de ipsa, quia ens mobile est. Definitio
enim (ut patet ex Arist. 6. Topicorum. &
primo, & secundo Posteriorum) omnium
passionum sequentium causa, & principium
est. At tamen ipsa definitio non est subiectum
passionis: sicut risibilitatis non est subie-
ctum animal rationale, sed homo. Non er-
go ex ratione causae, vel principij sumen-
da est ratio subiecti.

Aristot. 6.
Topi. & 1.
& 2. Post.

Ad secundum.

Ad 3.
Aristote. 1.
Post.

¶ Ad secundum, concedimus, quod nec cor-
pus, neque corpus mobile, subiectum erit
adequatum, sed solum ens mobile: sed dato
concederemus (sicut aliqui concedunt) cor-
pus mobile, esse subiectum, argumentum
non probaret, quod eo esset corpus abso-
lute. Nam licet omne corpus eo quod cor-
pus mobile sit aliqua specie motus, non ta-
men absolute corpus subiectum est scien-
tia Physica: quia alia est consideratio de
ly corpus absolute, quam de ly corpus
mobile, quod restringitur.

¶ Ad tertium dicendum, ita esse, scientiam
supponere suum subiectum, ut Aristot. in
primo Posteriorum probat. Quare ens mobile
praesupponitur in hac scientia: & praesup-
posito, probat, & demonstrat aliam & aliam
passionem competentem huic enti mobili:
Et quidem si inquit de ente mobili, non
inquit de ente mobili absolute, sed de mo-

¶ Aduertendum, quod licet de materia, &
forma, & loco, & tempore, & centro mun-
di, & poli mundi, corpus mobile in recto
non praedicatur, quia de ratione eorum im-
mobilitas esse videtur, tamen adhuc haec
ad scientiam Physicam expectant, & de eis
ens mobile in obliquo praedicatur, quod
sufficit: nam & si materia, neque forma non
sunt ens mobile, sunt tamen principia in-
trinsicca eius, & tempus & locus sunt
eius mensura, & centrum mundi
& poli sunt fines, ut corpus
est sub motu loco.

¶ Primum est in principio Physicorum, ubi dicitur
quod corpus mobile in recto non praedicatur, quia de
ratione eorum immobilitas esse videtur, tamen adhuc
ad scientiam Physicam expectant, & de eis ens mobile
in obliquo praedicatur, quod sufficit: nam & si materia,
neque forma non sunt ens mobile, sunt tamen principia
intrinseca eius, & tempus & locus sunt eius mensura,
& centrum mundi & poli sunt fines, ut corpus est sub
motu loco.

78 manet

S. Tho. p. p.
q. 118. art.
2. & q. 90.
art. 2. quoli.
bet. 12. art.
11.

78 manet

78 manet

SPECVLATIO TERTIA, An quælibet sciētia habeat considerare quod quid est, sui subiecti, vel solum hoc sit superioris putà metaphysicæ.

Primum argumentum.

VIDE TVR quod sic. Ad quamlibet sciētiā de directo expectat considerare principia et causas sui subiecti: sed principia & causæ subiecti cognoscuntur quādo quod quid est, cognoscitur de subiecto: ergo quælibet scientia debet id cognoscere. Maior patet: quia in scientia, passiones demonstrantur de subiecto: quod fieri non potest ignoratis principijs & causis eius. Sed principium & causæ quæ quid est, subiecti est: nam medium in demonstratione propter quid, & potissima est: vt docet Aristot. in primo poste. nā si risibile de homine demonstrandū est: sic est processus. Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis: ecce quomodo quod quid est, subiecti, scilicet, animal rationale, quod est definitio eius: medium est in demonstratione.

Secundū argumentum.

¶ Secundò, physicus inquit quid sit natura, quid sit motus, quid sit anima, & alia huiusmodi: vt notum erit in processu huius physicæ disciplinæ: sed hoc est considerare quod quid est, sui subiecti: scilicet, entis mobilis, seu corporis mobilis, quomodo sit naturale, quomodo sit motus propria passio & c. ergo ad quælibet scientiam expectat consideratio quod quid est sui subiecti.

¶ In contrarium videtur philosopho. in. 6. metaph. tex. 1. vbi loquens de alijs scientijs, inquit, nec de ipso quod quid est, vllā faciunt mentionem.

s. Notandū

¶ Primò est notandum, quod quid est, apud physicū, est significatum definitionis, sicut apud logicum, qui de secundis intentionibus tractat, est definitio quidditatiua: cuius significatum physicus intelligit per quidditatem, vel essentiam, vel subtilitā rei: vt animal rationale, quod quid est,

hominis est: quia est eius definitio quidditatiua, & significatum huius est essentia, substantia, & quidditas hominis: & quidē quod quid est, non potest constitui ex prædicatis per accidens: quia ad interrogationē factam quid est homo, nō est respōsio quod sit albus, vel dialecticus, quia hæc prædicata per accidens ei conueniunt: imò neque componi potest ex prædicatis per se secundo modo, qualia sunt accidentia propria: non enim quod quid est hominis, est risibile esse, quanuis risibile sit proprium eius, tñ est accidens, quod fluit & cōsequitur quod quid est, eiusdē hominis: nam cō quod animal rationale est, habet quod sit risibilis: oportet ergo quod quid est, sit ex prædicatis, quæ per se primo conueniunt, in quo quidditas et rei essentia manifestatur: vt contingit per definitionem, vbi genus & essentialis differentia ponitur.

¶ Secundò etiā notandū, quod quod quid est, in cōcreto, prædicatur de eo cuius est: quia id est, per quod respondetur ad interrogationem factam, quid est: vt quid est homo: est animal rationale. Dixi in cōcreto, quia in abstracto non est ipsum quod quid est, neque prædicatur: nam humanitas nō prædicatur de homine in recto, sed habet rationem principij formalis.

2. Nota.

¶ Tertiò est aduertendum, quod sunt scientiæ quædam speciales: & alia est comunis, scientia: & cum omnes scientiæ de ente, quædam de ente considerant, vnā partem eius solum, vt si de ente mobili fiat consideratio, sicut physicus cōsiderat, & de quāitate continua discreta: & de qualitate alia est consideratio de ente in vniuersali, & de illis quæ vniuersaliter ei conueniunt, non contrahendo ad aliquam specialem rationem, sicut metaphysicus considerat: & primè illæ scientiæ, quæ de quibusdam in particulari prædicatis entis considerantur ab Aristot. in. 4. metaph. tex. 1. vocantur scientiæ in parte. 1. particulares. Ad quæstionē.

3. Nota.

¶ Prima cōclusio. Quælibet sciētia specialis, specialiter considerat quod quid est, sui subiecti: quo ad sua prædicata propria, vt physicus naturalis in scientia de homine cōsiderat genus & differentiam sui subiecti, per quæ definitur quidditatiue, & explicatur eius essentia: nam si non consideraret, neq; definirēt: quod si non definirēt suum subiectum, neq; propriam passionē de eo posset demonstrare: cum definitio debeat esse

Prima conclusio.

esse medium: & consequenter si non esset demonstratio, non esset scientia: quia per demonstrationem acquiritur. Hæc sunt nota ex Aristo. in. 1. poste. & compertissima in se. Dixi quo ad propria: nã si de homine sciret quod mortale est, quod flebile est, & quod ratio cinatiuum est, vel q̄ subtilissimi tactus sit, nõ eò haberet cognitionem de eius quidditate: quia ista non sunt prædicata propria essentialia per se: sed sunt quæ accidunt ei: & eo modo quo exẽplũ in scientia de homine, de eius subiecto in qualibet alia scientia apertissimũ est.

3. Cõclusio

¶ Secunda cõclusio. Sic cuiuslibet scientiæ specialis, est cognoscere qđ quid est, quo ad prædicata specialia essentialia sui subiecti: vt eius non sit quo ad prædicata cõmunissima in qđ. quid est. Patet, nulla scientia egreditur limites suos, neq; potest vltra se extendere: sed si prædicata cõmunissima consideraret, egrederetur & excederet. Nã sicut in artib; ars inferior, vt fr̄nfectiua, non considerat quod superioris est equæstris, neque equestris illorum quæ ad arthi tectonicam expectant, quo ordine sit ad bellum procedendum, & quomodo milites ad congressum sese habeant: quia hoc ad militarem: non enim considerat music; devnitatem, an ipsa distinguatur ab vno trãscendentaliter, vel sit idem in quantum est numeri principium: quia illud superioris est. Physicus in scientia de homine cõsiderat genus animal & differẽtiam rationalẽ, in quantum talis, non superiora genera, neque differentias eorum, quia alterius scientiæ id est: nam ad suum quod quid est, sufficit illa specialis suorum prædicatorum in speciali consideratio.

3. Cõclusio.

¶ Prædicata communissima quidditatiua entis considerare, ad metaphysicam expectat: scilicet, quod ens sit vnũ, aliquid, res, verum, bonum, quomodo in eo actus, potẽtia sit, & cætera huiusmodi: hæc consideratio entis ad perfectam scientiam necessaria est, & non est necessaria in scientijs inferioribus sub alternatis: quia de speciali subiecto contento sub ente sunt: ergo erit in suprema & subalternate, cuius subiectum in cõmuni non contractũ est: sed hæc scientia metaphysica est, ergo ipsa est, ad quã prædicatorum in vniuersali consideratio spectat: imo & ipsa est, quæ inferiorum scientiarum principia probat, quæ in propria, & in inferiori non demonstrantur, sed

supponuntur.

¶ Ad primum argumentum solutio ex conclu. patet: siquidem in omni scientia requisita est cognitio quod quid est, subiecti: siue id sit cognitum in eadem scientia, vel traditum à superiori, non refert: vt docet Philos. in. 6. Metaph. text. 1. quãdo ait, sciẽtiæ speciales aut accipiunt qđ quid est, manifestum, sensu: aut supponunt ipsum. iam probatum in alia scientia. Ob id, oportet cõsiderare quod nos diximus, cognitionem requisitã quod quid est, subiecti: sed non diximus in eadem sciẽtia esse necessarium probare, & in hoc sensu verba Philosophi sunt interpretanda.

Ad primũ.

¶ Ad secundum concedimus, quod Physicus cõsiderat de natura & motu &c. nõ quidem tanquã de subiecto ad æquãto physice, quia nullum tale est, sed ens mobile, vt dictum est. Sed de prædictis inquirat tanquã de partibus subiecti, sicut & de prædicatis quiddatiuis particularibus, quantum communia à superiori & sub alternante habeat, & de subiecti parte, vel de subiecto in adæquato non inconuenit inuestigare quid esset: tamen inconueniens de subiecto adæquato, quia præsupponitur, vt docet Philos. in primo posterior. quo supposito, de prædicatis essentialibus conuenientibus inquirim; & sic nõ obstat dictis.

Ad secundũ.

¶ Ad dictum Aristo. in cõtrarium solutio est, quod aliæ scientiæ inferiores sub Metaphysica de quod quid est, subiecti: nõ faciunt mentionem, quoad prædicata cõmunissima subiecti: quia id superioris sciẽtiæ, & suprema est: cũ hoc tamẽ stat, quod expressam habeant cõsiderationẽ de suis particularibus prædicatis essentialibus, vt definitionem habeant sui subiecti proprii, per quam tanquam per medium ordinate procedendo, propriam passionem probet cõpetere ei. Secundò potest intelligi Philos. quod scientiæ inferiores, non faciunt mentionem de qđ quid est, subiecti: quia cũ in inferiori & subalternata sciẽtia sit progressus à communioribus & vniuersalioribus ad particularia: & hæc cõmunia & vniuersaliora tradita sint in superiori, in virtute etiã videtur tradita illa particularia, quæ in inferiori probantur, & sic in superiori sciẽtia videntur tradita: qua ppter dici potest, quod nulla inferior scientia considerat qđ quid est, de suo subiecto: quia explicitẽ vel implicitẽ à superiori habet.

SPECVLATIO QVARTA
ta proccemialis. Vtrum hæc sciētia
Phisica, sit necessaria
homini. Et videtur
quod non.

Primū arg.

Lesset necessaria homini, esset propter cognitionem rerum naturalium, quæ habet per ipsam: sed hoc non solum necessarium homini non est, verum neque vtile videtur: ergo non est hæc sciētia necessaria. Probat. minor. Necessarium est homini cognoscere ipsum Deū, ad quæ tanquam ad finem ordinatur, vt patet ex illo Ioan. Hæc est vita æterna. &c. sed ad hoc non pertingit homo per hanc sciētiā naturalem, neq; cōducit rerum naturalium cognitio: quippe cum videamus plures, rusti eos bonis moribus præditos, in quibus non est hæc sciētia: contra, quæ plurimos Philosophos prauos, vt ex Paulo ad Rom. 1. constat. Qui reprehendit eos, qui cām cognouissent Deum, non vt Deum glorificauerunt.

Ioan. 17.

Ad Rom. 1.

Secundò, Ad Heb. 11. S. Tho. 2. 2. q. 1.

¶ Secundo: Probat. qd non solum ipsa non sit necessaria, neq; utilis, sed (quod amplius est) sit perniciosa: nam multa fides habet (sine qua non cōtingit salus, neq; Deo placere) quæ tamen ista cognitio rerum naturalium dissuadet: imò contrarium probat: ergo non solum non est vtilis, sed videtur esse perniciosa. Patet de vnitatis diuinæ essentia, cum trinitate personarum: quod Deus factus est homo: qd virgo peperit absq; corruptione: quod mundus sit ex nihilo, & cælia similia, quæ philosophus negat, & de mundi æternitate probat. 8. Phis. sequitur ergo, qd non solum hæc sciētia non est necessaria, neq; conducit, sed potius in scādulum christiano est: vt cognita natura rerū, per eam in fide dubitet, vel cum formidine assentiat.

Aristot. 8. Phis. t. co. 52.

Tertiò.

Cooperunt. 7. sapientes anno. 600. ante in carna.

¶ Tertiò. Illa sciētia non videtur necessaria, sine qua contingit salus: sed absque sciētia hæc phisica salus contingit. Patet. Nam ipsa coepit (vt dicunt) quando illi septem sapientes apud Græcos cooperunt: sed ante hos fuit salus, vt constat: sequitur qd ipsa non fuit necessaria: alias Deus non permitteret

homines absq; retam necessaria per tot secula ante.

¶ In contrarium tamen est, quod Paulus ait, ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sed inuisibilia cognoscere, est necessarium: ergo.

¶ Pro solutione notandum, qd necessarium dicitur multis modis. Primò dicit esse necessarium, quod est intrinsecè ex natura rei: sicut esse risibilem, est necessarium homini: quia fluit ab essentia hominis, tanquam à principio intrinsecò. Alio modo aliquid dicitur esse necessarium in ordine ad finem: & hoc dupliciter. Vel simpliciter: vt ad vitam animantis, cibum est necessarius, vt fiat restauratio humiditatis: deperditi per actionem caloris naturalis. Ad consequendam vitam æternam est charitas necessaria, quia absque ea non contingit salus.

¶ Aliquid etiam dicitur esse necessarium ex fine, non simpliciter, sed vt cōmodius: sicut equus dicitur esse necessarius ad itinerandum: non qd non contingat itineratio absque equo, sed quia non cōmodè fiat sine eo.

¶ Considerandum est etiam (vt in prima speculatione diximus) phisicam disciplinā quæ de ente mobili, & de rebus naturalibus agit, verè sciētiā esse: cuius contrarium dogma Academicum docuerunt: inter quos Heraclitus, & Cratylus, quos Aristot. 4. meta. cōmemorat. De quo Cicero scripsit Academicas quæstiones. Et B. p. Augu. tres libros composuit aduersus hos Academicos. Siquidem (vt probatum est superius) in ista sciētia verè demonstratiuè plura de rebus naturalibus offenduntur.

¶ Prima conclusio. Capiendo necessarium primo modo, rerū naturalium sciētia homini non est necessaria. Probat. Omne illud, ad quod natura hominis integra, & corrupta inclinatur, est necessarium primo modo: sed sciētia naturalis est huiusmodi. Maior patet: quia non videtur vnde magis constet aliquid esse de conditione, & integra ratione rei: sicut resiliens probatur esse de natura rei, & necessitate eius, quia in homine inclinatio ad videndum reperitur. Sed minor probatur ex illo Metaph. lib. 1. Omnis homo naturaliter scire desiderat. Videtur ergo quod hæc sciētia sit necessaria.

¶ Secunda conclusio. Capiendo necessarium vt est in ordine ad finem, hæc sciētia Phisica est necessaria, non tanquam vltimus finis, sed tanquam medium ad consequendum.

In contra. Ad Rom. 1.

Necessarium multis modis.

Aristo. 1. cor. 13. S. Tho. p. p. q. 19. art. 3.

Notand. 2. Academicum dixerunt non esse sciētiā de naturalibus. Aristote. 4. Meta. t. 2. Cicero. D. Augusti. Conclus. 1.

1. Conclusio Ratio.

Aristot. pri. Meta. ca. 1.

Conclus. 2.

Ratio. 1. sequutionem vltimi finis. Probatur. Illud dicitur necessarium ad finem, sine quo nō stat finis, vel non commodè haberi potest: sed absque Philosophia non potest haberi finis, saltim non commodè: sequitur ergo eam necessariam. Patet: quia necessariū est cognoscere Dei inuisibilia: sed ista (ex Paulo) ex creaturarum cognitione habetur. Inuisibilia enim Dei à creatura mūdi per ea quæ facta sunt, &c.

Ad Rom. 1. ¶ Secundò. Naturale est homini per effectus in cognitionem causæ peruenire: sed omnia ista sensibilia sunt effectus primæ causæ id est, Dei: ergo ex cognitione horū (in quo stat scientia) venit quis in cognitionem ipsius Dei: & sic velut medium est necessarium ad finem consequendum. Et probatur exēplo Arist. Per cognitionem motus venit in cognitionem primi motoris: & ex intellectus operatione, quæ à materia non pendet, cognoscitur immortalitas animæ: & ex magnitudine cœlorum, eorumque asiluentia, & influentia inferiora ista argumentari possumus ad illa bona, quæ nec oculus vidit, neq; auris audiuit.

Aristo. 8.
Phy. 1. 49.
Esaiæ. 64.
1. Cor. 2.
¶ Dixi in conclusione, non tãquam finis, sed tanquam medium, vt rejiciamus sententiam illorum, qui in rerum contemplatione summam fœlicitatem collocauerunt.

Aristo. 10.
Ethic. c. 7.
& 8.
S. Tho. p. p.
q. 94. ar. 3.
De quibus Arist. in Ethic. Et quidem hæc nostra cōclusio suaderi etiam potest ex eo, quòd De⁹ protoplastū Adam patrem omnium creauit: & omni ornatum scientia decorauit: quod (nisi ipsa necessaria esset) nō videret sic à Deo factum.

Cicero.
¶ Et hinc est, quòd à Philosophis tam laudata sit philosophia. Vnde Cicero libr. 1. Tuscu. quæstionum. donum Dei esse dicit, aut inuentum Deorum. Et li. 5. O vitæ (in q̄) Philosophia dux, virtutis indagatrix, expultrixq; vitiorum. Non modò nos, sed nec omnino vita hominum sine te esse potuisset, &c. Atque subscribit Seneca libr. 2. episto. ad Lucillum, epistola. 16. Philosophia nos tueri debet. Hæc adhortabitur, vt libenter Deo pareamus, vt fortunæ contumaciter resistamus. Hęc docebit, vt Deū sequaris, feras casum, &c. Et lib. 14. episto. 91. Deorum immortalium munus est q̄ viuimus: philosophiæ autem quòd bene. Vnde tanto plus philosophiæ, quàm Dijs deberemus, quantò maius beneficium est bene viuere, q̄ viuere: nisi & philosophia ip

Et Senec. 4.
libr. episto.
episto. 2.

sa munus esset Deorū. Et Arist. 10. Ethic. Per philosophiam (inquit) homines sese immortales faciunt. Cuius delectationes & firmissimæ sunt, & purissimæ: quippe cum de rebus sint incorruptibilibus, & à sensibili materia abstractis. Hæc ex Arist. Quibus verbis dilucidum apparet, hæc physicam disciplinam non solum perutilē, sed quodammodò necessariam esse. Quod ostendit Aristot. qui fœlicitatem posuit in operatione nobilissima, & perfectissima potentia: qualis erit, quæ emanat à virtute non morali, sed intellectuali: quia intellectuales virtutes ipsis moralibus supereminet simpliciter, licet in ratione virtutis sint inferiores, eo quòd solum dent facultatem boni operis, non tamen perinde prebeant vsū, cum tamen morales vtrunq; subministrant. At philosophia moralis omnium virtutum intellectualium comprehensio est: vt in tractatu de diuisione philosophiæ Algazelus tradit. Et philosophorum faciliè princeps in. 6. Metaphysi. & 6. Ethico. Meritò ergo ista disciplina necessaria dicitur, quæ viuere subministrare probatur, cum eius sit munus dare intelligere, & intelligere quoddam viuere est, vt in secundo de anima.

¶ Ad primum solutio est, beatitudinem consummatam, & perfectam in Dei cognitione consistere, & clara eius visione: quia ipse Deus finis naturalis ipsius hominis esse videtur: quia inquietū est cor nostrum donec ad ipsum deuentum sit: quantumvis viribus naturæ ad id pertingere possit nemo, nisi diuina fuerit gratia præuētus, adiutus, & eleuatus. Et ad hanc Dei cognitionem ipsa naturalis philosophia sic viam proponit: vt in eam quodammodò introducere dicatur: vt ex Paulo probatum est. Quod si philosophorum sapientes in via positi declinauerunt, voluntati eorum peruersæ (in quo insipientes se prodiderunt: & infatuatum esse cor eorum) tribuendum est. Poterant quidē vt cognouerunt, glorificare: sicut & fecerunt non pauci ex illis probatissimi: vt (author est Abulensis) Socrates, Plato, Arist. & Cicero: sed mortem potius eligentes, quàm vitam, pessimè præuaricati sunt, commutantes gloriam Dei in honorem corruptibilis hominis: colentes creaturam, potius quàm creatorem, qui est benedictus in secula.

¶ Ad secundū. Fatendum est fidei nostræ

Aristo. 10.
Ethic. c. 7.

S. Tho. 1. 2.
q. 66. ar. 3.

Algazelus.
Aristot.

Aristo. 2. de
anima.

Ad argum.

S. Tho. p. p.
q. 12. art. 1.
& 3. contra
gen. c. 50.
Sco. 1. q. p.
10. pri. sen.
& in. 4. d.
49. q. 10:
Ad Rom. 1.

Abul. 5. P2.
radoxæ. ca.
132.

Ad secundū
via

arcana sic omnem exuperare sensum, vt
via naturali ex physica disciplina cognosci
non possint, cum supra naturam sint: atq;
ob id solo Deo reuelantur tenemus in cōcus
fē. Si enim humana ratio præberet experi
mentum, fides suo careret debito merito.
Gregorius. Captiuamus enim intellectum nostrum in
fidei obsequium. Sed quauis ipsa philoso
Paulus. 2. phia, hæc quæ supra hominis captum sunt
Cor. 10. eleuata (quæ intus per Dei gratiam in cor
de scripta retinemus) non ostendat: ex alijs
tamē via naturali cognitis, hæc sic acceptā
da, & indubiè tenenda, manifestantur: nam
ob oculos philosophia proponit vnum esse
Deum, & hūc esse immortalem, æternū,
S. Tho. p. p. infinitum, summum bonum, imò ipsam
q. 7. & 9. & summam bonitatē. Quòd si summè bonus,
10. & summè verax, & veritas prima, & sum
ma erit. Quòd si prima & summa veritas, ne
que mētiri, neq; aliquē decipere potest: si
cut neq; ab aliō decipi. Et ipso reuelante se
trinum in personis, & verbum caro factū
amplexandum, & honorificè suscipiendū.
Ecce quomodo ipsa physica disciplina ne
cessaria ad id probatur, nō solū in illis, quæ
terminos proprios nō excedit, sed in alijs,
quæ solo Deo præceptore tradi possunt.
Atq; diligētibus Deum sic cognitum: nul
lum remanet scandalum, sed pax est mul
ta. Si em̄ Arist. non cognouit ex nihilo ali
quid fieri posse, quia omnē creaturæ potē
tiā excedit: primæ causæ, cui⁹ cognouit po
tētiā infinitā, tribuit. tñ que per os prophe
tæ Moyses dixit. In principio creauit De⁹
coelum & terram. Et ipso dicente, facta
sunt, & quæ videntur, & non videntur. At
que si non attingit ad illam supra angelicū
intellectū, emanationē: qua à patre fili⁹ cog
ternus, & consubstantialis emanat: & spiri
tus sanctus ab vtroq; spiratur: cognita po
tentiarum in creatura rationali, trinitate. s.
in essentiæ vnitate, assurgat ad incognita,
quæ non vidit: & neq; impossibile, neq; ir
rationabile suspicetur. Quod si intellectus
capere refugit, quomodo illa tam dissimi
lia, tam infinitè distātia, Deus, & homo in
vnam filij Dei conueniant personam: in
mentem veniat ex philosophia notum.
animam rationalem immortalem, impari
bilem, & indiuisibilem, spiritualement, simul
in vnum cōuenisse cum mortali, corrupti
bili, & corporeo figmento, sic vt vnum cō
stituant hominem. Nam sicut anima ratio
nalis, & caro vnus est homo (quātū ad esse

vnū psonę) sic Deus, & hō vnus est Christ⁹
dicit Athanasius in simbolo fidei catholice
de quo S. Tho. tertia parte quæst. 2. art. pri
mo. Nam quauis (quia hoc, cœleste, illud
terrenum) in similitudine aptissima sit, &
dissimilitudo, introducimur tamen per
hanc quam speculamur scientiam.

¶ Ad tertium. Fatemur sine hac scientia
naturali posse esse salutem æternam: sicut
contingit in paruulis, qui ante Christū in
lege naturę in fide parentum, & post, cir
cuncisione data, per circuncisionem viri,
Genesis decimo septimo. Et post fidem re
uelatam vterque sexus per baptismi la
uacrum. Ioannis tertio capitulo, & Mat
thæi vltimo capitulo, euntes in mundum
vniuersum prædicate Euangelium omni
creaturæ baptizantes. &c. Et de adultis in
omni statu multi salui facti sunt sine tali
scientia in actu: sed tamen virtute habent
homines qui vtuntur libero arbitrio, qui
ex creaturis cognititis assurgunt vt cunq;
ad cognoscendum Deum altissimum: sed
tamen videtur fuisse necessariam huiusmo
di scientiam in actu, & si non in omnibus,
in aliquibus tamen: qui velut magistri, &
præceptores erant aliorū: sicut & à Deo,
primo parenti datum est (vt supra dixi
mus, de quo doctor sanctus theologorum
omnium facilè princeps in prima parte
quæstione nonagesima quarta articulo ter
tio) vt hanc, & alias, quæ per industriam
hominum acquiri possunt, haberet scientias.
Et sic ante illos septem, quos Græcia
iactat sapientes, fuerunt & multi alij eis sa
pientiores, maximè in illis, in quibus fides
erat: vt de Abraham, & alijs patribus anti
quis constat. Et tandem concluditur aper
tissimè, quod licet non sit omnibus neces
saria hæc scientia naturalis philosophia, sal
tim ipsa populo videtur necessaria: vt scili
cet aliqui sint tales, qui velut duces sint a
liorum, & doctores. Et cū fuerit exploratif
simum, nunq; aliquos defuisse, in quibus ta
lis scientia fuerit, arroganter nimis, & fal
so Græci scientiarum originem ab eis ema
nasse affirmant. Dialecticam à Zenone,
quam à Platone profectam fatentur, & na
turalem hanc scientiam à Thalete, quem
Aristot. 1. Metaph. principem huius Phi
losophiæ appellat, quam post auctam à
Pythagora intellexerunt. De quo Dioge
nes Laërtius de vita philosophorum libr.
primo, & Sanctus Thomas primo Me
ta-

A d. 3.

Arist. 1.
Metaph. c. 3.
Laërtius.
S. Thom.

ta-

taph. lectio. 7. Hanc nostrā confirmat sententiam Iosephus. 1. lib. aduersus Appionem: & Eusebius Cæsariensis. in illo præclaro opere de præpara. Euang. lib. 10. qui ait. Scientiarum inuentionem non à Græcis, sed à Chaldæis, & Hebræis, quin potius à Deo per Adam dimanauit, & semper in eius posteritate scientiarum fuit seminariū. vt Berofus lib. 3. author est. * Si tamē fictus Berofus non est, vt probati viri docēt, maximè Barrerius lusitanus. Et ibidem Ioan. Annius Viterbicensis. Vnde Noë postquam Armenos scientijs, & virtutibus instituit, venit Italiam, qui etiam humanarum, & diuinarum rerum dedit notitiam. Cui & nomen Iani dederunt, ob quod post multa tempora Romæ Iano templum dicatum legimus: cuius filius Saturnus scientiarum Deus dictus. Vnde illa solennis, & veneranda religio perpetui ignis Deæ Vestæ: eo quod Noë vxor Vesta diceretur. Postmodum verò Abrahā, & Moyses in Ægyptum peregrini effecti, Astrologiam, & alias scientias tradiderunt. Ob quod Historici omnes fatentur Astrologiam ab Ægyptijs euenisse, vt Diogenes in vita Thaletis, & in vita Pythagoræ, & in vita Platonis affirmat. Atque illi nominati patres Deo chari ante legem scriptam, ante quam septem sapientes essent in Græcia floruerunt. Nam (vt in suo chronico Eusebius) illi sapientes ab Olympiade. 38. vsque ad. 50. floruerunt, id est, p. 600. annos ante Christi desideratissimum ab eis patribus aduentum, post diluuium Theffalicum, qui sub Deucalione totam deleuit Græciam, quod per multa tempora post moysen contigit: at illi septem sapientes scientiarum inuectores sunt dicti, vt asserit Themistius: quia post illud diluuium scientias videntur ibidem in Græcia reparasse, & maximè studium Philosophiæ, ad quod alios incitauerunt foelicissimè. De quorum dictis apud Beroaldū multa. Hæc sic dicta intelligantur, vt sicut Deū authorem huius scientiæ, & principiū vnicum, ipsam etiam intelligamus velut medium, quo ad ipsum Deum, tanquam ad finem, in quo summa quies collocata est, perueniamus: aliàs si hanc scientiam, & cæteras alias ad Dei amorem, & ampliorem cognitionem non referamus, quid nisi vanitas, & afflictio spiritus in eis: vt eleganter ille concionator Ecclesiastes proclamat.

¶ Sed quia sese obtulit occasio, vt de initio

ipsius scientiæ physicæ fuerimus loquuti, per modum appendicis, operæ pretium videtur quæ à paucis de illis tribus distinctis, Stoicorum, Academicorum, & Peripateticorum vijs, quò ad originem aliqua tradere. ¶ Duo fuerunt capita, & philosophiæ initia, Alterum Ionicum, à Thalete, qui Ionicus fuit à Mileto. Alterum fuit Italicum, à Pythagora, qui regnante superbo Tarquino apud Romanos, Italiam venit, quæ tunc magna Græcia vocabatur, & modo Calabria, & Apulia dicitur. De quo Cicero lib. 1. Tuscula. questio. A Pythagora successerunt Xenophanes, Parmenides, Xenocrates, Leucippus, & Democritus. Et Thaleti successores fuere, Anaximander, Anaxagoras, & Socrates, à quibus tres sectæ ortū habuerunt. Nam Plato discipulus Socratis, in quo cum deficeret nomen Ionicum, cepit à nomine Gymnasia, quod Academia, in quo legebat: Et à Xenocrate, & Aristoteli. Platonis discipulis Academicorum, & Peripateticorum diuisæ sunt viæ. Nam Xenocrates cum in Gymnasio eodē Platoni magistro successisset, nomen retinuit Scholæ, sic vt discipuli Academici dicerentur: at Aristoteli, qui in Lyceo docebat: quia eius magister Plato deambulando docebat, ab hoc Peripateticus est vocatus, id est, deambulatiuus: & sic à principio Academicus, & Peripateticus solo nomine distabant vt Cicero docet, vbi supra.

¶ Sed Aristoteli fuit discipulus Antisthenes, cui successit Diogenes ille Cynicus, mundi contemptor. De quo multa in apophthegmatibus. Deinde fuit Zeno, qui princeps fuit Zenonæ sectæ, quæ Stoicorum est, quæ sic dicta à Stoa, quæ est porticus: quia legebat Zeno in porticu pocili. De quo Laertius lib. 7. in vita Zenonis. Huius sectæ sectatorum præcipuum fuit dogma, in sapientem nullā cadere passionem: quia eos solum vocabant sapientes, qui virtutes in heroico habebant gradu. De cuius dogmatis intelligentia apud Augustinum, & S. Thome. in. 1. 2. Huius viæ præcipuus insequutor fuit Seneca. Et sic tres fuerunt viæ philosophorum antiquorum, & quælibet suum videtur habere patronum. Academicus Platonem, & Peripateticus Aristoteli, & illa tertia, quæ Stoicorum est, habet Zenonem.

Sectarum initia

Cicero.

Academici quando incepterunt, & vnde sunt dicti.

Peripateticus vnde dicti.

Aristoteli

Zeno. Stoici vnde dicti.

Augu. 9. docuit. Dei. S. Tho. 1. 2. q. 24. ar. 2. & 3. & q. 59. ar. 2.

¶ Quar

QVARTO QVÆRI-
tur. Vtrum hæc scientia (quæ
sic necessaria probatur) sit spe-
culatiua, an practica. Et vi-
detur quod practi-
ca sit.

ris. Ob quod Aristo. 2. Ethico. eleganter Aristote. 1.
probat, partē illam philosophiæ, quæ mo- Ethico. c. 2.
ralis est, practicam esse: quia non vt contē
plemur, & cognoscimus virtutem, sed vt
boni efficiamur traditur. Respondetur vni-
ca conclusione.

¶ Naturalis philosophia, quæ scientia est, Conclusio.
& vna, ipsa speculatiua, & nō practica est.
Prima pars conclus. quod ipsa sit vna, pro-
batur ex Aristot. qui in. 6. Metaph. c. 1. di-
stinguit ipsam physicam scientiam à meta-
phy. & alijs tanquā vnam, & non plures.

¶ Secundō. Vnitas scientiæ sumit ab vnita-
te formali obiecti: sicut & vnitas potentiæ
sumenda venit. Dicimus enim vnā esse
potentiam visiuam omnium colorum, &
non diuersas: quia vnā ratio formalis
omnium est colorum, quauis penes mate-
riale longē sit distantia: vt inter albedinem,
& nigredinem contingit: verū sub vnā
ratione formali cadunt sub potentia visua:
at physica scientiæ vnā est ratio formalis
siue sit subiectum adæquatū, seu obiectū
corpus mobile (vt Auicenna. Auerro. Al-
bertus magn⁹, & Egidius Roman⁹ dicūt.)

siue sit substantia finita sub ratione natura-
litatis, vt aliqui ex Scotistis: siue sit corpus
naturale, sicut aliqui etiam ex factione do-
ctoris subtilis putant: siue sit ens mobile, vt
ex docto. S. nos in. q. 2. tradidimus, vnū fo-
rum probatur obiectum, & sic vna scientia:
eō quod omnia quæ considerantur in tali
scientia, per reductionem ad illud vnū sub-
iectum: aut obiectum considerantur in tali
scientia: sicut omnia illa, quæ sub considera-
tione potentiæ visiuæ, ratione coloris: si-
cut & quæ sub potentia auditiuā, ratione
soni. Si enim physicus considerat de lapide,
in quantum ens mobile est, aut motu altera-
tionis, aut localis, aut aliquo alio: & si de cœ-
lo consideret, aut plantis, aut brutis animā-
tibus, ad hoc tendat oculum oportet, quod
corpus illud mobile sit seu ens mobile.

¶ Atque hæc conclus. satis constare videt
ex inconuenienti quod sequeretur, si plu-
res diceremus esse scientias naturales. Nā
sic tot essent multiplicandæ, quot & cres na-
turales, quorum numerus non datur: sed
quid ridiculosius, quā asserere vnā sciē-
tiam, quæ de materia, aliā quæ de forma, a-
liam quæ de motu, esse? Sicut & defectuo-
sus sensu appareret, q diceret vnā Geomet-
riam ponendam, quæ de linea, & aliā quæ
de superficie, atque distinctam, quæ de cor-
pore.

Argumē. 1.

Illa dicitur esse scientia
practica, quæ ad
opus est ordinata: sed
hæc scientia naturalis
physica, est hui⁹ modi:
nam eō nos perducit,
vt cognoscamus ex
creaturis ipsum creatorem: & ex cognitio-
ne creaturarum venit, vt ipsas omnes con-
temnamus, & nihili faciamus: siquidem ex
defectu huius euenit, quod homines ma-
gni faciant huiusmodi temporalia, & finē
suum constituent in eis. Quod probat Sa-
piens, quando ait. Omnes creaturas esse in-
scandalum insipientium. Et hac ratione di-
xit Ecclesi. Qui addit scientiam, addit dolo-
rem (vt alia habet translatio) eō quod quā-
to crescit, scientia, & cognoscitur defectibi-
litas in ipsis rebus, & magis inflammantur
homines ad dolendum de conuersione ad
creaturas, & incitantur per amplius ab a-
uersione ab eis, & conuersione ad ipsum
Deū: at ista oīa sunt operabilia: ergo hæc
scientia practica est, & non speculatiua.

Arist. 3. de
anima. c. 49
& 2. Meta.
co. 3.

Sapient. 14.

Ecclesi. 1.

Argumē. 2.

¶ Secundō. Illa est scientia practica, quæ
tractat de rebus practicijs: sed hæc scientia
est huiusmodi, quia est de illis, quæ in no-
bis fiunt: & sic pars eius est de actibus, &
habilitibus, qui per actus nostros generant.

Argumē. 3.

¶ Tertio. Eadem est ratio totius, & partis:
sed medicina, quæ est pars philosophiæ na-
turalis, cuius subiectum est corpus sanabi-
le, contentum sub corpore mobili, vel en-
te mobili, est practica (vt docet S. Thom.
in opus. 70. & super Boetium. q. 5. arti. 1.)
Ergo si medicinæ ars, quæ effectrix sanita-
tis est, est practica, & philosophia erit.

S. Thom.

In contra.

¶ In contrarium est Aristot. 6. Metaphy.
commen. 10.

Notandum.

¶ Pro solutione huius quæstionis oportet
notare differentiam vnicam, & potissi-
mam inter scientiam practicam, & specula-
tiuā esse ex fine: quæ scilicet, speculatiua ob
contemplandum, & practica ratione ope-

Arist. 3. de
anima. & 2.
Meta. tex. 3

Conclusio.

Aristo.

Secundō:
Arist. p. Po-
ste. t. 42.

S. Tho. p. p.
q. 1. art. 3. &
2. 2. q. p. p.
totam.

Auicenna.
Auerro.
Albertus
Mag. ca. 3.
A Egidi in
prologo du-
bio. 4.

Differentia
materialis
obiecti non
diuersificat

potenti, ne
que habitū
Arist. 5. Me-
taph. 7.
S. Tho. 2. 2.
q. 144. Deceptio a
liquorum.

potenti iuxta passium susceptum sicut
& de Magis Pharaonis scriptum est quod
Scinifes, & ranas, & cetera alia virtutia
quæ diuina virtute apparebant, ipsi & simi-
liter viderentur operari, verum tamen per
virtutem etiam angelicam, aut dæmonia-
cam id fieri potest inuicem, nisi per solum
Deum. Quapropter manet hæc esse scien-
tiam, & vnam, & speculatiuam, quæ meri-
to propter se expectanda, & amplectenda,
& prosequenda est.

¶ Ad primum argumentum, concedimus
ita esse, quod ex cognitione rerum natura-
lium exacta euenit: vt ista velut stercorea
(eum Paulo) reputemus, & nimis à ter-
go relinquentes, ad anteriora nos con-
uertamus: verum hoc non sufficit, ad hoc
quod dicatur scientia practica: quod Scotus
concedere facile, cum ipse in 4. qua-
stio. p. 1. logi. scientia. Theologiam ipsam
practicam affirmet, etiam in illis quæ tradit
de speculabilibus: quod Deus sit trinus,
& vnus, & similia: eo quod etiam ista nos
excitent ad Dei amorem. Nos tamen af-
firmamus ad practicam scientiam non suf-
ficere, quod ex cognitione rei, de qua est
scientia, quis ad operandum moueatur:
sed requisitum est, quod sit & scientia de
re operabili, & modo operabili, id est, quod
de se immediate doceat operari, quod non
potest conuenire scientiæ philosophiæ
naturali. Ad cognitionem enim directe
hæc scientia ordinata est, sicut & moralis
ad operandum: quauis ex ipsa, quæ mo-
ralis est cognitio, & contemplatio eueniat: quia
tamen non ad id directe ordinata, non
speculatiua, sed practica est: sic neque ista
practica dicenda, quauis contingat huius
modi scientem operari ex tali cognitione.

¶ Ad secundum dicendum, quod dato phy-
sica disciplina tractet de habitibus, & acti-
bus nostris, tamen non modo operatio,
sed contemplatio, definiendo, & diuiden-
do, scilicet, quod habitus sit qualitas de diffi-
cile mobilis, & actus de facili: & quod inten-
tio sit in intellectu, & electio sit actus volu-
tatis, supposito actu intellectus: verum
moralis philosophia de istis tractat practi-
ce: pro quanto ex electione secundum re-
gulas virtutis sit operatio, & supposito
fine: ob id hæc practica, & illa speculatiua
scientia est.

¶ Ad tertium dicendum, medicinam non
contineri sub physica, sicut species sub gne:
quia

Ad primum
Ad Phil. 3.
Scotus.

2. p. cōcluf.
probat.

6. Metaph.
tex. 1.

Differentia
inter res na-
turales, &
artificiales
Arist. 2. phy-
sic. 1. p. & 2.

Matth. 6.

S. Tho. p. p.
q. 1. arti. 4.

Aristo. 1. E.
chico.

Ad secundum

S. Tho. 1. 2.
q. 49.

S. Tho. 1. 2.
q. 12. art. 1.
Idē. 1. 2. q.
13. artic. 1.

Ad tertium.

Medicina
practica, &
speculati.

quia corpus sanabile, vt subiectum medici
næ, nō est quidditatiuē inferior ad ens mo
bile, vel corpus mobile: nam corpus sanabi
le à natura, est species corporis naturaliter
mobilis, sed corpus sanabile ab arte, est sub
iectū medicinæ. Sed si in ipsa medicina par
tem consideres, quæ est cognoscitiua herba
rum, & medicinarum, est speculatiua, & ad
physicam spectat: si tamen illam partem at
tendas, quæ applicatiua est medicinarum,
est practica, & non ad physicam pertinet.

**SPECVLATIO SE X
ta Procemialis, vtrū à cogni
tione principiorum sit inchoan
dum, & ab vniuersalioribus
ad minū vniuersalia p
cedendum.**

Argumē. 1.

Videtur quod nō: quia
eō esset, quōd cogni
tio totius pendens est
ex cognitione princi
piorum, & elemento
rum, & suarum causa
rū: sed nō ob id quia sic,
nulla res esset naturaliter cognoscibilis: cū
quælibet res habeat infinitas partes quan
titatiuas.

¶ Item. De homine, & qualibet alia re dici
possunt infinita prædicata essentialia: quia
inter quæcunque duo essentialia prædica
ta vnum medium potest signari: vt inter
hominem, & animal, quod sit perfectius a
nimali, & imperfectius homine. Item. Pos
sunt in infinitum & passiones, & proprie
tates multiplicari: & sūt infinita accidētia,
& effectus, qui homini possunt conuenire:
at consequens est falsum, quod nulla res sit
naturaliter cognoscibilis: quia ens est obie
ctum intellectus, & quælibet res creata fini
tæ, & limitatæ entitatis est: poterit ergo na
turaliter cognosci.

S. Tho. p. p.
q. 5. ar. 5.

Argu. 2.
Aristo. 1.
Phys. tex. 2.
Et. 1. Ethic.
ca. 4.
Arist. 3. de
aia. tex. 4. 1.

¶ Secundō. Probo quōd non ab vniuersa
lioribus sit procedēdum: quia in omni sciē
tia oportet (vt tradit Arist.) à nobis notiori
bus procedere, ad minū nota: sed singula
ria sunt nobis magis nota: quia omnis no
stra cognitio à sensu habet ortum: ergo nō
ab vniuersalioribus, sed à singularibus est
procedendum.

¶ Tertiō. Si à notiorib⁹ ad minū nota, ma
ximè esset, quia (vt docet Arist.) quædam
sunt nobis magis nota, quæ sunt minū no
ta in natura: sed eadem sunt nobis notiora,
& naturæ, quia magis vniuersalia sunt no
bis prius nota, vt hic docet Arist. in. 2. con
clusionē, & eadem sunt notiora in natura,
vt ait Commentator, à quibus natura inci
pit operari, quæ sunt vniuersalia, vt patet:
eō quōd embrio prius viuit vita plantæ, quā
bruti, & prius vita animalis, quā hominis,
vt ait Arist. ergo quæ nota sunt nobis, &
naturæ ipsa vniuersalia. Et apparet in colo
re, qui notior nobis, quā sit species ab eo
manans, cum ipse sentiatur, & non species,
& ipse idem color in natura notior sit, quā
species, cum specierum sit causa.

Aristot. 1.
Phys. t. co.
2. & 1. Eth.
c. 4. & 1. Po
ste. t. co. 5.
Quauis cō
tra. Marfil.
2. de gener.
questio. 6.
Arist. in. 2.
de genera
tione anima
lium. c. 3.

¶ In contrarium est Aristot. in textu, qui
docet à principijs, & causis, & elementis p
cedendum, & ab vniuersalioribus & magis
notis nobis, ad minū nota, & magis parti
cularia.

In contra.
Aristot. hic.

¶ Pro decisione. q. est considerandū, apud
Arist. in textu positas in sententia duas cō
clusiones, quæ vidētur adinuicem stare nō
posse: siquidem ait, procedendum esse à no
tioribus nobis, & minū nota in natura, ad
magis nota in natura, & minū nota nobis:
& cum singularia sint nobis magis nota, &
minū, in natura, videtur quod ab ipsis sit
procedendum. Et post infert, quod ab vni
uersalioribus ad minū vniuersalia sit pro
cedendum: in quo stat repugnantia.

Notan. 1.

¶ Secundō est notandum, q. de notiorib⁹
in natura, & minū nota nobis, variæ acce
ptiones ponuntur à doctoribus, maximè à
Paulo Veneto, in summa, in procemio. ca.
3. Ait ipse. Primo modo dicitur aliquid no
tius natura: quia maioris est perfectionis, &
entitatis in natura. Et sic Arist. 1. Metaph. c.
1. loquitur dicens, quod intellectus noster
se habet ad manifestissima in natura, sicut
oculus nocturæ ad lumen solis. Secūdo mo
do est, quod prius intēditur à natura: sicut
species est magis intenta, quā indiuiduū.
Et sic loquitur Auicenna. 1. sua Metaphy
sica. Tertio modo, id quod naturaliter po
test cognosci sine alio, & non econtra. Et
sic Arist. 2. Metaphy. co. 16. Genus est no
tius natura, quā species, & species, quā
indiuiduum. Quarto modo id est notius na
tura, à quo natura incipit operari. Et sic Cō
mentator. 1. Physic. loquitur dicens, q. cau
sæ rerum naturalium sunt notiores apud
natu-

Notan. 2.

Paulus
Venetus. ll.
1. Physic. 3.
Aristot.

Aristo.

Textu. 3.

naturam, quam res naturales compositæ: quia natura facit composita ex causis.

¶ **Ægidius Romanus** in isto loco (declarata mente Arist.) dubium proponit. Primū. obijciens, quod cum nostra cognitio à sensu incipiat (vt dicit Arist.) sic deberet à singularibus ad vniuersalia esse processus. Et ipse soluit nodum dicens, quod Aristot. nō intēdit dare prioritatem, vel posterioratē inter intellectuam, & sensitiuam cognitionem: sed intendit ostendere, quod cognitio intellectuā vniuersalis, & confusa, præcedat huiusmodi cognitionē singularem, & distinctam: quod etiam circa sensum veritatem habet: quia sensus prius apprehendit rē sub modo cōfuso, quā sub distincto.

¶ **Secundō etiam dubitat, & velut argumētatur contra hoc.** Quia si intenderet cōparare notitiam intellectuam ad intellectuā, & non ad sensitiuam, non diceret, cognitio nem vniuersalium præcedere cognitionē singularium: quia singulare est, dum sentitur. Particularia enim directē obiecta intellectus esse non possunt. Respondet, quod secundum **Commen.** per singularia non intendit indiuidua, sed intendit species vltimas, vel quasi vltimas. Vult ergo philosophus, quod prius cognoscimus vniuersalia, quā singularia, id est, genera, & cōmunia quā species, quorum vtrunq; est obiectum intellectus. Hæc **Ægidius**: qui in cōmē. 3. dubio primo hæc erit, quod per se habendo, semper confusa, & indistincta sunt nobis prius nota, quā distincta. Tendit enim nostra cognitio ab imperfecto ad perfectum, & à potentia ad actum, & per consequens ab indistincto ad distinctum. Et quia cognitio rei (vt est quoddam totum) est indistincta, & quasi confusa respectu cognitionis eius, vt distinguitur per partes, idē cognitio totiūs præcedit quo ad nos cognitionem eius, vt distinctē cognoscitur in suis partibus.

¶ **Etiam pro debita intelligentia considerandum, quod modus probandi, & progressus in aliqua scientia, vel est habitus ipsius principijs, & cognitis: vel est antequam sint ipsa principia cognita: nam si principia ipsa doctrinalia nobis non sint nota, oportet fiant nota per aliqualem inductionem: vt si quis hoc principium velit cognoscere. Omnem rem naturalem in suo loco optimē conseruari, poterit sic probare. Piscis, qui non respirant, optimē in aqua conseruantur: & animalia respirantia optimē**

in aère: & ignis iuxta orbem lunæ: ergo omnis res naturalis in suo loco conseruatur.

¶ **Iam cognitis ipsis principijs, ab ipsis tanquam ab vniuersalioribus fit progressus in scientia ad particularia: & cognito illo, poterit quis probare, graue optimē in inferiori loco esse.**

¶ **Vtteriūs notandum, quod aliquid esse notius in natura, nihil aliud est, quā quod secundum naturam sit magis cognoscibile: sicut aliquid nobis notius est, quod magis nobis secundum naturam cognoscibile est. Et esse magis cognoscibile, est magis habere de entitate: quia nil cognoscitur nisi in quantum participat de ratione entis, cum ens sit obiectum intellectus: vnde cum illa quæ à materia sunt abstracta, magis habeant de entitate, magis habebunt de perfectione: & sic notiora sunt secundum naturam: ob quod Deus secundum naturam maximē cognoscibilis est: & post Deum intelligentia quælibet, secundum gradum suæ perfectionis: & deinde anima rationalis: & post homo, ratione animæ: deinde cætera alia viuentia. Ad dubium sunt quinque conclusiones, quarum prima.**

¶ **Prima conclusio.** Loquendo de notitia intellectuā, modus procedēdi est ab vniuersalioribus ad minūs vniuersalia: quia à confusioribus, & indistinctis, ad minūs confusa, & magis distincta, quæ nobis minūs nota, cum tamen notiora sint in natura. Probatur conclusio: quia noster modus procedēdi à potentia ad actum, & ab imperfecto ad perfectum est: sed id quod potentia, & imperfectum est, confusius, & vniuersalius, & indistinctius est: & illa quæ actū & perfecta, magis distincta, & minūs vniuersalia dicuntur, & sic testatur **Auicenna** primo **Metaphysic. capit. quinto** quod & **Doctor Sanctus** pro fundamento capit. Primum enim quod intellectus de re concipit, ens est.

¶ **Item.** Intellectus in cognitione vniuersalium eo ordine procedit, quo sensus in cognitione singularium: sed sensus ab vniuersalioribus progreditur: vt si quempiam à remotis videamus, primo iudicamus quod sit ens. Secundō quod viuens. Tertiō quod homo. Quod & exemplo probat **Arist.** in litera de pueris, qui primō omnes homines vocat patres: sequitur ergo quod intellectus hunc habet ordinē. Primus em̄ cōceptus, &

B ad aqua-

Obiectio.
Arist. 1.
Poste. 1. co.
43.
Ægidij.
solutio.

Ægidius.

Cómen. 4.

Notan. 3.

Aristot. 4.
Phy. tex. 4.

Arist. 1. Po.
ste.

Notan. 4.

Aristo. 9.
Met. co. 2.
S. Tho. p. p.
q. 5. art. 2.

1. Conclu.

Ratio. 1.

Auicenna.
S. Thom. in
prin. de en-
te, & essen.

Ratio. 2.

Aristo. adæquatus intellectu ens est: vt ex Arist. 9. Metaphys. tex. 22. Et sic quātō prædicata sunt vniuersalia, tātō priora sese offerūt.

Ratio. 3. S. Tho. p. p. q. 85. art. 3. Aristot. 2. de gener. anima. c. 3.

¶ Etiam probari potest conclusio, vt Doctor S. probat sub istis verbis. In omnibus illis, quæ de potentia ad actum reducūtur, ab imperfectioribus ad perfectiora est progressus: vt embrio prius vita plantæ viuūt: ergo cum intellectus in cognitione rerum per species de potētia ad actum procedat, ab imperfectioribus erit: sed cognitiones magis vniuersales sunt minus perfectæ, eò quod confuse magis naturam rerum attingunt: sequitur ergo, quod ab vniuersalioribus sit procedendum.

Ratio. 2. ¶ Secunda pars cōclusionis probatur: quia isti conceptus, & notitiæ, quātō vniuersaliores, & confusiores, minus habent de entitate: & sic secundum naturam minus de cognoscibilitate. Quapropter sequitur, quod illa, quæ vniuersaliora, minus nota in natura dicantur, cum tamen nobis magis nota: quia in nobis ab imperfecto, & confuso ad distinctum, & perfectum est progressus.

2. Conclu. ¶ Secunda conclusio. Non solum hic progressus secundum naturam est, quando cognitione confusa, sed etiam quando distinctè cognoscimus, vt ab vniuersalioribus etiam sit progressus: quia (vt docet doctor sub.) non possumus distinctè cognoscere hominem, quin distinctè cognoscamus animal: neque distinctè animal, quin & cognoscamus corpus: neque corpus, quin substantiam: itaque prius est ordo ille superior notitiarum in confuso, & deinde ad inferiora fit resolutio: & quousque supremum distinctè cognoscimus, nõ cognoscitur infimum, vt ait Aristot. Et sic modo definitiuo contingit: si hominem definias, per animal rationale ostendens: vbi oportet sit prius cognitum, quod animal sit.

Vide Marfil. 1. Phy. q. 5.

Aristot. 8. Meta. t. 10.

¶ Tertia conclusio. Si fiat comparatio notitiæ intellectiua, & sensitiua, quia ipsa sensitiua, prior intellectiua est, & à singularibus ad vniuersalia, & proinde à nobis notioribus ad minus nota nobis, magis tamē nota in natura, erit progressus. Hæc conclusio tam aperta est, vt probatione non indigeat. Nihil enim in intellectu est, quin prius fuerit in sensu, atque intelligentē, phantasmata speculari necesse est: quæ etiam in singulari considerantur: ex quibus intellectus agens, spēs intelligibiles in vniuersali sine conditionibus indiuiduantibus abstra-

Aristot. vbi supra.

hit. Et quod hæc singularia sunt minus nota in natura, constat: quia minus à natura intentata, & minus de entitate, quātō magis de materialitate: quia magis de potentia, & minus de actu. Et in isto sensu possēt intelligi Aristot. dictum in isto loco: quando concludit, à singularibus ad vniuersale procedendum esse. Neque est in dictis cōtra dictio, quando dixit: quod ab vniuersalioribus, & confusioribus, ad particularia, & singularia: quia ibi notitiæ intellectiue ad notitiã intellectiuam fit comparatio. Et singulare, & particulare vocat speciem respectu generis: vt ex Commentatore, & Egidio dictum est. Et quando dicit à singularibus ad vniuersale, intelligit cōparando notitiã sensitiuam intellectiua: & per singulare, intelligendo ipsa indiuidua, quæ nobis sunt notiora, quàm ipse species, quarum sunt indiuidua.

¶ Quarta conclusio. Sicut ante cognitionem principiorum inductione probando à singularibus ad vniuersale est processus: sic, ipsis cognitis, ab vniuersalibus ad particularia ratiocinationis progressus est. Hæc conclusio intendit insinuare alium sensum dictorum ab Aristot. & verborum consistentiam, quæ videntur repugnare. Nam (vt in notabilibus adduximus) si aliquod principium non sit notum, cum non possit demonstratiuè probari, inductione opus est: & si à singularibus ad vniuersale, & magis nobis notis, & minus secundum naturam, vt in exemplis adductū est. Verum cognito ipso principio, ab vniuersalioribus ad minus vniuersale, & magis particulare oportet procedere: vt si quis ignoret hoc principium, Omnis ignis est calidus, sic inductione probabit. Ille ignis est calidus: & iste ignis est calidus: ergo omnis ignis est calidus. Et cognito hoc, quando de aliquo igne fuerit dubium, probabitur ex illo vniuersali.

¶ Quinta conclusio. Quauis in scientijs, in demonstratione quia, à nobis notioribus ad minus nota nobis sit progressus, in demonstratione tamen propter quid, & potissima, à minus nota nobis, & magis nota in natura, ad minus nota in natura, & magis nota nobis procedi est compertissimū. Hæc conclusio probatur: quia in demonstratione quia, ab effectu ad causam proceditur: at secundum naturam causæ ipse notiores sunt, & simpliciores, & magis de entitate

Aristot. r. phys. intelligētia Arist. Nota.

4. Cōclusio

Sic Themistius, & Commentator.

5. Conclu. Aristot. r. Poste. co. 3.

Ratio. 2. & 3.

tate habent, quam effectus, quippe qui no-
bis magis innotescunt generaliter: sed in de-
monstratione potissimum, & propter quid,
ex causa ad effectum deuenimus: quæ cau-
sa (quanuis nobis minus nota) magis tamē
nota in se: sed in tali ratiocinatione con-
tingit, quod quauis causa in se notior in na-
tura dicatur, tunc tamen in tali progressu
eadem nobis nota, & simpliciter intelligū-
tur: quia causa est nobis magis nota, quan-
do per eam effectum probamus, & ipsa sim-
pliciter notior est. Sic docet Paulus Vene-
tus in sua summa. ca. 3. in solutione ad. 2. si-
cut color suis speciebus notior est, quæ spe-
cies sunt effectus coloris.

* ¶ Itaque resolutorie considerandum, quod
licet Commentator aliqualem repugnantiam in
dictis Arist. intelligat in. 1. & 2. pro-
positione, sed apud S. Tho. nulla est repu-
gnantia: quia intelligit Arist. in. 1. propo-
sitione ponere modum procedendi in sciē-
tia naturali, & vult ut à causis & principijs
incipiamus. & in. 2. propositione docet, quod
à causis vniuersalioribus, quia vniuersalia
sunt nobis primo nota, & sic in secunda
propositione non dat Aristotel. modum
procedendi aut demonstrandi, ut putat
Commentator.

¶ Ad primum argumentum, concedimus
rem esse naturaliter cognoscibilem: & quā-
uis in quolibet continuo infinitæ partes in-
telligantur in potentia, ratione diuisionis,
non obstat quominus continuū sit intelli-
gibile: tamen illarum partium, quæ se tenent
ex parte materiæ, necessaria cognitio non est
ad cognoscendā rei naturā: quia cognoscunt
eo modo, quo & sunt in potētia tales partes.
Nec est necessariū cognoscere oīa accidētia
cōmunia, sed sufficit cognoscere naturā
subiecti: sicut neque est opus cognoscere
omnes effectus, quod produci possunt, sed
sufficit potētiā actiuam non ignorare. Nega-
mus etiā infinita prædicata essentialia dici
posse de re creatā: (ut in dialectica tracta-
ri solet,) quoniam de specie sermo est, & nos ibi
tegitur sumpta specie humana, de homine
poterunt multiplicari essentialia prædicata,
vsque ad generalissimū substantiæ: videlicet,
quod est aial, quod est corpus, quod est substantia.
Et si vltra progrediaris, vsque ad ens deueni-
endum erit. Et dato genus (ut animal) in
multas diuidatur species: ut in canem, leonē:
&c. non tamē est necessariū inter quassibet
species mediū dare conceptū, qui nouā

representet speciem, & constituat: nā quan-
uis in infinitū dicantur distare duæ species
specialissimæ, sic quod vna non possit ad alteri-
us perfectionē peruenire: non eò sequitur, quod
sit dabilis species media in infinitū, & hoc
ex Arist. qui species dicit habere se ad modū
numerorū: quia quauis quinaris in infi-
nitū excedat quaternarium, in hoc sensu,
quod quaternarius nunquam ad perfecti-
onem quinarij perueniet, non tamen est da-
bilis medius numerus: sic & in speciebus di-
cendum. Neque dant infinite passionēs essen-
tiales rei. Et ob id dicit Arist. quod resolu-
tio definitionis non procedit in infinitum.

Aristot. 8.
Metaphy.

Aristo. Vbi
supra.

¶ Et ut planè satisfaciamus argumentis, di-
cendum: quod cognoscibilis sit vnica crea-
tura ab alijs: imò & cōprehendi potest: ut
ab angelo quæcūque; alia infra ipsum. Cō-
prehendere enim est rem cognoscere quā-
tū cognoscibilis est passiuè, quod & poterit an-
gelus facere. Non enim requisitū est ad cō-
prehensionē, quod res cognoscat summa noti-
tia, qua cognosci potest: quia sic solus De-
us posset comprehendere creaturam: quia no-
titia (quæ est ipsemet Deus) potest cogno-
scere. In quo videtur Ochā, & alij decepti.
Nam si id requisitum esset ad cōprehensionē,
iam sic videntur facere creaturam finitā,
& limitatā, incomprehensibilē: sicut
vocamus ipsum Deū, cum de ipso peculia-
riter dictū sit per Hierem. c. 32. quod sit ma-
gnus consilio, & incōprehensibilis cogitatu.

Quid ad cō-
prehensionem requi-
ratur.

Deceptio a
liquorum.
in. 4. q. 13.

Hier. c. 32.

¶ Dixi, quod Angelus potest comprehen-
dere creaturā: quia homo pro isto statu vi-
detur non posse attingere ad talem gradum
cognitionis, ut de aliqua creatura quantū-
uis minima cognoscat, quantū ipsa cogno-
scibilis est: quia neque in substantijs, neque in
accidentibus intelligere valet homo vlti-
mas differentias, neque omnes proprias pas-
siones, quæ fluunt ab essentia rei, neque
passiones quæ respiciunt rationē indiuidui
ratione cōplexionis, &c. Quod euenit: quia
noster intellectus immersus in materia sit,
& quodāmodo in corpore sepultus, vel sal-
tim incarceratus. Secus de aīa separata dicē-
dū. De quo suo loco, in. 3. de anima.

Nullus ho-
mo potest
comprehen-
dere aliquā
creaturam.

¶ Neque ob id quod ab homine creatura non
possit comprehendi, tollenda, aut reiicien-
da est hæc scientia naturalis, ut Heraclitus
dicebat: quia ad scientiā, postquā sufficit
quod cognitio haberi possit de re, humano
modo: sicut & scientiā dicimus esse de Deo,
cum tamen à nulla creatura possit cōpre-

S. Tho. p. p
q. 12. art. 7.

hendi, sed à se solo: & cū sit infinitus, infinita notitia seipsum comprehendit, & cognoscit.

Ad. 1.

¶ Ad secundū solutio ex dictis in. q. patet: quia singulare, & particulare intelligit Aristot. non individua specierum, sed spēs specialissimas: & istæ sunt minus notæ nobis, & magis notæ natura, & tantò quantò confusiora, & vniuersaliora, primò sese offerūt. Si tamen de singulari pro individuo sumēdo esset sermo, non à magis notis nobis ad magis nota, in natura esset progressus: si ab vniuersalioribus ad singularia: quia talia singularia min⁹ nota natura dicūtur, & magis nota nobis: & sic potius esset procedendū ab ipsis indiuiduis & singularibus nobis magis notis, & min⁹ secundū naturā ad ipsas species, & ad vniuersalia, quæ sunt magis nota in natura, licet nobis min⁹.

Ad. 3.

¶ Ad tertium patet ex dictis solutio. Et est considerandum, quòd Arist. non ponit regulā quòd omnia illa quæ sunt notiora natura, sint nobis min⁹ nota, & e contra, sed ponit solū negatiuè, quòd non omnia illa, quæ sunt nobis notiora, sunt notiora natura, & e conuerso: & tamen cum hoc stat, quòd aliqua sint nobis æquè nota, & natura, vt suprā dictum est, de colore respectu speciei: quia est nobis notior quàm species: quia sensibilis, & non species: & est naturæ etiam: quia causa magis nota secundum naturam, quàm effectus: vt cœlum est magis notum quàm influenza: sed tamen aliqua sunt notiora in natura, quæ nobis min⁹ nota sunt: vt sunt substantiæ immateriales: quæ cum sint spirituales, sunt magis notæ in natura, sed nobis min⁹: quia per se sum habet ortum cognitio nostra. Sed dato in natura illa vniuersaliora, & confusiora (vt argumentum probat) sint priora (vt quod embryo viuat prius vita plantæ) non sequitur quòd illa sint magis nota in natura: quia natura, sicut prius intendit totum physicum, quàm partes, cum tamen prius sint partes, sic & primò intendit speciem, quàm genus: non enim faceret animal, aut corpus, aut substantiam, nisi quia intendit certam facere speciem. Et sic dato prius sit vita plantæ in embrione, quàm vita rationalis, non sequitur quòd illud vniuersale, & commune sit in natura notius: quia id quod perfectum, & id quod actū, est natura notius, & quod imperfectum, & in potentia, quāuis prius via generationis, est posteriorius via perfectionis: & sic min⁹

In natura notum: quia min⁹ de cognoscibilitate, & min⁹ de entitate habet, cum sint vniuersaliores causæ. At si cognitione distincta, & non confusa cognoscatur, priora sunt natura, vt dictum est.

¶ Neque ex hoc sequitur quòd indiuidua specierum sint magis nota, quàm species, quia species non per se reperiuntur, nisi in ipsis indiuiduis: quia natura non producit speciem, nisi indiuiduum. Non sequitur (inquàm) quia natura non intendit nisi perpetuare speciē, & quia indiuidua in quibus perpetuatur species sunt corruptibilia, de per accidens intendit indiuiduum. Vnde in perpetuis non producit nisi solū vnum indiuiduum: vt in cœlis, & sole apparet. De quibus suo loco dicendū erit, & diximus in Dialectica.

¶ * Hic potest esse dubium, an possit esse *
modus procedendi per regressum, scilicet, à causa ad effectum, & rursus ab effectu ad causam, vt hinc Arist. videtur insinuare, quia sic idem esset minus notum & magis notum: quod Aristot. 1. poste. reprobatur. Dicendū distingendo, quòd d. dis. regressus tripliciter potest fieri. Primò quādo ab effectu ad causam est processus & e contra demonstratione vni formi. Secundò modo, demonstratione difformi, vt ab effectu ad causam demonstratione quia, sit: & a causa ab effectu propter quid, & potissima. Tertius mod⁹ est, quando à causa ad effectum & e contra, sed à noto vno modo ad ignotū, & rursus à noto ad id quod cognoscebatur, sed vt melius sit notum. Primus modus reprobatur. Secundus & tertius modus est utilis, quo Aristot. est vsus. 2. cœli. tex. 34. vbi probat dextrū cœli esse in oriente, quia inde incipit motus: deinde probat cœlum moveri ab oriente, quia in oriente est dextrum. Et. 2. cœli. tex. 58. probat stellas sphericas, quia sunt immobiles per se ipsas, & probat esse immobiles, quia sphericæ, & hic regressus non est inutilis, quod & docet S. Tho. 2. cœli. lectio. 16. defendendo Alexandrum contra simplicium. At que de cognitione vniuersaliū quomodo priora dicatur, vide. S. Th. p. p. q. 85. art. 3. ad. 1.

SPECVLATIO SEPTIMA
Procemialis. Vtrum totum sit suæ partes.

Vide-

Aristot. 1.
Poste. text.
co. 43.

Natura
prius intendit
speciem
quàm genus.

Argumē. 1.
Aristo. 5.
Metaph. tex.
19.

Idetur quòd non. Pri-
mò: quia si totū esset
idem quòd suæ partes
sex essent bis tria: sed
hoc est contra Aristote-
lem. Dicit em̄ quòd
sex non sunt bis tria.

Et. 7. Metaphy. tex. 60. ait. Syllaba non est
elementa, putà literæ ex quibus constat: vt
ba, non est. b. a. Et lib. 8. tex. 15. Totū nō est
partium coaceruatio: vt aceruus, sed ali-
quid præter partes.

Argumē. 2.
Scorus. in 3
d. 2. q. 2

¶ Secundò arguitur, & est docto. sub. Si
totum compositum ex materia, & forma
non distingueretur à suis partibus, seque-
retur nullam esse differentiam inter to-
tum, quod est per se vnum: vt animal, aut
homo, & totum quod est per accidens v-
num: vt aceruus lapidum: consequens est
contra Aristotelem. qui. 7. Metaphy. tex. 60. &
in. 8. tex. 15. ponit differentiam. Et quod se-
quatur patet: nam sicut aceruus est mul-
tilapides simul: ita & homo suæ partes.

Aristo. 7.
Meta. text.
60.

Argumē. 3.

¶ Tertiò. Quando duobus datis, vnum
corrumpitur, alio manente incorrupto, o-
portet ponere distinctionem inter ea, qua-
lem ponimus inter animam rationalem,
& corpus: quia corrupto corpore, anima
rationalis manet immortalis: sed contingit
totum corrumpi, quando partes non cor-
rumpuntur: vt patet in domo, & patet et-
iam in Christo in illo triduo mortis, quan-
do fuit totum corruptum: quia non man-
sit homo (quicquid dicat Magister sent. &
Hugo) & tamen partes manserunt incor-
ruptæ, quia anima rationalis nullam passã
est corruptionem, neq; datum est corpori,
vt corrumperetur, iuxta illud psalmi. 15.
Non dabis sanctum tuū videre corruptionem.
Et argumentum posset esse, quia to-
tum generatur, quando tamen partes non
generantur: vt patet in compositione do-
mus ex lignis, & lapidibus. Et in Christi re-
surrectione fuit homo, & tamen partes nō
fuerunt de nouo.

Magister
sent. d. 22.
ca. 1.
Hugo.
Damascen.
li. 3. ca. 25.

Incontra.
Aristot.

¶ In cōtrariū est q̄ ait Arist. hic tex. 17. &
22. vbi Cōmētator ait, quòd licet quælibet
pars est aliud à toto, omnes partes simul
sumptæ aliud à toto non possunt dici.

Nota.
Paulus Ve-
netus.

¶ Pro solutione est considerandū, totū di-
ci multis modis. Et quæ Paulus Venetus
in libris physicorū sup cōm. 17. notabili.
2. ponat. 8. modos, ad pauciores tamen re-
duci possunt: vt totum sit vniuersale, quòd

est genus respectu specierum: quæ species
partes subiectiuæ vocantur: quia genus, seu
vniuersale de eis prædicatur, & ei subijciun-
tur: vt leo, & homo, & asinus, de animali, si-
cut docet Porphyrius. Et eo modo species
respectu suorum indiuiduorum totum
vocalur.

¶ Totū potēiale est: vt anima totum est, 2.
& partes eius potentia: vt intellectus, volū-
tas, & memoria. Et sensitua, q̄ habet suas.

¶ Totū essentialē est, q̄ ex partibus essen- 3.
tialibus cōstat. Quòd & duplex est, Physi-
cū, & Metaphysicū. Physicum, est compo-
situm ex materia, & forma. Et Metaphysi-
cum, ex genere, & differentia.

¶ Totum integrale q̄ ex suis partibus inte- 4.
grantibus cōstat, est duplex, Homogeneū,
quòd ex suis partibus eiusdem rationis. E-
therogeneum, quòd ex diuersis cōstat.

¶ Est & totum per accidēs, quale aceruus, 5
& domus. Non ergo quæstio est in præsen-
tiarum de omnibus totis, an à suis partibus
distinguantur: quia de primo in Dialectica
tractatur, quomodo ratione à suis partibus
distinguat. Et de toto potenciali, & Me-
taphysico alibi. Nunc de toto Physico, &
integrali, tam de per se, quàm de per acci-
dens sermo est.

¶ De quæstione variæ sunt opiniones. In
primis se offert Doct̄or sub. qui tenet,
totum distingui à suis partibus etiam con-
iunctis, loquendo de toto Physico, & inte-
grali. De toto tamen per accidēs (vt est
aceruus) dicit non distingui à suis parti-
bus. Subscribit Doct̄or sub. Capreo. ea-
dem. d. & nonnulli alij ex Thomistis, cre-
dentes eadem esse sententiam Sancti Tho-
mæ, qui id videtur affirmare in. 3. d. 2. q. 1. ar. 3.
Et quæstiuncula. 1. ait de Christo loquens,
quòd in eo fuit anima, & corpus, & vltimus
forma totius resultans ex coniunctione v-
triusque, quæ dicitur humanitas. Et quæ-
stiuncula. 3. dicit, quòd totum propriè lo-
quendo non est suæ partes,

¶ Alij sunt, qui putant in homogeneis 2. Opinio.
non esse distinctionem inter totum, &
partes, sed bene in etherogeneis, sic Pau-
lus Venetus in loco citato dicit: secundum
aliquos, totum distinguitur à suis parti-
bus, & secundum aliquos non distin-
guitur.

¶ Contra opinio. Doct̄or. sub. est argumē 3.
tum satis efficax: quia aliàs sequeretur cō-
tra Damascenum, quòd id quòd Chri-

Varia opt.
Scor. in. 3. d.
2. q. 12.

Vide domi.
7. meta. q.
27. artic. 3.
S. Th. in. 3.
dist. 2. q. 1.
artic. 3.

2. Opinio.
Venetus.

Argum. cō-
tra Scor.

stus semel assumptis, dimisit. Patet: quia assumptis totum, id est, esse hominem, quod reliquit in passione: & illud distinctum à suis partibus est.

Solutio. ¶ Hoc argumentum soluitur ab opinantibus contrarium, per hoc, quod Damascenus solum de partibus essentialibus sit intelligendus, quas nunquam dimisit.

2. Argumē. ¶ Sed fortius. Si totum distingueretur à suis partibus, sequeretur quod naturaliter corruptum idem numero posset redire, contra doctrinam philosophantium. Patet. Sit vas aqua plenum, & auferatur aqua, quæ & conferuetur: rursus apponatur in vase eadem numero aqua: totum illud quod non est suæ partes, fuit corruptum, & rursus idem numero redit: quia sicut idēitas totius cōfurgit ex cōformitate partium eodem modo se habentium: sic & idēitas numerica erit partibus eodem modo se habentibus: ergo idem esse resurgit. Nam si aliud numero, oportet sit ex partibus alio modo dispositis: sed suppono in hoc nullam factam variationem.

Confirma. ¶ Confirmatur: quia illa entitas, vel substantia, vel accidens est, sed neq; est substantia: quia non dantur partes ex quibus cōponatur, neq; est accidēs: quia non videt tale dari.

Conclusio. ¶ Ad quæstionem ergo sit conclusio. Omne totum essentiale Physicum, & integrale, homogeneum, & etherogeneum, sine sit totum per accidens, est suæ partes simul sumptæ. Hoc probatur ex Arist. qui hinc id affirmat, & clarius in 4. Et sic Themistius, & alij. Et Auic. 3. Meta. ca. 2. ait. Homo est anima, & corpus, & neutrum per se. Neq; valet huiusmodi dicta in causali exponere sensu: ut contrarium opinantes dicunt. Partes sunt totum, id est, causant totum: nam sic, eadem ratione possent dicere hanc esse causalem, homo est sapiens.

S. Thom. p. ¶ Hæc conclu. est Doct. S. qui ait de partibus sunt unum in actu, & multa in potētia.

Phy. lect. 4. ¶ Etiam probatur ex modo concipiendi, & modo loquendi: nam bis ter, nihil aliud intelligimus, quam senarium ipsum. Et ligna, & lapides sic cōiuncta non aliud, quam domum ipsam. Et lapides sic cōgregatos non nisi acerum. Ergo simili modo, materia, & corpus non nisi animal, aut homo: neque aliud ipse homo, quam animam & corpus sic cōiuncta.

o. Ratio. ¶ Secundum est argumentum: quia si totum aliqua entitas est, quæ non sit partes

sic iuncta, posset Deus talem entitatem separare, manentibus partibus sic unitis: nā nulla est repugnantia, illa quæ adiuuicem sic distinguatur separare: posset ergo esse quod partes essent iunctæ, & quod totum non esset, sed hoc contradictionem implicat, cum non sit aliud partes cōiungi, quam totum constitui: neque sit aliud totum constitutum, quam partes cōiunctas esse.

¶ Et de toto integrali etiam probari potest. Si enim domui addas aliquam partem minimam, quam primò auferas, non ob id domus dicitur corrupta, & de nouo generata, magis quam si à mari guttam aquæ abstrahas: & rursus superinfundas. Si tamen aliud est esse totius ab esse partium: cum partes varientur etiam in minimo, oportet & variari totum. Sed tamen quia partes sic manentes, subtracta aliqua parte, totum sunt, & constituunt, non sit variatio in toto, quæ necessariò esset intelligenda, si aliud esse totius esset, quam partium. Hanc conclusionem probat, & tenet Marsil. tertio physicorum quæstio. 9. & Albertus de Saxoniam primo physicorum quæstio. 7. & est opinio nominalium.

¶ Hic tamen aduertendum est, non tam proprias esse huiusmodi loquutiones: Partes sunt suum totum, & totum est suæ partes, sicut sunt hæc: totum resultat ex suis partibus: partes constituunt totum. Quod notat. Diuus Thom. & ratio est: quia partes sunt totum, & non explicant compositionem, qua faciunt totum: nam (ut docet Aristotel. in 2. libr. physico. tex. 31.) partes omnes habent se ut subiectum & materia, respectu totius: & totum velut forma est respectu partium, tam de partibus integralibus, quam de essentialibus loquendo: nam quauis forma substantialis respectu materiæ forma dicatur, quia informat, & actuat eam: tamen ipsa forma respectu totius, habet se velut materia, & quid imperfectum, & totum velut forma existens in utroque scilicet, in materia, & forma: sicut domus est vna forma existens in suis partibus: ob id Aristotel. quarto physico. text. 23. dixit totum esse in partibus: unde licet totum & partes iunctæ, sint idem propter modum significandi diuersum terminorum: quia partes ut causa, & totum ut effectus: significantius, & proprius, dicitur totum cōponitur

Marsil.

Confide.

S. Tho. p. p. quæst. 87. Aristot.

Aristo.

nitur ex partibus, quam partes sunt totū.

Ad argum. ¶ Ad primum argumentum, dicimus, pro nobis esse id quod ex Aristotel. nam dicit, quod se x non sunt bis tria, sed semel sex. Potest etiā dici, quod bis tria nō sunt sex, eodem modo: quia bis tria sunt partes, & 6. totum. Vel aliter: quia de numeris possumus loqui materialiter, vel formaliter. Formaliter loquendo, prout quilibet numerus suam constituit speciem, sic est, quod bis tria non sunt. 6. magis quam duo homines, & vnus Angelus, vt intelligamus (quando quidem species sicut numeri se habent) quod humana, sit vt ternarius, & Angelica species sit senarius. Si tamen intelligatur materialiter, nullo modo negare potest Aristot. quin bis tria sunt. 6. nam bis tria continent. 6. vnitates, quę numerum senarium cōstituunt, & adæquant.

30. Meta. tex. 8.

¶ Et ad id quod ex. 7. Metaph. tex. 60. quod ba. non est. b. a. intelligit, quod nō est sicut cumulus, aut aceruus. Nō enim syllaba est litera absque ordine (vt lapidum cumulus) sed ordinatē disposita.

Ad secundū ¶ Ad secundum, dicimus esse differentiam inter totum per se, & totum per accidens, non per hoc quod totum per se sit suę partes, & totum per accidens non sit, vel è contra, sed eo est differentia, & distinctio: quia totum per se constituitur ex suis partibus, & terminatur ad esse essentiale, & substantiale: quia forma non habet per se esse substantiale: neque materia sola absque forma, & simul iunctæ constituunt vnum totum substantiale, & essentiale: quia non aduenit esse totius, enti completo, sed in toto per accidens: vt est in domo, vel in lapidum aceruo: nam esse huius totius, aduenit iam completo, & existenti: & sic est alia ratio totius in isto toto quod est essentiale de per se, & in illo quod de per accidens. Hanc differentiam ponit Aristot.

Aristot. 1. Physic. tex. com. 69.

Arif. 8. Metaph. t. 1. 5. 1. Solutio ad tertiam.

¶ Ad tertium, concedimus sic esse, vt probatur, quod distinctio sit ponenda inter duo, quorum hæc est conditio, vt vno in corrupto manente, aliud corrumpatur. Et quando probatur, quod totum corrumpitur, partibus ipsis remanentibus, primum posset dici sic esse: quia dato esse totius sit esse partium, & quod ad hoc non sit distinctio, est tamen in hoc, quod partes constituunt totum, & constat ex eis, & non eō contra, partes ex toto: & ob id potest intelligi id quod prius absque posteriori, non tamē

è contra.

¶ Secundo dici potest, toto corrupto per partium dissolutionem: & partes corrumpi, non quidem in quantum esse habebant aliās, ante compositionem & constitutionem totius, sed in quantum erant partes vnitæ, & ordinatæ, quæ constituēbant totum: quia non manent vnitæ, sed dissolutæ potius: & in isto sensu, corrupto toto constituto, & corrumpuntur constituenta: quia non erat aliud esse, constituti, & esse constituentium: quod sic explicari potest. Certum est, quod non eō quod corpus, neque eō quod anima, totum hominem aut animal constituunt, sed eo quod sic adinuicem conueniunt, & vniūtur. Si ergo ista vnione facta, totum quod constituitur, corrumpatur, & desinat esse, & partes dici possunt corrumpi, pro quanto non habent rationem componentis, aut constituentis, dissolutione facta: & in morte hominis corrumpitur materia: quia non informatur forma illa, & corrumpitur forma: quia non informat materiam illam: & corrupto toto, corrumpuntur & partes, in hoc sensu, in quo esset verū dicere, in morte Christi in illo triduo, quod desinente esse toto, id est homine, & corrupta humanitate per veram mortem in Christo, & partes sunt corruptæ, non in se quidem: quia anima immortalis, & corpus mansit incorruptum, & vtrumque diuinitati coniunctum, sed in quantum erant partes constituenteshūc hominem Christum, corrupto homine, dicuntur & partes corrumpi: quia esse totius, non est esse partium absolute: quia etiam si partes essent seiunctæ, constituerent totū, quod est falsum: sed eō dicitur esse partium esse, esse totius, & esse totius esse, esse partium: quia quāto ad inuicē partes sunt cōiunctæ, & conueniunt in vnum in constitutione totius: & esse totius, quod est partium vnitarum, non manet ipsis partibus separatis.

2. Solutio.

S. Tho. 1. 2. q. 4. artic. 5. ad secundū.

q. 9. ad 7. 2.

Theo. in. 3. sen. d. 2. 1. S. Tho. 3. p. quæst. 50.

¶ Aliter potest dici: quando aliqua sunt vnum, non potest vnum manere, alio non manente, distinguendum est. Vel sunt illa vnum omnibus modis, & vno corrupto, aliud non manebit. Vel non sunt vnum omnibus modis: & sic non incōuenit quod vno ablato, aliud maneat. Exemplum est. Species humana in Petro, idem est cum in diuiduo, & esse vnum est, & non duo: nam

3. Solutio.

non vno esse habet quod sit homo, & alio, quod sit Petrus: alius duo esse simpliciter, & substantialiter essent in eo: sed quia non omnibus modis sunt vnum, abstracta specie manet indiuiduum. Abstracta (inquā) per intellectum: sic suppositum, & natura sunt vnum in Deo re: sed quia aliquo modo vnum potest intelligi sine alio, conceditur, quod Deus generet: cum tamen negetur, quod essentia generat. Partium esse, & totius, est vnum, sed non omnibus modis vnum: sed partes vt constituentes, & totum vt constitutum: vnum vt materia, aliud vt forma: & potest intelligi vnum corrumpi quando aliud manet integrum: nō in illa ratione in qua conueniunt, sed in illa in qua differunt. Et partes manere possunt corrupto toto, pro quanto intelligunt, non vt vnum, & non vt coniuncta, quomodo constituebant totum. Ferè ista solutio coincidit cum prima, sed declarat amplius rem. Neque ex hoc sequitur, quod partes causent se ipsas, cum causent esse compositi vel geniti, quod non est aliud, quā esse partium, sed solum sequitur quod componunt totum quod ipsæ sunt, quod ex earum coniunctione resultat: quia terminus illius constitutionis, vel generationis nihil est aliud, quā ex coniunctione illarum partium fiat vnum totum, quod antè non erat, quia antè coniuncta non erant. Et quanuis esse partium sit esse totius compositi, dicitur causare nouū esse: quia hoc esse, quod est partium coniungitur, ante constitutionem totius non erat.

¶ Qui teneret opin. Scoti (vt defendit Tartaretus in. 1. phyf. quaestio. 3.) responderet ad argumenta, quæ fiunt contra, vt ipse ibidem respondet. Illud Damasceni intelligi quantum ad partes essentielles, quas cum Christus assumpsit, nunquam dimisit, vt tibi dictum est.

¶ Ad secundum posset esse solutio, negādo quod idem numero reddat: nam dato esse totius esse, sit aliud ab esse partium, posito corrumpatur per additionem, aut diminutionem, aut partium transmutationem: si post pars illa addatur, vel partes rursus coniunguntur eodem modo vt antè, erit aliud esse numero productum per aliam numero partium coniunctionem.

PRIMA SPECVLATIO libri primi phys. De principijs rei naturalis.

Via de principijs primò consideratio venit in traditione scientiæ vt ex Aristotel. probatum est, quæritur, vtrum rerum naturalium principia solum sint duo, vel plura.

¶ Videtur, quod solum sint duo principia. Illud dicitur principium rei naturalis, quod intrat eius compositionem, & essentiam: sed solum materia & forma substantialis sunt huiusmodi, vt docet Arist. in isto. 1. libr. ergo non sunt nisi solum duo principia.

¶ Et confirmari potest ex definitione principiorum posita ab Aristote. quæ talis est. Quæ non fiunt ex alijs, neque ex alterutris, sed omnia fiunt ex eis: sed materia, & forma sunt huiusmodi: quia materia non fit ex alia materia, cum ipsa sit ingenerabilis, & incorruptibilis: vt infra probabitur. Nec forma similiter generatur, neque corrumpitur, sed totum, est quod generatur, vel corrumpitur. Neque materia ex forma, neque forma ex forma: neque materia ex forma, neque è contra. Et omnia fiunt ex istis, quia nulla res naturalis est, quæ non constet ex materia & forma, sequitur ergo quod solum sint duo principia rei naturalis.

¶ Probo quod sint. 4. principia. Illud dicitur esse principium rei naturalis, quod est causa: sed causæ sunt. 4. & non solum duæ, scilicet finalis, efficiens, formalis, & materialis: ergo tot erunt principia rerum naturalium: non ergo solum sunt duo.

¶ Tertiò. Non sunt solum tria principia rerum naturalium. Patet. Si essent solum tria, esset materia, & forma, & priuatio: sed priuatio non potest esse principium. Patet. Illud dicitur esse principium, quod dat esse, aut causa principiati est & compositionem intrat: sed priuatio non dat esse, neque intrat compositionem rei: quia esse solum potest dare, quod actu est: quia omne quod agit in tantum agit, in quantum actu est: sed priuatio actu non est: imò actu priuat, & nihil dicit, sicut tenet dicunt absentiam lucis: ergo neque intrat compositionem: quia quod non est, pars com

S. Tho. p. p.
q. 39. art. 4.
& 5.

1. Argumē.

Aristot. 1.
Physic. tex.
65.

Confirma.

Specu. 4.

Argumē. 2.

Arist. 2. Po.
st. tex. 11.
& 2. Phy. t.
com. 27. 28
& 1. Meta.
tex. 3.

S. Tho. 1. 2.
quaest. 9.

compositi non erit.

Argumē. 4. ¶ Probo quod principia rerum naturalium non sint contraria. Quia si contraria, vel esset, quia materia, & forma sunt principia, vel quia materia, & forma, & priuatio: sed nullo modo istorum potest intelligi contrarietas: nam si materia, & forma intelligantur principia: cum maneat in eodem subiecto: contraria (ipsis manentibus simul) constituerent rem naturalem: quod repugnat. Item: quia materiae nulla forma contraria est, cum ipsa susceptiua dicatur esse cui iussit formae. Neque potest intelligi contrarietas materiae ad priuationem, neque formae ad priuationem: quia contrarietas interpositiua est: sed priuatio positiuum non est: ergo non potest esse contrarietas.

In contra. ¶ In contrarium est quod ait Aristo. quod principia dicenda sunt quodammodo ut duo, & quodammodo ut tria, & quodammodo ut contraria.

Nota quod non sunt idē causa, & principium. ¶ Pro solutione notandum primò, quod non est idem quærere, quot sunt rerum principia, & quot sunt rerum causae: nam hoc ad. 2. Physic. & illud ad primum. Principium enim dicit ordinem: causa tamen ultra hoc & influxum ostendit. Et quantum ad principij nomen ad causam se extendat omnem, hic tamen solum ad partes rei effectuales, unde principium motus. Quapropter cum Deus, & intelligentia, & sol causa dicantur rerum: in praesentiarum principium non dicuntur.

Notam. 2. ¶ Secundò, consideranda venit principij definitio, quam Aristo. sub istis ponit verbis. Principia sunt, quae neque sunt ex alijs, neque ex alterutris, sed omnia fiunt ex illis: ubi ly, ex, quantum ad soleat dicere principium causalitatis in omni causarum genere, hic tamen specialiter de essentialibus principijs intelligitur, aut termini à quo.

¶ Ex ista definitione sequitur, quod elementa non sunt principia prima, quia ipsa ex alijs tanquam ex principijs essentialibus, scilicet, ex materia, & forma fiunt, ex quibus quodlibet elementorum constat. Item: quia mixtum cum fiat ex elementis, non fit ex ipsis sicut ex partibus essentialibus: ut inferius in libris de generatione erit differendum, licet ex eorum actione mutua mixtum confurgat per generationem. Materia ergo principium erit, quia non ex alio tanquam ex parte essentiali, & forma similiter non ex alia: tamen

omnia fiunt ex ipsis.

¶ Sequitur secundò, non repugnare naturae principiorum primorum fieri ex alijs, si ly, ex, dicat principium alterius causa ab essentiali: quia forma fit ex materia tanquam ex subiecto: nam educitur de potentia materiae: & materia fit ex forma, pro quanto actuatur, & perficitur per formam, cum non possit esse naturaliter sine forma.

¶ Tertio, sequitur non repugnare quod ipsa principia prima sint composita ex suis partibus integrantibus: nam partes integrantes non habent hic nomen principij primi. Nec repugnat principia esse ex alio tanquam ex causa efficienti: nam forma ab agente est, dato Aristotel. materiae non cognouerit causam efficientem: quia modum creationis, quae à solo Deo, non intellexit: eo modo quo fides tenet ob quod eam in generabilem, & incorruptibilem posuit, de quo infra.

¶ Tertio notandum, quod contrarietas dupliciter sumitur, scilicet, communiter, & propriè. Communiter, illorum est, quae non possunt simul denominare idem, sed bene successiue: & sic ait Aristo. 5. Physic. quod motus est de contrario in contrarium, intelligitur contrarietas inter albedinem ut 4. & albedinem ut 8. quando motus dealbationis ab albedine, ut 4. ad albedinem, ut 8. fieret. Et isto modo priuatiue opposita contraria dicuntur: & contradictoria similiter: ut videns, & caecus: album, & non album.

¶ Secundo modo, contrarietas sumitur propriè quando est oppositio maximè distantium in suo genere, non potentium simul denominare idem, sed bene successiue: ut albedo, & nigredo: caliditas, & frigiditas, de quibus infra.

¶ Quarto notandum, quod priuatio dupliciter dicitur. Propriè, & impropriè. Propriè est illa, quae carentiam dicit, nullam per se habentem entitatem: ut caecitas, & tenebrae: licet subiectum aptum natum dicant: sicut loquitur in. 1. Physic. & 5. Metaphysic. Impropriè priuatio est forma positiua ad perfectiorem comparata: ut loquitur Commentat. 3. de anima, quod nigredo est albedinis priuatio: & frigiditas caliditatis. His dictis, sex conclusionibus respondetur.

B 5 ¶ Prima

Corolla. 2.

Corolla. 3.

S. Th. 1. q. 44. 1. Phy. tex. com. 28.

Notam. 3.

Aristote. 5. Physic. a. t. 48. vsq; ad 53. t.

Notam. 4.

Aristote. 1. Physic. t. 79. & 5. Meta. tex. 26. Commenta. Aristot. hic tex. 50.

1. Cōclusi. ¶ Prima cōclusio. Principia prima rerum naturalium non sunt infinita. Patet: quia Ratio. 1. principia non essent cognoscibilia, cum in Ph. 1. r. 45. & 3. Phis. finitum non sit cognoscibile, quòd si non text. 65. essent cognita, neque res naturalis cognosci posset: neque scientia naturalis esset.

Ratio. 2. ¶ Secundò. Frustrà per plura fiunt, quæ possunt fieri per pauciora: & à fortiori frustrà per infinita, quæ per finita: sed res naturalis fieri potest, & essentialiter constare ex finitis, & numero paucis principijs primis: ergo non sunt ponenda infinita principia: Arist. hic.

Arist. in prædi. ca. 6.

2. Cōclusi. ¶ Secunda conclusio. Principium rei naturalis primum non solum est vnum. Patet. Principia rei naturalis prima, sunt contraria, vt probabitur: at contrarietas in vno non reperitur, cum sibi ipsi nihil contrarium sit: sequitur ergo quod non est vnum solum principium. Quòd principia sint contraria, constabit infra.

Arist. in prædi. cap. 6.

Ratio. 2. ¶ Secundò, Principia rei naturalis prima, illa sunt, ex quibus constat res essentialiter: sed non ex vno constat solum: quia nò ex materia solum, neq; ex forma sola, neq; ex priuatione sola: ergo nullo modo vnum solum principium rei naturalis est. Ibidem Arist.

3. Cōclusio ¶ Tertia conclusio. Principia rei naturalis prima, essentialiter constituentia rem naturalem, & intrantia eius compositionem, sunt solum duo. Patet. Illa solù sunt principia rei naturalis, quæ cōstituunt rem naturalem, & dant esse substantiale: sed hæc solum sunt duo, scilicet, materia, & forma substantialis: ergo solù sunt ista duo principia.

1. Ratio.

2. Ratio.

¶ Secundò. Si essent plura quam ista duo, vel esset, quia intraret rei compositionem, essentialem aliud à forma substantiali, & materia: vel quia solum esset causa ab extra rei naturalis: si primum datur: vel illud est forma, vel materia: si forma: ergo vel informans materiam, vel non: si informans, & simul cum alia forma, iam res naturalis ex duabus formis substantialibus esset composita, & esset in duabus speciebus, & esset vna res, duæ. Quòd si forma alia sit ibi, & non informat, non intrat compositionem & substantiam eius, neque forma rei dicenda est. Et de materia alia, si ibi esset similiter, quia vel informata, vel non: si informata: vel ab vna eadem forma, quæ aliam informat mate-

riam. Et quidem non potest stare, quòd vna forma duas immediatè differētes informet materias, maximè cum vna sit rerum omnium, licet Sanct. Tho. aliter sentiat. Quòd si dicas hoc aliud non esse formam, neque materiam, & intrare constitutionem essentialem rei naturalis, iam sequeretur, quòd materia & forma nò sufficerent ad constituendum, quòd repugnans est. Neq; potest dici quòd sit aliud principium per hoc ab extra. Ratio est: quia hic solum de principijs intrinsicis est sermo. De alijs autem accidentalibus principijs, quæ esse dant accidentale, non est curæ in præsentiarum, quando de rerum constitutione, quòd ad essentialiam earum loquimur. Dixi, principium constituens intrinsecè: pro quo sit.

¶ Quarta conclusio. Principia rei naturalis intrinseca sunt tria, materia, forma, & priuatio. Probatur. Principia intrinseca rei naturalis sunt materia, & forma, vt supra dicta. 3. conclusio probat: sed ultra etiam priuatio est principium intrinsecū rei naturalis. Patet: impossibile est aliquid naturaliter transmutari, nisi concurrat priuatio formæ acquisite, vel deperditæ: quia in acquisitiua (qualis generatio est) priuatio intelligitur terminus à quo, vt principium intrinsecum: nam si ibi in materia illa, quæ subiectum est transmutationi, intrinsecè priuatio non esset formæ generandæ, nunquam esset transmutatio, vnde res naturalis non fieret. Quapropter cœlum non generatur, nec transmutatur: quia huiusmodi principium intrinsecum deest. Et si ex albo fiat album, priuatio intelligitur in termino à quo: quòd si sit deperditua transmutatio, etiam ibi priuatio intelligenda in termino ad quem: nam si non intelligeretur priuatio formæ præexistentis, nunquam esset transmutatio per acquisitionem nouæ formæ.

¶ * Aduerte Platonem in Timeo tria posuisse principia, vt docet Arist. at non eadem: ille enim materiam ideam & Deum posuit, hic tamen materiã formam & priuationem. Platonis sensus ex sequētibus erit notus.

¶ Quinta conclusio. Dicta priuatio licet dicatur principium intrinsecum, vt docet Paulus Venetus in sua summa lib. 1. capit. 6. conclusio. 1. non tamen debet dici principium

S. Tho. p. p. q. 66. ar. 2. Abulen. sup. gen. & b. Bo. na. in. 2. dif. 12. Ochā. in. 2. q. 22. Argē. & Aegidius. in. 2. dist. 12.

4. Cōclusio Ratio.

S. Tho. p. p. q. 66. art. 5.

5. Cōclusio Venetus.

cipium constitutionis: quia talis priuatio (licet sit intrinseca) non constituit rem naturalem, neque in transmutatione acquisitiua, neque in deperditia, sed solum constituitur intrinsece res naturalis ex materia, & forma: vt in quarta conclusione dictum est: & ideo nulla est repugnantia inter. 4. & 5. conclusio. Ob quod nō esset absurdum dicere, priuationem ipsam principium quidem esse rei naturalis, extrinsecum tamen, in hoc sensu, quia non constituit: sed tamen aliter extrinsecè quā causa efficiens dicitur, vt constat, eò quod priuatio in subiecto est: & ob id Aristot. priuationem principium per accidens dicit.

* Et potest dici principium per se quo ad fieri rei naturalis, sed non primo: principium inquam per se, quia præcedit priuatio ipsum fieri: & est necessariò cōiunctum subiecto principali ipsius fieri: quia si materia non esset priuata forma rei producendæ, nō sequeretur productio: & quia materia est primum subiectum per se. Priuatio secundò dicitur principium, & Aristotel. vocauit principium per accidens, quia solum ex proposito principia rei naturalis effendi inquit, & nō fīēdi, & est in primo modo perfectatis, quia priuatio est de ratione motus, & fieri: nam omne qd mouetur, & fit, ideo mouetur & fit, quia tendit ad aliquem terminum quo erat, priuatum ante motum & productionem: vt si ex nō albo fiat album, &c.

¶ Sexta conclusio. Principia rei naturalis sunt vt duo: sunt vt tria: sunt vt contraria. Prima, & secunda pars probata est. Nam sunt vt duo: quia materia & forma, solum sunt quæ intrinsecè, & essentialiter constituunt rē naturalem, vt. 4. probat conclusio.

¶ Secunda pars (quod sunt vt tria) patet: quia priuatio est etiam principium intrinsecum rei naturalis, licet non constituat. Intelligit enim ipsa priuatio in omni transmutatione, vt docet. 5. conclusio.

¶ Tertia pars est, quod ipsa sint contraria, quæ modo probanda venit. In omni generatione concurrunt aliqua principia contraria: quia (vt ait Commentator) nihil generatur, nisi vbi aliud contrarium corrumpitur.

¶ Item. Cuiuslibet transmutationis principium intrinsecū cōsideratur forma, & priuatio: sed ista contraria sunt, contrarietate

communiter dicta: quia simul idem denominare non possunt: sequitur ergo contraria esse principia. Maior probatur: quia si non esset formæ priuatio, & forma adueniens, nunquam esset transmutatio, vt probatum est. Et minor ex notabilibus constat: quia non stant simul priuatio albedinis in præsentia nigredinis, & albedo ipsa.

¶ Dixi, priuationem esse contrariam formæ, non tamen intelligas quamlibet, sed proximam: quia nō ex quolibet fit quodlibet. Si enim priuationem intelligamus in generatione alicuius formæ substantialis, & in transmutatione accidentali formæ accidentalis, oportet proximam considerare, velut necessarium principium, & per se requisitum: vt equus non est immediate ex ligno, sed ex femine, neque ex femine immediate: quia multæ mediant formæ ante introductionem formæ equi. Si ergo dicimus, quod equus sit ex non equo: intelligas ex non equo proximè, putà ex embrione: aliàs si non sic intelligamus priuationem proximam, equus esset ex ligno: quia non equus lignum est, & ex lapide: quia non equus lapis est. Et sic dici solet, quod non equus, & non albus possunt capi vel infinitanter, pro quocūque quod non est equus, & non albus. Alio modo capiuntur priuatiuè, pro illo subiecto, quod est aptum proxima dispositione ad formam. Et isto modo accipitur priuatio ab Aristotel. quando dicit eam esse principium rerum naturalium. Dicitque quod priuatio, & forma sunt duo contraria necessaria ad generationem: ergo ipsa principia generationis contraria, dicuntur esse requisita inferi, & non in facto esse: quia cum res facta est, iam non manet priuatio eiusdem rei, quæ fuit principium illius generationis: vt si ignis generetur, oportet sit priuatio in subiecto, scilicet, non ignis: & si non esset talis priuatio, nunquam in carbonibus generatur ignis: sed ipso igne genito, iam non est amplius priuatio non ignis, quia iam est actu ignis forma.

¶ Dixitq; conclusio ex ipso. Aristot. ipsa tria principia rei naturalis esse velut tria, & contraria: quia contrarietas non est propria inter formam, & priuationem, quam ponit Aristotel. nam non est contrarietas in transmutatione naturali inter formas substantia

Aristo. hic
tex. 66.

6. Conclusio

1. Ratio.
Cōment.

2. Ratio.

Aristo. 1.
Physi. t. 70.

substantiales, neq; inter accidentales: sed inter formam, & priuationem ponit huiusmodi contrarietatem: nam ipsa forma quæ expellitur in quantum est quid positium, non habet rationem principij in generatione, cum potius corrumpatur, tanquam generationi obuians. Sed quia de ratione generationis est nouum esse acquirere, optimè dicitur priuationem formæ præcedentem, esse principium tanquam terminus necessarius à quo, in ordine generationis.

Aristote. in prædica. ca. 5. & 14. Metap. c. 1. Contrarietas inter formam & priuationem.

Duo contraria possunt esse simul, remissimè.

Duæ formæ substantiales non possunt esse simul.

Ad argum.

Aegidius. t. 44. du. 3.

¶ Atque cum substantiæ nil sit contrariū (teste Aristot. in prædicamento substantiæ) hic ponit contrarietatem inter formam & priuationem: sed tamen est contrarietas, communis, & impropria: quia contraria proprie sunt duo extrema, contra se posita, quæ non sunt nisi respectu alicuius certæ latitudinis: vt albedo, & nigredo in latitudine colorum: & calor fumus, & summum frigus in alteratione: & contraria proprie sunt, quæ maximè distant, & quæ per se ipsa mutuò se expellunt: ob quod in eodè subiecto nõ possunt esse nisi in gradibus remissis simul, vt vnũ possit cõtra aliud præualere: ex nigro per mediũ fit album, & ex amaro dulce: & quia in prædicamentis sola qualitas recipit magis, & minus, solum ibi proprie contrarietas: cæterum, substantia pro toto non recipit, & sic nulli erit contraria. Et cum forma substantialis (quæ etiam dici potest substantia) non sit intensibilis, & remissibilis, nec se compatitur in eodem subiecto simul cū alia forma substantiali: sequitur quod nõ poterit proprie habere contrarium: ob id contrarietatem dicimus esse improprie inter formam ipsam substantialem, & priuationem formæ, de quibus infra latius.

¶ Ad primum patet solutio ex dictis in questione: siquidem ita est, quod principia intrinseca constituentia rem naturalem solum materia, & forma sunt: quia ex eis tanquam ex naturis constat: sed quia priuatio intelligitur principium intrinsecum in re, ratione cuius fiunt naturales transmutationes, non solum sunt duo principia, sed tria: nam (vt ait Aegidius Romanus exponens quomodo album fit ex nigro) si albedo nunquam separaretur à subiecto, nunquam generaretur album: quia si generaretur, vel esset ex nigredine, vel educeretur de potentia subiecti,

quod esset potentia album. Ex nigredine enim generari non posset: quia est per se contrarium. Nec ex potentia subiecti educi posset. Hæc Aegidius. Ecce quomodo requisita est priuatio, vt principium: & ob id (vt diximus) in cœlo non est naturalis transmutatio: quia forma non separatur à subiecto, neque est priuatio ibi.

¶ Ad confirmationem etiam patet responsio: nam licet ad constitutionem sufficiens sit materia, & forma: tamen ad huiusmodi naturalem transmutationem, requisitam, ante rei naturalis constitutionem, oportet intelligere priuationem. Ad id autem quod tangitur in argumento, quod forma substantialis non generatur, sed totum, infra respondebitur, quia erit locus proprius: demus nunc sic esse: semper tamen manet verum priuationem esse etiam principium simul cum materia: & forma.

¶ Ad secundum ex primo notabili respondetur. Non enim idem est principium, & causa hic: quia principium dicitur rationem prioris, & intrinseci, & non influxum: & quia causa efficiens, & finalis dicuntur influxum, & non quid intrinsecum, non habet quod tales causæ hic nomen principij fortiantur.

¶ Ad tertium dicendum, priuationem esse principium intrinsecum, vt probatum est: & in tantum est verum, quod ea seclusa, non esset transmutatio: non tamen constituit, quia non manet facta transmutatione. Et non dicitur principium priuatio quia agit, cum materia sit principium rei naturalis, tamen non agit, sed potius patitur: sed dicitur principium, quia præsupponitur priuatio, & absq; ea non esset naturalis transmutatio.

¶ Ad quartum dicendum, quod principia rerum naturalium dicuntur esse contraria, non quia materia formæ, vel materia priuationi opponatur, vt bene probat argumentum, sed quia forma priuationi contraria est. Et dato contrarietas proprie dicta in qualitatibus positiuis inueniatur sed largè, & communiter quando duo mutuò se expellunt, rationem habent contrariorum: sic forma, & priuatio contrariantur: quia album ex non albo fit, tanquam ex termino à quo: & quando est albi forma, iam nõ album quod erat albi pri-

S. Tho. p. p. q. 9. art. 2.

Ad confir.

In hoc. r. specu. 8.

Ad secundum

Ad tertium

Ad quartum

Aristo. vbi
suprà.

albi priuatio, non manet. Et Aristote. non dixit absolute, huiusmodi principia esse contraria, sed vt contraria. Et quãuis duæ formę substantiales diuersę dicãtur, quia non simul se compatiuntur in subiecto, sed nõ contrarię, quia substantiæ nihil est cõtrarium, neque primæ substantiæ: quia non recipitur in subiecto, nec formæ substantiali, quia non intensibilis, & remissibilis, sed indiuisibiliter est: quia sicut numeri, se habent formæ specificæ: tamen forma, & priuatio cõtraria dicuntur in isto sensu: quia agens per actionem contrariorum accidens, expellens formam diuersam, expellit priuationem, introducendo propriam formam, ad modum contrariorum: vt si in ligno sit priuatio formæ ignis, ignis per calorem expellendo formam ligni introducit formam propriam, & priuationem formæ ignis aufert, ad modum quo contrarium expellit contrarium.

Aristo. 8.
Meta. text.
cõm. 10.

¶ Quia de principijs sermo est, in ista speculatione, paucis dicemus, quæ latè Arist. de principijs adducit contra philosophos, qui variè de rerum naturalium principijs sunt loquuti.

12. Opinio.
¶ principijs

¶ Duodecim fuere opiniones. Sex ponentium vnicum principium, & tres ponentium infinita principia. Et isti opinantes fuerunt in extremis. Alij tres fuerunt in medio, qui posuerunt non vnum: vt illi qui primò sunt opinati, neque infinita, vt illi qui in. 2. loco.

Primò.
Melisus.

¶ Primò sese offert Melisus, qui vnicum posuit principium infinitum, & immobile, qui nullam posuit contrarietatem in principijs,

2.
Parmeni.

¶ Secunda opinio fuit Parmenidis, qui vnicum ponens principium, secundùm rationem dixit esse finitum: & secundùm apparentiam posuit contrarietatem calidi, & frigidi, quam appellauit ignem, & terram.

3. Thales.
4. Diogenes
5. Heracli.
6. Anaxim.

¶ Tertiã fuit Thaletis, qui aquam solum posuit principium.

¶ Quarta, Diogenis, & Anaximenidis, dicentium esse aërem.

¶ Quinta fuit Heracliti, qui posuit ignem.

¶ Sexta fuit illorum, qui ponebant vnum principium, sed medium inter aquam, & aërem, vel aërem, & ignem.

¶ Omnes vnum solum posuerunt principium rerum naturalium. Cõtra quos Arist. latè in isto. 1. Physicorum ad nauseam disputat, atquæ sine fructu. Nunc huiusmo

di opiniones non est qui in aliquo putet habere apparentiam: licet tempore ipsorum philosophorum fuerint alicuius momenti: vt videtur ex vehementia, qua impugnat Aristote. eas.

¶ Anaximãder. 7. & deinde Anaxagoras 7. Anaximã principia posuit infinita simularia in vnaquaq; specie, vt infinitas particulas carnis: infinitas particulas ossis, &c. quę separate ab vno Chao, vbi oēs ab initio fuerunt permixtæ. Sed Anaximãder putauit Chaos fuisse principium primum simularium particularium.

¶ Octaua fuit Anaxagoræ, qui putabat illas partes similes fuisse principium Chaos illius. Et non ponebat principia contraria: quia ponebat quodlibet latitare in quolibet actu, quod est contra naturam contrariorum.

8. Anaxagã

¶ Nono loco se offert Democritus, qui in finitas ponebat atomos, omnes omnium rerum eiusdem speciei essentialis, sed solù positione & figura differebant, vt in text. 41. Aristote. Et isti tres fuerunt in alio extremo, ponentes principia infinita.

9. Democritus

¶ Decimam opinionem habuit Plato, & 10. Plato est media inter extremas, qui posuit principia finita, & contraria ex parte materię: magnum, & paruum. Et principium formale ponebat ideam cuiuscunque speciei. De quo textu. 32.

¶ Pythagoras ponebat principia contraria, Par, & impar. De quo text. 48.

11. Pythagã

¶ Duodecima & vltima, que proxima vltima, fuit Empedoclis, qui posuit rerum principia. 4. elementa, in quibus est contrarietas, ex quorum mutua actione mixta generantur.

12. Empedocles

¶ Isti tres vltimi contraria ponebant principia: sed post omnes philosophorũ princeps Aristote. rerum que meritò naturalium indagator exactissimus, & velut monstrũ in natura (vt ait Hierony.) posuit (lynceis oculis contemplan res naturales) principia, finita quidem, & non vnum, sed tria, & hæc contraria, materiam, scilicet, formam, & priuationem, vt declaratum est. Hanc omnes postea philosophantes sunt amplexati sententiam, tanquàm veram, omnibus alijs longè à tergo relictis.

Hieronymus

¶ Et Aristote. text. 50. de principijs loquens ait, semper manere in hoc sensu, quia prima materia non est ex alia materia, neque prima forma ex prior, neque prima priuatio

uatio

uatio ex priori priuatione, neque sunt ex alterutris, & in hoc distinguuntur hæc prima contraria à posterioribus, & dictum Arist. non rectè intelligitur in sensu quo Burleus in isto primo adducit Liconiensis, quia, scilicet, manet semper forma corporeitatis cum materia, quæ est in generalis & incorruptibilis, quia talis forma corporeitatis non est necessariò ponenda, ut infra suo loco. A Egidius Roma. intellexit Aristot. de permanentia principiorum loquutum in hoc sensu, ut maneat semper, non in particulari, sed in cõmuni: quia sicut ista est vera semper erit homo, nõ tamè hic homo, sic ista semper erit materia, forma, & priuatio. Sed tamen non videtur hic sensus Aristot. quia esset permanentia rationis non & realis: ob id primus sensus videtur cõueniens, in quo sensu etiam est verum, primum efficiens manet, quia nõ ex alio priori, & primus finis, quia nõ pendet ex alio fine.

¶ SECUNDA SPECVLATIO primi Phys. Vtrum materia, quæ vnum ex principijs rerum naturalium est, sit potentia pura, & materia nuda, et ipsa sit res naturalis.

1. Argumẽ.

Aristot. 1. Phys. t. 79. & 1. de genere. tex. 11.

T videtur quòd non. Quod non habet esse, non potest esse principium essendi: quia nemo dat quod non habet: sed materia non habet esse: cum sit pura potentia, ut docet Aristot. ergo non potest esse principium rei naturalis.

Secundò.

¶ Secundò. Illud quod est principium alicuius rei, potest intelligi, & inueniri sine ta- lire: sed materia prima nunquã inuenitur, neq; intelligitur per se, quia pura potentia est, sed semper cõ forma: ergo non est principium rerum naturalium.

Tertiò.

¶ Tertiò. aliqua est res naturalis, quæ nõ habet materiam: ergo non est materia rerum naturalium principium. Patet de anima rationali, quæ est res naturalis, maxime à corpore separata, & tamen nullam

habet materiam, cum sit spiritus, & absque quantitate molis.

¶ Item. Cælum est res naturalis, & tamen non habet materiam: quia aliàs cum omnino quod habet materiam sit corruptibile, cælum posset corrumpi, quod est contra Aristotelem.

¶ Quartò. Color, & alia accidentia sunt res naturales: tamen nullam habent materiã, ut principium sui: quia color est qualitas, ut docet Aristot. ergo non includit materiam, quæ substantia est: ergo non omnis res naturalis ex materia est. Idem de luce, quæ est qualitas actiua, consequens formam solis, vel corporis lucidi.

¶ In contrarium est quod Aristot. in multis locis tradit.

¶ Pro solutione, oportet primo proponere materiæ quidditatem, & definitionem, quæ talis est. Materia est subiectum primum cuiuscunque rei, ex quo fit aliquid, cum insit, & non secundum accidentia. Primum in definitione ponitur, ad differentiationem subiecti accidentis: quia subiectum quo, est quantitas: quia omnia accidentia in quantitate subiectantur: ut in prædicamento quantitatis probatum est: & in sacramento Eucharistiæ (secundum doctrinam Sanct. Thom. sapor, color & cætera alia accidentia non sunt absque subiecto: quia in quantitate subiectantur, quæ sola absque subiecto manet. Et subiectum quod, accidentium, est totum compositum, quia accidentia sunt in toto composito, & ipsum denominant, & actuant, & informant: sed tamen vtrumque, & quod, & quod, non dicitur subiectum primum, cum præsupponatur esse compositi, quòd est per formam substantialem, cui subijcitur materia.

¶ Alia particula, ex quo fit aliquid, cum insit, ponitur ad differentiationem priuationis: siquidem dato priuatio sit principium rei naturalis, nõ tamen manet: & non est constituens rem naturalem: ut in præcedenti speculatione probatum est. Materia tamè est principium eò, quòd ipsa intrat rei constitutionem, & manet in composito. Et excluditur etiam terminus à quo, qui includit formam contrariam, quia non manet: ut ex vino fit acetum, & tamen vinum non est hoc modo materia aceti: quia non manet vinum in aceto. Et mixtum fit ex elementis: sed tamen non manent formaliter

Aristot. 1. de cælo. te. 10.

Quartò.

Aristot. Aristot. p. Phys. 1. cõ. 80. & 2. phys. sic. te. cõm. 88. & 3. Phys. t. 66. 1. Phys. t. 82.

S. Tho. 3. p. q. 77. ar. 2. Aristot. 1. de generat. text. 24.

Infrã. 1. de genere. speculatione. 30.

maliter in mixto, ut in libris de generatione probabitur: ob id non dicuntur materia mixti, modo, quo hic de materia loquimur.
¶ Illa particula (& non per accidens) ponitur ad differentiam subiecti accidentium, quod cum forma aliquid constituit, non substantiale, sed accidentale. Sed materia de qua in presentiarum, principium primum est, quod recepta forma substantiali, cum inest, non de per accidens, sed substantiale esse, resultans est.

Differentia inter materia, & subiectum accidentium.

¶ Et quidem latissime patet differentia inter subiectum, quod materia est, & subiectum accidentium: quia subiectum accidentium dat accidentibus esse: quod de ratione accidentis est in esse: at materia ipsa (quae forma substantialis subiectum est) non dat formam esse, sed recipit potius: quia per eam actuatur, & exit de potentia ad actum: quae uis ipsa materia dicatur sustinere, & conferre formam: tamen esse non dat, sed recipit potius.

Discr. 2.

¶ Ex hoc sequitur unum aliud discerniculum, quod ex materia, & forma substantiali unum fit ens per se: non tamen ex subiecto, & accidenti: Arist. 8. Meta. tex. 15. quia aduenit accidens enti completo. Ex hoc modus loquendi dimanat, ut licet utrumque materia dicatur, & quae subiectum accidentium, & quae rei naturalis principium: haec dicatur materia ex qua, & illa in qua. Ratio est: quia esse subiecti, non constat ex esse accidentis, sed potius communicat accidenti suum esse, ob id materia in qua vocatur: sed esse substantiale constat ex materia tanquam ex aliquo, a quo habet totum esse, ob id illa materia vocatur ex qua, & non in qua. Vnica est conclusio, quae talis est.

Aristote.

Materia ex qua.
Materia in qua.

Conclusio.
Ratio. 1.

¶ Materia quae principium est rei naturalis, necessario ponenda est. Probatur: illud est necessario ponendum, sine quo res naturalis consistere non potest: sed absque materia, tanquam principio intrinseco res naturalis consistere non potest: ergo ipsa necessario ponenda est. Maior nota est. Minor probatur: quia si consistere potest, ergo vel ex sola forma, vel aliquo alio cum forma: sed non ex sola forma, quia ipsa per se non facit rem naturalem: neque per se sola stare potest (seclusa anima rationali.) Neque cum aliquo alio: quia quareo de illo alio, vel materia est: & habeo quod intendendo: vel non est materia: & tunc quae-

ro, vel illud habet aliud esse, vel solum per informationem formae nunc habet: si aliud habet esse, sequitur quod nunc per formam non constituitur unum per se, & neque res naturalis erit: si non habuit esse, sed solum erat in potentia, & nunc primo actuatur: hoc ego voco materiam: ergo materia necessario ponenda est.

¶ Secundo. Determinatus effectus producit in rerum natura ab uno agente determinato: ergo necessario est ponendum id, per quod talis contingit in natura determinatio: sed hoc sola materia est: ergo materia necessario ponenda est. Consequentia prima est bona, quae habet vicem maioris: sed minor probatur. Omne agens naturale productivum alicuius effectus de se, est productivum plurimum similibus: quod ergo unum solum producat, & non plures, oportet dare causam: sed haec sola materia est: nam si igni applicentur plura combustibilia, in omnibus producit ignem: & si unum solum, solum unum ignem producet, & non ex alio, nisi quia materia una ubi unum: & plures materiae (licet eiusdem rationis) ubi plures ignes: ergo materia ponenda est.

Ratio. 2.

¶ Tercio illud est ponendum, quod omni actioni naturali praesupponitur: sed hoc materia est, quae omni subtracta est actioni. Patet: quia si actio aliqua naturalis absque praesupposito esset: iam sequeretur contra illud receptissimum omnium philosophorum, quod ex nihilo, nihil fieret: sed hoc est verum, ex nihilo nihil fieret: ergo est necessarium, ut quod fit, ex aliquo fiat: sed hoc materiam dicimus: ergo necessario materia ponenda est: & Aristot. eam ponit, & praesupponit ut necessariam. Atque in re tam compertissima non est opus adducere varias rationes, quae a S. Tho. & doctore subtili adducuntur, probantes necessitatem materiae, eo quod nullum agens naturale creare possit: & oportet materiam praesupponi actioni. Erit enim inferius tractandum, an creaturae virtus ad creationem se possit extendere: nunc solum contendimus explicare, qualem locum in rebus naturalibus teneat materia, & quam necessario, ut principium intrinsecum sit ponenda: sed quod per similitudinem possit intelligi videamus.

Ratio. 3.
Aristo. 8.
Meta. text.
com. 4.
1. Phy. text. com. 34. & 11. Meta. 1. com. 5.
Aristot. 2.
& 3. phys.

S. Tho. p. p. q. 45.
Scot. 2. sen.

¶ Materia enim intelligi debet in mundo hoc visibili, & sensibili, vel ut quaedam informis

mod. T. 2.
1. mod. 2.

1. q. 45.
1. mod. 2.

mis massa, seu cera, quæ cum sit informis, nullã in se habens determinatam formã, potest tamen aliam, & aliã recipere, secundum quod alia, & alia eiusdem materiæ pars contrahitur, & actuatur per formam aliquam, seu figurã: vt si intelligamus sigillũ impressum dare formã sigilli: sic materiæ, vt iã illa pars ceræ quæ antè informis erat, dicatur quoddam figuratum, & sigillatũ: cum ipsa forma, vel figura sigilli, antequã forma, vel regis figura, aut stemmata eius essent impressa in cera, aut massa, solũ materia erat absq; forma tali considerata: per aduentum tamen sigilli, iam res aliqua dicitur cõstituta, cuius pars ipsa cera est, & essentialiter, & substantialiter rem cõstituit. Et sicut in illa parte ceræ regis figura est recepta: recipi potuit ducis, aut Imperatoris: sic erat illa pars in potentia ad hanc, sicut ad aliam, & qualibet poterat suscipere. Quod si tale subiectum tu secludas, vbi illa sigilli impressio recipiatur, nunquã aliud quod dabis sigillatum, aut figuratum: sic si hanc, quam vocamus materiam, principium rerum naturalium secludas, nihil erit formatum, aut constitutum in rebus. Proposita ergo ipsa materia per aduentum alterius, & alterius formæ, intelligere res naturales cõstitui, difficile non est, sed absq; ea capere est impossibile. sic Aristo. susceptiuum omnium formarum vocat. Atque hæc de materia, quæ prima est, volo sint dicta. Nam materia, quæ secunda vocatur, ex qua res per artem constituuntur, & suas habet formas artificiales: accidentales, pura potentia non est, neq; pura materia, sed potius res naturalis actu existens ex sua prima materia & forma, substantiali.

* Idem sentit de materia Plato in Timeo, cum Aristo. & Plotinus in lib. proprio de materia. Materiam ergo ponimus cum re et philosophantibus: neque excludimus eam, sicut Iustinus martyr in suo libro contra Aristot. & Lactantius Firmianus in. 2. de origine erroris: & Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum, & ponimus eam necessariò subiectã omni transmutationi: vt pars sit quidditatis, & essentia ipsa actuata per formam. Et in hoc deficit Commentato. 7. Metaph. cõm. 21. qui solã formam dixit totã quidditatem esse rei: licet Iandunus in. 7. q. 12. nitatur interpretari Commentatorem. Tenenda ergo est sententia S. Tho. & doct. sub. vt refert Anto.

Andrea. 7. Metaph. q. 1. q. materia, quæ est pars potentialis in substantia composita: accepta absolute, & non contracta ad materiam indiuidualem, pertinet ad quidditatem specificam: quia cū homo non sit homo sine materia, necessario est de intrinsecatione speciei.

¶ Ad primum, dicimus in hoc stare punctũ rei, quod materia prima cum nullum habeat contractũ esse, sed potetiam ad omne esse creatum recipiendum per aduentum sigilli, seu formæ substantialis, habet quod ipsa principium sit constituens rem naturalem: vt absq; ipsa nõ posset stare sicut figura hæc, vel illa non posset stare: nisi impressa esset, & recepta in hac, vel illa parte ceræ: quæ cera cum aliis indifferens sit ad omnem formam, & nullũ esse actuale habeat alicuius figuræ, principium constitutiũ est rei iam figuratæ, & habentis actuale esse. Tantum enim potuit facere forma, vt informando illã partem inanem, & vacuum ipsam actuaret. Et tantum præstat ipsa cera (quanuis sic informis) vt nisi ipsa esset, neq; forma ibi reciperetur, & neque figuratum aliquid esset, neq; res aliqua naturalis constitueretur. Et talis cera, recepta figura, & impressione sigilli manet, & vnũ per se facit, cū insit, quia ipsa materia prima recepta forma, rem constituit naturalem, & vnum per se, cum insit. * Et consideratio de materia, quæ ad physicũ expectat, de prima materia est, & non solũ de propria cuiuslibet naturæ, vt dicit Auicenna. in primo suæ sufficiency, deceptus, eò quod quælibet ars solũ propriam materiam consideret sui artificis: sed tamen, quia physica omnia entia naturalia cõsiderat, nõ est extra limites materiam primam cõsiderare: & in hoc melius Cõmentator in. 2. cõm. 22. nam ars frenorum non est, quare consideret materiam lignorum, sed sufficit materiam ex qua sua artificiatã, &c.

¶ In. 2. argumento tangitur difficultas. Vtrum materia possit esse, vel aliquando fuerit denudata ab omni forma? De quo sunt variegatæ opinioniones, quas nunc adducere operosum esset nimis, & nescio an fructuosum. Omnes quidem & probant, & expeririuntur, materiã quantuncũq; minimã nõ destitui aliquã forma: sed solum in controuersia est, an possit cõtingere, quod tamẽ nunquam contingit, & hoc per Dei potetiam: quia per naturalem potetiam sicut

non

Aristo. 1. de
Generatiõne
te. 43. & 8.
Meta. t. cõ.
4. Aristote.
7. Met. tex.
22. & 24.

S. Thom.
Scotus.

Varia opt.
vtrum mate-
ria fuerit a-
liquando si-
ne forma.

non dant aliquando destitui de facto, neq; dant posse esse, vt ab agente naturali denu detur ab omni forma, materia: vt resolucio cum fiat ad materiam primam, maneat destituta omni sua forma. Sed de diuina potentia, cui omnia subiecta esse dicuntur, loquentes, inter Theologos primipilus doctor. S. putat non esse factibile per diuinam potentiam, quia repugnans est: cui subscrit bit Durand. in. 2. dist. 1. 2. quæstio. 2. & alij. De quibus infra.

S. Tho. p. p. q. 66. ar. 1. & quolib. 3. ar. 1. Durandus. S. Tmo. Bonæ. 2. d. 12. q. 2.

¶ Ratio dicti hæc est. Id quod contradictionem implicat, à Deo factibile non est: sed materiam esse absque forma, implicat: nam materia pura potentia est: quod si actu est, per formam est. Materia est: ergo informata aliqua forma est. Patet. Quia actu esse non habet, nisi per formam: ergo implicat quòd sit, & quòd forma in ea recepta non sit: quia esset actu, & non esset actu simul & semel: esset actu, quia ponitur quòd sit, & verè manet: & non esset actu: quia hoc non habet nisi per formam, qua dicit materiam priuatam: sic esset, & non esset, quod est contrarium primo principio illo, Quodlibet est, vel non est: ac si quis diceret: albū esse posse absque albedine, per quam actu, & formaliter est.

Aristo. 4. Metaphys. tex. c. 2. 7.

Confirmat.

¶ Atque confirmari potest, quia implicat contradictionem, aliquid esse, & sub nulla specie determinata contineri: sed posita materia absque omni forma, esset aliquid, & sub nulla specie. Patet. Quia determinatio ad certam speciem per formam substantialem est: imò forma hoc sonat quod species, vt Aristoteli docet.

2. Phy. tex. c. 67. & prædi. ca. 2.

¶ Secundò. Omne quod est, vel est quid, vel quale, vel quantum: sed materia absque omni forma, neque quid est, neque quale, neque quantum, vt Aristoteli docet: ergo ipsa sola non est: neque potest esse absque omni forma: quia esset quid, & non esset quid: esset quale, & non esset quale: esset quantum, & non esset quantum.

Aristot. 8. Phy. tex. 81. Aristot. 7. Met. tex. 8.

Ratio. 3.

¶ Item: quia si materia est absque omni forma, finitum quid, erit: sed omne finitū oportet sit figuratū aliqua figura: sed hoc sine quantitate non est: ergo nullo modo potest dari materia destituta omni forma.

Scot. in. 2. d. 12. q. 2.

¶ Opinionem contrariam defendit doctor Sub. quem sequitur Gregorius de

Arimino. Ait ipse, posse fieri per diuinam potentiam, quod maneat materia omni forma denudata: quia duobus datis distinctis realiter, quorum vnum pars alterius non est, potest vnum ab alio separari: sed materia, & forma sunt huiusmodi, quia sunt realiter distincta, & vnū pars alterius non est: poterit ergo esse materia absque forma. * Et quidem de facto ita creatam à Deo absq; forma fateri phyl. & Calcidius.

Grego. Ari min. ibid.

Ratio. Scot. & Grego.

¶ Ad hoc argumentum tenendo opinionem S. Tho. est solutio, id verum esse, quādo vnum ab alio non dependet essentialiter: sicut in simili respondet Tartaretus defendendo doctorem subtilem, ponentem distinctionem totius à suis partibus. Quando ergo contra eum fit argumentum: poterit ergo Deus separare partes à toto manentetoto: respondet quod non: quia essentialiter totum à suis partibus dependet: sic in proposito: materia distinguitur à forma, sed non potest separari ab ea, quia essentialiter pendet ab ea, & actu est per ipsam.

Ad argum. Scot.

Tartaretus defendit Scot. & tenet cum eo.

¶ Secundum argumentum eius est. Quicquid Deus facit per causam secundam ipse solus potest: sed Deus facit per formam, vt materia sit actu, & conseruetur in esse, vt constat in omni re naturali: ergo ipse poterit: & sic habeo, qd per diuinam potentiam poterit esse materia sine forma. ¶ Atque confirmari potest ratio, eo quod si Deus potest in id quod est magis, & in id quod minus: sed potest facere quod accidens sit absque subiecto, vt in sacramento altaris: ergo poterit id quod est minus, quod materia sit absq; forma: quia maior est dependentia accidentis à subiecto, à quo habet esse, quam materia à forma à qua solum recipit actuari, & esse talis.

Argument. 2. Tartareti.

Confirmat. Theolo. in 4. dist. 47. S. Tho. 3. p. q. 77.

¶ Sed ista similiter soluuntur argumenta, concedendo quidem, quòd Deus potest supplere causalitatem efficientem, & finalem, sed non formalem, neque materialem, quia implicat: nam non potest Deus esse forma alicuius rei, neque materia, quia ista intrans essentialiam, rei naturalis. Secus est de causa efficienti, quæ non intrat, & ab extrinsecò consideratur. Quapropter sicut non potest facere album formaliter sine albedine, licet posset supplere causalitatem albi respectu potentie visus, mouendo eam, sicut album mouet: sed quòd album sit formaliter,

Solutio argu. Tartar. S. Tho. p. p. q. 3. art. 8.

Ægidius de eucharistia theoretorma. 37.

ter, oportet sit per formam informantem album: sic materia ipsa, si est actu, oportet formaliter informetur per formam dantem esse.

Ad confir. ¶ Ad confirmationem sancti Thomae respondet, quod alia est ratio dependentiae accidentis a suo subiecto, quae est causalis quodammodo, & conseruans, & effectiua, quam Deus potest supplere, & alia est dependentia materiae à forma, quae est formalis.

Solu. arg. S. Tho. & sequacium. ¶ Tenentis opinionem doctoris sub. respondere possunt ad argumenta adducta pro conclusione docto. Sancti negantes huiusmodi repugnantiam: quia dato materia sit pura potentia respectu huius, & illius formae, quia hanc & illam potest recipere, tamen habet esse materiae: quia verè, & realiter, & non fictitiè materia est. Et licet denudata ab omni forma, sicut intellectu percipitur, potentia est pura: materia tamen est reale quid, & potest à Deo per suam potentiam sic conseruari. Et tunc illud haberet esse, quod materia est, & secundum hoc aliquid esse: quia verè materia est. Quapropter sit conclusio.

Conclusio. ¶ Per diuinam potentiam repugnans non est, dari posse materiam denudatam ab omni forma, tam substantiali quam accidentali, nam hoc ostendit ratio, quod duobus datis distinctis, realiter differentibus vnum ab alio Deus posset separare. Et nõ solum hoc est verum in absolutis (vt probat Scotus) sed etiam in reatiuis: nam si ponamus paternitatem esse realitatem ab ipso patre distinctam, non est quare negemus subiacere diuinæ potentiae, vt possit ipse illam separare realitatem à patre, & ipsum conseruare absque ea. Sic in presentiarum, si damus materiam, & formam differre, sicut in veritate est, quare non concedemus posse Deum ipsam hanc materiam absque forma conseruare, sicut posset Deus (vt quando de proprio loquitur sumus) ribilitatem, vel aliam quamcumque passionem propriam, ab ipso homine separare, quandoquidem verè accidens proprium est ab essentia distinctum; & cum fluat ab ea, maiorem videtur habere connexionem cum essentia, quam habet materia cum forma: sed eo quod res realiter alia est, posset per diuinam potentiam fieri: & homo talis esset ribilis: tamen nunquam sine ribilitate superaddita, rideret. Poterit ergo Deus sic materiam separare

à forma, quandoquidem tam ex diametro (vt aiunt) distant. Et ipsa materia esset materia, & verè in potentia ad formam proximam: & actu esset absque omni alia considerata forma.

¶ Et tunc oportet intelligere, quod quauis materia habeat esse naturaliter per formam, non tamen hoc adeo illi est intrinsecum, vt esse album, p. albedinè formaliter esse tale, quia esse album neque dicit essentiam, neque partem eius, sed solum hoc, quod est albedinè informari: at materia dicit aliquid quam essentiam distinctam à forma, quia aliquid quam naturam & partem essentialem rei naturalis, quae ex naturis constat: & hoc non repugnat, cum tamen aliud factibile non sit sicut cum de ratione quantitatis sit extensio, tamen supra naturam Deus potest seruare corpus extensum absque quantitate.

¶ Sed posito hoc esset verum, quid sentiendum de tali nuda materia: an esset sibi deputatus locus, vel esset in puncto? Dubium videtur potius curiosum, quam fructuosum, cum non contingat: tamen consequenter loquendo ad diuinam potentiam, dato isto conuenienti ipsi Deo, & danda essent alia: videlicet quod Deus posset, sicut vellet illam seruare materiam, & extensam, & non extensam, & in puncto, & non in puncto: nam non magis repugnans hoc videtur, quam primum, scilicet, ipsam materiam sine forma conseruare: sed per diuinam potentiam sine forma potest conseruari: ergo & in puncto posset, vel in aliqua certa extensione: vt si Deus, amoueret à me quantitatem, quia partes motum non haberent, non est quare necessariò dicamus eas fluere ad punctum, sed Deus conseruaret eas, sicut erant, quando erat quantitas, quauis locum non repleant: & ob id illa secum compatiuntur: vt de luce dicitur, cum non sit corpus.

¶ Et illo concessio, & posset concedi, posset Deum tunc sustentare accidentia omnia, quae erant quando erat forma substantialis, tenendo quod accidentia in materia subiectantur: sicut si ante erat leo, ablata forma substantiali leonis appareat vt leo. Qui tamen dicunt in toto subiectari accidentia, oportet asserant, ablata forma substantiali, manente nuda materia non magis posse ibi manere accidentia, quam possint in substantia aliqua spiritali subiectari. ¶ Ad

Ad. 3.

¶ Ad tertium dicendum, animam rationalem neque coniunctam, nec separatam dici rem naturalem: siquidem coniuncta est pars rei naturalis, scilicet, hominis: ergo ipsa non est res naturalis. Et separata à corpore habet, quod forma sit corporis, & semper retinet illam inclinationem ad informandum corpus. Et tandem cum ipsa ex naturis composita non sit, non potest dici res naturalis: quia non per actionem naturalem, sed solum per creationem à Deo habuit esse.

S. Tho. p. P.
q. 90. art. 2.
& q. 118.
artic. 2.

¶ Quod de cœlo tangitur, quod sit res naturalis, quanuis sit incorruptibile, & suam habet materiam, vel vnam cum istis inferioribus (vt aliqui asserunt) vel aliam, vt putant esse de mente Aristotelis, inferior erit dicendum. Tandem est verum, cœlum habere materiam. In quo Auerro. aberrauit, dicendo esse corpus simplex.

S. Tho. p. P.
q. 66. art. 2.
In Il. de cœlo
specul. 2.

¶ In quarto argumēto tangitur dubium, vtrum accidentia dicantur habere materiam, sicut & dicimus de ratione esse substantiarum. Nam cum sit de ratione formæ informare materiam, & accidentia sint verè & realiter formæ, videtur quòd debeant habere materiam, quam informant.

Ad. 4.

¶ Dicendum pro nunc breuiter (fortè alibi latius) quòd materia tripliciter dicitur. Ex qua, in qua, circa quæ. Ex qua vocatur: vt in rebus naturalibus dicimus materiam ex qua fiunt. Circa quam, vt potentiam visuam dicimus habere materiam circa quam, scilicet, colorem: & hæc scientia, ens mobile: & Metaphysica ens: & virtutes quæ sunt circa passiones: quia circa hoc scientia illa est. Materia in qua, vocatur illa, quæ est subiectum alicuius quod inest. Accidens habet materiam in qua: quia subiectiuè in alio est: & per se non stat. Habet & materiam circa quam: sicut potentia visuua circa colores, & scientia circa suum obiectum: sed tamen non habet materiam ex qua: quia non componitur ex ea, tanquam ex principio intrinseco: neque res naturalis dicitur, quia ex naturis non constat: cum non ex forma substantiali, neq; ex materia substantiali, licèt dicat res naturæ. Ob id non dicitur accidens generari, aut corrumpi de per se, sed solum de per accidens: quia omne illud quod corrumpitur, vel generatur de per se oportet

Accidens nõ
habet mate-
riam ex qua.

tet habeat materiam ex qua. Subiectum tamen accidentis ad accidens ipsum comparatur, sicut materia ad formam: sed non ob id sequitur, quòd subiectum sit vera materia accidentis: sed est differentia, quia materia substantialis non habet esse nisi per formam, vt probatum est: tamen subiectum accidentium, habet esse substantiale absq; accidente: supposito in toto composito subiectentur accidentia, & esse communicantur accidentibus. De quo infra redibit sermo.

SPECVLATIO TER- tia primi physicorum. Vtrum materia de se habeat ali- quem actum-

Idetur quòd sic. Illud dicitur habere aliquè actum, quod est seclusa omni operatione intellectus à parte rei: sed materia est huiusmodi: nam omni secluso

Primū arg.
Vide Egidium quolibet. 2. q. 12.

intellectu operante, intelligitur materia ipsa, sicut altera pars compositi: sicut intelligitur cera, vel massa ante omnem figuram, & sigillationem: & ob id Aristot. hic posuit distinctionem inter priuationem, & materiam: quia priuatio est non ens, & materia prope substantiam est, in composito manens.

Aristot. tex. 75. & 79.

¶ Secundò. Materia dat esse in actu: ergo habet actum. Patet. Dat esse substantiale rei naturali: non enim esse totius resultat nisi ex esse partium: sed partes rei naturalis (vt probatum est supra) non solum forma, sed etiam materia est: ergo ipsa habet actum, aliàs non daret esse: nemo enim dat quod non habet.

Argumē. 2.

¶ Tertiò. Illud quod habet suas proprias passiones, & propria predicata essentialia, oportet habeat actum ex se: sed materia prima est huiusmodi, quia habet appetitum ad formam: vt Aristot. in tex. 81. Habet potentiam ex qua formæ educibiles educuntur per actionem agentis naturalis. text. 78. Est etiam per se principium: vt probatum est in præcedenti tex. 65.

Argumē. 3.

¶ In contrarium est Aristote. qui ait, tex. 69. Materia est principium, nõ sic vnum, neque sic ens: vt hoc aliquid. Vnum autem

Aristo.

Incontrar.
Arist.

scilicet, forma secundum quod ratio. Ex quo videtur ostendere, quod materia si esse habet, à forma mutatur. ¶ Pro solutione notandum, quod esse actum, potest intelligi dupliciter. Vel esse actum, id est, quod per se fiat absque aliquo alio: ut dicimus substantiam habere actum, quia per se fiat. Alio modo dicitur esse actum, quod revera est, quanvis seorsum actum non sit, sed vel in alia subiectatur, vel cum alio aliquid componit: ut accidens est in actu isto modo: quia dato in se, & secundum se non sit, tamen in subiecto, vel cum subiecto, facit unum per accidens.

Notan. 2. ¶ Secundò notandum, quod quæstio potest intelligi dupliciter. Vno modo, ut intelligamus de ipsa materia in prima rerum conditione. Alio modo de ipsa materia post creationem respectu propagationis rerum. Potuit enim esse, quod à principio habuisset aliquem actum, post tamè in rerum formatione ex ea, ipsa dicatur pura solum potentia. Respondetur quinque conclusionibus.

Conclu. 1. ¶ Prima conclu. Licet materia ex qua fiât omnia, non sit actu per se stans, est tamè actu, in alio existens. Prima pars patet ex supra dictis: quia ipsa solum res naturalis est quæ per se fiat, & actu est, qualis est substantia: sed materia non est res naturalis, neque substantia dicitur proprie: quia non prima, neque secunda substantia: ergo.

Ratio. 2. p. ¶ Secunda pars, quod sit actu in alio existens, patet: quia est verè & realiter pars substantia, de qua verè prædicatur esse. Patet, quia sicut hæc est vera, homo est, & in homine forma est: sic & hæc, materia est: sed prima prædicationes sunt de actu realiter existente: ergo & ultima erit de re habente actum.

Conclu. 2. ¶ Secunda conclusio. Materia prima in prima sui conditione à Deo creata si informis, id est, absque omni forma creata est, verum habuit actum per se existentem: quem non habet materia post in propagatione. Patet conclusio. Nam si verum est (ut multi opinantur non irrationabiliter) quod Deus materiam nudam ab omni forma tunc creavit veluti massam, aut ceram, ex qua vniuersa post constituenda, vel saltim potuit creare, oportet intelligere habuisse pro illo, vel instanti, vel tempore paruo, suam actualitatem, & per se existentiam antequam alia componeretur. Si ipsa prior à Deo cre-

ta est, non potest intelligi in quo existeret, vsque dum ex ea alia formata sunt: sicut si cera nunc creata esset ad finem omnium illorum, quæ formari deberent ex ea: ante alicuius figuræ impressionem oporteret intelligere actum illius cere per se sine hoc, quod in alio existeret. Si tamen ipsa materia à principio non sic informis, id est absque omni forma fuerit creata, sed cum sua forma: iam oportet dicere, quod nunquam fuit materia actu per se stans, sicut neque post in rerum propagatione: ut probatum est in præcedenti speculatione.

¶ Tertia conclusio. Materia è dicitur esse in potentia, quia non includit in sua ratione formali intrinsicè, actum aliquem, à quo formaliter sit, & sic est pura potentia: nam materia è dicitur materia, quia in potentia est ad omnem formam suscipiendam successiue: sed esse sic in potentia, est non habere aliquem actum ex sua ratione formaliquia si in potentia non est ad omnem formam, ergo actuata est per aliquam: quod si actuata est per aliquam, iam pura materia dicenda non est, sed admixta actu.

¶ Confirmatur: quia si de sua ratione formali materia aliquem includeret actum, quo formaliter sit, non posset esse sine eo, neque per aliquam creatam potentiam posset tali actu priuari. Tunc, vel ex existente tali actu posset actuari per aliquam formam substantialem, vel non: si non, ergo materia non est in potentia ad omnem formam, contra supra dicta: si sic, ergo illa forma adueniret iam actu existenti, & aliquid per accidens constitueret, & non per se, quod certè est falsum: ergo dicendum est, quod materia in sua ratione formali non includit actum aliquem.

¶ Secundò. Dicitur pura potentia, sicut ex opposito dicitur purus actus: sed purus actus dicitur, in quo nulla ratio potentialitatis est: neque inuenire potest, qualis Deus benedictus in secula, qui purus, & simplicissimus est actus, ut nullam admittat potentialitatem: ergo ipsa pura potentia, (qualis materia est), talis intelligit, in qua nulla ratio formalis actualitatis in se consideranda sit: & pura potentia vocatur.

Quod & declarat id quod dicitur communiter. Duo fecit Deus, unum prope se, aliud prope nihil. Prope se, angelica natura est, quæ licet purus actus non sit, sicut ipse Deus est, nimis tamen prope est: quia de potentia in ange-

Conclu. 3.

Ratio. 1.

Confirma.

Ratio. 2.

S. Tho. p. p. q. 3. art. 7.

D. Aug. in suis confes. lib. 12. c. 7.

in angelo parum est: nam simplex substantia est, & secundum aliquid semper in actu est, licet secundum aliquid exeat de potentia an actum. Materia prima tamen dicitur esse prope nihil: non nihil, quia aliquid est: quia realiter ens est, & reale esse habet, materiae tamen. Prope nihil verò: quia nullam sibi determinat actualitatem: sed actuatur nunc per hanc, nunc per illam formam.

Conclu. 4. ¶ **Quarta conclusio.** Materia prima non est nisi per formam. Patet. Materia verè, & realiter est, vt dicit prima conclusio, & secunda amplius manifestat: & non determinat in se, & secundum se aliquem actum, vt docet tertia: ergo est quod dicit quarta, per formam: quia à forma substantiali, qua informatur, habet esse actu illo substantiali. Et hoc est quod ait Aristotel. 3. P. ph. sic. tex. 67. Materia continetur à forma: & primo de Gen. Materia efficitur, vt fit in actu per formam.

Aristot.

Tex. 83.

Ratio 2.

¶ Secundò: quia esse actu idem est, quod esse formaliter: sicut dicimus Petrum esse actu album, quia formaliter est albus: & est actu musicus, quia formaliter est musicus: ergo cum sit per formam actu, sequitur quòd materia prima non fit nisi per formam.

Ratio 3.

¶ Potest etiam probari ratione nominis: nam materia Græcè dicitur hyle, & forma entelechia: & hyle, in artificijs significat materiam, non quancunque, sed informem: vt sunt ligna, & lapides antequam dolentur: quæ tamen pro ædificio construendo sunt congregata. Et optimè datur hoc nomen primæ materiae in naturalibus, quæ omni forma destituta intelligitur, & omni actu priuata entelechia: cum male aliqui scribunt, entelechia: cum apud Græcos per .t. & non per .d. scribatur: quanuis in pronuntiatione sonet vt .d. significat formam, non eodem modo quo idos significat, sed potius formam totius: vt hominis, aut equi: sed entelechia si gnificat propriè formam, id est, actum, & perfectionem corporis, vt distinguitur cōtra meram potentiam, qualem materiam intelligimus.

Conclu. 5.

¶ Quinta conclusio. Cum omnibus dictis fiat, quòd materia, etiam omni seclusa forma, per quam actu est, ad sensum supra dictum, dicitur esse actu, etiam sine additamēto, & à fortiori quā cum forma est. Probatur prima pars: quia si per se existat

Vide Buri.
1. ph. q. 10.

per diuinam potentiam (vt probabile esse clarum fecimus in præcedenti specula.) Iam oportet dicere, quandoquidem est, quòd actu sit. Quod si sit ipsa informata aliqua forma, etiam actu est, & per illam formam actuatur: ergo materia prima, etiam si pura potentia est, actu est: aliàs non magis esset ens materia prima, quā Antichristus, qui futurus est. Respondeamus argumentis.

Scot. d. 12.

q. 2. in. 2.

Marfil. q. 8.

¶ Ad primum concedimus ita esse, materiam non esse ens rationis, quod constat solum per operationem intellectus: vt solet de vniuersalibus, dici de generibus, & speciebus: sed est verè ens reale à parte rei, omni seclusa operatione intellectus: & si de hac actualitate fit sermo, materia actu est, vt in conclusionibus probatum est: si tamen de actualitate loquamur, quam includit in sua intrinseca ratione formali, negandum est: quia pura potentia est, neque hanc vel illam actualitatem sibi vendicat, magis quam cera hanc, vel illam figurationem: nisi sit per aduentum figilli. Sic materia, nisi fiat per informationem formæ, nullo modo habet talem actum. Et quia ipsa materia verè, & realiter materia est, à priuatione differt, & prope substantiam est.

Ad argum.

¶ Ad secundum dicendum quòd ita est, vt argumentum probat: ex quo sequitur, quòd materia habet esse reale: tamē non sequitur quòd sit actu: & ipsa non dat talem actum, sed recipit potius à forma. Habet enim se vt potentia, & subiectum receptiuum: at quia realiter est, reale esse dat, in quantum pars rei naturalis est.

Ad. 2.

¶ * Et quidem quod sit ens reale, ex philosopho adhuc clarius manifestum fit, quia est substantia sensibilis, vt in. 8. Phisico. probatur, & in hoc primo, & est subiectum transmutationis, vt probatur latè, & primū receptiuum formarum, atque hoc ita erat euidens apud antiquos, vt ipsam solam materiam substantiam diceret: (vt inquit Arist. 1. de genera. & 1. phisico. & 7. metaph.) & formas substantiales vocabant accidentia, ob id Comē. in. 7. metaph. com. 8. dixit. Materia videtur magis esse substantia, quam alia.

¶ Ad tertium facilis est ex dictis responsio: eò quòd materia in quantum est ens reale: & habet illud quod entia realia habent: scilicet suas proprias passiones, inter quas est vna hæc, quod pura potentia sit:

Ad. 3.

quòd nullam sibi actualitatem vendicet in rebus naturalibus ad certam speciem, vel genus, nisi per formam informantem. Vnde de manet, quod materia, cum nullum habeat esse determinatum specificum, posset in omni specie esse actuata per formam: sicut pupilla oculi, quæ nullo affecta est colore, potest in omni specie coloris actuari: actuata tamen per formam, habere dicitur actum, & effectiua causa est accidentium, quæ consequuntur rei naturam, vt bene probat Ægidius quolibet. 6. quæstio. 12. in quo sensu angelus, & anima dicuntur esse efficiens suarum potentiarum.

SPECVLATIO QVARTA: An materia quæ omnium formarum receptiua dicitur, habeat quantitatem secundum se.

ostquam in 3. specula. in hoc. 1. lib. physicorum de materia loquuti sumus, quo pacto potentia sit, & receptiuum primum formarum: ens reale tamè quærit, vt rum materia habeat ex se aliquam quantitatem ante receptionem forme substantialis ad quam est in potentia.

1. Argumẽ. ¶ Videtur quod sic ex auctorit. Com. in li. de substantia orbis. c. 1. vbi ait, materia prima nunquam denudari à dimensionibus interminatis vt dixit, quia credidit, quòd si in corruptione rei corrumpitur quãtitas, quod corpus generandum fieret ex nõ corpore, & dimensio ex non dimensione.
2. ¶ Secundo, materia, vt probatum est, verè & realiter est: quauis in potentia ad formam est, sed non videtur realiter esse nisi per quantitatem: ergo hanc sibi determinat: nam actu est, non solum obiectiue, sed realiter, quia hæc est vera, materia est.
3. ¶ Tertiò, quia philosophus in isto primo materiã ponit in generabile & in corruptibilem, ergo verè materia est, & non videtur nisi per quantitatem &c.
- ¶ In contrarium est quod dicit Aristotel. & nos diximus, & inferius magis explicabimus, quod materia sit pura potentia.

¶ Pro solutione quæstionis oportet animaduertere, fuisse opinionem communẽ, quantitatem sic coæuam esse materiæ, vt nullo mō ab ea sit spoliata: & Græg. Ariminen. in. 2. sentent. d. 1. q. 2. art. 1. de mēte comment. tria dicit. Primum, quod quãtitas materiæ dum rare fit aut cōdensatur, non corrumpitur. Secundum cum aliqua res corrumpitur, quantitas non corrumpitur. Tertium, quando aliqua res augetur, nulla quantitas de nouo acquiritur, neque præcedens augetur, & idem Gregor. in. d. 12. q. 2. ponit, opinionem fuisse Commentatoris, & multorum sequatiũ, quod cum nulla forma sit inseparabilis à materia: quãtitas tamen ipsa sola est quæ nunquam separatur: & fundamentum Comment. fuit, quia quando lapis corrumpitur, non potest intelligere a quo corrumpatur quantitas lapidis: quonia vel à suo contrario, & hoc non, quia quãtitati nihil est contrariũ: vt in prædicamento quantitatis docet Philosophus, & nos ibidem declarauimus: vel corrumpetur à forma substantiali lapidis, & hoc non, quia non contrariabatur, sed potius ea conserbauatur forma substantialis lapidis: neque id fit concomitanter seu consequenter, corrupta forma lapidis: qui licet alia forma substantialis non possit introduci ante quã abijciatur forma lapidis, quia repugnat duas esse formas substantiales simul: tamen forma introducenda non repugnat quãtitati præexistenti, in nõ confert: quia ea distincta est materia, ab alia materia & ad hoc est exẽplũ, quã ignis ex aère generat, qualitas symbolica, in qua ignis cū aère conuenit, nõ expellitur vel corrumpitur, sed perficitur potius: ergo idem de quantitate. Ex ista consideratione motus est Commentator & sequaces ad tenendum quantitatem materiæ coæuam, vt nullo modo ab ea separari possit: & pro tuenda hac opinione Comment. plures rationes formantur, quas adducit Capreol. in secundo sentent. distinctio. 18. quæstio. 1. contra. 6. conclusionem.

¶ Nulla quantitas est coæua & inseparabiliter in hærens materiæ, sed in introductione nouæ formæ substantialis comproducentur & accidentia & quantitas noua, sicut corrupta forma substantiali, corrumpuntur accidentia, inter quæ quantitas est, & ipsa pura potentia est subiectũ. Probat: Nã si quãtitas est coæua & inseparabilis à

Notandũ.

Capreolus.

1. Conclu.

mate

materia, vel est forma substantialis quantitas, vel accidentalis: non substantialis, ergo accidentalis: & cum omnis forma accidentalis cum suo subiecto constituat ens per accidens, materia cum sua illa inseparabili q̄titate erit ens per accidens & secundum quid, materia cū sua quantitate præcedit formam substantialem introducendam, & materia est ens per accidens: ergo ens per accidens vel secundum quid præcedit esse substantiale: ergo ens secundum quid est prius ente per se: sed hoc est contra Philosoph. & contra omnem physicam disciplinam: ergo nullo modo datur inseparabilis quãtitas à materia.

Secundo.

¶ Si quantitas esset inseparabilis à materia, sequeretur quod intimius & essentialiter materia respiceret quantitatem, quam formam substantialem quam appetit, & ad quam in potentia simpliciter est: sed hoc consequens est falsum, ergo id ex quo sequitur, patet sequela. Quia materia respicit quantitatem inseparabiliter per te, & substantialem formam separabiliter: ergo intimius illam quàm istam. Et quod consequens sit falsum, quia materia intimius actum sui generis debet attendere quam alterius, sed sui generis actus forma substantialis est, & constituit esse simpliciter, & actus quantitatis est accidentis actus, quia alterius generis à substantia est, & esse solum per accidens, & secundum quid cōstituit: non ergo potest dari talis quantitas cōæua materiae, & ab ea inseparabilis.

Conclu.

¶ Secunda conclusio, & si non ponatur quantitas cōæua in materia, & ab ea inseparabilis, manet distinctio in partibus materiae ad introductionem determinatæ formæ. In hac conclusione volumus explicare quomodo dato ad corruptionem formæ substantialis lapidis, omnia accidentia & quantitas etiam corrumpantur, quæ erant sub forma lapidis, & ab omni accidenti præexistenti denudata sit materia: sicut & denudatur à forma substantiali, tamen forma determinata introducit de nouo in hac materia signata, & simul cum ea noua accidentia quæ concomitantur vel consequuntur ipsam formam substantialem quæ de nouo introducit: & distinctio est in materia per quãtitationem, non quæ præcessit, sed per illam quæ de nouo modo producitur: &

ex hoc totale fundamentum Comentariorum corrui: supposito quod nulla accidentia maneat ingenito quæ fuerunt in corrupto. Probatio stat, supposito quod secundum communem philosophantium doctrinam dicitur, (& nos in superioribus & infra etiam adducemus.) quod in permanentibus ex parte corruptionis non datur vltimum esse sui, sed primum non esse: & ex parte generationis datur primum sui esse, & non datur vltimum non esse.

¶ Cum ergo in aliqua parte materiae verbi gratia, huius materiae sub qua est forma lapidis, & debet ignis forma introduci, toto tempore præcedenti instans formæ introducendæ, est materia quanta sua quantitate, quæ erat cum forma lapidis: & in vltimo instanti illius temporis, quod est instans introductionis formæ generandæ, est quanta, quãtitate cōcomitate formam quæ de nouo generatur: nam in eodem instanti forma abijcienda, & sua quantitas habent primum sui non esse, & forma generanda habet primum sui esse, ex præsupposito. Cum ergo inter tempus & instans non detur tempus neque instans medium, & idem instans sit in quo materia definit esse quanta quantitate formæ corrumpendæ, & in eodem instanti materia incipit esse quanta, quantitate formæ generandæ per positionem de præsentem: sequitur quod illud idem instans in quo quantitas abijcitur, quæ erat introducta, est, quæ de nouo cum forma genita est: & sic materia quantitate sua determinatur, sine hoc, quod illa quæ habebatur ante inseparabiliter, maneat ei cōæua, quod si neges, iam oportet dare formam substantialem de nouo genitam, & introductam esse in materia, & tamen absque quantitate: quod est cōtra omnem physicam disciplinam: vel dandum erit instans, in quo materia maneat sine forma substantiali. Ecce ergo quomodo probatur contra Comentariorum quod quantitas materiae cōæua non sit, & latè probat Herueus in quæstione de pluralitate formarum.

Herueus.

¶ Posset esse instantia & ad hominem ex supradictis contra hæc in 2. conclusione dicta: nam cum substantia prior natura sit accidente. 7. Metaphy. textu. 4. ergo forma substantialis generanda prior erit cū sit

Instantia.

substantia ad modum quo forma & materia substantia dicantur, & quantitas erit posterior cum sit accidens: tunc quero, in illo priori, vel materia est quanta, vel non: secundum non potest dici, quia sic materia non erit diuisa ab alia ad introductionem formae contradicta: si est quanta, vel quantitate praecedentis formae quae corrumpitur, & hoc non: quia dictum est omnia accidentia simul cum forma corrumpi: vel quantitate formae genitae, & hoc non: quia nos loquimur de illo priori in quo prius forma substantialis forma accidentali est: ergo oportet dicere, vel quod materia cum illa coeua quantitate manet, vt dicit Comentator: vel quod manet indiuisa in illo priori, quod est inconueniens.

Solutio.

¶ Solutur obiectio dicendo, quod in illo priori est indiuisa materia, non quantitate formae corruptae, neque formae generandae, neque coeuae, sed manet diuisa quantitate extrinseca ab hac materia, id est, quantitate quae in alia materia est: ad hunc sensum, vt haec materia sit indiuisa in se, & diuisa ab alia materia, quia illa habet quantitatem, quam non habet haec materia: et sic in illo priori diuisio erit per habere & non habere: id est, per non habere huius, & habere illius, & in instanti introductionis erit diuisio per habere, in hoc sensu, quia haec materia in hoc instanti habet hanc quantitatem concomitantem hanc formam.

Ad argum.

¶ Ad. 1. quod ex Comē. adductum est, primo negatur, quod in aliquo tempore vel instanti sit materia sine quantitate: quia quādiu durat formā substantialis, etiā manet sua quantitas, & in illo instanti in quo est forma generanda, quod & est instanti expulsiōnis formae corruptae, est & quantitas noua: quae cōsequitur eandē substantiā formā. Et ad id quod per inconuenientem ponebat Comē. quod corpus fieret ex non corpore actu, sed tamen ex corpore in potentia, & hoc in omni Physica generatione contingit, vt ens sit ex non ente in actu, & sit ex ente in potentia.

Ad. 2.
Grego. Ari
mi.
Scotus.

¶ Ad. 2. relicta imaginatiōe Gregorij Ari mi. qui in. 2. sent. d. 1. 2. q. 1. tenet, quod materia sit actu existens in se ipsa, non solū obiectiue, vt docet Sco. sed actu existentie. Respondeo quod materia habet esse in potentia: tamen, vt dictū est in praecedentibus, & non est opus ponere ad actuandum eam quantitate coeua & inseparabilem: quia adhuc si po-

neretur, esset actu secundum quid & non simpliciter: sed materia prima est, & verē est: tamen in potentia ad formam recipientem & substantialem, & accidentalem, quae consequitur substantialem, & hoc sufficit. Et similiter soluitur. 3. argumentum: nam eo quod ipsa materia sit ingenerabilis & incorruptibilis, non cogimur ad ponendum quantitatem coeua & inseparabilem.

¶ Sed tamē contra dicta adhuc pro pleniori intelligentia sese offert argumentū, maxime pro illis qui in doctrina doctoris sancti sunt versati: nam videtur quod quantitas non sit quid consequens ipsam formā substantialem introducendam, sed potius antecedens ipsam: nam quantitas cōsequit materiam, & qualitas formā: ergo ante formam introducendam intelligitur quantitas, cum primum intelligitur materia: & sic S. Tho. in. 3. Physicorum, & 5. Metaphi. quando loquitur de ente. Et sic videtur esse vera opinio Coment. quam reprobauimus: & 4. li. contragētes. c. 8 1. dicit quod remanet materia in mortuo & in viuo sub eisdē dimensionibus. Ex hoc est argumentū, quod si materia manet in mortuo sub eisdē dimensionibus sicut in viuo, quod eadē manet quantitas: & videtur inseparabilis & coeua materiae. Ad hoc respondetur, verū esse quod consequitur quantitas solā materiā, sed tamen non sequitur ex eo quod formā praecedat, quia solū cōsequit materiam vt rationē receptiuam, & non vt suū subiectum, quia subiectū quantitatis est totum, licet alia accidentia de mente S. Th. subiectentur in quantitate. Quod bene Hercules quolibet. 2. q. 10. ait eū esse subiectū quantitatis, est habere quantitatem inhaerentem sibi, qua sit quantum primo & perse, & vt quod, & hoc modo corpus est subiectum: esse tamen rationem susceptiuam quantitatis, est esse illud, quo quantum, est quantum, & hoc est materia: quia remota materia, non posset assignari principium essentialē quo substantia composita sit subiectū quantitatis. Ecce quomodo non sequit materiam habere coeua quantitate, vt dixit Comēt. ad id quod ex lib. contra gentes: dicendū quod quā S. Tho. affirmat, eadem dimensionēs manere in mortuo, quae erāt in viuo, intellexit radicaliter & in potentia, quia in materia stant vt in radice ratione dicta: sicut dicitur vegetatiuum manere radicaliter in aia separata, non quia ibi sit actu, sed quia ipsa cum vnibilis sit materia,

Obiectio
cōtra pradi
cta.

cōtragētes.

3. P. 9. 77.
ar. 2.
Hercules.
quol. 2.

Nota.

terię radicaliter habet in fevegetatiuū. Nō tamen melatet aliquos ex Thomistis respondere. S. Tho. in illo contra gentes contrarium habere: verū standum est priori sententię, quia illa fuit posterior, sicut dici solet in cōciliandis locis, quæ in D. sancto repugnare videntur: Vt siquid in scriptis ordinem Magistri sent. sequutus dixerit cuius contrarium in partibus, quod in partibus tenendum tãquam proprium, & primum quod in scriptis reiiciendum: hæc solutio non potest stare, neque nodū soluit: nam summa illa cōtra gētes inter vltima & exactissima ab eodem doctore computatur. Alij asserunt in loco citato cōtra gentes, agēs contra eos qui resurrectionē negabant, voluisse ex cōcessis ab eis argue re: & ob id ad opinionē Cōmēt. accessisse: quanuis contrarium ipse ex propria sentētia: sed tamen neq; hoc satisfacit, quia idē Doctor Sanct. in loco citato contra gentes soluendo rationem adductam, loquendo de corporeitate quæ nō est aliud quā tres dimensiones, dicit, & si hæc corporeitas in nihilum redit, corpore humano: corrupto, tamen idē homo resurget, quia corporeitas quæ est forma substantialis, & idē est, cui aia intellectiua manet. &c. ob id stādum est primæ solutioni, vt intelligat radicaliter dimēiones manere in mortuo, &c.

¶ Et vnū consideratione dignū duxi, oportunē, quod sicut in corruptione per abiectionem formæ substantialis quantitas non manet, neque qualitas, neq; alia accidentia, sed de nouo producuntur, seu producuntur potius, quia esse secūdū quid accidētium, supposito esse simpliciter substantiale: etiā est intelligendum, qđ qualitates, & dispositiones quæ fuerunt in subiecto ante expulsionem formæ substantialis quæ erant præuixæ ad nouam introducendam in materia, statim desinēte forma substantiali, & desinunt ipsæ: & nulla qualitas manet, sed omnes de nouo per aduentum nouæ formæ veniunt: quia remota forma corrupenda, non manet ens in actu materia ipsa, forma priuata: & fit actu per generandam quæ introducitur. Et cum hoc tamen est verum quod materia manet disposita ad formam recipiendam per illas qualitates, etiam si abijciantur cū formæ neque fuerunt vanē prius ante formam generandam, quia sic requirit rerum ordo in generatione & corruptione rerum na-

turalium: neq; vanē introducuntur noua cum noua forma, quia etsi quæ de nouo cōproducentur, non agant ad introductionem formæ, vel ad expellendum cōtraria, agunt tamen ad conservationem formæ quæ introducta est: etsi probabile sit vt diximus, non nulla accidentia manere in corrupto & genito, &c.

¶ Ex quo etiam intelliges quod de mente doctoris. S. in. 2. de generatione in expositione textus. 27. in elementis symbolicis, in quibus dicitur facilis transitus, non solum qualitas contraria corrumpitur, quādo ex vno alterum generatur, sed vtraq; neque ex hoc sequitur esse falsum, transitum esse faciliorem, quā quando contrarietas est in vtraq; qualitate. Primo, vt Aggidius in loco codē. 2. de generatiōe tex. 27. docet, quia in non symbolico vtraq; qualitas corrumpitur per se à contrario, & in symbolico cōtraria per se, & alia per accidens: ob id facilius transitus, vel vt ibidem. S. Tho. quia in non symbolico vtraq; qualitas agit & repetitur & est resistentia, sed in symbolicis illa in qua cōueniunt, sine resistentia & reactione corrumpitur. Hæc pro plena intelligentia sint dicta, quanuis hæc vltima suū habeat proprium locum infra in. 2. de generatione, vbi de transitu elementorum ad inuicem ex professo.

¶ SPECVLATIO QVINTA. Vtrum materia, quæ putata potentia est, & principium primū rerum naturalium, ingenerabilis sit, & incorruptibilis.

PT videtur quod sit generabilis. Omnis forma existens in aliquo, verè denominat ipsum, cui inest: sicut albedo existens in subiecto, denominat subiectum albū, & consequēter omnes aliæ formæ: sed generatio est ad formam, & inherens subiecto generationis, quod materia est: ergo vere denominat ipsam, & sic materia generatur. Et cū vnus gñatio sit alterius corruptio, & cōtraria circa idem fiāt, eodem modo pro

S. Thom.

Secundo

Aggidius.

Primū arg:

Arist. i. de
Gene. text.
co. 17:

C 5 do pro

Summa cōtra gentes.

do probatur quòd corrumpitur.

¶ **Secundo.** In precedentibus probatū est, esse totius, non esse aliud ab esse partium: sed totum habet esse per generationem: ergo & partes: sed pars totius materia est: ergo ipsa est generabilis.

Argumē. 2.

¶ **Tertio.** Illud dicitur generari, quòd de non esse habet esse: & corrupti, quòd de esse tendit ad non esse: sed materia, quæ pura potētia est, habet esse per aduentū formæ, per viā generationis, & esse tale perdit per corruptionem: ergo ipsa materia est generabilis & corruptibilis.

In contrar.

¶ In cōtrarium est Aristoteles hic, tex. 82. & alibi in multis locis.

Notan. 1.

¶ Oportet primò notare, quòd generatio est mutatio de non esse ad esse, aliquo subiecto præsupposito. Et differt ab alteratione: quia generatio est ad esse simpliciter substantiale, & alteratio ad esse accidentale. Vtrobiquē tamen subiectum prærequisitum est.

Creatio.

¶ Ultra huiusmodi mutationem naturalē (quæ ad substantiam est, quæ generatio dicitur, subiecto aliquo substracto) fides catholica habet aliam mirabilem, quam creationem dicit. De qua Aristoteles nullam fecit mentionem eo modo quo fides docet, (de quo infra,) quæ est mutatio de non esse simpliciter, ad esse simpliciter, sed tamen nullo subiecto præsupposito: sicut in principio Deus dicitur creasse cælum, & terram, cum nihil aliud præcessit, in quo eius modi actio reciperetur, vel ex quo cælū, & terra formarentur.

Gene. 1.

Notan. 2.

¶ **Secundo** est considerandum, apud antiquos Phi. hoc fuisse receptissimū axioma. Ex nihilo nihil fit. Ex simpliciter nō ente, non fit ens. Quapropter supposito hoc vno principio, consequenter loquentes, quia posuerunt materiam esse subiectum, & principium primum passium omnium rerum naturalium, ipsam posuerunt nunquam coepisse, & ideo ingenerabilem dixerunt. Nam si ipsa coepisset per generationem, oporteret materiam præsupponi, ut principium primum: & ipsa quæ generabatur, prima non esset, sed alia ea prior: & de illa quærendo, vel erat ingenerabilis, & sic habeo intentum: vel est generabilis: & tunc oportebat aliam dare priorem illa: & sic vel erat dandus processus in infinitum, vel erat deueniendum ad ipsam vnam, quæ cum esset principium primum generatio

1. Phy. tex.

34.

1. Metap.

tex. 5.

nis, in generabilis esset, & incorruptibilis: quia in aliquo deberet corrumpi, & non nisi in materia: ergo semper ipsa maneret. Sit, hoc supposito, prima conclusio.

¶ **Materia prima,** quæ primum principium rei naturalis est, non habuit esse per generationem, quapropter ingenerabilis est. **Conclu. 1.**

Hæc est Arist. in loco citato, & omnium philosophantium. Ratio est in promptu: quia alias esset processus in infinitum, vel materia ipsa non haberet rationem primi principij: sed vtrūq; est falsum: ergo & id ex quo sequitur. Non enim est dabilis processus in infinitum: neque est negandum materiam principium primum. Atq; eodem modo probari potest materiam esse incorruptibilem: quia non potest desinere esse, nisi in aliquo subiecto præsupposito: & sicut non habet esse per generationem: quia primum principium: nō corrumpi potest: quia si posset corrumpi, cum nō posset generari, iam sequeretur quòd materia non esset: quòd si materia (quæ primum principium est) non esset, nihil esset.

Ratio.

Albertus Magnus. 1. phy. tract. 3. c. 18.

¶ **Secunda conclusio.** Licet materia prima sit incorruptibilis, quæ neque minima pars illius quæ à principio fuit, deserit esse per actionem agentium naturalium, nō dicitur perfectionem habere, hac ratione: sicut, habet angelus, qui incorruptibilis, vel cælū: nam incorruptibilitas à natura rei est, & non ratione conseruationis perpetue, quæ à Deo est: vt malè dixit Gab. in. 2. dist. 2. q. 1. quia nullam habent materiam. Et cælum est incorruptibile: quia licet habeat materiam, non tamen habet priuationem alterius formæ. Et isti duo gradus incorruptibilitatis arguunt perfectionem: quia ratione actus incorruptibilitas per naturam suam dicitur esse: sed materia est incorruptibilis: quia est primum principium, quia pura potentia est, & nullum gradum vterioris perfectiōis acquirit, magis quàm habet.

S. Tho. p. p. q. 9. ar. 2.

Contra Gabriel.

¶ **Tertia conclusio.** Dato materia prima sit ingenerabilis, & incorruptibilis, habuit tamen esse post nō esse, simpliciter per creationem à solo Deo. Hæc fide tenēda est. In principio enim creauit Deus cælum, & terrā: Et ex nihilo facta sunt omnia per Deū creatorem visibilium, & inuisibilium. Nō ergo repugnat eam esse ingenerabilem (vt dixit Arist.) & eam incepsisse per creationem. Repugnaret tamen, si coepisset esse per generationem, quia iam non haberet

Conclus. 3.

De fide. Gene. 1. In Symbolo.

rationem

rationem primi principij. Sed quia Arist. nō attingit ad creationem hanc quia in lumine naturali loquebatur, asseruit ipsam materiam nūquā incepisse, quia ignorabat modum creationis,

Cōclusi. 4. ¶ **Conclusio quarta.** Sic materia prima à solo Deo dicitur esse creata, vt hucusq; per varias rerum trāsmutationes, & generationes nihil sit de ea deperditum, nihilq; possit in toto, vel in parte anihilarī: quod est etiam apertum in lumine naturali. Nam in lumine naturali probatum est, quod nullius naturalis agentis potentia se extendat ad materiæ corruptionem: quia si posset corrumpere, & posset generare: & sic manet & eadem, quod mirabile est, & contemplatione dignum. Tamen Deus potest in nihilum reuertere materiam ipsam: sicut & omnia alia ipso auferente manum conseruatricem in nihilum reuenterentur suum.

Psal. 103.

¶ **Quinta conclusio.** Materia prima, quæ à Deo per creationem, & ab ipso solo per anihilationem potest deficere, nō solū vna specie est, sed vna numero omnium rerum, quæ sub cælo sunt. Probatur: quia si materia est vna (vt fatentur plurimi) & nō est aliqua ratio quare non sit vna numerice, oportet hanc vnitatem assignare. Nam ipsa materia in se (cū sit pura potentia) non habet vnde distinctionem sortiatur, vel specificam, vel genericam. Quod si ratione formæ sit sumenda, cū informetur diuersis formis genericis, differēs nō solū numero, neq; solū specie, sed genere, posset poni: at eam solū vnam genere ponere nō est ausus aliquis philosophorum: dicamus ergo vnam esse numericē. In quo videtur defecisse, Ludouicus Coronel, aliàs vir ingeniosus, & doctus, qui in primo physicorum de materia loquens, in motiuo. 4. reprehēdit Ioānem de Landuno, qui in primo physicorum quæstio. 2. 4. dixerat, esse vnam materiam omnium, numero, & reprehendit rationem, & asserit ipse Coronel quod sit in vna specie. Qui probat omnia quæ contingunt in trāsmutationibus naturalibus saluari possunt, nō posita specifica differētia in materijs: ergo post quā constat materiam primam esse, rationabiliter dicitur omnium materias, vna specie esse. Hæc est eius ratio. Sed potest probari contra eam eadem ratione nostra conclusio. Omnes trāsmutationes, quæ in natu-

Ratio :

Contra Coronel.

Ratio cōtra Coronel.

Ratio cōtra Coronel.

ra contingunt, saluari possunt, posita vnitatem numericam in materia: ergo ipsa vnitatem ponenda est. Patet, in materia in qua est forma terræ, statim erit herbe forma, & statim bos comedet herbam, & erit sub forma bouis, & post homo comedet bouē, & erit sub forma hominis, & homo morietur, & erit sub forma cadaueris: & rursus in terram ibit, & in puluerem conuertetur. Ecce quomodo tam variæ formæ non solū specie, sed genere sub vna materia numero: ergo vna ponenda est.

¶ **Ex dictis in conclusione prima, & secunda sequitur malè loquutum Antonium Andream, qui propter debiles rationes, vt adducit Dominicus de Flandria. 7. Metaphy. quæst. 12. ar. 6. posuit conclusionē, quod materia prima generatur per se subiectinè: quæ si sic vt sonat intelligatur, expressè est contra Arist. & veritatē, vt abundè probatum est: nisi veniat intelligenda conclusio in isto sensu, quod materia per se generetur subiectinè, id est, ad generationem totius: quia cū totum dicatur per generationem habere esse simpliciter, post non esse, & materia similiter, quæ nouam per generationē acquirit formam, & nouū esse. Sed tamen licet sit sentiendum vt pauci, loquendum est tamē vt multi loquuntur: & simpliciter est affirmandum, materiā primam esse ingenerabilem, & incorruptibilem. Dixi materiā primā, quia materia secūda generatur, cum sit totum compositum, quod dicitur materia secunda, respectu formæ artificis.**

Corollarium:
Antonius
Andreas:

Paulus Venetus de cælo & mūdo. cap. 6.
Commenta. 1. Phy. text. 60.

Nota.

¶ **Sexta conclu.** Licet materia nō sit corruptibilis per se, est tamē per accidēs. Hoc probatur ex Arist. hic text. 82. vbi ait de materia loquēs, corrumpitur autem & fit, est autem vt sic, est autē vt non, &c. Et probatur ratione, supposita distinct. Aliquid dicitur corrumpi dupliciter. Primò verè & propriè, secundo transumptiuè, siue similitudinariè. Primò modo solū id quod habet esse actū, dicitur corrumpi, quia est nō esse, post esse. Secundo modo, id dicitur corrūpi, quia licet nō habeat esse, tamē primo denominat aliquid, & deinde cessat denominare ipsum tali denominatione, ac sic esset ens in actū. Tūc est ratio. Id dicitur trāsumptiuè corrūpi, quod cessat denominare tale quod ante denominabat, sed materia est huiusmodi, quia cū esset sub forma ignis, verbi gratia, modo non est

non est, sed sub alia forma, & cessat priuatio illius formæ quam habet: sequitur ergo, quod corrumpatur, & sic intelligit Commentat. Aristote. cōment. 82. huius.

Ad argum. ¶ Ad primum argumentum, quando dicitur, quod omnis forma inhærens denominat. Primum hoc est falsum: quia calor remissus in aqua tepida nō denominat ipsam, quia remissè participatur. Secundo. Dato quod totaliter participaretur, non est generatio in ipsa materia inhærens, sed in subiecto: quia cum motus sit in re quæ mouetur: & quod mouetur per generationem totum est, ibi erit, & totū denominabit. Item: quia dato esset in materia, & generatio esset, forma non denominaret, si nomen ad id non esset impositum: vt locus est in locante subiectiue, cū sit eius superficies extrema, & tamen non denominat ipsum: vt locans dicatur esse in loco: quia locus, non est nomen impositum ad denominandum locantem, sed locatum. Sic generatio est nomen impositum ad denominandum quod generatur, & nō id in quo fit generatio: vel quod præsupponitur generationi. Non concludit ergo argumentum, sed multis vijs solui potest.

Arist. 3.
Phy. tex. 18

Aristote. 4.
Phy. tc. 40.

Ad secundū.

¶ Ad secundum. Demus ita esse, quod esse totius, aliud non sit ab esse partium coniūctarum: sed non sequitur, quod si totum generetur, & partes similiter: nam nō est eadem ratio partium, & totius: Sicque aliquid potest conuenire toti, quod tamen partibus repugnat: vt domus constat ex lignis, & lapidibus, & domus ipsa habet esse partium: non tamen sequitur: ergo & ligna, & lapides. Neque valet, ligna & lapides habent esse naturale, & constituunt domum: ergo domus ipsa habet esse per naturam: sic etiam totum habet esse per generationem: cuius pars est materia, ipsa tamen non generatur, quia repugnat ei, & non toti.

Ad tertium

¶ Ad tertium. Cōcedimus id gnari simpliciter: sed quādo infers, sic materiā generari, qd' de nō esse simpliciter, habet esse tale, quia de nō esse simpliciter, acquirit esse: ne go, quia quantū ad hoc, quia materia est, esse habet simpliciter, ante talem generationē: & simpliciter etiam manet facta tali generatione: tamen esse, quod acquirit non est esse materiæ, sed esse tale speciei, vel hominis, vel equi, secundum rationem formæ

quæ acquiritur per talem generationem: ob id materia non dicitur generari, cū simpliciter ipsa præcesserit, & ipsa etiam maneat: sed meritō totum dicitur generari, vel genitum esse: quia post non esse simpliciter habet esse, quia compositum ante nō fuit: quia dato materia compositi fuit, tamen, quia non actuata, neque informata ista forma qua nunc actuatur, istud compositum non fuit.

¶ S P E C V L A T I O

sexta. Vtrum materia sit cognoscibilis per analogiam.

¶ Idetur quod nō. Illud Primū arg.

dicitur cognosci per analogiam ad aliud, in quo aliquis reperitur similitudo ad ipsū: sed materiæ ad formā nulla est, quia in mate-

ria est aptitudo: est potentia, & est appetitus, quæ non reperiuntur in forma, vt constat: saltem in ea non est priuatio, nec aptitudo ad esse susceptiuum.

¶ Præterea. Si materia esset cognoscibilis, esset vel per sensum, vel intellectum: sed nullo istorum modorū cognosci potest.

Non per sensum, quia nec est quale, nec quantum, vt docet Aristot. Nullum enim

participat obiectum formale, alicuius sensus: & sic nec sensibile proprium, nec commune erit: nec per se, nec per aliud: quia materia nuda nihil habet. Nec est cognoscibilis per intellectū: quia (pro isto statu) nihil potest esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu.

¶ Item. Quod non est ens, non est cognoscibile: sed materia prima non est ens: ergo non est cognoscibilis. Maior est mani-

ifesta: quia sicut se habet res ad esse, se habet ad cognosci: ergo si nihil habet de esse, nihil habebit de cognosci. Minor patet ex Aristot. & ex superioribus, vbi dictum est, quod materia prima sit vt pura potentia: sicut Antichristus non est, quia pura potentia est: quia vel esset ens existēs per se: & esset ens in actu, vel existens in alio, & non esset primum.

Primū arg.

Argumē. 2.

Arist. 7. Me
ta. tex. co. 8

Arist. 3. de
anima text.
com. 36.

Argumē. 3.

Aristote. 2.
Meta. text.

¶ In con-

In contra. ¶ In contrarium est Aristotē in textu. 69. qui dicit, eam cognosci per analogiam.

Notand. 1. ¶ Notandum, quod quæstio potest habere duplicem sensum. Primò: vtrum per se sit cognoscibilis materia, siue à nobis, siue ab angelo: quia à Deo non cadit sub dubio. Secundus sensus est de modo cognoscendi pro isto statu, an per similitudinē, an per aliquam attributionem ad aliud.

Motand. 2. ¶ Secundo. Notandum est, quod vbique inuenitur analogia, oportet intelligere vnum tanquam primum, ad quod alia reducuntur, secundum diuersitatem analogiæ: sicut si sanum de vrina, & medicina, & diæta, & aëre dicatur: oportet sit per attributionem ad sanum, quod in animali formaliter est. Sit prima conclusio.

S. Tho. p. p. q. 13. art. 5. ¶ Materia prima per se est ignota. Hæc est Aristot. Cuius est ratio. Tanto aliquid per se est notum, quanto habet de entitate, vt argumentabamur: sed materia prima in se, & secundum se, considerata, nihil habet de entitate, sed pura potentia est, vt dictum est: non ergo habet in se vnde cognosci possit: & Commentator in isto loco affirmat ipsam non cognosci per se.

Prima cōcl. 7. Meta. te. 36. ¶ Hic tamen aduerte, qd qui materiā ponunt actum sine forma, vt Scotus & Gregorius, vt supra tetigimus, consequenter loquentes, & dicunt materiam posse cognosci sine forma, cum res sicut se habet ad esse, se habeat ad cognosci, sed quia Philosoph. & Comment. quoties de materia loquuntur, de pura potentia sermonem faciunt, nos dicimus per se ignotam: & idem tenet Henricus cum Scoto.

Comet. in de substantia orbis. Comment. tex. 69. ¶ Secunda conclusio. Materia prima non est cognoscibilis sine argumentatione, & discursu. Patet. Illud non cognoscitur absque discursu, quod non est sensibile per se, nec per accidens: sed materia prima neq. est sensibile de per se, nec de per accidens: ergo nullo modo potest cognosci sine discursu. Maior probatur: quia cum non immutet sensum per se vel per aliquid quod inheret, non poterit cognosci sine discursu aliquo. Minor est manifesta, cum pura materia intelligatur deperdata ab omni illo quod potest mouere sensum. Ista conclusio non solum intelligi debet de materia seorsum considerata, sed etiam vt in rebus naturalibus est: quia dato ipsa materia pro vt in compositis est, afficiatur aliquibus sensibilibus qualitatibus, non de-

minant tamen ipsam, sed totum: non enim dicitur materia alba, vel nigra, calida, aut frigida.

¶ Et confirmatur experientia. Nullus est quantumvis Lynceos, habeat oculos, & sit ingenij perspicacissimi, qui afferat se cognoscere, aut cognouisse materiam in se: sequitur ergo quod si cognoscitur, erit mediante aliquo discursu.

¶ Tertia conclusio. Nullus discursus, per quem deuenimus incognitionem materie primæ, demonstratus est. Patet. Non potest demonstrari quod mundus non fuerit ab æterno, sed solum fide tenemus. In principio creauit Deus cœlum & terram. Nec potest demonstrari quod illa quæ generantur, non secundum se tota generantur, quauis ex aliquo sit: & sic non fit euidens per demonstrationem materiam esse.

¶ Quarta conclusio. Materia cognoscibilis est per negationem eius, sic: nec materia est quid, nec quale, nec quantum. Patet ex Aristotel. qui sic de materia loquitur: per quod cognoscitur, quod ipsa non sit per se stans: vt substantia, nec sit quantitas, neq. qualitas. Ratione sic. A nobis magis remota est prima causa efficiens (quæ Deus est, quoad cognitionem, quauis secundum naturam, & in se maximè cognoscibilis) quam sit materia, quæ rerum sensibilem principium ponitur: at cognoscitur Deus per negationem, vt diuus Dionysius, & alij Theologum primo, dicendo. Deus nō est lapis nō est terra: ergo poterit à fortiori ipsa prima materia per negationem cognosci: vt scilicet, non sit hoc, nec illud, sed aliquid istis imperfectius: quia quodcumque istorum demonstratum, habet esse, quod non habet materia. Ad modum quo si cæco velimus ostendere lignum, & quid sit: per tactum ostendemus arcam, lectum, scampnum, & omnia alia quæ sunt ex ligno: vt intelligat lignum se huiusmodi istorum: sic istam, aut illam creaturam ostendentes, dicamus non esse hanc, nec illam, sed subiectum primum omnium, & puram potentiam ad omnia esse.

¶ Conclusio quinta. Materia potest per analogiam, ad formam artificialium cognosci. Sicut se habet lignum ad arcam, sic se habet materia prima ad formam substantialem: ac si diceremus, sicut experimur

Cōfirmat.

Conclus. 3. Ratio.

Gene. pri.

Conclu. 4.

Ratio.

Diony. e. 7. de diu. no. S. Th. p. p. q. 12. ar. 12. Theolo. iii. 1. dist. 3.

Cōclusio. 5

¶ In contra. Aristot. Notand. 1. Motand. 2. S. Tho. p. p. q. 13. art. 5. Prima cōcl. 7. Meta. te. 36. Comet. in de substantia orbis. Comment. tex. 69. Ratio. Conclu. 2.

experimur sensu, quod in lapide, in quo erat prius sculpta, & cælata Cæsar's figura, postea est Pompeij imago: sic materia, quæ prius sub forma ligni erat, postea sub formâ ignis, & deinde sub forma cinerum: quia eadē videtur proportio, & analogia. Hæc conclusio probatur ex eodem Arist. qui in isto loco expressè asserit cognosci materiam per hanc analogiam ad artificia.

Conclu. 6. ¶ Sexta conclusio. Materia est cognoscibilis per formam, etiam si id non asserat Aristote. sed additum sit ei. Probatur. Omnis definitio, & partes definitionis dant cognoscere ipsum definitum: sicut animal rationale declarat hominis naturam, & dat cognoscere: ergo & materia ipsa cognoscetur per eius definitionem, vel per id quod definitur: sed materia per formam definitur, & intrinsecè. Patet. Omnis res per hoc intrinsecè definitur, quod dat esse actuale ei: sed materia primâ à forma habet esse actuale: ergo per ipsam definitur. Sicque materiam possumus dicere receptaculum esse formæ, & eius susceptivum. Et ratio alia dari posset. Per hoc res cognoscibilis erit, per quod actu est: quia tantum habet de cognoscibilitate, quantum de actualitate, cum sic se habeat ad cognosci, sicut ad esse: sed materia actum habet per formam: ergo per ipsam est cognoscibilis: sed tamen quia forma habet in se actum, & nō recipit à materia, non habet quod forma sit cognoscibilis per materiam, sicut è contra.

Ratio. 1.

Ratio. 2.
Aristote. 2.
Meta. text.
co. 4.

¶ In hoc sensu sunt intelligendi, qui dicunt quod absolutè materia est cognoscibilis per formam, licet Aristot. solum dicat esse cognoscibilem per analogiam ad artificialia. Quod si per formam intelligas esse cognoscibilem, improprie per analogiam cognosci dicitur: quia non videtur aliqua ratio proportionis materiæ ad formam, in quo consistit analogia ipsa, quia per hoc quod subiectum sit formæ, nulla est similitudo: nam si aliqua esset similitudo, eodem modo dici posset formam cognosci per materiam: quia sicut materia recipit formam, & ob id cognoscitur: sic etiâ forma recipitur in materia.

¶ Aristotel. tamen in illo loco solum voluit ex sensibilibus dare cognoscere ipsam materiam insensibilem, & non per formam substantialem: nam antiqui co-

gnouerunt quod lignum in cineres convertebatur: & nō eo posuerunt differentiam inter formam, & materiam: ob id non videtur materia cognosci per formam substantialem, sed per analogiam: sed tamen sensu cognitum est quod fit per artem, & per analogiam ad artificia. Modus cognoscendi materiam positus est ab Aristotel. quanvis si intelligant per analogiam ad formam artis, posset stare dictum, quod materia sit cognoscibilis per analogiam ad formam: & fortè sic intellexerunt qui addiderunt, ad formam.

¶ Ad primum, concedimus in materia esse potentiam, esse aptitudinem, appetitum, & priuationem, quæ quidem solum ratione ab ipsa materia distinguuntur. Est potentia in materia, quæ denotat genus causabilitatis in ea respectu formæ, quam recipit: & hanc præcedit aptitudo, quæ est proportio quædam ad formam: unde qui hanc habet aptitudinem, & habet potentiam recipiendi. Atque hæc aptitudo in materia ad formam causa est quare in ipsa dicatur esse priuatio respectu formæ, quæ non est, ad quam tamen habet aptitudinem: sicut dicimus cæcitatem esse priuationem in subiecto apto nato: & non dicitur lapis cæcus, quia deficit ipsa aptitudo: & quia materia habet ad omnem formam hanc aptitudinem, in ea est priuatio: sicque priuatio ponitur principium rerum naturalium. Ex hac priuatione insurgit appetitus naturalis ad consequendam talem formam, cuius est priuatio. Non enim materia appetit formam, quam habet, sed quam non habet. Quapropter non est aptus modus loquendi illorum, qui dicunt esse appetitum in materia respectu formæ quam habet, qui complacentiæ dicatur: si quidem impropria est loquutio, cum appetitus motum dicat: at respectu formæ habitæ, & præsentis, est quies. Omnia ergo ista sunt ipsa materia, quanvis per operationem intellectus ponamus distinctionem. Quando ergo dicitur, quod nulla est analogia, seu proportio ad formam, quia ista non sunt materia, dicimus, analogiam non esse ex ea parte: sed quia per formam artis, quæ est sensibilis ad suam materiam, cognoscimus materiam rerum naturalium: non tamen est analogia ad formam substantialem, licet per ipsam formam substantialem: possit

Argument.

Aristote. 4.
Meta. text.
cor. 4.

Supra speculatione. 1.
In materia non est appetitus ad formam quam habet.

possit cognosci materia, ut dictum est: quia habet actum ab ipsa, & ab ea potest habere, & posse cognosci.

Ad secundum.

¶ Ad 2. dicendum, quod argumentum probat materiam non esse cognoscibilem in se, & per se: quia habet unde possit immutari potentia. Illa enim quae per se cognoscuntur, oportet per sensum, aut intellectum possint cognosci, sed sufficit ipsa nostra ratiocinatione cognoscatur: & sufficit per alia quae per se cognoscuntur, potentias possint mouere, quia sunt artificia, ut veniamus in cognitionem materiae, quomodo ipsa sit vna omnium rerum: & quomodo omnibus substernatur: ut cognoscimus eam non esse vnum continuum, quauis sit ipsa vna: tum per diuersitatem, & discontinuationem rerum, in quibus ipsa materia est: tum propter diuersitatem motuum, quod potissimum est. Non enim in continuo vno, si uel posset quis intelligere alterationem, generationem, augmentationem, & secundum locum lationem.

¶ Cognoscimus enim de materia, quod ipsa nullius sit actiuitatis, cum pura potentia sit: quia dicit Aristoteles quod materiae conuenit potius moueri, & pati. Ratio est: quia agere praesupponit esse, & actu esse, quod non est in materia. Atque si ipsa materia alicuius esset actiuitatis (ut caetera agentia) sibi simile produceret in specie: & materia esset generabilis, contra supra dicta, & ipsa in aliqua esset certa specie, quod falsum est.

August. lib. 12. confel. c. 7.

¶ Cognoscimus etiam de materia, quod in finem locum entium habeat, in quo illud Augustinus explicatur, quod superius adduximus. Caelum, & terram fecisti domine: vnum prope teralium prope nihil per caelum angelicam naturam, & per terram materiam primam intelligentes. Cognoscimus tandem de materia quod formam appetat, & quamlibet velit recipere: & cum vnam solum actu habeat, priuata dicitur omnibus alijs.

¶ Aduertendum, quod Auicenna in primo libro sufficientiae c. 2. ait non intelligere quomodo possit stare, yle, appetit formam, per yle, intelligendo materiam: nam ait ipse desiderium animale non est, neque naturale, quia si non est vacua forma omni, neque affecta teradio forme, quomodo potest esse appetitus. &c. Et dicit multa ibi, sed decipitur quia putauit appetitum naturalem esse aliquid super additum essen-

tia. Sed tamen nos ipsam rem, ut in potentia est, appetitum habere dicimus, & quia materia in potentia est, a d. hae & illam formam habendam: & si sit actuata vna, neque hoc est ex aliquo super addito suae naturae: dicimus quod materia est in potentia, & formam appetit.

¶ Ad tertium ex dictis patet solutio.

Ad 3.

S P E C V L A T I O
septima. Quando quidem materiam necessariam ponimus: quia ex nihilo nihil fit: utrum creatura possit de nihilo aliquid facere, quod est creare, per diuinam potentiam.

Videtur quod sic, Deus potest quicquid non implicat contradictionem: sed quod creatura per virtutem a Deo comunicatam creet, nullam includit repugnantiam: ergo. Maior est nota, & minor probatur. Si repugnaret, vel esset ex parte creaturae, vel ex parte Dei: non ex parte creaturae: quia cum creatura ipsa sit finita, & limitata, non excedit potentiam eius, quod gloria creatura finita, & limitata possit emanare ab ea: cum simile suum producat simile. Nec ex parte Dei, cuius potentia illimitata est.

Primum arg.

¶ Secundo. Create est nullo subiecto praesupposito aliquid producere: sed de facto creatura aliquid producit, nullo subiecto praesupposito: ergo potentia creandi non repugnat creaturae. Patet. In sacramento altaris supposito illo miraculo mirado, quia consecratione non manet substantia panis, sed solum remanent panis accidentia: illa accidentia producent substantiam, quia nutriunt verem, & generant vermes, & non in aliquo subiecto praesupposito, quia ibi nullum est: ergo agens naturale creat.

Argumentum 2.

S. Tho. 3. p. q. 77. art. 5. & 6.

¶ Tertio. Gratia comunicatur per diuina sacramenta: & non habetur gratia nisi per creationem, cum non educatur de potentia

Argumentum 3.

In.4. dif. 1. potētia materię: sequitur ergo, quòd crea-
S. Th. 3. p. re non repugnat creaturę. Maiorem affir-
q. 62. art. 1. mant doctores Theologi, & ab Ecclesia de-
& 3. terminatum est in concilio Florentino, &
Conci. Flo. nunc diebus nostris in Tridentino.

In contra. ¶ In contrariū est, quòd id quod solius Dei
est proprium, infinitam requirit potentiā,
& creaturę non potest communicari, quā
le est de nihilo aliquid facere.

¶ Pro solutione est considerandum, quòd
quęstio dubia non est, nec apud Philoso-
phos in lumine naturali, nec apud Theo-
logos in isto sensu, an creatura per suam
virtutem naturalem possit creare: nā sicut
pro principio dixerūt illi antiqui: ex nihilo
nihil fit, dicimus & nos creaturam non per-
tingere ad hoc: vt ex nihilo aliquid facere
valeat: & hac ratione sicut illi necessariam
posuerūt materiam præsuppositam omni
actioni, ex qua fiunt omnia, & nos asseri-
mus, vt probatum est in superioribus.
Quod ergo vertitur in dubium est, an da-
to ex naturalibus ad id creatura non per-
ueniat, an solus Deus (quia infinitę virtu-
tis est) possit creaturę hęc superadere vir-
tutem, vt ad id pertingat, ad quod per na-
turā non posset. Quod est alijs verbis dice-
re: vtrum potentiā creandi Deus possit
creaturę cōicare. Nec esset inter catholi-
cos cōtrouersia, si compertum esset repu-
gnantiam includere, alicui creaturę com-
municari talem virtutem: sed quia quidam
putant, includere repugnantiam, alij con-
trarium opinantur, facta est quęstio am-
bigua inter catholicos: & Theologi eam
in. 2. solent disputare, & in. 4. senten-
quando de sacramentis fit mentio. Idem Cirue-
lus in Parado. q. 3. cōm. 3. disputat.

¶ Doctor. S. & Scot. tenent, nullo modo
posse hanc creandi potentiā creaturę cō-
municari, q̄ repugnantiam includere videa-
tur: siquidē vniuersalissimus effectus, qua-
lis est essendi, in causam vniuersalissimam,
qualis Deus est, oportet reducere, nec in-
strumento potest concedi, cum oporteat
instrumentū attingat per propriam actio-
nem ad dispositionem, vt securis ad inciso-
nem: at in creatione nulla præcedēs est di-
spositio, cum nullum sit præsupponendū
subiectum: quapropter videtur quòd nul-
lo modo creaturę possit conuenire, & re-
pugnet quòd ipse Deus communiēt hęc
creandi virtutem. Multę alię adducuntur
rationes pro tuēda sententia.

¶ Contrariam opinionem defendit Durā. Opi. 2. Du-
Gabr. & Aliaco, & alij plures, dicentes per rand. in. 2.
diuinam potentiam fieri posse, vt creature d. 1. q. 4. &
detur posse creare: quia non magis repu- Gabri.
gnat, quā dare vnā aliam virtutem: nā
infinita potentia videretur esse requisita,
vbi esset infinitus effectus productus, vel
producendus: sed data quacunq; creatura
& in omnibus simul non probatur infini-
ta virtus, sed terminata, & finita: poterit
ergo fieri.

¶ Et confirmari potest: nā cum Deus pos-
sit se solo conseruare formam absq; subie-
cto: quare non poterit cū causa secunda id
facere? Et pro illo instanti, quo producitur
ab igne, posset etiam in materiam corrumpere.
Adde q̄ si materia ab agēte creato pro-
duceretur, esset creatio: sed cum tam infi-
mum sit in entibus, & nullius actiuitatis,
ex hoc non infinita arguēda esset poten-
tia in agente: sicq; creaturę posset dari
talis potentia. Ad quęstionem ergo respō-
dentes, sit prima conclusio.

¶ Prima conclusio. De facto in rerum pro-
pagatione, & in tot mutationibus, & trans-
mutationibus, quę naturaliter contingūt,
nihil creatur ab agēte naturali. Hęc ex su-
pra dictis patet: quia omnia quę fiunt de
novo, per generationem, & præsupposita
materia fiūt, & ex aliquo fiūt, vt cōstat: &
eo posita est materia necessaria: & Aristō.
dixit in generabilem, quia in omni genera-
tione subintelligitur. Hoc est opus Dei ex
celsi, q̄ dato à principio Deus creauerit
rerum naturas perfectas, vt sunt quę pos-
sint sibi similes producere, & fieret ex tali
propagatione perpetuitas, vel si solum à
principio creauit materiam primam nu-
dam, in formen, velut ceram, aut massam
quandam, ex qua fierent omnia, vt nunc
sunt: nullo pacto in actione alicuius agen-
tis creati inuenta est creatio: quia sem-
per materia præsupposita est, de cuius po-
tentia educuntur formę omnes: (anima ra-
tionali excepta,) quam cum non ex tradu-
ce dicamus, à solo Deo per creationem ef-
se fatemur.

¶ Conclusio. 2. Probabile est hanc crean-
di potentiā tam esse excellentē, & præe-
minentem, & solius Dei propriam, vt crea-
turę alicui communicari non possit, quia
repugnat: sicut non potest facere, q̄ crea-
tura non dependeat ab eo. Hanc probant
omnia argumenta, quę adducūt à doct.

S. & à

Opi. 2. Du-
rand. in. 2.
d. 1. q. 4. &
Gabri.

Confirmat.

Conclusio.
Nihil crea-
tur ab agen-
te naturali.

Ratio.

D. Tho. p.
p. q. 118.
ar. 3.Conclu. 2.
Probabile
est nō pos-
se comuni-
cari creatu-
rę potētiā
creandi.

ture potētia doc. sub. & ab alijs, qui hoc opinantur: quæ
creant di. ob euitādā proximā omittuntur.
Conclu. 3. ¶ Tertia cōclu. Cum probabilem existima
Probabilio- mus potētia creādi nō posse cōicari crea
rē opi. quod turæ per diuinā potētiam, probabiliore
potētia cree- reputamus opinionem quæ asserit q̄ pōt
di possit cre- communicari, & velut certam affirmam?
aturæ dari.

siquidem quicquid repugnans nō est, Deo
tribui potest, vt argumentabamur ex Du-
rādo: at q̄ creatura per Dei virtutē aliā pos-
sit producere, nullo subiecto præsupposito,
ex nihilo, non videtur repugnare, vt in
solutione argumentorum ostendemus.

Ratio. 2.

¶ Ex hoc probat̄ secūda pars cōclusionis,
q̄ hæc pars tenēda sit. Nā Deo nō debem⁹
denegare, q̄ cōcedere, diuinā superextollit
potētia: sed q̄ possit hoc dare creature, &
q̄ nō solum ipse creet, magis superextollit
Dei potētia: ergo id affirmandū est: nam
infinatim exigere potētia ad creationem
propter distantiā inter ens, & nō ens, nō vi-
detur: quia illa distantiā nō erit maior, q̄ alterū
extrēmorū, q̄. s. ens: atq; cū omne ens crea-
tum sit finitum, non erit distantiā infinita.

Corolla.

¶ Ex ista conclusionē sequitur, quod pos-
sit Deus creaturis iam productis, vt absq;
subiecto aliquid producat: vt igni quod
calorem producat extra subiectum. Et nō
solum putō probabile, quod nunc possit
superaddere, sed possit facere, quod id con-
ueniret secūdum naturā eius: vt si à princi-
pio quando Deus ignē creauit, daret hanc
virtutē, vt cū cōcursu generali, aliqd extra
subiectū produceret: non enim videtur re-
pugnare: & à fortiori null⁹ deberet nega-
re, quin Deus possit nūc de nouo creaturā
pducere, vel creare, quæ haberet virtutem
producēdi aliquid nullo præsupposito sub-
iecto. Dicendū est tñ, quod si Deus nunc
det igni talem virtutem, non esset di-
cendum, id ei conuenire secūdum natu-
ram suam: quia modus operandi sequitur
naturam rei: sed ante hanc comunicatā
virtutem, cum solo generali concursu Dei
non poterat ignis aliquid extra subiectum
producere: ergo si modò producat per di-
uinam virtutem, de nouo nunc datam, nō
erit naturale ipsi igni, sed supernaturale da-
tum: dato Gab. & alij putent id in casu da-
to secundum naturam esset ipsius ignis.

Gab. in. 4.
d. 1. q. 1.

Ad argum.

¶ Ad argumenta. Ad primum patet solu-
tio: quia nos concedimus quod probat.

Ad argu. 2.

¶ In. 2. tangitur vnum quod non dubitan-
dum est, proposito miraculo cōsecratiōis;

scilicet, quod prolatis verbis non maneat
substantia panis (vt fatetur fides catho-
lica.) De summa trinit. & fide catho. & de ce-
le. miss. c. c. ū Marthe. & in concil. Trid. de
Eucharist. can. 2. & quod manent acciden-
dentia, vel ipsa quantitas: tñ absq; aliquo
subiecto: quantitas (inquam) est panis, quia
de quātitate Christi nō loquimur, quæ est
in ipso Christo ibi realiter existenti: quan-
uis ipse ibi in sacramento non sit modo q̄-
titatiuo: vt (Deo dūce) dicem⁹ in. 4. senten-
quando de hoc sacramento dignissimo e-
rit sermo in nostris resolutionibus. Posito
ergo quod accidentia manent sine subie-
cto, nullo alio præsupposito, formam pro-
ducunt: imò & integram substantiam: quia
vermes generantur ibi. Hanc quæstionem
mouet & tratat curiose Petrus Ciruelo vir
moribus, & doctrina nostris temporibus
probatissimus, doctor egregius in suis pa-
radoxis. Atq; de modo, quo ibi ab agente
naturali ppositō miraculo cōsecrationis
materia producat, dicit ipse: quidā dicūt,
q̄ hoc fiat nouo miraculo, alij q̄ sine nouo,
& primi sunt diuisi. Quidā dicunt, q̄ mira-
culū fiat in effectu: ita q̄ Deus se solo ma-
teriam, & totam creet substantiam occul-
tē agens, & sic nullo modo ab accidētibus
aliquid creatur. Alij dicunt, quod miracu-
lum contingit in causa: quia Deus tunc
dat quandam virtutem nouam agenti na-
turali, qua data, pōt producere substan-
tiā totam. Secundi etiam sunt diuisi, non
ponentes miraculum nouū dicunt, quod
illa productio materiæ nō sit ab agente na-
turali, sed à Deo miraculose, nō nouo mira-
culo, sed virtute prioris, qua facta est trans-
substantiatio panis, & vini, manētibus solis
accidentibus. Interim quantitas materiæ
vicem supplet, & ex ea hūnt cineres, ver-
mes, & carnes, nutritiones, & augmentatio-
nes in virtute prioris miraculi.

Ciruelo in
parado. 4.S. Th. 3. p.
q. 77. art. 5.
& 6.

¶ Alij dicūt, q̄ illa productio nouæ mate-
riæ nullo mō est miraculosa, neq; nouo ne-
que antiquo miraculo, sed est operatio ab
agēte naturali ex virtute actiua naturali, q̄
in prima rerū creatiōe à Deo accepit: & ad
pducēdas illas substantias, post cōsecratiō-
nē non accepit nouā virtutem à Deo. Hæc
sententiā fateor mihi placere: alia tres opi-
niones, p libito positæ sunt. Hæc Ciruelo.
¶ Ex hoc habes, quomodo naturaliter pōt
esse, q̄ aliquod agēs naturale possit produ-
cere substantiā, supposito aliquo miraculo.

Corolla:

D - Et

Ad. 3.

Et sequitur nō esse impossibile, quod De⁹ hanc virtutem creature communicauerit. ¶ In. 3. argumēto tangitur grauis difficultas de casualitate sacramentorū, de qua nō est in præsenti animus disputare, suo loco e nodabitur: siquidē vix potest intelligi quod causent sacramenta gratiam vt dicant hanc esse veram: quia iste recipit sacramēta, & nō est impedimētum aliquod, consequitur gratiam, quam Deus dat in susceptione sacramentorū ex pacto diuino. * Sed meli⁹, si dicas esse causam gratiæ, moralem tñ, & non naturalem: quia sanguis Christi causa est moralis, quæ sanguinē sacramēta continēt virtute. De quo vide cano. in relectione de sacramētis in cōmuni.

S. Tho. 3. p. q. 62. art. 1. & 3.

(Et si alij causam physicam dicant.) ¶ Nā q̄ attingat ad dispositionē, vel ornatū, vel charactērē, vel ad ipsam gratiā, non ita facillē intelligitur, licet certo habeam q̄ Ecclesia tenet, quæ docet ipsa sacramenta nouæ legis continere, & causare gratiā. De modo tamē causalitatis dubiū est. Quod si demus in sacramentis causalitatē directam circa gratiā, quæ creatur, iā oportet diuinā in hoc cōsiderare potētā, quæ talē vim aquæ contulit, vt tangēdo corpus, abluat & cor, vt dicit Beda. Quod latē disputauimus in nostris Resolutionibus Theologicis.

Concil. Flo. & Triden. session. 7. & in Cōstan. sess. 45. Beda.

SPECVLATIO OCTA-
ua Vtrūm secūdum mentem
Arist. detur creatio.

Ostquā dictum est de creatione, quomodo creature nō possint cōuenire, & q̄ solius Dei sit, oportune erit differere an creatio possit probari de mēte Arist.

& eam conuenire Deo.

1. Argum. Arist.

¶ Primo, probatur quod nullo modo creatio sit de mēte Arist. patet vbicunq; philo. loquitur de principijs rerū de generatiōe. & c. in omni actione naturali subiectū præsупponit, vt patet in hoc primo in multis locis, & 8. metap. & in. 7. & in. 12. tex. 12.

2. Argum.

¶ Secūdo, Arist. materiā dicit ingenerabilem & incorruptibilem: vt nos de mente eius latē disputauim⁹, sed hoc nō est ex alio, nisi q̄a apud eū repugnat aliqd ex nihilo fieri absq; materia præsупposita: ergo nullo mō creatio pōt probari de mente philo.

¶ Tertiō, si ad mēte Arist. posset dari creatio, maximē esset in produciōne animæ rationalis, supposito ipse tenet non educi de potentia materie, & esse immortalē, vt in fine. 3. de anima deducem⁹: sed ex hoc non probat creatio: quia cū apud ipsum philo. quicquid Deus producit, de necessitate materie producit: ne mutabilis appareat, De⁹ ergo ab eterno p̄ducit, q̄a ab eterno in teligit, vel si in t̄pe intelligit mutabilis est: ergo si Deus animā creat, ab eterno creauit & nō de nouo, & sic nō dat creatio, vt aliqd habeat de nouo esse ex nihilo. In contrariū videt, q̄a intelligētia sunt à Deo, & nō pōt esse nili p̄ creationē, cū sint immateriales vt probabit ex mēte Philo. ergo & creatio.

Incontra.

¶ Resolutio huius p̄det ex vno alio, vtrū de mēte phil. Deus sit causa effectiua omnium corruptibiliū: & incorruptibiliū: & q̄a p̄prie loc⁹ hui⁹ est in. 8. phi. infra, mō supponam⁹ esse id de mēte Arist. & in tribus locis videtur id expresse ostēdere. Primo. 8. phy. t. 15. & 2. metap. t. 4. & in. 5. metap. cap. de necessario: & sic interpretat phil. S. Th. in locis citatis. 2. cōsiderādū q̄d cū creatio sit p̄ductio rei ex nihilo p̄ q̄ distinguit à ḡnatiōe, & ab alijs motib⁹ h, ex, pōt ordinē dicere ad nihil dupliciter: positiuē, vt sit sensus, res p̄ducit ex nihilo vt ex materia, ita vt nihil subijciat p̄ductiōni si cut i p̄ductiōe dom⁹ lapides subijciūt i fudamēto. 2. mō dicit ordinē negatiuē, vt sit sēs, res p̄ducit ex nihilo. 1. nullo sui præsупposito. In. 1. sensu nulus loquitur de creatiōe, quia nō est qui nihil materiā faciat positiuē, ex qua aliquid cōstituat in esse, nisi materiā, q̄ cōmuniter dicim⁹ esse subiectā & præsупpositā omni actioni, vocem nihil. In. 2. sensu intelligibile est, mō sit agēs tāti virtutis vt possit sine aliquo præsупposito & c. de quo est in præsenti disputatio, & in præscedēti specul. probatū est Deū esse tātā potētia vt id fecerit & faciat: verū mō de sensu philo. peculiaris nostra hæc speculatio est: & quidē cū mūdū fuisse in tēpore & de nihilo teneat fides catholica, loqui possum⁹ de creatiōe vt sit habere nouū esse ex nihilo, sic q̄ in tēpore acceperit esse. Et cū Arist. posuerit mūdū ab eterno, poterit intelligi creatio sine nouitate esse in tempore, & tā id quod in tēpore, q̄ id q̄ in æternitate, si ab alio ex nihilo est, creatū dicit. Arist. his suppositis ad quæst.

Deus causa effectiua omnium.

1. Conclus.

¶ Prima, cōclu. creatio sine nouitate essendi est de mente Arist. nā de mēte Arist est, quod

quod primū illud efficiēs quod nos Deum dicimus pduxit cōclū, & pduxit intelligētias q̄ sunt immateriales, sed hoc est creare, quia de nulla materia cū nullā habeant, q̄ immateriales sint: sed tñ quia eterna hęc dixit, & mūdū ab æterno, sine nouitate essendi, ponit talis creatio: q̄a sēp̄ intelligētie fuerunt, & nūq̄ non fuerūt, q̄ requiritur ad nouitatem essendi: de quo philo. 1. 2. metaphy. te. 29. & in hoc nulla est difficultas.

2. Conclu.
Creatio de
mente Arif.

¶ Secunda conclu. Creatio cū nouitate essendi quæ propriè creatio dicitur, ab Arif. cōceditur, & secūdū eius doctrinā probat. Ad probationē huius oportet aduertere in doctrina Arif. q̄ anima rationalis est immortalis & incorruptibilis: vt nos in. 3. de aia ex dictis eiusdē phil. clarū fecim⁹. Secūdū etiā est supponendū, q̄ aia rationalis sic corpori infundat, & ei vnīat vt sit forma eius informās, nō sicut motormobili applicat, & intelligētia motrix, cœlo q̄ mouet, & hoc nō solū est supponendū quia fides catholica habet, & est ecclesie determinatio: sed est exp̄ssa sentētia Arif. in multis locis, maximè in loco pprio vbi dā aia ex p̄fesso: de quo. 1. 2. meta. t. 1. 6. Ex istis, cōclu. clarè deducitur, anima rationalis Petri vel Pauli de nouo, pducit à Deo, & nō nisi p̄ creatio nē de nihilo: ergo creatio est de mēte phil. cū nouitate essendi. Probat antecedēs, q̄a cū sit forma, vt suppositū est, nō p̄cedit id cui⁹ forma est, ergo cū Petrus vel Paulus sint de nouo forma p̄ q̄ actu sunt, est etiā de nouo: sed nō est de nouo educta de potentia materiæ & p̄dēs à materia: patet quia sic nō posset stare sine materia, sed finē haberet cū corpore, sed est immortalis vt p̄ræsupponit de mēte eiusdē phil. ergo sequit q̄ est à Deo p̄ creationē & p̄ nouū esse q̄ erat p̄bādū: & hæc cōclu. exactè cōsiderādo doctrinā philo. nō pōt esse dubia, neq; obstat dicta eiusdē Arif. q̄n̄ ait, in omni actioni materiā p̄suppositā: nā de anima rationali nō intelligit, cū specialiter de illa sit specialis cōsideratio distincta ab alijs formis substantia lib⁹, q̄ deducit ex potētia materiæ, & p̄dēt ab ea & corrupūt, & finē habēt deficiēte dispositione in materia a quibus p̄debāt, & per quas conseruantur.

3. Cōclusio

¶ Tertia, cōclu. Quāuis aliquib⁹ videatur, Cōmē. sensisse creationē dari in. 1. sensu sine nouitate essendi. Videat dicēdū eū absolute negasse, in vtroq; sensu creationē. Prima huius cōclu. pars posita est, eò q̄ Herueus 4. quol. q. 9. & Pau. Socinas. 1. 2. meta. q. 15.

Herueus.
Socinas.

& Ioā. Capre. in. 1. sen. d. 3. q. 1. tenet Cōm. Deū facere causam pductiuā oīm, & consequēter creationē cōcedere in. 1. sensu primæ cōclu. sine nouitate essendi. Sed tñ nos dicimus, q̄ Cōmē. negauit in vtroq; sensu. 1. & 2. Et huius opinionis est Greg. Arimi. in. 2. sen. d. 1. & Iaduin. 2. meta. q. 4. & D. S. qui exactè intellixit mētē Cōm. 8. phy. c. 4 q̄ adducit Cōm. d̄ridētē vulgū, credētē creationē &c. p̄bo ergo q̄ in vtroq; sensu neget Cōm. creationē. 1. negat in. 1. sensu, vt intelligūt doctor es citati: quia nō potuit capere quomodo ex nihilo aliquid fiat: & q̄ in. 2. sensu etiā neget, quia negat animā intellectiuā esse formā informantē materiā: sed ponit intellectū vnū separatū omnīū: de cuius fatuitate in suo loco differēdū erit in. 3. de anima: cū ergo creatio. 1. & 2. modo ex mēte Arif. cōsuet, & q̄a causam primā oīm effectricē dicit, & aia rationalē immortalē formā informantē corp⁹ affirmet, & vtrūq; neget Cōm. vt p̄bē philosophātes intelligūt: seq̄t in q̄ apud eū nullā esse creationē.

Capreolus.

Gregorius:
Iaduinus.
S. Thom.

¶ Ad. 1. argumentū respōdet concedēdo q̄ Arif. in doctrina sua expresse materiā dicit p̄requisitā, velut subiectū in generatione. &c. sed hoc nō obstat dictis: nā nos ex doctrina eius, dam⁹: quod substantias spirituales. 1. causa produxit: in quib⁹ nō est materia: & damus etiā, q̄ anima rationalis cum ab extra veniat, & separari possit, sicut p̄petuū à corruptibili sit à deo: & nullo alio modo pōt esse nisi per creationē: & eodem modo soluitur secūdū argumentū.

Ad argum.

¶ Ad. 3. respōdem⁹. 1. dādo q̄ De⁹ de necessitate naturæ agat, nō sequit, q̄ eo sequat, q̄ anima rationalis sit ab æterno creata q̄a & si ex suppositione sequatur, q̄ illa q̄ immediate ab eo & sine causē. 2. cooperatiōe fiūt essēt ab æterno: nō sequitur tñ q̄ illa q̄ cōcurrente causa. 2. nō fiāt in t̄pe de nouo: & ob id cū anima rationalis sit à Deo, q̄ tñ nō pducitur sine naturali agente cooperante ad vnionem eū corpore: q̄a cū sit forma corporis vt p̄batū est: nō est à Deo, nisi dispositio corpore q̄ debet informare: & huiusmodi producta, nō est necesse sint ab æterno: sed oportet sint in t̄pe, tūc, q̄n̄ subiectū sit vltima dispositione dispositū, ad receptionem talis forme: quia talia nō sunt volita à Deo ab æterno, pro æterno: sed in t̄pore oportuno iuxta concursū agentis secundarij. Cōmē. tñ qui animā intellectiuā negat formā informantē, cōcedendo à Deo produci, & consequenter affirmat

Ad. 3.

et quod ab æterno.

¶ Sed quomodo stabit verū, q̄ hō generet hominē: supposito q̄ aīa rationalis creetur: **Greg. Arim.** pronūc aduerte, q̄ **Greg. Arim.** in. 2. d. 16. & 17. q. 2. ad. 6. argumētū dicit, ideo hō, hōminē generat: q̄ a hō p̄ducit animā fēlitiuā quæ est dispositio ad introducēdā animam intellectuā: vel dic q̄ saluat vera generatio, per hoc q̄ hō causat in materia sufficiētes dispositioes: & in hoc est ratio generatiois vniuoce: quia de ratione generatiois in viuētib⁹, nō est, q̄ generans producat formā geniti: sed actione sua agere, vt genitū participet formā generatiois, nō eadē numero, sed specie, & per hoc q̄ dixim⁹ animā rationalē nō educi de potētia materiæ, sed à Deo creari, apparet error q̄ attribuit Auicene: vt docet **Cōm. 8. phyf. Cōm. 46.** & albertus Magnus. 3. li. metheo. existimauit Auicē. quod omnia animalia, tā imperfecta q̄ p̄fecta, (inter q̄ hō cōnumerat) posse generari nō solū ex semine, sed sine semine: & sic opinatus est homines, post diluuiū genitos fuisse ex terra, per virtutē & determinatū aspectū stellarum: sed de huiusmodi fatuitate alibi locus proprius.

vide Cœliū
li. 1. ca. 40.
& li. 4. cap.
19. lect. an.

¶ S P E C V L A T I O . I X .

De alio principio rei naturalis, népe de forma, vtrū educatur de potentia materiæ.

Argumē. 1.

Idetur quod non. Anima rationalis forma est, & maxime substāialis forma, quæ dat homini esse, & in p̄pria specie cōstituit se ipsam: non tñ educitur de potentia materiæ, sed à solo Deo creatur: ergo simili mō nulla alia forma educitur.

Argumē. 2.

¶ Secūdo. Per actionē agētis naturalis vere, & realiter aliquid generatur, q̄ ante nō erat: & nō materia, cū ipsa sit ingenerabilis, vt dictū est: ergo forma: at illud q̄ generatur, ante generationē nō erat, cū sit productū in esse post nō esse: ergo forma geniti nō erat: sed esset, si de materia educeret: ergo nō educit forma de potētia materiæ.

Argumē. 3.

¶ Tertiō. Si forma educit de potētia materiæ ab agēte in actione naturali, eo esset, ne dicatur, q̄ agēs naturale creat, de nihilo formā producendo: sed non repugnat agenti naturali, non solū per diuinā potentiā, sed etiam posito vno miraculo, q̄ naturali

ter ei cōueniat: vt in solutione ad. 2. p̄batū est in præcedētī speculatione: ergo nō educitur forma de potentia materiæ.

¶ In cōtrariū est q̄ **Arist. tex. 78.** & **libr. 3. Incontra. text. 20.** & primo de gene. tex. 11. dicit.

¶ Antefolutionē speculationis oportet supponere, (q̄ aliās nō semel repetitū est,) p̄ se notū fuisse apud antiquos, ex nihilo nihil fieri, saltem simpliciter, & per se: nā ex priuatione per accidens non inconuenit, hominē ex femine, quod non est homo fieri.

¶ Secūdo notādū, q̄ ratione huius principij multipost **Arist. crediderūt, aut formas, aut aliq̄ particulā, aut accidēs in materia latitare, anteq̄ ab agēte manifestetur per ei⁹ actionem.** Istorum (vt refert **Durand.**) quidā dixerūt, in materia ipsa latitare quādā possibilitates: vt si dicam⁹, q̄ in materia aquæ est possibilitas ignis: & ratione illius possibilitatis q̄ ignis possit forma educi: & sic de omnibus alijs possibilitatibus: & in actum exhibant per actionem agentis.

¶ Secūda opinio fuit **Alber. Mag. q̄ posuit formas latere in materia secūdū quādā inchoationes, q̄ inchoationē vocat formā esse secūdū essentiā: sed per actionē agentis naturalis forma, quæ erat solū secundum essentiam, acquirat existentiā.** Itaq; cum laterent formæ secundum habitum, postea apparent secundum actum distincte.

¶ Alij dicūt, vt adducit **Aureo. 2. sen. d. 18.** q̄ forma est in materia secūdū partē, quæ pars per actionē agentis naturalis perducitur ad effectum, ad modum quo accidētia reducuntur per intensionem.

¶ Quarta fuit opinio, dicēs in materia esse formā corporeitatis, quæ facit materiā corporeā, & extensam, ex cuius virtute producuntur specie, formæ. Hanc recitat. **S. Th. in. 2. d. 18. q. 1. ar. 2. quā opinionē Sco. in. 4. d. 11. q. 2. art. 2. defendit.** Contra quā edidit elegantem tractatum **Ægidius Romanus. De quo erit disputandum suo loco.** Quāuis quoad formā introducēdā nulla sit differentia inter **S. Tho. & Scotum** vt probat **Anton. Andrea. 7. metaphy. quæ st. 11**

¶ Quinta opinio est **Cōmētatoris hīc li. 1. tex. 63.** & latius in **lib. de substātia orbis. c. 1. & 4. q. tenet, in materia esse p̄petuas quādā dimensiones, & illimitatas coequis materiæ, & incorruptibiles, quæ faciūt materiā extensam, & diuisibile: sic vt in diuersis partib⁹ materiæ, diuersæ formæ specificæ recipiāt**

¶ Omnes istę opiniones ponūt aliquid reale præexistere in materia ante generationē quod

Nota. 1.

Notan. 2.
Diuerse o-
piones.

Prima opi.
Durand. in
2. d. 18.

Opinio. 2.
Alber. Ma.
1. phy. tra.
3. c. 3. & 15

Opinio. 3.
Aureo.

Opinio. 4.

S. Thom.
Scotus.

Ægidius.

Opinio. 5.
Commet.

quod sit ingenerabile, & incorruptibile, adiuvans causam agentem ad generationem.

¶ Has varias opiniones impugnare non esset difficile ex Aristotele, qui solum tria ponit principia, ut supra probatum est, scilicet materiam, formam, & privationem. Isti tamen omnes a liquid aliud ponunt, scilicet, quod perpetuum intelligunt in materia, siue sit hoc, siue illud, & sic non solum de ipsa materia diceretur, quod ingenerabilis, & perpetua esset: sed prolixitate vitantes, accedere oportet ad rem ipsam, declarando in quo consistat ratio educationis de potentia materiam, quod potissimum in hac est. De quo sit conclusio prima.

¶ Formam educi de potentia materiam non est (ut aliqui iuniores affirmant) formam produci in materia, certis dispositionibus disposita, quae naturaliter ordinant ad talem formam, sine quibus forma non produceretur. Probatur: quia si hoc sufficeret ad hoc quod forma dicatur educi de potentia materiam, sequeretur quod anima rationalis educeretur de potentia materiam, & non a solo Deo crearetur, quod est erroneum. Probatur: quia positis dispositionibus illis certis in materia, introducitur anima a Deo: sicut positis dispositionibus in ligno introducitur forma ignis.

¶ Nec valet dicere ad vitandum inconueniens (ut dicunt contrarium opinantes) quod ille dispositiones in embrione non sunt ordinatae ex sua natura ad animam rationalem, sed solum ex pacto diuino. Non valet (inquam) quia vnde constat, quod dispositiones in ligno sint magis ordinatae a natura ad formam ignis, quam in embrione ad animam rationalem: non habemus vnde: & dicimus illas in ligno naturales: quia semper ipsis existentibus, forma introducitur: & esset contra naturam si non introduceretur, a simili. Dispositio in embrione ad animam rationalem sufficienter, si anima rationalis non introduceretur, esset contra naturam, dato ab ipso Deo solo creetur anima, & introducatur. Quapropter videtur dicendum, quod educi de potentia materiam non sit positis illis certis dispositionibus formam introduci, vel recipi in materia. Et quidem cum proprie homo generet hominem, sicut equus equum, & alias verus pater non diceretur, sequitur, quod virtus seminalis hominis ita attingit generationem hominis, sicut virtus seminalis equi equum: quia ita attingit ad introductionem: ob id si sufficeret in equo, ad hoc quod dicatur forma equi educi de potentia mate-

riam, sic ad hoc quod anima rationalis diceretur educi.

¶ Secunda conclusio. Formam educi de potentia materiam, non est dispositiones attingere ad introductionem, & ad productionem simpliciter esse, formam. Volo dicere in hac conclusione, quod dato daretur differentia inter animam rationalem, & alias formas, per hoc quod in alijs formis dispositiones attingunt, non solum ad introductionem, sed ad productionem esse formam, & dispositiones animae rationalis solum ad introductionem: dico non sufficere ad hoc, quod dicatur forma educi de potentia materiam. Probatur. Quia huiusmodi dispositiones sunt velut instrumenta, quae se tenent ex parte causae agentis, & non ex parte materiam: ergo potius deberet dici, formam educi de potentia agentis efficientis, quam educi de potentia materiam: quia hoc, quod est de potentia materiam educi, ultra concursum agentis, significat aliqualem concursum eiusdem materiam ad productionem formam, etiam si ipsa materia pura potentia sit dicta: tamen nomen hoc sonat.

¶ Tertia conclusio. Formam educi de potentia materiam non est ipsam recipi in materia, quia in ea potentia receptiva erat. Patet. Si hoc sufficeret, sequeretur quod anima rationalis educeretur de potentia materiam, quia ipsa susceptiva est: nam dato anima rationalis sit spiritualis, & ad corpus nullam habeat convenientiam, tamen est forma corporis, & pisto statum talis est connexio, & convenientia, ut intelligere non valeat sine corpore: quia nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Et necesse est intelligentem, phantasmata speculari. Anima. n. actus corporis est phantasmata, organici, &c. ut Aristoteles ait. Ergo in materia est susceptibilitas, & potentia: cum tamen ipsa non educatur, de potentia materiam: sequitur non sufficere hoc in alijs formis.

¶ Conclusio. 4. Educere formam de potentia materiam nil aliud est, quam actu fieri quod erat in potentia materiam. Probatur. In veritate formae omnes aliae ab anima rationali educi dicuntur de potentia materiam, & non est quia aliquid sit positum in materia communium materiam, neque secundum partem formae, neque secundum totum, neque est dispositiones introducere formam, neque est formam ipsam producere, neque est formam recipi in materia: & cum aliquid sit, oportet sit actu fieri per generationem, quod erat in potentia materiam: sicut si dicamus nunc actu fit planta per generationem: quia forma plantae erat in potentia talis materiam se-

Conclu. 2.

Hoc dixit Coronel. Videt Spiritus. fo. lio. 3. 2.

Ratio.

Conclu. 3.

Ratio.

S. Tho. p. p. q. 78. art. 1.

Arist. 3. de anima tex. co. 90. Arist. 2. de anima. c. 6.

Conclu. 4.

Ratio.

Vide Egidium quodlibet 2. q. 12. & melius quodlibet 3. q. 10. & 11.

Supra speculatio. 1.

Physica scientia
Conclu. 1.

Formam educi non est ipsam in materia produci.

Obiectio.

Solutio.

Etiamsi contrarium dicat Marsilius.

3. Tho. p. p. q. 90. art. 2. ad. 2.

minis: ob id forma educta est. Educi enim non est aliud, quam actu fieri quod erat in potentia materiae: & quia anima rationalis non erat in potentia materiae, non dicitur educi de potentia materiae.

Quid est forma educe potetia materiae.

¶ Nunc restat declarare quod est esse in potentia materiae, & quomodo omnes formae aliae a rationali dicantur esse in potentia materiae. Est enim forma omnino dependere a materia in fieri, & in conservari, in genere cause materialis, scilicet, receptivae, & passivae. Et probatur quod hoc sit esse in alio tanquam in causa. Sic Arist. 4. phy. tex. 23. dicit, vnum esse in alio, quoniam est in eo tanquam in causa: quia ergo haec est rerum natura, ut nulla forma fiat nisi in materia, merito omnis forma dicitur esse in potentia materiae. Et quoniam agens naturale aliquid producit, facit quod sit actu, id quod erat in potentia contentum in materia. In ea (inquam) tanquam in sua receptiva causa materiali. Neque est novus iste loquendi modus, ut dicimus mundum fuisse in Deo, tanquam in effectiva causa: & omnia dicantur in sole, quia generantur: sic ergo omnia sunt in potentia materiae. Et quia anima rationalis non sic est in potentia materiae: quia dato ita sit, quod quando a Deo creatur, in materia disposita recipiatur, non tamen habet quod sic sit in materia, tanquam pendens ab ea in fieri, & conservari: quia posset Deus animam creare rationalem ante corporis formationem, multo antea, licet non creetur: tamen non repugnet naturae eius, magis quam modo repugnat, quoniam a corpore separata est, & non pendet a materia in conservari, quandoquidem absque miraculo conservatur separata, ob id non dicitur esse in potentia materiae: esse tamen miraculosum, quod aliqua forma sustentetur absque materia: ob id omnis forma dicitur educi de potentia materiae, & omnes tales sunt a materia dependentes, id est concurrente materia in genere cause materialis. Et sola anima rationalis fit independenter a materia, quoniam non creatur a Deo, nisi in materia, seu corpore disposito. Et quod quibus inter Arist. expositores controversia sit, quid Arist. senserit de animae rationalis natura, an educatur de potentia materiae, an de foris sit: de intellectu aperte dicit: ubi animam vegetativam, & sensitivam ait educi de potentia materiae, intellectum vero venire de foris. Sed de hoc in libro tertio de anima differemus.

Greg. Ari. mi. in. 2. dif. 16. & 17.

Conclu. +

Aristo. 2. de gen. an. c. 2

alias distinctio haec est, quod omnes aliae dependeant a corpore, ut sine eo conservari non possint. Anima rationalis vero sine corpore conservatur. Nec obstat, si quis dicat, quod dissolutis dispositionibus in corpore ad animam rationalem, ipsa non manet, & sequitur mors. Non (inquam) valet: quia dato amplius non animet, non tamen desinit esse, sed separata conservatur. Et quod non animet est, quia suum animare est certis positis, & conservatis dispositionibus: & ipsis ablatis, non amplius animat: & hoc declarat, quod dispositiones in corpore ad animam rationalem concurrunt ad introductionem in corpore, sed non ad eius productionem: ob id ipsis ablatis, non est ibi anima: sed non desinit esse, quia non attingebant dispositiones ad productionem, sed solum a Deo per creationem fuit. Et Deus aliter concurrat ad productionem animae rationalis, quae non educitur, quam concurrat ad productionem aliarum formarum, quae educuntur: quoniam utrobique, requisita sit dispositio. Et differentia est in hoc, quod animam rationalem Deus producit in corpore disposito, quod eodem concursu posset in vacuo producere, quia est forma per se subsistens: sed formas alias producit cum agentibus naturalibus, ut illo eodem concursu non posset producere in vacuo, nisi specialiter supplendo vicem materiae. De quo vide doctorem. Sanctus qui ponit differentiam, & probat formas alias non produci, sed comproduci ad productionem totius. Et non est opus dicere (ut aliqui putant) quod prius intelligatur forma substantialis, & quod prius sit quam inhaereat: imo in hoc consistit differentia animae rationalis, & aliarum formarum: quod anima rationalis dicitur prius esse, quam inhaereat corpori: quia esse prius formae quam inhaereat, est habere esse independenter a materia, & per se stare, quod animae rationali convenit: at aliae formae omnes substantiales, & accidentales nullam habent per se esse, nisi esse in supposito: ob id non sunt antea, neque intelliguntur antea quam inhaereat: sicut in artificialibus, si statua in lapide fiat, non prius statua est forma artificialis, quam inhaereat: sed sit forma statuae per hoc quod fit statua: & dato ipsa forma det composito esse formale, non est opus ob id prius intelligatur ipsa: quia licet in causa efficiendi id sit praerequisitum, & quod actu sit, si debet agere, formalis ta-

Obiectio

Solutio

S. Tho. p. p. q. 118. ar. 2.

Differentia inter animam rationalem, & alias formas.

S. Tho. p. p. q. 90. art. 2.

Res distincta inter animam rationalem, & alias.

do statua

med

men causa non habet prius esse, quam det supposito: nā frigiditas dat esse frigidi formaliter, sed ipsa non est frigida: & albedo dat albo esse albi formaliter, sed albedo alba non est: ob id sufficit quod forma cum dat esse formale, sit id quo suppositum est tale, & non oportet prius habeat esse, & non prius natura est, quam sit pars totius. Et quia anima rationalis habet per se esse separatum, quod non habent aliæ formæ, dicitur esse prius natura, quam in sit corpori. In hoc stat ratio creationis, & quod non sit forma quæ educitur de potentia materiæ. Aliæ verò oēs educuntur, vt dictū est.

Discrimen Interuiuentia, & non uiuentia.
¶ In educatione tamē de potentia materiæ est differentia notanda inter uiuentia, & non uiuentia: quia in solis uiuentibus virtus actiua coniuncta est materiæ in eodem supposito, ita vt in nucleo nucis, vel alteri^o fructus ibi virtus actiua inclusa dicatur, quæ de materia in qua est, sufficit ad educendam formam. Et in femine animalis existēte in matrice foeminae virtus impressa ab agente est: at non uiuentia, vt elementa, non generant per virtutem actiuam, quæ sit coniuncta in materia, vnde forma educitur, sed sit per dispositiones receptas ab agente in materia separata: sicut ignis generatur in ligno per dispositiones ibi receptas desiccando humiditatem, & introducendo calorem. Quapropter loquentes propriè, virtutes seminales solum in uiuentibus deberent concedi esse in materia, quia ibi virtus actiua cōiuncta est materiæ, sed in non uiuentibus non sic, quantum loqui soleant philosophi in materia latere seminale virtutem ad formam introducendam, vt etiam in non uiuentibus.

Vide Durā. 2. sen. d. 18. q. 2.
¶ Quod dicunt in hoc sensu: quia omnis forma (excepta anima rationali) siue de uiuentibus, siue de nō uiuentibus, educitur de potentia materiæ, ad sensum supra explicatum.

Quædam forma magis dependet à materia quæ a lia.
¶ Est tamen considerandum, quod aliquæ formæ magis dependent à materia, quam aliæ: ob id quædam videntur sic esse in potentia materiæ, vt quasi non sint: vt lumē forma est, & tamē in instanti in aère est, vt non videatur educi de potentia materiæ: idem de speciebus: sed in veritate educuntur: quia lumen non prius est, quam sol faciat aërem luminosum, & in vacuo non posset producere lumen. Quare ait Aristot. Necessarium est mundum hunc esse cōtiguum: similiter & species in medio, quæ

deferuntur ad potentiam, & multiplicatur, oportet dici quod educuntur de potentia materiæ, licet minus videant dependere à suis subiectis, quam aliæ formæ, quantumvis aliquid negent. * specialis hic sese offert cōsideratio in educendo formā de potentia materiæ, quomodo sese habeat semē decisum a uiuente in productione. &c. Sco. in. 2. dist. 18. q. 1. & Anto. Andrea. 7. Metaph. q. 1. 1. tenet quod semē agit vt concausa & nō vt sufficiens actiuū, & ratio est, quia virtus actiua agentis vniformis, nō potest causare effectum difformē in passo vniformi, & quia semen est vniforme, & materia similiter, sequitur quod non potest causare tantā deformationē quāta videm⁹ in organis animalium: & sic dicunt quod difformitas venit ab agente difformi. s. in fluctia cœlorū: & sic semē nō attingit formā geniti. Nullū. n. imperfectū est principiū efficiens producēdi perfectū: sed semē est imperfectius animāte: & Anto. Andre. dicit quod forma specifica animalis perfecti quæ gignit per propagationē immediate pducitur Deo, quia nō est a semine neq; a patre, quia eo mortuo potest filius generari, neq; à virtute cœli neq; a forma cœli, neq; ab intelligentia & sic est à Deo. Com. tñ & Doct. S. dicunt quod semē nō solum disponit materiam ad formā, sed etiā producit formā animati educibile de potentia materiæ, quia vt ait Comē. 7. meta. com. 3. 1. in femine est virtus cōmunicata agerāte, per quā vt instrumentū generās sibi simile pducit: & quia virtualiter est ipm generans, disponit & format diuersa organa, & sic est virt⁹ quodā mō diuina occulta: & ibidē idem. S. Th. sentit, ob quod nō est necesse ad formā producendam in genito recurrere ad ideas vel ad daturē formarū, neq; ad Deū specialiter, in formis quæ educi possunt: quia alias si tales formæ nō producuntur ab agente sed solum dispositiue crearetur à Deo tales formæ sicut de anima rationali dicit, quod ideo dicitur creari a deo quia homo nō attingit ad animā rationalem sed solum disponit ad introductionē, de quo Paulus socinas. 7. meta. q. 29. & semē licet sit vniforme in se est virtualiter multiforme: quia est ipm generās virtualiter, & licet secundū se semē cōsideratū, doctoris sub. ratio apparet, cōsiderādo quod virtute est animal a quo decidit, poterit agere quæ videm⁹ in genito: hæc sunt pro maiori intelligentia illorū quæ dicta sunt in hac speculatione.

¶ Ad argumenta patet solutio ex dictis.

Hoc eleganter docet Agid. quol. 5. q. 10. & 11.

*

**SPECVLATIO OCTA-
ua. An generatio termi-
netur ad formam.**

Vide Aeg-
diū. quolib.
4. q. 11. &
quoli. 5. q.
11.

Via in præcedenti spe-
culatione diximus de
generatiōe, & educ-
tione formarū de potētia
materiæ, disputādū est
de termino generatio-
nis, an sit forma, vel to-
tum genitum.

Argum. 1. ¶ Videtur quod sola forma sit terminus
generatiōis. Id verè, & realiter est termi-
nus generatiōis, quod habet de nouo esse
per generatiōem: sed solum forma est: er-
go ipsa est terminus. Patet: quia terminus
in generatiōe, vel est materia sola, vel to-
tum, vel forma sola. Materia non potest ef-
se talis terminus: quia ipsa ingenerabilis
est, vt dictum est. Neque totū. Patet: quia
totum non est aliud quā suæ partes: sed ma-
teria, quæ pars totius est, nō est generabi-
lis: ergo neq; totū, saltim pro illa parte, qua
materiā habet alterā partem sui: manet er-
go, quod sola forma terminus sit genera-
tiōis.

¶ Secundò. Id erit terminus generatiōis,
quod intelligitur esse corruptiōis: quia
contrariorum eadem est disciplina: sed cor-
ruptiōis terminus solum est forma, quia
non corrumpitur materia, vt constat, ne-
que totum, quandoquidem totum non
corrumpitur, si pars manet, ergo sola for-
ma est.

¶ Præterea. Illud est terminus ad quem
generatiōis, quod opponitur termino à
quo eiusdem: sed terminus à quo priuatio
formæ est: ergo terminus ad quem genera-
tiōis sola forma erit. Maior nota est, & si-
militer minor: quia ex priuatione tanquā
ex termino à quo fit motus.

¶ In contrarium est Cōmentator, qui ait.
Formæ secundum Aristot. non producun-
tur, sed comproducentur.

¶ Pro solutione notandum, quod termi-
nus generatiōis in creaturis dupliciter ac-
cipi potest, sicut & principium. Primò.
Principium est ipsum generans. Id enim
dicitur principium, quod generat. A gene-
rante enim incipit generatio, & actio gene-
rantis est. Actiones enim suppositorum
sunt: & huic respondēs est, in termino ipsū

genitum esse. Aliud est principium à quo
incipit generatio, & forma est: sicut in de-
albatione, terminus à quo nigredo est,
quæ priuatio albedinis dicitur, & terminus
eius albedo erit. Itaque quia principium à
quo generatiōis est forma, qua generans
generat, in termino correspondet forma
geniti.

¶ Est etiam notandum, quod generatio nō
solum tribuitur supposito, sed etiam natu-
ræ, tanquā termino intento per genera-
tiōem. Vnde. Sanct. Tho. ait, quod natiui-
tas potest alicui dupliciter tribui. Vno mo-
do sicut subiecto: alio modo sicut termi-
no. Sicut subiecto tribuitur ei quod nasci-
tur: & hoc propriè hypostasis est, & nō na-
tura. Nasci enim est generari. Et nascitur
aliquid ad hoc quod sit. Esse autem hypo-
stasis est, & non naturæ. Sic natiuitas ad hy-
postasim terminatur. Si tamen considere-
tur natiuitas sicut in termino: sic tribuitur
naturæ. Terminus enim generatiōis for-
ma est. Intentio enim naturæ terminatur
ad formam, seu naturam speciei. His nota-
tis, prima conclusio sit.

¶ Per generatiōem totum verè habet ef-
se & non materia, neque forma. Patet. Il-
lud dicitur habere esse per generatiōem,
quod verè per eam est: sed totum est quod
verè est: ergo totum acquirit esse: quia il-
lud quod verè subsistit, esse acquirit per ge-
neratiōem: sed hoc non est forma, quia ip-
sa non subsistit, neque materia est: ergo to-
tum, quod & propriè substantia est.

¶ Item. Id dicitur verè per generatiōem
habere esse, quod verè producitur: sed ma-
teria non producitur, neque forma: quia id
producitur, quod habet esse per talem pro-
ductiōem: sed forma non habet esse, sed
potius dat suum esse composito, & per eā
formaliter est: ergo sequitur, quod totum
habet esse per generatiōem. Hoc est quod
dicit Commentator de mente Aristot. qd
forma non producitur, sed comproduci-
tur. Productio enim toto composito, & id,
quo formaliter est, oportet intelligi simul
productum: quanuis de formis intentiona-
libus loquendo, posset concedi quod for-
ma generatur, & quod forma generat, si-
cut late tradidit Aegidius quolibet. 5. q. 11.
Sic secunda conclusio.

¶ Forma terminus est per se generatiōis,
licet nō sit ipsa primū qd generat. Quod sit
ipsa per se terminus generatiōis, patet:
quia

S. Th. p. sen-
ten. d. 5. q.
3. artic. 1.

Notan. 2.

S. Th. 3. p.
q. 35. art. 1.

Conclu. 1.

Totum ha-
bet esse per
generatiōem.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Comēta.

Aegidius.

Conclu. 2.
Paulus Ve-

netus. lib. 1
cap. 9.
Ratio. 1. P.

quā id est per se terminus generationis, ad quem de per se tendit generatio: sicut terminus dealbationis, ad quod tendit dealbatio: sed ad quod tendit generatio forma est, & intentio agētis est, formam producere.

Ratio.

¶ Secunda pars probatur, vt in præcedenti specul. dictum est. Forma non debet intelligi prior, sed ipsa dicitur esse toto existēte composito, qua formaliter totū est: & quia in generatione compositum stat per se, & non forma, & formam eo intendit, vt compositum, ea sit: sequitur ipsam formā non esse quod primò generatur. Itaq; ista duo stant simul, quòd forma dicatur per se generationis terminus, & quòd non dicatur primum quod per se generatur.

Antonius
Andreas.
Domin. de
Fládría. li. 7
q. 12. ar. 5.
sue summę.

¶ In hoc videtur defecisse Antonius Andreas, sequens Scotum in. 7. Meta. quæ est. 9. qui in. 3. conclusione (vt citat Domini, de Flandria.) ait, quòd forma nō est terminus per se primus generatiōis, eo q̄ omne quod vt terminus generatur, generatur ex materia, vt ex parte sui, & cum forma non habeat partes, non erit terminus: Deficit ratio, capiēdo terminum generatiōis, pro intrinseco termino: nam forma ad quā est alteratio, quæ est terminus intrinsecus alterationis dans speciem, non est composita ex subiecto alterationis, licet subiectum sit id quod alteratur: ita forma, quæ est terminus generationis, non est composita ex materia, quæ est subiectum, licet totum compositum sit id quod generatur: sicque soluta manent argumenta.

¶ * Considerandum, quòd & si plato formā in hærentem materiæ etiā cū ea constituere rem naturalem à firmet, verū ponit ideam à rebus abstractam, & eam causam exemplarem dicit rerum effectuarū, & formas coniunctas rebus effectus eius appellat: imo partum. Aristot. tamē, formā principium rei dicit: Ecce in quo cōueniunt, & in quo differūt, & illa idea Platonis in mente diuina posita infinita & æterna est. quæ singularium rerum ideas vnitatem quadam in se cōprehēdit sic in Parmenide: & Plotinus in suo de ideis, & vt Simplicio & Theophrasto videtur. re idē. Aristot. in. 2. Physicorum, de quo infra: aduerte, quòd ex materia & forma fit vnum per se, licet non sit vnum ex se: quia ad esse vnū per se, sufficit sint principia intrinseca ex quibus vnū resultet: & hoc est forma & materia, quæ non contingit in aduentu alicuius accidentis

Plato.

Plotinus.

comūnis: cum forma accidentalis, nō sit de quidditate rei, quod est vnum esse, quod est ex natura sua simplex, sine materia & forma.

Pro complemento tamen huius primi libri de principijs reinaturalis disputantes, restant duo. Primum, de priuatione (cū ponatur vnum ex tribus principijs, vt supra probatum est) opus est post tractatū de materia, & forma, & de priuatione aliquid dicamus: & erit quæstio, vtum entia naturalia, quæ constant ex suis principijs, determinentur per naturam per maximū, & minimū, vt detur maximū, vltra quod nō potest maius, & detur minimum, citra quod non est aliud minus: sic erit finis huius primi libri Physicorum.

¶ S P E C V L A T I O nona. Vtrum priuatio, quæ ponitur principium rei naturalis, sit aliquid à materia & forma distinctum.

¶ T videtur quòd sic illud est verè distinctū, quæ seclusa omni operatione intellectus est: quia hæc est vera, caritas est, & tamen hæc est falsa, Chimæra est.

Ratio huius: quia priuatio dicit aliquid quod tamen non dicit negatio.

¶ Secundò. Priuatio nihil aliud est, quā forma contraria: sed contraria forma est ens verè: ergo & priuatio. Patet maior: quia nō album & nigrū, & non albedo, est nigredo, vel color alius medius. Hoc enim declarat priuatio formæ: nā nulla alia ratione materia, seu subiectū in quo est nigredo, dicitur priuatio, nisi quia non habet albedinē: sed albedo aliquid est.

¶ Item. Priuatio principium ponitur rei naturalis, & ponitur & numeratur cū forma, & materia: sed forma est aliquid reale, & materia similiter: ergo & priuatio: nō enim est maior ratio de vno, quā de alio.

¶ In cōtrarium est Aristot. in multis locis. ¶ Pro solutio, notandum, quod non inconuenit, aliquid esse vnum secundū rē, & plurā

Argumē. 1.

Argumē. 2.

Argumē. 3.

In contra.

Notan. 1.

secūdū aliam rationem: vt domus est vna; tamen est plura entia. s. ligna, & lapides; in quantum plura concurrunt ad constituendum domū: sic etiam vna res potest esse in actu, & in potentia. In actu, per respectū ad formā quā habet: & in potētia, quia habet aptitudinem ad aliam habendā. Vnde nō incōuenit vnā & eādē rem & actum, & priuationem habere: licet inconueniens esset respectu eiusdem.

est materia, & seclusa operatione intellectus priuatur forma: sed materia, & priuatio solum duo sunt per operationem intellectus, per hoc, quod intellectus aliter capit hoc, quod est subiecti formæ: quod est esse materiā, & hoc quod est carere forma: sic tenebræ non sunt aliud quā aēr non illuminatus: & quia priuatio significat materiam in abstracto, nō prædicatur de ea formaliter, sed idē tē: sicut si hæc sit vera: aēr est res, quæ sunt tenebræ, & tamen aēr nō est tenebræ: sic materia est res, quæ est priuatio, sed materia non est priuatio.

Notand. 2.

¶ Secundò notandum, qd hic in dubio est, vtrum priuatio formæ, quæ non est nisi in subiecto apto nato, vt materia, sit aliquid distinctum ab ipsa materia, sicut solet res à re distingui: an solū sit vna & eadem res, sed per vnum respectum dicatur priuatio, & per aliud dicatur materia.

¶ Hæc cōclusio ab Arist. multis probatur rationibus, quod distinctio sit: & cum nō sit rei distinctio, oportet sit rationis: nā illa distingui oportet, quæ sic se habēt, qd vno manente, nō manet aliud: sed manente materia non manet priuatio, facta generatio ergo distinguuntur.

Conclu. 1. Cōtra Paul. Venetū in sua Met. c. 8

¶ Priuatio non est quid positium à materia distinctū. Probatur ex nomine ipso, sonat enim rei priuationem, & non positionem. Id Arist. 4. Meta. text. 4. ait, Priuatio est negatio in subiecto apto nato: nam cæcitas, cum sit priuatio, carētia solum importat.

¶ Item. Materia est per se principium generationis in fieri, & in facto esse: at priuatio non est principium rei genitæ de per se, sed solū de per accidēs, vt supra dixim.

Ratio.

¶ Probatur conclu. Si priuatio est aliqua entitas positua, ergo tenebræ, cū sint luminis priuatio, aliquid positiuū essent: sed hoc est falsum: quia, cum aēr illuminatur, per quod tenebræ expelluntur, aliquid positiuum expelleretur: sed hoc constat esse falsum, ergo & id ex quo sequitur: & eodē modo probatur de omni alia priuatione.

¶ Item materia habet potētia de qua educitur forma, secundum quod formæ educuntur de potentia materiæ: sed priuatio nō habet talem potētia, quia est negatio.

Corollari.

¶ Ex quo sequitur perperā opinasse, qui dixerūt priuationē esse aliquid positiuū.

¶ Item. Materia habet se vt subiectū respectu priuationis, & priuatio velut forma quæ expellitur per generationem formæ contrariæ in eodem subiecto.

2. Conclu.

¶ Secūda cōclusio. Priuatio in materia cuius formæ non est forma cōtrariā, non est albedo: non est nigredo: non est ignis: non est aqua: imò nec est materia, nec forma. Probatur: quia sequeretur quod materia, & priuatio realiter distinguerentur. Patet: quia materia, & forma realiter distinguuntur: si ergo priuatio est forma cōtrariā, realis esset distinctio inter materiam, & priuationem: sed hoc est contra Arist. qui in text. 60. ait, quod materia, & priuatio sunt vnum realiter.

¶ Sufficiat adduxisse has rationes, ad probandam differentiā secūdum rationem, inter materiam, & priuationem: Realem tamen vitare est necessarium: siquidem materia ipsa est, quæ subiectū dicitur formæ, & ipsa eadem considerata tanquā priuata forma, ad quā habet aptitudinem, vt recipere possit, dicatur priuatio: & ob id cum sint tria principia rei naturalis, solam duō constituunt intrinsecē rem naturalē: quia in rei veritate solum sunt duo rē, cum materia coincidat cum priuatione.

Ratio. 1.

¶ Præterea. Priuatio intrat definitionē generationis, quæ est mutatio de non esse ad esse, cuius priuatio, tāquā terminus à quo, est velut principium: at forma improprie dicitur principium sui contrarij.

¶ Et cū materia & forma intrinsecē rem constituant naturalem, & hæc duo solum substantia rerū sint: exploditur opinio Platoniorū, & Pithagoricorum, qui ens & vnū rerū substantiā dicebat. Contra quos ex proposito Philof. in. 4. Meta. & in. 10. & 12. Siquidem ponebant ens & vnum per se separata, extra res ipsas: nam si ens & vnū transcendē taliter sumeretur rerum substantiā dicunt: cū de omnibus quiddita

3. Cōclusio Priuatio idē est rē quod materia.

¶ Tertia cōclusio. Priuatio est idē rē quod materia: solum ab ea ratione distinguitur: quia materia seclusa operatione intellectus

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Tex. 65.

Ratio. 3.

4. Ratio.

Ratio. 4.

tiue

tatiuè predicetur, quia quælibet res, & ens est & vna: quia indiuisa, & sic substantiam rei importaret sicut materia & forma: tamen non extrà rē, sed in re: sed ens & vnū, vt in predicamēto quantitatis ponuntur, cum sint accidens, non possunt esse rerum substantiæ, cū accidentia posteriora sint, & cōsequantur eam: & non distinguēs Plato & Pithagoras inter hæc, asseruit vnū principium numeri, esse rerum substantias, &c. de quibus alias.

Ad primū. ¶ Ad primum argumentum concedimus hanc esse veram, cæcitas est: sed intelligitur vera, pro quanto subiectum in quo est cæcitas, aliquid est. Si verò velis eam verificare, vt eò sit vera, vt cæcitas ipsa secluso subiecto, aliquid sit reale, neganda est. Sed hæc est vera: priuatio est, sed eò vera est, quia materia quæ est idem re quod priuatio, est, sicut sentit Sanct. Thom. vbi notandum, quòd in .i. parte dicit, quòd ens vno modo capitur, vt sufficiat ad veritatē propositionis: & sic priuatio est ens, in quo differt à pura negatione: alio modo sumitur, vt ens diuiditur in decem prædicamenta: & sic priuatio non est ens, sed negatio formæ: ob quod sequitur, quòd priuatio est ens rationis: quia est carentia quædam distincta à subiecto, solum per operationem intellectus.

Ad secundū. ¶ Ad secundum. Negamus priuationem esse formam contrariam: imò est ipsa materia: solum ab ea differēs ratione: quia per intellectus operationem distinguimus ipsam materiam, vt subiectum est, ab eadem quādo forma priuata esse dicitur. Non est albedo, non est nigredo, neque est alius color medius: sed est subiectum ipsum priuatum albedine. Ob id nō sequitur, quòd priuatio aliquid reale dicat distinctum à materia: quia si priuatio aliquid diceret posituum supra materiam, cum materia sit priuata non vna, sed multis formis, tot diceretur habere priuationes, & realitates, quot sunt formæ, quas potest habere: quod videtur falsum. In quo defecit (aliàs nobilis author) Paulus Venetus, qui in sua Metaphysic. cap. 7. conclusionē .3. dicit. In materia prima est multitudo potētiarum respectuarum ab ipsa, & inter se realiter distinctarum. Hæc tibi. Non videtur sanè dictum, in materia huiusmodi ponere realitates, quando quidem ipsa est vna materia, quæ intelligitur subiectum formarum, & intel-

ligitur priuatio. Sufficiat ponere diuersos respectus, seu diuersas relationes rationis respectu diuersarum formarum ad vitandum rerum multiplicatē, sine causa.

¶ Ad tertium dictū est suprā, priuatio sic ponitur principium rei naturalis, quòd nō sit de per se, sed de per accidens: nam quia materia est priuata forma, ratione cuius dicitur priuatio, contingit, quòd fiat nouæ formæ introductio in materia: & sic priuatio de per accidens principium est.

¶ * Aduerte Platonem priuationem intellexisse, sed tamen causam non vocat, neque principium rei naturalis & merito: quia aliàs etiam tempus & locus principium rei naturalis diceretur, cum generationes, neque sine loco, neque tempore fiant. Dicit ergo Plato occasionem esse priuationem, & quidem religioni christianæ consentaneū est, vt etiam verbis ab hereticis lōgē simus, priuationem non vocare absolute principium, ne ad Manichæorū errorē accedere videamur, qui duo rerum initia ponentes, vnum boni, alterum mali dicebant, hunc tenebrarum, illud lucis, vbi de tenebrarum initio loquentes priuationem videntur intelligere.

¶ SPECVLATIO. XII.

Vtrum res naturales terminentur per maximum, &c.

Dest quam de principijs rei naturalis dictū est, scilicet de materia, & forma ex quibus cōstāt res naturales, opere pretium erit scire. Vtrum ipsæ res naturales terminentur per maximum quòd sic, & minimum quòd sic, quod est dicere, vtrum in omnibus rebus naturalibus detur aliquod maximum, quo nullum maius, & aliquod minimum quo nullum eo minus: & hoc vel absolute, vel in propria specie: & hoc vel secundum naturam, vel secundum diuinam potentiam. De ista specula, multa tractantur, maxime à recentiss-

Ad tertium

* Aduerte

Vide Regl. diuin. quolibet. 4. q. 6.

recentioribus, ingeniosè quidem, innumeris multiplicatis argumentis, sed cum minimo fructu. Quapropter abstinendum videtur ex proposito ab illis, sed solum quæ utilia videtur, & ad Physicam disciplinam spectant, conclusionibus certis explicabimus, quarum prima.

1. Conclusio

¶ Omnia viuentia terminantur quo ad magnitudinem per maximum quod sic: quod est dicere. Dabilis est tantus homo, tantus Leo: tantus equus, quo maior per naturam dari non possit. Huius conclusionis ratio signatur a doctore S. p. p. quæstio. 7. art. 3. ubi ait. Forma quæcunq; naturalis determinat sibi certa accidentia: vt ignis tantam intensiorem caloris, tantam siccitatis: at inter alia accidentia est quantitas, & figura.

1. Ratio.

¶ Ratio sic formari potest. Quælibet res viuens habet formam, per quam terminatur in certa specie: sed quælibet forma habet determinatam accidentia, & determinatam quantitatem: ergo quælibet res viuens habet determinatam quantitatem: sed hoc est determinari quo ad magnitudinem per maximum quod sic.

2. Ratio.

¶ Secundò. Quælibet forma viuentis intrinsecè certæ & determinatæ perfectionis est, vt, scilicet, forma leonis sit, vt. 4. & elephantis, vt. 5. & hominis, vt. 6. Species enim habet se sicut numeri, vt dicit Arist. ergo & quælibet forma, quæ intrinsecè de terminatæ perfectionis essentialis est, determinatam habet quantitatem, & certam, qua maior dari non potest: si quidem accidentia oportet vt sequantur rationem formæ: & si ipsa limitata est, accidentia non habent vnde sint absq; limitatione.

3. Ratio.

¶ Tertio. Anima viuentis, suppositum auget per nutrimentum, conuertendo alimentum in substantiam aliti: sed hæc virtus augmentatiua finita est, cum & forma, cuius est virtus, sit finita: ergo illius augmenti dari potest terminus: sed hoc est omne viues terminari ad maximum quod sic.

4. Ratio.

¶ Quarto. Quæcunque viuentia determinat sibi per iudicium certam suæ durationis, vltra quam progredi non possunt: sicut videmus quædam animalia diuturniora esse alijs, iuxta speciem suam: vt de coruo, & ceruo. Et inter arbores palma nimis durat: & alia sicut citissimè fructificant, paucis durant annis: ergo eodem modo in augmento est dabilis terminus: quia quantumvis toto tempore durationis augeantur

(quod tamen non ita contingit) non possunt in infinitum augeri habentes periodum certam vitæ: & sic Aristote ponit in mam carnem, & maximam, ob terminum augmenti.

Aristo.

¶ Neque est opus hic distinguere, vt de eterogeneis intelligatur conclusio: nam quantumvis omne viuens, eterogeneum videatur: sicut etiam in plantis, quæ habent corticem, folia, & fructus etiam apparet, non est ratio termini in augmento, quod sit viuens eterogeneum, vel homogenum: sed quia vitam habens, oportet habeat finem augmenti: nam etiam si animal homogenum daretur haberet certum terminum augmenti ratione formæ.

¶ Secunda conclusio. Omnes partes cuiuslibet viuentis, & omnia accidentia, & omnes dispositiones tam præcedentes, quam concomitantes, & subsequentes determinantur ad maximum quod sic: & tandem in omni re naturali oportet hoc considerare. Hæc est sententia. Arist. Dicit enim, quod si partes non terminantur in augmento, scilicet, caro, neq; totum terminabitur: ex quo sequitur, si totum terminatur, quod & partes terminantur, sed totum terminatur, vt probat prima conclusio: ergo & partes.

2. Conclusio.

Aristo. in. 1. tex. 36.

¶ Ratio est. Quælibet forma sibi determinat certas dispositiones, & accidentia determinatam. Non enim posset aquæ forma substantialis conseruari in tanta raritate, quanta est aer, neque aer in tanta, quanta est ignis: Et calor non potest esse intensior vbiunque fuerit, quàm sit calor in igne, neque frigiditas intensior alicubi quàm in aqua: sequitur ergo quod omnes tales dispositiones, & huiusmodi accidentia, determinantur ad maximum quod sic.

Ratio.

¶ Tertia conclusio. Omnia elementa, & orbis coelestes, & omnia mixta, & non viuentia, determinata sunt per naturam ad maximum quod sic. Probatur primò de orbibus coelestibus: quippe qui cum sint per naturam incorruptibiles, & ingenerabiles, nullo modo naturaliter possunt augeri, neque possunt fieri capaciores. Ex quo de elementis probatur. Quandoque locus est finitus, & terminatus, id quod locatur non potest esse infinitum, & interminatum, cum locatum, & locus sint æqualia: sed locus ignis, Lunæ orbis est, qui est finitus: ergo & ignis similiter erit. Et de aere eodem modo, qui locatur in igne, qui est

Conclusio. 3. Ratio.

igne, qui est finitus: & si oportet, quod aer qui ibi locatur sit finitus: & eodem modo de aqua, & terra.

¶ De mixtis apertissimè etiam probatur. Cum enim mixta contineantur in elementorum aliquo, sicut in loco, si ipsa elementa sunt finita, vt probatum est, oportet similiter & ipsa mixta non sint infinita.

Cóclusio. 4. ¶ Quarta conclusio. Non repugnat supradictis, ignem in infinitum crescere, si ei applicentur in infinitum cōbustibilia: & sic, nō terminetur ad maximum, quod, sic intrinsecè, neq; ad minimum quod nō extrinsecè. Hæc est Aristo. in. 2. de anima.

Aristo. tex. 4. vbi dicit, quod ignis in infinitum applicentur: vbi ponit differentiam inter viuentia, & ignis naturam: quod viuentia habent certum terminum augmenti, ignis vero non: quia tandiu sine termino augetur, quandiu combustibile applicatur.

Ratio. Ratio est quare quando viuens nutritur, non possit in infinitum crescere est, quia ab intrinsecò auget, & alit: & quia finita est virtus forme, non potest in infinitum fieri augmentum: sed hoc de igne non potest dici: quia si ignis augetur, non ab intrinsecò est, sed ex applicatione materiæ de foris, quæ continuatur: ob id applicando in infinitum materiam combustibilem, non obstat quominus possit esse in infinitum augmentum, quod improprie augmentum est. Et quod de igne dicitur, ita de aere dici potest, & de aqua. Sed an de omnibus mixtis homogeneis, vt de auro, & argento, nō videtur ita certum: quia licet non proprie ista metalla habeant animam vegetatiuā, sunt eivalde propinqua, & habent quodā modò, quia terram velut alimentum in se conuertunt. Si quis tamen dicat eandem esse rationem de istis, non errabit. Neque proprie augmentum est, sed improprie: quia ab extrinsecò per additionem materiæ fit.

Corolla. ¶ Ex hoc sequitur, quod illa, quæ ab aliquibus dicuntur de applicatione combustibilium, non sunt satis ad mētem Aristo. Quidam enim dicunt, quod illa applicatio in infinitum, nō est possibilis naturaliter: sed hoc parum est: quia conditionalis nihil ponit in esse: ob id dicit conclusio, si fieret in infinitum applicatio combustibilis.

Opinio. 2. ¶ Alij dicunt, quod datur ignis maximus, quod si stuppa applicetur, non inflammabitur, non ex defectu particularis agentis,

sed ex ratione totius naturæ vniuersalis, ratione cuius graue nō descendit, & leuenō ascendit, vt est ad euitandum vacuum.

¶ Alij dicunt, quod si stuppa applicetur, inflammabitur quidem, sed nō vnietur, ne detur maius maximo. Alij dicunt, quod vnietur, sed tantundem corrumpetur ex igne præexistente. Omnes istæ solutiones, videntur voluntariæ, absque ratione aliqua. Nos enim non loquimur supposita conditione rerum, sed si contingeret talis additio combustibilis, quid fieret: & sic si talis stuppa applicaretur, & inflammaretur, & vnietur igni.

¶ Studiosus S. Thom. obijceret cōtra ista, quæ ipse ait. p. p. quæst. 7. art. 3. qui vniuersaliter negat, ens naturale posse esse infinitum: tamen videtur sequi ex ista conclusione de igne, si in infinitum cōbustibilia ei applicentur. Caieta. in eodem loco ponit quandam distinctionem, quæ non videtur sufficiens. Quapropter dicendum ita esse, quod non datur ens infinitum in actu, vt dicit S. Thom. & nos dicemus infra. lib. 3. sed tamen ex hoc non sequitur contra. 4. conclusio, quia si in infinitum possit esse additio cōbustibilis, & infinitum fieret augmentum in igne, sed tamen nunquam deuenietur ad tēpus, quo sit ignis infinitus: si cut in diuisione continui contingit.

¶ Ex omnibus istis sequitur corollarie quod ait Aristo. 2. de anima. tex. 4. 1. quod omnibus natura cōstantibus datur terminus, & ratione magnitudinis, & augmenti: quod omnes affirmant Philosophantes, & experientia constat. Nunquā enim in tanta rerum varietate, & multitudine contrarium inuentū est, sed omnia entia naturalia sunt terminata.

¶ *Et aduerte quod illius propositiōis omnibus natura cōstantibus, &c. diuersa à diuersis datur expositio & solēnis est Com. & Egidij in eodem tex. 2. de anima text. 4. 1. sed eis omisissis. S. Thom. ponitur, qui ait tā viuentium quā non viuentium dari terminatam magnitudinem, & quod de igne dicitur, quod si combustibilia addantur crescit in infinitum, ait dupliciter cōsideratur, primo, vt per se vnus nūm. 2. vt est vnus aggregatione pluriū ignium, sicut acruus lapidum quæ est vnitas per accidens quando cōbustibile additur, fit alius ignis licet ad sensum nō appareat, & si centum cōbustibilia nō potest dici primus ignis augmentatus, sed auctus: quia quod verè augetur manet

Opinio. 3.

Opinio. 4.

Obiectio. Sancti Thom.

Caieta. Solutio.

Corolla.

manet idē, ante & post. 1. de genera. & ob id propriē in viuētib; inuenitur: ob id sumendo ignem, vt est per se vnus, habet determinatam magnitudinem: & si apponatur cōbustibile fit nouus ignis, & si ignis vnus per accidēs sumitur, non habet determinatam magnitudinem, sed ex generatione noui ignis, in infinitum potest augeri: neque hoc contra Aristot. quia quando dicitur omnium natura constantium, &c. Inteligitur de illo, quod est per se vnū, vt vnus homo vna planta: & quando dicit, quod ignis in infinitum augetur si cōbustibile applicetur, intelligitur de vno per accidens: & sic non est contrarietas in dictis Aristot.

Conclu. 5. ¶ Conclusio. 5. Quauis de natura rerum sic fit dicendum, & de potētia Dei ordinata: de potentia Dei absoluta tamen, videtur quod nullum datur maximum ens, neque inter viuētia, neque inter non viuētia, neque in substantijs, neque in accidentibus: quia eius potentia absoluta solum terminatur ad finitam creaturam exclusiue: quia infinitum non potest facere, vt probabimus libro. 3. infra: sed quocunque dato, potest maius. Et de inanimatis iam probatum est de igne.

Aristo. Probatur cōclusio. Quicquid potest Deus facere cum causis secundis, potest & solus: sed conseruat Deus mediantibus dispositionibus accidentalibus, vt mediante calore, & quantitate, & organizatione: ergo poterit sine illis conseruare: & sic potest hominem conseruare sub figura circulari, sub raritate aeris, sub frigiditate aquae sub siccitate terrae: solum hoc non potest facere, vt maneat homo, & non sit animal rationale: quia hoc est de eius essentia, quae consistit in indiuisibili: accidentia tamen potest variare, & augere semper manente natura.

Obiectio. Scotus. ¶ Possset tamen quis contra hanc conclusionem obijcere, quod doctor subtil. in. 3. senten. distin. 13. quaestio. 1. ait, posse dari qualitatem finitam, summam tamen: sic, vt Deus etiam de potētia absoluta non possit eam interdere, qualem putat Christi gratiam: cum quo Caiet. in. 2. 2. quaest. 24. arti. 7. & 3. par. quaest. 7. arti. 11. & 12. Verum quauis sit probabilis haec opinio Scoti, in speciali loquendo de gratia animae Christi, eo quod fuerit personae in infinitum acceptae: videtur esse tamen contra eundem Scot. qui in. 2. distinctio. 2. quaestio. 9. tenet quartam conclusionem positam de igne: & sic videtur quod etiam de quacunque

alia qualitate idem esset dicendum. Sed videtur haec conclusio. 5. vera propter rationem dictam. Et sic quacunque qualitate data per diuinam potētiam absolutam, potest esse maior in intensione, si fiat per additionem nouum gradum addendo, siue sit per maiorem radicationem in subiecto, tollendo magis de impedimento ex parte subiecti.

¶ Neque sanct. Thom. qui. 3. par. q. 7. ar. 12. ad primum dixit, gratiam fuisse summam sic, quod maior non potuit dari, est cōtrarius huic cōclusioni, quia ipse loquutus est de gratia animae Christi in genere gratiae: quia non potuit esse maior gratia quam vniri hypostaticē: & quia per illam fuit Christus acceptatus ad quacunque gratiam conferendam hominibus, etiam si essent infiniti homines. In genere autem qualitatis fuit finita, licet summa de lege: quia non potuit esse maior. Sed de potētia absoluta non negat: & exemplum positum declarans, ait quod caelo non potest fieri additio. Non tamen negaret, quin de potentia absoluta Deus possset addere aliquid: sicut ipse ait, quod potentia obedientiae creaturae respectu Dei est, quae est talis, cuius capacitas impleri non potest.

¶ Contra dicta in conclusionibus est argumentum commune. Si daretur maximus homo, ponatur in loco humido, vel quis pugno percutiat, vnde necessarium sit tumescere in aliqua parte: tunc oportet, vel quod detur maius maximum, per hoc quod intumescit, quod est contra dicta: vel sequitur si non datur, quod ille homo desinit esse per vltimum sui esse: quod est contra Aristot. Et probatur quo ad hoc vltimum: quia tumor per motum est, & non potest incipere esse, nisi per vltimum non esse, vt in. 3. phys. erit dicendum. Detur illud instans. Bene sequitur, nunc non tumescit, & immediatē post hoc tumescet: ergo nunc est homo, & immediatē post hoc non erit homo: & sic desinit esse per vltimum sui esse.

¶ Pro solutione argumenti notandum, quod omnis res, dupliciter potest incipere esse, si cut & quae desinit. Primo, vel per primum sui esse: uel per vltimum sui non esse. Per primum sui esse. Res nunc est, & immediatē ante hoc non erat. Et per vltimum non esse. Res nunc non est, & immediatē post hoc erit.

¶ Potest desinere esse dupliciter. Primo, per vltimum sui esse, Res nunc est, & immediatē post hoc non erit. Et per primum non esse

Cratia Christi potuit esse maior in genere qualitatis.

Intelligentia docto. Sancti

S. Tho. de veri. q. 29. art. 3.

Argument.

Aristot. 8. Phys. t. 69.

Notand. 1.

Dupliciter res incipit esse, & desinit esse.

Aristo. 8. Metaphys. t. x. 10.

Caietā.

Solutio.

Ad hominē

non esse. Res nunc non est, & immediatè ante hoc fuit.

2. Notand.

¶ Secundò considerandum, quasdam esse res permanentes, & alias esse res successiuas. Permanens est illa res, cui nõ repugnat simul fieri, & simul omnes partes cõseruari, vt sunt cœli & elementa, & omnis substantia. Res successiua est illa, cui repugnat & fieri simul, & omnes habere partes simul sicut est motus, & tempus: quia partes temporis præteritæ non sunt, & futuræ nondum venerunt. Et solùm de tempore datur nunc, continuas partes: sicut datur in motu mutatum esse, q̄ partes motus cõtinuat.

¶ Inter huiusmodi hæc est differentia, q̄ res permanens communiter sicut incipit per primum sui esse, definit per primũ non esse, & non per vltimum sui esse: at res successiua incipit per vltimum nõ esse & deũnit per vltimum esse. v.g. Homo, & qualibet res permanens incipit esse per primũ sui esse: quia nunc est homo, & immediatè ante hoc non erat: & definit esse per primum non esse, quia nunc non est, & immediatè ante hoc erat. Et tempus, vel motus incipit esse: quia nunc non est, & immediatè post hoc erit: & definit per vltimum sui esse: quia nunc est, & immediatè post hoc non erit.

Aristo.

¶ Probat̄ ergo illud primũ dictũ, qđ est Arist. quòd res permanens non definit esse per vltimũ sui esse, sed per primũ nõ esse: supposito primò, q̄ duæ formæ substantiales nõ possunt esse simul in eadẽ materia.

¶ Secundò, quòd duo instantia non sunt simul in tempore cõtinuò, sed inter instas, & instans mediat tempus: sicut inter punctum, & punctum linea.

S. Tho. p. p.

q. 76. ar. 4.

& in. 2. sent.

d. 13. ar. 4.

P. p. q. 53.

arti. 3. & in

4. d. 11. q. 1

art. 3. q. 2.

ad. 2.

¶ Tertio suppono, quòd nunquã materia potest esse sine forma.

¶ Quarto, quòd duo contradictoria non possunt simul esse vera. Istis suppositis, probatur quòd res permanens non definit esse per vltimum sui esse: quia si sic, sequeretur aliquod inconueniens prædictorum. Patet. Sit Petrus qui definat esse per vltimum sui esse: sit instans. a. Tunc sic, post mortẽ Petri erit in materia Petri forma cadaueris, & illa debet habere primum instans sui esse, cum sit res permanens. Sit illud instans. b. Tunc quæro, vel a. instans, in quo est forma hominis, est idem instans cum. b. in quo forma cadaueris, vel non. Si idem instans: ergo simul, & semel in eadem materia duæ

formæ substantiales: quod est contra suppositum, & contra veritatem. Si non sunt idem instans, vel illa duo instantia sunt immediatè, vel non. Si sic, est contra suppositum, & contra veritatem. Si non, sed est tempus medium, quæro de illo tempore medio vel tunc est forma hominis, & sic sequitur quod non erat vltimum instans hominis in. a. Vel nõ est forma hominis, neq; est forma cadaueris, quia. b. est primũ instans, neq; aliqua alia forma: sequitur quòd in illo tempore medio fuit materia sine forma, quod est contra suppositum, & contra veritatẽ. Si est ibi alia forma in illo tempore medio: vel est forma Sortis, vel alia. Si forma sortis: ergo Sortes est, & non est, & sic duæ cõtradictoria veræ. Patet: quia si forma eius in eadem materia, Sortes est, & non est: quia supponitur quòd in instantia. a. definit esse. Si dicis q̄ est alia forma: tunc quæram de illa, quæ est. Non potest signari nisi cadaueris, quæ tamen non potest esse, vt dictum est. Manet ergo ex dictis, quòd res permanens incipit esse per primum sui esse, sed nõ definit esse per vltimum sui esse, sed per primum non esse: quia vitantur ista in conueniẽtia. Hec volui latius explicare semel: quia sæpè sese offert in authoribus: res permanens non definit esse per vltimũ sui esse. Et oportet semel intelligere rem: vt in lectione authorũ non hæreat lector, maxime qui incipit philosophari: qđ in summu lis adduxim⁹. Et adhuc infra est repetendũ.

¶ Ad solutionem ergo argumenti, redeunt vnde sumus digressi, supposita veritate conclusionum, ad casum. Si homo intumescat, dicunt aliqui (vt Paulus Venetus, quẽ multi ex iunioribus sequuntur) q̄ sic fieret: & ob id negat naturaliter argumentũ per maximum q̄ sic, terminari, & putant esse de mente Cõment. sed contrarium est verum: vt in. 6. huius text. 32. & in alijs locis non semel. Themisti⁹ & alij tenent res naturale terminari intrinsecè, quo ad augmentum in maximum quòd sic, & decrementum in minimum quòd sic.

Alij respondent ad argumentum, dicentes quòd inflatio non potest fieri nisi aliqua præcedente alteratione: vt calefactio, aut putrefactio, aut quid simile: & in tali alteratione danda est minima dispositio, quæ sufficit ad inflationem, qui dicunt, quòd illud instans in quo primo, illa qualitas est, est vltimũ non esse inflationis, & primum non esse

Ad argum.
prima solu.
Venetus.

Themisti⁹.

Solutio. 2.

non esse illius maximi hominis: & sic vitatur, vt non desinant esse per vltimum sui esse, quod argumentum inferebat.

Cōtra solutionem. 2.

¶ Verum hæc solutio non potest stare: nã si ille homo maximus solum ratione inflatiois corrumpatur, quomodo potest intelligi corruptio, quando nondum est inflatio? Si enim per inflationem, ea non existente, oportet sit & homo. Si enim nunc nō est inflatio, & immediatē post hoc erit inflatio: ergo similiter nūc est homo: ergo male dicitur nunc non est homo. Quapropter alia solut. quærenda est. Maximum, de quo in conclusione, illud est, ad quod augmentum secundum naturam terminatur, scilicet, illud quod forma in sua naturali dispositione facit ex alimēto: ita quod ille dicatur maximus, qui non potest dari maior ex alimento ab intrinseco. Huic nō repugnat quod per viam corruptionis datur maior: vt esset ex tumore, & inflatione. Et tunc existente inflatione, erit distemperamentum in humoribus, & dabitur in illa infirmitate maximum distemperamentū, sub quo esse non potest homo, & potest sub quolibet minori. Quapropter licet datur maximus homo, quem forma hominis in sua naturali dispositiōe potest facere, sed in via corruptionis non dabitur nisi minima inflatio, sub qua non potest esse, & sub qualibet minori potest.

Solutio. 3.

INSPECVLATIO. XI.

De minimo naturali oportet etiã dicere, quid sit sentiendum Physicē loquentes.

SINE argumētis respondetur: & sit prima cōclusio. Omnes substantiæ, siue homogeneæ, siue etherogeneæ, tã in elementis, quàm in elementis, siue habeant vi-

tam, siue non, per naturã terminatur naturaliter quantum ad paruitatem. Hæc conclusio de animatis à nullo est dubitata: nã organizatio, quæ necessariò est requisita in viuētibz, nō potest sub qualibet quã-

tūcunque minima quantitate conseruari. Nō enim potest esse homo, aut equus, aut pomum tam paruū, vt est sinapis granum. De non viuētibz doctor Sub. putat in homogeneis res non terminari quoad ad minimum. Ait enim, nullam esse tam paruam quantitatem ignis, quin quacūcūq; eius pars possit subsistere: & dicit, Aristot. in. 2. de anima solum posuisse in viuētibz augmenti, & decrementi terminum. Sed hæc opinio doctoris sub. singularis videtur: vniuersaliter verò loquutum esse Aristot. probatur: nam tex. 38. expressè ait cōtra Anaxagoram, qui dixit, ex minima carne non est separabilis caro. Licet Petrus Tartaretus in primo Physico. defendendo opinio. Scoti dicat Aristot. ibi loquutum, non secundum positionē Anaxagoræ, quem impugnabat, at verò cōtrarium sentiunt alij, & ex alijs locis. Aristot. maxime ex. 2. de anima concluditur, entia naturalia terminari quoad maximū. Et quãuis non posuit Aristot. exemplum de aqua, eodem modo est intelligendum.

Scotus. in. 2. dist. 2. q. 9.

Aristot.

Tartaretus. 1. Physico. Res naturalis, etiã quoad ad minimum terminata est.

¶ Et probatur conclusio ex Commenta. hic, & libro. 6. & tex. 32. & 69. Et sic omnes expositores Aristot. Ratione probatur: quia videmus, quod res per contusionem, & quia in minutas rediguntur partes, corrumpuntur, & amittunt suam speciem, & esse naturale: vt apud Pharmacopolas est videre, quod simplices res corrumpuntur. Et triticum in molendino, cum sit farina, mutare videtur speciem, cum sub puluere non possit tritici cum conseruari. Cum ergo contingat, quod aliqua quæ sunt in certa specie naturali, & non viuētia, in minima quantitate nō conseruetur, oportet asserere consequenter per naturam omnia esse determinata ad certã quantitatem paruam, sic quod sub minori non possint.

Comment.

Ratio.

¶ Conclusio secunda. In rerum generatione videtur dari minima quãtitas, sic, quod sub minori non possit esse generatio. v. g. Ad ignis generationem sic requisita est minima quantitas, qua existente, potest ignis generari, sed sub qualibet minori nō potest: & sic de aqua & alijs. Hanc ponit Commentat. Probatur. In cæteris alijs dispositionibus datur minima, quæ requisita est: vt minima intensio frigiditatis ad aquam, & minima densitas, quia res incipiunt esse per primum sui esse, vt dictum est. Res

Cōclusio. 2.

Cōment. 6. Phys. co. 32. & libro. 7. Phys. co. 2.

1. Conclu.

est. Res (inquam) permanentes, ita vt illud in stās, in quo est minima dispositio, sit primum in stās esse rei. A simili ergo & dabitur minima quantitas, quæ requisita est ad generationem.

Cōclu. 3.

¶ Tertia cōclusio. In rerum corruptione, quæ fit naturaliter, non datur minima quātitas. Hæc conclusio probatur, supposito quod in præcedenti specula dictum est, quod res permanens non desinit esse per vltimum sui esse, sed per primum non esse maximè in viuentibus. Probatur conclusio. Cum homo corrumpitur per diminutionem caloris, non datur minimus calor, sub quo conseruatur, sed maximus, sub quo non conseruatur: quia aliàs desineret homo per vltimum sui esse: quia dato illo minimo, iam tunc homo esset, & immediatè post illud non esset: quod est desinire esse per vltimum sui esse. Eodem modo si per extenuationem, & consumptionem, per maciem corrumpatur homo, non datur minima quantitas sub qua potest conseruari: quia si daretur, desineret esse per vltimū sui esse. Et sic quā aër per condensationem conuertitur in aquā, nō est dabilis maxima cōdensatio sub qua pōt conseruari aër: aliàs si esset cōtinua cōdensatio, illud in stās, in quo esset illa maxima cōdensatio, esset vltimū esse aëris: ergo eadē rationē nō datur minima quātitas sub qua potest aër conseruari: nā cū per cōdensationem semper fiat minor, daretur eadem ratione vltimum instans esse aëris.

Ratio.

Notandum.

¶ Notandum erit hoc ad dissoluenda argumenta, quæ fieri possunt in materia: non enim si datur minima quantitas, quæ sufficit ad generationem, dāda est minima, quæ sufficit ad conseruationem.

Cōclusio. 4.

¶ Quarta cōclusio. Ad potentiā Dei absolutā attendentes, res naturales quo ad quātitatem non terminantur quo ad paruitatē, siue in homogeneis siue in etherogeneis, neq; per minimū q̄ sic, neq; per maximū q̄ non. Probatur. Deus pōt se solo quicquid potest cum causa secunda: si ergo pōt res conseruare cum certa quātitate: poterit ergo sine ea: & sic quacūq; data, etiā minima sub minori poterit conseruare de sua potētia absoluta: sicut de maximo dicebam⁹ in præcedēti speculatione. Atq; hoc fides catholica manifestè contemplatur quotidie in altaris sacramento. Ibi enim sub parua illa hostiæ quantitate, sub qua non posset

De potētia Dei absolutā quacūq; quantitatē data, sub minori potest res conseruari.

naturaliter hō esse, est Christus Redēptor S. Th. 3. p. 1. noster realiter, & verè, non solum sub tota hostia, sed sub qualibet particula hostiæ quantumuis minima. De quo in 4. in notis Resolutionibus Theologicis.

¶ Notandū tamen, q̄ si Deus per suam absolutā potētiā in quantitate tam parua, qualis est granum sinapis, hominem conseruaret, non posset tunc cibi homo exerce-re opera vitalia, eo quod requirant huiusmodi opera, membrorum distantiam, & organorum dispositionem, qualis in tam parua quantitate non potest esse.

¶ Quinta cōclusio. In accidentibus tamē quāuis sit probabile quo ad intentionē, & extēnsionem etiā dari minimum, probabilius tamen est non dari. Probatur, supposito q̄ in rebus successiuis hoc contingat, q̄ incipiat per vltimum nō esse, & desinunt per vltimū sui esse. Cum lignum incipiat calefieri, tunc est verum: nunc non est calor, & immediatè post hoc erit calor: sed in istis non datur minimum quo ad inceptionem: quia quocunq; instanti dato, in quo est motus, ante illud iam erat motus: ergo eadem ratione quocunq; gradu caloris dato extenso per lignum in aliqua parte, pri⁹ fuerat extensus per partem minorē: & sic non dat minima extēnsio. Similiter quocūque gradu dato intensiōis, quantumcūque minimo, ante illum fuit minor. Neque est eadem ratio de forma substantiali, quæ requirit certas, & determinatas dispositiones, non quales requirit accidens.

5. Cōclusio. In accidentibus nō datur minimum.

¶ Contra istam quintam conclusionem quidā tenentes contrarium argumētatur, probantes dari minimam intensiōem, & extēnsionem. Accidens enim propter substantiam est: sed substantiales formæ sibi minimam determinant quantitatem, vt dictum est: ergo & determinabunt accidentia alia quo ad minimā extēnsionem & intensiōem: vnde Arist. tex. 36. argumentatur. Si totū est terminatum, & etiā partes.

1. Argumē. contrariæ opiniois.

Aristo.

Solutio.

¶ Ad hoc argumentū respōdetur, tenēdo quæ in cōclusione quinta posita sunt, solū probare dispositiōes requisitas ad formæ introductionem substantialis, esse determinatas per maximum, & minimum: sicut late probatum est, tamen non probatur, quod in motu alterationis datur qualitas remississima primò per motū introducta, propter inconueniens dictum: sicut neque datur remississima pars exten-

E fionis

fionis primò calida.

¶ Argumé. Adhuc grauisimum est argumentum ex dictis Aristo. qui vniuersaliter dicit (vt supra diximus) quòd entia permanentia incipiunt per primum sui esse: at qualitas est ens permanens: ergo per primum sui esse incipit: ergo datur prima qualitas minima tam in intensiõne, quàm in remissionẽ.

Solutio. Ad hoc respõdetur, quòd Arist. id dixit de entibus, quæ per generationẽ habet esse substantiale, & de alijs accidentibus, quæ non habentur per motum alterationis, tamen accidens quod habetur per motum alterationis, non incipit per primum sui esse, sed per vltimum non esse, vt dictum est. Itaque sicut in motu non datur primum in

stans esse, neque datur in qualitate quæ per motũ acquiritur. Quòd si qualitas in instãti produceretur, sicut de spiritualibus contingit, & similiter de sensationibus, dato quod sine resistentia aliqua producerentur, nõ successiuè, sed in instanti habet esse, tũc esset dicendum quòd haberent esse per primum sui esse.

¶ Multa alia solent hinc argumenta multiplicari, quæ ex proposito relinquuntur, vt seriosis locum demus. Sine fructu enim hæc congeruntur sophismata. Hic ergo sit primi libri physicorum finis, in quo de principijs rerum naturalium agitur, nempe de materia, forma, & priuatione.

Finis primi libri Physicorum.

S E C V N D V S L I B E R P H Y S I - C O R V M.

IN hoc secundo phisic. Aristo. de natura agit, & de rebus naturalib⁹, quæ constant ex naturis, scilicet ex materia, & forma, quarum quælibet natura dicitur. Et de quatuor generibus causarum, scilicet, finali, efficienti, formali, & materiali. Tractat etiam de fortuna, & casu: & quomodo cum ista contingant rarò, & non habeant causam per se, reducuntur ad causam efficientem.

S P E C V L A T I O . I. Secūdi lib. Phisic. Vtrum rectè definiatur natura.

Definitio naturæ, infròte secundi libri posita, talis est. Natura est principium mouendi, & quiescendi ei in quo est: primum, per se, & non secūdum accidēs: sed vtrum sit bona?

Argum. 1. ¶ Videtur quòd nō. In cœlo est natura, cū sit ens naturale, & tamen ibi non est principium motus: ergo definitio malè posita est. Maior nota. Et minor probatur. Quia principium motus in cœlo non est eius forma, sed intelligentia motrix: quia non posset esse talis motus tam regularis ab intrinseco, quin viueret cœlum: sed cœlum non habet

vitam: ergo neq; motum ab intrinseco.

¶ Nec eius materia est principium passiuū naturale motus: quia cœlum naturaliter esset inclinatum, ad motum circularem, quem habet: sed hoc est falsum: vt in 3. Metaph. ostendit Auicenna: & est manifestū, cum omnis mot⁹ naturalis oportet sit vel à medio, vt est leuium: vel ad medium, vt est grauium: sed motus ille cœlorum neque à medio, neque ad medium est: ergo nullo modo est naturalis. Item, quia non est in eo principium quietis, cum non quiescat: ergo in eo non est natura.

Anticenna.

¶ Secūdo. In elementis est natura, tñ non est ibi principium motus ab intrinseco. Patet. Non est in igne tale principium actiuū, quia haberet vitam: neq; est passiuū per hoc, quòd potest aliam recipere formam: quia se queretur, quòd ferrum respectu formæ statua diceretur natura: quia habet quòd possit recipere talem formam artis, & ratione consistentiæ partium, & propter durtiem: sed hoc est falsum.

Secundo.

¶ Præterea. Si ratio naturæ in hoc consistit, quòd sit principium motus eius in quo est, sequeretur quòd sola viuentia haberent naturam: quia sola ipsa ab intrinseco habent tale principium: quia nutriuntur, & augentur: consequens est falsum: quia grauia mouentur à seipsis, sicut ab interiori principio deorsum: quia non videtur à quo alio: & semen animalis antequam viuat, & aqua calida reducendo se ad frigiditatem.

Tertio.

¶ In contrarium est Aristo. qui sic definit.

¶ Pro solutione speculationis oportet notare ex Aristot. 5. Metaphysic. text. 5. quòd hoc nomen, natura, prius fuit impositum ad significandum generationem nascentium: & sic natura idem est, quòd nascitura, seu natiuitas: at nasci solum viuentibus conuenit. Et quia in generatione viuentium in semine dicitur virtus inclusa intrinsece, vt à sua virtute disponatur, & moueatur ad generationem animalis, deriuatum est nomen natura, non solū ad actum genera-

Incontra.
Nota. 1.

Multis modis natura sumitur.
S. Tho. p. p.
q. 118. ar. 1.

tionis, vt est natiuitas, sed ad principium intrinsecum motus eius in quo est: siue sit actum siue passiuum principium, siue in viuentibus, siue in non viuentibus, siue motus sit alterationis, aut augmentationis, siue secundum locum: quomodo cunque id quod principium intrinsecum est talis motus, natura dicitur: & in hac acceptione Aristot. sumit quando ipsam definit, dicendo, esse principium mouendi, & quiescendi.

¶ Et quia ex principijs naturalibus essentia rei constat, nomen est etiam extensum ad significandam essentiam rei, quæ terminus principalis est generationis. * Vt ex materia & forma in hoie resultat totius: natura scilicet, humanitas, quæ forma totius dicit. In hoc sensu hic in tex. 14. ait quod natura se habet ad naturam id est, nascituram, vel natiuitatem, sicut sanitas ad sanationem: vt sicut sanitas sanationis est terminus, & est per eam: sic natura, vel species rei per natiuitatem, quæ est terminus eius: & quia essentia rei principalis per formam, quam per materiam dicitur, forma magis natura, quam materia.

¶ Ex ista consideratione naturæ rursus emanauit alia distinctio formæ, vt quedam sit, quæ est forma partis, alia quæ totius. Illa quæ partis est, contra materiam distinguitur: sed quæ totius, est natura ipsa, quæ est essentia rei constans ex materia, & forma, quæ in abstracto declaratur: sicut humanitas in homine, & equitas in equo.

¶ Secundò notandum videtur, quod Commentator comen. 2. notat, hanc definitionem esse analogam, vel æquiuocam (vt explicat Egidius Romanus in principio huius, dubio. 2.) Quale est definitum, talis est eius definitio: cum ergo natura in his, in quibus habet esse, sit quasi æquiuocæ, quia quicquid est in supercoelestibus, & in istis inferioribus, totum est quasi modo æquiuocæ, & sic æquiuocæ est data definitio. Non oportet ergo, quod secundum eandem rationem, & uniformiter, conueniat omnibus: sed in aliquibus natura erit principium motus & quietis: in aliquibus verò motus tantum, & motus non eodem modo: quia in aliquibus est principium motus secundum locum solum, in aliquibus verò secundum augmentum, in quibusdam autem secundum alterationem, vel etiam secundum generationem. Hæc ex Commentatore. Respondeamus ergo per conclusiones. Et. 1. sit.

¶ Definitio naturæ posita ab Arist. est bona, & sufficiens. Probat. Ad bonam definitionem requisita omnia, in tali definitione ponuntur: quia primo loco generis ponitur quod sit principium, & causa: quia tamen materia, quam forma principium est vnde motus, & vtrumque in suo genere causæ, quæ hæc formalis, illa materialis: & causa quidam supra principium, influxum dicit, quod habet materia, & forma, licet non eodem modo principium motus, & quietis: quia quando est principium motus, sit & quietis: quia per motum ad quietem. Quod dicit primum, est ad excludendas accidentarias formas, quæ quibus sunt principium motus, non tamen principium substantiale sunt, sed instrumentale: licet est grauitas, & leuitas in elementis, & calor naturalis in animalibus.

¶ Quod additur per se, & non secundum accidens: siue sit ad excludendum casum & fortunam. (vt aliquibus videtur) quæ sunt causa per accidens: vel sit ad excludendum artem medici, quæ licet sit principium sanationis eius in quo est, non dicitur natura, quia non de per se sed de per accidens: quia accidit, quod talis infirmus sit medicus.

¶ Sequitur ex hoc, quod forma tamen sit natura, non dicitur natura, eo quod sit principium generandi sibi simile extra: vt quod ignis ignem extra se possit generare: sed dicitur natura, quia habet principium motus ascendendi sursum. Sic forma animalis non dicitur natura ab eo quod generet, sed ab eo quod animal per formam nutritur, augetur, & localiter mouetur. In hoc enim salua tur ratio naturæ, etiam si nunquam sit generatio extra. Et sic ens naturale dicitur, quod in se habet tale intrinsecum principium.

¶ Hæc est Arist. intelligenda de natura 2. modo: quæ intrinsecè in rebus consideratur: nam ipse naturam aliam fecit primam, quæ primum motorem appellat: de qua in. 8. infra.

¶ Secunda conclusio, quæ velut corollarium est præcedentis: tam forma, quam materia natura dicitur. Patet: quia id est natura, quod est principium motus, & quietis: sed tam forma, quam materia est huiusmodi: ergo. Cui enim conuenit definitio, oportet & conueniat definitum: forma est principium actiuum, & materia passiuum. Forma quidem, vt patet discurrendo per omnia naturalia entia, princi-

Conclus. 2.

Causa supra principium dicit influxum.

Corolla.

Nota.

Conclus. 2.

Ratio.

Duplex forma, quedam partis alia totius.

Notan. 2. Auero Egidius. Aut. libr. 1. sup. sufficien. tia. c. 5.

principium actiuum reperitur, & intrinsecum, & materia ipsa susceptiuum principium demonstratur. Magis tamen ipsa forma natura dicitur, quam materia, quanto nobilius est agere, quã pati. Et vniuocè hoc nomen natura conuenit materiæ, & formæ. Etiam si contrarium Commenta. & Alberto Magno videatur: quia dato aliter materia sit pars, quam forma, tamen vtraq; est pars essentialis rei, vt supra diximus in primo li. & si habet quod propriè dicatur natura: quia natura abstrahit ab hac, vel illa parte, cū solū dicat, quod sit principium per se: q̄ reperitur ita in materia, sicut in forma.

¶ Probari potest vniuocatio ex Aristote. qui dicit, magis esse naturam formam, quam materiam: sed comparatiuum omne positiuum præsupponit, & in eo fundatur. Si ergo magis est natura forma, quam materia sequitur materiam esse naturã, & propriè naturam, & non æquiuocè.

¶ Tertia conclusio. Sola viuentia dicuntur entia naturalia ratione principij actiui, quod forma substantialis est. Patet. In solis viuentibus forma est principium actiuum eius in quo est: ergo sola ipsa dicuntur entia naturalia ratione formæ. Patet. Viuere (vt Aristot. 2. de anima tex. 13.) consistit in hoc, quod res à sua propria forma mouetur, aut ad motum augmentationis, aut alterationis: vt in plantis, aut vltra, motu sensitiuo: vt in animalibus, aut vltèrius motu locali: vt in perfectis animalibus, aut intellectu: vt in homine: ergo viuentia habent in se à forma substantiali principium huiusmodi motus.

¶ Sed probatur q̄ solū viuentibus conueniat, q̄ principium huiusmodi sit intrinsecum: quia forma substantialis ignis non habet se mouere intrinsecè, neque aqua existens in sua naturali dispositione se mouet, neque aurum, neque ferrum. Et in hoc posita est differentia inter viuentia, & non viuentia, quod viuentia habent perfectionem sui status in motu: ita vt quandiu mouentur, viuunt: non viuentia tamè, habent perfectionem sui status in quiete: & si sint in suo loco naturali, non mouentur.

¶ Quarta conclusio. Non viuentia dicuntur entia naturalia ratione principij intrinseci passiuu quod est in eis, sed actiuu principium habent ab extrinsecò. Probat. Non viuentia dicuntur entia naturalia, & ex naturis composita, sicut dicuntur

& viuentia: quia vtraque ex materia, & forma constant: ergo debent dici naturalia, vel ratione principij actiui, vel passiuu intrinseci: sed non dicuntur ratione intrinseci principij actiui, quod est forma, cū sola viuentia sic dicantur, vt dicit tertia conclusio, sequitur quod non viuentia dicantur entia naturalia ratione principij intrinseci passiuu, id est, materia, q̄ docet hæc quarta conclusio.

¶ Ex quo sequitur, quod calefactio passio aquæ, non dicitur naturalis ratione formæ ignis, sed à natura aquæ, putà à materia, quæ habet inclinationem ad recipiendum illum motum, Dixi, calefactio passio: quia si ipsa consideratur actio, vt ab igne procedit, est naturalis igni: quia secundum naturam eius est. Ecce quomodo viuentia, & non viuentia entia naturalia dicta sunt, & ex naturis constant: tamen est differentia latissima in hoc, quod sit intrinsecè principium actiuum, vt in viuentibus: aut passiuum, sicut in non viuentibus. Nunc oportet respondeamus ad argumentum.

¶ In primo argumento tangitur difficultas de cœlorum motu, vt sit à principio intrinsecò, & an sit naturalis. S. Th. dicit ante Aristo. quosdam opinatos cœlos moueri à propria forma: & sic dixerunt cœlum esse animal, & in hoc consequenter loquebantur. Sed tamen Aristo. qui negauit esse cœlum animal, vt habet veritas (quicquid Cai. dicat) de quo infra ex proposito, motum cœlorum dicit ab intrinsecò, scilicet ab intelligentijs euenire. Sed Egidius Romanus (qui doctor fundamentalis merito dictus est) in principio huius, 2. dubio. 1. ait. Motus cœli potest dici dupliciter naturalis. Primo, ratione motoris. Secundo, ratione mobilis. Ratione motoris quidem, quia motor cœli est quasi forma eius, & anima eius: non quod ex huiusmodi motore, & mobili vnum fiat secundum esse: sed pro tanto cœlum dicitur esse animatum: quia motor eius approximatus inluit ei motum, qui est quoddam opus vite. Ex parte igitur motoris cœlum mouetur à principio q̄ est in ipso: tum quia motor eius est appropriatus sibi: tum quia est quasi anima ipsius. Tertio, quia huiusmodi motor est in ipso cœlo, quia vbi operatur substantia separata, ibi est.

¶ Secunda via ex parte mobilis: nam cū leuia per naturam moueantur à medio

Corolla.

Ad argum. S. Th. p. p. q. 70. art. 3.

Caiet. super Psalm. 133. Egidius.

An motus cœli dicatur ei naturalis.

Commēta. Albertus. Magnus.

3. Cōclu.

Ratio. Aristo.

4. Cōclusio. Non viuētia dicuntur entia naturalia ratione materiæ.

& graua ad medium: coelum, quod per natura neque graue, neque leue est, habet ex natura sua, quod nec moueatur ad medium, neque ad medio, sed circulariter, circa medium. Motus ergo eius est naturalis. Et natura in ipso est aliquo modo principium huius motus: quia ex natura sua habet quod sit aptum natum sic moueri. Et dicit ulterius, quod motor coeli non potest dici extrinsecus, cum sit quodammodo anima eius. Sic enim coelum mouetur a motore separato, quod etiam mouetur a principio intrinseco, Hæc Egidius, qui sumpsit hoc ex Comen. qui in primo de coelo, commen. 4. r. & inde substantia orbis, & 1. 2. meta. id affirmat, quam sequitur Paulus Venetus, & alij.

¶ Contrariam sententiam ad Comen. & ad communem opinionem. Auicenna. 9. meta. tueretur, qui ait. & probat, motum coeli non esse naturalem simpliciter: quia neque habet in se principium actiuum, neque passiuum illius motus, neque inclinationem ad illum: tamen non dicitur violentus, sed præter naturam: quia neque habet naturalem inclinationem, neque repugnantiam. Huic opin. Auicenna subscribit. doctor Sub. Opinio Auice. & doctoris subtilis secundum considerationem particularem videtur quod habeat probabilitatem, vt ille motus non dicatur ei naturalis, neque ratione formæ, neque ratione materiæ, solum habendo respectum ad neutram potentiam in eo, eo modo quo de superficie doctor sub. ponit exemplum, que non habet neque naturalem potentiam ad albedinem neque repugnantiam, sed neutram ad hanc, & ad illam. Pro solutione tamen argumenti ponamus propositiones.

¶ Prima propositio. Coelum mouetur motu circulari naturaliter. Probatur ex Arist. 1. 2. meta. tex. 10. qui ait. Coelum habet materiam non in potentia ad aliam formam, sed ad motum localem. Et. 1. coeli. text. 1. 3. & 1. 4. probat ex professo, quod motus coeli circularis sit ei naturalis.

¶ Ratio est, quia Deus sic attingit a fine vsque ad finem fortiter, vt omnia disponat suauiter, disponendo quamlibet rem secundum naturam proprios motus: sed qui a principio dedit igni, vt calefaceret naturaliter, & aquæ, vt frigeraceret, & arboribus, vt fructificarent, dedit coelo, vt circulariter moueretur: at motus in supra dictis censetur, & dicitur naturalis, quare & non dabitur coelo?

Mirabile est hoc, quod Deus a principio creasset coelum inter corpora nobilissimum, & velut causa inferiorum, & quod cum alijs daret naturaliter suos motus, solum coelum priuaret?

¶ Præterea. Quælibet res habet aliquam inclinationem secundum naturam: ergo & coelum habet: sed non videtur quæ sit, nisi ad motum illum circulaem, quæ habet a principio conditionis suæ: ergo talis motus erit ei naturalis. Non enim melius alicuius ex natura inclinatio cognoscitur, quam quod a principio semper habuerit.

¶ Confirmatur: quia aut materia, aut forma, aut vtrunq; simul sunt in coelo principium illius circularis motus, vel non: si sic, habeo intentum, quod ille motus sit naturalis: si non, sequitur quod neque forma coeli, neque materia eius sunt natura, cum nullo alio modo (vt ex definitione naturæ patet) dicatur natura: & sic neque coelum esset res naturalis, quia non componitur ex naturis, quod contra Commentatorem habemus libr. de coelo. quaestio. 2.

¶ Secunda propositio. Principium motus naturalis in coelo non solum materia est, sed forma principalius. Patet: quia cum nullus alius motus conueniat coelo, nisi ille, qui est circularis, si solum ratione materiæ conueniat ille motus, nullus alius ei conueniret ratione formæ, & forma coeli non esset natura: sed hoc non est dicendum: quia coelum est naturalis res composita, non ex natura, sed ex naturis, scilicet, ex materia, & forma: ob id iste motus naturalis in coelo non solum ratione materiæ, sed ratione formæ naturalis est: & sic intelligit Aristotel. quod sicut graui, & leui conuenit naturaliter motus sursum, & deorsum, ratione formæ, sic & coelo conuenit motus circularis ratione formæ: cum & ratione formæ illi conueniat illa figura circularis.

¶ Et probari posset etiam, quia (vt ex Egidio dicebamus) corpori non graui, neque leui per naturam, quale coelum est, competit motus, qui circa medium est, qualis circularis.

¶ Tertia propositio. Quauis motum naturalem coeli possimus dicere esse ratione motoris: quia a principio quo coelum habet esse, mouet, & dicitur ipsi coelo affixus angelus mouens, & quia ex diuina ordinatione non desinit a motu, magis quam si a forma esset, tamen quia angelus forma coeli non

Comenta. Pau. Venc.

Auicenna.

Seco. in. 2. d. 2. quaest. 6. Quomodo motus coeli dicatur naturalis.

Proposi.

S. Th. p. p. q. 70. ar. 3. ad. 4. Ratio. 1. Sapien. 8.

Motus coeli naturalis.

Ratio. 2.

Confirma.

Proposi.

Ratio.

f. o. 1.

Egidius.

Proposi.

non

non est, neque intrinsecè mouet, sed extrinsecè: non debet dici propriè motus à natura, ob hoc, neque cœlum viuere, vel habere vitam. Hęc propositio patet ex supra dictis: quia ad motum naturalem oportet intelligatur à principio, quod natura est, quæ intrinsecum est, ex quo constat res naturalis: sed angelus non est intrinseca pars cœli, neque ex ipso componitur, vt forma aut materia: & naturalis motus non potest dici propriè: nisi naturalè vocemus, quod à principio rei est, etiam si ab intrinsecis principijs non sit. Similiter probatur, quod cœlum neque viuit, neque est animal: quia ad hoc est requisitum, vt sit id quo viuens viuit formaliter in ipso. De quo infra latius.

Ad secundū. ¶ Ad secundum dicimus elementum habere naturam, & consequenter in se habere principium sui motus, non actiuum ratione formæ, sed passiuum ratione materiæ, ita, vt ignis corruptio, & aquę calefactio sit naturalis illis: quia passum confert vim patiendi. Et passum conferre vim, est formã educi de potētia materiæ ad sensum suprã expositum: aut saltem quod materia sit in potentia naturali, quæ ad eius receptionē concurrat: vt in hominis generatione contingit, dato anima rationalis non educatur de potentia materiæ, vt ibi dictum est.

In. 1. libro
specul. 7.

¶ Sed respectu formæ artificialis materia non dicitur habere principium naturale. Quantunuis enim per artem sit dispositū ferrum ad statuum, non dicitur materiam habere appetitum naturalem ad talem formam artis, neque dicitur educi de potentia materiæ propriè: quia formam educi de potentia materiæ est respectu agentis naturalis, & non artificialis. Ob id neganda est sequela, quæ in argumento fit.

Ad tertium ¶ In tertio argumento tangitur difficultas, quæ est disputanda in proprio loco in 8. infra, vbi Aristot. probat: quod omne quod mouetur, ab alio moueatur. Et si quod intrinsecus mouetur, oportet distinguere partem mouentem à parte mota, vt in etherogeneis viuentibus contingit: vt in animali cor mouet alia membra: & ob hoc grauia, & leuia non dicuntur intrinsecè moueri, sed a generante. Et dato in lapide, verbi gratia, quis consideret partem mouentem, formam, & partem motam, materiam, nō potest esse: quia forma non est quæ agit, sed suppositum, mediante forma, neque maté-

Arist. 8.

physi. t. 3.

S. Tho. ibi.

cōtra Greg.

in. 2. d. 6.

& Iad. de

quo Capre

elus in. 2.

d. 6. q. 1. cō

tra. 1. cōclu

sionem.

ria est quæ descendit, sed lapis. Non enim forma animalis nutrit, neque materia nutritur, sed totum animal nutrit, & auget se per formam, quod si isto modo concederetur de lapide, per hoc quod forma ageret, iam sequeretur, quod lapis moueret se, sicut animal mouet se: quod est contra Aristotelem.

¶ Dicuntur tamen ista inanimata à generante moueri, per hoc quod habent à generante impetum, quo moueantur naturaliter ad locum suum naturalem, quādo sunt extra: sicut qui lapidem impellit, dicitur imprimere in lapide impetum: siue sit qualitas distincta à lapide, siue non, est impertinens. De quo in. 8. & Ægidius Romanus in principio huius dubio. 3. Sol enim mouet vapores sursum, dando vaporibus calorem: vapores non mouent seipso, sed mouentur à sole: ita generans dando grauibus, & leuibus formas suas, dat mouere, nam graue postquam habet formam grauis, quantum est de se, semper est deorsum. Quod si moueat se deorsum, quādo est extra locum, est de per se, scindendo medium, remouendo prohibens, ergo graue antequam habeat formam grauis, est in potentia essentiali, vt sit deorsum, & indiget causa per se vt moueatur ad talem locum. Generans ergo dando graui formam, est causa effectiua per se, vt graue deorsum descendat. Et grauia & leuia dicuntur moueri à generante, & mouentur à se de per accidens. Vnde forma grauis potest dici principium actiuum respectu motus, qui consequitur naturam formæ, ac si ab eo produceretur. Et in isto sensu Sanct. Tho. dicit, formam grauis, & leuis quodammodo esse principium actiuum sui motus: tamen super Aristot. in loco citato in octauo simpliciter dicit in graui, esse principium passiuum sui motus: alibi latius.

¶ Ad id quod de semine in argumento tangitur, ferè similis est responsio. Virtus enim seminis uirtus generantis est, per quam generans se immutat vsque ad producendum animal, licet aliter quam in graui, & leui: quia grauitas, & leuitas sunt principia passiuæ: uirtus tamen seminis est actiua: sicut uirtus in grano ad spicam producendam de hoc infra.

¶ Ad id de aqua, quæ se reducit ad frigiditatem, quando calida est, Paul. Venetus in hoc libr. 2. Physicorum ponit opiniones

Quomodo
in animata
dicuntur mo
ueri à gene
rante.

S. Th. de po
tētia. q. 5.
art. 5.
S. Tho. 8.
phy. et. p. p.
q. 3. 2. art. 4.

Varia opi.

1. Opinio. **Auicennæ.** varias. Prima est Auicennæ, qui dicit fieri à forma substantiali aquæ: at quia non declarat an mediante frigiditate, quidam dicunt mediante formali frigiditate: alij mediante virtuali: alij sine ea.

2. Opinio. **Ægidij.** ¶ Secunda est opinio Ægidij, quolibet. 7. quæst. 16. & 18. quòd reductio fit à forma substantiali aquæ, non per se, sed per accidens, quia intendit corrumpere caliditatē, & producit frigiditatem.

3. Opinio. **Burlei.** ¶ Tertia est Burlei, quòd illa reductio non fit à forma substantiali aquæ, saltim ubi pl⁹ est caloris, quā frigiditatis: quia à proportionē minoris in æqualitatis non fit actio, sed fit à medio circumstante frigiditate paulatim frigefaciente.

4. Opinio. ¶ Quarta opin. est Iacobi de Forliuio, qui dicit, quod aqua nunquam est uniformiter calida: ob id partes frigidiores frigefaciunt calidiores.

5. Opinio. ¶ Quinta est eiusdem Pauli Veneti dicitis, quòd inclinatio naturalis aquæ est certa densitas: ob idque quòd cum calida sit rarior quàm debeat, reducit se ad densitatē, & sic frigit. Sed omnes has opiniones physicè loquendo oportet rejicere, & impugnare. Illa enim reductio aquæ calidæ ad frigiditatem fit à generante aquam: sicut quando graue est extra suum locum naturalem, motus ad talem locum tribuitur generanti, & motus aquæ calidæ, quia ultra suam naturalem dispositionē est, debet tribui generanti. Et quidē aqua nunquam debet intelligi, quandiu manet sua forma substantialis sine frigiditate: sicut ignis non potest intelligi absque calore aliquo: imò non videtur improbabile asserere, quod

quoniam aqua esset summè calida, in ea intelligatur magis de frigiditate, quàm de calore: quia si summa frigiditas esset vt. 8. requisita, videtur ad conseruationem, saltim ultra gradum medium, vt. 5. scilicet, ita vt cum minori non possit stare aquæ forma. Et dato hoc non esset difficile intelligere, quomodo maior frigiditas posset præuolare contra calorem: sed ponamus quòd tenendum est, quod in aqua nimis calida minus sit de frigiditate, quàm de calore, tunc fiet reductio ad frigiditatē mediante talifrigiditate. Et dato sit maior calor à p⁹portione minoris in æqualitatis fiet actio: quia illud à p⁹portione minoris in æqualitatis non fit actio, intelligit de accidentibus cōtrarijs existentibus in sua naturali dispositione: sed quando vnum accidens est extra suum sub-

iectum, etiam si sit fortius, poterit pati à minori, si sit in sua naturali dispositione: quia calor extrà non habet vnde conseruetur: & sic frigiditas in aqua calida quoniam sit minoris intensiōis gradualiter, quam sit calor in eadem aqua, quia tamen aqua est in suo subiecto naturali, & in sua naturali dispositione, conseruatur ibi, & poterit agere, & præuolare contra calorem: quia extra suam dispositionem est, & non conseruatur à subiecto: & ob hoc dicunt medici quòd infirmum animal, quòd semel est vltra suam naturalem dispositionem, non ita facile ab intrinseco reducit ad sanitatem & integrum statum naturalem: quia hoc fit per hoc, quòd pars sana mouet non sanam: & cum in agendo repatiatur, calor naturalis fit debilior, & indiget medicinis extrinsecus adiuuari.

¶ Ecce ergo quomodo aqua ad frigiditatem reducitur (quā tunc sit calidissima) à sua forma substantiali, principaliter mediante frigiditate actuali, quæ semper manet. Et iste motus tribuitur generanti danti illam formam, quæ conseruatur cum frigiditate, & non sine ea. Qui in aqua negant frigiditatem actualem, sunt decepti ex experiētia, eo quòd aqua calida magis, & vehementius adurat, & comburat, quàm flamma ignis: & cū in ignis flamma nulla sit formalis frigiditas: sic dixerunt de aqua: sed decepti sunt, quia non est ex eo, quòd sit maior calor in aqua calida quàm in igne, sed quia forma ignis est rarior, & aqua est densior, fortius sentitur calor in aqua condensata: nam fortior est virtus unita se ipsa dispersa. Vapor enim, qui ab aqua calidissima exhalatur, tam intensum habet calorem sicut aqua, sed non tantum adurit: quia cum rarior sit, minus de multitudine materię: & sic minus calefacit: sic digitus ferri incensi non habet tantum caloris, quàm flamma ignis, aliàs ferrum esset ignis, sed tamen quia magis de multitudine materię, magis adurit: cum ergo in aqua nunquam sit summa caliditas, oportet intelligere actum ualem aliquam frigiditatem.

¶ Et quia de natura hic sermo est, non erit ab re, loco appendices in fine specula. ponere modos omnes, quibus dicitur natura. Primo natura dicitur generatio viuentiū, vt diximus in principio: & patet in textu. Secundo dicitur quòd est principium intrinsecus motum, vt hic difinitur.

Tertio,

Quo aqua calida reducat se ad frigiditatem.

Probabile quod in aqua summè calida sit magis de frigiditate, quàm de calore.

aliqua à p⁹portione minoris aqua litatis sit actio.

Non est neganda frigiditas in aqua etiam si sit calida.

maioris

est

est

est

est

est

est

est

est

est

est

est

est

est

¶ Tertiò sumitur pro quacunque essentia, seu quidditate, vt cum dicimus, alia est natura substantig, alia qualitatis.

¶ Quarto. Pro quacūq; differentia specifica, vt naturā hois, dicimus esse rationalem.

¶ Quintò. Pro quacunq; proprietate, quæ rem consequitur in separabiliter: vt homo natura scire desiderat.

¶ Sextò. Pro causis motiuis vniuersalibus ipsius vniuersi, tam intellectualibus, quàm corporalibus: vt cum dicimus, tota natura comparatur Deo, vt instrumentum, principali agenti.

¶ Septimò. Sumitur pro essentiali ordine rerum concurrentium, per se, & principaliter, ad perfectionem vniuersi: vt cum dicimus solem stare est cōtra naturam.

¶ Octauò. Sumitur pro Deo, non in se considerato: sed pro vt est dirigens omnes causas secūdas in actionibus suis naturalibus: & in quātum est omnium motuum primū principium: vt cū dicimus natura, instituit solem declinare in zodiaco, modo ad austrum modo ad Septentrionem, ob alternam rerum generationem & corruptionē,

¶ Nonò. Sumitur à medicis pro cōplexione, vt rebarbarū colere purgatiuū natura est, & pro virtute formatiua, quæ deseruit generatiuē, vt cū dicimus naturam in generatione animalis incipit à formatione cordis.

¶ Decimo, apud moralem philosophum sumitur, pro consuetudine: vt dicimus consuetudo est altera natura, comibus istis modis natura sumitur: sed in isto loco, in secundo sensu tractat Aristote. vt dictum est.

¶ SPECVLATIO SECUNDA. Vtrum forma sit principium actionis.

Væritur hic quoniam de actiuitate sermo incidit, & natura principium actiuum dicitur ratione formæ, vtrum sic attēdatur penes formam, quòd solum penes eam sit.

¶ Videtur, quòd non. Et sit argumentum vltimum quæstionis præcedentis de ferro candente. Si forma esset actionis principium, sequeretur quòd actiuitas in agenti-

bus deberet attendi penes multitudinem formæ: quia diminuta virtute, oportet descrecere essentiam, sicut augeri, ea aucta: sed hoc est falsum. Nam in ferro candente minus est de calore, quàm sit inflam maignis, & tamen ferrū magis adurit: ergo actiuitas non est atēdenda penes formam.

¶ Secundò. Causæ secundæ nihil operantur, sed solum ipse Deus: ergo actiuitas nō debet penes formam attendi. Antecedens probatur: quia Deus, & natura nihil faciūt frustra: sed causæ secundæ efficiētia est superflua, Deo concurrente, qui in omnibus est per essentiam præsentiam, & potentiā, vt Theologi affirmant: ergo nullo modo attendenda est causalitas penes formam actiuitatem.

¶ Tertiò. Si forma substantialis esset per se principium quo, agens ageret, ergo & accidentalitatis esset quo, instrumentale principium ad eundem effectum: consequēs est falsum, quoniā accidēs produceret substantiam, & vltra perfectionem speciei ageret: ergo & illud ex quò sequitur. scilicet quòd forma substantialis sit principium actiuitatis.

¶ In contrarium est Aristote. qui dicit formam esse principium & causam motus.

¶ Pro solutione notādum, in præsentis speculatione, sermonem esse de efficiētia formæ: & quia causa formalis ab efficiēti distincta est (vt infra dicemus) hic queritur, vtrum causa efficiens per formam agat, tanquam principio quo, ita vt causalitas agentis sit ratione formæ. Et simul, & semel tangitur, quòd in causa efficiēti, sit causalitas, & quòd in formam quā agens agit.

¶ Secundò est notandum circa efficiētiā quàm præsupponit hæc speculatio, variam fuisse opinionem, non solum philosophorum, sed etiam Theologorum.

¶ Prima opinio fuit quorundam tollentium omnem causalitatem causæ secundæ, siue vniuersalis, siue particularis, fuerit. Dicunt enim, quòd solus Deus est, qui omnia operatur ad præsentiam causæ secundæ: ita vt ignis non calefaciat, sed Deus in præsentia caloris, & non aliàs, ex pacto posito, sicut ad præsentiam prolatis verborum sacramentalium in Eucharistia se ponit in sacramento: vt si nunc statueret Deus, quòd ad prolationem horum verborum: fiat ignis, tunc faceret ipse ignem. Hanc opinionem, si opinio dicenda est, tenet, ex professo Gab. Licet longè ante eum, vt citat S. Th.

Secundò.
Arist. 1. de celo, te. 32.
1. sen. d. 37
S. Th. 1. p. q. 8. art. 2.

Tertiò.
Aristote. 2. phys. text. 39. & in. 3. t. 17.

Notand. 2.

Variæ opi.

Gabr. in. 4. sent. d. 1. q. 1.

1. Argum.

S. Th. in. 2. d. 1. q. 1. ar. tic. 4. aliqui tenerint. Dicit ergo Gabr. q̄ causę secundę nihil re vera faciant, sed Deus ipse. Hęc sententia penitus est reiicienda, & Sanct. Thom. in loco citato dicit eam esse stultam: nemp̄ quod tollat ordinem vniuersi: nam si causę secundę nihil faciunt, iam esset compertissimum res omnes esse otiosas, atq; superfluas, & absq; aliqua necessitate, quod diuinę sapientię derogat.

2. Opinio. ¶ Alia in alio extremo fuit sententia, vt tolleretur omnem causalitatem, & concursum primę causę, & tribueretur secundę, vt Deus nihil operaretur immediatę cum ipsis, sed solum ageret ipsa Deus ad cōseruationem causarum. In hoc extremo fuit Durandus.

Durand. in 2. sent. d. 1. q. 5. Quod sit erroneum hocasserere, alijs clarū faciemus in. 2. sentent. in nostris Resolutionibus (si Dominus dederit.) Nunc tamen falsitas comprobatur ex illo Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur. &c. Et B. Grego. super illud Iob. 8. adnotauit: quę constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Et est ratio ad hoc: Res omnis naturalis per eandem formam operatur, per quam habet & esse (esse enim propter operari est) est ergo eo modo quo res à Deo pendent in esse, pendent in operari: sed ab eo pendent in esse immediatę, per suam pręsentiam cōseruando, vt etiam dicit Durand. ergo ab eo pendent in operando.

Gregorius. B. Aug. lib. 48. sup. gene. c. 12. & lib. 5. c. 20. ¶ Confirmatur. Quia rem fieri, est esse acquirere: sed res dum sunt, cōseruantur à Deo: ergo cum fiunt, Deus attingit earū productionem.

Confirmatio. ¶ Quia rem fieri, est esse acquirere: sed res dum sunt, cōseruantur à Deo: ergo cum fiunt, Deus attingit earū productionem.

¶ Confirmatur. Quia rem fieri, est esse acquirere: sed res dum sunt, cōseruantur à Deo: ergo cum fiunt, Deus attingit earū productionem.

Auicenna. ¶ Alia fuit opinio in hac forma, quę dicit, quod Deus creauit primum ens, id est, angelum primum, & ille per virtutem receptam à Deo creauit secundum angelum, & ille secundus tertium, & vltimus cœlum: & cœlū ista inferiora. Isti moti sunt, quia non poterant intelligere, quomodo causę inferiores concurrerent immediatę simul cum Deo: quia si Deus concurreret, ipse solus videretur sufficere. Hęc opinio Auicennę tribuitur, & docet S. Tho. quę etiam est contra fidem Christianam: maxime, quia creatio, est solius Dei, vt in superioribus probatum est in primo speculatione. 6.

¶ Quo ad causam formalem est considerandum, quod quędam est causa formalis substantialis, & alia est accidentalis: sicut in igne datur sua forma substantialis

lis, qua formaliter est ignis & calor est formalis causa, sed non substantialis, sed accidentalis. Sit prima conclusio.

¶ De causa efficienti loquētes, ad omnem motum, & omnem actionem naturalem, nec Deus solus, vt dixit reprobata prima opinio, neque creatura sola, vt dixit secunda & tertia, sed Deus simul cum causa vniuersali, & particulari concurrat. Hęc est via regia, qua oportet incedere, non declinando in vnam, aut aliam partem. Hęc ex reprobatione opinionum probatur. Et addendum est, quia alijs nulla esset causa efficiens in istis inferioribus præter Deum.

¶ Secundò. Quia nulla esset causalitas in istis inferioribus, nõ esset maior ratio, quare Deus ad pręsentiam solis illuminaret solum, & frigefaceret ad pręsentiam aquę: sed videmus, quod ad pręsentiam aquę sic frigefacit, quod neque illuminat, neq; calefacit: & ad pręsentiam solis calefacit, & illuminat, quod non facit ad pręsentiam aquę: causa ergo est, quod naturaliter ex conditione à Deo indita habent, q̄ operentur cū ipso Deo certos, & determinatos effectus.

¶ Neq; valet dicere ratione pacti hoc esse, quia Deus pepigit ad pręsentiam solis illuminare, & ad pręsentiam aquę frigefacere: nam quero, aut illud pactum est aliquid superadditum naturę rerum, aut est de in trinfeca ratione? Si primum: sequitur q̄ nõ est illud de natura rerum: & aqua ex natura sua non habet, quod magis frigefaciat, quàm calefaciat. Si hoc est de essentia rerum, habeo intentum, quod sit de intrinseca ratione solis illuminare. Quod si hoc est naturale, sequitur quod naturaliter operatur Deo concurrente, & Deus nõ potuit ipsis naturis rerum manentibus, sine miraculo aliud facere, quin sol illuminet, & aqua frigefaciat.

¶ Secunda conclusio. Forma substantialis cuiuslibet rei est formale principium, & principale, quo agens agit. Patet ex Aristot. infra in. 3. tex. 17. vbi ait, quod species, seu forma, principium est, & causa motus.

¶ Ratio est. Omne quod agit, eò agit, quod & actu est: sed quęlibet res actu est per suam formam substantialem, per quā in specie cōstituitur: ergo sequitur q̄ ipsa agens formaliter agit. Maior est nota: quia p̄ hoc q̄ quid sit in potentia solum, nõ agit: vt si aqua in potentia calida est, non calefaciet, neq; equus

1. Conclusio

Deus concurrat immediatę cū cau. 2.

S. Tho. p. p. q. 8. ar. 1. 2. Ratio.

Obiectio. Solutio.

2. Conclusio.

1. Ratio.

quus in potētia equum producet, nisi per id quod actu sit equus.

2. Ratio ¶ Item. In omni agente intētio est, sibi pas-
sum assimilare: sed huiusmodi assimilatio
in forma est: ergo sequitur, quod per ipsā
tanquam per principium formale agit.

3. Cōclusio ¶ Tertia conclusio. Forma accidentalis est
principium instrumentale quo agens agit.
Probat. Quia vt dicebamus, per id agens
agit, per quod actu est: sed sicut est actu per
formam substantialem, & actu est per for-
mam accidentalem: ergo sicut efficiēs ope-
ratur forma substantiali, tanquam princi-
pio quo, principali, & operabitur accidentā-
li forma, tanquam principio quo, instrumen-
tali: & ignis actu calidus per calorem calefa-
ciet, producendo formam ignis, tanquam
quoddam instrumento, calore vtens.

4. Cōclusio. ¶ Quarto conclusio. Forma accidentalis nō
solum instrumentū est quo agens agit, sed
est quo, attingitur formæ substantialis pro-
ductio, vt scilicet, ignis per calorem, non so-
lum calorem, sed formam substantialem
producat: imō & posito miraculo. in sacra-
mento eucharistia, accidēs attingit ad sub-
stantie productionē, vt in primo libro pro-
batum est, quando ex hostia cōsecrata fiūt
vermes, & nutritio. Prima pars conclusio:
est contra nōnullos aliās graues authores,
qui habent pro inconuenienti asserere, quod
forma accidentalis possit esse instrumen-
tum ad producendam formam substantia-
lem. Probat. Ferrū inflammatum (cum
tamen nō sit formaliter ignis, sed solum ha-
bet calorem participatum ab igne) stuppā
applicatam inflāmat, & causat ignem: ibi
est forma substantialis ignis, & non est à for-
ma substantiali ferri: oportet, ergo sit à for-
ma accidentali eius, scilicet, à calore.

5. Ratio. ¶ Item. Virtus feminis in matrice immedia-
te producit animam tanquam virtus gene-
rantis: quia semen est in potētia corpus vi-
uens: tamen illa virtus est accidens.
¶ Et quidem in animalibus, quæ ex putre-
factione generantur, apertissima est ratio:
vbi forma cadaveris ab accidentibus pro-
ducitur. Prædicta conclusio est S. Thom.
qui ait. Immutationes naturales non fiunt
immediate à forma substantiali, sed ab ea
mediantibus accidentibus: ergo ipsa acci-
dentia sunt causa instrumentalis ad forme
productionem attingentia: & agēs agit for-
ma substantiali, vt principio quo: & acci-
dentali: sed tamen ista vt instrumento, illa

vt quo principale, per quam & habet esse
substantialiter.

¶ Quinta conclusio. Calor ab igne separa-
tus (modò sit extensus in quātitate) eundē
producet effectum, quem produceret si ef-
set in igne. Hoc probatur in sacramento al-
taris. Nam naturaliter effectum habet, quē
haberet, si panis adesset. Et cum aqua cali-
da calefacit manum, illius calefactionis nō
est danda causa forma substantialis aquæ,
sed calor est, qui in virtute ignis agit. Proba-
tur etiā. Calor (verbi gratia) vt. 8. est dispo-
sitiō sufficiens ad introductionem formæ
ignis: ergo vbicūq; sit, poterit eodem mō-
do id causare: sicut virtus feminis in absen-
tia eius, à quo decisum est, generat animal.
¶ Dixi in conclusione, si modò calor sit ex-
tensus: quia cum actio debeat recipi in quā-
to, & extenso, non posset exerceri nisi ab
agente, quod sit extensum.

¶ Ex hoc sequitur, quod si calor vt. 8. esset
summus, qui suapte naturā non potest esse
nisi in igne, si per miraculū esset separatus
ab igne, eodem modo produceret formam
substantialem ignis, sicut si non esset se-
paratus.

¶ Sexta conclusio. Actiuitas in agente ve-
nit consideranda penes multitudinem for-
mæ, tam substantialis, quam accidentalis.
Itaq; ignis bipedalis ea proportionē, qua
habet magis de forma substantialis ignis,
& de accidentali caloris, quam ignis peda-
lis, poterit in eadem proportionē effectum
producere. Hæc ex superioribus constat.
Cum virtus agentis sit forma, qua actu est:
ergo quantum habebit de actu, habebit &
de virtute ad agendum: sed actum habet se-
cundum rationem formæ, & substantialis
quo ad actum substantiæ, & accidentalis
quo ad esse accidentale. Intantum est verū,
quod si forma esset infinita, & actiuitas in-
finita esset. Quapropter in creaturis non
datur actu infinitum: vt infra in tertio, spe-
cula. secunda probabitur.

¶ Quod si quis obijciat contra conclusio.
eo quod in prima conclusione dictum est,
causas vniuersales cōcurrere, & Deum cū
particulari: & cum eadem sit actiuitas ex
parte vniuersalis, quantum diminuat de
bipedalitate, semper actio erit eadē: vnde
non sequitur, quod actiuitas sit considerā-
da penes multitudinem formæ.

¶ Respondetur: dato ita sit, quod vniuersa-
les concurrunt causæ, sed quia determinatio
actiōnis

5. Cōclusio

Ratio

Corollaria

6. Cōclusio

Ratio

Obiectio

Solutio

tio actionis respectu vniuersalis causæ est pēdens à particulari causa: quia videtur de terminare vniuersalem ad concursum, actiuitas venit consideranda penes actiuitatē ipsius causæ secūda, & particularis. Et sufficit, q̄ in ipsa sit diminutio in virtute, ad hoc quod sit etiā in actione. Exēplum est. Deus cōcurrit cum homine ad actionem, & ipse homo quodammodo determinat ipsum Deum ad agendum. Si tamen remis se agat homo conaturt vnum, Deus concurret vt vnum, neque facit maiorem actiuitatē in actu, quā sit in causa particulari.

Causa particularis de terminat vniuersalē ad actionē.

Ad primū.
Sor. in isto
2. q. 4. in fo
ultio. ad. 5.
Notand. 1.

Ad argumentum.
¶ In primo, in quo tangitur vnde dignosci possit actiuitas: penes intensionem, vel aliūde est notandum, quod multitudo formæ attendi debet penes multitudinem materiæ, ita vt in eadem proportiōe vbi plus de materia, plus de forma, & e contra: quia forma educitur de potentia materiæ, & materia actuat per formam.

Notan. 2.

¶ Secundò notādum, quod multitudo materiæ cognoscitur per extensionem, & intensionem, vbi est equalis densitas, aut per densitatem, vbi est æqualis extensio, & intensio. V. g. Flāma ignis bipedalis plus habet in duplo multitudinis formæ, quā flāma ignis pedalis, vbi vtraque esset flamma stuppæ æquæ raræ: vbi vero flamma pedalis est densior: vt quando fumus ligni viridis inflammatur, non est dupla materia in igne bipedali, neque duplex forma: imò plus formæ & materiæ, potest esse in igne minori. Et in rebus calidis patet euidētius, quæ nō sunt formaliter ignis. In pruna pedali quercu, plus multitudinis est calor, q̄ in pruna pini: quia quercus est lignū densius. Et multo plus in ferro æquali, quia densius: vbi sunt æquales quantitatēs, & intensiones.

Notand. 3.

¶ Tertiò notandum, q̄ multitudo formæ non est cognoscenda penes intensionem: quia neque in ferro, neque in aliqua alia re, quæ non sit ignis formaliter potest esse tā intensus calor, quā est in flamma rarissimi ignis: quia calor est dispositio naturalis ignis, non potest esse fumus calor, nisi vbi sit ignis. Ex quo sequitur, quod æqualis multitudo caloris in materia æquæ extensa, intensior erit vbi materia fuerit rarior: & hinc fit, quod in ferro, & si non sit formaliter ignis, quia nō est calor summus, si applicetur stuppa, incenditur, & fit ignis:

quia illa multitudo caloris magis intenditur, quia in materia rara.

Ad formā.

¶ Ad formam igitur argumenti deueniendo, negatur quod in ferro calidissimo sit minus multitudinis calor, quā in flamma stuppæ, licet in flamma stuppæ sit intensior ob raritatem materiæ. Neque est verum, quod vbi calor est intensior, sit magis de multitudine formæ, & magis consequenter de actiuitate, nisi cætera sint paria in raritate: imò in ferro pedali est multo plus multitudinis caloris, quā in stuppa, ob id vehementius agit.

¶ Itaq; ex ista solutione aduertendū est, q̄ ex intensione maiori, vel minori, non oportet metiri maiorem, vel minorem formæ quantitatem, & virtutem: quia si cætera nō sint paria, poterit esse intensior calor, & nō tantum de forma, & sic neq; de actiuitate.

Nō ex intensione maiori oportet metiri actiuitatem, si cætera non sint paria.
Ad. 2.

¶ Ad secundum sufficienter responsum est. Non enim ponitur ipsius Dei causalitas superflua, neque similiter ipso concurrente, causalitas causæ particularis: quia sic habet rerum ordo, & diuina dispositio, vt cū eis concurrat, & secundum proprios actus earum agere sinat.

D. August.

¶ Ad tertium, similiter in quinta & sexta cōclusionē responsum est. Non enim habemus pro inconuenienti, q̄ accidēs vel instrumentum concurrat cum agente principali ad substantiæ productionem: & contingit in putrefactione, vt ipsa accidētia cū Deo concurrant vt instrumentum, & in sacramento altaris, vt dictum est.

Ac. 3

¶ Circa hanc causalitatem maiorem, vel minorem penes formam, multa multiplicatur argumenta à modernis, à Coronelo, & ab Spinosa, sed cum iactura temporis. Vide si placet tibi in. 2. phys. fol. 36. apud Spinosam, & Soto in. q. 4. 2. phys.

Coroncl. Spinosa. Soto.

¶ SPECVLATIO TERTIA. Vtrum tantum sint quatuor genera causarum.

Via de causa efficienti, & formali in præcedentibus dictū est, & de materiali multa in primo, & in isto secūdo, & de finali solum obiter mentio facta est, oportet inquiri, an solū sint ista quatuor causa.

¶ Videtur

Primū arg. ¶ Videtur quòd non sint tot causarum genera: nam causa à causando dicitur: sed materialis causa non causat, quia materia nullius est actiuitatis, vt dictum est. Neque formalis, causat: quia solum habet esse formale in composito: & si aliqua efficientia deberet attendi: solum esset efficere actu esse, quod est formalis effectus. finalis etiā nō causat: quia de ratioe causę est, vt sit prior, effectus: sed finis nō est prior sed posterior.

Argumē. 2. ¶ Præterea. Non datur causa efficiēs: quia si aliqua esset, maximè illa, de qua Aristot. ponit exemplum text. 29. scilicet, consellator pater: sed istę non sunt causę: quia stat consilium dari, quando non fiat: ergo consellator non est causa: aliàs eo posito, poneretur effectus. Item. Stat patrem esse, quando non est filius: nam dum generat, filius non est.

Argumē. 3. ¶ Tertiò. Sunt plura genera causarū: ergo non sunt solū quatuor. Patet: quia fatum: fortuna: casus, sunt causę, & nō est aliquod genus istorum quatuor.

In cōtrari. ¶ In contrarium est Aristot. in tex. 68. huius. 2. libri.

Notand. 1. ¶ Pro solutione notandum, quòd consideratio de causis, inquantum cognitionis sunt principia, ad Dialecticum spectat: & sic tradit Aristot. Et de ipsis in quantum sunt differentię entis, ad Metaphysicum: vt. 5. meta. tex. 2. quia ens diuiditur in id quod se habet vt causa, & in id quod vt effectus.

Aristote. in 2. Poste. ca. pit. 11. ¶ Cōsideratio tamen de causis, vt ad suos applicatur effectus, ad physicum spectat: & sic Aristotel. in isto. 2. physicorum de causis agit.

Notand. 2. ¶ Secundò, notandum, quòd de causarum numero fuit varia opinio apud antiquos.

Prima opi. ¶ Primò, illi qui ponebāt vnum rerū principium aërem, vel aquam, ignorauerunt causam formalem, vt ait Arist. 1. Meta. quia illa entia ponebant vt causam materiale: & isti ignorant causam formalem, ignorauerunt efficientem similiter, & finalem: nam efficiens producit formam propter finem. Quod Cicero ostendit, quando de Democrito loquēs ait: quia ignorauit causam efficiētē, ignorauit & finem: & omnia à casu esse dixit.

Opinio. 2. ¶ Plato in Timæo in alio extremo plures quam quatuor posuit causas: nempe sex, Materiam, finem: efficientem principalem, & instrumentalem: formam extrinsecam, & separatam ideam, & formam intrinsecam

particularem.

¶ Aristot. tamen medius, meliūs quatuor solum posuit causarum genera, qui exemplarem ad causam formalem, & instrumentalem ad efficientem reducit.

¶ De materiali causa dicendum, quòd ipsa sit subiectum primum quod generationi subijcitur.

¶ Materia triplex est: in qua, ex qua, & circa quam. In qua, idem est, quod subiectum formę: & hæc est triplex. Materia prima nudè considerata: & sic est subiectum formę substantialis. Et materia sub accidentibus, quę in animalibus corpus physicum. Et tertia materia accidentium, siue naturalium, siue artificialium, siue corporalium, siue spiritualium: vt anima, & lignum.

¶ Materia ex qua secundum Commenta. conclu. 3. r. est triplex. Compositionis tantum: vt literę sunt materia syllabę: & lapides, & ligna materia domus. Alterationis tantum: vt vinū, ex quo corrupto fit acetū: & panis, & pisces, ex quibus alteratis, & corruptis animal nutritur. Alterationis, & compositionis simul: vt mel, acetum, & sal sunt materia oxymeli: quia fit ex ipsis, alteratis quidem, sed manentibus secundum substantiam, vt putat Commen.

¶ Sequitur ex istis, quòd omnis materia, in qua forma naturalis, est materia ex qua, quia forma substantialis educitur de potentia materię, & omne accidens corporeum educitur de potentia subiecti.

¶ Materia circa quam, est obiectum potentię, vel habitus: vt color respectu potentię visiuę.

¶ Causalitas materię non est aliquid producere, sed est concurrere in genere subiecti: de cuius potentia forma educitur: & in hoc saluatur eius causalitas.

¶ Aduerte, quòd modus causalitatis materię, maximè ostenditur in hoc quod est limitare, & restringere amplitudinē formę, quā recipit: nam si forma receptibilis in materia: vt calor daretur extrā materiam, haberet omnē perfectionem & gradū suę naturę: & quia recipitur in materia: necessario proportionatur, & limitat per materiā: & ex hoc formę separate à materia, dicuntur, habere quandam infinitatē: quia non terminantur à materia: & formę materiales, e cōtrariò, dicuntur limitatę: ex hoc ergo quod forma recipitur in materia limitatur, & hæc est causalitas materię: non quod det aliquid esse

Tertia opi. Aristot.

De materiali causa.

Materia in qua.

Materia ex qua.

Corollā.

Materia circa quam.

esse formæ, neq; influit, neque perficit: sed quia limitat secundum suam capacitatem: & non manet secundum totum esse debitum naturæ suæ: & hoc est quod dicimus concurrere in genere subiecti, de cuius potentia educitur. De quo vide Capreol. in. 1. senten. distinct. 43. quæst. 1.

DE FORMALI causa.

E causa formali, quæ est species, & exemplar (vt ait Arist. tex. 28.) est dicendum, quod sit actus, per quem res in aliquo certo esse specifico constituitur.

Sicut est duplex esse, duplex est forma: substantialis, & accidentalis.

S. Thom.
3. p.

¶ Item. Duplex est forma: Quædam partis: alia totius: quæ partis est, actuat materiam: & totius, quæ se habet vt forma respectu suppositi: vt humanitas respectu hominis, vt supra diximus actuat totum.

¶ Forma accidentalis: alia artificialis, & alia naturalis: & hæc, alia spiritualis, & alia corporalis. Et quæ corporalis, quædam quæ se tenet ex parte materiæ, vt quantitas, alia ex parte formæ, vt qualitas.

¶ Modus causandi huius est, concurrere tã quam actus, & terminus quo generatiõis, per quem id quod fit, habet esse. Vbi notandum, non esse vniuersaliter de ratione causæ, esse priorem suo effectû: sed hoc solum conuenit efficienti, & materiali: formali verò, & finali minime: quia sufficit sint simul cum suo effectû. Forma quidem prius natura componit, quàm totum fit: at quia esse conuenit non parti, sed toti, non est prius forma, quàm totum: & ideo, quia totum est, partes sunt: sicut, quia albedo dealbat, lignum est album: non tamen, quia albedo est alba. Ideo quando dicitur causam esse id, ad cuius esse sequitur aliud, nõ intelligitur generaliter, quod causa prius natura sit, sed quod prius natura componat, aut quodam modo moueat: sicut finis, qui antequam sit, mouet agentem: forma verò informando, & componendo acquirat esse in toto.

* ¶ * Causalitas, causæ formalis consistit in hoc, quod actûando materiam, coarctat ip-

sam: seu eius potentialitatem: pro quanto ante aduentum formæ, materia erat in potentia, ad aliàs formas varias, sed postquam hanc recepit, quoad ista est, non potest aliam recipere: sic docet Sanct. Thom. prima part. quæstio. 7. arti. 1. & idem de forma artificiali, dicendum: itaque & materia limitat formam, & coarctat, vt diximus: & forma coarctat materiam, & limitat eam: sed alia & alia consideratione: & forma dat esse formale se ipsa, & non per actionem: in quo differt ab efficienti: ita vt forma det esse vt quo, & efficiens esse, vt quod, vel sic dicendo forma dat esse, vt principium intrinsecum, & efficiens, dat esse, vt principium extrinsecum.

DE CAUSA efficienti.

Ausa efficiens est primum principium unde incipit motus. text. 29. quæ modum habet causalitatis concurrendo influere in effectum.

¶ Diuiditur primò causa efficiens, in causam per se, & per accidens. Illa est per se, quæ virtute suæ naturæ producit effectum. Vel sic. Est illa, ad quam intrinsecè ex sua natura sequitur effectus: statuarius causa est statuæ. Et Deus, & intelligentia, & cœlum, licet non denominentur à suis effectibus, dicuntur causæ per se. Per accidens illa est, quæ suapte natura non est requisita, sed per accidens concurrat, vt musicus ædificat. Non sic hæc. Calidum calefacit: quia illa prima de per accidens, & secunda de per se. Inter causas de per accidens, causa sine qua non, computatur. Quapropter qui sacramenta nouæ legis dicunt esse causa gratiæ sine qua non (vt aliqui putant) simpliciter dicunt in re non esse causa gratiæ: quia causa per accidens, non est simpliciter causa. Quod est contra Ecclesiæ determinationem, in concilio Florentino. sub Eugenio III. & nostris temporibus in Tridentino sub Paulo. III. vbi definitum est, quod sacramenta nouæ legis causant gratiam, & continent. De quo aliàs: & tetigimus supra speculatio. 6. in solutio. ad. 3.

Causa per se, & per accidens.

Cõtra Oca in. 4. q. 2. & Scot. d. 1. q. 5. & Duran. q. 4. & Marfil. q. 2. arti. 3. & Gabril. dist. 1.

Cano. rele. de sacra. iiii. genere.

¶ Sequitur

¶ Sequitur ex ista diuisione causæ, Ocam in primò sent. d. 2. q. 10. malè dixisse, quando inquit, non esse magis per se istam: Calidū calefacit, & ædificator ædificat, quàm ista: Musicus ædificat, cū sit contra Arist. & veritatem: quia vna est causa per se, & alia est per accidens. De per accidens est, q̄ musicus sit, qui ædificat: quia musica non est per se ordinata ad ædificandum, sed cōtingit quòd ædificator sit musicus. Vnde licet causa faciendi sit accidens, non sequitur q̄ causa faciendi sit de per accidens: sicut ignis calefacit & sua forma substantiali, & calor: tamen dato sit calor accidens, de per se calefacit, & statuarius de per se causa est statuæ quanuis operetur per artem, quæ est accidens.

Causa vniuersalis, particularis remota proxima.

¶ Causa tam de per se, quàm de per accidens diuiditur in vniuersalem, & particularem: seu in proximam, & remotam.

¶ Remota, & proxima, duplex: aut ratione suppositi, aut ratione prædicationis. Primo modo illa dicitur remota causa, quæ prior est, & quæ mouet alias sicut medicus ad Phlebotomiam: & proxima, quæ venā incidit. Et alijs verbis: causa immediata, & mediata dicuntur causa vniuersalis, & particularis: vt sol causa est vniuersalis, & homo causa particularis: non eò q̄ Sol non attingit effectum, sed quia mouet aliam causam particularem, & inferiorem.

¶ In prædicando est, vt medicus, & artifex non sunt duo agentia: sed quia vt artifex superior quàm vt medicus, dicitur artifex causa vniuersalis in prædicando, & medicus particularis.

Vniuersalis in causando, & prædicando.

¶ Causa vniuersalis diuiditur in vniuersalem in causando, & in vniuersalem in prædicando. In causando: vt sol; quia causat vniuersaliter plura: & in prædicando: vt artifex respectu medici. Et omnis causa, quæ est vniuersalis in causando, est vniuersalis in prædicando: vt docet S. Tho. hic super tex. 32. Nam sicut sol est causa vniuersalis in causando, est & in prædicando: non quòd sol de homine dicatur, quia homo non est sol: sed quia prædicatur de eo, & de omnibus alijs, quorum causa est in ratione causæ: hoc modo, q̄ homo sit solum per se hominem generans: sol verò est generans corpus, & animal per se. Ignis est calefaciens per se: sed sol est calefaciens, & alterans, & frigefaciens: medicus est causa per se sanitatis, sed artifex sanitatē, & statuum, & do-

mum facit. Itaq; sicut causa est vniuersalis in causando, erit & in prædicando, & e cōtra.

¶ Causæ plures concurrentes ad eundem effectum: quædam dicuntur essentialiter subordinatæ: aliæ accidentaliter. Primo modo sunt illæ, quæ sic se habent, q̄ vna sine alia nō potest agere: vt homo, cœlū, Deus. Accidentaliter, quando vna sine concursu alterius potest agere: vt pater, auus, & proauus. Agit, n. pater, quādo auus est mortu⁹.

¶ Diuiditur causa rursus in vniuocam, & æqui uocam. Vniuoca illa est, quæ effectū similem in specie producit: vt homo hominem generando. Æqui uoca est, quæ non idem in specie: vt sol hominem, vel murem producendo. Non enim in specie est similitudo inter causam, & effectum.

¶ Causarum est alia, à qua effectus dependet inferri, & in conseruari: & hæc est æqui uoca causa: vt est De⁹. Alia est causa, à qua effectus solum pendet in fieri, & non in cōseruari, & est vniuoca causa. De quo S. Th. Et sic sol est causa, à qua effectus in esse, & conseruari pendet. Et tandem omnia inferiora à suis causis superioribus pendent: quia sunt causæ æqui uocæ respectu effectuum inferiorum.

S. Th. p. p. q. 104. ar. 1.

¶ Causarum, quædam dicitur prima causa: alia secunda. Prima causa est Deus solus. Aliæ omnes infra Deum, causæ secundæ dicuntur, siue sint vniuersales, siue particulares, quæ à prima dependent in essendo, & in causando.

¶ Causarum particularium, quædam est disponens: alia consilians: alia adiuuans. Sic etiam dicuntur causæ totales, & causæ partiales. Causæ sufficientes, & insufficientes. Nam disponens, causa sufficiens est.

¶ Causarum particulariū, alia principalis, alia est instrumentalis. Principalis illa est, quæ agit per propriam virtutem, intendens perfectè sibi passum a similitudine: sed instrumentalis est illa, quæ agit per virtutem principalis causæ. Exempla sunt clara: vt anima in nutritione est causa principalis, & calor est instrumentalis.

¶ Duplex est instrumentum: coniunctum, & separatum. Coniunctum est illud, quod nullam virtutem recipit à principali agente, nisi motum, quo actu mouetur: vt ferra, & calamus: quæ instrumenta nihil faciunt, nisi moueantur. Instrumentum separatum est, quod recipit virtutē à principali agente: & operatur, etiam si actu nō moueatur ab eo: vt

eo: vt

eo: vt est semen decifum à viuente. Est virtus quædam separata, quomodo concedit Doctor. S. & alij sacramenta esse diuina instrumenta respectu gratiæ: quia ipsa sacramenta causant per virtutem à Deo receptam: & sunt velut instrumentum separatum: & virtus illa à Deo collata sacramentis, fit diuina institutio eorum ad talen effectum causandum: quia Deus, qui poterat se solo causare gratiam, instituit huiusmodi sacramenta, quæ causent gratiam. De quo alibi ex professo.

¶ Causa rursus diuiditur, vt quædam dicat causa in actu, alia dicat causa in potetia, in actu domû faciēs, in potentia domificator est: quia nō ois domificator actu domû facit.

Tex. 34.

¶ Causarum alia positiua est, & alia est priuatiua. Positiua est: vt gubernator nauis est cōseruatiua, & positiua causa conseruā di nauem. Priuatiua causa est, absentia gubernatoris: vt dicatur esse causa submersio nis: nō quia ipse aliquid in absentia positi uē agat, sed quia nō exhibet suā presentia.

Nota.

¶ Considerandum tñ, qd priuatiua causa nō dicitur causa per accidēs, sed per se est causa, quādo tenet, & debet suā exhibere presentia: sicut in exēplo posito. Absentia gubernatoris causa dicit submersio nis nauis: sed nō debet dici causa de per accidens, sed per se: quia tenebatur ad presentia, & sic imputatur ei. Secūs esset de illo, cui cōmissa nō est cura nauis: quia eius absentia causa de per accidēs diceretur, etiam si in veritate, si præsens esset, non periclitaretur nauis. Quòd nauis pereat, potest causam habere duplicem: positiuam, ventorū impetum, & priuatiuā, absentia gubernatoris.

¶ Aliæ possent dari diuisiones causarum, vt quædā sit naturalis, quando effectus est naturalis, & alia supernaturalis, quando est effectus miraculosus. Et causarum naturalium, quædam est causa libera: & alia naturalis ex necessitate agens, nisi impediatur, vt sol. Exempla sunt clara.

* ¶ Pro complemēto huius speculationis operę pretium videtur tangere: an causæ eadē sint, incorruptibilium & corruptibilium: vel solum quæ dicta sunt intelligantur de causa corruptibilium horum inferiorum: & alia sit speculatio, & ratio incorruptibilium vt cœlorū, intelligentiarū, &c. Pro solutione oportet distinguere de causis: quia quædam sunt primæ simpliciter, & vniuersalissima: aliæ sunt secundariæ, sed

vniuersales: & in tertio loco sunt proximæ & particulares. Et oportet distinguere etiā de rebus incorruptibilibus, considerantes: nā quædā sunt permanentia, vt intelligentiæ & cœlū: alia sunt, autē successiua, vt motus, qui in cœlo secūdū Arist. est perpetuus. &c.

¶ Ad dubium, sit primum assertum: principium primū vniuersalissimum tam incorruptibilium quā corruptibilium, vnū solū est efficiens, & finis, Deus benedictus. Et hæc est sententia non solum fidelium: sed Arist. in. 1. 2. Metaph. tex. 23. & alibi.

Primum assertum.

¶ Secūdū assertū rei ppetuæ incorruptibilis, successiuę, vt est motus cœlorū, ad mētē Arist. principia secundaria vniuersalia sunt intelligentiæ & corpora cœlestia effectiua, sed incorruptibilium permanentium, quoad substantiam, vt cœlorum & intelligentiarum, solum primum vnū est principium, vt in primo asserto diximus in quo excluditur Auicennę error.

¶ Tertium: rerum corruptibilium, tam permanentium, quā successiuarum, eadē sunt principia effectiua, & motiua secundaria vniuersalia, quæ sunt incorruptibilia, vt intelligentiæ & cœlū, sic Arist. 1. 2. Meta. tex. 34. ppetuitatē gñationis, & corruptionis, reducit ad primū cœlū motū, vniiformi & simplici motu: & alternationē gñatiōis, & corruptionis reducit, ad motū planetarum sub zodiaco. & 8. Phil. tex. 48. dat rationē, & cū motus ab intelligentijs: cœlū & intelligentiæ causæ dicuntur vniuersales, secundariæ, sub prima, & cū causæ eadē, potest esse diuersitas & corruptio: quia materia eorum, est subiectiua priuationi, & cū qualitatibus contrarijs, &c.

¶ Quartum dictum: rerum corruptibilium tam permanentium, quā successiuarū, diuersa sunt principia motiua, effectiua, pxi ma: quia sicut sunt principia diuersa, sic & principia: cū vnūquodq; fiat à suo agente vniuerso, de quo Arist. 1. 2. Metaph. tex. 34. Et sic non oportet querere ideas secundū Platonem, neq; litem & amicitiam secundū Empedoclem: nec deos gustantes Nectar & Ambrosiam pro incorruptibilibus, vt dixit Hesiodus: & non gustantes pro corruptibilibus. Sunt enim fabulosa hæc, & indigna Philosopho. &c. Et aduerte qd modus causalitatis causæ efficientis, stat in hoc: quòd est efficere, vel producere rem siue secundum totam substantiam, siue secundum partem, siue secundum accidens.

Primo

Primo dicitur rem producere, in quo a materia distinguitur, cuius causalitas recipere est: & distinguitur a causa formali, cuius modus est dare esse quo, formaliter, & distinguitur a fine, cuius causalitas est gratia cuius. &c. & est considerandum quod hæc tria scilicet, dare esse quod, rei producta, & deducere rem ad esse, & efficere rem: idem significant: & istis tribus solemus declarare causalitatem efficientis. Dicitur efficere totam substantiam vt primum agens: dicitur vel partem: sicut agens quod formam producit educendo de potentia materia: vel accidens, sicut ignis calefaciendo. Etiam considerandum quod efficere rem multis modis contingit, scilicet, cum nouitate essendi, vt quando mundus productus est in tempore: vel sine nouitate, vt si mundus fuisset ab æterno per simplicem emanationem, quæ est propria Dei actio, vel per motum, & mutationem instam taneam, quæ conueniunt agenti naturali, in generatione substantiali: vel per solum motum, vt quando agens supponit subiectum actu, & producit quantitatem, vel qualitatem. &c. de hoc vide. S. Tho. 5. metaph. 2. text. 2. & Herueum quolib. 2. quæstio. 1.

tur realiter secundum presentiam localem, non ager: sic, nisi finalis causa applicetur. Et hoc est per cognitionem aut agentis particularis, si liberè agat, mouendo se in finem: vt homini conuenit agere propter finem: aut erit per cognitionem primæ causæ dirigentis: vt contingit in brutis, quæ non mouent se ad suos fines, sed mouentur potius. Et sic particulariter in finali causa causalitas consideranda est, vt in absentia moueat, cum per cognitionem præsens dicatur, non per contactum corporalem, sed spiritualement. Ob quod Aristotel. dicit, quod finis mouet metaphoricè: quia non agit per contactum realem: & sic intentionaliter mouet.

S. Th. 1. 2. q. 1.

Arist. 1. de Gen. te. 55.

¶ Est finis quo, & finis gratia cuius. Finis quo, est medium per quod venit ad finem: quod etiam finis dicitur, sub fine: vt si quis quærat medicinas, vt faciat potionem, tunc ipsa potio est medium, & est finis quo: quia herba & alia medicinalia colliguntur ad hanc potionem: sed sanitas est finis gratia cuius quia ipsa potio est propter sanitatem: & non inconuenit, quod aliquid sit finis, & medium ad finem, respectu diuersorum.

Finis quo, & finis gratia cuius.

¶ De causa finali aliqua adducuntur ab Ocam in secundo sententiarum quæstione tertia. & à Gabriele in 2. dist. 1. quæst. 5. sed non pauca notatu digna apud Sanctum Thomam.

Ocam. Grabi.

¶ Etiam hic considerandum, quod quando plures effectus ordinantur ad vnum finem, posteriores sunt finalis causa priorum, & priores effectus sunt causa efficiens posteriorum & causæ, sunt adinuicem causæ: vt si quis euellat herbas, & contundat, & faciat potionem quam sumat ob sanitatem, oportet dicere, quod potio habeat rationem finis, respectu colligendi herbas, & herbarum contusiones: tamen ipsa potio est effectus, herbarum & contusionis earum.

S. Th. 1. 2. q. 1. art. 2. & 3.

¶ Causæ finalis causalitas, & effectus, non est agens: quod mouetur à causa finali: nam idem esset causatum à seipso: quia accidit idem esse causam finalem, & efficientem: vt est in Deo: qui cum sit causa omnium, propter semetipsum sit operatus omnia.

Prouer. 6.

¶ Causatum ergo causæ finalis, est effectus causæ efficientis, connotando quod sit ab efficienti ratione motionis à causa finali. Itaque idem est effectus causæ finalis, & efficientis, sed sub alia, & alia ratione: sicut sanitas est effectus & potio, &

F causæ

DE CAUSA FINALI.

Causa finalis, quæ est cuius gratia aliquid fit, text. 3. attenditur, non penes efficere, sed penes mouere agens ad opus secundum, quod in intentione est.

¶ Finis habet rationem causæ secundum esse reale quod habet, quando est acquisitus: vt ly secundum, dicat rationem formalem finalizandi. Patet: quia finis est optimum, & vltimum: cuius gratia omnia fiunt: sed illud optimum, & vltimum est finis secundum esse reale: vt infirmum mouet ad sumendum potionem amarâ sanitas, quâ se consequitur sperat. Item: quia cum finis, & bonum sint idem, ex Aristotel. & non habet boni rationem, nisi secundum quod in re est, sequitur quod sub hac ratione mouet.

S. Th. 1. 2. q. 1. art. 6.

Arist. 1. Eth. cap. 7.

¶ Finis tamen mouet secundum quod est in intentione: vt ly secundum, dicat conditionem requisitam: vt est conditio requisita ad hoc quod ignis agat, applicatio comburibilis: nam si causa efficiens non applice

causae finalis.

* ¶ Aduerte: quod causalitas causae finalis, seu modus cauſandi consistit primo in hoc, quod finis sit illud cuius amore, vel deſiderio, vel delectatione, aliqd agitur ab alio: quia de natura finis est imprimere sui amorem, & inclinationem in agēte, quib⁹ trahitur agens ad operandum: & quibus seclusis non operaret: & ob id dicimus qd finis mouet agētē, & si fiat comparatio finis in ordine ad media quibus agēs agit, causalitas stat in hoc qd, medijs, dat quādā bonitatem, & amabilitatē, ex eo qd media sint in ordine ad finem: vt praeter eam quā ex sua natura habēt, habeāt hanc: vt si infirmus vt finē, intēdat sanitatē: sanitas quē est finis medicinae, quā est medium, dat quādam bonitatem, & dulcedinem etiam si secundum naturam suam sit amara, & abominabilis: vt cū suauitate sumat: ob sanitatem desideratam: & ablato deſiderio sanitatis refutat statim: hāc experientia cōstat: ecce quando intelligitur causalitas causae finalis. Et cum finis non dum sit actu, Auicenna libr. 6. metaph. c. 15. tenet: quod sit causa vt est in anima: & cum sequitur Paulus Socin. 5. Metaph. quā st. 3. & ad mētem Commēt. & S. Tho. cum finis sit qui mouet agens, & est conditio requisita, sine qua non moueret in finem: primū habet ab esse reali extra animam, producibili, vel acquisibili, vt sanitas producibilis & vt possibilis acquiri est quē mouet, & agit: nā medicus mouetur, vt actu producat sanitatē: quē in potentia est: & atleta pugnat vt acquirat victoriā &c. Secūdu quod cōsideratur, vt cōditio finis, habet ab esse in anima: nam si medicus non apprehenderet sanitatem, vt possibilem, non moueretur ad mēdendum: & non videtur hic sensus discordare ab Auicenna, quia eo dicit finem esse causam, quia in anima est: quia scilicet apprehendit vt possibile acquiri, & p. Cōm. in. 1. 2. metaph. Commēt. 3. 6. explicat quando dicit forma balnei ad extra, mouet vt finis: & vt est in intellectu, agit deſideriū, qd est dicere, quod ex esse potenciali producibili, vel attingibili, ad extra habet quod sit finis. Et ex apprehensione, habet quod actu appetatur: ob id apprehensio est conditio necessario requisita.

Conclusio. ¶ Solū sunt quatuor genera causarum, extra quas nulla causa est reperibilis: & istae quatuor sunt necessario ponēda. In hac cō-

clusionē intēdimus, qd nō sufficit vnā neq; duas, aut tres assignare rerū naturalium causas, sed qd quatuor dant & sunt: Materialis: formalis: efficiēs: & finalis: & vltra nullū aliud gen⁹ causae est, quia quacūq; causa data, quē verē causa sit, oportet vel vna sit ex istis quatuor, vel reduci debet ad aliquod gen⁹ causalitatis earū. Patet. Quia aut causa solū cōsideratur quoad esse: & ponitur causa formalis, quā dat quidditatē rei: aut cōsiderat res quātū ad fieri: & cū in istis inferioribus nihil aliud sit quā id, qd in potentia est, ad actū reducat, ponitur materialis causa. Et quia agens est qd educit id, qd in potētia est: vt sit actu, ponitur causa agens seu efficiēs. Et quia agens à fine mouetur: cū omne agens agat propter finē, ponitur & causa finalis: vltra nihil excogitandū venit circa rē naturalē. Et quidē istarū causarū hic in cauſando ordo seruatur, vt primò finalis causa concurrat: quā causarum causa dicitur, tanquā potissima, & principalis: quā mouet causam agentē ad effectū, & sequitur forma ab agente producta: & quia in aliquo subiecto praesupposito, in cuius potētia erat, materia ponitur, seu causa materialis. Et postremo cōsideratur causa materialis, ordine perfectionis, cū via generationis prior dicatur.

¶ Quod oēs sint istae quatuor requisitae, patet: quia quacūq; illarū deficiente, nō esset res naturalis: nā si tollas efficientē causam, non erit formalis, per qd forma educit de potētia materiae: qd si nō sit forma, neq; erit res naturalis, quā constat ex forma tā qd ex parte essentiali sui. Neq; sufficit ponere efficientem, & formale, nisi apponas materialē, vbi forma debet pducī, & de cuius potentia debet educi. Nec sufficit sint tres, nisi etiā finale ponas: quia si non sit finalis, non erit efficiēs, cū omne agēs agat propter finē. Finis enim est quod primò mouet.

¶ Probat alia pars, qd non sint ponēda plures: quia istae sufficiūt: vt constat: & nulla alia causa dari potest, quā non includatur in aliqua istarum, siue de instrumentali, siue de exemplari sermo sit.

¶ Ad primū argumētum patet solutio ex dictis: nam causa materialis non dicitur causa, quia causet agēdo aliquid effectiue, sicut facit causa efficiēs, formalis, & finalis: aliās esset cōfusio in causis: sed dicitur causa, quā ad rē naturalē concurrat, non vt agēs, sed vt suscipiens: & hoc est, ppter esse causam,

Ratio.

Arist. 1. physico. S. Tho. 1. 2. q. 1. artic. 1. & 2.

1. 2. q. 1. artic. 2.

Oēs 4. causae requisitae sunt.

Aristot. Ratio. 2. p.

Ad argum.

etiam

etiam si nullius sit adiuuitatis ad agere. Sic & causæ formalis causalitas non stat ut agat, ut efficiens, quia coinciderent: sed stat in hoc quod det rei naturali, esse specificū, & formale, in quo distiuguit ab alijs causis.

Ad. 2. ¶ Ad secundum similiter patet ex diuisione causæ efficientis, quomodo pater est causa, & consultor est causa, quanuis non semper sequatur consilium: quia non omnes causæ sunt eodem modo causæ.

Ad. 3. ¶ Ad tertium, dicendum, quod fortuna, & casus ad efficientem reducuntur, & fatum similiter, ut infra dicitur.

SPECVLATIO QVARTa. Vtrum ideæ sint causæ.

Ic (quia de causis est sermo) quærit, vtrum de alia causa, q̄ verè sit causa, & nō coinci dat eū aliqua illarum quatuor. Videtur q̄ sic. Ponūt ideæ à Pla

Argumē. 1.

tone causæ, & veræ causæ, à quibus dependent substantiæ rerum: tamen idea non est finalis: non est efficiens: quia positis, & cōcēsis ideis, sunt agentia naturalia: non formalis, quæ intrat rē: quia etiam data idea, ponitur forma in qualibet re, quæ est participatio ideæ: non est materialis: quia etiam ponitur materia, quæ non est idea: ergo danda est alia causa, quæ idealis dici potest.

Argumē. 2.

¶ Item. Quicquid sit de opinione Platonis, secundum veritatem catholicam Theologi ponunt ideas, licet non omnes conueniant in modo. Ponenda est ergo idea in Deo, & est causa, non efficiens, non finalis, neque materialis, neque formalis: ergo ultra quatuor illa genera oportet ponere aliud genus causæ, quod ideale est.

In contra.

¶ In contrarium est quod ex Arist. in specula. præcedenti est adductum.

¶ In his duobus argumentis duo tanguntur, quæ difficultatem habent. Primum, de ideis Platonis. Et dato Metaphysicus consideret de eis, in quantum ponuntur à materia separata, iuxta doctrinam Arist. qui per libros plures agit de eis in Metaphysica contra suum magistrum, non est extra propositum physicum de illis aliquid considerare, in quantum formæ dicuntur tales ideæ, & causæ indiuiduorum cum ad phy-

sicum naturalem spectet de causis confidendo ratio secundum hanc rationem.

¶ Secundum quod tangitur in secundo argumento est, de ipsis ideis, ut in Deo ponuntur à Theologis. De hoc quidem in loco proprio in Theologia tractandum: verum quia de ipsis considerandum est, in quantum causæ, sicut considerat Physicus de prima causa, quæ Deus est, & poterit considerare de ideis, prout in eo ponuntur, loquentes in lumine naturali: & sic nonnulla, pauca tamen adducemus.

¶ Quantum ad primum de ideis Platonis considerandum venit, inter graues auctores controuersum esse, an Plato posuerit ideas in sensu illo, quo tam vehementissimè, & acriter ad sanguinem vsque, impugnatur ab Aristotel. à. 3. libr. Metaphysicæ, vsque ad. 9. & obiter in alijs locis, maxime in Ethicis. An alius fuerit Platonis sensus, quàm ille, qui impugnatur ab Aristotele.

In Eth. lib. 1. c. 6.

¶ Sunt enim qui putent Platonem ideas posuisse ad modum quo Theologi ponunt eas in mente diuina: & eas dicit à rebus separatas, & æternas absque materia. Si sic, non solum non venit impugnatus in idearum opinione, sed imitandus, & sequendus. Omnes Platonici affirmant hoc: Eusebius in libr. de præparatione Euangelica. Seneca epistola. 66. & D. P. August. libr. 12. de Ciuitate Dei. cap. 26. & libr. 83. quæstionū quæstio. 46. & ipse Plato in Timæo dicit cælum esse à Deo factum per ideam. Sic etiam intelligit Platonem, Durand. in primo sentent. dist. 36. & Scotus. dist. 37. Marf. quæst. 1. prologi, & Faber Stapul. in suis introductionibus ad Metaphysic. & Mayo. in primo dist. 47. quæst. 3. Item Egubinus, de perenni philo. lib. 1. capit. 17. & 20. & in harmonia mudi, cantico. 1. tono. 1. capit. 9. & cantico. 2. tono. 1. 6. 7. 8. & 9. De quo Plotinus de pulchro, qui ad propositum optimè loquitur, Marfilius Ficinus

De ideis. Platonis. 1. sententia.

Eusebius. Seneca. D. August. Durand. Scotus. Marfilius. Faber. Mayr. Egubinus. Georgius.

* vide Commē. 12. metaph. com. 18. qui licet neget ideas substantias separatas, ut putabat Platonem intellexisse ponit tñ eas in primò motore: quia vult q̄ omnes forme inferius productæ, recipiant modum & mensuram ex dispositionibus stellarū: & ut ait omnia proueniunt ab arte intellectuuali ipsius Dei: & sic concludit quod omnes proportionales & formæ quæ sunt in potentia materiæ primæ, sunt actu, in primo motore.

Plotinus.

De modo
idearum se-
cundum Ia-
mbicum.

¶ Alij putat, q̄ Plato posuerit ideas sepa-
ratas, ad modum quo impugnantur ab Aris-
& alijs. Ex Iambico in symposio Platonis col-
ligit, ideas nihil aliud esse, nisi rationes rerū
naturalium in anima mundi sigillatas. Pro quo
oportet scire, animam mundi duos habere or-
dines: vnū, quo ab omnium rerū auctore,
in medio mundi egreditur: alterū, quo redit
in illum. In primo quidem tenebrosa, seu cau-
sa existit: in fine reditus ornata, seu mundū
adipiscitur. Iterū in reditu plures imaginā-
di gradus consequitur: vnus tñ, quo in illū
revertitur: & hic amoris dicitur origo, à
Platone in illo li. 2. quo ab auctore illo illu-
stratur. Et hic amoris pabulū dicitur. Ter-
tius est quo illi inhaeret. Et hic amoris incē-
dium. Quartus quo Deo plus appropin-
quat. Et hic amoris impetus dicitur est. Quin-
tus quo Deus vt sigillator in illa eius men-
te, omnium rerum naturalium formas de-
pingit: & hic omnium rerum naturalium per-
fectio dicitur. Vltimus est, quo omnes illae
ideae, rerumque similitudines habent esse
quietū, perfectūq̄. Et sic mundus dicitur. 1. or-
namētū, in quo amoris statū Plato posuit.

Tertia sen-
tentia de
ideis.

¶ Secundum ergo hanc intelligentiam, ideae
nihil aliud sunt, nisi rationes, & rerum simi-
litudines in anima mundi formatas: vt per
illas omnium rerum teneantur notiones, & eas
producere sciat. Cum autem anima homi-
nis in quinto fuerit gradu, rationes omnium
rerum sibi depinguntur. Veniens tamē ad
hominis corpus, mole ipsius corporis ob-
tunditur, & obnubilatur, atque obliuiscit:
& postea suum scire reminisci est: vt Ari-
stot. adducit contra Platonem.

Aristot. 1.
Poste. text.
4.

¶ Alij tamen putant, q̄ Plato in Parmeni-
de de ideis sit loquutus, ac si ideae intellexe-
rit quoddam vniuersale, non genericum
sed specificum: nam specierum solum po-
nit ideas: vt ipsae indiuiduorum specierum
sint, ad modum quo nos cōceptum forma-
mus hominum, vel vniuersale speciei, ab o-
mnibus, abstrahendo indiuiduis, quod non
habet materiam, neque habet locum, neq;
tempus: sic & ideae. Atque eas Plato pro-
pter duo ponebat: & propter generatio-
nem, & propter cognitionem. Propter ge-
nerationem (inquam) quia homo in indiui-
duo erat ab illo homine per se, & cogno-
scebat etiam per eam.

Quarta sen-
tentia est Al-
berti Mag-
idear dice-

¶ Albertus Magn⁹ in primo suae metaphy-
sicae de ideis loquens ait quod sint virtutes
stellarum. Deus enim, quia omnium est

artifex, & perfectus, conuenienter min-
dum formauit: & in 8. caelo quod est fir-
mamentum. 48. posuit imagines: vt scor-
pio stella sit; quae dominatur scorpionibus,
& serpentibus, & secundum numerū
omnium animalium posuit stellam deter-
minatam. Imo Hermes, & Mercurius A-
gyptij dicunt, quod quaelibet arena maris,
etiam quantumcunque minutissima, ha-
bet suam propriam stellam in caelo, ratio-
ne cuius habet quod est. Sit prima cōclu-
sio.

batur stelle
firmamenti.

¶ Ideae si ponantur ad sensum, quo impu-
gnat Aristot. Platonem tanquam auctore
opinionis, est quid fictitium: & penitus ina-
ne. Probatur haec conclusio ab Aristot. ex a-
ctissime in locis citatis: & in. 1. Ethi. cap. 6.
Si quidem dare huiusmodi formas sepa-
tas à materia per se existentes, causas rerū
corruptibilium, nullum habet in re funda-
mentum: quia illae tales ideae vel essent à se,
vel ab alio: non à se: quia solus Deus est, qui
hoc habet. Neque ab alio: quia maxime à
Deo: sed à Deo non sunt creata, nisi sub-
stantiae spirituales, quales sunt angeli: &
omnia corpora caelestia, & terrestria: sed
non sunt de numero angelorum, neq; ter-
restrium tales ideae, ergo non sunt ponen-
dae, & est fictitium asserere.

1. Conclu.

Aristot.
Ratio.

1. 3. mag. A

¶ Secunda conclusio. Ideas ponere ad mo-
dum quo ex Iambico declaratum est, quod
sint rationes rerum naturalium sigillatas
in anima mundi, vanū est, & ab omni phy-
sica disciplina alienum. Patet. Ista ponun-
tur ad hoc, quod mundus sit, qui rerum om-
nium & habeat notitiam & omnes produ-
cat: sed est vanum, & alienum à veritate, q̄
mundus sit animal quoddam, habens vitā
& cognitionem: & etiam à fide alienum, q̄
mundus iste visibilis sit rerum productor,
& auctor, cum Deum cognoscamus facto-
rem: sequitur ergo ideas non esse ponen-
das in tali sensu: nisi per mundum intelligat
ipsum factorem mundi, in quo ipse mun-
dus antequam esset in sua natura, vita erat:
vt ait Ioannes.

Conclu. 2.

Ratio:

1. 3. mag. A

Ioan. 1.

¶ Conclusio tertia. Ideae (vt ponuntur à
Theologis in Deo) verè dantur, quae sunt
rationes in ipso Deo omnium, quae ab ip-
so fiunt, cum ordinatissime operetur. Pa-
tet. Quia in quolibet artifice ordinatè pro-
cedente in arte oportet ponere in mente e-
ius formas, seu exemplaria rerū agendarū
ab ipso: quae dom⁹ ad extra sit à domo q̄ est

Conclu. 3.

S. Tho. p. p.
q. 15. art. 1.

Aristot.

ad

P. August. ad intra: sed Deus est ordinatissimè procedens in suis operibus: ergo oportet in eo ponere huiusmodi præcognitiones, quas ideas vocamus: sic ponuntur a. B. August. in libr. 83. quæstionum. quæstio. 46. & 11. de ciuita. capit. 26.

4. Conclu. ¶ **Conclusio quarta.** Huiusmodi ideæ in Deo positæ nihil aliud sunt. quàm ipsa diuina essentia, eminenter continens omnia, & omnium perfectiones, prout ipsa imitabilis est ab alia, & alia creatura. Probatur. Ideæ sunt in Deo ponendæ, quæ sunt rationes gubernandorum, & illorum quæ sunt ab eo: ergo vel sunt ipsa diuina essentia, vel aliquid aliud à Deo: sed non sunt aliquid aliud ab eo: quia quicquid in Deo est, ipsum et Deus est: oportet ergo sint ipsa diuina essentia.

Secundò. ¶ **Secundò.** Ideæ illæ sunt ab æterno: quia ab æterno sunt rerum cognitiones: omnia ergo Deus ab æterno cognoscit, & non in tempore accreuit scientia: sed quod æternum in Deo, Deus est: ergo ideæ sic consideratæ oportet sint diuina essentia.

Conclu. 5. ¶ **Conclusio quinta.** Probabile est Platonem ideas posuisse separatas, vt eas concederet esse in diuina mente, quam animam mundi dixit. Probatur conclusio à multis doctis, & sanctis, qui in tali sensu affirmant Platonem loquutum. Non enim est verisimile tam diuinum philosophum (vt vocant) tantum hallucinatum, vt ideas diceret separatas extra ipsum Deum. Quis enim credet nisi clarissimis, & apertissimis testimonijs? At quæ ab eo citantur, quantum obscura sint, oportet interpretentur in partem saniorē, & conformiorē rationi: sed hoc quod est dicere, huiusmodi ideas in mente diuina, est secundum rationem, & aliud est contra ipsam: ergo oportet intelligere Platonem de ideis, vt intelligunt citati authores in principio speculationis.

Conclu. 6. ¶ **Sexta conclusio.** Positis ideis in diuina mente, quæ sint velut causa exemplaris, ad causam formalem oportet reducere. Volumus in hac conclusione dicere, quod si ideæ tales sint velut exemplar quoddam, ad quod Deus respiciat operando, erunt velut causa formalis. Patet. Formalis causa illa dicitur, qua agens agit, & sibi assimilatum: sed ideo in Deo est huiusmodi: quia non est aliud, quàm diuina perfectio ab ipso Deo considerata, & à creatura imitabilis. Nō em̄

ideas dicimus ipsas creaturas cognitās, vt Ocam, & Gerson, & alij affirmant, sed ipsam diuinam essentiam imitabilem variè, à varijs creaturis. Alia enim ratione condit⁹ est homo: alia equ⁹, & alia leo. Et ideæ sunt ratione diuersæ, quantum sint ipsa diuina essentia. Et hæc de ideis quantum ad propositum spectat, sufficiat dixisse: alia autem in nostris Theologicis Resolutionibus adducuntur.

¶ **Ad primum,** dictum est in hac vltima, & 6. conclusione, quod idea cum sit velut exemplar, ad formalem reducitur causam, ad modum quo in creaturis si artifex habeat domum depictam: sicut & pictores faciunt, vt foris respicientes ad exemplar propositum, operentur, esset illa causa exemplaris: ad formalem tamen reducitur: & per hoc, secundum illam sibi effectum similem producit, quod est proprium formalis causæ.

¶ **Etiā patet solutio ad 2.** Nam ponimus ideas esse in Deo ipsam diuinam essentiam, & non vt citati doctores volunt, creaturam ipsam intellectam: quia Deus in operando, & cognoscendo à creatura videretur dependere: nam artifex ab exemplaribus pendet. Et quidem opinio prædicta, quod ideæ sint diuina essentia, est. D. Augustini 9. de ciuitate Dei. capit. 22. & 11. capit. 29. & libr. 83. quæstionum quæst. 46. vbi dicit Idea est incommutabilis.

¶ **Doctor Sub. in pri. sen. d. 36.** putat omnia mundi entia producta esse ab æterno in esse cognito, in mente diuina, per actum intellectus diuini: & in tali cognitione entia habere esse secundum quid, scilicet, esse cognitum, & has creaturas sic cognitās dicit ideas. Istam opinionem sequuntur multi. Nos tamen dicimus esse diuinam essentiam: vt imitabilem à creatura. De quo suo loco latius.

¶ **Hic tamen est dubium:** vtrum species intelligibilis (quia est qua intellectus cognoscit) debeat vocari idea. Respondetur quod non debet dici idea: quia licet sit principium cognitionis, nō est terminus eius: quia cognitio non terminatur ad speciem, sed ad rem cuius est species: & species non est terminus cognitionis, sed verbum, seu conceptus, qui dicitur esse rei similitudo: nam quandiu artifex per speciem quam habet domus, nō format conceptum, seu idolum in mente, non dicitur habere ideam: sed

S. Thomas. primò habet quando format. De quo. S. Tho. p. p. q. 1. s. arti. 1. ad. 2. Et species dicitur communicare verbo mentali. se u conceptui suam similitudinem.

Contra A. liacén. ¶ Notet tamen futurus Theologus Petrus Aliacén. in. 1. sen. q. 6. non satis congruenter loquitur, qui dicit, filium, & Spiritum sanctum esse patris ideam. Non (inquam) congruent hoc: quia idea solum ponitur, vbi ad extra operatio est: sed illa diuina emanatio ad extra non est: & non potest dici, quod pater habeat ideam filij, quia filium generet: & ideam Spiritus sancti qua spiret: quia esset emanatio ad extra: sicut illa qua creaturam est. In alijs tenet cum Scoto, & alijs.

SPECVLATIO QVINTA. Vtrum fortuna, casus & fatum, sint causa.

VM in precedentibus speculationibus de causis sit disputatum, & solum posuerimus quatuor causarum genera, & ideas ipsas, quas exemplares dicimus, causas, ad formalem diximus reducendas, operæ pretium est de fortuna, & casu disputare, an sint causa per se. Et videtur quod non.

Argum. 1. ¶ Primò. Nulla est fortuna: ergo nullo modo potest poni causa: quia quod non est, non supponit: & non solum non est, sed non est dabilis. Patet, quia gentiles in lumine naturali loquentes, fortunam dari negabant. Et D. P. August. in principio retractationum se retractat, quod nomine fortunæ fuerit usus.

Secundò. ¶ Præterea, si fortuna, vel casus esset dabilis, maximè quando euenit aliquis effectus præter intentionem, & cognitionem agentis: sicut si quis eat in forum causa salutandi amicum, & ibi inueniat debitorem, & recipiat pecuniam suam: at hoc non est præter cognitionem, neque præter intentionem agentis: ergo non est fortuna, neque casus. Primò. Non est præter intentionem, & cognitionem ipsius Dei, qui est causa vniuersalis, immediatè causans, & cognoscens, quia omnia nouit, etiam antequam fiant. Neque respectu particularis causæ, quia est intentum ire in forum, vel fodere in agro: ex quo sequitur inuentio debitoris, & thesauri: ergo nullo modo datur fortuna.

¶ Tertio. Probo quod fatum non detur. Ait enim D. Grego. in homil. Epiphaniæ. Absit à cordibus fidelium, vt fatum aliquid esse dicant. Ratione sic. Fatum, vel est aliqua causa agens præter intentionem, vt fortuna: aut est causa agens ex intentione. Non primò: quia teste D. August. 5. de ciuitate Dei, fatum est id quod prædictum est ab aliqua prouidentia. A fatido dicitur fatum. Si secundum detur, talis causa certa non nisi Deus est, qui in suo æterno ordinauit ea quæ in rebus futura sunt: sed Deum fatum appellare, est inconueniens, cum fatum ex necessitate causans, ab astrologis dicatur: Deus tamen liberè agit: ergo fatum non est dandum.

¶ In contrarium est Aristotel. text. 39. & 42. & 52.

¶ Pro solutione speculationis primò oportet notare quid importet nomen fortuna, & casus, & in quo differant, quod maximè ex definitione constabit.

¶ Fortuna ab Aristotel. definitur text. 52. **Fortunæ definitio.**

¶ Est causa efficiens per accidens in his, quæ secundum propositum fiunt propter finem, raroque contingunt.

Ibi, causa efficiens, ponitur tanquam genus: quia quicquid fortuna est, causa efficiens sit oportet: non tamen quicquid est causa efficiens, continuo & fortuna erit. Per accidens, ponitur ad differentiam causæ per se: & quia fortuna cum sit causa efficiens, non tamen est de per se (quæ sola simpliciter dicitur causa) sed de per accidens: sed cum causa per accidens multis contingat modis, quia & est forma accidentalis, quæ coniungitur causæ per se: vt musica in flautario: aut cum coniungitur effectui per se, vt remouendo prohibens: aut resistendo corruptioni: vt qui amouet columnam, quæ sustinet lapidem, est causa per accidens casus lapidis: & sal est causa præseruationis carnis, quia tollit humiditatem. Et dicitur causa per accidens, quando non attingit effectum, sed dispositionem: sicut furor tyrannorum erat causa patientiæ martyrum: quia cum esset patientia necessaria, fiebat tunc fortior. Etiam est causa per accidens, quando fodies inuenit thesaurum, quæ non intendebat. Et de hac causa per accidens loquitur Arist. in definitione fortunæ, dicendo,

dicendo,

cendo, esse causam efficiētem per accidēs.

¶ Dicit, in his quæ sunt secundum propositum, quia cum ex proposito eat in forū, sequitur de peraccidens, & à fortuna euenit, quod debitorem inueniat. Ex proposito fodit agrum, inuenit thesaurum, quem non intēdebat: ibi est fortuna. Quod oportet sit propter finem potest intelligi, quod talis actio apta sit fieri propter finem.

¶ Ibi raro quæ contingunt. Insinuat, quod cum effectus quidam contingant semper: alij frequenter: alij verò rarò, fortuna non est in illis quæ semper, neque in illis quæ frequenter, sed in illis quæ rarò. Non est semper, neque frequenter, quod quis fodiens in agro, thesaurum inueniat, sed rarissimè contingit: ob id ibi fortuna est. Cōsentit Aristotel. Platoni: licet hic minimè distinguit, inter casum, & fortunam.

¶ Si ergo à definitione fortunæ semoueas particulam, secundum propositum, manebit integra definitio casus. Et sic solet dici, quod casus reperitur in illis quæ non agūt ex proposito, & ex intentione finis cogniti: qualia sunt omnia infra ipsum hominē. In homine tamen, qui agens est à proposito cognoscens finem, & mouendo se ad finem, fortuna est. Habent se ista duo sicut superius, & inferius: quicquid fortuna est, & casus continuò erit: sed non quicquid casus est, continuò & fortuna erit, cum in brutis, & in animatis casus sit, in quibus tamen non habet fortunæ locum: vt si lapis ratione grauitatis descendens alicuius caput conterat, casus vocatur: nam casu contigit, quod cadens, aliquis esset infra, quem percuteret,

¶ Ex istis fiunt manifesta illa quæ à philosophis de fortuna dicuntur. Primò, quod dicatur occulta, & in manifesta, & quod non operetur secundum rationem: quia ex his quæ rarò contingunt, non possumus certam reddere rationem. Dicitur in sana: cæca, bruta, volubilisque vt Cicero libr. 2. ad Herenniū refert: & fuerunt infani, qui eā Deam fecerunt, vt refert Diuus Augustinus. libr. 4. de Ciuitate capit. 18.

¶ Et quidem inter antiquos variæ fuerūt de fortuna opiniones. Quidam sunt, qui penitus negarunt fortunam: tum quia causa per accidens est: tum quia erat ignorata, vt Aristote. refert tex. 53.

¶ Alia fuit opinio in alio extremo, quæ

Democriti est, vt Aristotel. text. 44. refert, quæ dicebat omnia à fortuna euenire.

¶ Tertia fuit opinio, quod fortuna erat prima causa omnium fortuitorum effectuum, qui contingebant: sicut Deus est prima causa omnium effectuum per se: & fortunam faciebant Deam, vt ait D. Augustinus. 4. de Ciuit. cap. 18. Respondentes ergo sit. 1. conclusio.

¶ Tam physicè, quàm catholicè loquentes, nullus respectu Dei est effectus à casu, aut fortuna. Probatur, quia id secundum Arist. dicitur à fortuna, & casu, quod contingit de peraccidens, & non fuit intentū, neque præcognitum ab agente: sed nihil contingit in mundo, quod non sit cognitū à Deo, & quod non sit præuisum ab eo: ergo respectu eius nihil potest esse à fortuna.

Vnde Aristot. 2. libr. magnorum moralium capit. 8. ait. Ibi minus de fortuna, vbi magis de intellectu: & è contrà: vbi magis de fortuna minus de intellectu: sed in Deo omnia sunt intellectus, cum omnia sint nuda, & aperta coram oculis eius, & omnia actū intelligat, præterita, presentia, & futura: sequitur quod respectu eius nulla sit fortuna.

¶ Dixi tam physicè, quàm catholicè loquendo, quia sicut ex lumine naturali probatur, primam causam, quam Deum dicimus, intelligentem omnia: & probatur lumine reuelato ex sacra scriptura in multis locis: cum ipse omnium habeat providentiam, & gubernationem, vt folium arboris non moueatur sine diuina voluntate. Et duo passeret qui dipondio venduntur, non sunt in obliuione apud Deum: & omnes pili capitis sunt numerati ab eo: quomodo poterit aliquid contingere fortuito respectu ipsius Dei? Et ratione probari potest. Si aliquid posset à fortuna respectu Dei contingere, maximè esset vt in exemplo dicebamus. Si quis fodiendo agrum thesaurū inueniret quem ignorabat ibi esse: sed hoc non potest esse respectu Dei: quia si respectu eius esset, ergo ipse ignorabat ibi absconditum thesaurum, & ignorabat à fodiente inueniendum: sed hoc non solum repugnans fidei est, sed etiam physicæ disciplinæ: ergo absolutè dicendum, nihil contingere à casu, vel fortuna respectu Dei.

¶ * Et quidem Plato in timo Dei providentiam fatetur, licet diuerso modo quam fides tenet catholica, quippe triplicem illā faciat, vnam, rerum communium: & hanc

Definitio casus.

S. Tho. 1. 2. q. 1. artic. 3.

Cicero.

D. August.

Variæ opin. de fortuna. 1. Opinio.

2. Opinio.

3. Opinio.

B. August.

1. Conclusio.

Ratio.

Respectu Dei nihil à casu.

Aristot.

Ad Heb. 4.

Matth. 10.

Ratio.

Vide Regl. diu quolib. 4. q. 12.

Deo opifici tribuit, secunda dicitur rerum minus communium, quam dijs iunioribus tribuit, id est, intelligentijs celestibus: quarum virtus interris se se infundit, tertia de montibus dat: qui partem hanc inferiorē mundi administrant. Sic de Platone sentit Plutarchus, in suo de placitis philosophorum, quem sequitur Iabelus, Proclus, ac ceteri Platonici: stoicorum infatuitas seclusa est quam etiam stoicus Seneca in libro de providentia damnat. Et Cicero in libro de natura Deorum: Aristot. tamen aperte de Dei providentia solum in libro. 12. metaphisicā mentionem fecit: quam ad lunę globum dūtaxat, dicit attingere: a ceteris inferioribus rebus excludit. Verum neque hic, nec Plato, veritatem attingerunt: omnia quidem testante sacro eloquio à te expectant vt des illis escam in tempore. &c. est apertissimē apud Matth. Christus redēptor noster nonne duo passerēs, asse veniunt & vnus ex illis non cadit in terra, si ne patre vestro, vestri enim capilli capitis, omnes numerati sunt. &c.

Corolla.

Deus nō cōtingēt creat

¶ Ex hoc sequit̃ improprie loqui illos, qui dicunt, Deū contingenter agere, aut cōtingenter creare: quia cōtingenter idē est in rigore vocabuli, q̃ fortuito, & indeterminatē agere: sed De⁹ nō fortuito, & indeterminatē agit: sed qui sic loquuntur cōtingenter, idē intelligunt, q̃ liberē, seu nō necessario.

2. Conclufi.

¶ Secunda conclufi. Sicut fatuum est negare aliqua à fortuna, & casu respectu particularis causę cōtingere, sic est falsū asserere oīa a fortuna esse. Hęc habet duas partes: prima dicit, q̃ fortuna nō est negāda, & est stultū negare. Patet. Id est stultū negare, q̃ experientia constat, & sensibus percipitur: sed in rebus humanis experimur, q̃ aliqua cōtingūt vel raro: & præter intētionem: vt fodiendo agrum, inuenire thesaurum, vel eundo in forum, inuenire debitorem: ergo stultum est negare fortunam.

Ratio. p. p.

Ratio. 2. p.

¶ Secunda pars, quod sit falsum, omnia à fortuna cōtingere, patet. Illa que cōtingūt iuxta ordinē causarū ordinararū secundū q̃ intenta sunt, non sunt à fortuna: sed vt in plurimum omnia eueniunt, secundum q̃ sunt intenta, & præordinata, vt etiam experientia constat: ergo sequitur, quod non omnia à fortuna eueniunt.

3. Conclufi.

¶ Tertia conclufi. Respectu illorum quę raro contingūt, fortuna cū nō sit simpliciter causa, est tñ per accidens, quę ab illa que

per se est, solū ratione differt. Prima pars, q̃ fortuna sit illorū quę contingūt raro, patet ex supradictis: quia neque inuenit in illis, q̃ semper sunt inuariabilia, neque in illis, quę frequēter fiūt, & quę vt in plurimū sunt, sed cōtingūt in his quę raro, vt dictū est. Sed q̃ sit causa, patet: quia re vera falsio causa est inueniēdi aurū: sed nō simpliciter, quia nō est de per se: nā si esset de per se, vbicūq; esset falsio, esset, & thesauri inuētio: at non sic est, in nō rarissimē cōtingit: ergo non est causa per se, sed per accidēs, quā nō est per se ordinata falsio ad thesaurū inueniendum.

Ratio. p. p.

¶ Quod à causa per se solum ratione differat, patet. Si falsio esset intēta ad inueniēdū thesaurū cognitum, ibi esse, diceretur falsio causa per se: sed eodē modo se habet falsio ad thesaurum, quā est ignoratum quod ibi sit thesaurus, sicut si esset cognitū: ergo quod dicatur de per accidēs, quādo ignoratur, & de per se quādo cognoscit̃, solum est differentia per operationem intellectus.

Ratio. 2. p.

¶ Quarta conclusio. Fortuna cū sit causa reducitur ad causam efficientē: similiter & casus. Hęc conclusio est Arist. t. 65. Cuius rationem ibi adducit: quia fortuna, & casus non est nisi in his quę agunt propter finē: sed agere propter finem est proprium causę efficientis: ergo casus, & fortuna ad efficientem causam reducuntur.

4. Conclufi.

1. Ratio.

¶ Præterea. Quod sit à casu, & fortuna, est effectus: ergo alicuius causę effectus: sed non materialis, neque formalis, neque finalis: ergo erit efficientis.

2. Ratio.

¶ * Verum est tamen q̃ Petrus Pom. cōcedit casum & fortunā in omni genere causarū: neque aliter defendit Arist. & ad id Boetius in lib. 5. de consol. in causa materiali, vt si futor intendit incidere vestem, & corrosam inuenit atinea: & si pictor, intendit pingere Petrum: & depingit Paulum. Est in causa formalis: & si vadat Romā, vt merces vendat, & fiat episcopus: est in causa finalis, tamen dicta in conclusione manet vera quia hęc omnia ad causam efficientē reducuntur: quia in quo cūque genere causę fortuna sit: cū efficiēte concurrat, causa, vel materialis, vel formalis, vel finalis.

* Conclufi.

¶ Quinta conclusio. Non est repugnans fidei catholice: neque physice disciplinę dare aliquos homines fortunatos à natura, & alios malē fortunatos. Hęc conclusio est doctoris sub. in quolibet. 2. 1. Probatur: quia videm⁹, & experimur aliquos homi-

5. Conclufi.

Scotus.

Ratio.

nes semper esse ad virtutem inclinatos, & pronos, tam secundum opera, quam secundum actus interiores, & alios e contra, semper esse quasi in continua cogitatione malorum, & rerum inhonestarum. Primi videtur esse bene fortunati, & secundi male fortunati. Quod hoc non sit contra fidem, patet: quia per hoc non tollitur libertas arbitrij, cum scriptum sit: Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Et illud: Sapiens dominabitur astris. Et quod non sit contra Physicam disciplinam, patet: quia potest euenire ex complexione bona, vel mala, & ex naturali organorum dispositio ne: sicut per naturam quidam magis apti sunt ad scientiam, alij inepti ad eam: ergo si militer ad virtutem, vel ad vitia ex complexione naturali, quidam bene fortunati, alij male: sicut quidam fortes in corpore, & sanatiui: alij debiles, & nimium infirmatiui. Quamuis hos esse bene, vel male fortunatos, à natura possit euenire ex aliqua exteriori causa intus mouente, vel suggerente bona, vel mala: tamen non videtur negandum, quod experientia probatum est. Si ergo homini bene succedat ex causis particularibus naturalibus præter finem intentum, talis merito bene fortunatus dicitur, respectu illius causæ, licet non respectu Dei omnia cognoscentis.

6. Conclu. ¶ Sexta conclusio. Licet fatum non detur, ad sensum quem astrologi iudicari præterdunt, vt ex constellatione huic necessario prosperitas, & illi veniat aduersitas: datur tamen, & conceditur à catholicis, vt dicit ordinem causarum præordinatum, & præscitum à Deo.

1. Opin. antiquorum de fato. ¶ Pro debita intelligentia oportet credere, vnam in vno extremo antiquorum fuisse opinionem de fato, vt crederent ordinem esse naturalium causarum in euitabilem, qui ex necessitate operaretur: vt quod iste hac die, & isto modo esset mortuus. Et quod futurus sit diues, vel pauper, fortunatus, vel infortunatus esset à fato in euitabiliter. Hæc fuit Stoicorum sententia. De quo Cellius in suis noctibus Atticis libr. 6. ca. 2. Et Seneca Stoicus. libr. 2. naturalium questionum. cap. 36. dicit. Fatum existimo necessitatem rerum omnium, actionumque quam nulla vis rumpet: quamuis in subsequentibus Seneca Christianè de fato videatur loqui.

2. Opin. est Cicero. qui ¶ Cicero in libris de natura Deorum, vt hanc

refutaret stultam de fato opinionem incidit in aliam amentiam, vt negaret Deum esse futurorum præsciam: vt B. August. 5. de Ciuitate. cap. 9. refert. Nam dicebat. Cicero. Si Deus futurorum præscius est, como modo necessario euenient, quo ab eo sunt præscita: & nullus poterit euitare mala præscita.

¶ Nos tamen medium tenentes, ponimus conclusionem supra dictam, & vt extrema vitemus, fatum ponimus, vt ponit B. August. in loco citato, & colligitur ex Boëtio. 4. de consolat. De quo eleganter S. Thom. p. p. q. 116. & 3. contra gent. cap. 93.

¶ Prima pars conclusi. quod non detur fatum, vt dixerunt Stoici, & iudicarij astrologi, patet. Quia sequeretur, quod tolleretur libertas arbitrij: sed hoc est hereticum, & contra Physicam disciplinam, vt in lib. 3. de anima probabitur: ergo nullo modo fatum est ponendum vt illi dicebāt. Patet.

Nā si (verbi gratia) sit præuisum, quod Petrus debeat Christum negare, & Iudas tradere, & Paulus Christianos persequi, non poterat, non esse, sed necessario ita erat ex fato euenturum: ergo isti ista facientes non peccabant, quia euitare non poterant: nam qui dixerit Deum præcipere impossibile, anathema sit: sed isti poterant ista euitare, quæ secundum ordinem causarum futura erant: ergo non necessario fato eueniebāt.

¶ Secundo. Tollere cōsilia humana, & prudentiam in cauendis futuris, & præuenientis euentibus est stultum: sed fatum ponere (sicut illi ponebant) est è rebus humanis ista tollere. Patet: quia si necessario ista futura sic euenient, frustra est consilium: inanis erit prudentia, & omnis hominū prouidentia.

¶ Secunda pars conclusionis, quod fatum, vt à catholicis ponitur, sit dandum, probatur, quia debet concedi ordo causarum naturalium à Deo præuisus circa ista inferiora, qui deficere potest, & ex diuina pendet libertate: sed hoc est fatum, vt diximus: ergo fatum (vt catholici ponunt) est concedendum.

¶ Secundo. Si fatum non esset cōcedendū, maxime quia ponendo Dei præscientiam in causis, effectus necessario essent euenturi: sed non ob hoc. Patet: quia dato à Deo sint omnia præuisa, & causæ dicantur ordinatæ ad suos effectus, rebus ipsis nullam imponit necessitatem, neque mutat rerum

F 5 naturas

negauit Deum præsciam futurorum.

D. August. Boëtius. D. Thom.

Ratio. p. p.

S. Th. p. p. q. 83.

Hieronym.

Secundò.

Ratio. 2. p.

Alia ratio. 2. part.

naturas per prouidentiam, magis quam si non prauidisset: quia effectus contingentes manent contingenter in suis causis, & necessarij manent, & euenient ex necessitate. Quia ergo prauidit Deus Iudam peccaturu, intellexit hoc ex libertate arbitrij eius, futurum. Et ex tali prouidentia non est mutata causae conditio, & liberè Iudas peccat, & non fato in euitabili peccauit. Si Dauid erat adulterium commissurus ex aspectu Bersabeae, quanuis à Deo esset prauisum, & cognitum, non in euitabiliter commisit adulterium: quia poterat non committere: ob id imputatum est ei. Quòd homo interficiatur ab hoste in foro, vel ex equo cadens moriatur, prauisum erat à Deo, sed euitabiliter: quia poterat non ire ad forum, & poterat non ascendere equu. Sequitur ergo, quòd fatum ponere (sicut ponunt catholici) est catholicè dictum: quia ex hoc nulla imponitur in ipsis rebus necessitas maior, quam sit ex ipsarum reru conditione.

2. Regu 11.

Corolla.

¶ Ex quo sequitur malè à vulgo dici quando aliqua contingunt aduersa, quae procedunt ex causis contingentibus: sic erat in fato: non poterat euitari, &c. Si enim diceretur solum, sic erat in fati, bene quidem: quia sic erat rerum ordo, & causarum à Deo prauisus, cui omnia futura sunt praesentia: tamen addere, euitari non poterat, quin talis sic, vel sic moreretur, est gentiliter sapere: quia sic rerum ordo fuit prauisus, ut non sit mutatus, ut contingentia manerent contingentia, & necessaria, necessaria.

Aristo. p. de anima. t. 12

¶ Constellationes etiam ad mores hominum facere possunt disponendo: vnde ait Aristot. quòd cholericus suapte natura sit iracundus, & ad literas aptus: sicut phlegmaticus est desidiosus, & ineptus, & sanguineus est ad benevolentiam hominum conciliandam aptissimus: sed tamen istae causae possunt impediri, etiam per alias causas naturales: & maximè ex libertate arbitrij potest homo facere contra istam dispositionem. Ecce hic ordo causarum est fatum, tamen non ista in euitabiliter eueniunt.

* ¶ Et quidem Plato in Timæo: stabilem Dei in efficiendo rationem, & praescriptum ab eo ordinem, rebus, fatum dicit, & videtur idem esse quod Dei prouidentia: atque hanc Platonis sententiam, Iambicus Ploti-

nus, Proclus, Apuleius, Plutarchus, & academici omnes sequuntur: & idem sentire Aristot. Gregorius Niscenus, docet. De quo vide Plotinu in libro de fato: & Alex. Afrodiseum in eodem.

7. Coclusi.

¶ Septima conclusio. Fatum, & fortuna sic differunt, quòd in aliquo conueniant. Differetia est: quia Fortuna, & Casus sunt causa de per accidens, quae vnum intendit, & aliud consequitur: sed fatum est causa de per se, inclinans ad aliquem effectum, qui tamè impediri potest per aliam causam. Conueniunt: quia vtraque causa est hominibus occulta: & similiter, quia sicut fortuna non reperitur proprie, nisi in habentibus intellectum, sic etiam fatum. Non enim dicimus fortuna arborem corrumpere, & seindi: sicut nec fato, vel si fulmine brutu perijt: quod diceremus de homine.

8. Coclusi. Boetius. Ratio. 1. p.

¶ Octaua conclusio. Non omnia subduntur fato, sed solum illa quae causis secundis subduntur. Hoc patet ex Boetio. 4. de consolatio. Et probatur. Illa non subduntur fato, quae non sunt in causis secundis: quia fatum ordinatio est reru humanaru: sed aliqua sunt quae à solo Deo dependunt: ut creatio rerum: glorificatio substantiarum spiritalium. Ista enim fato non subduntur. Sic Sanct. Thom. p. p. quaest. 116. articu. 4.

S. Thom. Ratio. 2. p.

¶ Secunda pars patet. Illa cadunt sub fato, quae habent mobilitatem in se: sed huiusmodi sunt, quae in creaturis contingunt: quauis ut prauisa à Deo, sint immutabilia.

Ad argum.

¶ Ad primum dicendum ita esse, christianis prohibitum de fortuna loqui: sicut & prohibet D. Augustinus, ad modum quo infideles Gentiles ponebant, quòd esset aliqua causa extra ipsum Deum, à qua euenirent tales effectus non prauisi, neque cogniti à Deo: sed de fortuna loqui, & sentire, ut in conclusionibus est probatum, non solum nobis non est prohibitum, sed est necessarium sic loqui, cum sit compertissimu fortunam dari: tamen dicere ut vulgo solet dici de fortuna. Voluit fortuna, Noluit, est nobis interdictum: quia fortuna non est causa volens, neque nolens, sed solus Deus est, qui vult, vel non vult. Quapropter cauendum est à tali modo loquendi, qui sapit Gentilitatem, facientem fortunam Deam, caeloque locantem. Quòd si B. August. tractauit se, quia de fortuna fuerit loquutus, eo est, quia senserit malè de ea: sicut Gentiles sentiebant.

D. August.

¶ Ad secun-

¶ Ad secundum patet solutio ex prima conclusionem, quòd respectu Dei non ponitur fortuna. Nihil enim còtingit à casu, vel fortuna, si referatur ad Deum: quia omnia ab eo cognita, & quæ fiunt, intentata. Cum ergo nihil præter intentionem fiat, non erit fortuitum respectu eius licet respectu causa particularis sit: sicut contingit in domino mittente seruum vna via, & mittente alium seruum per aliam viam, qui obuij sunt mutuo, licet sit casus fortuitus respectu istorum seruorum, qui nesciebant, neque intendebant illum occursum: non tamen dicitur casus, vel fortuna respectu mittentis, qui cognouit, & præuidit futuros obuias. Sic quod deberet secundum causas naturales hominibus cum quinque digitis, sicut solet, & quòd causa naturalis fuit impedita ex alia, scilicet, quia defectus fuit in semine, vel in materia, & nascatur cum quatuor, à casu potest dici respectu illius causæ, sed non erit à casu respectu Dei cognoscentis, & præuidentis concursum illarum causarum, & impedimentum futurum: Et sicut respectu Dei nulla fortunay, neque casus: quia omnia cognoscit, & intelligit: sic proportionaliter quatuor homo sapientior, & prudentior est, pauciora ei contingunt à fortuna: quia in pluribus est prouidus, & minus dicit, non excogitaram, vt dici solet.

¶ Ad tertium, quod fatum negari à D. Gregorio ad sensum, quo Stoici aberrantes, ponebant, quòd esset causa necessaria inuitabilis, non impedibilis per aliquam potentiam: & reprehendit illos, qui dicebant, quòd qui in tali fuerint constellatione nati, futuri sunt tales, & tales, & inuitabiliter fiet: sicut solent Astrologi perniciose diuinare de futuris, uentum infallibilem ponentes: tamen de fato modestè loquentes, vt Diuus Augustinus, & Boëtius, quòd sit illa causarum naturalium ordinatio à Deo præuisa, quæ tamen impediri possit multis modis, quare non concedat, & Diuus Gregorius, qui non dubitat dari inclinationem ex constellatione ad aliquem effectum certum? Sed tamen cum hoc fatetur impediri posse ahiunde.

* ¶ Sed còsideratione dignum videtur: quod Petrus Põponatus in hoc. 2. contra prædicta, duo format argumenta, primum quod

fortuna potest esse in perse intentis. Patet: de illo qui ex proposito ludit, & intedit lucrari: sed tamè à casu lucratur. Secundum argumentum facit ad probandum, quòd in illis quæ vt in pluribus, potest esse fortuna: vt si sunt duo lusores, & unus, vt in pluribus lucratur: alter vt in pluribus perdit: hic perdit à casu, & non intedit perdere: ergo est in illis quæ vt in pluribus. Hæc argumenta putat difficilima, & putat insolubilia: sed tamen solutio stat in hoc ad primum, quòd ille qui raro lucratur, non à casu, sed ex proposito lucratur: sicut qui fodit & intendit, & sperat, thesaurum inuenire: licet raro, id nõ à casu, sed ex proposito est: & ad secundum ille qui expectus est in ludo perdere quasi semper, non à casu perdit: nam quando aliquis effectus secundarius, ex aliquo primo intento, vt in pluribus euenit, perse intentus censendus est: nam vt docet S. Tho. in expositi. tex. 59. in hoc. 2. stultum est dicere, quòd aliquis intendat aliquid, & non intendat illud: quòd vt pluribus adiungitur. Etiam considerandum quòd S. Tho. 7. Metaph. tex. 22. loquens de animalibus, quæ ex putrefactione causantur: ait quòd comparata ad diuersa, possunt dici genita per se, & genita à casu: nam si in ordine ad calorem putridum, fiunt à casu: quia calor ille humidum consumendo, non intendit generationem animalis: si autem comparatur ad virtutem coeli, quæ est regitiua totius vniuersi, producitur per se: quia intendit producere, oēs formas, quæ sunt in potentia materie. Hæc imaginatio nõ placet Ioã. de Idãuno in. 7. Metaph. q. 13. sed sufficiant hæc pro isto loco & aduerte obiter, quod animalia sic genita ex putrefactione, vt sunt mures, muscæ, & cetera huiusmodi (quæ etiam ex semine generantur esse eiusdè speciei sic genita, cum illis quæ ex semine: nã rana ex putrefactione, sic canit, & saltat, sicut quæ ex semine: sic S. Tho. lib. 7. Metaph. tex. 23. & Scotus vt adducit Anto. And. 7. Metaph. q. 8. & hæc contra Cõmen. in. 8. Phisic. com. 46. qui dicit loquendo contra Auicem. quòd si homo esset genitus ex putrefactione, non esset eiusdè speciei nobiscum: sed æquiuoce, diceretur homo, quæ sequitur Iãdunus in 7. Metaphisic. quæstio. 15. sed non rectè philosophatur. Et negat illa, quæ experientia constant, nec est repugnantia in Sancto Thom. quando in primo sentent. distinct. 10. quæst. 1. art. 5. dicit quòd non idem est

S. Thom.

Iãdunus.

specie, quod à natura, & quod ab arte: quia intelligit, quando illa diuersa sunt, quæ ab agētibz disparatis, non sub ordinatis: vt si homo pducatur hominē per propagationē, & vermem per putrefactionem: sed si cœlum cum rana ex semine producat ranam, & ex putrefactione, idem specie est: quia sunt agentia sub ordinata, sed de hoc alibi clarius & latius.

INSPECVLATIO. VI.

Vtrum natura agat propter finem.

Arguitur q̄ non: illud dicitur agere propter finem, quod intendit talem finem: sed secundum naturā sunt multa, quæ nō sunt per naturam intēta: vt patet de monstris, quæ cōtingunt, & peccatum in natura dicitur: sicut natura intēdit, quod homo nascatur more solito cum quinque digitis in manu. Cōtingit tamen ex materiæ superfluitate quod cū sex digitis nascatur: sequitur ergo, quod præter naturæ intentionem, quæ erat, vt nullus cum defectu, neque per excessum, neque per defectum nasceretur, aliquis nascatur.

2 ¶ Præterea. Si natura agit propter finem, maximè hoc erit verum in animalibus brutis, de quibus Aristot. ponit exēplum, vt de hirundine nidificante: & de formica grana in æstate cōgregante: sed ista nō agunt propter finem: nam vel cognoscunt finem, vel non. Si cognoscunt, & media congruentia ad finem ordinant vt notū est: ergo ex deliberatione agunt, cū hoc sit ex deliberatione agere: at hoc est falsum, cū sit proprium hominis. Quod si non cognoscunt finē habeo intentū quod nō agūt propter finem, sed ex alia causa fortuita eueniunt huiusmodi tam ordinatissimi motus ad fines consequendos.

3 ¶ Si natura ager et propter finem, esset, vt dicit Aristot. q̄ dentes anteriores fecerit duros, & acutos, & molares obtusiores, ob cibum terendū, & oculos molles: sed hoc nō est ratione finis, sed ratione materiæ ex qua ossa, quæ durior est, quā sit illa, ex qua oculus, quæ mollior: ergo non à fine.

In contra. ¶ In contrarium est Aristot. qui multis ar-

gumentis probat in fine huius. 2. naturam agere propter finem.

¶ Pro decisione est notandum, vt exactif-
 finē S. Thom. probat quod quæ propter
 finē agunt, habent se in triplici differentia:
 quædam agunt propter finem, sine aliqua
 profus cognitione finis: vt sunt elemēta,
 & plantæ, & cætera omnia inanimata. Alia
 sunt, quæ cognoscunt finem, licet non co-
 gnoscunt sub ratione finis, neque attingunt
 vt cognoscant proportionem mediōrū ad
 finem. Ista sunt bruta animantia, quæ co-
 gnoscunt famem, & sitim, & aquam quam
 bibunt, & pabulum quod comedunt, sed
 non cognoscūt ista ordinata esse ad talem
 sedandam sitim, & famem: quia eorum vis
 imaginatiua nō est collatiua, aut cōpara-
 tiua vnius ad aliud: qđ in imaginatiua ho-
 minis, propter coniunctionem cū ratione
 contingit: sicut æstimatiua in eo particula
 ris ratio dicit, * & nō solū animalia perfe-
 cta, sed etiā imperfecta: vt aranea, & formi-
 ca, agunt ex phantasia imperfecta, & inde-
 terminata, & sine apprehensione per sen-
 sus exteriores, sed solū ex congenita & cō-
 naturali. Et ista sicut & illa licet propter fi-
 nem agant, non mouent se in finem, aut a-
 gunt, sed mouentur, & aguntur. In tertio
 gradu ponuntur illa, quæ non solū finem
 cognoscunt sub ratione finis, sed & media
 proportionata esse illi fini, in tali, vel tali gra-
 du. Ista sunt quæ agunt ex deliberatione,
 & mouēt se ad finem, vt homo se habet in
 suis operationibus, quæ operatur inquan-
 tum homo est, non in quantum animal est.
 Et istarū operationum dicitur esse domi-
 nus, pro quāto per liberum arbitrium po-
 test in finem cognitum mouere se, vel non
 mouere: quod in brutis non est.

¶ Secundo est notandū, q̄ cū monstrum sit
 defectus in natura, proueniens vel à super-
 fluitate materiæ: vt cōtingit in illo, qui cū
 sex digitis nascitur, vel propter defectū ei:
 vt in illo qui cum quatuor: vel ex defectu
 qualitatu: vt in frigido per natiuitatem: vel
 ex defectu cōtinētiæ: vt in illo qui nascitur
 leprofus: oportet at tēdere & ad naturā vni-
 uersalem, & ad particularem, qđ est dicere, ad
 causam vniuersalem, & ad causam particula-
 rem: nam potest esse, q̄ aliquis effectus sic
 sit intētus ab vniuersali, quod sit absq; in-
 tentione particularis, imō cōtra: vt in præ-
 cedenti speculatione dicebamus de Fortu-
 na, & Casu: nā respectu ipsius Dei, qui est
 causa

Notandū. r
 S. Tho. p. p.
 q. 59. artic.
 p. & . 1. 2. q.
 p. & . 6.

S. Tho. 1. 2.
 q. p. ar. 2. &
 q. 6. ar. 3.

Notandū. 2.

1. Argum.

Aristot. Prouerb.

Aristot.

In contra.

causa vniuersalis, nihil euenit non præuisum, & non cognitum, cum tamen respectu particularis causæ dicatur fortuitus effectus. His præhabitis, sit prima conclusio.

1. Cōclusi.

¶ Natura agit propter finem vniuersaliter, etiā in omnibus illis quæ cognitione carent. Patet. Id fit propter finem, quod fit semper, vel frequenter eodem modo, & raro in contrarium: sed quæ fiunt per naturam, vel semper, vel frequenter, & raro in contrarium eueniūt: ergo natura agit propter finem.

Ratio. 1.

* ¶ Et in tantum est verum: vt corruptio, quæ contingit in rerum generatione dicatur propter finem: licet non propter seipsam, sed tamen propter alterum, id est, propter formam introducendam.

Ratio. 2.

Arist. 2. phy sic. text. 22. & 79. & 4. met. tex. 28.

¶ Secundò. Natura agit, vt ars, cum ars naturam imitetur in quantum potest: sed ars agit propter finem. Non enim temerè artifex per artem, sed ordinatissimè ad finem, quem intēdit, media apponit congruentia. Et multis rationibus probatur ab Aristot.

S. Thom.

in isto loco, & à Sanct. Thom. in locis citatis: ita vt sit infani hominis hāc negare propositionem. Quis audeat dicere membrorū hominis dispositionem, quo ad figuram, situm, & ordinem, à fortuna, vel à casu esse, & non ratione finis pedes in infimo loco: & oculi, & omnes alij sensus in supremo?

2. Cōclusi.

¶ Secunda conclusio. Illa quæ penitus cognitione carent, agunt propter finem, non cognitum à se, sed ab ipso Deo dirigente.

Ratio.

Hæc probatur ex notatis: nā certum est, huiusmodi absq; errore in suis dirigi certis operationibus, quæ fines vocantur: oportet ergo sit præuia aliqua cognitione: sed cognitio in ipsis inanimatis non est: debet ergo esse in dirigēte, & mouente omnia talia cognitione carentia, quem Deum dicimus. Nō enim certæ essent huiusmodi operationes, nisi à cognoscente missæ dicerentur, sed errabunde, nunc huc, nūc illuc traherentur in incertum: sicut qui sagittam mitteret temerè nullo proposito sibi albo.

3. Conclus.

Tēdētia in finē est inclinatio naturalis.

¶ Tertia cōclusio. Tendētia in finem omnium carentium cognitione non est aliud, quàm naturalis illa inclinatio data vnicuique ab ipso Deo, secundum propriā vniuersali quæ naturam: sicut quia plantæ Deus impresit virtutem germinandi, mouetur ad fructus producendos, tanquam ad finem intentum. Probatur. In rebus inanimatis est ista in finem tendētia naturalis: ergo

Ratio. 1.

oportet signare vnde in eis agere propter finem est: sed non videtur aliud, nisi illa inclinatio à Deo impressa.

¶ Secundò. Hominem dicimus secundum naturam inclinatum in virtutem, tāquam in finem, seu in bonum, vt bonum naturali instinctu prosequatur, & malum fugiat, quia conueniens est naturæ suæ: sicut & in animatis est ad conuenientia, suæ naturæ: sed in homine id est per illam à Deo impressionem inclinationis factam, ita vt in eo lex naturalis dicatur: vt dicemus in 2. sentent. in Resolutionibus in finem, quando de legibus erit sermo: ergo eodem modo oportet dicere de naturalibus carentibus cognitione.

¶ Quarta conclusio. Inter illa, quæ cognitionem habent, homo maxime dicitur agere propter finem: quia mouet se in finem, cognoscendo rationem finis. Hæc est aperitissima ex supra dictis: quia solus ipse est, qui potest vnum alteri comparare, & de tali comparatione iudicare, quantum ad conuenientiam, vel disconuenientiam, quod est agere se in finem, vel mouere.

¶ Quinta conclusio. Licet monstrum (quod peccatum in natura dicitur) à causa particulari non sit intentum, est intentum ab vniuersali, quæ cum concursu causarum deficientium producit effectum defectuosum, quem monstrum vocamus. Patet. De intentione vniuersalis causæ est, quod particularēs causæ, agant secundum suā virtutē, quādo applicantur ad operandū: ergo cū in generatione monstri causa deficientes applicetur, vel excedens, vel diminuta, oportet, quod in effectu cōsimiliter id appareat: & sic ab vniuersali causa videtur intentū, quod talis sit effectus.

¶ Secundò. Ab vniuersali causa est intentum, quod secundum proportionem causarum sit & effectuum proportio, & sit correspondētia: sed quod applicatā causa deficiente (vnde monstrum oritur) effectus sit deficiens, seruetur talis proportio: ergo ex intentione vniuersalis causæ est.

¶ Sexta conclusio. Quauis in monstri generatione nō sit intentio particularis causæ (vt hominis generantis) sed præter intentionē eius eueniat, est tamen ex intentione causæ particularis alterius, puta causæ impediētis huiusmodi consuetam per naturam generationē. Probatur: quia sicut causa particularis generans, intendit suum effectum integrum, & præter intentionem monstrum

Ratio. 2.

Cōclusio. 9.

Ratio.

Cōclusio. 5. Pau. Venet. hic. c. 15. cōclusio. 1. Ratio. 1.

2. Ratio.

6. Conclus.

Ratio.

monstrum est: sic etiam causa impediens intendit tale monstrum: & naturale est respectu huius causae particularis, ita ut contrarium esset contra naturam, scilicet, quod existente causa defectuosa, non esset defectus. Sic est contra naturam in respectu alterius causae etiam particularis intendentis effectum non deficientem.

* ¶ Imò & dici potest monstrum intantum: non quidem ex prima intentione agentis, sed ex alia: quia cum agens nolit frustrari sua actione, si non potest producere perfectum in sua specie, producit quod potest.

Corolla.
Monstrum & contra naturam, & secundum naturam dicitur.

¶ Ex quo sequitur, quod monstrum potest dici & contra naturam, & secundum naturam, secundum aliam, & aliam considerationem. Neque inconuenit magis quam dicere, graue ascendere ad vacuum vitandum: quod est contra naturam, & secundum naturam. Est contra naturam particulari, in quantum graue est: & est secundum naturam vniuersalem: imò & secundum hanc particulari, in quantum pars vniuersalis est: quod periret, nisi vitaretur vacuum: ut infra in 4. speculatione tertij libri physic. dicemus.

Vide Alber-
tū Magn. 2.
phis. tract.
3. c. 3. landi
num. 9. 14.

7. Conclus.

¶ Septima conclusio. Necessitas in natura ex fine sumenda est. Haec est Arist. in fine huius. 2. quam probat multis medijs: si qui dem ferra cum fit ad secandum lignum, oportet fiat ex ferro, quae materia dura est, & non ex plūbo: quod est metallum molle. Quia dantur oculi ad speculandum, & nociua fugienda visa, & conuenientia prosequenda, oportet in loco eminentiori ponantur, & non in inferiori. Dentes sunt ad cibum terendum: sint ergo duri, & acuti: & sic de alijs partibus corporis.

* ¶ Est tamen considerandum: necessitate esse, & consequentis & consequentiae: consequentis est, ex habitudine terminorum quando praedicatum, est de subiecti ratione: vel consequitur naturam eius: & haec prouenit solū à forma & materia, quae sunt causae intrinsecae: in quo sensu Sanct. Tho. 5. Metaph. ponit absolutam necessitatem, à materia & forma, ut quia anima hominis intellectiua, simpliciter est rationalis, est risibilis: & quia ex contrarijs compositus, est alterabilis & corruptibilis: sed necessitas consequentiae, ex fine ex suppositione: ut quia finis ferre est secare, materia eius debet esse ferrea.

Ad argum. ¶ Ad argumenta patet solutio.

SPECVLAT. VII. DE distin. formae artis, à naturali.

RO complemēto huius lib. 2. quia Aristote. facit mentionem de forma artificiali, & eam comparat naturali, & distinguit, quaeritur, vtrum distincta sit forma naturalis ab artificiali, & mathematica, & Phy.

¶ Videtur quod artificialia non distinguantur à naturalibus, si in aliquo deberent distinguui esset in eo, quod est principium motus: sed in illis quae per artē est principium motus, sicut in illis quae per naturam: ergo nō distinguuntur naturalia ab artificialibus. Antecedens patet de naui, & de rota, quae ratione formae quam habent ab arte, habent motus. Eodem modo de arte pulsandi in manu, & saltandi in pedibus.

1. Argum.

¶ Secūdo. Si aliqua res artificialis nō esset naturalis, maximē esset statua, sed statua est res naturalis. Patet, quia statua est lignum, & lignū res est naturalis. Patet. Haec res, demonstrato ligno, est res naturalis: & haec res est statua: ergo statua est res naturalis: expositoriē enim sequitur.

2. Argumē.

¶ Item. Res naturales dicuntur naturales ratione principij susceptiui, quod materia est, quae in potentia est ad formam suscipiendam, de cuius potentia educitur, ut dictum est: sed eodem modo materia respectu formae artis in potentia susceptiua est, ut forma arcae est in ligno: ergo ita arca erit naturale ens, sicut lignum: & sic forma artis nō distinguetur à naturali.

3. Argumē.

Supra lib. 1
specula. 7.

¶ In contrarium est Aristote. qui in isto. 2. In contratex. 1. & 2. asserit, naturalia ab artificialibus distinguui. & tex. 7.

¶ Pro solu. oportet intelligere non esse idē quaerere, vtrum forma naturalis distinguatur ab artificiali: & quaerere, vtrum forma artis distinguatur à subiecto naturali in quo est. Prima enim questio physica est: quam tractat Aristote. in isto. 2. Secunda verò est metaph. quae hic infertur ab Aristote.

Notandū. 1

¶ Notandum vltra, sicut forma naturalis siue sit substantialis, siue accidentalis, non reperitur per se, nisi in subiecto, sic forma artis nūquam est, nisi in aliquo subiecto: sed est differētia in hoc, quod forma substantialis requirit materiam primam, quae aliās

Notand. 2.

aliàs non fit res naturalis, ad hoc quòd faciat rem naturalem, & vnum simpliciter: sed forma artis requirit materiã velut subiectum: non primam, quæ non fit res naturalis, sed secundam, quæ fit res naturalis, & simpliciter actu ante formam artis. Sicut statua forma prærequirit, vel lignũ, quæ aliàs est res naturalis, vel ferrum: & vocatur prima materia illa quæ subiectum est formæ substantialis: & hæc quæ subiectũ formæ artis est, materia secunda vocatur: & aduenit illa forma artis iam existenti in actu, & habenti esse cõpletum: sicq; ex forma artis, & subiecto fit vnum ens, non simpliciter, sed per accidens. Consideratis his, fit conclu. 1.

Materia. 1.
in rebus naturalibus.
Materia. 2.
in rebus artificialibus.

Conclus. 1.

¶ Forma naturalis distinguitur ab artificiali. Probat. Distinctio in formis vel potest esse ab agente, vel à subiecto: sed naturalis, & artificialis est ab agente, & à subiecto: ergo distinguuntur. Patet primum: quia illæ formæ videntur esse diuersæ, quæ non sunt ab eodem principio actiuo, sed actiuũ principium formæ naturalis est agens naturale, & actiuum artificialis ars: at ista distincta sunt. Subiectum enim formæ substantialis materia prima est, quæ est natura, & ens in potentia, & non res naturalis. Subiectum autem formæ artificialis ens naturale est, & secunda materia, quæ actu est: ergo sequitur quòd inter ipsas formas erit distinctio.

1. Ratio.
Venetus in
sua Metap.
cap. 11.

1. Ratio.
Ægidius.

¶ Et probatur adhuc cõclusio, vt Ægidius Romanus in isto secundo. physicorum, dialogo. 1. 2. probat: quia materia transfmutatur naturaliter, vt ex ipsa educatur naturalis forma, sed hoc non facit ars: quia (secundum Themistium) natura agit in corpore toto. Ars verò secundum quod huiusmodi, agit in extremitatibus eius.

Themisti.

* Arist. 2. de anima. tex. 8. intēdit, differentiam ponere inter formam naturalem, & artis: per hoc quod remota forma naturali, non remanet res neque materia proxima rei, nisi equiuoce: vt remota anima ab homine, non remanet homo: neq; idem oculus, neq; eadē caro, nisi equiuoce: & signũ trahitur ab operatiõ: quia iã nõ videt oculo &c. Vnde Philo. 4. meteor. tex. vltim. dicit: quod ablata propria operatione à re, res nõ permanet nisi equiuoce. Si autē tollatur forma artificialis, ab artificiato remanet artificiatũ: saltim quo ad substantiã materialẽ proximã, licet sit mutatio quo ad talem formam. & dicit quia quod dolabra

est artificiatũ, cuius forma, scilicet, acumẽ est accidens: si auferatur acumen, adhuc manet dolabra: si autem dolabra esset corpus physicum remoto acumine non maneret dolabra, nisi equiuoce.

¶ Secunda conclusio. Naturalia differunt formaliter ab artificialibus. Probat. Illa dicuntur differre formaliter, quæ pertinent ad diuersa prædicamenta, & si re non differant: sed naturalia, & artificialia hoc modo se habent, quòd ad diuersa pertinent prædicamenta: ergo formaliter differunt. Maior patet: quia ideo ponuntur ibi decem distincta: vt entium multitudinem comprehendant, & non coincidant. Minor probatur: quia scamnum, domus, & arca sunt in prædicamento qualitatis; in quarta specie eius: sed lignum, & alia entia naturalia, ex quibus artificialia fiunt, ad prædicamentum substantiæ pertinent: sequitur ergo quòd formaliter distinguuntur.

2. Cõclusio.
Naturalia
differunt ab
artificialibus.

¶ Secundo. Illa distinguuntur formaliter, quæ sic se habent, quòd vnũ non est aliud, neque è contra: sed res artificialis, & naturalis sic se habent: quia vna non est alia: ergo distinguuntur formaliter.

2. Ratio.]

¶ Ista conclusio non solum habet veritatem, supposito quòd alia sit res naturalis ab artificiali: vt domus est alia res à naturali: quia plures res naturales constituunt domum, cum solum domus vna sit: sed etiam si quælibet res artificialis sit ens naturale: quia actio & passio sunt vna, & eadem res: at quia actio non est passio, distinguuntur formaliter, & ad diuersa pertinent prædicamenta: vt ibi deduximus.

Aristo. c. 9.
prædi. & 3.
physic. tex.
com. 19.
3. Cõclusio.

¶ Tertia conclusio. Forma artificialis nõ distinguitur realiter à quantitate, sicut alia res, sed distinguitur formaliter. In hac conclusione intendimus, vitando extrema, tenere medium. Est vnum extremum nominalium, qui dicunt, formam artis non distingui à re quanta: & non distingui à suo subiecto: sicut tenent quantitatem non distingui à re quanta. De quo in prædicamento quantitatis disputatum est quæstio. 2.

Opin. nominalium.
extrema

¶ Aliud est extremum realium, tenetium non solum quantitatem distingui à re quanta, sed præter quantitatem produci ab artifice formam artificialem, quæ est qualitas distincta à quantitate: quòd negant nominales, cum dicant per artem solum produci rem aliter se habere, & nulla alia realitas producitur. Nos ergo in conclusione nõ equiuocamus opinionem

Opin. realium.
extrema

Opinio me dia tenēda. opinionem nominalium probamus, neq; illam quæ realium est affirmamus, sed dicimus formam artificialem à suo subiecto distingui formaliter. Itaque stare potest, qd fit eadem res forma artis, & suum subiectum quantitas, vt dicunt nominales, & quod forma artis non sit quantitas. Probatur cōclusio. Illa quæ in diuersis ponuntur prædicamentis, oportet distinguantur saltem formaliter, per hoc quod vnum nō est aliud: sicut de actione, & passione dicebamus, sed forma artis, & quantitas eius subiectum sunt huiusmodi: quia forma artis ad prædicamentum qualitatis ad quartam speciem pertinet, & quantitas eius subiectum ad prædicamentum quantitatis non est qualitatis, neque est contra.

Ratio. p. p.

Ratio. 2. p.

Ratio. 2.

Esse essentia & existens non distinguuntur realiter.

¶ Sed quod non distinguantur realiter vt res, & res, probatur vltra experientiam. Statuarius qui de ligno facit statuam, nullam rem de nouo producit, præter superficiem nouam, quæ est terminus quantitatis illius ligni. Ratio est: quia rerum pluralitas non debet poni sine necessitate aliqua, vel ratione non solubili: sed nulla est necessitas, neque est ratio conuincens, quod forma artis sit aliquod accidens distinctum à quantitate: ergo nullo modo est ponendum.

¶ Secundo, & efficacissime. Si figura esset accidens distinctum à quantitate, sicut res, & res, sequeretur quod Deus posset seruari illam quantitatem, ablata figura: sed ea semota, quantitas eodem modo se haberet quo ad suas partes, sicut se habet modo: sequitur ergo qd figura non erat res distincta à quantitate. Quod si distinguerentur, vnum ab alio separari posset, non est qui possit negare rationabiliter. Non enim est intelligibile, dari duas res distingui sicut res, & res, quod vna non possit ab alia separari per diuinam potentiam. Hoc argumento probatur esse existentiam, nō distinguuntur realiter ab esse essentia: sicut res, & res: quia si Deus separet esse existentia à me, manente mea essentia, eodem modo me haberem: & sic non videtur ponenda alia realitas, qua ego existam, nisi me, & partes meas. In quo aliqui ex Thomistis decipiuntur, dicentes distinguuntur realiter, & non formaliter solum. Sed tamen videtur ponenda sola distinctio formalis, qualis est inter sedere, & hominem: & solum ibi distinctio ponenda est inter essentiam, & existen-

tiam: quia de essentia hominis nō est quod sit, cum ante mundi creationem erat eius essentia, rationalem esse (de quo in primo sententiar.) tamen nondum habebat existentiam.

¶ Ad primum argumentum solutio est, quod forma artis potest esse principium in motu: non ipsius motus: quia hoc cōuenit rei naturali, sed principium quantum ad modum motus: vt sit velox, aut tardus: circularis, aut reclus: nam figura rotunda facit ad velocitatem motus. Et quod fiat nauis ex lignis, & non ex plumbo, facit ad hoc qd nauis in medio maris non submergatur. Idem de arte pulsandi & saltandi potest dici principium motus, quantum ad modum, in quantum illi motus qui in pulsatione assimulantur quodammodo motui naturali. Et in hoc habet forma accidentalis, vt principium sit quodammodo. Sic etiam de rota plauftri. Et si absolutè quis concedat in artificialibus esse principium sui motus, sicut in naturalibus, non errabit, dummodo intelligat esse in eis: nō quia artificialia: sed quia naturalia sunt.

¶ Ad secundum argumentum, dictum est in conclusionibus, formam artis non esse rem distinctam ab ipso subiecto, sed solum distinguitur formaliter: quia hoc non est illud, & ad diuersa spectant prædicamenta. Et per expositorium argumentum solum concluditur, quod hoc est illud, id est, eadē res: non tamen sequitur hoc est illud, prædicatur de eo: sicut idē de se ipso: quia ponitur distinctio formalis.

¶ Ad tertium argumentum patet ex dictis solutio. Nam dato ita sit quod forma substantialis materiam requirat, de cuius potentia forma educatur & in forma artis sit requisita materia, tamen est latissima differentia: quia illa est materia prima, & ens in potentia, & ista est materia secunda, & ens in actu. Item. Educitur in materia prima forma de potentia eius, agente naturali operante in toto, suas introducendo dispositiones conuenientes formæ introducendæ, & expellendo contrarias: sed in producendo formam artificialem agēs solum in superficie agit: vt ex Ægidio Romano adducebamus: ex quo sequitur latam esse differentiam. Item: quia in re naturali materia habet rationem naturæ: sed in re artificiali non sic: quia non agit naturaliter.

Ad argum.

Ad secundū.

Ad tertiam

* Differentia inter re naturalem, & artificialem.

¶ S P E C U L A T I O
 octaua. Vtrūm scientia
 Physica differat à
 Mathema-
 tica.

V I D E T V R q̄ non differant penes hoc quòd Mathematicus abstrahit à materia, & physicus non. Mathematicus cōsiderat res in materia, sicut natura-

lis, seu Physicus: ergo penes hoc nulla est differentia. Probatur. Mathematicus, quandoquidem veram habet scientiam, verè considerat, sed mathematicalia vera non sunt, si extra materiam sunt: ergo ea considerat in materia. Patet: quia si de linea, vel de superficie, vel de corpore, oportet cūm quanta sint, in aliquo subsistentur: & sic res in materia considerat

¶ Præterea. Si ratio differentia inter mathematicam, & physicam esset per hoc, q̄ mathematicus abstrahit, & nō naturalis: contra. Etiam naturalis abstrahit. Patet: quia abstrahit à singularibus: (quia de eis non est scientia): & ab hinc, & nunc: ergo sequitur quòd nulla est distinctio.

¶ Et confirmari potest: quia siue mathematicus, siue Astrologus probet hanc, terram rotundam, siue illam probet naturalis, considerat de re naturali. Item. Si de motibus astrorum, aut coelorum.

¶ Tertiò. Si Mathematicus differt à naturali, erit quia physicus definit per motum, & mathematicus non: sed contra est: quia mathematicus dicit circulum esse spheram rotundam, à cuius centro omnes lineæ deductæ ad circumferentiam sunt æquales. Quòd est de motu considerare.

¶ Item. Quia naturalis non semper definit per motum. Patet. Naturalis considerat de prima materia (vt in primo, & in isto secundo dictum est) & tamen non definit eam per motum: quia nullum sibi vendicat motum: ergo non est differentia inter mathematicum, & natura-

lem.

¶ In contrarium est Aristoteles in capitulo secundo huius, qui ponit differentiam.

¶ Pro decisione speculationis notandum, quòd vt Commentator comment. decimo sexto hic adnotauit, ponere differentias inter scientias, spectat ad dialecticam. Vnde primo posteriorum, textu quadragesimo tertio, Aristoteles ostendit scientias differre penes obiecta formalia: sed dato ita sit, quia Aristoteles sic meminit de differentia inter physicam, & mathematicam, non erit ab re aliqua dicere, vt solent omnes qui physicam tractant.

¶ Secundò notandum, quod mathematica scientia includit in se quinque scientias, scilicet, Geometriam, Perspectiuam, Arithmetica, Musicam, & Astrologiam. Et Geometria de quantitate continua solum absolute: & sub alternans dicitur respectu Perspectiuæ, quæ cūmagat de quantitate lineali, ipsa Perspectiuæ de linea visuali agit. Arithmetica tractat de quantitate discreta, & subalternans est Musica, quæ de numeris agit sonoris, vt in certa proportionem se habent. Astrologia tamen de astris considerat. Et ipsa Astrologia non est purè Mathematica, vt est Geometria, sed est mixta: quia partim Mathematica, partim Physica, licet inter Mathematicas scientias computetur. Idem de Perspectiuæ, & Musica.

¶ Tertiò notandum, esse differentiam inter Mathematicam, & medias, & ipsam Physicam: quia Physica considerat de re naturali: quòd si considerat de quantitate, de qua Mathematicus, est in ordine ad motum, vel in quantum terminus est rei naturalis: tractat de curuitate, in quantum figura nasi, & de sphericitate, in quantum apta ad motum, & de figura orbium, & astrorum: hæc enim omnia subsista consideratione ad physicum spectant.

¶ Qui purè Mathematicus est, considerat de quantitate, & de figuris eius, abstrahendo tamen ab hoc quod est esse terminum rei naturalis, vel ad motum aptam. Et tandem absque ordine ad materiam sensibilem solum considerat de triangulo, quòd tres habeat angulos æquales duobus rectis: sed quòd sit figura apta ad motum, vel non, nihil ad eum: quod sit in materia

Notand. 1.
 Comment.

Notand. 2.
 Mathematica sciētia includit in se. 5. sciētias.

Notand. 3.

auri, vel ferri, nihil refert: quòd sit calidus triangulus, vel frigidus, penitus non cogitat: & sic dicitur abstrahere ab omni sensibili materia. Scientia tamen quæ media est, quantitatem considerat, & non eo modo quo physicus, sed neque eo modo, quo purus mathematicus, sed considerat eam contractam ad aliquam certam materiam sensibilem: in quo videtur convenire cum extremis: vt perspectiva de lineis, & angulis radiorum visualium: Musica de proportionibus numeri sonori: Astrologia verò de figura corporis coelestis.

1. Conclu. ¶ Prima conclusio. Differentia inter physicam, & mathematicam non est ex eo, quòd physica de re in materia, & mathematica de re extra materiam consideret. Probatur. In utraque scientia res quæ considerantur non nisi in materia sunt: ergo ex hoc quòd utriusque convenit, non est sumenda differentia. Consequentia est bona. Antecedens probatur: quia neque mathematicalia, neque naturalia absque materia sensibili inveniuntur.

Conclusi. 2. ¶ Secunda conclusio. Physica disciplina non differt à mathematica per hoc, quòd physica de substantijs, & mathematica de quantitate. Patet: quia non solum physicus tractat de substantia, sed de illis quæ ipsi accidunt, inter quæ potissimum quantitas est, in quo alia fundantur accidentia, vt ex suprà dictis patet.

Conclu. 3. ¶ Tertia conclusio. Physica disciplina non differt à mathematica per hoc, quòd illa de quantitate sensibili, & contracta, & hæc de quantitate non contracta tractet. Patet: quia perspectiva, musica, & astrologia sunt scientiæ mathematicæ, & tamen de quantitate contracta ad certam speciem, & ad certum modum tractant, vt dictum est in notabili ultimo.

Conclu. 4. ¶ Quarta conclusio. Physica non distinguitur à mathematica scientia per hoc, quòd physica de motu, & mathematicæ scientiæ non considerant de motu. Patet: quia astrologus de motu considerat cælorum, & astrorum, & similiter perspectivus: imò & musicus, & tamen istæ mathematicæ scientiæ non sunt physica disciplina.

Conclu. 5. ¶ Conclusio quinta distinctio inter physicam & mathematicam maximè attenditur penes hoc, quòd illa si tractat de quantitate, figura, & motu, est in ordine ad rem

naturalem, & ad sensibilem materiam: sed mathematicus considerat de istis sine ulla consideratione ad rem naturalem, aut sensibilem materiam: quia si considerat astrologus de figura astri, non considerat sub hac ratione, an conveniat naturæ astri, vel non: neque considerat ad quem finem habeat illam figuram. Si tamen physicus consideret de astri figura, erit, an conveniat ad naturam astri, an respectu finis. Ex ista alia oritur differentia quantum ad modum demonstrandi: nam si physicus cælum, vel astrum esse rotundum demonstrat, sic erit. Perpetuo motu, debetur figura perpetua: sed hæc rotunda est: quia non habet principium, neque finem: ergo cælum, cum perpetuo moveatur, habet sphericam figuram ex parte materiæ.

¶ Astrologus tamen idem demonstrabit. Sol semper æqualiter distat à terræ: ergo est orbicularis, vel quia eclipsis solis apparet orbicularis. Perspectivus si delineis agat, non in ordine ad complexionem naturalem, vel causam, sed de ipsis in ordine ad angulos quos constituunt in oculis, vel ad basim, quam causant in obiecto visibili.

¶ Ad primum argumentum solutio ex dictis patet, advertendo ad considerationem utriusque: quia licet eadem considerent, non eodem modo, neque sub eadem ratione: ob id est differentia inter mathematicum, & physicum.

¶ In secundo argumento tangitur de modo abstrahendi in scientia: & ita est omni scientiæ proprium abstrahere, vt nullo modo detur scientia, vbi non sit abstractio à materia: sed materia est duplex: quædam sensibilis: alia intelligibilis. Sensibilis materia illa erit, quæ subiacet sensibus, per hoc quòd sibi vendicat sensibiles qualitates, & certam determinat substantiæ speciem: vt est ligni materia, vel alterius rei. Materia intelligibilis est substantia corporea, considerata hac sola ratione, quòd sit subiectum quantitatis, abstrahendo ab omni sensibili materia, & ab omni qualitate.

¶ Hæc materia tam sensibilis, quam intelligibilis dupliciter accipitur: vno modo pro materia singulari signata, quæ est hæc: alio modo pro materia in vniuersali, abstrahendo à singularibus. Isto secundo modo abstrahere commune est in omni scientia: quia non est scientia de singularibus, sed

Naturalis & figura & motu in ordine ad rem naturalem, & non mathematicus.

Ad argum.

Ad 2.

Aris. 7. Meta. text. 35. S. Tho. p. p. q. 85.

Abstrahit mathematica. Sensibili, sed non ab intelligibili.

sed de speciebus. Et materia signata non est de essentia speciei, sed de natura indiuidui: & sic physica scientia si de ossibus, & carne tractat, non de his ossibus, & his carnis. Sed tamen est differentia inter physicam & mathematicam, quod physica non abstrahit à materia sensibili in communi, & vniuersali: tractat enim de animali: de osse: de carne in genere, vel in specie humana, vel equina: sed mathematica, saltem pura, abstrahit à materia sensibili, non solum in singulari, sed etiam in communi: quia non solum abstrahit ab isto triangulo lapideo in singulari, sed in vniuersali, à lapideo triangulo, aut æneo: neque in genere considerat de triangulo lapideo, vel æneo,

sed de triangulo: tamen mathematicæ, non abstrahunt à materia intelligibili in communi: quia licet à quacunque naturali specie substantiæ abstrahant, non tamen à substantia corporea, quandoquidem de quantitate agunt: quia de lineis, de superficiebus, & figuris, quæ non nisi in corporea substantia, quæ habet rationem materiæ, in quantum est subiectum quantitatis: sed dicitur materia intelligibilis, quia abstrahit ab speciebus reru sensibilibium: in quo Metaphysica supereminet, quæ abstrahit etiã à materia intelligibili: quia de substantijs separatis, quæ non sunt corporeæ substantiæ, sed spirituales. Sic manet solum argumentum: quia physica abstrahit. &c.

Finis secundi libri Physicorum.

G 2 TER

TERTIVS LIBER PHYSICORVM.

¶ ARGV. III. LIB. PHY.

IN tertio lib. Physicorum Aristoteles solùm duo præcipuè tractat: de motu, & de infinito: & ideo primò se se offert de distinctione motus à mobili, & à forma, ad quã est motus.

PRIMA SPECVLATIO
3. Physicorum. Vtrùm motus sit
res distincta à mobili, &
à forma ad quam
est motus.

esse per vltimum non esse, & definit per vltimum sui esse: quia repugnat motui suas habere partes simul: quia quæ præterijt nõ est, & quæ futura est, nondum est: & in presenti, solum habemus mutatum est: sicut in stans in tempore: ergo nullo modo motus est idem cum re quæ mouetur, neque cum forma acquisita per motum.

¶ Tertiò. Impetus est res distincta à re quæ impetu mouet: ergo & motus similiter: quæ eadè est vtrobiq; ratio. Probat antecedens.

Cũ lapis mouetur sursum, aliquid est causa eius, nõ proijciens: quia stat lapidè moueri, mortuo proijciente, neq; est forma substantialis lapidis, cũ potius resistat: neque aër: quia stat ventũ trahere aërem ex alia parte. Itẽ. Si aër moueret, esset ex intẽtione vitandi vacuũ: vt dicit Thomas de Garbo in sua doctrina de elementis, quæ stio. finali. sed hoc nõ: quia ille motus esset vniformis, contra Aristot. dicentem, quod motus violentus semper est tardior, & tardior, & remissior. Patet sequela: quia ratio vitandi vacuum semper manet: ergo.

Thom. de Garbo.

¶ In contrarium est Aristote. hinc in text. 4. vbi ait, quòd motus non est præter res ad quas est motus.

In contra. Aristo.

¶ Pro decisione oportet prius præsupponere motus definitionem, quæ talis est. Motus est actus entis in potentia, secundũ quòd in potentia. Dicitur actus, quia oportet intelligere in omni motu aliquid esse de actu: nam si motus sit alterationis, oportet considerare actu aliquid de forma, ad quam est motus: nam si aliquid eius nõ est, nondum incepit motus. Et dicitur actus entis, id est habentis esse: vt est subiectum in quo est motus: quia non est subiectum pura potentia, sed aliquid habet de actu: sed tamen motus sic est actus, quod nõ sit perfectus actus, qui est medium quoddam inter terminũ à quo, qui est pura potẽtia, & terminũ ad quẽ, qui est perfectus actus. Est ergo motus actus entis quæ est in potentia: quia si mobile non esset in potẽtia ad id

Notandũ. Definitio motus.

ad quæ

1. Argumẽ.

Videtur quòd sic: quia si non distingueretur, oportet quod motus vel esset quantitas in motu augmentationis, vel esset qualitas in motu alterationis, vel esset subiectum. Et in motu locali esset vel spatium quod pertransitur, vel mobile ipsum: sed hoc non potest stare: quia esset prædicamentorum confusio, & vna res esset quantitas: qualitas: vbi, & substantia: quod est maximè repugnans, cum prædicamenta sint per se diuersa: sed quòd posito motus non sit res distincta, hæc se quantur, est compertissimum.

¶ Secundò. Nulla res successiua est permanens, neq; è contra, permanens, est successiua: sed qualitas & quãtitas sunt res permanentes, cũ habeant suum esse simul, & incipiant esse per primũ sui esse, & non possint definire per vltimũ sui esse: sed motus est res successiua, sicut & tempus, quæ incipit

ad quod est motus, nunquam moueretur: at quia in potentia est, & partim habet actum illius, ratione cuius est motus, dicitur actus entis in potentia.

Notand. 2.
Tripliter
sumitur po-
tentia.

¶ Est considerandum etiam quod potentia sumitur tripliciter. Vno modo actiue: vt dicimus aliquem posse: quæ non est ad propositum. Alio modo capitur pro possibilitate physica ad formam, quæcunque sit talis forma; & sic dicitur ordinem subiecti ad formam: siue habeat illam, siue non: & non sumitur hic pro tali potentia. Tertio modo potentia dicitur aptitudinem in subiecto, simul cum priuatione eiusdem forme: vt corpus calidum est in potentia vt sit frigidum: hoc modo sumitur potentia in definitione: nam motus est actus entis in potentia, id est, illius subiecti in quo est potentia, id est, aptitudo ad id ad quod est motus, cum priuatione eius: quia si esset aptitudo, & non esset priuatio, non diceretur motus.

¶ Additur in definitione, in quantum est potentia: nam de ratione motus est, quod partim sit in actu, & partim in potentia: sicut corpus dicitur moueri ad frigiditatem, quando habet actu aliquid frigiditatis, & tendit vt habeat perfecte eam: & mouetur: quia in potentia est, & in quantum in potentia, dicitur moueri: quia respectu gradus acquisiti frigiditatis, non est motus, sed respectu acquirendi, respectu cuius est in potentia. Forma enim substantialis aquæ, & forma frigiditatis accidentalis sunt actus entis in potentia, scilicet, ipsius aquæ, quæ ad calorem habet potentiam: sed quando aqua in esse quieto est, non dicitur esse motus: quia non est actus eius, forma substantialis eius, neque accidentalis, in quantum est in tali potentia ad calorem: sed est actus, in quantum in quiete est, in esse suæ forme. Itaque secundum quod est potentia, intelligitur, in quantum motus est actus tendentis à potentia in actum, quasi in via.

Notan. 3.

Josephus
in magis A

¶ Etiam est aduertendum, quod motus non est aliud, præter res ad quas est motus: quod est dicere. Motus ponitur in eodem predicamento, vbi ponitur forma, vel res, quæ per motum acquiritur: & ideo si per motum est maior quantitas, motus erit in predicamento quantitatis: si est per motum acquisitio qualitatis, erit motus in predicamento qualitatis.

Idem Plato in
li. 10. de re-
publica &
in libr. de le-
gibus.

¶ Hic tamen considerandum est, ne quis decipiat, quia cum motus sit actus, vt à

mouente, & sit passio, vt in mobili, sit distinctum predicamentum, & peculiare fortietur, scilicet, in actionis, & passionis predicamento. Quapropter dicitur Comment. & Diuus Thomas quod motus dicitur duo, scilicet, formam, quæ est inferior, quæ nondum peruenit ad perfectum: quia nondum ad terminum peruenit: & isto modo non habet peculiare predicamentum, sed ponitur reductiuè in illo, in quo forma, ad quam est motus. Alio modo accipitur motus formaliter: vt dicitur viam, & continuam acquisitionem eiusdem forme: & isto modo habet predicamentum peculiare actionis, & passionis, secundum variam considerationem: & in vtroque est, in tali via, & acquisitione continua, quidam fluxus forme: non vt sit res distincta à subiecto, & forma: sed fluxus dicitur formam illam considerationem in ordine ad terminum à quo, & ad terminum ad quem, prout continetur, & sine interruptione processit ab vno ad aliud. Hoc est quod dicitur Sanct. Thom. quod motus non completur solum per id quod est in rerum natura, sed per id quod ratio apprehendit: in quo intelligit, rationem apprehendere, huiusmodi fluxum forme.

Auer. hic. t.
470. ubi dicitur
S. Th. 1. 2. 5. 4.
ubi dicitur
P.
p. 2. 3. 1. 0.
p. 2.

D. Thom.
1. 2. 5. 4.
ubi dicitur
ubi dicitur
ubi dicitur

¶ Vtèrius notandum, quod motus cum ponatur actus entis, est in mobili, tanquam in subiecto: sicque motus subiectatur in re quæ mouetur. Si quis ad qualitatem moueatur, oportet motus sit ibi, in quo talis est acquisitio qualitatis, vel alteratio: quod Arist. probat: quia est motus actus mobilis: sicut albedo ibi ponitur vbi intelligitur actuare in ratione albi: ergo & motus similiter oportet ibi ponitur: quod si in agente (eò quod agendo repatiatur) motus ponatur, non erit in quantum mouens: sed in quantum mobile est, & actu mouetur.

Notand. 4.
ubi dicitur

Arist. 1. 17.

¶ De hoc ergo, vt rum motus sit qualitas distincta à subiecto, & re quæ per motum acquiritur, fuerunt variae opinionones, quæ ab Alberto Magno recitantur: ex quibus solum tres in medium adducimus, quæ sufficiunt declarare rem.

Variae opi-
niones.
Albert. Ma-
gn. 3. phy-
trac. 1. c. 3.

¶ Est opinio antiqua quidem, quam sequitur Paulus Venetus dicens, quod motus alterationis (verbi gratia) est quidam fluxus qualitatis realiter distinctus ab eadem qualitate: & sic dicunt motum esse entitatem absolutam.

Prima opi-
nio. Pauli
Veneti.

¶ Secunda opinio dicit, motum esse relationem

1. opinio
2. opinio
Opinio rea-
lum.

realem, quæ est qualitatis, quæ per motum
 acquiritur ad terminum: quæ habitudo
 tendentis in finem dicitur. Hæc opinio est
 realium, & Thomistarum præcipue.
 ¶ Tertia opinio est Oca, & Gregotij, quæ
 nominales sequuntur. Hæc dicit, quod mo-
 tus est ipsa res absoluta, quæ per motum
 acquiritur: & si sit motus alterationis, ne-
 que est fluxus qualitatis realis distincta à
 forma, neque est relatio realis, distincta à
 fundamento, sed est ipsa qualitas, quæ per
 motum acquiritur: si sit motus augmenta-
 tionis, est idem quod quantitas.
 ¶ Secundum varietatem opinionum varia
 formantur argumenta hinc inde, quæ non
 libet in præsentiarum adducere, ob proxi-
 tatem vitandam. Et quia aliqua sunt diffi-
 cilia intellectu, nisi pluribus præsupposi-
 tis, quid tamen sit probabilius, more no-
 stro, conclusionibus faciemus notum.
 ¶ Prima conclusio. In omni opinione est
 concedendum necessarium motum esse flu-
 xum, siue sit motus alterationis, siue aug-
 mentationis. Probatur. Motus, ad hoc quod
 sit motus, oportet sit continuus: ut expli-
 catum est: & quod sit entis in potentia, se-
 cundum quod in potentia: sed hoc non ni-
 si fluxus formæ est: ergo motus fluxus est
 verè & formaliter.
 ¶ Præterea de In omni opinione oportet
 concedere necessarium motum esse ensi
 succedivum, & non permanentem, sicut &
 tempus: & sicut motui repugnat omnes
 suas habere partes simul, sic & tempori, re-
 pugnat, eo quod motus inferior consistit, si-
 cut & tempus: sed hoc aliud non est, quam
 quidam fluxus continuus: ergo motus for-
 maliter est fluxus.
 ¶ Item. Si motus non est fluxus forma-
 liter, eo est, quia succedivum non est, sed
 actus, & permanentis: sed hoc non potest sta-
 re, quia in actu est, & partes omnes habet
 simul, motus non est, sed quies potius: er-
 go sequitur quod motus est fluxus forma-
 liter.
 ¶ Secunda conclusio. Hic fluxus, qui
 motus est formaliter, non est reale quid, di-
 stinctum à forma, quæ acquiritur per mo-
 tum. Hæc conclusio est de directo contra
 primam adductam opinionem. Et venit
 primo probanda ex adductis in notabili-
 bus ex Aristot. 4. qui ait, motum non distin-
 gui ab illis, ad quod est motus. Ille motus formali-
 ter est fluxus: ut docet prima conclusio: &

motus, ex Aristotel. non est realitas ali-
 qua distincta à forma, ad quam est motus:
 ergo de primo ad ultimum, ille fluxus non
 erit aliqua entitas distincta ab illo quod
 per motum acquiritur.
 ¶ Probatur secundo communi, & facili ar-
 gumento, & convincenti. Si ille fluxus qui
 formaliter est motus, qualitas realis distin-
 cta est à forma, quæ per motum acquiritur, se-
 queretur, quod quando aqua calefit, duas
 reales acquirit distinctas entitates: vna, ea-
 lorem ratione cuius movetur, & aliam, flu-
 xum illum, vel motum, quem ponunt qua-
 litatem distinctam: sed consequens est fal-
 sum. Quod sequatur, est apertissimum: nam
 quero, illa qualitas vel est calor, vel non: si
 dicitur quod non: à quo producitur? vel ab
 aqua, vel ab igne, vel à calore, qui acquiritur,
 & non agit, neque habet virtutem produ-
 cendi contrarium nature sue, quale esset
 talis fluxus, cum tēdat per id ad corruptio-
 nem. Neque ab igne: quia ignis solum ha-
 bet ignem producere, & calorem: sed talis
 qualitas, seu fluxus non est ignis, neque ca-
 lor: ergo non producitur ab igne, neque à
 calore: ut constat: sequitur ergo quod nul-
 lo modo est ponendus talis fluxus, qui est
 motus, qualitas distincta à forma.
 ¶ Tertio. Si ille motus qui est fluxus, est
 qualitas realis, distincta à qualitate, pote-
 rit Deus illam conservare sine qualitate, &
 poterit eam destruere, manente qualitate,
 cum neutra sit alterius pars: Destruat eam
 Deus, & calor recipiatur in aqua:posito
 casu, aqua tunc vere recipiendo talem calo-
 rem, diceretur moveri, sicut & modo mo-
 vetur: sicut ergo motus est sine tali qualita-
 te superaddita, solum per hoc quod aqua
 recipit calorem, & modo etiam est verè mo-
 tus: sine tali qualitate reali superaddita, quæ
 sit distincta ab ipsa qualitate, quæ per mo-
 tum acquiritur. Frustra enim sunt per plu-
 ra, quæ possunt fieri eque bene per paucio-
 ra: ut sicut Aristot. 1. phisicorum. 1. sic non
 potest fieri argumentum. Si motus est
 res distincta à re ad quam est motus, sequi-
 tur quod esset aliqua creatura, quam Deus
 non posset annihilare. Patet: quia talem
 qualitatem, quæ est motus, non posset Pa-
 ter. Sit motus hora. Simus in principio me-
 dio hora. Ille motus est, & Deus non potest
 eum annihilare. Patet: quia si posset, maxi-
 me illum corrumperet secundum se, & quod
 libet

Opinio no-
 mina. 3. 1. 2.
 Oca. 2. sen.
 9. 9.
 Greg. 2. d.
 1. 9. 4.

Conclusio.

Motus est
 quidam flu-
 xus.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ratio. 3.

Conclu. 2.

Ratio. 1.
 Contra Vene-
 ran in loco
 citato supra

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Aristot.
 Argument.

Patet: quia talem
 qualitatem, quæ est motus, non posset Pa-
 ter. Sit motus hora. Simus in principio me-
 dio hora. Ille motus est, & Deus non potest
 eum annihilare. Patet: quia si posset, maxi-
 me illum corrumperet secundum se, & quod
 libet

libet sui: sed hoc non: quia corruptio alicuius præsupponit eius existentiam: ergo præsupponit quod vltima medietas sit, quæ tamen non est. Ad hoc Coronei concedit sequellam: sed malè, quia dato casu, annihilando mobile, annihilaret motum, secundum quòd habet esse: quod sufficeret.

* Plato in locis citatis in hoc differt ab Aristotele. quia ille motum à Dei mente, in qua ideæ sunt peruenire dicit in materiam: neque ponit accidens, sed ens quoddam intelligibile, diuersum à sensibilibus: & comensurabile æternitate. Hanc differentiã Simplicius, & alij intellexerunt. At motum in diuina mète collocare, planè ridiculum videtur: cum ipse sit Deus absque mutatione: & motum appellare essentiã, est absurdum.

Solutio Coronei reijciatur.

Conclu. 3.

¶ Cõcl. 3. Fluxus iste qui motus formaliter est à qualitate quæ per motum acquiritur, ratione distinguitur solum. Probatur hæc. 2. pars: quia prima iam probata est. Illa quæ sunt idem re, & alium habet modum significandi, oportet vt distinguantur ratione saltem: sed motus & res quæ per motum acquiritur, sunt huiusmodi: nam motus significat formam, per modum fluxus continui: & forma absolute significat ipsam formam: vt calor calorem, & frigiditas frigiditatem: ergo oportet distinguantur ratione.

Prima ratio 3. p.

Ratio. 2.

¶ Præterea. Aliquid importatur in motum, quod non importatur in qualitate, quæ acquiritur per motum: ergo distinguitur motus à tali forma: & non realiter, vt dictum est: ergo ratione. Antecedens probatur: quia in motu includitur quid successiuum, & partim in actu, partim in motu: sed hoc non includitur in qualitate: ergo est distinctio: & non realis: ergo erit saltem ratio.

Calor. 4. modis considerari potest.

- ¶ Sed pro clariori intelligentia conclusionis oportet notare, quod calor potest quadrupliciter considerari. Vno modo absolute, & materialiter: vt qualitas est: & sic est
2. in prædicamento qualitatis. Secundo modo considerari potest, vt est in fieri, id est, in continua acquisitione: & sic est motus, & identicè est in eodem prædicamento, in quo ipsa qualitas: sed formaliter, quia ratione distinguitur à qualitate, ponitur in prædicamento actionis, vel passionis. Tertio modo consideratur, vt est effectus agentis. Sicque specialiter est in prædicamento actionis. Quarto modo intelligitur, vt est id quo mobile efficitur, in quo

est motus: & sic ad prædicamentum passionis spe etat. Ecce quomodo motus est idem quod ipsa qualitas, quæ per motum acquiritur: sed quia addit supra ipsam, relationem quandam, seu fluxum, non quod sit realitas distincta: vt dicebat secunda opinio, distinguitur ab ipsa, ratione: solum enim videtur aliqualem modum se habendi qualitatis importare, supra ipsam qualitatem absolute. In re hæc conclusio est sententia nominalium: sed est differentia in modo loquendi, quod ipsi nominales terminorum connotationes consideratè dicunt, scilicet, quod motus supponit pro qualitate, connotando quod sit in fieri: & actio significat eandem qualitatem, connotando, quod sit ab agente. Nos dicimus quod motus est illa qualitas, ea ratione qua in fieri est: & actio est eadè qualitas, ea ratione qua fit ab agente.

Differentia in modo loquendi à nominalibus.

Ratio. 3.

¶ Pro prædicta conclusione potest ex notatis sequens formari ratio. Illa oportet distinguantur sic, vt vnum non sit aliud formaliter, quæ propriè, & formaliter ad diuersa pertinent prædicamenta: sed forma, quæ per motum acquiritur, & motus sunt huiusmodi: ergo distinguuntur. Maior est nota. Minor probatur: quia forma pertinet vel ad qualitatem vel ad quantitatem: sed motus ad actionem, vel ad passionem formaliter pertinet, & propriè & non reductiue: ergo est distinctio inter ipsa: & non realis, ergo rationis, aut formalis, ad sensum supra dictum de actione, & passione. Vnde dicit Egidius. Motus materialiter aliquo modo idem est, quod forma incompleta, sed formaliter non idem est. Addit autem supra formam incompletam, vel supra id quod acquisitum est, ordinem ad illud quod vltimè acquirendum restat, quod tendentia est ad vltiorem actum, quã si quis tollit auferet rationem motus.

Egidius. 1. 15. dub. 1.

¶ Vnum tamen notandum est, quod in conclusione non ponimus distinctionem rationis inter motum, & formam, vt putet quis nos dicere, motum non esse ens reale, sed ens rationis, quod nullum habet esse, nisi per operationem intellectus: imò motus est ens reale: quia est identicè idem qualitas, & quantitas, quæ sunt entia realia cum motu: sed solus intellectus est, qui distinguit inter ipsa, quæ idem sunt identicè: & ad hoc quod distinguat, sufficit quòd habeant ipsa, diuersas definitiones quidditativas: quæ considerat intellectus vt duo, cum tamen

Nota.

men identicè sint vnum. Et antiqui, vt. S. Tho. & alij, appellabant huiusmodi distinctionem realem. Non per hoc quòd essent res, & res alia: sed quia seclusa operatione intellectus res erat realiter: non aduertentes ad hoc, putant antiquos posuisse distinctionem realem inter illa, inter quæ solùm est rationis: quod est maximè cauendum: nam duplex est realis distinctio: quædam quæ est inter duo distincta realiter: quæ se habent vt res, & res: vt substantia à quantitate distinguitur: alia est inter illa, quæ distinguuntur vt res, & modus se habendi rei: vt sedens, & sessio: fundamentum & relatio: motus, & qualitas.

Conclus. 4. ¶ Quarta conclusio. Motus localis non est spatium per quod mobile mouetur. Gregor. in 2. sent. d. 1. quæstio. 4. Marfi.

Ratio. 1.

Hęc conclusio est contra Greg. Arimi. qui in loco suprà citato, cum poneret motum alterationis esse qualitatem, putauit etiam de motu locali dicendum: quia sicut in alteratione acquiritur qualitas, sic in motu locali spatium acquirit mobile, nam id est quod per motum acquiritur successiue: nos tamen tenemus contrarium: & probatur. Si motus localis solum spatium acquisitum per motum est, sequeretur quòd cum primum mobile mouetur, cum non acquirit nouum spatium, non esset in eo motus: consequens autem est falsum. Si dicat Gregorius, quod terra & cœlum quod amplectitur, esset spatium: contra. Ponamus quòd nihil esset extra primum mobile, neque intra ipsum moueatur: tunc in vacuo verè esset motus, & tamen nullum ibi esset spatium.

Ratio. 2.

¶ Præterea. Motus (vt suprà dictum est) in re quæ mouetur est: sicut albedo in albo est: sed spatium non est in illo quod mouetur localiter, sed extrà, vt notum est: ergo sequitur quod motus non est spatium: in quo Gregorius deceptus est.

Conclus. 5.

¶ Conclu. quinta. Motus localis est ipsum mobile in quantum continuè in alio, & alio loco est. Hanc cõclu. tenet Ocam in loco citato, qui dato conuenerat cū Greg. vt schola tenet nominalium, motum non distinguere, quæ per motum acquiritur in motu locali, diuisus est à Gregorio Ariminen. nam Gregorius dixit esse spatium, & Ocam tenet esse ipsum mobile, pro quanto cõtinuè in alio, & alio loco est.

Ratio. 1.

¶ Probatur conclusio. Motus localis verè aliquid est, & non est realiter distincta res:

ergo vel erit spatium quod acquiritur, vel ipsum mobile, vt continuè in alio, & alio vbi est: quia non videtur quid aliud possit signari quod sit motus localis: sed non est spatium per quod sit motus, vt contra Gregorium Ariminen. probatum est: erit ergo ipsum mobile: & non absolutè: quia alias quando quiesceret esset motus, & diceret moueri: ergo est cum consideratione, quæ acquirit alium, ac alium locum continuè.

¶ Item. Qualitas, quia in continuo fluxu acquiritur, motus vocatur alterationis, & identicè idem est: ergo mobile, quod continuè aliud, & aliud vbi acquirit, motus localis erit: quia eo modo quo se habet qualitas in fluxu ad motum alterationis, se habet in motu locali mobile, secundum quòd aliud, & aliud acquirit vbi continuè. Ista opin. est. Sanct. Thom.

¶ Neque obuiat quod. S. Tho. dicit, quod mobile secundum locum non est in potentia ad aliquod intrinsecum acquirendum, sed ad aliquod extrinsecum, puta ad locum. Non inquam valet, quòd ob id putent doctorem Sanct. tenere opinionem, quam Gregorius defendit, vt motus localis sit spatium: sed loquitur ipse non de potentia mobilis ad motum, sed de potentia eius ad terminum motus: & sic est, quod mobile secundum locum est in potentia ad terminum motus: sicut aliquid extrinsecum: sed tamen non negat S. Tho. quin successio quæ mobile localiter acquirit alium, & alium locum, sit motus localis, qui est idem quod mobile ipsum. Non tamen ex hoc sequitur quòd sit concedendum in sensu formalis, substantia est motus, vel homo est motus, & cœlum est quidam motus: vt aliqui ex realibus concedunt. Non inquam conuenit: quia aures abhorrent tales loquutiones, & est alienum ab Aristotele sicut dato motus alterationis sit idem realiter cum qualitate, quæ acquiritur, non concedimus tamen quòd alteratio est qualitas: quia in diuersis prædicamentis ponuntur: nec dicimus motus localis est vbi: quia vbi, est prædicamentum aliud ab actione, & passione: & vbi dicit esse in loco, siue per modum quietis, siue per modum transitus: sed motus localis dicit illam continuam successio nem vbi.

¶ Ad primum argumentum ex dictis solutio patet: non enim ob id quod non ponamus motum, qualitatem realem aliam à re quæ

Ratio. 2.

S. Th. p. p. q. 110. art. 3.

Non conceditur substantia est motus.

Ad argum.

quæ mouetur, prædicamentorum confusio est: nam (vt diximus) reductiuè tunc erit motus in quantitate, si motus sit ad quantitate: sed tamen in quantum formaliter est passio, qua afficitur mobile, ponitur in distincto prædicamēto passionis. Sufficiens est enim ad prædicamentorum confusionem vitandam, quòd vnum nō sit aliud formaliter, etiam si identicè sint eadē res: quia qualitas non est alteratio, neque quantitas augmentatio: neq; substantia est vbi: sicut in veritate actio, & passio eadem res sunt: vt ex Aristot. compertum fecimus in prædicamentis, & in alijs locis non semel tamen actio non est passio: quia actio est vt ab agente, & passio vt recipitur in passio id quod ab agente emanat.

Aristot. c. 9.
de prædic.
& 3. Phisic.
sex. 19.

Ad. 3.

¶ Ad secundum. Ita vt probat concedendum est, quòd res successiua non est permanens: formaliter tamen identicè, non repugnat iuxta dicta: & tunc motus cōsideratus vt est ipsa res ad quam est motus, non est res successiua proprie, sed est res ipsa permanēs: cum tali respectu, quòd sit in continuo fluxu, ratione cuius est motus, de cuius conditione est, quòd non habeat omnes suas partes simul: sicut non habet tempus: & in quantum motus, successiuorum sequetur naturam: vt incipiat esse per vltimum non esse, & desinat esse per vltimum sui esse: & e contra, qualitas, vel quantitas in quantum sunt entia permanētia incipiūt esse per primū sui esse, & desinunt esse, nō per vltimū sui esse, sed per primum non esse. De quo supra diximus.

¶ In. 3. argumento tangitur dubium de impetu, an sit qualitas, & an sit distincta à re mota per impetum. De quo lib. 8. specula. 3. erit dicendum, vbi adducemus varias esse opiniones de modo quo proiecta mouentur. Pro nunc videtur dicendum, quòd impetus sit qualitas quædam realis impressa in mobili, ab ipso impellēte causata: videmus proiecta velocius, vel tardius moueri, secundum maiorem, vel minorem intensiōnem huiusmodi qualitatis: & quādiu durat qualitas, & durat motus in re proiecta: & sicut remittitur, remittitur & motus. Est que qualitas permanens: quia non repugnat ei habere omnes suas partes simul. In quo Ludouicus Coronel (aliàs vir ingeniosus, & doctus) deceptus est, dicens motum, & impetum non differre, nisi penes intensum, & remissum: quia ambo sunt per-

Contra Coronel.

manentes qualitates: imò differunt ex diametro, vt aiunt, quia motus est res successiua, cui repugnat omnes suas habere partes simul: sed impetus est res permanens. Differunt etiam: quia motus non est realiter alia qualitas, quàm res ad quam est motus: & in motu locali est mobile: sed impetus est qualitas producta à proijciente, distincta à proiectis. In quo & Paulus Venetus (aliàs grauis author) deficit, negans huiusmodi impetum, ne concederet motum proiectorum esse naturalem. Putat ipse sufficere, quòd illa qualitas conferat vim: cum tamen vltra hoc requiratur ad motum naturalem, quòd illa sit mobili naturalis: quod non est de impetu, cum ab extrinseco imprimat.

Contra Paulum Venetum

¶ Ex istis ergo solutum est argumentū tertium. Non enim est idem impetus, & motus. Et quia impetus sit qualitas distincta à proiecto, non sequitur quòd motus sit res distincta à re ad quam est motus: quia alia & alia ratio est.

¶ Verum pro complemento oportet intelligere: quòd Paulus Venetus, & alij qui tenent motum esse rem distinctam, dicunt motum esse rem successiuam, siue alteratio nis, siue augmentatio nis, siue localis sit motus. Et dicunt partes motus continuari per indiuisibilia: hoc est, per mutatum esse: sicut partes lineæ per punctum, & partes temporis per instans continuantur: sicque de motu nihil est in præsentī, nisi mutatum esse. Et de existentia motus aliqui dicunt, quòd proprie motus non est in ordine ad copulā de præsentī, sed motus fuit, & erit: quia habent pro incōuenienti dicere, illud est in hoc instanti, cuius partes non sunt.

¶ Alij dicunt, quòd motus est, si ly est, vniat pro toto tempore motus, non tamē si pro instanti,

¶ Paulus Venetus, & alij dicunt, quòd ly est, vniat pro instanti. Hæc est vera: Motus est, & verum dicit: quia concedimus nunc est dominica prima in quadragesima, quādo ista dictata sunt, & est. 22. dies Februarij, & annus. 1569. & non alia ratione, nisi quia nunc est instans continuatiuum temporis præteriti cum futuro, & quātum ad horam, & diem, & mensem, & annum: & hoc sufficit ad veritatem propositionis. Ergo ad veritatem huius: Motus est, sufficit mutatum esse sit quod continuat partem motus præteritam cum futura.

Paulus Venetus.

Gregorius
Arimi.

¶ Gregorius Arimi. non probat motum componi ex istis, mutatum esse: quia cum sit magnitudo, & nulla componatur ex impartibilibus, nec motus componetur. Difficile est haud dubie intelligere hoc, quomodo detur aliqua res, quæ verè sit, & quæ in nullo instanti sit ipsa secundum se, neque secundum aliquam partem sui, & tamen habuit, & habebit partes: maxime quia illa entitas, si daretur distincta, vt putant illi, qui tenent eam distingui, diuidi posset ex parte subiecti: & haberet suam extensionem, vt subiectum: vt animal quod mouetur. Et ad diuisionem temporis etiam esset diuisibilis in præteritum, & futurum: sicque secundum primam diuisionem haberet partes permanentes, & non secundum secundam: ob id nos dicimus motum non esse entitatem distinctam, sed dato negemus esse rem distinctam, non est negandum motum esse rem successiuam: vt in solutione ad secundum dicebamus, si modò de motu loquamur formaliter in quantum motus est: in quo videntur Ocam, & Gregorius decepti, quia eo quod teneant motum non esse quid distinctum à re quæ per motum acquiritur, & illa sit res permanens, & non successiuam, dixerunt motum non esse rem successiuam. Nos tamen quia diximus vnum non esse aliud formaliter: quia qualitas non est motus, loquimur de eis, ac si distinguerentur: & motus in quantum est idem cum forma, non habet partes successiuas, sed simul: sed in quantum est formaliter motus, & in suo prædicamento distinctè ponitur, non habet, neque habere potest omnes suas partes simul: tamen si materialiter capiatur, est res permanens.

Ægidius in
isto lo. t. c. x.
§. dubi. 2.

¶ Hoc videtur declarare Ægidius, quando ait: de ratione motus est forma incompleta, & ordo ad complementum. Ordo tamen ad complementum principalis, & formalis est de ratione motus, magis, quam forma incompleta. Quod patere potest. Primò: quia motus est de genere successiuorum. Si enim motus se non teneret principaliter, & formaliter ex parte acquirendi, & non importaret principaliter ordinem, sed formalior in motu esset forma incompletè acquiritur, sequeretur quòd motus esset magis de genere permanentium, quam successiuorum. Hæc ex Ægidio. Ex quo habemus, quòd motus cum non distinguatur à re quæ acquiritur materialiter, sequitur naturam, &

conditionem permanentium: at quia manet formaliter motus, per hoc quòd ordinem dicit ad complementum, est & de genere successiuorum formaliter: & sic possumus loqui de motu, vt ens successiuum, & vt ens permanens est.

¶ * Contra prædicta est argumentum, nam definitio motus non videtur conuenire omnibus, quibus conuenit motus Physicus: patet quia generationi & corruptioni, conuenit: vt patet, quia exemplum ponit Aristo. de generatione, & corrup. & tamen non competit eis definitio: quia quod generatur, non pars in actu, & pars in potentia est: sed totam formam substantialem simul recipit, &c. Respondetur distinguendo, de generatione & corruptione: nam dupliciter sumi possunt. Primò pro instantanea introductione totius formæ, vel de perditione. Secundò pro alteratione præuia, quæ licet sit alteratio, tamen habet dici generatio, quæ ordinatur vltimatè ad solam qualitatem, sed ad formam substantialem introducendam. Ad argumentum dicendum, quòd definitio motus, non conuenit generationi, & corruptioni primo modo capiendi: sed tamen secundo conuenit, & in hoc sensu intendit Philosophus. Alij tamen vt Antonius Andreas. 1. 1. Metaph. quæst. vnica sine distinctione concedit generationi, competere motum: eo quòd teneat omnes formas (anima rationali excepta) gradus habere intrinsecos: sed tamen quia hoc est falsum, & in libris de anima reprobatur: non est opus modo referre rationes contra.

* Instantia.

Solutio.

¶ SPECVLATIO SE- cunda. Vtrum dari pos- sit infinitum.

VIDETUR quòd 1. Argumè.
detur infinitum in actu. Ad hominè. Mundus (secundum Aristot.) fuit ab æterno: ergo ab æterno fuit tempus, & motus, & per consequens infinitæ circulationes fuerunt in actu: & infiniti homines: imò cum anima rationalis sit immortalis, etiam secundum eundem Aristot. infinitæ nunc essent actu: ergo dari potest infinitum in actu.

¶ Secùdò

Argumē. 1. ¶ Secundo. Frustra est potentia, quæ non reducitur in actum: sed datur infinitum in potentia: quia in quolibet continuo sunt infinitæ partes proportionales: ergo sequitur quod possunt esse actu.

Argumē. 3. ¶ Item. Circulus est infinitæ capacitatis: ergo datur infinitum. Probatur antecedens, supposita illa propositione Euclidis. Omnium figurarum hisperimetrarum, quæ plurimum est angulorum, est capaxior: & quod omnium hisperimetrarum sphaera maximum est. Quo habito, probatur antecedens. Diuidatur hora per partes proportionales, minoribus versus finem: in prima parte fiat vna figura polygonia, quæ sit triangulus: in secunda parte altera quatuor angulorum, & in tertia quinque angulorum, & sic proportionabiliter: quæ semper erunt capaxiores: & omnibus illis sphaera est capaxior, & illæ sunt infinite: ergo sphaera est infinitum actu.

In contra. ¶ In contrarium est quod asserit Aristote. in isto. 3. text. 59. vbi dicit, infinitum actu dari non posse: bene tamen in potentia.

Notandū. 2. ¶ Hæc quæstio est de infinito primè intentionaliter, pro rebus sumendo. Speculatio ergo est, vtrum detur aliqua res immensa, non mensurata. Infinitum capitur dupliciter: vno modo negatiuè, pro eo quod terminum non habet, neque aptitudinem ad id: alio modo capitur priuatiuè, pro eo quod non est terminatū actu, tamen habet aptitudinem vt terminetur: nempe quod est quantum.

Text. 3. 4. ¶ Exemplum primi: vt punctum. Exemplum. 2. vt est linea, quæ per puncta terminari potest; & superficies per lineas, & corpus per superficiem.

¶ Adhuc infinitum diuiditur, vt quoddam dicatur infinitum secundum essentiam, vel secundum quãtitatem. Essentia enim cum habeat quantitatem, non molis, sed virtutis, quæ perfectionis est, poterit esse finita, & infinita. Et secundum quantitatem est infinitum, vel finitum, pro quãto habet terminum, vel caret eo.

¶ Infinitum secundum quantitatem, duplex est: & secundum quantitatem continuam, & secundum quantitatem discretã. De quo Aristotel. hic text. 63. cum dicit. Infinitum est illud, cuius secundum quantitatem accipientibus, semper aliquid accipere est extrã.

¶ Præterea. Infinitum dupliciter capitur: vno modo cathegorematicè: alio modo

synthegorematicè. Primo modo sumitur quãdo supponit pro re infinita: synthegorematicè tamen est aduerbiū: & exponitur: nõ tantū quia maius: aut tãtum, & in duplo plus, & in quadruplo. Et hæc de infinito in magnitudine: at de eo in multitudine dant expositionem: Non tot quã plura, seu aliquot, & in duplo plura, & in triplo. De hoc dare solent regulam moderni, quod infinitū à parte prædicati sumitur cathegorematicè: vt Deus est infinitus, & continuum habet partes infinitas: Sed si sumitur à parte subiecti, sumitur synthegorematicè: & debet exponi vt diximus: quãuis nõ sit hæc regula exacta: quia si nominis habet formã, etiã à parte subiecti sumitur cathegorematicè: vt infinitæ potentie est Deus: infinita est Dei virtus: infinitæ sunt partes in continuo. Arist. tamen & S. Thom. non vtuntur illis verbis, sed ponunt distinctionem infiniti, quod aliud sit actu, & aliud potetia: vt actu correspondeat quãdo cathegorema est: & potentia, quãdo est synthegorema. Infinitum in actu est, quod habet infinitas partes permanentes: & est illud, quod vni parti signata datur infinitæ æquales, non comunicantes: vt si esset linea infinita versus Orientem, vel Occidentem, & in illa signaretur vna pars, quæ habeat quantitatem pedalem, diceremus talẽ lineam esse infinitã. Dixi, æquales: quia in vna pedalitate sunt infinitæ partes proportionales, non æquales tamen. Et dixi, non comunicantes: quia aliã in bipedalitate datur infinite pedalitates: sed sunt comunicantes: vt si diuidatur per partes proportionales prima & secunda pedalitas, erunt tibi infinitæ pedalitates: vt si sumas partem proportionale vnius pedalitatis, cū residuo alterius diuisionis de secunda, infinitū habebis: semper aliã, & aliã pedalitatem inueniedo.

¶ Infinitum in potentia est ens successiuū: & est, cuius partes si numerare incipias, semper quæ numeratæ sunt, sunt finitæ, & quæ restant numeratæ, sunt infinitæ: quia quacuncq; parte temporis data, adhuc alia manet transeunda: nunquam tamen denentur ad instantis, in quo numerando, sic transeunt infinitum. Hoc vocant infinitum synthegorematicè: & sic de continuo loquitur, quod sit in infinitum diuisibile: nõ quibuscunq; diuisionibus datis, possunt alie dari, & nunquam in infinitum erant data actu. His dictis, sit. 1. conclusio.

¶ Infinitum

Text. 56.

¶ q. 7. d. 2. c. 2.

¶ c. 1. d. 1.

Conclus. 1. ¶ In finitum perfectione solus Deus est. In hac conclusione volumus dicere, quod nihil aliud à Deo habet infinitam perfectionem essentialiter, sed quocunq; dato, cum sit creatura, & habeat esse participatum, habebit finitam perfectionem. Deus tamen cum sit abyssus perfectionum omnium, & habeat esse non participatum, & suum esse sit sua essentia, dicitur infinitus perfectione. Hæc conclusio est Theologorum, & si de tenenda. Et rationem à priori videtur sanctus Thomas dare. Et probat conclusionem, quia in rebus materialibus & forma per materiam, & materia per formam terminatur: cum enim materia habeat quodammodo esse illimitatum: quia omnem formam potest recipere, cum actuatur vna forma, videtur terminari, eo quod simul non possit habere aliam. Et forma de se habet quandam infinitatem: quia de se est in differens ad plura indiuidua: terminatur tamen ad hoc indiuiduum per hoc, quod recipitur in hac materia, cum istis conditionibus indiuiduantibus de quibus infra latius. Sed infinitas ex parte formæ dicit perfectionem, quæ tamē cōtrahitur, & limitatur: quia in materia recipitur. Vnde sequitur, quod forma quanto immaterialior, tanto perfectior. Tunc procedit ratio: sed Deus est simpliciter per naturam suam immaterialis, neque limitatur, aut coarctatur ad aliquem certum gradum perfectionis: sequitur ergo quod est infinitæ virtutis, & perfectiōis. Maior probatur: quia ob id anima rationalis ponitur perfectior, quàm sit anima bruti: quia immaterialior est, neque educitur de potentia materiæ, nec corrumpitur destructo corpore: & angelus est perfectior essentialiter anima rationali: quia angelus magis immaterialis: & non solum non educitur de potentia materiæ: sed neq; est forma, quæ recipitur in materia. Cum ergo Deus in infinitum sit magis immaterialis, quàm angelus, sequitur quod ipse sit infinitus perfectione.

Ratio. 2. ¶ Præterea. Illud est infinitæ perfectionis, quod non recipit esse ab alio, sed habet à se omnem perfectionem: at solus Deus est huiusmodi: quia omnis creatura eo quod creatura est, habet esse participatum, & non est de eius essentia quod sit. Maior patet: quia si aliquid habeat perfectionem aliquam, quā minus ab alio receptam habet, tātō magis perfectum est: quia minus dependens,

& magis sibi sufficiens: sed Deus est huiusmodi, quia suū esse non recipit ab alio, & sibi sufficiens est, & omnem habet perfectionem, non ab alio cōmunicatam: nam si omnem non haberet, Deus non esset, cū alius eo daretur perfectior, scilicet, ille in quo talis perfectio, quæ huic deest, inueniretur.

¶ A posteriori probat conclusio. Deus est causa omnium: ergo est quodammodo omnia: semper enim in causa oportet effectus includantur, & sint modo eminenti: sed non posset Deus eminenter esse omnia, si haberet esse limitatum, & terminatum: ergo in eo terminus non est: & infinitus est.

¶ Secunda conclusio. In finitum in potentia tam in continua, quàm in discreta quantitate datur naturaliter. Hæc est Aristote. Quam multis exemplis probat: de tempore, & motu cœli: in continua quantitate: nā quocunq; tempore, & motu signato, potest esse maior motus: & maius tempus. Similiter & partes continui sunt infinitæ in potentia: quia continuum potest diuidi in duas partes & in quatuor quartas, & sic in infinitum.

¶ In quantitate discreta ponit exemplum de generationibus: quia Aristot. mundū sicut ab æterno, sic & in æternum duraturū excogitauit: sed catholici, de igne inferni loqui possumus, quod in infinitū durabit: quantum ad tempus, & de damnatorū cogitationibus, posito (vt fides tenet) animas rationales esse immortales: imò & de beatorū actibus, quos extra verbū habere possunt, qui in infinitū multiplicari non repugnat.

¶ Ratio ergo conclusionis hæc est, naturaliter loquendo. Illud dicitur infinitū in potentia in continua quantitate, quod sic se habet, quod quacūq; parte data, adhuc datur alia, & tandem vltima non signatur: sed dato cōtinuo, si diuidatur in partes proportionales, quacūq; data, datur alia, & tandem ad vltimam non est deuenire, ergo cōtinuum est infinitum in potentia. Et sic de tempore, quocunq; dato est, & aliud accipere: ergo est infinitum. In discreta quantitate similiter: quocunq; dato numero, est dare alium: ita vt vltimus non detur: sed hoc est infinitum in potentia esse naturaliter in rebus: ergo sequitur quod datur.

¶ Tertia conclusio. Non est dabile infinitū in actu, neque in magnitudine, neq; in multitudine. Hæc est etiam expressa conclusio Aristotel. in loco citato. Probatur in corpore

Theologi
in primo sc
tēt. dist. 43.
S. Tho. p. p.
q. 7. arti. 1.
& 2.

D. Th. p. p.
q. 118. arti.
1. & 2.

Ratio. 3.

Conclus. 2

Aristo. tex.
56.

Theo. in. 4.
d. 44.

Ratio.

Vide Egi-
diū quolib.
6. q. 17.

Conclus. 3.

Ratio. 2. corpore physico. Quælibet forma corporis naturalis cum sit determinatæ virtutis, & perfectionis, sibi determinata requirit accidentia: ita ut terminetur per maximum, & minimum: sicut in primo libro probatū est, in speculat penultim. sed inter accidentia quantitas molis est: ergo nō datur actu corpus infinitum.

Suprà libr. 1. speculat. penult.

¶ Secundò sic, ut Aristot. argumentatur. Omne corpus physicum, mobile est naturaliter ad aliquem certum locum, aut sursum, aut deorsum, aut circulariter: sed tale infinitum, si esset, nullo istorum motuum posset moueri. Nam motu recto est clarū: quia si esset infinitū, non esset à quo termino ad quem moueretur: quia nullus daretur terminus. Neque posset motu circulari moueri, supposito quòd dato circulo, lineæ quæ à centro emanant, quanto magis protendantur, magis distant adinuicem: ut apparet in subiecta figura: si ergo lineæ in infinitum protrahantur, & consequenter ipsæ lineæ in infinitum distabunt. Tūc est argumentum, quòd tale infinitum si daretur nō moueretur circulariter: quia in motu circulari necessarium est, quòd saltim lineæ, quæ nunc est in puncto. a. aliquando perueniat ad. b. aliàs non moueretur illud corpus circulariter: sed nunquam hoc continget in corpore infinito: quia est infinita distantia à lineæ. a. ad lineam. b. ut patet ex præsupposito, & infinita distantia non est pertransibilis: quia si pertransitur, actu infinita non est.

Ratio. 3. ¶ De corpore mathematico probatur similiter, quòd non detur actu infinitū: quia dato corpus mathematicū abstrahat à materia sensibili, non tamen abstrahit à materia intelligibili: & reperitur corpus mathematicum in aliquo corpore naturali: & probabit eodē modo, sicut de corpore physico.

Ratio. 4. ¶ Quartò. Si daretur aliquod infinitum actu, maximè extra cœlum, ut Pythagorici ponebant: sed ibi non datur: quia non posset esse pura materia: quia si actu est, per formam oportet sit: sequitur quòd ibi essent infinita entia naturalia, & infiniti essent mundi, quòd inferiùs in libro de cœlo reprobatur, sequitur ergo quòd infinitum non datur actu.

Ratio. 5. ¶ Quintò. Si infinitū daretur, & esset corpus naturale, aliquem locum certum sibi deputaret: sicut corpora omnia naturalia: sed nullum possemus locum signare illius:

quia omnia replet: vnde nō esset in loco: quia quòd locatur, oportet à loco circumscribatur, & finiatur.

¶ Sed cōtra tertiā conclu. posset quis ex dictis Arist. obijcere: nā, id est cōtra Philo. tex. 1. Phylsic. reprobādo melisū (inquit) infinitum est in quantitate: item dicit, ratio infiniti congruit quantitati: ex quibus format argumentum: quando aliqua duo sic se habent, quòd vnum est subiectum, aliud proprietas eius: si subiectum, est dabile in natura, & eius proprietas datur: sicut dato rationali, datur risibile: sed quantitas, & infinitum, sic se habent: cum ergo detur quantitas, & dabitur infinitum. Respondeatur, quòd Arist. in loco citato, solum intendit, quòd si infinitum est, in quantitate erit. Nam substantia, & qualitas, non possunt esse infinite, nisi per accidens ratione quantitatis: ex illa conditionali, ergo nō potest inferri, quòd sit infinitum actu: quòd si infites, infinitum actum dari in materia, quia tot sunt potentiæ actu in ea, quot sunt forme, quas in futuro recipiet, quæ sunt infinite de mente Philosoph. qui generationem ponit æternam, a parte ante, & a parte post, ut patet ex secundo generatione: quòd & probatur, si non habent nunc potentia, ad formā quam recipiet, in futuro nō poterit eam recipere: quia nō potest esse, quòd aliquid sit potens respectu alicuius ad quod non habet potentiam. Respondeatur quòd potētia ad formam dupliciter intelligitur, scilicet, aut de proxima, aut de remota: si de proxima, negandum est talem potentia esse in materia: quia sic esset materia disposita ad omnem formam in futuro, & nō indigeret alia dispositioe, quòd est falsum: quia materia existens sub vna forma, paulatim debet disponi ad aliā, abijciendo quā habet: si de remota sit sermo, non concluditur infinitum actu realiter, sed solum formaliter: quia alia est ratio in materia, respectu huius formæ, & alia respectu alterius: sed hoc non arguit distinctionem realem, magis quam inter genus, & speciem: quāuis aliam rationem formalem includat species, quam genus non includit. Et hæc solutio est tenenda, & non illa Ianduni in hoc. 3. quæstio. 11. qui concedit infinitam multitudinem actu potentiarum, eo quòd ipse tenet potentia materiæ, distingui realiter ab essentia materiæ: & multiplicari, ut multiplicantur forme receptibiles: & dicit non esse

Solutio.

Solutio.

non esse inconueniens concedere: quia iste potentia, licet sint infinita, non sunt indiuidua diuersa, secundum quantitates continuas: sed tamen hæc imaginatio Ianduni tenenda non est.

Ad argum.
Specula. 1.
& 2.
Genes. 1.

¶ Ad primum. Arist. non negaret, posito quod mundus non coeperit. De quo disputandum erit in. 8. Nō tamen in disputatione adducemus, an verum sit, cum fides contrarium doceat. In principio creauit Deus cœlum, & terram sed an Arist. id senserit, & an potuit esse ab æterno, differem⁹. Sed supposita opin. Arist. cōcederet quod incipiendo ab ista hora, quæ nunc est. die lunæ. 23. Februarij. Anno. 1569. accipiendo omnes reuolutiones præteritas, quacumq; data, alia fuit ante eam, & sic infinitum est: sed non vocatur hoc infinitum actu: quia cum tempus sit ens successiuum, non potest habere suas partes simul, quod requisitum est ad infinitum in actu. Idem esset dicendum de generationibus præteritis.

¶ Ad id quod dicitur de infinitis animab⁹, facta suppositione de mūdi æternitate, nescimus quid Arist. responderet: quia pendet ex animæ rationalis immortalitate, de qua quid senserit Arist. in lumine naturali, non est certum. De quo disputandū erit in libris de anima, maxime in. 3. quando de anima rationali erit sermo. Sed videtur quod ponat eam immortalem: quia dicit, intellectum separabilem à corpore, sicut perpetuum à corruptibili: in quo videtur asserere animæ rationalis immortalitatem: & si Commentator Auerrois mortalem dicat, & intellectum perpetuum asserat vnū esse in omnibus hominib⁹, quod est falsissimū, vt dicemus in libris de anima: sed loquēdo consequenter ad Arist. cum ipse dicat ante hominem quemcunq; fuisse hominem, cum creationem nō cognouerit, neq; plasmationem primi hominis intellexerit, inuitabiliter sequitur quod posuerit animas infinitas, quæ modō sunt, vbiq; sint illæ: quia non occuparent locum: sicut & cōcederet reuolūtōes cœli infinitas: supposito quod opinio Pythagoræ de circulatione animarū, quod vna sit in diuersis corporibus, nō admittatur, neq; figmentum Auerrois.

Arist. ponit
animaratio-
nalem im-
mortale. 1.
de anima.
t. 75. & 3. t.
10. & de ge-
ner. anima.
cap. 3.

S. Th. p. p.
q. 46. ar. 2.

Vide. 8. lib.
specula. 2.

¶ Verū S. Tho. cum aliis in omnibus sequatur Arist. innuit, quod quauis fuerit possibile de potentia Dei absoluta mundum fuisse ab æterno, non tamen est possibile quod homo fuerit ab æterno: sed angeli nu-

mero finito, & res numero finito: & res perpetua, & cœli essent ab æterno. Non enim potest intelligi alicuius rei corruptibilis suæ naturæ relicta, creatio ab æterno: nam si ab æterno esset creatus homo relicta suæ naturæ, solum per tempus finitum potuit durare, & per consequens ille homo ab æterno esset mortuus. Implicat tamen quod ab æterno fuerit natus, & ab æterno fuerit mortuus, & quod prius per. 39. vel. 40. annos fuerit natus, quam mortuus, cum in æterno non detur tale prius. Et sic si Arist. concederet infinitas nunc actu animas esse, vno impossibili dato, ante omnem hominem esse hominem deberet concedere. Dato ergo vno impossibili, non mirum sequatur aliud: & ideo quauis concessit infinitas animas, nō sequitur ita esse: quia ex impossibili sequebatur: & fortē Arist. sub nubilo de hac materia loquutus est de animarum perpetuitate: quia posita perpetuitate, sequebatur infinitas esse, & non videbat quomodo producerentur, cum nō educerentur de potentia materie, quod tamen de intelligentijs non erat inconueniens: & quia non sunt formæ corporis, aperte dixit perpetuas, & incorruptibiles: finitas tamen, & non receptibiles in materia.

Aristotet.

¶ Ad secundum dicendum, quod potentia potest reduci in actum eo modo, quo conuenit ei actus: & quia in permanentibus infinitum non datur ob repugnantiam, vt 3. probauit conclusio, non datur actu aliquid infinitum, quod habeat omnes suas partes simul: at in successiuis, vt est motus, & tempus, datur tale infinitum, & proportionabiliter. Et datur actus correspondens illi potentia, scilicet, quod sit infinitum: vt in fieri, & non in actu completo: quia reducuntur licet ad actum, quod nunquam erit finis: & continuum est in potentia ad diuisionem in infinitū, & tamen nunquam in actu continuum diuisum erit in omnem suam partem. Non ergo potentia illa dicitur esse frustra: quia licet non reducatur in actum completum, reducitur eo modo quo potest ei conuenire.

Ad. 5.

¶ Ad. 3. quando de circulo probatur quod sit infinita capacitatis, per hoc quod figura quāto plures angulos habet, tanto capacior est: solum sequitur quod detur infinitum syncategorematicè, in isto sensu, quod quacumq; polygonia figura data, detur capacior: sicut quacumque parte data alicuius continui

Ad. 3.
Vide in fi-
ne lib. figu-
ram.

continui, dari potest maior, & dari potest minor: tamen non ideo sequitur quod sit actu infinitum, sed solum quod in potentia dari possit.

Primū arg. ¶ Posset tamen quis contendere probare infinitum dari actu ex perspectiua, posito quod umbra sit lumen diminutum, & tamen datur infinita umbra naturaliter. Patet. Sit luminosum minus, & oppacum maius: ita ut oppacum faciat umbrā Pyramidis euerse infinita: ut dicit Cantua. prima. p. perspectiue prop. 24. Ibi est umbra infinita, & in actu: ergo datur infinitū in actu.

Cantuari.

Solutio.

¶ Ad hoc arg. tenendo conclusionē propositam, ut habet veritas, dicendum quod non erit umbra infinita: nam ad hoc oportet quod luminosum esset infinita virtutis ad illuminandum: si tamen sit finita, ut sunt omnia luminosa, quocūq; oppaco opposito, finem habebit umbra: sic in argumento proposito: unde non sequitur contra conclusionem.

Argumē. 1.

¶ Quod si quis adhuc contendat probare dari actu infinitū, probet sic. Duobus speculis contra se positis sunt infinita imagines: quia a. apparet in. b. & rursus. b. in. a. & b. in seipso: ut experientia docet. Quod sit alia, & alia imago, constat, quia semper videtur minor, & profundior secūda quā prima.

Solutio.

¶ Ad hoc respondetur, quod causa huius visionis de imaginum reflexione in speculis contra positis est, quia species vnus speculi imago est alterius: ut a. species dirigit per suos radios rectos in. b. & iterum radij reflexi à. b. in. b. reuertuntur ad. a. quo iterum in. b. & inde ad oculum. Unde apparet iterū a. in seipso: at non erit infinitum in actu: non enim erunt infinita imagines in illis speculis: quia deueniendum erit ad aliquam tamen debilem reflexionem radiorum, quæ non possit immutare visum, & non apparebit. Quare vna imago apparet profundior quā alia. Ratio est, quia illa quæ à remissioribus radijs magis distans apparet, & quæ interioribus magis propinqua.

* ¶ In infinito actu & potentia: consensus est Aristot. & Platonis: ut testatur Simplicius: quia Plato infinitum a actu, in ente illo immobili, siue idea, in Parmenide affirmat. Et Aristot. idem fatetur in primo illo motore. Sed tamen secundum fidem catholicam, infinitatem actu, sic Deo tribuimus soli: ut hanc non magnitudine, ut isti sentire videntur: sed essentia, intelligentia, & eternitate. &c.

Et hoc infinitū maximè cognoscibile est: & est primum intelligibile, sicut & primum appetibile, de quo Aristot. 12. Meta. tex. 37.

SPECVLATIO. III.

Vtrum infinitum materiale sit incognoscibile.

T videtur quod non: nam Aristot. cognouit tempus, & cœli motū infinita esse: imò & probat. 8. Phisicorū. infra cum motū ponat ab æterno: ergo non est incognitum.

¶ Secūdo in intellectu nostro, possunt esse infinite species intelligibiles: cum sint spiritaliter, & non se impediunt mutuo: & per eas est cognitio infiniti, quia quælibet species incognitionem illius à quo emanat ducit.

¶ Tertiò saltim intelligentiæ abstracte, infinitum possunt cognoscere, cum nullum sit obstaculum.

¶ In contrarium est quod Aristot. docet. Pro decisione notandum quod infinitum dupliciter potest accipi, vno modo quo ad rationem suam formalem, quatenus infinitum est: & quæ ei cōueniat necessario in quantum tale est.

¶ Secūdo capitur infinitū quo ad substratum, id est, quantum ad illud cui competit ratio infiniti si daretur: ut putāsi esset infinitus numerus, infinita magnitudo, infinitum corpus. &c.

¶ Prima conclusio infinitū quo ad suā formalem rationem, cognoscibile est: & de eo habetur notitia tradita ab Aristotel. in hoc. 3. de quo definitionem dat text. 63. & multa tradit, quia oppositum cognoscitur per suum oppositum, & contrariorum eadem est disciplina: sed cognoscimus finitū, ergo per finitū, & cognoscemus infinitū.

¶ Secūda cōclusio, infinitū secundo modo, quo ad id in quo est. &c. est ignotum, & incognoscibile ab humano intellectu. Patet: quia tale, neque est actu, imò neque potest esse actu ut dictū est, ut probabitur in sequenti quæst. & Aristot. probat in hoc libro: ergo ignotum erit: quia in tātum res est cognoscibilis, in quantum est: quia sic se habet ad cognosci: sicut ad esse.

¶ Secūdo

Secundò.

1. Conclus.

2. Cōclus.

¶ Secundo, quia etiam si daretur actu infinitum quantitativum, necessario erit incognitum, in quantum infinitum: quia non esset cognoscibile, nisi partibus cognitis & principiis suis: sed infiniti, infinite sunt partes: & infiniti, non erit principium: & loquor de partibus actu.

¶ Tertia conclusio. Non solum intellectus humanus, distincte infinitum non potest cognoscere: sed neque angelicus: neque comprehendere actu, neque successiue vnū post aliud &c. Patet nam ad comprehendendum, infinitum, infinita virtus requisita est: quæ in nulla creatura potest reperiri: neque potest infinitum, distincte successiue cognoscere, numerando partem post partem: quia talis numeratio & transitus repugnat infinito. vt docet Philo. hic tex. 63. manent ergo infinitum incognoscibile.

¶ Ad argumenta in contrarium ad primū dicendum: quod eo modo quo motus & tempus in infinitū tendūt, cognouit Arist. sed hoc non est distincte cognoscere infinitū: quia cognouisset, omnes partes temporis, numerando partem post partem: quod non potest esse: cum tempus non sit in finitum actu, sed potentia, ex in terminata eius duratione.

¶ Ad secundum dicendum, quod licet species intelligibiles, ratione sui, possent esse infinite: quia obiecta non possunt infinita dari, & non potest infinita multitudo, actu dari, non potest esse infinitū in speciebus.

§ SPECVLATIO. IIII. De infinito per diuinam potentiam.

DATO infinitum non possit dari per naturam ob repugnantiam, vtrū per diuinam potentiam possit esse. Non est dubium diuinam virtutem non esse exhaustam ob rerum vniuersitatem, & posse alia de nouo creare, & ea meliora facere, si voluerit. Et licet per naturalem potentiam ignis non posset frigidificare, per Dei potentiam poterit.

1. Argumē. ¶ Videtur, quod per potentiam diuinam poterit infinitum actu dari. Ex precedentibus patet quod in continuo sunt in-

finitæ partes proportionales, quas Deus distincte cognoscit: & in qualibet parte, proportionali horæ futuræ Deus potest alium, & alium angelum creare: vel lapidem, vel ignem, vel quacūq; aliam creaturam: sed hoc facto, iam infinitum erit in actu: ergo infinitum est dabile in actu.

¶ Præterea. In precedentibus tetigimus, quod non est repugnans, Deum mundum creare ab æterno: ergo posito fuerunt infiniti dies distincti, potuit Deus in qualibet die vnum angelum creare: quia sicut potest in hac die, potuit in qualibet die creare. Tunc posito creauit, cum sint infiniti dies, sequitur quod infinitum potest esse per diuinam potentiam.

¶ Tertio. Quicquid non implicat contradictionem à Deo est factibile: sed quod actu sit infinitum, non implicat contradictionem. Patet. Id dicitur implicare contradictionem, quod infert duo contradictoria simul vera, vel falsa esse: sed per hoc quod concedamus esse infinitum, non sequitur quod duo contradictoria sint vera, neque quod sint falsa: ergo potest dari per diuinam potentiam.

¶ In contrarium est. Quod non est cognoscibile, non est factibile: sed infinitū sub ratione infiniti non est cognoscibile: ergo non est factibile.

¶ Pro solutione notandum, hanc speculationem esse controuersam apud probatissimos Theologos, pariter & philosophos: nam dato conueniat in illis, quæ in precedenti speculatione dicta sunt, scilicet, quod non detur infinitum actu naturaliter: quādo tamen est sermo, an de potentia Dei absoluta id possit fieri, differunt.

¶ Apud antiquos fuit opinio nullo modo dari tale infinitum, etiam de potentia Dei absoluta. S. Thom. negat infinitatem animarum fuisse possibilem. Et in quolibet. 9. art. 1. expresse dicit per nullam potentiam fieri posse. Hanc opinionem etiam tenet doctor sub. & b. Bona. in. 1. sentent. d. 43. Eadem tenet Duran. & Marsilius subscribit. in. 1. sentē. q. 42. & ait. hanc esse opinionem communem, & corroboret multis argumentis eam.

¶ Nominales tamen, inter quos dux Oca, in. 2. d. 1. tenent contrarium. Putant enim dari posse infinitum per diuinam potentiam. Hanc sequitur Greg. Arim. Gabr. reputat probabile, & quod non possit dari: vt di-

2. Argumē.

3. Argumē.

In contra.

Nota.

S. Th. p. p.
q. 7. & 46.
Scot. in. 2.
B. 1. d. Bon.
Marsilius.
Duran.Oca tenet
posse dari
infinitum.

vt dicit. 1. opi. & quòd per diuinam poten-
tiam id fieri possit, vt dicit hæc secunda.

Greg. 1. d.
43. q. 4.
Gab. 2. d. 1.
q. 3.

¶ Grego. Arimin. tres conclusiones sigilla-
tim ponit. Prima est, quod possit dari infi-
nitum magnitudine: & concedit posse fie-
ri infinitum multitudine. Similiter affir-
mat, posse dari infinitum in intensione.

Quas conclusiones multis firmat argumē-
tis, ingeniose quidem magis quàm fructuo-
se. Hæc. q. & similes cum nimium bona cru-
cient ingenia, habent in se parum frugis, &
ædificant nihil. Quapropter à superfluis
abstinendum erit: vt locus necessarijs, re-
linquatur.

¶ Huius decisio videtur pendere ex hoc
vno, si implicat contradictionem: quòd nō
fiat infinitum actu, vt in tertio argumēto
enato tangebamus: quia apud Theologos ac-
ceptissimum est. Quicquid non implicat
contradictionem, factibile esse à Deo. Sed

Axioma
Theologo.

quia quidam putant implicare, negant pos-
se fieri, quales sunt primò opinantes. Alij
dicunt id non implicare: ob id potentiam
diuinam dicunt ad id se posse extendere:

Notandū.

vt qui in secundo loco loquuntur. Quapro-
pter oportet notare, quod implicare cōtra-
dictionem dupliciter cōtingit: vno modo,
quòd formaliter inferat duas contradicto-
rias: vt si quis affirmet manum esse æqua-
lẽ homini. Hoc implicat contradictionem:
quia duas formaliter inferat cōtradictorias,
sic. Manus est pars, & homo est totum: er-
go est minor homine: & manus est æqualis
homini: ergo non est minor. Est minor, &
non est minor contradicunt. Vel sic. To-
tum est maius sua parte: sed homo est to-
tum, & pars est manus: ergo est minor, &
non æqualis. Alio modo dicitur aliquid im-
plicare contradictionem, non quia formaliter
inferat duas contradictorias, sed quia
includit repugnantiam: quia intellectus
lustratus lumine naturali, quàm primum
resiliit: vt Chimeram esse, quam fingunt,
animal compositum ex tam diuersis. Re-
pugnat quidem, non quòd duo contradi-
ctoria formaliter inferantur ex hoc quòd
concedamus Chimeram esse, sed solùm
quia intellectus lumine naturali statim re-
fugit, & renuit tale animal posse dari. In
isto sensu intelligitur illud angeli Lucæ se-
cundo, Non erit impossibile apud Deum
omne verbum: ac si diceret. Omne quod
potest mente concipi, factibile à Deo est,
& non impossibile: sed tamen impossibile

Lucæ. 2.

remanet, id est, non factibile, quod non po-
test ab intellectu concipi, quod est id quod
repugnat: vt facere hominem irrationalẽ,
vel brutum rationale.

¶ Non est dubitandum, quin sint aliqua,
quæ implicant, quæ à Deo fieri non pos-
sunt: dato ex concessione non sequantur
duæ contradictoria: siquidem in diuinis fa-
ctibile negamus, verbum posse alium gene-
rare filium: & tamen ex hoc quòd quis cō-
cedat filium genarare alium filium, non
poterit inferre duas contradictorias: sic e-
tiam dicimus Deum non posse facere ho-
minem esse equum: si tamen quis affirma-
ret, non continuò sequeretur duas contra-
dictorias verificari. Sic etiam negamus
Chimeram esse, tamen non ob id inferetur
duas contradictorias simul stare. Eodem
modo in proposito: quod quis concedat,
infinitum posse actu dari per diuinam po-
tentiam, non sequitur duas contradicto-
rias simul stare in veritate. Non enim for-
maliter sequuntur.

¶ Dicimus ergo quòd id quod implicat
contradictionem, non est à Deo factibile:
intelligitur, nō solùm pro illo, quod infert
cōtradictoria, sed pro illo quod repugnat
intellectui: & huiusmodi videtur esse infi-
nitum actu: quia repugnat vt detur. Pro-
quo sit prima conclusio.

¶ Per nullam potentiam infinitum dari
potest in magnitudine: quia si posset tale
infinitum dari, maximè quia id quod in
potetia erat infinitum, reduceretur in actum,
per hoc quod continuum esset actu diui-
sum in omnem suam partem: sed hoc im-
plicat contradictionem, non solùm. 2. mo-
do, sed primo modo. Secundo modo repu-
gnat: quia statim intellectus refugit dicere
continuum actu esse diuisum in omnem
suam partem. Etiam repugnat primo mo-
do: quia formaliter inferuntur duæ con-
tradictoria: quod est continuum, & non
est continuum: nam si in omnem partem
est diuisum: cum qualibet pars sit conti-
num: cum continuum ex indiuisibilibus
non componatur, vt dicemus in. 6. sequi-
tur quòd rur sus potest diuidi: & sic actu
non est continuum diuisum in omnem suam
partem, & tu ponis diuisum: ergo est diui-
sum, & non est diuisum: & dato actu diui-
deretur, iam non esset infinitum secundum
magnitudinem.

¶ Itẽ. Si posset dari infinitum in magnitudi-

Conclu. 1.
Ratio. 1.

Ratio. 2.

H ne

ne actu, sequeretur quod tale, vel esset in loco, vel in vacuo: sed nullibi esse posset. Non in loco: quia esset finitum, & circumscriptum à loco, & non esset infinitum, contra præsuppositum. Vel esset in vacuo: sed hoc non est dabile: cum esset etiam vacuum infinitum: ergo nullo modo est dabile infinitum in actu secundum magnitudinem: quia id repugnat.

Conclu. 1. ¶ Secunda conclusio. Infinitum in multitudine non potest dari: quia repugnat, & contradictionem implicat, id est, refugit in intellectus. Patet. Si dari posset, maxime per hoc quod continuum actu divideretur in omnem suam partem proportionalem: ut si hora præfens divideretur per partes proportionales, & in qualibet parte proportionali horæ Deus angelum vnum creasset: hoc non potest esse, sed repugnat quod actu sit continuum ipsum diuisum in omnem suam partem: & sic non potest dari in finitum secundum multitudinem, sicut neque secundum magnitudinem.

Ratio. 1. ¶ Præterea. Si tale infinitum actu in multitudine daretur, sequeretur quod manus mea tangeret, & non tangeret, quæ sunt contradictoria. Patet. Volo quod inter manum meam & quadratum, Deus aliud quadratum producat, quod tangat meam manum, & quadratum primum, & post producat aliud quadratum inter manum meam, & quadratum secundum quod tangat manum, & quadratum. Hoc faciat per partes proportionales horæ. In fine horæ, quæro vel manus mea tangit aliquid, vel non: non secundum: quia tota hora agit, & non desinit tangere: nec primum: quia infinitum esset clausum inter duo extrema, inter manum, & primum quadratum. Et sic videtur dicendum, quod nullo modo datur actu infinitum in magnitudine, etiam per diuinam potentiam.

Ratio. 2. ¶ Præterea. Si tale infinitum actu in multitudine daretur, sequeretur quod manus mea tangeret, & non tangeret, quæ sunt contradictoria. Patet. Volo quod inter manum meam & quadratum, Deus aliud quadratum producat, quod tangat meam manum, & quadratum primum, & post producat aliud quadratum inter manum meam, & quadratum secundum quod tangat manum, & quadratum. Hoc faciat per partes proportionales horæ. In fine horæ, quæro vel manus mea tangit aliquid, vel non: non secundum: quia tota hora agit, & non desinit tangere: nec primum: quia infinitum esset clausum inter duo extrema, inter manum, & primum quadratum. Et sic videtur dicendum, quod nullo modo datur actu infinitum in magnitudine, etiam per diuinam potentiam.

Contra Grego. Arimi. & Maio. in. 4. d. 11. q. 2. ¶ Hæc conclusio sit posita non solum contra Gregorium Ariminum. sed etiam contra Maiorem, qui putat posse dari tale infinitum secundum multitudinem, in casu quo sacerdos intenderet consecrare solas partes pares hostiæ diuisæ proportionem duplas: tunc enim cum in omnibus partibus paribus erit corpus, & in imparibus panis, fit ut partes illæ panis sint actu diuisæ: & sic daretur infinitum in multitudine.

Ad argum. 1. Solutio. ¶ Ad hoc argumentum, stando in conclusione, potest responderi, primo physice, quod petit principium: nam si im-

plicat contradictionem continuum actu esse diuisum in omnem suam partem, negatur etiam Deum, posse dare talem virtutem verbis, ut possent illo modo intercalare partes proportionales. Secundo resp. Theologicè. Casu dato, quæuis omnia alia ad consecrationem requisita essent, non fieret consecratio: nam materia panis non potest consecrari, nisi sit præfens distinctè. Partes verò impares, vel pares non possunt esse sacerdoti præfentes distinctè, quia sunt infinitæ: & quanuis sint Deo præfentes, non cognoscit illas partes, ut actu separabiles: quia non potest continuum in omnem suam partem actu esse diuisum. Exemplum dari potest, quod talis non consecrasset: quia distinctè non habet: sicut si plures haberet hostias consecrabiles coram se, & intenderet aliquas ex illis consecrare, & non omnes, non signando quas: vel nulla esset consecrata hostia, vel omnes: sed omnes non sunt consecratæ ex defectu intentionis: ergo nulla: & non alia ratione, nisi quia non sunt distinctè præfentes illæ hostiæ, quas intendit consecrare. A simili ergo dato signet partes pares, vel impares in continuo, quia illæ non sunt ei distinctæ, non consecrabit aliquam partem.

¶ Sed fortius arguitur contra opinantes contrarium. Si posset dari infinitum in multitudine actu, maxime esset diuisa hora per partes proportionales, ut ipsi argumentantur: & quod Deus in qualibet parte proportionali horæ vnum produceret angelum: in fine horæ esset infinitus numerus angelorum actu: sed hoc non solum implicat contradictionem, sed explicat: quia ponunt horam numerabilem secundum quilibet sui partem, quod repugnat: quia est ens successiuum. Non minus repugnat, quam repugnat continuum actu esse diuisum in omnem suam partem. Non enim sunt numerabiles partes proportionales omnes horæ: quia cum non detur vltima, non potest numerari.

¶ Et quod sequatur contradictio in multis, posito actu infinito, probatur argumentis multis à doctores, à quibus ex proposito abstinendum est.

¶ Sed exercitij gratia fiat argumentum. Si posset dari infinitum actu in quantitate discreta, sequeretur quod vel pars non esset minor suo toto, vel quod non quæcunque

Solutio. 2.

Cōtra Ma
io. in. 4. d.
11. q. 2.

Aliud argu

Aliud argu

cunq̄ue sunt æqualia vni tertio, sunt æqualia inter se: & quod vnum infinitum est maius alio, quorum neutrum est pars alterius. Si infinita lapidum multitudo, quæ incipiat ab hac ciuitate Mexicana orientem versus, & vocetur tale infinitum. a. Et sit alia multitudo, quæ etiam incipiat versus occidentem, & vocetur. b. Sit aliud infinitum, quod incipiat ab Hispali, versus orientem quod sit pars. a. & excedat ipsum. c. Distantia quæ est à Mexicana ciuitate, vsque ad Hispalim per duo mille leucas. Tunc sic. a. multitudo est æqualis. b. eo quod vtraque infinita est, & neutra alterius pars, & c. est æqualis. b. eadem ratione: quia vtrumque infinitum est, & vnū est alterius pars: ergo sequitur quod a. & c. sunt æqualia ad inuicem: nam quæcunque sunt æqualia vni tertio, sunt æqualia inter se: sed ex hoc sequitur quod non omne totum est maius sua parte: quia. a. est totum, & c. est pars, & est æqualitas inter ea: sed hoc repugnat, ergo non datur multitudo actu infinita.

¶ Ad argumenta tamen variè respondēt sectatores Diui Thom. quidam dicunt (admisso casu de mundi æternitate) & quod Deus in quolibet die angelum creasset, & conseruasset, quod non esset infinitū: quia dies non essent infiniti: quia si infiniti non essent pertransiti, cum de ratione infiniti sit quod non sit pertransitum. Et putant hanc esse mentem sancti Thomæ. Sed tamen admittendo mundum ab æterno, & in qualibet præterita die ab æterno productus sit angelus, vel anima, & conseruatus, videtur concedendū quod fuerint infiniti. Neq; Arist. neq; S. Thom. negasset in illo casu fuisse infinitos dies præteritos, sed solum negant ipsi sigillatim esse infinitos

inter duo extrema numeratos: putà inter principium, & finem: quia dato ab isto incipias numerare, non deuenies ad primum præteritum, neque poteris ab illo primo, qui non datur, incipiendo, peruenire ad istum, in quo sumus hodie. In forma ergo respondetur, quod licet possibile fuerit mundum ab æterno esse, tamen non potuit in qualibet die vna creari anima, & cōseruari: & repugnātia est ex parte obiecti solum: quia tale infinitum actu non est dabile: vt optimè doctor Subtilis respondet. Nam eo modo quo repugnat quod in vno die, vel vna hora producat deus infinitos angelos, repugnat quod infinitis diebus præteritis: secus tamen est de ipsis infinitis diebus, vel infinitis circulationibus, quæ præterierunt, posito casu, quia tales dies, & circulationes non sunt actu entia, sed vnus motus continuus, qui, supposita mūdi æternitate, principium non haberet.

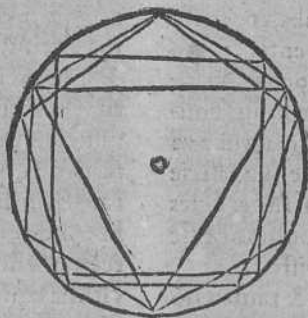
¶ Ad. 2. & tertium ex dictis patet solutio. ¶ * Considerandum circa illa quæ in. 2. argumento tanguntur nam posito de mente Arist. quod mundus esset ab æterno: & quod anima rationalis sit immortalis, actu essent infinite anime, quia infiniti homines mortui sunt: & sic argumentum esset ad hominem contra Philof. ad hoc S. Thom. in opusculo de æternitate mundi respondet, Arist. in. 3. physico. & in. 1. de coelo semper loquitur de infinito corporeo, & materiali: vt patet: negat ergo Philof. posse dari multitudinem rerum corporearum infinitā actu, vt infinitos homines, vel lapides &c. nō dū verò demonstrauit quin possit dari multitudo infinita actu, rerum in corporearum: vñ infinite anime, infiniti angeli, & soluitur argumentum. &c.

Solutio.

Vide Durā,
in. 2. d. 1. q.
3.Sco. in. 2. d.
1. quæst. 3.

Aristot.

Ad argum.

S. Th. p. p.
q. 46. ar. 2.
Ad. 6.

H 2

FINIS TERTII LIBRI PHYSICORVM.

Q V A R T V S

L I B E R P H Y S I

C O R V M.

ARGVMENT. QVART. tilibri Physico.

IN quarto physico-
rum tria tra-
ctat Aristote. De
loco, & vacuo,
& de tempore.

Et speculationes mouebuntur
ad propositum, declarantes ma-
teriam.

PRIMA SPECVLATIO

Vtrum locus sit superficies,
vt tradit Aristote. in
isto quarto.

1. Argumē.

Videtur quod non. Nā
si locus superficies ef-
set, cum superficies sit
in predicamēto quā-
titatis, & locus simili-
ter esset: sed cōsequēs
est falsum: quia loc⁹ est
in predicamēto vbi: sed quā-
titas, & vbi, diuer-
sa sunt predicamēta: ergo & superficies, & loc⁹.
¶ Secundo. Locus est immobilis, vt Aristo-
tel. docet: sed superficies cōtinentis est mo-
bilis: ergo superficies non est locus. Minor
probat: quia superficies aëris huius ciui-
tatis Mexicanæ mobilis est, & quotidie va-
riatur alia, & alia superueniente superficie
aëris: ergo sequitur quod ipsa superficies
non est locus, vel locus esset mobilis. Et sic
videtur sibi ipsi contrarius Aristote.

¶ Tertiò. Aliqua sunt in loco, & tamen nō
continentur in superficie: ergo locus non
est superficies. Patet; de anima rationali,
quæ est in corpore, tanquam in loco, & ta-
men non tangitur à superficie: & angelus

est in loco, & tñ nullo mō cōtinetur à sup-
ficie corporis: ergo loc⁹ nō est superficies.

¶ In cōtrariū est qd ait Arif. in isto. 4. dicēs. In contra.

Locus est superficies corporis cōtinentis.

¶ Notandum, quòd sicut corpus duplici-
ter, mathematicè pro quantitate, & phyfi-
cè pro cōposito alicuius naturæ sumitur,
sic & locus, vno modo dicitur simpliciter su-
perficiem ambientem, vel locantem aliud
corpus, abstrahendo ab omni qualitate cō-

seruatiua locati: alio modo capitur pro lo-
co naturali: vt scilicet importat superficiē
illam, connotando tamen proprietatem na-
turalem, quæ locati cōseruatiua est: vt aë-
ris in circūstantis superficies absolutè

vocatur meus locus, non cōsiderādo, an ad
cōseruationem, aut ad corruptionē agat.

Si tamen considerem locum salubrem ha-
bitationis meæ: vbi melius salus, & ibi loc⁹
naturalis erit. Sicut entia naturalia sibi de-
terminant per naturam locum certum: vt
grauia deorsum, & leuia sursum, & pisces
aquam, & volatilia aërē, in quibus locis est
quid speciale ad cōseruationem viuētū.

¶ Secundo notandum quod de re quæ est
locus ultra variam antiquorum opinionē
(de qua Arif. in textu) quæ erat asseren-
tiū, qd esset corpus: alij quod esset materia:
alij qd forma locati: alij qd dimensiones in-
ter locatum, & locum, sunt inter iuniores
variæ opiniones. Quidam dicunt, qd locus

accipitur vno modo simpliciter, p termino
circūscribente locatū: & sic supponit
p superficie, quæ est de predicamēto quā-
titatis. Secūdo modo accipit p loco natu-
rali: & sic dicūt, qd supponit p virtute con-
seruatiua, quæ est de predicamento quali-
tatis. Alij dicūt, qd locus accipitur materia-
liter, hoc est, pro substracto, vt loquuntur
reales: & sic est res absoluta: vt superficies
ultima continētis: alio modo accipitur for-
maliter, pro per se significato: & isto modo
accipitur pro respectu H. ac opin. tenent

Scotistæ ex doc. Sub. vbi ait, quod vbi, dicit
respectum extrinsecus aduenientem, & 2.

senten.

Aristotel. 4.
Physic. tex.
4. & tex. 38.

Notand. 2.
Aristot.

Quidam di-
cūt qd locus
sit superfi-
cies.

Scot. quoli-
bet. 1. 1.

senten. dist. 2. q. 5. dicit: Locus accipitur, vel pro absoluto, vel pro respectivo. Et alii qui ex Thomistis habent hunc loquendi modum. Sed respondentem sit prima conclusio.

1. Conclu. Locus est a liquid positivum.

¶ Locus aliquid est positivum. Hæc Arif. in t. 3. aduersus nonnullos philosophos, & vulgares, qui putant re quæ mouetur in aere, moueri in vacuo. Hæc probatur ex hoc quod corpora adinuicem succedunt in loco: vt egresso vno, aliud ingreditur, ad modum quo in materia succedit alia, & alia forma: quod non esset, nisi locus aliquid esset positivum, sicut materia est. Etiam probatur ex eo, quod secundum naturam grauiam sibi locum determinant deorsum, & extra existetiam, appetunt, & querunt: & leuia locum sursum: ergo oportet, quod locus aliquid sit positivum: aliam inanis esset talis appetitus naturalis: quod non est concedendum, cum Deus, & natura nihil faciant frustra.

Arif. 1. cœli. t. 3. 2.

2. Conclusi.

¶ Secunda conclusio. Locus non est corpus, neque materia, neque forma locati, neque aliquid accidens locati. Probat. p. pars. Quia cum locus debeat esse æqualis locato, & locus est corpus, duo corpora simul essent in eodem loco penetratiue: sed hoc non potest esse naturaliter: ergo neque locus est corpus. Quod sequatur, est manifestum, eo quod corpus dicitur trinam dimensionem: ergo oportet quod secundum trinam locaretur locatum, quod absque penetratione esse non posset.

Arif. t. 8. & 17.

Ratio. 2. p.

¶ Secunda pars, quod non sit materia locati patet. Cum materia sit quæ mouetur ad motum locati, non poterit materia locati esse locus: quia locus non mouetur ad motum locati, sed recipit, & continet locatum, quod mouetur ad locum. Item. Si locus esset materia locati, maxime quia recipit materia formam: sicut locus locatum: sed non ex hoc quia materia si recipit, est tamen pars ipsius cuius est forma: sed locus est terminus extrinsecus locati, & non pars eius. Quod non sit forma probatur, neque aliquid locati. Locus ad modum vasis intelligitur, vt quid extrinsecum, ad id quod locatur in loco: & ob id non potest intelligi aliquid eius.

Contra Platonem in timæo.

* ¶ Simplicius tamen, Platonem asserentem materiam esse locum sic interpretatur: vt Plato intelligat duplicem significationem loci, vnam pro ipsa materia, quæ quatenus receptiua formarum est, loci habet simili-

tudinem: alia pro loco corporum capaci: qui similitudine materiae sic nominatur: cum tamen re ipsa materia non sit, & sic putat, consensum inter Aristotel. & Platonem cui suffragatur Plutarchus in libro de philosophorum decretis: qui asserit Platonem metaphoricè, materiam, locum dicere.

ch. 2.

¶ Tertia conclusio. Locus non supponit pro qualitate aliqua, aut pro respectu, sed solum pro superficie. Hæc conclusio est contra illos iuniores, qui putabant locum significare illam qualitatem, quæ conseruatiua est locati, & contra alios, qui dicebant esse respectum. Volumus dicere in conclusione, quod dato locus naturalis habeat qualitatem conseruatiuam, tamen locus non pro ea supponit, sed solum pro superficie, quæ ponitur in prædicamento quantitatis: connotando talem qualitatem: quia album non supponit pro albedine, sed pro re habente albedinem. Eodem modo, dato locus dicat respectum continentie, vel distantie, nullo modo accipitur pro tali respectu, sed pro superficie. Probat. Locus dicit terminum continentis: sed hoc neque est qualitas, neque respectus, vel relatio, sed sola superficies vltima continentis: ergo ipsa sola est locus.

3. Conclu. Solus locus pro superficie supponit

Contro

est ratio

Ratio.

¶ Hic obiter notandum, quod quantum ad nomen conueniunt reales, & nominales: vt dicant locum superficiem esse: sed reales qui tenent quantitatem distinguuntur a re quanta, dicunt esse superficiem indiuisibilem secundum profunditatem. Nominales negantes huiusmodi superficies, dicunt corpus, & superficiem esse terminos supponentes pro eodem, diuersis tamen connotationibus. Dicuntque quod pars extremalis corporis est superficies. Vnde si quis amphoram secundum grossitiam per partes proportionales diuidat, medietas, & quarta, & tertia pars, quæ est versus aquam, dicitur aquæ locus. Ex quo Ocam, & alij inferunt, infinita esse loca illius aquæ, non solum communia, sed propria, & immediata aquæ, eique æqualia. Tamen loquendum est sicut Aristotel. loquitur, quod superficiem vocet terminum corporis continetis, vt distinctio sit inter terminum, & rem cuius est terminus: vt in prædicamento quantitatis disputatum est, quando diximus, quantitatem distinguuntur a re quanta, quæ est ratio secunda.

Ocam.

¶ Probat, quod locus non sit aliud, quàm ipse

a. Ratio. ipsa superficies indiuisibilis, secundum profunditatem. Corpus non est locus secundum se totum: ergo oportet solum sit secundum partem, qua tangit locatum, & simul cum eo est: sed hoc solum est cum superficie extrema: ergo ipsa solum locus est.

at'o. r. ¶ Item: quia oportet locato dare locum adæquatam: sed si sola illa superficies locus non est, non datur locus adæquatus: nam signes illud. Si dicis tertiam, vel quartam partem corporis locantis, eodem modo, 6. pars. & 8. & medietas versus locatum: sed hoc non est asserendum: ergo vel negare oportet Aristotelem. & veritatem apertam, vel fatendum, est esse superficiem, vt dicit conclusio.

Conclusio. 4. ¶ Quarta conclusio. Locus qui significat, & supponit pro illa superficie vltima, qua tangit locatum, connotat duplicem relationem, scilicet, continentia, quæ loci ad locatum est, & distantia loci à centro, & à polis mundi. In hac conclusione non intendimus dicere has relaciones esse realiter distinctas, sed solum quòd locus dicit, & importat in se, & secundum se huiusmodi respectus & ad locatum, & ad centrum mundi, & polos eius: ita vt superficies quæcunque sit illa, quæ terminus sit corporis, non habeat vnde locus dici debeat: nisi isto duplici intellectu respectu: quia non quæcunque superficies corporis habet, quòd sit locus, sed illa quæ actu vltima est, ratione cuius locatum in loco est. Ob id si manui brachium còtinuum est, vt in veritate est, non est manus in brachio, vt in loco: quia illa superficies, qua continuatur manui, actu non est, neque in vase superficies exterior, locus aquæ est: quia secundum illam aquam non tangit.

Ratio. p. p. ¶ Ratio ergo sit talis ad probandum primam partem. Illa solum superficies locus dicitur, qualocatum locatur, & tangitur, & non alia: ergo superficies, quæ est locus, huiusmodi respectum importat: ad locatum. Patet, quia si non importat: ergo quælibet superficies corporis locus est: sed hoc stare non potest: ergo ipsa superficies, quæ est locus, huiusmodi respectum dicit, & importat. In secunda particula volumus dicere, quòd non sufficit importetur iste primus respectus, sed requiritur etiam alius ad centrum, & ad polos. Propter quod Aristoteles locum vocat immobilem primò, quæ particula diuersimodè à diuersis exponitur:

nam Commenta. textu. 41. dicit immobilem quia cum superficies sit accidens, & accidentia non moueantur de se, dicit quod eo dicitur immobilis.

¶ Alij exponunt, immobilis, negatiuè: quia non est necessarium locus moueatur: quia immoto aère, possum ego moueri.

¶ Alij dicunt, quòd locus capitur materialiter pro superficie, & sic est mobilis: alio modo accipitur pro respectu ad centrum, & polos, & dicitur immobilis.

¶ Sed tamen oportet dicere, quòd locus dicitur ab Aristotele simpliciter immobilis: & hoc connotat, vt dicit. 4. conclusio. Immobilitas enim consistit in eo quòd sit in eodem situ, respectu totius vniuersi: nam si sit homo semper in eodem situ respectu vniuersi, quanuis alia, & alia aëris circumstantia succedat superficies, dicitur esse in eodem loco, & non mutasse locum. Situs autem idem in ordine vniuersi còsideratur penes altitudinem, quæ maior, vel minor distantia est à centro terræ. Consideratur itè penes latitudinem, quæ maior vel minor distantia est à polo: sicut ciuitas Mexicana semper dicitur esse in eodem loco: quia in eadem latitudine est per distantiam ab æquinoctiali: quæ tanta est, quanta poli elevatione, per. 19. gradus. Situs etiam attenditur penes maiorem, vel minorem longitudinem: quæ consideratur penes punctum fixum in oriente, vel in occidente, quem pro illo antiquo orbe signabant in insulas fortunatas, quas Canarias vocant. Nos tamen in nouo mundo, id est, nouiter inuento, habemus ad orientem. De quibus alijs.

¶ Locus ergo importat huiusmodi respectum. Patet. Nam si superficies, quæ est locus, solum respicit locatum, & non ista puncta, sequeretur, quòd sine hoc quòd quis moueatur, in alio, & alio esset loco: consequens est falsum, ergo & id ex quo sequitur. Patet sequela. Demus quòd ego maneam immobilis, & aër circumstantis moueatur, & alius succedat, & alius: tunc alius, & alius erit locus: quia alia & alia superficies est, quæ respectum dicit ad me locatum in loco: tunc non moueor: ergo muto locum, & non muto locum: sequitur ergo quod superficies, quæ est locus, oportet dicat etiam respectum ad ista puncta, ratione quorū dicitur locus immobilis: vt docet Aristoteles. & ad conuertentiam dicitur ista moueri localiter, & mutare

Sensus doctoris.

Elevatio poli in Mexico.

Quid sit mutare locum.

relo-

Quia et quod locus sit immobilis.

re locum. Quapropter fluuius non mutat locum, cum alia & alia succedat aquæ superficies: vnde sicut non mutat locum, nõ mouetur localiter: & e contra: si lignũ moueatur ad motum aquæ, mouetur localiter: & mutat locum, licet eadem aquæ superficies semper circumstet lignũ. Et hæc est expositio de mente. S. Tho. in hoc. 3.

Ad relationem nõ est se motus.

¶ Hic tamen considerandum pro libro sequenti, non putes ad relationem esse motum per se: nam per motum localem non acquisiui ego relationem hanc distantie ab oriente, vel à polo: sed locum de genere quantitatis, scilicet, hanc superficiem: licet hæc superficies sit hic locus ratione huius distantie: ob id Aristote. non dixit, quod est motus per se ad relationem, sed ad locum.

¶ Secundò est considerandum, quod alia relatio est qua locus est immobilis, & alia importata per prædicamentum vbi: nam prima in loco subiectatur, & hæc secunda in locato.

¶ Conclu.

¶ Sexta conclusio. Licet locus communis sit maior locato, locus tamen proprius, & primus ei est æqualis, quantum ad continentiam. Pro probatione oportet scire, quod locus est duplex: communis, & proprius. Locus communis est, in quo plura locantur: vt cõcauum lunæ locus cõmunis est elementorum, & mixtorum, quia ambit ea: & aer est locus communis animalium. Locus proprius est, qui solum locati dicitur: clara ergo est conclusio: nam locus cõmunis, cum non contineat vnum solum locatum, sed alia, non oportet locato vni sit æqualis: sicut non est æqualis concaua superficies lunæ animali contento in ea, sed maior.

Locus cõmunis & proprius.

Ratio. 2. p. Locatº proprius æqualis locato.

¶ Quod locus proprius sit æqualis patet: quia per hoc dicitur locus, quia continet locatum, & respectum dicit ad eum: sed hoc non est, nisi sit æqualis locus locato: ergo oportet sit æqualis. Patet: quia si minor, iam sequitur quod non continet totum locatũ: sed illa pars in qua minor est, erit in alio loco, qui locabit illam partem locati, in qua excedit locũ. Si locus sit maior iam oportet quod pro illa parte qua maior est locato, aliquid ibi locetur: & p̄ illa nõ erit prioris locati locus: sequitur ergo quod necessario locus proprius æqualis debet esse locato: neq; maior, neq; minor: ita vt superficies concaua loci, & conuexa locati, secundũ quas sunt simul, & se tangunt,

oportet in lōgitudine, & latitudine equẽ.

¶ Ex quo sequitur male posse defendi opinionem nominalium, qui locum non dicunt illam superficiem, sed partem quandam certam locantis, versus locatum. Nõ inquam potest defendi, est em contra hæc conditionem loci positam ab Aristot. & declaratam in conclusione: quia non potest esse æqualitas: nõ si æqualitatem ponas, ponendo locum tertiam partem profunditatis locantis versus locatum, dabo maiore aliam, quæ etiam locº est: medieta tẽ scilicet: & sic d̄ multis alijs partibº dabo etiã minorem illã tertiam partem, vnde locus erit minor locato. Quapropter insistẽdũ est, locum esse illam superficiem vt imã corporis continentis locatum, cum illo duplici respectu: hoc est, ad locatum, cui æqualis, & ad punctum fixum centri, & polorum, ratione cuius ipse locus immobilis dicitur. Dicitur similiter, ob æqualitatem loci ad locatum, vt locus mensura sit locati extrinseca: quod apud Aristot. indubitatum est, quanuis aliqui dubitent: nam sicut tempus est mensura motº successiua, locus est mensura locati, permanens: vt quod sit locus, tantũ sit locatũ, secundũ partes extrinsecas. Et dato mensura dicat relationem mensurantis ad mensuram, mensura non est relatio, sed quantitas illa, per cuius longitudinem, aut latitudinem, aut profunditatem certificamur de alterius quantitate.

Corolla.

Locus dicitur mensura locati.

Nota.

¶ Et considerandum est, quod superficies secundũ Aristot. non dicitur continere locatum, sed corpus, cuius terminus est superficies: ob id dicit, quod locus est terminus continentis: sicque potest æqualitas esse. Quod si quis instet, quod continens debet esse maius contento: potest dici, quod ipsa superficies est locus, & locatum ratione superficies est in loco, quare illa superficies concaua, & conuexa sunt æquales: & cõtinens non est maior محتوا: quia nõ habet profunditatem. Et illud, quod semper cõtinens est maius محتوا, in corpore continente, & non in superficie locũ habere poterit. In his duobus modis potest intelligi æqualitas inter locatum, & locum.

Instantia. h. d. Dilatio.

Nota.

¶ Et quod locus ponendus sit, vt locatum non solum contineat sed conseruet, ratio id ostendit: quia aliàs, graue, nõ magis ad vnũ locũ, quã ad aliũ moueret: & frustra indite essent qualitates motiue, grauibº & leuibº

lenibus: atque signum est locum locata cōseruare: quia in certo climate certa generantur, & conseruantur: & extra, vel nō inueniuntur, vel raro, vel non cōseruantur: elephantēs, solum in tertio climate inueniuntur: & aromata maximē in primo, & ex diuersa dispositione locorum, & diuersa complexione maxima diuersitas in hominibus apparet, quōd si in suis locis naturalibus locata corrumpantur: id non à loco à quo perfectiuntur, tanquam ab extrinseco: sed vel prouenit ab intrinseco, quia ex contrarijs compositum: vel ab extrinseco ledente. &c.

¶ Et aduerte quod locus multis modis capitur. 1. pro corpore continet: sicut dicitur quod dolium est locus vini: in quo sensu apud Philosophum ignis est locus aeris &c.

¶ Secundò, sumitur pro eo per quod aliquid locatur, licet nō circundetur ab eo: & hoc modo secundū Commen. cētrum mūdi, est locus cœli: quia secundum eum, cœlum est in loco per centrum.

¶ Tertio, sumitur pro eo circa quod est alicuius agentis operatio: & hoc modo apud Philo. 1. cœli, cœlum est locus Dei: eo quod ibi maximē operetur, per notum.

¶ Quarto, sumitur pro situ, siue vbi, quod acquiritur per motum localem; & sic dicitur motus localis, est ad locum acquirendum.

¶ Quintò, sumitur pro virtute conseruatiua, in fluxa locati, qua non solum continetur, sed conseruatur locatum.

¶ Sextò, sumitur pro immediato cōtinēte locatum: & in hoc sensu definitur hic à Philosopho.

¶ Ad primū argumētum dicimus, superficies esse in prædicamēto quantitatis, & si militer loc⁹, qui est superficies corporis cōtinētis extrema. Et quando probas. Ponit in prædicamēto vbi: negamus: nā, vt diximus, vbi, nō importat relationem, quod sit in loco, & dicat respectū ad locatū, sed potius e contra dicit ipsum locatū, & respicit ipsum locū vbi est: sed in loco, e contra est superficies ipsa locus, cū respectu ad locatū: & sic locus, & vbi, ad diuersa prædicamēta pertinent, vt inferius declarabitur, & in prædicamentis expositum est. Et se habent vt genus & species quia omnis loc⁹ est superficies non tamen e conuerso.

¶ Secūdo. Dato, & nō concessō, quod vbi, est

set loc⁹, sicut superficies est, nō in cōueniēs est ad diuersa prædicamēta pertinere secūdū diuersas rationes: sicut actio, & passio: & sicut locus ipse, in quantum est superficies, pertinens sit ad prædicamēto quantitatis: & in quantum relationē importat ad locum & ad punctū fixum vniuersi, ponitur in prædicamēto relationis: sicut adnotauit doctē Ægidius Romanus: ergo locus in quantum continet locatum, ad quantitatem pertinet, & dicitur esse superficies: in quantum vero locatum dicitur habere respectum ad locū, locus est in prædicamento vbi: tamen differentia est latissima, vt docet prima solutio.

¶ Ad secundū ex dictis patet, quod locus non absolute superficies est, sed cū gemino respectu, & ad locatū, & ad punctū fixum: & ratione secundi est immobilis: & ad hoc quod sit locus, non sufficit primum, vt dictum est.

¶ Qua propter Mexicana ciuitas semper habet eundem locū: quia semper est in eodē respectu ad punctū fixum cœli: vt sit ad occidentem posita, respectu meridiani Tolentiper. 7. horas ferè vel. 72. gradus, & 52. minuta. Per. 7. enim horas ante oritur illis sol quam nobis, exceptis, 8. minutis, & sic eclipsis lunæ contingit illis ante per huiusmodi horas. De quo latè in libr. de cœlo. specula. 4. & diximus in prædicamento vbi.

¶ In tertio tangitur modus existendi in loco angelorum. Et certum est angelum non contineri in loco, eo modo quo corpora continentur circumscriptiue: nam cum angelus sit spiritualis, & careat quantitate molis, non habet superficiem de prædicamento quantitatis, secundum quam locetur in loco, quod sit pars in parte loci, & totus angelus in toto loco: sed conuenit ei esse in loco, & verè, & realiter est in loco: & sic est in vno loco, quod non est in pluribus locis, & est in loco, in quo est totus in toto loco, & totus in qualibet parte loci: quia est impartibilis: sicut & de anima conceditur, quod sit in toto corpore, quod animat, & tota sit in qualibet parte corporis: quia non est extensa, vt sunt brutorum formæ. Et modus existendi angeli in loco est, esse diffinitiuè. Sed de modo existendi, ultra hoc quod est diffinitiuè esse, inter graues autores est controuersia. Sanct. Thom. dicit angelum esse

Ægidius. 2.
40. dub. 1.

Ad. 2.

Meridianū
Mexicanū à
Toletano distat per. 7.
horas ferè.

Ad. 3.

Angelus est
in toto loco
& totus in
qualibet parte
loci vbi
est.

Ad argum.
3. Solutio.

2. Solutio.

Idem ægidius in. 1. d. 37. q. 2. & Héric^o quo libet. 2. q. 9. & dicit suis se opin. magistri. D. Tho. p. p. q. 5. art. 1.

Durand. in 3. d. 2. q. 3.

Angelū esse in loco ex scriptura probatur. Luc. 20. Matth. 18. Magist. in. 2. dist. 2. Sñia prima.

Durā. in. 1. d. 37. q. 1.

Opi. 2. Scoti. in. 2. dist. 2. q. 6.

Opinio. 3. S. Tho. p. p. q. 5. art. 2.

esse in loco per suam operationem. Alij dicunt quòd per suam substantiam. De quibus si dominus dederit multa erunt dicenda in proprio loco, in primo. distin. 37. & in 2. senten. dist. 6. quæstio. 2. in Resolutionibus Theologicis. Hic adducere, esset limites fortè excedere physicae discipline. Vñ tamen sciant doctoris. S. studiosi. S. Tho. per hoc quòd dicat angelū esse in loco per suam operationem, nō negare quin ibi sit secundum suam substantiam præsens. In quo malè Durand. qui ob id dicit animam Christi in illo triduo non descendisse secundum realem præsentiam ad Limbum patrum, sed solum secundum effectum. De quo ibi disputandum erit. Sed Sanct. Tho. concedit angelum esse in loco: tamen rationem existendi in loco dicit esse operationem, quam ibi habet, vel exteriorem, vel immanentem. Et quidem quòd sit necessarium concedere angelos esse in loco, ex scriptura sacra probatur. Videbam Sathanam sicut fulgur de celo cadentem. Et, Missus est angelus. Et, Angeli sunt in celo videntes. Et sic magister dicit, celum creatum. & angelis repletum.

¶ Sed solum inter catholicos quo ad modum existendi est differentia, & ponam hic breuiter tres modos, non disputando, sed recitando. Primus est Durand. qui dicit, quòd angelus est in quocunque loco, in quo potest operari, etiam si actu ibi nō operetur, neque vbi operatur habet aliam præsentiam, quam vbi nō operatur, nisi quod ibi appareret certus effectus, qui non appareret alibi: vnde consequenter concedit, quòd angelus est vbique: sicut Deus: nisi quòd non potest operari simul in omnibus locis, sicut Deus. Hæc sententia est periculosa.

¶ Secunda opinio. est doctor. subtil. qui dicit, quòd Angelus per suam essentiam habet potentiam essendi in loco, licet non dependeat, neque conseruetur à loco: sicut de corpore concedimus. Hanc opinio. sequuntur nominales.

¶ Tertia est Sanct. Tho. quòd angeli sunt in loco per suam substantiam, sed ratio existendi operatio est, & hæc videtur sequenda: sicut ibi notum faciemus. Hæc sufficiat dixisse pro solutione tertij argumenti.

SPECVLATIO. II. Vtrum omne ens habeat suum naturalem locum.

AN si locus est, merito quærendum; an locata, habeant loca certa. Videtur quòd non: Angeli sunt entia, & omnium creaturarū perfectissima, & tamen non sunt in loco: non ergo omne ens sibi locum determinat. Maior patet ex Boetio, qui ait, Cōmunem animi cōceptio nem esse apud sapientes spiritualia nō esse in loco: at angeli sunt entia spiritualia, ergo non sunt in loco. Et Aristot. ait. Non omne quod est. in loco est, sed mobile corpus.

¶ Præterea. Si quodlibet ens naturalem sibi vëdicaret locū, maximè essent elemēta, eo modo quo collocata sunt: sed hæc non sibi naturalem locum vëdicant. Patet. Locus naturalis aquæ esset aeris superficies, & locus naturalis terræ aquæ superficies, sed nō ita est, cum aqua sit infrā terram, & sit supra aquam, & aer cingit terrā, & aqua: ergo non vëdicāt sibi ista locū naturalem.

¶ Tertio. Si omnia entia sibi certum determinarent locum, maximè primum mobile haberet: sed primum mobile nullum determinat sibi locum. Patet ex Aristotel. & ex Cōment. qui dicit, primam spheram in loco esse per accidēs. Ratio est. Omne quod est in loco, vel est quia conseruetur à loco, vel circūambitur ab eo: sed prima spheram non conseruetur ab aliquo: quia incorruptibilis est, neq; circūcingitur ab alio: quia de mente Aristot. sicut ipsa est primum mobile, nihil supra eam.

¶ In contrarium est Aristot. qui ponit loca naturalia grauib. & leuib.

¶ Pro decisione oportet supponere, quæ in præcedenti speculatione diximus de loco, quod dupliciter sumeretur: vt. scilicet. solum est superficies continens. Secūdo, vt est locus naturalis, qui quandam habet proprietatem ad cōseruandū locatum, de quo nunc est sermo.

¶ Secūdo considerandum est, quòd sic à Deo omnia creata sunt, vt in numero, pondere, & mensura sint facta: ex quo est com pertissimū omnia debitè esse ordinata, & non temerè congesta. Si enim artifex ordi-

1. Argumē.

Boetius in lib. de hebdomadibus. Aristot. hic 102. 47.

2

3

Aristot. 46. Cō. tex. 43. Ratio.

In contra.

Notand. 1.

Notand. 2.

S. Th. p. p. q. 5. art. 5.

nate ad construendam domum procedens, ordine disponit, quæ componit domum, vt lapides in fundamento, & ligna in cacumine, & tecto ponat: quanto per amplius ille, qui omnium est artifex, & sua sapientia attingit à fine vsq; ad finē, & disponit suauiter, mundum istum fabricans, ex tantarum diuersitate, domum ædificans, posuit, & ordinauit omnia congruenter, iuxta vniuscuiusq; naturam.

* ¶ Est etiam considerandum quod locus naturalis duobus modis sumitur in doctrina Philoso. Primò, pro eo quod licet non contineat, nec circumdet locatum, tamen est ratio locatiua: quia ab eo habet locus originaliter, vt loceat locatum: quia eo posito res locatur in suo loco naturali: & eo secluso non locatur. Et hoc modo centrum mundi est locus naturalis: quia est ratio locatiua vnius elementi in alio: nam quia centrum aquæ est idem cū centro mudi: ideo terra naturaliter continetur in superficie concaua aquæ. Secundò dicitur locus naturalis, pro eo quod secundum superficiem concauam, naturaliter continet & conseruat locatum: & talis superficies non est locus naturalis per se ipsam precise, sed vt est in tali situ, & distantia ab orbe coelesti, à quo fluit virtus conseruatiua locati. &c.

¶ Tertiò etiam notandum est, quod esse in loco apud philosophos dupliciter intelligitur. Circumscriptiue scilicet, & diffinitiue. Primo modo, vt ex Aristotel. est loco commensurari: vt totum in toto sit loco, & pars in parte: vt tantum sit locus ad æquatem, quantum locatum.

¶ Esse diffinitiuè in loco Gabriel. (quæ nominales sequuntur) dicit esse sic in loco, quod totum sit in toto, & totum in qualibet parte loci, sicut anima in corpore est, & angelus in loco. Verum ex ista descriptioe, aut definitione sequeretur corpus non esse in loco diffinitiue, cum finiatur à loco, & maxime competat esse in loco: vt docet Magister sentent. in illa distinct. 2. quam exponit Gabriel. Et sequelam concedunt nominales. Sed videtur quod diffiniri in loco (vt in eueniens vitemus) sit, sic esse in loco, quod ex natura rei, & modo existendi ibi, repugnet naturaliter simul esse alibi extra illum locum. Hoc enim videtur importare nomen diffinitiue esse. Et sic videtur esse impertinens ad rem esse diffinitiue in loco, quod sit tota in qualibet parte loci: nã

si angelus sit in loco digitali, sic quod natura sua repugnet esse alibi, quãuis non esset ipse totus angelus in qualibet loci parte, sed esset extensus, diceretur esse diffinitiue: & econuerfo: si ex natura sua non repugnaret ex modo existendi hic, esse alibi, etiam si totus in toto, & totus in qualibet esset parte, non diceretur esse diffinitiue in loco.

¶ Et sic scientia est in intellectu diffinitiuè, & species intelligibiles.

¶ Ex hac intelligentia sequitur quod anima non sit in pede diffinitiue, licet in qualibet pedis parte sit tota, quia non repugnat, quin sit in manu, & in capite, & non coarctatur in pede.

¶ Sequitur etiam contra contrarium opinantes, quod Deus non est in mundo diffinitiuè, cum sit verum, quod sit in qualibet mundi parte, sed non est diffinitiue: quia esset comprehendi, contra illud: Cœli cœlorum capere te non possunt.

¶ Etiam est compertissimum ex dictis, corpus Christi non esse diffinitiuè in sacramento altaris, quãuis totus Christus sit in tota hostia, & totus in qualibet eius parte, quantumuis minima: quia modus existendi in sacramento non repugnat esse alibi: ob id inuentus est tertius modus existendi in alio, hoc est sacramentaliter, quando neque circumscriptiue, neque diffinitiue, sed sacramentaliter est: quia est in pluribus locis: de quo dicendum erit in quarto. Sit ergo conclusio. 1.

¶ Locus naturalis elementi terre concauum aquæ est, sicut aëris concauum ignis. Hæc conclusio est Aristot. Probatur. Illum ordinem quem habent res in nobilitate, habent in ordine locorum: sed terre elementum in nobilitate infimum est, plus habens de materia, & minus de forma, & post terram locum superiorem tenet aqua: continens oportet, sit dignius contento: quia eius conseruatiuum est: sed aqua est dignius elementum ipsa terra: ergo continet eam: & cum sint contigua, non potest esse, nisi quod vel terra continet aquam, vel econtra: sed terra non continet, cum sit inqum: ergo continetur.

¶ Præterea. Id quod symbolizat in aliqua qualitate in elemētis, alterius loci naturalis est: sed aqua cum terra in vna symbolizat qualitate, putà ifrigiditate: quia sicut aqua est frigida, & terra etiã est frigida: sequitur ergo

ent. 8.

omogia

Boetius in lib. de heb. domib. dicitur. Afficitur.

Notand. 3. Esse in loco multis modis.

Esse in loco diffinitiuè. Gabr. in. 2. d. 2. q. 2.

Magister.

Diffinitiuè esse in loco quid sit.

q. 9. JT. 2. d. 2. q. 2.

Anima non est in pede diffinitiuè.

3. Regū. 8.

S. Th. 3. p. q. 76. ar. 5. Ad primū.

Cōclusio. 1. Aristot. 1. 4. 8. Ratio. p. p. 5.

Ratio. 3.

ergo, quòd cùm terræ debeat dari locus, nō erit aër, qui in nulla cum terra symbolizat qualitate, cùm sit calidus, & humidus, & terra frigida, & sicca: dabitur ergo locus terræ, aqua: quia infrigiditate symbolum est.

Ratio. 2. ¶ **Aristote.** ¶ Secūda pars eodem modo probatur, scilicet, quòd concavum ignis sit aëris locus: si quidem ignis concavum continet, & amplectitur aërem, & conueniunt in caliditate: & sic vnum conseruat alium: vt cùm nō sit contrarietas, vnum in aliud cōuertatur: nam in habentibus symbolum, non est difficilis transitus. * Et aduerte quòd sic elementum locans, locatum conseruat: vt nō solum id sit per qualitatem, in qua conueniunt, vt *Ægidius Romanus* declarat: sed etiam id eueniat ex formis substantialibus elementorū, non ab eis præcisè, sed adiuncta illa qualitate influxa, à primò locante: per quam conseruatur locatum: quia sola qualitas in qua symbolum est, non sufficeret, cùm in locante, sit in gradu intenso, & in locato in remisso: vt caliditas ignis, respectu caliditatis aëris. Nā intensus calor, in remissum agit: ob id etiam adiungitur tanquam præcipuum, illa qualitas influxa, à primò locante per quam conseruatur locatum.

Obiectio. ¶ Verum est tamen, quòd iuniores communiter dicunt, locum naturalem terræ esse, non concavum aquæ, vt dixit conclusio, sed aggregatū ex aëris superficie, & aquæ: quòd contra *Aristot.* est, qui dixit, terram esse in aqua, & aquam in aère. Dissoluitur modus, si distinguamus de terra, vt elementum purum est, ab ipsa, vt nunc in dispositione est ob animalium respirantium vitam, discooperta aqua, & ob arborum fructificationem, & aliorum quæ sunt ex terra prouenientia. Si terram pro elemento puro accipiamus, tenet verum conclusio: & in hoc sensu oportet intelligere *Arist.* Si tamen aggregatum ex elemento terræ, & ex illa alia parte, quæ videtur superaddita, quæ pro animalibus, & arboribus discooperta est, siue sit totum aggregatum elementum, siue non, oportet dicere, quòd aqua in parte, & aër similiter sit terræ locus, secundum suas extremas superficies. Et conclusio non intelligitur de hac vel illa parte terræ: de hac, vel illa parte aquæ, sed de ipsis elementis: quia aqua quæ in cauernis terræ est abscondita, vel ibi genita fluit, non potest intelligi locus

ipius terræ.

¶ Et considerandum venit, vt ait *Cōment.* hic quòd si aquæ locus sit aër, & aëris ignis, potissimum est propter distantiam maiorem, vel minorem à centro terræ. Itaque aëri non conuenit locus aquæ, neque aquæ locus aeris ratiōe grauitatis maioris aquæ: & quia minus de leuitate cōuenit ei locus infimus versus terram, & aëri distans: quia leue, & ascendit ad supremum locum: ita vt si ignis poneretur in infimo aëris, aër sibi relictus non desineret ascendere vsq; ad locum in quo nunc est ignis: quia semper maneret eadem distantia à centro terræ, etiam si non esset ignis ibi, & sic ratione distantix à centro conuenit.

¶ **2. Conclusio.** ¶ Secunda conclusio. Omnes spheræ infrà supremam dicuntur esse in loco, vt quælibet dicatur esse in sibi proxima, tanquam in loco: ita vt à luna incipientes immediatè proxima sit locus inferioris, vt luna sit cœlum Mercurij, & Mercurij locus sit Venus & Veneris sol, & solis Mars, & Martis Iupiter, & Iouis Saturnus. Ratio istorū est. Nā si elementa sunt posita, & disposita cōgruenter in suis locis naturalibus, hoc negandum non erit in cœlorum orbibus, & conuenit eis esse in loco de per se, quicquid dicat *Cōmentat.* hic *com. 45.* spheræ cœlestis, sed neq; inferiores sunt in loco de per se, eo quòd mobile circulariter, non indiget loco de per se in quo moueatur: sed tamen quanuis non indigeat superficie tanquam loco id quòd circulariter mouetur, quia tamen quælibet spherarum à Deo constituta est in tanta, & certa distantia à centro terræ, oportet cuilibet dare suum locum de per se. Item: quia id quòd circuit, & ambit, oportet sit locus rei ambitæ, & circuitæ: & sic quodlibet cœlum infrà primum dicitur habere locum.

¶ **3. Conclusio.** ¶ Tertia conclusio. Primum mobile non est in loco per se. Hæc est *Aristotel.* Est tamen in loco in potentia secundum partes. Patet. Quòd non mutat locum secundum se totum, non potest dici per se esse in loco: sed prima Sphæra non mutat locum secundum se totam: ergo non est in loco secundum se, sed in potentia: quia secundum partes alium, & alium habet locum: sicut in rota plaustris, vbi est radius vnus succedit alius.

¶ Sed oportet non ignorare de loco primæ spheræ olim (vt *Commen. adducit*) varias

Cōm. co. 43

2. Conclusio

Ratio.

Cōtra Com mentat. hic com. 45.

3. Conclusio Aristot. tex. 46, Ratio.

rias fuisse opiniones. Prima fuit Philoponi dicentis, primam spheram esse in vacuo, circumstante illam, tanquam in loco.

¶ Secunda est Alexand. qui dixit primam spheram non esse in loco, nec moueri in loco, sed in seipsa.

¶ Tertia est Abempache, qui dicit locum primae sphaerae esse superficiem conuexam inferioris sphaerae, super quam mouetur.

¶ Quarta est Commē. quod sphaera prima est in loco per accidens, scilicet in centro mundi, circa quem mouetur. Sed omnes istae opiniones sunt falsae, & facile impugnantur. Primò: quia tale vacuum non datur. Secundò: quia comodo quo res mouetur, potest esse in loco: cum ergo moueatur. i. sphaera circulariter, erit in loco. Tertia opinio apertissime errat, cum de ratione loci sit quod contineat: sed inferior non continet superiorem. Quarta, quae est Comment. est etiam falsa: quia Arist. nunquam dixit, aliquid de per. accidens moueri, nisi quando est in altero & alterum est in loco propriè sicut anima ad motum corporis.

* ¶ Primū cœlū est quidem in loco, non in centro mundi: vt dixit Commēt. in isto libro. com. 43. sed est in loco, vt dicit Themistius: & Sanct. Thom. tex. 43. declarat, per partes, nam est in loco, secundum orbem quos continet maximus orbis. Sicut est verum dicere de mundo quod est in loco per partes: & vltimum cœlum, est in loco ratione partium intrinsecarum quae sunt in concauo eius: quia tales partes mouentur circa conuexum corporis, circa quod reuoluitur. Quod secundum Philosophum est sphaera Saturni: quia solum octo posuit cœlos: & sic Themist. ponit, vltimam spheram locari per cœlum Saturni secundum partes concauas: ita vt conuexum Saturni sit locus octauae sphaerae, quasi continēs, & circumdans illud. &c.

¶ Sed tamen oportet notare quòd id quod conclusio dixit ex Arist. fundatur in vno, quòd non erat alia superior sphaera: quia Arist. solum posuit septem planetas, & octauam dixit primū mobile. Quapropter fit. 4. conclusio.

¶ Octaua sphaera est in loco propriè, eodem modo quo & inferiores alic. Patet: quia est infra primū mobile, quod est nonū cœlum, imò infra decimum cœlum, quem putant nunc astrologi esse primū mobile. De quo in lib. de cœlo. Tandem est infra cœlū

Empyreū, quem immobilem, & beatorū sedem ponūt catholici. Probat conclusio: nā si alia sphaera habet locū, & quia continetur, & ob dignitatē, & sphaera octaua habebit.

¶ Quinta conclusio. Quodlibet corpus suū per naturā sibi deputat locū: vt naturaliter vnū corpus nō possit esse simul, & semel in diuersis locis. Hęc conclusio est omnium: siquidem repugnat per naturā quae simul, & semel sit in diuersis locis. Patet: quia esse in loco, vel est circumscriptiuè, vel diffinitiuè: sed quomodocūq; sit in vno loco, nō potest simul esse in alio: Patet: quia si sit circumscriptiuè, circūscribitur à loco: vt totum sit in toto, & pars in parte: si ergo circūscribitur, nō est alibi. Si sit in loco diffinitiuè, etiā probatur: quia esse sic in loco, est, quod quantum est ex natura sua repugnat esse alibi: ergo sequitur quod per naturā non poterit esse aliqua res in diuersis locis. Et nō solum est verum de corporibus (vt docet conclusio) sed etiā de angelis: nō enim potest vnus angelus in diuersis locis esse, nisi eo modo quo anima est tota in qualibet eius parte: sic angelus sit in loco sibi cōgruēti. Tamen quod angelus si sit hic in Mexicana ciuitate, quod idē dicatur esse Romę, vltra locū quem sibi per naturā potest determinare, qui sit, vel ad distantiam miliaris, vel vltra, vt Deus nouit. non potest fieri.

¶ Sexta conclusio. Per diuinā potentiam posset esse vnus & idem angelus in diuersis locis simul, & semel, & idem corpus similiter. Probat hęc conclusio: posita fidei veritate, quod Christus realiter, & verè est in diuersis locis, in sacramento: nā quod nō implicat cōtradictionem, de potentia Dei aboluta fieri potest: sed hoc non implicat: non enim repugnat intellectui. Et probat: quia anima nunc est in pluribus locis, scilicet in manu, & in pede. Posset ergo Deus abscessa manu cōseruare ibidem animā, sicut antè erat, quando manus cōiuncta erat, & tunc esset anima in diuersis locis. Itē. Posset Christus seipsum ostendere in sacramento altaris, vel partera aliquā, & tunc esset in diuersis locis, etiā circumscriptiuè, scilicet in hostia, vbi se manifestat, & in cœlo. Hęc sententia est docto. sub. quam nominales sequuntur.

¶ Quod si quis obijciat nobis doctore San. qui dicit, implicare, posse circumscriptiuè esse in diuersis locis: & in. 4. dist. 44. q. 2. arti. 2. dicit, quod Deus id non potest facere: dicendū S. Thom. loquutum, considerando ad vim nominis

Optini. Philop. i.
 Alexand. 2.
 Abempa. 3.
 Coment. 4.
 Falitas opinionum.
 Nota.
 4. Conclusio Ratio.

Ratio.
 5. Conclusio. Nulla res potest esse per naturā in diuersis locis.
 6. Conclusio. Per diuinā potentiam vnus angelus potest esse in diuersis locis.
 Scot. in. 4. distin. 10. Obiectio. S. Th. d. 37. q. 3. artic. 2. ad primū. 1. Dilutio.

nominis circumscriptione, vel diffinitione quia videtur quod importet quod non sit alibi: sed non faciendo vim in vocabulo, id per diuinam potentiam fieri potest.

3. Solutio.

¶ Secundo potest quis dicere Sancti Thomae in partibus id non dixisse. Quapropter vel in scriptis loquutus est secundum quorundam opinionem, vel ipse non persistit in prima sententia.

Ratio.

¶ Et pro hac opinione potest esse ratio. Non minus repugnat quod duo corpora sint in eodem loco, vel quantitas sit in puncto, quam quod idem sit in diuersis locis: sed per diuinam potentiam primum fit, quando est penetratio corporum: & in sacramentum in qualibet parte est quantitas corporis Christi: ergo & poterit aliud facere.

S. Tho. 3. p.
q. 76. art. 4.

* ¶ Quod per diuinam virtutem id fieri potest, ut duo corpora sint simul, ex eo patet, quod cum quantitas dimensura, tres effectus habeat: scilicet, primum quod ratione corporeitatis causat extensionem partium, & diuisibilitatem in re: ut patet. 5. Metaphy. 2. quod corpus physicum, per corporeitatem, per aduetum suum naturaliter expellit aliud. 4. Physic. text. 32. Tercio quod causat distinctionem, ex distinctione corporeitatis: ex istis tribus quae a quantitate dimensura eueniunt. Primum non potest Deus supplere, quia repugnat: eo quod sit proprium quantitatis, & fluat ab essentia eius: potest tamen secundum & tertium supplere, & suspendere manente quantitate: & sic unum corpus potest esse ubi est aliud corpus, sine hoc quod expellat aliud: & poterit similiter esse, sine hoc quod distinctio- nem in situ faciat: quia id non repugnat, quanuis per naturam non contingat: & in hoc consistit ratio, quod per diuinam potentiam, duo corpora possint simul esse, de quo S. Thom. in 4. distinctio. 44. quaest. 2. art. 2. quaestiuicula. 3.

7. Conclusio.

¶ Septima conclusio. Posito, unum corpus ponatur in diuersis locis, non addito alio miraculo, eadem accidentia absoluta erunt in eodem in omnibus locis ubi fuerit, excepto respectu ad locum. Volo dicere, quod si Deus per potentiam suam Petrum ponat Salmaticam, & Mexicam: eadem praedicata conuenient utrobique: quia si hic Mexici est calidus, & Salmaticam erit, excepto respectu ad locum, qui non erit idem: quia non est idem locus, cum non sit idem respectus ad punctum fixum. Posset quidem Deus facere

quod Petrus Mexici sit albus, & Salmaticam niger: in uno calidus, & in alio frigidus: tamen hoc non nisi nouo miraculo superaddito priori: nam posito quod Deus suspenderet suam actionem, ne calor corrumpat frigiditatem, potest in uno loco esse calidus, & in alio frigidus: si tamen nullum ponatur miraculum, si ignis applicetur Mexici, & aqua Salmaticam, praeualebit agens, quod est maioris virtutis: sicut si in eodem loco applicentur eidem.

8. Conclusio

¶ Octaua conclusio. Posito tali casu, quod Petrus in diuersis locis sit, non potest fieri quod ei conueniant duo praedicata, in quibus unum includit negationem alterius: ut quod sit Petrus calidus, & non calidus, caecus & videns: albus, & non albus: quia repugnans est. Sed tamen erit calidus, & frigidus in duobus locis: albus, & niger. Et hoc non repugnat, supposito miraculo: & sic caecus Salmaticam, & Mexici videns: non tamen in eodem loco videns, & caecus.

Ad argum.

¶ Solutio patet ex dictis inter respondendum: si quidem animi conceptio est sapientibus nota, spiritualia non esse in loco circumscriptione, ita est: tamen sunt in loco diffinitione: ob quod forte dicit Sanctus Thomas, quod angelus est in loco aequiuoce ad corpus. Sed possumus dicere, quod simpliciter angelus est in loco, & mouetur localiter: sic enim in sacra scriptura dicitur, quod angelus est in caelo: quod missus est angelus: at quia sunt in corporei, non dependet a loco, & ita naturaliter possent esse in vacuo, sicut in pleno.

D. Tho. p.
p. 9. 522

* ¶ Et plane hic reicienda est opinio Caroli Bobili: qui in libro suarum epistolarum, contendit probare repugnare angelo moueri de loco ad locum: & saluare contendit illud Euangelicum: Missus est angelus. &c. in Epistola ad Theobaldum dicit, quod quilibet angelus est totus in mundo & in qualibet parte, sed tamen tenendum est, ut communiter Doctores loquuntur.

¶ SPECVLATIO. III.

Vtrum vacuum sit

dabile.

Si vacuum

1. Argumē.

Sivacuum nō daretur: aut non esset motus localis, aut esset penetratio corporum: sed motus localis est, cum multa moueantur, & corporum penetratio

non datur: ergo debet vacuum dari natura liter: quia quando aliqua res mouetur, vel per vacuum, vel per plenum mouetur: si per vacuum, habeo intentum: si per plenum, ergo penetratiue cum corpore pleno: vel per hoc q̄ cedit aer: sed nō per hoc q̄ cedit aer: quia potest esse tanta condensatio, vel impetus in contrarium, quod nō cedat, & tñ est motus: ergo oportet ponere vacuū.

2. ¶ Præterea. Rarefactio, & condensatio per naturam datur: ergo vacuum est. Probatur consequētia. Rarefactio fit sine acquisitione nouæ materiae per maiorem extensionem: sicut cōdensatio per minorem. Rarefiat corpus, maiorem occupat locum: ergo vel in pleno, vel in vacuo: si in pleno, iam esset corporum penetratio: si in vacuo, habeo intentum, & non videtur, quo alio modo possit fieri rarefactio, & condensatio, quin pars illa loci maneat vacua, facta condensatio: ergo vacuum est dandum.

3. ¶ Tertiō. Extrā cœlum est vacuum: ergo dari non repugnat.

In contra.

Notand. 1.

¶ In contrarium est Aristot. tex. 71.

¶ Pro decisione notandum, quod Aristot. dicit hic, q̄ si esset vacuum, esset locus non repletus corpore. In hoc enim differt vacuum à pleno, quod in pleno sunt corpora repleta, in vacuo non.

Notand. 2.

¶ Secundō notandum, quod cum ad physicum spectet de loco tractare, vt probatū est, cum sit ens mobile, subiectum Physicæ disciplinæ, non erit alienum tractare de vacuo: ob id mentionem facit Aristot. in isto. 4. de vacuo.

Notand. 3.

¶ Tertiō nota esse opiniones de loco, & de vacuo similiter. Primō potest intelligi vacuum: quod intra superficiem concuam alicuius loci nihil sit prorsus corporale, sed ad modum quo antequam Deus mūdum creasset: vt nunc extra cœli imaginamur.

S. Tho. 3. p. quest. 77.

¶ Secundo modo ponebant vacuum, vt sint dimensiones de genere quantitatis separatae à subiecto: sicut fides catholica in sacramento Eucharistiæ ponit quantitatem à subiecto separata. Et dicebant illas dimen-

siones esse per quas penetratiue si haberēt corpora: & corpora physica per illas mouebantur, quæ cum haberēt corpus, penetratiue dicebatur locus plenus, & quando non, erat vacuū: & per hoc dicebat vacuū: quia erat abstractū à corpore & extra corpora.

¶ Tertiō modo Democritus, & eius sequaces ponebant vacuum in poris intrinsicis corporum: vt quanto plus esset illarum vacuitatum, corpus esset rarius, & quāto minus, erat densius. Istis suppositis, sit prima conclusio.

Nullum dabile est per naturam vacuū neque aliquo dictorum modorum, neq; aliquo alio modo. Hanc conclusio. Arist. hic multis probat medijs. Primo. Si res natura

1. Conclus.

1. Ratio.

liter mouerentur per vacuum primo modo: quia nihil esset sub cœlo, sequeretur q̄ non magis grauiaderent, quàm leuiaderent: nam ratio quare mouentur est, quia in suo loco naturali virtus est conseruatiua: ablato ergo quod ibi non detur aliquis locus naturaliter vbi quiesceret, nulla esset ratio motus in illis.

Sic ægidi. probat contra Abépa- che hinc tex. 81.

¶ Secundō. Non potest dari vacuum. 2. modo: quia tales dimensiones separatae à corporibus dari non possunt, nisi per miraculum: sicut Christiana tenet fides in sacramento eucharistiæ. Et dato darentur, non minus repugnaret quod corpus cum eis penetratiue se haberet, quàm si ibi esset corpus: vt probat Aristot. nam ita repugnat cum speciebus sacramentalibus ibi esse aliud corpus, sicut si ibi esset panis: ergo eodem modo repugnaret ibi.

doc. Theol. in. 4. sent. S. Tho. 3. p. quest. 77.

¶ Probat tandem quod naturaliter vacuum non detur: experientia siquidem videmus grauiascendere, & leuia descendere cōtra eorum naturalem inclinationem, & hoc non nisi ob vitandum vacuum: ergo vacuum per naturam non datur. Vnde est quod in clypsedra aqua plena, foraminibus apertis non cadat aqua, omni ablato impedimento, nisi ea ratione, qua non possit intrare aer, qui repletet locum vasis, relictū ab aqua cadente. Signum ergo est quod natura fugit vacuum, & contendit, vt aqua faciat contra suam particularem inclinationem ad vitandum vniuersaliter vacuū: ita ut licet id in respectu ad naturam particularem grauis, videatur contra naturam, sit secundum eam, vt vitet vacuū, quod repugnat vniuersaliter nature entium: eo modo quo naturaliter se exponit manus p̄ capite, & fortis

3. Ratio.

fortis politicus pro bono totius reipublice.
 ¶ Etia est experientia in vasis vitreis, apud pharmacopolas, quæ vitrea vasa liquore plena, si sint penitus clausa: vt subintrare nō possit aër, quādo in hyeme congelatur aqua in vitro inclusa, rumpitur vasa, & frāguntur ad vitādum vacuum: signum ergo est, quōd natura refugit, quasi vniuersi cōsistentia stet in rerum cōtiguatione. Quod Aristo. scitè probat dicēs. Necessarium est mundum hanc lationibus superioribus cōtiguum esse, vt inde tota eius virtus gubernetur, in sūuās q̄ corpus cœleste non nisi per contactum agit: ob quod vacuum dari non debet. Et ex multis quæ miraculosa videntur, ad vacuum vitādum sufficiat vnū, aut alterum adduxisse exemplum.

1. Metho. Aristote.

2. Cōclusio
 Vacuū per diuinā virtutē potest dari.

¶ Secunda conclusio. Licet per naturā dari non possit vacuum (vt Arist. & experientia probat) nihil obstat per diuinam virtutem dari. Hic contendimus probare quōd eo modo quo naturaliter vna res non potest simul, & semel esse in diuersis locis, tamen per diuinam potentiam factibile est: asserimus quōd dato natura abhorreat vacuum, & nullo modo detur naturaliter, per diuinam tamen potentiam potest dari: q̄ eo modo quo nunc in aëre pleno contingunt motus varij, & actiones diuersæ per hoc quōd aër cedit, cōtingerent motus, & alia, etiam si plenum nō esset, sed vacuum. Probatur: quia sicut creato cœlo & terra potuit Deus non creare elemēta media, & quōd cœlum esset vbi nunc est, similiter & terra, & tunc esset vacuum: sic modò post creationem posset, si vellet, annihilare omnia quæ intra cœli ambitum continentur vsq; ad terram: & esse vacuum.

1. Ratio.

¶ Potest similiter Deus dolium aqua, vel vino plenū seruare, annihilato liquore existente in vase, & tunc esse vacuum in vase. Et potest creare dimēiones separatas absque subiecto: sicut in sacramento Eucharistiæ verè sunt: quas si Deus absq; calore, & alio Physico accidente seruaret, esset vacuum, ad modum quo illi antiqui vacuum ponebant: ergo dabile est per diuinam potentiam vacuum: non enim repugnat. Et hæc conclusio. 2. non est contra illa quæ supra in. 3. specula. 3. dicta sunt, quia ibi de vacuo non limitato, vbi infinitum deberet poni.

3. Tho. 3. p. 977.

¶ Neque hoc contra Aristot. qui loquutus est quid natura rerum haberet, & nō quid

per diuinā potēciam fieri posset: quōd nos & cognoscimus, & fatemur factibile esse.

¶ Tertia conclusio. Dato vacuo, & concesso, si mobile moueretur, non esset in instanti, sicut quidam putant Aristot. affirmare. Volo dicere, quōd si contingeret esse vacuum, & lapis moueretur per vacuum, sicut modò per plenū, non sequeretur quōd motus lapidis esset in instanti. Patet. Tota ratio quare dicunt motum illum futurum in instanti est, quia nulla esset mediij resistentia: quia vacuum, & velocitas, vel tarditas in motu attēditur penes mediij resistentiā: sed hoc non sufficit: quia aliunde consideratur resistentia, quàm ex medio: ob id Comment. ait, quōd quando tota resistentia motus venit ab extrinsecò, scilicet, ratione mediij, motus fieret in instanti. Et quia arguit Abempache, & alij, quandoq; contingere retardationem & successiōem in motu aliunde quàm ex resistentia mediij: vt in motibus violentis proiectorum, & in motu primi mobilis, vbi non est resistentia mediij, & in motu animalium, quæ fatigantur: respon. Comment. quōd resistentia potest tribus de causis prouenire. Primò, ex parte mobilis: quia suapte natura in cōtrarium renititur. Secundò, ex parte mobilis non cōtranitētis, sed ratione situs contrarij, quam habet ad motum intentum à motore: vt primū mobile mouetur sic: nō quia contranitur, neq; quia resistentia, sed quia motor intēdit partem, quæ est in Oriente, ponere in Occidente: & propter continuitatem partium orbis non potest fieri in instanti. Tertio modo resistentia potest venire ex parte solius mediij: vt in motibus corporum simplicium grauium: & leuiū: in illis nulla est resistentia ex parte mobilis. In animalibus potest resistentia venire ex parte mediij, & ex parte mobilis, ppter grauitatem corporis. Et cōcludit Comment. q̄ in motibus violentis proiectorū, & animalium, etiam si fieret per vacuū, nō esset in instanti: quia est aliunde resistentia, quàm à medio, sed in motibus grauium, & leuiū fieret in instanti. Et sic intelligit Aristot. Eodem modo Paulus Venetus, & Gregorius Arimi. quem ferè nominales sequuntur. Idem sentit Egidius hic, tex. 74. dubitatio ne prima: & dicit quōd si animalia mouerentur, vt grauia, in instanti mouerentur: si tamen per appetitum, fieret in tēpore, quia esset resistentia ex parte grauitatis.

3. Cōclusio.
 Si corpus moueret in vacuo nō esset in instanti.
 Ratio.

Com. te. 72

Comment.
 Resistentia tribus modis potest prouenire.

Paul. Venet.
 Greg. in. 2.
 d. 6. q. 3. ar. secundo.

¶ Tandem

¶ Tandem cōclusio manet probata, quòd si per vacuum esset motus, non fieret in instanti, si esset motus animalium, vel aliorū projectorū: sed nos amplius volum⁹ dicere Pro quo sit. 4. conclusio.

4. Cōclusi. Alber. mag. in itto. 4. tra. ca. 2. c. 7.

¶ Corpus naturale, dato vacuo, nullo modo moueretur in instāti, siue sit graue, siue leue. Hæc conclusio est contra. Cōmenta. & contra Paulū Venetum, & Gregor. & alios: & est S. Tho. Probatur. Detur casus quòd sit Vacuum ab orbe lunæ vsq; ad terram. Moueatur graue descendendo. Quæro, an intelligitur motus in instanti, quòd in eodem instanti sit in concauo lunæ, & in terra, vel non: si sic, ergo in duobus locis simul & semel esset, quòd non potest fieri naturaliter, nisi per diuinam potentiam: vt in præcedenti speculatione probatum est. Item: quia motus non potest intelligi sine termino à quo, & termino ad quem: ergo in eodem instanti non fuit in cœlo, & in terra, si in vno instanti fuit in termino à quo, & in alio in termino ad quē, & inter instās, & instans fuit medium tempus, in quo fuit in intermedio terminorum: ergo non fuit talis motus in instāti: & sic sequitur quòd tale graue per vacuum non moueretur in instanti, sed subitò. Probo quòd neque subitò moueatur. Illud graue habet quantitatem extēsam: sit tripedilis. v. g. Pedalitas suprema non potest venire ad locū in quo infima, nisi trāseat per locum mediæ: illud tamen prius, & posterius non potest fieri ita subitò. Maior est clara: quia quod mensuratur loco, nō potest venire de extremo ad extremum, nisi per medium, & contrarium implicat. Poterit Deus id quod in cœlo est, ponere in terra, vel ponendo in locis intermedijs, vel sine hoc quòd ponat: sed quod per motum faciat, implicat: quia corporis motus, transitum per medium dicit: ob quod, quia angelus corpore caret, fortè moueri posset à cœlo vsque ad terram sine medio: vt probat doctor sanctus: at verò corpus non potest ratione suarum partiū. Sed probo quòd non possit esse subitò talis transitus de extremo ad extremum per mediū. Nam simus in illo instāti, quòd est vltimum esse in cœlo. Tunc sic. Immediatè post hoc illud graue erit in terra, & erit in medio, imò in infinitis pūctis medijs: ergo non prius erit in medio, quàm in terra imò simul erit in omnibus locis: hoc non videtur intelligibile: quapropter non potest

S. Tho. hic lect. 12. & in 4. d. 44. q. 6. s. art. 3.

Comment. R. B. in 4. d. 44. q. 6. s. art. 3.

S. Tho. p. p. q. 53. art. 2.

Eno. V. Just. in 4. d. 44. q. 6. s. art. 3.

esse subitò iste motus. si esset.

¶ Nec valet dicere quòd si est vacuum, nō est medium: nam dato non sit medium resistens, est medium quòd distantia causat.

Confirmat.

¶ Et cōfirmari potest de motu cœli, quòd mouetur sine resistentia, & tamen neq; in instanti, neq; subitò. Nec satisfacit, quia in intelligentia mouet per voluntatem: nam dato ita sit, mouet summa velocitate, qua mobile moueri potest.

¶ Alia argumenta possent adduci, sed hæc fatis. Et sic tenēdum, quòd dato vacuo, nec in instanti, neq; subitò graue moueretur, sed in tempore. Egidius quolibet. 6. quest. 7. probat satis scite, q; talis motus si esset in vacuo, mobile esset sursum & deorsum, & in eodem instanti mensuræ propriæ, esse non posset.

¶ Ad Aristo. & omnes qui contrarium tenent, ex dictis Aristotelis respondēt, quòd Aristo. nō arguit ostensiuè ex professo, q; dato vacuo, moueretur graue in instāti, sed ex suppositione, si nulla esset repugnantia ex parte mobilis: sed modò est: & magna, eo q; corpus est. Et quòd non sit voluntaria solutio patet: quia antiqui ponebant vacuum ne resisteret plenum motui naturali, & ideò videbātur insinuare quod ex parte mobilis nulla esset resistentia in motu. Et ita Aristo. arguit ad hominem, quòd tunc motus fieret in non tēpore: at Aristo. id non concessisset: quia videbat cœlū absq; resistentia moueri, & nō in instāti, neq; subitò.

Ad opinantes contrariū

¶ Videtur igitur tenendum, quòd nunquā motus in instanti, vel subitò potest contineri: in tantum vt S. Tho. dicat, quòd neq; corpus gloriosum, cum habeat dotem agilitatis, poterit in instanti moueri, etiam si medium non resistat, sed mouebitur in tēpore breuissimo quasi imperceptibiliter, iuxta virtutem suæ dotis. De quo in. 4. erit dicendum.

S. Th. in. 4. dist. 44. q. 2. artic. 3. Corpus gloriosum non mouebit in instanti, sed bene imperceptibiliter.

¶ Ad primum negamus dari vacuum, neq; ob id tollitur motus, neq; sequitur corporum penetratio, quia plenum est: nam motus est per cessionem corporis, vel diuisionem eius: sicut cōtingit per aërem, & aquā.

Ad argum.

¶ Ad secundū idem dicēdum. Nam rarefactio cōtingit sine vacuo, per hoc q; corpus cedit: & condensatio per hoc quòd aër circumstantans dilatatur: sic vitantur omnia in cōuenientia. Et similiter in animali contingit nutritio, ratione corporis subtilis inclusi intus in poris, ob cuius condensationem, vel rarefactionem

Ad secundū

rarefactionem vitatur vacuum. De quo infra in libris de generatione.

Ad tertiu.

¶ Ad tertium de vacuo extra coelum respondetur quod ibi nulla est res naturalis, neque potest esse actio: quapropter non repugnat quod illic sit vacuum: imò si esset verum quod probatum est supra, Deum non posse infinitum producere, oportet extra coelum locum esse imaginarium, in quo nihil sit: & illud nihil non dicitur proprie vacuum: quia superficies convexa ultimi caeli non est apta ad continendum aliquid supra: ideo non est proprie locus, nec vacuum.

* ¶ * Resolutorie ergo tenendū, quod motus si esset etiam in vacuo, non posset in instanti fieri: quia & si non esset resistentia in spacio, ex qua esset successio in motu: esset tñ quantitas spacij, in quo necessario sūt imaginarie extrema, & medium: & ex sola ista quantitate spacij, causeretur resistentia, propter vbi, opposita: si mobile esset in vno extremo vacui, esset sub vbi, opposita, ad alterum vbi, acquirendum.

¶ Qui tamen gratia disputationis solum, velet defendere Comentatorem & sequaces, esset supposito, quod ad successione in motu, requiritur spacium, in quo extrema realia, & medium reale, quæ in vacuo non sunt, & sic dato vacuo, motus esset in instanti: supposita antiquorum sententia, quod omnis resistentia ex plenitudine spacij eueniret.

SPECVLATIO II II. De tempore, de quo Aristot. in isto quarto. Vtrum tempus sit aliquid reale.

Videtur quod non. Si tempus esset, vel esset ipsum mobile primum, aut motus eius, aut aliquid eius: sed nullum istorum est: ergo tempus non est. Primum.

Tempus non est ipsum mobile: quia etiam ipso mobili primo quiescente esset tempus: & cum ipsum mobile sit substantia quedam, tempus substantia esset, quod tamen est contra Aristot. Neque est motus eius: quia tempus non est idem quod motus: imò ponitur accidens motus. Neque est aliquid ipsius primi mobilis: quia non potest signari illud.

¶ Item. Si tempus est (cum sit quid continuū) partes eius dari possunt: sed nullæ dantur: non pars præterita, quæ iam non est, neque futura, quæ nondum aduenit: neque præsens aliqua: quæ vel erit instans, vel aliquid diuisibile: non aliquid diuisibile, ergo instans: sed instans non est pars temporis: quia aliàs continuū ex indiuisibilibus componeretur, quod repugnat: ut infra in 6. dicemus. Neque dato esset prima: quia vel est vnum instans in toto tempore, vel est aliud, & aliud. Non potest esse quod sit vnum: quia non esset instans, sed tempus. Quod si est aliud, & aliud, cum sit indiuisibile, temporis nulla pars aliquando erit: & sic tempus non est dabile.

¶ Tertio. Si tempus est, erit ut docet Aristot. numerus motus prioris, & posterioris: sed hoc non: quia vel intelligitur solum de motu cœlesti, vel de alijs motibus: non de alijs: quia Aristot. expressè negat, neque de motu cœli. Patet. Illud est tempus, per quod nostra actio potest mensurari: sed per quemlibet motum vniuniformem regulamus, & metimur nostras actiones: ut ego nunc scribens per horologium arenæ, quod appono: ut sciam quantum temporis in scribendo consumpsi.

¶ In contrarium est Aristot. quid dicit: tempus esse & definit per prius, & posterius in motu cœli.

¶ Ista speculatio, quæ de tempore, est nimium difficilis. Nam (ut ait. P. Aug.) tempus quis facile breuiterque explicauerit. Vnde, si nemo ex me quærat, scio, si quærenti explicare velim, nescio. Hæc. P. Aug. qui grauiter (ut solet) insinuat, quod cōpertissimum sit omnibus tempus esse: Quis enim est, qui ratione vtatur, quantumuis barbarus, qui non experiatur tempus esse: sed difficillimum declarare quid sit: & hoc ex parte ipsius rei: nã sunt aliqua res tam minimæ entitatis, ut vix à nostro intellectu cognosci possint, ut sunt secundæ intentiones: & res successiua: ut motus, & tempus. Cum tamen alia res quæ sunt secundum se maxime cognoscibiles, à nobis cognoscantur minimè, non ex defectu ipsarum, sed nostræ potentia, quæ ad manifestissimam in natura se habet ut oculus nocturæ ad solis lumē, quod & Aristot. 2. meta. tex. 1. explicauit. Duplici causa res à nobis cognosci non possunt: vel ex defectu potentie nostræ, vel ex defectu ipsarum rerum: inter quæ merito tempus cōnumerandum censemus. Quapropter non

Tex. 89.

3.
Arist. t. 33.

In contra.

Aristot. tex. 101.
1. Notan.
August. 1. 1.
confessionū cap. 14.

Tempus ob minimam entitatem non potest cognosci à nobis.

solū inter antiquos illos diligentissimos rerum indagatores varia fuerunt opinio. de tēpore: vt hic explicat Arist. sed adhuc inter iuniores, qui velut nani, in humeris gigantū positi, à longius aliqua pspiciunt.

Notand. 2.

¶ Secundò notandum, quòd omnes quot quot variè de tempore sentiunt, conueniunt quòd tempus (quicquid sit illud) mēsurā sit certa durationum, motuum, & operationum rerum corporearum: Atq; quia cœlorum motus regularissimus videbāt, omnes tempus in cœlo collocauerunt: nā

Augu. 12. d.

iiii. ca. 15.

ex solis motu, anni, menses, dies, & noctes, distinguuntur. Hoc declaratur in sacro eloquio, quando Gene. 1. dicitur. Fiant quę luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, & tempora, dies, & annos.

Notan. 3.

¶ Aristot. de tempore citat. 3. opinio. nam quidam putabant tempus esse motum cœli: alij mobile ipsum: alij motum particularem: postea subdit suam opinionem, quòd tempus sit quoddam accidens motus illi. tex. 94.

Notand. 4.

Opin. varię

inter nominales & reales.

¶ Quartò est aduertendum, quòd ex hoc quòd Aristot. dicit, tempus esse accidens motus, est opin. nominalium, & realium diuersa, illis dicentibus, quòd tempus quāuis sit accidens, vt dicit Aristot. non tamen sit aliquid distinctum: sed cum motum non ponant distingui à re quę mouet, tēpus dicūt esse ipsam spherā cœlestē, id est, ipsum mobile primū, cū aliqua cōnotatione tñ, vt solēt ipsi docere: isti verò, nēpē reales, sic accidens esse dicunt tempus, vt affirmant esse aliquam realitatem distinctam à mobili, & motu ipsius cœli: sicut ponitur albedo quid reale, mediante qua qualitate formaliter album dicitur: at primum videtur non satisfacere, quòd tēpus sit ipsum mobile, & secundum non cōuincit intellectū, quia multiplicat plusquā oportet res absque necessitate: ob id, vt in principio diximus, res est difficilis ad intelligendum, in quo verè, & propriè consistat ratio temporis. Sit ergo prima conclusio.

¶ Conclu.

¶ Neque primum mobile, neque quodlibet aliud corpus quod mouetur, formaliter loquendo, est tempus. Hęc conclusio est Aristotel. in isto loco tex. 94. qui ait: dicere quòd sphaera est tempus, est stultius, quā vt de eo impossibilia considerare mus. Primum eius argumentum est ad cōclu. Res aliter sunt in sphaera, & aliter sunt

¶ Ratio.

in tempore: ergo sphaera non est tempus. Patet. In sphaera sunt tanquā in loco: in tempore autem tanquā in mensura durationis: locus tamen non est durationis mensura. Hęc Aristot. Ita est quòd sphaera locus communis est rerum omnium quę continentur sub orbe: sed quis dicet quòd locus meus sit mēsurā durationis mensurā? Si diceret mēsurā quantitatis, bene quidem: sed durationis, in minimè: cū ergo diuersę sint mensurę tempus, & locus, quia vna est successiui, & alia permanentis, oportet & inter se habeant differentiam.

¶ Secundò. Corpus quòd dicitur esse tempus, est de prædicamento substantiæ: sed tempus in prædicamento quantitatis ponitur: ergo tempus non est corpus. Ex hoc fumitur ratio ad probandum, quòd non sit formaliter tempus.

¶ Item. Ea quę ad diuersa pertinent prædicamenta, vnum nō est formaliter aliud: quia sunt primo diuersa: sed corpus, & tēpus ad diuersa pertinent prædicamenta, vt notum est: ergo vnum non est formaliter aliud: ergo corpus non est tempus: nam licet contingat vnam rem esse, quę ad duo prædicamenta spectat: vt actio, & passio, vnum tamen non est aliud formaliter, vt supra dictum est: sic ergo, mobile non est tempus.

¶ Hęc conclusio sit contra Ocam, qui dicit, quòd tempus est corpus primi mobilis, quia dicit, quòd motus primi mobilis est tempus. Et secundum eum motus est idem quòd corpus mobile: de primo ad vltimum dicit, quòd tempus sit corpus. Eū sequuntur plures nominales. Sit etiam cōclusio. contra Greg. Arimin. qui dixit, tempus esse corpus primi mobilis, imo & addidit, quòd quodlibet corpus regulariter motum, tempus est: & quòd magis notandū, quòd citat pro se Beatū Augu. qui nunquā alleruit tēp⁹ esse mobile ipsum. Isti putāt hanc esse mentē Aristot. cū ipse contrarium dicat: & non solum dicit spheram non esse tempus, sed neque motum eius.

¶ Contra huiusmodi opinantes sequitur, quòd in eodem tempore velocissimus equus pertransit stadium, & tarda formica. Patet: quia in eodem cœlo, quòd tempus est. Sequitur etiam quòd quis in peccato fuit tempore vnus horę, & pœnitens saluatur, qui tamen toto tempore totius vite māsit in peccato. Patet: quia ille qui peccauit in isto

Cōtra Oca
in. 2. q. 12.

Greg. Ar
mi. 1. d. 23
q. 1.

Aug. 12. d.
Ciuil. c. 5.

Corolla. 1.

Corolla. 2.

in isto cœlo peccauit. i. existente cœlo, & eo existēte fuit per vitā. Concedunt ista: quæ tñ ridicula vidēt: imò etiā admittūt, q̄ eadē res sit annus, & mēsis, & dies, & nō solum hoc, sed quod formaliter dies est annus, propter diuersas connotationes: sicut sedens est dormiens: at quia ista videntur indigna vt concedantur absolute posita est. i. conclus.

¶ Secunda conclu. Motus formaliter tempus non est, siue sit eadem res tempus, & motus, siue diuersa. Hæc cōclus. est Arist. & probat. Motus solum est in re, quæ mō uetur: vnde tot sunt motus, quot sunt res quæ mouentur: sed tempus est in omnib⁹ mobilib⁹ tanq̄ eorū mensura, & vnū & idē oib⁹ est, ergo tps nō est formaliter motus.

¶ Secundo. Motus dicitur velox, vel tardus: sed tempus nunquam: ergo vnū nō est formaliter aliud. Item. Tempus est numerus motus: ergo motus non est temp⁹: aliās tempus esset numerus temporis.

¶ Item (vt ait Paul. Venetus ex Auicenna) aliæ sunt differentie temporis, scilicet annus, mensis, dies, & aliæ mot⁹, scilicet, alterationis, augmentationis: ergo tempus non est motus.

¶ Hæc cōclu. est tōtra illos quos Aristot. citat, tempus esse motum dicētes. De quibus etiā D. Augu. Qui probat conclus. quia aliās sequeretur q̄ circulus diurnus solis esset dies: sed hoc est falsum: quia si p̄ impossibile circulus ille vna hora absolueretur, esset idē motus, licet velocior: tñ nō esset idē tēpus, nisi quis diceret quod dies fieret hora: & cōcludit. Nemo mihi dicat motū cœlestium corporum esse tempus.

¶ Tertia conclusio. Tempus & si non sit formaliter motus cœli, non tamen est aliud quod accidēs realiter distinctum à motu: Probatur. Si tempus est res distincta à cœlo, & ab ei⁹ motu, sequitur quod Deus poterit & motum, & cœlum conseruare sine tali superaddito: nō est enim repugnātia aliqua, q̄ Deus moueat cœlum sicut nunc mouet, suspēdendo tamen suam actionē, ad producendū illud accidēs: tunc in cœlo erit tempus, sicut & modò, & mensura erit ille motus cœli, etiā non producta tali qualitate omnium actionum, & motuum, sicut ea producta: sequitur ergo q̄ tempus non dicit aliquid reale superadditum ipsi motui. Qui tenent contrarium, negant maiorem: quia implicare pu-

tant: sicut quod album sine albedine sit album: sed solutio non sufficit, cum sit differentia notissima. Album enim in sua ratione formali includit albedinem, sed motus non includit huiusmodi qualitatem: quare posset esse motus sine ea: & sic est tenendum, quauis olim mihi visum fuerit contrarium: sed modò ex argumento facto, & ex alijs, quæ formantur ab alijs pro hac cōclusionē, conuincor asserere. Hæc est opinio Scoti & Alberti de Saxona.

¶ Hæc conclusio est contra Paulum Venetum, & ferè contra reales omnes, & contra Capreol. qui velut opinionem Sancti Thomæ defendit, quod tempus dicat accidens realiter distinctum à motu primi mobilis, quòd sit subiectiue in primo mobili, mediante tamē motu, quā qualitatem vocat successiuam quantitatem continuatam per instans indiuisibile, in quo successiuo, præsens, non potest esse aliud, quàm solum instans. Contra hos ergo conclusio tertia posita intelligatur. Quid sit dicendum ad id quod Capreol. affirmat fuisse opin. Sancti Thom. in sequenti conclus. declarabitur.

¶ Quarta conclusio. Tempus cum non sit qualitas distincta a motu primi mobilis, distinguitur tamen ratione ab eo. Patet: quia motus, & tempus à parte rei distinguuntur, vt dicit secunda conclusio, & non sicut res, & res, vt ibi probatur, & in tertia conclusione: sequitur quod distinguuntur ratione: & non quacunque ratione, sed formali ratioe, id est definitione: quia alia est definitio motus, scilicet, quòd sit actus entis in potētia, & alia temporis, quæ est, numerus motus secundum prius, & posterius. Hæc conclusio videtur esse sententia expressa Aristot. quando dicit, tempus id quidem quod est, motus est: esse autem id est ratio, & quidditas alterum est, & nō est motus. & tex. 131. Si non est possibilis intellectus, qui numerat prius, & posterius non est completa ratio formalis temporis à parte rei. Ex istis verbis claret quòd Aristot. distinguit tempus à motu, non tanq̄ rem à re, sed quantum ad rationem formalem, quæ in definitione alia consistit.

¶ Et Sanctus Thomas lectione. 17. super tex. 99. citatum dicit, quòd prius, & posterius sunt idem subiecto cum motu sed ratione differūt: & lectione vltima super tex. 131. idem sentit.

2. Conclus. Motus non est tēp⁹ formaliter. Arist. 1. 95. & 96. Arist. 1. 133. Egid. tex. 98. du. 1. & secundo. Paul. Venet. tex. 96.

Tex. 95. D. Aug. 11. conf. c. 23.

3. Conclus. Tēpus non est aliquid realiter distinctum à motu.

Venerus Capreol. 1. 2. dist. 2. q. 2. Ad. 1. & Herue. 2. sen. d. 1. q. 1.

4. Conclus. Tēpus rōne distinguit à motu.

Arist. 1. 99.

Tēp⁹ à motu distinguitur quantum ad definitionem. S. Tho. 1. p. quest. 10.

Obiectio. ¶ Posset tamen curiosus obijcere. Tempus dicitur aliquando à Sancto Thoma accidens ipsius motus, & esse successiuum, & esse subiectiuè in primo mobili. Concedimus: sed non inde contra conclusionem: nam potest esse accidens, non tamen realiter distinctum. Esse patrem in Petro accidens est, & realiter Petrus pater est per paternitatem, sed non ob id sequitur quod paternitas sit res distincta. In tantum hoc est verum, quod doctor subtilis, qui aliàs ponit relationes distingui à subiecto, & motum similiter, in. 4. dicit, quod in conclusione nos dicimus, inquit. Tempus non est quantitas distincta à motu, sed solum ab illo in ratione mensuræ, differens est. Subscribit Durand. tanquam de mente Philosophi.

Durand. in. 2. d. 2. q. 4.

¶ Et differentiam motus, & temporis paucis accipito. Si enim lapis, vel aliud corpus in plano quanto (verbi gratia) tripedali moueatur, ibi est successio, & mobile respectu spatij aliter se habet: quia prius est in parte media spacij, quàm in posteriori. Ecce prius, & posterius in motu, & est motus: quia actus entis in potentia. Ex isto priori, & posteriori consequitur aliud prius & posterius in mora, & duratione: vt non tantam moram habuerit illud mobile per transeundo duas partes spatij, quàm habuit totum per transeundo. Et hoc prius, & posterius numeratum facit tempus. Sic insinuat Aristotel. quod ex continuitate magnitudinis sequitur continuitas, & ex continuitate motus continuitas temporis.

Nota. ¶ Et considerandum venit, quod illud prius, & posterius non habet temporis rationem nisi in quantum mensura est motuum, & durationum omnium: sed tamen mensura vtimur aliqua quantitate, multiplicando illam, tanquam quoddam indiuisibile: vt hora sit quoddam indiuisibile temporis, quo multiplicato, diem, mensem, & annum constituiamus: sicut vlna multiplicata, pannus: & amphora multiplicata omnis liquor metitur. Sic ergo cum tempus in rei veritate continuum sit, habet rationem mensuræ, per intellectum diuidentem illud in partes: sicut pannus continuus non diuideretur, nisi quatenus per intellectum diuidimus decem vlnas. Et quia ille motus primi mobilis est regularissimus, & simplicissimus, est sicut vnitas ad mensurandum: ob id illud prius, & posterius, in motu primi mobilis ha-

bet temporis rationem. Et si vlna, vel amphora, vel quæcunque alia mensura variabilis esset, non haberet rationem mensuræ: quia non possemus de mensurato reddi certiores. Similiter si ille motus primi mobilis nunc esset tardior, & aliquando celerior, non posset esse tempus: & quia inuariabilis, merito aliorum mensura est. At quia de ratione mensuræ est, quod sit notissima, ille motus sit nobis notissimus per solis motum, quem nullus potest ignorare.

¶ Et illud tempus constat ex nunc, quod fluit in toto tempore: quod quidem in toto tempore est tantum vnus nunc, secundum rem: licet sit aliud, & aliud secundum rationem vel accidentaliter mobile, variatum, vt lapis varians diuersum locum, causat motum, sic nunc, fluens. Sed mobile, in toto motu secundum rem, est idem vt lapis idem est qui mouetur, sed est diuersus accidentaliter, in quantum cognoscitur in alio & alio situ. Sicut idem est homo in domo, & in agro, etiam in essentia: licet differat propter varia vbi: sic ergo idem nunc, est in tempore, tamen vt imaginatur fluens, est diuersum accidentaliter: quia vt imaginatur fluxisse causat prius, in tempore, & vt verò fluet, causat posterius in tempore. Ob id, idem nunc, in toto tempore sed diuersum accidentaliter & idem intelligit de puncto, in linea: & demutatam esse, in motu: de quibus aliàs ex proposito.

¶ Ex quo apparet Aristotelis definitio de tempore. Tempus est numerus motus, secundum prius, & posterius. Ac si diceret. Illud prius, & posterius in motu numeratum, tempus dicit, quo mensurantur omnia: & numerus pro numero numerato sumitur.

¶ Conclusio quinta. Tempus licet omni seclusa operatione intellectus fundamentum habeat in re, quantum ad esse tempus, tamen, non habet. Hæc conclusio est Aristotelis, qui dicit quod sine intellectu non est tempus: sed tamen illa res quæ est tempus, quo ad materiale, scilicet, motus est, etiam si nullus sit intellectus: sicut creato mundo, & cælo moto, antequam esset humanus intellectus, & etiam si angelicus non esset, motus esset, quod est pro materiali tempus: sed non esset temporis ratio formalis quæ consistit in hoc, quod illud prius, & posterius in motu seruat, ac si esset presens ad mensurandum.

in fine. 2.
not. 2. 10.
not. 2. 10.
not. 2. 10.
not. 2. 10.
not. 2. 10.
not. 2. 10.
not. 2. 10.
not. 2. 10.
not. 2. 10.
not. 2. 10.

not. 2. 10.
not. 2. 10.
not. 2. 10.

Aristot. 4.
phys. t. 101.
& 108.
Ægid. quod
libet. 5. quæ
stio. 20.
5. Conclus.
Stac. intelle
ctus non est te
pus.
Aristot. hic
tex. 131.

surandum: sicut nunc dicit dies Mercurij: quia est vnum instans, quod intellectus meus considerat tanquam vnitium prioris cum posteriori. Est etiam exemplum in secundis intentionibus: natura animalis verè, & realiter, & materialiter in quocunque individuo est, seclusa omni operatione intellectus: sed quòd sit genus, habet per operationem intellectus, abstrahentis illà ab ipsis indiuiduis, sic res quæ est tempus: sed quòd tempus dicatur, non erit, si nò sit intellectus, sicut in prædicabilibus diximus.

Ratio. P. P. ¶ Ratio ad conclusionem est hæc. Res quæ est tempus, omni operatione intellectus seclusa, est: ergo esse habet sine operatione intellectus. Consequentia est bona: & probatur antecedens. Motus secluso omni intellectu est, vt constat, & hæc res est tempus, vt patet ex supra dictis. Item. Decem homines verè decem sunt, etiam si nullus sit intellectus: ergo & tempus similiter.

Ratio. 2. p. ¶ Secunda pars, quòd non habeat quantum ad formale, quòd tempus dicatur absque intellectu, patet. Tempus non dicitur prius, & posterius in motu, nisi ipsis numeratis: sed numerari non possunt absque intellectu: ergo tempus rationem suam formalem habere non potest sine intellectu: sicut decem homines, numerus decem hominum nò dicitur, nisi intellectus numeret.

6. Conclu. ¶ Sexta conclusio. Tempus sic est vnum numerò, quòd subiectiuè est in cælo, in alijs tñ motibus, quātunuis sint regulares, est solū sicut mēsurā in mēsurato. Hęc est Aristotel. text. 133. qui ex professo probat, vnum esse tempus omnium motuum: aliàs sequeretur quòd plura essent æqualia tempora. Simul enim mea deambulatio esset tempus, vel mea alteratio: esset (inquam) vel tertia, vel quarta hora: & si alius similiter alteraretur, vel ambularet, esset alia hora tertia.

Cōtra Gregor. Arimi. & Ocam. ¶ Hęc conclusio est contra Gregorium Ariminen. in loco citato, qui ait: quòd cunque corpus regulariter motum, esse tempus. Ocam idem videtur sentire, licet non tam apertè. Istorum opinio nò solum est contra Aristotelem, sed contra communem modum loquendi, & intelligendi: nā quòdlibet horologium tempus diceretur distinctum ab alio: & tempus Mexici non esset idem numero quòd Salmaticę: quia horologium est aliud: imò tempus quòd in monasterio hoc Mexicano ordinis Eremita-

rū sancti August. est, esset aliud, quàm tempus quòd est in foro, in domo Proregis: quia ibi est aliud horologium, & aliud hic. Tamen ista minimè concedi debet: quare neque istorum opinio. Quapropter conclusio sexta stat in veritate, quòd tempus sit vnum, & si in alijs motibus regularibus, vt sunt horologiorum, erit nò vt in subiecto, sed vt mensura in mensuratis: nam motum horologij metimur per cæli motum: hinc est quòd per artem fiat, vt imitari possit naturam: quia ars eam imitatur in quantum potest: sicut vlna dicitur esse in pāno mensurato: & pānus dicitur esse mensura, p q̄to mensuratus est pānus ea. Sic sentit S. Thom. Et non potest conuenire alicui motui esse tempus: quia regularitas in motu naturali, nò inuenit, cū sit velocior in fine, q̄ in principio: neq; in violēto, qui è cōtra, velocior est in principio: neq; in p̄gressiuo: quia nò est regularis: & in recto motu, etiā si esset regularis: quia nò est perpetuitas in eo: sicut in motu circulari. Et solū ponitur in motu primi mobilis, & non in motu Saturni, neq; alterius planetæ: quia planetæ omnes cum moueantur ab occidente in orientē, suis proprijs motibus nò sunt ita veloces, sicut motus ille diurnus primi mobilis: quia sol in anno: luna in mēse, & alij in alijs temporibus, vt in libro de cælo erit notum.

¶ Septima conclusio. Si per impossibile daretur alius motus velocior, quàm sit primi mobilis, vel cessasset motus ille, vt tempore Iosue, & vt cessabit in fine mundi, tempus tamen intelligeretur. In hac conclusione volumus dicere, quòd dato tempus modo sit in illo motu primi mobilis, tamē non per se, & ex necessitate intrinseca est, in quantum motus primi mobilis, sed in quantum primus, & notissimus: vnde si alius eo fieret velocior, iam in illo tempus esset collocandum: quia ille talis motus haberet rationem mensuræ. Et satis. D. Tho. probat, quòd cessante illo motu, cesset tempus: nam tempore Iosue oportuit fuerit mensura illius durationis belli, & nò per motum cæli, quòd non mouebatur: ergo per alium motum notum, & regularem, quicumque esset ille: quauis quidam contrarium dicant. Tamen post diem iudicij (quia cessabunt generationes, & alterationes) non est ponendum tempus, neque ibi ratio temporis erit.

¶ Octaua conclusio. Tempus non solū omnium

Arist. 2. phy sic. t. 79. & 4. meta. tex. 28.

S. Th. p. p. q. 10. ar. 6.

Conclu. 7.

Iosue. 10.

S. Tho. p. p. q. 66. art. 4.

Ratio.

Conclu. 8.

S. Tho. p. p.
q. 10. art. 6. mium motuum inferiorum mēsurā est, sed etiam motus ipsius primi mobilis: & dicitur esse tempus in primo mobili tanquam in subiecto, & primo mensurato, in alijs tamen solum tanquam mensura in mensuratis: quare dicitur sui ipsius mensura intrinseca, & aliorum extrinseca: ut vna est mensura panni extrinseca, & sui ipsius intrinseca, quia etiam se ipsam mensurat: sicut vna tertia virgæ mensuratur totam virgam, quam vnam vocamus.

Ratio. Ratio ad id est. Ille motus primi mobilis, in quo ponitur tempus, verè duratio est, & mēsurari potest, & in eo prius, & posterius est: ergo debet mēsurari tempore, vel alio motu: non alio motu: quia nullus alius motus regula, & mensura motuum est, cum nullus habeat rationem prioris: ergo regulari debet tempore: sed tempus ille motus est: ergo ipse motus sui ipsius regula, & mensura est. Quis est qui neget vnam ipsam, qua pannus mēsuratur, mēsurari posse: aut qua alia mensura, nisi se ipsa, pro quanto vel tres tertias ibi intelligimus, vel quatuor quartas, aut sex sexmas. Sic & in motu illo primi cæli oportet intelligere, quod ipse cum sit tempus, & aliorum motuum mensura, cum ipse motus sit, se ipso regulandus venit: ob hoc **Comē. 103**

Ad argum. Ad primum sufficenter ex dictis patet solutio. Non enim tempus est cælum, neque formaliter est eius motus, sed solum prius, & posterius numeratis in ipso motu: quia hoc habet rationem temporis.

Ad 2. Ad secundum est solutio difficilior, quia tangit materiam de instantibus: quomodo, scilicet, intelligatur instans in tempore, an indiuisibiliter, sicut punctum in linea, & mutatum esse in motu: & an sit sic instans in tempore continuans partem temporis præteritam cum futura, sicut punctus in linea facit continuando partes actu existentes: quia est ens permanens: & instans, partes quæ non sunt: quia ens successiuum: & vtrum instans sic fluat, quod sit semper aliud, & aliud, vel sit vnum semper manens, & stans, distinctum ab alijs, ratione cuius hæc sit vera: dies est hora: est mēsuratus: est annus. 1 5 1.

¶ Circa hoc variè respondent doctores: nam qui tenent quod tempus res est distincta à motu realiter, & numericè, dicunt partes continuari per instans, eo modo quod de puncto in linea: vnde sicut in qualibet parte lineæ, etiam parua, infinita puncta indiuisibilia intelliguntur, sic & in qualibet parte temporis, etiam si sit millesima hora, sunt instantia infinita. Hoc fati intelligibiliter dicitur. Sed tamè addunt vnum, quod non est facile intelligere, scilicet, quod vltra ista instantia est & vnum instans, seu vnum nunc, fluens, manens idem per totum tempus: & putant esse de mente Arist. qui dicit: ipsum autem nunc, est quidem vt idè est, verò vt non idem.

Varia opinio de instantibus.

Nó est vñ instans in tempore fluens & manens.

Aristotel. 104.

¶ Tamen hoc non est tenendum: nam sic se habet instans in tempore, sicut punctus in linea, sed in linea vltra punctum quod dicitur continuatum, quod aliud, & aliud est, non intelligitur vnum per totam lineam, sic neque in tempore oportet intelligere tale instans vnum aliud ab ipsis quæ sunt continuo alia & alia in diuersis partibus temporis: sed ponendo tempus esse accidens distinctum, instans permanens vocabitur consistentia rei, seu mobilis: non quod tale instans continuet, sed quod solū suo fluxu ad imaginationem intellectus tempus faciat: sicut & facit punctus fluens ad imaginationem, lineam constituendo.

¶ Si vero ponamus (vt dictum est) tempus non esse aliam rem distinctam à motu, tunc non est necessarium ponere in infinita instantia numero distincta, sed ipsamet mobilis existentia sub ratione qua nunc est in aliqua morula, in qua non fuit immediatè ante, neque immediatè post hoc erit, facit nunc, præfens, indiuisibile, atque ratio ipsius primi mobilis qua non perseverat in eodem loco & morula, sed semper fluit à præterito in futurum, & à futuro in præfens facit tempus. Hoc videtur dicere Arist. quando ait, quod ipsum nunc, sequitur id quod fertur: vt tempus motum, id est quæ admodum tempus se habet ad motum, sic nunc, ad mobile. Ac si diceret: quemadmodum mobile vnum, ea ratione qua successiue, & continuè in alia, & alia parte spatij est, & habet rationem motus, sic existentia ipsius mobilis vna, & eadem in alio, & alio momento, & morula est nunc, ex cuius fluxu fit tempus. Et sic. S. Thom. dicit ibi, quod nunc temporis, est idem subiecto toto

Tex. 104.

Hoc eleganter Egid. hic. rex. 95. dub. 1.

tempo

S. Tho. p. p.
q. 10. art. 4.
ad. 2.
Idem *Ægid.*
r. 108. du. 1.

tēpore, sed differēs ratione: quia sicut tempus respōdet motui: ita nūc tēporis respōdet mobili: sed mobile est idē realiter toto discursu tēporis, sed solū ratione differt, in quantū est hic, & ibi: & ista alternatio est motus: sic fluxus nunc secundū q̄ alternatur, tempus est: sed infra latius & clarius.

¶ Sic patet solut. ad. 2. Argumentū. Vnū tñ cōsiderandū est, q̄ sicut in cōclusionē quarta diximus, tēpus solū ratione differre a motu, sic etiā de instātibus intelligendū est, q̄ cōsideratis ipsis eo modo quo q̄ primā opinionē tenēt, vel eo modo quo nos illud nūc, fluēs ponim⁹ ab illo motu q̄ in illo nunc, solum ratione differens erit.

* ¶ * Et quia graues inter thomistas auctores: vt sunt Capreo. & Herue⁹ in. 2. d. 2. q. 1. art. 4. tenent: & id ex mēte. S. Tho. cōtra id q̄ in hac quāstio. determinatū est maxime in conclu. 3. oportet animaduertere: q̄ S. Th. in diuersis locis variē videtur loq̄ de tempore: nā in. p. p. q. 10. art. 1. & in tractatu de instātibus: videtur sentire q̄ mot⁹, & tēpus, realiter distinguantur: quia dicit q̄ prius, & posterius, in motu sunt tempus.

Et nō addit vt numerata: q̄ intelligendū videtur si c. nā anima apprehendit primā partē mot⁹ vt vnā: & sequentē vt vnā: & comparat vnā alteri, vt ei succedēs, & has vnitates partiū mot⁹ sibi succedentiū aggregat ad inuicē: & cōstituit numerū applicatum parti priori & posteriori in motu: & talis numerus est tēpus. Et hoc distinguit a motu: nā sicut discretū, ad cōtinuū: sic numerus quo cōstat tempus, ad motum: sed discretū, & continuū, sunt duo genera sub alterna disparata, cōtēta sub generalissimo. s. sub quātitate ergo: ex hac ratiōe citati aucto. moti sunt. S. Th. intelligere in hoc sensu: vt distinctionē realē poneret, inter tēpus, & motū: & in sensu. 3. cōclu. intelligit in alijs locis citatis. Ob quod nōnulli ex thomistis putāt, st̄ adō in doctrina doct. S.

De ratione
temporis.
Nota.

vt rāq; partē defendi posse. s. & q̄ realis sit distinctio vt Capreo. dicit & Herueus, & q̄ solū formalis vt nos in. 3. conclu. docuim⁹.

¶ Et ex dictis sequitur, q̄ tempus mensuret motū: & motus tempus, sed tñ aliter & aliter: quia tēpus, mensurat motū per se. i.

ex natura sui: sed motus mensurat: tēpus quo ad nos: & nō ex natura sua, sicut per spaciū pertransitū motu, intelligimus tantum temporis pertransitum & motus, tempore mensuratur non vt est actus imperfecti: sed in quantum est quātitas successiua. Et licet mensuret primum motum primi mobilis qui motus est regularissimus & simplicissimus: nō secundū se totum mensurat: sed secundū eius partes: hoc est. s. q̄ libet eius circulationem, quā nobis manifesta est. Et est mensura quietis, sicut priuatio per habitū cognoscitur de per accidēs: & est mensura generabiliū, & corruptibiliū: nō solū in quantum mutationi accidentali sunt subiecta: sed etiam quantum ad esse substantiale.

¶ Nam & si careant successione quo ad formam substantialem (quā in instanti acquiritur) ratione qualitatum contrariarū quā coniunguntur propter quas corruptio, tempori subiiciuntur: & hoc docet S. Th. p. p. q. 10. art. 5. quāuis Herueus quo lib. 2. q. 12. teneat ad mentem. S. Thom. cum exponendo mensurari nunc, temporis discreti, quod non est phisici, considerare sed Theologi, vt in materia de angelis: sed tamen decipit Herueus non attendens: quia licet non sit successio informis substantialibus: ratione qualitatum contrariarum quā coniunguntur, potest esse mensuratio tēporis. Et similiter aduerte, quod tempus propriē, vnū est: quia est propria passio primi motus, sed communiter sumēdo, non est vnum: sed diuersa: secundū diuersitatem motuum: de quo S. Tho. in. 2. sent. d. 12. q. 1. art. 5. ad tertiu: & licet tēpus non sit si non sit anima numerans, vt dicit Commen. & perfecte, intelligatur sine anima: vt Albertus de saxona dicit, hic. quā. 16. media via. S. Thom. hic. tex. 131. tenenda est, scilicet, quod tempus habet esse extra animam, sed tamen imperfectē: perfectē tamen solum in anima, eo quod sit successiuum, cui repugnat habere partes simul. Et hæc sub compēdio sufficiant velut appendix ad supra dicta.

Deceptio
Herbet.

¶ Ad tertium ex dictis solutio patet.

FINIS QVARTI LIBRI
PHYSICORVM.

I 4 QVIN.

QVINTVS LIBER PHYSI- CORVM.

ARGVMENT. QVINTI libri Physicorum.

In isto. s. Arif. tra-
ctat specialiter de
tribus speciebus
motus, scilicet,
alterationis, au-
gmentationis, & secundum lo-
cum lationis. De quibus erit
nostra speculatio.

SPECVLATIO PR I- ma quinti libri Physicorum.

Vtrum tres tantum sint spe-
cies motus, scilicet, altera-
tio, augmentatio, &
secundum locum
latio.

Videtur quod non. Ge-
neratio est motus, si-
militer & corruptio,
& nec est alteratio,
neque augmentatio
neque motus localis,
ergo insufficienter so-
lum tres species motus ponuntur. Maior
probat ex eodem Aristotele. qui inter
motus species diuersas, ponit generatio-
nem.

Argum. 1.

Confirmat.

¶ Confirmatur. Rarefactio est motus, &
condensatio similiter: tamen non est alte-
ratio, neque augmentatio, neque loci mu-
tatio. Non est alteratio, cum hæc consistat
in acquisitione nouæ qualitatis. Neque
est augmentatio, cum ibi quantitas acqui-
ratur, quod non est in rarefactione. Neque
est secundum locum mutatio: quia pono

maneat res, quæ rarefit in eodem loco, li-
cèt parti, in qua fit rarefactio, locus corre-
spondeat.

¶ Secundò. Augmentatio non est motus. *Argum. 2.*
Patet. Omnis motus de contrario in con-
trarium fit, vt docet hic Aristot. sed quan-
titati, in quo fit augmentatio, nihil est con-
trarium: ergo augmentatio non est motus.
Minor etiam est Aristot. in prædicamen-
to quantitatis.

¶ Præterea. In omni motu oportet confi-
derare contrarietatem, vt dicebamus: sed
in motu locali nulla talis est: quia solum in
qualitatibus reperitur contrarietas: ergo
sequitur quòd male ponuntur tres species
motus.

¶ In contrarium est Aristot. in tex. 10.

¶ Pro solutione est notandum, quòd ali-
quid moueri tripliciter contingit. Primo
modo, secundum accidens. Secundo mo-
do, secundum partem. Tertio modo, sim-
pliciter per se primo. Per se primo dicitur
aliquid moueri, quando motus conuenit
ei ratione formæ, quæ exprimitur in subie-
cto, aut agente, aut termino cui attribui-
tur motus: vt si dicamus: mobile mouetur:
alterabile alteratur: augmentabile augme-
tatur. Ex parte agentis: calidum calefacit. Ex
parte termini: alteratione fit qualitas, aug-
mentatione quantitas.

¶ Per accidens conuenit, quando conue-
nit formæ quæ accidit subiecto, aut causæ,
aut termino motus: vt musicus ambulat:
alterabile augetur: medicus sanatur. Ex par-
te agentis: album calefacit. Ex parte ter-
mini: calefactione augetur quanti-
tas.

¶ Secundum partem aliquid mouetur du-
pliciter, aut secundum partem subiectiuam,
aut secundum quantitatiuam. Primo mo-
do, vt artifex ædificat, & mobile alteratur:
quia artifex genus est ad ædificatorem, &
ædificator est species. De istis prædicatio-
nibus non tractat in præsentia Arist. Secun-
do modo ratione partis quantitatiuæ:
vt si

q. p. 2
p. 10
p. 11
p. 12
p. 13
p. 14
p. 15
p. 16
p. 17
p. 18
p. 19
p. 20
p. 21
p. 22
p. 23
p. 24
p. 25
p. 26
p. 27
p. 28
p. 29
p. 30
p. 31
p. 32
p. 33
p. 34
p. 35
p. 36
p. 37
p. 38
p. 39
p. 40
p. 41
p. 42
p. 43
p. 44
p. 45
p. 46
p. 47
p. 48
p. 49
p. 50
p. 51
p. 52
p. 53
p. 54
p. 55
p. 56
p. 57
p. 58
p. 59
p. 60
p. 61
p. 62
p. 63
p. 64
p. 65
p. 66
p. 67
p. 68
p. 69
p. 70
p. 71
p. 72
p. 73
p. 74
p. 75
p. 76
p. 77
p. 78
p. 79
p. 80
p. 81
p. 82
p. 83
p. 84
p. 85
p. 86
p. 87
p. 88
p. 89
p. 90
p. 91
p. 92
p. 93
p. 94
p. 95
p. 96
p. 97
p. 98
p. 99
p. 100

*
Arist. i præ-
di. c. 6.
Argum. 3.

In contrar.
Notan. 1.
Tripliciter
contingit alt
quid moue-
ri.

De rebus
antiquis
Hæc

Motus secu-
dum partem.

vt si secundum vnā manū moueatur fursum, & secundum aliam deorsum, non simpliciter mouetur, sed secundum partem quantitatiū.

¶ Est etiam notandum quantum ad hoc, quod moueri secundum partem est, quia aliquando aliquid mouetur secundum partem, quod dicitur moueri simpliciter: & aliquando mouetur secundum partem, quod non dicitur moueri simpliciter. Dispositio, aut forma vna est quæ reiconuenit ratione partis determinatæ: vt esse crispiū, vel aquilinum: quorum primum, secundum capillos, & secundum, ratione nasi. Quando motus conuenit huic parti, dicitur simpliciter conuenire toto: ut si capillus fiat crispius: homo simpliciter mutatur in crispiū. Alia est dispositio, vel forma, quæ conuenit non parti determinatæ: vt albedo, vel calor: & de his dicit Aristot. quod id quod mouetur secundum partem, non mouetur simpliciter: aliās idem moueretur simpliciter motibus contrarijs: quia posset secundum vnā partem calefieri, & secundum aliam frige fieri. Qui tamen ambulat secundum pedes, simpliciter ambulat: quia motus pedibus conuenit. Respondetur igitur, his notatis. Et sit prima conclusio.

¶ Subiectum tantum dicitur moueri in omni motu. Probatur ab Aristot. In omni motu est considerare agens, subiectum, tempus, terminū à quo, & terminum ad quē: sed non dicitur moueri aliquid istorum, nisi si solum subiectum: ergo solum illi conuenit motus. Patet. Agens non mouetur per se, sed mouet potius. Tempus etiam non mouetur; sed mensura est motus. Terminus à quo non mouetur: quia abiicitur in motu. Terminus ad quem, antequam sit, non est in motu, post acquisitionem tamē est quies. Solum remanet subiectū in quo fit motus: ergo solum motus conuenit subiecto, nec mouetur locus in quo fit motus.

¶ Secunda conclusio. Motus speciem capit non à termino à quo, sed à termino ad quē: vt calefactio dicitur: non quæ à calore, sed quæ ad calorem, & albefactio, non quæ ab albedine, sed quæ ad albedinem. Probatur. Sicut se habet forma ad substantiam, se habet obiectum ad potentiam, habitum, & actum: sed substantia à forma, substantia caput speciem: ergo potentia, & actus, & habitus ab obiecto, quod vt forma se habet.

Maiores patet. Nam utrobique eadem est ratio: quia agens respicit formā, qua intendit sibi simile producere: sic etiā potentia, actus, & habitus: ob hoc potentia definitur per obiectum: vt visus est potentia recipiendi colores: & habitus temperantia est virtus circa delectabilia tactus. Cū ergo potentia, & habitus sint, propter actus, reliquit quid quod dat speciem potentia: det & actui. Pot ergo sic formari ratio. In omni motu oportet ratio specifica sumat ex parte termini à quo, vel ex parte termini ad quē: quia motus cū sit actus, solum hos respicit terminos: sed non sumitur species à termino à quo: quia abiicitur, & non acquiritur per motū: & quod non est, non potest dare esse specificum: ergo debet sumi species à termino ad quem.

¶ Item, species debet sumi in motu ab eo quod actu est: sed quod actu est, solum terminus ad quem est: quia ratione eius dicitur esse motus: quia partim in actu, partim in potentia est: ergo motus specie capit ab obiecto. ¶ Tertia conclusio. Generatio simpliciter non est motus. Patet. Omne quod proprie mouetur, est ens actu manens sub utroque termino: cū autem in generatione ex non aqua, scilicet ex aere fiat aqua, neque aer mouetur: quia corrumpitur, neque aqua: quia non erat sub termino à quo: sed materia que manet sub utroque termino non est ens in actu, sed in potentia, vt in primo habitum est supra. Eodem modo probatur quod corruptio simpliciter non est motus. Sic ergo, probatur conclusio. Ad hoc quod sit motus simpliciter, requiritur quod idem maneat simpliciter actu sub utroque termino: sed hoc non contingit in generatione, neque in corruptione: ergo generatio, & corruptio non sunt motus simpliciter. Maior est philosophi. Minor probatur. Id quod generatur, est ex non esse simpliciter ad esse simpliciter: ergo ante generationem non erat, neque in termino à quo: & est postea solum in termino ad quem: ergo non manet subiectū in utroque termino, & pari modo de corruptione, que est ab esse simpliciter ad non esse.

¶ Aduertendum quod S. Tho. in vno sensu, concedit generationem esse motū, & in alio negat: motus enim sumitur dupliciter. Primo pro omni actione, transeunte, siue sit successiua, siue instantanea, modo instantanea sit terminus successiue. Et sic dicitur motus comuniter, & vniuersaliter: & hoc modo

Notand. 2.

Cōclusio. 1. Aristot. hic text. 3.

Arist. in. 3. text. 17. & text. 11.

Cōclusio. 2. à termino ad quem capitur species in motu.

Arist. in. 2. de anima.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

3. Cōclusio Aristot. text. 8.

Generatio non est motus simpliciter.

Ratio.

8. Cōclusio.

*

modo generatio & corruptio & illuminatio dicuntur motus: & sic dicit Aristote. motū supra in. 3. Secundo sumitur motus, pro transmutatione successiva: cuius subiectum est ens actu, & terminus est acquisibilis diuisibiliter, & dicitur motus proprie: & in hoc sensu Philo. in isto. 5. generationē & corrupt. non dicit motum, sed mutationem: quia sic motus differt à generatione, non solum ex subiecto: quia si subiectum generationis est ens in potentia, & subiectum motus est ens in actu: & terminus generationis est substantia, & motus est accidens: sed etiam quia terminus generationis est indiuisibilis: & indiuisibiliter acquisitus terminus, sed motus est diuisibilis, & successiue acquisitus: & ex hoc potissime motus à generatione distinguitur: vt successiuum, ab instantaneo.

4. Cōclusio. ¶ Quarta conclusio. Omnis motus est à contrario in contrarium. Patet. Omnis motus est (vt docet Aristote.) inter terminos oppositos, sed inter terminos oppositos contradictorie non est motus: quia generatio, & corruptio non sunt motus: restat quod omnis motus sit inter contraria.

¶ Et pro probatiōe oportet notare, quod tripliciter sumitur contrarietas: vno modo proprie: & est duorum extremorum oppositio, maxime sub eodem genere distantiu, inter quæ est quædam, aut mediorum intensiōis latitudo, de quo Aristo. 5. Meta. vt est inter album, & nigrum: & hæc non est nisi in genere qualitatis, vbi magis, & minus reperitur. Secundo modo contrarietas capitur pro oppositione duorum extremorum quæ non possunt esse simul, inter quæ est aliqua latitudo, & distantia, siue sit secundum intensiōem, siue secundum excellentiam, siue defectum, aut secundum distantiam localem. Et hæc contrarietas nō est in genere substantiæ: quia substantiæ se habent sicut numeri: quia in indiuisibili

consistit substantiæ ratio. Et dato homo excedat asinum, vel equum, non tamen est, latitudo, sic quod perfectio vnus possit crescere ad alterius perfectionem: quia repugnat transitus de specie ad speciem: tamen albedo vt vnum, fit intensa vt. 8. & pedale fit bipedale, & quod in vno loco est in alium fertur. Tertio modo sumitur contrarietas pro oppositione inter duas differentias diuidentes genus, quarum vnā semper est altera perfectior, atque vt priua

tio, respectu alterius: quæ contrarietas in vno quoque prædicamento est: vt in substantia, corporeum, & incorporeum: sensibile, & insensibile: rationale & irrationale. In prædicamento ad aliquid, simile, & dissimile. Et sic Aristotel. dixit, omnes terminos motus habere se quodammodo, vt formam, & priuationem: vt in motu alterationis, nigrum est priuatio albi.

¶ Probatur ergo conclusio. Si motus est vel alterationis, vel augmentationis, vel localis, quicumque sit ille, oportet sit à contrario in contrarium aliquo istorum modorum. Nam si sit in alteratione, ibi erit vel secundum propriam contrarietatem ex albedine ad nigredinem, vel erit ex remissa qualitate ad intensam, quæ etiam est contrarietas secundum alium modum: & si à minori quantitate ad maiorem, etiam ibi contrarietas: & si ex vno loco in alium similiter, vt declaratum est.

¶ Quinta cōclusio. Solum tres species motus sunt. Patet. In omni motu oportet idē subiectum actu maneat sub vtroque termino: sed manente eodem subiecto actu, motus fieri non potest nisi alterationis, augmentationis, aut localis: ergo solum sunt tres species motus. Patet. Omnis motus speciem capit à termino ad quem: sed solum ista tria, qualitas, quantitas, & vbi, terminus ad quem, in motu sunt: ergo solum tres species motus sunt, qui sumuntur secundum differentiam istorum terminorum. Quod solum istis tres sint termini patet: quia nullus alius poterit per naturam signari.

¶ Secundò. Si alia esset species motus, maxime generatio, aut corruptio: sed hæc nō est motus, vt probatum est: eò quod non manet idem subiectum actu sub vtroque termino, cum in generatione, quæ de nō esse simpliciter est ad esse, non sit subiectum actu idem in termino à quo, & ad quem: quia cum sit alia forma substantialis in termino à quo, quàm sit quæ in termino ad quem, non poterit esse idem subiectum actu. Idem de corruptione dicendum.

¶ Sexta conclusio. Quando vterque terminus à quo, & ad quem, positius est, non potest motus fieri in instanti: bene tamen quando termini explicantur contradictorie. Hic volumus dicere, quod si ex calido fiat frigidum, aut ex albo rubrum, aut

Aristo. 3. li. supra. tex. 5

Ratio.

Conclus. 5. Tres sunt spēs motus. Ratio. 1.

Ratio. 2.

Conclus. 6

ex

ex qualitate intensa vt duo, fiat vt. 4. aut ex certa extensione quantitatis fiat certa intensio, & ex tali loco acquiratur alius locus, nunquam continget iste motus in instanti. Patet: quia non potest intelligi quomodo ex termino à quo, perueniat ad terminum ad quem, sine successione aliqua: sed ex non illuminato, potest fieri illuminatum in instanti: vt videmus in huiusmodi mutationibus, & ex non aëre fit aër in instanti: quia existentibus dispositionibus ad aërem, est non aër, quandiu est sub forma priori, & vsque ad vltimum instans dispositionum necessariorum ad primum esse aëris, est forma alia in subiecto: ob id non aër est: & in illo vltimo instanti ex non aëre fit aër. Ecce quomodo non repugnat huic in instanti acquisitione formæ: & sic in generatione est: quia forma substantialis in indiuisibili consistit, vel enim habetur, vel non habetur.

¶ Conclusionis ratio est: quia quando explicatur quòd ratio motus per terminos contradictorios fiat in instanti, est, quia inter contradictorias non reperitur medium, sed vtrumque in extremo est: vt album, & non album: & in instanti intelligitur iste transitus ex non aëre ad aërem, quod non est ex calore vt. 6. ad calorem vt. 10. quia per medium eundem erit per. 7. & per 8. & per. 9. sicq; necessario in instanti non erit.

Ad argum. ¶ Ad primum dicendum, quòd Aristoteles hic vbi ex professo de ente naturali mobili loquitur, proprie de motu non posuit in numerum generationem, neque corruptionem: dato in postprædicamentis connumeravit. Ratio est: quia ibi loquebatur tyronibus, qui non poterant exacte intelligere rationem quare in generatione non sit motus, neque in corruptione: quæ ratio est, non quia alia acquiruntur successive, & forma substantialis in instanti. Non est hæc potissima ratio, sed est illa, quæ ab Aristotele signatur: quòd in omni motu, qui proprie motus est, oportet sit eodem subiecto manente in actu sub vtroque termino, quod non est in generatione, neque in corruptione: est tamē in alijs tribus dictis.

Ad confir. ¶ Et ad confirmationem patet solutio: quia rarefactio sub motu augmentationis comprehenditur.

Ad. 2. &. 3. ¶ Ad secundum, & tertium, sufficienter ex dictis responsum est: si quidem contrarium

intelligimus in motu augmentationis, inter quantitatem pedalem, & bipedalem: & terminus à quo pedalis est, & ad quem bipedalis, & non potest simul esse pedale, & bipedale: & est contrarietas, non proprie, illa quæ in solis qualitativis: sed alia, quæ est inter illa quæ simul stare non possunt, & distat. Et pari ratione in motu locali: si sit motus grauis deorsum, terminus à quo intelligimus locum sursum à quo incipit motus, & ad quem deorsum, vbi est finis. Et quia simul non possunt stare ista duo loca, dicitur esse motus à contrario in contrarium. Et quando animal mouetur motu progressiuo, pro quanto deferendo locum in quo erat, nouum acquirit, in quo ante non erat, & simul naturaliter non poterat esse in illis diuersis locis, dicitur esse motus de contrario in contrarium.

SP E C U L A T I O S E C U N D A. Vtrum ad tria tantum prædicamenta sit per se motus, scilicet, ad qualitatem, quantitatem, & ad vbi.

Idetur quòd non solum ad tria: quia ad relationem est per se motus: ergo non solum ad illa tria prædicamenta posita ab Aristotele in isto libro. Patet. Ad vbi, est per se motus, sed esse in loco relationem dicit: ergo ad relationem est per se motus. Quòd ad vbi, sit per se motus, affirmat Aristoteles. Quòd vbi, sit relatio patet: quia ex hoc quod quis est in loco, insurgit relatio quædam, quæ propinquitas vocatur: sicut ad esse album similitudo.

¶ Prætereà. Ad prædicamentum actionis, & passionis est per se motus: ergo non solum ad illa tria est per se motus. Patet. Ex calefactione statim per se primo resultat in agere actionis relatio: & in patiente relatio passionis: ergo ad ista prædicamenta est motus per se.

¶ Tertio. Probo quòd non sit motus ad illa tria: quia ad quantitatem non est motus: nam si ad eam esset motus, maximè in augmentatione, quæ fit per nutritionem: sed tunc non est.

non est. Patet, quia quod per se primò acquirat, substantia est, & non quantitas: ut constat in viventibus: ergo non fit per se primò motus ad quantitatem: vel si per se primò ad quantitatem, etiam & per se primò motus ad substantiam erit: & sequitur quòd non solum ad tria illa prædicamēta.

In cōtra.
Notand. 1.

¶ In contrarium est Aristot. in tex. 18.
¶ Hic oportet primò notare, quòd id ad quòd est per se motus, est id quòd per se acquiratur per motum, & non ratione alterius: quare si propria passio distinguatur realiter à subiecto, non dicitur ad eam per se motum esse: quia posito subiecto, vel essentia rei, statim consequitur ipsa, ut quid fluens à principijs intrinsecis. Si tamen per actionem alicuius agētis motus directè, & immediatè posset terminari ad talem propriam passionem, tunc ad eam per se diceretur esse motus. Ex quo apparet quòd si me existente albo, ad quam albedinem est per se motus, sequatur relatio similitudinis ad Petrum album, non dicitur motum esse per se ad talem similitudinem: quia cōsequuta est similitudo albedine posita, ad quam actio terminata est: & quando dicimus, est per se motus ad quantitatem. Iy per se, non fertur super Iy motus, sed super Iy quantitatem.

Notand. 2.

¶ Secundò notandum, quòd illi qui ponūt quantitatem non distingui à re quanta, sed quancunq; rem (siue sit substantia, siue accidens) esse suam quātitatem dicunt quòd augmentatio non dicitur motus ad quantitatem, quòd per eā acquiratur quantitas: nam tunc generatio esset motus ad quantitatem, & alteratio similiter, eò quòd tā substantia, quā qualitas est quantitas, ut ipsi putant: sed dicunt: augmentatio est motus ad quantitatem, quòd virtute illius motus, mutatur responsio ad interrogationem factam per quantum: quia augmentatio est mutatio, à minori ad maius: generatio autē non. Verum non hæc ad mentem Aristot. nam dato quis teneat quantitatem non distingui à re quāta, tamen quantitas nō est formaliter substantia: oportet ergo differat ratione: quia ponuntur in diuersis prædicamētis: vnde dato acquisita qualitate, acquireretur & quantitas, quæ poneretur idem cum ea, non diceretur motus ad quantitatem: quia non est ad eā inquantū quātitas, sed in quātū est qualitas. Sit ergo. 1. cōclu.

Cōclusio. 1.

¶ Tantum ad tria prædicamenta ad quan-

titatē, qualitatem, & vbi, est per se motus. Ratio.

Hæc est Arist. tex. 18. Probatur, quia neq; ad substantiam, neq; ad relationem, neque ad aliud prædicamentorum est per se motus. Quòd non fit ad substantiā patet: quia motus omnis de contrario in contrarium est: ut probatum est in præcedenti specul. sed substantiæ nihil est contrarium. Item: quia generatio nō est motus, sed mutatio. Neq; ad relationem est motus: quia ad illā rem non est per se motus, quæ potest aduenire subiecto sine eius mutatione: sed relatio est huiusmodi: quia si ego sum albus, & Petrus in Æthiopia incipiat de albari, in surgit relatio similitudinis, sine aliqua mutatione in me facta: ergo ad relationem nō est per se motus: & sic de alijs prædicamentis, demptis istis tribus positis in cōclusiōe.

Aristote.

¶ Conclu. 2. Ad nullam relationem est per se motus. Sic Arist. Probatur. Ad id solum est per se motus, ad quòd terminatur motus: sed motus non terminatur ad relationem, sed ad fundamentum proximum, vnde consequitur relatio: ergo ad relationem non est per se motus.

Cōclusi. 2.
Aristo. 10.
& 11. Me.
ta. c. 10.

¶ Secundo. Si ad relationem esset per se motus: ergo motus posset terminari ad relationem ipsam, & eam attingere: & tunc quæram: vel est attingendo fundamentum proximum prius, vel non: si non, ergo erit relatio per motū, quādo nō erit fundamentum proximum: quod non concedit: si sic, ergo prius motus ad fundamentum proximum terminatur: sed tunc posito fundamento proximo, necessariò cōsequitur relatio: ergo motus non terminatur per se ad talem relationē: sicut neq; terminari pōt per se ad risibilitatē: quia ipsa est quid cōsequēs subiectum ipsum, cuius propria passio est.

Ratio. 2.

¶ Tertiò. Si ad aliquā relationem esset per se motus, maximè ad vbi, ut cōtendunt contrarium asserentes: sed ad hoc nō: quia vbi, non dicit relationem formaliter, neq; supponit pro ea, licet dicat habere locū, quòd explicari nō posset sine respectu: & quādo propinquitas, quæ relatio est, insurgat ex loco, motus non ad ipsam erit per se, sed ad fundamentum proximum: quòd non est homo ipse absolute: sed homo in tali loco positus, quem acquirat per motū per se: quia ad quantitatem, & qualitatem, & locum acquirendum per se datur motus, ad relationem autem non.

Ratio. 3.

¶ Tertia conclu. In actione & passiōe nō est mo-

Ad argum.

est motus: quod pluribus rationibus probari posset ex Aristotele: sed sufficit duas apponere: prima motus non est in motu: ergo neque in actione & passione: quia actio, & passio sunt motus, & unus: ut in tertio probatum est. Secundò, si motus esset in actione & passione, esset in eis tãquam in subiecto, vel ut in termino acquisito per motum: non primum, quia id quod est subiectum motus, mouetur: ut aqua cum alteratur: sed actio non mouetur: &c. neque secundum, quia cum actio, sit motus: & omnis motus terminetur ad quietem: sequitur quod per eundem motum acquireretur quies, & motus, quod repugnat: ut si motus calefactio, est in motu, ut in termino acquisito: ergo terminabitur ad calorem: in quo aqua quiescit, pro aliquo tempore: & si ibi motus frigefactio, simul esset frigefactio & calefactio.

Ad argum. ¶ Ad primum, & secundum ex dictis patet solutio.

* ¶ Quod motus non sit in quando, nec in situ, nec in habitu: Philosopho. reliquit ut manifestum: sed Sanct. Thom. probat. non est in quando, quia quando, est esse in tempore: & tempus est mensura motus: ergo si in tempore esset motus, motus esset in motu. Item quia non est motus, in relatione: sed quando, est relatio: & similiter situs, & habitus: sequitur quòd in istis prædicamentis non est motus.

Ad tertium. ¶ Ad tertium, in quo probatur quòd ad substantiam sit motus in nutritione, quando fit augmentatio, negatur: sed ad quantitatem fit per se motus, licet contingat quod sit ibi substantia. Ratio est: quia ibi in augmentatione non terminatur actio ad suppositum aliquod substantiæ: quia esset generatio, & non augmentatio, sed terminatur ad illam partem de nouo adiectam substantialem: sed tamen quia tunc non dicitur quòd fit animal simpliciter: ut non fit homo simpliciter, quando nutritur, sed solum dicitur quòd fit maior: quia substantia hominis est etiã sub maiori quantitate, quam erat ante nutritionem: sed si esset generatio, simpliciter fit. Et hæc quæ uiuentium est, propriè augmentatio dicitur: nã alia quæ est per rarefactionem, ut si cera liqueferet, & extenderetur sine acquisitione nouæ partis substantiæ, seu materiæ, improprie augmentatio est: ut in libris de generatione inferius erit differendum. Argumentum ergo si de isto augmento im-

proprio loqueretur, non solum vim, sed neque apparentiam haberet: tamen quia loquitur de augmentatione propria, quæ est in uiuentibus, & non sine substantiæ acquisitione secundum partem, respondemus motum terminari ad quantitatem, & non ad substantiam: quia per augmentationem suppositum non habet esse, sed pars substantiæ: & ipsa tota substantia, vel suppositum acquirit maiorem quantitatem, & dicitur esse sub maiori quantitate.

SPECVLATIO TERTIA. Vtrum formæ substantiales acquirantur successiuè.

Onsequenter uidetur ad propositum querere, quando quidem Aristotel. agit de illis ad quæ per se est motus, & ad substantiam negat per se esse motum: vtrum formæ substantiales acquirantur successiuè: an in instanti: quia si successiuè, non est quare non sit per se motus, sicut ad qualitatem, & quantitatem.

¶ Videtur quòd sic. Formæ substantiales, quæ non sunt animatorum, videntur successiuè esse. Patet: agens naturale non producit formam substantialem, nisi præuijs dispositionibus productis, quæ faciunt ad expellendam formam præexistentem, & disponunt ad nouam aliam introducendam: sed non stat huiusmodi præuijs dispositiones produci, quin forma substantialis habeatur successiuè. Patet. Tales præuijs dispositiones necessariae ad formam introducendam sunt sic sufficiens, ut suppono, quòd vltimum esse ipsarum primũ sit esse formæ substantialis in subiecto. Tunc sic. Omne agens naturale prius agit in propinquum, quam in remotum: ergo prius in parte proximiori subiecti dispositiones præuijs, & necessariae erunt, sed ipsis positis forma introducitur substantialis: ergo antè erit in parte illa propinqua forma substantialis, quàm in alia: & sic sequitur quòd forma substantialis in animatorum saltim, sit successiuè acquisita.

¶ Præterea.

Secundò. ¶ Prætereà. In viventibus ab agente naturali per actionem caloris in cibum nutrimentalem fit formæ substantialis productio: quia in tali parte nutrita verè est substantia: & dicimus alimentum conuertitur in substantiam: sed talis acquisitio substantiæ non fit nisi successiuè: quia successiua est actio caloris conuertentis alimentum in carnem, vel in aliti substantiam.

In contra. ¶ In contrarium est: quia substantiæ rerù, quæ sunt species, se habent sicut numeri, còsistentes in indiuisibili: ergo non successiuè, sed in instanti introducuntur.

Notand. 1. ¶ Pro solutione est notandum, differentiã esse inter formam substantialem, quæ dat esse substantiæ, & simpliciter, quæ per generationem habetur, ad formam accidentalem, quæ solum dat esse secundum quid, & habetur per alterationem, aut augmentationem.

Notand. 2. ¶ Secundò considerandum, quòd inter formas substantiales est latissima differentia: nam quædam sunt substantiales forme inanimatorum: vt sunt lapidum: & aliorum in quibus vita non est: aliæ sunt formæ viventium: & secundum differentiam viuètiũ, & animarum, seu formarum est differentia, nam est vegetatiuum, & sensitiuum, & rationale. Vbi nutritio, & augmèntatio, & non sensatio, vt in plantis: est anima vegetatiua: vbi vltra est sensatio, est sensitiua anima: vt in brutis: & quãdo ratio cinnatio superadditur, vt in homine est animarationalis.

In. 3. de ani. specul. 1. Non disputamus hic, an in homine sit vegetatiuum, sensitiuum, & rationale per tres animas distinctas, vel solum per vnã, quæ contineat perfectiones inferiorum: quia de hoc in libris de anima videbitur in. 3. Nam sicut Trigonum in tetragono, sic sensitiuum, & vegetatiuum in rationali est: vt docet Aristò.

Notand. 3. ¶ Ponenda etiã est differentia inter formas omnes alias à rationali: & ipsam: quia sunt extense illæ, & corrumpuntur, subiecto corrupto: non rationalis, quæ non educitur de potentia materiæ, & immortalis durat, etiã separata à suo subiecto: vt in. 3. de anima probatur.

Contra Ge. e. 7. 2. ¶ De quaestione est opinio Mantuani dicentis, quòd omnis forma substantialis, quæ est diuisibilis, acquiritur successiuè in materia: & ad probandũ supponit primò, quòd materia est receptaculum formarum, & quòd non potest esse sine forma. Secũdò suppo-

nit, quòd ad hoc quòd materia recipiat huiusmodi formam, oportet sint qualitatiuæ dispositiones sufficientes, & conuenientes formæ. Tertiò supponit, quòd omne agens naturale priùs agit in propinquum, quàm in remotũ. His dictis, probat. Omne agens naturale disponens ad corruptionem formæ præcedentis, & introductionem sequentis, priùs disponit partem propinquam, quàm remotam: ergo priùs introducit formam in parte propinqua, quàm in remota, & sic successiuè. Patet vltima consequentia: quia qualitates disponetes, successiuè producuntur.

Ratio Mantua.

¶ Confirmari potest: quia sicut in productione qualitatis, & corruptione eiusdem, quæ, secundum omnes, producuntur, & corrumpuntur successiuè, non est dabilis prima qualitas corrupta, neq; prima producta (non tenendo minimũ naturale potens per se existere, neq; maximum quod non potest, sicut tenet Mantuanus) sic & nõ est dabilis prima pars formæ substantialis introductæ, neque prima pars formæ corruptæ: ergo ea ratione qua qualitates successiuè introducuntur, & corrumpuntur successiuè, & formæ substantiales similiter.

Confirmat.

¶ De formis alijs, quæ non sunt anima rationalis, idem sentit Mantuanus: imò de anima rationali, propter rationem dictã, tenet quòd successiuè informat, & desinit in formare totum corpus.

Mantuanus tenet de anima ronalii, quòd successiuè informat.

¶ Quòd si fiat argumetum ex sanctorum autoritatibus, quòd animæ creantur in instanti à solo Deo, & oportet in instanti informet: aliàs daretur in illo interim, quòd neq; in gratia, neq; in peccato esset, quòd non videtur. Oportet dicere tenendo opinionem Mantuani, qd anima rationalis creatur à Deo per vltimum non esse, & sic incipit informare: quo posito non sequitur in conueniens: sed sit conclusio prima.

Obiectio.

¶ In omnibus animatis siue anima sensitiua, siue rationali, in instanti anima informat corpus, licet alia mēbra informet successiuè: & sic fit in corruptione. Hæc conclusio probatur autoritate & Theologorum, & Philosophorum. Et hac ratione dicitur, qd cor sit primũ viuens, & vltimum moriens.

Solutio.

¶ Prima pars probatur: quia si successiuè anima acquireretur, & non in instanti: ergo ad substantiam esset motus, seu ad formã substantialem: sed hoc est contra dictã in præcedenti speculatione, vbi Aristotel.

Conclus. 1.

Cor primũ viuens & vltimum moriens.

Ratio. p. p.

ex professo probat, quòd solū ad tria præcedicamenta est per se motus: ergo anima non introducitur successiue, sed in instāti.

¶ **Secundò.** Si talis anima successiue introduceretur, & non in instanti, oportet ergo quòd prius partem informet, quàm totū: quia hoc est successiue introducere: vel est ex parte formæ, vel ex parte subiecti, cuius forma est. Si ex parte formæ: ergo ipsa habet gradus, vt qualitates accidentales: vnde non consistit in indiuisibili, contra Aristot. qui dixit, rerum species se habere sicut se habent numeri. Quòd si fiat successio partium nō ex parte formæ, sed ex parte subiecti: sit verbi gratia, quòd prius animatur brachium dextrum in animali.

¶ **Quæro.** Vtrum tunc est animal, & viuens, vel non: si non, sequitur quòd habens formam animatam non est animal. Si primū, ergo etiam si vltra non informet, dicitur animal. Tunc quæra: si animal (cū sit genus) in aliqua specie debeat contineri: sed in nulla continetur cum solo animato brachio: quia si in aliqua certa maximè in illa in qua si totum animal esset animatum cōtineretur: sed in illa non: quia sic homo diceretur solū brachio viuente, quod non capit intellectus, oportet ergo dicere, quòd anima informat in instanti, & non successiue.

Secundò.

Aristot. 8.
Met. text.
30.Cōclusio. 2
Formæ sub
stantiales in
animatorū
in instāti in
troducūtur

Ratio. 2. p.

Ratio. 3.

tuani. Omne agens naturale in prius in partem propinquam, quàm in remotam agit: ergo dispositiones necessariae prius erunt in magis approximata parte agentis, quàm sint in remotiori: & cum tales dispositiones habeant gradus, & non consistant in indiuisibili, possunt esse in parte vna, cū non sint in alia, maximè cū in etherogeneis non eadem sit dispositio, & nō eodem modo sit requisita in omnibus partibus ad esse formæ. Alia enim dispositio ad animationem requiritur in capite, quàm in pede, & alia in ossē, quàm in neruo.

¶ **Tertia conclusio.** Dispositiones requisitæ, & necessariae ad formā introducendā, quāuis in genere causæ materialis, & disponentis sint priores, sunt effectus eiusdem formæ introducendæ, & sic posteriores ea. Hic intendimas probare, dato ita sit, quòd dispositio viam faciens ad formam introducendam intelligatur vt præcedens ad formam, tamen quòd ipsa sit dispositio vltima, habet ab ipsa forma, & eius dicitur effectus. Sicut si calor requiritur ad hoc quòd forma ignis introducatur in ligno, quāuis calor disponat, sed calor necessario requisitus est in tanta intentione: & qui vltima dispositio est eiusdem formæ, ignis effectus est: quia ad idem genus causæ conferuans, & efficiens pertinet: sed forma ignis introducta illum calorem necessarium, & qui vltimò disposuit ad formam per formam, & à forma conferuatur: ergo intelligitur vt effectus eiusdem formæ.

¶ *** Imò omnes tales dispositiones, quæ sunt cū forma introducta, & eam conferuant, sunt de nouo productæ, & aliæ corruptæ fuerunt: quæ erant cum forma corrupta, vt nos alibi diximus latè. Et prius ipsa forma præintelligitur: in quo est deceptus Mantuanus, qui solū attendit ad causalitatem disponentis, genere causæ materialis, non aduertendo ad causalitatem formalem, quam facit forma respectu dispositionum sufficientium. Huius si vis capias exemplum, quod in Theologia adduci solet, quando peccator iustificatur per dolorem de peccato, seu contritionem sufficientem, intelligitur prior contritio, & vt disponens vltima dispositione ad gratiam ipsam, quæ est forma introducenda: sed ipsa contritio, quæ vltima dispositio est, effectus eiusdem gratiæ dicitur, & ea posterior: vt scitè**

Cōclusio. 3.

Deceptio
Mantuan.De iustifica
tione impij.

S.Th.

S. Tho. p. p. q. 113. ar. 8. S. Tho. probat: sic in proposito dicendum. Et nō est opus ob rationem adductā à Mātuanò, cum illo consentire in opinione, vt assentit quidam aliās vir doctus: sed oportet dicere quòd dispositione facta in aliqua parte subiecti, etiam si sufficiens appareat, non introducetur substantialis forma, quousq; subiectum fuerit dispositum ad hoc qd possit forma substantialis introduci, vt incipiat esse per primū sui esse: & tunc sint dispositiones requisitę. Neq; hoc est mirum, quia tota extensio in subiecto, vbi forma erit, reputatur velut dispositio necessaria: & dato agens naturale in propinquū agat, prius quā in remotum, non tamen eo in troducetur forma substāialis, quousq; extensio sit dispositionū per totū subiectū.

Ad argum.

¶ Ex istis patet solutio ad argumenta posita in principio, quę sunt illa quę format Mātuanus p̄ sua opinioe, maxime primū.

Ad secūdu.

¶ Ad secundum dicimus quod quando fit nutritio per actionem caloris, disponitur alimentum successiue, vt sit aptum, vt conuertatur in substantiam aliti, & in instanti, in quo vltima dispositio necessaria cibi: & ibi est substāialis forma, & intelligitur alimentum conuersum in substantiam aliti.

Ad confir.

Patet etiā solutio cōfirmationis pro opin. Mantuani: quia differentia est in qualitatibus, & in formis substāialibus: ideo in illis conceditur successio, & non in istis.

¶ SPECVLATIO. IIII.

Vtrūm ad vnitatem motus ista tria sint requisita, mobilis, termini & temporis vnitas.

Argumē. 1.

IDE TVR quòd non Stat eūdem esse terminū, & tamen motus esse specie differentes: ergo vnitas termini non facit vnitatem in motu. Patet. Si lapis vnus à concauo Lunę descendat via recta, & aliū à centro ascendat, & in puncto medio aëris sint obij lapides illi, tunc terminus est vnus ad quem: quia pono in casu, & tamen differunt motus specie: quia vnus sursum, aliū deorsum: qui sunt contrarij.

¶ Præterea. Si ad vnitatem numericam in

motu esset necessaria vnitas specifica terminali ad quem, & ipius motus, maxime esset, quia illa quę sunt diuersa in specie, continuari non possunt: sed non propter hoc: quia illa quę differunt specie, de facto continuantur, vt patet in fertione, vbi sarculus insertus in arboris alterius specie trūco, vel ramo, crescit, & fructificat: & continuatur cum trunco, vel ramo. Patet etiam de arbo re, & virga, quę pro medietate est sicca, & pro medietate viridis, quę partes specie differunt: vnum tamen efficiūt continuū. Et maximè in animalibus etherogeneis cōstat, vbi carnes, ossa, nerui, & venę faciūt vnum cōtinuum, cum ista maxime specie differant.

Argumē. 3.

¶ Tertio. Si ignis feratur vsq; ad concauū lunę: & aër vsq; ad concauū ignis: isti motus sunt ad terminum ad quem diuersum, & est vnus motus in specie. Patet: quia vterq; motus sursum est: & motus sursum oēs sunt in eadem specie: ergo sunt termini diuersi, ad quem, manente vno motu.

¶ In contrarium est Aristo. tex. 35.

In cōtra.
Notand. 1.

¶ Pro solutione notādum, hūc nos velle loqui, non de vnitate indiuisibili, sed de vnitate quę cōtinua est: vt motus eò dicat vnus, quia continuus. Hanc vnitatē, & continuitatem in permanentibus nō est difficile inuestigare, est tamen in successiuis, quibus repugnat suas habere omnes partes simul. Non enim tam in promptu est cognoscere temporis continuitatem, cuius pars præterita non est, sed abiit, & futura nondū est: atq; solūm quoddā instans in præsentī cōsideratur, qd̄ continuet huiusmodi partes, quę non sunt, vt continui rationē habeāt.

¶ Oportet etiam aliquorum habere notitiam, nempe quid sit res aliquas simul esse: consequenter se habere: continuè, & contiguè. Illa dicuntur simul esse loco, quę simul sunt in eodem loco ad æquato: quo pacto absq; miraculo duo corpora esse non possunt. Non enim per naturā penetratio corporū est, vt in superioribus tetigimus. Tamen duo angeli naturaliter possunt esse: quia corpora non habent: sicut & duo gloriosa corpora super naturaliter vel vnū gloriosum, cum non glorioso. Materia & forma dicuntur esse in eodem loco: quia vna res est naturalis.

Notand. 2.

¶ Eorum autem quę non sunt simul loco: aut extrema sunt simul, aut non: si nō sunt simul, aut mediat aliquid eiusdem generis, aut non:

S. Tho. 1. p.
q. 52. art. 3.
Theolo. in
4. d. 44.

aut non: si aliquid eiusdem generis mediat, non sunt consequenter se habentia: sicut in militum ala, primus non se habet consequenter cum tertio: quia mediat secundus eiusdem generis. Sic domibus dispositis in ciuitate per ordinem, prima ad tertiam non se habet consequenter: quia mediat secunda domus: sed prima ad secundam, secunda ad tertiam, dicitur consequenter se habere: quia nihil eiusdem generis mediat: nam licet sit aer medius, vel aliquid aliud, quod non sit domus, consequenter se habent illa. Si tamen extrema, vel vltima se tangant: vel sunt vnum, vel non, sed solum se tangunt si primo modo, sunt continua: vt si ligni partes non separatas consideres, vel lineae, aut corporis alicuius partes, faciunt continuum vnum, & dicuntur vnum continuu: quia vltima sunt vnum, copulata ad vnum terminum comunem. De quo in praedicatione quantitatis diximus. Si vltima sunt simul, & vnum non faciant, dicuntur esse contigua. Quopacto ait Aristo. necesse est mundum istum contiguum esse superioribus lationibus, vnde eius virtus gubernetur: sic omnia corpora que in mundo sunt, quantum cunque plusquam specie differant, imo & genere, dicuntur esse contigua: quia in rerum natura vacuu non datur: vt in lib. 4. probatum est, speculat. 3.

Consequenter se habentia.

Continua.

Contigua.

Notand. 3. Triplex vnitatis.

Vnum specie

Vnum genere

Aristo. 5. Met. tex. 11

Varia opinio de requisitis ad vnitatem motus.

Albertus Junior.

¶ Est etiam notandum, quod vnitatis est duplex: quaedam numerica: alia specifica, & si tertiam velis addere, genericam. Vna res numero dicitur, quaelibet, quae in quantum est ens, & vna est: sicut & vera, & bona: aliquid, & res: per hoc quod quaelibet res est in se indiuisa, & a qualibet alia discernitur. Aliqua cum sint duo numerice, dicuntur esse vnum specie, sicut Petrus, & Paulus sunt numerice duo, sed specie vnum: quia eiusdem sunt speciei, cum vterque indiuiduum sit speciei humanae, & in quid species praedicatur de eis. Est generica vnitatis in illis, que cum numero distinguuntur, & specie, sub vno continentur genere proximo: sicut homo, & brutum sub animali, & illa quae sub eodem praedicatione continentur.

¶ Ad vnitatem ergo motus quid requiratur, & ad hoc quod sint duo motus idem specie non conueniunt doctores. Itaque discernimen, & disidiu maximu est inter eos in hoc: quidam enim dicunt esse requisitam specificam vnitatem terminorum ad quos: alij vero negant. Albertus de Saxonia dicit

vltra vnitatem terminorum ad quos, requisitam vnitatem terminorum a quibus, quod alij reprehendunt, & merito: nam cum motus sit recessus a termino a quo, quorsum species sumenda est ab ipso quod abijcitur per motum, & in cuius abiectionem consistit ratio motus: Quapropter dicunt solumpe nes terminos ad quos considerandam rationem specificam motus: alij putant ad hanc vnitatem necessariam vnitatem principiorum mouentium, alij negant. Et quod sumatur a termino ad quem patet, nam cum ex definitione sumatur ratio, & quidditas rei, vt Arist. 5. meta. text. 12. illa dicitur distinguui specie, quae distinguuntur definitione: & specie esse vnum, quorum definitio est vna: at motus omnis per terminum ad quem definitur, quando dicitur: Motus non est aliud praeter res ad quas est motus. 5. metap. tex. 4. & hic text. 4. ait, quod a termino ad quem nome fortitur, & specie motus ipse: quod probat, & refert. S. Thomas

S. Tho. p. p. q. 23. art. 1. ad. 3.

¶ Prima conclusio. Species in motu, per se primo penes terminum ad quem vltimatum attenditur. Haec est expressa Arist. doctrina in locis citatis, & hic text. 3. 1. quando dicit, quod omnes albatones sunt eiusdem speciei specialissimae, & omnes disciplinationes sunt eiusdem speciei subalternae: quia disciplina est species subalterna habens sub se species specialissimas.

Conclus. 1.

¶ Praeterea. Species in motu sumi debet ab aliquo quod est in motu: quia quod non est, non potest dare speciem: & non sumitur ab eo quod in facto est, cum tunc non sit motus: ergo sumi ab eo quod est in fieri, sed id quod est in fieri terminus ad quem est: ergo ab eo sumitur ratio specifica.

Ratio.

¶ Dixi, terminum vltimatum, quia motus lapidis vsque ad centrum terrae, & motus eiusdem ad concuum aeris sunt eiusdem speciei, etiam si termini non sint idem, non vltimati: sed vltimatus terminus est idem: quia est locus ille naturalis, vbi conseruatur res, qui est vnus grauium.

¶ Secunda conclusio. Quauis identitas termini a quo, non requiratur per se primo, ad vnitatem specificam motus, consequentiu tamen requisita est. Probat: quia omnis motus a contrario in contrarium est. tex.

Conclus. 2.

10. & 18. si ergo termini, ad quos, sunt eiusdem speciei: ergo & termini à quibus similiter: & si termini ad quos differunt speciei: ergo & termini à quibus similiter: in hoc sensu potest admitti quod dixit Albertus, rationem specificam in motu sumi etiam à termino à quo. Dixi, quod non requiritur per se primò: quia licet terminus à quo esset vnus, si termini ad quos sint diuersi, erunt speciei diuersi motus: vt à palle dine ad nigredinem: & ad albedinem: à tepiditate ad calorem, & frigiditatem.

Saluator opin. Alberti Iunioris.

Conclus. 3. Vnitas spacij requisita

Ratio.

¶ Tertià conclusio. Ad vnitatem specificam motus cōsequutiue requiritur vnitas formalis spacij. Hęc est Arist. tex. 32. Hic volo dicere, quod si vnū mobile moueatur linea recta, & aliud linea circulari, non erit eadē species motus: quia non est vnitas spacij. Probat: quia motus circularis, & motus rectus speciei differunt: & nō est necessariū semper sit penes diuersum terminum ad quem: quia potest esse vnus: oportet ergo sit diuersitas penes spatium: quia non cadē via est, quæ per rectam lineam, & quæ per circularem.

¶ Dixi, formaliter, quia si lapis descendat per ignem, aërem, & aquā, licet spacia differant speciei, motus vnus est: sed nomine formaliter intelligimus figuram viæ, vel progrediendi: quod fiat, scilicet, per lineam rectam, vel curuam, quanuis sit materialiter idem spacio, non tamen formaliter: & saltem in motu locali requiritur vnitas formalis spacij

Venetus.

¶ Dixi, saltem in motu locali, quia Paulus Venetus hic, tex. 33. dicit, nō esse idem in motu alterationis: nam dealbatio à nigro per fuscum, & à nigro per viride sunt eiusdem speciei, licet spacio non sit idem: quod videtur esse ad mentē Aristotelis, qui omnes dealbationes dicit esse eiusdem speciei: quanuis Burleus teneat esse speciei differentes, quando medium non est idem, etiam si terminus ad quem sit vnus, sicut in motu locali. Tenētes ergo opinionē Pauli Veneti, restringēda est cōclusio ad motū locale.

Burleus.

Conclus. 4. Vnitas motoris nō est requisita.

¶ Quarta conclusio. Ad vnitatem specificam motus non requiritur vnitas specifica motoris. Hęc conclusio fit contra illos, qui putant vnitatem motoris requisitam. Patet. Motus lapidis deorsum à generante, & motus lapidis proiecti ab homine sunt eiusdem speciei, cum motores sint differentes: quia terminus ad quem est vnus: & motus

lapidis missi à funda, vel missi à manu, sunt eiusdem speciei dummodò alia sint paria: ergo sequitur quod vnitas specifica motus nō requirit vnitatem motoris.

¶ Item. Nihil potest in speciei constitui, quod non intrat eius definitionem, sed motor nō intrat definitionem motus: ergo non specificatur ab eo.

¶ Quinta conclusio. Ad hoc quod motus sit vnus numero, requiritur vnitas numerica mobilis, & termini, & quod viæ sint eiusdem speciei, & tempus vnus. Respectu primi. Si granum frumenti vna formica vsque ad certum locum deferat, & alia continue vsque ad nidum portet, nō erit vnus motus numero: quia mobile non est vnus numero: & cum motus accidens sit, non potest esse vnus & idem in diuersis subiectis, vt sunt diuersæ formicæ, licet possit esse vnus motus vnitatis cōtigitatis. Requiritur etiam quod termini, & viæ sint eiusdem speciei: quia aliàs, si idem mobile moueret, & partim per lineam rectam, & partim per curuam, nō esset vnus motus numero: quia circularis, & rectus non sunt eiusdem speciei: nā cum ea quæ differunt speciei, non possint esse continua, motus per lineam rectam, & circularem non possunt vnū facere continuum. De terminis iam dictum est.

¶ Tempus etiam oportet sit vnus in hoc sensu, quod nullum detur instans, in quo nō sit verum dicere, immediate ante hoc erat pars motus, & immediate post hoc erit pars motus: nam cum mobile sit idem, & partes motus sint eiusdem speciei, motus erit continuus, & vnus numero. Si autem sit interruptio in motu, etiā si sint alia omnia, non erit vnus motus continuus, sed cōtiguus poterit esse, vt diximus.

¶ Sexta conclusio. Ad vnitatem numericam motus non est requisita vnitas numerica spacij, imò neque continuitas spacio- rum, neque contigitas. Patet. Si lapis descendat per ignem, & aërem, & aquam, vt supra diximus, vnus est motus numero, licet spacia materialia differant speciei. Et si quis pulset cōtinuè citharam, & percutiat primam chordam, & vltimam, relictis intermedijs, est vnus motus. Et si quis fluuium transeat per lapides suppositos, etiam si non sint lapides contigui, motus dicitur continuus: vt si ambulet in pauimento ex lapidibus quadratis constituto, etiam si nō in quolibet lapide pedem figat, erit motus continuus,

Secundo.

Conclus. 5. Ad vnitatem numericam, motus vnitas mobilis & termini, & teporis.

Conclus. 6.

Ratio. ¶ Continuus, & vnus. ¶ **Ratio.** est. Continuitas in motu penes id quod cōtinuat partes eius cōsiderāda est: sed quod cōtinuat non sunt spacia continua, sed solum mutatiō est: ergo per solum mutatum est, debet attendi: sed existentibus nō cōtinuis, imō neq; contiguīs spacijs, stat aliud, & aliud mutatum esse, quod cōtinuat partes motus, vt dictum est, quādo nulla quies intermedia est: ergo sequitur quod motus cōtinuitas, non requirit spacia materialia continua.

Ad. 1. arg. ¶ Ad primū argu. concedimus illos motus esse specie differentes, non vt Albertus de Saxonia putat, propter diuersos terminos à quibus, sed ppter diuersos terminos ad quos: nam non est idem terminus lapidis descendētis, & ascendētis, sed alius, & alijs: qui cōsiderantur penes sursum, & deorsum. Sic docet Aristot. quod est eadē relatio de motu ab extremo ad medium, aut de medio ad extremum, quæ est de extremo ad extremum: nam medio (inquit) vtimur vt duobus contrarijs. Item: quia medium pūctum aeris, respectu concaui lunæ sursum: ob id illi motus sunt contrarij sicut sursum, & deorsum.

Ad. 2. ¶ **Ad. 2.** in quo tangitur difficultas: de continuatione illorum, quæ specie differunt: vt in virga pro parte viridi, & parte sicca, dicendum est, illa quæ specie differunt cōtinuari non posse, & sic motus circularis cum recto non poterunt continuari: quia specie differunt, & ex vtroque non erit vnus motus numero. Ad id quod de virga quæ pro medietate sicca est, dicendum, nō ibi esse in veritate continuationem, quantum sit secundum apparentiam. Ratio est quia si formæ non continuantur, cum alia sit in medietate sicca, alia sit in medietate viridis, & accidentia non continuantur, inter quæ quantitas est: maximè tenēdo viā S. Tho. q̄ accidentia subiectentur in toto composito, & non in materia prima: cum totum compositum non maneat: quia nō est virga viridis sicut antè, sequitur quod neq; cōtinuatio erit. Conglutinantur partes, ita est, sed non cōtinuantur. Et dato in materia subiectentur accidentia, cum resolutio fiat in corruptione vsque ad materiā primā, necessarium est quod in corruptione virgæ, quando desiccatur, non maneat aliquod eius accidens: ergo neq; manebit

quantitas: q̄ si alia de nouo veniat in parte virgæ corrupta, non poterit continuari cum prima, quādo quidē formæ substāciales nō cōtinuantur. Et in eterogeneis, sicut in homine, oportet concedere, q̄ cū ipse partes non differant specie perfecta in se, eo quod sunt partes vnius: poterit intelligi cōtinuatio, etiam si specie differunt: quia non est perfecta specifica differentia. Et hæc cōtinuatio cōgruenter fit per neruos qui medium videntur tenere inter ossa, & carnem: & sic vna forma est in omnibus illis partibus. Quapropter & cōtinuitas est intelligenda. Neque obstat si S. Thom. dicat, formam totius in eterogeneis non esse in singulis partibus. Non obstat (inquā) quia intelligit q̄ non qualibet pars integralis hominis sit homo: & ita est: vt os nō est homo, cum in homogeneis contingat: quia qualibet pars aqua aqua est. Ad id quod de furculo infero, quod maiorē habet apparentiam, dicendum quod ibi non est cōtinuatio, sed solum fit, quod furculus vtatur trunco, vel ramo tanquam medio per quod à radice alimentum recipiat, & fructificat. Si tamen esset furculus inferus eiusdem speciei, sicut contingit fieri sæpe, tunc nō est quare negemus talem fieri posse cōtinuationem, & de facto fieri, licet adhuc non sit certum, an fiat.

¶ **Ad tertium** concedimus terminos illos esse specie diuersos, & negamus motum esse eundem, imō ipsi motus differunt specie, sicut & termini in corporibus simplicibus, quæ specie differunt, vt sunt aer, & ignis, cōpetunt, & motus naturales specie differentes, vt ait Arist. 3. de celo. tex. 5. r.

C S P E C V L A T I O

quinta. Vtrum motus reflexus possit esse cōtinuus.

Quia de vnitāte motus diximus, quæritur, vtrum motus reflexus possit esse cōtinuus, sic, vt vnus dicatur, sine hoc quod quies sit media.

¶ **Primoprobatur**, quod nullus motus reflexus possit esse cōtinuus: nam sequeret

K 2 tur

S. Tho. p. p.
q. 1. i. art. 2.
ad. 2.

Ad 3.
Aristot. 1.
de celo. tex.
86.

tur quod aliquod mobile, moueretur simul motibus contrarijs: quod est contra naturam contrariorū, quæ simul esse non possunt: vt docet Aristo. in. 4. & 10. Meta phy. probatur supposito quod si aliquod mobile mouetur, continuo motu, à termino, ad terminum, verum est dicere, quod mouetur ad illum terminum, per totu tempus mensurans motum illum: non solum quando propinquat termino, sed in principio motus: tunc est argumentum, si lapis proiectus sursum mouetur, & ex sursum deorsum, motu reflexo motu continuo, ergo per totum tempus mensurans motum, mouetur deorsum: sed antequam reflecteretur mouebatur sursum, ergo motu sursum, & motu deorsum simul mouetur: & hæc sunt contraria, vt notum est, ergo: maior est nota, & minor est manifesta.

Aristo.

2. Argumentum.

¶ Secundo, si talis motus reflexus continuus datur. s. ad vnum terminū numero, accedit, & recedit ab eo simul, vt patet ad sensum: tunc quæro aut eodem instanti, accedit, & recedit, aut in diuersis, non primū, quia sic opposita essent simul quod repugnat. Ergo secundū: sed cum non dantur instantia immediata, sequitur quod est tempus, in quo neque accedit, neq; recedit, sed hoc est quiescere: ergo quies datur in motu reflexo: et sic nō potest esse talis motus vnus & continuus.

3. Argumentum.

¶ Tercio probatur auctoritate philosoph. libr. 8. physicorum textu. 64. vbi probat nō posse esse motum sursum, & deorsum, sine quiete media.

¶ In contrarium tamen est quod graue proiectum sursum, & obstaculū obuians habens, continue sine quiete reflectitur: ergo.

Motus reflexus dupliciter.

¶ Pro decisione questionis oportet aduerte, quod motus reflexus potest dupliciter contingere, vno, quando, quid motum motu recto, ex sui natura reflectitur & reuertitur: vt si lapis sursum proijciatur, & per impetum moueatur sursum ad certam distantiam: & eo cessante, quia terminatur virtus impressa per impetum, descendat secundum naturam suam quia graue est. Secundo contingit talis motus reflexus, per hoc quod graue proiectū sursum, obuiat corpori impediēti progressum, & reuertitur, vt si quis lapillum proiciat sursum, & statim molarē obuiando, reuertatur deorsum, qui lapillus vltra progredieretur sursum, si nō inueniret impedimentum.

¶ Motus reflexus, in primo sensu non potest esse continuus: sed necessario datur quies. Hæc probatur ab Aristotelē in octauo, physicor. textu. 64. rationibus adductis in principio quæstionis: nam est repugnancia, quod sit vnus motus ad contraria simul, sic vt esset sursum, & deorsum, sine quiete media.

1. Conclusio. Aristo.

¶ Secunda conclusio: motus reflexus in secundo sensu quando est aliquod impedimētum obstans impulsioni, potest esse continuus: probatur, si non esset continuus, eo esset, quod simul esset accessus ad vnu terminum, & recessus ab eodem, quæ simul stare non possunt: sed quando tale contingit obstaculum, non est proprie accessus, & recessus, respectu eiusdem, quia non est accessus, imo impedimentum eius.

2. Conclusio.

¶ Dictis in prima & secunda conclusionibus, obuiare videtur: quia quies tamen in secundo, quam in primo sensu, necessario videtur danda, supposito, quod omne illud quod nunc mouetur aliquo motu, & ante non mouebatur, quiescebat, ab ista specie motus, ponamus quod lapillus, proiectus sursum, habet obuam magnum lapidem descendente deorsum, tunc lapillus descendit deorsum, & antequam obuiaret non mouebatur deorsum, sed potius sursum, ergo quiescebat: sed hæc quies, non est nisi in vbi, sursum, quando fuit obuius lapis: ergo aliquando quiescebat: in vbi, sursum: & sic datur quies. Secundo modo in motu reflexo: & ob id nullo modo poterat esse continuus: quod est cōtra secundam conclusionem.

Obiectio.

¶ Solutio obiectionis est, quod propositio proposita est vera, quando nullum est impedimētum obstans: tunc enim verum est, quod non intelligitur talis reflexio motus absque quiete, & ob id non est continuitas in tali motu: sed tamē non est vera propositio, quando est obstaculū quod impedit accessū, vbi rationabiliter in pulsus deberet esse, nisi esset obstans, vt diximus.

Solutio.

¶ Verum Egidius Romanus in octauo in expositione textus. 65. dicit quando est quæstio, vtrum inter duos motus contrarios, possit dari quies media: est distinguendum, aliquid moueri motibus contrarijs sine quiete media, potest dupliciter intelligi: vel motu proprio, & per se: vel motu alicui & per accidens: primo modo non

Aegidius.

non contingit, sed secundo modo non conuenit, vt si pilla proijciatur in terra & ex vi projectionis refleat sursum, non potest esse sine quiete media in terra: aliàs motibus contrarijs simul moueretur. Sed (ait ipse Ægidius) si tunc quando proijcitur pilla, & tangit terram ipsa terra sursum ascenderet, iam pilla, quæ deorsum mouebatur, moueretur sursum de per accidens, sine qui te media, & sic dicit rationes philosophi concludere, in primo sensu, sed non in secundo.

Aliorum opinio.

¶ Sed tamen ista intelligentia & hæc distinctio alijs non placet: nam si motus cōtrarij possunt simul inesse eidem per accidens, eadem ratione duo contraria intensa & perfecta possent esse, & inesse eidem per accidens: & sic idem esset calidissimum & frigidissimum per accidens, quod repugnat sensui: & ob id standum est declarationi datæ

Opin. neotericorum.

¶ Aliqui ex modernis tenent sufficienter probati à Philo. motum locale reflexum, non posse esse continuum perpetuum: eo quod sit inter terminos contrarios, & per eandem lineam: sed non probatur efficaciter discontinuitas per quietem mediā: quia dicunt ipsi, quādo lapis, verbi gratia, proijcitur sursum, & ascendit per tempus horæ verbi gratia, vsque ad vltimū instans exclusiue, illius horæ, in illo instanti vltimo, incipit descendere, & sic non datur quies pro aliquo tempore: quia ibi non datur tempus medium, cum illud vltimum tempus sit primum descensus. Aristot. tamē videtur intelligere, quod in vltimo instanti temporis mensurantis ascensum, terminetur ascensus: & in primo instanti temporis mensurantis descensum, incipiat descensus: sed hoc non est necessarium, sicut in alteratione, quæ præcedit generationem substantiāle: quia gñatio est in instanti vltimo alterationis præcedētis introductionē forme, quæ contingit in instanti: sic & in motu. Hæc omnia quæstionem faciunt difficilem & ambiguam, & problematicam: nam quod non possit dari quies media in puncto reflexionis, probatur: quia sequeretur quod graue sursum existens, & non impeditū, non descenderet, quod est contra naturam grauis: nam si lapis proijciatur sursum, & à sursum deorsum descendat: quæro vtrum inter motum lapidis sursum, & motum deorsum, detur

quies aut non. Si non, ergo motus reflexus est continuus, si sic, sequitur intentū, quod graue existens sursum, & non prohibum non descendit, aliàs si mouetur, ergo quiesceret, simul & moueretur: quod repugnat: quod si quis dicat ab aliquo detineri, non potest signari nisi aër, qui non detinet vt notum est: nam si non potuit lapidem detinere quin ascenderet, neque potest quin descendat: item quia si lapis proiectus sursum obuiaret molari, sine quiete descenderet, vt diximus in secunda conclusione: & in notabilibus, ergo etiam si non obuiat, descēdet sine hoc quod quiescat. Ex his omnibus sic adductis, manet res, vt dixi in dubio, & probabile videtur: & ad Aristot. sensum magis conuenire, id quod in conclusionibus prima & secunda dictum est.

SPECVLATIO SEXTA

Vtrum motus contrarietas attendatur penes terminos contrarios.

OSTQVAM in præcedenti speculatione de vnitatem motus quantum ad speciem, & quantum ad numerum tractatum est, congruentissimum erit de motuum contrarietate differere: & sic quæritur, vtrum attendatur penes terminos contrarios, videtur quod non.

¶ Si contrarietas in motibus attendenda est penes terminos contrarios, erit vel penes terminos contrarios à quibus, vel penes terminos contrarios ad quos: sed nullo modo istorum, ergo nullo modo sumitur contrarietas in motu. Non primo modo: nam motus qui est ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum, sunt à terminis contrarijs: tamen illi motus non solū non sunt contrarij, sed sunt eiusdem speciei, vt probatum est in præcedenti speculatione. Neque attenditur penes contrarietatem terminorum ad quos. Patet. Motus qui est aëris, sursum vsque ad centrum eiusdem & descensus eiusdem aëris vsque ad idem punctum, non sunt con-

i. Argumē.

trarij: quia vterque motus est naturalis ipsius aëris, & tamen termini sunt contrarij, vt in solutione argumenti primi præcedentis speculationis dictum est: quia ille punctus medius aëris respectu terræ est alius ab eodem respectu cœli: quia respectu vnius est sursum, & respectu alterius est deorsum: ergo sequitur quod contrarietas in motu non sit sumenda penes contrarietatem terminorum.

Argumē. 2. ¶ Præterea. Nullo modo in motibus est contrarietas: ergo penes contrarios terminos sumenda non est. Patet. Contraria se compatiuntur in gradibus remissis, vt constat: sed motus cōtrarij, vt sursum, & deorsum, non possunt aliquo modo esse simul: ergo.

Argumē. 3. ¶ Tertio. Tantum vnum vni opponitur, vt ait Aristot. 1. d. cœlo, & 10. Meta. sed omni motui contraria quies est: ergo motus motui non contrariatur.

In cōtrariū ¶ In contrarium est Arist. tex. 58. quando dicit, motus esse adinuicem contrarios.

Notand. 1. ¶ Pro solutione notandum, quod inter motus differentes specie, quidam sunt subordinati adinuicem: alij se habent impertinenter: & alij contrariantur: vt alteratio, & generatio subordinantur. Impertinentes: vt sanatio, & dealbatio: quia vnus ad aliū non ordinatur.

¶ Contrarietas in motu dupliciter consideranda est: vno modo in quantum res est: alio modo in quantum motus est. In quantum motus, habebit ordinem ad suos terminos à quibus speciem sumit: vt in præcedenti speculatione definitum est: sed vt res est, habebit ordinem ad dispositiones alias vt dicemus motum violentum contrariari naturali, etiam si sit respectu eiusdem termini.

Notand. 2. ¶ Etiam notandum, quod medium quod est inter duo extrema contraria, vtrique extremorum contrariatur: sicut in virtute est inuenire, quæ cum teneat medium, & opponitur extremo per excessum, & extremo per defectum: ob id medium exercet aliquando vicem duorum contrariorum.

Notand. 3. ¶ Aduertendum insuper, quod contrarietas motuum potest 5. modis considerari. Primo, respectu eiusdem termini, qui est terminus à quo vnius, & ad quem alterius. Secundo modo, penes contrarietatem terminorum à quibus. Tertio modo, penes cōtrarietatem terminorum ad quos solum.

Quarto modo, penes contrarietatem inter terminum ad quem vnius, & à quo alterius. Quinto modo, penes ambas contrarietates, scilicet terminorum & à quibus, & terminorum ad quos.

¶ Prima conclusio. Contrarietas in motu nullo modo sumenda est penes contrarietatem quarto modo, scilicet, termini ad quem vnius, & à quo alterius. Patet, quia idem est motus qui ad ægritudinē, & qui est ex sanitate. Ratio. Idem est motus nullo modo, solum ratione differens, motus qui est ex termino ad quem vnius, contrario termino à quo alterius: ergo non est inde contrarietas sumenda. Patet: quia idem nullo modo motus est ad Thebas ex Athenis, quia idem est accedere Thebas, & recedere ab Athenis.

¶ Præterea. Ibi non est contrarietas, vbi est ratio identitatis: sed ratio identitatis, est ex contrarietate termini ad quem, & termini à quo: quia tanto quanto accedit ad terminum ad quem, est recessus à termino à quo: & sic motus identificatur: & continuatur, perficitur, & cōsummat: nam eadem est ratio qua accedit ad quem, & recedit à quo. Idem enim motus est quo album reijcitur, & nigrum acquiritur. Sic Sæctus Thomas de veritate questione. 28. artic. 1.

¶ Secunda conclusio. Contrarietas in motibus per se primo non attenditur penes secundum modum contrarietatis, scilicet, iuxta cōtrarietatem terminorum à quibus, sed sumitur iuxta tertium modum. Conclusio est Aristotel. Prima pars patet: quia aliquando motus à terminis contrariis tendunt ad eundem terminum, vt inter arguendum dicebamus: vt à nigro, & albo, ad colorem medium.

¶ Probatur secunda pars. Rerum contrarietas sumenda est penes formas, quibus sunt in actu: nam potentia calidum, & potentia frigidum non contrariantur: quia aliquid sibi ipsi esset contrarium: sed actus motuum proprie sunt termini ad quos: simul enim acquiruntur motus, & terminus: ergo penes terminos ad quos sumenda est. Dixi per se primo, quia potest esse quod sit etiam contrarietas ex terminis contrariis ad terminos contrarios: vt in sanitate, & ægritudine, qui sunt ex ægritudine in sanitate, & ex sanitate in ægritudine. Hic contrarietas sumitur motuum ex vtro

Conclus. 1.

Ratio.

non. sig.

S. Thom.

Conclu. 2.

Aristot. tex. 47.

Ratio. 2.

ex vtro

ex vtroque termino: sed per se primo, nõ ex contrarietate terminorum à quibus, sed ad quem.

3. **Conclus.** ¶ Tertia conclusio. Mutationes inter terminos quorum non est medium solùm, cõtrariantur iuxta primum modum, penes eundem terminum, qui vnus est terminus ad quem, & alterius à quo: vt generatio aquæ, & eiusdem corruptio, cõtrariantur penes ad quem vnus, qui est esse aquæ, & eiusdem à quo: quia vnus est accessus, & alius est recessus. Patet conclusio. Istæ mutationes contrariantur, & non videtur vn de sumatur contrarietas: quia à terminis ad quos non potest: quia terminus ad quẽ corruptionis est non esse: qui propriè non habet contrarium.

Ratio

4. **Conclus.** ¶ Quarta conclu. Cõtrarietas motuũ, qui sunt vel ab extremis ad media, vel à medijs ad extrema, per se primò attenditur penes contrarietatem terminorũ ad quos, & cõsequentiue penes contrarietatem terminorũ à quibus. Hæc est Arist. Ratio est: quia medium vtriq; extremorum est quodammodo contrarium: vt fuscum nigro, & albo: ergo motus qui est ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum, sunt contrarij: quia fuscum habet vicem duorum contrariorum. Et pari ratione motus à fusco in albũ, & à fusco in nigrum est contrarius: ac si à terminis à quibus contrarijs ad terminos ad quos contrarios.

5. **Cõclusio.**
Omnis motus quieti cõtrariatur.

¶ Quinta cõclu. Omnis motus est contrarius quieti, non quæ in termino ad quem, sed illi quæ est in termino à quo: vt motus sursum est contrarius quieti, quæ est deorsum: & motus deorsum quieti, quæ est sursum, & motus frigefactionis est contrarius quieti, quæ est in caliditate.

* Aduerte quod hæc contrarietas, quæ est inter motum, & quietem, inter termino aquo non est cõtrarietas perfectè, & strictè, sed cõmuniter & large: prout Philosoph. oppositionem priuatiam, contrarietatem solet appellare: sicut silentium, sermoni contrariatur, & lux tenebris: quod notat Cõment. com. 53. in hoc libro.

Cõment. hic
com. 53. &
54.
Ratio.

¶ Ratio est. Motus quieti contrarius est, & nõ quieti alterius generis: ergo vel quieti quæ est in termino ad quem, vel quæ in termino à quo, non illi quæ in termino ad quem: quia per motum ad illam tendit, tanquam ad perfectionẽ, & nunquam aliquid tendit in suum cõtrarium, sed potius rece-

dit: ergo oportet sit contraria quieti quæ est in termino à quo, à quo per motum recedit, sicut à suo contrario.

¶ Quòd non opponatur quieti alterius generis patet: quia calefactio non opponitur quieti quæ est in albedine: cõtraria em̃ oportet sint eiusdem generis.

* Sed potest quis obijcere contra quintã cõclus. quod quies nullomõ perficiat motum: quia quies negatio est, & priuatio motus: sed nullã dicit perfectionem, ergo motus non perficitur per quietem in termino ad quẽ: soluitur facta distinctione, de quiete: quies in termino ad quem, duo potest importare: primo negationem fluxus siue tendente ad vltiorem gradum formę acquirende per motum: qui fluxus est de ratione motus. Secundo modo potest considerari vt dicit permanentiam, seu durationẽ formę acquirete: quæ forma vt est terminus motus, comparatur ad motum, vt perfectum ad imperfectum, sumendo quietem, primo modo, nõ est perfectio motus: imò vt sic opponitur ei vt negatio fluxus. Sed secũdo mō est perfectio & cõplementum motus: ob id motus non contrariatur quieti, quæ est in termino ad quem: quia motus ordinatur vt medium ad talẽ quietem tanquam ad finem: quia mobile mouetur ad formam vt eam acquirat, & in ea quiescat.

¶ Sexta conclusio. Quies quæ est in termino ad quem, contrariatur quieti, quæ est in termino à quo: vt frigidum calido. Probatur à simili pportione. Sicut calefactio opponitur quieti sub frigiditate: ita frigefactio quieti sub caliditate: ergo sicut calefactio opponitur calefactioni, & quies sub caliditate opponitur quieti sub frigiditate, vel hoc quod est esse frigidum, huic quod est esse calidum, quod idem est. Argumentum est à simili proportione. Sicut se habet senarius ad quaternarium, se habet ternarius ad binarium: quia vtrobiq; sexquialtera proportio est: & sic se habet. 8. ad. 4. & 4. ad. 2. quia vtrobiq; dupla proportio est.

Cõclus. 6.

Ratio.

¶ Septima conclu. Cum tam inter motus adinuicem, quam inter motum, & quietẽ contrarietas sit, maior est cõtrarietas quæ inter motus est. Probatur: quia maior contrarietas probatur ex maiori repugnantia, quòd in nullo gradu possunt esse simul, sed sic est inter motus contrarios: & tamẽ non inter motũ, & quietẽ: quia stat simul

7. **Cõclusio**

K 4 calefactio

calefactio cū frigiditate remissa cui tamen contrariatur, licet motus quieti.

Conclus. 8. ¶ Octava conclusio. Omnis motus violentus motui naturali contrariatur, & quies quieti cōtraria est text. 90. Patet. Contrarietas non solum à terminis est sumenda, sed aliunde, in motu in quantum res : quia scilicet à diuersis principijs: sed motus naturalis, & violentus sic se habent: quia vnus à principio intrinseco, alter ab extrinseco, ergo sequitur q̄ sunt contrarij motus.

Comment. Hoc dixit Cōment. vt suprā adduximus : imò etiam si sit ad eundem terminum: vt motus naturalis ignis sursum, contrariatur motui violento lapidis fursū, & motus

naturalis terræ deorsum, motui violento ignis deorsum. Patet. Vbi non potest contrarietas sumi penes contrarios terminos, oportet sumere penes principia diuersa.

¶ Nona conclusio. Vnum multis opponitur. Patet. Motus opponitur motui, & opponitur quieti: vt motus naturalis ignis contrariatur motui naturali terræ: quia ad diuersos terminos: & contrariatur motui violento deorsum eiusdem ignis, & motui violento terræ sursum, & quieti in centro terræ: & sic considerando, & comparando inuenies contrarietatem in multis.

¶ Patet solutio ex dictis ad argumenta.

Conclus. 9.
quæ sequitur ex omnibus.

Ad argum.

Finis quinti libri Physicorum.

S E X T V S L I B E R

P H Y S I C O R V M.

ARGVMENT. SEXTI
lib. *Physicorum*

N libr. 6. Arist. probat quomodo cōtinuū non cōstat ex indiuisibilibus tanquā ex partibus: & quòd nunc tēporis sit indiuisibile: & quòd in motu nō datur primū mutatum esse, neque vltimum: quia ante omnem motum, erat motus: & tandem concludit, quòd indiuisibile non mouetur.

SPECVLATIO PRIMA.
6. lib. *Physi.* Vtrūm continuū ex indiuisibilibus cōstat.

Idetur quòd sic. Est argumētū ad hominē. Arist. 1. Topi. c. 14. ait, q̄ sic se habet punctum in continuo, sicut vnitas in numero: sed omnis numerus componitur ex vnitatibus tanquam ex partibus: vt ait idem Aristotel. ergo continuum constat ex punctis: sed punctum est indiuisibile, sicut & vnitas, ergo continuū constat ex indiuisibilibus.

¶ Præterea. Possibile est continuum in omnem suam partem esse diuisum: ergo continuum constat ex indiuisibilibus tanquā ex partibus. Consequentia est bona. Probatur antecedens. Deus cognoscit intuitiue omnem partem cōtinui, & sicut cognoscit, potest per suam potentiā diuidere per partes proportionales horæ: facta tali diuisione, sequitur partes esse indiuisibiles: nam aliàs ad huc non est continuum diuisum in omnē suam partem.

¶ Tertio. Puncta indiuisibilia dantur in cō-

tinuo: ergo vel sunt aliquid reale, vel solūm per imaginationem: sed non sunt per imaginationem, quia aliàs non possent partes continuari: ergo sunt talia puncta secundū veritatem: at non possunt esse nisi vt partes eius: quia ex punctis componitur linea, & superficies ex lineis, & ex superficiebus corpus: sequitur ergo q̄ indiuisibilia ista dantur.

¶ In cōtrariū est Arist. in principio huius.

¶ Pro solutione notandum, quòd indiuisibile dicitur varijs modis: vno modo, vt solūm dicat negationem potentiæ naturalis ad diuidi: sicut cælum dicitur indiuisibile, sicut & est incorruptibile: & simili modo minimū naturale: de quo in primo sumus loquuti. Est indiuisibile: quia facta diuisione nō posset stare. Alio modo sumitur indiuisibile, vt dicat partitiuam negationē: vt indiuisibile sit id quod non habet partes, in quibus possit diuidi: & hoc indiuisibile est duplex: quoddam spirituale: vt est angelus forma non recepta in materia, & anima rationalis: quæ recipit in corpore, quæ quidem non habet positionē in continuo, etiam si corpus informet: alio modo est indiuisibile, non habēs partes: quod dicitur habere positionem in continuo, quod est punctum: de quo in præsentiarum sermo est. Nec est nunc disputandum, an talia indiuisibilia, quæ habent positionē in continuo, distinguantur realiter ab ipso continuo nec ne: quia in prædicamento quantitatis dictum est, quomodo à re quanta quantitas distinguatur. Quod ergo hic queritur est: vtrūm dato tali indiuisibili, quod in partes diuidi non potest, habeat positionē in continuo: vtrūm sit pars eiusdem continui, sic quòd continuum dicatur ex ipsis indiuisibilibus constitui tanquā ex partibus: vt linea ex punctis, quæ sunt indiuisibilia, & superficies constet ex lineis, quæ sunt indiuisibilia secundū latitudinem, & profunditatem, & corpus ex superficiebus, quæ sunt indiuisibilia secundū profunditatem. Hoc ergo est quòd in speculatione est.

¶ Est etiam considerandum, quòd prædecessores Arist. viri magnæ authoritatis, crederunt continuum componi ex indiuisi-

In contrariis
Notand. 1.

Specu. vlti.

Duplex indiuisibile:
spirituale,
& habēs positionem in continuo:

Notan. 2.

Zeno. Stoici. bilibus tanquā ex partibus, vt Zeno, & sectatores. Atque suo tempore fuit istorum opinio celebris: quod manifestum efficit efficacia posita ab Aristote. ad hāc destruēdam, & confutandam opinionē in isto lib. 6. quam sic ex professo tractat, vt solum hoc agere videatur.

Scot. 2. sen. d. 1. q. 9. Grego. Arimi. in. 2. di. 2. quest. 2. 1. Conclusio Cōtra Maio. in. 2. sen. dist. 2. q. 5. Ægid. lib. 1. de gc. q. 8. ¶ Inter Theologos quēstionem tractat doctor sub. subtiliter, & Gregor. Arimi. & multa hinc inde adducunt argumenta, ingeniose valde ad probandum cōclusionē, quam nos statim de mente Arist. apponemus: quā talis est.

¶ Impossibile est continuū ex indiuisibilibus componi tanquā ex partibus: vt lineam ex punctis. Hāc conclusio est cōtra Maior. Probat Aristot. hic hanc suam sententiam. 6. rationibus. Primò: quia continua sunt quorum vltima sunt vnum: sed indiuisibilia vltimum non habent: ergo non sunt cōtinua: neque sunt contigua: quia contigua sunt, quorum vltima sunt simul: sed indiuisibilia non habent vltimum: ergo neque sunt continua, neque contigua: & sic talia indiuisibilia in continuo non dantur.

¶ Præterea. Continua non possunt se tangere secundum se tota, sed secundum vltimum: at indiuisibilia non possunt se tangere secundum vltimū, cum non habeant, sed secundum se tota: ergo non sunt continuū. Exponitur maior. Si medietas mea superior inferiorē tāgeret secundū se totā, penetratiuē se haberet, & sic non occuparet maiorem locum, quā sola medietas, nec faceret continuum, ob id si debent constituere continuum, oportet quod secundum vltima se tangant: sed vltimum in indiuisibili non reperitur. Relictis alijs argumentis Aristot. ad Scot. deueniamus.

¶ Doctor sub. Probat conclusionem, supposito quod licet in rei veritate indiuisibilia non occupent locum, tenentes tamen continuum ex indiuisibilibus cōponi, tanquā ex partibus, necessariò debent concedere: nam si duo puncta (vt ipsi dicunt) maiorem locum quā vnum occupāt, in finita puncta occuparent infinitum: ob id, secundum illos, ponentes huiusmodi indiuisibilia, nullum continuum componitur ex infinitis indiuisibilibus: sed id quod maius ex pluribus, quā id quod minus.

¶ Secundo. Si infinitum esset ex indiuisibilibus compositum, sequeretur quod tot essent indiuisibilia in minori circulo, sicut in

maiori, quod est contra præsuppositum. Probat in hac figura: nam quæcunque duæ lineæ rectæ quantuncunque propinquissimæ ducantur à centro vsque ad circumferentiam, externi circuli, necesse est vt quemadmodum in maiori circulo terminantur ad duo distincta puncta, sic in minori: quia si in minori circulo concurrunt in idem punctum, tunc ab illo puncto vsque ad centrum non essent duæ lineæ, sed vnica: atque lineæ ductæ à centro vsq; ad circumferentiam maioris circuli non essent rectæ, sed frangerentur in circumferentia minoris circuli, vt apparet in hac figura, cuius demonstrationes apud Euclidem.

¶ Sequitur ergo quantūcūq; plures lineas duxeris à centro ad circumferentiam maioris circuli, q tot numerabuntur in circumferentia minoris, & sequeretur quod minor circulus esset æqualis maiori.

¶ Secundū corollarium docto. sub. est. Si continuum ex indiuisibilibus componeretur, sequeretur diametrum quadrati esse cōmensurabilem, imò æqualem costæ, cū tamen ad sensum patet esse maiorem, & Aristot. in multis locis dicit esse in commensurabilem: ut patet, vbi nos apposimus demonstrationem. Et probatur esse proportionem, quæ medietas dupla est, quæ non est proportio rationalis, vt in tractatu proportionum dicemus in sequenti lib. 7. Sed probatur sequela in hac figura. Si enim à puncto quolibet vnus costæ ad punctum alterius costæ lineā ducas, tot puncta adæquatè enumerabuntur in costæ, quot in diametro: & sic diameter ex tot punctis constabit, ex quibus constat costæ: quare sequitur quod sit ei æqualis.

¶ Tertio sequitur ex Gregorio. Si cōtinuū ex indiuisibilibus cōponeretur, sequeretur q constituto triângulo super basim: lineæ recta per parallela cū basi propinquior angulo superiori descripta, inter latera triânguli, esset maior basi, quod est cōtra sensum: vt patet in subiecta figura. De quo Euclides li. 1. Et q sequatur patet. Sit lineæ. a. b. basis huius triânguli constans ex tribus punctis, & alia duo latera cōcurrentia in puncto. c. habeant singula quinque puncta, describaturq; interpuncta. d. e. nā necesse est habere ad minus duo puncta, postq est diuisibilis, siquidē. d. e. sunt puncta distantia: mox describatur lineæ parallela inter puncta. f. g. quæ postq est maior quā superior,

Euclides. Corolla. 1.

Corolla. 2

Aristot. 10. Poste.

Corolla. 3.

ad mi.

ad minus habebit tria puncta. Rursus describitur alia inferior inter puncta h. i. que eum sit maior, habet ad minus. 4. puncta, & per consequens erit maior quam. a. b. que est basis, que solum habebat tria puncta ex presupposito, sed consequens implicat contradictionem.

¶ Alia multa huiusmodi multiplicantur, que possunt reduci ad hoc vnum, q̄ datis duabus quibuscunque lineis inæqualibus, quavis vna sit maxima, & alia minima, tot indiuisibilia in vna inuenientur, quot in alia: & secundum eos, sequeretur eas esse æquales: vt patet in hac figura. Nam si si gnemus centrum. a. sub minori linea, quot eunque lineæ ducantur ab illo vsque ad lineam. d. e. tot puncta numerantur in linea. b. c. quot in linea. d. e. vt patet: sequitur ergo quod componi non potest continuum ex indiuisibilibus: nam implicat quod minus sit æquale maiori: quia pars esset æqualis toti, & sequerentur duæ contradictiones veræ: quod esset pars, & non esset pars: quod esset totū, & nō esset totū.

Aliud arg.

¶ Aliud argumentum etiam fit ad probandam conclusionem: Si ex indiuisibilibus cōtinuum componeretur, non esset possibilis condensatio, neque rarefactio sine deperditione, quod est contra Arist. & experientiam. Patet. Constat continuum datum, ex tribus indiuisibilibus, & rarefactio: necessarium est occupet maiorem locum, vel additur quartum indiuisibile per additionem nouæ materie, vel aliquod illorum trium indiuisibilium efficitur maius, quod intelligi nequit eodem modo si condensetur, occupauit minorem locum, & ex tribus vel deperditur vnum indiuisibile, vel aliquod ex tribus sit minus quam ante erat, quod repugnat, si indiuisibile est.

1. Conclusio Motus & tempus nō componitur ex indiuisibilibus.

¶ Secunda conclusio. Non solum magnitudo ex indiuisibilibus non cōstat, sed neque tempus, neque motus. Hæc est Arist. hic. tex. 4. Probatur, quia nullū continuū potest ex indiuisibilibus constare, vt probat. 1. conclusio: sed tam motus, quam tempus dicuntur continua: ergo nullum tale componitur ex indiuisibilibus. Quod tempus, & motus sint quid continuū, patet de motu in præcedentibus, quomodo ille dicitur vnus, & cōtinuus, quādo nulla intermedia quies, semp in fluxu mutatū esse intelligitur: similiter in tempore, nunc fluēs consideratur, quo continuatur partes eius

¶ Item: quia que libet pars magnitudinis Ratio. 2. correspondet parti motus, & motus diuiditur ad diuisionem magnitudinis, per quā fit motus tex. 6. cū sit impossibile magnitudinem ipsam cōstare ex indiuisibilibus: quia nō esset prius aliquid moueri per partem magnitudinis, quam esse motū: quia moueri dicit successivam, que in indiuisibili non potest esse: ergo neque motus poterit constare ex mutatis esse, indiuisibilibus, aliās motus non responderet magnitudini, per quam fit motus. Idem probatur de tempore ab Arist. atex. 10. vsq; ad. 17.

¶ Tertia conclusio. In magnitudine, motu, & tempore eadem est ratio finiti, & infiniti: quod est dicere: Si magnitudo est finita, & motus qui in ea erit finitus, & tempus in quo: & si magnitudo esset infinita, motus qui per eam fieret esset infinitus, & tempus similiter. Hæc in tex. 8. Arist. & sunt cōpertissima ex superioribus dictis: & fundantur rationes in velocitate motus, & proportionem. De quibus in sequenti. 7. agendum erit.

3. Conclusio.

¶ Ad primū argumentum respondetur, nō esse similia vnitatem, & punctū quo ad omnia, sed bene quantum ad aliqua. Conueniunt quidem: quia sicut vnitatem diuidi nō pōt, neque punctum. Differentia tamen est: quia vnitatem non habet positionem in continuo: cū ipsa multiplicata faciat quantitatem discretam: sed punctum est indiuisibile: tamen habet positionem in continuo: non quidem vt sit pars continui: sed quia est continuans partes: & datur in punctis ante, & retro: prius, & posterius: tamen non in vnitatem: quia numerus si ex vnitatibus constat, vt nullum ordinem importet ipsarum vnitatum: continuum verō nō ex punctis, sed ex quantitativibus, que per puncta continua fiunt: sicque in quolibet continuo infinita puncta considerantur, cum numerus non possit constare ex infinitis vnitatibus: & isto modo debet intelligi cōparatio puncti ad vnitatem.

Ad argum.

1. Post. tex. cōm. 4.

¶ Ad 2. Gregorius Arini respondet, concedendo quod probat, scilicet, omne continuū posse esse diuisum in omnem suam partem: sed est contra Aristote. textu tertio: quia si esset continuū in omnem suam partem diuisum, esset, continuū constans ex indiuisibilibus. Maior autē concedendo continuum posse esse actū diuisum, consequenter loquens, dicit continuum componi ex

Gregor. in. 1. sen. d. 35. ad. 7. & 2. d. 2. q. 2.

Māio. 2. d. 2. q. 5.

ni ex indiuisibilibus, sed vtrumque est falsum: & ideo dicendū est, q̄ Deus cognoscit singula pūcta cōtinui, & singulas eius partes: sed q̄n̄ infer: ergo cognoscit vltimā, negamus: quia ipsa non datur: & sic nō cognoscitur, magis quā impossibile dicatur cognosci. Neq; sequit: cognoscit singulas: ergo cognoscit vltimā: imō cognoscēdo singulas partes, cognoscit continuum nō posse taliter diuidi, vt detur vltima, ne sequatur componi ex indiuisibilibus.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. concedimus in continuo verē esse huiusmodi indiuisibilia, & realiter habent ibi positionem: sed nō vt partes, quod probare cōtēdimus: sed solū quia continuant partes cōtinui ad inuicem, vel terminant continuum: quia hoc est necessarium concedere, & nullum ex hoc sequitur in cōueniens. Eodem modo dicendum de linea respectu superficiē: nō enim ipsa superficies composita est ex lineis indiuisibilibus secundum latitudinem, & profunditatem, tanquā ex partibus, sed lineæ ponuntur in superficie, vt continuant partes superficiē, & terminant ipsam superficiē: sic de corpore dicendum est, quod nō componatur ex superficiebus tanquā ex indiuisibilibus secundum profunditatem, sed ponitur superficies vt partes cōtinuet, & terminet.

* Pro maiori intelligētia, an plura sint pūcta in cōtinuo, & plura mutata esse in motu, & plura instātia in tempore: videtur resolutoriē dicēdum: quod tā, de puncto in linea, & mutato esse, in motu, & instātia, in tpe, pōt esse consideratio intrinsecē & extrinsecē: punctū extrinsecū est illud qđ suo fluxu apud geometrā lineā causat: & vocat extrinsecū eo qđ nō sit de essētia lineæ cōstitutæ: quia cum sit vnū indiuisibile, nō pōt esse in diuersis partibus lineæ: nec est terminus eius cum linea finita duos habeat terminos, essent duo puncta: & nō posset vnū esse duo extrema. Neq; est continuans partes lineæ, quia idem punctum nō pōt cōtinuare plures partes lineæ quia cū sint plures partes haberet plures situs simul in cōtinuo, quod repugnat: sicut quod idē corpus in diuersis locis. Et sic pūctum extrinsecū vnū in lineā est, qđ imaginariē suo fluxu causat lineā.

¶ Punctum aut intrinsecū nō est vnū sed plura: quia continuat & terminat, & actus sunt duo terminātia & plura in potentia: quia in plures partes pōt diuidi linea in

nita in potentia &c. Et tandē puncta intrinseca sunt diuersa esse puncti vnici extrinseci, vt lineā causat: quia secundum quod fluit causando lineam, acquirit diuersa esse accidentalia: quia pro vt est in prima parte sui fluxus, acquirit vnū esse: & pro vt est in alia aliud, &c. Et differt vt est in vna parte à seipso vt in alia: sicut puer à seipso quando infans erat: & hæc diuersa esse, dicuntur puncta intrinseca: quæ ideo intrinseca, quia sunt de ratione lineæ: quia in eius definitione vt patet ex Euclide ponitur pūctus vt terminus seu extremum: & ponitur continuans vel copulans partes lineæ: quia linea est cōtinuū cuius partes ad aliquē terminū cōm copulātur. Isto modo depūcto in lineā tā intrinseco quā extrinseco philosophandū est de mutatu esse in motu: & de instātia in tēpore: quia eadē est ratio & cōsideratio vt aliās dixim⁹.

¶ S P E C V L A . I I . S E X ti Physic. de diuisione tēporis an nūc temporis sit indiuisibile.

Trūm nunc temporis sit indiuisibile: nam Aristo. in isto tractat de instantibus, & de diuisione motus, & temporis.

¶ Videtur qđ non sint instantia indiuisibilia: quia sequeretur accidens esse sine subiecto: sed consequens est falsum. Probatur. Illud instans est accidēs, & indiuisibile: quæro in quo subiecto est: vel in alio diuisibili, vel in indiuisibili: nō in diuisibili: quia indiuisibile nō pōt subiecta ri in diuisibili: quia nulla est correspondētia, neque in indiuisibili: quia maxime in puncto, quod dicimus in diuisibile: sed ibi non: quia cum sit accidēs & vnū, non potest alterius subiectum esse.

¶ Præterea. Si nunc temporis, est indiuisibile, & in eo sit motus, sequitur quod motus posset fieri in instanti, quod est contra Philosoph. Et probō quod fiat. In quocunque instanti tēporis quo motus fit, affirmamus motum fieri: ergo verē motus est in instanti. Quod sequatur patet. Motus fit in tempore, & fit in omni quod habet positionē in tempore, quando quidē est quid continuum: sed instans tēporis est huiusmodi: at

i. Argu.

Aristote.

falsum

falsum est quod motus fiat in instanti. Patet, quia de ratione motus est successio prioris & posterioris, quæ in indiuisibili nõ potest inueniri: ergo nullo modo debent poni talia indiuisibilia.

¶ Tertiõ. Omne tẽpus potest diuidi ad diuisionẽ motus, & e cõtra: ergo motus cõrrespondens indiuisibili tẽporis potest diuidi: ergo indiuisibile tẽporis diuidetur: sed hoc repugnati: ergo non possunt dari huiusmodi indiuisibilia.

¶ Pro solutione notandũ quod in precedẽti speculatione est determinatũ, & aperte probatũ, nullũ continuum ex indiuisibilibus cõstare, aut cõponi tanq̃ ex partibus, & cum tã tempus, q̃ motus sint continuũ, deductum est ex indiuisibilibus non posse esse in eis cõpositionẽ. Hic verõ querim⁹, Vtrũ talia indiuisibilia debeant poni in tempore, & in motu, eo modo saltim quo in cõtinuo magnitudinis ponunt: vt possimus loqui de diuisione motus, & diuisione temporis secundum diuisionẽ mobilis: vel alia ratione: quia sicut in magnitudine posita sunt indiuisibilia, non vt partes, sed vt partes continui terminent, & continent, sic etiam in tẽpore, & motu. De quo sint conclusio. responsuræ: & sit prima.

¶ Nunc tẽporis quod per se primõ præsens est, indiuisibile est. Arist. hic. Ad cuius probationem præsupponi debet, quid sit nunc, quod est terminus præteriti, & futurij, initium. Non enim vnum nũc, terminat partem horæ præteritam, vsque ad istud momentum tẽporis, & aliud est quod initiat partẽ horæ futurã: nam si essent duo nunc, vel essent immediata, vel nõ: si essent immediata, in eodem continuo essent duo indiuisibilia immediata, quod nullo modo concedendum est: si non sunt immediata, mediat tempus: at cum omne tale sit diuisibile, oportet de illo querere, & de instanti, vel nunc, quod diuidit.

¶ Probatnr conclusio. Si illud nunc, tẽporis esset, & diuisibile, diuideretur in partẽ præteritam, & futurã, vt omnis diuisio cõtingit in tempore: & sic pars termini præteriti esset futura, & pars termini futuri esset præterita. Patet: quia illud nunc, positũ est vnũ, quod sit terminus partis præteritæ: & futuræ: Si ergo diuiditur in partẽ futurã, & præteritã, bene sequit̃ q̃ pars præterita est futura, & pars futura præterita.

¶ Secundo. Si nunc præsens, esset diuisibile

le in præteritum & futurum, non esset per se primo præsens: sed ponitur per se primõ præsens: ergo oportet sit indiuisibile.

¶ Dixi in conclusione de nunc, quod per se primõ est, quod sit indiuisibile: nam si non est per se primõ præsens, diuidi potest: vt hora: dies: annus: mensis: quia ista non sunt in præsentibus per se primõ, nisi solũ ratione nunc.

¶ Secunda conclusio. Motus non potest fieri in illo nunc indiuisibili tẽporis. Hæc Arist. text. 29. Patet. Vbi inquit, est motus, potest esse & tardior, & velocior: sed hoc non potest in illo indiuisibili temporis: quia ille dicitur motus velocior, qui in minori tempore fit: sed ipso indiuisibili, nihil minus potest esse, sic motus tardior.

¶ Ista cõclusio poterit probari ex illis que in tertio dicta sunt: videlicet, quomodo graue etiã si per vacuũ moueretur, non posset esse in instanti: cõtra illos qui putauerunt esse de mēte Aristot. Sed hic aperte dicit motum in instanti non posse esse: nam nõ potest intellexit capere, quomodo successio, quæ necessario intelligitur in motu, sit in instanti indiuisibili.

¶ Tertia cõclusio. Non solũ motus in instanti nõ cõtingit, sed neq; quies potest esse. Ratio est. Quies, est priuatio motus: ibi ergo poterit esse quies, vbi & poterit esse motus: sed motus (vt dixit. 2. cõclusi) nõ cõtingit in indiuisibili tps: ergo neq; quies.

¶ Item: quia contraria habent fieri circa idem: si ergo in instanti posset esse quies, & posset esse motus: quieti cõtrarius: sed non potest esse motus in instanti: ergo neq; quies.

¶ Quarta conclusio. Motus diuiditur & ad mobilis, & temporis diuisionẽ. Probatur quod motus sit diuisibilis. Est accidens materiale in hærens subiecto diuisibili, & extenso: ergo diuidi potest.

¶ Quod ad diuisionẽ mobilis, patet. Omne accidens extensum in subiecto diuisibili ad diuisionẽ eiusdẽ subiecti potest diuidi: sed motus est huiusmodi: quia motus subiecti uẽ est in mobili, quod mouetur: ergo per diuisionẽ eius diuidetur mot⁹ ei in hærens.

¶ Secundo. Omne quod habet partes diuidi potest secũdũ eas: sed motus habet partes secũdũ partes mobilis: quia motus totius non est motus partis, neque e cõtra: ergo sequitur q̃ motus ipse iuxta mobilis diuisionem diuidi potest: aliàs si non posset diuidi, mot⁹ totius, & partis diceretur, & motus

b. s. ul. 002
e. q. p. e. n. 171
multo b. a.

1. Cõclusio
Aristo. tex.
34. hui⁹. 6.

1. Ratio.

1. Ratio.

q. 2. 012. 2

2. Cõclusio
Motus non
põr esse in
instanti.

motus h. a.
2. h. a. s. i. n. i.
i. l. l. o. s. t. r. u. t. u. r.
G. r. a. u. e. e. t. i. a.
s. i. m. o. u. e. r. e. t. u. r.
i. n. v. a. c. u. u. m.
n. o. n. e. s. s. e. t. i. n.
i. n. s. t. a. n. t. i.

3. Cõclusio

1. Ratio.

1. Ratio.
Aristo.

4. Cõclusio

Ratio. 1.

Ratio. 2.

tus partis totius esset, quod est contra experientiam.

Ratio. 2. p.

¶ Quod etiam diuidatur ad diuisionem temporis patet: quia si totus motus, quo pertransitur totum spatium, durat per horam integram, medietas motus, qua medietas spatij pertransitur durabit per horam dimidiam & sic 4. motus 4. partem spatij in 4. parte horae, medietas illius motus proportionabiliter in medietate illius quartae horae erit. Haec sunt clara: quia ista se habent (vt superius diximus) simul: magnitudo, motus, & tempus, & cōtinuitas vni⁹ arguit alteri⁹ cōtinuitatē, & diuisio vni⁹, alteri⁹ diuisibilitatē.

Ad argum. instantia, & mutata esse solū ratione amobili distinguitur. Cōtra Paul. Ven. in sua meta. c. 29.

¶ Ad primum, vbi tangitur de instantibus in tempore, & mutata esse in motu, supra libr. 3. disputatum est, & videtur dicendum, qd sicut tempus nō distinguitur re à motu, neq; motus à mobili, nisi solū ratione: sic & instantia, & mutata esse non distinguuntur nisi ratione, ab ipso mobili: loquimur tamen de illis ac si essent res distinctae. Et sic non currit argumentum, quod contēdebat probare, esse accidentia distincta à tempore, & motu. Quod si daremus distinguui, vt aliqui putant, illa talia indiuisibilia in subiecto essent, sed nō per se, sed ratione quantitatatis, cuius iunt continuatiua, & terminatiua: & sic indiuisibili, bene potest subiectari de per accidens indiuisibile: se- cūs esset de p se. Neq; esset incōueniens, ponendo tale indiuisibile esse accidens distinctum, concedere quod aliquid quod habet esse reale, simul produceretur, & corrumpere- tur: quia de indiuisibili cōcedi posset, de diuisibili vero negat Arist. quādo dicit, quod idem motus nō potest esse augmē- ratio, & diminutio eiusdem quantitatis: in- tensio, & remissio eiusdem qualitatis: gene- ratio, & corruptio eiusdem substantiae: ve- rum quod idem instās sit primum, & vlti- mum, non est quare neget Arist. Id autem quod in fine argumenti dicitur, quod vnū accidens nō potest esse alterius subiectū falsum est: nam quantitas est accidens, & est subiectum aliorum accidentium: vt in mirabili sacramento altaris apparet.

S. Tho. 3. p. q. 77. art. 2.

Ad secundū

¶ Ad 2. cōcedimus motū fieri in instanti, Et quando infers, id esse contra Arist. ne gamus: nam Arist. negat per se primū mo- tum fieri in instāti, eo quod motus succes- sionem importet: sed quod motus fiat in instāti per aliud nō repugnat, id est ratio- ne mutati esse, quod cōtinuatiuum est prio-

ris, & posterioris vnde motus nō fit in il- lo indiuisibili in se, & secūdum se, sed quia fit in continuo, in quo reperitur indiuisibi- le continuans: & motus dicitur esse in in- stanti: sicut motus est qui contingit in om- ni successione eius, in cuius tamen succes- sione necessario intelligitur innumera mu- tata esse, indiuisibilia, in quibus est motus: at quia ipsa cōtinuatiua sunt partiū, motus nō est per se in eis, sed per aliud: & sic Scot. concedit, punctum posse moueri de per accidens, ratione magnitudinis in qua est.

Scot. ta. 2. d. fin. 2. q. 9. Ad tertium

¶ Ad tertium negamus posse fieri diuisio- nem indiuisibilis: sed tamen per ipsum fit diuisio ipsius quod diuidi potest: nam mo- tus diuiditur & ratione temporis, & mobi- lis. Et sicut ipsa indiuisibilia ponuntur in motu, sic mediantibus eis est continuatio, & contingit diuisio: nam facta diuisione, indiuisibile, intelligitur terminare quantū, & finire: sic etiam ponitur indiuisibile, & in tempore & in mobili, vt sic ad inuicem sibi ista respondeant: sed sicut indiuisibile motus, quo diuiditur motus, diuidi nō po- test, quia indiuisibile est, sic & indiuisibile ipsius temporis, quod est instās, nō potest diuidi, licet per tale indiuisibile fiat conti- nuatio, & diuisio: nam si horam diuidas in duas partes, oportet intelligas duo instan- tia indiuisibilia terminantia. Quod si conti- nuam facies horam, quodlibet instans in diuisibile continuatiuum, sic est quod vnū & idem est finis partis praeteritae, & futurae initium, ratione cuius prius, & posterius, & successio, tam in motu, quam in tēpore possit intelligi de quo in praecedenti specu- latione infere.

¶ SPECVLATIO III.

Vtrum in motu detur pri- mum esse eius, & vltimum.

Idetur qd detur in motu primum sui esse, sic, quod incipiat esse per primum sui esse. Patet. Si mulier praegnans moueretur, & in medio motus per pri- mum sui esse auerteretur foetus, tunc foetus incipit moueri ad motum matris, & est per primum sui esse: ergo mot⁹ potest in- cipere per primum sui esse. Quod tūc per primum

1. Argum.

1. Argum.

primum sui esse incipiat, patet: quia tunc mouetur, & ante non mouebatur. Similiter si homo cadens ex alto, & in medio exhalaret animam, tunc cadauer inciperet esse per primum sui esse. Illud est primum instans motus cadaueris: nã est instans medium; temporis, quo motus durat, cuius in prima medietate mouebatur, & in secunda cadauer est.

¶ Præterea. Probo q̄ detur primum esse motus. In rerũ creatiõe oia mutata sunt de non esse, ad esse, tamen ante illud primum mutatum, non præcessit moueri: quia nulla res erat ante creationem ipsarum. Et idẽ argumentum est de indiuisibilibus, volitionibus, & intellectibus, quæ cum in instanti producatur, nõ põt intelligi ante primum mutatum esse, aliud prius mutatum esse.

¶ Argumentor, vt argumẽtatur Paul. Venet. Ponamus. q̄. a. summẽ calidum, nunc primõ sit applicatum. b. remisse frigidõ: sequitur quod motus incipit esse p̄ primum sui esse: quia. b. ante instans præfens non alterabatur, & iã alteratur: ergo incipit esse per primum sui esse motus.

¶ In contrarium est Arist. in tex. 46.

¶ Pro solutione oportet præsupponere, quod aliis in superioribus dictum est, philosophantes inter permanentem rem, & successiuam posuisse differentiam, vt permanentes res incipiat esse per primum sui esse, quod nunc sit, & immediatẽ ante non fuit: & desinat esse per primum non esse, & e contra, res successiuæ incipiant esse per vltimum non esse, & desinant esse per vltimum sui esse.

¶ Secundõ est aduertendum, q̄ sicut in linea sunt aliqua puncta in actu. s. terminãtia & nõ copulãtia, & aliqua in potẽtia, quæ copulãt, & nõ terminant, sic in motu sunt mutata esse, indiuisibilia in actu, quãdo est terminus motus, & non copulãs: vt est mutatum esse, acquisitum in fine motus, & mutatum esse, in potentia, quod est terminus motus copulãns vnum cum alio: vt est mutatio inter partes motus.

¶ Prima conclusio. Illud primum tẽporis, quo res mutata est, non põt esse diuisibile tempus, sed necessariũ esse nunc, indiuisibile: vt si res mouetur ab. a. in. b. id in quo est primum dicere, rem esse in. b. est instans indiuisibile. Probatur. Detur contrariũ. s. q̄ sit tẽpus. s. vna hora: cũ per totã horam quiescit in. b. nõ est primum quo res mutata est:

quia ante immediatẽ horæ, & sic tota hora nõ erat in qua primum in. b. & eadẽ ratione immediatẽ horæ, & in qualibet parte quæ est diuisibile: ergo oportet dare instans indiuisibile: in quo dicatur primum mutatum esse in. b.

¶ Secũda cõclusio. Cuiuscunq; motus penes terminũ datũ primum mutatum esse: vt in motu locali datũ primum instans esse, in hoc loco, vbi ventũ est p̄ motũ, & sic in alijs motibus. Patet. Si em̄ res mouet ab. a. in. b. aut incipit esse in. b. per primum esse, aut p̄ vltimum nõ esse: sed nõ secũdũ: ergo primum. Probatur minor. Detũ vltimum nõ esse in. b. sequitur q̄ mobile in illo instãti nõ est in. b. ergo p̄ aliquã distãtia diuisibile distat à. b. q̄ duo puncta nõ sũt immediata: & sequitur q̄ si nũc nõ est in. b. immediatẽ post hoc nõ erit in. b. sed in medio: & sic illud instans signatũ nõ erat vltimum nõ esse in. b. & sicut argumentum de motu locali probat, sic de quocũq; certo gradu qualitatis, aut quantitatis.

¶ Tertia cõclusio. Circa initiũ motus non datur primum esse motus. tex. 46. Probatur. Illud primum esse motus, aut est tẽpus diuisibile, aut instans indiuisibile: instans non potest esse: quia in instanti nõ potest esse motus, vt supra p̄batũ est: ergo oportet sit tẽpus diuisibile: sed nõ est tẽpus diuisibile: q̄ si est, vel mobile quiescet per totũ illud, & nõ est primum esse motus. Aut per aliquã partem quiescit, & per aliam mouetur: & non est secũdum se totum primum esse motus, sed secũdum partẽ. Si verõ detur particula tẽporis, per quam totã primum mouetur, immediatẽ illius primõ mouebat: & tota particula tẽporis nõ est in qua primum per se mouebat: & eadẽ ratioẽ neq; medietas. Et cũ tempus sit in infinitũ diuisibile, nulla dabitur pars temporis, in qua per se primum res moueatur.

¶ Quarta cõclusio. Ante quodlibet moueri præcedit mutatum esse. Hãc Arist. tex. 52. demonstrat. Propter hoc enim mobile mouetur p̄ totũ tẽpus: quia peruenit ad nũc, terminatiũ illius, in quo est verum dicere mutatum esse: sed ante quãlibet partẽ tẽporis est aliquod nunc: ergo ante quodlibet moueri est mutatum esse. Itẽ. Sicut in spatio p̄ qd̄ sit motus, ante quãlibet partẽ est punctũ, ita & in motu ante quãlibet moueri est mutatum esse. Sicut em̄ partes lineæ cõtĩnuãtur p̄ puncta, sic moueri permutata esse.

¶ Quinta cõclusio. Ante quodlibet mutatum esse

2. Cõclusio
Que sequit
ex prima pe
nes termi
nũ datũ pri
mũ mutatu
esse.

3. Cõclusio
Penes inti
tium nõ da
tur primũ
esse motus.

4. Cõclusio

5. Cõclusio

2

3

Veneris.

In cõtra.
Notand. 1.

Notand. 1.

1. Cõclusio

Ratio.

esse, moueri præcedit. Hæc probatur eadē ratione, vt præcedens: quia motus non fit in instanti, sed in tempore: sed in instanti res mutata est, vt dixit prima conclusio: & ante quodlibet instans præcessit tempus: sequitur ante quodlibet mutatum esse, præcedere moueri.

6. Cōclusio

¶ Sexta conclusio. Quælibet res, siue diuisibilis, siue indiuisibilis, quæ sine resistentia producitur ex vi inceptiois illius incipit esse per primū sui esse, & definit per vltimū sui esse: vt angelus, qui à solo Deo potest produci. Patet: quia quod sic habet esse, non producit per motum: cœpit ergo esse sicut instans totum simul.

7. Cōclusio

¶ Septima conclusio. Motus, & tempus, & si quæ sunt aliæ res successiuæ, incipiunt per vltimum non esse. Hæc conclusio probatur ab Aristot. & supra in tertio lib. & in istis præcedentibus conclusionibus. Nam ea ratio ante omne moueri præcedit mutatum esse: & ante omne mutatum esse est moueri. Neque Deus potest facere per suā potentiam, vt motus incipiat, per primum sui esse: sicut non potest facere, quin qualibet parte continui data, detur minor, ita non potest facere quin ante quālibet partem motus præcesserit minor pars, quæ est eius pars: & sic ante erat motus: & hoc est quia repugnat: ob id non potest fieri.

8. Cōclusio

¶ Octaua conclusio. Omnis res quæ incipit simul cum motu, & per modū motus, incipit per vltimum non esse: & omnis quæ definit simul cum motu, definit per primū non esse. Verbi gratia. Detur luminosum cuius lumen extendatur vni formiter difformiter per spatium cubitale à summo gradu vsq; ad non gradū. Vni formiter diformiter vocamus, quando paulatim remittitur in intensione proportionabiliter vsq; ad non gradum: necesse est, quod sphaera luminis terminetur per primum non esse luminis, i. per lineam in qua non est lumen, & citra illam est lumen: nam in quacunque linea spatij sit lumen, vltra illam adhuc est remissius lumen. Data ergo linea, vbi non est lumen, versus quā luminosum incipiat moueri, in illo instanti verum erit dicere. Nunc non est lumen, & immediatē post hoc erit vltra illam.

9. Cōclusio

¶ Nona cōclusio. Forma substantialis, quæ cū resistentia producitur, & expulsionē contraria, incipit per primum sui esse, & definit per primum non esse. Sic Aristot. Ratio

Aristo. 8. huius
text. 69

est: quia tales substantiæ producuntur per motum præuium alterationis, & tales dispositiones requisitæ per certum gradum terminantur intrinsecē, sic vt primum esse illius dispositionis sit primum esse formæ substantialis, quod est primum mutatum esset terminans motum alterationis. Hæc probatur ex secunda conclusione. Idē dicendum de anima rationali, quæ licet à solo Deo creetur & non educatur de potētia materiæ, tamen non introducitur in corpore disposito absq; præuia dispositione: & cū præcedat motus alterationis, oportet incipiat per primum esse, quod est primum mutatum esse in termino alterationis, quæ præcessit ad eius introductionem.

¶ Decima conclusio. Calor incipit esse per vltimum non esse, vt scilicet, nunc non sit calor, & immediatē post hoc erit. Probat. Ignis agit ligno applicato, si sit maior virtus actiua, & non nisi per calorem: ergo si sit maioris actiuitatis quàm ligni resistentia, calorem producet. Calefactiuum debet applicari passo per motum: ergo vltimum non esse applicationis, erit vltimum non esse, caloris in passo. Ita que nunquam dabit aliquis gradus caloris in passo, quin ante fuerit minor: ergo non incipit esse calor per primum sui esse, cū tamen incipiat per vltimū non esse: quia ex hoc quod incipit per vltimum non esse, nullum sequitur inconueniens in physica. Sequeretur tamē si per primum sui esse, ea ratione qua motus omnis (vt dictum est) non potest sic incipere, cū ante omne moueri, sit mutatum esse, & ante omne mutatum esse, præcesserit moueri.

¶ Ad primum argumētum, & similes, Paulus Venet. respōdet, & ferē philosophi omnes, quod nihil vetat motum de per accidens qualis est foetus in ventre matris ad motum eiusdem matris incipere per primū sui esse: sed motus qui est de per se, non potest incipere per primū sui esse, sed per vltimum non esse.

¶ Soto dat aliam solutionem, quod in illo primo instanti animationis non mouetur infans, etiā si mater moueatur: quia (vt dictum est) in instanti non est motus, sed tūc incipit moueri per vltimum non esse.

¶ Quod si quis replicet. In illo instanti verum esse dicere matrem moueri: ergo & infans tūc mouetur. Posset quis negare consequentiam: quia tunc est mutatum esse, con-

S. Tho. p. p.
q. 90. art. 2.
ad. 2.

10. Cōclusio

Ad argum.
Paul. Venet.
& alij.

Soto. 7. Phy
si. q. 3. ad. 2.

Replica.
Solutio.

tinua-

Corollari. tinuatiuum motus matris, non tamen partium motus infantis: quia nullæ tales partes præcesserunt. Sed tunc efficit corollarium concedendum, quod non in quocunque instanti est verum dicere aliquid moueri, est verum dicere, moueri omnia quæ sunt in illo: ideò posset non improbabiler teneri prima solutio, quæ sufficiens & velut regulæ declaratio est, quod motus non incipiat per primum sui esse: vt intelligatur de motu de per se, propter argumenta dicta, sed de motu de per accidens potest intelligi.

Ad secundū. ¶ Ad secundum iam responsum est in sexta conclusione: cum enim à principio res istæ ceperint ab ipso solo Deo, absque aliqua præuia dispositione, potuerunt incipere esse per primum sui esse.

Ad tertium. ¶ Ad tertium respondet ibidem Paulus Venetus in summa, quod in tali casu agens naturale applicatum passo non agit in illud: neque hoc est inconueniens, sed esset si non inciperet agere: sed incipit agere, quia est vltimum non esse calidi, sic quæ nunc passum non est calidum, sed immediate post hoc erit.

positionem habet, vt supra dictum est: ergo indiuisibile mouetur. Antecedens prima consequentia est verum: & consequentia non est neganda: aliàs daretur continuum moueri, & id quod in eo est, quiescere, quod nullus dicet: quia sic moueretur, & quiesceret.

¶ Vltimò. Si indiuisibile non posset moueri, maximè quia de ratione illius quod mouetur est, quòd partim sit in termino à quo, & partim in termino ad quem, quod indiuisibili non potest competere: sed hoc non obstat: quia sphericum super planum verè mouetur, & tamè solum in puncto tangit: ergo indiuisibili, potest motus competere.

¶ In contrarium est Aristotel. textu. 86.

¶ Oportet notare quod aliàs diximus, indiuisibile idem esse quod partes non habere: & sic tot quod sunt partium differentia: sunt & indiuisibiles: sunt partes subiectiuæ speciei: vnde atoma, id est, indiuisibilis species dicitur, quæ non diuiditur in plures species: vt homo, & indiuiduum numero dicitur, quod non habet sub se alia indiuidua, vt Petrus: & huiusmodi indiuisibilia, vt ait Aristotel. per se moueri possunt.

¶ Aliæ sunt partes essentielles: & indiuisibile hoc diceretur, quod diuidi non potest in plures partes essentielles: de quo nò est nunc sermo: nam licet opinio Comment. qui tenet cælum esse formam simplicem, non habentem materiam, vera esset, non repugnat, quod moueatur perse.

¶ Aliæ sunt partes integrales, & sic indiuisibile vocatur quod non potest habere tales partes: & hoc duplex est: quoddam quod positionem habet in continuo: vt puncta, & aliud indiuisibile quod non habet: sicut angelus & anima: de puncto loquitur hic ex proposito Aristot.

¶ Secundò est notandum, quod aliquid mouetur de per se, & aliquid de per accidens. De per se mouetur, quod non ad motum alterius mouetur, sed ei conuenit motus per se primò. De per accidens est, quando ad motum alterius: vt albedo mea mouetur me moto. Et hoc tripliciter contingit: aut quia vehitur tanquam in continente: vt homo in nau: aut tanquam pars in toto: aut tanquam accidens in subiecto.

SPECVLATIO

Quarta. Vtrum indiuisibile possit moueri.

CONSEQUENTER (quia Aristotel. agit de indiuisibili, quo mò moueri non possit) quæritur, vtrum indiuisibile possit moueri: vt si punctum damus in linea, quod est indiuisibile, possit ei competere motus.

1. Argum. ¶ Videtur quod sic. Angelus mouetur, & anima: sed ista sunt indiuisibilia: ergo indiuisibile moueri potest. Maior patet de angelo, qui à cælo ad terram mouetur, & mittit: vt ex scriptura constat: & anima moto corpore mouetur.

2. ¶ Secundò. Continuum mouetur: ergo mouetur omne illud quod positionem habet in continuo: sed punctum

Notan. 1.
Quot modis partes considerantur.

Comen. in de substantia orbis.

Notan. 2.

1. Concluf. ¶ Prima conclusio. Indiuifibile quod po-
 sitionem habet in continuo, non mouetur de per fe. Patet: illud potest moueri de
 per fe, cui potest competere propria ratio
 motus: fed indiuifibilit conuenire non po-
 telt. Patet: quia proprie id mouetur, quod
 partim in actu est, partim in potentia: fed
 indiuifibile non potest eſſe partim in actu,
 & partim in potentia, cum non habeat
 partes, quando quidem indiuifibile eſt: ſe-
 quitur ergo quod ei non potest competere
 motus: & ſic abſolute dicimus quod indiuifibile,
 vt punctum in linea, non mouetur.

Ratio.

* ¶ Et Ariſtotel. format rationem, quia
 ſi indiuifibile mouetur, dum mouetur, vel
 eſt in termino a quo, vel in termino ad quem,
 aut ſecundum partem in vno termino, &
 ſecundum partem in alio: non primum,
 quia mobile, dum eſt in termino a quo, non
 incipit moueri, ſed quieſcit: neque in ter-
 mino ad quem: quia non amplius mouetur,
 neque datur tertium, quia cum ſit indiuifibile,
 partes non habet.

Concluf. 2. ¶ Secunda conclusio. Indiuifibile quod
 non habet poſitionem in continuo: vt eſt
 angelus, potest per ſe moueri motu locali,
 & motu alterationis improprie dicta, licet
 non motu augmentationis. Prima pars
 patet: quod Matthæi. 28. dicitur, quod an-
 gelus domini deſcendit de celo.

Angel⁹ mouetur. Matth. 28.

S. Tho. p. p. q. 5. art. 1.

¶ Secunda pars patet: quia mutatur ſecundum
 intellectum, & voluntatem: nam non ſemper
 eſt angelus in actu reſpectu omnium
 volitionum, & cogitationum: ergo potest
 alterari, & affici: tamen hæc in propria alte-
 ratio eſt, vt conſtat.

¶ Tertia pars, quod non motu augmenta-
 tionis: patet, quia id quod indiuifibile eſt,
 non potest augmentum recipere: aliàs fieret
 diuifibile.

¶ Et quæ de angelo diximus, ſentien-
 dum eſt de anima ſeparata: quia in corpo-
 relicet immediate ſuſcipiat volitiones, &
 intellectiones, non eſt tamen ipſa quæ in-
 telligit, & vult, ſed ipſum ſuppoſitum per
 eam.

3. Concluf. ¶ Tertia conclusio. In diuifibile quod po-
 ſitionem habet in continuo, potest moueri de per accidens ad motum continui.
 Patet. Motu continuo mouentur omnia
 quæ ſunt in ea, ſed indiuifibilia, vt punctum,
 ſunt in continuo: ergo ipſa mouentur: ſed
 moueri ad motum alterius, eſt per accidens

Ratio.

moueri: ergo punctum quod ad motum
 continui mouetur, de per accidens mouetur.

¶ Quarta conclusio. Indiuifibile quod
 non habet partes in continuo, vt eſt an-
 gelus, moueri potest motu continuo de
 extremo ad extremum nullum relin-
 quendo medium. Hæc conclusio eſt Theo-
 logorum. Sic Sanctus Thomas, & Scotus.
 Ratio eſt: quia cum angelus poſſit eſſe in
 loco pedali, vel bipedali, poterit in proxi-
 mum locum moueri operando ibi: quia
 ratio exiſtendi in loco angelo conuenit:
 quia ibi operatur, vt ſupra dictum eſt.

4. Concluf. S. Tho. p. p. q. 5. art. 2. Sco. in. 2. d. 2. q. 9. & vltima.

¶ Quinta conclusio. Si angelus ponere-
 tur in puncto indiuifibili, non poſſet magis
 moueri motu continuo, quam indiuifibile,
 ſi eſſet ſeparatum. Volo dicere, quod
 ſi angelo competit poſſe moueri motu con-
 tinuo, hoc ſit ea ratione, qua potest eſſe in
 loco diuifibili, & quanto: tamen ſi indiuifibi-
 li ponatur, tunc non potest moueri, ſi-
 cut neque & punctum, ſi daretur ſepara-
 tum. Patet: quia de ratione motus conti-
 nui eſt, continuatio: ſed vbi eſt indiuifibile,
 nullo modo potest: quia vnum indiuifibi-
 le, cum alio non continuatur, cum vnum
 non ſit immediate poſt aliud: ergo nullo
 modo poſſet eſſe continuus motus: dato
 Scotus teneat probabiliter quod ſi punctum
 eſſet ſeparatum, poſſet moueri: quia
 poſſet eſſe ſucceſſio, quæ teneret ex parte
 ſpatij.

5. Concluf.

Ratio.

¶ Sexta conclusio. Si angelus moueatur
 motu diſcontinuo, poterit nunc eſſe in celo,
 & immediate poſt hoc erit in terra: ſi
 tamen motus continuo, non poterit eſſe in
 hoc iſtanti in termino ad quem, & im-
 mediate ante hoc in termino a quo diſtanti,
 vbi quieſcebat. Patet ex ſupradictis: quia ante
 omne mutatum eſſe, erat motus: quieſcere
 autem rem eſt, quod eodem modo ſe ha-
 bet nunc, & prius: quia quies non potest
 deſinere eſſe, niſi per vltimum ſui eſſe. Si
 autem detur vltimum eſſe in termino a
 quo, non potest dari primum eſſe in ter-
 mino ad quem: aliàs duo iſtantiã eſſent
 immediata. Et probatur clariſ verbis. Si an-
 gelus poſſit moueri in iſtanti motu conti-
 nuo eo erit, quod a termino a quo, eſt in
 termino ad quem, indiuifibili: ſed hoc non
 potest eſſe: quia vel in illo eodem indiuifibi-
 li eſt in termino a quo, & in termino ad
 quem: vel in diuerſis iſtantiã: ſi in eodem

Sco. in. 2. d. 2. q. 9.

6. Concluf.

S. Tho. p. p. q. 5. art. 3.

7. Concluf.

dem instanti, repugnat: quia terminus à quo, & terminus ad quem, cum sint contrarij, non possunt esse simul. Nec potest esse quod in vno instanti sit in termino à quo, & immediatè post in alio instanti in termino ad quem: quia cum non sint duo instàtia immediata, in medio tempore mouebatur: & sic motus fuit non in instanti.

Ad argum.
Ad tertiu.

¶ Ad primum, & secundum patet solutio ex dictis.
¶ Ad tertium dicen dum, quod casu dato quod spheræ esset motus in plano perfe-

ctè, sic quod in puncto tangeret, esset motus puncti, sed non per se, sed ad motum ipsius continui, quod concedimus fieri posse: neq; ex motu puncti ad motum corporis sequitur aliqua esse puncta in spatio immediata. Verum est tamen, quod si punctum esset per se separatum, si motu continuo moueretur, moueretur per puncta: vnde de illud mathematicorum, si punctum moueretur per planum, faceret lineam, solum debet intelligi per imaginationem, si per impossibile ita posset moueri.

FINIS SEXTILI bri Physicorum.

LIBER SEPTI-

SEPTIMI LIBER PHYSICORVM.

ARGVMENT. SEPTIMI libri Physicorum.

IN Septimo phisicorum tractat Aristo. ex professo quo pacto mouens, & motum oportet simul esse, & de velocitate motuum, & cōparatione, & proportione adinuicem.

PRIMA SPECVLATIO est. Vtrū sit necessarium quòd mouens, & motum sint simul.

1. Argum.

VIDE TVR quòd non. Sol. & cœlorum influentia mouent omnia ista inferiora agendo, & causando varios motus: & tamen non tangunt, sed grandi inter capedine distant: ergo non est necessaria ista simultas, & approximatio.

2. ¶ Secundò. Aliquod est agens, & mouens, quod non potest tangere mobile: ergo nõ est necessarium mouens, & motum se tangant, vel sint simul. Maior patet: vt Deus, qui omnia mouet: & intelligentiæ motrices cœlorum: quia cum sint spiritus, non possunt tangere corporea.
3. ¶ Tertio. Si esset necessarium mouens, & motum esse simul, maximè esset, quia

alteratio, quæ motus dicitur, solum in tertia specie qualitatis continget, & vt docet Arist. sed motus non terminatur primò ad huiusmodi qualitates non primas: ergo secundum has non est propriè motus, qui requirat contactum cum mobili. Patet: quia albedo, & qualitates secundæ non sunt primus terminus alterationis: quia resultât ex intensiõne, & remissioni primarum qualitatum: ergo secundum has qualitates non est per se alteratio: & sic non requiritur quod mouens, & motum sint simul.

¶ In contrarium est Aristo. in hoc loco.

¶ Pro solutione notandum, quòd agentia quædam sunt immediata, & alia mediata. Immediata sunt illa, quæ sine medio alio agunt: mediata, quæ mediante medio.

In contra.
Notand. 1.

¶ Agens immediatum est duplex: quoddam immediatum immediatione virtutis: aliud immediatum immediatione suppositi. Immediatione virtutis est, quando propria virtute sic agit, quod non recipit ab alio: vt deus. Mediatum mediatione virtutis est, quod agit mediante alio: vt creatura omnis, quæ virtutem agendi non habet immediatè à se, sed à Deo participat. Immediatione suppositi est, quando agit per se, nullo alio supposito medio: vt homo baculum mouens, & intelligentia cœlum: sed mediatione suppositi erit, quando aliquo medio supposito vt si hō baculo moueat lapidem, dicitur mouere lapidem, non immediatè immediatione suppositi, sed mediatè, eo quod homo non tangat lapidem per se, sed mediante baculo. Et sol mouet terrā mediante illuminatione, & plantam gignit per hoc quòd alterat terram. Et hoc agens vocatur mediatum.

Agens im-
mediatum.

Agens me-
diatum.

¶ Secundò aduertendum, quod Deus dicitur esse vbique per essentiam suam: quia ipse immediatè per se, nõ solum immediatione virtutis, sed suppositi, respectu materiæ primæ se habet, quæ ab ipso solū per creationem habet esse: similiter respectu angelorū & respe-

Notan. 2.

s. Tho. p. p. q. 8. ar. 1. & Caier. ibi. & respectu animæ rationalis: & tãdẽ quia cuncta quæ in mundo sunt, vel sunt substantiæ spirituales, vel sunt corporales, quæ in materia sunt, & ipsa materia à solo Deo fit: vt Deus dicatur esse vbique per suam essentiam in omnibus: quia nullares agit, vbi non est. Qua propter angeli si operantur in loco, ratione cuius ibi dicuntur esse, sunt secundum substantiam in loco, in quo aliqui errauerunt, malè interpretantes S. Tho. vt supra tactum est: nam Sanct.

s. Tho. p. p. q. 5. Thom. non negat angelum esse in loco secundum suam substantiam, sed solum dicit operationem esse causam essendi in loco.

1. Concluf. ¶ Prima conclusio. Omne agens & patiens, siue omne mouens, & motum oportet esse simul. Hæc ab Aristot. probatur per inductionem in omni genere motuum: nam in mouentibus motu locali constat, quòd si mouens non esset simul cum mobili, non moueret, & similiter in alterationibus, sol non ageret in terra, nisi mediãte lumine, vel influentia ibi esset simul cum terra, vbi & operatur. Et si augmentans auget, oportet fit simul cū illo quod augetur, & per quod fit augmentatio.

De hoc vide Regi. quo libet. 5. que sto. 18.

* ¶ Et Aristot. tex. i. i. probat conclusio. secundum sensum exteriorem, quia in visu, species rei visibilis debet recipi prius in aère, vt ad potentiam visiuam veniat, & in auditu similiter: ita vt si obturet auris nò sentiatur sonus: & de odoratu, gustu, & tactu. &c.

1. Ratio. ¶ Præterea. Approximatio agentis ad passum in omni actione naturali requisita est: ergo oportet quòd omne agens, & mouens simul sit cum moto. Consequentia est bona. Probatur antecedens. Si in actione naturali approximatio non esset requisita, quodlibet agens in quolibet passo, quãtuncunque remoto, posset agere, sed hoc est falsum, vt constat: ergo approximatio requisita est.

1. Ratio. ¶ Item. Non ad eandem distãtiam omnia agentia agunt: quia quædam ad remotius, propter maiorem virtutem: sed hoc non esset, nisi quia virtus fortioris ante attingit, & est simul cum passo, quàm alterius: ergo sequitur quòd simultas ista requisita est.

Concluf. 2. ¶ Secunda conclusio. Simultas hæc, & attingentia mouentis ad mobile, & agentis ad patiens non secundum immediatam substantiam, sed secundum virtutem intelligenda est. Volo dicere quod cum sit abso-

lutè verū requisitã esse similtatem, nò esse necessarium simul sit quoad suam substantiam agens cum patiente, sed sufficit quòd virtus eius attingat ad passum. Patet. Sol & coelum verè agunt in illis inferioribus: Sol enim, & homo generant hominem: ita men substantia solis non est simul cū ingèrito: quia sol non est in terra, vbi homo generatur, sed in 4. coelo: sequitur ergo quòd similtas secundum substantiam non intelligitur. Idem de omnibus astris influentibus dicendum est.

¶ Item. Ignis calefacit calefaciendo aërem, qui aër calidus calida alia reddit: tamen non attingit ad illa alia calida, ignis secundum substantiam: sicut aquam quam calefacit ignis non attingit immediatè, sed solum cacabum aëneum, in quo aqua est: ergo similtas secundum substantiam requisita non est.

¶ Sed quòd secundum virtutem intelligatur, patet. Ex prima conclusione requisitum constat quòd mouens, & mobile sint simul: & non possunt esse simul, nisi secundum virtutem, vel secundum substantiam: sed similtas secundum substantiam requisita non est: sufficit ergo illa quæ secundum virtutem est, ratione cuius fit motus.

¶ Et ex hoc venit, quòd quanto agens fortius, ad maiorem agat distãtiam secundum suam substantiam: quia virtus eius quanto fortior, ad remotius se extendit, & prius, est simul cum passo, quàm sit virtus debilioris agentis.

* ¶ Quòd si obijcias de sole alterante ista inferiora: cum tamen coelos medios non alteret: & de magnete, attrahente ferrum, in certa distãtiam, cum tamen non attrahat tangendo: & idem de fascinantibus oculis.

Solutio est, nam & si in omni alteratione quæ fit per medium, prius medium alteretur: ob quod similtas & tactus intelligatur agentis, & patientis: non tamen semper in medio, eiusdem rationis erit, sicut in ultimo: sed id erit secundum naturam medij, & in ultimo: secundum naturam ultimi ob quod sol agens in ista inferiora calore & lumine, coelos medios nò calefacit: quia capaces nò sunt, illuminat tñ. Sic & magnes anteq ferrum alteret, & trahat, aërem mediũ alterat: per quod tangit, sed non alterat aërem trahendo: sed ibi imprimendo suam qualitatem, quæ perueniat vsque ad ferrum: quia huius alterationis aër est capax, sicut piscis ca-

Ratio. p. p. Aristot. 2. phys. t. 26.

Ratio.

2. Ratio.

Ratio. 2. p.

* Instantia.

Solutio.

ptus manus piscatoris à proprietate obstu-
pescere facit: non tamen rete, quia non est
et pax stuporis.

3. Concluf.

¶ Tertia conclusio. In agente, vel mouente in quo virtus non distinguitur ab eius substantia, simultas virtutis, arguit essentie similtatem: ita vt vbicunq; operatur, sit secundum suam substantiam. Probatur: quia simultas requisita est, saltem virtutis: ergo si virtus idem est quod essentia, ibi & essentia simultas requisita erit: quia aliàs si datur simultas virtutis, & non essentia, virtus ab essentia esset distincta, quod est contra præsuppositum.

Ratio.

4. Concluf.

¶ Quarta conclusio. Quia virtus Dei non distinguitur ab eius essentia, sed est ipsemet Deus, est vbique secundum essentiam, præsentiam, & potentiam. Patet conclusio ex tertia. Quod Dei virtus non distinguitur ab eius essentia constat: quia quicquid in Deo est, est ipsemet Deus. Si quæ sunt in Deo, quæ in creaturis accidentia, in deo per modum substantia: sunt: vt probant Theologi: de quibus alibi. Tunc sic. Deus est secundum substantiam, vbicunq; est sua virtus: sed sua virtus attingit à sine vsque ad finem, disponens omnia sua uiter. Ipse est qui operatur omnia in omnibus: ipse est qui obseruat omnia. Ipse est sine quo nihil possumus operari. Ipse est qui siue in celo, siue in terra adest: ergo ipse secundum suam essentiam vbique est. Et sic probant Theologi Deum in omni loco esse, & Deo omnia plena esse. & B. August. dicit de Deo, quod ipse sit in omnibus, & extra omnia, & intime penetrans omnia, cum tamen non sit pars alicuius, sed ex diametro (vt aiunt) distinguantur, & in infinitum distent.

Theolog. in 1. sen. d. 37. S. Tho. 1. p. q. 8. art. 2. D. Augu. 5. de tri. ca. 1. Sapient. 8. 1. Corin. 12. Esaiæ. 29. Hebræo. 1. Philip. 2.

D. August.

¶ Quinta conclusio. Quia virtus cuiuslibet creature accidens est distinctum ab eius essentia, ex hoc quod mouet, vel operatur in aliquo passo, non concludi potest ibi esse simul substantiam, vel essentiam. Ista conclusio est aperta ex præcedentibus. Quod in creaturis virtus qua operatur sit accidens patet. Ignis calore calefacit, qui calor non est forma substantialis, & aqua frigiditate frigefacit: & sol mediante lumine, vel influenza operatur: cum ergo ista sic operentur, eo quod operentur, non est substantia argumentum: quia potest esse virtus attingens, sine hoc quod substantia attingat.

5. Concluf.

¶ Sexta conclusio. Simultas requisita mouentis ad mobile, & agentis ad passum, illa quæ continguitatis est intelligitur. Ex superioribus constat, quæ sunt, quæ continguita dicuntur, & quæ continua, & quæ consequenter se habentia. Quando ergo dicimus oportet quod simul sint agens & passum, non debet intelligi continua, & continuu: quia non potest intelligi, maxime cum illa quæ specie differunt, & continuari non possint: sed intelligitur continguitas, & hæc requisita est, ita quod si virtus non sit simul cum passo, nihil fiet. Probatur conclusio. Simultas est requisita, & non continua, neque sufficit se habeant consequenter: quia si medium sit alterius rationis, ad magnam distantiam non fiet actio: requiritur ergo simultas continguitatis, ita vt virtus & passum sint simul.

¶ Quapropter ex hoc quod sol in terra operet,

licet probemus, ibi esse virtutem eius, non probatur quod ibi sit præsentia: sua substantia: quia virtus eius attingit median-
tibus alijs corporibus, ad illum locum inferiorem: vt ignis producendo calorem in loco, & corpore sibi proximo, & immediato, potest ad distans per hoc quod rursus ille calor receptus in aliquo subiecto, potest calefacere aliud corpus sibi proximum: & illud aliud, ob quod ab quibus corporibus inter medijs ignis potest operari: tamen eius virtus dicitur simul esse, & attingere, siue sit mediata, vel immediata, tandem virtus attingit.

9. q. 1. d. 2. 20. 3. d. 1. d. 2. d. 3. d. 4. d. 5. d. 6. d. 7. d. 8. d. 9. d. 10. d. 11. d. 12. d. 13. d. 14. d. 15. d. 16. d. 17. d. 18. d. 19. d. 20. d. 21. d. 22. d. 23. d. 24. d. 25. d. 26. d. 27. d. 28. d. 29. d. 30. d. 31. d. 32. d. 33. d. 34. d. 35. d. 36. d. 37. d. 38. d. 39. d. 40. d. 41. d. 42. d. 43. d. 44. d. 45. d. 46. d. 47. d. 48. d. 49. d. 50. d. 51. d. 52. d. 53. d. 54. d. 55. d. 56. d. 57. d. 58. d. 59. d. 60. d. 61. d. 62. d. 63. d. 64. d. 65. d. 66. d. 67. d. 68. d. 69. d. 70. d. 71. d. 72. d. 73. d. 74. d. 75. d. 76. d. 77. d. 78. d. 79. d. 80. d. 81. d. 82. d. 83. d. 84. d. 85. d. 86. d. 87. d. 88. d. 89. d. 90. d. 91. d. 92. d. 93. d. 94. d. 95. d. 96. d. 97. d. 98. d. 99. d. 100. d.

¶ Septima conclusio. Alterationis motus non fit per se primo ad omnes quatuor species qualitatis, nisi solum ad tertiam. Hæc est Aristotel. in isto loco. Pro probatione oportet in memoriam reuocare quæ ipse Aristotel. dicit in prædicamento qualitatis, & nos ibi exposuimus: quo pacto quatuor dicantur species qualitatis. Prima. Habitus, & dispositio. Secunda. Naturalis potentia, & impotentia. Tertia. Passio, & separabilis qualitas. Quarta. Forma, & figura. Dicit ergo conclusio, quod dato per alterationis motum qualitas solet perdisi, vel acquiri quia motus alterationis est circa qualitatem: sicut augmentationis circa quantitatem: tamen proprie, & per se primo solum in tertia specie motus in prima, quæ habitus, & dispositio, neque in secunda quæ naturalis potentia, & impotentia, neque in quarta, quæ forma, & figura, sed in tertia, vbi ponuntur qualitates tangibiles.

6. Concluf.

7. Concluf.

S. Tho. 1. p. q. 49.

biles primæ, quæ sunt: caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas.

Notan.

¶ Est etiam considerandum, quòd ad qualitatem esse per se primò motum est, quod huiusmodi qualitas sit terminus primo acquisitus per talem motum, quod Aristot. exponit dicens: ad calorem est per se calefactio: sicuti ad substantiam per se primò generatio, & ad quantitatem per se primò augmentatio.

Ratio cõcl.

¶ Probatur conclusio. Secundum illas qualitates per se primò motus est alterationis, secundum quas formarum contrarietas attenditur: sed contrarietas in formis secundum qualitates in tertia specie est: ergo secundum illas per se primò motus est alterationis. Probatur maior. Omnis alteratio generationis, & corruptionis via est: vt doce: Aristotel. si ergo est via, & generatio fit per acquisitionem nouæ formæ expulsa præsentanea, opus est sit per contrarias qualitates introductas ad formam introducendam, quæ contrarietur qualitibus formæ præexistentis: vt ipsi expulsi, & forma etiam expellatur: & contrarijs introductis, forma alia introducat ur.

Ratio. 2.

¶ Præterea. Secundum illas qualitates est per se primò motus alterationis, ad quas per se primò terminatur motus: sed motus de se primò non terminatur ad aliam speciem qualitatis, nisi ad tertiam: quia non ad habitum, & dispositionem primò: neque ad naturalem potentiam, & impotentiam: neque ad formam, aut figuram: quia omnes istæ species pendent ex aliquo temperamento, vel actione præcedenti ex aliqua temperamento, vel actione præcedenti qualitatum, quæ sunt in tertia specie: si enim per motum alterationis, aliquid deberet acquirere naturalem potentiam ad frangi, vel pati, vel infirmari, oportet prius intelligere calorem, vel frigiditatem: humiditatem, vel siccitatem, ex quarum qualitatum dispositione varia, & temperamento, sequitur qualitas illa, quæ in secunda specie qualitatis erat.

¶ Et quia in tertia specie qualitatis non solum ponuntur illæ quatuor qualitates nominatæ, quæ primæ dicuntur, sed aliæ quæ secundæ qualitates sunt: vt albedo, dulcedo, etiam ad istas est per se primò motus alterationis: quia in motu dealbationis primò, & per se terminus albedo est, & dulcorationis dulcedo, & sic de alijs. Neque istæ

secundæ qualitates consistunt in temperamento primarum qualitatum, ad modum quo sanitas, sed sunt qualitates mediæ resultant ex tali, aut tali ratione caloris, vel frigiditatis, cum tali, aut tali temperamento humidi, vel sicci, quæ qualitates per se tendunt vel ad corruptionem, vel ad cõseruationem rei.

¶ * Et Aristot. in tex. 15. & 16. probat ex * proposito: quòd in tertia specie qualitatis, vbi forma & figura nõ sit alteratio: & quia in alteratione qualitas prædicat in recto & concreto de subiecto alterabili: & è contrario: vt sic aqua est calida, & calida est aqua, sed in quarta specie non sic: quia hæc est falsa triangulus est lignum. &c. Secundò, quãdo quid alteratur non perficitur, sed quando fit figura perficitur id in quo est. 2. probat in tex. 17. & 18. quòd non sit alteratio in prima specie: quia in relatione non est alteratio, quia in ea nõ est motus, sed habitus corporis, vt agilitas, sanitas, pulchritudo, &c. dicunt relationem neque in moralibus habitibus: quia perficitur subiectu p virtutem: ergo non alteratur &c. in secunda specie qualitatis quòd non sit alteratio, non probat Aristot. tanquam per se notum: quia talia sequuntur naturam ipsam velut proprietates: vnde eadem generatione producuntur: & sic potius sunt generatione, q̄ alteratione. &c. & vide latius in philosoph. ¶ Ad argumenta patet solutio ex dictis.

Ad argum.

SECUNDA SPECVLA.
septimi Physico. Vtrum quilibet motus cuiuslibet motui possit comparari.

Videtur quòd sic: quia motus circularis motui recto est comparabilis. Probatur. Si isti motus adinuem non essent comparabiles, maxime esset, quia ipsa quantitas circularis, vel polygonia figura rectæ, lineæ non possent comparari: sed sunt adinuem comparabiles: ergo & motus circularis, & rectus. Maior est Aristot. Probatur minor: quia geometræ doctriam centriangulum dari æqualem figuræ, quadratæ, & Euclides demonstrat inter polygonias figuras, quarum periphæria sunt

1. Argum.

Euclides

L 4 æquales,

æquales, quanto figura sit plurium angularum, tanto area capaxior, & ob id circularis omnium capacissima: ergo cum data adhuc specifica differentia figurarum est comparatio, & proportio. Et similiter in motibus erit comparatio ad velocitatem.

Confirma.

¶ Confirmatur. Contra id quod traditur de circuli quadratura argumentor. Datur circulus, qui sit quadrato æqualis: & non solum hoc est scibile, vt Aristotel. in primo huius docet, cuius non datur scientia, sed est scibile, cuius data est scientia: vt probat Nicolaus Cuffian⁹ in tractatu proprio, & Carolus Bobilus, Brabardinus, & ante omnes Boëtius.

Cuffia.
Carolus.
Brabar.
Boëtius.

¶ Item. Circuli ad diametrum eius, dicunt esse triplam sexquialteram, qualis est inter quatuordecim & quaternarium: ergo tali proportionem velocius mouebitur id quod per circulum circumfertur, quam id quod eodem tempore solum diametrum pertranseat: ergo motus circularis recto erit comparabilis.

2. ¶ Secundò. Motus localis motui alterationis est comparabilis: ergo omnis motus omni motui poterit comparari. Patet antecedens: vt si in vna hora ignis calorem extendat per pedalem quantitatem ligni, quam quantitatem lignum acquisierat per duas horas: motus alterationis est duplo velocior, quam augmentationis: tunc aliquod quod mouetur, in medietate horæ percurrat totam illam quantitatem, in duplo velocior esset motus localis, quam fuerit alterationis: ergo sequitur quod comparatio est motuum omnium.

In contra.

¶ In contrarium est Aristoteles in isto loco. textu. 2. 1.

Notand. 1.

¶ Pro solutione oportet intelligere, quòd intentio philosophi est, ostendere vnum primum motorem: de quo in sequenti lib. & ob id in isto. 7. tractat nonnulla, quæ eò tendit: & ostendit, quòd sit etiam quidam primus motus, qui sit mensura omnium aliorum: & ex hoc habuit motuum, vt hic quaerat, an omnes motus sint comparabiles adinucem. Pro parte affirmatiua facit, quòd omnes motus conueniant in vna ratione mensuræ, quæ prima est, scilicet, motus primi mobilis. Pro parte tamen negatiua, sunt quæ hic facit de motu recto, & circulari, & de motu locali, & motu alterationis, qui differunt specie.

¶ Secundò est notandum, quòd Aristote. Noatn. 2. cum ex proposito disputet, q. non respondet in forma, sed vt tranque partem velut dubiam relinquit: qua ratione sunt qui affirmant, Aristot. non negare, posse esse comparationem inter motum circularem, & rectum, sed tantum proponit argumenta ad partem negatiuam, quæ relinquit insoluta. Alijs tamen placet, quòd illa argumentatio negatiua, sit responsio negatiua, more Peripatetico, & ob id Comment. rationem reddit cur linea circularis, & linea recta non sint magnitudine comparabiles: quia neutra potest alteri supponi vt appareat æqualitas, vel excessus: vt supponatur duæ lineæ rectæ: neque motus qui per eas fiunt sunt comparabiles: tamen Soto in quæstio. 2. super hunc. 7. dicit Aristotel. sententiam esse, non omnes motus adinucem comparabiles, & esse ingeniosam valde, in qua nisi lector sit diligens, hallucinabitur, vt ipse ait.

Alber. q. 5.

Comment.
tex. 2. 1.

Soto.

¶ Præsupponendum est non esse idem duarum quantitatum vnam esse altera maiorem, aut minorem, & esse commensurabiles. Ad hoc enim quòd commensurabiles sint, requiritur sit inter eas rationalis proportio, hoc est, ab aliquo numero denominata, puta, aut dupla, aut sexquialtera: ad quòd requiritur vt vna pars aliquota vnius sit aliquota alterius, quæ sit mensura vtriusque: tunc illæ quantitates habent se sicut numeri, in quibus vnitas communis mensura est: qua ratione omnes numeri sunt commensurabiles: ob quòd diameter quadrati, & costa eiusdem sunt incommensurabilia: vt Aristotel. in multis locis tradit, & probatur infra: & tamen vna alia maior est.

¶ Ex isto fundamento probatur lineam rectam circulari esse incommensurabilem: quia non potest dari vna vtriusque mensura: nam linea recta illa longior est, cuius extrema, quæ sunt puncta, magis adinucem distant: & circularis illa maior, cuius portio circuli est maior: sed portio circuli diuersorum circularum regula certa non est, neque potest esse rectæ lineæ comparatio.

¶ Ex isto etiam inferitur, motum circularem non esse comparabilem recto motui: quia, illa sola sunt commensurabilia, quæ eadem mensura mensurari possunt. His suppositis, respondetur.

¶ Pri-

1. Cōclusiō. ¶ Prima conclusio. Comparatione proprie dicta non potest comparari motui recto, motus circularis, sicut neque motus alterationis motui augmentationis.

Prima rō.
Non omnis
motus est
cōparabilis

¶ Probatur conclusio. Illa solum proprie cōparari possunt, quæ proprie sunt commensurabilia: sed motus rectus, & circularis non sunt commensurabiles adinuicem: ergo non sunt proprie comparabiles. Maior est nota: probatur minor: quia vtriusq; nō datur vna certa mēsurā, quæ velut pars aliquota vtriusq; sit, sicut contingit in numeris, qui adinuicem comparantur. Patet: quia pars aliquota lineæ potest esse certa pars eiusdem, quæ toties sumpta adæquet, siue sit quarta, vel sexta, vel quæuis alia: sed ista non poterit mensurare circulum: quia siue semel, siue bis, siue ceteris, nunquā per partem lineæ rectæ erit circulus adæquate mensuratus. Neque pars aliquota circuli poterit esse mensura lineæ rectæ. Manet ergo non esse adinuicem cōparabiles motus: quandoquidem, neque quantitates ipsæ, penes quas contingit, possunt commensurari, etiam si vna figura alia maior, vel minor dicatur: quia aliud est, vt diximus, quantitatem esse maiorem, vel minorem altera: aliud est ei esse commensurabilem.

Ratio. 2.

¶ Præterea. Ad hoc quod motus circularis recto sit comparabilis, requiritur q̄ velocitas in motu vtriusq; eodem modo consideretur: sed non consideratur eodem modo: ergo non est proprie comparatio. Patet: quia stat eandem esse velocitatem circueundi, quando nō est eadem velocitas motus: sed in recto solum attenditur velocitas motus penes longitudinem discretæ lineæ: velocitas vero circulationis attenditur penes hoc, quod in tanto tempore tales anguli describantur circa idem centrum: vt si tria sint mobilia, & circuirent in eodem tempore hos tres circulos, sic vt quo tempore infimum mobile mouetur moueatur superius, & medium: tunc omnes æqualiter circuirent, quia idem angulum constituunt respectu centri: sicut orbis cœlestes omnes æqualiter circueunt. Nam si angelus motor orbis cum eo moueatur, & quilibet sit in suo orbe, in eadem proportionē, & parte correspondente inferiori, & superiori, in eodem tempore perficiunt circulationem: quia

semper constituunt angulos æquales in tali motu: tamen nō sequitur quod æquè velociter: quia ille, qui in supremo orbe velocius mouetur, quàm ille qui in infimo, quandoquidem maius spatium pertransit in eodem tempore: sed in motu recto non est hæc diuersitas. De hoc bene Albertus de Saxonia in hoc septimo, quæstione quinta, conclusio. 3.

Albertus de Saxonia

¶ Et Aristot. tex. 2. 1. & 2. 2. & 2. 3. ad comparationem proprie, nonnullas ponit conditiones, nempe tres. Prima quod prædicatum in quo fit comparatio, prædicatur de vtroque extremo comparabili vniuoce, propter hoc hæc cōparatio nulla est, vox Socratis est acutior gladio. Secunda conditio: quod illud in quo fit comparatio, habeat idem susceptiuum: quia propter non est hæc bona comparatio vox Socratis est maior Socrate: quia magnitudo recipitur in Socrate prout est subtilitas, sed recipitur in voce, prout est sonus fortiter immutans auditum. Tertia conditio, quod prædicatum, in quo est comparatio debet esse species specialissima, quapropter non est hæc propriissima comparatio, Plato est sapientior Socrate, sed oportet in specie dicere in Dialectica, vel in Physica, &c. Hæc pro pleniori intelligentia sint notata.

* gladius

circulo

circulo

¶ Secunda conclusio. Comparatione largè dicta, motus differentes specie adinuicem comparabiles sunt: vt motus curuus motui recto, & motus augmentationis motui alterationis. Probatur: quia si non posset fieri comparatio, maxime, quia linea recta, & linea curua non sunt comparabiles: sed cōparantur, vt patet: quia chorda est minor arcu.

2. Cōclusiō

Prima rō.

¶ Item. Figura quadrata circulo comparatur: imo contendebat adæquare Archimedes. Et aliqui putant de quadratura circuli scientiam iam esse. Eodem modo videtur quod motus augmentationis, etsi à motu alterationis differat, quod posset fieri comparatio: vt secundū argumentum probabat: sed dicitur larga comparatio: vt loqui solemus. Maius est huius frigus, quàm alterius albedo, & maior est huius scientia, quàm sit alterius virtus, quæ tamen specie differunt.

Secunda rō.

Cuffi.
Bobilu.
Brabar.

¶ Ad primum respondemus, concedendo sic esse, vt dicatur linea recta maior, vel mi

Ad argumētum primū

L. 5. cap. 1. not

nor circulari, & figura vna maior altera, etiam si specie differant: tamen non sequitur quod illæ figuræ sint adinuicem commensurabiles: aliud est enim vna alia esse maiorem, aliud esse commensurabiles proportionem, quæ rationalis videtur: nam ad esse commensurabilia proprie, requisitum est, quod vtriusque detur aliqua certa mensura, quæ sit vt pars aliquota: sicut in numeris diximus contingere: quapropter sunt adinuicem mensurabiles: sed in linea recta, & circulari non est dabilis aliqua talis certa pars, quæ mensuræ habeat rationem.

Ad esse con-
mensurabi-
lia, requiritur
aliquid esse mensu-
ra vtriusque:

1. Solutio.

¶ Secundo potest solui argumentum primum iuxta conclusionem. 2. vt possit fieri comparatio quidem, sed non propria, sed largo modo: vt illa, quæ adinuicem maiora, vel minora dicuntur comparari, dicantur & mensurari, siue sit proportio rationalis, siue irrationalis, quo pacto augmentationem alterationi, potest quis comparare.

Ad confirm.

¶ Ad id quod dicebatur in confirmatione de circuli quadratura, quod sit scientia, per quam possit esse æquatio istarum figurarum: dicendum, quod dato ita sit, vt talis sit inuenta scientia, nihil contra nos: quia nunquam motus per circulum factus, poterit æquari illi qui per rectam: nam dato duobus mobilibus mouerentur æqua velocitate, vnū per lineam circularem, & aliud per rectam: citius mouetur quod per rectam, vt si formemus lineam æqualem rectæ in quadrato, tunc mobile quod mouetur per quadratum, dum ad angulum peruenit eadem velocitate, non pertransibit tantam portionem angularem, quantum aliud mobile, rectam: & eadem ratione si eadem linea disponatur in figura plurium angulorum, eadem velocitate non transibit totam eodem tempore: quo fit, vt non sint commensurabiles proprie.

Euclides.

¶ Demus aliud exemplum, supposito quod dicit Euclides, quod in figuris polygoniis quantum plurium angulorum, tanto area capacior, vbi probat, vnam figuram aliam maiorem, sed non esse rationalem proportionem: imò ex eo sumitur ratio pro conclusione, quod si per lineam circularem, & alia per rectam eadem velocitate quæ moueatur, non pertransibit vtrâque in eodem tempore: quia plus temporis in circulari: nam data linea recta bipedali, si ex eadem fieret triangulus, maiori tempore opus esset, vt eadem celeritate percurreret, & si fi-

ret quadratum, maius tempus, & si pentagonus, maior, & sic consequenter vsque ad circulum: quia ex hypothesi, semper capacior area esset amplior: ergo si mobile, debet pertransire eandem figuram in eodem tempore, necesse habet celeriore motum adhibere.

¶ Ad illud de proportione circuli ad suam diametrum, quod sit tripla sexquialtera, dicendum non esse exactam, sed paulo plus, minus vè, & quando dederimus hoc, esse rationem quantitatis, sed maneret incommensurabilitas in velocitate motus: quia maior esset mora in circulari, quam in recta via.

¶ Ad secundum patet solutio ex secunda conclusione.

¶ SPECVLATIO TERTIA. De proportionibus.

PECVLATIO tertia. Vtrum saltem omnis quantitas omni quantitati sit comparabilis, sic quæ mensurari possint adinuicem.

¶ Videtur quod sic. In illis quæ sunt eiusdem speciei, & vniuoca, vt Aristot. probat, comparatio est: sed omnis quantitas continua, est eiusdem speciei cum alia continua: ergo poterit esse comparatio, & commensuratio.

Argumentu.

¶ In contrarium est: quia costa quadrati diametro & incommensurabilis.

¶ In presentiarum de quantitatum comparatione de proportione agendum, quantum tractatum seorsum aliqui constituunt de proportionibus, visum tamen est necessarium hic tractare per vnicam speculationem: maxime, quia regulæ positæ ab Arist. de motuum velocitate, non possunt intelligi, ignoratis proportionibus.

In contra.

¶ Proportio idem est quod habitudo aliquorum adinuicem: & hæc quantitates erunt: sic Boëtius definit, esse duarum quantitatum habitudo certa. Quantitas est duplex, vt ex prædicamentis constat: continua, & discreta. Continua, cuius partes ad vnum copulantur terminum communem. Discreta, cuius partes non copulantur, vt numeri. De vtraque erit dicendum, sed

Proportio-
nis definitio.

Augustinus
in huiusmodi

dum, sed maximè de habitudine quantita-
tis, quæ discreta est, in præsentiarû sermo
erit, atq; exactam definitionem proponen-
tes, dicemus proportionem esse, duarum
quantitatum habitudinem. Duarû, ad dif-
ferentiam proportionalitatis geometricæ,
est habitudo proportionû, & ad minus in-
ter tres quantitates debet inueniri: vt infe-
rius ostendemus: sed oportet intelligas se-
cundû id quod vtriq; earû quantitatû con-
uenit: quia quantitas discreta continet nō
erit comparabilis: nec proportio: quia nil
vtriq; conuenit: sed debet fieri comparatio
quantitatis cōtinuæ ad aliam quantitatem
continuum, & discretæ ad discretam. Quod
si quātitatem non solûm molis intelligas,
sed virtutis, etiam iuxta doctrinā B. Augu-
iam nō solûm proportio erit, & cōparatio
quantitatû molis adinuicem, sed etiā perfe-
ctiōis: vt si fiat vnus ad aliā speciē cōpara-
tio in essentiali perfectiōe, & indiuidui ad
indiuiduû: sicut fit numeri ad numerum: ac
si dicamus hominis essentialē perfectiō-
nem in duplo esse ad elephantinam, & equi-
nā, huic esse in subdupla proportiōe: Qua
ratione aliqui in isto. 7. lib. solent tractare
de huiusmodi rationum cōparatiōe, quā-
tum ad essentialē perfectiōem. Qui vo-
luerit poterit de huiusmodi proportioni-
bus legere Brabardinum in sua arithmeti-
ca: Silicium Archiepiscopum Toletanum:
Albertum de Saxonia in tractatu propor-
tionû: Petrum Ciruelo in suo de arithme-
tica, & Aluarum Thomam in suo de tripli-
ci motu in principio, & Petrum à Spinosa.

Proportio-
nis ex acta
definitio.

B. August.

Brabar.

Siliceus.
Saxonia.
Ciruelo.
Aluarus.
Spinosa.

Diuisio. 1.

Diuisio. 2.
Maioris in-
æqualitatis

Minoris in
æqualitatis

Diuisio. 3.
Rationalis.

¶ Diuiditur primò proportio, vt quædam
sit æqualitatis: alia dicatur inæqualitatis.
Illa, est quæ inter æqualia, & hæc inter in-
æqualia.
¶ Diuiditur etiā illa quæ inter inæqualia:
quædā quæ maioris inæqualitatis dicitur:
& est, quādo maior numerus minori cōpa-
ratur: vt si quaternarium binario cōpares,
ponendo duplam proportionem. Minoris
inæqualitatis est, quando minoris numeri
ad maiorem, vt si binarium quaternario cō-
pares, quæ ad differentiam alterius subdu-
pla vocabitur. Itaque posthac tenendum,
quod si minor ad maiorem cōparatur, sub-
dicitur: vt subdupla, subtripla, subquadru-
pla, &c. Si maior ad maiorem, dicetur du-
pla, tripla, quadrupla.
¶ An proportio sit realitas quædam distin-
cta à rebus ipsiis proportionatis, disputatio

est, sicut de relatione in prædicamento re-
lationis: verò similis est, non esse aliā rem
distinctam ab ipsis comparatis: quauis
non sit substantia formaliter proportio,
neque quantitas sit proportio, vt admo-
nuimus non semel. Neque proportio est
nomen collectiuum, quod supponat pro
vtroque extremo, inter quæ est proportio,
sed si maiorem minori compares, in maio-
ri ponitur proportio: quia ibi habitudo
& relatio, & si maiorem maiori, in mi-
nori ponenda erit.

¶ Rursus. Proportio, quædam dicitur ratio
nalis: alia irrationalis. Rationalis est, duarû
quātitatum proportio, quibus aliqua pars
aliquota cōmunis est in continua quanti-
tate, vt hominis ad pedem, vel cubitum:
quia tot pedes habet homo, vel tot cubitû,
& sic cubiti ad pedem, pedis ad palmû, pal-
mi ad digitum. Continet palmus quatuor
digitos ex transuerso, & pes quatuor pal-
mos, sic quod palmus, quarta pars pedis,
& sexta sit cubiti: quia sex quipes facit cu-
bitum.

¶ In quantitate discreta, vt ternarij ad qua-
ternariû, est sex quitertia, & vnitas est pars
aliquota. Pars aliquota dicitur, quæ aliquo-
ties sumpta, suum totum constituit, vt si di-
gitum quater sumas, reddit palmum: si pal-
mum quater reddit pedem, & si cubitum
quater, constituit hominis quantitatem, si
naturalibus credimus. In discreta quantita-
te vnitas est pars aliquota: quia aliquoties
sumpta, efficit quæcunq; numerum. Bina-
rius erit senarij pars aliquota: quia ter sum-
ptus senariû efficit. Sed ad partem aliquo-
tam oportet, quod totum suum constituat
adæquate: vnde binarius non est pars ali-
quota ternarij: quia neq; bis constituet ter-
nariû, neq; binarius erit pars aliquota qui-
narij: quia si solûm bis, non constituit, sed
deficit: si ter, excedit: non aliquota dicitur,
quod non reddit suum totum, vt est bina-
rius in ternario, & in quinario, & propor-
tionabiliter in alijs numeris.

¶ Proportio irrationalis illa erit, quæ est
duarum quātitatum, in quibus non datur
aliqua pars aliquota communis: vt est co-
stæ quadrati ad diametrum: de quo infra.
Sequitur quod omnis proportio inter duos
numeros est rationalis, nã cessariò: quia in-
ter ipsos aliqua pars erit aliquota. Est im-
vnitas: quia quilibet numerus, ex vnitate
multiplicatis constans est.

Diuisio. 3.
Rationalis.

Pars aliquota

Pars aliquota

Pars nō ali-
quota.

Irrationalis
proportio.

¶ Propor-

Diuisio. 4. ¶ Proportio rationalis rursus diuidit, quæ inæqualitatis est: quædam multiplex super particularis, superpatiens: multiplex super particularis, multiplex superpatiens. Multiplex illa est, in qua maior numerus continet minorem pluries, adæquatè tamen: vt est quaternarij. ad binariũ, quæ dicitur pluries: qua propter ternarius ad binarium, nõ est multiplex: quia solum continet semel. Dicitur adæquatè, quapropter quinarius ad binarium, non est multiplex: quia licet bis cõtineat binarium, tamen non adæquatè: quia adhuc est vnitas. Denominatur sic, vt quæ bis adæquatè continet, dicatur dupla: quæ ter, tripla: & sic consequenter datur exemplum.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

¶ Superiorioris ad inferiorẽ, dupla, tripla, quadrupla &c. Inferioris ad superiorẽ, subdupla, subtripla. &c. Notandum quod in multiplicib⁹ datur minima, quæ dupla est, sed non potest dari maxima.

Superparticularis. ¶ Super particularis est, in qua maior numerus continet minorem semel, & cũ hoc aliqua pars aliquota minoris supereff: vt ternarius cõtinet binarium semel, & vltra, vnitatẽ, quæ est medietas minoris, & pars aliquota eius, & sic quaternarius respectu ternarij. Et sunt plures species: videlicet, sexquialtera, sexquitertia, sexquiquarta, &c. Sexquialtera dicitur, quæ continet totum minorem, & adhuc medietatem eius: vt est. 3. ad. 2. & 6. ad. 4. & 12. ad. 8. Sexquitertia dicitur, quæ continet totũ, adhuc 3. partem: vt est. 4. ad. 3. Sexquiquarta erit, quæ continet totum, & adhuc quartã partem: vt. 5. ad. 4.

Sexquialtera. Sexquitertia. Sexquiquarta.

Superpartiens. ¶ Superpartiens est, quæ cõtinet minorem numerũ, & supersunt aliqua partes aliquota minoris, quæ non faciũt vnã minoris: vt est. 5. ad. 3. semel continet quinarius ternarium, & supersunt duæ vnitates, quarũ quelibet esset pars aliquota ternarij: sed simul iunctæ non faciunt vnã aliquotã: sunt tamen duæ tertiæ. Ternarij dicuntur superbipartientstertias. Et. 7. ad. 4. est supertripartiens quartas. & 9. ad. 5. superquadrupartiens quintas. Exempla sunt.

5. 7. 9. 11. 13. 15. 17. 19. 21. 23. 25. 27. 29. 31. 33. 35. 37. 39. 41. 43. 45. 47. 49. 51. 53. 55. 57. 59. 61. 63. 65. 67. 69. 71. 73. 75. 77. 79. 81. 83. 85. 87. 89. 91. 93. 95. 97. 99. 100.

Multiplex superparticularis. ¶ Multiplex superparticularis est, quando numerus maior minorẽ cõtinet pluries, & adhuc partem aliquotã eius: vt quinarij ad

binariũ est multiplex superparticularis dupla sexquialtera: quia cõtinet minorẽ bis, & adhuc vnitatẽ, quæ est medietas binarij. Et septenarij ad ternarium est dupla sexquitertia.

¶ Multiplex superpartiens est, quando maior numerus minorem continet pluries, & eo multiplex, & vltra aliquam partem, quæ cum non sit aliquota, est superbipartiens, & denominabitur iuxta conditionem partis: vt. 8. ad. 3. cõtinet minorem bis, & cum hoc binarium, qui nõ est pars aliquota ternarij, & sunt duæ tertiæ: ob id dicitur dupla superbipartiens tertias: & sic de alijs.

8. 11. 14. 17. 20. 23. 26. 29. 32. 35. 38. 41. 44. 47. 50. 53. 56. 59. 62. 65. 68. 71. 74. 77. 80. 83. 86. 89. 92. 95. 98. 100.

¶ Solent ponere regulas ad generationem harum proportionũ: sed quia non sunt faciles, & non agitur ex proposito hĩc de proportionibus, sed solum vt seruiũt ad debitam intelligentiã Aristoteli. ẽ consulto multa missa facimus: breuiter tamen apponamus nonnullas regulas. Quarum prima.

¶ Si quis vult generare multiplices proportionẽs, faciet faciliẽ, desumpta radice eã duplicãdo, si duplam: vt sic. 1. & 2. radix multiplicis. Si vtrunq; duplex, erit dupla: nempe. 2. & 4. Et si triplicis radicem triplices, triplam generabis: vt in. 1. 3. triplicãdo erit 3. & 9. quæ est tripla. Sic similiter accipiendo radicẽ quadruplã.

¶ In superparticulari capiẽdo primã sexquialterã. 2. 3. & primã sexquitertiã. 3. & 4. multiplicabũtur superscriptis in vno ordine omnib⁹ numeris excedẽtibus se maiori numero radicis, respõdentẽ subserpseris numero sexcedẽtes nũero minori: vt quã prima radix sexquialterẽ est. 2. 3. cõstituas sic 3. 6. 9. 12. 15. ¶ In istis inuenies omnes 2. 4. 6. 8. 10. esse sexquialteras, sic ordinatim procedẽdo in superioriferie semper distãtia vnus radicis, & in inferiori alterius.

¶ In sexquitertijs eodem modo. 4. 8. 12. 16. 20. 3. 6. 9. 12. 15.

¶ In superbipartiens tertia prima est. 5. 10. 15. 20. 25. 3. 6. 9. 12. 15.

¶ Nũc de pportionalitate aliqd differam⁹.

¶ Proportionalitas est proportio proportionũ: vt scilicet q̃ eodem modo, quo se habet duo numeri adinuicẽ in certa pportione, duẽ pportiones dicatur inter se habere proportionem: vt si dixeris: sicut se habet quatero

Proportio
est ex
duob⁹
terminis

regula.

Proportio
nalitas.

quaternarius ad binarium, sic octonarius ad quaternarium: quia vtrobiq; proportio dupla est.

Triples p-
portionali-
tas.
Arithmet.

¶ Triplex est proportionalitas: quædam Arithmetica, alia Geometrica, alia Harmonica, seu Musica. Arithmetica est, habitudo in æqualiū proportionum, quarū termini sese pariter cōtinuo, eodem numero, excedunt. Exemplum, in serie naturali numerorum. 1. 2. 3. 4. Quicūq; enim proxime præcedentem vnitatem excedit, & tamen eadem proportio non est: quia. 2. ad primum dupla, & 3. ad 2. sexquialtera, & 4. ad 3. sexquitercia. Hæc proportio in iustitia cōmutatiua attēdi solet: vt Arist. 5. Ethico. docet, solum habendo respectū ad quantitatem.

Geometri.

¶ Proportionalitas Geometrica est, similitudo proportionum æqualium consequēter se habentium, quorum termini in æqualiter se excedūt: vt si cōstituas. 2. 4. hæc est dupla, & ista. 4. & 8. similiter dupla. Hęc est proportionalitas Geometrica, vbi ad excessum non habemus oculum, sed ad proportionem vtrobiq; eadem, sed non est eadem quantitas. Sex. ad. 9. est eadem, quæ est. 8. ad. 12. quia vtrobiq; sexquialtera: sed in prima excessus ternarius: & in. 2. quaternari. Et aliquando solum inter tres terminos cōtingit: vt si capias. 4. 6. 9. sicut se habet. 9. ad. 6. quia est sexquialtera, sic. 6. ad. 4. quia est sexquialtera, & tñ excessus non est idē.

Harmoni.

¶ Harmonica proportio est, habitudo inter duas proportionem in æquales terminorum: item in æqualiter se excedentium: vt qualis est proportio maximi ad minimū, talis sit inter excessum, quo maximus excedit medium ad eum quo medius excedit minimum, vt. 6. 4. 3. est. 6. ad. 3. dupla, & talis inter excessum maioris, qui est. 6. ad. 4. qui est in. 2. ad excessum qui est. 4. ad. 3. qui est in vno.

¶ Dicitur harmonica, quia est in vsu in harmonia. 1. in cātu, de quo nihil dicendum in præsentiarum: quia ad musicam spectat, legat qui voluerit Boëtium. Oportet ergo in præsentiarum cognoscere proportionum similitudinem, & quæ sit alia maior. In simplicibus illa maior est, cuius maius extremum pluries minus cōtinet, aut maiorem partem. Quapropter omnis multiplex proportio est maior quacunque superparticulari, & superpartiente: & sic maior est proportio. 2. 1. quàm. 6. ad. 4.

¶ In multiplicibus illa maior, quæ à maio-

ri numero nomen habet: vt tripla maior est dupla.

¶ In superparticularibus, quæ à minori numero denominatur est maior: vt sexquialtera est maior quàm sexquitercia: & sexquitercia quàm sexquiquarta. Eadem ratione in superpartientibus, si idem sit numerus numerans, illa cuius numerus denominans fuerit minor, erit maior: vt maior est superbipartiens tertias, quàm superbiparties quintas: at vbi numerus denominans fuerit idem, tūc quāto numerus numerans fuerit maior, tātō proportio erit maior: vt maior est supertripartiens quintas: vt. 8. ad. 5. quàm superbipartiens quintas, vt. 7. ad. 5. Numerus denominans dicitur, qui vltimo loco ponitur: & numerus numerans, qui ponitur in ipsa proportione dicendo, supertriparties, superbiparties, supquadriparties.

¶ Sed quādo superparticularibus comparatur ad superpartientem, est maior difficultas: quæ sit maior proportio, aliquando ipsæ denominationes ostendunt excessum: vt si quis quærat: quæ maior est, sexquialtera, aut superbipartiens tertias? statim dicit hanc esse illa maiorem: quia duæ tertie magis sunt quàm medietas: aliquando tamen non potest sic constare.

¶ Et datur regula generalis. Propositis duabus proportionibus, si sint eiusdē denominationis, sunt æquales, & nulla est. q. vt. 1. 2. 10. & 20. vtrobiq; dupla. Si sunt in æqualis denominationis, tūc minorem in minimis eius terminis vt in radice: & super eandem terminū minorem, cōstitue maiorem proportionem: & mediū proportionale indicabit quæ sit inter eas proportio: vt si inter quadruplam, & duplā scire velis, constitue duplam supra. 1. & quadruplam sic. 1. 2. 4. in quibus patet quadruplam ex duabus duplis cōstare, scilicet. 4. ad. 2. & 2. ad. 1. ob id inter illas erat dupla: & fiet sic collectio.

Quadrupla ex duabus duplis constat adæquatè: & omnes duplæ sunt æquales: ergo vtraq; est eius medietas: sed totius ad suā medietatem dupla est proportio: ergo quadrupla ad duplam dupla est proportio.

¶ Non tamen inde sequitur octuplæ ad duplam quadruplam esse: quia octupla non componitur ex duabus quadruplis, sed ex quadrupla, & dupla: quia est inter. 1. ad. 8. quæ constat ex illa quæ. 1. ad. 4. & 4. ad. 8. nam quando dicimus aliquam proportionem componi ex alijs, intelligitur non cōmunicatibus

Regula ad
cognoscē-
dā propor-
tionem pro-
portionum.

municantibus: constat quòd si octupla ex duabus quadruplis, scilicet. 1. ad. 4. & 2. 8. constituas, communicant in dupla, quæ est binarij ad quaternarium: cum ergo octupla ex quadrupla, & dupla constet, & dupla medietas est quadruplæ, octupla se habet ad quadruplã in proportione sexquialtera: & sic est tripla ad duplam: quia ex tribus duplis constat. 1. ad. 2. & 2. ad. 4. & 4. ad. 8.

¶ Si quis quærat proportionem inter duplam, & sexquialteram, quia sexquialtera est minor secundum regulam datam, ponatur in suis terminis. 2. & 3. & super. 2. cõstituatur dupla, quæ est. 2. ad. 4. qua ratione liquet duplam cõfici ex sexquialtera, & sexquitercia. Et quia sexquialtera est maior quàm sexquitercia, fit vt neutra sit medietas duplæ: nam quando totum componitur ex duabus partibus inæqualibus, maior superat medietatem, & minor est medietate minor, quo tandem sequitur, quòd duplæ neque ad sexquialteram, neque ad sexquiterciam, fit proportio rationalis, sed irrationalis: quia neutra est pars aliquota duplæ, neque cõstans ex aliquotis duplæ. His igitur dictis, fit prima conclusio.

Conclu. 1. ¶ Prima cõclusio. Proportio est comparatio quantitatum adinuicem, & inter continuas, & inter discretas, & maximè inter discretas est proportio numerorum. Probatur ex supra dictis: nam comparatur quadratum diametri ad quadratũ costæ, quod se habet in proportione dupla: & comparantur tres anguli trianguli in æqualitate duobus rectis. In quãtitate discreta numerus ad numerũ facit proportionem multiplicem: duplam, triplã. Ternarius ad binarium est sexquialtera. Quaternarius ad ternarium est sexquitercia, & sic de alijs.

Cõclusio. 2. ¶ Secunda conclusio. Non solùm est comparatio numerorum adinuicem, quæ proportio dicitur, sed etiam est proportionũ cõparatio, quæ proportionalitas vocatur. Hæc conclusio etiam patet, quia est comparatio proportionum secundum proportionalitatem arithmetica, quando excessus est idem: vt si fiat comparatio, sicut se habet excessus quinarij ad quaternariũ: vbi proportio est sexquiquarta, se habet excessus quaternarij ad ternarium, vbi est sexquitercia: quia vtrobiq; vnitas, & in geometrica proportione, & in harmonica: vt probatum est.

Ratio.

¶ Tertia conclusio. Licet omnis numerus omni numero comparari possit, vt fit proportio rationalis, in quãtitate continua diametri ad costam quadrati æquilateri irrationalis proportio est. Hæc conclu. habet duas partes. Prima est, quod inter numeros fit proportio rationalis. Ipsa est proportio rationalis inter duo, quando vna datur pars cõmunis, quæ mèsura potest esse: sed in numeris est: vt si 8. senario comparemus, inueniemus binariũ partem cõmunem, quæ possit metiri vtranq; quantitatem: quia binarius ter sumptus facit senariũ, & quater octonarium: & sic excessus vnus ad alium in binario est, sicq; quibuscunq; alijs datis numeris: quia in eis vnitas est ex qua cõponitur quilibet numerus, quæ pars esse potest communis ad mensurandum: ob id in conclusione dictum est, in omni numero comparando ad alium numerum inueniri proportionem rationalem.

¶ Secunda pars est, quod in quantitate continua irrationalis inueniatur costæ quadrati ad diametrum. Tunc est irrationalis, quando non reperitur aliqua proportio, quæ rationalis est qualis dupla, vel tripla, aut sexquialtera, aut sexquitercia, aut superparties: sed inter talem costam, & diametrum nulla talis reperitur, vt notum faciemus: ergo nullo modo est proportio rationalis, sed irrationalis.

¶ Est supponendum primò ex Geometria, quod quadratum diametri ad quadratum costæ se habet in dupla proportione. Duo autem quadrata tunc se habent tanquã quadratum diametri ad quadratum costæ, quando quælibet costa maioris, est æqualis diametro medijs quadrati, vt patet in hac figura, vbi sunt tria quadrata, ita gradatim descripta, vt costa maximi, putã. a. b. sit diameter medijs, & costa medijs. a. c. sit diameter minimi. Maximum ergo quod dicitur quadratum diametri respectu medijs habet duplã proportionem ad medium, & eadem ratione medium ad minimum, quæ satis ad oculum patet: cum medietatem medijs, maius quater contineat: nam vides triangulum. a. d. b. qui est quarta pars quadrati maximi, medietatem esse medijs quadrati, atq; ideo totum medium quadratũ, esse medietatem totius maximi. Ex hoc est cõclusio mathematica. Proportio quadratorum est, costam duplicata: nam qua ratione maximi ad medium est dupla proportio, medijs ad

minimum

Ratio. 2. p.

Ratio. 1. p.

Cõclusio. 3.
4. Euclides.

minimum colligitur esse etiam duplā: quia costa medij, scilicet, a. c. est diameter minimi, & per consequens proportio maximi ad minimum est quadrupla: quia constat ex duabus duplis, scilicet maximi ad mediū, & medij ad minimum, vbi dupla proportio est: sicut dictum est in hac specula. quadruplam proportionem ex duabus duplis constare. Proportio autem costæ maximi ad costam minimi est dupla: vt ad oculum patet: nā medietas lineæ. a. b. est costa quadrati minimi. a. c. Quadruplæ ad c. plam est proportio dupla: igitur proportio quadratorum est costarum duplicata, id est, est dupla ad proportionem quæ est inter costas.

¶ Ex hoc retrocedēdo concluditur, quod proportio diametri ad costam est irrationalis: quod dicit conclusio.

¶ Proportio quadrati diametri ad quadratum costæ est dupla: vt maximi est mediū: vt in præsentī figura: ergo proportio cuiusque costæ maximi ad costam medij est medietas duplæ, vt proxima conclusione est monstratum: sed duplæ ad suam medietatem est proportio irrationalis: quia, vt supra dictum est, proportio dupla nō potest diuidi in duas medietates, & sic medietas duplæ nō potest denominari ab aliquo certo numero. Componitur enim dupla ex sexquialtera, quæ est. 3. ad. 2. & sexquitercia, quæ est. 4. ad. 3. quarum prima est maior medietate, & 2. minor ea: ergo costæ maximi quadrati, quæ est diameter medij, est proportio irrationalis ad suum diametrum. Et esse irrationalem, vt diximus est, quod nulla pars aliquota costæ est aliquota sui diametri: & sic manet probata conclusio, & soluta manet. q. de proportionibus: reliqua legantur in illis, quæ ista tractant ex proposito, maximè in Boëtio, a quo ferè omnes acceperunt pro præsentī negotio. Hęc dixisse sit satis.

¶ Dixi, æquilateri quadrati, quia si non sit æquilaterum quadratum, tunc non sic probatur: vt optimè Apolaris super lib. primum poste. fo. 6. quia in alijs quadratis nō est præcisè dupla quadrati diametri ad quadratum costæ, sed vel maior, vel minor dupla. Neque præcisè proportio quadrati ad quadratum est in dupla proportionem, quàm proportio diametri ad costam, sed vel plus quàm in duplo, vel minor: de quo in posterioribus.

SPECVLATIO. IIII.

De velocitate motus.

Trūm velocitas in motu sit attendēda penes quantitatem spatij, quod pertransitur. Videtur quod nō. In motu circulari velocitas nō attenditur penes quantitatem spatij pertransiti: ego non consideratur in motu velocitas penes spacium. Patet: quia si deberet velocitas attendi, maximè à puncto velocissimè moto, quod in superficie cōuexa est: sed hoc est falsum: quia e adē ratiōe deberēt mēsurari alij motus: vt motus alterationis in illo quod alteratur, vni formiter difformiter, & non gradu vsq; ad 8. & motus ille deberet dici vt. 8. & non vt 4. vocāt, secundum gradum medium: ergo neque in motu circulari velocitas est sumēda penes illum velocissimè motū, sed penes medium punctum: & sic non consideratur penes spacium pertransitum.

¶ Præterea. Stat duo grauia æqualiter moueri, & tamen non æquale pertransire spacium: ergo velocitas in motu non debet considerari penes spacium pertransitum. Patet. Si vnum graue descēdat per lineam rectā, & aliud per curuam, & in eodem puncto perueniant ad centrum, æqualiter mouentur. quia æqualiter approximant cetero terra: tamen non æquale est spacium.

¶ Tertiō. Omnes orbis cœlestes æquē veloces habent, & exercent circulationes: quia æquales describunt angulos: tamen spacium non est idem pertransitum: quia maius pertransit Saturnus, quàm Iupiter, & Iupiter, quàm Mars, & Mars quam Sol, & sic consequenter: tantò quanto superior orbis, tantò maius spacium: ergo velocitas in motu nō attenditur penes spacium.

¶ In contrarium est Aristo. in. 6. text. 11. ¶ Pro solutione notandum, quod hæc speculatio, solet in præcedēti lib. 6. moueri: sed quia in isto. 7. est sermo, de velocitate motus penes causam, id est, ratiōe virtutis mouentis, visum est in isto loco ponere eam, quæ est de velocitate motus, quæ attenditur penes effectū, hoc est, penes spacium materiale pertransitū: & post istam congruè sequeretur specu. de velocitate considerata penes causā, id est penes virtutē mouētis.

Et quia

Paulo superius.

1. Argum.

Argum. 2.

Argum. 3.

In contra. Notand. 1.

Apolaris.

Et quia hic agitur de proportione motu secundum proportionem spatij, ob id præposuimus speculationem de proportione, & comparatione quantitatum adinuicem.

Notand. 2.
Duplex motus, vniformis, & difformis.

¶ Secundo notandum, quod motus est duplex: vniformis, & difformis: tam vniformitas, quam difformitas considerari potest ex parte subiecti, & ex parte temporis. Respectu subiecti ille motus dicitur vniformis, cuius omnes partes æqua uelocitate mouentur: vt si lapis per planum moueatur, vbi omnes lapidis partes æqualiter moueantur. Difformis motus est ex parte subiecti, quando nõ omnes partes æqualiter mouentur: vt est in cœlorum motu: non omnes partes æqualiter mouentur: quia illæ quæ sunt proximiores superficiæ conuexæ, uelocius mouentur, quam illæ, quæ magis propinquant concavæ: vt in rota molèdini est videre, & in plaustro.

Motus difformis, duplex.

¶ Ille qui est motus difformis est duplex: quidam qui dicitur vniformiter difformis: alius, difformiter difformis. Vniformiter difformis ille est, qui sic se habet, quod in eadem proportione qua pars superior, quæ uelocissime mouet, excedit mediã, & ipsa media excedit infimã, quæ mouet tardius: vt in cœlo est videre, in quo iuxta distantiam à concuua superficie est: & motus difformis vniformiter tamen. Et similiter si aliquod calidum calefiat à non gradu, vsque ad 8. sic quod in parte proxima ad calefactiuum sit vt. 8. & statim progrediendo vt. 7. & tandem in extremo non gradus, dicitur esse calor vt. 8. vniformiter difformis: sic & in motu locali.

¶ Difformiter difformis est, quando non seruatur in uelocitate, uel intensiõne motus ordo partium, sed in vna parte proxima ad agens est uelocitas vt. 4. & in alia est, vt. 6. non secundum quod distant, uel proxima sunt in motu locali. Potest esse in circulari vniformiter difformis motus: quia partes æqualiter mouentur: sed nunquam in motu locali ex parte subiecti erit difformiter difformis.

Ex parte temporis.

¶ Ex parte temporis est motus vniformis, & difformis. Vniformis est ille quo in certo temporis spacio certas spacij partes pertransit: vt in regularissimo, etiã si vniformiter difformi cœlorum motu contingit. Et difformis quo ad tempus ille erit, quando nõ est correspondentia temporis ad spaciũ, sed contingit quod in vna parte temporis

magis sit de spacio, quam in alia parte equali: vt in motu progressiuo animalium est videre, qui motus à principio est uelox & postea remissior, & tandem in fine remississimus.

¶ Et hic motus difformis ex parte temporis est vniformiter difformis, & difformiter difformis. Primo modo est, vt ex parte subiecti dicebamus, & solet esse in naturali motu, & in proiectis, vt ea proportione medium excedat tardissime motu, quam intensissime excedit medium.

¶ Difformiter difformis quo ad tempus est, in motu progressiuo animalium. Exemplum est clarum. * Quando non est correspondentia temporis ad spaciũ, sed contingit quod in vna parte temporis magis pertransit de spacio quam in alia parte temporis: uel in æquali spacio in æquale tempus.

¶ Uelocitas motus localis recti attenditur penes quantitatem lineæ descriptæ. Hoc est dicere. Si duo mobilia adinuicem in uelocitate comparentur, qualis fuerit proportio inter lineas eodem tempore pertransitas, talis & erit inter uelocitates. Similiter, si motus eiusdem mobilis quo vno tempore mouetur, comparetur ad motum eiusdem quo in alio. Itaque si a. mobile in vna hora percurrit duo milliaria, & b. mobile, percurrat tria milliaria, mouetur vnum alio uelocius in sexqui altera proportione, qualis est. 3. ad. 2. Et si a. percurrat. 10. milliaria in vna hora, & b. solum quinque, erit uelocior motus in dupla proportione. Et si a. mobile mouetur in vna hora per spaciũ septem milliariũ, & b. mobile solum per quinque, habebit se uelocitas vnus ad uelocitatem alterius in proportione super bipartenti quintas: & sic consequenter, vt continget proportio spacij ad spaciũ, erit & motus ad motum uelocitas. Ecce quomodo fuit necessaria proportionum cognitio, ad cognoscendam motu uelocitatem.

¶ Ista conclusio non indiget alia probatione, quia de se patet: nam si in eodem tempore vnum mobile, spaciũ pertransit amplius quam aliud, erit motus uelocior: nam dato opposito, quod non sit uelocior, sed æquè uelociter moueatur, necessarium est dare idem spaciũ pertransitum in eodem tempore, & non amplius.

¶ Secunda conclusio. Uelocitas motus localis vniformiter difformis, qualis est in motu circulari, attenditur penes punctum uelocissime motum. Hic intendimus dicere cum

quodlibet

*

Conclus. 1.

uicibus

Conclus. 2.
In motibus cœlorum uelocitas attenditur penes punctum ue-

dicur penes
punctū uc-
locissime
motum.

cū in motibus cœlorum contingat, quod dato motus sit regularissimus, quia non magis velociter mouetur vna hora, quàm alia, tamen est difformis: quia partes non æqualiter mouentur: sed vniformiter difformiter, in tali motu velocitas non erit attendenda penes partem tardissimè motam, qualis est illa quæ est in superficie concava, neque penes partem quæ in centro est grossitiei cœli, quæ velocior mouetur, sed attendi debet penes partem velocissimè motam, qualis est illa quæ in superficie conuexa est. Hæc est proportio Hentisberi, quam recipiunt Philosophi omnes. Et ratio est. Linea descripta à peripheria circuli, id est à superficie conuexa, describitur à toto circulari corpore, vt notum est: ergo tantum mouetur corpus circulare, quantum est illud spacium descriptum. Probatur consequentia: quia in alijs rebustam longa est res, quàm longa est pars, quæ longior est: ergo & in motibus similiter talis motus diceretur, & tale pertransitum spacium, quale est descriptum à parte, quæ velocissimè mouetur.

Hentisber.
Ratio. 1.

Ratio. 2.

¶ Secundo. Si non attenderetur motus penes illam partem velocissimè motam, ergo vel penes tardissimam, vel penes mediam: non penes tardissimam: quia esset vanum dicere: ergo penes mediam, quod aliqui putant: sed non attenditur penes mediam: quia hoc in spheris non potest esse, cuius vniformitas difformitas non extenditur vsque ad non gradum, sicut contingit in qualitatibus. Et probatur: quia si sic esset attendendum iuxta medium, sequeretur, quod datis duabus rotis eiusdem ambitus, & magnitudinis circumferentiæ, quæ sic se haberent, quod vtriusque circumferentiæ æqualiter mouerentur, illa quæ versus centrum esset grossior, tardiùs moueretur, vt quæ haberet solum latitudinis duos palmos à 6. vsque ad 8. mouetur vt. 7. quæ tamē haberet. 4. scilicet à 4. vsque ad 8. moueretur duntaxat vt. 6. sed consequens est falsum: quia supponimus circumferentias æqualiter moueri: sequitur quod velocitas in motu circulari debet attendi penes punctū velocissimè motum, vt dicit conclusio.

Conclu. 3.

¶ Tertia conclusio. Motus velocitas quo ad tempus in motu tam vniformi, quàm vniformiter difformi, eodem modo regu-

latur: vt si duo mobilia æquales ementur lines in eodem tempore, quanuis vniformiter vnum mobile, & aliud vniformiter difformiter, æquè illi motus dicuntur esse veloces. Patet: quia velocitas in motu tunc consideratur penes tempus, & spacium, secundum totum, & non secundum partem: ergo in prima parte horæ & in prima parte spacij segniter, vel velociter, & in secunda alio modo, dummodò in hora absoluat spacium: sicut aliud mobile quod vniformiter mouetur, dicuntur æquè velociter moueri: quia spaciū æquale in æquali tempore absoluitur. Secus esset si comparatio partis vnus ad partē alterius fieret, quia tunc esset aliud. Tamen de toto spacio, & toto tempore loquentes, æqualiter mouentur, & æquè velociter.

Ratio.

¶ Quarta concl. Velocitas mobilis vniformiter difformis moti, quo ad tempus, attendi debet penes gradum medium, & non penes tēpus, in quo velocissimus est motus. In ista conclusione volumus dicere, quod si mobile moueatur per horā, & in 4. parte tardè, & in alia. 4. velociùs, & tandem in 2. medietate velocissimè: velocitas in isto motu attendi debet, quo ad tēpus, nō penes partē illā in qua motus velocissimus, sed penes mediū: vt scilicet, si à non gradu cœpit vsque ad velocitatem vt. 8. dicatur velocitas vt. 4. Ratio est quia tale mobile in veritate nō mouetur vt. 8. sicut in fine horæ: quia in principio horæ, & in medio nō mouebatur nisi vt duo, vel vt tria: ergo nō erit motus in hora velox vt. 8. quandoquidem in multis partibus horæ non fuit sic velox. Neque hæc conclusio est contra. 2. quia est discrimen in motu vniformiter difformi ex parte subiecti, & ex parte temporis, quia in illo verè à mobili describitur illud tantum spacium: ob id velocitas secundum illam rationem erit, & nō potest alio modo moueri: sed in motu secundum rationem tēporis nō est motus secundum omnē tempus, sed solum secundum partem: & ideo non debet denominari totum ab illa parte: quia si per partes temporis mouetur eadem velocitate qua in illa parte tēporis, spacium maius in illo eodem tempore pertransisset: ob id non est denominandus motus secundum velocitatem ab illa parte temporis, in qua motus est velocissimus, sed secundum mediam partem.

Cōclusio. 4.

Ratio.

¶ Quinta cōclusio. Non penes idem attenditur

M

ditur

Cōclusio. 5.

Non est idé
uelocitas
circulatióis
et uelocitas
motus circu
laris, etc.

Cóclufi. 6.

Ratio. p. p.

Ratio. 2. p.

Albertus de

Saxo. lib. 6.

q. 7.

Ad argum.

Ad. 2.

ditur uelocitas circulationis, & uelocitas motus circularis: quia uelocitas circulations attenditur penes magnitudinem angulorum, que describitur circa cētrum, & uelocitas circularis motus penes spacium de scriptum. Patet: quia in rota tonforis cum partes omnes non æque uelociter mouētur, æquē tamen uelociter circuant: quia eodem tempore omnes partes complent suos circulos, licēt non æquales faciant. Quod patet in hac figura. De quo in speculatione. 2. diximus.

¶ Sexta conclusio. Licēt per naturam datur motus uelocissimus, non tamen datur tardissimus. Probat. Datur uelocissimus per naturam ille qui est primi mobilis: quia nullus alius naturaliter uelocior, ille est mēsurā omnium motuum. Patet: quia si esset alius: ergo esset aliquod mobile quā maius spacium in æquali tempore, uel æquale spacium in minori pertransiret, sed nullum tale per naturam datur: quia ponimus esse primum quod mouetur, & quod nullus orbis uelocius mouetur eo. Dixi per naturam, quia non negamus quin De⁹ possit, quia non repugnat facere de nouo aliud cœlum supra, quod uelocius mouetur, quod in eodem tempore maius spacium pertransiret, uel aliud corpus æquale quod in minori tempore idem spacium pertransiret.

¶ Secunda pars, quod non datur tardissimus, patet: maximē quia pars orbis quanto axi propior, tardius moueretur: & sic proportionabiliter pars illa propinquissimā tardissimē moueretur sed hoc non sufficit, imò ex ipso est argumentum, quia data illa parte de qua dicitur moueri tardissimē, potest diuidi in aliam partē minorē: quia non est dabilis ultiima pars continui, & sic non erat illa pars signata tardissimē mota: quia alia esset tardior ea, in quo uidetur quidam decepti. Ecce quomodo licēt per naturam datur pars uelocissimē mota, non datur pars tardissimē mota. Datur enim actu pars uelocissimē mota in æquinoctiali: & non datur per naturam pars tardissimē mota circa polum.

¶ Ad argu. Ad pri. solutio patet ex dictis.

¶ Ad. 2. dicimus quia illa duo mobilia, quæ per lineam rectam cadent, & quæ per arcum, æqualiter descendunt, quia equaliter centro approximant: sed non inde sequitur: ergo æqualiter mouētur: quia ueloci-

tas attenditur penes descriptam lineam, & quia maiorē describit quod per arcū, uelocius mouetur: sed descensus attenditur penes accessum ad centrum terræ, qui est æqualis.

¶ Ad. 3. patet etiam solutio in. 5. conclu.

Ad. 3.

SPECVLATIO. QVIN ta. De uelocitate motus ex parte causæ.

Trū uelocitas in motu attendi debeat ex parte causæ, id est, penes proportionē, que uelocitatum est ad suas resistentias.

¶ Videtur quod non. Intelligentia motrix orbis maiori uelocitate mouet orbē primū quā inferior intelligentia: tamen maior, uel minor uelocitas attendi non potest penes maiorem resistentiam: quia cœlum non resistit.

Argumē. 1.

¶ Præterea. Lapis magnes ferrū attrahit aliqua uelocitate, & eadem, siue sit magnū, siue paruū: sed ubi ferrū maius, resistentia maior: ergo uelocitas in motu non penes proportionem resistentiæ ad uirtutem debet attendi.

Argumē. 2.

¶ Tertiō. Si esset uerum quod uelocitas in motu penes huiusmodi proportionem proportionum consideranda esset uirtutis, & resistentiæ, sequeretur quod si uirtus ut. 4. lapidem proiecit ponderis ut. 4. ad distantiam. 50. passuum, medietatem ponderis poterit ad. 100. & .4. partem ad. 200. passus: sed hoc constat experientia falsum: ergo & illud ex quo sequitur,

Argumē. 3.

¶ Et cōfirmari potest de palea, uel pluma, uel aliqua alia re leui, que non poterit moueri tam uelociter, sicut res grauior mouetur: ergo non attenditur uelocitas ratione proportionis uirtutis ad resistentiam, sed oportet alia considerare.

Confirmat

¶ In contrarium est quod Arist. tradit in isto. 7. per. 7. regulas.

In cōtrariis.

Notandū. 1.

¶ Pro solutione est notandum, quod ad iudicandum de uelocitate uel tarditate motus, oportet considerare quatuor. Id quod mouetur: uirtus à qua fit motus: spacium per quod, & tempus in quo. Quod mouetur, resistentiam habet, & cum mouetur, superatur à uirtute actiua mouentis: & si non superetur, nō poterit esse motus. Quapropter notanda regula est, quod à proportionē

Notandare

gula.

æqua-

æqualitatis: aut minoris in æqualitatis nõ fit actio: hoc est dicere, si tanta est resistentia, quanta virtus, nõ erit actio. Si enim lignum tantum resistit, quantum ignis agit, non erit combustio. Et à fortiori si maior sit resistentia, quam sit virtus agentis: ob id est certum, quod semper à proportione maioris in æqualitatis fit actio.

Notand. 2. ¶ Notandum præterea quod tam virtus actiua, quam resistentia potest esse & interna, & externa. Internam virtutem habet ad descensum, graue, & internam resistentiam si proiectatur, qua resistit: & aer, & aqua, cum sint media per quæ fit motus, habent resistentiam externam. Et virtus actiua potest considerari vel corporea vel spiritualis: corruptibilis, vel incorruptibilis.

Notand. 3. ¶ Tertio attendendum, quod velocitas motu quatuor modis potest attendi. Primo modo penes proportionem potentiarum motiuarum. Secundo modo, penes proportionem resistentiarum. Tertio modo, penes proportionem inter excessus potentiarum super suas resistentias. Quarto modo, penes proportionem proportionum agentium super suas ipsarum resistentias. Verbi gratia. Sit. a. mouens vt. 8. & b. mouens vt quatuor, mouentia pares resistentias, vt vnum. Vtrum. a. moueat secundum primum modum, in duplo velocius, quam. b. propterea quod actiuitas in duplo maior est. An iuxta. 3. modum in dupla sexquitertia, propterea quod excessus. 8. ad. 1. ad excessum. 4. ad. 1. qui est. 7. ad. 3. est dupla sexquitertia. An verè secundum. 4. modum solum in sexquialtera mouet, eò quod proportio octupla quæ est. 8. ad. 1. est sexquialtera ad quadruplam, quæ est. 4. ad. 1. Eodem modo si agens. a. virtutis vt. 4. moueat resistentiam vt. 2. & b. eiusdem virtutis vt. 4. moueat resistentiam vt. 3. vtrum. a. iuxta. 2. modum moueat in sexquialtera velocius quam. b. eò quod resistentia vt duo, est in sexquialtera minor quam resistentia vt. 3. an secundum. 3. modum in duplo velocius propter hoc quod excessus. 4. ad. 2. est duplus ad excessum. 4. ad. 3. an verò iuxta quartum modum plusquam in duplo velocius. Quomodo excedat vnà proportio aliam vide supra specu. 3.

1. Cõclusio ¶ Prima conclusio. Velocitas in motu attendenda non est penes proportionem virtutis vnus agentis ad virtutem alterius.

Patet: quia si resistentiæ sunt in æquales, non sequitur quod vbi maior virtus est, ibi velocior motus, nam virtus vt. 4. mouet resistentiam vt vnum velocissime: & virtus vt decem non potest sic resistentiam vt nouem, eò quod maior sit resistentia maiori virtuti, & minor minori. Attamen si resistentia esset eadem, conclusio esset certissima. Patet: quia aliàs si virtus vt. 4. moueret resistentiam vt. 3. aliqua velocitate, virtus vt. 2. moueret eandem resistentiam subdupla velocitate: quod est impossibile propter regulam: quia à proportione minoris in æqualitatis non fit actio: quia resistentiam vt. 3. virtus vt duo, non potest mouere.

¶ Secunda concl. Velocitas in motu non est attendenda penes proportionem resistentiarum. Patet: quia si sunt diuersæ virtutes actiue, non sequitur secundum diuersitatem resistentiarum sumendam esse velocitatem: nam si resistentia vt duo mouetur à potentia vt. 8. resistentia vt tria à potentia vt. 4. nõ sequitur quod secundum proportionem resistentiarum sit motus: imò dato virtus sit eadem, est vera conclusio: nam si resistentia vt. 2. mouetur à virtute vt. 4. aliqua proportione, sequeretur quod resistentia vt. 4. quæ est dupla, moueretur ab eadem virtute subdupla velocitate, quod est falsum: quia à proportione minoris in æqualitatis non fit actio.

¶ Tertia cõclusio. Velocitas motus ex parte causæ non attenditur penes proportionem arithmetica, quæ est inter excessus virtutum super suas singulares resistentias. Patet. Nam si esset verum, sequeretur vt si. a. virtus vt. 8. moueret resistentiam vt. 4. & b. virtus vt duo moueret resistentiam vt vnum, velocitas primi motus esset velocitate vt. 2. quadruplo maior: qualis est proportio excessus primæ potentiæ super suam resistentiam, qui est. 4. ad excessum. 2. super suam, qui est. 1. cuius contrariu asserit Aristot. in. 4. regula dicens. Si aliqua virtus moueat aliquam resistentiam in aliquo tempore per aliquod spacium, subdupla virtus mouebit subduplam resistentiam eodem tempore per idem spacium: & sic deinceps diuidendo & virtutem, & resistentiam. Quo fit vt virtus vt. 2. eadẽ velocitate moueat resistentiam vt. 1. qua velocitate virtus vt 8. mouet resistentiam vt. 4.

¶ Quarta conclusio. Velocitas motuum penes causam, attenditur penes proportio-

Ratio.

2. Cõclusio Ratio.

3. Cõclusio Ratio.

4. Cõclusio

nem proportionum agentium super suas ipforum resistencias, quæ proportio geometrica proportionalitas dicitur: vt si virtus vt. 6. moueat resistenciam vt quatuor & virtus vt. 3. resistenciam vt duo: quia vtrobique est sexquialtera virtus vt. 9. quæ constat ex. 6. & 3. mouebit resistenciã vt. 6. q̄ constat ex. 4. & 2. eadem velocitate: quia omnes istæ sunt proportiones sexquialtere. Ista conclu. sequitur ex regula Aristote. quæ dicit. Si duæ virtutes seorsum moueant aliquas duas resistencias, aliquo vno tempore, virtus composita ex ambabus virtutibus mouebit resistenciam compositam ex duabus resistencijs eodem tempore per idem spacium.

¶ Scio bene quòd calculatores, & sophiste multiplicant argumenta hic contra hanc regulam, sed sine fructu, & multo cum labore ingeniorum: quapropter ex proposito missa facimus.

Ad argum.

¶ Ad primum, dicendum in intelligentijs habere verum, quòd qualis est proportio virtutis, talis sit in velocitate respectu sui orbis. Non tamen proprie dicenda est proportio super resistencias: quia cœlum non proprie resistit motui: sed tantum quantum cœlum sua natura est mobilis tantæ virtutis, ab ipso Deo applicata est intelligentia motrix. Et secundum hoc posset quis

Cœlum nõ resistit mouenti.

dicere, quòd vbi maior moles, maior est resistencia quodammodo.

¶ Secundò dicendum, quòd regulæ Arist. non sunt intelligendæ de intelligentijs, neque de orbibus cœlestibus: quia illæ virtutes & sunt spirituales, & indiuisibiles: & si vna alia perfectior dicitur, est ratione differentia in specie: & sic intelligentia quæ mouet primum mobile, nõ pot orbem alium celerius aut tardius mouere, quanuis lapidem posset suo arbitrio. Hoc tamen ad diuinã spectat prouidentia, vt sic sint ordinatissime disposita, q̄ nulla neque sit, neque possit esse deordinatio in illo cœlorum motu.

Solutio. 1.

Abulæ Ios. ue. 10. q. 23. & 34.

¶ Ad secundum de magnete, si mouet per virtutem impressam ferro, cõclusiones habent verum. Oportet enim quòd ferrum resistat illi virtuti impressæ: & sic ratione grauitatis non poterit ferrum magnum leuari, vt paruum: nisi virtus magnetis crescat: vt scilicet, à maiori lapide magnete, maior virtus, seu qualitas imprimatur, & sic eleuet ferrum.

Ad. 2.

¶ Ad tertium dicendum quòd ita est, non sequi: primò, quia leuiori lapidi plus medium resistit, & ob id tardius lana, & palea mouetur, quàm lapis: tamen quia distantia ad quam homo potest iaculari est finita & limitata, vltra non poterit.

Ad. 3.

Finis septimilibril Physicorum.

OCTAVVS

Cœlum nõ resistit mouenti.

¶ Ad argum. Cœlum nõ resistit mouenti. ¶ Ad primum, dicendum in intelligentijs habere verum, quòd qualis est proportio virtutis, talis sit in velocitate respectu sui orbis. Non tamen proprie dicenda est proportio super resistencias: quia cœlum non proprie resistit motui: sed tantum quantum cœlum sua natura est mobilis tantæ virtutis, ab ipso Deo applicata est intelligentia motrix. Et secundum hoc posset quis

OCTAVVS PHY-

SICORVM LIBER EDITVS A R. P. F. AL-
phonso à Vera cruce bonarum artium magistro, & Theo-
logo: Primario præfecto in Academia Mexicana in
partibus Indiarum maris Oceani: Sacri or-
dinis Eremitarum D. Aurelij Au-
gustini Ecclesiæ sacrosan-
ctæ Doctoris.

*Argumentum Octauilibræ Phy-
sicorum.*

In isto. 8. Aristot. agit de primo mouente, qui est immobilis, & æternus, & quomodo omne quod mouetur ab alio mouetur.

SPECVLA PRIMA.
Vtrum sit articulus fidei mundum fuisse in tempore, & non ab æterno.

Et videtur quod non sit articulus fidei. Id quod est de fide, infallibiliter est verum: sed mundum cœpisse in tempore non est verum: ergo non est articulus fidei. Cōsequētia est bona. Maior est de fide, & velut fundamentum christianæ religionis. Minor probatur. Id quod probatur euidenter in lumine naturali, est infallibiliter verum: sed motum esse perpetuum, & consequenter mundum non incœpisse Aristot. probat in isto. 8. libro in lumine naturali, vt constat: ergo est verum non incœpisse: ergo eius contradictorium est falsum, scilicet, incœpisse, & sequitur non esse fidei articulum.

¶ Item. Verum vero consonat: sed mundum non habuisse principium, per naturam probatur: quia nulla ratio naturalis datur quod incœperit, ergo fides, quæ est vera huic cōsonat: & nō est de fide mundū incœpisse, sed potius initium nō habuisse.

¶ Præterea. Si mundum incœpisse est articulus fidei: ergo Aristot. contrarium asserens errauit in fide. Quod si errauit in fide, sequitur quod omnes qui sequuntur opinionem Aristot. in hac parte sunt hæretici, sed hoc non videtur, cum multi catholici ex rationib⁹ Arist. probent mundum non incœpisse: ergo non est articulus fidei.

¶ In contrarium est symbolum apostolorum: Credo in Deum, creatorem cœli & terræ, visibilium, & inuisibilium.

¶ Pro solutione oportet præsupponere, quod sicut est verū, omnia quæ sunt fidei, esse infallibiliter vera, quia nō potest fidei sub esse falsum, cum innitatur summæ veritati, quæ Deus est: ita est verum multa fide teneri, quæ ratione naturali probari non possunt: imò præcipua sunt eiusmodi, quale est trinitatis mysterium, & incarnationis arcanum, & sacramentorum virtus, & efficacia, siquidem ista sic vera sunt, quod natura non probet: neque efficaces conuincentes intellectum de hoc rationes dari possunt: imò potius in contrariam partē fert natura in multis.

¶ Secūdo est notandū, quod ista quæ fidei sunt, nullo modo haberi possunt aliqua inuentione humana, neque diligentia, nisi à Deo specialiter reuelētur. Patet, quia aliās fides inniteretur humano fundamento, quod deficiens est: & sic non esset firmata supra firmam petram: & tandem deficere posset. Quapropter dicunt Theologi,

M 3 ultra

Argum. 1.

Argum. 3.

In cōtrariū

Notand. 1.

S. Tho. 2. 2.

q. p. arti. 3.

Notand. 2.

Matt. 19.

ultra phisicas disciplinas necessariam fuisse scientiam reuelatam aliquam, vbi traderentur Deo reuelante, quæ nõ possunt via naturali probari: cuius testimonium habemus, quando Christus dixit Petro cõfitemini vnum ex articulis fidei potissimũ, quod ipse esset filius Dei: Beatus es Simõ Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Et hoc est quod Paulus dicit, se prædicare mysteriũ à seculis absconditum, etiam ipsis sapientibus. Nec attigit Socrates sapientissimus, neque diuinus Plato, neque Aristote. sed absque lumine fidei in tenebris ambulantes, offenderunt: quantum ipsa ratio ostendere valeat, fateor, videtur eis communicatum fuisse: ceterum, superiora, non magis, quàm oculus noctuæ lumen solis potuerunt videre.

¶ Ex istis sequitur, quod aliud est loqui vt naturalis philosophus, & aliud vt catholicus: non quod illa quæ secũdum naturam sint, contra illa quæ sunt fidei, sed eò quod vbi ratio naturalis nõ potest pertingere, lumen fidei penetrat. His habitis, tribus conclusionibus respondetur: & fit prima.

¶ Mundus fuit in temporis initio à solo Deo creatus. Probatur ex sacro eloquio. In principio creauit Deus cœlum, & terram. Quod. D. Grego. super Ezechie. Prophetauit (inquit) Moyses de præterito dicens. In principio creauit. &c. Item. Est Ioannis testimonium in initio sui Euangelij: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et ipse Christus testimonium apertissimũ perhibuit. Clarifica me pater, claritate quam apud te habui, antequam mundus fieret. Sic in Prouerb. Dominus possedit me, antequam quicquam faceret à principio. Multæ sunt aliæ sacræ scripturæ autoritates congruentes, aliæ ad ducentur infra.

¶ Secunda conclusio. Mundum incepisse in tempore, est fidei articulus expresse tenendus, & credendus ab omnibus. Patet. Ille est articulus explicitè credendus, qui non solum est veritas in scriptura contenta, sed est relata inter symboli articulos: sed quod mundus sit à Deo creatus, est huiusmodi: ergo est articulus fidei. Pro quo oportet considerare, differentiam esse inter illa quæ in sacra scriptura continentur vel expressè, vel ex expressis sequuntur, & inter illa quæ vt articuli fidei sunt proposita: nõ

quidem quantum ad infallibilitatem: non quo ad reuelationem: quia sicut illa quæ in quatuordecim articulis fidei continentur, sunt infallibiliter vera, & omnia quæ in sacra scriptura, etiam vsque ad illud minimũ: Thobias habuit canem. Et sicut articuli fidei sunt à Deo reuelati, & illa quæ sunt in scriptura sacra: tamen est in hoc differentia, quod illa quæ in sacra scriptura sunt, solũ maiores tenentur credere explicitè, magis vel minus secundum rationem status: minores sufficit implicitè in ipsis maioribus: ceterum, articulos fidei, qui sunt ex illis omnibus selecti, tam maiores, quàm minores explicitè tenentur credere, licet maiores ad subtiliorem intellectum eorum obligentur. Et ne videamur limites phisicæ disciplinæ transire, sit satis hæc dixisse, referuantes suo loco, si Dominus dederit in. 3. sen. d. 23. vbi de fide latissimus sermo erit in Resolutionibus Theologicis. Hic ergo intendimus probare, hunc articulum esse fidei, mundum incepisse, & in tempore ab ipso Deo creatum fuisse: quia sic propositus hic in symbolo: ad cuius explicitã fidẽ omnes tenentur fideles.

¶ Dixi, fuisse creatum in tempore, esse articulum fidei, & non solũ fuisse creatũ: quia sic videtur proponi ab Ecclesia.

¶ Tertia conclusio. Nulla ratio: imò neque omnes simul Aristote. in isto libro congestæ, concludunt mundum esse ab æterno, tantum abest, vt demonstrent. Hæc sequitur corollarie ex supra positis: quia mundum fuisse ab æterno, est falsum: ergo per rationem concludi non potest: quia ratio non est contra ipsam veritatem (quæ secũdum rationem est) verum enim vero consonat: & cum illa quæ rationis sunt, vera sint, oportet vero fidei consonent: nam licet natura non probet, quæ sunt fidei, non potest concludere contrarium, nisi sophistice. Quod non sint demonstrationes, ipatet. In demonstratione oportet fit progressus ex veris immediatis: sed non procedit Aristote. probando mundum ab æterno, ex veris, sed ex falsis: ergo non demonstrat: imò rationes eius sunt hæreticæ: vt dicit doctor sanctus secundo sententiarum distinct. prima de quibus aliis. Et eas non esse demonstrationes, simpliciter docet idem Sanctus Thom. & dicit fuisse adductas ab Aristotele contra antiquos, qui ponebant modos impossibiles in conceptionis man-

implicitè tenemur credere, vel explicitè. Thobiz. 6.

Conclus. 5.

Ratio.

Aristo.

Aristot. 1. Poste.

D. Thom. p. p. q. 46. art. 1.

di, &c.

di, & probat ex eodem Aristote. qui in libro Topi. dicit, mundum fuisse ab æterno, esse inter problematica ponendum: etiam si. 2. contra gene. c. 8. i. dicat, eum expressè posuisse mundum æternum.

Albert. Ma
gn^o. h^{ic} tra
cta. 1. ca. 4.

¶ Quid senserit Aristot. de mundi creatione: Albertus Magnus refert eum dixisse, fuisse creatum à Deo, in libro qui de natura Deorum dicitur: qui aliter de substantijs se paratis intitulatur: qui liber non extat: ob id non constat, neque est quare de hoc catholici diseruiemur. Vnum nobis sit cōpertum, satis rationes Aristot. non concludere ad probandum mundi æternitatem: nam de illa quæ sumpta est, ex illo dicto celebratissimo, ex nihilo nihil fit, suprā in primo libro tractauimus, quomodo, etsi ex nihilo simpliciter per naturam nihil fit, ex nullo fit aliquid, ex non ente in potentia, quale materia est, fit aliquid, id est ens actu. Sed dato per naturam id concedamus, per diuinā tñ potentiā (cuius vocare est, quæ non sunt, sicut ea quæ sunt) potuit mūdus fieri, cū antè non esset, neq; aliquid eius: quia à primo ente quod est Deus, omnium entium emanatio est intelligenda.

Ad 20. 4.

¶ Neque quòd ipse Deus sit immutabilis, argumentum est ab æterno necessitate nature mundum creasse: nam cū per intellectum, & voluntatem agat, liberè extra se agit, & sine sui mutatione aliqua intellexit, & voluit mundum pro illo tunc temporis, quo produxit, sine aliqua mutatione in ipso Deo. Si enim ex non cognoscente fieret cognoscens, & ex non volente volens, argumentum probaret: sed non sic: quia quæ vult in tempore, ab æterno voluit: sed vt fienda in tempore: & quæ cognoscit in tempore, ab æterno cognouit: sed vt in tēpore: quia omnia sunt Deo præsentia, & nuda coram oculis eius.

Ad Heb. 4.

S. Tho. p. p.
q. 19. art. 4.
& 2. contra
g^{en}. c. 23.

¶ Et quòd extra se liberè agat, patet: quia Dei potentia non potest ad vnum cōarctari, aut limitari: ergo extra se per modum nature non agit, sed liberè, & volens: & sic non necessario mundus effluxit ab ipso ab æterno, sed initio temporis, quādo voluit, de quo infra.

Quid de mundi creatione senserit Plato, non est compertum. Apud eius discipulos quidam dicunt eum affirmare, quòd mundus sit à Deo quidem, sed nō habebit finē habuisse tamen initium. Alij putant dixisse, mundum fuisse à Deo, sed ab æterno:

vt beatus Augustinus refert. 10. de ciuitat. B. August. capit. 3. 1. Tamen sententia Platonis illā videtur fuisse, quam D. Ambrosius in exameron ex Basilio magno refert, Platonem D. Ambro. posuisse Deum, & ideam, atque hylen fuisse ab æterno: per hylen materiam intelligebat, ex qua Deus ad idearum exemplar constituit cum tempore cælum, & reliquū mundum: non quidem voluntatis arbitrio, sed ex ipsa idearum materia quia necessitate, præter angelos, quos immateriales faciebat. Vide ibi. Dato quòd Plato dixerit, mundum habuisse initium, non tamen eo modo quo fides tenet: quia nō potuit percipere modum creationis materie. Quid alij senserint, latè adducit Augustin^o Eugubinus in suo de perenni philosophia, & Theodoretus.

Eugubinus
inde peren
nihil. li.
5. c. 10. &
c. 11. & 12.
& latissimè
di. 7. per to
tū, maximè.
cap. 9.

¶ Ad primum responsum est, rationes Aristot. non demonstrare mundum fuisse perpetuum, neque ex Dei infinitate, neque ex eius immobilitate: quia eius infinita potentia aliter innotescit, quā per hoc quòd mundus fuerit ab æterno: imò in hoc probatur quòd fuerit in tempore, quādo ipsi placitum fuit. Nō enim mutatur ipse, quāuis in tempore dicatur creator, sed ipsa creatura passa est mutationem de non esse ad esse. Mutaretur tamen, si in sua æternitate, mundi non habuisset cognitionem, & si caruisset potentia creandi, quā in tēpore acquireret.

Ad 2.

¶ Ad secundum dicimus, probari per rationes naturales mundum habuisse initium, sic vt nō potuerit ab æterno per Dei potentiam creari, sicut modò constat ex generabilibus, & corruptibilibus, vt in sequenti speculatione probatur: ob id sunt rationes probantes in initio temporis fuisse, licet nos non propter rationes, sed propterea quia à Deo est reuelatum, credamus: & sic veram vero consonat, quādo quidem ratio suadet, & manu ducit ad id quòd fides confitetur.

Aristot.

¶ Ad 3. pedibus, & in anibus inus in eā sententiam, & Aristot. errasse in hoc articulo, & omnes sequentes eum eadem nota inurendos affirmamus: sed quia Arist. non Christianus, sed paganus, non est hæreticus censendus: quia heresis propriè in illo, qui est fidelis, & in fide errat, inuenitur. De quo suo loco dicemus. Et quāuis potuit esse, sicut & verè apparet, quòd in hac assertionem ipse Aristot. nō peccauerit: quia

Nota.

non tenebatur explicitè credere, neq; fuerat ei propositum, vt in scriptura expressum, quam ipse teneretur admittere tam catholicus, qui nunc defenderet Aristot. mundum asserendo ab æterno, etiam si diceret à Deo per creationem, esset hæreticus. Et nõ solum catholicus negare habet, quod hic dogmatizat Aristot. sed ex Ecclesiæ determinatione tenetur, qui in scholis exponit Aristotel. eius soluere rationes, quæ videntur esse contra illa quæ fide tenemus, ne aliquã ansam præbeat errandi audientibus rationes Aristot. si non audiant argumentorum solutiones, quæ sufficietè à catholicis dantur. Hoc est munus præceptoris catholici: vt suos discipulos efficiat doctrina sapientiores: at sine Christi recta fide, sapientia vera nulla, sed ficta, & inanis est: sicut infra trademus in tertio de anima.

* Et aduerte, variam opi. antiquorum de mundo & de motu consequenter, de quo philosoph. in principio huius: nam Democritus opinabatur mundum frabricatum ex atomis qui sunt in cõtinuo motu: & quorum natura est semper moueri, quibus cõcurrentibus in unum, mundum factum dicebat à casu: & non solum de isto mundo sed de pluribus mûdis, quia vno destructo, alius producebatur: & sic quia semper fuit mundorum generatio, fuit & motus semper. Secunda opi. fuit Anaxa. & Empedoclis, qui vnũ tantum ponebant mundũ, & non esse æternum: sed Anaxa. dicebat quod per tempus infinitũ res erant admittẽ inuicẽ, vt elementa, & sic cahos: & tunc nullus in otus, sed omnia qui escebant: & primus intellectus quẽ nos dicimus Deũ, cepit segregare admista, & in suo loco distincto collocare & hac segregatione productus est mundus: & incepit motus in cœlo, & elementis. Empedocles autem litem & amicitiam principium mûdi dixit, licet diuersimode, nã lis producebat mûdum, & cõseruabat: quia proprium litis disgregare res ad inuicem, & sic per litem producebatur mundus, & cõseruabatur, sed post erat amicitia, & omnia cõfundebant ad inuicem: & destruebatur mûdus, & celsabat motus, & iterum in surgente lite, producebatur iterum mundus. Hæc omnia fatua sunt, nisi ipsis fictionibus, aliquid aliud intendebant tradere, quæ Arist. exacte in. 1. Physico. supra tractauit.

¶ SPECVLATIO. II.

Vtrum mundus potuit esse ab æterno.

Ost quã differtum est, quod mundus ab æterno non fuerit, nunc autẽ opere pretium erit quærere, an potuit fieri ab æterno. Videtur quod sic. Deus ab æterno habuit eandem potentiam, quã habuit quando mundum in tempore produxit: ergo sicut potuit quando de facto creauit, potuit & ab æterno. Consequentiã est bona: quia aliis aliqua virtus, & potentia Deo adueniret in tempore, & esset mutabilis: ergo mundus potuit esse ab æterno.

¶ Præterea. Deus rerum causa est per intellectum, & voluntatem, sed ab æterno Deus cognouit mûdũ, & omnia quæ in eo fuerunt, sunt, & erunt, & sicut cognouit, & potuit velle ab æterno vt produceret sic cognita: ergo potuit & causare ab æterno. Consequentiã est bona. Maior est cõmune Theologorum axioma. Minor non potest non concedi à catholicis: sequitur quod potuit fieri mundus ab æterno.

Tertiõ. Quicquid nõ implicat, Deus de potentia absoluta potest: sed mundum fuisse ab æterno creatum, non implicat: ergo potuit esse. Quod non implicet, probant rationes adductæ ab Aristot. quibus contendit mundi æternitatem à parte antè.

¶ In contrarium est: quia generabilia, & corruptibilia, quæ sunt mundi pars, non possunt fuisse ab æterno.

¶ Pro solutione notandum, qd rerum multitudo habet se in duplici differentia: quædam enim sunt in corruptibiles, vt absque miraculo habeant in se illam perpetuam durationem: vt nullo modo possint desinere esse, nisi per amihilationem à Deo: sicut & non potuerunt esse, nisi per creationem ab eo: vt angelus: anima rationalis: & cœlum. Aliæ sunt, quæ sunt corruptibiles per naturam: & istæ, quædã sunt permanentes: aliæ sunt successiue. Permanentes sunt omnia generabilia, & corruptibilia, tam viuientia, quàm non viuientia, quæ mundi partem complent non minimam

Omnia

In cõci. Lat. te. sub Leone. 10.

Argum. 7. Vide Durã in. 2. sen. d. 1. q. 20.

Argum. 2.

Argum. 3.

In cõtrariũ

Notand. 1.

Omnia enim quæ sub globo lunari contēta cognoscuntur, ex elementis, & elementatis, corruptioni obnoxia esse, est exploratissimum. Ista sunt permanentia dicta, quod eis non repugnet suas partes habere simul omnes.

¶ Inter successivas res tempus, & motum ponimus: quibus videtur repugnare, quod omnes partes sint simul: de quibus supra in. 4. mentionem fecimus. Respondetur. 4. conclusionibus: & sit prima.

Conclus. 1. ¶ Mundum fuisse ab æterno, & non à Deo factum, non solum falsum, sed impossibile reputamus, & infatum asserere. Hæc conclusio est probata, & approbata a. B. Aug. ubi ait. Haud enim solę prophetice voces, verum & mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate, & visibilibus omnium pulcherrima specie, tacitus se factum à Deo proclamat: vniuersaque eius membra psallunt quod ait propheta: ipse fecit nos, & non ipsi nos: ob idque, Cœli enarrant gloriam Dei. Atque Aristot. hic ait, primum motorem, & primam causam esse omnium causam. & 1. de Cœlo. text. 100. & 2. Meta. text. 4. licet alij aliter interpretetur hæc dicta Aristot.

Aristo. 8.1
Phys. & 12.
Metap. tex.
24.

Ratio.

S. Tho. p. p.
quæst. 3.

¶ Conclusionis ratio est: quia omnia quæ sunt participatiue talia, oportet sint ab illo quod essentia tale est: sicut participatiue ignita sint ab ipso igne, qui talis est per essentiam suam calidus: sed Deus est ens per essentiam, & est sua essentia suum esse, & e contra: Creatura verò omnes habent esse participatum, & limitatum, quarum esse, de essentia earum nō est: ergo omnia ab ipso primo ente, scilicet Deo, qui per essentiam tale est.

Conclus. 2.

Ratio. 1.

S. Th. 2. sc̄a
ten. d. 1. q.
1. ar. 5. Ca-
pro. in. 2.
dist. 1. q. 1.
cōtra secun-
dā conclus.
Heruc. in. 2.
dist. 1. q. 1.
Paulus Soci-
na. 12. Met.
quæst. 1.

¶ Secunda conclusio. Mundum quantum ad illam partem incorruptibiliū Deus potuit in suo æterno producere, quanuis de facto non produxit: vt angelum, animam rationalem, & cœlum. Hæc conclusio probatur communi argumento. Quicquid nō implicat contradictionem ex parte rerū: Deus de sua potentia potest producere: sed ista, quæ sunt incorruptibilia, non implicat ab æterno fuisse: ergo potuerūt esse. ¶ Præterea. Si Deus hoc nō potuit, & post in tempore potuit, sequitur quod fuit impeditus vsque ad illud tempus: sed hoc est absurdum dicere. Quis enim potuit eum impedire? Quis eius voluntati potuit

resistere: Quis prior dedit ei? Videtur ergo esse asserendum consequenter potuisse ista ab æterno producere. Ex hoc apparet Egubinum in sua cosmopeia errasse, quando dicit cœlum empireum ab æterno fuisse creatum.

Rom. 9.
Roma. 11

¶ Tertia conclusio. Mundum quantum ad partem illam quæ generabilium & corruptibilium est, non potuit esse ab æterno à Deo. Hanc conclusio exemplo mulieris prægnantis solent probare philo. quæ nō potuit ab æterno creari: nisi esset prægnans in tempore infinito: quia si post conceptionem non peperit mēse, tunc vel ætas illius partus fuit finita, aut infinita: si infinita, vnum infinitum esset alio maius, versus infinitum extremum: quia mater esset senior suo fœtu per illos. 9. menses: sed implicat quod vnum infinitum versus partem infinitam sic alio maius: quia finiretur. Si tamen illa ætas filij fuit finita, & matris eius finita erat: quia solum per nouem menses excedit: vel si non, necessariò per infinitum tempus fuit prægnans.

Conclus. 3:

¶ Et probatur de mixto, vel elemento: nā si ab æterno fuit creatum: quæro quo tempore fuit corruptū? Si dicas post. 100. annos à sua creatione, vel per. 500. Vel post corruptionem vsque huc, tempus pertransiuit infinitum: & tunc alterum creationis infinitum, erit maius isto: vel non transiuit infinitum: & sic sequitur quod non fuit creatum ab æterno, sed habuit principium. Neque poterit quis dare quod infinitum temporis creatio rei præcellerit corruptionem eius: quia est contra naturam rei corruptibilis, quod per infinitum tempus duret.

¶ Ex hac conclusio sequitur, quod in lumine naturali stādo, nullum indiuiduum corruptibile potuit esse ab æterno.

Corolla. 2:

¶ Sequitur secundò cōtra Aristotelē, in lumine naturali, non posse concedi specie rerum corruptibiliū aliquam, quæ successione indiuiduorū perpetuatur esse ab æterno: Ratio est, quia species talis nō potuit esse ab æterno, nisi cōtracta in aliquo indiuiduo etiā corruptibili, sed illud tale nō pot ab æterno dari, quia repugnat: ergo neq; talis species rerū corruptibiliū poterit fuisse ab æterno. Neque est idem dicere, quod si mundus fuisset ab æterno, & infiniti dies essent trāacti: vt docet. S. Thom. quia tempus est

Corolla. 2:
contra Aristotelem:

D. Tho. 2.
p. q. 64. ar.
2.

M 5 quid

quid cōtinuum successiuum, non clausum inter duo puncta: & sicut non repugnat cœlum fuisse ab æterno creatum: quia est in corruptibile, sic non repugnet dies esse infinitos transactos: de corruptibilibus autē alia ratio est: quia species non est nisi in indiuiduo contracta: cuius conditio est vt corrumpatur.

4. Conclus.
Sic Alex. Al
ber. Henricus.

¶ Quarta conclusio. Nulla species corruptibilis potuit esse ab æterno creata à Deo, maximè humana. Probat̄ de alijs speciebus: quia (vt dicebamus) non nisi in indiuiduis conseruari possunt, cui indiuiduo repugnat ab æterno esse, vt probat̄ est proximè. Sed quæ maximè de humana specie hoc sit asserendū, patet, posita immortalitate animæ rationalis. Nam si humana species fuit ab æterno, ab æterno fuerunt animæ rationales infinitæ nūc superstitēs: & sic actu esset infinitum: hoc tamen in 3. li. probauimus implicare: sequitur ergo quod species humana non potuit esse ab æterno. Hoc argumentū est cōmune, & tam raram habet solutionem, vt vix satisfaciat solutio soluunt aliqui dicentes animam rationalem esse mortalem: sed est à fide alienum. Alij concedunt Pythagoricum figmentum de commigratione animarum in corpora diuersa: & sic cum certo numero earum ponunt corporum infinitam multitudinem, quæ tamen actu non est: hoc etiam est heresis. Alij sequuntur Auicē. & Algazelum, qui dicunt, infinitam multitudinem per se causarū sub ordinatarum repugnare (quia effectus non esset) infinitam vero multitudinem entium non subordinatarum admittunt: sed hoc non potest stare: quia etiam esset contra philosophum. Ob id nulla istarum solutionum videtur satisfacere. Qua ratione S. Tho. p. p. q. 46. arti. 2. hoc conuictus argumento, destitit ab Aristote. opinione in (vniuersum defendenda) quod fuerit possibile Deū ab æterno mundum creasse, sed concedit potuisse fieri, quo ad aliquas eius partes, nō quo ad omnes.

Error. 1.

Error. 2.

Error. 3.

D. Thom.

Caicta.

¶ Vnum est hic consideratione dignum, quod Arist. (qui mundum posuit ab æterno, & infinitum actu, negauerit) in tertio libro physicorum, animarum rationalium non meminerit, quas posuit immortales, quicquid dicat Caicta. vt in 3. de anima notum faciemus. An fuerit in causa, quod ipse ingeniosus non habuerit quo pacto pos-

set nodum soluere: quia ex vna parte vrbat illud: ex nihilo nihil fit: & ex alia parte cōuictus, quod animarum rationalis nō educitur de potentia materiæ, nō ausus est ab solutam, & claram de anima rationali depromere sententiam: sicq; varius apparet in aliquibus locis.

* Plato et si mundum ab æterno fuisse ponit in Timeo, sed trā à Deo in æternitate effectum, sic Plotinus, Proclus, Alcinus, Apuleius, Simplicius, & alij: & licet Arist. in æternitate cōueniat, dissentit tamē, quia de opifice & dependentia, nō meminit.

¶ Ad argumenta solutio patet ex dictis.

Ad arguit.

¶ SPECVLATIO. III.

Vtrum omne quod mouetur, ab alio moueatur.

Æc speculatio est satis principalis, quæ tangitur ab Aristot. in præcedenti lib. & in isto. 8. Et videtur non esse verū, quod omne quod mouetur

Vide Aegid quodlib. 5. quæst. 16.

ab alio moueatur. Est commune argumentum: Græua, & lenia mouentur naturaliter ad suum locum: tamen non mouentur ab alio: sed à se ipsis: quod experientia patet: cum graue descendat, etiam impellente nullo: imò & ascendit etiam sine alio mouente, solum ob vitandum vacuum: ergo non omne quod mouetur ab alio mouetur.

Argum. 6.

¶ Præterea. Viuentia mouentur, & proprie mouentur: tamē à se ipsis, & non ab alio. Patet in motu progressiuo animalium: quis enim poterit negare motū à se ipsis esse?

Argum. 2.

¶ Tertiò. Proiecta: vt sagitta, & globus eictus à tormento bellico propter sulphurē incensam, mouentur & non ab alio. Patet: quia maxime à proiiciente esset: sed stat ipsum proiicientem mori, quando tamē proiecta ipsa durant in motu: ergo nō mouentur ab alio. Quod si dicas ab impetu impresso: iam habeo intentum, quod à se cum impetū in se habet id quod se mouet.

Argum. 3.

¶ In contrarium est Aristotel. sententia in isto loco.

In contrar. Notand. 1. Aristot. tex.

¶ Pro solutione notandum, quod tam id quod mouet, quam id quod mouetur, dupliciter

27.

contin.

alterius mouetur: vt qui vehitur naui.

4. Cōclusio

¶ Quarta conclusio. Non solum aēr causa est quæ proiectū mouet, sed ipse proiciens per impetum impressum. Hoc videtur indubitatum apud Arist. qui ex analogia ad grauiā, & leuiā probat. Nam sicut generās dat graui grauitatem, qua mouet ad locū naturalem, proiciens imprimat impetum, seu qualitatem quandam, qua ratione dicitur moueri. Et de mente Aristotel. fatetur huiusmodi impetum in proiecto sanēt.

D. Tho. de potentia. q. 3. ar. 11. & d. anima ar. 11.

Tho. Et quod aēri etiam detur virtus aliquis mouendi Aristotel. ait, proiectōrē dare aēri virtutem motricem præter motū: quia dicit, prius definit mouere, quam moueri. Si ergo aēri datur, à fortiori & imprimetur corpori moto talis impetus.

¶ Pro hac parte quod aēr etiam faciat ad impetum sunt experientia: inter quas vna est sagittam nō tanta vehementia ferire obiectum propinquius, quam aliquanto remotius.

Aristote. 2. cō. tex. 35. De impetu puratalli qui quod nō im primat totus simul.

Qua ratione Aristotel. 2. cœli. tex. 35. dicit, quod motus naturalis intensior est infine, motus verò proiectorum neque in principio, neque, infine, sed in medio. Ex quo aliqui putant, quod impetus nō totus imprimatur simul, sed post vel intenditur per sagittam, vt virgentius moueat, quāuis hoc non sit certum: nam à quo potest intendi? Non à se ipso: quia accidens nō potest intendi à se, neque à proiciente, quandoquidem maior ratio erat quod à principio imprimeretur. Qua propter. S. Tho. causam dat in. 2. de cœlo, multitudinem aēris commoti esse: quia vna pars aliam concitet, atque alia subinde aliam. Et adhuc aliam dat causam idem quod id proueniat, quia quælibet res suam appetit conseruationem: vnde fit quo maiori obuiat resistentiæ, intendatur impetus, sed quia ab extrinseco, citò debilitatur.

S. Thom.

S. Th. 1. 2. q. 75. ar. 6.

¶ Quinta conclusio. Impetus est qualitas distincta ab ipsa re proiecta, sicut grauitas à forma substantiali. Patet: quia est quædā virtus per quam mobile mouetur, distincta ab ipso motu: ergo oportet sit qualitas distincta, quæ ponenda est in prima specie qualitatis: vt habitus, & dispositio, quæ potest intendi, & remitti. Sed dato res moueatur per talem impetum, motus non est naturalis: quia licet ab intrinseco, nō est ei naturale.

Cōclusio. 5.

¶ Ex hoc sequitur, quod negare impetum

Contrariū tenet Ciruelo in suis paradox. q. 4. Corolla. Venetus.

qualitatem esse impressam, ne ponatur esse motum naturalem in proiectis: vt suspicatur aliquis, non videtur esse necessarius: quia stat quod sit impetus qualitas realis vt dictū est, & tamen nō dicitur quod mouetur, moueri motu naturali: quia licet ab intrinseco, illud intrinsecum est ab extrinseco: & sic dicitur motus violentus.

¶ Sexta concl. In omni viuente, per se moueus, anima est, qua ratione actus corporis est. Patet. Cū moueatur animal, & in se principium habeat sui motus, signadum est tale principium, & non est aliud nisi id per quod actu est, quod est anima; & in specie constituitur. Et confirmatur ex Aristote. qui ponit eam esse actu corporis: quia est per se agens.

¶ Septima conclusio. Sicut in viuentibus pars per se mouens anima est: per se mota corpus, seu materia, quatenus recipit corporeum à forma. Et ponendo vnam animam solum in rationali, illa sufficiens est ad omnes motus inferiorum: & in sensitiuo, ipsa sufficit ad motus vegetatiuæ. Nam in viuente oportet vltra partem per se mouentem, dare partem per se motam: & cū in eo non sit nisi pars quæ est anima, vel pars quæ est corpus, ex quibus essentia constat, oportet quod vel mota sit pars, scilicet, anima, vel corpus. Non anima: quia ipsa est quæ primò mouet: & idē secundum idem non mouet, & mouetur: cū omne quod mouetur, ab alio oportet moueatur. Relinquitur ergo quod pars mota sit corpus, & sic mouetur, quod non mouet. Et manet verum, quod omne quod mouetur ab alio moueatur. Sed hoc oportet intelligamus in motibus qui sunt animantium proprii. In istis enim oportet inuestigare partem per se mouentem, & partem per se motam: nam circa motus, qui contingunt, quod calefiant, vel frigesiant ab elementis, nō est necessarium querere mouentem partem intrinsecam.

¶ Octaua conclusio. Corpora cœlestia quia animata non sunt non mouent se ipsa, sed mouentur exterius ab intelligentia motrice. In hac conclusione duo intendimus. Primum, quod corpora cœlestia non sint animata: ex quo sequitur secundum, quod in motu eorum non sit ponenda pars per se mouens anima: vt ponitur in viuētibus, & pars mota, vt corpus: sed motus in eis ab angelo est: quia ratione grauitatis, neque

6. Conclu. De viuentibus.

Aristote. 2. de anima. tex. 4.

Conclusio. 7.

S. Tho. p. p. q. 76. ar. 4.

Aristot.

Conclusio. 8.

leuitatis signari non potest, cum non sit graue, neque leue cœlum. Item: quia ille motus est circularis. Probatur conclusio. Corpora cœlestia, cum non sint animata, & moueantur, oportet causam signare illius motus ab extrinseco: ergo vel erit à generante, vel ab aliqua intelligentia motrice. Non à generante: quia hoc in grauibus & leuibus est, ratione grauitatis & leuitatis, quod in cœlo non est: ergo oportet sit ab ipsa intelligentia.

¶ Dixi, non esse animata: quia non solùm fidei repugnans est, sed etiam physicae disciplinæ. Fidei namque aduersatur, quæ docet, solùm duas esse naturas spirituales: angelicam, & rationalem, capaces Dei, Anima illa (si daretur) non posset esse nisi intellectualis: & sic esset capax Dei: vel si habent animam irrationalem, cum cœlum sit perpetuum, aliquod animal brutum esset immortale. Item. Quomodo posset esse animal, quod nulla habet organa motus? vt Arist. dicit. Neque in eis aliqua dispositio animalis reperitur. Quapropter nõ est cre-

dendũ. D. Augustinũ, nec. B. Hieronymũ, imò neq; Arist. fuisse illius sententiæ, quod cœlum fuerit animatum, vt. S. Tho. refert. Quòd si aliquando Arist. videatur cõtrarium dicere: vt. 1. de cœlo. tex. 13. debet intelligi vt ibi. S. Tho. exponit, qd cœlum habet suam motricem intelligentiam, à qua non mouetur, vt grauiã, & leuiã à generante: quia hæc talia à re absente mouentur, per virtutem impressam à generante in ipso rum generatione: sed mouentur ab ipsis intelligentijs per intellectũ, & voluntatẽ, apprehendentibus rationem mouendi, quod solet esse in viuẽtibus: ob id animalibus videntur assimilari, cum tamen non sint. Et hæc sufficiat dixisse in presentiarũ. * Quia infra in libro de cœlo est peculiaris speculatio an cœlum sit animatum vel astra.

Et Plato dicit, motorem cœli non informare cœlũ: vt anima informat corpus, sed mouere ad modum animæ.

¶ Ad primum dictum est, vnde grauiũ & leuium veniat principium motus, nempe à generante ad sensum supra dictũ, licet quomouentur, grauitas sit.

¶ Ad. 2. etiam patet solutio ex dictis. Viuẽtia enim mouentur: sed ab alio, non quidẽ ab alio qd sit extrã, sed ab alio quod intrã est: quia pars mouens anima est, per quã actu est, & mota pars est corpus. Et sic est

verum, quòd omne quod mouetur ab alio mouetur: quia non secundum eandem partem animal mouet, & mouetur.

¶ Ad. 3. iam declaratum est, quomodo proiecta moueantur per impetum, quem intelligimus qualitatem impressam in mobili, ratione cuius mouetur, quæ distincta est ab ipso motu, & à mobili: & quia impressa qualitas potest durare, motus etiam deficiente proiectore, & paulatim remittitur illa qualitas, & tandem deficit motus.

SPECVLATIO QUARTA
de primo motore. Vtrũ sit immobile, & vnũ.

Idetur quòd nõ sit immobilis. Ille dicit moueri, qd est in loco de nouo sed Deus est in loco de nouo. Patet. Fuit quando creauit mundum in eo in quo non fuit ante creationem: ergo fuit in loco de nouo. Item. Est in omni creatura, quam de nouo creat: vt in qualibet anima rationali, quã quotidie de nouo creat: ergo mobilis est Deus, qui est primum mouens.

¶ Præterea. Si Deus esset immobilis secundũ locũ, maxime quia spiritus est: sed spiritui non repugnat motus, vt supra probatũ est de angelis, qui etiam si sint spiritus, mouentur. Patet: quia dicitur missus angelus ad Abraham. Dicitur etiam missus ad virginem: ergo Deus etiam potest moueri.

¶ Tertio est argũ. qd Deus moueatur, ex Commentatore, qui asserit Deum moueri secundũ intellectum & voluntatem per intellectum, de nouo intelligẽdo, quæ non intelligebat. Per voluntatem, de nouo volendo, quæ antè volebat. Nam si ego scribo nunc: vult me scribere, & cum relinquo calamũ, vult non me scribere: sed ista non videntur esse sine mutatione: ergo Deus mobilis est.

¶ In contrariũ est Arist. tex. 44. & 45. vbi concludit esse immobilem, et tex. 48. concludit esse vnũ.

¶ Pro solutione notandum, quòd in lumine naturali loquens Arist. 5. de primo motore in hoc. 8. lib. concludit. Primum, quòd sit immobilis. Secũdũ quòd sit perpetuus.

Ratio. Arist.

Aristo. 1. d. cœlo. tex. 50.

S. Tho. p. p. q. 70. ar. 3.

Plato.

Ad argum.

Ad. 2.

Ad. 3.

Argumẽ. 1.

Argumẽ. 2.

Lucã. 2.

Agumẽ. 3. Comment.

In cõtrariũ

Quinq; cõcludit Arist. de primo motore.

Ter

Tertium quod sit vnus. Quartum q̄ in finitum. Quintum q̄ indiuisibilis. In ista speculatione differemus quomodo sit immobilis, & vnus, in sequenti alia tria probabuntur.

Notand. 2.

¶ Notandum quod etiam de Deo dupliciter possumus loqui: vno modo naturaliter: alio modo supernaturaliter. Supernaturaliter spectat ad Theologum ex professo: nam dato tractet de Deo quantum ad aliqua quæ per naturam ei conueniunt, tamẽ ex proposito ad eum attingit illa quæ supernaturaliter de Deo considerantur, & solum per reuelationem habentur: ob id de istis non est sermo in præsentia. De ipso tamen in quantum naturaliter, dupliciter: vno modo exacte id considerare: & sic nõ ad physicum, sed ad metaphysicũ spectat: ideo Aristo. absolutius loquitur. Sed cognitio de Deo nõ exacta, quæ scilicet per motum haberi potest, spectat ad istum. 8. physicorũ. Et hac ratione Aristo. mentionem fecit. Ad quod respondetur, & sit prima conclusio.

Aristot. 1. 2. Metaph.

1. Conclusio Ratio. 1.

¶ Deus est omnibus modis immobilis: Patet. Ille est immobilis omnino, qui nulla specie motus neque mutationis potest moueri: sed Deus huiusmodi. Patet: quia non generatur: non corrumpitur: non augetur: non alteratur: non mouetur localiter, & nõ sunt aliæ species motus: ergo nullo modo mouetur Deus. Maior probatur facile, discurrendo per omnem speciem motus. Non localiter de per se, neque de per accidens, de quo proprie loquitur hic Aristo. Probatur, supposita propositione probata, quod omne quod mouetur oportet ab alio moueatur. Est ratio. Si Deus mouetur: vel à se, vel ab alio: sed non à se omnino, vt probatum est: ergo ab alio. Probat minor quia id quod mouetur, necessariõ est in potentia ad illam formam respectu cuius mouet: aut si sit motus localis, caret illo loco, ad quẽ est motus: sed res que mouet, necessariõ est in actu: sed actus potest repugnare: ergo à se non potest moueri. Quapropter quod se ipsum mouet oportet duas habeat partes: vnã qua mouet, & aliã qua mouetur: & sic quod mouetur ab alio, oportet vel sit ab alio distincto in ratione suppositi, vel in ratione partis. Si illud quod mouetur, mouetur ab alio: uel illud mouetur ab alio, & illud rursus ab alio, & est processus in infinitum, quod motui repugnat: quia nihil moueretur, cum omnia in

2. Conclusio

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Contra. Comenta.

¶ Ter.

feriora in virtute prioris moueantur: quod prius non daretur, dando processum in infinitum: oportet ergo deuenire ad vnũ, quod non mouetur ab alio, sed mouetur vel à se, vel à nullo: si à nullo, habemus intentum: si à se, tunc est necesse assignare partem mouentem distinctam ab illa quæ mouetur: & tandem ad vnã deueniendum est, quæ sit purus actus: nõ si illa quæ mouet sit. a. quæro, vel illa rursus diuiditur in mouentem & mobilem, vel non: si secũdum, iam das esse purum actum: si primũ, rursus quæram de illa à quo, vsque perueniam ad purum actum, quandoquidẽ non est in infinitum procedendum. Hucusque Aristo. qui quanuis non videatur concludere hunc primum mouentem immobilem per se subsistentem, tamen ex dictis probatur: quia probat illud primum esse purum actum: quod si pars nõ est, oportet sit per se subsistens.

Ratio. 2.

¶ Probatur etiam conclusio, quia illud primum oportet sit in generabile: quia à se non potest generari, neq; ab alio: quia nullum eo prius. Alia missa faciamus, quæ vide in S. Tho. vbi probat vnitatem Dei.

S. Tho. p. p. quæst. 3. 2. Conclusio

¶ Secunda conclusio. Primũ quod mouet omnia, nõ solũ immobilis est aliqua specie motus, sed etiã per intellectũ, & voluntatem contra Commentatorem. Probatur: quia illud primum est purus actus: ergo nihil in eo potentia considerandum est: at esset aliquid potentia, si hoc genere motus moueretur.

Ratio. 1.

¶ Secundo. Si per species intelligeret receptas, & non per essentiam suam, similiter esset in potentia. Si de nouo aliqua cognosceret, quæ non antea esset etiam in potentia. Si aliqua vellet de nouo, quæ antea noluit: sequitur ergo ipsum esse simpliciter immobilem etiam per intellectum, & voluntatem, si quidem ab æterno cognouit quãdo res producenda, & quãdo debent deficere in quo Commentator turpissimẽ errauit, putans Deum non posse cognoscere res ipsas antequã actu essent. Quod si Plato sic intellexit, primum mouens mouere se ipsum, pari errore captus est.

Ratio. 2.

Contra. Comenta.

¶ Atque conclusionem sic Aristote. intellexit. 12. Metaphysicæ qui dixit, Deum per suam essentiam omnia intelligere, & sua intellectio sua essentia est: & sicut eius intellectus immutabilis est, sic & sua voluntas: & quicquid voluit, in æternitate voluit, pro tempore sibi placito.

¶ Ter.

¶ Ter.

3. Cōclusio ¶ Tertia cōclusio. Sic primum mouens est immutabile, vt eius sit proprium, & alteri sit in cōmunicabile. Patet discurrendo per omnia alia, quæ continuè mutationi sunt subiecta: vt corruptibilia: & quæ sunt incorruptibilia, etiam subiacent mutationi, & variationi: vt angelus & anima rationalis. Patet. Quicquid non est purus actus, potest mutari, pro quanto aliquid de potentia habet: sed omnia alia, citra Deū, purus actus non sunt, cum solus Deus sit talis: sequitur ergo quòd omnia alia mutari possunt, & solum ille est per naturam immutabilis, qui per naturam purus actus simplicissimus est: at solus Deus est talis: ergo illius proprium hoc est.

4. Cōclusio ¶ Quarta conclusio. Primus motor immobilis, pariter & vnus est. Hæc cōclusio probatur ab Aristot. tex. 48. quia frustra fiunt per plura &c. sed motus vniuersi ad vnum principium reduci possunt: ergo solus vnus est.

Ratio. ¶ Præterea: quia cum sit purus actus, in se omnium perfectiones eminenter cōtinet: quòd si duos admittas, iam oportet necessariò aliquid in vno esse, quòd non in alio, per quod inter eos distinctio sit: atq; cum id ad perfectionem pertineat, constat aliquid perfectiōis in vno esse, quòd nō in alio.

8. Tho. p. p. q. 11. arti. 3. Theolo. 1. senten. d. 2. ¶ Sumitur etiam ratio ex omnipotentia: quia duo dii omnipotentes dari non possunt. Et tandem dantur alie rationes, quæ probant Dei vnitatem, de quibus vide in

* Theologis in primo sent. * Est cōsiderandū quod Aristot. cum ex sensatis, contendat ad inuisibilia conscendere: inuenit & probauit vnam primam causam, sed tamen in distincte, & nō in particulari: quia probat substantiā æternam ex motu æterno: sed omnes intelligentiæ, apud eundem mouet motu eterno, vnde in. 2. Metaph. ex pluralitate motuum eternorum, concludit numerum intelligentiarum, quanuis in ipsis mouentibus, vnum primum mouens probet: de hoc alibi.

ad Argum. ¶ Ad primum patet solutio ex dictis.

Ad secundū ¶ Ad secundum dicendum, vt supra dictū est, q̄ angeli possunt esse in loco, & anima: quia quanuis, eò quòd spirituales, nō possint esse circumscriptiue, vt corpora sunt, possunt tamen esse diffinitiuè: quia limitatam habent essentiam: Deus tamen habet illimitatam: ob id non solum circumscriptiue, sed neq; diffinitiuè potest esse in lo-

co: quia ex modo suæ existentie sic est in isto loco, q̄ non repugnat alibi esse: & sic non potest moueri: quia replet omnem locum: neque mutare potest locum: quia ille poterit mutare, qui acquirit de nouo, & deserit quem antè habebat, sed Deus non potest id facere: quia in omni loco est. Quod si creato celo cepit esse in celo, nō fuit per eius mutationem, sed quia non potest esse creatura in qua non sit Deus. Quòd celum moueatur, non sequitur quòd Deus moueatur, quia vbi cunq; celum moueatur, ibi intelligitur Deus.

¶ Patet etiam ad. 3. solutio in. 2. conclusio. * An substantiæ separatae sint immobiles: & quidem secundū Philosoph. & Cōment. intelligentiæ non sunt mutabiles secundum esse substantiale: quoniam omne mutabile materiam habet, qua carent intelligentiæ. 12. Metaph. tex. 5. Item secundum Philosoph. & Cōment. intelligentiæ, non sunt mobiles motu locali intrinsece: neque per se, neque per accidens. Hæc ex 6. Physicorū: nam quod est per se mobile diuisibile est: vt supra probatum est: at intelligentiæ sunt indiuisibiles, vt Arist. probat 12. Metaph. tex. 43. quòd non de per accidens intrinsece: probatur: 8. Phys. tex. 5. 2. quia non sunt formæ informantes corpus quòd mouetur: secundum veritatem dicendum, quòd omnes intelligentiæ, quoad substantiā sunt immutabiles per potentiā intrinsecam: quia carent materia. Secūdo dico quòd sunt mutabiles secundū locū, non quòd occupent locū cum sint sine magnitudine: quia virtutem suam loco applicāt. Tertio sunt mutabiles secundum actiones intellectuales, de quibus alibi in Theologia in loco proprio.

Ad tertium

*

SPECVLA. V. VTRVM primus motor sit durationis infinitæ, & impartibilis, & virtutis infinitæ.

Idetur quòd non sit infinitæ virtutis. Diuina virtus non aliūde quā per effectus potest innotescere: sed non datur effectus infinitus: quia infinitum non potest

1. Argumētum.

test dari, vt in. 3. probatum est, etiam per potentiam Dei absolutam: ergo Deus nō est infinita virtus.

¶ Probatur quod non sit infinita duratio. Nam eius infinita duratio innotesceret aliquo suo effectu, sed non potest innotescere: quia repugnat mundum fuisse ab æterno, vt probatum est, ergo non est infinita duratio.

¶ Tertio. Non est impartibilis. Patet. Eō p batur esse impartibilem, quia est infinita virtus, quæ non potest esse in magnitudine: sed potest infinitum dari in magnitudine, cum ipsa sit diuisibilis in semper diuisibilia: ergo.

In contrariū

¶ In contrarium est Aristoteli. qui text. 49. probat, primum motorem esse perpetuū. Et text. 86. ex perpetuitate motus colligit esse infinita virtutis: & quia talis non potest esse in magnitudine, concludit esse impartibilem.

¶ Pro solutione oportet in memoriam reuocare quod tetigimus in. 3. lib. de infinitate: nam quedā est infinitas, quæ se tenet ex parte materiae, & hæc dicitur imperfectio: quia dicitur non esse actuata per formam, & posse omnem recipere. Infinitas quæ ex parte formæ actus est, & perfectionem dicitur. Non est ergo de prima infinitate sermo, sed de ista secunda sit prima conclusio.

1. Conclusio

¶ Deus est sempiternæ durationis. i. est sempiternus. Hæc Aristoteli probat ex perpetuitate motus. Fundat enim rationem in perpetuitate mundi, quam tamen nos reprobauius in præcedentibus: ob id aliunde perpetuitas primi mouentis sumenda est, scilicet ex eius immutabilitate, vt doctè Sanctus Tho. quia Deus est summum ens, & purus actus, alienus oportet sit ab omni potentia, & ob id à nullo erit producibilis: sic infinita erit duratio: cū enim ab alio nō possit esse, à se implicat: sequitur ergo quod per se sit perpetuus, & eius essentia non potest intelligi, nisi existens. Aliarum rerum essentia intelliguntur, absque existentia earū: vt quatuor & tria. 7. fuerunt, vt docet pater Augustinus. Et hominem esse animal rationale, etiam ante creationem mundi: & habuerunt esse huiusmodi quidditates in mundi creatione: sed tamē de intrinseca ratione ipsius Dei est existere: quia cū omnem includat perfectionem, & existere sit perfectio, non potuit aliquando carere.

3. Tho. p. q. 10.

¶ Et addere oportet, quod æternitas eius non solum consistit in eo quod non habuerit principium, neque habebit finem, sed etiā in hoc, quod nulla in eo potest intelligi successio.

¶ Secunda conclusio. Primum mouens est infinita virtutis, & perfectionis essentialis. Hanc Aristoteli probat ratione motus à posteriori. Deus mouet infinito tempore: ergo posset mouere infinitum mobile, si daretur: quod esset facere infinitum motum per se: quia si infinitum esset secundum longitudinem, si transiret per certum signum, nunquam absolueret motum: & ob id concludit, quod primus motor debet habere virtutem sic mouendi, quantum repugnet infinito dari: quia sic daretur ipsum moueri vt in. 3. dictum est. Speculatio. secunda. Tamen diuina virtus infinita non bene ex effectu probari potest: quia creaturæ non possunt capere tantum quantum est ipsa: sicut diximus eum non posse producere actum infinitum: quia repugnat conditioni creaturæ.

2. Conclusio

Ratio.

Probanda ergo venit Dei virtus infinita à priori ex essentia infinitate: quia primo principio antiqui omnes rationem infiniti tribuebant, in materia dicitur imperfectio, sed secundum formam dicitur perfectionem: & sic ratio perfectionis in Deo erit, quod sua essentia non sit in alio recepta, sed per se ipsam sit illimitata. * Et aduerte quod Sanctus Thom. in hoc. 8. & 12. Metaph. text. 79. & Scotus in septimo quolib. & Albertus Magn. 8. Philis. tracta. ultimo, tenent: de mente Aristoteli. probari infinitatem entitatis, & perfectionis, in prima causa, & tenent deuiasse Commenta. in hoc ab Aristoteli. De quo S. Tho. prima parte, questione. 7.

Ratio. 1.

* Sanct. Th. 2. Ratio.

¶ Et probatur Dei infinita potentia: quia quacumque specie data, cuiuscumque perfectionis, potest Deus perfectiorem creare: quod nō posset, nisi esset infinite virtutis.

¶ Tertia conclusio. Primus motor est incorporeus, & indiuisibilis. Hæc est eiusdem Aristoteli in fine huius libri. Quod probat ex infinita eius virtute: quia ipse est infinite virtutis: vt probat secunda conclusio: sed infinita virtus non potest esse in quantitate: ergo est impartibilis. Minorem probat ex eo, quod virtus in quantitate agit semper ex necessitate naturæ, secundum vltimum suæ potentia: atque sic produceret infinitum & moueret in non tempore.

3. Conclusio

Hæc

Hæc ratio supponit, quod virtus in corpore non possit agere per intellectum, & voluntatem liberè, sed sicut sol, vel ignis: sed hoc non est necessarium: nam licet intellectus, & voluntas sint potentie indivisibiles, non repugnat esse in corpore, sicut sunt in nobis. Ob id Aristot. licet demonstrat quod virtus infinita non possit esse, vt forma extensa, non tamen probat quod non possit habere corpus, vt homo: sed ex alij eius principijs in isto libro physico, probatur: nam res corporea non mouet, nisi mota. Patet ad sensum: sed primus motor est demonstratus immobilis: ergo non est corporeus. Item, quia cum sit causa omnium, oportet careat omni potetia, quæ dicit imperfectionem. Corpus tamen habet rationem potetie, vel saltem habet eo quod diuisibile sit.

¶ Item probatur ex Dei nobilitate: quia est nobilissimum in entibus, sicut & perfectissimum: sed spiritus est nobilior corpore: ergo non est corpus, sed est summus spiritus excedens & rationalem creaturam, & angelicam in dignitate, & impartibilitate, & indiuisibilitate. In quo primo motore, & prima causa omnium nostra est vltimate posita felicitas. Cui honor, & gloria per immensa secula. Amen. Et hic est physicorum finis, vbi quantum potuimus per Dei gratiam breuitati studuimus, neminem in aliquo defraudantes ex proposito. Adduximus quæ in materia digna scitu intelliguntur, & necessaria probantur ad superiores scientias, & ad intelligentiam illorum, quæ restant in hac philosophia naturali. Cui hæc non sunt satis, legat autores, & reuoluat: in gratiam tamen illorum, quibus temporis cura nimium cordi est, elaborata hæc esse volumus.

¶ Solutiones argumentorū patet ex dictis.

* **SPECVLATIO SEXTA.** Vtrum prima causa seu primus motor agat de necessitate naturæ.

Mouetur quod sic, patet ex philosopho. in hoc. 8. vbi probat, motum cæli esse æternum de necessitate: ergo necessario prius motor mouet: & in. 2. de generatione p

bat inferiorum generationem de necessitate esse æternam, & hanc causari ex motu diuino: ergo illud primum, de necessitate producit hæc inferiora mediante motu.

¶ In contrarium est veritas.

¶ Pro solutione questionis primo considerandum, quod effectus contingens dupliciter considerari potest: vno modo quantum ad esse suum, quod est esse corruptibile, & defectibile: vt sunt effectus voluntarij, & causarum contingentium illorum inferiorum quæ omnia patent ad sensum, esse contingentia: & habere esse pro aliquo tempore, & corrumpi, & tandem omnia suam habent periodum: vt supra dictum est: & ex proposito inferiorum ostendemus. Et de his contingentibus non fuit dubium apud philosopho. nec apud Commen. vt patet in li. 6. metaphysicorum comment. 7.

¶ Secundo modo consideratur contingentia quantum ad causalitatem, scilicet, an detur aliqua causa vel saltem prima causa sit, quæ necessario causet, vel contingenter: & in hoc est difficultas physica: nam si prima causa apud philosopho. libere agit, & consequenter probabitur contingentia in rebus: per hoc quod causæ proximæ sunt contingentes: sed si ipsa prima causa ex necessitate operatur, quantumuis sit contingentia respectu causæ proximæ, erit difficile ostendere: Et ob id querendum primo, & resoluendum, vtrum prima causa agat necessario, & supposito quod sic, an contingentia sit in rebus ob causas proximæ.

¶ Est aduertendum quod Deum agere de necessitate naturæ, (quem impræsentiarum causam primam vocamus) dupliciter contingit: primo vt agat per naturam, vt proueniat intelligere, & velle: ita vt non agat per hæc: sicut homo necessitate naturæ digerit cibum, neque anima vegetatiua quo ad suas vires subiecta est volutiua, vt infra in libro primo de anima probabitur & experientia docet.

Et sicut ignis calefacit, & sol illuminat de necessitate: hoc modo nullus ex philosophis, qui Dei habuit veram cognitionem: opinatus est agere: quia sic Deum sine intellectu dicerent. Cognouerunt enim philosophi quod omne agens, aut agit à casu, aut propter finem: sed Deus à casu non agit, quia causa esset per accidens, ergo agit propter finem: ergo vel finis erit ab ipso agente intentus, vel ab alio, si à se ipso, ergo

N intel-

Effectus est contingens dicitur per e. 6. p. consideratur.

in. 2. de

in. 1. de 2. 8. 7. 2. 8. 7. 2. 8. 7. 2.

2. Notandum

intellectu agit: quod si ab alio, illud esset primum.

¶ Secundo modo potest intelligi quod agat ex necessitate naturæ, ut sit sensus, quod id velit necessario: sicut dicimus voluntatē, necessario velle summum bonum, &c. sic Deus necessario agat, quia necessario vult suam bonitatem: & vult necessario communicare suam bonitatem cuilibet rei secundum suam capacitatem: ad quam volitionem necessario sequatur effectus: quia non est qui impediat: in quo sensu Aristot. probauit in hoc. 8. motum cœli æternum, & 2. de generatione inferiorum generationem æternam esse.

3. Notand.

¶ Tertio considerandum, quod Deum agere necessitate naturæ hoc secundo modo, potest dupliciter intelligi: vno modo, quod sic velit necessario causas secundas, & proximas agere & suos effectus producere: ut necessario ipse causent, sicut Deus necessario ex bonitate sua vult eas causare: & hoc modo omnium rerum contingentia tollitur, quia necessario causæ secundæ, suos producunt effectus: sicut causa prima ipsas causas secundas causare facit: secundo modo potest intelligi, ut Deus ipse velit causas secundas esse, & causare: sed tamen iuxta ipsam causarum conditionem: ut quæ sunt necessariæ, suos producant effectus necessario: & quæ contingentes, contingenter: & sic contingentia à rebus non excludit: sed stare potest, etiam cum necessitate causæ primæ.

S. Th. 1. p. q. 19. ar. 8.

1. Conclusio

¶ Conclusio. 1. Deus neque mouet, neque agit aliquid extra se de necessitate naturæ secundo modo: sed mere & libere operatur. Patet: quia quicquid voluit, fecit siue in cœlo siue in terra. Probat: si Deus aliquid necessario ageret, maximè esset eò, quod necessario vult bonitatem suam tanquam finem, sed ex hoc non probatur. Patet: quia nullus qui necessario vult finem, necessitatur ad id sine quo finis haberi potest: sicut si quis necessario velit sanitatem, non ex hoc necessitatur ad volendum id, sine quo finis haberi potest: & ob id non necessitatur ad comparanda sibi arma, vel ad aliquas disciplinas capessendas: quia ista non sunt media necessario ordinata in illum finem, sed nihil creatum est necessarium ad bonitatem diuinam, neque ad hoc quod habeatur, neque ad hoc quod melius, quia eò Deus est, quia nullius rei extra se indigens: aliàs

Psal. 15.

Dei perfectio ex creatura penderet: contra Aristot. ipsum philosopho. 7. politi. qui ait seipso Deus solus beatus est: & sibi sufficiens, &c. nā eò quod alicuius indigeret, probatur in lumine naturali, quod Deus non esset.

2. Conclus.

¶ Secunda conclusio, etiam si Deus ex necessitate naturæ ageret, mouendo causas secundas proximas, non eò sequeretur quod omnia necessario euenirent: sed adhuc maneret contingentia in rebus à causis proximis contingentibus: probatur: quia si necessario omnia euenirent, esset quia si necessario prima causa mouet. a. causam ad operandum, & a. necessario mota, necessario mouet b. & sic consequenter proxima & immediata necessario agit: quia prima necessario mouet: sed ex hoc non sequitur: nā non sufficit quod prima necessario moueat secundā, & secundā tertiam, si illa motio est secundū exigentiam & naturam causæ secundæ: ut quæ contingens est necessario mouetur, sed ad operandum iuxta naturam suam & conditionem, scilicet, contingenter: & hoc est quod docet August. quod Deus sic res quas con-

August.

didit administrat, ut secundum proprios actus agere sinat. Deus perficit rerum naturam, & non destruit: quod si ad hanc motionem, quæ à prima fit, etiam si necessario at tenderet Doct. sub. in. 2. sent. d. 2. q. 2. non affirmaret conclu. hanc: scilicet, quod si prima necessario mouet & causat: causæ secundæ etiam necessario agerent, & rerum contingentia tolleretur: nam esset verum quod docet Doct. sub. si Deus per suam motionem, & causalitatem, rerum naturas mutaret & tolleretur: quia propter hæc duo stant physicè loquendo, Deus necessario necessitate naturæ agit, & tamen non omnia necessario eueniunt quod aduertendum est.

¶ Ex dictis ergo constat, qualiter philosophus sit intelligendus: ut Deus moueat necessario cœlum, & tamen quod contingenter res eueniāt in istis inferioribus. Quauis ut in prima conclusione dictum est, sit certum & physicè probatum: Deum non agere necessitate naturæ, ut aliquid extra se necessario velit, &c. de quo vide Naclantum in propria questione de origine contingentis.

SEPTI-

SEPTIMA SPECVLAT.
Vtrum ad physicū spectet, vel
solum sit metaphysici de
substantijs separatis
considerare.

RIM O videtur quod
nō: q̄a ad quilibet sciētiā,
expectat consideratio
de proprio subiecto, &
de proprijs passionib⁹,
quæ ei conueniunt: sed
substantiæ separatae, ne
que sunt subiectum physicę disciplinæ, cū
eius sit vel ens mobile, vel corpus mobile,
quorum vtrunque à substantijs spiritualibus
alienum videtur: nec de talib⁹ subiectis
dicuntur, ergo neq; passionēs corporis mo-
bilis eis possunt competere.

2. ¶ Secundò quāto obiectū est altius & per-
fectius, tanto ad altiorē & perfectiorem
scientiam expectat consideratio eius: sed
substantia immaterialis est perfectior, imò
quæ prima & perfectissima est, imò & ip-
sa perfectio: ergo ad perfectissimam scien-
tiam pertinebit consideratio: sed hæc non
physica, sed metaphysica est: ergo non ex-
pectat ad physicam, consideratio de substā-
tiji separatis.

3. ¶ Tertiò q̄ immobile, & invariable est, à
physico non consideratur: cum eius pro-
pria sit consideratio de ente mobili, vel cor-
pore mobili, sed esse mobile, & variabile, a-
lienum à substantijs separatis est, cū sint in-
corruptibiles: & maximè prima, quæ est
Deus, q̄ sic Deus est, vt non mutetur & idē
ipse sit, &c.

¶ In contrarium est Arist. 12. metaphy-
s. tex. 5. & in hoc. 8. physico. qui de prima sub-
stantia, & de intelligentijs considerat.

¶ De hac quæstione sunt varię opiniones,
& extremæ: nam Comment. in primo phy-
sicorum Commen. vltimo & lib. 12. meta-
physi. Commen. 5. loquens contra Auicen-
nā, & Alexan. affirmat, quod ad physicum
expectat considerare de substantijs separa-
tis: et eius est ratio, quia ad probandum sub-
stantias abstractas, manuducimur ex mo-
tu: vt patet. 8. phys. & omnis alia via est in-
sufficiens: & considerare de motu, est pro-
prium physici vt notissimum est.

¶ Et in. 12. metaphysi. Commen. 7. conclu-

dit in hæc verba. Impossibile est declarare ali-
quid abstractorū esse, nisi ex motu, hæc Com.

¶ Secunda opinio in alio extremo fuit Au-
uicenna: cum quō tenet Alex. & Alber-
tus magnus in hoc loco, & Scot. in primo
sentent. 2. q. prologi ad secundum argumē-
tum: & est, quod nullo modo expectat ad
physicam disciplinam consideratio de ab-
stractis substantijs: sed hoc sit solum meta-
physici: quoniam eū principaliōr pars scie-
tiæ metaphysicæ sit de separatis, si à phy-
sico de ipsis considerationem acciperet, ipsa
metaphysica esset subalternata physice: &
minus principalis, quod non est dicendū.
¶ Pro resolutione quæstionis consideran-
dum, quod de separatis possumus duplici-
titer loqui: primo in genere, id est, in distin-
cte, prout omnia separata in hoc conue-
niunt, quod sunt abstracta: secundò potest
esse consideratio in specie, id est, de tali sub-
stantia abstracta, putà de primo principio,
& primo motore, vel de alijs intelligentijs,
applicatis orbibus cœlestibus.

¶ Secundo aduertendum, quod separata,
tam in genere, quam in specie, dupliciter
possunt considerari: vno modo quantum
ad hoc prædicatum commune omnibus,
quod est existere, prout verificatur, hæc
substantia separata est existens in rerum na-
tura, & non solum est per operationem
intellectus, vt de entibus rationis solemus
dicere: vel potest esse consideratio quo ad
prædicata intrinseca, essentialia, & quiddi-
tatiua, putà quod substantia abstracta sit
æterna, immaterialis, actus simplex, sine po-
tētia passiva, & alia huiusmodi. ¶ Prima cō-
clusio. De substantijs separatis cōsideratio,
quā ad hoc quod est existere in rerū na-
tura, ad solum physicum expectat, patet:
omne illud quod deprehendi non potest
sine motu, ad physicum solum expectat,
cuius propria cōsideratio de motu est: sed
quod substantiæ separatae existant, solum
motu comprehenditur: ergo ad physicum
expectat talis consideratio: maior est mani-
festa, & minor cōstat ex hoc. 8. & in. 12. me-
taphysi. eodem modo Aristot. procedit ad
probandum substantias separatas, existere
tex. 29.

¶ Secunda conclusio. Probare substantiā
separatam in specie, putà primam causam,
seu primum mouēs, penitus immobile exi-
stere, non ad physicum, sed ad metaphy-
sicum pertinet hæc probat à Doctore San-

s. Argum.

s. Tho. p. p.
q. 4. art. 1.s. Tho. p. p.
q. 9. art. 1.Varię opin.
Comment.Opinio Au-
cennę.
Alexand.
Scotus.
Albertus
Magnus.1. Notan.
Iuliano.

2. Notan.

2. Tho. p. p.
q. 9. art. 1.
Conclus.

2. Conclus.

8. Thom.

8. Thom. 1. contra gen. cap. 13. ubi ostēdit, quod Aristot. in quantum physicus, in hoc. 8. solum deuenit ad probandum primum mouens se ipsum, quod distinguitur in partem mouentem, & in partem motā, quod est aggregatum ex cœlo & intelligentia motrice: sed quia Deus non est pars cuius mouentis se ipsum, vltimus Aristot. in sua metaphys. inuestigat ex hoc motore qui est pars mouentis se ipsum, alium motorem omnino separatum, qui Deus est. Vnde in duo decimo metaphys. tex. 6. nō per motum physicum sed per intelligere, & appetere, quæ excedunt limites physici, & sunt propria metaphysici probat.

8. Conclus.

8. Conclus. ¶ Tertia conclusio de substantijs separatis in genere, & in specie, consideratio, quoad prædicata intrinseca, essentialia, quidditatiua, non ad physicum sed ad metaphysicū expectat: vt quod sint actus simplices & immateriales, quod sint intellectuales, & alia huiusmodi: quod primum sit tantum vnum, ad quod omnia alia referuntur. &c. Hæc conclusio est expressa Aristot. 12. metaph. à textu. 30. vsque ad. 40. probat huiusmodi intrinseca & essentialia prædicata eis conuenire. Probatur: ad illam scientiam expectat probare huiusmodi essentialia intrinseca prædicata, cuius substantiæ separatæ abstractæ sunt subiectum, vel principale eius: sed metaph. est huiusmodi, quæ habet pro parte principalissima entia huiusmodi separatæ: quia sunt potissima pars entis, quæ ens, est subiectum metaphysicæ.

S. Tho. conuenit cum Comment. & discordat

¶ Hæc quæ dicta sunt in opinione media de mente. Sanct. Thom. sunt, & conueniunt cum Comment. & discordat ab eo, in secunda conclusio discordat, à Commen. nam Commen. putauit, quod prius motor, seu prima causa mouens, sit sic applicata cœlo, sicut intelligentia saturni, est applicata orbis saturni: sed quia Deus non applicatur cœlo, neque mouet per se ipsum, sed per intelligentiam motricem, ob id dictum est in secunda conclusio, quod ad metaphysicum expectet, probare Deum esse: quia nō per motum physicum inuestigat, vt putat Comment. sed in prima & tertia conclusio ne hæc opinio, cum Comment. concordat: quia, quo ad esse, in rerū natura probare, ad physicum expectat: & prædicata intrinseca, quidditatiua, de eis probare, excedit limites eius. Cum Auicenna hæc opinio concordat in secunda & tertia conclusio.

& discrepat ab eo in prima. ¶ Sed offert se se ex dictis Aristot. contra illa quæ in secunda conclusio: nam ipse in hoc octauo probat primum motorem infiniti vigoris existere in rerum natura, motu infinito: & sic videtur quod ad physicum expectet, probare de prima causa quæ est Deus benedictus in secula: quod existat & quod non sit proprium metaphysici.

Obiectio.

¶ Soluitur obiectio: quod in hoc. 8. philosophus posuit fundamentum, quo tanquā per gradus esset concedendum: nam ex motu physico, est progressus ad motum metaphysicū, scilicet, intelligere, & appetere: & ab ipso metaphysico, probatur primam causam existere: ob id in hoc octauo probat quod moueat motu infinito, &c. sed quis ipse motor sit in metaph. Nam hic posuit hanc maiorem: in rerum natura datur motor virtutis infinitæ, qui mouet tempore infinito: sed in metaph. ponit hanc minorem: motor virtutis infinite Deus est: qui est primus motor, penitus immobilis: nec obstat dictis quod Sanctus Thomas in hoc octauo expositioni suæ finem imponens dicit qui est benedictus in secula, &c. quia hæc subiunxit non tanquā probatum & scitum in illo loco, & scientia, sed tanquam aliàs habitum, & mutuatum à metaphysica. Quauis Franciscus ferrariē. in suis Comment. ad libros contra gentes in primo libr. capit. 13. conetur alia via soluere.

Solutio.

Nota.

Ferra.

¶ A primum argumentum, ex dictis solutio constat: nam hoc quod est existere, communissimum substantijs separatis: nō excedit limites physice disciplinæ, cuius est ex motibus consideratio: vt in prima conclusio ostensum est.

Ad argum.

¶ Ad secundum in quo tangitur id quod Doctor subtilis mouit ad tenendum cum Auicenna, quod ad solam metaphysicam expectet, quia ipsa subalternans, & superior: & ob id à physica non debet superari, &c. Dicendum ergo est quod non ex illis quæ in prima conclusio dicta sunt, quæ conueniunt physice disciplinæ, sequitur quod metaphysica physice subiiciatur, quia non subicitur ei vt nobiliori, sed vtitur ea vt sibi deferuenti: quia versatur circa motum, quæ est vnica via ad venandum rerum existentias: nam ex eo probatur in genere, substantias abstractas esse: &c.

Ad 2o.

&c

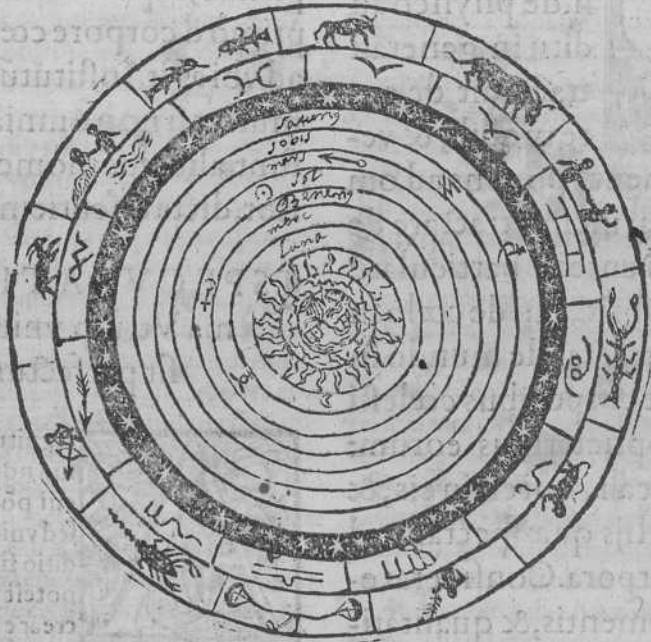

& eo ponitur fundamentum, ad progres-
sum quo vsque ad primum deueniamus.
¶ Ad tertium dicendum, non esse alie-
num à substantijs separatis de motu con-
sideratio: nam quo ad existentiam eorum
in rerum natura, ex motu probatur, vt

dictum est: & ipse sunt cœlorum moto-
res, & quauis sint immobiles quo ad
corruptionem, habent tamen moueri
posse, & secundum locum, per applicatio-
nem suæ virtutis, & alijs modis de quibus
in suis locis proprijis, &c.

FINIS OCTAUI

libri Physicorum.

LIBER VNICVS

DE CAELO, ÆDITVSA R. P. F. ALPHON-
so à Vera Cruce ordinis Eremitarum S. August. prouinciali, ar-
tium, & Theologiæ sacrae Magistro, & moderatore primario in
alma vniuersitate insignis, atq; fidelissimæ Mexicanæ
Ciuitatis, nunc tertio ab eodem auctore edi-
tus, correctus & in multis spe-
culationibus locu-
pletatus.

ARGVMENTVM VNICI LIBRI
de cælo.

Ostq̃ Aris. per. 8.
li. de physico au-
ditu in generali
tractauit de en-
te mobili, & ve-
lut fundamenta ponens ad om-
nia dicenda, incipit tractare de
mobili, & d'ente in particulari:
& sic in. 4. libris, qui de cælo in-
titulantur, tractat de mundo in
generali: de corporibus cælesti-
bus, & proprietatibus eorum:
de motu locali, qui est in eis, &
de multis alijs quæ spectant ad
cælestia corpora. Considerate-
tiam de elementis, & qualitati-
bus, & dispositionibus eorū, &
de motu ipsorum.

Varia opin.
de subiecto
librorum de
cælo.

¶ De subiecto huius li. variè opi-
nantur docto. quibusdam dicē-
tib⁹ quod sit totum vniuersum:
alijs quod corpus cæleste: quod
communiter approbatum est.
Alber. Magnus, & alij dicunt es-
se corpus mobile ad vbi: quia ex

professo de eo tractat. Et quia
corpus cæleste habet dignitatē
inter alia, & mot⁹ localis est sim-
plicior, & prior & vniuersalior:
primò d' corpore cælesti mobili
ad vbi agit. Institutū nostrū seq̃-
mur: vt si non omnia, illa quæ
sunt alicuius momenti ab Ari-
stot. dicta discutiemus.

¶ SPECVLATIO PRI-
ma Vtrū vniuersum
sit perfectum.

Rgnitur quod non. Il-
lud non est perfectū,
cui pōt fieri additio,
sed vniuerso potest ad-
ditio fieri, quia Deus
potest multa de nouo
creare, quæ non sunt
creata: & quæ sunt mo-
dò, potest meliorare eddere: ergo sequitur
quod mundus non est perfectus.

1. Argum.

¶ Item illud dicitur imperfectum, in quo
sunt innumerabiles defectus: sed in mun-
do sunt defectus sine numero: defectus in
moribus, cum sint multa peccata, Deo per-
mittente, & monstrum: ergo mundus non
est perfectus.

¶ Præterea. Illud ppter quod vniuersum
est factum, est imperfectum: ergo nō est v-
niuersum perfectum: nā si in fine est defe-
ct⁹, & in medijs erit, cū media à fine sortiāt

bo

bonum, vel malum. Probatur antecedens: quia hō (propter quem omnia videntur creata) est imperfectus, & in naturalibus & in morabilibus, & plenus multis miseris: sita vt in eodem statu non permaneat, breui uiuens tempore, multis miseris repletus, qui tanquā flos egreditur, & cōteritur statim.

Iob. 13.

In contra.

¶ In contrarium est Arif. hic in principio, qui vniuersum dicit perfectum.

1. Notan.

¶ Pro solutione notandum, quod vniuersum sicut & mundus potest capi pro tota rerum vniuersitate, quæ habet esse, siue à se, siue ab alio: & sic in vniuerso, & in mundo includitur Deus: qui mundi, & vniuersi prima causa est, cum ipse verè sit, & maxime sit, à quò & omnia alia sunt.

¶ Secundo modo sumitur solum pro multitudine rerum quæ habet esse ab alio, siue sit per creationem: vt habuerunt esse à principio omnia, siue sit per generationem: vt sunt quæ quotidie fiunt. Et adhuc iste modus, 2. potest dupliciter intelligi: vno mō, vt inter illa quæ esse ab alio habent, solum corruptibilia intelligantur. Et sic mundus est quicquid infra orbem lunæ reperitur: quo pacto Aristotel. sumit, quando dicit: Necessè est mundum istum constellationibus cœlestibus esse continguum. Et cum cœlum sit incorruptibile corpus: astra, & angeli non essent vniuersum, neque de vniuerso, vel mundo.

Aristot. 1. meta. tc. 1.

¶ Secundo modo capiēdo mūdū putat includit corruptibilia & incorruptibilia corpora, cœlū & astra sunt de vniuerso, vt ptes ei⁹.

Notand. 1.

¶ Secundo notandum, quod perfectum vno modo dicitur simpliciter, & est cui nihil deest. Secundo modo dicitur id perfectum, quando habet quod spectat ad perfectionem suæ naturæ, vel suæ speciei.

Notan. 3.

¶ Tertio aduertendum, intentionem esse Aristot. in lib. de cœlo tractare de toto vniuerso corporeo, & de partibus eius principalibus, inter quæ corpora cœlestia, & elementa primas obtinent partes: ob id ex p fesso de corporibus cœlestibus agit, & de elementis. Et tractat statim in principio de magnitudine, & corpore, in quo sunt perfectæ tres dimensiones, scilicet, latitudo, lōgitudō, & profunditas, vnde & dicit: Deus numero impari gaudet: quia ternarium numerum olim antiqui solebant adhibere in suorum deorum cultu: quia ignem, thus, & orationem. Nunc respondemus per conclusiones, quarum prima.

Vniuersum, capiēdo pro omnibus quæ habent esse, siue à se, siue ab alio, non solum perfectum, sed perfectissimum est. Patet. Illud est perfectissimum, quod in se includit summam perfectionem, & in quo nulla potest esse imperfectio: sed in vniuerso (si Deus includatur) est ipse Deus, qui est summa perfectio, in quo nulla potest esse imperfectio: ergo vniuersum perfectissimum est.

1. Conclus.
Ratio.

¶ Secunda conclusio. Capiēdo vniuersum pro rebus quæ habent esse ab alio, siue corruptibilia, siue in corruptibilia sint, non est perfectum simpliciter, quod nulla deest perfectio: quia multi gradus sunt in ipsis rebus imperfecti quibus deest aliqua perfectio simpliciter, vt constat.

2. Conclus.
1. Ratio.

¶ Secundo. Illud non potest dici simpliciter perfectum, cui potest fieri aliqua additio ad perfectionem spectans: sed vniuerso potest fieri aliqua additio: quia Deus potest omnes res quæ nunc sunt meliores facere, quàm fecit: & potest facere alia de nouo, quæ non fecit, neque faciet: & contrarium fuit hæresis. Ioan. Vuitlef, damnata in cōcilio Cōstantinēsi. Quem errorem prius habuit Petrus Abailard⁹. Cōtra quē B. Bern. & Hugo. de sancto Victo. Et cōtra Vuitlef. Vuald. Ex proposito authoritates ex scriptura quæ errorem conuincunt non citantur, ne fiat magna digressio. Si ergo perfectio, mundo, vel vniuerso tribui debet, loquentes vt philosophi: scribiuamus, vt potentiam diuinam quam philosophus in lumine naturali: probat infinitam, exhaustā non dicamus, sed quibuscunq; datis, & alia de nouo, & ipsa data, perfectiora possunt esse: quia infinita eius est virtus, & diuinitas: quāuis Marfil. & Augu. Nimphus dicāt Aristot. non dedisse primæ cause virtutē infinitā intēsiuē, sed solū extēsiuē, vt dicem⁹.

2. Ratio.

Bernardus. episto. 190. Hugo. li. 1. de sacra. p. 2. ca. vlti. Vuald. in suo doct. fi. li. 1. ar. 1. a. c. 10 usq; ad. 19. Arif. 8. physico. Arimi. i. pri. d. 4. 2. Durā. ibidē Marfil. Nimphus. ;

¶ Tertia conclusio. Mundus vnus existens perfectus est: ita quod in suo genere nihil quod ad perfectionem eius spectat, deest. In hac conclusione volo dicere primò, vnum esse mundum. Patet. Vbi sunt plura, & diuersa in perfectione, dicentur esse vnū, si sint inter se bene ordinata, & ad vnum bene sint disposita: sed rerum creatarū vniuersitas est huiusmodi: nam cum sint tā diuersa, vt etiam intellectus angelicus nō valeat enumerare, ordinatissime sunt disposita, & ad inuicem conueniunt, non casu, vel fortuna: aliàs, non haberent diuinam sapientiam disponentem, prouidentē, & gubernā

3. Conclus.
Ratio. p. p.

Sapient. 8. tem. Et si non essent sapientia & intellectu disposita, sed temerè conuoluta, & congregata, non potuissent tandiu permanere: cum ergo rerum ordo in mundo progrediat, & duret, necessarium est dicere unitatem in eo esse. Vnitas etiam attenditur penes ad vnū recursum: sed habet mūdus, vt cum omnia adinuicē sint bene disposita ad ipsum Deum omnia dicant ordinem, tāquam ad efficientem, & finem: quia omnia propter semetipsum fecit Deus: & ordinatione sua perseverat dies, quoniam omnia seruiunt Deo. Vnum ergo esse mundum, & non plures ratio naturalis probat. Vbi enim ordo vnus rerum adinuicem est, & ordo vnus ad vnum gubernatorem, & non ad plures erit. Dicimus vnā ciuitatem: vnā prouinciam: vnum collegium, ex hac duplici ratione: quia unitatem inter se, & unitatem ad vnum caput seruant.

¶ Et non solum ratione naturali probatur, quod vnus sit mundus, sed etiam altiori lumine tenetur.

Ratio. 2. p. ¶ Secunda pars, quod nihil desit quo ad perfectionem, patet: quia nihil videtur addendum perfectionis: Vidit enim Deus cū ita quæ fecerat, & erant valde bona.

Genes. 1. ¶ Quarta conclusio. Sicut videtur esse error in fide, asserere non posse esse plures mundos, sic est aberrare in fide, dicere plures mundos nunc esse.

Ratio. p. p. ¶ Probatur prima pars: quia cum Dei virtus sit infinita, vt fides docet catholica in symbolo dicens: Imensus pater: immensus filius, &c. Et de summa trinitate, & fide cathol. capitul. Firmiter. & Baruc. 3. & Psalm. 144. Magnitudinis eius non est finis: sequitur quod propter creationem huiusmodi, virtus eius nō est exhausta: aliā finita probaretur, si creatis istis visibilibus, non posset alium mundum, scilicet, alios cœlos, & alia elementa creare. In fide ergo erraret: imō quia physicam tradimus speculationem, physicè loquentes probatur eius infinita virtus ratione naturali, quicquid dicat Augustinus Nimphus, etiam si egregius philosophus aliā, in suo de infinitate primi motoris. Ait enim, quod licet non possit ratione naturali probari primi motoris infinitas, potest persuaderi. Nos dicimus, non solum probari ratione naturali, & demonstrari, sed iam probatum, & demonstratum esse: vt diximus. in. 8. physicorum: quod Sanctus Thomas multis rationibus probat. Neque o-

pus est ad probandam infinitatem primæ causæ demonstrationes adducere: sicut ad probandum omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis: sed sufficiat (vt Aristotel. docet) vt iuxta materiā rationes adducantur, quæ non proteruitatem conuincunt. Et quod tales rationes conuincant in lumine naturali, asserit Gregor. Arimi. qui fuit egregius Philosoph. Idem asserit Durand. Ex quo patet Deum posse plures mundos facere.

¶ Secunda pars, quod sit aberrare dicere plures esse mundos in naturali lumine loquentes, patet ex tertia conclusione. Sed quod in fide, probare videtur egregius Augustinus, & Isidorus, & adducitur. 24. quæstio. 3. capit. Quidam. Id etiam constare apparet ex dicto Christi Matthæi vltim. Itedocete omnes gentes. Illi verò profecti prædicauerunt vbique, &c. sed Apostoli non in alio mundo, nisi in isto prædicauerunt. Item: quia ad Roma. 5. dicitur. Sicut per vnum hominem peccatum introiuit in orbem terrarum, &c. a quo omnes qui in hoc mundo sunt, trahunt originem.

Item. Si alius esset mundus, vel alius, quia ab alio Deo: vel alius, quia aliam haberet fidem alterius Dei: vel alius, quia alium haberet in spiritualibus Christi vicarium: vel alius, quia aliam haberet sacramenta: sed dare alium in aliquo istorum est contra fidem. Quod si non haberet alium Deum, neque alium cultum, iam vnus esset mundus, & non plures. Facit ad hoc quod Christus redemptor noster dixit de Magdalena: Vbi cunque fuerit prædicatum Euangelium in vniuerso mundo. &c. quod non dixit de multis mundis.

¶ Verum est tamen, si quis esset proteruius, quod exponere posset quæ adducuntur pro unitate: vt non videantur conuincere, maximè quod de Apostolorum prædicatione, quæ sicut tunc non fuit completa in nouo orbe & completur continuè: sic etiam de alio mundo posset quis dicere. Et quod ab Augustin. & Isidoro in hæresum catalogo ponatur hic error, haud dubiè nō conuincit, neque propterea à nobis posita est conclusio, cum multa ibi adducantur non, vt hæreses (quæ & in veritate non sūt) licet sint aliā falsa, vel erronea, vt poterit diligens lector attendere: tamen si hæresis non est, dicere plures mundos, est tam proximum, vt nihil distare videatur: quia

tra. gen. ca. pit. 44. Aristot. 8. Physi. t. 89. Aristot. 1. Ethico. c. 3. Arimi. in. 1. dist. 42. Duran. ibi.

Ratio. 2. p. D. August. in suo de heresi. cap. 77. Isido. 6. Ety. mo. cap. 5.

Actu. 17.

2. Ratio. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Matth. 26.

Non omnia quæ in libro de hæres. ab Augu. sunt hæreses.

mul-

multa excogitari possent contra fidem se
qui expositione alterius mundi.

* ¶ * Si quis nobis obiciat contra quartam
conclusionem, esse mundum alium, nō qui
dem de nouo à Deo creatum: sed modo de
nouo inuentū: vbi hæc primo dictata sunt
in noua Hispania: nam ab anno Domini
1492. ad annū istum, ab Hispanis, tātus or
bis est de nouo inuentus: vt superare videa
tur antiquum, de quo antiquis mentio fa
cta est. Et si non superat, æquat tamen: &
adhuc per singulos dies de nouo, aliqua ha
bitatoribus frequentissima loca tam incō
tinēte quā in insulis inueniuntur: quōd in
frā exploratissimū erit, vbi descriptio erit
totius noui orbis per maritima loca ad au
strum & Aquilonem.

¶ Ad primum satis patet solutio ex dictis.
¶ Ad secundum, imō in hoc consistit perfe
ctio vniuersi: nam quōd Deus res quas cō
didit sic administrat, vt secundum condi
tionem earum sinat agere, magnificat ip
sum Deum. Contingitque raro defectus,
& monstrum: sed hoc est, quia causæ se
cundæ sunt deficientes, & defectus erit
in effectu: & relucet perfectio ex huiusmo
di defectu. Quōd mala culpæ sint Deo
permittēte, etiam agit ad decorem ob gra
dum diuersitatem. Et quia homo liberi
arbitrij est, seruatur eius conditio, & natu
ra in hoc quōd Deus non cogit ad bonum,
sed ante ipsum posuit aquam, & ignem, vi
tam & mortem, vt ad quod voluerit, ma
num porrigat.

¶ Ad tertium. Dicendum quōd vniuersum
pro fine habet Deum, licet omnia que
sunt infrā hominem, ad ipsum hominem
ordinentur, sicut imperfecta ad perfecta
ordinantur. Et dato in ipso homine sint
defectus, non ob id pulchritudo, & perfe
ctio tollitur vniuersi, sed potius apparet in
tali variatione: quia ex imperfectione ali
quarum rerum intelligitur aliarum perfe
ctio. Opposita enim iuxta se posita magis
elucescunt.

¶ Ad quartum. Dicendum quōd vniuersum
pro fine habet Deum, licet omnia que
sunt infrā hominem, ad ipsum hominem
ordinentur, sicut imperfecta ad perfecta
ordinantur. Et dato in ipso homine sint
defectus, non ob id pulchritudo, & perfe
ctio tollitur vniuersi, sed potius apparet in
tali variatione: quia ex imperfectione ali
quarum rerum intelligitur aliarum perfe
ctio. Opposita enim iuxta se posita magis
elucescunt.

Aristote.

¶ SPECVLATIO. II.
Vtrum cœlum sit ponendū
corpus simplex, an com
positum ex materia,
& forma.

Robatur q̄ nō sit com
positum ex materia,
& forma. Omne com
positum ex materia, &
forma, corruptibile
est: sed cœlum non est
corruptibile: ergo non
est compositum ex materia, & forma. Cō
sequētia est bona, & antecedens est verū:
ergo & consequens.

1. Argumē.

¶ Secundō. Cōmentā. affirmat cœlum esse
corpus simplex, absq; cōpositione ex ma
teria, & forma: quia si materiā habet: ergo
potest recipere aliam formā: & cū nō pos
sint esse duæ formæ substātiales simul, ne
cessariō abijceret priorem, & sequeretur
corruptio.

2. Argumē.
Cōment. in
suo de sub
stant. orbis.
& hic, & 7.
Meta.

¶ Vltimō. In cœlo non est forma: ergo cœ
lum non est compositum ex materia, & for
ma. Patet. Si haberet formam, cū omne
quod habet formam, moueatur ab ea, cœ
lum posset moueri ab intrinsece: sed nō mo
uetur: quia aliās non deberent poni intelli
gentiæ motrices cœlorum.

¶ In contrarium est, quōd si non sit com
positio in cœlo ex materia, & forma, to
tum esset forma, & actus: at quod est tale,
intellectiuum est: sicq; cœlum esset intelle
ctualis naturæ.

In contra.

¶ Notandum quōd omnes tam philoso
phi quā Theologi elementa quatuor vo
cant corpora simplicia: nō quidem simpli
cia, quia non habeant compositionem ex
materia, & forma: sed simplicia ad differen
rentiam mixtorum, quæ sunt composita
ex ipsis. 4. elementis, vt diximus: & etiam
quia solum sibi quodlibet elementorum
duas vendicat qualitates, & non. 2. cum ta
men in quolibet mixto oportet intellige
re. 4. qualitates, vel contemperamentum
debitum earum. In proposito ergo spe
culamur vtrum cœlum, si ponitur corpus
simplex, ponatur ad modum quo elemen
ta, quæ cum sint simplicia, quia non sunt
vt mixta, sint tamen ex materia, & for
ma composita, vel si est corpus simplex,
non ad modum quo elementa, sed ad mo
dum quo substātiæ separata dicuntur sim
plices, id est, non habētes compositionem
ex materia, & forma, licet aliam habeant
compositionem.

Notand. 2.

In libr. de
gener. & cor
ruptio.

¶ In hoc sensu intelligendo fuit opinio Cō
mentator. in locis citatis singularis, qui te
net, cœlū esse corpus simplex, quōd nulla

Opin. Com
ment. 1.

in eo fit compositio ex materia & forma: quia (putat ipse) si esset cōpositio talis esset corruptibile: sicut sunt omnia, quæ sunt composita. Hanc etiam Commentatoris opinionem sequitur doctor subt. qui ait, Loquendo ad mentem Aristot. in cœlo nō est compositio ex materia, & forma, quia 9. Meta. dicit, quod potētia passiva est potentia contradictionis, & si cœlū esset cōpositum ex materia, posset habere aliā formam, & posset corrumpi. Eandem opinio. sequuntur Durand. Marfil. & Gabri.

¶ Et est notandum, q̄ in ista speculatione vna alia inuoluitur, quā oportet simul tractare: vtrum eadē sit materia omnīū istorū inferiorū corruptibiliū & incorruptibiliū: vt est cœlorū. De quo etiā cōtrouersia est inter Theologos, & Philosophos. Et quidā non volentes ponere eandem materiam cū istis corruptibilibus, declinauerūt in aliud extremum, vt dicerent non habere cœlum materiam. Quod si concederent, statim sequebatur quod esset cœlum corruptibile, vt dictum est.

¶ Sanct. Thom. concedit materiam in cœlis, vt videbimus: sed negat esse eiusdem speciei cum ista: cō quintam essentiam vacat cœlum. Eum sequitur schola Thomistarum. Idem tenet Albertus Magnus, & Petrus de Taranta: & Alexand. Halen. Ad disoluendam specul. fit prima conclusio.

¶ Cœlum est corpus simplex aliud à .4. elementis, compositum tamen ex materia, & forma substantiali. Probatur. Omnia corpora quotquot in mūdo sunt, ex materia, & forma sunt cōposita: ergo & cœlū: quia non est potior ratio de vno quā de alio.

¶ Præterea. Omnis res naturalis cōstat ex naturis: at cœlum est res naturalis: quod si negas, ergo est supernaturalis, quod est falsum: quia miraculose cœlum esset.

¶ Vltimo. Omne ens actu, vel totum est actus, & forma, vel habet formam, vt actū: sed cœlum est ens actu, vt cōstat: ergo vel totum est actus, & forma, vel habet formā: non totum est actus, & forma: quia cū omne tale sit intellectu. ale: vt sunt substantiæ separatae, cœlum esset intellectualis substantia: ergo est ens actu formam habens: sed quod habet formam, habet & materiam, in qua recipitur talis forma: ergo est compositum ex materia, & forma.

¶ Quod sit corpus simplex claret: quia illud dicitur corpus simplex, quod non cō-

ponitur ex elementis, & non sibi vendicat quatuor qualitates primas tangibiles: sed cœlum est huiusmodi: nam non componitur ex elementis: quia nūquam generatur, neq; corrumpitur: sed sicut à Deo primò fuit creatum, manet. Et quod sit aliud ab ipsis .4. elementis, compertissimum est, cū omnia mixta fiant ex ipsis elementis, & ad inuicem vnum in aliud transeat, & corrumpantur, & generentur secundum partem, quod tamen cœlo non conuenit.

¶ Istam conclusionē tenent S. Tho. Themistius, & Theophrastus.

¶ Conclusio secunda. Cœlum est habens esse formale à sua forma, & non solum est subiectum motori in potentia ad vbi. Hæc conclusio est contra Ioan. de Gāduno, qui ponit sub istis verbis suam conclusionem. Videtur dicendum secundum Aristote. & Comment. quod cœlum (vt ipsa quinta est essentia) circūscripto motore, non componitur ex materia, & forma, sed est corpus simplex actu existens, subiectum suo motori, vel motoribus. Itaq; non est potentia ad esse, neq; habet esse forinaliter à motore, vel ab alia forma, sed solum est in eo potentia ad vbi. Hæc ille. Contra eum fit nostra conclusio, quæ licet virtute sit contenta in prima, ad maiorem tamen declarationem volui eam ponere. Est ergo ratio. Cœlum est corpus: ergo habet esse: ergo vel esse formæ, vel esse materiæ: non est dabile medium: quia nullū creatum est, quod nō habeat esse vel formæ, vel materiæ: sed non habet esse formæ (vt ipse dicit) ergo debet esse materiæ: si habet esse materiæ: ergo vel habet aliquam formam, vel nō, si habet: sequitur esse compositum ex materia, & forma: si nō habet, sequitur quod materia est sine forma, sine miraculo, quod oēs negāt.

¶ Dicit secundo, quod habet potentiam ad vbi & nō habet ad esse. Non intelligo hoc. Vel non habet potentiā ad esse: quia illud habet, & sic iam oportet quærere vt prius, à quo habet illud esse: nam cum nō sit à se, oportet sit esse receptum in aliquo, & per aliquid participatum, quod habet rationem formæ.

¶ Itē. Si ad vbi, in potentia est, quæro quid est hoc quod in potentia ad vbi: nōne subsistens? Nam ad vbi, nullum non subsistēs in potētia est. Quod si subsistēs, aliquo subsistens est: & sic per formam. Quapropter hæc imaginatio relinquenda est. Neq; possum mihi

Scot. in. 2. diff. 14. q. 1

Durand. 2. d. 12. q. 1. Marfil. 2. q. 8. & Gabr. d. 12. q. 2.

D. Th. p. p. q. 66. ar. 2.

Albertus. Taranta. Halen. 1. Cōclusio Ratio. 1. p.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ratio. 1. p.

Ad. 4.

D. Thom. vbi supra. 1. Cōclusio

Cōtra Gaduū. li. de substāt. orb. q. 1.

q. d. p. 2

Ratio ad conclusio.

ad. 2. 1. 1. 1.

sum mihi persuadere Arist. somniasse quæ ei imponunt Commentator. Ioannes de Gand. & alij.

3. Cõclusio

¶ Tertia conclusio. Quauis probabilitatē habeat opinio quæ tenet non esse vnā materiam cœlorum, & istorum corruptibiliū, sed illam ab ista distinctam, mihi probabilior est sententia quæ tenet vnā esse materiam cœlorum, & istorum inferiorum.

Rat. p. p. S. Th. p. p. q. 66. art. 2.

¶ Prima pars est, quod habeat probabilitatem opinio, quæ est Thomistarum, Alberti, Taranta, & Alexan. Halen. Quorum ratio potissima est: quia materia istorum inferiorum est in potentia ad aliam, & aliam formam suscipiendam, & sunt generationes, & corruptiones: sed cœlorum materia non est in potentia ad aliam, nisi solum ad illam formam: ob quod dicunt esse alterius rationis. Fateor ergo habere probabilitatē.

Abul. super 1. c. gen. fo. 27. celo. 3 & 4. B. Bona. Ocam. Egidius. Argenti.

Alia tamen opinio mihi apparet nunc probabilior, quam tenet Abulen. & B. Bona. in. 2. dist. 12. & Ocam in. 2. q. 22. De Argentina, & Egidius. Probo. Tota ratio quare opinio contraria habeat probabilitatē est, eo quod in cœlo nō est corruptio: sed hæc ratio non conuincit: nam ratio corruptionis non solum à materia est, sed causatur à contrario agente ad expellendum contrarium. Euenit etiam ratione formæ, quæ nō videtur satiare potentiam materiæ. Etiam est propter dispositiones quas requirit in subiecto, quæ non sunt tam validæ, vel tã fixæ ad permanendum. Hinc videmus in istis inferioribus, quæ aliquæ formæ magis in subiecto durant, & manēt absq; corruptione, vel quia non habent contrariū, vel quia non tam potens est. Si ergo forma cœli talis cõditionis est à Deo creata, quod actuet potentialitatem materiæ, & requirat dispositiones tales, quæ à nullo cõtrario possent expelli, quid opus est ponere aliam materiam, & illi tribuere causam incorruptibilitatis, cum hoc potius pendeat à forma tali? Nam secūdm diuersitatem formarum est periodus certa duratiõis cuiuslibet rei: non ergo à materia prouenit: ob quod videtur probabilius quæ vnā sit in materia omnium. Et cum hoc alternatio generationū, & corruptionum in istis inferioribus inuenitur frequentior, vel rarior, secūdm conditionem formæ, & contrarij, & dispositionis in materia, & non ratione materiæ. In cœlo tamen est incorruptibilitas, etiam si eadem esset materia: quia sicut forma in in-

Corruptio à forma.

ferioribus facit diuturnum ad tempus maius, vel minus: sic forma illa cœli conueniens illi corpori cœlesti talis naturæ ab ipso Deo est creata: vt satiata sit omnis potentialitas eius, & non fiat ibi alteratio, neque corruptio. Et posito sit vnā materia omnium, dantur tamen in ipsa materia diuersi gradus essentialis, secundum diuersitatem dispositionum ad diuersas formas habentes diuersos gradus perfectionis: quod late probat Egidius. quolibet. 5. quæstione. 8.

Egidius in quolibet. Contra Aucembron.

¶ Nolo tamen ponere vnā materiam cœlorum & inferiorum, vt posuit Aucembron, propter formam vnā corporalem, quam tribuebat omnibus corporibus: quia hanc corporeitatis formam nō probamus, sed reprobamus, vt non semel, atque iterum diximus: sed ponimus vnā, ac si esset massa quædam, vel cera, ex qua omnia sunt constituta. Itaque quod quædam sint diuturniora alijs, sint corruptibilia, vel incorruptibilia, à formis, vel à dispositionibus, vel à contrarijs euenit. Et quidem si Platonis haberemus inaginationem, quod cœlum sit natura corruptibile, & solum diuina voluntate sit incorruptibile, & non naturaliter, magis cõstans esset hæc nostra opinio, vt vnā intelligatur materia omnium. Et ante Aristot. tenuerunt omnes vnā esse materiam omnium.

Opi. Platon. Vna materia omnium. Ad argam.

¶ * Cum Platone conuenire circa cœli corpus putat Plotinus in libro de cœlo: Plutarchus etiam & Simplicius & Proclus, cum Aristot. Cœlum quintam essentiam dicat, siue mundum quintum, ab hoc inferiori diuersum, ipsumque constare forma præstantissima & æterna, sed diffusus est, quia Aristot. neque eiusdem materiæ, neque qualitatum quibus constant cætera cœlum putat: at Plato eandem materiam omnium & qualitates ponit, sed tamen maiori perfectione cõiungentes: & stabilitas ob id, quod illa forma perficit materiam, vt aliam non appetat.

¶ Ad primum. Dicimus cœlum esse corpus simplex: tamen compositum ex materia, & forma: & negamus esse corruptibile: quia ratio corruptionis non solum ex tali venit compositione, sed quia forma non actuat, & implet omnem potentialitatem quæ habet. Si ergo cœli forma virtute Dei creata est talis, qualis competeret corpori, quod

ri, quod deberet perpetuò durare, erit incorruptibile: quia non erit appetitus naturalis ad aliam formam. Euenit etiam corruptibilitas ex dispositionibus, & à cōtrario, quæ non sunt in cœlo: vnde data eius compositione ex materia, & forma, non sequitur necessariò esse corruptibile: quia non sunt talia cōtraria, quæ in istis inferioribus inueniuntur: ob id hic omnia corruptioni subiecta sunt, & non ibi.

Ad secundū.

¶ Ad secundū iam responsum est, Cōmentatorem valde aberrasse in sua imaginatione, neq; credimus fuisse mentem Aristot. Et dato Aristot. videatur ponere aliam esse materiam cœlorum, & istorum inferiorū: vt doct̃or S. deducit: tamen non negat cœlum esse compositū ex materia, & forma. Ob quod qui probant in hac parte Commentatorem, videntur decepti, & etiā cōtra Aristot. loquuti. Neq; est necessarium ad saluandam cœlorum incorruptibilitatē ad has denegare angustias, vt negemus cōtra rationem naturalem, in cœlo non esse compositionem ex materia & forma.

Ad tertiu.

¶ Ad tertiu. Negamus in cœlo non esse formā in dō est. Et si inferas: ergo mouebitur per suam formam, non est necessarium cōcedere in inanimatis: nam grauiā, & leuiā cum mouentur, non à forma, sed à generāte mouentur, vt dictum est supra. Et cœlo competit motus, sed non mouetur à se: nā qui diceret cœlum moueri à se, necessariò deberet dicere cœlum esse animal, vt supra diximus. Et sic Aristot. ait, q̃ mouere se ipsa propriè animalium sit: sic intelligit S. Tho. Quapropter non sequitur, q̃ si formā habeat, q̃ moueatur à se, sed mouetur ab intelligentia motrice secundū diuinā prouidentiam.

Supra. 8.
Physic.
Arist. 8. ph
sic. tex. 29.
S. Tho. p. p.
q. 32. ar. 4.

¶ SPECVLATIO. III.

Vtrum vnus corporis simplicis sit tantū vnus simplex motus.

r. Argum.

Idetur quòd non. Patet. Cœlum est corp⁹ simplex, vt probatū est in præcedenti speculatione. tamen nō cōpetit ei vnus motus simplex naturalis. Pa-

tet. Quod mouetur, naturaliter mouetur à se: sed cœlum non mouetur à se: sed ab intelligentia motrice, vt dicimus in fine præcedentis speculationis.

¶ Præterea. Ignis est corpus simplex: tamen non cōpetit ei solus vnus motus: quia mouetur ad centrum motu recto: & mouetur circulariter: vt notum est, & isti sunt diuersi motus: ergo nō cuilibet corpori cor respondet vnus motus.

¶ Tertiò. Mixta mouentur ad motum prædominantis elemēti: sed datur corpus mixtum, cui respondent duo motus naturales: ergo & ipsi corpori simplici potest contingere. Patet de ferro quod descendit, & ascendit à trahente magnetē, & vterque motus est naturalis.

¶ Vltimò. Aqua est corp⁹ simplex, & ascendit: vt in panno posito in aqua in vase: & ad vitandum vacuum: ergo non solū vnus motus competit cuilibet corpori.

¶ In cōtrariū est Aristot. in isto primo lib. In cōtra. Hęc est principalis speculatio huius libri de cœlo, quam ex proposito tractat Aristot. Et oportet considerare, quòd corpus simplex vocabitur in præsentiarum, quòd habet principium alicuius motus naturalis in se ipso, secundū naturam propriam: sicut ignis est corp⁹ simplex, & habet in se principium motus naturalis, ascendere. Terra est corpus simplex, & habet in se principiu sui motus. s. descendere: sed corpus mixtū est quod nō habet in se principium, sed ad motum prædominantis elemēti in eo.

¶ Secundò notandum, cum dicat Aristot. quòd omne corpus physicū est mobile secundū locum, ponit motus localis diuisionem, dicens q̃ omnis motus localis aut est rectus, aut circularis, aut ex his mixtus. Rectus, & circularis dicuntur motus simplices. Et motus rectus vel est ad medium: & hic est grauium: vel est à medio, qui est leuiū: vel est circularis, circa medium. Ad mediū dicitur, quia ad terram, seu centrum terræ tendunt grauiā omnia naturaliter, quæ terra in medio mundi dicitur esse situata. Et à medio leuiā ascendunt ad locum supremū, qui lunæ concauum est. Circularis autem motus circa medium dicitur, quia circa ipsam terram fit circūendo eam: vt contingit in motibus cœlorum.

¶ Tertiò considerandum, quòd motui qui est à medio, qualis est leuiū, motus qui ad medium qui est grauium, contrarius est: vt supra

Notand. 1.

Notand. 2.

Notand. 3.

Speculatio. 3. An vnus corporis sit vnus motus.

mediū qui est grauiū, contrarius est: vt supra diximus: sed motui circulari nullus motus rectus dicitur esse contrarius, neq; ille qui à medio, neq; ille qui ad mediū. Et iste circularis est motus continuus, & regularissimus, & vocatur naturalis ei, nō quia à forma substantiali: sed quia sic habet natura eius ex diuina dispositione. His adnotatis sit prima conclusio.

1. Conclusio

¶ Cuilibet corpori simplici solum competit vnus motus simplex primò, naturalis secundum naturam propriam. Hæc est Arist. Probatur. Si sunt duo motus simplices, vel sunt eiusdem speciei, vel non: si sunt eiusdem speciei, non plures, sed vnus motus censendus est: si diuersæ speciei, non possunt competere ei æquè primò: quia cum motus naturalis competat ei ratione suæ naturæ, & quælibet res habeat suam determinatam naturam, & determinatam speciem, nō potest esse q̄ tales duo motus simplices differentes speciei conueniant ei æquè primò: quia si leue, ascendit: si graue, descendit. Neque æquè primò potest competere ascendere, & descendere.

Ratio.

2. Conclusio

¶ Secunda conclusio. Corpori simplici possunt competere duo motus etiam naturales simplices diuersi, & contrarij, si vnus secundum naturam particularem, & alius secundum vniuersalem sit. Patet de graue ascendente ad vitadum vacuum. Aqua enim est corpus simplex, & naturaliter competit ei motus simplex: quia descendit secundum naturam particularem, & competit ei alius motus simplex, & contrarius, scilicet, ascensus ob vacuum vitadum. Et hic motus est naturalis: sicut & primus. Non quidem secundum naturam particularem, in quantum graue est, sed secundum naturam vniuersalem, in quantum pars naturaliter se exponit pro bono totius: sicut manus se exponit pro bono capitis, & vir politicus in lumine naturali pro bono totius reipublicæ. Et fortè magis ex inclinatione naturali est hoc quod spectat ad commune bonum, quàm id quod ad particulare, cum bonum quanto communius, tanto diuinius: vt ait Aristot.

Aristote. 1. Ethic. c. 2.

3. Conclusio

¶ Tertia conclusio. Vni corpori simplici diuersi motus simplices, quorum vnus non naturalis, vel vterq; non æquè primò, possunt competere. Patet. Aqua potest moueri naturaliter deorsū, & violèter sursum: competunt ergo aquæ duo motus simplices

Ratio. p. p.

sed vnus est naturalis, alius vero est violètus.

¶ Secunda pars, quod duo motus naturales etiam possunt competere, si non sint æquè primò. Patet. Igni competit etiam circulariter moueri ad motum concaui lunæ, & iste qui est circularis, non est ei violentus: quia neque est contra naturam, neq; secundum naturam propriam, sed tamen est secundum naturam superioris mouentis, sed nō æquè primò conuenit vterq; motus. Etiam luna mouetur motu simplici, & naturali ab Occidente in Orientem, & mouetur motu alio simplici: imò & contrario secundum partes: quia Orientis pars opponitur illi quæ est in Occidente, ab Oriente in Occidentem ad motum primi mobilis in qualibet die perficiens circulationem, cum tamen alio motu simplici per. 2. 8. ferè dies moueatur, & vnus compleat circulationem. Et hic motus, qui ad motum primi mobilis est, non est dicendus violentus: quia nullum violentum est perpetuum: neq; debet dici indifferens, sicut aliqui putant. Et idè de motu circulari ignis, sed est naturalis hic vt prius: tamen non æquè primò conueniunt isti duo tam diuersi motus: quia primò conuenit ei motus qui ab Occidente in Orientem, & secundò conuenit ei, quantum naturaliter, motus qui ab Oriente in Occidentem.

Ratio. 2. p.

Aristo.

¶ Quarta conclusio. Motus simplices non æquè primò, non solum duo possunt competere vni corpori simplici, sed plures. Patet. In firmamento est motus ab Occidente in Orientem ei naturalis, & motus diurnus ad motum primi mobilis, qui est ab Oriente in Occidentem. Est & alius motus qui trepidationis dicitur, qui neq; ab Oriente in Occidentem, neq; ab Occidente in Orientem: ergo nō solum duo, sed plures possunt competere vni corpori simplici, tamen nō æquè primò.

4. Conclusio

Prior ratio

¶ Item. In sole, & luna, & alijs planetis vltra motum diurnum, & motum qui ab Occidente in Orientem, mouetur planeta in suo eccentrico, mouet in suo epicyclo: qui sunt motus diuersi: imò mouetur, vt dicatur planeta aliquando retrogradus, interdum stationarius, vel directus, & planeta est corpus simplex, & cælum in quo planeta, est corpus simplex: ergo possunt plures motus simplices competere vni, verum non æquè primò: quia vnus prius, alius posterior: vel vnus ratione totius: alius ratione partis

Posterior ratio.

Ratio. 2. p.

partis

partis de quibus infra hæc omnia in astrologia probantur.

* ¶ Hic cauendus error est Procopij Gazæ vetusti authoris qui exponens illa verba Gene. 7. catharactę cœli aperti sunt affirmat: perperam sentiunt illi qui cœlum fingunt sphericum, & mobile: nam cœlum consistit immobile, & vja est astrorum in ipso de currētium, &c. & quia de centricis, & epiciclis hic incidit sermo alibi ex proposito tractabitur inferius.

¶ Conclufi.

Ratio.

¶ Quinta conclusio. Non est necessarium quod cuilibet corpori simplici competat vnus motus simplex actu, sed sufficit secundum aptitudinem. Patet. Terra est corpus simplex, cum sit vnum ex 4. elementis: tamen nullus actu motus ei competit: quia immobilis perseverat in medio mundi: nam cum graue sit, ad quem locum moueretur, nisi ad seipsam, quæ in centro posita est. Quapropter sufficit secundum aptitudinem sit: quia si terra esset vltra suam naturalem dispositionem, extra locum suum moueretur ad locum, vbi nunc immobilis perseverat. Et eodem modo alia corpora simplicia, qualia sunt elementa, si sint in suo loco naturali non mouerentur: tamen non est qui neget eis competere motum simplicem naturalem: quia secundum aptitudinem sufficit conueniat.

¶ Conclufio. 6.

Ratio.

¶ Sexta conclusio. Corpori mixto possunt competere plures motus simplices æque primo. Probatur. Corpori mixto competit motus naturaliter secundum rationem prædominantis elementi: si ergo detur mixtum corpus, in quo sint duo gradus grauitatis, & duo leuitatis, æque primò conuenient ei ascendere, & descendere: vt lignum descendit in aëre positum, & ascendit in aqua projectum ob leuitatem. Et si daretur mixtum, quod haberet vnum gradum leuitatis ignis per totum, & alium grauitatis aquæ per totum, & aliū leuitatis aëris per totum, & alium grauitatis terræ per totum, multa notanda videretur in tali mixto ratione motus: quanuis dari posse neget Albertus Magnus, & Amadeus in isto primo quæst. Dixi per totum: quia si in vna parte mixti poneretur grauitas, & in alia leuitas, iam non competeret motus alius, & alius secundum totum, sed secundum aliam, & aliam partem: & vnus partis natura posset impedire aliam à motu. Quapropter optime à Deo omnia ordinata sunt in suis pro-

Albertus
Amadeus.

prijs naturis in pondere, numero, & mensura: vt quælibet res habeat, etiam suum motum deputatum iuxta naturam elementi prædominantis.

¶ Septima conclusio. Cum solum sint tres motus, qui simplices dicuntur solum duo possunt competere naturaliter mixto: ratione elementi prædominantis. Hic volo dicere, quod cum solum tres sint motus simplices, scilicet, à medio, ad medium, & circularis: & duo primi cōpetant elementis, quæ sunt corpora simplicia, & tertius cœlo, quod est etiam simplex, mixtis non competit naturaliter motus circularis, sed vel erit à medio, vel ad medium. Ratio est: quia mixtis competit motus ratione illorum ex quibus componitur mixtum: & quia nullum mixtum ex cœlo componitur, sed tantum ex elementis, sequitur in motum naturam ipsorum elementorum: & si elementum graue dominatur, competit ei motus ad medium: & si leue, à medio.

Alius simplex qui circularis est, non conuenit alicui mixto. Cœlum enim neque leue, neque graue est: vt docet Aristoteles, quia si leue, ascenderet, & si graue, descenderet: sed quia neque est graue neque leue, secundum naturam poterit ei competere motus ille circularis, qui circa medium est. Cæterum nullum aliud est corpus siue simplex, siue mixtum, quod non sit graue, vel leue: & necessario naturaliter competit ei motus vel à medio, vel ad medium.

¶ Et quod cœlum non sit graue, neque leue probatur: quia grauitas, & leuitas sunt qualitates secundæ causatæ à primis, scilicet, à caliditate, frigiditate, &c. & cum non habeat cœlum primas illas qualitates, neque habet illa quæ ad ipsas consequuntur. Et quia nullum est aliud corpus in quo non sint tales primæ, vel omnes: vt in mixtis, vel saltim duæ: vt in elementis, nullum est corpus, quod non sit graue vel leue.

* ¶ Et Aristoteles cum dicat cœlum non esse graue, neque leue: dicit etiam moueri sine labore: vbi excludit tres opes. Prima Homeri qui finxit gigantem Athlætum humeris sustinentem cœlum: nam cum sine labore moueatur, & neque graue neque leue non indiget sustentatione cadat: Excludit etiam opinio Empedoclis, qui ideo dixit cœlum non cadere, quia scilicet, velocissime

7. Conclufio

¶ Conclufio

¶ Ratio

¶ Ratio

Aristote. 1.
Cœli. l. 17.
& Vltra.

¶ Ratio

¶ Ratio

¶ Conclufio

¶ Ratio

cissimè mouetur: sed hoc vanū est. Nam licet paruo tēpore velocitas posset esse causa ne caderet, non tamen posset esse per tantum tempus: & Platonis etiam excluditur opin. qui motum cœli æternum putauit, quia animatum: & anima cœli sustinet cœlū ne deficiat, & violenter mouet illud: sed non potest stare, quia si anima cœli mouet violenter, æternum non posset esse, nullum violentum est perpetuum: quia illa anima esset continuò in labore, & fatigatione: & esset prioris conditionis quam animalia corruptibilia, quæ somno interdum reficiuntur.

Ad argum.

¶ Ad primum. Non est necessarium quòd omne quod mouetur naturaliter moueatur à se, id est à principio intrinseco: nam (vt aliàs non semel diximus) hoc solum Aristote. 8. Aristote. dat viuentibus, in quibus principium intrā est motus, siue uiuant vegetatiua, siue sensitiua, siue intellectuua vita. Et si cœli ponerentur animati, vt aliqui voluerunt ex antiquis philosophis: imò & ex nostris Theologis sunt qui concedant (sicet irrationabiliter) consequenter erat dandū, q̄ cœli moueri possunt à se tanquā à principio intrinseco: at quia nos cœlū in animatū dicimus, de quo infra, mouet ab extrinseco, scilicet, ab intelligentia motrice cœli. Neque motus ille violentus est: quia nō est contra naturam eius.

Ad. 2.

¶ Ad secundum. Aliqui negant motū circulare ignis esse naturalem, sed dicunt in differentem: nos verò concedendo esse naturalem, dicimus cōpetere igni duos motus naturales, sed non æquè primò. Et quādo Aristote. dicit vni corpori simplici vnus competit motus simplex naturaliter, & nō duo, intelligit æquè primò.

Ad. 3.

¶ Ad tertium. De motu ferri ad magnetē ascendendo, negandū est quòd sit motus naturalis ferri, quauis sit naturalis magnetis.

Solutio. 3.

¶ Secundò dicendum, & hoc est tenendū, quòd motus ille ferri ad magnetem sit naturalis: quia euenit à proprietate naturali lapidis magnetis, quā habet à cœlo: & sicut naturale est illi vt ferrum attrahat, est naturale ferro vt illam celestem proprietatē sequatur: sicut fluxus, & refluxus maris est naturalis ob eandem causam: & tūc dicemus quòd ferro conueniunt illi duo motus naturaliter, sed non æquè primò: nam vnus ratione elementi prædominan-

tis: alius autē ratioe proprietatis magnetis.

¶ Ad quartum ex dictis in conclusione secunda patet solutio. Ad. 4.

¶ Et cum motum esse in cœlo constet, & differentia locales sunt ponēde: nēpe dextrū, sinistrū, ante, retrò, superius & inferi⁹: & hoc nō solum quo ad nos, sed ex natura rei: intelligentia mouēs excellētius influit in illa parte vnde incipit motus, quā in alia: & quidem respectu primi mobilis, dextrum est Oriens: & sinistrum Occidens: ante est punctum Meridiei: & retrò pūctum oppositū, sursum est polus antarcticus, & arctic⁹ qui semper nobis apparet, est deorsum: ita vt nos in nostro hemispherio sim⁹ inferiores respectu illorum, qui vltra equinoctialem habitant: & tamen respectu motus planetarum e contrario & Occidens dicitur dextrum, unde incipit suus proprius motus, & caput esse sub polo zodiaci arctici: & sic est pars superior. Hæc breuiter dicta, fortè alibi latius.

¶ SPECVLATIO. IIII.

Vtrum motus circularis, qui cœlo cōpetit possit esse perpetuus.

Idetur quod non, quia si esset motus localis perpetuus, ipse prior esset inter omnes motus, sed non est prior, nam in animalibus p̄gressiuis, priores sunt

1. Argumē.

alij mot⁹: scilicet augmentatio, alteratio, nutritio, &c. Et vltimo aduenit localis motus: hoc experientia constat in paruulo, & in foetu, in ventre matris prius est augmentatio, & alteratio, quam sit motus localis.

¶ Secundo. Si motus circularis posset esse perpetuus, & posset esse infinitus: quia repugnat quod sit perpetuus, & sit limitatus & finitus: sed non potest esse infinitus, quia infinitum non estabile: ergo non potest esse motus circularis perpetuus: quod non sit dabile infinitum, in. 6. Physicorum probatur text. 39. motus enim localis cōsequitur magnitudinem quo ad diuisionem, sed nulla magnitudo est infinita, vt probatur primo cœli. &c.

Notand.

¶ In contrarium est auto. Philosophi.

In contra.

¶ Pro solutione notandum, quòd quæstio hæc

hæc potest esse vel de possibili, an dari possit motus circularis perpetuus, vel de facto an sit circularis motus perpetuus.

1. Conclusio

¶ Prima conclusio circularis, potest esse perpetuus. Hæc conclusio probatur de mente Philoso. in 8. Physic. tex. 73. qui & probat, non solum quod motus circularis possit esse perpetuus, sed quod solus: si non posset esse perpetuus esset propter contrarietatem, sicut motus reflexus, & alteratio, & augmentum, non potest esse perpetuus, quia habet contrarium: sed motus circularis non habet contrarium, ut notum est: ergo potest esse continuus & perpetuus. Hæc est ratio Philosophi in loco citato, & probat motum circularem non habere contrarium, quia qui habet contrarium est ab vno termino ad alium terminum oppositum, ut augmentum à minori quantitate ad maiorem, &c: sed motus circularis non est ab vno termino, ad alium oppositum: sed ab eodem ad idem, &c. ut constat.

2. Conclusio In perpetuis non differt posse & esse

¶ Secunda conclusio. De mente Philo. non solum motus circularis potest esse perpetuus, sed etiam est perpetuus: patet quia in doctrina Philo. an perpetuus non differt posse, & esse, ut patet. 3. Physic. tex. 32. Item: quia ut in precedenti conclusio. dictum est: motus circularis, non habet contrarium: & inter vnâ circulationem cœlestem, & aliam, non cadit tempus medium, ex quibus duobus simul iunctis sequitur conclusio. q. non solum de possibili, sed de facto motus circularis sit continuus, & perpetuus de mente Philo. & comen. in 8. phys. com. 76. tenet non solum possibile esse, & actu esse, sed necessarium esse: quod sit motus circularis continuus & perpetuus: ait in hæc verba, existimatur quod ista causa quæ dat hic Aristoteli non solum modo dat quod sit possibile motum circularem esse perpetuum: imò quod sit necessarium: sic igitur debet intelligi locus iste: hæc Comen.

Iandinus defendit Comen.

¶ Et aduerte quod Ioannes de Iandino. 8. Physicorum. q. 18. ait posse sustineri hoc dictum Comen. Si motus circularis terminatur, oporteret esse ad aliquod vbi, determinatum: sed hoc non oportet in motu circulari: quia cum quolibet vbi, quod acquiritur à mobili, motu circulari, sit ei naturale, non est maior ratio de vno, quàm de alio, vbi debeat motus terminari: non tamen sic de motu recto, quia mouet ab vbi, non naturali ad vbi naturale, vbi quiescit, vel debet intelligi ait Iandinus, ut in omni motu terminato, ne

esse sit ut terminus ad quod, sic actus distinctus à termino à quo, quod non contingit in motu circulari cum sit vnus & idem hæc Iandinus.

¶ Tertia conclusio. actus, non est motus circularis continuus, & perpetuus, neque rationes Aristoteli concludunt, neque Commentatoris necessitatem probant, neque Iandini interpretatio sufficit. Prima pars si de constet quia motus cœlestis cessabit, &c. sicut & ceperunt esse quando mundus à Deo creatus est in tempore: sed rationes Aristoteli non probant actu esse, quia vna circularis alteri continetur, quia ex hoc solum concluditur, quod quando duret motus cœlorum, & duret illa continuatio circulationum, sed non concludit, nisi supponendo primam non dari, quod negamus: neque vltimam futuram, quod etiam fidei repugnat. Quapropter commentatoris interpretamentum refutatum est: neque quod Iandinus pro eo facit, nam licet quodlibet vbi, sit naturali mobili circulariter moto ex parte sui, tamen ex parte mouentis, qui per intellectum mouet, determinari potest vbi, à quo incipiat motus: & ad quod terminetur vltima circulatio: & sic ex parte primi mouentis, non esset eadem ratio de quolibet vbi: & hoc sufficeret, ad hoc quod non sit necessarium, perpetuum esse motum circularem: concluderet tamen, si primum mouens mere naturaliter moueret. Et secunda eius ratio minus conuenit. Nam solum probat continuitatem, quando durat circulationes, ut diximus: & non amplius.

3. Conclusio. De fide quod motus cœlestis licet incipit & finem habebit.

Aug. 1. A

8. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Ad argumē

¶ Ad primum dicendum: quod in eodem probatur quod motum localem alij motus præcedat: sed in vniuerso, primus motus, & à contrario omnes alij, localis est: & ipse solus posset esse continuus, & perpetuus, licet de facto non sit.

Ad secundum

¶ Ad secundum dicendum: quod & si motus circularis perpetuus esset, per hoc quod qualibet circulatio circulationi continua retur sine medio tempore, vel quiete: non ideo sequeretur infinitum actum: quia quælibet circulatio finita, & limitata est: quia ex parte mobilis non esset actu infinitum: cum hoc non datur, neque ex parte ipsius motus circularis, licet esset reiteratio in infinitum.

SPECVLATIO. V.

Vtrum moueatur cœlum ab intelligentia tanquã à forma informante.

Consequen-

CONSEQUENTER queritur quia de intelligentijs, sermo est, moventibus cœlum, & de motu ipsius cœli: an moueatur cœlum ab intelligentiā: tan-

quā ab aliquo in formantē cœlū, vel sit ab ipsa intelligentiā, tanquā à motore extrinseco.

¶ Primo videtur quod intelligentiā motrix sit forma cœli, patet ex Cōmenta. in 2. cœli cōment. 3. in hæc verba, ex intelligentiā, & orbe, fit verius vnum, quam ex materia & forma. Sed hoc stare nō potest, nisi quia intelligentiā sit forma in formans cœlum, sequitur ergo.

¶ Secundō ex eodem Com. in secundo de substantiā orbis, vbi ait in hæc verba, cœlum, indiget mouente ipsum, in loco, & virtutē quæ non sit corpus, ad largiendum sibi permanentiā æternā & motum æternū: sed permanentiā quod ad esse dari non potest, nisi per hoc quod intelligentiā motrix, forma eius est, ergo.

¶ Tertiō Aristot. & Cōment. tribuunt cœlo intelligere, patet ex. 1. 2. metaph. tex. 36. sed hoc non potest esse, nisi per intelligentiā in formantem cœlum: ergo sequitur quod intelligentiā vnitur cœlo vt forma.

¶ In contrarium est Arist. vt adducemus.

1. Cōclusio

¶ Prima conclusio ex intelligentiā motrice & cœlo non potest fieri vnum per informationem, eo modo quo ex anima & corpore: probatur primo apud Commen. hæc cōclusio est manifesta quia de mente eius repugnat naturæ intellectuāli in formare, & cōposuit vnum intellectum in omnib⁹, sed hoc figmentum seu potius deliramentum in. 3. de anima reprobabitur. (existimabat ipse quod omne in formans generabile & corruptibile esset). Falsè tamen.

2. Sic ex dictis Com. quia omne quod in format, & mouet, fatigatur in mouendo: si ergo intelligentiā est forma, defatigatur, cū mouet, & sic non posset perpetuo mouere, neq; vniformiter, quod est contradicta ex mente Aristote.

¶ Ex dictis Aristot. probatur cōclusio: nulla virtus mouens tempore infinito, est in magnitudine. 8. Phisic. tex. 39. sed omnis intelligentiā secundum Aristot. 12. Metaphisic. tex. 43. mouet tempore infinito vt præcedenti speculatione dictum est: ergo

sequitur conclusio vera, quod intelligentiā non potest esse forma informans cœlum.

¶ Secundō, omne informans magnitudinem, mobile est, saltem per accidens, ergo si intelligentiā informat, mobile erit, saltem per accidens, secundum suam substantiā: sed intelligentiā, vt docet Aristot. sunt immobiles secundum suam substantiā, dixi secundum substantiā, quia non incouenit eā moueri motu raptus primi mobilis.

¶ Vnum est hic aduertendum, quod demēte Aristot. nō sunt plures intelligentiæ quæ sint orbis, quia cuilibet orbi est sua intelligentiā motrix, deputata: sed tamen secundū Platonem & veritatem sunt innumeræ de quo suo loco & tempore.

¶ Repugnat naturæ intelligentiarum in formare aliquod corpus aut materiā, cui det esse: patet, nulla natura integra per se potest informare, sed intelligentiā in sua specie est integra, & perfectā: ergo non poterit informare maior patet: quia omne quod informat, pars constitutiua est alicuius. 3. & sic consequenter natura integra nō est: vt forma quia integra natura nō est, potest materiā informare & vnum tertium constituere, scilicet, rem naturalem: cū ergo intelligentiā, in se perfectā sit, repugnat, vt in compositionem alicuius tertij intret tāquā forma.

2. Cōclusio

¶ Manet ergo quod intelligentiā, cū moueant cœlum, & non sint forma ipsius, applicantur cœlo, vt motor extrinsecus qui mouet cœlum, cui applicatur, & quando mouetur cœlū cui applicatur dicitur moueri nō de per se, imo neq; de per accidens proprie: quia quæ distinguuntur secundū substantiā & non continuantur, neque contiguantur, & vnum non constituitur in esse per aliud, nō sequitur quod ex motione vnus aliud moueatur per accidens proprie, & in præsentiarum sic est ex intelligentiā & cœlo: sed per accidens improprie dicitur intelligentiā moueri, per hoc quod cœlum cui applicata est, mouetur: vt scilicet denominetur moueri dñominatiōe extrinseca, nō quod motus subiectetur in intelligentiā, sed eo modo quo dicimus lapidem videri non visionis quæ sit subiectiue in lapide, sed illa quæ est in potētia visiva, qua denominatione dicitur lapis visus, sic dicatur intelligentiā mota quia cœlum est motum. &c.

¶ Ad primum dicendum Cōmen. dictum Ad argumē
O sic ta.

fic interpretandum vt magis vnum intelligatur, id est nobilius, non quia fiat magis vnum per se, ex intelligentia & suo orbe, quam ex materia & forma, sed quia fit aggregatum in corruptibile quod non est ex materia & forma: quia omne quod ex materia est, Commenta. corruptibile dicit & ob id materiam esse in cœlo negat: de quo supra dictum est in primo physicorum.

Intelligentia cœmet.

¶ Ad secundum dicendum, quod esse permanente in cœlo, quod ab intelligentia provenit de mente Commen. non est quantum ad esse formale, quod formam in formans dat rei quam informat: sed intelligit quantum ad permanentiam, id est esse conseruantiu: ita vt de mente Commet. sit quod in intelligentia applicata orbi mouens ipsum, conseruet ipsum, & hoc quidem ita est, immediate, vel mediate, per virtutem, communicatam à primo.

causæ.

¶ In hoc tertio argumento tangitur, difficultas vtrum orbes cœlestes sint animati: & quanuis obiter aliàs diximus & inferius tangemus quo modo cœlum non est animatum anima sensitua neque intellectiua, tamen in sequenti speculatione, ex professo speculabimur: pro nunc ad argumentum dicimus dictum Aristo. & Commen. quando cœlo intelligere, & velle, tribuitur id esse non ratione sui sed ob intelligentiam motricem &c.

SP E C V L A T I O . VII.

Vtrum cœlum sit animatum.

T videtur quod sic: cœlum est causa, non solum inanimatorum, sed etiã animatorum: qui. sua influenza, suo motu, suo lumine, sol & astra, causant generationes in illis inferioribus, & ex defectu influentiæ corruptiones, ergo sequitur, quod cœlum est animatum: aliàs non posset per tingere, ad productionem animati: quia effectus non excedit causam suam. &c.

2 Auicena.

¶ Secundo, est autoritas Auicene. 9. sue metaph. ca. 2. qui dixit cœlum esse animatum, anima intellectiua in formate corpus cœli: & ratio eius est hæc cœlam agit in hæc inferiora, & singularia, ergo oportet sit cognitio eorum, & quia id agit per motum, oportet etiã sit cognitio motus in singulari: sed ista cognitio non potest esse nisi cœlum habeat animam, patet: quia non est ab intelligentia motrice cum solū ipsa vniuersale cognoscit: ergo oportet sit ab anima cœli, quæ ratione phantasiæ singularia potest cognoscere, & quia intellectiua est, vniuersale etiã attinget. Hæc ex dictis Auicene sequitur quod cœlum sit animatum.

¶ Tertio cœlum mouetur motu naturali; ergo habet animam à quo est motus, & sic cœlum est animatum: probatur consequentia, quia si motus ille naturalis est, oportet sit à principio intrinseco, nam qui ab extrinseco est, violentus dicitur: cum ergo motus cœli violentus non sit, quia sic perpetuus esse non posset: (quod est contra determinata superius) & si violentus non est, ab anima propria in formante oportet sit.

¶ In contrarium est veritas.

¶ Hæc quaestio difficultatem habet tū quia varius visus est philosophus in definiendo, & varij fuerunt expolitores, tum etiam quia doctor. S. Tho. qui exactissime penetravit mentem Aristo. & Theologorum doctor. consumatissimus sit in diuersis locis diuerse est loquitur: & inter nostri temporis auctores graues Caietanus doctissimus auctus est affirmare in expositione Psal. 136. astra esse animata anima informante vt in intelligentiã applicatã ratione motus, excluderet.

5. Thom.

¶ Plato in timeo & alibi quem sequuntur Platonici id affirmat: ait enim, dicendum est hunc mundum animal esse, idque intelligens re vera diuina providentiã constitutum, & Proclus huiusmodi propositionem format & dicit animam cœli esse mediã inter eternitatẽ & tempus, & auctor d'caulis animæ cœli dicit constitutam in horizonte eternitatis: quoniam sicut horizo terminat superius hemispherium & est in feriois principium, ita vt mediũ de vtroque extremo participat, sic anima cœli, media est inter intelligentiã & corruptibilia.

Caietan.

Plato.

Proclus.

Autor de causis.

¶ Commentator sequendo mentem Aristo. nonnulla dicit ad propositum. supposito quod cœlum dupliciter capiatur: vno modo pro corpore cœlesti, secluso motore suo, seu intelligentia motrice: alio sumitur modo pro corpore cœlesti & sua intelligentiã tanquam vniū aggregatione. Itẽ oportet distinguere inter animata, quia quodam est animatum anima inexistente, & informate & faciente vniū simpliciter, vt contingit ex anima rationali & corpore.

Comment.

¶ Secundo

* ¶ Secundo capitur pro animato non anima in formante, sed solum appropriata & applicata, & dante motū eò quòd est principium in mediatum motus.

1. Cōclusio
S. Thomas.
quolibet.
12. q. 6. &
de potentia
q. 3. arti. 11
ad. 13.

¶ Cœlum secundum se (motrice intelligentia seclusa) animatum non est primo modo, patet: quia tale animatum, est compositum ex vera materia, & vera forma, quæ est pars cōpositi vere: sed cœlū nō est huiusmodi, vt supra dictum est: neq; est corpus organicum vt constat, quæ dispositio ad animam requisita est: patet ex. 2. cœli tex. 4. 2. nulla enim est diuersitas in partib; cœli in quibus organorū diuersitas attendat.

2. Cōclusio

¶ Secunda cōclusio cœlum. 2. sumptū pro aggregato ex corpore & cœli & sua intelligentia motrice, ei applicata, non est animatum primo modo: patet: quia in via Cōment. tale animatum primo modo est generabile, & corruptibile, sed cœlum nō est generabile, neque corrumpi potest: vt patet ex primo cœli, ergo nō est animatum: & quidem Cōment. probat ex suis principijs, q̄a putat in quolibet animato animā educatam de potentia materiæ: & ex consequenti omne animatum esse genitum, & eius generatio termin⁹ est alterationis: quia de causa motus est vt in errorem inciderit animam humanam non esse formā informantem, vt. 3. de anima late probabitur in propria specula.

3. Cōclusio
Opin. cōm.

¶ Tertia cōclus. cœlū. 2. sumptū pro aggregato ex corpore & intelligentia motrice, est animatum. 2. mō, in via Cōment. patet: quia secundū Philof. 2. cœli tex. 7. sex positionis differentiarū sunt in cœlo, ante retro &c. Ergo est animatum, item quod habet intellectum, & appetitum est animatum: sed. 2. Philof. 12. Metaph. tex. 36. in cœlo, quod mouetur à primo motore vt ab appetibili oportet ponere intellectū & appetitū q̄d. n. mouet ab appetibili appetēs est, & ibi dicit q̄d principiu appetit⁹ est intelligentia. &c. Hæc dicta sunt ad mentē Cōmē. de quæstione qui & videt explicasse sensū Arist. & oportet concedere in via cōmen. quod intelligentia cognoscit motum quē causat etiam in singulari: non per speciem motus, sed in sua essentia, quia cognoscendo essentiam suam perfecte, cognoscit omnes effectus suos proprios: & cum sit causa effectiua motus æterni, cognoscit ipsum, & cognoscit res inferiores producibiles per suum motum, & in singulari non per

speciem propriam, sed per essentiam suam.

¶ Sed tamen contra Comment. obstat, si cœlum animatum non est proprie, ergo ignobilius formica: quia omne in animatū animato ignobilius est. 2. cœl. comen. 61. Solutio est: quod quo ad gradum essendi, formica nobilior cœlo est, quia habet esse, & viuere, qui sunt duo gradus: & in cœlo solum vnum est: sed quo ad modū qui sunt contingens, & necessariū corruptibile, & incorruptibile, cœlum formicam excellit: quia habet esse necessarium, & perpetuū: vnde diuinum corpus dicitur. 2. cœli text. primo. ecce quid de mente Cōment.

Obiectio
Solutio.

¶ Doctor. S. loquendo ad mentem Phylo. varius videtur: nam in quæstionibus disputatis de spiritualibus creaturis, artic. 6. & in prima part. q. 70. art. 3. tenet expresse secundum Cōmen. asserens nō esse concedendū secundum Aristot. cœlum esse animatum nisi secundo modo: sed tamen secundo lib. cōtra gen. c. 70. probans cōtra Auerro. q̄d anima intellectiua sit forma informans nititur probare ex rationibus Aristote. cœlum esse animatum primo modo ita vt habeat animam alterā partē sui informantem.

Opi. S. Th.
qui videtur
varius.

¶ Quòd verè tenendum est circa quæstionem late docet. S. Thom. 1. p. q. 70. artic. 3. ex dictis eius colligitur, nullo modo corpora cœlestia esse animata: quia nō anima vegetatiua, cum in cœlis non reperiatur talis vita, neq; operatiōes proprie vegetatiuæ: non ibi nutritio, non digestio, non augmentatio, non ex pulsiō superflui: neque ponitur sensitiua: quia anima sensitiua vt in. 2. de anima demonstratum est, requirit diuersa organa, ob diuersas potentias ad diuersas operationes: in corporibus cœlestibus non est talis diuersitas, neque elementorū cōmistio varia, neq; est appetitus sensitiu⁹ cum sequatur apprehensionem: & ibi non fit sensuum apprehensio, neq; erit appetitus: & propter intelligere, nō est opus ponere cœlum animatū anima intellectiua, quia intelligere, est operatio nō organica, neq; corpore indiget nisi ob phātafata, hæc in cœlo nō possunt esse: cū in eo non sit anima sensitiua: neq; est ponendū cœlū animatum propter motū quē videmus in eo, qm̄ vt patet ex. 7. & 8. Physico. sufficit ad hoc quod mouēs, & motū sint simul ita vt fit tactus naturalis vel metaphoric⁹ de quibus Aristot. 1. de genera. tex. 44. & 45. infra suoloco & quidē contactu naturali satis

Cœlum nō
est anima-
tum.

Duplex cō-
tractus

constat. Metaphoricus cōtingit inter mouens non quantum & corpus mobile, pro vt mouens applicat suam virtutem, & imprimat in mobili sicut contristans tangit nos: neque ex motu cœli & influentia, & operatione varia in istis inferiorib⁹, est necessarium ponere cœlum animatum: quia talis causalitas vniuoca non est, sed æquiuoca: in qua non est necesse causam ita esse formaliter sicut effectus: sed sufficit virtute sit: & ob id fat est cœlum vnitum intelligentiæ, esse virtualiter viuum, ad hoc quod influant in viuentia, & causet ea: & sic comproducit viua, cum causa immediata viua, ex virtute intelligentiæ viuæ: sicut calor naturalis trahit ab anima virtutem generandi carnem viuam, per digestionē alimentia ob quod potest dici calor viuus, quia instrumentum est viuentis.

¶ Hæc ergo physicè loquendo sint dicta, quæ non sunt aliena à veritate quam docent nostri Theologi: quod si quædo apud graues authores catholicos legatur, corpora cœlestia animata esse, illo secundo modo oportet interpretamentum adhibere. ¶ Sed contrarietatem: quæ ex dictis Sancti Thom. apparet, oportet soluere. Caietan. in prima parte, in loco citato soluit dupliciter, primo quod melius dixit in prima parte, quia & posterius scripsit. Secundo quod ibi in secundo contra gen. intendebat quod oportet secundum Aristot. cœlum esse propriè animatum, saltē, non repugnanter: eo quod doctrina sua, ad hoc tendit, quanuis possit interpretari vt hic fecit: ex his tamen quæ in secundo cœli dicuntur habemus quod animatum indistincte posuit: oportet ergo non repugnare quod sit animatum secundum substantiam, & hoc Sat erat contra à Verro. contra quem loquebatur: sustinent autem verba illa hanc gloss. quia quando contra à Verr. erat sermo, fas erat declinare in opposita vt Augustinus, contra Pelagios nos facit. Posset tertio forte dici quod hic secundum propriam opin. ibi secundum Aristot. & quanuis aducat Aristot. non tamen asserit hanc esse eius opinionem sed ex dictis eius sibi seruit hæc ad literam Caietan. quæ omnia adducta sunt: quia non est extra chorum saltare, (vt aiunt,) cum deseruiant Physicæ disciplinæ quia Philosophū, Theologum proxime futurū formamus.

Ad primū. ¶ Ad argumenta ad primum ex dictis pa-

ret solutio: stat enim bene influxus, in ista inferiora & causalitas, sine hoc quod astra viuentia sint: nā virtute recepta, possunt ad viuentia pertingere: quandoquidē sunt causæ æquiuocæ, & sub ordinate: & recipiunt virtutem, à priori & principaliori & eminenti, virtute cuius possunt viuentia producere: & in sententia sic soluit argumentum Sanctus Thom. in loco citato. prima parte. quæstione. 70. articulo tertio ad tertium.

¶ Ad secundum in quo tangitur opinio Auicennæ, quæ etiam fuit rabbi Moyse in secunda collatione, dicendum explodendam esse, neque sustinendam, etiam Physicè loquentes: nec ratio Auicennæ conuincit: imo neq; probat: nam ex intelligentia singularium nō, quia licet per speciem singularium intelligentia, singularia non cognoscat, per se ipsam intelligit vt adduximus in obiectione contra dicta Comment. Item, non potest Auicenna probare suam opinionem, vt ex sensatis, sit necessarium ponere animam in cœlo, quia quod experimur, motus est, sed ad saluandum motū, sufficit ponere cœlum animatum secundo modo: per hoc quod sit intelligentia motrix applicata ipsi cœlo. Imò etiam si daremus animam cœlo informantem, ad huc singulare non cognosceret per imaginatiuam, quia imaginatiua est potentia sensitua, cuius organum est corpus elementatū, quod repugnat corpori cœlesti, nam non constat ex elementis, vt dictum est.

¶ Ad tertium in quo tangitur difficultas, an motus cœli sit naturalis, vel violentus: quia ex dictis Aristot. videtur, quod si cœlum animatum non sit, motus non sit naturalis: primo quia naturalis motus est à principio intrinseco, & in cœlo intelligentia motrix, non est tale principium: secundo quia motus naturalis, non est regularis, neque vni formis, sed velocior est in fine, quam in principio: è contra motus violentus: item quia motus naturalis est ad quietem, quæ omnia videntur deesse in motu cœli. Respondetur quod est motus naturalis motus cœlorum, neq; ob id est necessarium ponere animam intrinsece, in cœlo, quia ille adductæ cōditiones in motu naturali ab Aristote. sunt intelligendæ de motu naturali, qui est ad medium, vt est grauium, vel à medio, qui est leuium, & nō de motu qui circa medium, vt est circularis, qui est

Causalitas
vniuoca &
æquiuoca.

Vera Intelli
gentiæ.

Soluitur cō
trarietas in
dictis. San.
Thom.

Ad secundū.

Ad tertium.

Motus cœli
dicitur natu
ralis.

eclipsis solis quæ contigit in Hispania anno. 1539. non fuit visa nobis habitantibus in Mexicana ciuitate: quòd licet potuit (eo quòd Sol nunquam totaliter eclipsatur) naturaliter euenire, etiam est necessarium ex diuersitate longitudinis. Et si contingeret in Hispania antiqua eclipsis Solis in hora ante meridiem quacūque, non posset videri ab habitantibus Mexici: quia non dum ortus est Sol. Contigit Hispali (vt dicunt qui ibi aderant) hora vndecima ante meridiem, & non potuit hinc videri, cum per duas horas ferè nondum esset nobis ortus Sol: quia quando apud eos meredies, incipit nobis oriri, & quando nobis est meredies, iam occasus est solis apud eos.

3. Cōclusio ¶ Tertia conclusio. Terra à meridie ad septentrionem, secundum quam partem latitudo terræ consideratur, rotunda est. Patet: quia si quis directè à polo Arctico ad Antarcticum pergat, vel è contra, videt vnum polorum eleuari, alio depresso, & occultato: ita quòd si per vnum gradum magis est eleuatus ille contra quem progreditur, alius qui à tergo est, per vnum gradum depressus erit. Nullus est qui non experiatur. Qua ratione in Hispali polus est eleuatus trigesima octaua. Et si tēdat ad septentrionem, cum peruenerit Salmanticam, inueniet eleuatum quadraginta & vnum gradus. Et si ab Hispali trāstretet, & veniat Mexicum, inueniet polum de pressum per gradus decē. & nouē, quia Mexicum est in ista eleuatione.

¶ Dixi, latitudinem considerari à distantia ab æquinoctiali, ratione cuius est variatio notabilis in diebus, & noctibus quantum ad horas, & est diuersitas in climatibus: nam possunt habere eandem meridianum, & sic eandem longitudinem: quia æqualiter distant à puncto fixo orientis, quando tamen non habent eandem poli eleuationem: & sic neque eandem ab æquinoctiali distātiā, & neque eandem latitudinem.

4. Cōclusio ¶ Quarta conclusio. Terra est dicenda vbi querotunda. Hæc sequitur ex secunda, & tertia conclusione: nam si ad orientem, est rotunda, vbi longitudo attenditur, & ad polos, secundum quos latitudo: sequitur ipsam absolute rotundam esse.

Ratio. 1. ¶ Præterea: Omnia grauiā æqualiter ad ipsam descendunt, & per æquales angulos:

quod non esset si nō esset rotunda.

Ratio. 2.

¶ Item. Si rotunda non esset, montes deberent videri ad maiorem distantiam: sed experientia constat, quòd quanuis sint altissimi, progredientibus occultantur: ergo signum est ipsam esse rotundam.

¶ Vltimo. Hoc probat eclipsis Lunæ, qui nobis apparet in arcuali figura: quod non esset, nisi quia cum terra sit rotunda, radij solares contingentes ipsam, diuidunt in Luna partem eclipsatam à parte non eclipsata, in quo probatur quòd contingat terram secundum portionem circuli, cum faciant apparere, circularem figuram in Luna.

¶ Neque obstant montuosa loca, & conualles, qui apparent in superficie eius: quia ista sunt quali nullius momēti, si ad totam eius quantitatem referantur: quapropter rotunda dicenda est.

Obiectio. Dilutio.

¶ Ex isto infertur, quòd omnes lineæ deductæ à superficie terræ, quanto magis centro appropinquant, minus distant: & sic si sint duæ turres æquè distantes ædificatæ ad perpendicularum, magis propinquæ erunt in infimo, quàm in summo. Et si puteus ad perpendicularum sit elaboratus, necessario erit angustior in profundo, quàm in supremo. Similiter si quis fodiat minerale sibi signatum in tanta quantitate secundum latitudinem in profundo, facit iniuriam vicino habenti etiam minerale: quia non potest vena metalli æqualem quantitatem occupare in visceribus terræ quo ad latitudinem, quam occupat in superficie terræ: quia semper lineæ deductæ magis appropinquant, vsque dū in centro in puncto concurrant.

Corolla.

Notent qui mineralia fodiant.

¶ Quinta conclusio. Aqua quantum ad superficiem concauam, licet non sit perfectè spherica, tendit tamen ad sphericitatem. Probat. Nam aqua quantum ad cōcauam, & terra quātum ad cōuexam sunt similis figuræ: sed terra rotūda est in superficie conuexa: ergo aqua erit in sua concaua, qua coniungitur terræ: quia continet aqua terram: quòd si non essent similis figuræ, vacuum oporteret dari, & nō diceretur contigua secundum se totam: quòd in cōuenit. Vel sequeretur penetratio corporum, contra Aristot. ex quo est manifestum omnia elementa esse bene disposita, & optime collocata, & superius esse locum inferioris.

5. Cōclusio. Ratio.

Aristot. 4. physic.

¶ Dixi

¶ Dixi, quòd non sit perfecte spherica, sed ad eam tendat: quia quantum de est terræ de perfecta sphericitate, similiter in aqua oportet intelligere.

6. Conclus.

¶ Sexta conclusio. Aquæ elemētum quoad conuexam superficiem est rotundæ figuræ. Probatur. Aër, qui locus est aquæ quòd ad concuam rotundæ figuræ est: ergo aqua quantum ad conuexam secundum quam continetur, & locatur in aere etiam erit figuræ rotundæ. Probatur sicut præcedens: quia inter locatum & locum oportet sit huiusmodi proportio & æqualitas.

Ratio.

¶ Ratio est. Si quis in nauí in pede mali positis attendat, non videt: tamen si in altitudine, & eius supremo (quod gauia vocatur) videt: signum ergo est ipsam aquam esse rotundam: aliàs si planæ esset figuræ, videretur in pede mali, sicut in extremitate alta eius: sicut & de terra argumentati sumus à similiratione. Et sic nauigantibus à meridie ad Aquilonem incipiunt aliquæ stellæ apparere, quæ erant occultæ, & alæ occultantur, quæ apparebant. Idem si quis ab oriente versus Hispaniam hanc nouam nauiget ad occidentem.

Corollariu.

¶ Ex ista sequitur, quòd si stagnum sit planum, in medio erit profundior, quàm in extremitatibus. Hoc est clarum, propter rotunditatem: quia ad medium fluunt partes, & gibosam reddunt aquam in medio.

7. Conclus.

¶ Septima conclusio. Aër quantum ad superficiem concuam est rotundæ figuræ, sicut ignis quantum ad suam conuexam. Patet. 1. pars: quia aër secundum concuam continet aquam, quam posuimus esse figuræ rotundæ: oportet ergo quòd continens correspondeat contento: aliàs vel non contineret totum, vel esset vacuum, aut corporum penetratio: at nullum istorum est dicendum: ergo oportet concuam aeris sit rotundum.

Rò. 1. par.

¶ Secunda pars patet. Conuexum ignis continetur à concuam lunæ, quod est rotundæ figuræ: ergo oportet eadem ratione quòd ignis conuexum secundum quòd continetur à lunæ orbe.

¶ Restat de superficie conuexa aëris, & de ignis concuam: nam quidam dicunt, quòd illæ non sunt multum spherice, sed sunt ovalis figuræ: quia ignis sub via Solis est spiffior, quam sub polis, & e contra aer, Sit Aristote.

Aristo. 1. Meteor.

¶ Octaua conclusio. Tam aër secundum conuexam, quàm ignis secundum concuam sunt rotundæ figuræ. Patet. Si non essent, maxime eo quòd sub polis magis de aère generatur propter distantiam à via solis: sed hoc non obstat: quia aer còtinuè fluit à partibus polaribus ad partem viæ solis: & ignis è contra, à via solis ad partes polares: & sic videtur quod manent etiam ista elementa rotundæ figuræ quoad illas superficies conuexam aeris, & concuam ignis, secundum quam se habent vt locus, & locatum: nam vna data rotunda, oportet & aliam dare: vnde manet de omnibus elementis, & de corpore cœlesti declaratum, quomodo se habeant in figura.

8. Cœclusio

Ratio.

Ad argum.

¶ Ad primum. Dicendum quòd sphericum sumitur hic vt se extendit ad orbicularè: & probando cœlum esse orbicularè, probatur quòd sit sphericum: & secundum vtrâ que superficiem est sphericum: ita vt omnes lineæ ductæ à centro æquales sint.

Ad secūdū.

¶ Ad secundum. Dicendum in terra esse mōtes, & valles: sed hoc quia minima quãtitatis est, si ad totam terram comparetur, est ac si non esset. Quòd si quis dicat, terræ elemētum secundum hanc exteriorem superficiem non esse rotundum, sed modo planum, modo montuosum, nodus argumenti solutus est, quia sic optimè ab ipso Deo disposita, & ordinata est, quòd in superficie terræ talis esset differentia, vt fontes necessarij ad vitam hominum melius ex eis fluerent, & intra melius generarentur, vt infra dicemus, quàm in vallibus: quia magis exposita sunt loca montuosa aeri, & magis porosa ibi terra inuenitur. Itaque diuersitas ex diuina pendet dispositione, quæ omnibus prouidet secundum eorum indigentiam: quia in necessarijs nõ deficit.

Orontius.

In. 1. Meteororum.

Aristot. Ad tertium

¶ Ad tertium. Dicendum Aristote. dixisse elementa non determinare sibi certam figuram ex parte formarum substantialium quia non sunt magis huius, quàm illius: sed secundum quod in suis locis naturalibus, collocantur, & in suis dispositione naturali, determinant figuram rotundam: quod Aristote. fatetur, cum dicat, sphericam figuram minimam quantum ad contineri: quia solum vna linea continetur, cum sit maxima quo ad contineri: quia capacissima est.

QUIA de terra mentio facta est, quod secundum longitudinem, & latitudinem rotunda est: & quod latitudo ab æquinoctiali versus polos sumitur, operæpretium videtur, hic in breui de diuisione climatū, quæ secundum hanc rationem contingit, aliqua adducere ex cosmographis, sine disputatione. De qua materia spheræ author libro tertio infine, & ibidem omnes spheræ expositores.

S P E C V L A T I O
Octaua de Clima
tibus.

PRIMO quidem totam terram in quinque diuidunt partes, quas zonas vocant.

Quibus correspondēt. quique similiter in cælo. Vna est zona quæ in medio posita est,

quæ & torrida vocatur: quæ habet in latitudine à tropico Caneri, ad tropicum Capricornij, à qua nunquam sol recedit: quia siue ad Austrum declinet, solum ad tropicum Capricornij deuenit, & rursus conuertitur ad Aquilonem. Conuertitur etiam quando ad tropicum Caneri deuentum fuerit. Per medium huius zonæ intelligitur æquinoctialis linea, quæ per medium secans, terram in duas diuidit æquales partes. Vnam ad Aquilonem, & aliam, ad Austrum. Et quælibet istarum medietatum vigintitres gradus habet in latitudine cum dimidio, ita vt tota latitudo à tropico ad tropicum sit. 47. graduum distantia, quæ. 822. leucarum est.

¶ Secūda zona intelligitur à tropico Caneri ad Aquilonē, vsque ad circulū Antarcticū: qui circulus intelligitur descriptus à polo ipsius Zodiaci: qui à polo mundi distat per. 24. gradus & habet. 43. gradus.

¶ Tertia zona est, illa quæ describitur à polo zodiaci, vsque ad ipsum polū mūdi. quæ habet. 24. gradus.

¶ Quarta erit ex alia parte australi, scilicet, à tropico Capricornij, vsque ad circulum descriptum à polo altero Zodiaci, qui circulus Antarcticus vocatur: quæ zona est correspondens huic nostræ habitabili: quæ habet æqualem latitudinem cum

nostra.

¶ Quinta & vltima illa est, quæ inter circulum Antarcticum, & polum mundi intelligitur. Ecce quomodo tota terra diuisa istis quinque; zonis intelligitur secundum maiorem, vel minorem distantiam ab æquinoctiali, ex vtraque parte: & secundum maiorem vel minorem eleuationem polorum: ex qua diuersitate in diebus, & noctibus diuersitas oritur.

¶ Climata ergo antiqui posuerunt iuxta huiusmodi diuersitatem dierum, & noctiū. Clima enim (vt dicit autor spheræ) certum spacium terræ habitabilis est: inter cuius principium versus æquinoctialem, & finem versus polum prolixioris diei, vel noctis, quantitas per mediam horam variatur vt si sit aliqua hominum habitatio, vbi dies maior est duodecim horarum cum dimidia, & sit alia vbi maior dies, vel nox. 13. est horarum interceptum inter illas duas habitationes. Vbi talis contingit variatio, clima dicitur, sicut si vna desideriberetur linea parallela ab oriente versus occidentem, quæ transiret per zenith capitis illius qui habitat vbi maior dies, vel nox est duodecim horarum cum dimidia: & alia parallela transiret similiter per zenith alterius: vbi maior dies, vel nox. 13. horarum est. Id terræ interceptū, inter illas duas parallelas lineas clima vocatur, primum apud Cosmographos. Et sic ex illa linea vsque ad aliam, vbi sit variatio per horam dimidiam. 2. dixerunt clima. Et antiqui solum. 7. climata posuerunt: quia terram vltra æquinoctialem ad Austrū non putabant habitabilem, & non posuerunt climata versus illam partem, sed solum ad polum, vbi non habitamus.

¶ Est etiam considerandum, quod ipsa climata denominauerunt à ciuitatibus principalibus per quas transibat illa linea, & non à principio, neque à fine climatis, sed à medio: vt constando de medio, non esset difficile de extremis intelligere.

¶ Ista septē climata sic ab antiquis signata 7. planetis appropriauerunt. Primum, Saturno. Secūdū Ioui. 3. Marti. 4. Soli. 5. Veneri. 6. Mercurio. 7. Lunę. Et distantiam inter clima & clima posuerunt, non æqualem in omnibus: vt in sequenti figura erit manifestū, in qua ponetur principium: mediū: & finis cuiuslibet climatis, & distantia in latitudine.

Clima

Prima zona

2. Zona.
A tropico
ad tropicū
sit. 47. gra-
dū distan-
tia quæ est.
822. leuca-
rum.
3. Zona.

4. Zona.

Nota.

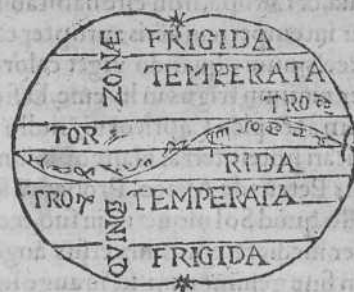
Clima	Principium	Medium	Finis.	Milliaria.	Loca per que transitus			
Horæ	mi.	Ho.	mi.	In latitudine				
1.	12.	45.	13.	0.	13.	15.	44.	Diamerces.
2.	13.	15.	13.	30.	13.	45.	40.	Diafienes.
3.	13.	45.	14.	0.	14.	15.	35.	Diaalexandrios.
4.	14.	15.	14.	30.	14.	45.	30.	Diarhodos.
5.	14.	45.	15.	0.	15.	15.	25.	Diaromes.
6.	15.	15.	15.	30.	15.	45.	21.	Diaboristhenes.
7.	15.	45.	16.	0.	16.	15.	18.	Diaripheos.

¶ Verum astrologi iuniores videtes terrā nō solū esse habitatā ad partē hanc poliarctici, quæ ad septentrionē est, sed etiā vltra æquinoctialē ad partem austri, voluerunt signare etiam climata versus partē illā: & sic posuerūt. 1. climata versus partē illam, & in hac nostravbi habitamus nō. 7. vt antiq, sed alia. 12. vt sic numero essent omnia. 24. Et cœperūt cōputā ab ipsa linea æquinoctiali, vbi æqualis est dies nocti: & protenderūt versus alterū polū, vsq; dum dies esset. 24. horarū, & etiam nox. Hāc rationem nunc Cosmographi sequuntur in suis instrumentis.

¶ Omnia ergo loca, & omnes prouincię q̄ sunt per longitudinē ab oriente, vsq; ad occidentē, (si modō æque distent ab æquinoctiali) quia habēt æqualitatē in dieb⁹ & noctib⁹, dicunt esse in eodē climate. Esto vna sit ciuitas magis oriētalis alia: q̄a ratio climatis solūm ratione latitudinis cōsiderat, quę est ex approximatiōe, vel elōgatiōe ab æquinoctiali. Et vbi est idē clima, erit eadem tēperies aeris, & tēpora (vt in plurimū) sic se habebūt, & quo ad fruct⁹ terrę erit similitudo. Et sic terra Florida q̄ est in istis partibus ad Aquilonē, est in climate in quo est antiqua Hispania, quāuis ipsa Hispania sit per. 6. horas magis oriētalis * Hispani castellani habēt in terra Florida populū fūdatum ex quo galli expulsi qui cōtra ius ibi habitationē delegerāt: & sunt occisi in numeri ab adelātado. D. Petro Melēdez anno. 1566. vbi ergo mō habitāt q̄ locus à nauigantibus, Rio de S. Augustin, dicit, est polus eleuatus. 39. graduū cū dimidio: ex quo in climate eodē cū Hispalēsisibus, de quo in descriptione noui orbis infra. Quare dicūt q̄ eam peragrarunt, esse in eadem ferē dispositione, qua Hispania, & fructus similes inuenti, sicut in Hispania, maximē nūces, castaneæ, & pruna in magna abundantia, & vites: alibi latius.

¶ Est etiā pro debita intelligētia authorū qui de hac materia scribunt, considerandū:

q̄ sicut antiqui terrā diuiserunt per climata, sic etiam fecerunt diuisiōnē per parallelos, vt cuiuslibet climatis fieret diuisio in duos parallelos, id est, duas lineas æque distātes: & sic ex. 24. climatib⁹ fecerūt. 48. parallelos, vsq; ad eleuationē poli sub Arctico circulo: vt Arctico circulo esset zenith, vbi eleuatio poli est p. 66. grad⁹ & minu. 30. & vsq; ad eleuationē vbi polus esset zenith quæ est. 90. graduū, restant. 29. gradus, minuta. 30. & sic fit accretio in diebus: ita vt vbi eleuatio sit poli per. 67. gradus. & 16. minuta, dies sit per mensem: & vbi per. 69. & 30. minuta, per duos, & vbi. 37. & 15. minuta per. 3. menses, & vbi eleuatio per. 78. gradus, per. 4. menses, & vbi eleuatio per. 84. per. 5. menses: & vbi eleuatur summum quod potest, per. 90. quando est supra zenith. per. 6. menses erit dies, & per sex alios erit nox. Et quod terra illa vbi primū clima ponitur à parte Australi, sit habitata & multa consideratione digna habeat, eloquentissimus historiographus Regis Christophorus stella Caluetus in suis Cōmentarijs, de terra, del Peru, ostendit.

¶ SPECVL. IX. VTRVM omnis terra sit habitabilis secū dū oēs quinq; Zonas, in quibus diuiditur cōiter, & secū dum oīa climata, & parallelos ad Austrum & Aquilonem.

1. Argumē.

Rguitur quòd non. Zone illæ extremæ quæ sunt in polo Arctico, & polo Antartico sunt inhabitabiles propter nimiam frigiditatem, vbi continget diem per mensem, & per duos: unò & per .6. esse, & noctē similiter. Et dicitur ibi mare esse gelatū ob intensam frigiditatem: ergo non potest esse ibi habitatio congruens cōditioni hominum.

2 ¶ Præterea. Principalis terræ pars (quæ torrida zona appellatur) non est habitabilis. Patet ex nimio calore: quia semper Sol per illam circuit, & adustā habet, vt docet Aristoteles in Meteoris.

3 ¶ Vltimò. Illa zona quæ est à tropico Capricornij, ad circulum Antarticum non est habitabilis. Patet ex Ptolemæo, qui probat in illa zona in æstate nimium vigere calorem, propter hoc quod terræ Sol est propinquior: quia in opposito augis: & in hyeme est frigus intensissimum: quia sol est in auge nimium elōgatus à terra & homines non possunt viuere prefrigore.

In cōtrariū

Notan. 1.

¶ In contrarium est, quia per. 3. zonas est habitata, vt constat experientia.

¶ Imprimis considerandum, de habitatione terræ fuisse opinionē Ptolemæi, & aliorum astrologorū, inter quos author spheræ est, quòd de omni terra sola erat habitabilis vna quarta: & dixit zonam illam quæ erat ad Austrum, correspondens illi in qua Hispania, & Europa, non esse habitabilem propter intemperiam aëris: propter calorem excessiuum, quando viget calor, & propter nimium frigus in hyeme. Et sic ad Austrum à tropico Capricornij nullo modo habitari potest terra. Hanc opinionem

Aliaco. q. 3. sup spherā.

Ptolemæus in. 3. dictione Almagisti.

sequitur Petrus de Aliaco. Probat eā supponendo quòd Sol mouetur in suo eccentrico per medietatem anni versus auge: ita vt in fine geminorum sit in auge sui eccentrici, & per aliam medietatem mouetur ad oppositum augis: sic vt in fine Sagittarij est in opposito augis. Hoc patet per demonstrationem, quam ponit Ptolemæus.

¶ Supponitur secundo quòd centrum eccentrici Solis distat à cetro mundi per duas partes cum dimidia illarum partium, quarum semidiameter eccentrici .60. habet.

¶ Ex isto supponitur tertium, quòd quan-

do solet in opposito augis sui eccentrici, est propinquior centro terræ, quàm diu in auge est per. 5. partium prædictarum, quarum semidiameter eccentrici habet. 60. Patet: quia Sol in opposito augis propinquior est centro mundi: & sic multò terræ propinquior in hyeme, quàm in æstate est.

¶ Supponitur quartò, quòd quantò aliquod luminosum est propinquius, tantò fortius illuminat, & calefacit.

¶ Vltimò, si aliqui ibi habitant, quādo nobis est æstas, est illis hyems, & è cōtra. Istis suppositis, probat illam terram esse inhabitabilem.

¶ Illa terra non est habitabilis, in qua non est temperamentum congruens humanæ conditioni: sed ibi non est tale temperamentum: quia quando est æstas, nimium viget: & quando hyems, nimium friget. Patet: quia in æstate illius plagæ Sol est in opposito augis sui eccentrici: & sic ex suppositione propinquior terræ, & magis calefacit. Si ergo nos non possumus sustinere calorem, cum Sol sit remotior, quomodo illi poterunt, cum tamen propinquè sint? Idem de frigore probat. Hæc est ergo istorum opinio circa illam partem terre ad Austrum.

Ratio.

¶ Quantum ad torridam Zonam etiā sunt opiniones: quidam dixerunt eam inhabitabilem ob æstum, saltim quo ad illam partē suppositam æquinoctiali: quia dicunt quòd quanto quis accedit ad æquinoctialem, tanto videtur incongrua habitatio ob intemperiam aëris. Respondentes igitur sit prima conclusio.

¶ Terra quæ zona media dicitur, seu torrida, quæ est inter tropicum Cancris, & Capricornij, habitabilis est. Patet. Est habitata, & frequenti habitatore habitata: ergo est habitabilis. Patet: quia sunt sub ipsa torrida zona per. 4. gradus, & amplius, intra tropicum Cancris versus lineam æquinoctialem: sunt & multi alij populi. Et in prouincia, Del Peru, vbi ipsa ciuitas quæ metropolis est, regum Ciuitas, quæ aliàs Lima vocatur. Et prouincia Del Quito.

1. Conclusio
1. Ratio.

Mexicani.

Cāpanus in sua spherā. c. 39.

¶ Præterea. Illa terra est congruens hominum habitationi, vbi temperies est aëris, neque excessiuus calor, nec nimium frigus: sed hæc zona, quæ torrida vocatur, est huiusmodi: vbi neque calor in æstate tam vrgens, vt in Hispania, nec in hyeme frigus: nam toto tempore anni ferè, in omnino loco

ad Austrum quæ est inter tropicum Capicornij, & circulum Antarcticū, est hufmodi: ergo illa habitabilis est.

¶ Præterea. Si nō est habitabilis, maximè ob rationem Ptolemæi, quam adduximus ex Petr. de Aliac: quæ scilicet in æstate nimis sol est propinquus, & in hyeme elongatus: sed ista non conuincit, vt eam faciat in habitabilem. Patet: quia dato ita esset, quod ex propinquitate solis sit nimius calor, ex alia causa potest temperari, ex influenza, scilicet, lune, vel Saturni, aut aliorum astro rum: & hoc experimur nos sub torrida zona habitantes, quod in aliquibus terris feruet calor, & in alijs terris proximis istis ni mium rigidum est frigus in distantia vnus milliarij: sic vt videatur transitus à calore nimio ad frigus nimium: & nos qui hæc scripsimus, sumus non semel, aut bis exper ti, & vbi frigus sic friget: vt etiam si sit in media æstate: sint niues, & pruina. In tam breui distantia huius varietatis non potest dari ratio appropinquatio, vel elongatio solis: directio, vel moras: sed oportet ad alias causas etiam naturales recurrere, quæ vel obstant soli, vt calefaciat: & est frigus inten sum, vel iuuat, & intenditur calor. Si er go hæc hîc cōtingunt, sequitur quod non est sufficiens ratio, dicere illam terram in habitabilem ad Austrum: quia in æstate sol, quando illis ætas est propinquior, & in hyeme est remotior. Propinquitatis enim vel elongatio solis, quæ est per motum sui eccentrici ad augem, vel oppositum augis, non tantā causat in temperiem, vt reddat in habitabilem terram.

¶ Et quidem relictis illis terris, quæ de nouo inuentæ sunt in parte illa australi, vltra tropicum capricornij per. 12. gradus cum dimidio, est situatus locus ille, qui extre mum Bonæ spei vocatur, Cabo de buena speranza, ubi est locus aptus ad inhabitandum: vt Lusitani qui nauigant illud mare ad Indiam testes sunt oculati.

¶ Manet ergo ex istis probatum, quod exceptis illis duabus zonis extremis, quæ sunt à circulis Arctico, & Antartico vsque ad polos, omnes sunt habitabiles: quia in omnibus illis reperitur temperies sufficiens ad vitam hominum, licet non æqualis in omnibus illis locis. Et haud dubiè astrologi antiqui, & cosmographi (vt oculis videmus) ignorauerunt plures prouincias esse habitatas, quas nunc videmus. Et quo

tidie de nouo apparent, industria, & sollicitudine Hispanorum: vt patet vsque ad. 60. gradus eleuationis ad Austrum, *El estrecho de Magallanes*. Et adm aiorem intelligētiam dictorum, vt animus assurgat ad Deū, qui hæc omnia fecit, per integrā speculationem libet omnia loca in nouo mundo maritima describere, & leucarum distantia, & poli eleuationē tam in mari quod dicitur, *del Norte*, quàm *del Sur*, quod & erit iucundum lectu, quia, *De un mar a otro ay mas de cincomil leguas, andadas y conosciadas por los Castellanos*.

¶ Ad argumenta solutio patet ex distis. Ad argum.

SPECVLATIO. X.
Quæ sit Poli eleuatio, tam ad Austrum quàm ad Aquilonem in locis noui orbis modo inuentis.

POST QVAM IN præcedenti speculatione aliqualem notitiam dedimus de Zonis: in quibus tota diuiditur terra, & locis in quibus habitatio est: & de torrida Zona loquentes, quam antiqui olim inhabitabilem dixerunt, & modo in nouo orbe frequentissime cultam & hominibus plenam intelligamus: operæ pretium duxi in hac. 7. speculatione omnia describere, quæ in nouo orbe nuper in uento loca sunt habitata, & cognita, per loca maritima discurrendo, tam mari quod dicitur *del Norte*, quam in mari quod ad Austrum, & dicitur *mar del Sur*: & apponemus Poli altitudinem: & leucarum distantiam, a loco magis Septentrionali exordium sumentes, qui vulgo dicitur *la tierra del Labrador*.

Tierra de Labrador. Leguas.

¶ In fine terræ firmæ ex parte Septentrionali, est eleuatio. 48. graduum latitudinis, ab isto loco vsque ad fluumium qui dicitur *de las Gamas*: sunt quadringentæ leuæ, *la buelta del Hueste*, qui locus est eleuatus per 44. gradus.

Rio de las Gamas 400.

¶ A fluuio qui dicitur *de las Gamas*, vsque ad fluumium qui vocatur, *rio de Sant Augustin*, est distantia eadem, scilicet, quadringentarum

Fluuus. S. Augustin. 400.

- rum leucarum: qui fluuius est in eleuatione triginta & nouem graduum cum dimidio: in hoc loco est *Colonia* modo Hispanorum Castellanorum, vbi fuerant Galli, qui contra fas, ibi sedem acceperant: & ab Adelantado D. Petro Melendez, sunt deuicti expulsi & ferè omnes trucidati: anno 1566.
- ¶ Ab isto loco, qui dicitur fluuius sancti Augustini, vsque ad alium qui dicitur *Cabeça de los martyres*, est distantia octoginta leucarum: eleuatio est ibi, viginti quinque graduum.
- ¶ A loco qui dicitur *Cabeça de los martyres* vsque ad locum qui dicitur sinus de *Miruelo*, vulgo *Baya de Miruelo*, altura: 30. gradus y medio, & distantia est centum leucarum.
- ¶ Ab isto sinu de *Miruelo*, o *Baya*, vsque ad fluuium qui dicitur Spiritus sancti: est distantia centum & sexaginta leucarum: al *Hueste*: & est ibi eleuatio. 30. graduū in ore fluuij.
- ¶ Ab isto fluuiio qui Spiritus sancti dicitur: vsque ad fluuium qui dicitur *rio Acondido*, est distantia centum leucarum: & est ibi eleuatio viginti septem graduum cum dimidio.
- ¶ Ab isto fluuiio absconso, vsque ad fluuium de *Panuco*, que es *costa norte Sur*: est distantia septuaginta leucarum: est ibi eleuatio. 23. graduum.
- ¶ Ab isto fluuiio de *Panuco*, vsque ad ciuitatem *Veræ crucis*, qui est locus deseruiens pro negociatione noue Hispaniæ: & ad quem omnes nauigantes quam primo perueniunt, est distantia nonaginta leucarum: ibi est eleuatio pol. 18. graduum cum dimidio.
- ¶ A portu *Veræ crucis*, vsque ad locum qui dicitur *Campecheque* est in prouincia de *Iucatan*: est distantia centum leucarum, ibi est eleuatio decem & nouem graduū cum quarta.
- ¶ Ab isto loco de *Campecheque*, vsq; ad aliū qui dicitur *el Cabo de Cotoche*: est distātia. 80. leucarum, ibi est altitudo poli, 20. graduū cum dimidio.
- ¶ Ab isto loco qui *Cabo de Cotoche*, vsque ad alium qui dicitur *Golfo de las Higueras*: est distantia centum leucarum, & ibi est eleuatio. 17. graduum.
- ¶ Ab isto loco qui dicitur *Golfo de las Higueras*, vsque ad illum qui dicitur *Cabo de Honduras*: est distantia. 85. leucarum: & est ibi
- polus eleuatus per. 16. gradus.
- ¶ Ab isto loco qui *Cabo de Honduras*, ad alium qui dicitur *el Desaguadero de la laguna de Nicaragua*: est distantia. 70. leucarum, est eleuatio. 10. graduum cum dimidio.
- ¶ Ab isto loco qui vulgo dicitur *Desaguadero de Nicaragua*, vsque ad portum nominatissimum, qui dicitur *Nombre de Dios*: qui deseruit pro omni negocio mercatorum, in illo vastissimo regno, qui dicitur *del Peru*: est distantia octoginta leucarum, ibi polus eleuatus est per nonem gradus cum dimidio & quamuis ab isto loco, *Nombre de Dios*, vsque ad alium locum qui dicitur *Panama*, in mari *del Sur*, parua sit distantia, scilicet, 17. leucarum in alijs partibus de *Maramar*: est magna & ex aliqua parte est vltra mille leucas.
- ¶ Ab isto emporio nominatissimo de *Nombre de Dios*, vsque ad ciuitatem *Cartagena*: est distantia septuaginta leucarum, est eleuatio. 10. graduum cum dimidio: in hac distantia ponitur fluuius qui dicitur *el Darien*, ditissimus auri, vbi nostri Hispani collegerunt multitudinem, est magnus fluuius.
- ¶ Ab ista ciuitate *Cartagena*, vsque ad *Colonia Hispanorū*, quæ dicitur *Sancta Martha*: est distantia. 32. leucarum, & ibi est eleuatio vndecim graduum. In hac distantia positus est fluuius ille magnus, qui dicitur de *Sancta Martha*: qui distat a populo, vbi habitant Hispani: per. 18. leucas fere, habet hic fluuius in ore, quando ingreditur mare, septem leucas in latitudine: & tanta velocitate intrat, vt per distantiam quatuor leucarum in mari: aqua sit dulcis, & non misceatur falso, ex vehementi fluxu eius. In hoc fluuiio sunt cocodrili, animalia illa celebratissima apud *Ægyptios*: de quibus multa *Plinius* & alij, & a nostris Hispanis vocantur *Caymanes*, o *Lagartos de las Indias*. Sunt & pisces magni: & ille qui vocatur *Manati* in quantitate vitulorū: & esus est ad similitudinem carnis bouine. Est hic fluuius ditissimus in quo aurū colligitur, & erat frequētissime ex vtraq; parte habitatus, ante aduentum Hispanorum: longè vsq; ad ortum eiusdem fluuij per quadringentas leucas: tantam dicunt esse distantiam ab ortu eius vsque dum mare intrat.
- ¶ A populo *Sancta Martha*, vsque ad alium locum qui dicitur *Cabo de la Vela*: est distantia quinquaginta quinque leucarum: est eleuatio. 10. graduum.

Desaguadero de la laguna.

70

80

Nombre de Dios.

Cartagena.

70

Sancta Martha.

32

Lagartos, o cocodilos. Circa lib. 1. hist. c. 31.

Cabo de la Vela.

55

A loco

- Golfo de-Fonseca. 80. Leon dicitur vbi sedes episcopalis vsque ad locum qui dicitur *golfo de Fonseca*: est distantia octoginta leucarum, extollitur polus, per gradus. 12. & quartam. ¶ Ab isto *golfo de Fonseca*, vsque ad *Teguã tepeque*: est distantia nonaginta leucarum, eleuat polus per 16. gradus.
- Teguantepeque. 90. ¶ A portu *Teguã tepeque*, ad portum de *Acapulco*: sunt centum & decem leuæ & est in eadem distantia ab *Equinoctiali* in qua *Teguã tepeque*. ¶ A portu de *Acapulco*, vsque ad portum qui dicitur *dela Nauidad*, qui est nominatissimus ob clasem ibidem paratam semel atq; iterum pro insulis malucis: est distantia centum quinquaginta trium leucarum, eleuat polus per. 19. gradus.
- Acapulco. 110. ¶ A portu natiuitatis, vsque ad portum qui dicitur *de sancto Pedro, y sancto Pablo*: sunt leuæ. 54. est eleuatio. 25. graduum.
- Puerto de la Nauidad. 153. ¶ A portu Petri, & Pauli, vsque ad locum qui dicitur *Puerto de los puertos*: sunt leuæ. 76. extollitur polus per gradus. 26.
- Puerto de S. Pedro y San. Pablo. 54. ¶ A loco qui dicitur *Puerto de los Puertos*, vsque ad portum qui dicitur *sancta Clara*: est distantia centum decem & septem leucarum, eleuat polus, per. 32. gradus.
- Puerto de los Puertos. 76. ¶ A loco qui dicitur *Puerto de la Santa Clara*, vsque ad locum qui dicitur *Barrancas de miraflores*: sunt. 66. leuæ: eleuat polus per 35. gradus.
- S. Clara. 117. ¶ A loco qui dicitur *Barrancas de Miraflores*, vsque ad locum qui dicitur *Buena*, sunt. 25. leuæ: eleuatio est. 36. graduum.
- Barrancas. 66. ¶ A loco qui dicitur *Buena*, vsque ad alium locum qui dicitur *sancta Cruz*, qui est in principio *delo que dicen la California*, sunt leuæ ducente quinquaginta: eleuatio est 23. graduum.
- Buena. 25. ¶ A loco qui dicitur *sancta Cruz*, vsque ad extremum seu pro montorium in exitu *Californiae*: sunt 50. leuæ: & altitudo poli, est. 21. graduum.
- Sant. Cruz. 250. ¶ Ab isto loco qui dicitur *dela California*, vsque ad alium qui dicitur *cabo Blanco*: est distantia quadraginta & octo leucarum, altitudo poli. 20. graduum est.
- Punta dela California. 50. ¶ A loco qui dicitur *cabo Blanco*, vsque ad alium qui dicitur *cabo de Santiago*: qui locus est maritimus industria. D. D. Antonij de *Mendoza* pro regis nouæ Hispaniæ, & expensis eius inuentus: est distantia. 158. leucarum est eleuatio. 26. graduum cum dimidio.
- Cabo Blanco. 48. ¶ Ab isto loco qui dicitur *Puerto de Santia-*
- go, vsque ad alium qui dicitur *el cabo del Engaño*: est distantia centum quadraginta sex leucarum, est polus eleuatus per triginta & duos gradus cum dimidio.
- Ab isto loco qui dicitur *cabo del Engaño*, vsque ad fluuium qui dicitur *rio de sancta Maria*: vbi finis terræ discooperitæ, sunt leuæ ducente quinquaginta duæ: & polus eleuat per. 44. gradus.
- Hic est finis cognitæ terræ: verum restat in immensum discooperiendum ab alijs: quia nondum finis repertus est in parte *Aquilonari*, quæ respicit mare australe, (quod *Sur* vocatur) ignoramus, quousque conuetur terra: licet ex alia parte ultra fretum *magallanicum*, nondum tentatum est à nostris an locus sit habitatus, an desertus: neque est exploratum quo vsque extendatur. Inuentæ sunt ergo ex hac descriptione per loca cognita, & a nauis & nauicleris nominata, & proprijs instrumentis exacte consideratis, omnibus per hanc partem quæ *mar del Sur* dicitur, tria millia leucarum: ecce & ex parte alia maris quæ *del norte* dicitur inuentæ sunt 3928. leuæ quæ in nouo orbe, vt totius orbis intelligenti quantitate leucarum nodum cognitæ: & sub silentio pertransiimus, antequam ad nouum orbem deueniamus, mentionem facere *Insulæ* quæ dicitur *la Española*, & alio nomine *sancto Domingo*: quæ & metropolis est: cuius insulæ tanta est quantitas, vt per circuitum habeat vltra sex cetas leucas: & latitudinem continet 60. leucarum: & longitudinem centum & octoginta: vbi erant quinque regna distincta, & plena habitatoribus & auri feracissima: ita vt granum auri fuerit inuentum, in tanta magnitudine como una hogaza de pã. valoris. 3600. castella norum: iuxta eam est & insula de *Cuba*, quæ & *Fernandina* dicitur: tam vasta & inges, vt sit maior quæ distantia, quæ est à *Valisoleto*, Romam vsque: & iuxta has duas, sunt & aliæ duæ, illa quæ *Iamaica*, & alia quæ *sant Iuan de puerto Rico*: & sub silentio pertransiimus alias plusquam sefaginta insulas iuxta has: quæ dicuntur *delos Lucayos y Gigantes*.
- Cabo del Engaño. 146.
- Rio de sancta Maria. 252.
- Isla de sancto Domingo per circuitum. 600. leguas.

¶ SPECVLATIO . XII.
de cœlorum numero & ordine.

Ro complemento totius materiæ, circa libros cœlorum Aristoteli nonnulla per modum appêdicis, consideranda veniunt, & speculari scilicet, de numero cœlorum, de ordine eorû, & de motu proprio: atq; de eccentricis, & epiciclicis, & tandem de quantitate ipsorum & distantia: adinucẽ, & à nobis at hæc omnia vna, & altera speculatione, complere in animo est.

¶ Primo se se offert speculatio de cœlorû numero, an vnum sint, vel plures: & quot ponantur: nam in secunda speculatione dictum est de cœlo, quod sit corp' simplex, & quomodo stet in eo compositio, & quia in prima & secunda editione excogitauimus peculiare edere tractatum seorsum spheræ, vbi omnia quæ ab astrologis considerari solent tractarentur: non hæc inter speculationes posuimus: verû cum adhuc tertiam hanc in animo sit in vulgus emitte re, consilium fuit: nonnulla, velut præludia quedam ad astrologiã, adducere: & primo de cœlorum numero & ordine.

¶ Apud antiquos varia fuit de cœlorû numero opinio: Arist. & Plato, octauũ posuerunt firmamentum, quod nos stellatum cœlũ dicimus: primũ supra locauerunt, & primũ esse mobile affirmarunt: & infra alios septẽ orbis planetarũ, Saturni, Iouis, Martis, &c. vsq; ad orbẽ lunę deuenientes, & ad huc in ordine quo planeta infra firmamẽtũ essent coordinati, fuit peculiaris opinio Plato. & Aristoteli. nã solem in penultimo loco, à firmamento incipientes, versus nos: collocauerunt. Ita vt nobis proximũ, & primũ lunæ cœlũ, dicerent: & secũdo loco affirmarẽt esse solem: cũ tñ communiter in .4. loco inter planetas sol ponatur: siue à firmamẽto incipiamus, siue à luna: tanquã precipu' planetarum & rex in regno inter ipsas. .7. stellas erraticas quas vocant, in medio sedeat: quia à luna numerando secundus planeta Mercurius est: & tertius Venus, quartus Sol, quintus Mars, sextus Iupiter, septimus Saturnus. Et si à Saturno incipiat computus: secundo loco Iupiter, tertio in loco Mars, & in quarto est Sol, in quinto Ven', in sexto Mercurius, in septimo luna. Hic modus ab astrologis & philosophis comuniter seruatur: itaq; Sol, planetarum precipu', in quarto loco collocatur, ascendentes

ergo vnum quemq; planetarum & motũ eius & quantitatẽ ponemus orbium: nam ipsorum planetarum in comparatione ad ter ram quo ad quantitatem infra in libris meteororũ speculatione. 2. depingemus.

¶ Primus nobis proximus est orbis lunæ: qui solum vnã habet stellam, quæ est luna. Huius orbis crafitudo, vt ab astrologis accepimus: est miliarium. 99504. motus, est ad motum primi mobilis ab oriente in occidentẽ spatio. 24. horarum fit: sed tamen motu proprio, qui est ab occidente in orientem (de medio motu loquentes) spatio viginti septem dierum, & septem horarum & quadraginta & quatuor minorũ mouetur: ita vt qualibet hora, suo motu moueatur spatio triginta duorum minorũ, & 56. secundorum: & in quolibet die per tredecim gradus & decem minuta, & 35. secunda: & tota circũferentia orbis lunę est 1310829. miliarium.

¶ Secundus occurrit planetarum Mercurius: qui solum habet hæc vnicam stellam, quam Mercurium vocamus: cuius crafitudo est. 334209. miliarium: & cum ad motum primi mobilis moueatur spatio. 24. horarum, vt alij omnes orbis, suo tamen proprio motu, ab occidente in orientem, spatio. 365. dierum & 5. horarum & 49. minutum & 12. secundum: & sic per quemlibet diem, mouetur motu proprio spatio 59. minorum & 8. secundorum & 19. tertiorum, tota eius circũferentia dicitur esse. 3411572. miliarium.

¶ Tertius in ordine Venus, cui' orbis motus, ab oriente ad motum primi mobilis, sicut in alijs planetis est: & proprius, qui contrarius primo eodem modo sicut de Mercurio intelligi debet: crafitudo eius est. 3097250. Et in tota sua circũferentia miliaria habet. 2288000.

¶ Quartus Sol occurrit, cuius crafitudo est miliarium. 325000. motus ad motum primi mobilis omnibus constat peragi spatio viginti quatuor horarũ: sed motu proprio per annum mouetur, fere eodẽ modo quo mouetur Venus & Mercuri'. Isti tres planeta, circum motum conueniunt, Sol, Ven', & Mercurius circũferentia orbis solis. 24922857. miliarium.

¶ Quintus est Mars: cuius globi crafitudo, est miliarium. 14882000. ad motũ primi mobilis, spatio. 24. horarum fertur: sed proprio motu, ab occidente in orientem totũ per-

Aris. 2. cœli

Solẽ posuit
in 2. cœlo
Plato. & Aristoteli.

Crafitudo.

Motus.

Circũferentia.

Cœlũ Mercurij.

Crafitudo.

Motus.

Circũferentia.

Venus.

Motus.

Crafitudo.

Circũferentia.

Sol.

Crafitudo.

Motus.

Circũferentia.

Mars.

Crafitudo.

Motus.

pertransijt Zodiacum spatio vnus anni, & 321. dierum & 23. horarum ita vt quolibet die motu proprio, moueatur. 31. minuta & 26. secunda. circumferentia totius orbis hæc est. 181324000. milliariū.

Iouis. ¶ Sextus planetarum in ordine Iupiter: & orbis crassitudo, est milliarium. 1769250. Mouetur motu proprio, vñdecim annis & 313. diebus & 20. horis ita vt quolibet die contra motum primi mobilis per quatuor minuta & 59. secūda moueāt: circūferētia magnitudo, milliarium est. 294273572.

Saturnus. Crassitudo. Motus. ¶ Septimus Saturnus est cuius orbis crassitudo, fertur esse milliarium. 18541350. motu diurno, ad motum primi mobilis spatio 24. horarum mouetur: suo autem proprio ab occidente in orientē viginti nouem annis, atque. 162. diebus & 12. horis pertransijt totum Zodiacum: ita vt quolibet die per duo minuta & quolibet anno per. 12. gradus, & 13. minuta atque. 35. secūda, moueatur. De eius circūferentia dicitur quod sit tanta quanta milliarium. 410818572. longitudo.

Circūferētia. ¶ Ecce ab omnibus philosophis, & astrologis, absque differētia, septē planetæ assignāt, & nomināt: vt dixim⁹, & ob breuitatē suos p̄prios characteres vñcuiq; signāt.

Saturnus. frigidus & siccus.
Iupiter. calidus & humidus.
Mars. calidus & siccus.
Sol. calidus & siccus.
Venus. frigidus & humid⁹.
Mercurius. secūdu cōditio nē illius cui coniungitur.

Luna. frigida & humida.

Firmamētū. ¶ Supra septē orbis planetarū de quibus dixim⁹, ponit octauus, qui firmamētū est: & vocatur cælum stellatum: vbi multitudo stellarum, quæ apparent. Et tempore Arist. vt alias diximus, hoc cælum stellatum. 8. loco positum, primum mobile vocabatur. 2. cœli. tex. 61. vbi querit quare in primo mobili, sit tanta stellarū multitudo & varietas: eo q̄ Arist. Calippus & alij Astrologi illius tēporis solū in firmamēto vnum deprehēderunt motū diurnū: qui spatio. 24. horarū perficitur. Illud posuerunt esse vltimū & primū mobile: q̄ suo motu, oēs sphaeras interiores planetarū secum raperet: verū vt nos diximus supra specu. 3. conclu. 4. alij motus deprehēsi sunt in sphaera. 8. quæ firmamētū dicitur. Qua p̄pter,

post Aristot. & astrologos illos antiquos, Hipparcus & Ptolemæus & alij, aliū motū deprehēderūt in octaua sphaera. Et anteq̄ de eo sit sermo, quia discipulū futurū in proximo theologū formare cōtēdim⁹: notandū erit, Procopiū Gazeum, vetustū auctore catholicū (qui nuper impressus ad nos deuenit) circa cœlorū motū errasse: traētans em̄ illa verba Gen. 7. Catharactæ cœli apertæ sunt: ait in hæc verba: perperā sentit illi qui cœlū fingunt sphericū & mobile: nam cœlū consistit immobile, & via est astrorū in ipso decurrentiū: hæc ille. Relicta hac falsā imaginatiōe, reuertētes ad locū vbi digressi sumus, cœlū mobile est: & in firmamēto (q̄ stellatū cœlū vocatur) nō solū inuentus est motus ille, quē Arist. & ante eū alij inuenerūt diurnū: sed vn⁹ ali⁹ motus ab occidēte, in oriētē: eo mō quo planetæ mouētur suis proprijs motib⁹: q̄ Ptolemæus in. 7. Almagesti p̄bat: qui motus erat ita tardus, vt spatio. 100. annorū solū per vnū gradū moueretur. Quæ p̄pter suā perfectā reuolutionē spatio. 36. millia annorū cōpleret. Cū ergo iā fuerint duo motus deprehēsi in firmamēto: & cuilibet corpori simplici primo & per se vnus mot⁹ cōpetat ei naturalis, vt nos supra dixim⁹ specula. 3. intellexerūt firmamētū nō esse primū mobile, sed aliud supra esse ponēdum a quo esset ille motus raptus diurnus ab oriente in occidentē, & suū haberet p̄priū contrariū: primū mobile dicebant astrologi & philosophi solū vno moueri motu, quia erat valde proximū primæ causæ quæ erat immobilis: adhuc aliā dederūt rationē, quare oporteret ponere supra firmamētū aliud cœlū, q̄ mobile primū diceret: nā vt Arist. sentit in. 2. meta. cuilibet cœlo sua applicat motrix intelligētia: sed vna sola nō posset cœlū mouere duob⁹ motib⁹ cōtrarijs quæ p̄pter necessario motus diurn⁹ firmamēti ab alia intelligētia superiori erat, quæ applicata est primo mobili: & intelligētia firmamenti mouet cœlū suo p̄prio & naturali motu ab occidēte in oriētē, spatio illo tā largo q̄ est. 36. millib⁹ annorū. Ecce quo mō 8. sphaera vltima nō est, & motū habet propriū, sicut & planetæ habēt. Et huius globi crassitudo dicitur esse. 65357500. milliariū & circūferētia. 821637143. milliarium & oīa hæc q̄ ad crassitudinē orbū, & circūferentiā corū, sic descriptā assumpsimus experitis

Procopij error.

Cuilibet cœlo vna motrix intelligētia applicat.

Tēpore Ari. stota. firmamētum. 1. mobile.

in astro

Iacobus faber in astrologia: maximè ex Iacobo fabro, qui & interuallū, etiā à cætro terra, vsq; ad cõuexā superficiē orbis lunæ milliariū ponit esse. 10937. ex quo vno, post cõsiderata q̄ titate, & crastitæ, cuiuslibet orbis, vsq; ad 8. spherā inclusiuè deprehēdi pōt, & distātia, quæ est à nobis vsq; ad primū mobile: q̄ ipse Ptolemæus non cœlū dixit, in quo sicut in alijs De^o à nobis venit glorificad^o. ¶ Sed adhuc notandū q̄ circa motū. 8. spheræ q̄ ppri^o est ab occidentē in oriētē fait antiquorū varia opinio: nā quidā post Ptolemæū, & Hipparcū, dixerūt. 8. spherā mouerivno gradu, per. 60. annos & quatuor mēses & sic totā suā cõplebat reuolutionē spat. 21. milliū & sexcentū annorū: Sed adhuc post hos astrologos, Thebit cõsiderauit in. 8. sphaera stellas moueri nō solū secūdū lōgitudinē, secūdū successiōnē signorū: sed etiā ad Austrū, & Septentrionē: qui motus trepidationis dicitur: & hunc pprium 8. spheræ dixit Thebit: sicut illū aliū secūdū lōgitudinē, ppriū posuerat Ptolemæus. ¶ Verū tēpore sapientissimi regis hispaniarū Alphonsi, cõgregatio sapientū philosophorū astrologoru facta est: qui inuenerūt stellas fixas firmamenti interdum moueri ad Septentrionem, interdum ad Austrum: & etiā inuenerūt, aliqñ velotius moueri, versus orientē, q̄ versus occidentē: quæ variatio stare nō poterat, si solū in. 8. sphaera duo essent motus, scilicet, diurnus & alius q̄ ab occidentē in oriētē qui proprius dictus est. Quapropter, aliū tertiu, ei appropriarunt, qui trepidationis dictus est: & illū secūdū motū vltra diurnū tardū vocauerunt: qui spat. ducetum annorū gradu vno &. 28. minutis esset: qui motus perficeretur. 49. millibus annorū: & hic motus dicebatur euenire à. 9. sphaera, quā Ptolemæus, & Hipparcus primū mobile dixerūt: & hic motus dictus est pprius. 9. spheræ, sed aliū secūdū motū, ab Astrologis inuētū tempore regis Alphonfi quē trepidatiūis vocauerūt: affirmarūt fieri in duobus paruulis circulis, circa principium arietis, & libræ ratione cuius, stelle fixæ aliquando mouebantur ad Austrū, interdū ad Septentrionē: & interdū scdm lōgitudinē, & huc dixerūt ppriū. Quapropter cū. 8. sphaera triplex esset repertus motus, diurnus, alius secundus secūdū successiōnē signorum secundum lōgitudinē & esset alius tertius qui trepidationis secundū latitudinē ad aquilonem

& Austrū, vnū aliud cœlū posuerūt, q. 10. vocarūt & primū mobile: vt iā nonū quod fuerat à Ptolemæo positum vt primū mobile, nō diceretur primū sed secundū: & supra eū poneretur. 10. cœlū, q̄ primū mobile esset: à quo firmamētū fortiretur motū diurnū, quē habet per singulos dies: qui pprius est. 10. spheræ, quā primū mobile vocamus: quæ aliud non habet, nisi ab orientē in occidentem, spat. 24. horarum.

¶ Et motus ille trepidationis qui proprius est firmamenti, seu. 8. spheræ: spat. 7. milliū annorū cõpletur: ita vt. 20. annis fere vno gradu moueatur: hic motus non fit supra Polos equinoctialis, neq; supra Polos Zodiaci: sed fit isto modo, vt in principio arietis, & libræ, in Zodiaco in. 8. sphaera sit paruulus circulus quem pertransijt spat. dicto ipsa. 8. sphaera motu illo trepidatiōis.

¶ Habemus ergo omnes descriptas sphaeras, à Luna incipientes: vsq; ad mobile primum, quæ sunt numero decē, & motus earum præcise. Vltra huiusmodi. 10. sphaeras cœlum empireū ponitur à catholicis, quod & beatorum sedes est: q̄ immobile est & quidē & Basilii, & Bedæ, & Strabo, et alij sancti ponunt: de quo, aliqui dicunt q̄ cū immobile et stabile sit, et pro loco et sede beatorum: nullum habet influxum in hæc inferiora: verum doct. S. putat cœlum empireum, habere influxum sup illa quæ moventur, licet maneat immobile, et influit in primum mobile, nō aliqd trāsiciens et adueniens p motum: sed aliquid fixum, et stabile scilicet, virtutē cõtineri, et causandi, &c. An supra firmamentum nonum cœlum q̄ secundum mobile dicimus sit cristalinum per q̄ aquæ intelligātur, vel sint veræ aquæ de quibus scriptura sacra meminit, nō est præsentis speculationis: vide doct. S. p. p. q. 68. ar. 2. et. 3. vide & Abulensem sup Eusebium. p. p. ca. 80. & Guilelmū de vniuerso.

¶ S P E C V L A T I O . XIII .

De ecclētris & epicyclis.

Onsequēter de ecclētris et epicyclis dicendū: et primo oportet è medio tollere opinionem cuiusdam Rabini vetustissimi, de quo Iacob^o Naclāt^o in suo de archa

Motus trepidationis qui inuentus.

S. Th. p. p. q. 66. art. 3. Ad. 2°.

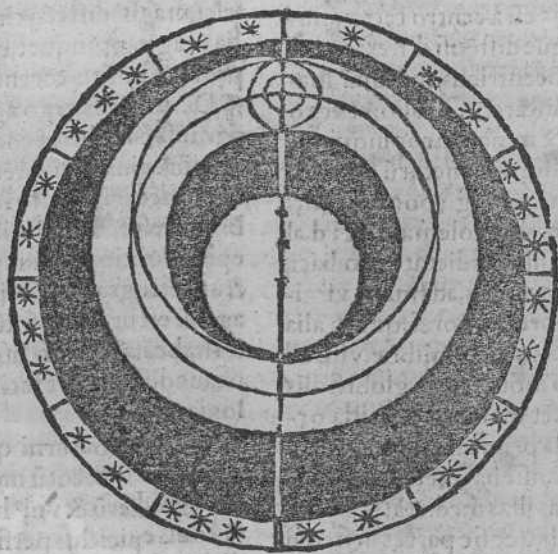

Naclantus.
Vide S. Th.
p. p. q. 68. ar.
tic. 5.

arcanis. Qui dicebat vltra fidereū coelum nullū aliud ponē dū: & cœlos nō esse in rei veritate distinctos: sed omnes esse vnū corpus non secus ac aēr plures in regiones partitus: & vnicuiq; planetarū sua regio esset distributa, & dicit q̄ cœlū nō est corpus solidū sed permabile sicut est aēr & q̄ ibidē 7. planetæ agitentur & moueantur secū dū legē præfixā ab intelligentia. Hæc illi⁹ auctoris opinio, sed tñ reiciendus est in primis hic error, nā cœlos intelligim⁹ diuersos nō cōtinuos, contiguos tñ: & adhuc vltra distinct. posita, cōtēdim⁹ aliquas alias diuisiones assignare & eccētricarū & epicyclorū. ¶ Ratio dubitādi de eccētricis & epicyclis est: nā suppositis his quæ alata sunt de motu planetarū: & quomodo quilibet in suo orbe moueat: & suo pprio motu, &c. viderūt periti in astrorū cōsideratione: q̄ planetæ, moti sub Zodiaco: aliqñ sunt veloci-

res, aliquādo tardiores, & interdū declināt ad Septentrionē, aliquando ad Austrū: & maxime in Luna deprehendimus hoc: & si militer aliquādo sunt terræ ppinquoiores, aliquādo magis distāt: quæ omnia cū motu vniiformi orbis ipsius planetæ stare non possunt: cū regulariter moueāt. Quæ ppter Hippareus, & Ptolemæus, vltra stellarum cœlū, primum mobile posuerūt: etiā de eccētricis, & epicyclis habuerūt cōsiderationē: vt omnia quæ varia videbantur in ipsis planetis, stare possent.

¶ Apud astrologos circulus eccētricus dicit q̄ diuidēs cœlū & terrā in duas partes æquales, habet tñ cētrū suū extra cētrū terre sicut cōcētricus ille est, qui habet idē cētrū cū terra: & epicyclus est circulus paruulus positus in circūferentia defferentis, per cuius circūferentiā mouetur corpus planete, & defferē: hæc omnia in p̄senti figura patēt.

Comment.
negat eccē-
tricos.

¶ Fuit opinio Cōmen. lib. 1. 2. meta. Cōm. 45. negātis eccentricos & epicyclos: & contra Ptolemæū nitit̄ pbare: & impossibile reputat eos poni. Primo si datur eccentricus sequeretur, q̄ cœlū nō esset sphericum cōtra Arist. 1. cœli. t. 3. 2. Patet antecedēs: quia eccētrici secundum vnā partem sunt grossiores, vt in figura patet: ergo nō sunt ponendi.

¶ Secundò quia si daretur eccentricus, vel esset in cœlo vacuum, vel esset corporum penetratio: vtrunq; repugnat: & in superioribus probatum est late, patet: quia cum in

eccētrico, pars grossior, peruenerit p̄ motū vbi pars tenuis: necessario erit corporū penetratio: & in loco vbi erat pars grossior, quando incepit motus erit vacuum.

3. Quia si daret eccētric⁹, esset alia terra, & cōsequēter alius mūdus: q̄ im, pbatū est, & patet. 1. cœli. t. 76. & 1. 2. meta. t. 49. nā omnis sphaera cœlestis vertit̄ circa cētrū: quæro vel circa cētrū mūdi, q̄ est cētrū huius terræ nostræ: aut circa aliud centrum: si circa hoc: sequit̄ nō esse eccentricos, sed cōcētricos: si circa aliud, ergo alius est mūdus: q̄ repugnat, &c. istis & alijs argumētis

motus est Côm. ad negādū eccētricos, &c.

**S. Th. nō est
aperte locu-
tus de eccē-
triciis.**

¶ Doct. S. nō est aperte loquitur⁹ de hoc, sed 2. cœli lectio. 17. recitat⁹ opinionē de eccētriciis, quæ fuit Calipi, & Eudochi, q̄ prius tenerat pythagoras, quæ nūc est modernorū cā nō reprobatur: & li. 12. meta. lectio. 7. supra. t. 46. videtur tenere cōtra modernos vbi ait q̄ tenere eccētricos, & epiciclos: cōtra dicit illis, quæ tradita sunt à philoso. in sciētia naturali: maxime in. 1. de cœlo, quia motus naturalis, non esset à medio, vel ad medium, vel circa medium.

Ptolemæus.

¶ Cōclu. respōsiva est, q̄ eccētrici sunt ponēdi vt cōmunis schola astrologorū ponit, quæ conclu. pbat à Ptolemæo. in. 5. distin. Almagesti. c. 14. si nō darēt eccētrici, ergo planetæ semp apparēt equæ distātes à terra: & eorū diametri visibiles, semp erūt eiufdē quātītatis: sed hoc est falsum: quia ad sensum deprehēditur, planeta aliquādo ppin quior, aliquādo remotior à terra: sed pbat⁹ cōsequētia, quia cū à centro terræ, omnes partes cœli xque distāt: si differens corpus planetæ est cōcentricus: nunquā magis in vno tēpore distaret, q̄ in alio: vt ergo feruemus maiorē, & minorē propinquitatē Solis, & Lunæ & aliorū planetarū oportet ponere tales eccētricos: ergo ponēdi sunt. Secunda ratio ex eodē Ptolemæo in. 3. d. almagesti. c. 3. Sol in illa medietate Zodiaci, quæ est à principio arietis, ad finem virginis, longiori tempore immorat: quā in alia medietate, quæ est à principio libræ. vsq; ad finē pisciū: cū ergo motus toti⁹ globi Solis fit regularis, oportet maior sit pars illa orbis pertrāsita, in illa prima medietate, q̄ in secūda: ergo linea transiens p cētrū mundi secās Zodiacū in duas illas medietates, in partes inæquales secabit: & sic partes defferentis solis in inæquale: sed hoc nō potest esse si idē sit cētrū defferentis Solis, & mūdi: ergo ponendus est necessario eccētricus in orbe Solis, &c. Et sicut concedimus de eccētriciis, eodē mō de epiciclis dicēdū, qui sunt circuli paruuli in quo est corp⁹ planetæ, ratione cuius attendit, & dicitur planeta stationarius, directus, retrogradus, &c. de quib⁹ in theorica planetarū, excepto q̄ Sol nō habet epiciclum, cū tñ alij planetæ habeant.

**Ad argum.
Comment.**

¶ Restat respondeamus ad argumenta Cōmentatoris, quibus pbare nitebatur nō esse ponēdos eccētricos neque epiciclos.

Ad. r.

¶ Ad primū dicitur q̄ posit⁹ eccētriciis, nō tollit ratio sphericæ figuræ: quæ cōsistit in

hoc q̄ à cētro ad circūferētiā, sint linee equales: & hoc reperit⁹ in eccētrico: nā à suo cētro ad circūferētiā suā, xquales sunt lineæ: & q̄ eccētricus in vna parte sit grossior, q̄ in alia nō tollit sphericā figurā toti⁹ orbis
¶ Ad. 2. solu. est: q̄ argumētū cōcluderet si pars grossa, deberet occupare locū subtilis partis vel è contra, sed nō ita est: sed taliter fit mot⁹ in eccētriciis, q̄ pars grossa infimū nūq̄ separat⁹ à parte subtili superioris, & ecōtra: vt patet in figura: & ob id neq; est penetratio corporū, neq; dat⁹ vacuū sed qñ inferi⁹ ex parte subtili, est pximior planeta, & dicitur esse in opposito auge: & qñ est ex parte superiori est in auge, & magis distās à cētro mundi.

Ad. 2.

¶ Ad. 3. respōdetur: q̄posito eccētrico, nō necessario ponit⁹ alia terra, & ali⁹ mūdi: sed solū seq̄tur q̄ in eadē terra, in cui⁹ medio cētrū est mūdi, det⁹ aliud cētrū: q̄ cētrū sit eccētrici: & cōsequenter q̄ vna pars illi⁹ eccētrici, magis distet à circūferētia terræ, & alia magis ppinquet, q̄ & nos intendimus probare posit⁹ eccētricos.

Ad. 3.

¶ De epiciclis ergo agēdū est: epiciclus est paruul⁹ circulus in corpore deferentis infimus: in cuius circūferētia ponitur planeta q̄ & mouetur in eo, nō solū ad motū toti⁹ orbis, & deferētis: sed etiā mouetur ad motū epicicli: ratione cuius planeta, vocatur directus, retrogradus, stationarius, &c. de quib⁹ agēdū est breuiter solū, vt vocabolorū notitia habeāt & prima literarū rudimenta retineant discipuli, vt facilis sit aditus ad astrologiam.

De epiciclis

¶ Epiciclus Saturni quolibet die mouetur 57. minutis & totū motū perficit suū, spatio. 378. dierū & vni⁹ horæ & 30. minororū

**Saturni
epiciclus.**

¶ Iouis epiciclus perficit motū suum, 398. diebus & 21. horis & 20. minutis & sic in qualibet die peragit. 54. minuta.

**Epiciclus
Iouis.**

¶ Martis epiciclus, pfecit motū. 779. dieb⁹ & 5. horis: & in qualibet die mouetur .28. minutis.

**Epiciclus
Martis.**

¶ Sol non habet epiciclum sed mouetur in suo deferente ad motum eius.

**Epiciclus
Veneris.**

¶ Veneris epiciclus complet motū, spatio 584. dierū: & quolibet die. 37. minutis.

¶ Mercurij epiciclus citissime pficit. 115. diebus & 22. horis fere, & quolibet die peragratur. 3. gradus & 7. minuta fere.

**Epiciclus
Mercurij.**

¶ Lune epiciclus spatio. 27. dierū complet motum, & 8. horis fere in qualibet die peragratur. 13. gradus mouetur et. 3. minuta.

**Epiciclus
Lune.**

¶ Ratione

Directus.
Retrogradus.
Stationari⁹

¶ Ratione huiusmodi motus epiciclorū, vbi est planeta, qui etiam dicitur moueri in suo epiciclo: dicitur statuari⁹, direct⁹ retrograd⁹: nā quando planeta est in superiori parte epicicli quæ respicit firmamentum, vocatur directus: quia tunc dicitur moueri secūdū successione signorum: & vocatur retrogradus: quando est in parte opposita inferiori: quia tunc dicitur moueri contra successione signorum vocatur stationarius: quando est in illa parte epicicli, vbi contingit lineam à centro terræ eductam, per circumferentiam eccentrici, vocatur prima statio, quando id ex parte orientis: & secunda statio quando ex opposita, quia tūc videt stare planeta.

¶ Etiam si planetæ vocentur directi, retrogradi, & stationarij: ratione sui epicicli: Luna tñ etiam si habeat epiciclum, non dicitur stationaria, neque directæ, neque retrogradæ: ob velocitatem motus orbis sui eccentrici: sed tñ dū in superiori parte sui epicicli est tarda: dicitur, & in inferiori velox.

Declinatio
Latitudo.

¶ Etiam tribuitur planetis declinatio, & latitudo, declinatio, est distātia planetæ ab æquinoctiali. Latitudo, est distātia planetæ, à linea ecliptica. Linea ecliptica est quæ per mediam latitudinem Zodiaci describitur, de qua inferius quæ & via solis dicitur: quia Sol nūquam recedit ab ea, quia semper sub Zodiaco per medium mouetur: ob id Sol nullam habet latitudinem, cū tamen habet declinationem.

Auctus.
Combustus.
Euasus.

¶ In ordine ad Solem, sunt alix proprietates planetarum, scilicet, augmentatio, & diminutio luminis, vt cum à Sole recedat: dicitur auctus. Et dicitur planeta combustus, quando Soli approximatur, per. 15. gradus: & si est intra. 12. gradus vocatur planeta oppresus: & quando in eodem gradu, vocatur vnitus & quando recedit à Sole, vocatur euasus.

Aspectus varius.

¶ Adinuicem inter planetas est passio quæ dicitur aspectus: qui & varius est, dicitur coniunctio, oppositio, sextilis, & 4. & trinus, & c. coniunctio est quando planetæ simul iunguntur: oppositio quādo per. 6. signa distāt, & sextilis quādo per duo. Et sic per. 60. gradus: quia cuiuslibet signi. 30. gradus deputantur & hæc est nota. * quartus aspectus est quādo distāt per tria signa. 1. per. 90. gradus & trinus aspectus est quando per quatuor signa. 1. per. 120. gradus.

Ostquam in precedentibus nō nulla tetigim⁹ obiter velut prelude ad astronomiā, opere repletum erit vna alia specula. de circulis, & ex quibus sphaera componitur, considerare nā loquuti sum⁹ de Zodiaco, de æquinoctiali, & de polis & de circulo arctico, & antarctico: quæ intelligi nequeunt nisi peculiariter speculentur.

¶ De circulis ex quib⁹ sphaera materialis componitur, tractare volētes, quæ is sit finis, vt quæ admodum in materiali describuntur & delineantur in cœlo etiā secundū imaginationē apprehendant: & primo in primo mobili nā cū, suo illo motu diurno. 24. horarū spatio, omnes in feriores secum rapiat orbis, sub illis circulis in primo mobili imaginatione depictis, in quolibet cœlo inferiori, oportet contemplari similiter vt correspondentia sit inferioris, ad superiorem spheram.

¶ Ex decem circulis constat sphaera materialis, & sex sunt maiores: quatuor dicuntur minores, & qui maiores sunt, eo dicuntur, quia totam spheram in duas diuidunt partes æquales.

¶ Primus circulus ex maioribus æquinoctialis dicitur qui æqualiter diuidit orbem: vt æquæ distans ab utroque polo sit: & circulus primi mobilis seu primi motus dicitur: & ideo æquinoctialis: quia quādo Sol peruenerit ad talem locum in cœlo, lineam describens motu suo diurno, inter noctes & dies æqualitatem causat, quod in duobus temporibus anni euenit, in principio arietis in mense martij, & in principio libræ in mense septembris, nēpe. 1. die martij & decimo tertio septembris. Et hic circulus in sphaera, ab omnibus alijs maioribus distinguitur in multis: & quia in eo solo æqualitas inter diem & noctem artificialem. Et quia æqualiter distet à polis mundi, & c. quia hic non exproposito tradimus astrologiam, neque spheræ tractatum exponimus: sed solum rudimenta quædam pro tyronibus, quæ considerantur in scientia circa hunc circulum æquinoctialis, missa ex proposito facim⁹. Hic circulus sine latitudine consideratur, à cuius distantia latitudo locorum metiri debet: vt in ferius dicemus.

¶ Secundus circulus ex maioribus Zodiacus dicitur: hic vt auctor spheræ, interfecat æquinoctialem in duas partes æquales, & interfecatur ab ea: & vna medietas declinat ad septentrionem: & alia ad meridiem, qui etiā vocatur circulus vitæ: vnde Zodiacus à. 30. id est vita, nam secundum motum planetarum sub Zo-

SPECVLATIO. XIII.

De circulis componentibus spheram.

diaco, vita in his inferioribus est, vel eo dicitur Zodiacus, quia ibidem signa duodecim

Aries.	calidus & siccus.
Taurus.	frigidus & siccus.
Gemini.	calidus & humidus.
Cancer.	frigidus & humidus.
Leo.	calidus & siccus.
Virgo.	frigidus & siccus.

¶ Est notandum quod inter circulos omnes ex quibus sphaera constat, hic qui Zodiacus dicitur, latitudinem habet, & per mediã vt dixim⁹, linea in imaginatione describitur, quæ ecliptica dicitur: vel via solis per quam viam semper Sol incedit: & nũquã ad Austrum, vel ad Aquilonẽ declinat, verum signa quæ per Zodiacum posita describuntur, interdum declinant in vnam partem, ad Aquilonem, & interdum ad aliam, & sic signa dicuntur habere latitudinem septẽ trionalem, & aliquando meridionalem.

¶ Etiam considerandum quod sicut in terris latitudo sumitur ab æquinoctiali, vt talem ciuitatem, dicamus tantam habere latitudinem, quãta distantia est ab æquinoctiali: & consequenter tãta est polieleuatio: sic in cœlis, in omniũ stellarum & planetarum, latitudo sumitur ab hac eclipticalinea.

¶ Et cum duodecima ponatur supra dictã signa in Zodiaco: & cuilibet signetur lōgitudinis, 30. gradus, quilibet habet in latitudine. 12. quam latitudinem habet Zodiacus, & sic linea ecliptica per medium imaginata, sex gradus latitudinis Zodiaci ad partem Aquilonarẽ, & 6. ad Australẽ relinquit. Et cũ Sol nõ recedat a linea vt dictum est, non habet latitudinem, habent tamen planetæ vt supra diximus.

¶ Et notandum quod cum Sol nunquam ad Austrum vel meridiem declinet, & semper sub ecliptica, non potest eclipsis contingere Solis vel Lunæ, nisi sub eadem ecliptica: nam si sit Lunæ eclipsis, oportet sit per interpositionem terræ inter Solem & Lunam: & tunc solum est, quando Luna (quæ interdum ad Austrum declinat interdum ad Aquilonem) transitum facit sub linea ecliptica in vno duorum punctorum: vel in cauda, vel in capite draconis: vt si sol existat in capite, Luna sit in cauda: vel econtrario: et ob id non fit eclipsis in omni pleni lunio: quia non contingit oppositio in illis punctis: eo quod Luna non est sub ecliptica.

que à diuersis animalibus nomen accipiunt que sunt sequentia.

Libra.	calidus & humidus.
Scorpius.	frigidus & humidus.
Sagittarius.	calidus & siccus.
Capricornus.	frigidus & siccus.
Aquarius.	calidus & humidus.
Piscis.	frigidus & humidus.

¶ Et eclipsis Solis, est etiam quando Luna supponitur sub ecliptica. Et in omni coniunctione posset contingere, si Luna semper sub ecliptica: sed quia declinat, non in omni coniunctione, euenit talis sub ecliptica Lunæ suppositio. De hoc circulo Aristoteles in secundo de generationibus ait, secundum accessum & recessum Solis in circulo obliquo, fiunt generationes, & corruptiones: quia in quantum Sol viam eclipticã obseruans à puncto arietis, accedit ad tropicũ cancri, generationes fiunt: & per recessum à puncto libræ ad capricornij tropicum, contingunt corruptiones in hyeme. Et cum à puncto æquinoctij vernalis in ariete vsq; ad tropicum Cancri crescat dies, non tamẽ equaliter: nã cum 24. graduũ ferẽ sit maxima declinatio in ariete, ferẽ per 12. gradus crescit, & in Tauro qua si per 7. & in Geminis fere quatuor: quod demonstrat Ptolemæus in Almagesto: & tandẽ quanto maior approximatio ad æquinoctialẽ, tanto est maius augmentũ, & sic erit cõsideratio in æquinoctio autumnali. Vide late Abulẽ. in 2. p. defensorij. c. 88. De quibus suo loco latẽ.

¶ Sunt alij duo maiores circuli qui coluri vocantur: alter est diuidens solstitia, alter diuidit æquinoctia: prim⁹ diuidit spherã in duas partes æquales, transiens p tropicũ Cæcri, & Polũ Zodiaci,

Colurus solsticiorum.

diaci, & polū mundi: & per Tropicū Capricornij, & semper medius circulus apparet nobis, & alius medius occultatur. Et ille punctus Cancrī quem intersecat colurus, vocatur Solstitium æstiuale: quia est locus ad quem maxime Sol eleuatur, & non progreditur amplius: sed rursus reuertitur ad æquinoctialem, & illa pars circuli intercepta inter æquinoctialem, & illum punctum, vbi intersecat solstitium, vocatur maxima Solis declinatio: quæ ab autore spheræ 23. graduum & 5. minorum ponitur: vt patet ex Ptolemæo in libro suæ magnæ constitutionis cap. 13. Verūm Almeon, & Georgius Purbarch⁹, ait inuenisse 23. gradus, & 28. minuta. Alia portio coluri, quæ est ab æquinoctiali, vsq; ad tropicū Capricornij, dicitur maxima solis declinatio: quia vltra non progreditur. Hæc de coluro, qui solstitia diuidit æstiuale, & hyemale.

Colurus æquinoctiū.

¶ Alter est colurus, qui etiam spheram totam in duo æqualia diuidit transiens per polos mundi, & per duo puncta æquinoctialis, scilicet, Arietis, & Libræ: vbi ergo cōtingit æquinoctialem circulum, qui cingulus primi mobilis dictus est, insinuat ibidē esse, vbi æqualis est dies nocti: & habentibus pro zenith ipsam æquinoctialem, perpetuo erit æqualitas: sed illis qui non habitāt sub æquinoctiali, quando contingit solem peruenire ad primum gradū Arietis, est dies æqualis nocti. Et quando in principio Libræ similiter.

Zenith.

¶ Et nota quod zenith dicitur punctus in cœlo respondens vertici capitis: & punctus oppositus ex alia parte cœli Nadir vocat.

Nadir.

¶ Omnes isti quatuor maiores circuli descripti intelliguntur in sphaera, & æqualiter omnibus habitantibus in orbe deseruietes: quia vbicunque contingat aliquem habitare, semper est verūm solstitium esse in tropico Cancrī, & in tropico Capricornij, sicut æquinoctiū in principio Arietis, & Libræ.

Meridian⁹.

¶ Est alius circulus maior sphaera, & diuidens in duo æqualia, qui Meridianus dicitur: transijt per zenith capitis, & per mundi polos, & per punctum oppositū correspondens capiti, qui Nadir vocatur: hic circulus Meridianus deseruit ad hoc, qd̄ vbicunque contingat aliquem habitare: cum sol Oriens pertingat illum circulum seu lineam quæ transijt per zenith capitis, & per mundi polos, Meridies illi erit: in quo

cūq; anni tēpore: & ciuitates quæ nō æqualiter distāt ab Oriente, non habent eundē Meridianum: quia illis qui magis ad Orientem citius sol oritur: & consequenter peruenit in Meridie ad lineam illam per transuentem per zenith sui capitis per mundi polos: & nondum peruenit ad lineam alterius ciuitatis, quæ magis ad Occidentem posita est: ob id, sicut non semel diximus habitantibus Toleti per septem horas ferē ante, ad Meridiem Sol peruenit, respectu eorum, quā perueniat respectu illorum qui habitant Mexici, quod tanta sit distantia inter hos duos Meridianos. Et stat duos eundem habere Meridianum, cum tamen vnus habitet ad plagam Septentrionalem in elevatione poli ad 60. vel 70. gradus distans ab æquinoctiali: & quod alius habitet sub æquinoctiali, isti habebunt eundem Meridianum: quia ciuitates æqualiter distant à parte Orientis: & quo ad latitudinem non conueniūt, quia vna ciuitas sub æquinoctiali, & alia vltra Tropicū, ad 70. gradus eleuationis poli.

Meridian⁹
Toleti distāt à Meridiano Mexici ferē per 7. horas.

¶ Itaque ciuitatum longitudo quo ad Meridianum attendenda est penes punctum Orientis: & latitudo, & dierum in æqualitas penes distantiam ab æquinoctiali. Et hic est modus loquendi de longitudine & latitudine apud Astrologos, quem sequimur communiter.

¶ Aduertendum est apud Aristotelē vt secundo de cœlo constat, longitudinem numeratam fuisse olim, à polo ad polū, sicut nos latitudinem eam vocamus. Causa nō oportet modo signare, sed fat sit quod de longitudine loquētes ad puncta Orientalia, vel Occidentalia attendendum est: sicut de latitudine sermonem habentes: ad distantiam, vel approximationē ad polos, vel ad æquinoctialem. Et Astrologi, & Cosmographi, ad ponendum gradus longitudinis signarum Meridianum fixum ad Occidentem, à quo inciperet ratio computi, & cum partes maxime remotę essent, de quibus erat notitia, insulę Fortunatę, (quas Canarias vocam⁹) ab illis inceperūt: sic Ptolemæus libro septimo, capit. 5. & non posuerunt ex parte Orientis: quia datis illis quorū erat notitia, certo sciebat, vltra alias esse regiōes, etiā si in cognite. Ob id putātes ex parte Occidētis se inuenisse finem, statuerūt Meridianū illud insularū Fortunatarū, tanquā fixum & immobile:

Ab insulis Fortunatis sumitur initium longitudinis.

sed si haberem notitiam vltra, quam nos modo habemus de nouo orbe, non ibidem Meridianū collocarent tanquā vltimū ex parte Occidētis à quo longitudo sumeret. Ecce alio maiori circulo, qui Meridian⁹ dicitur, & lōgitudo hæc maior & minor pōt deprehēdi, vt Ptolemæus libr. 1. c. 4. docuit per eclypsim lunæ: qui contingit in ciuitate Orbelis quinta hora, & in Carthaginæ Africæ visum est deliquium hora secunda. Quapropter collegerunt ab vna ad aliam ciuitatem esse differentiam triū horarum: & cuilibet horæ respondent. 15. gradus. Et sic erat lōgitudo vnus ciuitatis ad aliā. 45. graduum licet & deprehēsum est, quanto excedat Toletana ciuitas Mexicanā, vt illa sit magis Orientalis per centū & amplius gradus quàm sit hæc: & alijs modis deprehendi potest longitudo varia inter Meridianos, diuersis instrumentis.

¶ Sicut deprehensum certò scimus anno 1565. à nostris Hispanis in insula Cebu, in qua dux Michael Lupus del Gazpi, & generalis clas̄is totius, qui à noua Hispania à portu, qui dicitur (de la Nauidad) nauigātes versus partes Occidentales, ad insulas Philippinas (quas vocant) post longam nauigationem ad insulam Cebu deueniētes: & ibidem moram trahentes, per viros in arte peritissimos, reuerendum patrem fratrem Martinum de Rada in Astrelogia vnice doctum: & per reuerendum patrem fratrem Andræam de Vrdañeta, cuius supra mentionem fecimus in Cosmographia, & nauigandi peritia eminentissimum ordinis Eremitarum S. Augustini, qui iussu magestatis regie selecti fuerūt vna cum alijs eiusdē ordinis viris probatissimis in nauigatione, & detectione insularum, vbi abundantaro mata ad euangelizandum illis gentibus incognitis, deprehensum inquam est, quanta sit lōgitudo à ciuitate Toletana (quæ est in eleuatione. 40. graduum) vsque ad insulam Cebu, quæ est in eleuatione. 10. graduum ad Septentrionem, vt sit longitudo 216. graduum, & 15. minutorum iuxta tabulas Alphonsinas, & iuxta Neotericū cōpernicum. Est longitudo. 215. graduum & 15. minutorum, & sublati. 43. gradibus, & 8. minutis longitudinis, qui sunt à Meridiano Toletano vsq; ad lineam de Marchationis (quàm vocant) vel diuisionis totius orbis: quæ facta est iussu summi pōtificis Alexandri. VI inter principes Christianos re-

Distātia in longitudine à Toletano ad insulam Cebu in insulis Philippinis.

gem catholicū Ferdinādū Hispaniarū monarcham & regem Portugaliæ factā anno 1494. Hæc linea ergo ab insula S. Antonij de las de cabo verde. per. 370. leucas vltra ad Occidentem deberet signari quæ distantia ad gradus longitudinis reducta est. 22. graduum. & 10. minutorum & à ciuitate Toleti vsq; ad insulam sancti Antonij sunt 21. gradus longitudinis: iuncti faciunt. 43. remanent. 173. gradus, & 7. minuta, & cum medietas totius orbis sit 180. gradus. Insula Cebu, pertinet ad reges nostros catholicos: & vltra adhuc per. 7. gradus. Hæc obiter dicta sint vt intelligamus deprehēdi posse distantiam, & differentiam locorū secundum longitudinem, vel considerando eclypsim lunæ, vel per alia instrumenta quibus in arte periti vtuntur, & quibus merito fides adhibenda est: & non solum hæc iudicio nominatorū sunt explorata, & cōperta: sed congregatione facta, ex doctissimis Cosmographis in regia curia, apud Madridum anno. 1567. euidentissimum effectum est insulam Cebu in demarcatione regis Hispaniarum esse, & ad eum pertinere ratio comertij illarum gentium, in qua congregatione ego præsens affui.

¶ Est alius circulus maior, qui dicitur orizon. i. terminator visus, hic diuidit spherā in duo æqualia: quia vbicunq; sit homo (vt dicitur) medietatem cœli videt, aliā medietatem non videt: & vocatur hæc medietas visa hemispherium.

¶ Hic orizon est duplex rectus, & obliquus, rectus est illis qui habitant sub æquinoctiali: & eam habent pro zenith capitis, qui vero habitāt extra æquinoctialem, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, habent obliquum orizontem. Sed tamen siue rectus, siue obliqu⁹, pro medietate spheram diuidit, & habitantibus extra æquinoctialem tanto quāto polus eleuatur vnus, (quæ eleuatio tanta est quāta distantia ab æquinoctiali) tanto alterius poli, depressio est, & semper medietatem cœli videt & medietas occultatur, & secundum diuersitatem orizontis obliqui, est varietas, & inæqualitas in horis diei, & noctis, quod iuxta climatum diuersitatem nos supra probauimus.

¶ Ecce quomodo. 6. sunt descripti circuli maiores in sphaera æquinoctialis, zodiacus, colurus solstitiorum colurus, æquinoctialis, meridianus, orizon.

¶ Restat

Insule Philippinæ ad regē Hispaniæ pertinent & noua ad regē Portugaliæ: & etiam vltra 7. gradus.

Orizon

Duplex orizon

Tropicus Cancrī. ¶ Restat de alijs quatuor paruis circulis agamus, primus sese offert circulus qui dicitur Tropicus Cācri, & est ille qui describitur à sole quādo magis eleuatur in principio Cācri vltra quem pūctū nō est progressus, sed reuertitur potius: ob id Tropicus vocatur, & est estiuālis, quia in æstate peruenit. Hic circulus vocat minor, quia licet spherā diuidat, sed tamen nō in æquales partes. Cū versus Septētrionē minor portio maneat, & ad Austrū maior. Et sicut Sol perueniēs ad punctū Cancrī, describit circulū quem tropicū Cancrī vocamus: sic quādo ex alia parte ad Austrum declinat, cū peruenit ad gradum Capricornij, aliū describit circulū ex minoribus, quem tropicū Capricornij vocamus, & minorem partē orbis relinquit ad austrū, & maior est, quæ ad Septentriōnem remanet. Et id quod interceptum est inter hos duos circulos minores tropicū Cancrī, & Capricornij, torridam zonam vocamus: vt diximus: quia semper Sol incedit sub ea, nūc ad Austrū, nūc ad Aquilonē. Alij duo minores circuli sunt arcticus, quidem, qui describitur à polis zodiaci, ad motum primi mobilis. Nā ibidem zodiaci poli positi intelligūtur ab Astrologis. Et sicut ex parte Septētrionali, ille paruulus describitur circulus: similiter ex parte Australi, alius correspondet, qui vocatur circulus antarcticus: & cū quāta est Solis maxima eleuatio, quæ est vsq; ad Cancrū. 23. graduū, & 15. minorū duplicata, sit distātia inter tropicū Cancrī, & circulū antarcticū: coniungendo cū maxima eleuatione, q̄ residuū est vsq; ad 90. gradus, est distātia circuli arctici vsq; ad polū mundi, quæ est. 23. graduū. Et hæc de cōpositiōe toti⁹ Spherę, & decē circularū in ea sufficiāt: alia ī ppria sciētia tractāda, quę clarent in hac figura.

S P E C V L A T I O .

XV. Vtrūm paradisu terrestri verè, & realiter sit in partibus Orientis.

Vōd sic, videtur. Patet ex gen. 2. vbi dicitur, secundū Hebraicā veritatē: Plātauit Deus paradisu in Edem ad Oriētem: sed Edem est locus terræ nunc habitatæ ab hominibus: vt patet ex Ezechiele.

Argum. 1.

¶ Præterea. Paradisu verè est locus à Deo creatus, & ad litteram intellectus, & non metaphoricè: ergo verè alicubi est: & non videtur vbi, nisi in terra habitata ad Oriētem: ergo ibi est.

Ezechi. 27.

Argum. 2.

¶ In contrarium est: quia nullibi inuenitur talis locus in tali habitabili terra.

In cōtrariū

¶ Pro solutione notandum B. Augustinum dixisse varias fuisse doctorum sententias de paradiso illo terrestri à principio à Deo formato ad habitationem primorum parentum. Prima est eorum qui putant illud Gene. 2. tantū corporaliter intelligendum. Secunda est illorum, qui tantū spiritualiter: & tertia est media, quæ tenet illud intelligi coporaliter, & spiritualiter: quā B. P. Augustinus videtur amplecti, quando ait. Commodè dici possunt de intelligendo spiritualiter paradiso, dummodo illius historię fidelissima veritas rerum gestarum narratione commendata credantur. Hæc ille. Et quidem meritò hæc amplectenda sententia est: vt sic realiter paradisu creatum asseramus, vt non tollamus quominus spiritualiter, & mysticè multa de Ecclesia Dei, tam militante in terris, quā triumphante in cœlis intelligi possint. Veritate ergo literæ supposita, quoad situm loci, opinionēs etiam sunt variæ.

Notand. 1.

Aug. super

gen. ad li.

Prima opi.

August. 13

de Ciuita.

S. Tho. p. p.

q. 102.

Variæ opi.

de situ. pa-

radi.

Prima opi.

¶ Est opinio quæ tenet, locum illum amoenissimum adhuc stare, & ibidem omnia permanere, sicut à principio, & esse extra omnem terram habitatam, & habitabilem ex parte Orientis in quodam monte altissimo, qui nubes transcendit, ad quem diluuij aquæ non perueniunt.

¶ Hæc

- * ¶ Hæc fuit opinio Bedæ, & eam sequitur Magister Histo. scholasticę lib. 1. cap. 13.
2. Opinio. ¶ Secūda opinio tenet, quod ille locus fuit à Deo creatus in parte terræ habitabili, & nunc habitatur: sed quod modò non sunt arbores illæ, à principio plantatæ, nec herbe: Et tandem quod inundauerunt aquæ diluuij, & perijt loci illius amœnitas.
3. Opinio. ¶ Tertia opinio tenet, paradysum terrestrẽ fuisse in Mesopotamia Syria, vbi habitauerunt sancti patriarchæ post diluuium, Noë: Sem, Nachor, Thare pater Abraham.
4. Opinio. ¶ Quarta opinio recentior est, quod in Palestina Iudææ est, nõ longè à campo Damasceno, vbi primus homo de limo terræ fuit formatus. Et quidem motiuum non deest: quia Adam eiectus de paradiso, propè habitauit, & mortuus in Hebron, sepultus est iuxta Damascenum cãpum: vt author est D. Hierony. nam & consilio diuino ibi propè habitatio fuit primi parentis, & ex voluntate: vt ob oculos haberet loci amœnitatem, quam perdiderat ob peccatum. Et quod post diluuium sancti patriarchæ frequentissimè in illo loco habitauerunt, vbi & sepulturæ locum elegerunt.
- ¶ Relictis ergo varijs opinionibus, & eorũ varijs fundamentis, quas poterit qui voluerit videre in paradoxis Cirueli Darocẽsis, quæst. 5. quod probabilius apparet, sequentibus conclusionibus ostendemus. Et sit prima.
- Ciruelo. ¶ Paradysus terrestris non est extra omnẽ habitabilem locũ in monte inaccessibili, ad quem diluuij aquæ non peruenierunt. Probat: quia nullus talis mons datur, qui perueniat vsque ad lunarem circulum, neque ad aeris supremam regionem: quia talis locus hominum habitationi est disconuenientissimus: quod de paradiso dicere est irrationabile, cum congruentissimus fuerit, & locato conueniens, nempe primò homini.
- Conclus. 1. ¶ Secundò. Quia Gene. 7. dicitur, quod aquæ diluuij intantum creuerunt, vt sint oporti omnes montes excelsi sub vniuerso cœlo: & quod aquæ ascēderunt super montes altissimos per quindecim cubitos: ergo non est dicendum quod aquæ non peruenierunt ob altitudinem ad talem locum paradisi.
- Ratio. 1. ¶ Item est maximum argumentum: quia Hispani ad nauigauerunt ad omnem cœli partem, Septétrionem, Meridiem, Orientẽ, Occidentem; & cum insulas, & alia ignota loca inuenerint, de loco paradisi nulla mentio est. Qui locus si tam eminentissimus esset, latere non posset. Quapropter D. Augu. & alij doctores huius rei memoriam facientes, non assertiuè, sed recitatiuè sunt intelligendi secundum opinionem Hebræorum.
- Conclus. 2. ¶ Secūda conclusio. Paradysus terrestris in motibus Sarmatiæ Asiaticæ Armeniæ ponendus non est. Patet. Omnes qui de paradiso terrestris loquuntur affirmant fuisse: ita vt ob hoc sub æquinoctiali aliqui ponerent: quia locus temperatissimus est: sed motes illi ad Septétrionem positi, frigidissimi sunt, quia nimis Septentrionales: ergo ibi non est ponendus.
- Ratio. 1. ¶ Ad idem. Si ibi esset ponendus, esset quia (vt ferunt) quatuor fontes oriuntur ex illis montibus, ex quibus quatuor illa flumina egredientia à paradiso: sed hoc nõ probat: quia dato Tygris, & Euphrates ex monte Taurino orientur, qui est vnus montium Sarmatiæ, alij tamen fluuij duo Gyon, & Phison longè ab illo loco ad Orientem habent suos fontes originarios.
- Cóclus. 3. ¶ Tertia conclusio. Nõ caret probabilitate paradysum terrestrẽ fuisse situatũ in Mesopotamia. Patet. Illa (vt ex scriptura patet) fuit terra amœnissima, & ibidẽ patriarchæ habitauerunt.
- Ratio. 1. ¶ Secūdo: quia in Mesopotamia est Edem, in quo loco dicitur Deum plantasse paradysum: ergo aliquam habet probabilitatem opinio hæc.
- Ratio. 2. ¶ Quarta conclusio. Paradysus terrestris à Deo à principio creatus in Palestina circa Iordanem videtur fuisse, vbi Sodomitarum subuersio. Hæc suadet ex B. Hierony. Adã in Palestina in agro Damasceno fuit formatus: & postquã eiectus est, ibidem habitauit, vbi & sepultus est: sed hoc est in Palestina circa Iordanem: ergo ibi propè locus fuit ille deliciarum positus. Et quod ibi dem Adam fuerit post peccatum, ex illo Gene. 3. Reuerteris in terram de qua sumptuses, probat Hieronymus.
- Conclus. 4. ¶ Præterea Gene. 13. de illa planicie Iordanis scriptura loquens, quando Abraham à Lot est separatus, dicitur. Leuans autem Lot oculos, vidit omnem regionem circa Iordanem, quæ vniuersa irrigabatur Iordane, antequã subuerteret dominus Sodomã, & Gomorrhã. Erat enim sicut paradysus domini, & sicut Ægyptus venientibus Segor: vbi Glof. ordinaria. Hic dicimus esse
- Secūda rō.
- Glof. esse

esse paradisum terrenum, cui comparatur terrena irrigatio. Hęc sentētiā velut probabiliōrē sequitur Ciruelo in loco citato, & contendit illam corroborare, eō quod primum peccatum per quod mundus infectus, ibidem cœpit in primo parente: vt docet B. Paul. Per vnum hominem peccatum introiuit in orbem terrarum: ergo illa omnium corruptionem pessima ibi probabile est & post peccatum fuisse, qualis illa fuit Sodomorū: ergo verisimile est ibi fuisse situatū paradisum. Et super addit, quod. Deus occasione primi peccati parētū tātū illum abhorrui locū, vt submergeret solū illud, vt amplius appareat minimē.

Ciruelo.

Ad Rom. 5.

Corollarium

¶ Ex hoc sequitur, vanum esse quod quidam nunc ex modernis astrologus, & Cosmographus afferit, paradisum terrestrem esse ad partem Australem, quā continuē habitātam inueniunt Hispani nauigantes, ad quem non peruentum est. Vanum (inquam) apparet, eō quod ad eleuationem vltra gradus. 60. peruentum est vltra æqui noctiale ad meridiem: vt patet in estrecho de Magallanes: tamen de tali loco paradisi nullum vestigium est: imò adiuuenta sunt loca intemperatissima, simul & inamoena, & habitationi hominum satis incongrua: vt nobis retulerunt qui illud mare nauigauerunt, & strictum Magallanicum per trāsierunt.

Dubium.

¶ Verū hinc fese ingerunt aliqua dubia. Primum est, & potissimum: quomodo intelligitur id quod de illis, 4. fontibus, seu fluminibus paradisi, qui dicti sunt: Gyon, Phison, Tigris, Euphrates. Nam si verē, & realiter tales sunt fluiuij, cū circa Iordanē, vbi erat Sodoma, tales non sint. Quod si tales fontes habeant intelligi spiritualiter iuxta B. August. doctrinam, qui ait. Quando scriptura aliquid dicit, quod ad literā acceptū, sensui videtur repugnare, ad sensum spiritualem est recurrendum: sicut est illud Iudicum. 9. Quando ligna siluæ inierunt consiliū: vt vngerent tibi regem. Quod si spiritualiter accipiat, similiter de paradiso dici posset, quod tamē reprobatum est.

D. Aug. lib. de doctrin. Chistia.

Dilutio. Prima opt.

¶ Diuersorum doctorum de dubio varia, & diuersa sententia est. Siquidē qui tenent paradisum esse in Oriente, in loco remotissimo, mare interiecto, inter habitatam terram, & ipsum dicunt. 4. illa flumina ortum habere ex tali loco: & statim in mari immergi, vt amplius non maneat vestigium:

sed post in terra in diuersis partibus emergunt: putā. Phison in Sarmatia, seu Armenia maiori, & Gyon in Æthiopia: Tygris, & Euphrates in Syria, & Mesopotamia.

¶ Alij qui paradisum in montibus Armenia collocant: de istis. 4. fontibus philosophantur. Dicūtq; omnes. 4. fluuios per terram discurrete, vsq; ad Indicū mare in hūc modum: vt Tigris, & Euphrates intrēt mare in sinu Persico: sed Ganges quem Phison appellant, paulō superius ad Orientem intrat mare in sinu magno India. Alius fluuius qui Gyon, in maris introitu mergitur, & absorbitur à terra, & discurretes versus meridiem erumpit vltra Æthiopiam prope Tropicū hyemale: & iterum descendit versus septentrionem per Æthiopiam, & Ægyptum venit ad mare Mediterraneum prope Alexandriam Ægypti.

Opinio. 3.

¶ Tertia opinio, quā in Mesopotamia putat esse paradisum, dicit omnes. 4. fluuios per terram discurrete, vsq; ad mare Indicū. Tamen tres citatæ opinionis reiiciuntur, sicut & fundamentū ipsarū improbatum est: nā si paradisu terrestri ponēdus est, vbi Sodomorum subuersio, prope Iordanē, oportet & fontium aliā ponere rationē.

Opinio. 3.

Improbabilis opinio.

¶ Ad dubium ergo consequenter loquentes, paradisum iuxta Iordanem asserentes, illa Gene. 2. litera de. 4. fluminibus sic intelligi potest. Fluuius egrediebatur de loco voluptatis, id est, de paradiso, intelligitur de Iordane irrigante illam planiciem. Et quod sequitur diuidebatur in. 4. capita, accipitur fluuius materialiter pro ipso nomine, & verbum diuidebatur, tenetur logicē: vt significet diuisionē generis in suas species, aut differentias, ad hunc sensum. Hoc nomen fluuius, cū si tvalde commune genus, diuidi potest in multas species fluuio- rum. Quarum. 4. sunt specialissimæ: & dicuntur capita, seu capitales species: Phison, Gyon, Tygris, & Euphrates. Iste modus exponendi extraneus videtur, sed apud Rhetores & Grammaticos non infrequens, si quidem transitum faciunt à rebus ad vocabula, & è contrā.

Solutio dubij.

Solutio dubij.

Roboratur solutio.

¶ Et quidem hæc solutio potest roborari, quia omnes alij modi dicēdi sunt improbabiles: nam multa in opinabilia habent, scilicet, submersionum, & emerisionum ad longissima quæ que terrarū: vt prima, & 2. dicit opinio. Et quod. 3. dicit, min⁹ opinabile. Quapropter cum constat in sacra scriptura posi-

Roboratur solutio.

ra positum de illis. 4. fluminibus, oportet aliqualem intelligentiam habere, vel fateri mendosum codicem, vel nos non assequi intelligentiam, iuxta D. Aug. doctrinam. d. 9. c. Ego vero solis. Vbi ait. Si in sacris scripturis aliquid offendero, quod videtur contrarium veritati, nihil aliud existimo vel mendosum esse codicem, vel interpretem non esse assequutum quod dicitur, vel me non intelligere locum illum: sed in loco citato locus non est mendosus, & tres interpretes, Græcus Caldeus, & Latinus cōcordant cum Hebræo: oportet ergo dicere quod locus sit valde obscurus, & vix intelligibilis etiam à doctis. Hunc intellectum sequitur magister Ciruelo.

Ciruelo in
suis parad.
9. 7.

¶ Et Rupertus Abbas intelligentiam hanc sequi videtur olim, cum asserat, quod fons ille vniuersam irrigat terram, ad hunc sensum: quemadmodum iecur in corpore animalis cunctis venis sanguinem ministrat, vitamq; animatis hoc ministerio retineat, sic ille fons vniuersam terrā per venas occultas vegetat, & in multis redundat fontes, & flumina: sed eorū omnium ista sunt.

Rupertus.

4. capita. 1. principalia flumina. Igitur & fonteshorum. f. Tigris, & Euphrates. Si libet in Armenia demonstretur. Et tamē per viam quam nouit cultor fluminum Deus de paradiso secūdum veritatem scripturæ huius manare credantur. Hæc ibi. Quæ ad eucūtur à Loisio Lipomano in catena aurea super Gene. c. 2.

Loisius.

¶ De origine fluuioꝝ, & de alijs vide Abulens. gene. 2. q. 17. 18. & 19. * Vnū tamen hic adnotare licet Origenis fuisse errorem in tomis super gen. omnē historiam paradisi terrestris non ad literā, sed allegoricē intelligendam. Cōtra quē Methodius in Dialogo & Epiphanius in Anchorato & in epistola ad Ioāne Hierosolymę episcopū, in quem errorem etiā incidit Franciscus Georgius Venetus in primo tomo problematum: quia multa dicit, quæ deliramenta videntur: & Ambrosius in suo libro de Paradiso videtur id sentire in allegorico sensu cū Origen. & in epistola ad Salimū verbis expressis id concedit. Sed tamen idē Ambrosius in prima epistola ad Corinth. ca. 6. geminum ponit paradysum & terrestrem & cœlestem: quapropter certū non est, cum Origen. & Philone eum sensisse. Et quidē Augul. Chisamenis episcopus in annotationibus in Pēthateucū asserit paradysū fuisse

Abulens.

Egubius.

se locum corporeum. Sed tamen statim post peccatum aboleri ceptū est, & per diluuium totaliter locus ille destructus est. Verū decipitur quādoquidē ibidem Eliam & Enoch translatos tenemus. Et alij etiam Ioannē Euangelistā ibi collocat, & hic idē Augul. Egubinus episcopus Chisamenis ausus est dicere in suis illis annotationibus in Pēthateucū mortē corporalē nō fuisse ob peccatū, & negat translatos ibidē Helīā & Enoch. Verū cōtra egregie probat & testimonijs scripturæ & rationibus contra eundem Ambrosius Catherinus in suis Commen. super quinq; ca. Geneleos. & idē de Ioann. euāgelista, & adducit autores graues id asserētes Simonē Metaphrastē in oratione de laudibus. B. Ioān. & nomi paraphrasim & Hipoli. martyre in sermone de Antichristo & catenā Græce in Apocal. & Gregoriū Turonēse lib. 1. c. 24. & S. Antonin. &c. Et idē tenet in opusculis.

¶ Ad primū argumentum vbi ex illo Ezechie. 27. de Edem probare contendunt in Mesopotamia fuisse paradysum terrestre, respondetur, non eodem modo capi Edem gene. 2. & Ezech. 27. quā in Ezechiele est nōmē proprium loci in Mesopotamia, sed gen. 2. est nomen appellatiuū, quod significat voluptatem. Et sic litera sensus hic est: Plātauit paradysum in Edem, id est, in loco voluptuoso & delicijs pleno, in qua significatiōe accipitur. 2. Reg. 1. Vestiebat nos cocineo in delicijs. Et quidem secundum eius infallibile pmissum, gloria, & decore nos vestiet in illo cœlesti paradiso, & suprema Hierusalem matre nostra. Vbi bibemus de Torrente voluptatis suæ, & inebriabimur ab vbertate fontis luminis æterni. In quo quidem amoenissimo, & florido loco inamissibiliter mansuri suscipiemur. Nā si per vnum hominē introiuit mors, & expulsio ab illo primorum parentum loco, in Christo vero fonte, & angulari lapide viuificabimur. Cui sit gloria, potestas, & imperiū per æterna secula. Amen.

Ad. 1. argu.

Ad Roma. 5.

Hebr. 10.

¶ Hæc dixisse sufficiat circa libros de Cœlo editos ab Arist. & reliqua aliaque maioris momenti sunt esse ad astrologiā iudicariam reprobandā, & à finibus Christianoꝝ relegendam pro suo congruente loco (si dominus dederit) referuantes: nā vt aliāsnō semel pmissimus, in animo est, & hæc in nostris Theologicis resolutionibus tractare, vti par est, si i. proprio tractatu nō reposuerim.

Finis libri vnici de Cœlo.

❧ SPECVLATIO

PHYSICA SVPER LIBROS DE GENERATIONE edita per Reuerendum patrē fratrem Alphonsum à Vera cruce Augustinianum:artium,& sacrae Theologiae magistrum, & cathedrae primae moderatorem in vniuersitate Mexicana in noua Hispania, nunc tertio edita & ab eodem auctore diligenter correctā & in multis addita.

INCIPIT LIBER PRIMVS DEGENERATIONE ET CORRVTIONE.
¶ ARGVMENT. PRIMI LIBRI DE GENE.

DE generatione acturi, & corruptione, oportet praesupponere Aristot. per duos integros libros tractare de modo quo contingat generatio: corruptio: alteratio: augmentatio, & diminutio: & commemorat omnes quinque species motus, generatione, & corruptionem, annumerando. Hic tractatus non solum physicae disciplinae, sed maxime ad eam pertinens. Et cum in libris physicorum Aristot. iactando praeludia quaedam velut fundamenta totius aedificij de ente mobili diseruerit, ad particularia in consequentibus descendendo, de particulari motu entis mobilis loquitur. Et in libris de caelo exacte satis de mobili ad vbi: In istis loquitur de mobili secundum generationem, & corruptionem. Istius tractatus merito subiectum dicemus esse ens mobile ad formam: vt comprehendat omnes motus alios a motu locali. Docet enim Aristotel. quomodo acquiratur, vel deperdatur per motum forma substantialis, & forma accidentalis: ob id subiectum eius merito est ens mobile ad formam: & omnia quae tractantur, reducuntur ad hoc subiectum: quia sub ista ratione in consideratione cadunt: pro quanto ad generationem, vel corruptionem, augmentationem, vel diminutionem, aut alterationem spectant. Sunt qui argumentum tractent hoc diligenter, inter quos primus sese offert Marsilius peritissimus physicae, & in theologia, similiter scripsit, & Aegidius, sed magis speculatiuas & subtiles ingerens quaestiones, quam practicas & intellegibiles. Cui vacat per otium, facilis est ad libros aditus. Nos tamen ab instituto nostro non recedentes, quae necessaria sunt clare, & aperte trademus: alia quaeque, quae ad superfluum tendunt, ex proposito resecantes.

Ens mobile
ad formam
est subiectum
lib. de gene.

Marsil.
Aegidius.

¶ SPECVLATIO PRIMA
 pri. libr. de generatione, &
 corruptione. Vtrum generatio
 simpliciter, & corruptio
 sit possibilis
 per natura.

1. Argum.
 1. d. ge. tex.
 11. & 12.
 meta. tex. 7

Idetur quòd nullo modo: quia generatio ad substantiã est, vt non semel docet Aristot. sed substantia vel est materia, vel forma, vel compositum ex eis constans: sed nullum istorũ potest simpliciter generari, neque potest simpliciter corrupti: ergo generatio simpliciter non est possibilis. Maior est nota. Probatur minor. Non materia, quã in generabilis, & incorruptibilis. Non forma: quia ipsa non fit simpliciter, cum de potentia materiã educatur. Non totum resultans suppositum: quia illud non fit simpliciter, cuius partes non fiunt: sic Aristotel. 7. metaph. text. 27.

Argumẽ. 2.

¶ Item. Si aliquid generaretur simpliciter maximẽ forma, per quã res est, quã generatur, & actũ est, & in specie constituitur: sed forma non generatur. Patet. Quia vel fit ex nihilo, vel ex aliquo: si ex nihilo, ergo creatur, & non generatur: si ex aliquo, & non nisi ex materia: ergo ex materia fit: sed hoc non: quia materia, sicut & forma sunt principium rei naturalis, vt in 1. physico. specula. prima diximus: sed de ratione principiorum est, quod non fiant ex alterutris: ergo forma non fit ex materia, neq; e contra: & sic non est generatio.

Argumẽ. 3.
 2. de celo.
 text. 18. &
 96.

¶ Præterea. Nihil potest corrupti: ergo nihil potest generari: quia vnus generatio alterius est corruptio, & e contra. Si esset corruptio, vel esset naturalis, vel esset violenta: non violenta: quia nullum violentũ est perpetuum. Neque potest esse naturalis: quia quilibet res appetit suam conseruationem naturaliter: vnde Boëtius. Omne animal perniciem suam, mortem que deuicit.

Boëtii. 3. de
 conso.

In contra.

¶ In contrarium est Aristot. hic, & in 1. physico. text. 11.

¶ Pro solutione oportet breuiter notare Notand. 1.
 varias antiquorũ fuisse opiniones de principio rerum.

¶ Prima opinio fuit Parmenedis, & Melisij, qui simpliciter generationem negauerunt, & solum concedebant alterationem. 1. Opinio. Melis.

¶ Alij dixerunt multa esse rerum principia, inter quos Empedocle. 4. posuit elementa: Eleucipus tamen corpora atomalia. Alij (vt Anaxagoras) posuerunt carnẽ & ossa. Alij verò puncta posuerunt, vt Aristotel. Platonimponit. De istis in superioribus in primo Physicorum mentionem fecimus. specu. 1. vbi de principijs.

Notand. 2.

¶ Secundo notandum, quòd ex omnibus istis opinionibus vna fuit famosa tunc temporis, quod nulla erat simpliciter generatio: quia ex nihilo nihil fit: & non entis, ad ens, distantia infinita est: & ex non ente nihil poterat generari. Quapropter possibilem negabant simpliciter generationem. Nam si aliquid generari posset simpliciter, non nisi ex partibus præexistentibus esset, quòd tunc non esset generatio sed congregatio. Quod si ex non præexistenti: ergo ex nihilo, quod erat contra præsuppositum.

¶ Tertio. In memoriam erunt reuocanda, pro solutione debita, que nos in primo physico. de materia diximus, quòd sit quid præsuppositum omni actioni naturali: & ipsa quidem est ens, & non ens: est ens in potentia tantum, & est non ens: quia non habet actum. Notand. 3.

¶ Quarto notandum, quòd generatio duplex est: quædam simpliciter talis dicitur, & est illa quæ substantiã est: alia est secundum quid, & quæ accidentis, sub qua & alteratio, & augmentatio. De modo generationis simpliciter Aristotel. ait quòd subiectum sit ens in pura potentia: sic vt in eo per præuiam alterationem forma substantialis producatur, quæ est res principalior materia: quia ipsa est quæ dat esse in actu.

Notand. 4.
 Sic Arist. 5.
 physico. text. 7.

¶ Prima conclusio. Generatio simpliciter est possibilis, & de facto multa generantur simpliciter in rebus naturalibus. Hæc conclusio est Aristot. Probatur ratione. Tunc dicitur aliquid generari simpliciter quando præsupposito subiecto per actionem agentis naturalis aliquid acquirit esse actu simpliciter: sed hoc contingit in rebus: ergo est possibilis. Antecedens pro maiori est notum. Minor probatur: quia ex ligno per actio-

Arist. 1. physico. t. 96. &
 7. metaph. sic. text. 8.

Conclus. 1

Ratio:
 Arist. 1. de celo. t. 20.

per actionem agentis generatur ignis, & verè acquiritur esse substantiale nouum, quod nondum erat. Ex semine per virtutē quandam ibi inclusam alterato, acquirit animal nouum esse substantiale: & hoc est generari simpliciter, quod est acquirere esse substantiale nouum, quod non erat, aliquo subiecto præsupposito. Nam produci tur ens, quod ante non fuit ens: quia licet antè esset materia, ipsa tamen nō erat ens, sed solum ens in potentia.

2. Cōclusi. Arist. 1. de
gen. tex. 1. ¶ Secunda cōclusio. Generatio simpliciter alteratio non est. Hæc est Aristot. Probat. Non est idem quod disponit ad aliud, & id quod disponitur, sed alteratio est disponens ad generationem simpliciter, vt Aristot. dicit: ergo ipsa nō est generatio simpliciter.

Ratio. 2. ¶ Præterea. Ad generationem simpliciter requiritur quod esse habeat genitum simpliciter, quod ante nō habebat, & adueniat esse non existenti in actu, sed in potentia tantum: sed quod aduenit per alterationem, vt est forma accidentalis, non dat esse simpliciter: sed esse tale accidentale, albi, vel frigidi, non aduenit existenti in potentia, sed iam existenti in actu, vt constat: sequitur ergo quod alteratio, & generatio simpliciter non sunt idem.

Ratio. 3. ¶ Quod si tertiam velis adhibere rationē, erit manifesta conclusio, cum in motibus & mutationibus ex termino ad quem species sumenda sit: sed terminus generationis simpliciter alius est à termino alterationis: quia hic accidentalis forma, & illic substantialis.

3. Cōclusio
Ratio. ¶ Tertia conclusio. Alteratio, generatio secundum quid dicenda est. Patet. Id dicitur generari secundum quid, quod acquirit esse aliquod non simpliciter, sed esse tale, vel tale: sed per alterationem contingit: quia frigidum acquirit esse calidi, & album esse nigri, vt constat: ergo alteratio generatio dicenda est secundum quid.

4. Concluf.
Gñatio est.
naturalis. ¶ Quarta conclusio. Tam generatio simpliciter, quam secundum quid, naturalis vocatur, & naturaliter contingunt in rebus. Hic volo dicere, quod ad huiusmodi generationem nō est opus ponere miraculum, sed rebus naturalibus conseruatis in suo esse naturali quod habent à Deo, per actionem, & passionem adinuatē contingit quod ex semine fiat animal, & ex ligno fiat ignis, & ex frigido fiat calidum, & ex calido fiat fri-

gidū. Probat. Id dicitur naturale, quod est secundum naturam, & passum vim cōfert motui sed tā in generatione: simpliciter, quod secundum quid est huiusmodi: quia secundum naturam est vt materia ligni in se formam recipiat ignis, ad quam in potentia erat, & non magis erat ei naturale ligni, quam habebat, quod ignis quæ nunc est: tam naturale est quod subiectū hoc, quod est actu frigidū, sit calidū per actionē caloris: sicut erat naturale quod haberet frigiditatem: sequitur quod naturalis est generatio, & alteratio.

¶ Quinta concl. Sicut dictū est de generatione simpliciter, & secundum quid, similiter de ea, quod naturaliter contingat, eodem modo & de corruptione est intelligendū. Patet. Opposita habent fieri circa idem, & contrariorum eadem disciplina est. Probat. Id simpliciter dicitur corrumpi, quod desinit habere esse illud essenziale, quod acquirit per generationem: sed contingit simpliciter, vt quando introducto igne in ligno, & generato, sequuta est corruptio ligni: & similiter quando alterata aqua per ignem habuit esse calidi, & corruptum est illud esse per remotionem caloris: ita naturaliter sicut fuit generatio, & alteratio. Et hoc est quod dicit Aristot. quod vnus generatio, alterius corruptio est. Nam cum duæ formæ substantiales in eodem subiecto simul esse non possunt, neque duæ formæ accidentales contrariæ. Non enim potest esse quod sit vna, quin alia corrumpatur. Et non potest esse frigus, quin calor expellatur. * Considerandū tamē, quod dictum Arist. generatio vnus est corruptio alterius, & e contra verum habet in generatione simpliciter, & in corruptione simpliciter, sed in generatione secundum quid, quæ alteratio est, in qualitatibus quæ non habent contrarium sed priuationem, non sequitur: nam posito lumine non corrumpitur tenebræ, neque posita scientia corrumpitur ignorantia: & ad hæc de qualitatibus habentibus contrariū, sed separabilibus nō tenet verū, vt de colore, & sapore, nā dū ex elementis generatur pomū, & generatur sapor, & color, & tñ non corrumpitur cōtraria qualitas, sed tamen in qualitatibus inseparabilibus, quæ habent contrarium tenet verum, vt sunt primæ qualitates: nā in generata caliditate frigiditas corrumpitur, de quo ex proposito infra speculatio. 3.

¶ Ad primum argumētum dicimus, quod Ad argum.
in ge-

in generatione simpliciter & fit materia, & fit forma, & fit cōpositū, tñ aliter, & aliter: nā materia fit subiectū actū illius formæ, quæ per generationem introducitur.

Quomodo fit materia

Ante generationem erat subiectum in potentia ad recipiendam formam, sed adueniente, fit actū. Ecce quomodo materia fit subiectiue: quia fit actū subiectum. Forma substantialis etiā fit: quia terminatur actio agentis, seu generantis ad formā substantiāle, quā intendit producere: quia contendit passum a similitudine, quæ a similitudine non nisi in forma est, ante formā, nō terminabat actionē huius agentis, cum ante nō esset, & modō terminat: sequitur quod forma fit terminatiue. Fit & suppositum completiue. Patet: quia totum suppositum est quod habet esse substantiale, & subsistere, & in eo est completum, & consummata ratio essendi, & non in forma, quæ non est per se, neque in materia, quæ nūquam absque forma: sed suppositum compositum: & materia non fit ex forma, neque e contra: quia exterminatio nō fit subiectiuum, neque ex subiectiuo fit terminatiuum. Et dato casu q̄ forma educatur ex materia, dicitur fieri simpliciter: quia educi ex materia:

Forma fit terminatiue. Subiectum fit cōpletiue.

Specula. 7.

(vt in primo phys. probatum est) non est, quod forma præcesserit, vel aliquid eius ante sed q̄ materia erat in potentia, vt esset subiectū formæ, & per actionem agentis naturalis actiua est illa potentia. Ex isto patet solutio ad. 2.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. oportet distinguere de naturali, vel in ordine ad suas causas efficientes, tam vniuersales, quā particulares: immediatas, & mediatas: vt Deus, sol, coelū, & agens naturale particulare, & in ordine ad ista agentia oportet dicere q̄ corruptio ita est naturalis, sicut & generatio: imō esset cōtra naturam, q̄ non esset corruptio: nam naturale est igni calorem producere, & desiccare. Applicato ergo ligno erit naturale omnes dispositiones necessarias ad formam ligni expellere, & formam ligni corrumpere: & eodem modo est naturale soli, & coelo concurrere cum igne ad hanc corruptionem. Deo etiā conuenit in quantum prima causa est, quæ magis in effectū influit, q̄ ipsa. 2. causa. Et huiusmodi corruptiones sunt intētæ ab istis causis ad conseruationē rerū. Et sicut intendit generationes ad perpetuandum res, & intendit corruptiones.

¶ Secundo modo potest dici naturale, vel

violētum in ordine ad subiectū: & hoc dupliciter: vno modo, de per se: alio modo de per accidēs. De per se, corruptio nō est intenta à subiecto: quia quilibet res naturaliter suam appetit consistentiam: sed tamē per modum sequelæ, vel per accidēs: quia subiectum habet appetitum naturālē ad formam quam non habet. De per accidēs vult corruptionē formæ, quā habet: quia cum non possint simul esse duæ formæ substantiales in eodem subiecto, volendo habere alteram, expellit quā habet: & sic appetit quam non habet. Potest dici etiā corruptio naturalis absolutē, etiam ex parte subiecti, attendendo ad hoc q̄ bonum vniuersi in hoc saluatur, quod sit rerum alternata generatio, & corruptio: & ob id si cut de graui dicimus quod ascendendo nō facit contra naturam: quia secundum inclinationem ad bonum vniuersi, & bonū totius: sic & corruptio, quauis videatur ex parte subiecti appetentis suam consistentiā violentū quodāmodo. Respiciēdo tamen ad bonum vniuersi, quod consistit in hoc, dicitur corruptio illa naturalis, tale bonū respiciens, bono particulari relicto.

¶ Ex dictis posset inferri, quid de hominis generatione sit sentiēdū, vtrū ipsa simpliciter talis vocatur, vel non: nā aliqui putant q̄ non, supposito sola sit vna anima in eo, quæ rationalis est: nā cum forma illa non educat de potentia materiæ, sed creetur, vt detur q̄ non habeat dici generatio simpliciter: quia de nihilo, & non de aliquo. Sitamen essent aliæ animæ ponēdæ distinctæ, vt nonnulli ponunt, scilicet, vegetatiuā, & sensitiuam: cum de potentia materiæ educatur, posset dici generatio simpliciter.

¶ Sed videtur dicendum, quod homo dicitur generari simpliciter, etiam si vna sola sit anima rationalis, quæ à solo Deo creatur. Ratio est: quia dato anima à solo Deo creetur, tñ agens naturale, vt semen, vel quodcunq; sit illud, agit ad disponēdā materiam: ita vt sit subiectū aptum ad animā rationalem. Similiter agens naturale concurrat ad introducendam formam in subiecto disposito, etiam si solus Deus creet, vt in superiorib⁹ diximus, & inferius in. 3. de anima: & totū suppositum acquirit esse substantiale completiue: sequitur quod vera sit generatio, & simpliciter possit sic vocari, maximē, quia licet forma substantialis, quæ non est rationalis, educatur de po-

S. Tho. 1. 2. q. 10. art. 1.

Corolla.

Hō dicitur gñari simpliciter. S. Th. p. p. q. 90. art. 2.

tentia

tentia materiæ, non tamen est eo q̄ ipsa fuerit in materia antè, vel aliquid eius, sed quia subiectū habebat esse subiectum illius formæ. Hæc dixerim, etiam si Marfi. dicat quòd hominis generatio potest dici largo modo generatio. De quo inferius sermo.

* ¶ Hic posset dubitari, si tā euidēs est, generationē & corruptionē esse in reb⁹: quo pacto antiqui illi ignorare potuerunt: nam in euidētibus nulla est ignorantia: sicut nulla est, quod quolibet est vel non est. Soluendum est dubium distinguendo, nā euidētia duplex, scilicet, summa, & non summa: & illa talis est, qua habita nullus falli potest: vt de primis principijs, & quòd nix sit alba, & ignis calidus: quia sensu cui dens est, sed hæc euidētia non summa naturalis, est talis quæ habetur experientia, & sensibilibus cōiecturis fortioribus ad vnā partem cōtradictionis q̄ ad aliā: sicut Arist. in libris de cœlo, terram rotūdā demonstrat, & ex grauitate partium, & ex eclipfi lune, quæ fit arcualiter. Hæc est euidētia nō summa naturalis, de qua & dubitatio, & ignorantia: & sic est in præsentiarum de generatione simpliciter & secundum quid.

¶ Et pro cōplemento huius speculationis notabis Cōm. voluisse qđ omne possibile generari, generabitur: hæc lib. 9. metaph. comēt. 8. & ita Ioannes de Landuno lib. 9. q. 5. defendit Cōm: sed tamē rectius. Sæct. Thom. 9. meta. text. 8. & 2. de genera. tex. 64. ait enim quod non omne quod est possibile generari, generabitur: quia potest esse impedimentum ex multis: alias omnia ex necessitate euenirent, quod est falsum: primo peri. & 2. phys. comēt. 48. & aperte docet Arist. 2. de gen. tex. 64. qđ nō omnia quæ posibilia sunt fieri fient.

¶ SPECVLATIO. II.

Vtrum vnū indiuiduum sine sui corruptione possit transire in indiuiduū alterius speciei.

IDE TVR quòd sic: Aqua transit in vinum: vt si gutta aquæ vino admisceatur: tamen manet incorruptum indiuiduū aquæ. Patet quia si volue-

rit quis extrahere, poterit desumpto succo menthæ: ergo vnū in aliud transit sine sui corruptione.

¶ Præterea. Acetum, & vinum specie differunt: quia hoc calidum, & humidum, & illud frigidum est, & siccum: tamen sine sui corruptione vnū in aliud transit. Patet: quia ex vino fit acetum, & rursus acetum conuertitur in vinum: sed hoc nō posset esse, nisi quia in diuiduum vnus speciei transit in aliud sine corruptione sui.

¶ Vltimò. Per incantationes homines in porcos, & in cætera animalia mutantur: vt de asino aureo Apulei constat, & de Circe vt Iulianus narrat. Et confirmari potest de illis quæ per alchimiam fiunt.

¶ In contrarium est veritas. Non enim potest esse generatio sine corruptione naturaliter.

¶ Pro solutione considerandum, vt ait Marfius, qđ transmutatio in substantijs est duplex: quædam vera: alia solum secundum apparentiam. Vera illa erit, quando realiter indiuiduū vnus speciei transit in aliud. Non vera, sed apparens est, quando solum accidentium facta est mutatio, manente integra substantia, & salua: vt solet in illis quæ per alchimiam fiunt: si quidem accidentia monstrant, & substantiam ostendunt, ac si verè esset.

¶ Secundò notandum, quòd in substantia mutatio vera triplex est, scilicet, creatio, transubstantiatio, generatio, & corruptio. Exemplum primi: vt anima intellectuua creatur, & angelus. Trāsubstantiatio est (vt fideles intelligunt) in admirando Euchariſtiæ sacramento: si quidem ibi mutatio fit circa substantiam, cum substantia panis transeat in substantiam corporis Christi realiter, & verè, & non secundum imaginationē. De generatione, & corruptione abū de suppetunt exempla.

¶ Prima conclusio. Transmutatione vera substantiæ, indiuiduum vnū nunquam transit in aliud ipso manente in corrupto secundum se totum. Probatur, Nullum est indiuiduū, quod non sit alicuius speciei certè: sed tale (si daretur) nullius esset speciei certè: ergo vnū indiuiduum non potest mutari in aliud. Antecedens est pro maiori notum. Minor probatur: nam quæro: illud cuius esset speciei? nam si illius cuius prius erat, & manet: quæro, an sit illius solius, vel ipsius, & alterius speciei? si solius, habeo

Marfi. in. 1.
de. gen. q. 2

*

Argumē. 2.

Argumē. 3.

In cōtrariū

Marfi. q. 3.
1. ligenc.

Notā 2. Triplex mutatio in substantia.
S. T. 3. p. q. 75. ar. 4.

Conclus. 1.
Vnum indiuiduum nō transit in aliud.

Argumē. 1.

quod tale indiuiduum non transfuit in aliam speciem: si etiam simul est alterius speciei: ergo simul & semel pertinet ad duas species: sed hoc non potest esse: quia non posset esse nisi quia in eadem materia sunt simul duæ formæ substantiales distinctæ, non pertinentes ad vnã certã speciem: quod repugnat per naturam. Dixi distinctæ, non pertinentes ad vnã speciem: quia in homine ponentes animam rationalem, sensitivam, & vegetatiuam distinctas, ponunt eas vt pertinentes ad vnã solam speciem hominis: quia rationalis cõtinet sensitivam, & vegetatiuã: sed si quælibet per se ad vnã speciem pertineret, non posset stare: sequitur ergo in præsentiarum, quod talis translatio in substantiã non est possibilis per naturam, neque dici potest quod nouam spem constituat.

2. Cõclusio

¶ Conclusio secunda. Mutatione apparenti, & nõ vera potest indiuiduum vnus speciei transire in aliud alterius, manente substantia primi. Hoc apparet in illis que fiunt per alchimiam, quæ quidem apparent, sed non sunt. Patet cõclusio: quia fiunt variationes, & mutationes apparentes auri, & argenti, lapidum: cum tamen vera non sit transmutatio (vt docet prima conclusio) oportet sit solùm per apparentiam. Et testis sum oculatus, & fateor me vidisse aurũ alchimia factum & argentum similiter & tam elaboratum vt ipsi argentarij sint decepti nescientes inter verum: & fictum distinguerẽ.

Ratio.

3. Cõclusio.

Transubstantiatio nõ datur natura liter.

¶ Tertia conclusio. Sicut non datur naturaliter quod vnum indiuiduum transeat in aliud, manente substantia, neque per naturam dari potest transubstantiatio. Per transubstantiationem intelligimus, quando substantia in substantiam conuertitur, cum mutatione reali rei, cuius est conuersio: vt si panis transeat in carnem, vel in os, sic quod amplius panis non maneat panis, sed sit caro, vel os, ad modum quo fides catholica tenet in sacramento Eucharistiæ, prolatis verbis à sacerdote, fit transubstantiatio, sic quod panis substantia, tam materia, quàm forma transit in substantiam corporis Christi, non manente amplius pane, quanuis maneant eius accidentia: vt ad oculum videmus ipsamet manere post consecrationem. Patet quod ista non sit naturalis. Omnis actio naturalis præsupponit subiectum in quo recipiatur, quod

fit sub vtroque termino: sed in sacramento Eucharistiæ non manet subiectum sub vtroque termino: quia non manet panis materia, quæ erat antè consecrationem: nec manet forma substantialis panis, quæ erat antè: ergo non est naturalis mutatio, sed miraculosa: & miraculum vnicum, & insigne. Neque valet dicere, quod accidentia panis manent eadem. Non (inquam) valet: quia ipsa accidentia nõ sunt subiectum formæ substantialis: neque sunt subiectum esse substantiæ: sequitur ergo quod non datur per naturam talis transubstantiatio. Et quod transeat substantia in substantiam, patet ex Ecclesiæ determinatione in capitulo Firmiter. extrã. de summa trini. & fide catholi. & in Conci. Trident. Ob id opiniones quæ recitantur extrã, de celebratione missarum. c. Cũ Marthæ. à glo. sunt reiiciendæ, & solùm debet amplecti, quod ibi nulla maneat substantia panis. De quibus erit sermo, & disputatio in nostris Theologicis Resolutionibus.

¶ Quarta conclusio. Per diuinam potentiam quod libet creatum potest conuerti, & transmutari in quodlibet, siue materia manente, q̄ est ingnabilis, & incorruptibilis, siue sit etiã ipsa cõuersa simul cũ forma. Patet: quia hoc est in sacramento apertissimũ: ergo eo modo quo per virtutem illorum verborum factum est, potest fieri in omnibus alijs rebus: quia Deus non alligauit potentiam suam sacramentis: ergo poterit pro sua voluntate dare talem virtutem conuertendi vnum in aliud. Tamen non posset Deus (eo quod repugnat) aliquid creatum in diuinam naturam conuerrere: quia Deus esset mutabilis, & variabilis: quod est probatum falsum in. 8. Phisico. ab Aristo. qui dat primo mouenti immobilitatem.

Concl. Trid. scilicet. 130.4.

4. Conclusio. contra Duran. in. 4. d. 11. q. 2.

¶ Ad primum, dicunt nonnulli, quod quando aqua miscetur vino, manet ipsa, & non mutatur. Commiscetur tamen propter suam subtilitatem vino vsque ad minutissimas partes: & si postea aliquo artificio extrahatur aqua ex vino, extrahitur quod semper mansit, & nunquam fuit transmutatum in aliud. Sic respondet Marfi. sed contrarium videtur: quia ibi fit vera mixtio, & aqua verè delinit esse aqua, & suam perdit formam substantialem & vinum fit sub materia illa sub qua aqua erat. Et hoc maxime constat: quia alijs in consecra

Ad. 1. argu. 35. Particula pblemã

Marfi. q. 3.

S. T. 1. p. q. 75. ar. 4.

Ratio.

secratione calicis illa gutta aquæ apposita vino semper maneret aqua, & totum non esset sanguis: neque totum quod in calice est post consecrationem, absolutè deberet odorari: quia ibi manet aqua, quæ non est capax consecrationis. Sequeretur etiam si contingat quòd quis sumat partem sanguinis secundā, non sumeret ieiunus: quia aquam prius sumpsit. Et si esset verū quòd isti dicunt, non esset opus sollicitè obseruare quòd aqua miscenda sit in parua quantitate, & quòd fiat ante consecrationem, interuallo sufficienti ad illius conuersionē in vinum. Dicendum ergo est quòd aqua de finit esse. Quod si artificio extrahatur, nō est aqua, sed aliquid quod videtur esse aqua, vel est subtile eiusdem vini.

S. Tho. 3. p. q. 74. art. 3.

Ad 2.

S. Tho. 3. p. q. 64. art. 5.

¶ Ad secundū de aceto, concedit idē Mars. quòd sint eiusdem speciei vinum & acetum: & sic vinum non transit in aliam speciem. Hæc solutio non est tenenda: nam si vinū est eiusdē speciei cum aceto, nō est quare non possit fieri consecratio in aceto: sed non fit verè, & non alia ratione: nisi quia materia nō est consecrationis: nō ergo sunt eiusdem speciei: nam quòcunque maneat verè panis, & species panis, dato panis in corruptionem tenderet, si fiat consecratio, verè panis est consecratus: quia panis est materia apta: ergo dato quis peccaret, si in aceto consecraret, esset tamen verus sanguis: quod Theologorū opinio communis non admittit: ergo signum est quia vinum, & acetum specie differunt: & cōstat: quia vinum calidum, & humidum est, & acetum frigidum, & siccū, vt dicunt medici: sed ista ex diametro pugnant: ergo non sunt in eadem specie. Et quòd vinū fiat acetum, vel acetum fiat vinū, non est argumentum esse eiusdem speciei: quia potest esse corruptio facilis à circumstante aère interformas has, quantum ad dispositiones requisitas in materia, vt ex vna in aliam fiat facilis mutatio, & ob id corruptatur vinum, & generetur acetum: corruptatur acetum, & generetur vinum. Non ergo vnū transit in aliud eo manente incorrupto, sed transitus est per generationē, & corruptionem.

S. Tho. 3. p. q. 74. art. 5. ad 2. Vinum & acetum non sunt eiusdē speciei.

Ad 3.

¶ Ad 3. negatur quòd sint veræ huiusmodi transmutationes, sed solū illusiones quædam, & apparitiones, quas efformare hosti generis humani non est difficile:

sicut in somnis apparent aliqua, quæ verè non sunt, ob specierum referuatarum cōmotionem in phantasia factam: sic ergo in vigilia potest fieri à dæmone: quia creatura omnis corporea ad nutum est ei subiecta, quo ad motum localem: & potest esse quòd aliquis putet se asinum: sicut & de Nabuchodonosor, diuina voluntate, vt poeniteret, & seipsum humiliaret factum in sacra scriptura legimus. * De quo vide multa in maleo maleficarum, maximè. 2. p. membro. 2. cap. 4. & vide dialogum Luciani, qui dicitur Lucius a sinus: ad propositum multa lectu digna quæ verè contingunt in historia Apolog. reuerendissimi Episcopi de Chiapa. non dū impressa. fol. 360.

S. Tho. p. p. q. 111. a. 3.

S. Tho. p. p. q. 110. a. 2.

Dante, 4.

¶ SPECVLATIO. III.

Vtrum generatio vnus alterius sit corruptio, & e contra.

Idetur quòd non. In nutritione hominis aliquid corrumpitur, scilicet, cibus: tamen nihil generatur. Patet. Non generatur materia: quia est ingenerabilis. Nec forma: quia suppono quòd in eo solū sit anima rationalis, quæ tamē à solo Deo creatur, & non educitur de potentia materiæ.

Argumē. 1. Aristo. p. Phy. t. 82. S. Tho. p. p. q. vlti.

¶ Præterea. In corruptione hominis, quando moritur, est generatio: & non est corruptio: ergo generatio vnus non est corruptio alterius. Patet antecedēs. Nam forma cadaveris verè generatur: quia verè in corpore mortuo est aliqua substantialis forma: & non nisi cadaveris, quæ ante mortem non erat: ergo tunc generatur: tamen nihil corrūpitur. Patet nō corrūpitur materia: quia ipsa manet, & incorruptibilis est Aristote. 1. Physic. tex. 82. Neque forma: quia anima rationalis, quæ est substantialis forma, immortalis est.

¶ Vltimò. Lumē generatur in aère: & scientiæ habitus in anima: & tamen nihil corrūpitur, quia neque lumen habet contrariū, neque scientia.

¶ In contrarium est Aristoteles hic text. 17.

In cōtrariū

¶ Pro solutione primò notandū est, quòd Notan. 2. aliquan

Comme. 1. aliquando generatio sumitur pro subiecto
Phy. c. 60. generationis: sic dicit Cōmen. q̄ materia
prima est quæ generatur: sic etiam dicitur
corruptio.

Notand. 2. ¶ Secundò est præsupponendum q̄ gene-
rari, & corrumpi aliter contingit in rebus
succesiuus, & aliter in permanentibus: quia
permanentes possunt habere suas partes
simul, non sic succesiuæ: ut motus, & tem-
pus. De quibus supra.

Notan. 3. ¶ Tertio est supponendum, quod aliàs est
dictum s̄ p̄: & materiam non esse sine for-
ma aliquando: & simul duas formas substā-
tiales non esse in eadem materia: quibus
adnotatis, sit prima conclusio.

1. Conclusio. ¶ In rebus succesiuus rem generari est
ipsam corrūpi, & ipsam corrumpi est gene-
rari. Probatur de motu: quia aliquando ge-
neratur: ergo vel quando est, vel quando
non est: non quando non est: ergo quādo
est: sed quando est, quia succesiuū, & non
permanens, tunc cum generatur, corrup-
pitur: quia non manet: & quando corrup-
pitur etiam generatur. Nō enim potest in-
telligi ipsum esse, nisi in corrūpi: quia non
intelligitur nisi in successionē: & idem de
tempore:

¶ Secunda conclusio. In rebus permanen-
tibus generatio vnus est corruptio alte-
rius quantum ad compositum, quod com-
pletive habet esse per generationem. Pa-
tet. Sit. a. compositum, quod generatur:
cum hoc sit in subiecto præsupposito: que-
ro, an materia fuit ante denudata ab omni
forma, vel non: si sic: ergo aliquando mate-
ria sine forma, quod non potest esse. Si ha-
bit formā: vel manet simul cum illa quæ
de nouo est in generatione, vel non: si ma-
net: ergo duæ formæ substantiales simul,
quod repugnat: quia illa vna res pertine-
ret ad duas species distinctas. Si non ma-
net: ergo vel corrumpitur, vel transit in
aliud subiectum eadem numero: transire
in aliud subiectum non potest: ergo corrū-
pitur: sed corrupta forma, corrumpitur
suppositum, quod habebat esse per for-
mam: ergo generatio vnus est corruptio
alterius. Eodem modo probatur, q̄ corrup-
tio vnus sit alterius generatio. Dixi quā-
tum ad compositū: quia generatio, & cor-
ruptio propriè illius quod acquirere esse, vel
desinit esse intelligitur: sed hoc non est for-
ma, sed compositum: quia esse est supposi-
ti, & per se subsistentis, & non formæ: quia

licet generatio, & similiter corruptio ter-
minetur ad formam, tamen complete iue-
ipsum suppositi est. Sic intelligitur q̄ gene-
ratio vnus suppositi sit corruptio alterius:
& corruptio vnus sit alterius generatio.
¶ Tertia cōclusio. Sicut homo generatur,
sic & corrūpitur: & sicut ex corruptione
alicuius sequitur generatio hominis, sic ex
generatione alicuius, sequitur eius corru-
ptio. Hic volo insinuare, quomodo dato
anima rationalis hominis (supposito vnā
solam habeat animam) non sit ex traduce,
sed à solo Deo creetur, & quando homo
moritur (quod est ipsum corrumpi) ani-
ma rationalis, cum sit immortalis, non cor-
rumpitur, tamen semper est verum quod
homo generatur, & est etiam verum, quod
homo corrumpitur. Probatur. Aliquid ge-
nerari, est habere esse post non esse, præce-
dente aliqua alteratione, aut dispositione
agentis naturalis in subiecto: sed homo ha-
bet esse post non esse, & verè complete-
ue acquirere esse, & nō sine dispositionibus
præuis: ergo homo generatur: similiter &
corrumpitur: quia corrūpi aliquid, est ha-
bere non esse, post esse: sed sic est, quando
anima separatur à corpore, q̄ post esse, est
non esse. Et quod ad corruptionē hominis
sequatur generatio, patet: quia sequitur
cadauer, q̄ verè habet esse cadaveris, post
esse hominis. Et ad corruptionem forme
substantialis, quæ erat in foetu organiza-
to, scilicet plantæ introducit brutalis:
& ad corruptionem brutalis, in infusione
rationalis, generatio ipsius hominis: quia
introductio anime rationalis est ad quā cō-
currit agens naturale, etiā si à solo Deo cre-
etur anima: ergo etiā in homine est verū,
q̄ generatio vnus, sit corruptio alterius.

¶ Verum alit tamen, q̄ si exactā rationem
generationis consideremus, respicientes
non solum ad suppositum, attendentes q̄
habet esse cōpletum, sed ad formam quæ
dicitur terminus generationis, & corrup-
tionis: tunc enim, quia anima rationalis
à solo Deo creatur, & non ab agente natu-
rali, & similiter non corrumpitur: quia im-
mortalis, possumus dicere non esse pro-
priè generationem: & æquiuocè conueni-
re alijs ab homine, & homini. Et in hoc sen-
su admittamus quod tradunt hic doctores
non contemnendi dicentes generationem
hominis, non esse propriè generationē, eo
q̄ potius sit congregatio anime creatæ à
Deo

Conclus. 3.

3. Th. p. p.
q. 76. art. 3.
& q. 118.
ar. 2.Ratio.
Quomodo
est verū q̄
homo cor-
rumpitur.

Deo cum materia, quàm generatio, licet quo ad dispositionem subiecti præuiã, habeat naturam generationis, quo tamen ad veram hominis productionem, habet magis naturam factionis miraculosæ. Hæc dicunt illi: sed Arist. loquitur absolute: sol & homo generant hominem, cum animam non posuerunt ex traduce, vt nos in libris de anima ostendemus, quia ibi redibit sermo. De quo Eugubini in suo de perenni Phi.

Aristot. 2.
Phy. t. 26.

Eugub. li. 8.
c. 7. & 9.
Conclus. 4.

Ratio. 1.

¶ Quarta conclusio. Si sit aliqua qualitas, quæ contrariam non habet, ad eius generationem non requiritur corruptio alterius, neque ex eius corruptione alterius generatio. Hoc patet de lumine, & sensatione, & scientia. Probatur. Istæ qualitates verè in subiecto producuntur, & generantur, tamen non aliqua corruptione præuia: quia lumen in aère producitur sine corruptione, & corrumpitur per absentiam solis: & tamen nullius sequitur generatio: & hoc non ob aliud, nisi quia contrarium non habet. Idem de scientia, quæ non habet contrarium. Et probatur sic. Si ad generationem istorum necessario sequere corruptionem, esset ne daret materia sine forma, vel vna materia informata duabus formis substantialibus simul: sed ponendo istorum generationem sine corruptione, vel è contra, non sequitur aliquod istorum, vt constat: quia siue ab aère tollas lumen, siue nõ, manet aer in sua substantia talis. Similiter si sensationem, vel scientiam abstuleris: sequitur ergo veram esse conclusionem.

S. Tho. 1. p.
q. 67. art. 3.
Ratio. 2.

Conclus. 5

Ratio.

¶ Quinta conclusio. In qualitatibus contrarium habentibus, ad generationem vnus sequitur alterius corruptio: saltem secundum gradum intensum. Patet: quia contrariæ qualitates non se possunt simul compati in gradibus intensis: ergo producta vna, alia corrumpitur: producto calore in subiecto expellit frigiditas. Et potest dari ratio: quia istæ sunt qualitates primæ, in quibus propria ratio contrarietatis inuenitur, sine quibus non contingit materiã esse sine aliqua ipsarum: oportet ergo quod vnus generatio alterius sit corruptio.

Ad. 2.

Marfi. 1. de
Gene. q. 5.

¶ Dixi in gradibus intensis, quia in remissis nõ sequitur quod si calor producitur, remissa frigiditas corrumpat, cum in aqua tepida contingat calorem simul esse cum frigiditate. ¶ Ad primum in quo de nutrimento iuentis, maxime de homine, Marsilius sicut tenet impropiam esse hominis generatio-

nem, sicut in tertia conclusione tetigimus, sic asserit impropiam esse nutritionem: & dicit, nutritionem esse miraculosam partialiter: quia nutrimento corrupto, non generatur alia forma substantialis de nouo: sed quod anima intellectiua incipit informare illam materiam de nouo quam non informabat: sic non est naturale, quod forma substantialis vadat de subiecto in subiectum. Hæc Marsilius. Tamen tenentes esse generationem hominis, vt in 2. conclusione diximus, ad sensum ibi positum, possumus concedere esse veram nutritionem: & per corruptionem vnus sequi alterius generationem, corrupto cibo in chilo, conuerso in stomacho, & post in epate conuerso in sanguinem, & per venas transmissis ad omnia membra. Iam facta vltima digestionem, ibi est generatio ossis, & carnis, & neruorum. Per animæ rationalis informationem habet nouum esse illa pars, nam habebat esse panis, vel piscis, vel herbe, & nunc habet esse carnis: quia actio agentis naturalis ad illam perfectam, & necessaria fecit dispositionem, etiam si ad formam substantialem non attigerit, attingit ad introductionem: & sic videtur quod ibi sit nutritio, & per consequens generatio in isto sensu, in quo dicitur homo generari. Quapropter corruptio vnus alterius generatio est. Cui hæc non placuerit solutio, teneat quæ dicit Marsilius, quæ sunt satis clara.

In homine
vera nutritio.
S. Tho. p. p.
q. vl. art. 1

Ad. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quod in morte hominis verè aliquid generatur, scilicet, cadauer, & consequenter aliquid corrumpitur, non tamè materia, neque forma, sed homo, eo quod forma à materia remouetur.

Solutio. 2.
S. Tho. p. p.
q. pe. art. 2.

¶ Secundò, posset quis respondere, quod ibi aliquid generatur: sed non est necessarium aliquid corrumpatur. Neque hoc contra Aristot. qui in generationibus naturalibus est loquutus: sed in generatione hominis, & corruptione est aliquid peculiare, propter animam rationalem, quæ à solo Deo creatur, & est incorruptibilis.

¶ Ad tertium patet solutio in quarta conclusione. * Quod si causam corruptionis, * Physice loquendo quæris: intrinsece prima, & vniuersalissima in omni corruptibili, hæc est materia adiuncta priuationi: quia hæc est principium primum essendi: & nõ essendi vt late in. 1. Physic. & Arist. ibi text. 81. priuatio enim ad maleficium machinatur: & in hoc primo text. 17. & sicut est materia prima causa, secundaria causa corrup-

ptionis in quolibet composito forma est: nā ideo corruptio, quia forma se paratur à materia: & ideo forma separatur, quia forma non complet omnem potentiam materiam: quia non dat omnem modum essendi, quem dant alie forme receptibiles in materia quibus est priuata: & sic est status in materia sic priuata: & forma est causa secundaria.

¶ SPECVLATIO. IIII.

Vtrum in corruptione substantiæ fiat resolutio omnium formarum vsq; ad materiam primam.

1. Argumēt.

Idetur quod non fiat resolutio: quia si sic, sequitur quod in aliquo instanti materia est nuda ab omni forma. Patet. Fiat resolutio: ergo in instanti

in quo ad viciniam formam deuenitur, vel est alia forma introducenda, vel non: si sic: ergo duæ forme simul: si non, cū nō debet de nouo aliqua introduci, vsq; dum expellatur quæ erat, oportet quod in illo instanti medio sit materia sine forma, vel nō sit resolutio vsq; ad materiam nudam.

¶ Secundò. In animali prior est anima vegetatiua, quam sensitiua: sed manet cum sensitiua quæ post producitur: ergo non fit in generatione resolutio vsq; ad primam materiam: aliàs in generatione animalis expelleretur quicquid ad vegetatiuum spectat.

¶ Præterea. Elementorum forme quæ fuerant in corrupto, manent in genito: ergo non fit resolutio vsq; ad materiam primam. Antecedens patet ex Aristot. tex. 84.

In contrariū ¶ In contrariū est quod dicit Aristot. hic quod generatio est transmutatio totius in totum, nullo sensibili remanente in eodem subiecto.

Notand. 1. ¶ Pro solutione oportet notare, quod id quod hic queritur est, vtrum aliquid maneat idē numero in genito, quod erat in corrupto: nam si nihil manet idem numero, nisi sola materia, tunc dicitur esse resolutio vsque ad materiam primam: si tamen aliquid idē numero maneat sub vtroq; extremo. si in genito, & corrupto, nō fit resolutio vsque

ad materiam primam.

¶ Secundò est considerandū, quod quādo queritur, vtrum resolutio fiat vsq; ad materiam primam, potest intelligi solum quod ad formam, vel formas substantiales, sic quod nulla quæ in corrupto erat, maneat in genito: vel nō solum quoad substantiales, sed etiā quoad accidentales, sic quod neque aliqua substantialis forma, neque accidentalis maneat in genito, quæ fuit prius in corrupto.

¶ Variæ fuerunt philosophorum, & Theologorum opiniones circa unitatem forme substantialis in qualibet re, vel pluralitatem.

¶ Fuit opinio Auicennæ in 6. naturalium. in mixto elementa manere formaliter, sic vt vnū quodq; mixtū diceret esse aggregatū ex 4. elementis. In hoc sensu tamen concedebat quod 4. elementa ad mixtum constituentia conuenientia vsq; ad minimū naturale diuidebantur: & ex ipsis 4. fiebat materia mixti: & in vna parte illius materie erat terra: in alia aqua: & tandem inducitur mixti formam extensam per totam materiam.

¶ Secūda opinio est docto. sub. ponentis formam corporeitatis substantialem, vltra formam per quam mixtū in esse specifico constituitur, & solum hanc in animatis ponit: & habet opinio sua motiua. Et dicit in triduo mortis Christi fuisse illam formam in corpore: & non introductam formam cadaueris, quæ sonat corruptionem.

¶ Tertia opinio est Ocam, ponentis in homine animam sensitiuam simul cum rationali, quam impugnat Buridanus. 2. de anima. q. 5. de quo Sanctus Thomas. p. p. q. 76. ar. 3.

¶ Quarta opinio est Auicembron, ponentis in homine tot animas, quot sunt predicata quidditatiua: & sic vna est vegetatiuum, & alia sensitiuum: alia rationale, & alia corporeum.

¶ Quinta opinio potest esse illorum, qui ponunt in omnibus generatis formam substantialem corporeitatis, quam dicunt esse perpetuam in ipsa materia.

¶ Sexta opinio est, quæ negat istam formam corporeitatis, & vnā solā ponit substantialem: quæ opinio est Sancti Th. quæ egregie probat Ægidius Romanus in suo tractatu de gradibus formarum. Sancti Th. etiā in tractatu proprio. Non est nūc in animo rationes opinionum istarum examinare, neq; illas impugnare, quippe quod esset prolixum nimis: & quia ipsæ secum afferunt suam damnationem.

Notand. 2.

Notand. 3.

Prima opinio Auicennæ.

2. Opinio Scot. in 4. d. 11. q. 3.

3. Opinio Ocam.

4. Opinio

5. Opinio Liconi.

6. Opinio Sancti Th. p. p. q. 76. art. 3. Ægidius.

damnationem. Sufficiat opinio. recitasse. Et ad speculationem respondentes, quid sit tenendum, ut rationi consonum appono conclusiones: & sit prima.

Conclu. 1.

¶ Omnes illi qui ponunt plures formas substantiales in mixto, vel in animante, eò videntur tendere, ut negent resolutionem fieri in generatione, vsq; ad materiam primam: & hoc non solum quo ad formas accidentales, sed quo ad substantiales. Probatur: quia qui ultra unam dant substantialem formam: siue corporeitatis dicatur, siue sit elementorum, siue sit alicuius essentialis predicati, siue sit sensitiua in rationali, affirmant post corruptionem in genito manere: & ob id non admittunt denudationem, & resolutionem fieri ab omni forma substantiali: quia non fieri talem, est eandem formam substantialem manere in genito, & corrupto: sed isti omnes qui plures ponunt, sic admittunt, quod eadem numero maneat forma substantialis in genito, & corrupto: ob id non est resolutio vsq; ad materiam primam secundum eos.

Cōclusio 2.

Denudatio fit vsque ad materiam primam.

¶ Secunda conclusio. In generatione cuiuslibet mixti denudatio fit vsq; ad materiam primam, ut nulla maneat forma substantialis eadem numero in genito, & in corrupto. Probat, neque accidentalis. In omni re naturali sola una forma substantialis est, per quam constituitur in esse naturali, & specifico, ut supponimus, quod aliàs probatum est, & inferius probabitur, ergo cum sit corruptio rei, & alterius generatio, manet cum forma generati, quæ de nouo aduenit, vel non: si manet: ergo non est corruptio facta: quia quoad manet forma, habet suum esse specificum, & formale, & non est alterius generatio, quod si alterius est generatio: ergo alterius verè forma in materia est: est etiam alia forma, quæ antè erat: ergo sunt simul in materia duæ formæ substantiales, non facientes rem unam: & sic esset una, & eadem res in diuersis speciebus: quod non est dicendum, idè de accidentalibus formis.

* Et aduerte quod opinio hæc stat in hoc: quod nulla dispositio præcedens formam substantialem, quantum vis sit illa quæ necessario requisita est, & sufficiens ad formam introducendam manet: sed cum ipsa forma quæ introducitur producuntur omnia quæ faciunt ad conseruationem: & corrumpuntur omnes dispositiones quæ præceserunt. Sicut aliàs diximus, & ratio stat in

hoc: supposito quod forma substantialis dat esse simpliciter, & quod in accidentibus, propositio de tertio adiacente præsupponit veritatem propositionis de est, secundo adiacente: quia hæc, homo est albus, ideo est vera, quia homo est. His suppositis probatur conclusio apertius, si accidentia dispositiua præcedunt formam introducendam, & remanent, dant esse actu ipsi materiæ, tunc quæro, vel dant esse actu simpliciter, vel secundum quid: non simpliciter, quoniam ex primo supposito hoc conuenit formæ substantiali: non secundum quid, quoniam ex secundo supposito esse accidentale, quod est esse secundum quid, supposito esse simpliciter cuius signum est, quod in accidentalibus propositio de est, tertio adiacente, supponit illam quæ est de secundo adiacente: ergo si materia debet dici calida vel licca necessario est prius sit sub forma substantiali per quam primo fit actu simpliciter: & ob id peripateticè loquendo hæc via tenenda est, licet alia non careat probabilitate.

¶ Tertia conclusio. Licet aliqui existiment quod sit impossibile idem accidens numero manere in genito, & corrupto, & sic vsque ad materiam primam ponunt fieri resolutionem: etiam quo ad formas accidentales, probabile tamen est aliquas qualitates manere easdem in utroque extremo. Hæc conclusio probatur quo ad istam secundam partem: quia cum ex aqua fit aer, manet eadem humiditas, quæ erat in aqua: nam si corrumpitur, à contrario debet corrumpi, vel eò quod possit stare humiditas, cum forma substantiali aeris, sed non est contrarium à quo corrumpatur, & humiditas dispositio est formæ substantialis aeris: sequitur ergo, quod aliqua qualitas eadem numero manet in genito & corrupto.

¶ Item. In cadauere manet eadem albedo in ossibus, & calor qui erat in carne uiua. Non curo de intensione eadem: quia solum sermo est, quod maneat eadem numero qualitas, quantum ad tempus breue, quæ tamen post remittatur: sequitur ergo, quod non est resolutio vsque ad materiam primam.

¶ Item. Videmus si uiuus habeat cicatricem, quod etiam mortuus habeat eandem, cum sit accidens.

¶ Præterea: quia aliàs frigiditas generaret caliditatem. Patet. Ponamus, quod frigiditas corrumpat

Conclu. 3.
Aegidius de gradibus for
marum. 2. p.

Secundò.

Tertiò.

Quarta.

Q 5 corrumpat

corrumpat aliquid viuens: tunc si in cada uere sit aliquis nouus calor, qui prius non erat, est de nouo productus: & non videtur à quo, nisi à frigiditate corrupente animal: ergo frigiditas esset causa caloris, hæc faciunt probabilē opinionem, sed alia probabilior videtur.

Conclu. 4. ¶ Quarta conclu. Omnes illę qualitates, & accidentia quę nullam habent contrarietatem ad dispositiones requisitas ad formā geniti, videntur manere eadem numero in genito, & corrupto. Ista conclusio videtur sequi ex. 3. nam supposito sit probabile, qđ aliqua qualitates eedem numero maneāt, non videtur quę debeant manere, magis quām illę quę ad formam generati faciūt, & non contrariantur suis dispositionibus: vt albedo, & alia similes, tamen si sint contrarię, illę videntur non manere: quia à dispositionibus requisitis ad formam geniti corrumpuntur: & in hoc sensu posset intelligi qđ fiat denudatio vsq; ad materiam primam in generatione. Multę hinc inde adducuntur rationes, pro, & contra, sed sufficiat propositum intentum sequentes, hæc adduxisse. Vtranq; probabilē putamus opin. s. qđ nullū accidens numero maneat, & qđ aliquid maneat, vt ait Albe. de Saxonia primo de gener. q. 6. Marfi. tamen in loco citato de denudatione ab omni forma substantiali expressē est loquutus: & in. q. 7. affirmat hanc opinio. dicens, qđ eadē qualitas manet in generato, qđ fuit in corrupto: quod probat ex Aristot. hic text. 24. & 25 & quod eadem maneat quantitas in genito, & corrupto.

Ad argum. ¶ Ad primum dicendum, qđ nunquā materia sine forma est, etiā in instanti: nam si vna hora sit tempus adæquatum introductionis formę generati in materia illa, etiā est hora tempus adæquatum in quo corrūpetur forma corrupti: qđ si generatio tota simul sit (vt est probabile) in animalibus, tunc pro eodem instanti pro quo definit esse forma corrupti, est forma geniti, & primum nō esse formę corrupti, est primum esse formę geniti: & sic nullū instas datur, in quo materia sit denudata à forma substantiali. Et licet via ordinis nature per prius intelligatur amitti forma corrupti, non tamen prioritare temporis. Qui tamen formā corporeitatis admittunt, nō est quare sint tam solliciti de introductione nouę formę & expulsiōe anti quę in eodem instanti:

quæ sua corporeitatis forma in materia manet: quæ ratione nunq̄ nuda ab omni forma substantiali est, sed semp alijs inuicē succedentibus, intelligitur illa perpetuo.

¶ Ad secundum: sunt qui concedant adueniente sensitiuo, nō corrumpi vegetatiuū, sed perfici potius: & adueniente rationali, manere sensitiuum. De quo in libris de anima. li. 3. specu. 1. cōtra Ocam. Vide ibi. Pronunc, putamus verum esse solam vnicam animam ponendam, & in rationali includi sensitiuum: sicut trigonus in tetragono: vt docet Aristoteles. Et semper est ita, quod in superiori virtus inferioris continetur eminentius, & sic veniente id quod perfectius est, euacuatur, & corrumpitur id quod ex parte est. Ob id nostri Theologi affirmāt, cum clara Dei visione non esse ponendam fidem. In quo Durandus est deceptus. De quo suo loco: quia frustra esset. Sic adueniente anima rationali, frustra esset anima sensitua, & vegetatiua, cum per solam illam possint fieri commodius, quæ per vegetatiuam, & sensitiuam.

¶ Non ignoramus Marfi. q. 6. in solutione ad. 5. dicere, quod vegetatiua anima nō est prius, quām sensitua, sed simul. Et ad Aristot. qui dicit, de generatione animalium, quod embrio primò viuit vita plantę, dicit intellexisse quod in animali generato prius percipiuntur opera animę vegetatiuę, quām sensitiuę: & prius sensitiuę, quām intellectuę: quia prius animal vegetat, qđ sentiat, & sentit, quām intelligat; tamē est vna eadem anima, Sed quicquid dicat, non oportet recedere à cōi modo intelligendi, qđ prius tempore sit vegetatiuū.

¶ In tertio argumento tangitur difficultas fati principalis in materia, de formis substantialibus elementorum: an maneat ibi formaliter, manentibus ipsis elementis formaliter in mixtis: an solum virtute, penes illas suas qualitates. Pro nunc dicamus quod verum reputamus, ipsa elementa non manere ibi formaliter: neque concurrere, vt putauit Auicenna, & alij, ad mixti generationem, per hoc quod elementa se ipsis materia sint mixti, vbi forma substantialis eius recipiatur: sed concurrunt virtute, per hoc quod in mixto est reperire qualitates elementorum: frigiditatem: caliditatem: humiditatem: & siccitatē, in certo debito temperamēto, magis, vel minus de hac, vel de illa, iuxta conditionem elemen

Ad secundū

Ocam. quo lib. 2. q. 10. & 11. q. 2. S. Tho. 1. p. q. 76. art. 3. Mai. in. 2. d. 16. q. vnica & alij. The. in. 3. d. 31. Durad. ibi. S. Tho. p. 2. q. 67. arti 3. Marfi.

Singul. opl. Marfi.

Scot. in. 4. d. 11. q. 3. Henricus qubli. 2. q. 2.

Opin. Auicennae qd non potest sustineri Cōmēta. elementi predominantis: siquidem opinio illa Auicennae qd maneat elementa secundum suas formas substantiales, vt diximus nullo modo potest stare: neq; opinio Cōmēta. qui tenet, qd omnes manent cum forma mixti, remisse tamē: hoc dicit. 3. de celo. t. 67. De quo inferius in fine. a. li. huius.

S P E C V L A T. V. Vtrum augmentatio sit generatio.

Idetur quod sic: quia generatio vnius corruptio alterius est, & e contra, vt supra diximus: sed in augmentatione est simplex corruptio: ergo ipsa generatio est. Patet: quia nutrimentum verē corrumpitur.

Argumē. 1.

Tex. 17.

- 2. ¶ Præterea. Diminutio est corruptio: ergo augmentatio est generatio. Consequētia bona est, & tenet illa regula topica. Sicut oppositum in opposito, sic propositum in proposito. Probatur antecēdes. Aliqua viuētis pars in diminutione corrumpitur: aliās nō fieret diminutio. Tunc sic. Illa pars ante viuā erat: & cūm deperditur, non est viuā: ergo corrumpitur: ergo augmentatio erit generatio.

- 3. ¶ Tertio. Generatio est motus, aut mutatio ad substantiam: sed augmentatio est motus ad substantiam: ergo est generatio. Patet minor: quia eō viuens augetur: & verē substantiam acquirit per huiusmodi augmentum.

In cōtrariū.

¶ In contrarium est Aristot. qui ponit differentiam inter generationem, & augmentationem in. 3. Physicor. textu. 25. & in. 5. Physico. text. 26.

Nota d. 1. Multis modis capitur augmenta.

¶ Pro solutione est notandum, qd augmentatio capitur multis modis: vno modo, pro intensione: alio modo, pro maioratione quantitatis discretæ: alio modo, quantitatis cōtinuæ: & hoc sine additione, sicut in rarefactione, alio modo cum additione, sed similis, vt si aquam aquæ addas, alio modo, per additionem dissimilis: vt si ignem maiore faciās, combustibilia addendo: alio modo, quantitatem addendo quantitati. Nullo istorū modorū hic de augmento loquimur. ¶ Alio modo dicitur augmentum esse in viuente, solum quando fit intus per susce-

ptionem nutrimenti, & cōuersionē in partes maiores, vnde est augmentū in animāte. Ita vt quāuis per actionem caloris naturalis in humidū radicale fiat deperditio, per actionem caloris naturalis in humidū cibale, seu nutrimentale, nō solū fiat restitutio illius deperditi, sed & additio hęc. Est propria augmentatio, de qua tractat Arist. & de qua nunc speculatio est, vt vtrum augmentatio sit generatio: quæ sic definitur. ¶ Augmentatio est cōuersio nutrimenti in potentia corpus animatum, in corpus actū animatum, in maius, quā est deperditum per actionem caloris naturalis.

¶ Ex hac descriptione videntur nonnulla requisita ad augmentationē. Requirit, qd sit augmentum ex aliquo adueniente. Secūndum, qd idem maneat sub vtroq; termino. id est, qd ille qui patitur diminutionē, ille & augetur. Tertio, qd quælibet pars aucti ad minus porosa debet esse aucta: quia augmentum fit ab anima mittente nutrimentū ad singulas partes. Quarto, qd hęc fiat per intus susceptionē nutrimenti, quod à principio est dissimile, & in fine est simile nutrimento.

¶ Et Arist. t. 50. ponit condiciones ad augmentum, prior qd non sit vacuū: qd non sit penetratio dimensionū, qd non sit adueniente aliquo incorporeo: tandem qd fiat adueniente corporeo: nā per incorporeum nullum corpus posset nutriri naturaliter, neq; augeri, quia calor naturalis nō posset agere in illud incorporeum.

¶ Secundū quas partes contingat augmentatio, sunt variæ opiniones.

¶ Prima est Cōmētato. dicentis, qd augmentatio fit secundum formam, & non secundum materiam. i. fit à forma, & non à materia: quia ipsa nullius est actiuitatis.

¶ Secunda opinio est, qd augmentatio fit secundū partes formales, & non secundū materiales. i. secundum partes humidas humiditate radicali, & non secundum humiditas humiditate cibali. Illæ quæ sunt radicali humido humidæ, sunt quæ ex semine fuerunt confectæ. Sed hęc opinio non est vera: quia in adulto pauca sunt hæ partes, vel nullæ à radice contractæ.

¶ Tertia opinio est illorum, qui dixerunt philosophum intellexisse per partes formales, eterogeneas, & per materiales, homogeneas: quia opera animæ magis manifestantur in eterogeneis.

¶ Opin. 4. est, qd Arist. intellexit augmentationem

Definitio

augmentatio

Quæ requiritur ad augmentum

4. Phy. text. 47. & 55.

1. Opinio Cōmēta.

2. Opin. est Alexand. & Magis. sent.

Opinio. 3.

Opinio. 4.

**Vene. de ge-
ner. c. 16.** tationem fieri per partes formales. i. por-
fas: non per materiales: quia in illis nō esset
per iatus susceptionem, sed per appositionem,
præsupposita alteratione. Recitatis
opinionibus fit prima conclusio.

Conclu. 1. ¶ Ad augmentū in viuētibz requiritur
motus localis: alteratio similiter, & corrup-
tio. Patet. Non potest fieri augmentatio,
Ratio. p. p. nisi cōiuncto aliquo cibo nutrimentali: quæ
applicatio nō fit sine motu, vt cōstat: ergo
motus localis requisitus est.

Ratio. 2. p. ¶ Secunda pars, quod sit alteratio requisita
S. Tho. p. p. patet: quia augmentū debet fieri ex eo quod
q. vlt. art. 3. est dissimile, vt fiat simile, & cōuertatur in
substantiā: sed hoc nō contingit absq; alte-
ratione: si enim panis nō alteretur, nō pote-
rit cōverti in substantiā aliti. Requisite etiā
est aliqua corruptio. Patet: quia si ipsū nu-
trimentū, seu cibū, ex quo debet fieri au-
gmentatio, nō desinat esse panis, & caro ani-
malis, nō poterit esse caro hominis, neq; os
hominis. Patet: quia cū debeat esse in fine
simile ipsi nutrito, & aucto, necessariū est
quod fiat corruptio. Ecce ergo quomodo ad
augmentationē verē requiritur corruptio
aliqua, alteratio, & localis motus.

Ratio. 3. p. ¶ Secūda cōclusio. Augmentatio propriē
dicta requirit nutritionē, & etiā alicuius
generationem. Patet: quia per augmenta-
tionem quælibet pars viuētis neruosa ac-
quirit magis, quā perdit: sed hoc fieri nō
potest absq; nutritione: ergo nutritio est
requisita in augmentatione. Patet maior:
quia in hoc consistit ratio augmenti, vt ma-
gis per humidum nutrimentale acquirat,
quā fuerit deperditum de humido radi-
cali per actionem caloris naturalis.

Conclu. 2. ¶ Secūda cōclusio. Augmentatio propriē
dicta requirit nutritionē, & etiā alicuius
generationem. Patet: quia per augmenta-
tionem quælibet pars viuētis neruosa ac-
quirit magis, quā perdit: sed hoc fieri nō
potest absq; nutritione: ergo nutritio est
requisita in augmentatione. Patet maior:
quia in hoc consistit ratio augmenti, vt ma-
gis per humidum nutrimentale acquirat,
quā fuerit deperditum de humido radi-
cali per actionem caloris naturalis.

Ratio. 1. p. ¶ Secunda pars, quod sit generatio requisita,
patet: quia licet cibū primò corrūpitur in
stomacho, sic fit generatio chilo: & deinde
corrūpitur chilo in epate, & fit sanguinis
generatio: deinde in venis sanguis corrū-
pitur: & fit caro: & os, & nerui: tandem fit
conuersio in omnes partes eterogeneas an-
nimantis. Ecce in omnibus istis generatio
est: & sic præsupposita, vt sine ea non pos-
sit esse augmentatio propria viuētis.

Conclu. 3. ¶ Cōclusio tertia. Augmentatio, nō est ge-
neratio, neq; motus localis, neq; alteratio
neq; nutritio, neq; corruptio, sed motus ad
quātitatē proprie. Ista cōclusio est Arist. qui
ponit distinctā speciē motus augmentatio-
nem à generatione, & alijs: sequitur ergo,
quod non est augmentatio aliquid illorū for-

maliter, sed quod propriē dicatur motus ad
quātitatē, ex eodem Arist. patet: quia
motus speciē capiat à termino ad quem,
sed terminus ad quem augmentationis, ma-
ior quātitas est quæ resultat, quā illa
quæ ante augmentū erat: sequitur ergo quod
augmentatio sit motus ad quātitatē. Hęc
conclusio est clara ex suprā dictis.

¶ Quarta cōclusio. Licet augmentatio nō
sit formaliter generatio alicuius suppositi,
quod de nouo habet esse, est tamē genera-
tio realis partis maioris substantiæ. Proba-
tur prima pars: quia eo differt (vt dicit. 3.
cōclusio) à generatione: & augmentatio,
non est generatio: sicut neque quātitas,
substantia est: nam per generationem pro-
priē suppositū quod fit, seu generatur, ac-
quirit esse substantiale, & per se existere:
& hoc non facit augmentatio, quæ aduenit
iam supposito actu existenti: & illius solū
augmentatio est, scilicet, viuētis.

¶ Secūda pars apertissima est, augmentatio
nis proprietatibus cōsideratis: nā tunc est
augmentatio, quādo facta digestionē, & nu-
tritionē, fit cōuersio humidi cibalis in sub-
stantiā nutriti, nō solū quātū deperditū
est, sed amplius: at hoc nō potest fieri sine
generatiōe partis substantiæ. Patet: quia illa
pars quæ augetur in viuēte, vel est substā-
tia, vel nō: si nō est substantiæ pars, ergo nō
est cōuersa in substantiā, & sic non erit au-
gmentatio: si ergo conuersa est, & substantia
est: quæro quæ substantia, vel per se stans,
vel nō? nō per se extans, aliās per augmen-
tationē suppositū haberet esse: ergo est vt
pars in alio, Tūc quæro, vel est pars eiusdē
substantiæ cū supposito, cui fit additio: vel
non: si sic, & antē nō erat illa pars aucta, &
nūc est substantiæ pars: ergo nūc genita est:
& cū sit eiusdē substantiæ eadē forma sub-
stantialis toti, & illa pars dē nouo genita ani-
mat, & sustentat. Quod si substantiæ illa pars
nō est eiusdē cū illo in quo fit augmentū: er-
go nō fuit verū augmentū quia de rōne eius
est, quod id quod est à principio dissimile,
fiat simile, & cōuertatur in substantiā aliti.

¶ Quinta cōclusio. Augmentatio propria
quæ in viuētibz contingit, generatio se-
cundū quid dicēda est, quā præcedit corrup-
tio simpliciter. Probat ut primā pars: In
omni augmentatione propria est necessaria
cōuersio alimenti in substantiam aliti: & hoc
est gñatio: ergo augmentatio est gñatio: sed
non est simpliciter: quia suppositum non
habet

Conclu. 4.
Aegidius in
vlti. q. de ge-
neratione.
Ratio. p. p.

Ratio. 1. p.

Conclu. 5.
Augmenta-
tio est gene-
ratio secun-
dū quid.
Ratio. 1. p.

habet esse simpliciter, sed esse maius, & aduenit iam supposito existenti: ergo est generatio secundum quid: quia si generatio est, ergo simpliciter, vel secundum quid: sed non simpliciter, quia in ea ex non esse simpliciter acquiratur esse simpliciter: erit ergo generatio secundum quid.

Rat. 2. P.

¶ Altera pars, quæ ipsam præcedat corruptio simpliciter, patet. Non potest esse augmentatio, nisi fiat cibi perfecta corruptio: quia debet assimilari aucto, & nutrito: quia panis non debet amplius manere panis: quia verè fit caro: nec herba, nec animalium caro. Et ratio formari potest sic. Ibi est vera corruptio, ubi totum definit esse substantialiter, sed in augmentatione cibus ex quo est augmentatio, totaliter definit esse, & non habet amplius suum esse substantiale perfecte existens: ergo simpliciter facta est corruptio ipsius: aliàs si non esset simpliciter, facta corruptione, maneret panis: ut antè: & factò augmento, & nutritione esset substantia panis simul, & substantia aucti, & nutriti: & sic duas haberet formas substantiales: & non esset id ex quo augmentum, simile in fine: quod necessarium est ad augmentum, ut supra dictum est.

Ad argum.

¶ Patet ex dictis solutio ad argumenta: siquidem in augmentatione & corruptio, & generatio est.

¶ S P E C U L . S E X T A .

Vtrum in augmentatione perfecta quælibet pars aucti augeatur.

Primum arg.

Idetur quod non: quia si augeatur, est per additionem nutrimenti, vel illud recipitur in pleno, vel in vacuo: si in pleno: ergo est penetratio dimensionum:

quod est contra Aristot. & naturam: quod si recipitur in vacuo, ergo vacuum datur, contra ipsam naturam, cum ex proposito refugiat: ut supra probatum est. Quod si dicatur in poris fieri: ergo ipsis semel repletis non esset amplius augmentatio, neque partes non porose auferentur: quod est intentum, per nutrimentum.

Confirm.

¶ Secundò. Non potest fieri augmentum in parte aliqua, nisi per motum locale nutrimenti

per applicationem ad partem illam: sed aliqua est pars, ad quam cibus non potest peruenire per motum localem: ergo illa saltem non augebitur. Patet de capite: nam cibus, cum sit graue, non ascendet ad caput: ergo in capite non erit augmentum.

¶ Et confirmatur: quia non potest peruenire cibus nisi ad partes porosas: at non omnes sunt porose: ergo non omnes partes augentur.

¶ 3. Nihil auget: ergo non omnes partes augentur. Patet, quia non augetur pars, quæ præfuit: quia ista non est maior quam antè: neque pars quæ aduenit: quia ipsa non fuit antè: neque que aggregatum ex eo quod præfuit, & eo quod aduenit: quia hoc aggregatum non fuit antè. Item: quia nunquam hoc aggregatum fuit minus: ergo nunquam augetur: quia id augetur, quod erat minus.

Ad. 3.

¶ In contrarium est Aristot. hic tex. 32. *In contra.*
Ista est vna speculatio potissima in materia, in qua declarabitur modus nutritionis, augmenti, & digestionis.

¶ Pro solutione oportet notare primo, quod augmentatio viuētis est duplex: quedam propria: alia impropria. Illa dicitur propria, quæ est per intus susceptionem, & per conversionem in maiores partes, quæ sint deperditæ. Impropria est, quando fit non per susceptionem intus, sed per iuxta positionem nutrimenti, mediatè, vel immediatè: ut si dicatur ossa augeri, non quia intus in ossibus recipiatur nutrimentum, sed quia nutrimentum iam digestum apponitur iuxta os, & per virtutem quam habet os, si bi vnit, & conuertit in suam substantiam.

Notan. 1.

¶ Secundo notandum, quod in corpore viuo intus oportet intelligere esse poros, velut quedam foramina spongiæ, quæ non sunt vacua, cum hoc natura abhorreat, sed pleni sunt pori corpore subtili. Laere. Et quidem quæta foramina ibi ponantur, est argumentum apertissimum in sudore emisso à viuente per partes corporis diuersas: quia si non exit per poros: sed per solidum, corporum penetratio esset. Et si tales pori non darètur in animali, non posset esse nutritio: nam cum nutrimentum non diuidat corpus, (aliàs cum dolore esset,) neque penetret aliud corpus, non videtur unde recipi possit, nisi in istis poris. Et in continuo causant ex actione caloris naturalis resoluētis intus partes viuētis, & continuo, apparet in manibus: nam si quis eis lotis eat cubitum, cum surgat, inueniet eas immundas, non alia ratione, nisi quia resolutio facta est, & partes resolute subtiles ad exteriora deuenire, non per solidum: ergo per poros.

Notan. 2.

Aristote. 4.
Phy. tex. 8.
47. & 55.

Nota.

¶ Præterea

Notand. 3. ¶ Præterea notandū, q̄ cum animal ex ete rogenis constet, habet aliquas partes nō porosas: quia habet aliquos poros, vt dictū est: ergo vel ille porus clauditur terminis, vel nō, si clauditur, vel poris, vel nō poris, nō poris clauditur: ergo clauditur partibus non porosis: quia aliās animal nō esset continuum, si totum esset porus: oportet ergo inter porum, & porum partem non porosam signare: quare iuxta hanc differentiā dispositionis in viuēte, & dabitur diuersus modus augmenti, vt declarabimus: certum est hoc: quia non est eadem dispositio carnis, & ossis: venarum, & neruorum, musculorum, & aliarum partium. Vt respondeamus ergo, sit prima conclusio.

Conclu. 1. ¶ Quælibet pars viuētis porosa, quæ sana est, augetur per receptionē intus nutrimenti. Probat. Animal propriē auget, vt supra dictum est, & augeri contingit per receptionē in poris: ergo sequitur q̄ partes porosæ augent. Sed q̄ quælibet pars porosa, patet. Aliqua porosa recipit augmentū, & nō est potior ratio de vna, q̄ de alia, ergo quælibet augetur: nam detur oppositū, q̄ vna augetur, alia nō auget, & sit deperditio in illa per actionem continuam caloris naturalis: ergo deficeret animal, & nō posset consistere. Itē: quia si secundum aliquā partem non augetur animal, totum nō augetur: quod est contra suppositum.

Conclu. 2. ¶ Secunda cōclusio. Dixi q̄ quælibet pars, q̄ sana est: nam pōt esse aliqua mala dispositio in aliqua parte, ratione cuius nō possit fieri augmentatio, & sic contingit aliquis defectus in mēbris, ita vt aliqua arida fiat, vel nō habeant suā perfectā quantitātē p̄ naturā. Et quidem hæc conclusio experientia satis constans est, quomodo omnia mēbra cōtinuē augeātur proportionabiliter, & rarō contrarium contingit.

Conclu. 3. ¶ Tertia cōclusio. Pars non porosa animalis quauis augeatur, sed non per intus susceptionem, sed per iuxta appositionē, & sic nō propriē augetur. Probat. cōclusio. Pars nō porosa verē augetur, vt cōstat, ergo vel propriē per susceptionē, vel impropriē sed nō propriē. Patet: quia esset persusceptionem cibi: vel esset in poris, vel esset in corpore: nō in poris: quia ptes sūt solide non porosæ, de quibus loquitur hæc conclusio. Neq; in ipso corpore solido: quia esset corporum penetratio, quæ per naturam non datur: sequitur ergo, quod augmē-

tatio non est per intus susceptionem, ergo erit per iuxta appositionē. Patet quod licet per iuxta appositionē. Non potest esse augmentum, nisi per hoc q̄ mediāte nutritione alimentum conuertitur in substantiam aliti: sed non posset conuerti, nisi vel intus in poris reciperetur, vel iuxta apponere-

tur, & applicaretur, non recipitur intus, vt dicitur: oportet ergo q̄ iuxta apponatur. ¶ Quarta cōclusio. Partes nō porosæ nō solum augetur per iuxta appositionē, sed p̄ alterationem nutrimenti, & conuersionem in substantiam aliti. Hæc conclusio declaratur præcedentē, vt nō intelligamus in partibus non porosis fieri augmentum: sicut contingit in aqua, quando aqua ei apponitur, vt fiat maior, quando aqua ei apponitur, vt fiat maior, sed fit per hoc q̄ cibus nutrimentalis iam appositus iuxta membrum, vel partem non porosam: quæ augeri debet per virtutem existentem ibi caloris naturalis, sibi coadunat, & coniungit, vt simile faciat, in propriam substantiam conuertēdo, ac si intus in poris (si illos haberet) susceperet. Probat. conclusio. Nam verē pars nō porosa augetur: ergo est mediāte nutritione, per hoc q̄ in propriā conuertit substantiam: sed hoc nō esset, nisi esset alteratio, neq; esset si sola esset nutrimenti appositio: sequitur argumentum in eis contingere, non per solā appositionē: quia aliās si hac sola esset appositione, augmentum non magis esset in illis partibus augmentum, quā in aliquo liquore superaddito alio eiusdem speciei.

¶ Ex ista conclusione, & præcedenti sequitur intelligentia illius opinionis citatæ ab Aristotel. Corpora non porosa augeri per iuxta appositionem: nam sic intelligi debet vt non negetur alteratio, & in propriā substantiam conuersio.

¶ Quinta conclusio. Illi pori, in quibus humidum cibale recipitur ad perfectum augmentū, non sunt vacui, sed aere pleni, & cōtinuō alij, & alij fiunt per actionē caloris naturalis resoluētis, in qua receptione non est corporū penetratio, licet sit aeris condensatio. Probat. Quod illi pori sunt dādi, iā probatū est, sed q̄ nō sint vacui, patet: quia nō dat vacuū in rerum natura, vt latissimē probatū est in. 4. Phys. Si ergo sunt pleni, oportet sit aliquo subtili corpore, vt est aer:

¶ Quod continuō alij, & alij fiunt, patet: quia si non fieret, sequeretur quod quā primū essent pleni illi pori, humido cibali recepto

Conclu. 4.

Ratio.

Conclu. 5.

Ratio.

recepto ad nutritionem & augmentū, nō posset amplius esse augmentatio per intus susceptionem: sed hoc est contra Arist. & veritatē, qui ponit augmentum non semel sed continuē fieri vsq; ad certum tempus: ob quōd augmentatio, vocatur motus cōtinuus: quod non esset, nisi augmentatio esset continua.

Ratio. 2.

¶ Præterea. Calor naturalis semper agit resoluendo aliquas partes: oportet ergo dicere, q̄ per huiusmodi resolutionem maneāt tales pori, qui intelligūtur esse in partibus non solidis, sed resolutis.

¶ Et ad conclusionem probandam, q̄ dantur pori, & q̄ sint aere pleni, est vnū quod experientia constat ex vrinæ emissionē: qua facta, euenit tremor & concitatio quædam, & commotio interior, etiam vsq; ad partes exteriores: qui tremor est (vt dicūt medici) eo q̄ in loco in quo vrina expulsa est, subintrat aer, ne d̄tur vacuū, q̄ aer erat in illis poris inclusus, q̄ fit p̄ rarefactionē.

Ratio. Vltimæ partis conclusio.

¶ Probatur vltima pars, conclusio q̄ per hoc q̄ in poris recipiatur nutrimentū, non fit corporum penetratio: quia cedit aer ibi inclusus, & cōdensatur, & potest recipi cibus. Hoc experimur quotidie: vt si quis ingrediat̄ domum aliquam, cū tamen ipsa plena sit aere, non eo q̄ vnus, vel plures homines recipiātur in ipso loco, fit corporū penetratio, sed aer cedit: & si nō posset exire, necessariū est intelligere condensationem aeris ibi existentis, semper manente eadem aeris substantia. Sic in animalis nutritione, & augmentatione: vt in illis poris aere plenis receptus cibus possit cōverti in substantiā nutriti, & aucti, condensato aere, & rursus facti partium resolutione aer rare fit, & implet locum, vbi resolutio. Neque est difficile intelligere hoc, si ad illa quæ fiunt in visceribus terræ attendamus: quoniam in terra sunt partes porosæ plenæ aere, ex quibus generantur continuo aquæ fontales, & fluuiales: & sicut cōtinuō fluūt aquæ, cōtinuō aer subintrat: condensatur, & rarefit: vt nō sit vacuum, neq; corporū penetratio: vt infrā in primo methæororū specu. vltima dicemus.

4. Conclusio

¶ Sexta conclusio. Ad nutritionem, & augmentationē, tam propriā, quæ est per susceptionem intus in poris, quā impropriā, quæ est per iuxta positionē: vt est in partibus nō neruosis in omnibus partibus viuētis, oportet vltra calorem naturalē in-

telligere quandam esse virtutem attractiuam nutrimenti. Volamus in hac conclusione declarare, q̄ sicut in magnete intelligitur virtus attractiua ferri, etiā si graue sit, vt ē terra attractum ferrum subleuet: etiā in omnibus membris in quibus est nutritio & augmentatio, talis est virtus, vt euocet ad se cibum, & etiam subleuet, si fuerit graue. Patet. Deus, & natura non deficiunt in necessarijs: sed ad nutritionem, & augmentum animalis est necessarium esse talē virtutem attractiuā nutrimenti: ergo ponenda est. Patet: quia est necessarium q̄ cibus perueniat ad locum membri, & ei applicetur, vt conuertat in propriam substantiam: sed non pōt per naturam, rebus ipsis in sua natura cōsideratis, applicari, seclusa tali virtute attractiua. Patet: quia cū grauis sit descendere, & nō ascendere, nō posset applicari, aut moueri ad cerebrū, quod in superiori parte est, cū cibus ponatur in stomacho, vel in epate: ergo dāda est talis virtus ipsis membris attrahendi, sicut & habent virtutem conuertendi in propriam substantiā.

Aristo. i. de cœlo. text. 32.

Ratio. 1.

¶ Præterea in omnibus membris viuētis anima vegetatiua est vel formaliter, vel virtute in alia superiori, & perfectiori inclusa: sed vegetatiua habet virtutem attractiuā simul cum retentiua, & digestiua, & expulsiua: vt dicemus in libris de anima: ergo in quolibet membro talis virtus est attrahendi cibum. Ad hanc cibi (etiā si sit graue) eleuationem facit calor ipse naturalis: cuius conditio est, vt leuare possit pōderosa: vt sol virtute sua eleuat vaporem, & aliquando lapidem, vt constat: ergo sic poterit etiam adiuuari virtus ipsa membrorum attractiua à calore naturali.

Ratio. 2.

In prt. de anima spe. 4.

¶ Septima conclusio. ad nutritionē, & augmentationem mēbrorū debitā, digestio præua intelligitur in stomacho, epate, & in venis: vt dissimile simile fiat, & aptū cōuersioni in propriam substantiā nutriti, & aucti conuertat. Hic intēdimus dicere cū medicis, q̄ cibus, qui in substantiā aliti trāsfit, primò cōteritur in ore in animalibus perfectis, & de inde mittitur ad stomachū per fistulas aptas per naturā, & ibi fit prima digestio: ita vt cibus cuiuscūq; sit conditionis, in quadam massā albā conuertatur, quæ chilus vocatur. Et hic in ista digestionē, feculētū, & impurū separatur, & ad intestina mittitur, & expellitur per partes ad id deputatas.

Cōclus. 7.

Quo fit digestio in stomacho & in epate.

¶ Ista alba materia, seu Chilus p̄ venas me-

Chilus. 2. feraicas

Digestio in epate. feraicas (vt medici vocāt:) attrahitur ad epar, vbi fit secunda digestio, & adhuc illa materia alba depuratur, & fit rubea, quæ in confuso continet. 4. humores, & vocatur **Chimus.** A chimo isto separatur cholera pro magna parte, & mittitur ad fel per viā in epate destinatam: & etiā separatur cholera nigra, quæ est melancholia, & mittitur ad splem per viam ibi existentem. Residuum massæ, quod sanguineū, & phlegmaticum est, mittitur ab epate ad venas magnas. Ab ista digestionē, quæ in epate, impurum mittitur ad vrinæ locum, & sic vrina superfluum est, nō potus solū, sed cibi, ex ista digestionē quæ in epate fit.

Chimus. ¶ Rursus in venis, massa, quæ sanguinea est, per venas quas capillares vocant, ad omnia membra nutrienda, & augenda mittitur, & ibi in venis fit. 3. digestio illius materiæ: & superfluum illius mittitur per sudorem, per omnes partes corporis, & per alias superfluitates, quæ emittuntur per diuersas partes. Et sic depuratio facta est cibi vt fiat simile, ad hoc q̄ conuertat in substantiam aliti. Vnum tamen considerandum, quod in illa. 2. digestionē, quando materia ad venas mittitur, natura sollicita non solum de conseruatione, sed de perpetuatione speciei, partem segregat ad generationem, quam mittit ad vasa seminaria, ibi circa locum in quo vrina, & seruat semē quod dicitur de superfluo: non de superfluo impuro, eo modo, quo est id, quod in intestinis, neq; eo modo quo est id, quod in vase vrinario seruat: inō est de depurato, & digesto in epate, vel (vt aliqui putant) in ipsis venis, quod quidem segregatur ad generationem. Dicitur tamen superfluum, quantum ad id quod est necessariū pro nutrimento, & augmento, vt illa pars dicatur superesse: quia datur quod est necessarium ad indiuiduū, & seruat pars illa pro generatione. Dixi, mitti vel ab epate, vel à venis, vñ etiā adiuersis mēbris ex ipsa materia cibaliā proxima, vt cōuertatur in substantiam, eo quod aliqui putant, q̄ semen in generatione, ab omnibus partibus mēbrorū decidatur: sed intelligēdum est ibi in epate fieri segregationem, licet possit esse, quod etiam ex alijs partibus pars decidatur.

Digestio. 3. ¶ Nota. ¶ Rursus in venis, massa, quæ sanguinea est, per venas quas capillares vocant, ad omnia membra nutrienda, & augenda mittitur, & ibi in venis fit. 3. digestio illius materiæ: & superfluum illius mittitur per sudorem, per omnes partes corporis, & per alias superfluitates, quæ emittuntur per diuersas partes. Et sic depuratio facta est cibi vt fiat simile, ad hoc q̄ conuertat in substantiam aliti. Vnum tamen considerandum, quod in illa. 2. digestionē, quando materia ad venas mittitur, natura sollicita non solum de conseruatione, sed de perpetuatione speciei, partem segregat ad generationem, quam mittit ad vasa seminaria, ibi circa locum in quo vrina, & seruat semē quod dicitur de superfluo: non de superfluo impuro, eo modo, quo est id, quod in intestinis, neq; eo modo quo est id, quod in vase vrinario seruat: inō est de depurato, & digesto in epate, vel (vt aliqui putant) in ipsis venis, quod quidem segregatur ad generationem. Dicitur tamen superfluum, quantum ad id quod est necessariū pro nutrimento, & augmento, vt illa pars dicatur superesse: quia datur quod est necessarium ad indiuiduū, & seruat pars illa pro generatione. Dixi, mitti vel ab epate, vel à venis, vñ etiā adiuersis mēbris ex ipsa materia cibaliā proxima, vt cōuertatur in substantiam, eo quod aliqui putant, q̄ semen in generatione, ab omnibus partibus mēbrorū decidatur: sed intelligēdum est ibi in epate fieri segregationem, licet possit esse, quod etiam ex alijs partibus pars decidatur.

S. Tho. p. p. q. vltim.

Viā Spino. fo. 7. in proplema uota bil. 3.

* Nō tamē me latet quod nōnulli tradunt, in nutritione ex illa digestionē quæ in epate fit, nutrimentum mitti ad cor per ve-

nam amplam: & quod ibi ex calore intenso cordis, adhuc depuratio alia fit: & partes impuræ ad nutrimentū, quia impuræ mittuntur à corde ad extremas partes pro nutrimento vngiū, pilorum, & capillorū: nam illæ partes non habent nutriri ex purissimo nutrimento, & illud depuratum, rursus à corde remittitur ad epar, per eandē venam amplam, seruata parte sibi necessaria, & per venas paruas, ad singulas partes corporis fit missio: in quibus per calorem naturalem fit vltima digestio.

¶ Ex istis ergo colligitur veritas nostræ conclusionis, quod digestio ipsa fiat, & non semel, aut bis: vt sit apta materia ad nutritionem, & augmentum.

¶ Octaua conclusio. Quādo Aristot. dicit, augmentationē in animali fieri per partes formales, & nō materiales, intelligitur per intus susceptionē, & propriē de augmento loquens: nā improprie, & per appositionē etiā fit per materiales partes. Ista conclusio fit posita solum vt intelligamus partes formales vocari partes porosæ: & materiales dicuntur illæ, quæ non sunt porosæ. Et quia augmentatio propriē, quæ per intus susceptionem est, vt dictum est, non fit nisi in partibus illis porosis, dixit Aristot. solū secūdū partes formales augmentū fieri: ob id nos (vt intelligatur Aristot.) ponimus conclusionē, q̄ etiā fiat augmentatio per materiales partes: tamē est impropria augmentatio: quia per appositionē, vt declaratum est. Et nō indiget alia noua probatiōe: quādo quidē vniuersaliter probatum est, omnes partes augeri, tam porosas, quā non porosas.

¶ Nona conclusio. Augmentatio est motus cōtinuus, siue vnus sit, siue plures, quilibet tamen cōtinuus est. Patet. Augmentatio est verē motus: sed de ratione motus est, quod sit cōtinuus: ergo augmentatio motus cōtinuus est. Sic Aristot. hic text. 15. & 31. & 5. Phy. text. 18.

¶ Dixi, siue sit vnus, siue plures: quia cū augmentatio propriē fiat per intus susceptionem in partibus porosis, sunt diuersæ partes, & disiunctæ non cōtinuæ tales porosæ partes: & ideo non potest intelligi vnus & idem motus cōtinuus, cū partes non sint cōtinuæ: sed augmentatio quæ fit in manu est cōtinuus motus, & vnus, & illa quæ fit in pede: etiam cōtinuus, & sic in partibus materialibus nō porosis est dicendū, q̄ in qualibet est motus augmentationis

Cōclus. 8.

Partes formales sunt partes porosæ, & materiales sunt nō porosæ.

Cōclus. 9.

tionis continuus. De quo multa Marfil. li. de genera. q. 13. & nos in sequenti spe. lati.
 ¶ Ad primum argumentum solutio satis ex dictis constat: nā cibus nec in vacuo recipit, nec in pleno: ne sit corporū penetratio, sed in loco, vbi aēr, qui cedit in illis poris inclusus, & ex ipso cibo fit nutrimentū: & semper sūt alij, & alij pori, effecti & causati à calore naturali p̄ resolutionē cōtinuā: vt sit motus augmētū q̄diu necessari⁹ est.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. iam diximus, oportere intelligere calorē naturalem habentem virtutem resoluendi: & ratione caloris inclusi (qui maximē igni conuenit, cuius est locus suprem⁹) sit attractio. Habet quidē calor vt etiā, graue possit eleuare: & materiam aptam nutritioni existentem in epate, & in venis potest per venas capillares, quā ad omnia membra terminantur eleuare. Peruenit etiam ad caput, & fit applicatio, & approximatō debita cibi membro augēdo. Diximus etiā esse per naturam in quolibet mēbro, vt etiā graue possit eleuare, attrahēdo ad se: aliā natura in necessarijs defecisset.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. dicendū, q̄ pars quæ fuit, augetur: nā per hoc q̄ aliā in sui naturam conuertit, facta est maior: quia antea erat digitalis, & nunc est palmaris, verbi gratia: ergo augetur: & totum augetur: quia totum est maius quā antē: nam si habebat tripedalē quantitātē, nunc habet quadrupedalē. Verum est quod partes quæ adueniunt, non sunt auctæ, sed per ipsas fit augmētum.

SPECVLATIO SEPTIMA, An augmentum in uiuente sit motus cōtinuus.

Augmētum in uiuente possit esse motus cōtinu⁹, Patet sic: òne agens non impeditū, approximatū patiēti disposito, &c. potest agere, & continuo agere, vbi sunt omnia hæc: sed in uiuente, cōtinuē quādiu vita durat, hæc inueniri pōt sunt: ergo augmentatio est motus cōtinuus: vel saltem potest esse: maior est notissima apud omnes philosophantes, & expressē est philosophi. Sed minor etiam est manifesta, nam manēt omnia requisita, sal-

tem possunt esse.

¶ Secundo augmentatio est motus: & omnis motus necessario est cōtinuus: ergo & augmentatio: maior est manifesta ex philo. 6. phys. quia tempus, habet cōtinuitatē ex motu, & motus ex magnitudine: sed magnitudo augmentabilis est cōtinuā: ergo augmentatio est motus cōtinuus.

¶ Tertiō, alteratio est motus cōtinuus, ergo augmentatio: patet consequentia: quia eadem est ratio. Nam sicut hæc in quantitate, & illa in qualitate, & antecedens probatur: quia ponatur calefactibile, in debita portione & à approximatione, ad passum, erit alteratio, & continue erit: Patet quia si non continue, sequitur quod agens, in debita approximatione habens passum, nō ageret, contra philo. in hoc. 1. & 9. metaph. 11.
 ¶ In contrarium Arist. in hoc. 1. tex. 23. nō enim augeri neque diminui possibile est continue.

¶ Pro debita intelligentia notādum: quod hæc ppositio augmentum, in re uiuente est motus cōtinuus: potest habere triplicem sensum: primus est, vt intelligatur quod sic motus augmētū sit cōtinuus, quod sit vnus numero, perpetuus & cōtinuus: & in hoc sensu capit philo. 8. physico. tex. 54. quando concludit solum motum localem circulare, posse esse cōtinuum, & perpetuum: secundo modo intelligitur cōtinuus 1. nō interruptus quiete media, vt si sortes cepit augeri, semper sit augmentum, vt nullum sit interuallum in quo non augeatur, & semp̄ acquirat maiore, & maiore, quantitatem: quod si interpolatē factum est augmentum, vt per mensem, vel per diem cessauerit, motus non dicitur cōtinuus.

¶ Tertiō modo dicitur cōtinuus motus partialiter, vt scilicet, per mensem vel annū &c. v. g. posito quod Socrates in vno anno acquirat quantitatem quatuor digitorum, & pro vno mense, sit augmentum per quantitātē vnus digiti, & in alio mense quiescat, & in illo mense in quo est motus, continue acquisitio sit maioris, & maioris quātū atis donec in fine mensis sit quantitas digitalis: motus hic nō dicitur totaliter cōtinu⁹, sed partialiter, quia in parte, putā in mense, fuit augmentatio. His suppositis sit. 1. conclus.
 ¶ Prima conclus. rei uiuentis augmētū nō est motus cōtinuus in primo sensu: Patet: vbi est determinata quantitas rei, & limitata, secundum naturam rei, nō potest esse

R mo-

1. Argumē.

1. Conclus.

motus continuus perpetuus augmenti: sed cuiuslibet rei datur determinata quantitas: ergo consequentia est bona, & maior est manifesta: quia ubi limitatio non est, infinitum erit, & minor est philosopho. 1. phys. tex. 35. & 2. de anima. tex. 4. ut probatum est in 1. physicorum speculatio. 10. implicat enim rem habere determinatam quantitatem, ei debitam secundum speciem & in infinitum augeri: quia formica ad elephantis quantitatem posset devenire, quod est repugnans speciei formicæ: ut ibi probatum est.

2. Conclusio

¶ Secunda conclusio non conuenit rei uiuentis totale augmentum esse motum continuum in secundo sensu: patet quia uiuens potest infirmari, quo stante, ex debilitate caloris naturalis, & paucitate nutrimenti, non potest fieri tanta conuersio in substantia nutriti, ut sufficiat ad nutritionem & maiorem extensionem, ex utraque causa: & hoc constat experientia. Tunc ergo formatur ratio: ubi cunque contingit debilitas caloris naturalis, & nutrimenti diminutio, non potest esse augmentum continuum: sed in omni uiuente, ob infirmitatem contingit talis defectus: ergo non conuenit tale augmentum continue esse: imo non potest esse: quia cuiuslibet rei fit periodus designata: oportet tandem deficere, & quando res prope interitum, ut in senectute contingit, non solum non est accrescio, sed diminutio, & consumptio acquisite quantitatis.

¶ Et Aristotel. (etiam si daremus quod uiuens non infirmaretur) probat: non esse continuum augmentum: quia licet quantitas, acquisibilis per augmentum continua sit, & diuisibilis in infinitum: tamen est devenire ad aliquam partem, quæ simul tota acquiritur, & non pars eius prius una quam alia, & post illud instans, in quo tota acquisita est, incipit uiuens per aliquod tempus disponi, ad aliam totalem partem quantitatis, & toto illo tempore, non augeatur sed disponitur ad augmentum: & dat exemplum de gutta aquæ, quæ lapidem excavat: quæ excavatio, non fit per quantilibet guttæ, licet quælibet disponat. Et hæc est sententia Com. 3. physico. comm. 6. itaque etiam si uiuens sit sanum augmentum non erit continuum, ut exemplo & ratione est manifestatum. Sed tamen hæc non placet Marfilio: nam in primo de generatione questione decimaquarta negat Cō-

metatorē in dicto allegato, & octauo physicorum comment. vigesimo tertio, & dicit, non esse impossibile: & ponit conclusionem in sententia: si uiuum maneat semper sanum, & nutrimentum sufficiens sit debitæ approximatum, possibile est, quod sine interruptione temporis, à principio augmenti usque ad finem, quo non potest amplius crescere augeatur continue, &c. & contentid id probare, causis sufficientibus continue positis, in agentibus naturalibus, continue & sine interruptione ponetur effectus: sed in casu, sufficienter ponuntur cause: ergo, &c. Sed qui tenet doctrinam propositam de mente philosopho, & iuxta Comm. & S. Tho. interpretationem, posset respondere: quod positus omnibus supra dictis, adhuc deest una, scilicet, ratio continue produci-
Cōtra Marfilium.

¶ Tertia conclusio, augmentum in uiuente non est motus continuus, in 3. sensu. 1. non sic, fit augmentum secundum partem ut in tanto tempore continue proportionabiliter acquiratur maior, & maior quantitas: hæc conclusio est Arist. Comm. & S. Tho. in 8. physico. t. 23. ubi assimilatur motum augmenti motui guttarum stilantium, ubi non per quantilibet guttam fit partis lapidis extractio, licet quælibet disponat: & S. Tho. ibidem: non est possibile aliquid augeri continue, ita scilicet, quod quantitas aucti, diuidatur secundum tempus, sic quod in qualibet parte temporis aliquid eius augeatur sed sit dispositio ad augmentum sequentis partis, hæc S. Thom. & ratio est, supposito quod aliàs diximus de mente philosopho. in 6. physicorum quod cuiuslibet rei permanentis, detur primum esse sed quantitas respectu cuius in uiuente sit augmentum, est res permanens: ergo datur primum esse, in sui productione. Sed si motu continuo produceretur non daretur primum esse: quia in omni motu continuo, ut in 6. physicorum probatum est, ante quodlibet moueri, est motum esse: & e contra: ergo impossibile est in motu continuo dari primum sui esse: ergo neque in re acquisita per motum: quia si continue acquiratur, partitur sicut motus & tempus: ergo sicut in motu, & in tempore, non est dare primum, sic neque in re
acqui

3. Conclusio

Aristotel. Comment. S. Thom.

Julianus

Opi. Marfil.

acquisita per motum continuum. Quapropter non est augmentum in viuento motus continuus: & hæc est conclusio cōtra Ioannem de Ianduno in octauo physicoꝝ quaestione septima.

Ad argum. ¶ Ad argumenta: ad primum respōdetur, quod verum esset: si omnia requisita inueniri possent: nam etsi inueniatur interdum ad hoc quod fiat augmentum, non tamen ad hoc quod continuè fiat: licet possit esse, quod causæ sint ad hoc quod sit continua dispositio, ad partem augendam: sed tamen quod semper continuè fiat augmentum, nō potest esse ob dicta, & adducta in probatione conclusionum.

Ad. 2. ¶ Ad secundum dicendum quod hæc propositio quod motus de necessitate sit cōtinuus: non est simpliciter vera in omni motu: si quidem in motu locali verificatur, eo quod spacium sit vere continuum, & continuè acquiritur, quia prius pars minor, vbi, & post maior: sed in augmentatione viuentis, non tenet verum, ob rationes adductas: quia motus, non est ex se quantitas cōtinua, sed continuitatem trahit ex mobili, & ex magnitudine, sicut & diuisibilitatē: vt lib. 6. physico. est probatum. Ideo si mobile esset non quantum, & si res ad quā est motus, non sit acquisibilis continuè, non esset necessarium motum esse cōtinuum, &c.

Ad. 3. ¶ Ad tertium vbi tangitur de motu alterationis vtrum sit motus continuus eodē modo respondendum, & sentiendum de alteratione, sicut & de augmentatione: & sicut non datur motus continuus in augmento, non datur in alteratione, imò nequē secundum partem: quia erit discontinua alteratio, in hunc modum: quod cum alterans sit debitæ approximātū alterabili: Sicut augmentas augmentabili, vt si ignis vasi aquæ pleno, prius per aliquod tempus disponit ipsum ad calorem: & in instanti terminatē tempus debitæ dispositionis, causat calorem tantum quantum potest in illo instanti: & sub illo calore quiescit aqua, donec ignis in tempore immediatē sequenti iterum disponat ad esse magis calidum, &c. & sic semper alterans agit in alterabile, vel producendo, vel disponendo: hæc ad mentem philosoph. & Comment. Ethæc dicta sint in hac speciali speculatione quanuis in præcedentibus pro parte de augmentatione in viuento disse-

ruimus: quia necessariū fuit & clarius & latius tractare.

¶ SPECVLATIO OCTA ua Vtrum rarefactio sit augmentatio.

IDETVR quod **Argum. 1.**

sic. Rarefactio est motus ad quantitatem: sed hic est augmentatio ergo rarefactio est augmentatio. Antecedēs patet pro maiori: quia in rarefactione motus est intelligendus: & non alterationis, quia ad qualitatem: ergo ille qui ad quantitatem est.

¶ **Secundō.** Omnis motus per quem producitur noua quantitas, augmentatio est: sed per rarefactionem producitur noua quantitas: ergo ipsa est augmentatio. Maior est nota. Minor probatur: quia si quantitas a re quanta distincta est, necessariō in rarefactione noua quantitas producta est: quoniam noua extensio partium est.

¶ **Preterea.** Extensio quātitatis correspondet intensiōni qualitatis, & successiōni tēporis, quæ sonat continuitatem: sed intensiō qualitatis, & temporis successiō fit per additionem partis ad partem: ergo & rarefactio erit per additionem: hoc autem est augmentatio: ergo omnis rarefactio est augmentatio.

¶ **In contrarium est** Arif. hic. t. 39. qui ait, **In contra.** quod augmentatio fit aliquo adueniente: at rarefactio nō est aliquo adueniente de nouo.

¶ **Pro solutione considerandum,** quod in **Notan. 1.** ter augmentationem, & rarefactionem, est differentia: sicut inter diminutionem, & condensationem: nam rarefactio fit sine aliquo corpore extrinseco superaddito: & condensatio sine subtractione alicuius extrinseci: sed augmentatio siue propria (vt est viuentium) siue vt vulgo sumitur, non contigit sine additione alicuius extrinseci & subtractione in diminutione.

¶ **Secundō est inquirendum,** quæ res sit **Notans.** raritas, & quæ sit densitas. De quo sunt opinionēs variæ. Est Parisien. opinio, qui tenet, quod raritas, & densitas sunt res de 4. specie qualitatis, quæ continentur sub figura: nam sicut figura est qualitas circa

quantitatem, sic raritas, & densitas.

Opinio. 2. ¶ Secunda opinio dicit, quod raritas, & densitas sunt accidentia quædam, de prædicamento situs, vel positionis. Habent enim se ad modum qualitatum: sed non sunt, sed respectus quidam.

Opinio. 3. ¶ Tertia opinio est quorundam nominatum, qui ponunt quantitatem distingui à re quanta: & dicunt raritatem, & densitatem esse quantitates, quæ acquiruntur, vel deperduntur successiuè in rebus.

Opinio. 4. ¶ Quarta opinio est illorum qui non ponunt quantitatem distingui à re quanta: & dicunt raritatem, & densitatem esse motum localem partium substantiæ rei, quo partes accedunt adinuicem, vel recedunt situali positione, qui motus procedit ex aliqua præcedenti alteratione: ut contingit in aqua quando calefit, quæ fit rara.

Notand. 3. ¶ Vltimò est notandum, quod rarum communiter id dicitur, quod sub multa extensione parum habet de materia: & densum quod sub parua extensione habet multum de materia. Quibus suppositis, est prima conclusio.

Conclu. 1. ¶ Rarefactio propriè fit per nouæ quantitatis generationem, sicut condensatio per deperditionem præteritæ quantitatis. Ista conclusio probatur, supposito quod quantitas sit res distincta à re quanta, ut in prædicamento quantitatis probatum est. Volo dicere, quod quando aliquid rarefit, est acquisitio, & generatio nouæ quantitatis: & quando fit condensatio, est deperditio quantitatis: seu corruptio: quia corpus quod rarum est, magis extendit, quam antè: & dimensio non est res quæ extendit, ut supponimus: ergo oportet quod sit alia de nouo genita. Patet: quia si non est alia de nouo, sed quæ antè, quare non erat extensa, sicut nunc est? Et eodem modo de condensatioe

Conclu. 2. ¶ Secunda conclusio. Cum rarefactio possit contingere per solam generationem partis quantitatis, quæ superadditur præteritæ, & condensatio per partis corruptionem, videtur probabilius quod fiat per generationem nouam totius quantitatis: ita ut tota præcedens corruptatur. In hac conclusioe volumus dicere, quod rarefactio, quæ est (ut dixit prima conclusio) acquisitio nouæ quantitatis, potuit esse per hoc, quod manente prima, supaddita est noua: & intelligibile est hoc: sed dicimus quod melius intelligitur, si dicamus, quod quantitas, quæ erat ut quatuor quæ nunc rarefit, & extenditur ut. 5. non sit per

additionem illius noui gradus, sed per hoc quod definit esse quantitas ut quatuor, & producit tota quantitas ut. 5. sic etiam in condensatione: nam ponendo primum modum, est unum argumentum quod videtur. Nam si manet quantitas ut quatuor verbi gratia, informabat materiam illam, nunc manente eadem materia, iam est ut. 5. ille gradus quantitatis oportet informet aliquam partem materie, quæ antè erat sub aliquo gradu ut quatuor. Tunc sic. Illa quantitas informabat materiam. a. & modo non informat: ergo forma eadem transiuit de materia ad aliam materiam, & de subiecto in subiectum. Propter hoc argumentum dicit Marsilius, esse securius dicere, quod tota præcedens quantitas corrumpitur, & noua de nouo generatur. Sed qui tenet primum modum, quod solum fit productio partis quantitatis, diceret, quod non est transitus: quia illa pars manet in eadem materia, in qua inæquate erat, & informabat

¶ Tenendo quod fiat per generationem quantitatis de nouo, corrupta præterita, oportet concedere, quod quando aqua calefit, noua, & noua corrumpitur quantitas quotidie: & noua, & noua quotidie generatur, usque dum perueniatur ad summam raritatem, quam potest habere aqua. Non enim possunt esse simul duæ quantitates: ob id vna corrumpitur, & alia generatur: & corruptio vnius, alterius est generatio.

¶ Tenendo tamen quod solum fit per generationem noui gradus quantitatis, qui superadditur præexistenti, oportet similitudinem accipere ex intentione, & remissione qualitatum, quæ fit secundum communem opinionem, non penes maiorem radiationem in subiecto, ut schola Thomæ defendit, sed penes additionem gradus ad gradum: & sic solum per contrarium motum alterationis aquæ, per quæ rarefit, nouus, & nouus gradus quantitatis producit: qui superadditur præexistenti: & fit maior continuè: & in condensatione deperditur, & corrumpitur nouus gradus quantitatis: & fit minor. Hunc modum sequitur Petrus Ciruelo, & infert contra Gilbertum Porretanum, omnem formam accidentalem, cuiuscunque sit generis, habere partes extensionis, in quas diuisibilis est: imò & addit habere partes intensiouis. scilicet gradus essentialis latitudinis, ex quibus ipsa constat, & in quos est etiam diuisibilis, & infert, quod cum quantitas continua ponatur esse forma accidentalis, in substantia, & qualitate distincta, debet etiam concedi quod præ-

Argument. magu. 48

Marsil. 1. de gene. q. 5. Solutio. 48

S. Tho. 2. 2. q. 24. art. 5. & 1. 2. q. 2. art. 2.

Ciruelo in suis paradoxis. q. 5. art. 2. con. 3.

Rarefactio per nouam generationem totius quantitatis fit.

q̄ præter partes suæ extēnsionis situales habet partes intensiōnis graduales, & per illas fit rarefactio, & condensatio rei naturalis, qui sunt motus ad quātitatē. Hęc ille.

Gilber. li. 6. principiorū
¶ Dixi contra Gilbertum: quia ipse dicit vnum, quod omnis forma est simplex, & inuariabilis essentiæ, & impartibilis in partes. Quam propositionem plerique Parisiensiū auidius quam pars est, sunt amplexi, vt ibi Ciruelus. De quo infra.

Cōclusi. 3. Ratio:
¶ Tertia conclusio. Rarefactio est propriè motus ad quantitatem. Probatur. Motus quo de per se noua producitur quantitas, est de per se ad quantitatem: sed rarefactio est huiusmodi, vt in prima & secunda cōclusionē probatum est: ergo rarefactio motus est ad quantitatem: sic condensatio etiam ad quantitatem spectabit: quia est deperditio quantitatis: sicut diminutio spectat ad quantitatem. Contraria enim habent fieri circa idem vt ait Arist. 8. Phis. tex. 7. & 5. Ethic. cap. 1. & 4. Meta. tex. 4.

Conclus. 4.
¶ Quarta conclusio. Si in rarefactione, & condensatione attenditur quod partes magis adinucem elongantur, & situantur in rarefactione, & minus in condensatione, poterit dici motus, & sic pertinet ad qualitatem: imò & ad prædicamētū situs. Hoc est manifestum, & probatione nō indiget.

Corolla.
¶ Ex ista cōclusionē sequitur, quod prima, & secūda opinio, quæ à principio sunt positæ, de raritate, & densitate, habet probabilitatem in isto sensu: licet propriè cōsiderantes ipsam raritatem, & condensationem, ad quantitatem motus, & non ad qualitatem debeat dici.

Conclus. 5. Ratio.
¶ Quinta conclusio. Capiendo augmentationem communiter, rarefactio est augmentatio. Patet. Omnis motus ad maiorem quātitatem communiter dicitur augmentatio: rarefactio autem est ad maiorem quantitatem, vt notum est: ergo augmentatio est rarefactio. Maior est Arist. Eodē etiā modo de diminutione respectu cōdensationis: quia vtrobique motus est ad minorem quātitatē.

Conclus. 6.
¶ Sexta cōclu. Probabile est quod rarefactio est magis propriè motus ad quantitatem, quàm augmentatio. Patet. Quanto per aliquem motum magis acquiritur quātitas, tanto ille motus est magis proprius ad quātitatem: sed per rarefactionem magis acquiritur quātitas: quia in ea simpliciter acquiritur totalis noua quantitas. Maior patet, vt in prima cōclusionē dictū est: & in au-

gmentatione propriè dicta viuentium solum acquiritur maior quantitas, per additionem ad præcedentē ab extrinseco. Eodem modo etiā de cōdensatione respectu diminutionis: sequitur ergo, cū rarefactio sit motus ad quātitatē, similiter & augmentatio, quæ rarefactio magis ad quātitatē dicitur motus.

Cōclusi. 7. Ratio.
¶ Septima cōclu. Absolutè dicendū est, augmentationem (quæ propriè in viuentibus est) non esse rarefactionem, neque rarefactionem esse augmentationem. Probatur.

Illa quæ specie differunt, vnum non est aliud: sed rarefactio, & augmentatio specie differunt: ergo vnum aliud non est. Discursus est optimus, & maior nota. Minor probatur: quia species in motibus à termino ad quem sumenda est: sed alius est terminus ad quē in augmentatione, & alius in rarefactione: ergo augmentatio non est rarefactio. Patet. In augmentatione terminus ad quē vel est quātitas illa, quæ ab extrinseco augetur ex cibo nutrimentali, vel totum quod resultat facta tali additione. Et in rarefactione, vel solum est gradus de nouo productus, eductus de potentia materiæ sine additione ab extrinseco, vel est noua totalis quātitas producta: sed ista differunt. Aliud eū est quātitatē augeri ab extrinseco, & aliud eam augeri ab intrinseco. Et tandem patet cōclusio ex Arist. hic. t. 3. 9.

Ad primū.
¶ Ad primum, vt in cōclusionibus dictum. Rarefactio enim augmentatio est: quia ad maiorem quantitatem, vt constat, cum maiorem occupet locum, res rarefacta, quàm ante.

Ad 2.
¶ Ad secundum prima conclusio sufficenter respondet, si quidem intelligere oportet in rarefactione, sicut in augmentatione maiorem quantitatem: quia maiorem occupat locum: imò rarefactio magis propriè est motus ad quantitatem.

Ad 3.
¶ Ad tertium similiter: quomodo intelligi debeat quod in rarefactione sit augmentatio, si quidem non fit per aduentum nouæ quātitatis, vt in augmentatione, de nouo superaddita: at quia in rarefactione totaliter noua quātitas (secundū supra dictā opinionem recitatā) acquiritur, augmentatio in rarefactione est: vt in secūda cōclusionē probatū ex mente Marsilij in primo de generatione qua siene. 15. De materia ista rarefactionis, & cōdensationis, qui uoluerit petent videre Ietū. Cū uelū Darcotem in suis paradoxis, quanta paradox

quaestione quinta, articulo secundo, conclusionem tertia.

* ¶ Aduertendum tamen est Commentatoris fuisse sententia, condensationem, & rarefactionem, sic fieri: vt nulla deperdatur quantitas, neque acquiratur: & Albertus de Saxonia dicit in rarefactione terminum non esse maiorem quantitatem, sed maiorem partium elongationem: & e contrario in condensatione: & sic defendit Comment. & Burleus affirmat, quod per rarefactionem, & condensationem, nulla quantitas acquiritur aut deperditur: sed solum noue relationis, scilicet, maioritas, & minoritas. Augustinus nimphus tamen dicit, motum terminari ad quantitatem maiorem in rarefactione, &c. & differentiam ponit inter augmentationem, & rarefactionem: quia in hac maior quantitas ab intrinseco: & in illa, ab extrinseco: contra has omnes opiniones sunt in conuenientia: quae ob prolixitatem omittuntur, & ideo videtur clarior modus prescriptus, quamuis in via Doctoris Sancti. posset dici & satis intelligibiliter: quod sicut intensio in forma contingit sine productione noui gradus, per maiorem radicationem in subiecto: sic in proposito licet quantitas sit eadem secundum essentiam, in rarefactione & condensatione: tamen vt actuatur, & extenditur materiam potest dare esse, magis extensum vel minus extensum per actionem rarefactionis & condensationis: & rarefactio & condensatio habent terminos oppositos pro vt rarefactio terminatur ad quantitatem non de nouo acquisite, sed vt dat esse materiam magis extensum, & condensatio e contrario in quo tenenda videtur mens Comen.

¶ S P E C V L A T. IX.

Vtrum omne agens in agendo repatiatur.

In hoc libro solet quaeri de actione agentis naturalis, an agatur per contactum: & quia in superioribus dictum est, quomodo oportet quod agens attingat immediate passum, vel immediatione superpositi, vel immediatione virtutis, non ponimus specialem speculationem. Certum e-

num est requiri contactum virtutis, siue agens sit corporeum, siue incorporeum: nam non ageret in passum, nisi attingeret per suam virtutem. Ex quo sumitur illa regula Physica, quod omne agens prius agit in propinquum, quam in remotum: quia virtus eius prius attingit propinquum, quam remotum: nam si contactus non esset requisitus, eo modo ageret in distans, sicut in propinquum: vt supra dictum est.

¶ Oportet etiam praesupponere, quod actione corruptiua nihil agit in seipsum: quia naturaliter intendit suam consistentiam. Item quia nihil potest esse sub eadem ratione, naturale agens, & naturale passum, licet bene subdiuersis.

¶ Etiam est verum, quod simile non agit in sibi simile. A simili enim, non fit passio: nam si agens naturaliter agit, eo agit, vt alii simile sibi passum: si ergo iam assimilatum est, non est vnde sequatur actio: nam si calefactiuum vt quatuor, appliciter alicui passum calido vt quatuor, non fiet aliqua actio, si vniiformiter sunt quatuor illi gradus caloris: quia quod posset calefactiuum, est passum sibi assimilare: sed iam similitudinem est: ergo non erit actio.

¶ Videtur ergo quod agens non patitur in agendo: quia aliquod est mouens, quod non mouetur: & mouere est agere: ergo non omne agens agendo repatiatur. Patet de Deo, qui mouet omnia, & agit: ipse tamen non patitur. Coelum agit, & non patitur ab illis inferioribus.

¶ Secundo. Sensibile agit in potentiam sensitivam, motiundo: & intelligibile, agit in intellectu, & non patitur. Maxime phantasmata, agunt in ipsum intellectum possibilem, producendo species intelligibiles: tamen non patiuntur ipsa phantasmata: ergo non omne agens in agendo repatiatur.

¶ Tertio. Si ita res se haberet, sequitur quod a proportione minoris inaequalitatis fieret actio, quod est contra omnes philosophos, qui pro comperto habent (vt supra diximus) quod semper actio est a proportione maioris inaequalitatis: nam si non est maior virtus in agendo, quam resistentia in passum, non sequeretur actio. Sed probatur quod sequatur. Sit. a. agens in passum. b. A. agit in. b. ergo est maioris virtutis. Rursum. b. agit in. a. quia repatiatur, & a. est maioris virtutis, & b. minoris: ergo a proportione minoris inaequalitatis fit actio, & debilius agit naturaliter in fortius.

¶ In contrarium est Arist. hic. t. 53. & 54. In contra-

¶ Hic

Notand. 1. ¶ Hic notandum, quod actio proprie dicta in qualitatibus primis est, in quibus propria contrarietas inter quas qualitates: iste est ordo: vt in agendo, caliditas sit maxime actiuitatis. Secundū locū tenet frigiditas. In tertio est humiditas, & minoris actiuitatis. In quarto siccitas est. Et experientia compertum est, quod quis in aqua calida intense non potest manum sustinere, etiā ad breue tempus, & in frigida aqua etiam intensissimē frigida potest. Qua ratione in igne non potest quis se conseruare, etiam in breui tempore, & tamen in aqua posset ad tempus aliquod durare, quod non est ex alio, quā eo quod caliditas maxime actiua est, & consumptiua. Inter alias duas, quæ sunt siccitas, & humiditas, quæ dicuntur passiuæ qualitates ab Aristotele. sequenti libr. tex. 8. est etiam in agendo ordo: vt humiditas magis agat: licet sit medicorum opinio, quod humiditas est minoris actiuitatis, & resistentiæ: quia dato siccitatis ignis, in aquam agat, non tollit humiditatem: sed humiditas actiua est: vt aer humectat res etiā sub tecto existentes. Quāuis Calculator teneat oēs qualitates primas esse æquē actiuas, & resiliuas. Hæc opinio sequitur Petrus à Spinoza in. q. de reactione. Et Auicenna. 4. primi. cap. 2. expresse dicit de caliditate, & frigiditate.

Notand. 2. ¶ Secundò notandum, quod in resistendo, in istis qualitatibus ordo e conuerso est: vt qualitas quæ minus actiua est, ipsa sit magis resiliua: ob id caliditas est minime resistentiæ, & frigiditas resistit magis: & supra caliditatem, & frigiditatem, humiditas: & tertio quæ magis resistit siccitas est. Ita que ipsa siccitas, quæ erat minimæ actiuitatis, est maximæ resistentiæ: in quo diuina fulget sapientia, qua mūdus dispositus, & ordinatus est: vt inter ipsa contraria quædam harmonia esse videatur, & correspondentia, in ratione dati, & accepti: vt possint in æquilibrio stare, & durare.

Corolla. ¶ Ex istis sequitur, quod si caliditas agat in frigiditatem, multò fortius aget, quam resistet: & frigiditas si agat in calorem, multò fortius resistet, quā aget.

Obiecto. ¶ Posset quis contra hoc obijcere. Sit caliditas summa vt. 8. quæ resistit vt tria: ex dictis probò quod non possit stare. Ipsa caliditas est virtutis vt. 8. ad agendum, & hæc eadem est virtus qua resistit, & se con-

seruat: ergo erit vt. 8. & non vt tria: non ergo potest stare quod sit maior virtus in agendo, & minor in resistendo: vel oportet ponere duas virtutes in aqua distinctas: vnā ad agendum: aliam vero ad resistendum.

Solutio.

¶ Solutio. Damus quod eadem sit virtus qua agit, & resistit, sed non sequitur quod si sit vt. 8. ad agendum, erit vt. 8. ad resistendum: nam vnus & idem homo est qui videtur habere virtutem vt. 100. ad resistendum, tamen non sic ad agendum habet virtutem, cum sit ipse idem. Sic & potest esse magnæ virtutis in agendo, cum non sit tantæ in resistendo.

Conclu. 1.

¶ Prima conclusio. Aliquod agens in agendo repatiatur. Conclusio est Aristotelis hic text. 53. & 54. & 87. vbi de mixtione loquens dicit, quod quodlibet miscibile agit, & repatiatur. Probatur experientijs. Si quis in manu frigida capiat pomū calidum, sentiet quod in agendo repatiatur: quia diminuitur calor pomi: e contra, si manus sit calida & pomum sit frigidum calor manus remittitur à frigiditate pomi, quod non esset, si caliditas in agendo non repateretur.

Prima ratio

Secunda.

¶ Constat etiam de ferro ignito misso in aquam. Caliditas ferri agit in aquam, & eā calefacit: & rursus frigiditas aquæ agit in ferrum, & eum frigidum reddit: ergo in agendo repassio est.

Tertia.

¶ Tertio. Aqua calida opposita ad frigidam eam calefacit, & ab aqua frigida patitur, & frigescit.

Informa.

¶ Ratio est hæc ad conclusionem. Si caliditas in mixtione generatione non pateretur à frigiditate, nunquam fieret mixtum: sed sit mixtum: ergo oportet quod caliditas in agendo repatiatur. Probatur maior. Caliditas non patitur: ergo manet in suo esse perfecto in generatione mixti: ergo in mixto manet summa caliditas, quæ est in igne: sed hoc est falsum: quia nullo modo forma mixti posset introduci in materia sic disposita: & si introduceretur, non posset durare propter magnam actiuitatem caliditatis.

Conclu. 2.
Aristote. 4.
& 7. Phy. 1.
39. & 71.

¶ Secunda conclusio. Si virtus actiua agētis fuerit fortior in resistendo, quā passiuæ in agendo, vel æquæ fortis, tunc agens in agendo non repatiatur. Patet. Semper actio oportet fiat à proportionem maioris in æqualitatis: quia neque à proportionem

æqualitatis, neque minoris in æqualitatis fit actio: sed quæ est maior virtus in resistentia, quam virtus in agendo, vel æqualis, non est proportio maioris in æqualitatis: ergo non fiet actio: & sic si caliditas agat in aquam, & virtus resistiva caliditatis sit vt. 3. & actiuitas in aqua sit vt duo, vel vt tria, nunquam caliditas agendo in aquam repatiatur ab ea.

Conclus. 3. ¶ Tertia conclusio. Si agens in agendo non fuerit intra spheram actiuitatis passiva, agendo non repatiatur. Volo dicere, cum sit verum, quod omne agens agit ad certam distantiam: vt sua virtus attingat, & tantò quanto fortius, agit ad remotius, vt constat de igne, illud spacium dicitur spheræ suæ actiuitatis, intra quam potest, & extra quam non valet agere. Si ergo contingat quod ignis agit ad distantiam. 5. pedum: quia sua est sphaera, in aquam positam in tali distantia (si tamen aquæ sphaera actiuitatis non est quinque pedum, sed quatuor) aqua non aget in ignem: quia virtus eius non potest attingere: & sic ignis agendo non repatiatur. Hæc conclusio est clara.

Conclus. 4. ¶ Quarta conclusio. Si virtus resistiva agentis debilior fuerit, quam actiua patientis, & aliunde ab alio confortetur, ita quod sit æqualis, vel maior quam sit virtus actiua, agendo non repatiatur. Hæc patet: quia à proportionem æqualitatis, & minoris in æqualitatis non fit actio: si ergo virtus resistiva confortatur aliunde, oportet, quod sit tanta resistentia in ipso agente, quanta erant in patiente ad agendum, sicque non sequitur actio.

Conclus. 5. ¶ Quinta conclusio. In qualitibus primis omne agens in agendo regulariter repatiatur, exceptis casibus in secunda. 3. & quarta conclusionibus expressis. Patet. Illis exceptis, agens est intra spheram actiuitatis patientis, & patiens est maioris virtutis in agendo, quam agens in patiendo: cum ergo à proportionem maioris in æqualitatis sequatur actio, sequitur quod agens agendo repatiatur.

Conclus. 6. ¶ Sexta conclusio. Quauis agens in agendo repatiatur, tamen non in quantum agit patitur, neque in quantum patitur agit. Hic volumus dicere, quod dato ignis per calorem agat in aquam, & rursus aqua per frigiditatem agat in ignem,

non in quantum agit patitur. Patet: quia dato actio, & passio sit vna res (vt dictum est) actio non est passio: sed actio est, vt fluit ab agente, & passio, vt recipitur in patiente: ergo sequitur quod in quantum agit non patitur.

¶ Septima conclusio. Licet sit verum quod omne agens in agendo repatiatur ad sensum supra dictum, in motu locali non tenet verum, quod omne agens in agendo repatiatur. Patet: quia qui mouet, agit, & qui mouet se agit: tamen non repatiatur: quia non ab aere, neque à loco aliquo in quo agit: ergo non qui mouet localiter repatiatur.

¶ Datur ratio differentie motus localis, & alterationis: quia virtus motiua de per se non mouet materiam extrinsecam à qua repatiatur, sed alterans sic. Secundò: quia duo corpora iuxta se posita, possunt alterari motibus contrariis: sed non possunt moueri motibus contrariis: quia sic penetrarent se. Tertio: quia qualitas motiua eodem conatu agit, & resistit: vt tanto conatu grauitas in lapide resistat motui sursum, quanto descendit deorsum, si est extra locum suum naturalem. Oppositum est in qualitibus actiuis: quia caliditas maiori conatu agit in extrinsecam materiam, quam resistat.

¶ Ad primum. Quando argumentaris de Deo, qui agit, & non repatiatur: & de cælo. Respondetur quod conclusio debet intelligi, quando agens, & patiens communicant in materia. Sic Aristoteles. Vnde si angelus agat in corpus, non repatiatur. Et si cælum habeat eandem materiam cum istis inferioribus, non pateretur ab eis: tum quia non patitur peregrinas impressiones, & est incorruptibile: tum etiam quia esset cælum extra spheram actiuitatis istorum inferiorum: ob id eorum actio non posset ad cælum se extendere.

¶ Ad secundum etiam damus quod sensibile agat in sensum, & color in visiuam potentiam: tamen color non patitur quia dictum intelligitur de agentibus in qualitibus primis, per quas fit alteratio. Secundo. Actio agentis non est quodlibet in quodlibet, sed determinatum in determinatum: ob id etiam si color possit agere in visum, non est vnde potentia visiuam agat

Aristo. 3.
Phy. t. 19.

Conclus. 7.

Differentie
inter motum
localem, & al-
terationis.

Ad argum.

Arist. hic. 3.
33.

Ad. 2. 30.

in co

in colorem: quia ipsa actiua non est per naturam, nisi visibilis. Et ad id de intellectu, qui patitur ab intelligibili, & non agit, solutio data est: quia non de tali actione est hic sermo: & sic dicendum de phantasmatis, si agunt, producendo species intelligibiles, si sint illuminata ab intellectu agente, non sequitur quod ipse intellectus agat in phantasmate: quia non est communicatio in materia. De quo infra in tertio de anima.

¶ Tertium argumentum tantum urget, ut ad soluendum, philosophi habuerint diuersos modos excogitandi, quomodo agens in agendo repatitur: qui modi sunt septem, recitati prolixè satis, & omnes impugnati à Marfilio, qui à nobis ob vitandum prolixitatem non ponuntur: statim tamen in dictis, ex quibus soluitur argumentum, ut agens in agendo si repatitur, actio semper fiat à proportionem maioris inæqualitatis: quia licet sit vna, & eadè virtus qua agit, & resistit, aliter tamen agit, quam resistit: & sic in quantum agit à proportionem maioris inæqualitatis est actio: quia exuperat virtus actiua resistantiam patientis: sic quando agens patitur à patiente, virtus actiua patientis exuperat resistantiam agentis: unde actio fit à patiente, à proportionem maioris inæqualitatis, ut dictum est.

¶ Si tamè quis teneret modum quintum, quem ponit Marfilius, facile solueret argumentum. Dicit enim illa opinio, quod vna qualitas actiua non stat sine alia: sicut frigiditas non stat, quin stet cum humiditate, aut siccitate: & quauis illæ essent æquales in latitudine, tamè essent inæquales in actiuitate. Si ergo dicunt, quod si ignis agat in aquam, caliditas remittit frigiditatem aquæ: tunc humiditas aquæ reagit, remittendo siccitatem ignis: & tunc ex consequenti per modum sequelæ remittitur caliditas eiusdem. Ex quo patet quod caliditas agit in frigiditatem, & humiditas in siccitatem: & sic fortius agit in debilius, cum caliditas sit fortior frigiditate, & humiditas siccitate. Hæc ibi.

¶ Sed silètio transeundum non est, opinione fuisse Calculatoris, quod nullum agens in agendo repatitur, quauis declarât eum in isto sensu, ut nullum agens pro eodem tempore pro quo agit, repatiatur secundum eandem partem qua agit: sed bene secundum aliam. Dicit quod illa propositio famosa: qualitas quæ toto magis actiua, est minus resistiua, esse fal-

sam, & e contra, Credit Calculator, & defendit omnem qualitatem tanto esse actiuam, quanto resistiuam: & quod si debet poni disparitas in actiuitate, & resistantia, latitudo resistantiæ est maior, quam latitudo actiuitatis. Quod probat: quia latitudo actiuitatis cuiuslibet rei est data ad producendum sibi simile: & latitudo resistantiæ ad se conseruandum: sed intimius est cuiuslibet rei se conseruare, quam sibi simile producere: ergo maior est latitudo resistantiæ, quam actiuitatis.

¶ Secundò. Supposito quod actiuitas attendatur penes multitudinem formæ, probat quod tanta actiuitatis sit caliditas, sicut frigiditas, & e contra: & sic de resistantia, quia caliditas, ut 8. tantum agit, & resistit, sicut frigiditas ut 8. Patet. Illa quæ æqualiter habent de forma æqualiter habent de actiuitate, & resistantia: sed frigiditas ut 8. & caliditas, ut 8. sunt huiusmodi: ergo sunt eiusdem actiuitatis, & resistantiæ. Facile soluntur ista argumenta, stando in opinione communi.

¶ Ad primum dicendum, quod de natura particulari loquendo, magis est se conseruare, quam simile producere: sed non de natura vniuersali. Et ad secundum negatur: quia stat quod vna forma sit viuacior alia in agendo, etiam si qualitates sint in eodem gradu: & sic forma ignis cum caliditate ut 8. viuacius agit, quam forma aquæ cum frigiditate ut 8.

¶ Sufficiat hæc insinuasse, ut intelligamus varios opinandi modos. Alia legantur apud authores.

¶ SPECVLATIO. X.

Vtrum mixtio sit possibilis.

Idetur quod non. Si esset possibilis, vel fieret naturaliter, vel violenter: sed nullo istorum modorum. Non violenter, quia non esset mixtum res naturalis, neque naturaliter illa quæ concurrunt ad mixtum conuenirent: sed videmus quod mixtorum generatio est naturalis: ergo ipsa mixtio non est violèta. Et probo quod non sit naturalis. Ad mixtionem concurrunt ignis: ergo oportet descendat ad locum vbi sit mixtio, scilicet, ad terram: sed igni descendere non est naturale, sed potius contra naturam: ergo mixtio non est naturalis.

R 5 ¶ Secundò

s. Tho. 1. p. 4. 85.

Marfil. 1. de gen. q. 16. art. 3. Ad 3. 1. solutio.

Posterior solutio.

Opini. Calculatoris Augu. Nimph. 3. phy.

Ratio prima Calculi.

Ratio. 2.

Ad primū.

Ad secundū.

Argumentū.

Argumē. 1. ¶ **Secūdo.** Si mixtio esset possibilis, vel esset ipsis ex quibus fit mixtio integris manentibus, vel cōminutis, & diuisis: sed nullo modo istorum est: ergo non est possibilis. Non ipsis integris manentibus: quia res quæ constaret vna non esset, sed plures: & neque in vna specie, sed in pluribus esset. Item. Neq; mixtum haberet formam substantialem, sed accidentalem, cum adueniret enti habenti esse completum: imò esset plura completa. Neque potest esse ipsis comminutis, & diuisis: quia vel diuiderentur tantum quantum sunt diuisibilia, vel non: sic sic: ergo continuum esset actu diuisum. Quòd si non diuiduntur: ergo non est vera mixtio: quia ad huc partes diuidi possunt.

Argumē. 3. ¶ **Tertio.** Si mixtio est possibilis, vel erit partibus iuxta positis, vel penetratiue se habentibus. Non primo modo: quia illud non est mixtio. Nec secundo modo: quia esset corporū penetratio, quod repugnat.

In cōtrariū. ¶ In contrarium est Aristoteles hic, tex. 88.

Notand. 1. ¶ Pro solutione notandum primò, quòd mixtio tripliciter contingit: vno modo, quando fit ex pluribus integris, & perfectis, diuersis specie: ipsis tamen integris manentibus: vt domus constat ex lapidibus, & lignis. Secundo modo, quando aliquid fit ex aliquibus imperfectis: ipsis remanentibus integris: vt ex materia, & forma substantiali constituitur vna res naturalis: ipsis partibus integris manentibus. Tertio modo contingit, quando aliquid ex pluribus integris fit, ipsis non manentibus integris. In presentiarum non est sermo de mixtione primo modo: quia illius ad artem potius quam ad Physicam disciplinā spectat cōsideratio. Nec est hic locus tractandi de mixtione secundo modo, quæ est ex materia, & forma, quia de hoc in primo, & secundo libro Physicorum, vbi locus proprius est, sed de tertio modo mixtionum in presentiarum loquendum, quādo multa concurrunt ad constituendum vnum, ipsis non manentibus integris, ad modū quo dici solet in generatione cuiuslibet mixti, elementa misceri, & conuenire, vt ipsis corruptis secundum partem cōstituant, & componant aliquam rem naturalem, quam in presenti vocamus mixtū. Vtrum ergo hæc mixtio sit possibilis.

Notand. 2. ¶ Hæc mixtio potest esse dupliciter, vno

modo, per iuxta positionem partium, vel penes penetrationem ipsarum. Primo modo: vt aqua aquæ miscetur, & lana lanæ. Secundo modo, quando mixtio fit, vt quælibet pars mixti sit mixta. Et hoc dupliciter: vno modo, in homogeneis, quādo omnes sunt partes eiusdem rationis: alio modo in eterogeneis: vt in animalibus perfectis, in quibus sunt caro, ossa, & nerui. Adnotatis igitur ijs, fit prima conclusio.

¶ Mixtio omnibus illis tribus modis in primo notabili positis est possibilis. Patet. Dominus componitur ex pluribus integris, integre manentibus, & lapidum aceraus: & constat res naturalis ex materia, & forma, & ex rebus distinctis, imperfectis, integre manentibus: constat etiam mixtio ex pluribus, integris manentibus, non tamen formaliter, de qua est sermo, vt patet in quolibet mixto.

¶ **Secundo.** In quolibet mixto videmus esse plura differentia, ibi contenta virtute, oportet ergo intelligere mixtionem fuisse ex illis pluribus: quod si est: ergo ipsa est possibilis: nam quod non est possibile, nunquam est.

¶ **Secunda conclusio.** Mixtio proprie, de qua hic loquimur, fit ex ipsis quatuor elementis adiuicem agentibus, & patientibus. Probatur ex Aristote. Et ratio est. Ex illis componitur mixtum, in quibus resoluitur: sed mixtum omne perfectum quando corrumpitur, in quatuor elementa resolui videmus: ergo ex ipsis quatuor componitur. Patet: quia aliquid in terrā abiit: aliud in aquam, & sic de alijs elementis, licet non ex æquo percipiatur, propter vnum, quod prædominans est in quolibet mixto.

¶ **Tertia conclusio.** Mixtum quod ex elementis generatur, non propria virtute elementorum generatur. Probatur. Nunquam effectus suam causam excedit: neque causa se potest extendere ultra suam virtutem, sed mixtum, quodcumque sit illud, perfectius est quocumque elemento, & omnibus simul: ergo non possunt elementa causare tale mixtum. Maior est nota, & ab omnibus recepta. Minor probatur. Forma substantialis viuens longè præstantior est quolibet elemento: imò & quælibet etiam alia forma substantialis excedit: quia propter vnumquodq; tale, & illud magis: cum ergo elementa ipsa propter mixta sint, oportet ipsa mixta sint perfectiora

Conclus. 1.
S. Tho. 3. p.
q. 2. art. 1.
Prima rō.

Secūda ratio.

Cōclusio. 2.
ratio.

Conclus. 3.
ratio.

Aristote. 1.
potest. t. 5.

Alia: quia semper imperfecta ad perfecta ordinantur.

Ratio. 1.

¶ Præterea. Si mixtū generaretur ex elementis, nullo modo fieret. Patet. Omne agens naturale producens, sibi simile producit, & non alterius speciei: si ergo elementum ageret producendo, elementum produceret: sed non fit elementum, sed mixtum, quod non est aliquod elementorum, neque omnia simul: ergo nō generatur ab aliquo, nec ab omnibus simul: quia solum possent elemētum facere, vel aliquid quod elementorum solum haberet naturam.

Conclus. 4.

¶ Quarta cōclusio: Forma mixti ad cuius constitutionem concurrunt elementa, nō ab idea (vt Plato) neque à datore formarū (vt Auicenna) neque ab aliquo elementorum, neque ab omnibus simul, sed principaliter à Deo, & à virtute seminali tanquā à causa secunda est. Hic intendimus dicere, sicut Aristote. & alij, quod elementa omnia concurrūt ad mixtum componendū: ita quod forma substantialis mixti non sit ab ipsis, neq; (vt dixit Plato) ab idea. Quod elementa concurrant patet: quia mixtum generatur: & non nisi per alterationem præuiam qualitatum actiuarum adinuicem: ergo ipsæ qualitates concurrunt: sed non cōcurrunt, vt sunt in se: ergo concurrunt, vt sunt in aliquo tanquam in proprio subiecto: sed proprium istarum qualitatum subiectum elementum est: ergo ipsa elementa concurrunt. Ignis enim sibi deputat calorem, & siccitatem: aër, humiditatem, & caliditatem: aqua, humiditatem, & frigiditatem: terra, frigiditatem, & siccitatem.

Plato. Auicenna.

Ratio. 1. p.

¶ Quod nō sit forma mixti ab idea (vt Platoni tribuitur) patet: quia illa opinio de Ideis separatis (in sensu quo Aristoteles impugnat Platonem) cantilina sunt, vt dicit ipse. Quod non à datore formarū (vt Auicenna posuit) patet: quia non agit dator ille in passum: & formæ essent ab extra, & non educerentur de potentia materiæ: quod solum de anima rationali cōceditur: sequitur ergo quod sit à Deo mediante agente naturali, siue sit semen, vel aliquid aliud concursens cum Deo.

Elemētōrū qualitates primæ.

Ratio. 2. q. Aristote. 1. Ethic. 6.

¶ Quinta conclusio. Cum ad mixtionem proprie non sufficiat sola iuxta positio, neque detur dimensionum penetratio, generatio vererequisita est, & sic alicuius corruptio. Probatur quod non sufficiat partium appositio, quia domus diceretur mixtum: &

Aristotel.

Cōclus. 5.

Ad mixtionem propriam generatio, & corruptio requisita est.

¶ Huius ratio potissima signari potest, quia nunquam mixti generatio est, nisi per

compositio eius diceretur mixtio proprie: & similiter aqua cui additur alia, & ei apponitur diceretur mixtum, cum tamen maneat elementum: ergo ad mixtum, & mixtionem non sufficit talis appositio. Neque est dimensionum penetratio, vt constat: ergo erit mixtio per hoc q̄ miscibilia (qualia sunt elementa) agunt adinuicem, & repatiuntur. Et tandem ex illa actione corrumpuntur ipsa elementa: vt non amplius maneat elementa ibi: ad quorum corruptionem sequitur mixti generatio, quia sequitur materiæ debita dispositio, de cuius potentia forma educitur.

¶ Sexta conclusio. Licet quatuor elementa dicantur concurrere ad mixti generationem, ad causandam mixtionem, non tamē est requisitum quod semper quatuor formaliter concurrant, sed sufficit virtute concurrant. Hæc sit declaratiua secundæ: nam videmus quod aliqua generantur mixta: sed non apparet quomodo ibi concurrant formaliter quatuor elementa: sicut in aëre generantur ranæ, cum sit rana mixtum: & ibi non videtur formaliter terra, neq; aqua: imò neque quod ignis concurrat: ergo nō ad omnē mixtum est necessarius iste concursus formalis. Quod rana ibi generetur, patet in pluuiâ, quando solent cadere. At quod ibi sit concursus virtualis, patet: quia ibi est materia ex qua generatur mixtum. Et quia ipsa non erat sola, sed habebat mixtionem, & virtute, elementa habebat propter qualitates illas primas, quæ deputantur elementis, & ipsa est mixti generandi materia, de cuius potentia forma substantialis educitur, oportet dicere quod virtute, ad generationem concurrunt omnia, licet non formaliter.

Cōclus. 6.

¶ Ex hoc patet solutio ad dubium, quod solet nonnullos torquere, quomodo est possibile, quod si mixtum in visceribus terræ generetur, ibi concurrat ignis, qui in supremo loco est, in cōcauo lunæ: nam oportet quod faceret per singula momenta descensum ad terræ interiora, cum quoti die ibidem mixta misceantur, & generentur. Oportet ergo dicere virtute concurrere, & ibi agere virtutem solis, disponendo talem materiā aptam formationi mixti: & sic vno, vel duobus concurrentibus formaliter, virtute, concurrunt alia.

¶ Huius ratio potissima signari potest, quia nunquam mixti generatio est, nisi per

Ratio quod elementa concurrant.

si per

si per alicuius corruptionem; & nunquam corruptio, & generatio, sine præuia alteratione, vt supra dictum est: sed alteratio non nisi per qualitates primas contingit: caliditatem, frigiditatem, & siccitatem: sed hæ omnes qualitates primæ sunt, quas ipsa elementa sibi deputat per naturam, per combinationem certam, de qua diximus, & dicemus: ergo sequitur esse verum, quod omnia elementa concurrunt, vel actu, vel virtute.

¶ Et quidem in terra etiam ignis qui ibi generatur poterit concurrere, & ibidem aqua, & aer. Neque est difficile intelligere in aëre, etiam in media regione, locum aquæ, humidum eleuatum. Et exhalatio sicca ter-
restris ibi est etiam, quæ vicem habet terræ. Et ignis ex calido exhalationis potest esse: imò non esset dissonum natura dicere, quòd ignis descenderet ad mixti generationem: quia hanc seriem perpetuæ generationis natura vniuersaliter intendit.

Et sicut ob vacuum vitandum graue ascendit: & leue descendit, sic dicitur motus ille naturalis secundum naturam vniuersalem, qui contingit in mixtorum generatione. Sed si non placet, quòd virtualiter concurrat dixisse sit satis.

Nota.

S. Tho. 2. 2.
q. 65. art. 1.
ad primū.

¶ Septima conclusio. Non solum mixtum mixto, sed multa mixta possunt commisceri ad vnius generationem. Probatur quoad primam partem: quia ex mixto fit mixtum: vt in illis quæ ex feminis propagatio-
ne contingunt, & innumeris alijs: vt ex pane corrupto generantur vermes.

Ratio. 1. p.

¶ Secunda pars patet: quia duo, vel plura mixta possunt habere contrarietatem qualitatum adinuicem agentium: vt in elementis intelligimus: poterunt ergo adinuicem agere, & repati, & corrumpi: vt corruptis ipsis, fiat vnius mixti generatio: ergo ex mixtis fit mixtum. Patet in metallis, quæ miscentur, & in liquoribus, qui etiam miscentur.

¶ Et quidem ars miscet mixta diuersa, vt nouam videatur fecisse speciem: sicut patet in metallarijs. Et medici ex multis tiriacam componunt, quæ nouam speciem, distinctam ab omnibus ex quibus componitur, videtur habere. Cum ergo ars imitetur naturam in quantum potest, sequitur quòd per naturam mixtum ex mixtis possit componi. Et quidem non esset alienum à Physica disciplina dicere, quòd

Aristote. 2.
Phy. te. 2. 2.
& 79. & 4.
sect. t. 2. 8.

ars adiuuet naturam: sic quòd applicet actiua passiuis, quibus ordinatis, speciem producat, quam non produxit: sicut in tertia specie quæ fit ex commixtione duorum diuersæ speciei: vt in mela generatione ex quo, & alina, vel econtra. Hoc ingeniauit ars hominum: & applicatis ipsis actiuis passiuis natura operatur: quòd sine tali artis adiumento non esset operata, quantumvis natura ipsa perfecta dicatur: non quia actu omnem speciem producibilem produxerit, sed quia habet virtutem ad id, cum cœlum virtute contineat omnia mixta quæ sunt, & de nouo fieri possent.

Quòd ars possit speciem producere.

¶ Ultima conclusio. Mixtum potest simplici corpori misceri, & simplex potest mixtum inanimatum augere, tamen non potest animal nutrire, aut maius reddere. Quòd mixtum misceatur simplici, patet in pane, qui fit per artem quando aqua tritico, vel farinæ miscetur. Quòd possit augere, patet de gutta aquæ, si apponatur do-
lio vini. At quòd animatum non nutriat, neque augeat, est sensus, quòd animal ex aliquo puro elemento non potest capere nutrimentum: & ex aëre, vel terra, vel aqua non potest: quia nimia dissimilitudo est simplicis ad animal: & cum nutrimentum debeat fieri in fine simile, non potest esse ex eo nutritio, neque augmentatio. Nec obstat de Chameleonte, de quo dicitur, quòd aëre viuat, & nutriatur, & de illis qui terram comedunt, & aquam bibentes durant: quia si ita est, quòd ista nutriant, erit non ratione puri elementi, sed mixti: quia elementa apud nos, non sunt in sua naturali dispositione, & puritate.

Cōclusi. 8.

Ratio. 1. p.
Ratio. 2. p.
Ratio. 3. p.
Simplex.

¶ Ad primum dicendum, quòd mixtio non est violenta, vt violentum proprie sumitur id, quòd contra naturam est: nam licet fit aliqua mixtio non consueta, vt est illa quæ per artem, tamen nulla dicitur esse violenta, etiam si mixtio sumatur pro alteratione, quæ est via ad ipsam mixtionem, sed naturalis: sicut calidum naturaliter calefacit. Si mixtionem capiamus pro generatione ipsius mixti, respectu agentis primi, & principalis (vt est Deus, & cœlum) illa mixtio non solum non est violenta, sed neque casualis: quia intenta est, licet respectu elementorum, ex quorum actione, & passione mixtum generatur, ipsa generatio dicatur casualis, etiam si sit naturalis. Dicitur casualis, quia nullum elementum

Pli. lib. 8. c.
33. & libr.
28. c. 8.

Ad argum.

Mixti generatio respectu elementorum casualis dicitur potest.

elementorum intendit mixtum generare, sed aliud elementum ad se conuertere: quia omne agens ad assimilandum sibi passum agit. Veruntamen mixtio dicitur violenta, respectu ipsorum miscibilium, quæ corumpuntur. Et cum quælibet res naturaliter appetat suam conseruationem, sequitur quod sit violenta sua corruptio, quæ necessariò præcedit generationem mixti.

Ad secundū. ¶ Ad secundum dicendum quod mixtio fit ex ipsis elementis, vt declaratum est, non integris manentibus, sed corruptis potius, solum tamen sequentium virtutem per seueratibus: vt in secundis speculatione explicabitur, & sic non est resultans aliquid elementum, neque quatuor simul. Et fit commixtio talis, quæ sufficiat ad corruptionem elementorum, & ad generationem mixti. Et non fit per partium penetrationem, neque per appositionem, sed per corruptionem illorum quæ concurrunt. Sic patet solutio ad 3.

¶ SPECVLATIO. XI.

Vtrum elementa manent in mixto formaliter.

QUIA de mixtione dictum est, quomodo elementa sunt quæ concurrant ad mixti generationem, vtrum ipsa manent formaliter, oportet ex proposito examinare.

Argumē. 1. ¶ Videtur quod sic, ex Aristotele, qui ait, **Aristote. 7.** Elementum est quo componitur aliquid **Met. tex. 4.** in existenti indiuisibili specie in aliam speciem: ergo de ratione eius est, quod maneat sine diuisione: & sic manet formaliter.

Argumē. 2. ¶ Item. Id manet in mixto realiter, in quæ resoluitur, quando corrumpitur: sed resoluitur in elementa, si non in omnia, saltem in aliqua: vt ad sensum patet: ergo sequitur quod elementa formaliter manent in mixto.

Argumē. 3. ¶ Vltimò. Si elementa non manerent in mixto, sequeretur quod mixtum non moueretur ad motum elementi prædominantis. Consequens autem est contra Aristot. **Aristote. 1.** **cœl. tex. 17** ergo elementa manent in mixto: si non

omnia, saltem quod prædominatur.

¶ In contrarium est: quia si manerent elementa formaliter, in vno subiecto essent simul plures formæ substantiales, non facientes vnam.

¶ Pro solutione notandum, fuisse varias opiniones de hoc, sicut superius diximus. Prima est Auicennæ dicentis, quod manent in mixto. 4. formæ elementorum, sine aliqua remissione, & simul etiam manet forma mixti, ratione cuius dicitur mixtum.

¶ Alia opinio est Commentatoris dicentis, quod formæ elementorum substantiales manent in mixto simul cum forma eiusdem mixti, sed remissè, & non intensè, vt sunt in ipsis elementis.

¶ * Et considerabis quod comē. in primo de genera. com. vlti. tenuit cum Auicennæ. sed 3. de cœlo. com. 67. pœnitens recessit ab eo, & cōmentistę dicunt, id nō esse mirū, quia in iuuetute cōmentatus est libros de generatione, sed libros de cœlo in senectute.

¶ Tertia opinio dicit, quod elementa non manent formaliter, quoad suas formas substantiales, neque secundum esse remissum, neque intensum, sed solum virtualiter, quantum ad qualitates primas, quæ sunt in ipsis elementis: & manent quidem tales primæ qualitates in mixto, sed remissè.

¶ Quarta opinio dicit, quod non manent formaliter, sed virtualiter: verū non eo modo quo præcedens dicit opinio, sed manent virtute: quia manent in mixto duæ qualitates: vna quæ est media inter actiuas, scilicet, inter caliditatem, & frigiditatem: altera quæ est media inter siccitatē, & humiditatem.

¶ Quintā possumus superaddere, & sic quæ dicit, quod elementa sic manent in mixto formaliter, quod mixtum nullam habet aliam formam, quam illam proportionem, & habitudinem istarum formarū elementorum: vt pro forma illi hoc sit. Ad elucidandā veritatem prædictarum opinionum primam conclusionem assigno.

¶ Nullo modo in mixto manent elementa, vt ponit præcedens quinta opinio: sic quod nulla sit alia forma mixti, nisi proportio illarum formarum. Patet. Mixtum verè est mixtum, & in certa specie constitutum: oportet ergo hoc sit per aliquam formam substantialem: at per opinantem nulla est: nisi elementorum formæ: ergo in aliqua specie elementorum ponetur, vel in omnibus. 4. simul: sed hoc non est dicendum

In cōtrariū.

Prima opi. Auicennæ.

2. Opinio. Cōment. 3. cœ. tex. 47. & 67.

3. Opinio. Marh. & Cō. preo. in. 2. dist. 15. S. Tho. p. p. q. 76. art. 4. ad 4. Idē Scot. in 2. dist. q. 1. Fr. Gregor. eadem dist. & Herucus.

4. Opinio:

Opinio. 5.

Cōclusi. 1.

Prima rō.

endum: quia solum essent. 4. species rerum, & non amplius: ergo dicendum est, quod mixtum habeat suam propriam, & distinctam formam.

Ratio. 2. ¶ Ad idem. Si mixtum constitueretur in certa specie (in casu posito) esset ratione illius proportionis, vel habitudinis formarum elementorum: sed non propter hoc: quia nihil constituitur in specie, nisi per id quod habet quidditatem, & essentiam. Et si est substantia, constituitur per formam substantialem: & si accidens, per accidentalem: sed mixtum ponitur in genere substantia: ergo per formam substantialem: sed talis proportio, & habitudo forma substantialis non est, sed accidentalis: ergo mixtum non habet esse per eam.

Cōclusi. 2. ¶ Secunda cōclusio. Non manent elementa in mixto formaliter simul cum forma mixti, sicut dicit prima opinio, quæ est Avicennæ. Patet. Sequeretur quod in aliqua re naturali (qualis est mixtum) sunt plures formæ substantiales formaliter, quod repugnat: ut sæpè dictum est. Quod sequatur, est compertissimum. Sed repugnantia eò clara est: quia cum quælibet res per formam substantialem constituatur in specie, esset mixtum illud (ut argumentabamur) in quinque speciebus, scilicet, ratione mixti in certa specie mixtorum, & ratione formæ substantialis ignis in specie ignis, & sic de alijs: quare mixtum verè esset ignis, & aqua. Quod si neges, eò quod illæ formæ non se habent ut totales, ut quælibet constituat unum, iam sequitur quod non manent formaliter, eo modo quo in ipsis elementis, in quibus quælibet sufficit denominare ipsum, sicut & dat esse tale.

Ratio. 1. ¶ Præterea. Sequeretur quod in omni generatione mixti fieret aliquid per accidens, & non simpliciter. Patet. Id dicitur fieri per accidens, quod advenit iam habenti esse completum: sed mixti forma advenit habenti esse ignis & aquæ: hoc autem est absurdum in Physica disciplina: ergo nullo modo potest hæc opinio Avicennæ defendi.

Ratio. 2. ¶ Præterea. Sequeretur quod in omni generatione mixti fieret aliquid per accidens, & non simpliciter. Patet. Id dicitur fieri per accidens, quod advenit iam habenti esse completum: sed mixti forma advenit habenti esse ignis & aquæ: hoc autem est absurdum in Physica disciplina: ergo nullo modo potest hæc opinio Avicennæ defendi.

Cōclusi. 3. ¶ Tertia conclusio. Elementa non manent formaliter in mixto cum remissione aliqua formarum, eo modo quo tenet. 2. opinio, quæ est Commentatoris. Probatur. Formæ elementorum substantiales non sunt intermixtæ, neque remissibiles: quia si sic: ergo & mixtorum substantiales formæ: quod est falsum,

quicquid alij dicant. Consequentia probatur. Quia ratio quæ de elementis cōcludit posse, quatum ad formam substantialem intendi, & remitti, cōcludit de mixtis.

¶ Probatur etiam sicut. 2. conclusio. quia si remittuntur: cum tamen maneat formaliter, & semper maneat species: mixtum esset ex æquo in pluribus speciebus: quia in specie propria ratione suæ formæ, & in speciebus elementorum, ob formam ipsorum substantialem esset.

¶ Quarta conclusio. Formæ elementorum non manent formaliter in mixto, neque in esse intenso, neque in esse remisso. Patet. Si ibi remaneret, in corruptione, non fieret resolutio usque ad materiam primam, omni forma substantiali destituta, quæ in corrupto erat. Patet: quia semper manent formæ elementorum, quæ fuerunt sub utroque termino in genito: sicut erant in corrupto.

¶ Item: quia forma mixti, actu existenti adveniret, quod repugnat, ut dictum est.

¶ Quinta conclusio. In mixto non manent elementorum qualitates in esse intenso, sicut sunt ipsis elementis. Hic volo dicere, quod non solum formæ substantiales elementorum non manent formaliter, sed neque accidentales formæ eorum (quales sunt qualitates primæ) manent in illa intensioe in mixto. Hæc est Aristotelis. hic: quia si sic: ergo in mixto essent elementorum qualitates in summo: ut calor in summo, & frigiditas in summo, sed hoc est falsum: quia sic non potest mixtum consistere: nam cum calore citra summum non potest permanere, neque cum frigiditate distante à summo: ut experientia constat: non ergo manent ibi qualitates illæ primæ in gradu quo in ipsis elementis sunt.

¶ Item. Si in mixto manerent qualitates in illo gradu (cum à simili non sit passio) nunquam mixtum à calore pateretur, etiam intenso, neque à frigore: sed hoc constat esse falsum.

¶ Sexta conclusio tenenda. Elementa manent in mixto in virtute, seu virtualiter. Hæc est Aristotelis. & omnium philosophorum. Omnes enim concedunt quod elementa manent in mixto: nam qui dicunt quod formaliter manent, à fortiori dicent quod manent in virtute: quia si id quod minus videtur in esse inest, & id quod magis videtur inest: si formaliter manent elementa in mix-

Ratio. 2.

Conclusi. 4

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Conclusi. 5.

Aristot. hic
text. 1. 1.
Prima rō.

Ratio. 2.

Conclusi. 6.
Vide, Marf.
in. 2. de ge-
ner. q. 13.
Aristot. 2.
Topic. c. 4.

in mix-

in mixto, quod minus videtur, à fortiori manebunt virtute. Et qui negant elementa manere formaliter in mixto, non negant, quin virtute sint in eo. Vide Egidium quolibet. 4. quæst. 11.

Egidius.
Ratio.

¶ Probatur conclusio. In omni effectu continetur causa: sed mixtum est effectus elementorum: quia ex eorum actione, & reactione adinuicem fit mixtum: ergo elementa continentur in mixto: & non formaliter, vt probatum est: ergo virtute. Maior est nota. Et quod elementa sint causa mixti patet: quia si non essent, nullum mixtum fieret, vt Aristotel. & omnes fatentur.

Aristo. hic.

* ¶ * Hæc conclusio est etiam Scoti in. 2. distinctio. 15. quæstio. 1. Et Gregor. ibidè, & Heruei ibidem, & Capreo.

Dubium.

¶ Dubium hic declarandum restat: quomodo dicantur esse virtualiter elementa in mixto. De quo est duplex modus. Quidam communitis: vt citat Marsil. qui ait manere, quia manent qualitates elementorum in eadem specie, sed in esse remisso. Itaque in mixto manet caliditas ignis, sed remissa, & frigiditas aquæ, etiam in remisso gradu, & sic de alijs duab⁹. Et ob id in mixto sunt 4. illæ qualitates primæ in tali gradu vt possunt consistere, & sic virtute manent elementa: quia manent istæ qualitates.

Marsil. 1. de
gene. p. 2.
art. 2. conclusio. 2.

S. Tho. p. p.
q. 76. ar. 4.
ad. 4.

¶ Alij dicunt (& est. 4. opinio. in quarto loco citata) quod manent virtute, seu virtualiter elementa, per hoc quod manent solùm duæ qualitates mediæ, quæ differunt specie à qualitatibus elementorum: sed ipsæ qualitates, eò quod mediæ, & rationem participant extremorum, virtute continent omnes. 4. qualitates primas, quæ sunt formaliter in elementis. Et secundum hæc considerationem elementa dicuntur esse in mixtis virtute.

¶ Vterque modus fateor quod intelligibilis sit, sed non caret scrupulo, eò quod agens naturale producus naturaliter sibi simile in specie, relinquit in effectu qualitates, & tamen non dicitur esse in eo, sicut elementum dicitur esse in mixto. Et dubium non est, quin in effectu sit aliqua caliditas agentis, & aliqua frigiditas, & sic de alijs qualitatibus: verum non dicimus sic, generans est in genito: sicut dicimus, elementum est in mixto. Aliquid ergo peculiare est in eis, quod non in cæteris est mixtis. Quapropter videtur dicen-

Modus quo
elementa sunt

dum (sicut in primo Physicorum diximus) in mixto, quod forma educitur de potentia materie, per hoc solum: quia materia est in potentia, vt subiectum sit recipiens formam: & sic dicatur esse in ea sicut in subiecto. Sic aliquo modo dicamus esse elementum virtute in mixto: quia mixtum non potest constare, nisi ex elementis, tanquam ex materia ex qua fiunt omnia. Et quia actio elementorum adinuicem per qualitates primas, quas sibi vendicant, naturaliter est in causa quare mixtum fit, dicuntur esse elementa in eis. Et quia dato agens aliud mixtum, sit causa mixti: tamè quia illud tale agens non nisi per qualitates agit, alterat, & mouet ad generandum mixtum, quæ sunt propriæ elementorum, non dicitur mixtum agens, esse in mixto genito: sicut elementum, dicitur esse in eo: quia in omni actione inferioris, præintellecta est superioris, & primi, actio: & quoniam ad illud mixtum, quod nunc causa est, actio elementorum fuit præsupposita, & tãdem ad ipsa prima elementa est deueniendum, quæ alterant, & mixtum causant ex sua adinuicem actione, & repassione.

Nota Intellectum
ligentiam.

S. Tho. 1. 2.
q. 9.

Dicitur igitur esse elementum virtute in mixto, quasi intelligamus virtutem illius velut primi mouentis, & causantis in genere miscibilem in effectu esse. Et sic intelligendo, non est opus ponere quod id sit, quia manent qualitates elementorum remissæ, vel quia manent illæ qualitates mediæ: quia dato non manerent qualitates primæ, sicut manent, adhuc esset verum dicere in isto sensu, elementa manent in mixto in virtute: quia mediatè, vel immediatè mixtum est ratione elementorum: vel quia materia sunt mixti ipsa elementa: vel quia qualitates elementorum sunt quæ alterauerunt admixti generationem. Cui non placet iste modus, placeat communis ille, quod manent, quia qualitates manent, licet in esse remisso.

¶ Ad primum dicendum, quod ibi Aristoteloquitur de elemento, id est de materia, & forma substantiali, quæ sunt (vt in principio Physicorum disputatum est) principium rei naturalis. Et forma non est ex alia forma, neque materia ex alia materia, & ipsa manet integra, & perfecta in re naturali: sed non sic de elementis, quæ solùm manent virtute.

Ad argum.

¶ Ad secundum

Ad secundū. ¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut in generatione agunt adinuicem elementa, ex quorum actione mutua, & mixtione mixtum confurgit, corruptio euēnit ex qualitatibus ipsorum elementorum, quæ adinuicem agūt. Et quòd in resolutione, seu corruptione fiat resolutio, apparet quòd non sunt elementa ibi formaliter, sed solum virtute: & nunquā ex corruptione fit statim resolutio, sed multis factis transmutationibus. Potest enim contingere q̄ pars mixti in aērē, & pars in aquā cōuertatur: sed hoc non probat ibi esse formaliter: quia eadem ratione cūm ex ligno fiat ignis, probaretur quòd ibi esset ignis formaliter: vel si ex li-

gno fiat lapis probaretur quòd lapis esset formaliter in ligno: & si ex femine fit animal, quòd ibi fuerit formaliter, sufficit sic virtute, quod nos concedimus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad hoc quòd mixtum ratione prædominantis elementum moueatur, non est necessarium ibi sit formaliter, sed sufficit virtute. Et virtus elementum non est æqualis cuilibet elemento, neq; æqualis, in quolibet mixto: nam in plumbo manet magis de virtute terræ: & in aëre magis de elemento aëris, & ob id plumbum tam ponderosum & graue est, & aëre eleuantur, & volat, ratione leuitatis.

Ad tertium

Finis lib. i. De generatione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad hoc quòd mixtum ratione prædominantis elementum moueatur, non est necessarium ibi sit formaliter, sed sufficit virtute. Et virtus elementum non est æqualis cuilibet elemento, neq; æqualis, in quolibet mixto: nam in plumbo manet magis de virtute terræ: & in aëre magis de elemento aëris, & ob id plumbum tam ponderosum & graue est, & aëre eleuantur, & volat, ratione leuitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad hoc quòd mixtum ratione prædominantis elementum moueatur, non est necessarium ibi sit formaliter, sed sufficit virtute. Et virtus elementum non est æqualis cuilibet elemento, neq; æqualis, in quolibet mixto: nam in plumbo manet magis de virtute terræ: & in aëre magis de elemento aëris, & ob id plumbum tam ponderosum & graue est, & aëre eleuantur, & volat, ratione leuitatis.

SPECVLATIONES

PHYSICÆ IN LIBR. 2.

De generatione.

ARGVMENT. I I. libri de Generatione.

In isto lib. 2. Aristot. agit. de qualitatibus primis, & quomodo cōbiantur, & constituent elementa, & alia. De quibus erit sermo in sequentibus speculationibus.

SPECVLA. I. VTRVM sint quatuor qualitates primæ.

Idem q̄ non. Nā caliditas nō. 1. est qualitas ergo nō sunt 4. Patet. Illa dicitur qualitas prima, q̄ à nullo causatur: sed caliditas causatur ab alio. Patet: q̄a causatur à lumine, & à luce, & à motu: vt patet ex Arist. ergo nō sunt. 4. actiue qualitates.

¶ Præterea. Sunt plures q̄. 4. ergo nō solū. 4. Patet. Grauitas, & leuitas sunt qualitates, & actiue, quia sunt in grauibus, & leuibus principiu motus: & sunt primæ. Probo. Ipsæ sunt causa caloris: ergo sunt priores calore: sed calor qualitas prima dicitur: ergo à fortiori grauitas dicitur.

¶ Tertio. Motus cœli est qualitas actiua, & prima: & tamen nō est aliqua ex. 4. ergo nō sunt solū. 4. Quod motus cœli sit qualitas, patet, q̄a disponit ipsū, & est actiua: q̄a agit, et est prima: quia in virtute illius motus omnia agunt: ergo nō sunt solū. 4.

¶ In cōtrarium est Aristot. in isto secundo text. 1. & in. 4. Meteororum.

¶ Pro solutione notādū, q̄ qualitates quædam dicuntur sensibiles: aliæ sunt insensibiles.

Sensibiles sunt illæ, quæ sensu percipi possunt: vt caliditas, frigiditas. Insensibiles quales sunt herbarum, & lapidū virtutes: vt in magnete virtus attractiua ferri, est in sensibilibus: quia non potest percipi aliquo sensu: & influentiæ cœlestes.

¶ Est notandum insuper, q̄ sensibiliū qualitatum, quædam sunt ingenerabiles, & incorruptibiles, vt lux: motus: figura cœlestiū corporum: aliæ sunt generabiles, & corruptibiles: vt lux: rerum inferiorum colores.

¶ Et qualitatum sensibiliū generabiliū, quædam sunt de per se actiue, actione corruptiua: sicut caliditas, frigiditas: aliæ sunt actiue: sed non actione corruptiua de per se: vt sapor: odor: color: quia licet color agat de per se, speciem multiplicando in medium vsque ad organum, non est agere corruptiue: quia fit sine contrario.

¶ Qualitatum sensibiliū, quædam sunt tangibiles vt caliditas, frigiditas: aliæ sunt perceptibiles alijs sensibus: sicut color, visus, sonus, auditu, &c. Et tangibiliū sunt septem contrarietates: calidum, frigidum, humidum, siccum, graue, leue: durum, molle: grossum, subtile, asperum, lene: lubricum, & aridum: & si quæ sunt aliæ, oportet reducantur ad has.

¶ Est etiam notandum, quod qualitatum quæ in istis inferioribus inueniuntur, quædam dicuntur primæ, scilicet caliditas: frigiditas: humiditas, & siccitas: & aliæ dicuntur secundæ, scilicet, quæ generantur ex varia mixtione istarum: vt colores: odores: sapores, &c.

¶ Prima conclusio. Qualitates cœli priores sunt qualitatibus quæ sunt de tertia specie qualitatis in istis inferioribus, Patet: quia perfectiora, & diuturniora oportet sint priora: sed illæ qualitates cœlorum sunt perfectiores, cum sint incorruptibiles, & istæ quæ in inferioribus sunt minus perfectæ, & corruptibiles.

¶ Secūda cōclusio. Lux quæ in istis inferioribus inuenitur, consequitur cōmixtionē qualitatum primarum ad inuicem. Patet: quia

S quia

Plinius lib. 36. ca. 16.

Notan. 2.

Notand. 3.

Notan. 4.

1. Cōclusio

Ratio.

2. Cōclusio

Ratio.

a. Argumē.

Aristote. 1. meta.

In contra.

Notan. 1.

quia lucent ista inferiora nō nulla: vel ergo ab elementis, vel à qualitatum primarum adinuicem ordinatione, & commixtione: sed non ab elementis: quia nullum in sua naturali dispositione lucent: ergo oportet sit ab ipsis qualitatum primis, quæ ex varia dispositione adinuicem reddunt corpora lucida, opaca, vel obscura.

Conclus. 3.

¶ Tertia cōclusio. Præter motum, lucē, & lumen in corporibus cœlestibus, ponenda est qualitas insensibilis, quæ multiplicatur ad ista inferiora perueniens, quam influentiam vocamus. Patet, quia aliàs si talis non detur influentia, nūquam cœlum esset causa frigiditatis in istis inferioribus. Patet: quia vel cœlum esset causa per motum, aut lucem, vel lumen. Et hoc nō: quia talia magis nata sunt calefacere, & caliditatem seruare, quam frigefacere: vt patet. 2. cœli. text. 42. Vel est causa talium per aliquā occultam qualitatem, quam voco influentiam: ergo ipsa est dabilis. De quo in libris meteororū inferius, & in libro de cœlo.

Influentia est danda. Ratio.

Cōclus. 4.

¶ Quarta cōclusio. Lux, & lumen in cœlis sunt priora in causando, quàm influentia talis. Patet quia talis influentia fortius multiplicatur cum lumine, quàm sine, & fortificatur luminis coactione: ergo lux prior est.

Ratio.

5. Cōclusio

quatuor qualitates non sunt simpliciter primæ

¶ Quinta cōclusio. Qualitates illæ, Caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas, licet dicantur qualitates primæ: non sunt simpliciter tales: quia aliæ sunt priores eis. Patet. Influentiæ cœlorum sunt priores eis, & lux & lumen, & motus cœlorum: sequitur ergo quod istæ qualitates (quanuis sint primæ) non sunt simpliciter, sic quod nullæ aliæ sint priores.

Sexta cōclusio.

Ratio.

¶ Sexta cōclusio. Inter qualitates propriè sensibiles, quæ conueniunt generabilibus, istæ. 4. sunt priores, & perfectiores. Patet. Illæ dicuntur priores, quæ cōseruant & producant alias qualitates: sed istæ. 4. faciunt hoc: vt probatum est.

Septima cōclusio.

Ratio.

¶ Septima cōclusio. Inter qualitates propriè sensibiles cōuenientes generabilibus, istæ. 4. sunt qualitates primæ, & non plures, neq; pauciores: ita quod sunt. 4. species essentielles non coincidentes. Patet: quia cum istæ sic se habeant, quod causent omnes alias qualitates, quæ conueniunt generabilibus, & non sint aliæ, oportet dicere quod solum sint istæ quatuor.

Ostaua cōclusio.

¶ Ostaua cōclusio. Omnes qualitates sensibiles sensu tactus, propriè conueniunt ele-

mentis, licet non omnes cuiilibet. Patet: Ratio. p. p. quia istæ qualitates sunt propriæ. Caliditas, quæ conuenit igni: Frigiditas aquæ. Humiditas aeri: Siccitas terræ.

¶ Quod non omnes cuiilibet, patet, quia nullum elementū habet omnes. 4. sed duæ solum competunt cuiilibet: vt inferius dicemus.

¶ Nona cōclusio. Ultra has qualitates primas, aliæ tangibiles conueniunt elementis. Patet: quia cōuenit eis rarum: densum: graue: leue durum: molle. Durum, vt terræ existenti in sua naturali dispositione. Molle eadem, quando est extra suam naturalem dispositionem. Nullum enim aliorum elementorum dicitur molle, eò quod molle sit, quod faciliter cedit prementi non circumstando. vt dicitur in quarto meteororum. Vnde si alia elementa cedant, est circumstando: vt patet de aqua: quæ si digito cedat, circumstat digitem. Asperum, & lene, lubricum, & aridum, elementis existentibus in sua naturali dispositione non conueniunt, cum ista sequantur ex commixtione qualitatum primarum, quæ non potest esse quando elementum in sua naturali dispositione est.

¶ Vltima cōclusio. Elementis in sua naturali dispositione dispositis, non conueniunt aliæ qualitates sensibiles per alios sensus à sensu tactus: quia nō conuenit eis color, sapor, neque odor. Patet. Huiusmodi qualitates sequuntur cōmixtionem illarū qualitatum primarum tangibiliū: sed talis cōmixtio in elementis in sua naturali dispositione positis non potest cōuenire: ergo neq; qualitates quæ ex eis sequuntur.

¶ Præterea: quia tales qualitates non possunt esse sine commixtione qualitatum tangibilium: sed talis cōmixtio non potest esse in elementis in sua naturali dispositione. Patet: quia nō haberet elementum vnam illarum qualitatum primarū in summo.

¶ Quod si quando Aristoteles (vt in libro de coloribus) tribuat elementis colorem: vt aquæ, & terræ: oportet intelligatur de elementis extra suam naturalem dispositionem: vel si intelligat de elementis existentibus in sua naturali dispositione, per colorem intelligit largè lucem, vel lumen: & sic est verum quod ipse dicit: Omnia corpora participant colorem: quia omnia lucem vel lumen participant.

¶ Ad primum: dictum est caliditatem dici primam sensibilem, quæ generabilibus cō-

Ratio. 2. p.

Nona cōclusio. Ratio.

Decima cōclusio.

Ratio. 1.

2. Ratio.

Aristotele. de sen. & sen. ca. 5.

petunt: tamen ipsi coelo alia prior potest competere.

Ad argum.

¶ Ad secundū & tertium patet ex dictis solut. * de qualitatibus contrarijs quomodo se compatiuntur in eodem subiecto, sunt varietate opinionum. nam Gregorius Arimi. in prima. distin. 17. quaest. 3. arti. 2. tenet: quod neque in gradibus intensis neque in gradibus remissis se compatiuntur. Capreo. tamen, ea. dist. quaest. 2. ad argu. contra secundā. conclu. tenet quod in gradibus remissis se compatiuntur: & putat se loqui ad mentem S. Thom. quid senserit Commen. non constat, quia pro utraque parte citatur de quo alibi.

SPECVL. II. VTRVM tantum sint. 4. elementa.

Ignis, Aer, Terra, & Aqua.

Idetur quod non sint. 4. Aqua non est elementum: ergo solum sunt tria. Patet. Si esset elementum, inueniretur purum, sine odore sapore, & colore:

sed nullibi inuenitur aqua talis: ergo nullibi est elementum.

2. Argumē.

¶ Confirmatur: quia si aqua esset elementum, maxime aqua maris: sed ipsa non est elementum, cum sit mixtum ex partibus adustis: ut eius falsedo ostendit: ergo nullum est elementum aqua.

¶ Item. Ignis non est elementum: ergo non sunt. 4. Patet: quia si esset, maxime sursum in concavo lunae: sed ibi non est. Patet. Si ibi esset, videtur quod quandoquidem stella quae sine proportione ab oculis nostris distat, videtur in nocte, videretur & ignis, qui excedit in lumine stellam, sed non videtur: ergo non est.

¶ Tertio. Sunt plura quam. 4. Patet. Tot sunt elementa (ut docet Aristot.) quot sunt combinationes qualitatū primarum: sed ultra illas. 4. quae sunt Caliditas, & siccitas in igne: Humiditas, & caliditas in aere: Frigiditas, & humiditas in aqua: Siccitas, & frigiditas in terra: sunt aliae duae possibiles: scilicet, frigiditas, & caliditas remissa: ut in tepido: & humiditas, & siccitas etiam remissa: ergo non solum sunt, quatuor elementa, sed sunt. 6.

¶ In contrarium est Aristot. hic text. 16.

¶ Pro solutione notandum, quod cum elementum sit ex quo fit aliud: eo modo quo litterae dicuntur elementa syllabarum, & syllabae dictionum, & dictiones orationum, tripliciter potest capi elementum, vno modo pro materia prima, quae est vnum in quo fiunt omnia: quia est subiectum praesuppositum omni actioni naturali, & sic sumitur strictissime elementum. Secundo modo sumitur stricte. Et elementum vocabitur rei naturalis tam materia, quam forma: quia ex eis constat intrinsece. Tertio modo, sumitur largè elementum: ut significat. 4. Ignem Aerem, &c. ex quorum mixtione adinuicem fiunt mixta omnia. Et de isto. 3. modo in praesentiarum est sermo: nam de elementum primo. & 2. in primo & 2. Physicorum tractauit Aristot.

¶ Capiendo ergo elementum. 3. modo, potest sic describi. Elementum est res composita ex materia, & forma, inter res generabiles, & corruptibiles compositas magis simplex, quibus suppositis, illatio primam conclusionem.

¶ Numerus elementorum debet sumi à qualitatibus tangibilibus. Patet. Penes illas qualitates elementorum numerus est: sumendus, quae principaliter sunt actiuae, & passivae: sed maxime sunt illae. 4. qualitates primae. Patet maior: quia ex actione elementorum: & passione adinuicem mixta debet generari: oportet ergo quod sint huius conditionis, in quibus sint qualitates actiuae, & passivae.

¶ Secunda conclusio. Numerus elementorum est sumendus penes combinationem. 4. qualitatū primarum: & quia solum. 4. sunt possibiles combinationes, solum. 4. sunt elementa.

¶ Probatur conclusio, supposito quod supra dictum est, quod quolibet elementorum duas debet habere qualitates solum: ergo secundum combinationes istarum qualitatū sumendus est numerus: sed possibiles combinationes solum sunt. 4. ergo solum sunt. 4. elementa. Patet: quia caliditas, & humiditas est possibilis combinatio: quia cum non sint contrariae, possunt se compati. Et si humiditas in summo est in aere erit talis combinatio. Contra Plutarchum qui in proprio tractatu aerem frigidum ponit sed tamē decipit. Caliditas, & siccitas etiā se possunt compati, et si caliditas est in summo, est in

S a igne

In contrariū Notand.

Tripliciter capitur elementum.

Defini. elementum.

Conclu. 1. Ratio.

2. Conclusio Abul. Ioh. 10. q. 47.

Ratio.

igne talis cōbinatio. Etiam se compatiuntur frigiditas, & humiditas. Et si frigiditas in summo est, est aqua. Siccitas, & frigiditas etiam se compatiuntur. Sic est terra. Solum restant duæ aliæ cōbinationes: frigiditas, & caliditas, humiditas, & siccitas: sed quia istæ sunt cōtrariæ adinuicem, non datur talis cōbinatio: ergo solū sunt. 4. elementa. Patet. Numerus eorum debet sumi secundum numerum combinationum possibilium ex. 4. qualitativis primis: sed solū sunt 4. posibles cōbinationes: ergo solū 4. sunt elementa, quorum quodlibet, cū duas qualitates ex illis primis sibi vendicet, vna est in summo, alia in remisso gradu: & sunt adinuicem disposita, & ordinata: vt possint adinuicem agere, & pati, ratione harū qualitativū, & possint se cōservare ex numero, pondere, & mensura earum.

Vide Aeg. quolibet. 6. quæst. 8.

¶ Et sapientissimè à summa diuina sapientia suis sunt disposita locis, vt vnum contrarium non sit alteri immediatū: sed aliquod sit medium, quod rationem teneat, & participet cum extremis: nam post ignē, in quo caliditas, & siccitas, non ponitur aqua, que cum habeat frigiditatem, & humiditatem, secundū ambas qualitates cōtrariaretur: ob id ponitur statim aer, qui habet humiditatem, & caliditatem. In caliditate conuenit cum igne, & differt ab eo in siccitate, & cum aqua conuenit in humiditate, & differt ab ea in frigiditate.

Sic etiam aqua mediat inter terram, & aerem, nam aqua cum terra conuenit in frigiditate, & cum aere in humiditate. Manet ergo q̄ ignis contrariatur aque, & aer contrariatur terræ. Illa quæ mediant elementa dicuntur symbolizantia, inter quæ facilis est transitus. Symbolizant enim: quia in vna conueniunt qualitate: & facile transit aer in ignem: vel e contra, & facile aer in aquā, & e contra. De quo aliās. Non tamen est tā facilis transitus, vbi nullum symbolum est, sed contrarietas secundum vtranque qualitatem: vt inter aquam, & ignem: aerem, & terram.

Quæ facilis transitus inter symbolizantia est.

3. Cōclusio
1. Ratio.
2. Ratio.

¶ Tertia cōclusio. Caliditas aeris, & caliditas ignis licet in summo in igne, & non in summo in aere, sunt eiusdem speciei specialissimæ. Probat: qui eisdem habent effectus.
¶ Secundò: quia si non essent eiusdem speciei in habentibus symbolum (vt dicebam?) nō esset facilis transitus: sed ponitur facilis:

ergo quia sunt eiusdem speciei.

¶ Tertiò. Si non essent eiusdem speciei, maxime, quia caliditas in igne est intensa, & summa: in aere remissa: sed intensum, & remissum non variat rationem specificam in qualitativis, ergo sunt eiusdem speciei.

¶ Postremò. Quādo aer cōuertitur in ignē vel e contra: quæro, vel caliditas manet, vel perditur, si manet, ergo erāt eiusdem speciei: aliās ignis nō admitteret talē caliditatem. Quod si nō manet, à quo corrūpitur? Nō à caliditate: quia caliditas nō agit nisi in suū contrariū neq; à siccitate: quia siccitas nō cōtrariatur caliditati: sequitur ergo quod manet, & q̄ sunt eiusdem speciei: non intelligas quod manet eadē numero, quia hoc non est necessarium.

¶ Ex hoc sequitur: non fuisse satis physicè dictum huiusmodi caliditates specie differre: nam non videtur vbi sit fundamentum sufficiens ad id opinandū. Quo modo enim intelligeretur ex solū 4. qualitativis primis combinatio ad 4. elementa constitueda, si ipsæ caliditates non essent eiusdem speciei? Non enim diceretur cōbinatio ex. 4. sed ex. 8. quia sic poneretur alia frigiditas in terra specie distincta ab illa quæ est in aqua, & alia humiditas in aere distincta specie ab illa quæ in aqua, & alia siccitas, quæ est in igne, distincta specie ab illa quæ in terra: & sic cōbinationes essent. 4. sed qualitates nō essent. 4. sed. 8. Quapropter dicendū est, caliditatem ignis, & aeris esse eiusdem speciei specialissimæ: & frigiditatem terræ, & aquæ esse eiusdem speciei specialissimæ. Et sic de humiditate, & siccitate.

Contra illū qui dixit caliditatem in igne nō esse eiusdem speciei cū caliditate in aere.

¶ Ultima cōclusio. Quicquid dicant alij, in elementis non est opus ponere alias qualitates virtuales distinctas ab istis duabus actualibus, & formā substantiali elementi. Patet: quia Deus, & natura nihil faciunt frustra, sed tales qualitates virtuales si darentur, essent frustra & otiosæ, ergo non sunt dādæ. Et probatur: quia si virtualis deberet poni, maxime propter aquam, quæ quādo calida est, posset se reducere ad frigiditatem. Imaginantur ipsi q̄ quando aqua est calida, cum sit ablata omnis frigiditas actualis non posset fieri reductio ad frigiditatem à formā substantiali aquæ, nisi mediante aliqua frigiditate, q̄ quia nō habet actualē, habet virtuale: & sic ponūt virtuale. Argumentū est cōtra eas, & in libro. 2. physicorū d̄ hoc diximus: q̄ talis virtualis nō sit ponēda. Primò: quia

4. Cōclusio
Aristo. 1. de celo. 1. c. 32 & 2. de celo. 1. c. 50. & 3. Anima text. 45. de respira. c. 4. & 1. Polit. c. 2. & 5.

Specu. 1. Argumento.

mò: quia forma substantialis sufficeret ad hoc. Secundo quia nunquã quãdiu aqua manet, manet absq; aliqua frigiditate: quia eam habet in summo: & si totaliter perdat, non esset aqua: quãuis non sentiamus eã propter caloris actiuitatem, & sic non est necessarium multiplicare huiusmodi qualitates, sed sufficiat ponere actuales, quas habent elementa.

Ad argum.

¶ Ad primum dicendum, aquã elementũ (si modò in sua naturali dispositione existat) non habere admixtionem, sed purum esse, & contra rationẽ puri est falsedò maris, quã ex terrestribus partibus adustis commixtis ibi venit: ideo nõ est argumentum, quòd non sit aquã elementum: quia purum non inueniamus: sicut neque terrã ista quam calcamus secundum partem hãc exteriorem, vbi & animalia habitant, & arbores fructificant, & nutriuntur pura est: nam si pura esset (vt supra diximus) nõ posset nutrire: sed non ob id sequitur quòd terrã elementum non sit: quia puram in superficie non videmus.

Ad secundũ.
Vide Ciru-
lum in sphe-
ra statim in
principio

¶ Ad secundum de ignis elemento, dicim⁹ esse ponendum: & quando inferis, non esse quia non videtur, respon. q. ignis in sua naturali dispositione qualis est in concauo Lunã, nõ potest terminare visum propter magnam eius diaphaneitatem: nam si aer non terminat, quanto per amplius ignis, qui in decuplo est rarior? Et sic esse lucidũ non conuenit ei. Quo pacto autem ibi sit ignis, elementum, & non calefaciat, & quã sit causa, quare non luceat, latè Aegidius quolibet. 5. q. 17. Quòd tamen apud nos ignis sit lucidus, eò est: q̃a impurus est. Non enim elemẽtum ignis purum est apud nos. Quapropter aliqui dixerunt ignem istum nõ esse ignem, sed flammã. Et haud dubiẽ si ignis verus est elementaris, magis esset id quòd à candelã videtur ascendere ad modum fumi, quã flamma ipsa. Quicquid sit de hoc, nullum est argumentum: nõ videtur ignis, ergo non est elementum ignis. Stella enim ad tantam distantiam, quãtam ad firmamentum est, videri potest, eo qd̃ sit pars densa orbis, quẽ recipit in se lumen mutuatum, quã ratioẽ fiat visibilis. Et quidam mittẽs falcem in messem alienam, negat ignis elementum, & deridet Aristote. & alios, cum magis ipse sit deridendus. Nõ est validum argumentum, vt ipse putat: nõ videtur, ergo non est: vel nõ fecit expressã

Cõtra Lau-
rent. Vallã.
grãmari.

mentionem Moyse: ergo nõ debet poni. ¶ Ad tertium dicendum, nõ esse vltra 4. elementa, quia aliã combinationes non sunt posibles: nam frigiditas, & siccitas in gradibus remissis non sunt qualitates conuenientes elementis, ex quorum actione ad inuicem sunt mixta generanda: sed oportet quòd vna illarum sit in summo gradu, modò caliditas in summo cum frigiditate non potest stare: quia consumeret: neq; e contra, frigiditas in summo, cum caliditate remissa: quia extingueret. Manet ergo q̃ solũ 4. combinationes sunt posibles, & sic solũ 4. elementa.

Ad tertium.

¶ SPECVL. III. VTRVM in elementis habentibus sym- bolum sit facilior transitus.

Idetur quòd non. Vbi fortior est actio agentis, facilior est transitus vnus in aliud: sed in non habentibus symbolum actio est fortior: ergo in eis erit transitus facilior.

t. Argum.

Probatur minor: quia in non habentibus symbolum duã qualitates agunt: quia contrariantur alijs duobus: & in habentibus sola vna: sed fortior est actio, quã à duobus, quã quã ab vno ceteris paribus.

¶ Secundo. Inter ignem, & terram est symbolum in siccitate: & tamen non est facilis transitus: imò est difficilis valde: quia terra nimis densa, & ignis nimis rarus. Secundo: quia terra est multã resistantiã propter densitatem materiã, & difficulter corrumpitur. Tertio. Hoc docet experientia: quia videmus terram multum durare in igne, antequam corrumpatur: ergo non est facilis transitus, vbi symbolum est.

¶ Tertio. In omnibus elementis est æquẽ facilis transitus: ergo nõ in habentibus symbolum est facilior. Consequentia est bona. Antecedẽs probatur: quia in omnibus est à proportione maioris in æqualitatis: nam in omnibus est ex proportione actiuitatis ad resistantiam: ergo sequitur quòd æqualis est transitus, & æquẽ difficilis in omnibus.

¶ In contrarium est Aristoteles hic, textu. 25.

In contra-

Notand. 1. ¶ Pro solutione notandum (vt suprà tetigimus) quòd cum in elementorum quolibet sint due qualitates: vna in summo est: & sic ignis est calidus, & sicus. In summo est calidus, & aer est humidus in summo, & calidus remisse, quanuis Thomas de Garbo in tractatu suæ summæ dicat de aere, quòd vtranque qualitatem sibi summè vendicat: tamen opinio communis est, quòd humiditas sit in summo. Et aqua est frigida in summo, & minus humida quàm aer. Quòd si quis obijciat, quòd magis videtur humectare aqua, quàm aer, non valet: nam hoc erit quia aqua densior, & aer rarior, & sic minus de materia. Verùm si cætera essent paria, magis humectat aer. Sicut calor est intensior in igne, quàm in ferro: tamen ferum magis lædit tangentem, vt supra diximus. Vel hoc erit, quia impeditur ab influētij cœlestibus, vt dicit Auicenna in secunda primi: quia in omni dispositione resoluit aer, propter id quod in eo est de virtute solis, & stellarum.

Albc. Mag. ¶ Aqua est frigida in summo, etiam si Albertus Magnus dicat magis frigidam terram: quia magis distat à fonte caloris. scilicet à sole. Et quando Aristote. dixit, quòd aqua est frigidior, intellexit de frigiditate elementari.

Obiectio. ¶ Terra est summè sicca. Quòd si quis obijciat: ergo est discontinua, si summè sicca. Dicendum, quòd continuatio in ea erit, ppter humiditatem, vel propterea quòd partes omnes appetant centrum: & hæc ratione cõtendunt omnes simul coadunari.

Dilutio.

Notan. 2. ¶ Secundò est notandum, quòd transitum esse faciliorem, potest tripliciter intelligi. Primo modo, ex parte potentiæ actiue respectu resistantiæ. Secundo modo, ex parte qualitatum primarum. Tertiò modo, ex parte qualitatum secundarũ: sicut sunt raritas, & densitas: mollicies, & duricies.

¶ Et facilitas transitus ex partæ potentiæ actiue ad resistantiam potest intelligi ad huc tripliciter: vno modo: ex parte potentiæ actiue tantum, non habendo respectũ ad resistantiam: alio modo, ex parte resistantiæ tantum, non habendo respectum ad potentiam actiuam. Tertiò modo ex parte vtriusque, scilicet, actiuitatis, & resistantiæ simul. Ponamus primam conclusionem pro solutione.

Cõclus. 1. ¶ Considerando solum elementum ex parte actiuitatis (ceteris paribus) in non haben-

tibus symbolum facilior est transitus. Patet. Inter illa est facilior transitus, vbi facilior est actio: sed facilior est vbi nõ est symbolum. Patet: quia in non habentibus, duæ qualitates agunt: & sic facilius transibit aqua in ignem, quàm aer, considerando solum actiuitatem: quoniam ignis secundum vtranque qualitatem aget in aquam, & in aerem solum secundum vnam, scilicet, ratione siccitatis.

2. Concluf.
Ratio. ¶ Secunda cõclusio. Considerando ex parte resistantiæ solum, facilior est transitus in habentibus symbolum. Patet. In habentibus symbolum sola vna qualitas resistit, & in non habentibus duæ: at vbi minus de resistantia, facilius agens producet effectũ, & facilius aer conuertitur in aquam, cum solum resistat caliditas aeris frigiditati aquæ. Et vbi minor resistantia, facilius aqua poterit agere.

Concluf. 3.
Ratio. ¶ Tertia conclusio. Considerando actiuitatem, & resistantiam simul, tam facilis est transitus in habentibus, quàm in nõ habentibus symbolum. Patet. In nõ habentibus symbolum: si duæ agunt, duæ resistunt, & in habentibus, si vna agit, vna resistit: sed qualis est proportio duorum ad duo, est vnius ad vnum: quia vtrobique est æqualitas: sequitur ergo ex ista parte in omnibus elementis esse æqualitatem, & tam facile fieri transitum inter non symbolizantia, sicut inter symbolizantia.

Cõclus. 4.
Ratio. ¶ Quarta conclusio. Elementa quæ adinui cem transmutantur per solam actionem, & passionem caliditatis, & frigiditatis (ceteris paribus) facilius transmutantur, quàm quæ per actionem humiditatis, & siccitatis. Hæc conclusio est manifesta: quia illæ duæ primæ qualitates dicuntur actiue: & sicut magis agunt, minus resistunt, & aliæ duæ sunt passiuæ, quia minus actiue, & magis resistunt: sequitur ergo quòd erit facilior transitus: nam vbi agens maioris est virtutis, facilius sequetur effectus, quàm vbi debilis virtutis, si modo cætera sint paria: & sic alter faciliè transibit in alterius naturam: & facilius transmutabuntur adinui cẽ ignis, & aqua quàm aer, & terra.

Coroll. ¶ Ex quo sequitur quòd secundum istam considerationem facilior sit transitus in illis quæ non habent symbolum, quàm in illis quæ habent.

¶ Quinta conclusio. Ex parte qualitatum secundarũ raritatis, & densitatis: duriciæ, & mol-

Ratio. & molliciei ignis, & terra, difficulter ad invicem transmutatur. Patet. Difficile enim est ignem tantum condensari, quantum terra, & terram tantum rare fieri, quantum ignis.

Corolla. 1. ¶ Sequitur ex dictis quod omnibus pensatis, & consideratis, aliquando est facilior transitus inter elementa quæ non habent symbolum, quam inter illa quæ habent, ut patet ex dictis.

Corolla. 2. ¶ Ex quo sequitur, vniuersaliter nõ esse verum, quod inter elementa habentia symbolum sit facilior transitus.

Ad argum. ¶ Ad argumenta solutio patet ex dictis: nam probant quod intendunt. Et non solum contingit transitus vnius in alium, sed ex duobus potest vnum generari: sicut ignis ex pedali aeris, & terre, potest ignem generare, vel expedalia quæ, & terra. Non enim obstat quominus possit per suam virtutem præualere contra duo elementa: si modo sit maior actiuitas in igne, quam sit resistantia in alijs duobus.

* Hic considerandũ pro debita intelligentia, de faciliiori transitu in simbolizantibus: quod Cõment. in isto lib. text. 25. affirmat quod quædam remanent accidentia in re, quæ fuerant in re corrupta. & Marfilin. isto. 2. quæstio. 10. & Albertus de Saxo. q. 8. sequentes Cõment. tenent quod qualitas simbolica remanet, eadem numero in generato, & corrupto: ex quo demonstratur facilior transitus. Sed ut alibi diximus contrarium docet S. Thom. in hoc secundo textu. 25. quia sicut omnes dispositiones præcedentes introductionem formæ corrumpuntur: & alię de nouo producuntur: sic etiam tam in simbolizantibus, quam in non simbolizantibus omnes qualitates corrumpuntur, & facilitatem transitus, saluat Ægidius in loco citato, quia in non simbolico vtraque qualitas corrumpitur per se & à suo contrario: in simbolico autem vna per se, & à suo contrario, alia per accidens, quia ad corruptionem subiecti.

2. Solutio. ¶ Secunda solutio ad mētē S. Th. qd̄ ideo sit facilior transitus: quia qualitates non simbolice corrumpuntur cum resistētia: quia resistunt suis contrarijs: & simbolice, sine aliqua resistantia: non enim caliditas aeris corrumpendi, resistit aut reagit in caliditate ignis generandi, cum simile non agat in suum simile, nec ei resistat &c. ut supra diximus in lib. 1. Phisic.

SPECVL IIII. VTRVM quodlibet mixtum cõponatur ex quatuor simpli- cibus.

Trum quodlibet mixtum circa medium locum existens, sit compositum ex omnibus quatuor simplicibus: nam etsi in præcedentibus dictum est quomodo elementa concurrunt ad generationem mixti, & quod non manent ibi formaliter, sed virtute, & multa alia, oportet tamen specialem facere speculationem, ut appareat veritas. Vtrum ergo sufficiat quod vnum elementum, vel duo concurrant.

¶ Videtur quod non. Aliquid ex alio componi est, quod componens in composito maneat: sed elementa non manent in mixto: ergo non componitur ex eis. Maior est clara, & minor in superioribus probata est.

¶ Præterea. Aurum est mixtum: tamen in eo non est compositio quatuor simplicium. Patet: quia aqua non concurrat in auro: nã si aqua esset, non tantum duraret absq; corruptione in igne: sed ibi durat: ergo signum est quod non habet aquam.

¶ Postremo. Aliqua sunt mixta, in quibus solum duo elementa concurrant: ergo non est verum: quod omnia concurrant ad generationem cuiuslibet. Patet de exhalatione, quæ est mixtum: tamen solum concurrat ignis, & terra. Et patet de vapore: in quo non est ignis: ergo sequitur quod non omne mixtum ex quatuor elementis generatur.

¶ In contrarium est Aristoteles hic textu. 49.

¶ Pro solutione notandum, quod quædam sunt mixta, quæ perfecta dicuntur, ut sunt viuentia, & non viuentia, quæ in medio mundi stant: ut homo, lapis. Alia sunt mixta, quæ sunt imperfecta: sicut exhalatio, vapor, & nix & alia huiusmodi: quæ non habent illam consistentiam, quam habent mixta perfecta.

¶ Secundo notandum, ne procedamus in æquiuoco, hic non esse speculationem, vtrum formaliter maneat elementa in mixto, sed cum solum maneat virtute, quæri-

tur, vtrum isto modo secundum virtutem maneat quatuor, quod omnia ipsa quatuor elementa concurrant ad constituendum illud mixtum.

Notandum. ¶ Tercio notandum, quod mixtum componi ex simplicibus, est dicere, ipsa simplicia actualiter, seu virtualiter concurrere ad generationem eius. Et non componi ex simplicibus est dicere, quod ipsa simplicia non concurrant.

1. Conclusio ¶ Prima conclusio. Ex solo vno simplici per eius actionem mixtum non potest generari. Patet: quia ad generationem mixti requiritur elementi corruptio, vt supra dictum est: sed nihil se ipsum corrumpit, sed conseruat potius naturaliter: ergo non constabit mixtum solo vno elemento.

1. Ratio. ¶ Secundo. Si constaret mixtum ex solo vno elemento: vel manet ibi tale elementum in mixto, vel non: si manet, ergo formaliter, vel virtute: non formaliter vt dictum est: ergo virtute: sed virtute non potest, nisi corrumpatur: ergo corrumpitur tale elementum, sed a se non, ergo ab alio: ergo oportet quod simul aliud concurrat elementum ad mixti generationem: quare ex vno solo non potest constare.

2. Conclusio ¶ Secunda conclusio. Ex duobus solis elementis non habentibus symbolum non concurrente alio extrinseco immediate disponente materiam ipsorum duorum elementorum non fiet mixtum. Patet. Proponatur (verbi gratia) aqua & ignis: quia non symbolizant. Ex istis duobus non fiet mixtum: quia vel vnum superat aliud simpliciter, & sic in vtraque qualitate, vnde sequitur quod sit elementum, & non generatur mixtum. Vel superat in vna, & superatur in alia: & sic nullum corrumpet aliud, quapropter neque mixtum generabitur. Quod si superat in vna qualitate solum, tunc generabitur tertium elementum: vt contingit in cauernis montium, vbi terra superat aerem in vna qualitate solum, scilicet in frigiditate: & generatur aqua.

3. Conclusio ¶ Tertia conclusio. Ex solis duobus elementis symbolizantibus non concurrente alio tertio disponente, non potest mixtum generari: quia vel vnum superat aliud notabiliter: & tunc conuertetur in illud: vel quodlibet aliud superat notabiliter: & tunc venient ad æqualitatem in qualitate qua conueniunt, & non erit actio vnus in aliud: vel neutrum preualet in aliud: & sic non gene-

rabitur mixtum, neque aliquid tertium: siquidem si fumamus ignem, & aerem, cum solum in siccitate, & humiditate disconueniant: si ignis intendat calorem aeris ad suam intensiorem, & preualet siccitas supra humiditatem, sequitur quod aer fiet ignis: vel si non preualet, non generabitur mixtum, & de alijs habentibus symbolum erit eadem ratio, & consideratio.

¶ Dixi non concurrente alio tertio extrinseco, immediate disponente materiam vtriusque: quia si concurrat, fiet corruptio, vel vtriusque, vel alterius: & posset esse mixti generatio.

¶ Quarta conclusio. Probabile est quod etiam ex tribus solum elementis, non concurrente alio extrinseco disponente, non fiat mixtum. Patet: quia quomodocumque tria concurrant, solum duo erunt symbolizantia: & poterunt superare tertium, & conuertent ad se. Et licet corrumpatur vnum elementorum, non generabitur mixtum: sed elementum. Dixi probabile esse: quia non est tam certum ex tribus non posse mixtum generari, sicut est certum, quod ex solis duobus non poterit.

¶ Sequitur ex istis dictis corollarie, cum mixtum debeat generari alteratione propria elementorum, sine alio extrinseco concurrente immediate, materiam disponente, quod opus est omnia quatuor concurrant elementa.

¶ Quinta conclusio. Possibile est mixtum ex vno solo elemento generari immediate non concurrente alicuius alterius elementi, neque mixti substantiali corruptione. Patet, quando ex putrefactione in terra generatur animal: quia si non posset ex sola terre corruptione fieri mixtum, vel esset ex defectu materie, vel ex defectu dispositionum qualitatiuarum: sed non est ex defectu terre, neque ex parte dispositionum: quia ibi est frigiditas, & siccitas. Neque est defectus in calore, & humiditate: quia sol & cœli aspectus sufficienter poterunt illam materiam disponere: vel sol poterit calefacere, & aqua supra terram poterit humectare: & sic sine alicuius substantiali corruptione contingit mixtum generari. Hęc conclusio non contrariatur primæ, quoniam ibi diximus, quod ex actioe vni⁹ elementi non fit mixtum: hic solum de materia, ex qua, sermo est.

¶ Ex ista sequitur corollarie, non esse necessarium ad cuiuslibet mixti generationem concurrere

Ratio. currere actualiter omnia quatuor elementa. Patet: quia ex solo vno produci potest, vt probatum est.

6. Cōclusio. ¶ Ultima cōclusio. In casu prædicto huius quintæ cōclusionis dicitur mixtū virtualiter ex omnibus quatuor elementis generari. Patet. Tale mixtum (etiā quod fit ex putrefactione) non fit nisi quatuor qualitatibus primis ad mediū reductis: sed hoc est virtute omnia concurrere elementa: ergo ibi in generatione illius virtute concurrunt. Cōsequētia est bona. Maior probatur: quia si non conueniret in proportione debita humidū cum sicco, & calidū cum frigido, & omnia adinuicem, nunquā esset tale mixtū. Minor etiā est clara: quia ea ratione, quando omnia elemēta quatuor cōueniūt ad mixti generationem post mutuā corruptionem adinuicem, solum in mixto intelligitur manere contēperamentū illarū quatuor qualitātū: & ob id dicimus elementa virtute manere in mixto: sequitur ergo cū in mixto genito per putrefactionem tale maneat qualitatum primarum contēperamentum, quod virtute dicatur in eo manere omnia elementa.

Corollā. ¶ Ex ista sequitur corollarium responsiuū speculationis, q̄ in omni mixto consistente circa medium, scilicet in terra circa nos, sunt quatuor elementa virtute, & dicuntur omnia elementa conuenire ad eius generationem. Patet: quia nullum est, nisi qualitatibus illis quatuor primis reductis in debita proportione, & debito contēperamento. Et probatur secundō, eō quod in omni mixto, cuiuscunque sit conditionis, manēt virtute quatuor qualitates quatuor elementorum. Manet caliditas, & siccitas, ad quas sequit̄ leuitas ignea: manet caliditas & humiditas, ad quas leuitas aërea. Manet frigiditas, & humiditas, ad quas grauitas aquea. Siccitas, & frigiditas, ad quas terræ grauitas.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ad argum. ¶ Ad argumenta ex dictis constans solutio est. Non enim requiritur, quando aliqua veniunt in compositionem alicuius, q̄ maneat integra, & formaliter, sed sufficit si virtute: nam dato in ædificatione domus videamus quod lapides, & ligna, quæ componunt domum, habeant suam integram naturam, & perseuerent in ea, tamen aliquando componunt, quæ non manent integra: vt lapides, ex quibus calx fit, igne combusti, intrāt, domus compositionem,

& tamen non manent actu, sed solum virtute. Sic elementa dicunt agere ad generationem mixti, & ad compositionē eius, non q̄ maneat formaliter, sed solum virtute: quia manet qualitatum primarū quædam proportio, & certum contēperamentum, quod continet virtute elementa quatuor. Sic patet. ad. 2. solutio.

¶ Ad tertiū dicendū, cōclusiones intelligi de mixtis perfectis. Modō exhalatio, vapor, nix, grādo, nō sunt mixta perfecta. De quib⁹ in libris Meteororū supra: & sic possunt fieri sine ipsis quatuor elementis.

¶ SPECVLAV. VTRVM qualitates actiue sint principalia principalia actiua mixti.

Videtur q̄ sic. Illa sunt principalia actiua ad mixti generationem, per quæ elementa adinuicē agūt, & repatiūtur: sed qualitates actiue sunt per

quas elementa agunt, & repatiuntur: ergo ipsæ sunt principalia principia.

¶ Secundō. Illud dicitur esse causa actiua, & principalis, qua posita, ponitur effectus, & non posita non ponitur: sed positis ipsis qualitatibus actiuis, ponitur mixtū, & eis non positis, non ponitur. Patet: quia si ipsæ non agant adinuicem, & repatiuntur, nūquā erit alicuius corruptio: & sic nullius erit generatio: & si ponuntur agere, fit mixtum.

¶ Tertiō. Si qualitates primæ non essent principalia agentia mixti, maximō quia sunt accidentia, & non attingunt ad generationem substantiæ, sed hoc non obstat. Patet: quia accidentia producant substantiam: vt patet in sacramento Eucharistiæ. Et patet naturaliter de calore naturali conuertente cibum in substantiam nutriti: ergo sequitur quod accidens potest attingere ad substantiæ productionem: & sic est principale in mixti generatione.

¶ In contrarium est Aristoteles, hic, textu. 74. & 75.

¶ Pro solutione notādum quod causarum duplex est ordo: quidam illarū quæ dicuntur essentialiter subordinatæ, quæ sunt ille

S 5 quan-

i. Argumē

S. Tho. 3. p. 1. art. 5.

In cōtrariū.

Notan. 1.

quādo inferiores nō possunt agere sine superiore: vt si dicas hanc causam scilicet, cœlum lunæ, causando depēdere à cœlo mercurij, & cœlum mercurij, à cœlo veneris, & veneris, à cœlo solis. Itaque nunquam Lunæ cœlum aget, nisi causis superiori- bus concurrentibus: quia sunt essentialiter subordinatæ: ita vt vna ab alia dependeat: Aliæ sunt causæ accidentaliter subordinatæ: vt quando artifex habet multa instrumenta ad suum artificium: quæ non sunt subordinata, quin possit vt vno, non vt en- do alio: quia virtus vnius non dependet ab alterius virtute.

Notan. 2.

¶ Secundò notandum, q̄ aliquę sunt causę principales: aliæ nō principales, seu instru- mentales, etiā in essentialiter subordinatis. Principalis vocabitur, quæ aliā dirigit cau- sam in agendo, & conseruat: vt Deus est causa principalis: quia dirigit, & conseruat. Instrumentalis vocatur causa, quæ à princi- pali dirigitur, & conseruatur, & non habet nisi moueri à principali agente: de quo in secundo phyli. specula. 7. latè quando de causa efficienti egimus.

Causa prin- cipalis.

Causa in- strumental.

¶ Et causarum agentium, quædam imme- diatæ, & aliæ mediatæ. Immediatæ, quæ agunt in passō sine alio coagente medio: & mediatæ, quando mediante media alia cau- sa. Istis suppositis respondetur.

1. Cōclusio

¶ Prima conclusi. Formæ substantiales ele- mentorum non sunt agentia subordinata in mixtorū generatione. Patet: Illa sunt sic subordinata, quorum vnū non potest ope- rari sine alio: vt homo in agēdo, Deo subor- dinat: quia sine eo nihil potest facere: sed vnum elemētum agit sine alio: imò solum vnum sufficit aliquando ad generationem mixti ex putrefactione: vt in præcedenti speculatione probatum est.

Ratio. 1.

Ioan. 16.

Ratio. 2.

¶ Item. Illa dicuntur essentialiter subordi- nata, quæ habent essentialem dependētiā: sed quannīs formę substantiales elemento- rum ad mixti generationem concurrant omnes, ignis non agit in virtute aeris, neq; e contra aer in virtute ignis: ergo sequitur quòd tales formæ non sunt adinuicem cau- sę subordinatę.

Ratio. 3.

¶ Tertio. Formæ substantiales elemento- rum de per accidēs concurrunt ad mixtū: ergo nō sunt essentialiter subordinatæ. Pa- tet. Non intēdunt mixtum producere, qđ sibi dissimile est, sed solum sibi simile: & de per accidēs contingit q̄ ex mutua actione

ipforum elemētorum, ipsis corruptis, mix- tum generetur: vt supra diximus.

¶ Secunda conclusio. Deus, Cœlum, Sol, Intelligentiæ sunt causę principales mix- torum. Patet. Illæ dicuntur principales: quę primò cōcurrūt, & mouent, in virtute qua- rum aliæ inferiores diriguntur, & agunt: sed omnes inferiores causę agūt in Dei vir- tute, & diriguntur naturaliter. Agunt ite- dem ex influentia cœli, & solis: sequitur er- go quòd ipsę sunt causę principales.

2. Cōclusi

Ratio. 1.

¶ Item. Illa dicitur principalis causa, qua posita, ponitur effectus, & non posita, non poneretur, etiam si esset alia causa minus principalis: sed posita cœli influentia, est actio, & dato inferior causa poneretur, si ista nō esset, non esset actio: ergo ipsa prin- cipalis dicitur.

Ratio. 1.

¶ Probatur ex Arist. dicente. Necesse est mundum istum lationibus superioribus cō- tiguū esse, vt inde tota eius virtus guberne- tur: sed qui gubernat, principalis causa est; ergo idem quòd prius de quo alibitatus.

Aristotel. p. Mete. ca. p.

¶ Tertia concl. Qualitates primæ elemen- torū sunt causę agentes in mixtorū gene- ratione instrumentales. Patet. Illud est causa instrumentalis, quo principale agēs agit, ve- lut instrumento ad effectum: sed sic cōtin- git in mixtorū generatione respectu quali- tatum primarū: quia elementa ipsis agunt, & repatiuntur adinuicem.

3. Cōclusio

Ratio. 1.

¶ Præterea. Nunquam introducitur mixti forma in materia, nisi dispositionibus præ- uis harum qualitatum primarum; at hoc est instrumentalis causam.

Ratio. 2.

¶ Ad primum: ita est quòd elementa agūt mediātibus primis qualitibus, sed ex hoc non sequitur quòd sint principales, sed so- lum sunt instrumentales.

Ad argum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd solum probatur, elementa non agere adinuicem, neque repati sine ipsis qualitibus pri- mis: quod nos libenter concedimus: sed ex hoc nō probat q̄ ipsę qualitates sint prin- cipales: sicut carpentarius non potest abs- que ferra, vel dolabro lignum præparare ad formam arcæ: nou tamen sequitur quòd ferra sit causa principalis: quia in- strumentum dirigitur: & mouetur à prin- cipali agente, ita vt nullam habeat actionē, seclusa illa motione: sic dato qualitates pri- mæ habeant per naturam quòd agant; ta- men ad mixti generationem non habent vnde attingant: sicut neque ferra ad for- mam

Ad secundū

nam arcæ: sed quia qualitatum actio mutua disponit, & transmutat, habet quod dicantur tales qualitates causæ instrumentales, quibus causæ superiores vtuntur ad effectus ex proposito intentos.

Aduertium ¶ Ad Tertium concedimus sic euenire: vt in sacramento Eucharistiæ: & quia remanent sola accidentia absque substantia panis, possunt agere ad substantiam, non vt instrumentū, sed vt causa principalis, quauis alij negent: sed videtur quod naturaliter loquendo sic contingat sine miraculorum multiplicatione: & quia non est consuetum dicere, esse miraculum quod in hostia consecrata (si diu in pixide sit) vermes generentur, oportet dicere quod accidens potest ad substantiam, vt instrumentum. De quo in primo physicorū: & sic in mixti generatione qualitates illæ sunt agētia, instrumentalia tamen.

¶ S P E C V L A T I O . V I .

Vtrum detur mixtū temperatum ex qualitatibus elementorū:

ita quod sit æquale ad pondus, vt dicunt medici.

Videtur quod sic. Vbi datur maius, & datur minus, & dari potest æquale: sed in mixtis datur maius, seu excessus quo ad temperamentum: datur & defectus: dari ergo poterit & æquale. Hoc patet: quia in cholericis est excessus caliditatis, & siccitatis: & in cucurbitis humiditas, & frigiditas.

¶ Secundò. Dari æquale ad pondus est, quod ex debito contemperamento, & æqualitate, animal sit perfectè sanum, sed datur animal perfectè sanum, vt constat: ergo est in eo æquale ad pondus.

¶ Præterea. Dato aliquo mixto, peto vel est temperatum, vel non: si sic: ergo datur æquale ad pondus: si non: ergo est aliquis excessus qualitatum ad inuicem. Detur ille excessus: potest fieri remissio, & ex alia parte accretio, vt veniāt qualitates ad æqualitatem: quia hoc nõ repugnat: ergo potest dari æquale ad pondus.

¶ In contrarium est quod Commentator ait, esse impossibile dare mixtum ex elementis æqualiter. in contra. Comm. hic tex. 49. Notan. 1.

¶ Pro solutione notandū, medicos, & physicos dicere, quod æquale sit duplex: æquale ad pondus, & æquale ad iustitiam. Æquale ad pondus est, quando in aliquo mixto sunt omnes qualitates tam primæ, quàm secundæ in æqualitate: sic vt tantum sit de caliditate, quantum de frigiditate, & siccitate, & humiditate, grauitate, & leuitate. Et istud æquale ad pondus posset intelligi vel in omnibus speciebus eodem modo: vel aliter in vna quæ in alia. Vide conciliato. diff. 18. & Iaco. de forli. q. 6. & Thom. de. Carboia sua summa tract. 2. q. 5.

¶ Aliud vocant æquale ad iustitiam, & est, quando æqualitas est in qualitatibus secundum proportionem: ita vt æqualitas sit cõueniens speciei, propriæ, & cõplexioni. Certum est, quod non quælibet species in suis indiuiduis petit æqualem qualitatum proportionem: nam in vna specie est calidum abundans, & cõgruit speciei, & in alia frigidū, & est conueniens: & sic de alijs qualitatibus: nã si in homine esset æqualitas primarū qualitatum, non posset consistere diu, eo quod caliditas naturalis remitteretur, & à frigido contrario, si tam esset intensum frigidum, & à calido etiam nimio. Quapropter sic datur extranea caliditas, & frigiditas, vt conueniat calori naturali.

¶ Secundò notandū, quod in mixto exactio Notan. 2. ne ipsorum elementorum ad inuicem duplices relinquuntur qualitates: quædam alteratiuæ dicuntur, quæ sunt illæ primæ, de quibus sæpè loquuti sumus: Caliditas: Frigiditas. &c. Aliæ sunt quæ relinquuntur, quæ dicuntur motiuæ localiter: vt grauitas, & leuitas. Ratione harum habet mixtum quod vel ascendat, vel descendat.

¶ Speculatio ergo potest tripliciter intelligi: vno modo, vtrum detur mixtum in quo omnes qualitates tam alteratiuæ, quàm motiuæ sint æquales. Secundus sensus, vtrum detur aliquod in quo solum motiuæ sint æquales. Tertius erit, vtrum detur in quo solum alteratiuæ sint æquales nihil de motiuis agendò.

¶ Consideratiõne etiã dignū est, quod si in mixto essent æquales ad pondus qualitates alteratiuæ, nõ possent esse æquales motiuæ, imò plus esset de grauitate, quàm de leuitate. Patet: quia ad hoc quod in mixto sit tanta leuitas, sicut grauitas, requiritur quod in eo sit multo maior caliditas, quàm frigiditas. Hoc Notand. 3. tam

tam in naturaliter dispositis, quàm in violentis. In animali certum est, quòd maior grauitas, quàm leuitas: & regulariter maior caliditas, quàm frigiditas. Si ergò deberet esse æqualis grauitas leuitati, deberet crescere caliditas: & si cresceret, excederet ipsam frigiditatem nimium, & non esset æqualitas in eis.

Corolla.

¶ Ex quo sequitur, quòd si mixtum esset æquale ad pondus in motiuis, esset in æquale in alteratiuis: supposito quòd caliditas est quæ agit ad leuitatem.

Notan. 4.

¶ Etiam est cōsiderandum, quòd dato qualitates alteratiuæ in mixto essent æquales ad pondus: non tamen essent æquales ad agendū quia caliditas est magis actiua, quàm frigiditas, & minùs resistiua: & sic de alijs, vt supra diximus. Et dato essent æquales in agere, non inde sequeretur æqualitas in resistere. Et vt veritas clariùs patefiat, cōstituiamus primam conclusionem.

Conclu. 1.

¶ Fieri non potest, vt in mixto sit æquale ad pondus quòd ad motiuas qualitates, & alteratiuas simul. Hoc patet ex tertio notabili: quia ex hoc quòd æqualitas esset in alteratiuis, sequitur in æqualitas in motiuis, è contra, vt deductum est ibi.

Ratiõ.

1. Cõclusio

¶ Secunda cõclusio. Possibile est mixtum esse temperatum quòd ad qualitates alteratiuas tantum: nã dato sit in æqualitas: vt si sit magis de frigiditate, & siccitate, poterit esse motus ad caliditatem, & humiditatem, vsque dum veniatur ad æqualitatem: quo facto, mixtum erit temperatum quòd ad qualitates alteratiuas.

3. Cõclusio.

Ratiõ.

¶ Tertia conclusio. Potest esse mixtum æqualiter temperatū quòd ad qualitates motiuas. Patet. Si sit in æqualitas, è quòd habeat plus de grauitate, quàm de leuitate, leuificatio fit vt veniat ad æquitatem.

4. Cõclusio.

¶ Quarta conclusio. Posito mixtum esset temperatum ex elementis in æqualitate secundum qualitates alteratiuas, non sequeretur quòd esset perpetuum. Patet: quia dato essent æquales ad pondus, non essent æqualiter actiuæ, neque æqualiter resistiuæ: & sic ageret vna in aliam, & praualeret: vnde sequeretur corruptio in mixto. Item quoniam ab extrinseco tale mixtum posset pati approximatum summè calido, vel summè frigido, quare sequeretur corruptio.

5. Cõclusio

¶ Quinta conclusio. Non omnibus speciebus ex quo conuenit eadem proportio quali-

tatum primarum, sed certa certæ speciei, vt sub illa nullum indiuiduum alterius speciei posset durare. Patet conclusio: nam diuersa in specie diuersam habent complexionem: & necessario diuersam qualitatum primarum proportionem.

Prima ratio

¶ Item. Quia si vna, & eadem qualitatum dispositio esset in omnibus speciebus, sicut ab agente naturali in subiecto disposito introducitur forma talis speciei, posset introduci forma alterius: sed hoc est falsum vt constat.

Secunda rō

¶ Sexta conclusio. Non omnia indiuidua vnius speciei determinant sibi naturaliter eandem proportionem qualitatum primarum. Patet per medicos, qui in specie humana quatuor ponunt complexionem distinctas: Cholericam: Phlegmaticam: melancholicam: sanguineam. Quod patet: quia si cholericus alteretur ad complexionem phlegmaticam, infirmatur: quod non esset, si vna esset complexio: & in istis est latitudo, tam in cholericis, quàm in sanguineis.

6. Cõclusio.

Ratiõ.

¶ Septima conclusio. Istarum complexionum diuersarum in eadem specie est talis vnio, vt nullum indiuiduum alterius speciei posset in ea saluari naturaliter. Hoc patet ex supradictis: quia secundum diuersitatem specierum, oportet ponere latitudinem in ipsis indiuiduis quòd ad complexionem.

7. Cõclusio.

Ratiõ.

¶ Octaua conclusio. Tam necessaria est qualitatum primarum proportio in humana specie, vt in diuersis ætatibus eiusdem alia, & alia sit complexio. Hoc affirmant medici, quoniam si homo in senectute illam haberet complexionem, & qualitatum proportionem, quam habuit in adolescentia, esset infirmus. Et si haberet in adolescentia illam quæ senectutis est, cõtingeret simili modo deficere.

Octaua cõclusio.

¶ Septem ponunt communiter ætates hominis. Prima infantia est, quæ vsque ad septimum durat annum. Secunda est pueritia, quæ durat à 7. vsque ad 18. annum ætatis. Tertia est adolescentia, quæ à 18. anno vsque ad 25. Quarta est iuuentus, quæ à 25. vsque ad 35. vel 36. Quinta est ætas virilis, & peruenit vsque ad 49. Sexta senectus à 49. vsque ad 60. Septima & vltima à 60. vsque ad finem vitæ, quæ decrepita vocatur. In istis ergo ætatibus diuersis, oportet intelligere aliam, & aliam esse dispositionem & proportionem qualitatum: & non est vna

Septæ ætates hominis
Infantia.
Pueritia.
Adolescentia.
Iuuentus.
Ætas virilis
Senectus.
Decrepita.

in om-

in omnibus: imò in eadem ætate in omnibus membris, vel partibus non est eadem complexio. Patet: quia cor est calidum, & siccum: cerebrum frigidum, & humidum: & sic ex opposito sunt contrariæ cõplexiones, & oppositum temperamentum in corde, & cerebro.

9. Cõclusi.

¶ Nona conclusio. Dabile est mixtum temperatum ad iustitiam. Istam cõcedunt medici, & philosophi. Patet: quia potest dari distemperatum phlegmaticum, vel cholericum: ergo poterit dari temperatum.

Ratio.

10. Cõclu.

¶ Decima conclusio. Sicut mixtum per naturam determinat sibi certam: & congruam cõplexionem intrinsecam, & essentialem, sic etiam determinat accidentalē sibi cõgruam. Volumus hic asserere, quod aliqui melius in tali loco sub tali cœlo viuunt, & durant, quàm si essent in alia parte. Hoc cõstat experientia: quia videmus: quendam hominem in vno loco esse infirmum, & in alio bene habere, solum ratione loci.

11. Cõclu.

¶ Vndecima concl. Mixtum temperatum vtroque modo, & exterius, & interius non poterit diu manere in eodem temperamento. Patet: quia continuè agit calor naturalis in humidam radicale, consumendo: & restauratio fit per humidum nutrimentale, quod nimium deficit à bona qualitate: & ob id sequeretur aliqualis iactura: & quacunque facta, iam est distemperatio: & sequitur corruptio: ergo non diu permanebit. Licet enim ad breue tempus possit, non tamen poterit se perpetuari.

Ratio.

Opin. dicē
tū nō dari
tēperatū ad
iustitiam.

¶ Aliqui tamen putant probabile, non esse possibile dari hominem temperatū ad iustitiam per naturam: quia si posset esse, esset vel per aliquod tempus, vel per instans: non per tempus: quocunque instanti temporis dato, est alia, & alia actio. Neque per instans: quia quod per instans est, non dicitur propriè esse.

¶ Hæc sunt breuiter dicta de materia, quæ magis ad medicos, quàm ad philosophum naturalem spectat, cum vtrique conueniat de ea disputare.

Ad argum.

¶ Ex dictis patet solutio argumentorum.

SPECVLATIO. VII.

Vtrū omne ens corruptibile habeat determinatam periodum suæ durationis.

Idetur quod nō. Aliàs sequeretur quod vita humana non posset prolongari: sed hoc est contra medicos dicentes, quod propter aliquas medicinas potest

1. Argumē.

esse prolongatio.

¶ Secūdo. Ignis in sua sphaera existēs corruptibilis est: tñ non habet certam periodum. Quod sit corruptibilis patet: quia corrūpitur, & vertitur in aerē. Et quod non habeat periodum determinatam, patet: quia quanto diutius durat, potest diutius durare.

¶ Tertio. Si quilibet haberet suam certam periodum, sequeretur, quod esset dabile vltimū tempus, per quod aliquid posset durare, sed hoc non datur. Patet: quia si daretur, iam res permanēs definirēt esse per vltimum sui esse: quod est contra Arist. vt suprā probauimus.

¶ In contrarium est Arist. hic, tex. 57. & 2. de anima tex. 41.

In cõtrariū

¶ Pro solutione est notandū, quod entia corruptibilia sunt in duplici differētia: quædam sunt simplicia: vt sunt elemēta: alia sunt cõposita: vt mixta. Atque mixta quædam sunt eterogenea, quæ partes habēt diuersarum rationum: & alia sunt homogenea, quorū partes sunt eiusdem rationis.

Notan. 1.

¶ Supponēdum etiam est, quod post illam complexionem: quæ est temperata ad iustitiam, sunt quatuor declinantes. scilicet cholericæ, sanguinæ, &c. Et istæ 4. non æqualiter durant: nam sanguineus regulariter magis viuet. Quod si contingat eum non tantū durare proueniet aliunde ex malo scilicet, regimine: si tamen cetera sint paria diutius durat sanguineus. Vt cūque ijs notatis, ponitur prima conclusio.

Notan. 2.

¶ Impossibile est per artem, simul & per naturam, omni secluso miraculo, vitam hominis modò perpetuari. Patet: quia materia hominis aliam naturaliter formam appetit: ergo illam aliquando habebit: sed habere non potest, nisi per corruptionē ipsius hominis: ergo homo per naturam non durabit perpetuo.

1. Cõclusi.

Ratio. 1.

¶ Præterea. Semper calor naturalis agens in humidum radicale consumit ipsum: sed humidum hoc infinitum non est: ergo tandem consumetur: & sic non poterit perpetuari.

Ratio. 2.

¶ Tertio. Si posset per naturam perpetuari, maximè ob restorationem humidi nutrimenta

Tertia rō:

trimen

trimentalis: sed hoc non sufficit: quia dato sit restauratio æqua quo ad quantitatem, deficit quo ad qualitatem; unde necessario sequetur mors.

Quarta rō. ¶ Neq; pōt fieri per artē medicina: quia quacunq; data, erit ad tollendum superfluum, & deperditum restaurandū: sed quāuis tollatur superfluum, manet intrinseca ratio deficienti. Neque sufficit si deperditum restauret: quia nunquam erit in qualitate tale quod acquiritur: ergo non erit sufficiens restauratio.

2. Cōclusiō. ¶ Secunda conclusio. Potest per artem medicina homo diutius viuere, quā exigat sua complexio. Patet. Potest peritus medicus mutare complexionem: ergo poterit facere quod ille qui ob suam complexionem uiuere naturaliter per. 60. annos, mutata complexione, uiuat per. 70. quod experientia docet.

3. Cōclusiō. ¶ Tertia conclusio. Medicus potest vitam humanam præseruare à multis corruptionibus, & passionibus occurrentibus circa periodum totius vitæ. Patet: quia cum corruptiones, & passionis in uita eueñiant ex aliquo superfluo, vel aliquo intemperamento, citra periodum vitæ poterit per medicinam expelli superfluum, & fieri restauratio. * Imò etiam senem, imò decrepitem posset in sanitatem, & virtutem adolescentis reducere, si credimus illis quæ ab Alexo Piamontes, in libro suorum secretorum: adducitur cap. 1. sicut de esu ligni vitæ in statu innocentie dicitur ibi.

4. Cōclusiō. ¶ Quarta conclusio. Non est dare maximū tempus per quod homo durare potest. Patet, Sit quia nunc uiuit, & immediate post hoc non uiuet. Probo quod non possit stare. Nunc uiuit in isto instanti ultimo: ergo virtus cōseruatiua excedit corruptiuā: sed hic excessus non est diuisibilis: ergo diuisibilis. Si diuisibilis, & debet perdi: non potest esse in instanti: sequitur ergo quod illud nunc non erit terminus vitæ: & sic ulterius poterit uiuere. Quapropter non datur ultimum tempus per quod potest homo uiuere.

5. Cōclusiō. ¶ Quinta conclusio. Non est dabile minimum tempus per quod homo potest durare. Patet. Si esset dabile, per illud posset, & per nullum minus: sed hoc est falsum: quia per eum medietatem potest durare: ergo non datur minimum tempus.

6. Cōclusiō. ¶ Sexta conclusio. Non est eadem periodus

in omnibus indiuiduis speciei humanae. **Prima rō.** Patet: quia cum non sit eadem complexio, neque sit idem viuendi modus, non poterit esse eadem periodus.

¶ Septima conclusio. Nulla est species corruptibilium, & generabilium, quæ non habeat suam certam periodum. Patet: quia cum materia in qualibet specie, sub quocūque sit indiuiduo, habeat naturalem appetitum ad aliam formam: & simul non possit habere duas, oportet aliquando sit sub alia forma: quod non esset, nisi periodum haberet.

¶ Probatum adhuc: quia quælibet species corruptibilium ex elementis constat, & in se continet virtutē ipsa elementa p̄ qualitates actiua: sed ubi sunt tales qualitates, naturaliter corruptio erit: ergo periodus datur.

¶ Octaua conclusio. Quia species nulla reperitur, nisi contracta in suis indiuiduis: & nō omnium indiuiduorum, etiam in vna specie, est eadem periodus, ob aliam, & aliam commensurationem in qualitatū primarum, sequitur quod etiam in eadem specie non est certa periodus, sed habet latitudinem in suis indiuiduis. Hæc est conclusio clara ex supra dictis: si quidem cum indiuidua aliam, & aliam habeant qualitatū commensurationem, non habebunt idem tempus durationis.

¶ Nona conclusio. Quauis species ob successionem suorum indiuiduorum dicatur habere perpetuitatem, physicè tamen loquendo, certam videtur habere periodum, ut tandem habere possit finem. probatur. Certum est periodum vitæ humanæ à principio mundi in indiuiduis fuisse multo longior: quia tunc uiuebant homines ad mille annos: alij ad octingētos: & paulatim videtur esse breuior effecta periodus: sic ut vix homo ad. 90. perueniat annum. Huius est naturalis ratio: quia id quod restauratur de humido radicali ob humidum nutrimentale, non est tantæ virtutis, neque tam purum sicut olim: quia omnia iam declinauerunt in senectam, & inutilia facta sunt: & herbe non habent puritatem illam, neq; fructus, neque carnes, ex quibus nutrimentum capiunt homines.

¶ Item: quia tanto quantò in cibum adhibentur varia, ob aliam, & aliam ipsarum rerum proprietatē, efficitur nutrimentū impurius, & tãto minus sufficit ad restaurandum deperditū, & tanto periodus breuior est. Si

est. Si ergo spatio. 6000. annorum tāta variatio facta est: tantum posset mundus durare, vt videretur abbreviata periodus. Et hoc in specie humana maxime tenet locū, ob uaria illa ex quibus nutritur.

¶ Non tamen intelligamus quod daretur sic minimum tempus, in quo posset: quia quocunque dato (vt in conclusione quinta dicebamus) in minori viuere posset: sed dicitur esse terminus in ipsa specie, per hoc quod posset ad infimum tempus periodi deuenire, in sensu supra dicto: vt iam prope interitū videretur esse species, etiā multiplicatis indiuiduis.

10. Cōclu.
Rato.

¶ Decima cōclusio. Omnia accidentia corporalia habent certam suam periodum. Patet. Illa quae habent certum tempus suae durationis, certam habent periodum: sed accidentia corporalia sunt huiusmodi. Patet: quia deficiunt, vel à contrario, vel ob corruptionem subiecti, vel ex defectu conferuantis. Istitis tribus modis potest esse defectus in eis: & sic habent certam periodum. Caliditas deficere potest à suo contrario, Lūmē deficere potest ob absentiam luminosi. Albedo tandem finem habet corrupto subiecto: omnia ergo finem habent.

11. Cōclu.

¶ Vndecima conclusio. Quodlibet homogeneum simplex corpus (vt sunt elementa) nisi haberet contrarium, habet rationē perpetui. Patet: quia ratio periodi est propter aliam, & aliam proportionem qualitatum: sed in simplicibus (vt sunt elementa) non est talis ratio: ob id habent rationem perpetuitatis: sed quia cōtrarium habent, corrumpuntur secundum partes, licet sint secundum se tota.

Paul. Ven.
1. de gene.
tex. 18.

¶ Dixi, quod in elementis non sit illa proportio qualitatum primarū: quia non sunt ex alijs elementis, & quodlibet solū sibi duas vendicat qualitates, quarum vna non agit in aliam ad corruptionem, sed potius mutuo se conferuat, vt supra dictum est.

12. Cōclu.

¶ Vltima conclusio. Generaliter, omne ex contrarijs compositum, corruptibile est, & certam habet suae periodi durationem. Patet: quia aliās posset in aeternum durare: & si in aeternum durat, corruptibile nō est: sed incorruptibile potius.

Ad argum.

¶ Ad argumēta facilis est ex dictis solutio. Non enim possunt medicinae, siue simplices, siue compositae se extendere vt possint vitam perpetuare, licet possint prologare vt dictum est.

¶ Atque dicta ita sunt vt diuinus Plato in 8. de republica, etiam in ipsis politijs peridum posuerit certam: vt quae bona est, in ambiciosam & popularem, & tandem in tyrannidem cōuertatur. Vbi ait, difficile quidem est, ciuitatem in L. optima politia cōstitutam, à suo statu dimoueri. Verum cū omne quod genitū est, corruptioni sit obnoxium: talis etiam constitutio semper manere non potest, sed soluetur: solutio verò haec est, non solum circa plantas sed circa terrena animalia, fertilitas, sterilitas a nime corporumq; cōtingit, quādo reuolutiones, singulis circularum coniunxerint ambitum, his quidem quae breuis sunt aui, breuiore ambitus: illis verò quae longioris sunt aui, longiores. Est autem ei quod diuinitus generandum est, circuitus quem numerus cōtinet perfectus: vniuersus autem iste numerus talem auctoritatem habens ad poiorem deterioremq; generationē vim habet. &c. haec ex Platone, vt periodū omnia intelligamus certam habere: licet obscure sit loquutus sub numero, quem Iambicus, & Chalcidius interpretari sunt conati: sed tamen non sunt assequuti: vt testis est Iabelus in Politica Platonis tractatu. 5. cap. 6.

¶ SPECVLACIO. VIII.

Vtrum homo in statu innocentiae perpetuari posset.

Explicato vt cunq; qualiter naturaliter omnia habeant certam periodum durationis, necesse est tractare, vtrum homo potuerit perpetuari saltim in illo innocentiae statu, si durasset.

¶ Videtur qd sic. Illud dicitur naturale, qd conuenit homini à principio suae natiuitatis, & generatiōis: sed à principio natiuitatis, & suae formationis conuenit homini qd possit se perpetuare: ergo hoc est illi naturale. Patet. A principio Adā habuit esum ligni vitae, quo poterat se perpetuare: ergo fuit ei naturale. Patet. Habuit lignum vitae: quia datum est illi in cibum. Sed quod

1. Argum.

Gen. 3.

poterat

poterat perpetuare patet: quia eiectus est de paradiso, & angelus custos est positus, ne mitteret manū, & comederet, & viueret in æternū: ergo si comederet, in æternū viueret: & sic naturaliter potuit se cōseruare.

¶ Præterea. Enoch, & Helias ibidem nunc seruantur per esum illius ligni: ergo in perpetuum: quia eadem est ratio, quod vsque ad istud tempus per tot millia annorum ibi sint cōseruati, sicut quod in æternū: quia si id non est naturale, absque miraculo non posset: sed non est necessarium ponere, dando quod esu ligni vitæ perseuerent incolumes: ergo naturaliter potest homo durare in æternū.

¶ Tertio. Homo in illo statu non poterat pati aliquid læsuum secundum corpus: ergo poterat durare in perpetuū. Patet. Nō poterat pati ab extrinseco: quia tunc nil poterat homini nocere, sed omnia erant ei subiecta. Neque ab intrinseco. Patet: nam illud esset poena: sed nulla poterat esse poena ante culpam: ergo nullo modo moreretur. Et hoc probat Paulus, quando ait. Per peccatum mors: ergo si peccatū non esset, neque mors esset.

Ad Rom. 5. In cōtrariū

¶ In contrarium est: quia compositum ex contrarijs corrumpetur.

Notan. 2. Naturale dicitur multis modis. S. Th. 3. p. q. 2. art. 1. 2.

¶ Pro solut. notandum, quod naturale dicitur primo modo, & proprie id, quod est de essentia rei: vel eius proprium, fluens ab essentia: sicut naturale est, hominem esse rationalem: & risibilem.

S. Tho. 3. p. q. 97. ar. 1. 2.

¶ Secūdo modo vocatur naturale, pro eo quod cōuenit alicui à natiuitate: vt homo nascatur cum. 6. digitis, dicitur naturale: quia à principio suæ natiuitatis habuit. Tertio modo potest aliquid dici naturale, præsupposito aliquo gratuito: vt in proposito, non erat homini naturale non pati sitim, famem &c. Tamen præsupposito illo statu innocentie, in quo Deus hominē creauit, erat naturale. Non erat naturale homini: quoniam omnia essent ei subdita, & obedirent ad nutum: tamen præsupposita diuina miseratione, qua creauit hominem, erat naturale: nā si modo Deus hominem creasset in puris naturalibus pateretur famem, & non obedirent ei animalia ad nutum.

S. Th. p. p. q. 96. pertotam.

Notand. 1. Defect. 1. Defect. 2.

¶ Notandum præterea, quod naturaliter homo duos habet defectus, ex quibus causatur mors: vnus est, deperditio humiditatis per actionē cōtinuā caloris natura-

lis. Alter est (vt ait Arist. in isto primo) extraneum adiunctum naturali: nam dimittit virtutem naturalis: vt si humidum cibale adiungatur humido radicali, reddit humidum naturale impurum: sicut si aquā vino misceas, paulatim fortitudo perit vini, & tandem deficit.

S. Th. p. p. q. 97. art. 4.

¶ In isto statu naturæ corruptæ remediū datum est contra primum defectum, per cibum, nam per eum restauratur quod deperditum est: sed quia non potest secundus defectus vitari, eo quod semper debilitatur virtus, & ex commixtione fit impurum humidum, venit mors: quia calor naturalis suffocatur ab impuro, & tantum debilitatur, vt etiam alimentum non possit in substantiam cōuertere, ex quo non potest perpetuari homo. Sed in statu innocentie datum est, pro secundo remediū esu ligni vitæ, quo fieret restauratio secundum qualitatem, etiam illius deperditi. Habebat enim ille cibum hanc virtutem, vt quando comederetur, sequeretur renouatio iuuetutis in vigore primo, quando creatus est Adam. Tandem illis relicti, quia alibi latius, sit. 1. conclu.

Vide Aegl. quolibet. 1. quest. 16.

¶ Naturale accipiendo proprie, vt à principijs intrinsicis est, aut de essentia, neque Adam in illo statu innocentie, neque aliquis hominum potest in vita perpetuari naturaliter. Probatur. Illud dicitur naturale, quod est de essentia rei, vel proprium eius: sed quod est tale, oportet inueniatur in omni specie: at non solum non inuenitur, sed neque in aliquo indiuiduo fuit inuentum. Quis est homo qui non gustabit mortem?

1. Conclus.

1. Ratio.

Psal. 88

2. Ratio.

¶ Præterea. Est ei naturale mori, & propriū eius, quod consequitur speciem: ergo non erat naturale non mori. Consequentia est bona. Antecedens est clarum: quia naturaliter homo moritur, & vt aqua dilabitur. Mors enim naturalis est: alius quando homo moritur, fieret miraculum: contra naturam enim esset.

1. Reg. 14.

¶ Secunda conclusio. Si naturale capiatur vt à natiuitate, Adam in illo statu habuit quod potuit viuere perpetuū. Probatur. Id dicitur naturale, quod à principio est: sed statim à principio habuit Adam quomodo viueret in æternū. Patet: quia contra duos defectus, ex quibus mors, habuit duo remedia. Primum fuit esus aliorum ciborum: qui datus, & concessus est, vt fieret restau-

2. Conclus.

Ratio.

restau-

restauratio humidi radicalis deperditi. Contra alium defectum ex debilitate virtutis, & commixtione extranei; fuit datum remedium, esus ligni vitæ: qui habuit hanc virtutē, vt quoties fumeret, in integritate prima sua restauraret, & poneret ipsum Adā. Sic sentit Marfil. in. 2. q. 1. 2. ar. 3. & Gabriel in. 2. d. 18. q. 2. & Ocam in. 4. q. 10. Maio. in. 2. d. 19. q. vnica.

¶ Tertia conclusio. Supposito aliquo gratuito; naturale fuit in illo statu, quod Adā posset perpetuò viuere. Patet. Supposito illo statu, fuit concessus esus ligni vitæ: & ille habebat virtutem naturalem perpetuā di hominem; ergo naturaliter posset non mori. Quòd ille cibus habuerit virtutem naturalem, patet. Omnia quæ tunc à Deo sunt constituta, secundum naturas suas constituta sunt, & illum eundem statum nunc seruant naturaliter, vt possint restaurare deperditum, & nunc habent. Etiam illius cibi fuit virtus naturalis, vt posset fieri restauratio secundum qualitatem. & c: quia non est potior ratio quare de alijs dicatur, quàm de isto: & sic videtur quod posito illo statu innocentie gratuito, fuerit naturale posse perpetuari: quapropter tenet Marfil. quod virtus illius ligni erat naturalis: aliàs non erat ratio quare post peccatum esset esus interdicitus: quia si habebat per miraculum, etiā si comederet, non viueret in æternum, Deo non operante id quod erat contra naturā. (Et si graues aliàs autho. dicunt fuisse virtutem supernaturalem: quia (vt dicunt ipsi) aliàs alia animantia possent præseruari de morte.) Bona venia ipsorum, ratio est debilis: quia non pro iumentis, sed pro homine. Et ex natura, & conditione hominis potuit esse, quòd ipse perpetuaretur, & non alia animantia, maxime quia alijs herbæ datæ sunt in cibum, & non poma.

¶ Quarta cōclusio. Ad hoc quod ille cibus naturaliter præseruasset hominem, non sufficeret semel comedere, sed iteratis vicibus oportebat fieri. Probat. Ille cibus erat creatura: ergo habebat virtutem finitam, & nō infinitam: ergo si poterat restaurare, esset ad certum tempus, & post oportebat semel comedere: & sic faceret Adam, si ille durasset status, vt quando vidisset necessarium, vel per annum, vel per plures annos, semel fuisset vsus. Sic doctor. S. p. p. q. 77. art. 4.

¶ Quinta conclusio. Probabile est quod si post peccatum homo de illo ligno vitæ co-

medisset, posset durare in perpetuū. Patet ex illo Genes. 3. Ne forte mittat manum, & viuat in æternum. Et probatur ratione. Ille cibus habebat illam virtutem naturalem restituendi in illam pristinam virtutem, & per peccatum hominis non perdidit lignū illam virtutem: ergo illam haberet.

¶ Et confirmatur. Nunc habet eam; vt dicunt doctores in Hebra, & Enoch, qui sunt centenaria annorum sustentati ex illo esu. Et si est verum de Ioanne Euāgelista quod sit etiā ibi: ergo durasset homo in æternū.

¶ Neque obitat illud psalm. Quis est homo qui non videbit mortem? & c: Statum est hominibus semel mori: & c: In quacunquē hora comederis morte morieris: quo niam omnia ista ita dicta sunt, quia sic factum est, qd moriantur: quia non est talis cibus, & mortem peccati gustauerunt in hora, qua comederunt de ligno vetito.

¶ Scio tamen doctores exponere illam auctoritatem citatam: Et viuat in æternum, id est, in longum tempus, vt S. Tho. sed non sententia est probabilis, & ad literam habet auctoritatem scripturæ: & habet illā fuisse virtutem naturalem cibi. Et si in illo statu naturaliter viueret in æternum (vt etiam S. Thom. ibidem insinuat) etiā si concessus esset cibus, & nunc durasset, quantum ad illud quod se tenet ex parte corruptionis ex admixtione extranei alimenti: quia si de morte, quæ ab extrinseco euenit, fiet fermo, certū est nō posset perpetuò viuere.

¶ Contra hanc conclusionem, militat ratio docto. sub. qui negat etiam in illo statu posse hominem perpetuari: quia omne agens repatitur: & Adam conuertendo cibum ligni vitæ in substantiam suam, repatiebatur, & debilitabatur: & non posset perpetuari. A fortiori ergo post peccatum, etiam si esset esus ligni, non posset perpetuari.

¶ Qui tenere vellet hanc probabilem sententiam, quia qui tenent illius arboris fuisse virtutem naturalem, oportet & teneant, possent respondere, argumentum non concludere: nam dato esset repasio, & debilitatio, posset illius fieri restauratio per iteratam comestionem. Illi debilitati posset etiā subueniri per esum aliorum ciborum: quia comestio illius ligni erat medicinalis: ob id non quotidiana. Quapropter poterat esse remedium omni defectui, qui contingeret ab intrinseco ex actione, & reactione caloris naturalis.

Marfil.
Gabri.
Malō.
Ocam.
3. Concluf.
Ratio.

Marfil. 2. q.
12. art. 3.
S. Tho. p. p.
q. 97. art. 4.

Bona. in. 2.
d. 19. q. 5. &
Gabr. ibi &
Tarantasia.

4. Concluf.

Ratio.

S. Thom. vt
supra.

S. Thom.
5. Concluf.

Genes. 3.
Ratio.

Confirma.

S. Tho. 2. d.
19. q. 1. a. 4.

Argu. doct.
sub. in. 1. d.
19.

¶ Manet ergo ex dictis probatum, naturale nunc esse homini mori, quandoquidem ex contrarijs compositus est: & sic continua est actio, & reactio, & debilitatio: & nō est vnde fiat restauratio. Et si ille status durasset, non fuisset supernaturale perpetuò viuere, & se conseruare ob esum ligni vitæ, cui talis virtus data est.

¶ Ad argumenta non est necessarium respondere, cum ipsa probent quæ nos inter respondendum asseruimus: & videtur tenendum, stando semper in virtute illius cibi. Et homo, durante illo statu, esset translatus in paradysum sine mortis gustatione. Et quauis naturale esset homini in illo statu mori, si non esset ille cibus, sicut & modò est naturale ratione compositionis ex contrarijs, non tollitur quominus naturale dicatur, si ille status durasset. Possset que non mori ob cibum datum, qui habebat illam virtutem naturalem. Et si post peccatum esset etiam permissus ille cibus, diceretur naturale, se præseruare: quocirca ex diuersis considerationibus in isto, & in illo statu mori est naturale: & similiter nō mori in isto, & in illo: quia ad illud respicientes quod de hominis essentia est, & intrinsicum, ei mors est naturalis. Ad extrinsecam verò virtutem naturalem concessam respiciendo, naturale erat perpetuò permanere. Quia ergo in peccatum ille cibus corporeus ablatu est, contēdamus alium quærere cibum, quem qui gustauerit, non videbit mortē: quia perpetuò

viuet. Atque quis cibus hoc poterit præstare, nisi panis ille viuus qui de cœlo descendit? Qui enim manducauerit ex hoc, viuet in æternū, ait Chr̄s. Viuet in æternū, quā licet corpore moriat, viuet in æternū, hic per grām, & in futuro per clarā dei visionem.

¶ * Hic quæri solet, an idem numero possit bis generari super verba vltima Philo. quomodo detur circularis generatio adduci solet & à theologis in. 4. sen. vbi de resurrectione futura, in die iudicij sermo est: & quidē physicè loquendo nullum agens naturale potest idem minus corruptum secundum substantiā regenerare: quia remota forma à materia: nulla remanet amplius potentia ad recipiendum illam formam: quia quando materia recepit formā rei corruptæ, vel recepit secundum totam potentiam quam habuit ad illam formam: vel secundum partem tantum. Non secundum partem tantū quia sic ostendi non posset quæ potentia reduceretur ad actum, & quæ non. Item quia sequeretur quod pro alia parte secundum quam non habet, adhuc desiderat formam illam, quod est sine ratione dictum: ergo dicendum est quod secundum se totam recepit: ergo nullo modo manet in materia potentia, ad recipiendum amplius illam formam, quam per corruptionem perdidit: & sic per nullum agens naturale, idem numero redire potest: dixi per agens naturale, quia per diuinam potentiam id fieri potest vt alias suo loco.

Finis secundi Libri de Generatione.

PHYSICAE SPE-

CVLATIONES IN METEORORVM

libros Aristotelis, Admodum. R. P. F. Alphonfi à Vera Cruce, Sacri
Eremitarum ordinis sancti Augustini: bonarum artium, & sacræ
Theologiæ Magistri: moderatoris primarij olim in Me-
xicana academia, in noua Hispania, nunc
tertia hac editione multo
locupletiores.

PRIMI LIBRI METEORORVM, id est, de mixtis imperfectis, Argumentum.

Onsummato sermone iam ab Aristotel. de generatione, atq; corruptione, ubi egit de mixtis perfectis, quomodo fiunt per alterationem præuiã: nutriuntur, & augètur: & quopacto ex ipsorum elementorũ mutua adinuicem actione, & repassione contingit: & quòd. 4. ponũtur elementa: corpora quidẽ, sed simplicia, quorum quodlibet duas ex primis qualitatib; sibi vèdicat: & ipsa ad mixti cõstitutionem, & generationem concurrant, vt in eo solũ virtute, & non formaliter maneãt: consequenter tractat de mixtis imperfectis, quorum consistentiã est breuis valde: vt sunt impressiones meteorologicæ, scilicet, pluuia: nix: grando: ros:

pruina, & nonnulla alia quæ fiunt: vt cometes. Disputat de his omnibus, & causam dat naturalem, de eorũ generatione. Materia est clara, sed dignascitu. Et ad physicum spectat ista non solũ leuiter, sed intus cognoscere, vt causam petenti reddere valeat. Multa enim vulgus supra naturam existimat, quorum physicus causam cognoscens naturalia dicit: vt si quis videns tres apparere soles, vel cometem in cœlo, prodigium supra omnem naturam à solo Deo putat: at catholicus philosophus certò sciens à Deo id miraculose fieri posse, vt in Christi natiuitate euenisse legimus, per naturam tamen posse contingere manifestat ex nube proxima corpori solis, & cometam ex diuersa exhalatione eleuata, ibi inflammata. De quibus omnibus in istis meteororum libris discernendum erit, & (prout par est) disputandum.

¶ S P E C U L A T I O . I .

Circa verba prima Aristot. qui fateretur mundū istum gubernari à lationibus superioribus (quē de influentia loqui dubium nō est) speculatur, vtrū sit ita, quōd cœlum, & astra influant in istis inferioribus.

Idetur quōd non . Si cœlum hæc gubernat inferiora, influētia, sequitur quōd omnia in istis inferioribus ex necessitate euenirent: cōsequens est falsum: ergo illud ex quo sequitur, Probatur sequela. Cœlum causa est naturalis: si ergo agit, naturaliter agit: sed quæ naturaliter fiunt, vt in plurimum eueniunt: imō vt semper: sequitur ergo non esse talem gubernationem in superioribus. Et quōd sit consequens falsum, patet: quia sit tollerentur actiones liberæ hominum, nec esset ratio virtutis, neque vitij: meriti, vel demeriti: at hæc omnia non solum contra fidem sunt, sed contra illa quæ in lumine naturali cognoscuntur: ergo non est ponenda talis influentia.

Argum. 1.

Vide Durā. 2. sen. q. 1. S. Tho. p. p. q. 77. a. 3. ad. 2.

Argum. 2.

¶ Præterea. Nullo modo potest esse actio alicuius agentis in passum, nisi in debita sit approximatione, & communicent in materia: sed cœlum, & ista inferiora non solum debite approximata non sunt, sed in immensum distant à cœlo, maxime à firmamento, vbi varietas tanta astrorum, à quibus propter diuersum influxū, est varietas in istis inferioribus. Neque est in materia communicatio, etiam si debita esset approximatō: quia nō est eadē materia cœlorū, & istorū: inferiorū quippe cum cœlorū corpora sint incorruptibilia, & inalterabilia: at hæc inferiora sic obnoxia corruptioni, & variationi sunt, vt per instās in eodem statu nō possint permanere.

Argum. 3.

Aristo. 1. de gen. rex. 78.

¶ Vltimò. Si cœlū influeret, maxime lumine: quod calefactiuum est: sed nō influit lumine: quia vbi propinquius, magis calefaceret lumine, cū omne agens fortius in propinquum quam in distans agat: sed hoc est falsum, cum media regio aeris sit frigida, &

infima sit calida, cum soli illa media sit propinqua: ergo cœlum non influit.

¶ In contrarium est Arist. statim in principio, cum ait. Necessesse est, &c.

¶ Pro decisione notandum, quod communiter ponitur in cœlis motus, lumen, & influentia: Et per ista tria dicunt superiora agere in istis inferioribus. Motus quidem satis cognitus est, cum ad sensum pateat. Per motum enim diurnum, dies, & noctes sunt, & per alium motū distinctam generationes & corruptiones fiunt: vt per motum circuli obliqui, id est, zodiaci. Quia sol à nobis elongat: vel approximatus, modò ad Austrū, modò ad Aquilonē: hyems: & ver: æstas: & autumnus contingunt in quolibet anno.

¶ Etiam de lumine nulli dubium. Sol, luna, & astra (vt constat) illuminant. Tamen de influentia non sic. Quapropter dubium est, an ipsa sit ponenda vltra motum, & lumen astrorum. Quod si ponenda est, an sit qualitas sensibilis, an insensibilis, dubitatur.

¶ Picus Mirandulanus vir acutissimus, & doctissimus philosophus, in suo cōtra astrologos tractatu negat huiusmodi influentiā & solum motum, & lumen admittit. Et quidem illius ratio potissima esse posset: quia frustra est ponenda, cum motus, & lumen sufficiant: & quia non est vnde possit constare quæ sit res hæc, quæ influentia vocat.

¶ Alij ponunt influentiā à motu, & lumine distinctam: tamen eam qualitatem insensibilem dicunt, vt Paul. Venetus, 1. cap. suæ summæ, in isto loco, conclu. 3. Idem Timō in isto loco. q. 1. conclu. 2.

¶ Alij putant hanc influentiam esse sensibilem, eo quod omnis qualitas dispositiua ad formam substantialem sensibilis debet poni: & cum influentia sit huiusmodi (vt patet in metallis) quæ disponit ad substantialem formam, dicitur esse sensibilis. Et quod disponat patet: quia in locis sub terra metalla generantur, quæ non à lumine disponuntur, cum ad talem locum non perueniat, sed ab influentia.

¶ Quæ fiunt in istis inferioribus sunt in duplici differentia: quædam sunt quæ per naturam sunt ordinata, vt semper eodem modo se habeant, nisi contingat aliunde ali quod impeditiuum in causa: alia sunt quæ contingenter eueniunt, vt in rebus humanis apparet. Et hæc quæ fiunt contingenter (cum non sint necessariò) liberè fiunt per libertatem arbitrij. His dictis respondet.

In contra.

Notand. 1. Motus. Lumen. Influentia.

1. Opinio. Miran. lib. 3. c. 4. & 9.

2. Opinio. Venetus. Timon.

3. Opinio. Spinosa de cœ. dub. 5.

Notand. 2.

detur.

Conclus. 1. ¶ Influentia ponenda est, qualitas quæ dā distincta à motu, & lumine in corporibus cœlestibus. Hæc conclusio est communis omnium philosophorū. Probatur. Aliqui sunt effectus in istis inferioribus, quorum causa dari non potest, nisi influentia: ergo influentia debet poni quid distinctum. Probatur antecedens: quia in terræ visceribus generantur metalla, vt constat: & in certa parte, & determinata vnum, & in alia aliud oportet ergo cœlum (cū sit causa vniuersalis) influentia causet in huiusmodi metallis, & nō motu: quia sic, cū motu suo omnia peragat, & circuat, in omni parte terræ deberet generari metallanū: ergo alia est causa: & nō lumē. Patet: quia ad locū tam profundum, & absconsum lumē non solū astrorū, sed neq; fontis luminis scilicet, ipsius solis potest peruenire, impediēte opacitate terræ: ergo sequitur q̄ influentia est ponēda.

Metalla quæ dantur planetis. ¶ Et quod in huiusmodi metalla, habeant causalitatem, affirmant omnes: nam lunæ dant argentum solidum, & mercurio argētum viuum: sol supra aurum constituitur, & mars supra ferrum: iupiter supra plumbum, & saturnus super stannum habet dominium.

¶ Et quod sit differentia inter influentiam, & lumen constat ex istis, cū lumen obiecto aliquo opaco impediatur in transitu, non influentia. Penetrat enim (vt patet in terra) vsque ad metalla.

Aristo. 3. de partibus animal. ¶ Secundum discrimen est, quod lumen solum à sole causatur, & alijs astris, siue sit acceptum à sole, siue non: tamen influentia causatur ab alijs partibus cœli, in quibus astrum non est.

¶ Item. Dicit Aristot. quod crescente luna, crescunt cerebra animalium: & decrescēte, decrescunt: quod nō potest esse nisi per influentiam.

2. Conclus. ¶ Influentia insensibilis qualitas ē. ¶ **Influentia insensibilis qualitas ē.** ¶ **Ratio. 1.** ¶ **Secundo.** Si esset sensibilis, maximè quia est disponens ad formam substantialem in ipsis mixtis, sicut in metallis: sed hoc nō sufficit: quia sensibile non dicit relationem ad formam substantialem, sed ad sensum: ergo dato, & non concesso quod disponderet, nō sequeretur quod esset sensibilis, quanto ma-

gis quod dispositio ad formam substantialem immediate, non per influentiā, sed per alterationem qualitatum sensibilem est, vt supra diximus.

¶ Tertia conclusio. Cœlestia corpora in illis inferioribus agunt, non solum influentia, sed etiam motu, & lumine. Probatur quod motu agant: quia videmus quod per accessum, vel recessum solis in zodiaco fiunt generationes, & corruptiones: nam arbores fructificant in vere: quia sol ad nos conuertitur à tropico Capricornij, accedēs ad tropicum Cancrī: & in vere omnia germinant. Et corruptiones fiunt, per hoc quod recedit rursus. Etiam influxu maris constat, per motum lunæ fieri illas maris mirabiles elationes quotidie, quæ à motu lunæ proueniunt: ergo per motum influūt. Et ratione luminis etiam constat, cū lunæ lumen sit sufficiens in membra aliqua redere paralytica ob frigiditatem, & humiditatem quam causat. Ex quo etiam argumētum sumitur, quod sit influentia aliquid à lumine distinctum. Etiam patet: quia per lunæ motum oculi catorum crescunt in pupillæ albedine, & diminuuntur decrescēte luna: ergo per motum aliquid causat. Similiter in arboribus, quod sint plures, vel paucæ humiditates, à motu eiusdem lunæ prouenit. Similiter de diebus criticis medici loquuntur. Et patet: quia ob lumen solis per radios directos videntur aliqua generari, quæ non generantur, vbi solis lumen non est: vt patet de animalibus, & de arboribus. De oculis catorum etiam dicitur, quod sufficiant niuem liquefacere, ob calorem quē emittunt, ratione luminis recepti: quod non possunt aliorum animalium oculi face re: quia non sunt susceptiui tanti luminis: ergo etiam ratione luminis: cœlestia corpora influunt.

¶ Quarta conclusio. Ista omnia inferiora à cœlestibus corporibus sic affici motu lumine, vel influentia, est mundum à superioribus lationibus gubernari, ad quod contiguitas corporum requisita est. Ista conclusio ponitur ad declarandum dictum Aristoteli in principio huius: ob quod speculatio præsens mota est. Probatur quod mundus dicatur gubernari à lationibus superioribus. Nullus alius modus in cœlestibus corporibus reperitur causandi in ista inferiora, nisi motu, aut lumine, aut influentia: ergo sequitur q̄ isto modo inferiora à superioribus gubernantur.

bernantur. Non quidem quod ratione dirigantur à cœlestibus, cum cœlum non sit rationale: imò neq; viuens: vt supra diximus: sed solū eò quod ad omnia quæ in istis inferioribus contingunt, dicatur concurrere, vt causa vniuersalis, sub ipso Deo omniū vniuersalissima, & prima. Et quia certissimè omnia per motum, & lumen, & influentiam diriguntur ad suas competentes operationes, gubernari dicuntur à cœlo, quasi nil aliud videatur à causalitate eius, & concursu, in istis quæ contingunt naturaliter.

¶ Alia pars, quod ob id oportet nō dari vacuum, & cōtigua esse corpora omnia: quia non possent peruenire ad ista inferiora influxus cœlorum, cum non esset contactus virtutis, qui est necessarius (vt supra diximus) inter agens, & passum.

Conclu. 5. ¶ Quinta conclusio. Circa actus humanos cœlum habere dicitur influxum, in quantum in corpore humano sunt impressioes quædam, & influxus, ratione quorum ad aliqua magis videatur homo inclinatus: quam ad alia. Probatur experientia. Videmus ex peculiari constellatione aliquem hominem inclinatum ad ludum: alium ad veneream: alium ad gulam, & alium ad furtum. Videmus etiam ex influentia cœlesti aliquos ad hanc: alios ad illam virtutem magis propensos: quia in tali, vel tali signo, sub tali, vel tali astrorum coniunctione sunt nati: sequitur ergo cœlestia corpora habere aliquam gubernationem in actibus humanis, iuxta quam periti astrologi multa diuinare possunt de huiusmodi inclinatione nati.

Conclu. 6. ¶ Sexta conclusio. Actus liberi arbitrii exēpti sunt absolute à cœlorum gubernatione, & totaliter in nostra potestate constituti. Patet: quia liberè fiunt actus humani, & non necessariò: ergo non pendent à constellatione cœlesti: nam illa quæ sic pendet, naturalia sunt: inuariabilia, & immutabilia: sed actus nostri, qui sunt hominis in quantum homo, possunt per liberum arbitrium mutari: ergo non pendent sic à corporum cœlestium gubernatione.

Ratio. 2. ¶ Secundo. Si penderent, maxime esset ratio inclinationis, vel propensionis ad vitia, vel virtutes: quæ potest esse maior, vel minor per influxum cœlorum: vt dicit quinta conclusio: sed non ob id: quia quacunq; data inclinatione, possumus exequi, vel nō exequi, cum non cogatur voluntas: sequitur ergo quod actus humani non gubernā-

tur à cœlorum motibus, vel influenza. Et hoc probat illud Ptolemæi: Sapiens dominabitur astris: quod est dicere: Quauis influenza cœlestis causet in corpore hominis aliquam inclinationem ad malum, tamen quia non cogit, & in eo est ratio, poterit sic dominari, vt contrarium agat illius, ad quod inclinabatur ex astrorum influenza. In alijs tamen omnibus corporibus (cū ratione careant) astrum dominatur, & gubernant: quoniam infallibiliter sequitur in effectu secundum causalitatem causæ. Similiter in homine esset, nisi per rationem ei obuietur De quo alibi latius.

¶ Ex quo sequitur, astrologos istos diuinos qui iudicarij vocantur, malè, & cum errore iudicare de aliquo nato, cum dicunt: talis, vel talis erit, in illis quæ pendent ex actibus humanis: vt quod talis erit latro, & suspendetur: talis erit adulter: quia ista nō cadunt sub astrorum gubernatione: nisi isti excusationem habeant in suo prænoti co, quod cognoscentes complexionem, & inclinationem ex astrorum aspectu, iudicent de executione secundum eam: quia raro homines contranuntur, sed vt in plurimū (cum stultorum numerus sit infinitus) sequatur, vt brutum animal cœlorum influentiam, & constellationes.

¶ Ad primum, solutio patet ex istis quæ in vltima conclusione dicuntur.

¶ Ad secundum dicitur, quod cœlum influit in inferioribus, & omnia inferiora dicuntur cœlo esse approximata: quia omnia sunt contigua, & intra spheram suæ actiuitatis posita. Et quod agens non agat, nisi communicet in materia, si poneremus vnam esse materiam cœlorum, & istorum inferiorum, nihil contra nos: sed tenentes (vt tenemus) aliam esse materiam cœlorum, intelligitur necessaria communicatio in materia, ad hoc quod agens repatiatur, vel in causis particularibus: in vniuersalibus verò non vniuocis hoc non est requisitum.

¶ Ad tertium dicendum, quod quando cætera sunt paria, agens magis in propinquum, quam in remotum agit, & tamen quod media aeris regio non sit calida tantum, quantum ista infima, quæ nos circumdat, est ex alia causa: ppter antiparistasin, & quia radij reflexi non perueniunt vsque ad eam. De quo disputatio erit in hoc libro specul. 4.

¶ Inferunt omnes ex supra dictis de in-

Corolla, fluctu-

supra. 2.
phy. Spe. 1.

Ptolemæus.

Corolla.

Ecclesi. 2.

Ad argum.

Ad. 2.

Communicatio in materia in causis æquiuocis nō requiritur. In lib. de cœlo. specul. 2.

Ad. 3.

Arist. 1. de ge. t. 78.

fluentia cœlorum, causalitate eorum, & gubernatione, quod si Deus subtraheret omnes influentias cœlorum ab istis, infra orbem lunæ nihil fieret: imò destruerentur omnia, & deficerent: & nisi per miraculum, non possent stare: quia subtractis influentijs, tollerentur & primæ qualitates. Ipsique subtractis, nulla esset alteratio: nam cessaret omnis actio. Neque essent formæ substantialia, cum non possint esse sine suis qualitativis dispositionibus: imò neque esset materia, cum nunquam possit esse sine forma: si ergo nulla esset forma, non esset materia: imò nihil esset infra concavum lunæ: & dicunt quod neque ipsa elementa que corrumperentur, non ab aliqua causa positiva, sed à cœlo privatiue propter defectum conseruantis: ergo secundum istam considerationem mundus iste inferior dependet essentialiter à corporibus cœlestibus, sicut lumen à corpore luminoso. Ista dicunt communiter philosophi, etiam catholici, sed demonstrari non possunt. Quapropter licet dicamus mundum gubernari ab influentia cœlorum, & motu eo quod sic habeat rerum ordo à Deo præfixus, & illa ordinatio perseveret, tamen non est necessarium dicere quod si cessaret motus cœli, & influxus, omnia corruerent, & annihilarentur. Neque possum mihi persuadere quod affirmant omnes ferè, quod si cessasset motus cœli (vt in die iudicij cessabit) & applicaretur stupa igni, non combureret eam. Mirum est hoc. Nec nego quin potuit Deus talem posuisse legem à principio, sed non constat. Cessante tandem motu, cessabunt quidem omnia: quia finis erit mundi.

* ¶ Hic tamen considerandum est aliquorum fuisse opinionem, & Henrico gandefi tribuitur: quod cœlum in his inferioribus non agit efficienter, & producendo per virtutem influxã: sed tantum determinando agentia particularia, ad actiones suas: & sic mixtum non generaretur si cœlum per motum non determinaret agens proximũ ad talem actionem: & hoc putat esse de mente Commen. 7. meta. comm. 3. r. vbi loquendo contra Auicennam de illo datore formarum dicit, quod corpora cœlestia dant istis inferioribus, &c. sed tamen tenendum est, quod sit causarum ordo & vltimã & proxima, non agit nisi causante prima: & sicut à motu cordis in animali, pendent motus aliarum partium, & eo deficiente immobilitã

tur aliã partes: sic deficiente motu primi mobilis, sic Deo disponente causæ inferiores non agerent. & ob hoc Arist. 8. physic. dixit quod primus motus est vita, id est, fons & vniuersale principium in natura existentibus. Tenendum ergo est quod cœlum motum non solum determinat agentia inferiora ad proprios effectus: sed agit & influit in quocunque effectu inferiori, sicut causa prima influit in omnem effectum causæ secundæ: & sic habet rerum ordo.

¶ De quo in. 4. nostrarum Resolutionum Theologicarum dicemus, Deo aspirante.

¶ SPECVLATIO. II.
De terræ magnitudine, de qua Aristoteles hic, in ordine ad elementa alia, & ad astra. Vtrum elementum terræ sit minor, quam alia elementa, & astra.

¶ Patet quod nõ: quia sol, & omne aliud astrum nobis minor apparet quam terra: & sol est minor quam apparet: ergo terra non est minor sole. Maior experientia patet. Minor probatur, quod sit minor quam apparet: quia nos sumus in medio densiori, quam sit sol: ergo radij solis venientes ad nos, disperguntur in occursum edij densioris, & rem ostendunt maiore, quam sit: ob quod denarium in aqua apparet maius quam sit: ergo etiam sol minor erit terra.

¶ Secundò. Elementa omnia sunt æqualia: ergo vnum non est alio maius. Patet. Si nõ sunt æqualia: ergo vnum aliud excedit: ergo in materia, vel in forma: non in multitudine materiæ: quia ex vno pugillo aquæ fiunt decem aëris: nam sub vno aquæ tantum est materiæ propter densitatem, quantum sub decem aëris: ergo multitudo materiæ eadem est. Neque est inæqualitas in formis: quoniam non potest hæc signari.

¶ Tertiò. Illud cuius quantitas sciri non potest, nec maior, neque minor dici debet: sed

T 4 terra

Si cœlorum causalitas auferatur, nihil erit vtilitatis.

Theo. in. 4. d. 48.

1. Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

terra est huiusmodi. Patet: quia variè Ptolemaeus, Alfagranus, & spheræ author loquuntur de stadijs, quæ correspondent vni gradui in cælo: ergo non est certitudo.

Incontra.
Notand. 1.

¶ In contrarium est veritas.
¶ Primo est notandum, quod quando aliquod opacum opponitur luminoso, vmbra causat: sed si sit opacum maius quam luminosum, nunquam datur conus vmbre, sed tanto quanto protenditur vmbra, tanto magis radij distant. Et si sit æquale, æqualiter lineæ quæ terminant vmbra, etiam æqualiter distant, & nunquã cõcurrunt. Si verò luminosum est maius opaco, concurrunt lineæ: & vmbra facit conum post opacum. Hæc constant experientia ad oculũ.

Ex perspe-
ctiua.

¶ Hic ergo quæritur de terræ magnitudine, & aliorum elementorum, & in qua proportione se habeant elementa adinuicẽ & similiter terra ipsa in ordine ad astra: quod solet tradi in libris de cælo, & etiam in spheræ: vbi Ioannes de sacro Bosco ponit quantitatem terræ, & comparationem ad astra.

Notand. 2.

¶ Etiam notandum, quod ambitus totius terræ velut punctum est in comparatione totius vniuersitatis: quod si oculus esset in firmamento, nõ videret eam ob paruitatem. Et probatur: quia dicitur communiter, quod vbi cunq; sit homo in terra positus, medietatem videt cœli, & medietatem aliam non videt: quod non esset verũ, nisi parvæ quætitatis terra esset in cõparatione vniuersitatis: quia est ac si nullius esset quantitatis.

Horontius.

Notand. 3.

¶ Tertiò notandum, quod modus quo potuit sciri quantitas terræ hic est, supposita cœli diuisione, quam diuidunt astrologi in 360. gradus, & cuiuslibet eorum in terra correspondent. 700. stadia. Quod fuit inuentũ isto modo: si quis ponatur in eleuatione aliqua poli. 10. (verbi gratia) gradus: tendat ad polum versus Aquilonem, vsque dum alio gradu magis sit eleuatus polus: si numeret stadia via recta progrediendo, quæ per terram ambulando abioluit, sunt septingenta: & sic inuentum est, quod cuiuslibet gradui in cælo correspondent in terra. 700. stadia: quæ si multiplicentur per. 360. hic numerus quæ stadiorum erit repertus totius ambitus terræ. 252000. Quod si quis vltteriũ velit scire numerum leucarum totius terræ, sic inueniet. Octo stadia vnum faciunt milliaria, & 2. milliaria, leucam: & sic. 16. stadia leucam faciunt.

* ¶ Aliqui tamen tria milliaria ponunt

in leuca, & alij quatuor: sed si duo, ponitur hic modus.

¶ Diuidantur ergo ducenta, & quinquaginta duo millia stadiorum per. 16. & resultabit numerus leucarum, qui erit. 15750.

¶ Sub silentio tamen transeundum non erit, diuersas esse opiniones in huiusmodi quantitate terræ computanda: nam Ptolemaeus cuiuslibet gradui solum dat. 500. stadia, & non 700. vt præcedens opinio: & sic totus ambitus est. 180000. & sunt minus quàm autor spheræ posuit. 720000.

Diuerse o-
piniones.
Ptolemaeus.
7. lib. sum-
mæ geogra-
fi. 5. ca.

¶ Alphagranus dicit, quod cuiuslibet gradui in æquinoctiali correspondent in terra solum. 453. stadia, & tertium vnius. De quo dicit sumptum fuisse experimentum tempore Almeonis, in præsentia multorum sapientum. Secundum istam opinionem ambitus totius terræ est. 163200. stadiorum, qui est minor quantitas, quàm posuit opinio prima per. 88800. stadia, & quàm Ptolemaei. 16800.

Alphagra-
nus differetia. 8.

¶ Neoterici autem sequuti sunt aliam rationem: vt cuiuslibet gradui dent. 560. stadia. Secundum istos habet terra in ambitu. 201600. stadia.

Opinio. 9.
Neoterici.

¶ Causa tantæ variationis potuit esse, quia experientiam sumpserunt vel non via recta, vel si via recta, non per planiciẽ, sed per decliuiam montium, & alij per rectam, & per planum: sicque potuit esse quod non omnes conuenerint. Sequentes opinionem Ptolemaei, quæ videtur in medio posita, & quia viri peritissimi, sit conclusio responsiua.

¶ Totius terræ ambitus est, centum & octoginta millia stadiorum: & sic cuiuslibet gradui correspondent, 500. stadia. Habet quæ totus terræ ambitus. 22500. milliaria: & cuiuslibet leucæ dando duo, sunt. 5625. leucæ. Terræ verò diameter habet. 1790. leucas, & vsque ad centrum eius, vbi semidiameter sunt. 895. leucæ. Hæc omnia non constant nobis aliter, quàm fidem dando peritissimis, qui curiosè experti sunt, quid cuiuslibet gradui correspondent in terra.

Cõclusio.

¶ Hæc sunt quæ in libris legitimis & antiquiorum & netericorum, qui de hac materia loquuti sunt: sed tamen quàm fuerint deficientes, nouus nouiter inuentus orbis manifestat: qui in lōgitudine à loco qui dicitur Cabo Rasõ in eleuatione. 48. graduum ad septentrionem quæ es azia los Bacallaos vsque ad fretũ quæ se dize estre cho de Magallanes ay por tierra mas de mil

milleguas, vt dictum est. Vnde apparet fal-
sum dicere ambitum terræ continere. 562 5.
leguas. Et quid de terra illa, quæ ultra fre-
tum Magallanicum videtur, (que corre al
Oriente, y nauios derotados de Portugue-
ses azia el cabo de buena esperanza la han
visto.) Et quid dicendum de la nueua Gui-
nea ab hinc. 25. annis à nostris inuēta quæ
incipit post lineam æquinoctialem ad au-
strum & extenditur ad fretum Magallani-
cum: & fortè continuatur cum ea terra quæ
ibi à nostris visa est in eleuatione. 52. gra-
dum cum dimidio. (Y dizen auer corri-
do la costa desta nueua Guinea per trecentas
leucas:) non inuenietes finem, nec ausi
sunt enauis egredi ob multitudinem habita-
torum, qui sunt nigerrimi & feroces: & de
certo ambitu per loca maritima supra latè
dictum est.

¶ Et quantum ad illud de terræ diametro,
constat per regulam geometriæ. Data peri-
pheria circuli cuiuslibet, si circulus diui-
datur in 2. partes æquales, & auferatur
vna illarum, remanentis tertia pars est dia-
meter totius circuli: & sic totus circulus ad
diametrum se habet in proportione tripla
sex quiseptima, parum amplius: quia non
est præcisè: ob quod ab Euclide nõ est tra-
dita talis regula: sed quia parum distat, hinc
est quòd mensuratores, & edificatores hac
regula vtantur: sicque inuenta totius dia-
metri quantitate, medietas etiam inueni-
tur. Sed ob causam dictam de mensura, &
proportione diametri, & circumferentiæ,
quia præcisè non est, dixit Aristoteles, nõ
inuentam scientiam de quadratura circuli:
ob hoc nec Archimedes, neque Brabardinus,
neque Cantuariensis, nec Nicolaus de
causa inuenerunt præcisè, quanuis ipsi
putent se inuenisse scientiam: imò etiam
Boëtius fatetur esse scientiam. Reuertentes
ergo vnde digressi sumus, sit conclusio. 2.

Conclu. 2. ¶ Secunda conclusio. Quanuis quantum
ad materiam, & formam elementa omnia
habeant æqualitatem quoad magnitudi-
nem, quodlibet ad sibi proximè sequens
se habet in decupla proportione, secundum
Aristotelis regulam: vt aqua in decuplo
sit maior terra: & aer aqua, &c. Probatur
quoad primam partem. Si ignis conuertetur
in aerem, totus in totum, non esset
amplius de aere, quam nunc est: & si to-
tus aer in aquam, eandem quam nunc ha-
bet aqua quantitatem haberet, & eundem

occuparet locum. Sic Aristoteles dicit: Ex
vno pugillo terræ fiunt decem aquæ, & ex
vno aquæ fiunt decem aeris, & ex vno ae-
ris fiunt decem ignis. Ecce quomodo sunt
æqualia in materia, & consequenter in for-
ma: quoniam tantum continetur in vno
pugillo terræ, ob densitatem, quantum in
decem aquæ. Et si aqua condensaretur ad
terræ densitatem, decem eius pugilli vnus
esset terræ. Et sic in quantitate habet aer
supra aquam decuplam proportionem. Di-
xi, secundum Aristotelem, nam secundum
istam Aristotelis opinionem, semidiameter
ignis excedit semidiametrum terræ in
millesima proportione: quia ex vno pugil-
lo terræ mille fiunt ignis, & centum aeris,
& decem aquæ. Verum secundum senten-
tiam Ptolemæi in Almagesto, & Alfagran-
ni in suo de aggregationibus stellarum dif-
ferentia. 21. à terra vsq; ad concauum Lu-
næ solum distantia est tricesies ter, & di-
midium, & vna vigesima semidiametri to-
tius terræ: & sic ponitur distantia à centro
terræ vsq; ad concauum lunæ. 109037.
stadiorum, quàm opinionem sequitur etiã
Iacobus Faber, sequens Alfagranum, quem
etiam sequuntur moderni, & doctor Ci-
ruelo in fine primi libri spheræ. De quo sit
conclusio tertia.

¶ Semidiameter ignis continet semidia-
metrum terræ tricesies ter, & semis, cum
parte. 20. & semidiameter lunæ continet
semidiametrum terræ sexagesies quater,
cum. 6. parte: & semidiameter Mercurij
continet semidiametrum terræ centies sex-
agesies septies: & semidiameter veneris
continet terræ semidiametrum millies cen-
ties vicesies: & solis, mille ducenties vi-
cesies: & martis est octies millies octin-
gentesies septuagesies septies: & Iouis est,
decies quater millies, quadragesies quin-
quies: & Saturni semidiameter est, vice-
sies millies centies, & decies: & 8. spheræ
est duplū. f. 40220. Ecce istis patet quo-
modo se habeat terra in quantitate in ordi-
ne ad alia elemēta & ad copora cœlestia.
¶ Quarta conclusio. Sol maior est terra, simili-
ter, Mars, Iupiter, & Saturnus: sed terra ma-
ior est Luna, Mercurio, & Venere. Hęc con-
clusio quo ad primam partem de sole quomo-
do sit maior ipsa terra, patet: quia oppositiōe
facta ipsius terre inter Solē & Lunā, vmbra
habet finem: ita vt stellæ non eclipentur:
cuius est argumētum apertissimum, quòd
terra

Aristote. 2.
de gen. & in
hoc.

Faber. lib. 2
cap. 6. suæ
spheræ.

Conclus. 3.

64

167

1120

1120

8877

14405

20110

40220

Luminosus.

terra sit sole minor aliàs ex suppositis, vmbra nunquam conueniret ad modum pyramidis, sed quanto progredetur, tãto latius disiungerentur lineæ vmbra terminantes: vt apparet in ista figura. Quòd luna sit minor terra, patet: quia vmbra terræ obumbrat totam lunam, vt patet quando est eclipsis: quod non posset esse, si terra esset minor luna.

¶ De excessu dicunt astrologi, quòd sol cõtinet terram centies sexagesies septies, & insuper tres octauas. 167.

¶ Mars continet terram semel, & dimidiũ, & decimam tertiam fermè. 95.

¶ Iupiter cõtinet terrã nonagies quinquies, & deest paulominus vna quadragesima.

¶ Saturnus continet terram nonagies, & se mel, & vnam octauam.

93 ¶ Terra continet lunam tricesies nouies, paulò plus.

Terra continet Mercuriũ vicesemel millies nonagies quinquagies, & bis. 21952.

¶ Terra continet venerem tricesies septies: & sic Ven⁹ est tricesima septima pars terræ.

37. Cõclusio. ¶ Quinta conclusio. Terra non solum minor sole est, sed etiam qualibet stellarũ, quæ alicuius magnitudinis in firmamento posita est, tam primæ, quàm secundæ, tertiæ, quartæ, quintæ, & sextæ magnitudinis.

Ratio. Probatur ab astrologis, & non est hic opus adducere: quia nõ sunt ad propositum. Et ita dicunt, quòd si terra stella esset, & poneretur in firmamento, ob paruitatem quantitatis, visum nõ terminaret: sicut sunt plures stellæ ibidem in firmamento, quæ non videntur ob hoc. De quo vide Fabrum in

Faber. quarto libro suæ spheræ. Et dicit vnũ Paulus

Venetus. Venetus hic cap. secundo. conclusio. secunda. quòd sol licet sit maior terra, est tamen minor omni stella visibili, quæ est in firmamento: quia si sol esset in firmamento, vel non videretur, vel sub minori angulo videretur. Hoc alijs non placet.

Ad argum. ¶ Ad primum, dicendum quòd quãdo oculus est in medio rariori, & res in densiori, vt dedenario in aqua contingit, res maior apparet: sed nos nõ sum⁹ in medio rariori: sed dato, nihil probat. Solum poterit probare, quòd appareat maior, quã appareret, si nõ esset medijs variatio in densitate, vel raritate: sed ex hoc non probatur quòd illam solum habeat quantitatem, secundum quòd apparet. Et ratio est, distantia magna quæ est à nobis, vsque ad cœlum solis. Sũt enim

milliaria. 3640000. Tres euentos, seycientas, y quarenta mil leguas. Et hoc solum vsque ad concauum cœli solis: quia vsque ad conuexum eius sunt milliaria. 3965000. Non ergo mirum quòd ad tantam distantiam res quæ tam magna est, tam paruæ quantitatis appareat.

¶ Ad secundum dictum est, quòd in quantitate vnum elementum aliud excedit (si Aristot. credimus) in decupla proportione.

¶ Ad tertium, dicimus ita esse, varias opiniones esse inter Astrologos de quantitate astrorum cœlorum, & terræ, neque mirũ, cum sit difficile: tamen non ob id oportet reijcere, sed quod magis rationi colonum apparet acceptare. Et tandem omnes conueniunt solem esse multo maiorem terra, & lunam minorem ea.

Ad secundũ.

Ad tertium

Aristot. hic c. 8. 2. de a. ni. tex. 159 & de som. nis. cap. 1.

¶ S P E C V L A T I O. III.

De tribus regionibus aëris, scilicet, suprema, media, & hac infima.

Naër cõuenienter diuidatur in tres regiones, sic quòd media debeat esse frigida semper. Quia Aristoteles tractat de illis quæ cõtingunt in aère in infima, secunda, & tertia

regione, necessarium est disputare prius, vtrum aër diuidatur, vt media regio debeat esse semper frigida.

¶ Arguitur quòd non detur talis mediaregio aeris. Elementum aëris est homogeneum, sibi determinans caliditatem, & humiditatem secundum omnem sui partem: sequitur ergo quòd non diuiditur in regiones. Patet: quia id quòd diuiditur in partes, oportet sit secundum aliquam differentiam partium: sed differentia hæc nõ potest assignari in aère.

¶ Confirmatur: quia eadem ratione poneretur in omnibus alijs elementis, cum non sit potior ratio de vno, quàm de alio, sed non ponitur in alijs elementis: ergo neque in aère.

¶ Secundò. Etiam si detur illa tertia regio aëris, quæ mediat inter extrema, non erit frigidas

Argum. 1.

Confirmat.

Argum. 2.

frigida: nam si esset frigida, vel esset per naturam suam, vel ex aliqua causa extrinseca. Non à natura, cum aer sit calidus, & humidus. Et si à natura, etiam haberet prima, & vltima regio. Neq; ab aliqua exteriori causa: quia vel esset ab aqua circumstante, quæ frigida est. Et ab ea non: quia, cum omne agens fortius agat in propinquum, quam in distans, hæc regio in qua nos habitamus, esset magis frigida: quia contingua est aqua. Neque frigiditas illa prouenit ab igne: quia ignis non frigefacit, sed calefacit potius. Neque prouenit à sole: quia sol est fons luminis, & calor: ob id ab ipso non posset emanare frigiditas.

Argum. 3.

¶ Tertio. Omne quod mouetur regulariter calidum est: quia motus est causa caloris: sed media aeris regio mouetur cōtinuè circulariter. Maior est nota, & minor asseritur cōmuniter, quod aer qui est vltra perispheriam tangentem mōtes, mouetur circulariter, eo modo quo & ignis mouetur: sed illa regio media (si danda est) est supra montes altos: ergo nō est frigida, sed calida: imò magis calida, quam infima, cum accrescat causa alia caloris, quæ in infima nō est.

In contra.

¶ In contrarium est auctori. Aristot. in isto loco, & philosophorum omnium.

a. Notādū.

¶ Est notandum pro solutione, cum aer sit tantæ quantitatis, vt in decuplo sit supra aquam, & in centuplo ad terram, diuiditur secundum imaginationē tota machina eius, & sphaera in tres partes, vt illa quæ tangit nos, infima dicatur regio: & post istam sit media, quæ tenet locum medium corporis eius, vel grositici: & supra mediam ponitur suprema, quæ ignem tãgit. Hæc distinctio secundum imaginationem est, vt non detur certitudo in quantitate: quia (vt infra declarabitur) aliquando maior, aliquando minor media regio est. Et cōsequēter oportet de alijs regionibus dicere. In tātum hoc est verum, quod Albertus Magnus in suo de passionibus aeris ipsam totam regionē in quatuor diuidat, ex media faciens duas, eò quod in vna parte magis frigida est, & in alia minus.

Albert. Magnus.

Notādū. 2.

¶ Secūdo notādū, quod tam caliditas, quā frigiditas duplicē potest habere causam: vnā directā: aliam indirectam. Directa causa caliditatis, radij solares erūt. Cum enim sol sit non solum causa, sed fons luminis vbi radij attingunt, oportet (nisi aliud obstet) calorem causent. Potest similiter ex ipsis radijs alio

Aristo.

modo causari caliditas: nō per radios directos, sed per reflexos: vt à defiori medio reflexi agant fortius, & calor intendatur: sicut videmus fieri in reuerberatione alicuius parietis, vel quando ex speculo reflectuntur: vt in angulo incidētia ignem causent, stupam appositam incēdendo. Contingit aliquando causari calorem, non à radijs solis directis, aut reflexis, sed à contrario frigore circumstante, propter antiparistiam: vt dicunt philosophi: vt cōtingit in fornace, quando faber ferrarius aquam mittit, ob quam intenditur ignis: quia fugiens contrarium, virtus fortificatur, & vnitur magis.

¶ Istio eodē modo frigus potest causari & à frigido in frigidante, & à cōtrario approximato, ratione cuius frigus intenditur, & fortius redditur. His dictis, respondetur:

¶ Prima aeris regio, quæ nos cōtingit, semper calida est, licet vno tēpore magis quam alio. Probat. Posita causa, ponitur effectus, vbi non est impedimentum: sed in infima aeris regione est causa caloris: ergo calor erit. Primo. Est causa: quia ipse aer est calidus, licet non in summo.

¶ Secūdo. Sunt causa radij directi ipsius solis calefaciētes aerem. Est & alia causa, radij, scilicet, reflexi: nam à medio opaco, & denso (quale terra est) reflectuntur radij, qui simul cum ipsis directis commixti fortius agūt in aeris istam partem infimam, quam efficiunt calidam. Itaque tres cause sunt caloris: vna, natura aeris: alia radij directi: tertia, radij reflexi.

¶ Quod in vno tēpore magis sit calida hæc regio, quam in alio, experiētia ostendit ex elongatione solis maiori, vel minori: ex directione etiam radiorum maiori, vel minori: nam quando radij solares magis directi perueniunt ad nos (quod contingit in æstate) calidiores sunt: quam in hyeme. Quando verò minus directi sunt, minus calefaciunt. Ex quo prouenit aquas fontium calidas esse in hyeme, & in vere, & æstate frigidiores, cuius inferius dabitur ratio.

¶ Secūda cōclu. Aeris regio media (quæ nō solum in tropicis, sed etiā sub torrida zona ponēda est) semper frigida manet, quanuis nō equalem habeat latitudinem in omni tēpore, neq; æqualem frigiditatem. Quod sit in hac regione media frigiditas, patet: quia vbi absentia calefactiui, oportet ibi intelligere frigiditatem: sed in illa media regione est absentia quantū ad hoc, quod dato radij directi solis

concl. 1.

Concluf. 1.

Ratio. 1. p.

Ratio. 2.

Ratio. 2. p.

Concluf. 2.

Ratio. 1. p.

Et si folis pertranscant, tamen illi qui reflectuntur à terra, non illò perueniunt, sed solum sparguntur per hanc infimam, & non deueniunt ad illam mediam.

Alia ratio.

¶ Alia ratio, & potissima est: quia cum non abundet calor: & humiditas sit in summo, habet aliquid de frigiditate: & hæc fit intentior ob contrarium circumstantias, qui modus est per antiparitas: nam infima regio est calida, & nimis calida, propter varias causas caloris ibidem concurrètes, vt dicit prima conclusio. Ob id frigiditas mediæ regionis intenditur contrarium fugiens. Et ex supra parte etiam habet calorem, vt dicemus in sequenti conclusione: sequitur quòd regio aeris media frigida est. At quia ista non concludunt tantum, quantum ipsa exposulat ratio, non solum Physicè, sed Theologicè loquentes, diuinam ordinationem, & eius prouidentiam adducamus: quippe quæ omnia ordinatè ad suos fines certos dirigit. Cùm in illa media aeris regione deberent generari (vt infra dicemus) meteorologica multa: grando, nix, pluuia, & alia quæ natura frigida sunt, ab authore Deo est constitutum, vt illa aeris regio media frigida esset: vt ex vaporibus eleuatis per virtutem solis, pluuia generaretur, & niues necessaria ad terram fecundandam, & humectandam, ad fructus producendos: alijs in puluerem conuersa terra, non posset germinare, & deficerent alimenta ipsis animantibus, & maxime homini, ppter quæ omnia ista inferiora sunt constituta: siquidem quòd radij reflexi ad eam non perueniant, posset facere eam non tam calidam, sicut hæc infima est: sed esse tam frigidam, non videtur nisi & diuinam prouidentiam adiungamus: sicut solet dici de foeminis, quare nascantur, & generentur, & non viri: quia scilicet, semen recipitur in sinistra parte matricis, vñ ex alijs causis, vt dicunt medici. Sed obsecro an ista sufficiens esset, quòd istud tam casuale, velut in equilibrio esset, quòd tot foeminae generentur, sicut viri, nisi huic adiungamus (quod potissimum est diuinam prouidentiam, quæ cum attingat à fine vsq; ad finem, disponit omnia suaviter: Et quia si soli viri, vel solæ foeminae, non esset generis humani multiplicatio, est diuina ordinatio, vt viri, & foeminae procreentur. Sic in proposito placet dicere de illa aëre regione media: quia rationes quæ adducuntur non satisfaciunt, nisi diuinam intelligamus prouidentiam simul.

¶ Dixerim in conclusione, quòd hæc media aeris regio non solum sit habitantibus in tropicis, sed etiam illis qui habitant sub torrida zona: propter Ludouicum Coronel. qui in 7. Physicorum dixit, sub torrida zona non dari hanc mediam aeris regionem: quoniam (dicit ipse) si deberet poni, esset frigida: & causa esset: quia radij reflexi non perueniunt ad illum locum: sed (dicit ipse) sub torrida zona, quia sol dirigit in directum radios, & reflectuntur directe non ad angulos incidentiæ: & sic eam calidam reddit: nam quòd radij (quando directe reflectuntur) illò perueniant, patet: quia tantum possunt reflecti, quantum in directum possent extendi, si terra non obstaret: sed si terra non obstaret, peruenirent ad concuum lunæ: imò perueniunt vsq; ad firmamentum: quòd quando sol directe respicit lunam in plenilunio apertissime monstratur: ergo reflecti possent vsque ad mediam regionem, & ibi de facto reflectuntur: sed in tropicis nunquam sic sol in directum radiat, & radij reflectuntur, sed per angulos incidentiæ diffunduntur, & dilatantur: sed non perueniunt vsque ad illum locum. Hæc Coronel. Salua reuerentia eius, valde est deceptus in hoc. Neque hic sit opus declarare quæ sit terra correspondens tropico Cæci, vbi Europa sita est: neq; tropico Capricorni, quòd quidem in libro de celo satis manifestum reddidimus.

¶ Contra eum est argumentum, quòd media regio aeris debeat dari sub torrida zona. Si ibi non esset danda, sequeretur quòd neq; fierent impressiones meteorologicae, scilicet, grando, nix, pluuia, & alia quæ ibi fiunt. De quibus inferius erit sermo: sed hoc est falsissimum. Patet. Nos hic in noua Hispania sumus sub torrida zona: & hæc ciuitas Mexicana per quatuor gradus intus est in ea: tamen fiunt gradines: procellæ magnæ: fit pluuia: & (quòd mirandum est) per quinque menses ferè quot annis quotidie pluit: quòd in alijs Europæ partibus nunquam visum est. Niues etiam generantur: fulgura horrenda, & frequentissima, & non raro: ergo sequitur quòd media regio aeris danda est etiã sub torrida zona. Et in illis qui sub æquinoctialibus habitant, & qui ex alia parte ad tropicum Capricorni degunt, vt in Peru, & alijs multis nunc de nouo inuentis gentibus ad austrum, fiunt, & contingunt huiusmodi meteorologicae impressiones: ergo oportet dare

Contra Coronel.

Argumentum contra Coronel.

Noua Hispania sub torrida zona.

Aeris media regio sub æquinoctiali.

Ex diuina prouidentia est quod foeminae generentur, & non à casu.

Sapient. 8.

tet dare aëris mediam regionem in illis partibus, sicut in illis qui habitant sub tropicis. ¶ Ex istis nos sumamus nostræ rationis confirmationem, frigiditatem huius regionis magis debere poni ex diuina prouidentia, quam ex ratione naturali. Quod si id diceret Ludouicus Coronel, assensum ei daremus: verum cum absolute negat, solum illa ratione fragili deceptus est, ut omnibus est compertissimum: & est deceptus, sicut & illi (aliàs docti) qui dixerunt, torridam zonam esse inhabitabilem propter nimium æstus, cum tamen sit omnium totius vniuersi partium incolarum frequentissima.

Decepti sunt qui dixerunt torridam zonam inhabitabilem.

3. Cōclusio ¶ Tertia conclusio. Illa aëris regio media, quæ continuè frigida ponitur, valde differens est ab extremis in densitate: quia ipsa spissa est. Volo hic dicere, illam regionem mediam oportet imaginari esse densiorem alijs, & esse difformiter profundam: quia ibidem commiscetur vapores eleuati. De quibus inferius erit sermo: qui eleuatur ad 52. miliaria fursum, ut tradit Vitillon in sua perspectiua, in 8. lib. conclu. 58. Ibidem in comment. Alacem dicit, quod propter grossitatem, & spissitudinem aëris illius mediæ regionis causantur ante ortum solis, & post occasum duo crepuscula, matutinum, & vespertinum: quia in illa parte spissa refrangitur lumen.

Vitillon. Alacem.

3. Ratio ¶ Ratio pro conclusione potest sic formari. Illa pars est spissior cæteris, in qua magis admiscetur vapores extranei: sed in mediâ est huiusmodi, ut apparet ex illis quæ ibi generantur: ergo ipsa est spissior.

4. Cōclusio ¶ Quarta cōclusio. Suprema aëris regio, quæ concuum ignis tægit, calida est semper, & vehementer calida. Probatur ista sicut prima: quia vbi causa caloris magis viget, ibi oportet ponere & magis effectum eius: sed in suprema aëris regione est huiusmodi: quia ibi est causa natura eiusdem aëris, qui calidus est. Est & causa radius solaris, & pro-pinquitas ad fontem caloris. Ponitur & alia approximatō. scilicet ad ignem. Ponitur & coniunctio cum ipsa mediâ regione, quæ frigida est propter fugam contrarij motus: qui caloris causa est: nam tantò quantò pars aëris igni proxima est, tantò amplius mouetur circulariter ad motum ignis: qui mouetur ad motum lunæ circulariter. Ecce quomodo currunt multa in suprema regione aëris, vnde calida sit. Et ista etiam non semper habet eandem latitudinem: quia sicut mediâ cre-

Motus est caloris causa Aristot. hic cap. 4.

Non est eadem latitudo regionum in omni parte.

scit, & decrescit, sic ista. Si enim crescit in frigiditate mediâ, oportet ista decrescat pro illa parte, qua extenditur mediâ, & si mediâ non tantam habeat latitudinem, oportet suprema extendatur magis: & in diuersis partibus anni in omnibus istis tribus signatis regionibus non eadem latitudo signanda est: sed augetur, & diminuitur, ut declaratum est.

¶ Et in tantum est verum hoc, quod mediâ regio (de qua dicimus) non ponenda est in medio, ut æqualiter distent extrema: quia multo magis relinquatur de aere secundum quantitatem in suprema aëris regione, quam sit in mediâ: & mediâ magis habet, quam in infima regio videatur habere: quia dicunt aliqui, quod infima regio non extenditur ultra montes altissimo: imò quod illi sit mediâ: ut in ciuitate Mexicana mus ille altissimus quem Vulcan vocant, qui certis horis quotidie fumum spissum emittit ad modum densissimæ niuis positus, ponitur esse ultra infimam, in mediâ regione aëris. Ob id istas tres regiones nullus putet diuidi per æquales partes spatij totius spheræ aereæ: sed fat est quod tres dentur regiones, ob diuersam dispositionem in frigiditate, & caliditate, non curantes de quantitate certa: ob id dixi non esse eandem latitudinem semper in ipsis signatis regionibus.

¶ Ad primum dicim, licet ita sit, quod aer sit homogeneum, diuiditur tamen in has regiones propter varietatem contingentem ex vaporibus admixtis, & ex radiorum reflexione, & ex approximatione, vel elongatione à terra, vel à sole.

¶ Et non est eadem ratio in alijs elementis, ut dicitur in confirmatione: quia neque in aqua, neque in igne rationes inueniuntur, quales dantur in aere.

¶ Ad secundum, dicitur illam mediâ regionem esse frigidam, atque prouenire per antiparistas in ex extremis regionibus, suprema, scilicet & infima calidis: quapropter ipsa mediâ condensatur, & fortior efficitur per fugam contrarij: de quo erit specialis speculatio sequens: quomodo contingat antiparistas. Pro nunc sufficiat dixisse hanc esse causam, scilicet, contrarij fugam.

¶ Ad tertium dicendum, quod motus est causa caloris, nisi aliquid obstat: & si non esset aliud in illa mediâ regione nisi motus, potius eam calidam, quam frigidam diceremus: sed quia sunt alia rationes quæ magis faciunt ad frigiditatem

Posterior solutio.

Ad argum.

Ad confir.

Ad secundum.

Ad tertium Posterior solutio.

frigiditatem, quàm motus ad calorem, non est calida: sicut aqua fluuiorù, quæ semper mouetur, nõ sunt tam calidæ, sicut stagnales, quæ stant immobiles. Ratio est: quia in fluentibus nõ imprimitur, radius solis, & nõ potest reddi calida, in stãtibus tamẽ imprimitur, & operatur. Vel dicendum, q̄ motus aëris in regione media non est tã vehemẽs, & talis, vt possit causare calorem.

Posterior
solutio.

¶ SPECVLATIO. IIII.
De antiparistasi, quæ est potissimũ quod in ista materia consideratur. Vtrũ in veritate detur talis actio per antiparistasin.

1. Argumẽ.

Aristo. 1. &
2. de generatio.
Confirm. 2.

Idetur quod non. Si daretur, maximẽ esset a suo contrario: sed hoc non: quia contrariũ contrarium suũ corrumpit: & non fortificat, vt docet Aristot.

¶ Et confirmatur. Quinto & 9. Metaphy. dicit, & 2. periheme. virtutes naturales nõ sunt ad opposita: sed ad opposita essent, si fortior fieret per antiparistasin per positionem sui contrarij.

2 ¶ Præterea. Si per antiparistasin esset fortificatio ex contrario, eo esset, q̄ fuga contrarij est: sed vbi fuga contrarij, est inferioritas in vno, & superioritas in alio: ergo quod est maioris virtutis destruet aliud, & sic nõ erit fortificatio contrarij, sed potius eius destructio.

3 ¶ Postremò. Non potest intelligi talis fortificatio, nisi vel per hoc quod contrariũ agit, aut per hoc quod id quod confortatur, agit in seipsum: si primo modo: si quod confortatur est frigidum, & contrariũ calidũ agit, non erit ad intendendum frigus, sed ad destruendum: quia calidũ solum producet calorem: ergo erit per hoc quod frigidum fugiens calidum, agit in seipsum, & hoc non potest stare: quia nihil agit in seipsum: quia omne qd̄ mouetur ab alio mouetur. ¶ In contrarium est veritas.

Aristo. 7. &
8. physy.
In contra.
Notand.

1. Opi. Pau.
Veneti.

¶ Notandum, tres esse opiniones circa modum quo contingit per antiparistasin ali- quod agens confortari. Primus modus est Pauli Veneti, qui in isto. 1. c. 3. ait, fieri per

reflexionem specierũ in se, ita vt frigidũ, circumstãte calido, agat in seipsum, per hoc q̄ species frigidi exeuntes in obuiã cõtrarij, s. calidi, reflectuntur, & causant frigus intensius: & dicit hanc esse causam q̄ puteus sit calidior in hyeme, & frigidior in vere: quia a puteo exeunt species calidæ, & frigidæ, & in hyeme quæ sunt calidæ, cũ obuiet cõtrariũ frigus, quod viget ratione tẽporis reflectuntur in puteũ, & efficiunt aquã calidã: ecõtra in æstate, species frigidæ egrediẽtes reuertuntur a calido circumstãte obuiõ, & fit aqua frigidior. Istũ modũ etiam tenet in libro de generatione. Eũdem tenet Iacobus de Forliuio, in prima Aphorismorũ. Idem Georgius Bruxellens. primo meteoro.

Iacobus de
Forliuio.
Bruxellens.
2. Opi. Hu-
go. Senensis.

¶ Alia opinio est Hugonis Senensis, qui dicit quod mixtum quod per antiparistasin vigoratur, vel est vniforme, vel difforme: si vniforme: non vigoratur per intensiõnem, sed quia instrumentum quo operatur est ei magis proportionatum, pro operãdo, & resistendo: quia partes sunt magis coniunctæ, & ordinatæ: sicut stomachus plures partes conseruat calidas se vniendo, & congregãdo, præsentẽ frigido, magis quàm calido. Et probat quod non sit per maiorem intensiõnem: quia aliàs in senectute homo esset calidior, quàm in ætate iuuentutis. Patet. Fiat quis senex, per primũ instans esse, & illud sit in hyeme, sequitur quod ex vigore ratione contrarij calor sit intensior, quod est intentum.

1. Ratio.

¶ Secundò. Probatur ex Auicenna, qui. 4. 1. cap. 20. iubet dari in hyeme pharacias fortiores, atq; phlebotomias cũ maiori foramine venæ: & dat causam: quia humores sunt frigidiores, viscosiores, & grossiores: quod non eueniret, si per antiparistasin esset calor intensior. Dicit etiã quod si sit difforme, si intenditur, est parum. Et dixit de mixto, quia de elementis (si sint in sua naturali dispositione, cũ sint in summo) nunquam vigorantur.

2. Ratio.
Auicenna.

¶ Tertia opinio est Coronel in. 7. Physicorum, quæ ferè coincidit cum ista secunda, qui impugnat latè modum primæ opinio. quæ Pauli est, & dicit ipse in sententia (nam nimis diffusè, & confusè procedit) quod in antiparistasi euenit vigoratio contrarij non penes emissionem specierum, aut penes intensiõnem, sed ex conseruatione plurium partium, quibus resistat suo contrario: & insinuat alium modum, dicendo

3. Opi. Coronel.

rendo quòd vigoratio contingat per hoc quòd superius agēs magis influit: sicut qui bene gubernat duobus contendētibz, opem fert debilliori, dando aliquam qualitatē resistiuā. Neque sequitur ex hoc quòd nunquā esset actio maioris cōtra inferi⁹: quia hoc non intelligitur nisi quādo aqua potentia, vel saltim vnum contrarium parum excedit aliud.

2. Notādū.

Quæ sunt requisita ad antiparistasi.

¶ Etiam considerandum est, ad antiparistasi fieri requiri, q̄ illa contraria non sint in summo: nam si aliquod frigidum sit in summo, etiam si contrarium apponatur, non fiet actio: aliās daretur gradus supra summum, quod repugnat.

2. Differēt.

¶ Requiritur etiam quòd ipsa cōtraria sint æquipollentia, vel quāsi: quia si vnum excedit multum, aliud non confortabitur per contrarium, sed destruetur totaliter.

3. Differēt.

¶ Requiritur insuper, q̄ ipsa contraria sint actiua, & passiuā: aliās non fiet intensior per contrarij appositionem: vt per hoc q̄ quis iuxta albedinem ponat nigredinem, non fiet albedo intensior, vel e contra: quia albedo non agit.

4. Differēt.

¶ Aliqui addūt. 4. scilicet quòd sint formaliter contraria: nam si solum virtute, non sufficit: quia dato fons pipere circumdetur, non fiet frigidior: quia piper, & si calidum sit, non tamen formaliter, quāuis huius datur exceptio.

1. Cōclusio Ratio.

¶ Prima cōclusio. Non potest negari, quin vigoratio per antiparistasi sit. Patet multis experientijs. De aqua missa in fornace, quæ reddit ignem fortiozem. Item. Nubes eliquata primo vere sunt frigidiores. Et aurora est frigidior, quā alia pars diei propter aduentum lucis. Melones expositi luminis, sunt frigidiores, quā in vmbra positi. Et habitantes in terris frigidis (vt Septentrionales) sunt animosiores, & robustiores, quā habitantes in partibus calidis, vt Aristot. 1. 4. sectione problematū. Putei, & fontes hyeme calidiores, vt dicitur. 7. Poli. Candela in hyeme minus durat, quā in vere. Ambulantes per aquas citius digerūt, & famescūt. Omnia ista per antiparistasi fiunt ob fugam contrarij.

Aristote.

2. Cōclusio Contra Coronel. Ratio.

¶ Secunda cōclusio. Maior fortificatio, & vigoratio per antiparistasi, non fit per influentiam causæ superioris adiuuantis. Hic volo dicere, q̄ ille modus insinuatus à Ludouico Coronelo non habet probabilitatē. Patet. Nam si esset verū, q̄ causa superior

magis influit quando apponitur contra eū quā ante, quæro quæ sit ista causa. Vel Deus, vel alia quæ non liberè agit. Si Deus. Est voluntariè dictum, quòd Deus tunc cōcurrat specialiter cum agente, dando maiorem virtutem ad resistendum: quia si nō habet hoc ex natura, iam miraculum esset, q̄ istud agens nunc fiat fortius per aliquam influentiam, quæ ante non erat. Neque est tale pactum diuinum: quia si ex pacto (siue esset cōtrarium, & què fortè, vel fortissimū) esset talis peculiaris influētia, nunquā vñ contrarium præualeret contra aliud: quòd esset rerum naturam mutare, quòd non videtur dicendum.

¶ Neq; est influentia à cœlo, vel aliqua alia causa vniuersali citra Deū: quia cum talis causa (quæcunq; sit illa) naturaliter, & nō liberè influat, semper influeret applicato contrario vel nō applicato: sed modus iste dicit quòd tunc solum vigoratur, quando contrarium apponitur, & eo non posito, nō est talis fortificatio: sequitur ergo q̄ iste modus non est probabilis.

¶ Tertia cōclusio. Vigoratio alicuius agentis naturalis per antiparistasi ex circumstantia cōtrarij apparet esse ex partiu coadunatione: quia magis vnita, fortius possunt resistere, & habet plures partes ad resistendū, q̄ haberet, si non esset appositū contrariū. Hæc cōclusio experientia patet. Si enim sit aliquod agens virtutis vt. 4. & sit ipsa virtus extensa etiam vt. 4. si contingat per aduentum contrarij q̄ partes magis condensentur, & melius vniantur, fortius agēt, & fortius resistēt. Virtus enim vnita fortior est se ipsa dispersa. Itē: quia naturaliter tūc pars se exponit pro toto, & defendit: sicut manus se exponit pro capite. Hæc ratione vigoratio intelligitur, & fortificatio. Et in isto sensu opi. Hugonis Senēsis & Ludouici Coro. habet probabilitatem, & est clarus modus fortificationis. Et hæc fit habere plures partes ad sui cōseruationē. Et hoc ita in elemētis, sicut i mixtis intelligi pōt, in quo discedimus ab Hugone Senēsi: nam partes aëris, vel alicui⁹ alterius elemēti possunt cōiungi, & coadunari ex approximatione cōtrarij sicut in mixto cōtingit. Neq; tūc obstaret q̄ haberet in summo qualitātē: quia istam fortificationem, & vigationem nō intelligimus per productionem intensioris qualitatis: sed quia fortius est in resistendo contrario, & cōsistēdo in sui cōseruationē.

3. Cōclusio. Ex coadunatione partium antiparistasi.

Aristote.

S. Tho. 2. 2. q. 65. art. 1. ad primum

¶ Quarta

4. Conclusio
Opi. Vene-
ti pbabilis.

¶ **Quarta conclusio.** Fortificatio contingere potest etiam ex reflexione specierum, quæ obuiantes contrario, reuertentes maiorem reddunt virtutem agentis. Hæc conclusio est Pauli Veneti, & Iacobi de Forliuio, & Georgij Bruxellensis. Probat: quia eò fontes in hyeme, & putei sunt calidiores, & eò contra in æstate.

Ratio.

¶ Probat. Si non esset iste modus antiparistasis dabilis, maximè quia illa reflexio specierum non potest dari: cum aliàs non esset ponenda medià regio aëris frigida, vt argumētatur Coronel in. 7. & Spino. in. q. de antiparistasi: sed non ob hoc: quia posita illa progressione specierum, adhuc datur medià regio aëris frigida. Patet: quia si nò daretur, maximè quia radij solares qui à terra reflectuntur, peruenirent vsque ad mediàm regionem: & sicut specierum reflexio est causa quare frigidū sit frigidius, & reflexio radiorum efficeret quòd aëris medià regio, quæ habet aliqualem calorē propter radios transeuntes, haberet intensiorem calorē propter eosdem à terra reflectos, vsq; ad ipsum locum: sed hoc non obstat: quia dato esset illa reflexio radiorum, est tamen dabilis virtus eorum propter distantiam à loco reflexionis vsq; ad mediàm regionem aëris, qui non possunt fortificare: imò impediuntur à frigore illius regionis, vt non valeant efficere: quòd tamen efficiunt prope terrā propter proximitatem: ob id posita reflexione specierum, non tollitur quo minus sit etiā medià aëris regio: ergo fortificatio per antiparistasi potest esse per reflexionem specierum.

¶ Verum est tamen, quòd nò semper quādo est fortificatio per antiparistasi, est per species emissas, & reflexas obuiando contrario: quia poterit esse solum per partiū coadunationem: tamen nò sequitur quòd iste modus non sit possibilis: imò est satis probabilis, cum radiorum reflexionem nò possumus negare: & quòd quælibet res fugiat naturaliter suum corrumpens similiter. Et quauis species de se non habeant contrarium, sufficit quòd realis sit contrarietas in ipsis, quæ emittūt huiusmodi species: & quæ species illæ non possint in contrario recipi, quin sequatur statim eorum corruptio, vt naturaliter reflecti possint, tantum quantum in directum possent extēdi, si nullum esset impedimētum per contrarium appositum. Marret ergo de antiparistasi dictum

pro quanto necessarium videtur ad intelligentiam dictorum: nam non contingeret meteorologica generari (de quibus dicemus) nisi esset talis vigoratio, & fortificatio per antiparistasi.

¶ Ad primum, dicimus quòd contrariū destruit suum contrarium, si fortius sit, & præualeat supra resistantiam passii: sed quando cōtingit quòd sunt penè eiusdē virtutis, ita vt sit eadem proportio virtutis vnus, & resistantiæ alterius, contingit ex appositione contrarij illud agens quòd erat forte in resistendo, fiat fortius agendo, & resistēdo per partium vnionem, vel per specierum reflexionem. Et illa vigoratio non debet intelligi emanare à contrario secundum se, cum de per se, & directè vna virtus non sit ad contrarios effectus, sed cōtingit de per accidens: sicut sæpè euenire solet: quia contrariatur, & quodammodo in fugā conuertit, quòd maior sit virtus contrarij, de per accidens tamen.

¶ Ad secundum dicēdū, quòd quando est contrariū circumstans aliud contrariū refugit: & hoc non quia superius est, sed quia contrarium: sed non sequitur quòd dato sit superius, statim aliud destruat, sed potest esse quòd sit superius in agendo, & inferius in resistendo: quapropter non poterit præuallere: vel etiam si superior sit in agēdo, & resistendo: tamen quæ excessus sit paruus, & nò possit esse actio, antequam contrarium fortius reddatur, naturaliter intendendo suam conseruationem præualeat fortificādo se.

¶ Ad tertium. Dicendum, quòd fortificatio intelligitur per hoc quòd aliquid agit in se ipsum, si fortificari agere est: nā calor productus à calido conseruat seipsum, & fortificatur resistendo corruptenti: & hoc non solum non repugnat, sed est secundum conditionem rerum: & in præsentia contrarij est, quòd frigus propter circumstantem calorē confortat seipsum, & agit in se ipsum, nò destruendo, sed potius cōseruando: & si actio est vocāda, agit per illas species reflexas in se ipsum in potētia ad maiorem vigorationem: vel agit in se ipsum, quādo pars ad aliā partem se mouet, vt fiat maior vnio: & id quòd est in actu, agit in id quòd in potētia est: quia pars est sibi optimè vnita, & agit in id quòd est in potentia: vt partes omnes habeat vnitas. Esset tamē incōueniēs quòd secundum eandem rationem quis agat, & patiat.

¶ SPE-

SPECVL. V. VTRVM
omnium meteorologicarū im
pressionum materia, va
por, & exhalatio sit.

1. Argum.

Arguitur quod nō: quia si materia esset vapor, & exhalatio, vel esset quia ibi sunt vbi ista generantur secundum naturam ipsius medię regionis, vel quia (cum non sint) ad illum perueniunt locum. Non primo modo: quia aer non sibi determinat talem vaporum, & exhalationum commixtionem, sed potius e contra, claritatem, diaphaneitatem, puritatem, & impermixtionem. Neque est. 2. modo: quia venire ad illum locum, vel esset per naturam, vel à sole. Non per naturam: quia de ratione, & natura grauis est descendere, & nō ascendere: & cum vapor sit grauis, non posset ascendere. Neque per virtutem solis: quia sol si mouet, vel agit, non mutat rerum naturas, sed saluat: at de ratione vaporis est, vt non ascēdat: ergo sol non eleuat.

2. ¶ Præterea. Si talis vapor, vel calid⁹ est, vel frigidus. Si frigidus, non solum sol non eleuat, manente tali frigido, sed statim confumeret ob ingentem ipsius solis calorem. Si esset vapor calidus, fieret intērior calor, & nil maneret de frigiditate in eo: sed manet in vapore, quandoquidem ex eo fiunt pluuia, & grandines: ergo sequitur quod non est dabilis talis vapor.

3. ¶ Tertio. Secluso tali vapore, adhuc cōtingent tales meteorologicę impressioes: ergo non debet poni. Patet. Ex aeris condensatione fit pluuia: vt patet in visceribus terrę, vnde scaturiunt fontes: ergo & in isto aere posset fieri condensatio. Et ex quo fit pluuia, & generatur nix, & grando, & pruina, & ros: ergo non est necessarium ponere vaporē materiam istorum. Eodē modo de exhalatione potest fieri argumentū: quandoquidem aer cōuertitur in ignē, poterit & incēdi pars aeris, & essent caprę saltautes, vel candelę accensę, aut cometes.

¶ In contrarium est quod Aristot. dicit.

In contra.
Opi. Plato-
nis quod nul-
lum elemē-
tū purū sit.

¶ Pro solutione notandum, Platonis fuisse opinionem, nullum dari elementum purū, sed omnia esse permixta, & impura, & com-

mixta. Non possumus dicere aliquid esse ignem, sed igneum, neque terram, sed terreū, neque aquam, sed aqueum: non aërem, sed aëreum. Et dicit quod terra quę apud nos propter animalia, & plantas, est permixta: quia aliās non posset nutrire, cum purum elementum nutrire non possit. De quo supra diximus. Et ponit diuersas species terrę in Thimco: sicut & Seneca tripartitam ponit terram: vt vna sit apud nos, quę mixta est cum aqua fluuiorum, & fontium, alia est profundior, quę est permixta cum exhalationibus calidis, & siccis: & ex istis fiūt mineralia in terra, & metalla: vt sulphur. &c. alia pars est versus centrum: & hæc pura est. De aqua dicebat similiter.

Supra. 2. de
ge. Spe. 3.
Seneca.

¶ Secundo notandum, quod in terra sunt cōcauitates, & pori, per quos exeunt ad modum fumi, aliqui vapores per solis virtutē, & calorem operantem intus in ipsa terra. Hoc patet ad oculum: nam cum sol, & astra habeant virtutem calefaciendi terram, calefaciunt, maximē sol: & per calorem resoluit aliquas partes ipsius terrę: quę resolutio causat exhalationes fumosas, calidas, & siccas, & per poros aliquando egrediuntur. Interdum ob constrictionem pororum non valent egredi omnes, & manent in terra inclusa, & congregari solent multę huiusmodi: vnde causari solet aliquando vt terram ipsam moueant, exitum petentes, neque valentes exire: & fiunt terrę motus, sicut contigit anno præsentis. 1557. in nocte resurrectionis Domini. 17. die Aprilis, hora ferē. 8. post meridiem, qui fuit magnus valde.

2. Notādū.

Nota.

¶ Etiam notandum, inter vaporem, & exhalationem hanc esse cōuenientiam: quod per virtutem solis eleuatur vapor, & exhalatio: ita vt fiat euaporatio, ad modum quo solet ex aqua bullente fieri. Et hic vapor, & exhalatio tam à terra, quàm ab aqua, licet à terra magis exhalatio causetur, & vaporum, magis aqua præbeat materiā. Quāuis quidam solum dicant exhalationem à terra, & vaporem ab aqua eleuari.

3. Notādū.

¶ Differentia tamen est in hoc, quod exhalatio est corpusculum subtilius aere: calidum, & siccum: de natura ignea: ita vt quàm facile possit incendi, & inflammarī: sicut est videre in fumo candelę qui quàm citissimē inflammatur: ex quo (vt dicemus) contingunt omnes accensiones quę apparent in aere fieri.

In quo dif-
fert vapor,
& exhalatio

¶ Vapor tamen est corpusculum grossius minus

V

minus quam subtile: calidum quidem tamen humidum, & naturam aeris sequitur: cui deputatur caliditas cum humiditate. Hic vapor licet ratione humiditatis, & quia grossus est, habeat quod non ascendat: tamen per virtutem solis ratione caliditatis ascendit, & eleuatur: ex quo fiunt pluuia, nix, & grando, vt dicemus.

Vapor & exhalatio specie differunt a terra, & aqua.

¶ Vapor ab aqua, & exhalatio a terra specie differunt, quicquid Marsilius dicat: nam tanta raritas (quanta in exhalatione est) non posset esse cum natura, vel specie terrae, cum quaelibet species suam certam, sibi determinet: vt in primo Physicorum in fine diximus: & tanta raritas, & subtilitas (qualis in vapore est) non sufficeret ad aquae naturam conseruandam. Modò ergo fit sufficiens dixisse tam exhalationem, quam vaporem ponendam, & quod vapor, & exhalatio sunt calidae naturae. In quo conueniunt, & in quo suae correspondet causae, quae sol est, & retinent communicatum calorem, & a sole mutuatum, cuius virtute a terra, & aqua eleuantur. Differunt tamen, quia exhalatio siccitatem retinet cum calore, & vapor humiditatem ita vt vapor ad naturam aeris, & exhalatio naturam ignis respiciat: & sicut vtrunque contingit eleuari per solis virtutem, vtrunq; contingit includi in terrae visceribus, & ibidem in poris, & cauernis permanere: ex quo nonnulla eueniunt per naturam, quae non euenirent, si talis materia vaporis, & exhalationis ibi inclusa non esset. Et haec optime ab autore naturae disposita, & ordinata: vt non temere, & absque ordine excogitemus contingere. Et dato exhalatio ad ignis accedat naturam (vt dicebamus) tamen terrea vocatur: quia terrenum quid (quanuis subtile) retinet. Et ex eadem terra generari vapor, & exhalatio potest: sed exhalatio ex parte terrae siccae, quae non humiditatem habet, & vapor ex parte quae humida est. Iam itaque respondemus oportet: & pri. conclu. assignamus.

1. Conclu. Ratio.

¶ Omnium meteorologicarum impressio num vapor, & exhalatio materia est. Probat. Nulla contingit impressio, nullumque mixtum imperfectum (de quibus Aristotel. in praesenti loquitur) fit nisi ex vapore, vel ex exhalatione: ergo materia istorum mixtorum imperfectorum est. Huius conclusionis sufficientia non aliunde probatur, quam experientia: nam ista vere fiunt quia sunt grandines: niues: nubes: pruina:

pluuia, & cometes, & alia: ergo materia istorum debet signari, quando quidem non de nihilo, sed de aliquo fiunt naturaliter: ergo vel ex elementis ipsis puris, vel de alia materia fiunt. Non ex ipsis elementis: quia elementum aeris non potest conseruari in tali desitate, in qua pluuia, neque nix: & multo minus elementum ignis: ergo non fiunt ex elemento.

¶ Item. Si ex ipso elemento essent, ergo corruptio fit elementi, quoties ista generatur. Quæro a quo fit talis corruptio. Non a se: quia nihil seipsum corrumpit: ergo ab alio. Ergo vel ab igne, vel ab aqua. Non ab igne: quia in illa regione media, vbi ista fiunt, ignis non est. Non ab aqua: quia aqua non ascendit ad illum locum: sequitur ergo, quod a nullo elementorum fit ista corruptio, oportet ergo intelligere aliquam materiam ibi admixtam ipsi aeri, ex qua ista fieri possint, sine corruptione ipsorum elementorum. Hanc materiam vaporem, & exhalationem vocamus: quia non videtur quid aliud ibidem possit poni.

Ratio. 2.

¶ Secunda conclusio. Regulariter, illa mixta imperfecta quae fiunt ex vapore, nunquam ex exhalatione fiunt, neque e contra, quae ex exhalatione fiunt ex vapore. Hic volumus dicere, quod sicut in mixtis perfectis contingit, quod non quodlibet conuertitur in quodlibet propinquè, sed determinatum in determinatum: & non quaelibet dispositio materiae ad quamlibet formam: sed certa materiae dispositio ad certam formam sufficit, & agit, quod ad aliam minimè, nisi multae praecedant dispositiones, & mutationes: sic sub materia disposita ad formam substantialè lapidis non erit forma animalis. Simili modo in istis ex vapore fiunt immediatè quaedam mixta imperfecta, quae ex exhalatione minimè fierent. Et ex exhalatione fiunt aliqua, quae non fierent ex vapore.

2. Conclus.

¶ Probat. Ex vapore (quia humidus) grando fit, pluuia, & nix, vt infra dicemus. Ista tamen exhalatione non possent fieri: quia materia rarior, non apta ad grandinem, quia sicca, quae non ad pluuiae generationem, quae humiditatem sibi vendicat. Ex exhalatione fit stella cadens, quae tamen non sufficeret ad pruinam.

Ratio.

¶ Tertia conclusio. Exhalationes ob leuitatem, & siccitatem ascendunt vsque ad supremam aeris regionem, ad quem locum vapores non possunt peruenire, sed manent in media.

3. Conclus.

dia. Ista conclusio insinuat differentiam aliam inter vaporem, & exhalationem: nam licet largè capiendò (vt dicit Paulus Venetus) exhalatio sit vapor, & e contra, posita tamen differentia (vt solet poni) est vera conclusio auctoritate Aristotel. & omnium philosophorum, qui de hac loquuntur materia: quia si vapor vsque ad supremum aeris locum perueniret, cum ibi non sit locus unde per antiparistasin fiat grādo, eo quod illa regio calida est, nunquam fieret grando ex vapore: neque fieret pluuia ibi: cum ergo ex vapore ista fiant, oportet intelligere non ascendere vsque ad supremam regionem. Et de exhalatione patet: quia si exhalatio non illò perueniret, sed maneret in media regione, quæ frigida est, non fieret inflammationes, quæ contingunt in exhalatione: sed verè contingunt: vt sunt capræ saltantes, & alia: oportet ergo dicere quòd vsque ad supremam deueniat exhalatio: vbi facilis est accensio propter calorem illius regionis. Et de alijs omnibus ignitis, quæ ibi fiunt, idem.

Venetus.
Arist.
Regulariter, vapor solū ad mediam ascendit, & exhalatio ad supremam.
¶ Non negamus tamen quin aliquādo exhalatio in infima regione aeris accendatur, antequam ad supremam deueniat, sicut & de vapore contingit, quod ex eo aliquid fiat in infima, antequā ad mediā deueniat, sed regulariter ita est, quòd exhalatio ascendit ad supremam, & vapor solū vsque ad mediam regionem.

4. Conclusio
Rō ad conclusionem.
¶ Quarta conclusio. Sicut exhalatio, similiter & vapor intus in terræ visceribus inuenitur, ex quibus varia ibi fiunt. Hic volo dicere, quod sol non semper exhalationem, quæ suo calore causat in terra, eleuat, vel ob defectum caloris, qui non semper eodem modo est propter directionem radiorum, vel incidentiam, sed aliquando manet exhalatio ibi in poris terræ inclusa, vel quia dato posset eleuare sol, tamen sunt pori constricti, ob quod exhalatio manet inclusa, vt exire non possit. Eodem modo cōtingit de vapore, qui per virtutem solis ibidem in terra caufatus, non habet unde exeat, & intus in cauernis manet, ad modum quo fumus ex igne, si non habeat fumarium quo exeat, includitur intra domum. Huius ratio est. Ibi in visceribus terræ fiunt multa naturaliter: tamen non possunt caufari absque vapore, & exhalatione: ergo vel exhalatio, & vapor descendunt in terram, & includuntur quoties ista fiūt, vel oportet intelligere ibi

dem vaporem, & exhalationem: sed non descendunt: ergo ibi manent inclusa.

Ad argum.
¶ Ad primum dicendum quod aer non sibi determinat tales exhalationes, aut vapores, sed ibi commiscetur, per continuā eleuationem ipsorum à sole. Et quidem de exhalatione, cum sit rara, sicca, & calida, non est mirum ascendat, cum sit de naturali vium ascenderet: nam quantuis terrestris sit, ob aliquam eius terrestritatem, tamen est tam subtilis, vt naturaliter ascendat. De vapore est magis difficile intelligere: sed patet etiam: quia vapor licet ratione humidus, & grossus habeat aliqualem grauitatem, preponderat calor, ratione cuius eleuabilis est à sole, & ascendit. Et super omnia ista est diuina ordinatio: quia ille vapor est unde debent pluuia, & alia ad terræ fecunditatem generari: & non possunt, nisi in illo loco, scilicet in media regione aeris: ob id vsque ad illum locum ascendit vapor: nam si ad tollendum vacuum (quia hoc ad vniuersale bonum spectat) graue ascendit, quare nō & vapor ascendet etiam naturaliter, vt ibi pluuia generentur, quæ tā necessaria sunt in mundo?

Ad. 2.
¶ Ad secundum dicendum, quòd in illo vapore oportet intelligere etiam esse caliditatem inclusam simul cum humiditate. Et cū per virtutem solis eleuetur, ascendit in loco illò supremæ regionis, & frigidum obuians causat per antiparistasin, quod ille vapor nimium condensetur: & dato quòd condenseretur, præualet frigidum illius regionis: & deuisio calido vaporis fiunt pluuia, grando, & nix, vt dicemus statim.

Ad. 3.
¶ Ad tertium dicendum, dato ita sit, quod intus in terræ visceribus fontes generentur, eo quòd ibi inclusus aer in aquam vertitur: quia est ibi extra locum suum naturalē ad replendum vacuum, non tamen aer existēs in sua dispositione naturali, & in proprio suo loco naturali posset ministrare materiam pluuia tantæ: imò neque paræ: quia non est intelligibile à quo in media regione ipsius aeris fieret ista corruptio elementis, conuertendo immediate in aliud elementum: & ob id dicimus, quod si vapor non esset, qui materiam præbet istis accommodatissimam, non fieret ista. Necessarium est ergo ponere exhalationem, simul & vaporem ad saluandum illa quæ contingunt.

¶ Et dato aeris aliqua pars incēderetur, nō fierent

fierent illa quæ ex exhalatione eueniunt: quia aer non habet materiam terrestrem inflammabilem, quam habet exhalatio, & non incenditur: & si incenditur, non durat ob defectum materię fouentis. Istam exhalationem, simul & vaporem oportet intelligas esse mixtum quoddam, ad quod concurrunt elementa: imperfectum tamen. Concurrunt (inquam) elementa, virtualiter, & tam in exhalatione, quam in vapore quodammodo intelliguntur omnes. 4. qualitates, eo modo quo & mixtum imperfectum: nec oportet requirere perfectum, sicut in perfectis mixtis reperiuntur. Et quando ex vapore generatur grando, est corruptio vni⁹ mixti imperfecti, & generatio alterius: & forma substantialis vaporis deperditur, & est alia scilicet grandinis, vel niuis, licet quãdo ex vapore caligo, vel nubes fiunt, non corrumpitur forma substantialis vaporis: quia solum accidentaliter differunt: sicut non corrumpitur in generatione venti: corrumpitur tamen quando generatur cometa, vel coruscatio.

¶ SPECVLATIO. VI.

Vtrum verè mixta imperfecta generentur in aere.

1. Argumẽ.

Robat quòd nullo modo ista possint fieri, etiam posita exhalatione, & dato vapore. Si ista fiant in aere, sequeretur penetratio corporum: sed hæc non datur: ergo neque ista fiunt. Patet: quia si exhalatio inflammetur, penetratiue se haberet cum aere: quia maiorem occupat locum, quam ante inflammationem. Si ex vapore fiat grando, cum minorem occupet, quam ante sequitur vacuum, quod refugit natura: ergo nullo modo ista fiunt.

Aristot.

Notand. 1.

Suprà. p. 3.
Met. spe. 3.

¶ Vitantes prolixitatem, hic modum generationis istorum exponemus. Primo de illis quæ ex vapore fiunt. Si vapor eleuatur usque ad mediam regionem aeris (quam supra exposuimus frigidam esse) ibi existens, condensatur ob frigidum illius regionis. Et ille vapor condensatus ratione frigidi in nubem conuertitur. Et contingit quod illud calidum vaporis, frigido prævalente, deper-

ditur: & humido cum frigido relicto condensatio fit, & per virtutem solis nubes resoluta descendit guttatim in terra. Quòd si guttæ sint non in magna quantitate, imber vocatur, si autem sint magnæ guttæ, & rariiores, labrocera dicitur. Et quanuis communiter loc⁹ generationis pluuie aeris media regio sit, cõtingit interdum (licet raro) in infima fieri: & tunc non eueniet à frigido illius regionis, cum hanc infimam calidam esse in superioribus probatum sit: erit ergo causa calidi illius regionis, quod causa est, vt frigidum vaporis per antiparistatim intendatur, & condensetur, & vapor in aquam conuertatur: quia (vt diximus in precedenti speculatione) cum vapor sit mixtum, quanuis imperfectum, virtute continet. 4. elementa, & in se aliquid frigidi est, licet magis de calido. Ecce quomodo in infima, & media regione pluuia generatur: sed non eadẽ ratione: quia in media frigus in causa est, & in infima calor. In suprema autem calor ipsius vaporis facit vt congeletur, & in infima frigiditas ibi existens est causa.

¶ Etiam considerandum, quòd pluuia aliquando fit in media regione, & non ex vapore, licet raro: & hoc fit, per hoc quòd aer illius mediæ regionis ob frigiditatem est spissus, & condensatur in nubem, quæ post in aquam conuersa, pluuia est. Neque mirum, cum quodlibet elementum in sibi proximam ratione symboli conuertitur possit, vt supra dixi.

¶ Neque omnis nubes pluuia causat: quia aliqua sunt nubes, quæ steriles dicuntur, quæ ob defectum humiditatis, non pluuia subministrant, sed conuertuntur in aerem: non enim semper quòd est nubes, erit & pluuia, vt experientia testatur. Et sol quidem sua virtute dissoluit, si humiditas non magna sit, quanuis non incendatur ob humiditatem quam habebat nubes, etiam si ad pluuiam sufficiens non esset.

¶ Pluuie differunt in coloribus, ita vt dicatur pluuere sanguinem: & est naturale, absque miraculo: vt in Ægypto contingit, quòd ex forti adustione solis quando vapor est eleuatus, ex mixtione terrestris adusti. Et aliquando pluit ad modum lactis: quòd fit, quando terrestre est nimis grossum, non bene adustum. Et aliquando pluuia est salsa, eo quòd vapores eleuati sunt nimium terrestris: qui adusti, falsedinem causant, vt in mari contingit.

Pluuia aliquando in infima regione generatur.

Notand. 2.

Aliquando aer in pluuiam conuertitur.

Suprà. 2. de ge. spe. 3. Nubes steriles.

Pluuia sanguinea.

¶ Arist.

Duplex cau-
sa pluuia.

¶ Aristotel. dat pluuia duplicem causam: vnam, motum solis in circulo obliquo: alia, frigiditatem regionis mediae: nam sol eleuat sua virtute. Et in aestate magis eleuat, & non sunt tam frequentes pluuiae: quia si cut habet virtutem eleuandi propter nimium calorem qui tunc est, dispergit, & dissoluit facile. Sed tempore hyemis est sufficiens sol eleuare vapores: propter recessum à nobis, & quia non directe radiat, non valet dispergere: vnde frequentes sunt pluuiae in hyeme.

¶ Ex hoc potest dari ratio naturalis, quare in Aegypto non fiant pluuiae: quia raro sunt nubes propter paruitatem materiae. Et quia sol nimium viget, dispergit materiam eleuatam. Et in terra promissionis (vt dicunt historiographi) non pluit à principio Martij, vsque ad finem Septembris. Si quis velit pro causa dare terrae dispositionem, bene quidem, sed adhuc alia secreta latet nos: aspectus, scilicet, caelorum.

¶ In noua Hispania pluuiae continuae per 5. menses quotannis à principio Maij, vsq; ad finem Septembris, ita vt consuetudinem terrae promissionis in illis temporibus in quibus ibi pluuia non contigit, hic sit certissime quotidie. Si demus causam solis virtutem, sufficiens esse eleuare tot vapores, qui conuertantur in pluuiam talem, tam frequentem, & vehementem, sicut contigit in anno. 1555. in quo tam fuerunt frequentes aquae, vt tota ciuitas Mexicana in periculo subuersionis fuerit posita, & modo non caret: eo quod lacus iuxta ciuitatem tam sit redundans, vt paulo momento ipsam totam inundet ciuitatem.

* ¶ Et anno proxime preterito. 1567. ita fuerunt abundantes aquae vt non absque periculo essent Hispani.

¶ Fateor quidem esse causam, quae eleuent vapores: sed quare non erit causa & ipsius solis ad nos accessus, quare eleuati vapores dispergantur, & pluuia tam frequens non generetur? Si causa assignanda est, ad terrae, & caeli dispositionem recurrendum erit. Ex caelolanque potest euenire quod in tali tempore aliquarum stellarum sit occulta coniunctio, quae sit sufficiens causa tantae variationis, & frequentiae pluuiarum. Et ex terra potest euenire: quia ipsa tunc temporis à sole calefacta, habeat suppeditare materiam tantam pluuiae, vt necessario tam frequentes sint aquae. Et si semel incipiat, velut in cir-

culo iterum ex ipsa humectata vapores rursus eleuentur, vsque dum sol post aequinoctium hyemale non habeat virtutem eleuandi. Qui aliam habet causam, adducat: libentissime acceptabimus. Et in prouincia Peru in planitie nunquam pluit, cum in montibus frequenter sint niues.

¶ * Hic tamen explosam volo penitus opinionem Guilelmi parisiensis, in prima. p. de vniuerso, & Petri de Aliaco super gene. super illa verba catharae coeli aperte sunt: & in libro de astronomiae & theologiae concordantia: quia iunt illam inundationem, quarum factam, in vniuersali diluuiio tempore Noe, fuisse naturaliter ex coniunctione astrorum: quae natura sunt aquatica, vt Cancer, Pisces, Pelliades, Orion, Mars, & Venus, &c. Haec prorsus à fide aliena videntur, vt probat quidam author modernus Hieronymus Armellinus, in libro edito aduersus quaedam nostri temporis philosophum, qui contendebat probare contrarium: nam etsi ex constellatione aquarum abundantia euenire possit tam grandis inundatio & generalis per totum vniuersum, non nisi per potentiam diuinam peculiariter id euenire asserendum est.

¶ Etiam cum pluuia aliquando cadunt animalia: vt ranae, vel vermes: & hoc ne prodigiosum existimemus, ad naturam referamus, vel quia simul cum vapore fuerunt eleuata, vel (quod vero similius) ex putrefactione cum fiant, ex vapore terrestreitate admixta, cum solis calore, applicatis actiuis ipsis passiuis, potest contingere: ob id tempore pluuiae, maxime in aestate, multitudo ranarum apparet: vt cum qualibet gutta videatur animal descendere, & in descensu potuit generari, vel statim cum primo terram tangit: quia tunc potest esse vltima dispositio ad animal generandum.

¶ Vt omnia etiam adducamus, signa pluuiae poni solent, Mergorum è flumine volatus celer. Rubedo matutina. Sideraque cadentia. Paleae, & frondes eleuatae volitantes. Grues in aere fugam agitantibus. Vacca captans naribus auram in caelum suspiciens, & hirundines circum lacum volitantes, & ranae querulae. Coelestis arcus apparitio, & agmen coruorum è pastu rediens, & quando aues fluuiales prata quarunt: & nonnulla alia quae communiter ponuntur.

¶ Ros generatur per hoc quod vapor humidus,

Quare in
noua Hispania
tam frequentes
pluuiae
in aestate.

Cum pluuia
ranae descendunt.

Signa pluuiae.

Ros in infima regione aeris generatur.

midus, & calidus propter debilem calorem non potuit pertingere ad mediam aeris regionem. Eleuatus ergo, & suspensus in hac infima, in nocte à frigiditate eiusdem in aquam conuertitur, præualente frigore aduersus debilem calorem, qui conuersus ob grauitatem descendit ad guttarum similitudinem: & fit in crepusculo matutino: quia tunc magis frigus vigere solet, quod sufficit ad vaporem conuertendum in guttas. Et hoc in tempore veris, quando sol sufficit ad eleuandum: sed quia non multum feruet, non tantum subleuat.

¶ Ros exemplum datur in vase distillatorio, quod Alquitara vocatur. Ob ignem suppositum ascendit vapor, qui cum tangit frigidum metallum, in guttulas conuersus, cadit perforamen distillando: sic etiam vapor eleuatus tangens frigus noctis, conuersus in guttulas cadit.

Ros nocet omnibus.

¶ Ros nocet omnibus, quando herbas rore perfusas comedunt manè, antequam decidat. Cuius ratio hæc est: quia habet humidum aereum viscosum, & dulce, & in solis aduentu aquosum dissoluitur, & manet dulce viscosum, ad modum farinæ: quam dulcedinem degustantes præ solito voraces, replentur, tantum vt fel superabundet, intantum vt vas rumpatur. Huius experimentum (ait Albertus) se vidisse: imò & ibi de pascionibus aeris aliam dat causam. Vide ibi.

Albertus.

¶ Quod non nimium à terra eleuatus ros generetur, argumentum subministrat, quod neque in turri aliquantulum alta: imò neque in tectis domorum videatur. Et raro cadit in capite hominis deambulantis, sed bene ad pedes. Non apparet supra petram, aut puluerem: quia à siccitate consumitur, & non percipitur.

¶ Ros non contingit nebuloso tempore: quia sol non tantum calefacit, vt eleuare possit materiam aptam rori. Neque fit tempore ventoso: quia vapor eleuatus dispergitur facile. Signumque serenitatis futuræ ponitur, eo quod quando ros generatur, sunt vapores subtiliores, & non valentes pluuiam generare.

¶ An ros, & pluuiæ specie differant, opinio est varia. Paulus Venetus dicit quod sic: alij putant contrarium. Vtrunque defendi potest.

Paulus Venetus.

Pruiua in infima regione.

¶ Pruiua etiam contingit ex vapore: & in infima regione aeris, quando antequam

vapor in aquam conuertatur, gelatur, & hoc in hyeme frequenter: siquidem ad eius generationem frigus intensum requisitum est. Et tandem in eodem loco, & ex eadem materia contingit ros, & pruina, licet in diuersis temporibus. Et vtrunque tempore sereno efficitur, licet ros futuræ serenitatis fit signum: pruina verò non. Item: quia cum dissoluatur, & in vaporem conuertatur, & sol propter debilitatem ratione qua à nobis recedit non potest consumere illum vaporem, & generantur nubes, & fiunt pluuiæ.

¶ Pruiua in locis humilibus maiorem impressionem facit, quam in altis: quoniam vapor non nimium à terra eleuatur, & quia sursum ex tali vapore à vento solet aliquid dispergi. In loco tamen humili non tantum flat ventus, & ob id non dispergitur materia, & videtur magis de pruina, quam in locis eminentibus. Quapropter Aristotel. ait.

Arist.

Ros, & pruina in altis montibus non fiunt: quia vapor ex quo gignitur, densus est, & parum caloris habens, vnde possit in montium verticem sustolli, sed prope terram demittitur. Secundo. Quia si montium vertices vento agitantur, non consisteret vapor, vnde illic ros, atque pruina fieret. Hæc Aristotel.

¶ Nix generatur quando nubes priusquam in humorem stillet, congelantur à frigiditate mediæ regionis, vbi nix fit. Cum ergo vapor multus fuerit eleuatus ad aeris mediæ regionem, condensatur, & propter frigiditatem congelatur, antequam pluuiam sit. Itaque vapor in nubem conuersus, est materia ad niuem, & ad pluuiam: sed fit nix, quando antequam in pluuiam versus congelatur. Et volunt aliqui dicere, quod nubes prius in niuem conuertitur, & temporibus frigidis: nix descendit vsque ad loca infima, sed in temporibus calidis propter caliditatem aeris in descensu liquefit, & est pluuiam. Et huius argumentum est: quia in altissimis montibus nix cadit, & inferius est pluuiam: imò in noua hispania est compertissimum, quod cum frequenter in locis infimis pluat, semper tamen nix est in montibus quibusdam altis: vt in loco prope Vulcanum, la sierra neuada. Et in alio loco in monte, vbi mineralia de Cultepec: quod potest euenire ex loci dispositione: & quia prope mediæ aeris regionem sunt illa eleuata loca, vt vapor eleuatus in niuem conuertatur.

Nix in mediæ regione fit.

¶ Nix habet album color, quia ex materia

Nix.

ria

teria transparenti diaphana fit, ad lucem di-
spofita: & lux in tali materia incorporata,
facit eā albā. Secūda causa est, quia frigiditas
intensa in vaporem humidum agit, cuius
naturæ albefacere est. Frigiditas em̄ ma-
ter albedinis dicit: sicut caliditas nigredinis.
Qua de causa ad Septētrionē multa sūt albi
coloris animalia, & ibidem homines albio-
res, quā qui ad Austrum positi. Etiam dif-
ferunt figura: quia pluuia cadit in figura spha-
rica vt resistat corruptenti, sed nix sub flo-
rum figura: quod ab speciali cœli influentia
euenire putandum est.

¶ Nix frigida actualiter est, & sicca. Pluuia
autem frigida, & humida. Solet casus plu-
uiæ continuari, vt vna cadente, rursus alia
cadat. Non sic de niue: quia per eam pori
terræ constringuntur: ita vt. non possint
vapores eleuari: ob id non sic descensus ite-
rum niuis statim in proximo.

Albertus.

¶ Albertus magnus in suo de passionibus
aëris dicit, quod nix ideo cadit mollis: quia calor
egrediens aliquantulum resoluit id quod
debiliter congelatū est: ideo nix cadit mol-
lis, facile comprehendibilis, quod non esset,
si esset omnino glacies, sicut grando.

Grando.

¶ Grando (iuxta sententiam Aristoteli) in infima aë-
ris regione generatur: dicitur quod in altis locis
non fit grando: sed probabilior sententia il-
lorum est, quæ tenet grandinē fieri in subli-
miori loco, in media aëris regione, in parte
altiori, quā fiat pluuia. Modus quo fit iste
est. Vapor eleuatus sursum, & propter calo-
rē rarus est, & vndique locū præstat frigori,
vt subintret, & statim congelatur: ita vt nu-
bes iam in aquam conuersa, congeletur, & ca-
dat grando. Cuius signū est, quod aliquando simul cum
grandine decidunt guttæ grossæ: quia non
poterant congelari ad speciem grandinis tan-
citō, ex defectu frigoris. Quod si in infima
aëris regione contingat (vt placet Aristoteli) id
erit, quā vapor ille habens in se frigiditatem
propter calorē regionis huius infimæ condē-
satur valde, & congelatur, & fit grando per
antiparistasin, & non prope terrā: quia ele-
uatur vapor ob calorē aliquantulum, quo-
usque deficiat calor, & frigus remanens con-
trariū fugiens. Si tamen grando fiat in media re-
gione (vt fieri solet) non est per antiparistasin
in propriè: quia vapor ille deueniens ad il-
lā regionem mediā (quæ frigida est) valde
infrigidatur, & congelatur fortissimè, eo quod
calidus fuerat: sicut de aqua, quæ calida re-
ducit se ad frigiditatē, & fortius congelatur:

Arist. dixit
grandinem
in infima ae-
ris regione
fieri.

ob id non est immediatè per antiparistasin,
sed mediatè: quia vapor ille calidus fuerat.

¶ Grando non contingit in tempore nimis
calido: quia dato vapor eleuetur, dissolui po-
test à nimio calore, sed contingit (vt in plu-
rium) tempore veris, & in autumnō, & in
noua hispania maximè tempore veris, à prin-
cipio quando incipiunt pluuia.

¶ Grando diuersas habet figuras: aliquan-
do rotundam: aliquando angularem. Gene-
ratur aliquando simul cum grandine aliquid
pruinæ, vel niuis, quod fuit ex vapore obiuo
congelato in descensu grandinis.

¶ Interdum cadunt lapides cum grandine:
non quia sursum lapides fuerint geniti, sed
quia lapis de natura ignis cum vapore con-
tingit eleuari & post congelatus vapor si-
mul cum lapide cadit.

¶ Et quod diuersa aliquando in gradine figura
appareat, ad constellationem oportet refer-
re, si animalis, vel aliam habeat figuram.

¶ Hæc de illis quæ ex vapore contingunt,
tam in infima, quā in media aëris regione
dixisse sufficiat. Vbi que sunt obuia, & cla-
ra, & sufficit semel audisse, vel legisse.

¶ QVÆ fiunt ex exhalatione.

EX exhalatione in supre-
ma aëris regione eleua-
ta, si ibi accendatur, &
non si æqualiter subti-
lis, sed grossa inferior, &
subtilis superior, candelā
ardens vocatur. Si pars

grossa parua sit, ad modum lanceæ videtur
ardere: & lancea ardens dicitur. Si verò con-
tingat talem exhalationem æquè raram esse,
& non incendi simul secundum omnes
partes, sed ad modum scintillarum, scintil-
læ dicuntur. Si verò exhalatio sit multa, &
cōpacta, & æqualiter inflammetur, vocatur
candela accensa, cum prima sit dicta ardens.

Lancea ar-
dens.

Scintillæ.

Candela ac-
censa.

¶ In infima regione aëris contingit exhalatio-
nem debiliter calidā multam esse, & disper-
sam, & per frigus noctis fortificari, & inflā-
mari: & pars inflāmata sursum saliens vide-
tur, & capræ saltantes dicitur. Si verò talis ex-
halatio non sit multa, tamen continua, accen-
sa in nocte, ad instar stellæ decedit: sicut sæ-
pissimè videmus. Et videtur aliquando post
se vestigiū relinquere: & dicitur stella cadēs.
Si verò exhalatio fuerit multa, & optimè cō-
iuncta in aere accensa stat, & hæc hominem

Capræ saltā-
tes.

Stella cadēs.

Ignis fatu⁹. transeuntem, aerem que impellentem, aut sequitur, aut præcedit, & ignis fatuus dicitur: quod euenire solet circa patibula, cemeteria, & coquinam: quia in illis locis multa est viscositas, ex quibus ista generantur. Si verò exhalatio hæc in æqualis fuerit in subtilitate, & in vtroque extremo, quod subtilius est accenso, quod est grossius in medio ad similitudinem ventus apparet, cuius vnū extremorum cauda, aliud caput iudicatur: & hæc draco volans appellatur.

Draco volans. ¶ Hæc tamen impressio licet variæ assignatæ sint, in varijs regionibus aeris generari, non sic est certum, quin contingat aliquas quas posuimus in prima regione, & in suprema formari, & e contra: sicuti Aristotel. ait. Hæc aliquando in suprema aeris parte fiunt: vt cum materia calidior, siccior, & rarior, & magis ardoris natura immutata fuerit, & aliquando infima: vt quando densior fuerit, & humidior.

Vorago. ¶ Etiam Aristotel. insinuat modum, & causam phantasmatum: vt hiatus, & voraginum: nam sicut ex exhalatione incensa contingunt quæ dicta sunt, hiatus, & vorago ex sola illuminatione exhalationis contingunt. Si enim non incendatur propter defectum viscositatis, illuminatur in partibus extrinsecis propter earum raritatem. Et quia medium ob opacitatem non illuminatur, videtur in medio velut quædam profunditas, sicut in putei ore videtur, quæ si magna fuerit, vorago dicitur. Si non ita magna, hiatus dicitur: quia colores varij in aere apparent: ait Aristot. nunc puniceï, nunc purpurei: nunc clariore: vt qui rariore caligne suscipiuntur: nunc subofcuro, vt qui ralsiori. Album enim in nigro multas facit varietates. Et ij colores in summa die non ita apparent: quia illos luminis abundantia impedit: neque in summa nocte: quia hos videre impedit noctis nigredo. Et non multo tempore perdurant: quia eorū materia euania est, & citò segregata disparet, & hæc phantasmata dicuntur: quia non sunt quod apparent.

SP E C V L A T I O . VII.

Vtrum cometa sit de natura cœlesti, & sit prænosticum mortis principum, bellorum, & sterilitatis.

Rguitur quòd nullo modo sit exhalatio. Nulla exhalatio, vel aliqua impressio meteorologica diu durat: sed cometa diu durat: quia visus est aliquando per

1. Argumē.

6. menses durare, vt author est Seneca. ¶ Præterea. Omnis impressio meteorologica ignita, sursum, vel deorsum mouetur: sed cometa mouetur circulariter vt docet Aristot. & experientia constat.

2.

¶ Tertio. Quod non significet siccitatem, patet. Significat inundationem, vt ait Aristot. in litera: ergo non significat siccitatem, cum vnum non possit contrariorum esse signum.

3.

¶ Vltimo. Probo quòd non significet mortem futuram principum. Nō plus habet cōuenientiæ exhalatio ex qua cometa ad principem, quā ad cæteros homines, cum æqualiter omnes aerem participant, & respiret: sed non est signum mortis aliorum hominum: ergo neque principum.

4.

¶ In contrarium est Aristot. hic in litera, & Ptolemeus. in. 2. p. quadripartiti. c. 3. & i. 3. qui dicit, cometam significare ventos: siccitates: mortem principum, & bella.

In contra.

Aristot.

Ptoleme.

¶ Pro solutione notandum, quod cometa causatur ex exhalatione sicca, & calida, que ratione leuitatis, & maximè caloris eleuata ad supremam regionem aeris ibi inflammatur ob rationem caliditatis illius regionis: & apparet ibi. Et secundum diuersitatē exhalationis tam quantum ad densitatem, vel raritatem, quam vnctuositatem: vel siccitatem materiæ ad vniformitatem in densitate, vel raritate est diuersitas in cometa: & sic apparet multis modis, vt Aristot. docet, & omnes philosophantes.

Notand.

¶ Causa cum multipliciter dicatur (vt patet ex secundo physicorum) quædam est causa directa, quod ea posita, ponitur effectus: alia est causa, qua posita, non semper ponitur, sed frequenter. Et quod non semper ponatur est, quia dependet effectus ex concursu aliarum causarum, quæ solet impediri, rarò tamen.

2. Notand.

¶ Est etiam aduertendum, de cometa variâ fuisse antiquorum opinio. Democritus dixit, quod cometa esset naturæ cœlestis: quæ erat coniunctio planetarum.

3. Notand.

Variæ opinio.

Opinio.

¶ Pythagoras dixit, quod ex erraticis stellis esset vna, rarò apparens extra radios solis, & ideo rarò videtur.

Opinio.

¶ Sc.

Opinio. 3. ¶ Seneca dixit, quòd cometa esset vna stellarum non ex fixis, neque de planetis, sed alium varium habens motum.

Opinio. 4. ¶ Hippocrates, & sequaces dixerunt, quòd stella comata esset de natura cœlesti, sed coma erat de natura elemētari. De quo sit prima conclusio.

1. Conclusio. ¶ Cometa secundum suam substantiā non est de natura cœlesti, neque est aliqua stellarum fixarum, aut errantium. Hęc conclusio est Aristoteli. Contra omnes supra dictas opinio. probatur facile. Quæ sunt in cœlo, sunt immutabilia, & incorruptibilia, sicut & ipsum cœlum: sed cometa variatur, generatur, & corrumpitur, vt notum est: ergo non est stella aliqua, neque de cœli natura. Si esset enim aliqua stellarum, non posset esse, quin saltem quolibet anno appareret, & fortè per maiorem partē anni in qualibet nocte.

2. Conclusio Ratio. ¶ Cometa est de natura elemētari, scilicet, exhalatio ignita. Patet. Cometa est aliquid corporale, sensibile sensu visus: & non est de natura cœli, neque stellarum: oportet ergo sit aliquid ex meteorologicis causatis in regione aëris, & non ex vaporibus: vt supra dictum est. Manet ergo quòd sit exhalatio ignita in suprema regione aëris. Et patet ex Aristoteli. in litera. Et potest probari, quòd sit exhalatio ignita: quia vel est ignis in sphaera sua, vel aër, vel vapor, vel exhalatio. Non est ignis: quia ignis semper est, & cometa semper deberet esse. Neque aer similiter. Neque vapor: quia non tantum ascendit: relinquitur ergo quòd sit exhalatio ignita.

3. Conclusio. ¶ Tertia conclusio. Secundum differentiā materiæ ex qua cometa, contingit varius aspectus eius: vt aliquando vt sol, vel luna. Cometa interdum habet comam: aliquando caudam: aliquando infimè apud nos est: aliquando nimium altè, & aliquando mouetur ad occidentem: aliquando ad Septentrionem. Et cometa qui visus est, & cœpit videri in principio mēsis Martij anni. 1556. in noua Hispania ad Septentrionem declinabat, & mouebatur ab Oriēte, & durauit vsque ad. 18. diem eiusdem mensis. Solet aliquid per. 7. dies, vt in pluribus, & vt in paucioribus per. 80. dies, & vt rarò per sex menses: vt ait Seneca. Et est differentia in coloribus. Omnia ista patent ex Aristoteli. Ratio differentiæ ex ipsa exhalatione sumitur, vt dicebamus. Et ratio quare duret est, quia habet fomentum ex alia, & alia conti-

nua exhalatione, quæ eleuatur: ob quod potest tantum durare: sicut in lampade ardente contingit per continuum fomentum alii cuius vnētiosi humidi.

¶ Quarta conclusio. Omnis cometa significat aliquod malum futurum: aliquando siccitatem, & ventositatem: interdum terræ motum: aliquando maris inundationem: aliquando significat destructionem fructuum: aliquando immutationem regum: translationem regnorum: aliquando mortem principū: significat bella, & lites. Omnia ista patent ex litera Aristotele.

Quòd significet aliquod futurum malum, patet ex historijs: nam vix visus est cometa, quin eueniat aliquod malum, & vt in plurimum.

¶ Quòd siccitatē, & ventositatem, est: quia cum eleuantur exhalationes, ex quibus cometa, tunc est caliditas nimis intensa, & aliqua partes illius exhalationis remanent in aëre, ex quibus venti generantur: & cum sint venti, & caliditas, siccitas etiam erit.

¶ Quòd terræ motum, sic Aristotelis. Seneca similiter dicit, quòd post apparitionem cuiusdam cometæ fuerunt duæ insulæ per terræ motum submersæ. Et est ratio: quia quando ex visceribus terræ eleuatur exhalatio, contingit quòd propter frigus extrinsecum ex parte alicuius influentiæ pori clauduntur in superficie terræ: quibus clausis, petentes exitum, fugientes frigidum terræ, concutiant ipsam terram, & est terræ motus. Itaque terræ motus est non ab exhalatione, quæ in cometa est, sed ab illa quæ tunc in terra manet.

¶ Quòd maris inundationem significet, patet ex Aristoteli. & euenit, quia cum contingit terræ motus, aperitur terra, ita vt montes subuertantur, & projiciantur in mari, & ex illa parte fit fluxus maris.

¶ Quòd fructuum destructionem, patet ex siccitate quæ tunc est.

¶ Quòd regum, & regnorum immutationem. Patet. Immutatur, & accenduntur corda principū, & fiunt cholericis, & maxime ipsi principes: quia quanto delicatiores, magis aëris turbatio ex siccitate eos penetrat, & malè disponit: & quia in iram commoti, sunt bella, & dissensiones, quales (proh dolor) experimur nunc, neque opus erat nunc videre cometam vt presagiū bellorum, cum inter principes Christianos

tam sint sanguinolenta prælia, & inimicitie capitales: & ex alia parte pessimus, & perfidus Mahometus infestet Christianos.

Prope finem sumus, cum tot sint signa.

¶ Cometa est signum mortis regum: quia cum sint bella, & in bellis ipsi soleant esse, præcipue continget quod interficiuntur in bello. Item: quia cum ipsi viuant delicate, ex aëris in dispositione citius infirmantur, & maius nocumentum recipiunt, quam alij non delicati. Et de præfagio isto patet per Aristot. in litera. Hæc in summa dicta sint de illis malis, quæ solet cometa, quando apparet, significare.

5. Cōclusio ¶ Quinta conclusio. Sic cometa ista significat supradicta, quod ex multis alijs causis impediri potest euentus præfiguratus. Probatur primò: quia cometa non est causa directa istorum, sed indirecta. Secundò: quia

Ratio. 1.

Ratio. 2.

ad hoc oportet concurrant aliæ causæ secundæ, aliæq; influentiæ: & si non concurrant, non sequitur effectus: vt ad hoc quod sit ventus, requiritur multa exhalatio sit eleuata: vt fiat terremotus, requiritur sit frigus cōstringens terræ poros: ad hoc quod sit inundatio, est requisitus terremotus: ad hoc quod sint bella, requiritur quod quis sequatur commotionem, & passionem, & non rationem: & quod sint pecuniæ ad sustentandum bellum, quod sint bellatores. Ad hoc quod sequatur mors regum, vel principum, requiritur quod tam sint deliciose nutriti, quod commoueantur, intantum vt ad mortem infirmantur: & quod sint in illa parte, vbi talis exhalatio in tanta abundantia est: tandem multa alia requiruntur.

¶ Sufficiat ergo ex istis intelligere cometam esse quid naturale, & non esse miraculosum: & esse prodigium, seu prænosticum futurorum, tamen incertum, debile, & inconstans: quia eius euentus multis modis impediri potest. Quapropter quicunque sapit, nolit viso cometa, futura prædicere, ne falsus inueniatur propheta. Quæ futura sunt, soli Deo in se cognita sunt. Quod si vt in causis à peritis philosophis, vel astrologis iudicantur, sic prædicentur futura, vt in causa solum cognita, cuius effectus potest impediri.

Ad argum. ¶ Ad argumentum, ex dictis patet solutio, quare ista magis euenire soleant, quando est cometa aliquis, quam in alijs temporibus.

¶ SPECVLATIO. VIII.

Vtrum aquæ fluuiales, & fontium generentur in concauitatibus terræ.

Robatur quod non: quia omnis aqua tam fluuialis, quam fontalis emanat à mari, ergo non generatur in concauitatibus terræ. Cōsequentia est bona: & antecedens

Argum. 1.

probatur auctori. omnium antiquorum, vt hic Aristot. in litera tradit.

¶ Secundò. Si in terra aqua fontium generatur, vel est ex aere, vel ex aliquo vapore eleuato à sole: sed nullo istorum modorum. Non ex aëre, qui aer, ibi in visceribus terræ inclusus, cum sit extra suum locum naturalem, non est tantus, vt possit materiam dare fontibus, & fluminibus, cum ex vno pugillo aquæ fiant decem aëris: vt supra dictum est. Neque fit ex vapore: quia similitudine non posset esse tantus vapor.

2

¶ Item: quia si ex aere, vel vapore, oporteret quod in omni loco essent fontes, cum in omni terra habitabili vapores causet, & in omni parte terræ sunt pori vbi aer est inclusus.

¶ Præterea. Si flumina, & fontes in terra generarentur, sequeretur quod non scaturirent, & ascenderent, vt ascendunt. Patet: quia omne graue descendit, & non ascendit, sed aqua graue est: ergo potius deberet ad infimum alium locum, scilicet, ad terræ centrum descendere, quam ascendere ad superficiem terræ.

3

¶ In contrarium est quod Aristote. in litera dicit.

In contra!

¶ Hic primò supponendum, antiquorum varias admodum fuisse opiniones de fontium generatione: quibusdam dicentibus quod ex mari fluerent aquæ: alijs quod ex tartaro sub terra incluso: alijs quod ex cauernis, vbi aqua detinetur inclusa, quæ postea fluit: alijs quod ex aquis pluuiialibus euenit. De quibus omnibus Aristote. mentionem fecit.

1. Confide. Variæ sententiæ de generatione fontium.

¶ Oportet secundò in memoriam reuocare, quod supra dictum est, in terra esse poros, & concauitates, & voragines non paucas, & maiores, & minores, secundum aliam, & aliam

In hoc. p. meteor. specu. 5.

4 Physico.
Specul. 3.
1. de gene.
Specul. 6.

& aliam terræ dispositionem: quæ foramina (cùm vacuum non detur per naturam) oportet sint plena aliquo corpore: & ob id sicut in libr. de generatione dicebamus, quod in corpore animalis datur partes porosæ plenæ aëre, ratione quarum nutritio, & augmentum fiat, sic etiam oportet quod in terra illæ partes sint porosæ. Et maximè ad hoc deseruiens est aër: quia est corpus subtile subintrans, & penetrans omnia. Et similiter illa loca possunt esse plena vaporibus eleuatis à sole penetrante viscera terræ: qui vapores non tam sunt calidi, vt ascendant, vel quia non semper datur locus ex-eūdi, eo quod foramina, vel viæ exitus, claudantur.

Conclus. 1.

¶ Prima conclusio. Aquæ fontium, & fluiuiorum non descendunt ex mari, neq; ex tartaro, neque ex pluuia, neque ex niue. Hæc est Aristo. in litera. Probat. Omnia flumina intrant mare, & descendunt: ergo sequitur quod non habent originem à mari: & similiter fontes eò tendunt.

Ratio.

¶ Neque ex tartaro originem habent: quia cùm aquæ sint in superficie terræ, & tartarus in centro eiusdem (vt ponebat Plato) non possent inde emanare.

¶ Item, quia alias indifferenter essent fontes, in montibus, & in planicie: in ista, vel in illa terra: sed videmus quod non indifferenter, sed magis in montibus, quàm in planicie, & magis in vna, quàm in alia terra: oportet ergo aliam causam dare fontium, & fluiuiorum, quàm sit mare vel tartarus.

¶ Neque ex aqua pluuiali, aut niuium. Patet: quia fontes durant, quando pluuix non sunt, neque niues, vt experientia constat: ergo non generantur fontes ex ipsis. Et Seneca hoc probat in suo de naturalibus questionibus.

Conclu. 2.

¶ Secunda conclusio. Fontes generantur ex aëre incluso in foraminibus, & cauernis terræ. Patet. Ibi est aër inclusus, & ratione frigiditatis terræ condensatur in guttas, quæ paulatim descendendo fontem causant: & illis exeuntibus, rursus ob vacuum vitandum aër sub intrat, ita vt perpetuus videatur modus generationis fontis, & duret aqua. Quod aër ratione frigiditatis in guttas aquæ conuertatur, videmus per experientiam in antris, & alijs spelæis, & subterraneis locis, vbi continua stillatio est ob aërem inclusum tangentem frigidum loci, aut terræ. Et quod sit facilis transitus ab aëre in aquam, eo quod

habeant symbolum, superius dictum est: ^{Sup. 1. d. 60.} nam frigidus vincente calidus ipsius aëris, ^{specula. 3.} manente humido, ex aëre fit aqua.

¶ Præterea. Intra terræ viscera verè aqua fluit, & non ex mari, neque ex tartaro, neque ex pluuia, neque ex niue: ergo est quia ibi generatur: sed si generatur, vel erit ex terra, vel aëre, vel ex vapore. Non ex terra: quia sic terra cõsummaretur per continuam aquæ fluxum. Neq; ex vapore: tum quia non in omni loco est vapor eleuatus: tum quia non sufficeret ad tantam aquæ magnitudinem: ergo fit ex aëre.

2. Ratio.

¶ Confirmatur: quia videmus maximè fontes esse, & fluere à locis magis expositis aëri, & porositas, in quibus concauitatibus ibi inclusus est: & in alijs locis planis, & vbi terra magis cõdensa, minus reperiuntur aque. Et causa est, quia deficit in illis locis materia ex qua fontes generantur, & in alijs abundat.

Confirm.

¶ Tertia conclusio. Fontes, & flumina non ex solo aëre incluso in cauernis terræ generantur, sed etiam ex vapore. Volumus declarare non solum aërem materiam esse aquarum, & fontium, per hoc quod circumstante frigidus terræ cõdensatur in guttulas, sed etiam quod contingat ex vapore: aliquando quidem ex solo vapore: aliquando ex vapore, & aëre simul: aliquando ex solo aëre: aliquando ex aëre, & vapore simul: quia vtrunque materia est idonea, & apta generationi fontium, vt sine multis transmutationibus facilis sit transitus. Patet. In cauernis, & illis porositas partibus vapor eleuatus est

Conclus. 3.

à sole: quia sol exhalationem, & vaporem intus in terræ visceribus causat: vt dictum est: sed non semper exit: ergo manet ibi inclusus. Vapor quæ ille ob frigiditatem terre condensatur, & in guttas cõuersus, efficitur aqua, & fonti præbet originem, quæ necessariò exiit, & ipso vapore consumpto, succedit alius vapor: quia continuè sol eleuat: & quod contingat ob frigiditatem terræ patet. Vapor eleuatus ad mediam aeris regionem, ob frigiditatem illius regionis conuertitur in aquam: ergo inclusus vapor in cauernis terræ ob frigiditatem poterit in aquam conuertiri. Et hoc patet in Alambico vase adaptato ad aquam rosaceam extrahendam: nam vapor eleuatus tangens frigidum in parte superiori, congelatus in guttas, stillat per orificium alambici. Patet etiam similitudo in homine: nam vapores qui eleuantur, maximè ex stomacho, ascenden-

Ratio.

tes ad

tes ad cerebrum, cum sit natura frigidum, condensantur, & guttatim decidunt per oculos, & nares: ergo à similitudine vapor ibi inclusus victus à frigido circumstante, poterit materiam aquæ subministrare.

R.atio.

¶ Argumentum ergo est, quia in quibusdam terræ locis aquæ oriuntur, & non videtur vnde, nisi quia ibi generantur: sed non semper ex aëre: ergo oportet sit ex vapore, quem ibi inclusum esse nullus inficias ibit.

Confirmat.

¶ Simili argumento confirmatur, ut in præcedenti: quia in illis locis sunt maximè fontes, in quibus sol operatur secundum terræ dispositionem ad vapores eleuandos: & quia soli sunt motus expositi, sicut & aëri, in eis maximè contingit.

¶ Et huius etiam dari potest experientia, quæ est validum argumentum: nam in hyeme fontes sunt maiores, quam in æstate, & non alia ratione, nisi quia in terra inclusi sunt vapores multi, quod non sic in æstate. Nam cum in hyeme ob frigus circumstantis exhalationes calidæ, & vapores non exeant à terra, manent inclusi, & efficiunt calidiorè, & magis eleuantur, & sunt in ipsis terræ concavitatibus, & poris. Quapropter magis de materia subministratur ex vaporibus ad fontium generationem in hyeme: sed in æstate non est tantus calor inclusus in terra. Et vapores qui eleuantur: quia non sunt pori terræ contracti, exeunt, & non tot manent inclusi in terra. Quapropter aqua non in tanta abundantia generatur. Ecce quomodo apparet vapores esse materiam aquarum.

4. Cõclusio

¶ Quarta conclusio. Aqua ad orificia fontium non ascendit violenter, neque per compressionem terræ, sed ascendit naturaliter in altitudinem suæ originis: quia cum nullum violentum sit perpetuum, & non duret, sed durat: ergo oportet dicere non esse violentum. Neque fit per compressionem terræ: quia terra esset aliquod fluxibile, vel totaliter submersa: cuius contrarium videmus. Item: quia terra diminueretur. Manet ergo quod naturaliter ascendat: quia experientia constat, quod fit absque aliqua violentia, cum non sit ultra originem: & cum duret, oportet ei conueniat secundum naturam: & si altius quam origo, erit ob vitandum vacuum: quod etiam naturale erit, in quantum ad bonum vniuersi hoc spectat: ut dictum est. Et quod aliquando videatur aqua

ascendere:posito panno lineo pro medietate in vase semipieno, & alia medietate suffuso, erit ex natura sua: quia habet hoc, quando aliquod multum passibile, vel dispositum est, ut sic agat, etiam ascendendo: ut contingit in igne, quod descendat posito combustibili: ut in candela contingit, & pane superposito scipho pleno vino, quando humectatur.

¶ Sed contra ista quæ dicta sunt in quarta conclusione, posset quis obijcere, quod fontes scaturiunt in plano, & emittitur, & quodammodo aqua impellitur: ut in arena bulliente apparet: vnde videtur quod ibi aqua ascendat, & sic ultra originem. Haud dubie apparet interdum: quapropter licet istorum quæ videntur secundum naturam fieri, ratio naturalis à philosophis assignetur, non tamen tam exacta est in quibusdam, ut intellectum quietum reddat: ob quod recurendum videtur ad diuinam dispositionem, & providentiam, ut de media regione aëris dicebamus, quod frigida esset, potius ad diuinam spectare providentiam: quia ibi pluvia, & cætera, quæ necessaria erant ad fecundandam terram. Eadem ratione, cum fontes, & flumina ex terræ cavernis emanent, & ibidem generentur, non tantum ad aërem inclusum, & vaporem eleuatum virtute solis, quam ad ordinationem diuinam referendum est, cum non posset vita humana sine fontibus esse. Nam sicut homo indiget cibo, & necessarius est potus. Atque posito hoc, oportebat quod ipsi fontes fluerent, ut se præberent v'sibus hominum potabiles. Quapropter à natura videtur quod fontes scaturiant, etiam si videantur ascendere: nam si naturale est, ut aqua ascendat ad vacuum vitandum, quanto magis naturale iudicandum erit, quod aqua tantillum ascendat, ut deseruiens sit homini, propter quem non solum aqua, sed omnia alia visibilia videntur esse creata? Et soluitur non solum obiectio hæc, sed quæcumque alia in materia videantur esse: ut quando ratio naturalis non inueniatur, tunc maximè secundum naturam esse consideremus, contemplantes ex auctore naturæ id pronenire. Nam qui naturale esse fecit quod sol ab Oriente in Occidentem vertatur quotidie, rursus veniens ad punctum Orientis, quare & non naturale erit, quod fons etiam si in centro terræ haberet originem, scaturiat, & ascēdat, ut præbeat se potabilem, & homini sit deseruiens?

Supra. 4.
Phy. spec. 3.

Obiectio.

Sup. 1. me-
teo. spec. 3.Dilatatio ob-
iectionis.

¶ Ad

¶ Ad primum. Negamus verum esse, quod aliqui ex antiquis opinati sunt, aquas omnes à mari originem ducere, sed naturaliter fiunt ex aëre, & ex vapore incluso in terræ visceribus, & sufficienter materiam continuè aquæ possunt dare, per hoc quod aëre in aquam conuerso, statim subinteat, ne vacuum detur: & è conuerso, rursus alius intrat. Et de vapore similiter: vt eleuato, &

in aquam conuerso, vel succedat alius qui eleuatur, vel aër subintrens. Et sic soluitur, 2. argumentum.

¶ Ad tertiu. Etiam solutio ex dictis patet. Non enim contra naturam eiusdem aquæ considerandum est esse, quod genita in terra appareat, & exeat: quia est secundum diuinam dispositionem, vt quæ propter homines sunt feruiant homini.

Finis primi libri Meteororum.

SPECVLATIONES

SECUNDI LIBRI METEORORVM.

SECUNDI LIBRI
Meteororum Argumentū.

N secundo meteororum Arist. tractat de fluxu, & refluxu maris, & eius falsedines atq; de ventis, vnde causentur: de terræ motu, de tonitruis, Typhone, & Fulmine.

SPECVLATIO
Prima. Vtrum fluxus, & refluxus maris sit naturalis, vel violentus.

APPARET quòd talis motus sit violētus. Omne quod est ab extrinseco contra naturā rei, dicitur esse violentum: sed maris fluxus, & refluxus est huiusmodi: quia est à luna, vel constellatione cœlesti, & contra naturam aquarū: quia graue debet descendere: sed talis fluxus nō est ascensus: ergo non est naturalis, sed violentus.

Argumē. 1. ¶ Secundò. Illa quæ sunt secundum naturam, in specie inueniuntur: sicut quia ratio cinari est secundum naturam homini, reperitur in omnibus hominibus: ergo si fluxus ille, & refluxus est naturalis, erit in omni aqua: sed non reperitur in fontibus, neq; in fluminibus, sed in mari: ergo nō est ille motus naturalis.

Argumē. 2. ¶ Tertiò. Illa quæ sunt secundum naturam, in omnibus reperiuntur eodem modo, & absq; variatiōe, sed fluxus, & refluxus maris non eodem modo est in mari, quod vocamus poli arctici, & in illo quod antarctici-

ci est, vt cōstat experiētia, quia in vno mari fluxus, & refluxus absq; tumore vndarū fit: in alio nō sine magna inflatione, & fluctuū impetu contingit: ergo non est naturalis.

¶ In contrariū est. Nullū enim violentū est perpetuū: sed fluxus, & refluxus est perpetuus: ergo non est violentus, sed naturalis.

¶ Pro solutione notandum, quòd mare est generabile, & corruptibile, cum omne compositum ex materia & forma sit huius conditionis, & constat experientia, cū sole eleuet vapores ex aliquibus partibus maris, ita vt maneat pars sicca, & sicut pro parte corrumpitur, intelligitur secundum se corruptibile esse & generabile similiter, siue ex fontibus, siue ex fluuijs constet.

¶ Est præterea aduertendum, quòd in mari intelliguntur varij motus: nam est ab aquilone ad austrum: qui cōtingit eò quòd natura sit aquarū ad locum decliuorem, & humiliorē fluere: & quia ad austrum ob solis virtutem maiorem sunt magis euaporatæ aquæ, quā sint ad aquilonem ob frigiditatem, ex aquilone ad austrum moueri potest mare. De isto motu non est nunc speculatio.

¶ Secundo modo contingit moueri mare, ratione aëris inclusi in aquis, vel exhalationis ascēdētis è terra per ipsum, ratiōe cuius aqua quodāmodo inflatur, & mouetur ad omnem differētiā positionis. Nec de isto motu est speculatio præsens.

¶ Tertiò modo contingit motus in mari, sicut contingit in aquis fluuiialibus: vt fluant semper in decliuat hic nō est fluxus, neq; refluxus.

¶ Quarto modo cōtingit motus, qualis in die bis cōtingit, & bis in nocte quotidie, ad motū ipsius lune: & hic fluxus, & refluxus dicitur. De isto fluxu, & refluxu est speculatio, vtrū sit naturalis talis motus maris.

¶ Est tertium aduertendū, varias fuisse opinioniones philosophorum de causa huius fluxus, & refluxus: quidam putant in causam esse lunā: quia quando ascendit super orizontem, mittit radios suos super mare suppositum: & ad occursum denū mediij franguntur: &

In contrar.

Notand. 1.

Notand. 2.

1. Opinio.
Liconien.

tur, & partes maris rarefiūt, & intumescit, & fit fluxus maris. Et quāto magis luna eleuatur, tanto radij fortiores, & vehementior fluxus: at quia non potest tales partes rarefactas ulterius rarefacere, à frigiditate aque comprimuntur, & refluit mare: etiam contingit in nocte, quando luna in alio hemispherio deambulat. Sic Liconiensis.

2. Opinio.

¶ Alij tribuunt soli, qui semper inter duos tropicos ambulans, suppositum mare respiciat & die, & nocte. Die in isto nostro hemispherio, & nocte in alio: & ratioe eius aqua ebullit, & eo declināte, cessat. Et sic fluxus est & refluxus. Thimon hæc.

Thimon. 2.

met e. q. 2.

3. Opinio.

¶ Alij dicūt id euenire à virtute attractiua lunæ, vt in duabus quartis, quando ascendit attrahat, & fit fluxus, & in alijs duabus nō attrahat, & fit refluxus. Coronel. Hæc.

Coronel. 7.

physic.

4. Opinio.

Mirand. in

3. contra astrologos.

cap. 15.

¶ Picus Mirādulanus dicit, fluxū, & refluxum maris esse à quādā proprietate occulta ipsius lunæ attrahentis ad se. Et quando ascendit in Oriente attrahit mare, & fit fluxus: & quādo est in alia quarta, attrahit ex alia parte, & est refluxus: & similiter in nocte. Itaq; semper tam in fluxu, quā in refluxu est attractio aquarum à luna.

5. Opinio.

¶ Sunt & alij qui hūc motum tribuant nō solum lunæ, sed alijs quibusdam constellationibus cœlorū: quia à sola luna non posset hoc contingere. Ad veritatem ergo opinionum, sit prima conclusio.

Conclus. 1.

Substantia

Ratio. 1. p.

¶ Fluxus, & refluxus maris à luna est, ratioe luminis, & ratione influētiae. Conclusio est Aristot. & cōmunis philosophorū. Patet experiētia: quia ascendēte luna super orizontem, est fluxus: & ea descendēte ad occidentes, fit refluxus: similiter in nocte ea ascendēte ad angulum mediæ noctis fluit mare, & declinante refluit: ergo à luna est iste fluxus, & refluxus. Nā illud causa dicitur, qua posita, ponitur effectus, & nō posita, nō ponitur: sed posito motu lunæ: est talis motus in mari fluxus, & refluxus: ergo ab ea causat.

Ratio. 2. p.

¶ Quòd hoc sit & à lumine, & influētia patet: nam ratione luminis habet quòd possit calefacere, & rarefiunt aquæ, & possunt intumescere. Sed q̄ ab influētia, quæ est virtus occulta ipsius lunæ, quā habet supra humida, apparet: quia si solum à lumine obmissionē radiorū, in cōiunctione, cū non emitat radios, nō esset talis fluxus, & refluxus: vel esset nimia debilis: sed tūc est talis fluxus, & refluxus, & fortior, quā in alijs quartis: ergo oportet dare causam nō solum

lumen, sed occultam influentiā, quā habet. Hoc probant: quia crescēte luna in animalibus, solent crescere medullæ ossium, & sanguis, & in arboribus crescunt humiditates: & ea decrescēte, decrescunt: vnde occultam videtur habere virtutem, & influentiā supra ipsa humida, & sic fluxus, & refluxus maris est.

¶ Secūda cōclusio. Hic fluxus, & refluxus maris sic à luna causatur, vt impediri possit ex alia, & alia aquarū dispositione, & conditione. In hac conclusione volumus insinuare, in luna esse talem influētiam, & proprietatem cōmouendi mare, vt possit impediri: nam cū omnis actio à proportione maioris inæqualitatis contingat, potest esse talis resistentia in aqua ob grossitiem, q̄ fit impedimentum & lumini, & influentiæ lunæ, vt non possit agere: vel si agat, nō tam celeriter: nā nō sufficit sit virtus in agēte, si passum dispositum non sit ad actionē suscipiendam. Hęc est clara. Ex quo euenit, q̄ aliqua maria nunq̄ fluāt, & refluat: & alia solum in mense: & aliud semel tantum in spatio. 24. horarum: sed nunq̄ in die, sed in nocte: vt refert Albertus Magnus. Nam quādo mare nunquā fluit, erit eò quòd nō possit lumen rarefacere: neq; influentiā mouere. Et quādo in mēse semel, eueniet eò q̄ cū luna successiuè agat, q̄ nō potest in vna die, præstare in mense. Et quòd in nocte possit flueri, & in die non possit (vt Perficum est) cōtingit ob minorē subtilitatē. Et eadē ratione vbi fluxus, & refluxus continuus (vt in mari Oceano) non sunt æquales in omnibus diebus lunæ, sed in quartis sunt maiores, quòd potest euenire à maiori virtute agentis, & meliore dispositione ipsius patientis.

¶ Sicut fluxum, & refluxum, maiorē, vel minorem, rarum, vel frequentem ex lunæ virtute, & ex varia dispositione maris consideramus, sic etiam ex influentiā, vel constellatione stellarum cōcurrente simul potest attendi. Volo dicere, quòd luna dum fuerit in propria domo, in proprio signo: vt in Cancro, vigorosiùs exercet suam virtutem: & quando aliqua stella quæ habet virtutem etiā ipsius lunæ, similiter: & eadē ratione si cōstellatio concurrat, quæ habet cōtrariam influētiam ad influentiā lunæ, poterit fluxus, aut refluxus impediri, in toto, vel in parte. Hęc patet ex concursu causarum inuicē se inuatiūm ad eundem effectum: quia quanto magis excidit virtus supra passum,

Conclu. 2.

Supra. 7. Physico.

Albertus.

Conclus. 3.

pra passum, fortior continget effectus: & quando se mutuò impediunt causæ, minor est excessus virtutis, & debilior erit actio. Ista constant experientia.

Côclusio. 4. ¶ **Quarta côclusio.** Et si fluxus, & refluxus maris à sole non causetur, eius tamen falsedo ex solis efficiencia est, per admixtionem sicci terrestri à sole eleuati, cum humido aqueo. Hic cõtendo duo asserere. Primum, quòd ille modus quem ponit Thimon, fluxus, & refluxus, causetur ex eo quòd sol facit aquã ebullire: & sic fluxus ab ortu vsq; ad Meridiem, non est causa fluxus, & refluxus: quia nõ sequitur motum solis fluxus, & refluxus, cum videamus quòd sequatur motum lunæ: ergo non videtur quòd à sole. Adde quòd si a sole esset, etiam in fluuijs oporteret quòd esset talis fluxus, & refluxus, & in paludibus.

Ratio. 3. p. ¶ Secundum est, quòd maris falsedo causetur. Patet: quia aquæ maris sunt falsæ, & hoc non videtur esse per naturã: quia sunt creatæ à Deo dulces: quia si natura aquarũ esset falsedo, omnes aquæ essent falsæ: ergo huius oportet dare aliquam causam, & nõ videtur quæ alia, nisi alicuius terrestri adusti commixti cum humido, sicut in cineribus apparet, & in vrina: sed terrestre illud adustũ, quod aquæ miscetur, per solam solis virtutem eleuatur: sicut de exhalatione dictum est in præcedenti libro: ergo falsedinis causa sol est.

¶ Et constat experientia: nam si vas terreũ, vel cereum in mari proiciatur, clausum vñ diq; vt maris aqua non possit per foramen intrare, paulatim per poros subintrabit aqua, & implebitur vas dulci aqua: quia partes terrestres commixtæ non intrant: quia grossæ, cum tamen subtiles intrent: & ablati tali mixtione, non est falsedo: ergo ex cõmixtione illarũ partium terrestrium causata erat falsedo.

Quare falsedo in mari, & non in fluuijs. ¶ Ex hoc enenit quod aqua maris potest nauigari cõmode: quia nauis non submergitur quãuis onusta, ob grossitatem aquæ, quæ impedit, & sustinet. Et si esset aqua dulcis (vt est fluuiorũ) non ita nauigio posset nauigari: quia facilius submergitur, ratione ponderis, ob subtilitatem aquæ: quia non est terrestri commixtio.

¶ Et falsedo in mari reperitur, & non in fluuijs: quia ob eius latitudinem ex pluribus partibus eleuantur exhalationes calidæ, & siccæ, quæ admiscentur. Item: quia conti-

nue sol in vasta illa latitudine agit, resoluen- do ex aqua maris quod subtile est, remanẽte grosso, quod adiuuat ad falsedinem, & nõ potest in fluuijs: tum, quia continue aquæ mouentur, & non potest fieri talis admixtio: tum quia nõ exhalat sol, & subtilizat fluuiorum aquas propter angustiam fluuiorum.

¶ **Quinta côclusio.** Non solum causetur falsedo per admixtionem exhalationis eleuata à fundo maris cõmixtæ ipsis aquis, sed etiam ex commixtione eiusdem cum vapore in aere, quæ rursus cadens in mari, facit aquam falsam. Hic volo dicere, quod falsedo cum causetur ratione cõmixtionis exhalationis cum humido, dupliciter fit: vno modo, quando eleuatur exhalatio: & in eleuatione, & ascensu miscetur aque: secundo modo, eo quòd exhalatio eleuata, siue à terra discooperta aquis, siue à profundo maris cum vapore, qui humidus est, eleuatus ab aquis, cõmiscetur in aere vapor, & exhalatio, & cadunt rursus in mari, & fit falsedo. Et quia tam patēs mare est, inde fit falsum ex tali commixtione, & non est in fluuijs.

¶ An mare fuerit creatum falsum, vt aliqui putãt, vel dulce à principio, vt videtur probabilius, parum refert: quia si tunc aliquam habuit falsedinem, maiorẽ habet nunc propter solis operationem, quæ sufficit ad causandum talem amaritudinem, ob eleuationem exhalationis siccæ, & calidæ. Sed probabilius videtur quod tunc dulce fuerit: quia aquarum natura in se hæc est: & ex extraneo admixto euenit quod amara sit aqua maris. Et dicere oportet quod à principio mundi nõ esset mare nauigabile, ob impermixtionem, & subtilem aquæ naturã, quæ non sustineret nauem, & postea temporis successu factũ est nauigabile, & tantò quãtò magis in futuro, erit aptius nauigatione, eo quod maior erit pmixtio terrestri adusti.

¶ Et non solum mare falsum est, sed etiam sunt lacus, & aliæ aquæ non potabiles: quæ euenire potest, vel eo quòd in eis possit esse ratio illius permixtionis terrestri, & humidi: sicut in mari, vt in lacubus apparet, vbi aquæ stant, & non fluunt: vel si sit aqua, quæ fluit, eueniat à loco per quem transit aqua est: nam aquam contrahere ex locis per quæ est transitus naturam, est comperitissimum. Sunt enim loca in terra falsa: ita vt mineralia salis inueniãtur: vt sulphuris, & metallorum aliorum, ex quo aqua ipsa falsa

Conclus. 5.

Dubium.

Creatũ est mare dulce

Plinius. Ad argum. falsa erit. De quo latè Plinius. ¶ Ad primum dicendum, fluxum, & refluxum maris non esse violentum, sed esse motum secundum naturam, ad modum quo ascensus ferri attracti à magnete (vt supra dixim⁹) naturalis est: quia est à virtute naturali ipsius magnetis attrahentis. Et cum luna habeat talem influentiam, & virtutem occultam, siue ipsa sola, siue simul cum alia constellatione, vt mare ad se attrahat, sequitur esse secundum naturam talem motum, qui sequitur ad virtutem naturæ, non ipsius aquæ, sed lunæ.

¶ Et si theologizantes, hoc fluere, & refluxu maris diceremus esse, quia Deus concluderit eum vestibus quibusdam, & terminum posuerit ipsis aquis, vt ultra non egrediantur operiri terram: & quod mare hanc conclusionem per fluxum ostendat, velut volens egredi, & à vinculis liberari, & per refluxum ostendatur quod ultra terminum positum non sit progrediendum, & in suum reuertatur locum. Oportet etiam secundum naturam esse hoc intelligere: quia quæ à Deo ordinata sunt à principio, secundum naturam sunt. De hac conclusione Iob inquit.

Iob. 38.

¶ Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens? Circundedit eum terminis, & posui vectem, & ostia, & dixi. Usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Vnde Chryso. multa ad propositum loquutus est. Satis ergo per naturam, & secundum naturam erit talis fluxus, & refluxus, cum sit ordinatione diuina (quæ perseuerat semper) factum.

Chrysol. in lib. de providentia.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. dicendum, quod id quod naturale est, consequens essentia, seu quidditatem rei, in omnibus inuenitur indiuiduis: sicut risibiltas, quæ ex hominis quidditate emanat: at si sit aliquod proprium ratione indiuidui, vel ex virtute alicuius exterioris, non est necessarium quod sit in omni specie, vt de crispitudine diximus in prædicabilibus, quando de proprio agebamus, & in hac nostra speculatione netetigimus. Ergo maris aqua potest habere per naturam hunc fluxum, & refluxum, quod consequitur non naturam speciei: quia aqua sit, sed indiuidui: quia talis aqua: & quia virtus lunæ respicit hanc aquam, vt possit hic habere talem effectum, quem in alijs aquis non potest ob aliquod impedimentum.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. dicendum, quod eo quod fluxus, & refluxus maris non sequitur quidditatem, seu ef-

sentiam aquæ, sed rationem indiuidui (prout ab aliqua extrinseca virtute est) poterit esse varius in alia, & alia parte maris: imò ex alia, & alia dispositione maris (vt diximus) contingit vel quod nullus sit fluxus, vel refluxus, vel quod raro: & in mari quod surdicitur, cum inflatione vndarum contingit ex aquæ dispositione, maxime ex aeris inclusione, ratione cuius contingunt maris eclusiones. Et in mari, in terra firme, contingit quod fluat, & refluat per duo milliaria, cum tamen (vt in plurimum) in mari Oceano ad Aquilonem, respectu huius nouæ Hispaniæ, ad iactum lapidis, vel ballistæ ad summum se extendat. Ista variatio non tollit motum esse naturalem, & manifestat ab aliquo extrinseco enenire.

¶ * Licet in Panama in mari Australi sit refluxus per distantiam ad leucam ferè, ita vt in portu haues tempore refluxus in sico appareant: vt referunt testes oculati, & in palude de Chapala dicta circa prouintiã noue Compostelefactus est fluxus & refluxus sicut in mari.

SPECVL. II. VTRVM ventus sit exhalatio, an aer commotus.

Idetur quod non sit exhalatio: quia cum exhalatio sit calida, & sicca, quando flant venti, & quanto magis flant, magis deberet esse de siccitate, & calore: sed videmus contrarium: quia tunc (vt in plurimum) magis de frigiditate, & de humiditate, saltim de frigiditate constat.

Argum. 1.

¶ Item. Omnis exhalatio ratione calidi ascendit, ex quo contingit multa in suprema regione aeris generari, vt in præcedenti libro diximus: sed ventus non ascendit, sed ad omnem differentiam positionis mouetur: ergo ventus non est exhalatio.

Argum. 2.

¶ Tertio. Ventus aliquando in terræ visceribus auditur, & vehemens: sed ibi non est exhalatio, sed aer inclusus, ergo ventus non est exhalatio. Minor probatur: quia exhalatio per virtutem solis eleuatur super terram, vt sæpè dictum est.

Argum. 3.

¶ In contrarium est Aristotel. in isto. 2. qui dicit ventum esse exhalationem calidam, & siccam.

In contra.

X

¶ Pro

Notand. 1. ¶ Pro solutione notandum, quod cum sit verum, solem eleuare exhalationes calidas, & siccas, tamen exhalationes tales non sunt semper eodem modo dispositæ in siccitate, & in caliditate: ex quo euenit, quod variæ contingat inflammationes: & quod breui durent: vel ad tempus aliquod (sicut in generatione cometæ fecimus manifestum) euenit: quia tales exhalationes non ascendent æqualiter: nam in quibus magis de calore, qui facit ad subtiliandum, & ad ascensum, magis ascendent: vt ad supremam aeris regionem eleuentur. Et quæ non tantum habent caloris, non tantum eleuantur, sed perueniunt vsque ad principium mediæ regionis, quæ ex obuia frigidi illius mediæ regionis refraguntur.

* ¶ Secundo notandum, quod ventus si ratione suæ materiæ consideretur, & causæ, calidus est, & siccus: quia est exhalatio, quæ calida, & sicca est, & causata à sole, cuius natura calida est. Si tamen ventus consideretur ratione loci à quo eleuatur, quia à terra habet quod sit frigidus, & siccus: sicut, & natura terræ est. Et si ad loca ipsa per que transitus est, & commotio ventus, est alia, & calidior natura. Orientalis, qui subsolanus, est calidus, & siccus, & qui occidentalis, qui chorus dicitur est frigidus, & humidus: & aliquando humidus, & calidus, vt auster, & aliquando frigidus, & siccus, vt boreas, qui sunt quatuor venti cardinales, seu principales, qui à 4. mundi partibus intelliguntur flare. Ab oriente, occidente, & austro, & aquilone. Et iuxta dispositionem variam harum partium terræ in abundantia, vel defectu. 4. qualitatum primarum ventus ipse dicitur calidus, vel frigidus, humidus, vel siccus, cum tamen in veritate vna sit materia omnium, exhalatio, scilicet, calida, & sicca: & vna sit causæ, ipse sol, qui calefacit. Isti quatuor principales ventus, habent alios duos sibi collaterales: ita vt duodecim sint in vniuersum venti considerati, & denominati ex ipsis principalibus. 4. De cuius ratione multa apud nautas peritos. Et quilibet, qui nauigat intelligit hanc ventorum differentiam ratione locorum, vel partium terræ diuersarum. Quorum nomina, & descriptio in sequenti figura ostenditur.

¶ Prima conclusio. Vetus, exhalatio est mota, & non aer, neque vapor. Probat ex Aristotele. Ratio est: quia quanto magis de exhalatione eleuatur à sole, tanto ventus magis viget: ergo signum est quod ventus, exhalatio sit.

¶ Præterea. Vetus oportet sit vel vapor, aut aut exhalatio: sed non est vapor neque aer: ergo erit exhalatio. Quod non sit vapor, patet: quia vetus est siccus, & calidus: & vapor est humidus. Item: quia ex vapore plurius generantur: sed per ventos non solum plurius non generantur, sed nubes aptæ, & dispositæ ad plurius disperguuntur flante vento: sequitur ergo quod ventus non est vapor: alias non haberent talem oppositionem.

¶ Neque, ventus est aer: quia, cum omnia plena sint aere, oporteret semper esse vetus. Item cum aer sit humidus, & calidus, omnis ventus esset humidus, cum sit siccus. Item quia videretur talis motio aeris tam vehemens, nimirum violenta, & nullo impellente non posset aliquo pacto intelligi. Manet ergo quod ventus sit exhalatio calida, & sicca, quæ cum ascendat, pertingens ad mediam regionem aeris, à frigido illius repercussa, reuertitur, & hac atque illac mouetur, & ventus causatur. Et secundum maiorem, vel minorem repercussionem à contrario, contingit maiorem, vel minorem concitationem & motum, esse eiusdem exhalationis, & vehementiam maiorem, vel minorem in vento: vnde solet esse tam vehemens fuga contrarij, vt concitatio sit talis,

vt ar.

Conclus. 1.
Ratio. 1.
Ratio. 2.
Supra. 1.
mete. specul. 5.

vt arbores non solum corruere faciat, sed ra-
dicitus euellat.

3. Cōclusio ¶ Secunda cōclusio. Sicut ventus dissipa-
re solet nubes, & pluuiam cessare facit, &
pluuiam ventos minuit, & penitus dispergit.

Ratio. 1. Hæc cōclusio etiam est philosophi, & cō-
stat experientia: nam omne contrarium sui
contrarij est destructiuum, sed vapor ex
quo pluuiam, & exhalatio, ex qua vētus, sunt
huiusmodi: ergo vnum aliud in fugam con-
uertit. Maior est nota. Minor probatur,
quia siccum humido contrariatur: sed ex-
halatio sicca, & vapor humidus est: ergo v-
num aliud cessare facit.

Ratio. 2. ¶ Itē. Vigor vnus contrarij & robur alte-
rius diminutio est: sed exhalatio respectu
vaporis est huiusmodi: quia ob siccitatem
deficcatur humidū, q̄ ad pluuiam erat adapta-
tum, & e contra: pluuiam existente, præualet
humidum contra siccum: ergo destruet hu-
iusmodi exhalationes, & ventus non erit.

Conclus. 3. ¶ Tertia cōclusio. Sol cum causa sit q̄ ven-
ti moueantur, & est causa quare cesset ven-
tus. Patet. Sol excitando exhalationes è ter-
ra, & non consumendo, causa vētorum est:

Ratio. 3. p. quia suppeditat materiam ventis, eleuando
tales exhalationes, & non consumendo: si-
cut in hyeme contingit, quando sol, eo q̄
nō directē mittat radios, potest eleuare ex-
halationes, & non potest consumere: vnde
fiunt venti, & maxime vigent.

Ratio. 2. p. ¶ Sed quod sol cessare faciat, patet. Sol quā-
do directē irradiat, exhalationes eleuatas cō-
sumit: sed ipsis consumptis, iam non ampli⁹
venti sunt materia: ergo sol cessare facit vē-
tos. Et formatur ratio. Omne illud quod di-
spersit, & tollit exhalationem, ventum tol-
lit, seu cessare facit: sed sol est huiusmodi
per suum calorem, quando viget nimium,
vt est in æstate: sequitur ergo quod sol fa-
cit cessare ventos.

Corolla. ¶ Ex hoc sequitur ratio naturalis illorum
quæ in nouo orbe videmus, vt tēpore quo
sol quando ab æquinoctio hyemali, in si-
gno libræ, vsq; ead æquinoctium æstiuale
in ariete, sint venti, & durent, & vehemen-
tes sint ferè quotidie: quia sol habet quod
exhalationes possit eleuare, sed non potest
consumere, & ventorum est materia abun-
dans: & maxime à parte australi flant ventus
quia sol in parte australi deambulat, & quā-
do iam sol ad nos approximatur in ariete, in-
cipiunt cessare venti, & fiunt pluuiæ: quia
potest sol exhalationes consumere, quas e-

leuat. Et item vapores eleuati ob calorem
abundant, & etiam exhalationē diminuūt,
& consumunt, & pluuiam abundat, & ventos
cessare facit: sicut & exhalatio vigens plu-
uiam tollit. Et in noua Hispania in media
parte anni ventus absque pluuiam, & in alia
parte pluuiam sine vento (vt in plurimum)
experimur. Non tamen sic est semper, sed
sufficit quod frequenter: quia aliquando,
(raro tamen) contingit, & quod sit pluuiam il-
lo tempore, quo sol à libra in signis ambu-
lat vsq; ad arietem, sicut & contingit q̄ sit
ventorum concitatio tēpore pluuiæ, quan-
do sol ab ariete ad libræ mouetur: quia nū-
quàm sol cessat ab eleuatione exhalatiōis,
vel vaporis: & continuè ista simul sociantur,
& contingit vnum totaliter præualere con-
tra aliud, & aliquando simul agunt, & resi-
stunt, & simul apparent ventus, & pluuiam, &
vtrunque vehementissimè.

Conclus. 4. ¶ Quarta cōclusio. Terræ motus sicut &
ventus ab exhalatione inclusa in terræ vi-
sceribus petente exitum contingit. Proba-
tur. Terræ motus contingit, ergo ab aliquo
ibi in poris, seu terræ cauernis incluso, q̄
ibidem circumfertur: ergo vel ab aère, aut
vapore, aut exhalatione: quia nihil aliud ibi
potest intelligi: sed non ab aère: quia ibi in-
clusa aër ob terræ frigiditatem ratione hu-
midi in aquam conuertitur: vt in generatio-
ne fontium diximus: ergo nō est talis cōci-
tatio, & motus terræ ab aère. Neq; est à va-
pore, eadē ratione: cum subministrat natu-
raliter materiam fontium, & fluuiorū, ergo
erit ab exhalatione, quæ ibidē inclusa, cum
fuerit à sole eleuata, & exitū petens, & non
inueniens: quia pori ipsius terræ sunt cōstri-
cti, vel à frigore circumstāte, vel à pluuiam oc-
cludente meatus ipsius terræ fugiendo ip-
sam terræ frigiditatem, cū non possit talis
exhalatio, quia calida, cōverti in terræ natu-
ram, neq; possit ob siccitatem in aquam tran-
sire, sequit q̄ violētè ibi hac, & illac mouea-
tur, & cōmotionē faciat, exitū petens, quo
ad usq; inueniat: & est terræ motus, & non
cessat, vsq; dū vel totaliter cōsummat exha-
latio ibi inclusa, vel exeat. Quæ ratio in exi-
tu solent colles in planum esse, & fiunt ter-
ræ aperturæ vehementes: ita vt etiam con-
tingat fontes, vel flumina inde oriri.

¶ Ex ista cōclusionē apparet, quare isti
terremotus vt in plurimū in partib⁹ India
rū cōtingant tempore hyemali, quādo ex-
terius viget ventus: quia exhalatio potest à

sole eleuari in terra in poris, & ob frigiditatem temporis terre, pori sunt oclusi, & non patet exitus exhalationi, & causatur terræ motus. ¶ Sequitur etiam quare vehementiores contingant in vna parte, quam in alia, & frequentiores: quia scilicet ipsa terræ dispositio est talis, vt cum sit apta ad hoc quod ibidem exhalationes sint multæ: quia intus porosa nimis, habeat tamen in superficie dispositionem, vt non possint tales exhalationes exire: & ob id evenit quod ad austrum loca posita ad mare, quod australe est, multum patiantur, ob terræ motus frequentes, & vehementes: ita vt ædificia ex calce constructa, fuerint dirupta: quia ibi maior est resistentia in exitu, & ob id maior commotio. Quod si ædificia sint ex lateribus non coctis: quia minor est resistentia, non corrunt ob terræ motum. Quæ ratione Aristot. docet, quod in locis insularibus non fiat terræ motus, ob nimiam frigiditatem aquæ, neque in Egypto: quia terra est nimis compacta: neque fit in locis nimis calidis, neque nimis frigidis, sed plures fit in locis ventosis, & habentibus multos hiatus. Ob id Plinius in ædificijs erigendis ad vitandum terræ motum in fundamentis ipsis relinquere certa foramina docet, per quæ exhalatio petens exitum, absque commotione ædificij possit exire.

¶ Signa quæ prænuncia sunt terræ motus, ponuntur multa: at quia sunt facilia, & obuia in libris, non opponuntur. Thimon ponit. 10.

Thimon. 2.
met. 9. 8.

Ad argum.

¶ Ad primum. Ita est, quod vbi magis flat uetus, si non esset ex alia parte obstaculum, magis siccitas, & caliditas deberet abundare: sed tamen contingit quod caliditas exhalationis vincitur à frigido mediæ regionis, vel à frigiditate ipsius aeris, quam habet ex aliquo alio, quam sit secundum suam naturam. Et non sequitur, quod dato quando ventus nimis est, non sentiamus caliditatem, quod ventus non sit exhalatio.

Ad 2.

¶ Ad secundum dicendum, quod exhalatio ex qua ventus, non est illa ex qua inflammationes, sed est illa quæ reuertitur ob obuiam frigidi regionis mediæ, & fugiens contrarium, mouetur huc, & illuc.

Ad 3.

¶ Ad tertium in vltima conclusione patet solutio, quomodo terræ motus ex exhalatione in visceribus terræ inclusa causatur, quæ petens exitum, & non inueniens, commouet terram.

SPECVLATIO III.

Vtrum Typhon, & Ecnephas ex exhalatione fiant.

Rgnitur quod non. Exhalatio calida, & sicca est: sed Typhon, & Ecnephas frigida sunt: ergo non sunt exhalatio. Commotio sequentia est bona, & maior est nota ex superioribus. Minor probat. Typhon infrigidat, vt experiētia constat: ergo frigidum est: quia si cut calidum à calido, frigidum à frigido emanat.

Argum. 1.

¶ Præterea. Omnis exhalatio ascendit, vt dictum est, vt inflammetur: si à frigido mediæ regionis repercutiatur, fit ventus: sed Typhon non est exhalatio incensa, neque repercuta, quæ sit ventus, sed potius aliquid nubis, vel inclusum in nube, vt experiētia constat: ergo non est exhalatio calida.

Argum. 2.

¶ Vltimo. Omnis exhalatio oportet moueri, vel directe ascendendo, vel ad modum ventorum flando: sed Typhon non mouetur sic, sed motu circulari, vt videmus quando contingit in vertigine commotionem fieri: ergo Typhon non est exhalatio.

Argum. 3.

¶ In contrarium est Arist. in fine huius. 2. qui dicit, Typhonem, & Ecnephiam exhalationem esse.

In contra.

¶ Oportet notare, quod Typhon est ventus de nube descendens, qui obuium habet ventum, cui miscetur, & non potentes sese se iungere, circulariter mouentur, & eleuant stramina, & puluerem de terra: imò & domos, & arbores. Et vulgo nos vocamus (remolino) Voce sumpta ex rota molendini, quæ voluitur circulariter: quia est commotio ibi ventorum.

Notandum

¶ Iste ventus, qui descendens alium habet obuium, generatur sic: vt in nube apta ad pluuiam inclusa sit exhalatio subtilis, & calida, quæ intus in nube ob fugam contrarij fortificata, & petit exitum, & rumpendo partem debiliorem nubis exit, & mouetur versus terram, & circulariter, contendens se in figura rotunda contrahere: vt melius se conferuet. Vel hoc fit in obuia ventorum, qui ad miscentur.

¶ Huiusmodi exhalatio quæ in nube fuit inclusa, si in exitu inflammaretur, esset fulmen.

met.

men: vt dicemus in sequenti specu. sed si nō inflammatur, Typhon dicitur.

¶ Ecnephias est magnus ventus, cum magno impetu à nube descendens, deuaftans: & differt à Typhone, quia Typhon est ex subtiliori materia, & mouetur circulariter, sed Ecnephias mouetur motu recto.

¶ Secunda differentia est, quia Typhon raro in hyeme contingit, & pluries in æstate, sed Ecnephias è contrario.

Cōclusio. 1. ¶ Prima Conclusio. Typhon est ventus circumrotat⁹, ex exhalatione causatus. Probat⁹ ex Aristot. hinc in fine.

Ratio. 1. ¶ Ratio est. Typhon tunc est, quando circumrotatio contingit: sed illud non est aer: quia aer non mouetur sic: neque est vapor, cum vapor non soleat isto modo moueri: oportet ergo sit exhalatio sicca, & calida.

Ratio. 2. ¶ Secundo. Tunc est Typhon, quando à nube descendit aliquid, quod in gyrum circulariter mouetur, sed non est vapor, neque aer: quia ista non fugiunt naturam nubis: ergo oportet sit exhalatio ob contrarietate: & contingit in descensu, quando alia exhalatio sit obuia: & exhalatio exhalationi cōmixta Typhonem causat.

Ratio. 3. ¶ Tertiò. Illud videtur esse ex exhalatione, quod solet inflammari: quia exhalatio maximè ad hoc disponitur: sed contingit aliquando huiusmodi ventum, motu incendi, ita vt comburat villas, & ciuitates: sequitur ergo quòd Typhon exhalatio sit.

Conclus. 2. ¶ Secunda conclusio. Ecnephias ventus validus exhalatio à nube fugiens est. Ecnephias tunc est, quando motus deorsum in directum à nube descendit: sed vel erit aer, vel vapor: sed non est aer: quia non talis motus aeris, neque est vapor: quia non est quare fugeret nubem tanquam contrarium, cum nubes sit vapor condensatus: sequitur ergo quòd sit exhalatio.

Ratio. 1. ¶ In contrarium est Aristotel. hic in litera. ¶ Pro solutione notandum, quòd sol virtute sua cum eleuet vapores, & exhalationes, interdum contingit ista duo misceri, vt simul eleuentur, & commisceantur: tamen cum differant in hoc, quòd exhalatio sit sicca, pariter & calida, & vapor sit humidus, simul & calidus: vapor non est exhalatio: quia humidus, & calidus: neque exhalatio est vapor: quia calida, & sicca: sicut aer non est ignis. Atque cum vapor densetur in nubem ratione humidi, vt fiat aptus ad pluuiam, contingit exhalationem ibi includi intus in nube, quæ cum sit calida, & sicca, ob nubem quæ iam frigida est, cum vapor perdidit, iam in nubem condensatus, calorē, & obtinuerit frigiditatem, sequitur quòd ratione contrarij ipsa exhalatio inclusa sit fortior, & per antiparistasin sit intensior. Virtus enim vnita fortior est se ipsa dispersa. Atque exhalatio fortificata non continuat

Ratio. 2. ¶ Secundo. Omnis ventus (vt ex præcedenti speculatione patet) exhalatio est: sed Ecnephias ventus est: ergo est exhalatio.

Ad argum. ¶ Ad. 1. dicēdū, quòd tā Typhon, quā Ecnephias ratione materiæ ex qua habet calefacere: quia exhalatio calida, & sicca est: sed ad modum quo cōtingit ventum (cum aliàs sit exhalatio) frigefacere ex aliquo alio extrinseco concurrente, etiam Typhon.

Ad secūdū. ¶ Ad. 2. dicēdū, quòd Typhon non est aliquid nubis, sed est exhalatio, quæ inclusa fuit in nube, & rupta nube egreditur, & mouetur circulariter ratione suprā dicta.

Et quanuis in materia conueniat Typhon cum vento: quia ex exhalatione fit, non est ventus: quia exhalatio illa ascenderat cum vapore, & fuit inclusa in nube. Et sic soluitur. 3. argumentum.

¶ SPECVLATIO. IIII.

Vtrum fulmen sit ignis descendens de nube.

Idetur quòd non, quia si esset ignis, nunquam fulmen aliquid tangeret, quin adureret: sed contingit multa fulmine percuti, quando tamen non aduruntur: ergo fulmen non est ignis.

¶ Præterea. Si fulmē esset ignis, vel esset ibi genitus vel aliunde delatus: sed non est ibi genitus: quia nubes frigida non potest contrarium sibi generare, sed potius corrumpere: neque aliunde delatus est ignis, quia non videtur à quo loco fuerit eleuatus.

¶ Tertiò. Fulmen est exhalatio: ergo non est ignis. Consequentia est bona. Et probatur antecedens: quia fulmen est aliquid eleuatum per virtutem solis ad mediam regionem aeris: sed ibi eleuatum, vel est vapor, vel exhalatio: sed fulmē non est vapor, quia vapor non est siccus: ergo oportet sit exhalatio, & sic non est ignis.

¶ In contrarium est Aristotel. hic in litera. ¶ Pro solutione notandum, quòd sol virtute sua cum eleuet vapores, & exhalationes, interdum contingit ista duo misceri, vt simul eleuentur, & commisceantur: tamen cum differant in hoc, quòd exhalatio sit sicca, pariter & calida, & vapor sit humidus, simul & calidus: vapor non est exhalatio: quia humidus, & calidus: neque exhalatio est vapor: quia calida, & sicca: sicut aer non est ignis. Atque cum vapor densetur in nubem ratione humidi, vt fiat aptus ad pluuiam, contingit exhalationem ibi includi intus in nube, quæ cum sit calida, & sicca, ob nubem quæ iam frigida est, cum vapor perdidit, iam in nubem condensatus, calorē, & obtinuerit frigiditatem, sequitur quòd ratione contrarij ipsa exhalatio inclusa sit fortior, & per antiparistasin sit intensior. Virtus enim vnita fortior est se ipsa dispersa. Atque exhalatio fortificata non continuat

nuata cum nube, quærit exitum, & concutit latera nubis variè: & ex hoc causatur tonitruum. Et secundum diuersitatem ipsius exhalationis, & secundum aliam & aliam dispositionem nubis, & motum eiusdem exhalationis inclusa contingit tonitruum alio, & alio modo fieri, vel leuè sonare, vel fortiter, & nimium vehementer: ita vt aliquando ex vehementi sono lædatur sensus auditus: nam excedens sensibile corrumpit sensum. Et ita solet fieri commotio aeris ex tali sono tonitruui, vt corruat homo timore, & toties quoties tangat nubis latera exhalatio inclusa causatur tonitruum.

¶ In tali percussione contingit nubem rumpi: & si non incendatur, erit Typhon, vel Ecnephas: vt in præcedenti speculatione dictum est: at si incenditur in tali exitu, & ruptura nubis, exhalatio: vel mouetur, & dispergitur in latus, & vocatur fulgur: sicut sæpissimè contingit, quædo sunt tonitrua. Et quanto tonitrua frequentia, & varia, & fulgurationes. Et aliquando propter fortè impetum, & fugam contrarij venit igniendo vsque ad terram, & tandem euanescit, & nulli nocet, & sunt fulgurationes, & tam vehementes, vt videatur cælum rumpi, cùm tamen illa ruptura quæ apparet in fulgure fit non in cælo, sed in ipsa nube. Et quia non semper quod exhalatio in nube inclusa mouetur, nubis rumpitur: sequitur quod non semper quando est tonitruum, sit fulgur: vel coruscatio, licet coruscatio, aut fulgur (de quo sermo est) non contingat sine tonitruo.

¶ Si tamen exhalatio in nube inclusa, & fortificata in exitu, & nubis ruptura, incendatur, vt ad terram descendat, & non euanescat: vt fulgur, seu coruscatio, est fulmen.

Notand. 1. ¶ Tonitruum quippe secundum Aristot. in hoc. 2. definitiue est sonus in nube percussione violèta exhalationis calidæ, & sic cæ, citò inflammabilis, intra nubem continentem, vbi sonus loco generis, cùm omne tonitruum sonus sit, & non e contra, omnis sonus tonitruum. Fit in nube: nam & si alibi sonus audiretur, quàm in nube, nullus tonitruum esse affirmabit. Percussio in super violenta ad illud est requisita, cùm sit ex percussione ad latera nubis (vt in prima conclusio. dicemus) cõtra inclinationè tam laterũ, quæ forma substãtialis percutiẽtis. Materia eius dicitur quod sit exhalatio calida, & sicca: nã ad hoc

quod tonitruum fiat, prærequiritur talis exhalatio inclusa in nubis corpulentia: semper enim vna materia inflammata in tonitruo apparet, cuius nomen coruscatio est. Et dicitur citò inflammabilis ea propter, quia vè tosa exhalatio non causat tonitruum, cum non sit citò inflammabilis, non obstante quod sit in nube. Et tandem dicitur, intra nubes continentes: eò quod si aliqua sit exhalatio habens omnes conditiones, hac vltima excepta, non causabit tonitruum. Pro solutio ne, ponamus. 1. conclusio.

¶ Exhalatio in nube inclusa percuciens latera eius, tonitruum causat. Probat. Verè causatur tonitruum in nube: ergo ex aliquorum percussione: quia sonus nunquam fit sine percussione corporum: ergo vel causatur ex collisione vaporis cum nube, vel aeris cum nube, vel exhalationis: sed non causatur ex percussione vaporis ad nubem: nam cum nubes sit ipse vapor cõdensatus, non est vnde talis fiat collisio. Neque est aeris collisio cum nube: quia non inclusus est aer in nube, qui si includeretur, in nubem posset condensari: vt pluuia fieret: sicut contingit intra viscera terræ, & non fieret talis collisio. Manet ergo quod sit ex exhalatione, quæ ibi inclusa intra nubem petat exitum, & non inueniens, fiat tonitruum.

¶ Secunda cõclusio. Exhalatio eadem quæ inclusa in nube suo motu causat tonitruum, si rumpatur nubes, & in exitu incendatur, & citò dispareat, fulgur est, seu fulgurationem efficit. Probat. Verè fulgur, seu coruscatio contingit post tonitruum: ergo ibi aliquid est incælum: & nõ vapor, aut nubes cum semper maneat: neque aer: quia nõ est inflammabilis: ergo erit exhalatio, quæ facillè in naturam ignis transit ob siccitatem, & caliditatem. In nube enim non potest aliud excogitari, nisi vapor, aut aer, aut exhalatio.

¶ Dixi, si dispareat citò, & nõ maneat: quia si manet, non erit coruscatio, aut fulgur, sed fulmen: pro quo sit tertia conclusio.

¶ Exhalatio incensa in ruptura nubis durans, fulmen est, cuius variæ sunt species. Patet ex Aristotel. Fulmen videmus esse a liquid igneum, & incensum: ergo vel est vapor, aut aer, aut exhalatio: sed non est vapor: quia ex vapore fit aqua, & cætera alia meteorologica, quæ frigida sunt: neque est aer incensus: ergo est exhalatio, quæ ad modum quo contingit in silice ex percussione alterius lapidis, vel chalybis, quod ignis

Aristo. 2. de anima. text. 143.

2. Conclusio. Ratio.

2. Conclusio.

Ratio.

3. Conclusio.

Ratio.

ignis excutiatur, sic etiam ex percussione illa quæ contingit in ruptura nubis, ex tactu eiusdem exhalationis causatur ignis ex incensione eiusdem exhalationis. Et talis accensa exhalatio aliquando directe descendit fugiens cōtrarium, interdum mouetur lateraliter ex obuia alicuius contrarij, vt cōstat experientia.

¶ Quod sint variae species, duas ponit Aristot. Quod vnum fulmen sit subtile penetrans, aliud sit grossius adurens. Et hoc contingit secundum diuersam exhalationis dispositionem: nam sicut in illis quæ apparet ex exhalatione incensa, & in cometis quantum ad figuram, & durationem, & ex materiae diuersitate, eo modo oportet intelligere in fulminibus: vt secundum aliam, & aliam dispositionem eiusdem exhalationis contingat fulmē variari quantum ad durationem, & quantum ad illa quæ operatur: & tanta est, vt antiqui non attingentes ad effectus varios à fulmine proueniētēs, quomodo per naturam cōtingerēt, putauerint fulmē fuisse virtutē diuinam, & nō aliquam exhalationem incensam. Miranda haud dubie de fulminū conditione & efficiētia leguntur experta, quæ statim in fine apponentur: si non omnia, aliqua tamen notatu digna.

¶ Hoc quod dixi de fulmine in nubis ruptura, causato ex exhalatione in exitu incensa, etiam debet intelligi fieri posse in terra: nam in visceribus terræ etiam exhalatio includitur, ex qua terræ motus, qui velut in nube tonitruum est: & cum exeat, si inflammetur, & duret, fulmen erit, sicut coruscatio, & fulgur: si statim dispergatur, & euanescat ob paruitatem materiae: & potest durare ad horam. Et poterit esse dispositio talis in terra, ad modum quo perpetuò fontes generantur ex aëre incluso, & vapore in poris terræ eleuato, vt emissio vno, alter ingrediatur, vel eleuetur, & fontes cōtinuētur, etiam perpetuò ignis emanet è monte: sicut in monte Æthna apud Siculos, & in alijs multis locis, & in Vulcano contingit, qui mōs est prope ciuitatem Mexicanam, distans ad 14. leucas, qui quotidie ferè emit tit fumum spissum valde sicut de fornace exire solet. Naturaliter (inquam) potest euenire ex exhalatione à sole ibidem in terra continuè eleuata, quæ & incenditur, & emittit fumum, vt solet ignis accensus. Potest enim esse continua exhalationis eleuatio, vel generatio ex continua solis opera-

tionem. Et fulmen est ibi in terra: quia est exhalatio incensa durans.

¶ Fulminis effectus varij, & experientia cogniti sunt.

¶ Quando fulmen est subtile penetratiuū, vbi maior resistentia, magis operatur. Et cōtingit ossa animantis comminui à fulmine, manente carne illa: sicut & enssem liquefieri, manente vagina lineatione.

Primus effectus fulminis.

¶ Solet non adurere, sed dissipare, & maxime illud quod magis resistit.

¶ Comburit, & adurit, & deuasat omnia, siue multum, siue parum resistent.

¶ Contingit dolium frangi vino plenum: vt maneat vinum illa sum & per tres dies: quod contingit: quia vini viscositatem ad exteriora pellens, facit ad modum pelliculae, vt contineatur intra pelliculam vinum, sicut continebatur in vase: est tamen vinū venenosum.

¶ Animalia venenosa percussa à fulmine, etiam si non moriantur, perdunt venenum, & non venenosa tacta, venenosa fiunt.

¶ Contingit hominem, quantumuis in extrema parte digiti percussum à fulmine, ob venenum contractum infici, & mori, sicut ex morfu canis rabidi, vel viperæ.

¶ Rarò est, animal percussum à fulmine euadere, præter hominē, qui aliquando euadit, vt sumus experti: quod fieri potest, vel quia homo habeat remedium contra fulmen, vel ab aliqua alia occulta proprietate.

¶ Si dormiens percutiatur à fulmine, inuenietur mortuus, oculis apertis, & si vigilans habebit clausos.

¶ Omnia percussa à fulmine faciem vertunt contra locum à quo venit, tanquam si à natura sit inditum à nocēte se defendere.

¶ Foetus in ventre matris perit ob fulmen, matre seruata absque læsione.

¶ Contingit fulmen aliquando in sereno die cadere, & nocere, pro quanto eleuata exhalatione sine nube ad mediā regionē aeris reuertitur, & incenditur vt fulmen.

¶ Sua subtili natura de pariete in parietē, de cubili in cubile, de superiori ad inferiorem, & de inferiori ad superiorem potest transire: aliquando lateraliter: interdum circulariter, & alijs multis modis. Et videtur transire de extremo ad extremum relicto medio id est, sine aliqua operatione in medio.

¶ Interdum euenit vt duobus percussis à fulmine simul, vnus moriatur, alius non.

Antiqui putauerunt fulmen esse, virtutē diuinā.

Ignis eterra manans vt aqua ex fonte.

Ego enim noui hominē, cui contigit, cum si mul effet cum alio deambulās, socius exhalauit animam & ipse sine læsione mansit.

14 ¶ Fulmen aliquando veste panni illæsa, hominis tunicam lineam adurit: audiui quidē ab homine cui contigit.

¶ Remedia contra fulmina dicunt esse loca subterranea, ad quæ non pertingit. Dicunt etiā Laurū arborem, & similiter coriū vituli marini. Et Seneca dicit Imperatores habuisse in vsu tentoria in exercitu de pellibus vitulorum marinorum: vt essent tuti à fulminibus. Tiberius Cæsar utebatur Laurea corona ob remidium, & tutamen contra fulmina.

Ad argum. ¶ Ad primum dicendum, contingere quod fulmē penetret, & cōminuat, vel sine læsione penetret, & aliquādo q̄ penetrādo adurat: sed hoc euenit ex diuersa cōditiōe fulminis: nam dato sit ignis accensus, tanta tamen potest esse raritas illius exhalationis,

vt ob paruitatē materiæ fiat transitus sine læsione, sicut etiam contingit in flamma: tamen si quis tangeret ferrum ignitum adureretur. Apparet etiā in stuppa incensa, quæ ob raritatem non lædit tangentē. Nō ergo tollitur quin sit ignis accensus tale fulmen.

¶ Ad secundum dicendum, esse ignem ibi genitum ex exhalatione ibidem existente incensam in ruptura ipsius nubis: sicut intelligitur excuti ignis ex percussione silicis. Ad. 2.

¶ Ad tertium dicimus, fulmen esse exhalationem, sed non quocumque, sed incensam, & incensam, ignis est, in materia tali: sicut ignis est in carbonibus, & ignis est in ligno: nam ista incensa ignem causant: ita exhalatio calida, & sicca antequam incendatur, nō habet quod sit ignis: tamen accensa, adurit, & effectus exercet ignis: ad modū quo aer si incendatur, definit esse aer, & fit ignis: & exhalatio, quæ durabit vsque dum materia eius consummatur. Ad. 1.

Finis libri secundi meteororum.

TERTIVS LIBER METEORORVM.

ARGVMENT. TERTII libri Meteororum.

Nisto tertio Aristotel. tractat de Halo, quomodo causetur. De Iride, & diuersitate colorum, atque de virgis, & parahelijs, & de metallis.

SPECVL. I. VTRVM Halo per refractionem radiorum contingat.

Argum. 1.

Idetur quòd non. Fit per reflexionem radiorum: ergo non per refractionem. Consequètia est bona, cum non sit idè radius reflexus, & radius refractus. Antecedens probatur ex Aristotele, qui dicit hìc. Ad intelligendum quomodo sit Halo, oportet intelligere continua specula: sed omne quod per speculum videtur, est per radium reflexum, & non refractum: ergo & Halo.

2. Argum.

¶ Secundò. Si Halo fieret per radios refractos: vel esset ad perpendicularum, vel à perpendicularo: sed nullo istorum modorum contingit. Non ad perpendicularare: nam sit radius. a. b. perpendicularis, & a. c. radius refractus: tunc quæro, vtrum inter radium. a. b. & a. c. sint alij radij refracti, vel non: si nò, hoc est contra experientiam: quia vbicunque ponatur oculus, videtur Halo: ergo oportet sit per aliquem radium. Si sint alij radij medij, sequitur quòd non magis dicitur radius refractus ad. c. quàm ad aliam differentiam extra. a. b. & sic ita fit refraçtio ad ad perpendiculararem, sicut à perpendiculari.

In contra.

¶ In contrarium est: quia Halo apparet, &

videtur: & non est per reflexionem radiorum: quia sic non oporteret semper dum videtur quòd esset vapor, vel nubes inter oculū, & astrum, quod est contra Arist. ergo est per rarefactionem radiorum.

¶ Pro solutione oportet notare, quod Halo est quidam circulus apparens circa solē, vel lunam sub obscuris: imò & circa candellam solet esse, maximè quando aliquis à fomno surgit. Et Halo aliquando apparet secundum circulum integrum: aliquando secundum portionem circuli: & frequentius apparet circa lunam, quàm circa solē: eò quòd luna non habeat tantam virtutem resoluendi vapores, ratione quorum Halo causetur, & rarius circa solem: quia potens est dispergere, & consumere vapores. Halo, & Corona sumuntur pro eodem vt inquit Vitellio in. 10. s. u. e. perspectiua: & putat hoc esse de mente Aristotelis.

Notand. 1.

¶ De Halo, vel Corona sumuntur naturales prænosticum ad serenitatem, aut pluuiam, aut ventum: nam si Halo qui apparuit marcescit, est signum consumptionis vaporis: & sic est serenitas: si condensetur, est signum pluuiæ: quia iam nubes condensatur: si tamen ex vna parte incipit deficere, & non ex alia, ventum futurum declarat: & contingit in supremo aeris, in infima regionis.

¶ Secundò notandum, differentiam esse inter radium directum, reflexū, & refractum. Radius directus est ille, qui à luminoso in directum tendit. Reflexus, qui in occursum oppaci reflectitur: vt in speculo contingit, ad modum quo pila resiliit à pavimento, & sicut dicimus radios solares in occursum terræ reflecti, & calidam reddunt hanc infimam regionem aeris. Refractus dicitur radius, quando radius emissus à luminoso in occursum alterius medij, vel densioris, vel rarioris refragitur: vt non in directum procedat: sicut emanabat à luminoso: vt si quis existens in aere videat aliquid in aqua: itaq; radij emissi à visibili existenti in aqua, procedentes per aquam, quando veniunt ad aerem, qui est medium rarius, dispergantur, & refrangantur: vel è contra, si sit oculus in aqua, &

Notand. 2.
Scot. in. 2. d.
13. art. 3.

visibile in aëre, cum radij per aërem directi deueniunt ad aquam, quæ est medium densius refrangantur. Et quod sit radiorum refractione, constat: quia aliqua sunt quæ videri non possunt per radios directos, & contingit videri per radium refractum: vt si nummum argenteum ponat quis in scutella aqua plena, & ponatur in loco in quo non possit ob latera scutellæ videre nummum, si non sit ibi aqua, non videbitur: quia radij procedentes non refranguntur, cum medium vnum sit, & sine mutatione loci. Si scutellâ aqua impleas, videtur nummus: quia radij procedentes per aquam in occurfu alterius mediij, scilicet aëris, refranguntur, & perueniunt ad oculum, & videt nummum ibi in fundo, quem ante non poterat videre per radium directum. Hoc constat experiëntia: ob id necessario ponenda est radiorum refractione: vt probant perspectiui.

Notand. 3. ¶ Est etiam considerandum, quod cum in occurfu mediij diuersi, fiat radiorum refractione, si ex rariori ad densius, in densiori fit refractione ad perpendicularum: & e contra, si ex densiori ad rarius, in rariori fit refractione à perpendicularo. Ad perpendicularum dicitur, quâdo radius qui refrangitur tendit in rectum ad modum perpendiculari: & à perpendicularo est, quando in refractione recedit à perpendicularo: sicut in exemplo de nummo posito in vase, seu scutella: quia emittit quando est in aqua, radios per aquam, quando ad aërem deueniunt, refranguntur à perpendicularo: quia recedunt à progressu in directum: eo modo quo per aquam, & inde est quod videtur nummus, cum tamen non videretur, nisi radij refrangerentur à perpendicularo. E contra, aliquis existens in aqua, non videt aliquam rem existentem in aëre, quam videret si non esset aqua: quia radij peruenientes ad oculum directi, quando occurrit medium densius, accedunt ad perpendicularum, & non pertinget ad oculum radius: quia de causa non videbitur visibile.

¶ Prima conclusio. Halo fit per refractionem radiorum visualium. Probatur. Halo causatur per hoc quod radij procedentes ab astro obuiant medio densiori: sed hoc est refractionem esse radiorum: ergo ob id Halo causatur. Probatur. Si non sit aliquod medium aliud inter visum, & astrum, vt est vapor, vel nubes, non videtur Halo, aut Corona, & posito medio densiori, quam sit aër, apparet: ergo sequitur quod causetur

Halo ex occurfu mediij alterius rationis: sed hoc est radios refrangi, vt dictum est in notabilibus: sequitur ergo quod Halo ex refractione causatur radiorum: nam aliàs si non esset talis refractione: semper deberet Halo sub astro apparere: sed non semper apparet, ergo signum est, quia non semper radij refranguntur ex eo: quia non semper est medium alterius rationis, per quod radij visuales perueniunt ad oculum.

¶ Et conclusio probatur autoritate Vitulonis, qui dicit. Corona, quod est idem quod Halo fit ex refractione radiorum solis, vel lunæ, vel aliarum stellarum primæ magnitudinis in vapore circulariter ad visum.

Quam conclusionem ibi demonstrat.

¶ Secunda conclusio. Halo non causatur ex reflexione sola radiorum, neque per radium absorptum. In hac volo dicere, quod reflexio radiorum in nube, vel vapore, non causat, si solum ipsa consideretur. Hæc conclusio est contra nonnullos, qui putant esse de mente Aristotelis Halo causari, sicut in speculis, ex reflexione radiorum ad oculum. Patet: si esset verum, maximè: quia illi radij reflexi ad tantam distantiam possent causare visionem solis, vel lunæ: sed hoc non potest esse. Patet: cum aqua sit superficies specularis, & radium solis reflectat, & oculus videat solem, potest tantum elongari ab aqua, vt non videat solem: ita vt neque lucem solis, neque figuram eius videat, etiam si aqua sit superposita, vbi reflectuntur radij: ergo cum Halo fit in maiori distantia, non poterit causare visionem solis, vel lunæ, vel aëri per talem reflexionem radiorum: vel si potest, quare non in reflexione in aqua continget?

¶ Et secundo probatur quod non fiat per solam reflectionem: quia si sic, esset: quia ad tantam distantiam lumen reflexum videri potest: sed hoc non potest stare: quia aliàs radij reflexi à terra calefacerent mediam aeris regionem: quia ad eam peruenirent: sed non perueniunt ob distantiam, vt dictum est: ergo neque ob reflexionem contingit.

¶ Dixi, solam: quia fortè potest esse, quod simul cum refractione sit reflexio: sed radiorum reflexio sola non videtur sufficere ad Halo, seu Coronam.

¶ Pro alia parte, quod non fiat per radium absorptum, notandum, quod ultra radium directum, & reflexum, & refractum, quidam ponunt

Vitulon. in
10. sup per
spec. conclusio.
27.

2. Conclusio.

Ratio.

2. Ratio.

1. Conclusio.
Ratio.

Radius absorptus.

notand.

ponunt quartum, quem vocant radium absorptum, & est, quando radius incorporatur in ipso medio illuminato, quādo fit vndiq; ad omnem differētiā positionis: ob id aliqui dixerūt Halo fieri, vt videatur per talem radium incorporatum, seu absorptū, & nō per reflexum, neq; refractum. Nos dicimus non fieri isto modo: quia tunc non posset dari causa quare circulariter apparet Halo: quia si vnde quaq; radius multiplicaretur, totus vapor appareret: sicut nubes lucida à sole, vel luna, illuminata: sed non apparet, vt cōstat: ergo oportet sit ratione refractionis ipsorum radiorum, qui sic ad nos perueniūt, ad sensum declaratum in prima conclusione, & non per reflexionem: nisi sumat quis reflexionē largē, p̄ omni multiplicatione lucis, vel luminis in medio diaphano: nā tūc refractione esset reflectio radiorū.

Ad argum. ¶ Ad primum, dicimus non valere: sit per reflexionem radiorum: ergo non per refractionem: quia potest esse quod & Halo causetur, & appareat ob reflexionem, & refractionem. Bene tamen valeret argumētum: sit ob solam reflexionem, &c.

¶ Ad Aristot. Dicēdum, posuisse exemplū loquendo de Halo in speculis: non quod eo modo contingat per solam reflexionem, sicut in speculis. Vel per specula intellexit, corpora, quae paruum lucem, vel lumen receptum diffundunt, siue sit per reflexionē, siue per refractionem radiorum: & tūc est speculatio de speculis ad intelligēdum Halo. Si tamen Aristot. intelligeret specula polita, & tersa in superficie, nō possent causare Halo, v̄ probatum est.

Ad secūdū. ¶ Ad secundum. Concedendum est fieri refractionem radiorum ad perpendicularū: quia occursum medij densioris, quale est vapor sub astro. Et quando probas, non posse stare: quia non refrangitur ad punctum perpendiculari, sed citra, & sic multis modis: quapropter non ad perpendicularū, dicimus ita esse, quod non ad perpendicularum, vt attingat: & ob id multis medijs contingit: sed vocatur refractione ad perpendicularum, quod quoties cōtingit in medio densiori refractione, est per accessum ad perpendicularum, licet non attingat: siue hoc fiat (vt aliqui putant) quia radius intendit se conseruare, & perpendicularum melius. Quapropter in ingressu medij densioris ad perpendicularum declinant vt melius. Et quando per medium rarius: qui facilis est conseruatio declinat, si-

ue sit (vt puto verum) ex natura radij: vt in medio densiori ad perpendicularum, oportet dicere quod in veritate est refractione radiorum ad perpendicularum.

¶ An radius directus, & reflexus distinguatur specie, eiusdem luminosi, & refractus, & reflexus, ad perspectiuam spectat. Et variae sunt opinionēs. Videtur satis probabile quod directus, & reflexus specie differant, etiam si sint eiusdem luminosi: sicut & directi diuersorum luminosorum differunt: nā si reflexus, & directus radius essent eiusdem speciei, cum reflexus sit causatus à directo, sequeretur quod lumen esset qualitas actiua: sed tamen refractus, & directus videtur esse eiusdem speciei, si sint eiusdem luminosi: sicut radius directus & absorptus similiter: nam quod radius ad perpendicularum declinet, vel à perpendicularo, vel quod maneat incorporatus in diaphano, vel procedat via recta, non videtur quod speciem variet. De quibus in propria materia videndū. Et quātum ad directum, & reflexum quod specie distinguantur, sic tenet Cantuarien. in prima parte suae perspectiuae, & idem Georg. Bruxellensis.

Dubium.

Contra Coronel. in. 3. phis. super 9. argumēt. principale.

Cātuarien.

¶ SPECVLATIO. II.

Vtrum Iris sit aliquid realiter impressum in nube, vel sit solum secundum formā imaginariam.

Rguitur q̄ non sit verē, & realiter: quia aliās sequeretur q̄ in vno, & eodem, simul & semel essent diuersi colores: rubedo, & albedo. Et simul, & semel aliquid esset albū, & rubeū: sed hoc nō videt: ergo non est verē realiter Iris, vt apparet.

i. Argumēt.

¶ Secundo. Color est qualitas secūda resultans ex qualitatibus primis in corporibus mixtis: vt docet Arist. in lib. de coloribus: sed Iridis colores nō sunt ex tali cōtēperamēto qualitatū, sed sūt ex reflexione, vel refractione radiorū altri in nube rorida: ergo sequitur q̄ nō sunt veri colores: & ob id non est realis res Iris, sed fictitia.

¶ Vltimō. Id dicitur esse fictitium, & non reale, quod non est, vbi apparet esse: sed

Iris est huiusmodi: quia ubi apparet non est: quia cum fiat per reflexionem radiorum solis super nubem roridam, apparet esse remotius, quam sit.

In contra.

¶ In contrarium est, quia id est realiter, quod verè, & realiter operatur: sed Iris est huiusmodi, cum immutat medium usque; dum ad oculum videntis veniat.

Notand. 1.

¶ Est primò notandum, quòd Iris sicut & Halo ex radijs luminosi tangentibus vaporem contingit: tamen est magna differentia inter Halo, & Iridem: quia Halo, vel Corona generatur vapore supposito astro, & medio inter oculum videntis, & astrum, sed Iris causatur in nube, non astro supposito, sed potius ex diametro opposito. Itaque si contingat quòd in solis oppositam partem ad quam de directo radios mittit, sit nubis rorida, apta ad pluuiam, reflectuntur radij ad oculum, ad modum quo in speculo contingit: & in ipsa nube exprimitur quodam modo figura solis: & quia non plene fit, solum rei colorem representat.

¶ Oportet ergo intelligere, quòd quando Iris videtur, est eò quòd oculus noster est velut medius inter solem, & nubem ubi apparet Iris: & radij directè respicientes nubem aquosam, & roridam, pertingunt ad eam: sed quia non possunt penetrare, & vincere ipsam nubem, reflectuntur ab ipsa nube ad visum nostrum. Et radij solis, vel lunæ, aliqui ibi refranguntur, & absorbentur in nube. Et lumē ibi receptū supplet colorē albi: & quāto magis de lumine magis ad album accedit, & est puniceus color. Dēfitas nubis supplet vicem coloris nigri, & ubi minus de lumine in nube dēsa, ibi magis de nigro, & manet quidā color qui viridis videtur: & tandē ob diuersitatem nubis quo ad raritatē & dēsitatem apparet varius color.

Notand. 2.

¶ Etiam est considerandum, quòd color duplex esse habet: vnum materiale, aliud formale. Materiale coloris pendet ex primis qualitatibus, scilicet ex debita proportionē earum: sed formale coloris est lumen receptum in perspicuo. Primo modo, colores non sunt in Iride: quia ibi non est qualitatū primarum temperamentum, sed sunt formaliter: quia verè ibi est lumen receptum in corpore illo per spicuo.

1. Conclusio

¶ Prima conclusio. Iris causatur ex radiorum rarefactione, & reflectione in nube opposita soli, vel lunæ. Probat ex Arist.

Ratio.

in isto loco. Et experientia ostenditur: si quidem videmus quòd Iris apparet, & nunquam apparet, nisi ex oppositione ad solem, vel lunam: nam si Iris causatur à sole ex oppositione est: vt sole existente in Oriente, sit Iris in Occidente, & e contra: sole declinante ad occasum, appareat in parte opposita Orientis Iris. Et tantum quantum eleuatur de sole, est depressum sub orizzonte de centro Iridis. Sed quòd id fiat ex radijs refractis, & reflexis, patet. Verè causatur, vt constat: & non videtur vnde, nisi ex diuersa radiorum receptione, & reflectione: ergo ex hoc causatur. Et quòd sit in nube rorida, & apta ad pluuiam, patet: quia aliàs quotidie apparet Iris, etiā in sereno tempore: sed videmus quòd non semper apparet, sed quando sunt nubes. Neque semper quòd sunt nubes, sed quando sunt in oppositione. Neque semper quòd sunt in oppositione, sed quando nubes, vel vapor in tali dispositione est ad pluuiam densata, ita vt non possint penetrare radij.

¶ Secunda conclusio. Colores varij in Iride ex diuersa commixtione radiorum cum nubis contingunt. Patet. Ibi apparent diuersi colores in Iride, & formaliter sunt: ergo ex aliquo causantur: & non videtur ex quo, nisi ex varia commixtione lucis, cum nube: ergo ex eo euenit: nam ex mixtione lucis fortis, cum multo opaco fit rubedo: & ex comixtione fortis lucis cum opaco tenui, generatur albedo: & ex mixtione debilis lucis cum opaco, generatur nigredo: & ex mixtione debilis lucis cum tenui opaco causatur alius color medius, sequitur ergo illam colorum varietatem euenire ex alia, & alia permixtione lucis, & nubis: nam cum nubis non sit æquè densa, & disposita secundum omnem partem sui, aliter recipiuntur radij, & reflectuntur, & refranguntur, & absorbentur, & incorporantur. Et necessariò alius, & alius apparet color: nam quanto radius fortius, minus reflectitur: & quanto recedit à perpendiculari, debilior est, & magis reflectitur, & varius apparet color.

¶ Tertia conclusio. Quia nubes in qua Iris, est imago quædam solis, licet imperfecta, in circulo perfectò, videtur mundi medietatē representare, quam semper sol illuminat. Volumus dicere, quòd cum Iris apparet, semper videt portio circuli apud nos, quæ manifestat

2. Conclusio

Albe. Mag. li. de sensu. & sensa.

3. Conclusio

manifestat tantum circulum eius extendi, quantum est mundi medietas illuminata à sole, quia sole existente in orizonte in Oriente, si appareat Iris in Occidente, medietas circuli erit visa à nobis, & alia medietas est infra: quia cœtrum Iridis in orizonte est. Et quanto sol eleuatur, tantò minus quàm semicirculus apparet, & maior portio circuli deprimitur. Intantum eleuari potest sol, vt si perueniat ad zenith capitis, nil appareat de Iride. Ecce quomodo dato nubes sit parua repræsentat mundi mediam partem: quia tantum sol illuminat.

¶ Conclusio ¶ Quarta conclusio. Non solum Iris solis imago, aut lunæ est, sed etiam alterius Iridis, vt aliam repræsentet, & duæ appareant Irides. Hæc cōclusio etiam experientia manifesta est: quia ad modum quo duo specula adinuicem opposita mutuò se repræsentant, & vnum alterius videtur esse imago: contingit Iride existēte ab ea radij emittuntur ad nubem suppositam & dispositā. Et debiliores erūt colores: quia radij etiam debiliores: & illa quæ debiliores habet colores, erit idolum, & imago illius quæ fortiores. Et si tres appareant, etiam debilius repræsentabitur in tertia, quàm in secūda, & colores erunt, tamen nō eodem ordine positi, vt si in prima Iride primus erat puniceus, & secundus viridis, & purpureus: in, 2. Iride primus sit purpureus, & vltimus puniceus: quod apparet. Si quis capiat ensem in manu, & manubrium versus cœlum, & cuspidem versus aquam in aqua apparebit e contra, manubrium in infimo loco, & cuspis in supremo. Ita si homo habeat aquam suppositam, & videat se in aqua, erit imago hominis in aqua: vt pedes in aqua cum pedibus conueniat, & caput sit in infimo loco aquæ: & necessariò euenit, vt sit conueniēs repræsentatio: etiam quando plures apparent Irides vna alterius imago est.

¶ De Iride multa dicuntur tam à perspectiuis, quàm à physicis: esset enim prolixum nimis hic adducere, & nescio an operæ pretiū. Qui voluerit latè videre, legat Thimon in isto. 3. per. 13. quæst. ab. 11. vsq; ad. 25. vbi spatiatur satis circa argumentum hoc: & Albertum Magn. in isto. 3. à. c. 6. vsq; ad 26. in tractatu. 4. & Paul. Venet. in summa, in libris meteororū à. c. 22. vsq; ad. 26. qui etiā plura notatu digna adducit. Sufficiat ergo intelligere Iridem naturaliter causari ex oppositione nubis roridæ ad solem: vel

lunam, & imaginem quandam ipsius luminosi esse, atque varios esse colores ob variū concursum radiorum in alia, & alia parte nubis.

¶ Ad primum argumentum, dicendum verè, & realiter ibidem esse colores secundum esse formales: & quia realiter sunt, & nō imaginariè, verè mouent visiuam potentiam, & realiter videntur. Neque sequitur inconueniens: nam illi varij colores non sunt in eadem parte medij: quoniā vbi puniceus, non est rubeus, neque e contra: sed ex varia commixtione, & concursu luminis cum opaco contingit talis varietas in colore: & non secundum eadem partem vaporis est, seu nubis: sicut neque inconuenit, dato aliquo diaphano, non esse secundum omnem sui partem æquè lucidū, neque habere eundem colorem: & in Iride similiter.

¶ Ad secundum, ita esse fatemur varios colores secundum suum esse materiale, causa ri ex diuerso temperamento qualitatum æstiuarum, primarum, quale ibi non est, sed tamen pro formali colores sunt, & habent esse ex commixtione lucis, & opaci: vt ait Albertus Magnus lib. de sensu, & sensato. Et secundum diuersitatem, est diuersitas in coloribus. Et hoc formale in Iride est. Quapropter verè colores sunt in isto sensu. Quod si aliquis neget colores: vt sunt qui negant verè ibi esse, sed solum secundū apparentiam, vt adducit Thomò quæst. 11. oportet intelligere in hoc sensu: quia non sunt quoad materiale: quia non ex qualitatum primarum temperamento: commixtionem tamen radiorum cum nube nō est qui neget, ex qua varius est color. Nolo tamen dicere quod color solum sit in extremitate: quia etiam in centro rei est: sed solum de Iride loquētes ad saluandum veros colores, id ex permixtione dicimus esse.

¶ Ad tertium dicendum, Iridem esse verā, & realem formam: quia verè est imago solis, & verè, & realiter recipiuntur radij astri in nube. Et quod appareat remoti, vel propius, quàm sit, non tollit quominus verè, & realiter sit: nam piscis visus in aqua apparet propinquius, quàm sit: quia sit oculus in medio rariori, & visibile in densiori contingit: & e contra: si oculus sit in densiori, & visibile in rariori: quia radij in densiori ad perpendiculum refranguntur, & in rariori à perpendiculo, vt dictum est.

¶ SPECV-

Ad argum.

Ad secundū.

Ad tertium

Thimon.

Albertus.
Venetus.

SP E C U L A T I O . III .
Vtrum virgæ, & parahelij fiant
ex refractione radiorum,
sicut Halo, & Iris.

Argumẽ. 1.

Rguitur q̃ non : quia si sic, apparerent circulariter, sicut Halo, & Iris: sed non apparent, vt experientia constat saltim de virgis: ergo non fiunt per refractionem, vt Halo. Et maior probatur: quia vbi eadem causa est, oportet & sit idẽ effectus.

In contrarium est Aristo. in isto libro.

In contra.
 Notand. 1.

¶ Pro solutione notandum, quod sicut contingit nubem, vel vaporem aliquem superpositum soli, vellunæ esse: vt quando generatur Halo, vel Corona contingit opponi etiam ex diametro: vt quando Iris fit, sic etiam euenit quod nubes, vel vapor sit ad latus ipsius astri solis, vellunæ: & si eueniat, contingit esse virgas, & parahelos: nam radij solis incidẽtes super foramina nubium super vapores, vel aerem vaporosum, partim refranguntur, & partim reflectuntur, qui ad visum nostrum perueniunt, & ex diuersa dispositione vaporis ex radiorum refractione apparent colores varij: sicut in Iride, qui ostenduntur ad modũ columnarum rectarum, & aliquando tortuosarum.

¶ Parahelus (qui iuxta solem interpretari potest) contingit eò quod nubes sit ad latus solis, & radij ipsius solis ibi refracti, & reflecti quodammodo, velut in speculo, solem representant, & est ibi alius apparẽs sol, qui sit velut solis imago. Quod si contingat ex vtroque latere solis nubem esse dispositam ad recipiendum radios, erunt duo soles ex vtroque latere. Vnus, & tres apparebunt. Vnus verus, & duo alij qui sunt imagines veri solis, ratione supradicta.

¶ Et contingit maxime in ortu solis, & occasu: quia in ortu ex frigiditate noctis poterit esse vapor condensatus in nube, dispositus ad recipiendum radios solis: & apparebit parahelus: & in occasu: quia recedente sole vapores eleuantur: sed non consumuntur, & in frigidantur facile, & condensantur: non tamen in meridie: quia ex virtute solis si sit vapor, facile dissoluitur.

¶ Contingit parahelus à latere, vt dixi, & non supra, neque infra solem: quia si infra, iam esset Halo, seu Corona. Et supra nõ potest esse: quia non est vapor supra solem. Est ergo ad latus eius, vbi potest esse dispositio vaporis sufficiens, & radij refrangi, & reflecti possunt: quod sequentibus conclusionibus patefiet.

¶ Tam virgæ, quàm parahelij contingunt ex refractione, & reflexione radiorum solis. Patet: Contingit tales virgas iuxta solẽ.

1. Conclus.
 Ratio.

apparere: similiter, & apparet parahelus, seu alius sol ad latus solis: imò aliquando duo soles apparent: ergo eius causa reddenda est naturalis, & non videtur alia, nisi refractione, & reflexio radiorum: sicut Halo, & Iris fiunt: ergo verè sic in parahelis. Et probatur autoritate Aristo. id assertentis.

¶ Ex hoc sequitur, quod si quando in ortu, vel occasu solis appareat alter sol, vel duo, non statim mirandum tanquam miraculũ in natura, cum id possit secundum naturam esse: sicut aliquando audiuius visum in partibus, in diarum, & in Hispania antiqua, cum essemus Salmantice. Non tamen negamus quin interdum præter ordinem naturæ apparere contingat ex diuina dispensatione: sicut in Christi Redemptoris nostri natiuitate contigisse legimus, qui verus est sol iustitiæ. Cum enim non esset tunc causa naturalis parahelorum, p̃ miraculo habitus est.

Corolla.

¶ Secunda conclusio. Et si parahelij non inueniantur ab aliquo astro, seu planeta causari extra solem, à luna tamen ob lumen quod habet in abundantia, oportet cõcedere fieri posse. Hoc probatur experientia. Et Plinius refert tres lunas fuisse visas, Gn. Domitio, & L. Antoni consulibus.

2. Conclus.

¶ Ratio est: quia parahelus contingit ex refractione, & reflexione radiorum ad vaporem, seu nubem existentem in latere solis: sed potest contingere esse dispositum vaporem iuxta lunam, sicut iuxta solem: & luna emittit radios tantæ virtutis, qui possint refrangi, & reflecti, & ad oculum nostrum peruenire: ergo poterit esse vnus, & duo parahelij iuxta lunam, sicut & prope solem: similiter & virgæ.

Plinius.

Ratio.

¶ Et confirmari potest: quia Halo, & Corona contingit sub luna, sicut sub sole, & hoc ex refractione radiorum lunæ est, ergo eadem ratione poterit esse parahelus circa lunam, sicut circa solem. Non tamen datur alijs astris: quia non habent tãtum lumen, vt possint

Confirmat.

Albertus
Magnus.
Epiloga.

vt possint hoc efficere. De quo vide Albertum Magnum in isto. 3. tractatu. 4. capit. 28. & 29.

¶ Ecce quæ dicenda erant in isto tertio libro quæ tractantur ab Aristotel. circa illa quæ apparent in Sole, & Luna, scilicet quædo Halo, seu Corona, & quando Iris, & quando virgæ, & parahelij: nam conueniunt ista in subiecto, & in causa. In causa, quia à Sole & Luna. In subiecto: quia omnia in nube, vel vapore condensato fiūt. Etiam est conuenientia quantum ad modum: quia ex reflexione, & refractione radiorum euenit.

¶ Differentia tamen est in loco vbi vapor, vel nubes: quia in Halo, vel Corona supponitur astro, & in Iride in oppositione est ex diametro: astro existente in Oriēte oportet sit nubis opposita in occasu, & in parahelij, & virgis neque supponitur, neque opponitur, sed ad latus apponitur vapor.

Ad argum. ¶ Ad argumentum patet solutio: nam virgæ non apparent secundum figuram sphericam ob diuersam dispositionem vaporis, in quo refranguntur radij.

* ¶ De Galaxia aliquid dicere placet pro complemento. De Galaxia, quæ in veritate in. 8. sphaera, est via quedã visui sese offerens proueniens ex multitudine stellarum fixarum, quarum nonnullæ adeo parue sunt, vt visum non terminent: alię quia maiores, terminant visum: & sunt adeo propinque, vt appareant se tangere: quæ cum sint lucide radios emittunt? Et ad se inuicem refringuntur: ex qua refractione, causatur circulus albus, &c. sic sentit Albertus Magnus in primo libro meteororum tractatu. 2. cap. 6. Et tenendum contra authorem perspectiuæ lib. vlti. propositione vltima, qui putat, Galaxiam esse in purissima ignis regione cœlum faceret passibile. Sed tamen nõ est passibile ob id cœlum. Et notabis quod lumen recipi in cœlo potest esse: Primo vt in medio deferente, sicut species rerum visibilium recipiuntur in medio diaphano, sicut infra in libris de anima. Et hoc modo lumen Solis, in sphaera Veneris recipitur: & Mercurij & in elemētis &c. Et isto modo nõ recipitur lumen Galaxiæ, in. 8. sphaera, quia lumen receptum in medio, vt in deferente nõ reflectitur: Galaxia autem est lumen reflexum. Secundò recipitur lumen, in corpore

cœlesti, vt in vase vel in speculo, à quo ob densitatem reflexio est: vt lumen Solis, in Luna recipitur: hoc modo partes ille octaëta sphaeræ vbi tãta stellarum multitudo est, recipitur lumen: & quia partes sicut dense, fit reflexio radiorum, & apparet illa pars lucida: sic contingit Galaxia. Et notabis quod in cœlo videtur esse duplex Galaxia, vna de est qua diximus cõtinuata & protesa à signo Geminis vsq; ad Sagitariũ, & immediate alia cœli, à Sagitario vsque ad Geminos. Alia est Galaxia non continua: sed velut plures nubes sparæ, non adiuicem continuæ, & est versus Aquilonem locatio supra prima galaxia. Et causa huius sunt plurimę stellæ: quasi se contingentes pro aliqua parte octaue sphaeræ: & ibi apparet & efficitur, vt via in pluribus partibus, intercisa.

¶ SPECVLATIO. IIII.

Vtrum metalla fiant, & per naturam generentur, & lapides similiter.

ROBATVR quod non. Quod est per naturam, & secundum naturam, non potest fieri per artem: quia licet ars imitetur naturam, non tamen facit opus nature: sed metalla fiunt per artem: vt patet de alchimis, qui faciunt verum aurum, & argentum: ergo sequitur quod ista non sunt naturalia, sed artificialia. Vel si naturalia sunt, nullo modo per artem fiunt.

1. Argumē.

Aristotel. 2. phy. tex. 22 & 79. & 4. Meta. tc. 28

¶ In contrariũ est veritas: nam constat metalla generari: & per naturam esse diuersos lapides: vt Aristot. in fine huius. 3. asserit.

In contrar.

¶ In hac speculatione est in animo nonnulla de generatione lapidum, & metallorum adducere, atq; de conditione metallorum pauca asserre, & de arte alchimis tan gere, an vera sit ars, & efficiat quod apparet. Qui voluerit videre de istis prolixè loquentem, legat Albertum Magnum, qui fecit tractatũ de mineralibus per quatuor libros distinctum. Inueniet inter opera appositum libris Meteororum.

Albe. Mag.

¶ In primis

Varie opi-
niones.
Hermes.

¶ Imprimis de lapidum causa generatiua varia philosophorum sunt opiniones: Hermes enim dixit vnam esse virtutem formatiuam: quam Marti tribuit. Sed varios esse lapides dicebat, etiam si vna virtus secundum diuersitatem passiuorum: sicut sol vnus est omnia generans, varius tamen secundum diuersitatem illorum in quibus operatur.

Empedocle.

¶ Empedocles causam dixit calidum vstium, ex antiqua fabula de Pyrrha, & Deucalione, in qua lapides magnæ matris ossa dicuntur.

Democritus.

¶ Democritus dixit animam esse in lapidibus, sicut in semine ad generandum.

Alchimistæ

¶ Alij (vt Alchimistæ) dicunt, lapides solum per accidens generari: quia in quocumque loco calidum igneum inuenerit materiam aptam assando lapidem causat: & dicunt lapides non habere formas secundum species, sed solum quasdam passionem materiam: vt duritiem, quam pro forma habent.

Albertus.

Istis opinionibus impugnatis, dicit Albertus capit. 5. quod sicut in semine animalis, quod est superfluum nutrimenti descendit à vasis seminarijs vis formatiua animalis, quæ format, & efficit animal, & est in semine, ad modum quo artifex in artificiato, quod partem facit: sic est in materia apta lapidibus virtus formans, & efficiens lapides, & producens ad formam lapidis huius, vel illius. Et infra dicit quod hæc virtus habet duo instrumenta: vnum est calidum, humidum extractiuum, digestiuum, inducens coagulationem ad formam lapidis in terrestri, quod passum est ab humido vntuoso. Alterum instrumentum est in materia humida aquei, quod passum est à sicco terrestri: & hoc est frigidum humidum, non tamen constrictiuum: vt in metallis fit, sed quod sit etiam humidum expressiuum. Hoc enim indurat, & coagulat. Et quia humidum exprimit, intantum, quod non remaneat in materia, nisi ad solam continuationem, tales lapides nullo callido sicco, possunt liquari.

¶ Lapidibus habent suas formas substantiales, per quas in specie certa constituuntur, & non sunt animæ: vt quidam ex antiquis dixerunt, nam in eis non est aliquid operis vitæ, neque nutritio: quia si esset, oporteret habere poros, & vias ad recipiendum alimentum, vt supra diximus. Et durities lapidis ostendit tales vias non esse. Item. Instru-

menta ad attrahendum alimentum: vt radices, & os, deberent poni in lapidibus, quod constat non dari. Neque valet dicere animam oppressam à terrestriitate: vt non possit exercere opera: quia natura deficeret in necessarijs, quod constat esse falsum: quia dando naturam, dat necessaria, & congruentia illi naturæ. Si ergo lapides augetur, non est proprie augmentum: vt in viuētibus, sed improprie, per additionem, vel cōuersionem alicuius coniuncti in naturam lapidis.

Aristo. 3. de
aia tex. 4 s.

¶ Loca in quibus lapides generantur (vt in plurimum) ripæ aquarum sunt. Non tamen omnes aquæ generant: quia corruptæ, & paludosæ non generant.

¶ In locis eminentibus, & montuosis inueniuntur frequenter, ex quo apparet montes esse loca pro lapidibus apta.

¶ Et quidem de quibusdā aquis legitur talem habere naturam, vt ligna in lapides conuertant, etiam retēta figura lignorum. Et est lapis corallus, qui absque dubio de lignis, & plantis generatur. Et Albertus cap. 7. dicit, suo tempore in mari Danico iuxta ciuitatem Lubicēsem inuentum ramum arboris, in quo nidus auium, & aues ipsæ in nido conuersæ in lapides: quod aliter non potuit esse, nisi quia procellis ramus cecidit in aquis. Est & fons in Gothia, in quo omnia quæ merguntur in lapidem conuertit: cuius rei Imperator Federicus experimentum habuit: & in nubibus generantur, & in animalium corporibus.

Albertus.

¶ Sicut in animalibus qui ex putrefactione infunditur virtus viuificatiua ex stellis: sic in lapidum materia infunditur virtus formatiua lapidum. Et in vna terra non est locus aptus ad formandos lapides, & in alia sic: maximè vbi terra vntuosa per vaporem in se reflexum commixtum. Et vbi terræ vires naturam apprehendunt aquæ, & trahunt ad siccitatem, & inclinant, ibi lapides generabuntur: maximè vbi terra non est porosa, & superficies solida est, ex qua vapor per virtutem solis intus causatus exire non potest.

¶ In lapidibus sunt mirabiles virtutes. Albeston coloris ferrei, qui in Arabia inuenitur, semel accensus, vix vnquam extinguitur, eò quod habeat naturam lanuginis, quæ pluma Salamandræ vocatur, cum modico humido vntuoso pingui inseparabili

Virtus est
in lapidibus.

Suprà. 1. de
generatio.
Specula. 6.

bili ab ipso, & illud fouet ignem.

¶ Adamas durissimus, neque igne, neque ferro mollescit, sed solum sanguine hircino. Si supponitur magneti, sic ligat ipsum, vt nō possit attrahere ferrū ligatum in brachio. Valet contra hostes, & insaniam, & contra venena, & incurfus phantasmatum, & incuborum.

¶ Magnes est lapis coloris ferruginei, qui ferrum attrahit, & dat ferro virtutem attrahendi ferrum aliud. Vinctus oleo non attrahit: sicut si Adamas supponatur. Narra- Albertus. rat Albertus Magnus inuentum magnetem, qui ab vno angulo trahebat ferrum, & ab alio fugabat. Et dicunt Federicum Mirabile. Imperatorem habuisse magnetem, qui nō trahebat ferrum, sed e contra, ferrum trahebat magnetem. Dicunt hunc lapidem capiti mulieris dormientis superpositum, statim mouere eam ad amplexum mariti, si sit casta: & si adultera, præ nimio timore phantasmatum cadit delecto. Et si fures domum sunt ingressi, in quatuor angulis domus super carbones lapidem contritum mittant, ita dormientes terrentur phantasmatibus: vt domum fugiant, & solam derelinquant: vt fures rapiant omnia.

¶ Multi alij ponunt lapides pretiosi, & ad mirandæ virtutis ab Alberto in secundo lib. de mineralibus per ordinem alphabeti, quam virtutem habere lapides non est dubitandum à proprietate occulta, quam Albertus & doctor. S. putauit esse formam substantialem lapidis, & Commenta. in quinto collige. capit. 2. i. putat proprietatem occultam esse mixtionem qualitatum primarum: tamen contrarium tenet Conciliator differetia. 7. i. & Iacobus de Forlinio questione. 5. i. super fen. primam primi. Virtus enim occulta non potest esse forma substantialis: quia aliàs solum inueniretur in specie illa virtus: sed magnes attrahit ferrū, & ferrum similiter si tetigit magnetem. Et multo minus erit qualitatum primarum cōtemperamentum: quia vbi non est vnum cōtemperamentū, non reperitur vnā virtus: est igitur virtus occulta qualitas quædam, aliquādo de secunda specie, quæ nō est intensibilis, neque remissibilis, neque sensibilis: vt est illa qua magnes ferrum attrahit: vt dicit Mesue qui attrahit, non quia frigidum, non quia calidum, non quia leue, non quia graue, sed quia tale. Aliquādo est virtus de tertia specie: vt color rubeus, qui

habet proprietatem trahēdi sanguinem ad extra.

¶ Non tamen est negandum, quin in aliquibus virtus occulta sit forma substantialis, vel proprium eius.

¶ Metallorum materia sulphur, & argentum viuum est: vt Albertus Magnus docet: ita vt sulphur se habeat vt viri semen, & argentum viuū, vt mēstruum muliebre in foetu: ex quo sequitur varia metallorū generū ratio: nam si sulphur sit valde subtile, argento viuo maxime miscetur: & si argentum viuum sit citrinum, & maxime constans, generatur aurū. Si verò sulphur dominetur, & argentum viuum sit depuratum, generatur argentum. Et tādē ex varia commixtione istorum causatur aliud & aliud metallum. Neque excludendus est vapor humidus: sicut docet Aristotel. ex quo cum sulphur, & argento viuo metalla generantur. Calidum ergo causagenerationis metallorum est, & materia est humidum quod in se habet terreum, subtile, digestum, sed cū hoc est virtus formatiua in materia, & stellis, & cælo, quæ ad speciem dirigit. Neque vna species metallorum omnium existimāda est: vt Calisthenes putauit, quem impugnat Albertus libro tertio. capitulo. 7. sed sunt septem species, quæ septem planetis tribui solent. Saturno dantes plumbum: Ioui stannum, Marti ferrum, Soli aurum, Veneri as: Mercurio argentum viuum: & Lunæ argentum.

¶ De argento viuo, cū sit metallorū omnium materia, dicunt phisici duas esse substantias: vnā terreā, aliam aqueā, & virtute sulphuris dirigentis, & adurentis, omne metallum generatur: & quoddam argentum viuum, extrahitur de minera sua sic viuum, & quoddam extrahitur de lapide in quo generatum est per adustionem: sicut extrahitur aurum, & argentum ex lapide vbi generatur. Est frigidum, & humidum in secūdo gradu. Soluit neruos: sibi incorporat metallum cui permiscetur, maxime argentum: atque id per naturam habet, sibi attrahens argentum, quod perfectius est: vt perfectionem cōtrahat quodammodo, ex mixtione superioris, & perfectioris: sicut nunc est frequens vsus in mineralibus in noua Hispania.

¶ * Vidi enim quo pacto argētum viuum * attrahat ad se argentum.

¶ De

Albertus.

Mirabile.

Albertus.
S. Tho.
Commēta.

Concilia.
Iaco. de For
lino.

DE PLUMBO.

N compositione plumbi multum de argento viuo, & parum de sulphure est, & argentum viuum in plūbo est aquosum, & lutulentum: ideo in igne de facili euaporatur aquositas, & remanet puluis terre stris: sicut cinis relictus ex plumbea terrestris substantia.

In effectu plumbum est frigidum contractiuum, & speciale habet virtutem contra insultus venereos, & pollutiones nocturnas, si ex ipso fiat circulus latitudinis duorum digitorum, & ponatur circa renes: sed cauendum est, quia sua frigiditate potest paralyfin membrorum inducere: ob id non videtur tutum tali vti remedio ad venerea mitiganda.

Plumbum protegit alia metalla ab igne, ne consumatur: quia habet multam aquositate, & paruam mixturam. Plumbum argentum purificat, non de per se: sed de per accidens: quia calor de per se: sed cum argentum sit humidum, & ignis siccus, refugetet ab argento, nisi per aliquid vniretur eidem, & hoc est plumbum, quod calefactum in suo humido quasi elixando digerit, & depurat argentum.

* Et hoc frequentissime in fornacibus fit.

DE STANNO.

Tannum parum differt à plumbo: nisi quod stannū albius est, & purius. Quia minus habet de sulphure, habet magis sonoritatis, quā plumbum. Inuenitur duplex stānum: durius, & siccius, quod est in Anglia: & mollius aliquātum, quod in Germania abundantius inuenitur.

Argentum quod aliquo modo conuenire videtur cum præcedentibus metallis, differt tamen ab eis, cum habeat admixtam aliam materiam. Purificatur in igne cum plumbo: vt exhalet plumbum, & in fumū conuertatur: & fordes ab argento separantur. Quod si lapidi incorporatū argentum inueniatur (vt in nouo orbe, vt in plurimum reperitur) oportet prius comminui & conteri in molendino, vt facilius purum,

ab impuro separetur.

In aliquibus partibus (vt in Theutonia, vt Albertus refert) inuentum est velut depuratum, & ad modum columnæ sub terra stans, & aliquando extensum per terram. Causa autē huius terræ diuersitas est. Narrent multa quæ in depuratione contingūt, qui præ sunt furnis: vbi examinatur argentum, & depuratur.

* Etiam in noua Hispania aliquando inuentum est seorsum per se non mixtum lapidibus.

De alijs metallis etiam adducuntur nonnulla notatu digna: & sicut in animalibus triplex humiditas est: vntuosa, pinguis, quæ est causa inflammationis: secūda aquea, resistēs inflammationi: tertia radicalis partium cōtinuatiua: ita in metallis est triplex humiditas: quædam vntuosa, inflammabilis, & quædam aquea, resistens, & tertia cōtinuatiua partium mixti: & secūdum quod magis, vel minus de prima, & secūda, magis, vel minus liquabile metallum est.

Vtrum ergo per artem possit esse metallum, sicut per naturam ex varia constellatione, & terræ dispositiōe fit: inter Philosophos dubitatum est. Ad quod sit prima conclusio.

Sicut est verum per artem non fieri aliquod viuens, illorum quæ per generationē contingunt, sic non videtur dubitandum quin possit per artem aliquod viuens esse, illorū quæ per putrefactionem contingūt. Prima pars constat: quia eo deficit ars à natura, vt solum esse accidentale det, & non possit formā substantialem educere de potentia materie, & nun quā per artem fiet viuens homo, equus, aut aliud animal.

Secūda pars patet. Nam ex putrefactione solent nonnulla fieri: vt vermes, mures, & alia imperfecta viuētia: sed hoc solum fit per applicationem actiuorum passiuus. Tūc est ratio. Vbicunq; contingat debita applicatio actiuorum passiuus, erit animal, quod solet sic gigni: sed per artem potest fieri applicatio actiuorū passiuus, sicut per naturā cōtingit: ergo sic poterit per artem fieri aliquod viuēs. Quis dubitabit quin per humanam, vel virtutem angelicā, quādo in aëre raræ procreantur: si fieret applicatio illorū ex quibus fit, q̄ ita animal esset, sicut quando per naturam? Et in libris physicorum tetigimus quantum valeat ars ad hoc.

Sic ait Comenta. 12. Metaphysic. quod

cx vi-

Albertus.

1. Conclus.

Ratio. 1. p.

Ratio. 2. p.

Commēta. ex visceribus bouis, vel vacca putrefactis fiunt apes: & ex visceribus equi fiunt vespa: & eodem modo de alijs animalibus quae ex putrefactione contingunt.

* ¶ Et illa esse eiusdem speciei quae per putrefactionem, & quae per generationem contingunt, supra diximus.

2. Conclusio Ratio.

¶ Secunda conclusio. Metallum potest fieri per artem. Probatur. Metallum contingit ex commixtione sulphuris cum argento viuo, vt dictum est. Applicando enim actiua passiuus fit: sed non repugnat per artem posse fieri huiusmodi applicationem, & tolli omne impeditiuum: ergo facta ea posset generari metallum, & vere esset metallum: quia nō est ratio quare si per artem fiat applicatio & commixtio quae per naturam fieret, non fiat metallum: sicut fieret per naturam. Hæc est opinio Alberti magni.

Alber. lib. 3 de minera. cap. 9.

Thymon. S. Thom. Cōtra Ægi. quolibet. 3. quæst. 9.

Idem tenet Tymō in vltima quæstione. 3. Meteororum. Est etiam doctoris. S. qui dicit, per artem alchimisticam fieri posse aurum verum, quod verè in auri specie fit: si modò per artem applicentur illa, & commisceantur ex quibus constat aurum: sicut per naturam contingit. Sed intelligenda est conclusio, vt possit ars ad hoc, interueniente opere naturæ: ob id dixi applicando actiua passiuus, quod est velut materiale: sed ars solùm ad hoc se extendit: post natura operatur: nam si præcidamus opus naturæ, nunquàm potest ars vnã speciem in aliam mutare. Quod probat Sæctus Thomas in multis locis, tamen non repugnat verum aurum fieri operante natura cum arte. Et quanuis Sæctus Thom. in secundo distinct. 8. quæstione. 3. articulo. 1. quando dixit quod dæmones possunt facere verum effectum corporalem: sicut magi Pharaonis virtute dæmonum, videatur dicere de auro, quod fit ab alchimistis, quod sit sophisticum, non negat veram posse fieri per artem auri speciem: sed quod non habebit omnes illas proprietates, quas haberet, si fieret per naturam. Et Magister Petrus de Bergon concordat dicto Sæcti Thomæ. Neque inconuenit dicere esse veram speciem auri, etiam si non sint omnes proprietates: quia ablatis aliquibus proprietatibus, quæ sequuntur naturam rei: imò & omnibus, intelligitur verè quidditas, & essentia rei: sicut si quis ab homine separet risibilitatem, intelliget essentiam. Et à ma-

S. Vho. 2. 2. q. 87. art. 2. ad. 1. & 3. p. q. 66. articulo. 4.

Bergolo.

gnete virtutem attrahendi ferrum si separet, erit essentia magnetis.

¶ Tertia conclusio. Quia hoc possibile difficile est, videtur quod nullum metallum per artem alchimisticam fiat, quod sit verum, sed est fugatum, & apparens. Quod sit possibile, probatum est, interueniente opere naturæ, vt declarauimus: sed quod sit difficile, nullus est qui dubitet: quia natura, & cælorum influentia occultè operatur, & insensibiliter: & suo tempore certo, & determinato disponit actiua passiuus: sed nulla est creatura, quæ possit scire talem influentiam, talem proportionem, talem dispositionem, ergo difficile est, nisi Deus reuelet: nam quanuis applicatio actiuorum passiuus fiat per artem, quis est qui sciat esse tempus conueniens ad actionem? Ideo quanuis sulphur sit applicatum argento viuo, ex quibus in terra in visceribus metalla generantur, quis valebit cognoscere quando erit apta commixtio? ob id, quia ista habent difficultatem, merito possibile quod diximus, videtur quod nunquàm fiat. Sicut & Aristot. dixit de circuli quadratura, quod esset scibile, & tamen nunquàm fuerit scientia inuenta: etiam est scibile vt aurum fiat per artem: sicut contingit per naturam applicando actiua passiuus, tamen nunquàm est scitum, & nunquàm factum: ideoque huiusmodi artifices vitandi sunt vt impostores.

3. Conclusio. Ægid. quolibet. 3. q. 9. ad argumēta.

¶ Et potest confirmari, eò quod non solum in metallorum generatione sulphur, & viuum argentum intelligendum est, sed etiam vapor calidus, & humidus: sicut exhalatio sicca facit ad lapidum generationem, vt ex Aristot. in isto loco constat: sed hunc inuenire vaporem aptum, quis poterit? & applicare quis valebit? Et sunt qui dicant metallorum generationem esse ex exhalatione terrestri, & vaporosa in visceribus terræ, quæ petens exitum, & non habens, condensatur à frigiditate terræ: & ex tali materia, virtute astrorum, generantur metalla, corrupta forma exhalationis. Et isti dicunt lapides fieri ex vapore humido virtute solis.

Confirma.

¶ Et dubitandum non est, quin metalla, & lapides primò, & principaliter ex istis fiāt, scilicet, ex exhalatione, & vapore, concurrente constellatione cælorum. Non enim est verisimile in omni generatione metalli concurrere

concurrere argentum viuū, & sulphurem, licet in aliquibus locis id eueniat. Ista sint dicta, quicquid adducat Ioannes August.

Pantheus.

Pantheus Venetus in sua arte, & Theoria transmutationis mitalesi.

* ¶ Qui voluerit de metallis multa subtilia curiosa scitu digna legat Georgium agricolam de metallis: & aliud opus de subterraneis, inueniet multa noua, & ad instrumen-

ta formanda pro metallis de purandis, & liquandis.

¶ Et hic Meteororum finis. Sto siquidem quæ in quarto libro vbi de putrefactione, digestionem, & speciebus eius, elixatione, & alijs, sicut non necessaria, ita sunt clara: vt oleum, & operam perdere de ipsis differere iudicemus. Videat qui voluerit apud Aristotelem.

Finis tertij libri Meteororum.

*Intelliga phama siliu
finis*

dei darme intis perni

*anteluciferum genitum crante seculanatu digni
soluio apparet*

January. dei darme intis perni fruit

dat mio bad me autis miamis / sicut con mui

PHYSICAE SPE-

CVLATIONES IN LIBROS OMNES

Aristotelis de Anima: editæ à Reuerendo . P. F. Alphonso à Vera Cruce, bonarum artium, & Sacræ Theologiæ Magistro, p̄fecto primario in Academia Mexicana in noua Hispania, in partibus Indiarum maris Oceani, Sacri ordinis Erimitarum Diui Aurelij Augustini. Nunc ab eodẽ auctore editæ & locupletatæ, additis speculationibus integris.

ARGV MEN. SVPER
libros de anima Aristot.

CVM Aristot. in præcedẽtibus d̄ mixtis egit, tam perfectis, quàm imperfectis, nũc peculiariter agit de viuentibus in istis libris qui de Anima intitulantur, vbi disputat de triplici viuento, scilicet, de viuẽte secundũ Animam vegetatiuã solũ: vt planta. De viuento secundũ Animã sensitiuam, & vegetatiuã simul: sicut brutũ: & tertio, de viuento secundum Animam vegetatiuam, sensitiuam, & rationalẽ: vt est homo. Ab instituto igitur non recedẽtes, quæ necessaria erunt, in disputationem adducemus.

¶ **SPECVLA. I. VTRVM**
 ad physicum spectet tractatus hic de anima, an potius sit Metaphysici.

PROBO quòd nõ sit physici. Hic de intellectu agitur, & præcipuẽ de eo: sed de intellectu cognoscere excedit philosophi naturalis terminos: tum quia intellectus incorruptibilis est: tum quia per generationem non habetur, sed per creationem à solo Deo, & non dependet à corpore.

¶ Præterea. Ad naturalem philosophum spectat tractare de ente mobili: quia hoc est subiectum eius: sed anima rationalis nõ est ens mobile: ergo eius consideratio ad superiorem spectabit scientiam. Maior est manifesta. Minor probatur: nam nulla specie motus anima rationalis mouetur: ergo nõ est ens mobile. Patet. Non augmentatur, neque diminuitur. Non generatur, neque corrũpitur. Nõ alteratur: quia nõ recipit qualitates primas, secundũ quas est alteratio. Neq; mouet localiter: quia illud mouetur localiter, cui cõuenit esse in loco: sed animæ rationali nõ cõuenit locũ, Boetio testate, esse aĩã cõceptionẽ, incorporalia nõ esse in loco: sed aĩã rãalis est incorporea.

¶ Vltimò. Ad philosophum naturalem solũ spectat agere de illis quæ constant ex elementis tanquã ex principijs primis: sed anima rationalis nõ cõponitur ex elementis: quia omne tale corruptibile est, & anima rãalis est immortalis: ergo nullo mō spectat ad naturalem de anima cõsiderare, saltem p̄ ea parte qua de anima rationali est.

¶ In contrariũ est: quia Arist. ponit tractatum

1. Argumẽ.

Boetio in li. de hebdo.

3.

Y tum

tum de anima inter illa de quibus philosophus naturalis considerat.

Notand. 1. ¶ Notādū q̄ anima tripliciter sumitur, cū sit id quod animat, & actus sit viuētis, secū dū quod tripliciter aliquid viuūt: vno modo secundū esse vegetatiuum tantū, quod plantarum est: secundo modo, secundum sensitium, quod est brutorum. Tertiō secundū esse rationale, quod est hominis.

Notand. 2. ¶ Est etiam considerandum, sicut suprā dictum est, maximē in .1. physico. & in .2. quod tam vegetatiua anima, quam sensitua educitur de potentia materiæ: quia nō per se potest stare, & sola anima rationalis non educitur de potentia materiæ: & à solo Deo creatur in subiecto disposito, & organizado.

S. Tho. p. p. q. vltima. ¶ De hac speculatione fuerunt diuersæ opin. Quidam dixerunt, quod anima humana absolute est de consideratione Metaphysici, & non philosophi naturalis, sed secundum quid consideratio pertinet ad naturalem: vt de intelligentijs motricibus, absolute ad metaphysicum spectat, sed secundum quid, in quantum mouent cœlū, ad physicum attinet.

Varia opin. prima opin. ¶ Alij dixerunt, quod absolute, & secundum quid, de anima humana cōsideratio, ad philosophum naturalem spectet. Et ij mouentur: quia anima hominis est de numero entium naturalium: vt dicit Auerro. 3. de anima. Commen. 17.

Opin. 2. Cōmenta. ¶ Secundō: quia differentia quidditatiua inuestigatur in .3. de anima.

¶ Tertiō: quia aliās Arist. esset defectuosus in sua metaphysica, nō faciēdo mentionem de ea, si ad ipsam spectasset tractat.

Opinio. 3. Themist. ¶ Themistius in paraphrasi super libros de anima dicit, quod liber de anima est medius inter naturālē, & metaphysicam sciētiam: & sic est mathematicus.

Opinio. 4. Philopon. ¶ Ioannes Philoponus dicit hunc librum esse metaphysicum: & sic tractatus hic de anima non ad physicam, sed ad metaphysicam.

Opinio. 5. Alexand. ¶ Alexand. Aphrodisæus putat esse de scientia naturali.

Opinio. 6. Nimphi. ¶ Augu. Nimphus egregius philosophus dubitat, vtrum sit cōnumerandus philosophiæ naturali, an metaphysicæ. Hanc quæst. mouet Arist. 1. lib. de partibus animalium. c. 3 Pro cuius veritate sit prima conclusio.

1. Conclu. ¶ Scientia de anima, seu tractatus de ea non spectat proprie, & directē ad meta-

physicam scientiam. Probatur. Ad scientiam metaphysicam solum spectat tractare de substantijs separatis immaterialibus, quæ per se stant, & non sunt formæ corporum: sed anima rationalis non est huiusmodi: ergo ad metaphysicam non spectat. Maior patet: quia solum de illis tractat metaphysicus. Minor probatur: quia dato anima rationalis sit immaterialis, & separata possit stare per se, est tamen forma corporis, & nō fuit à Deo creata, nisi in corpore, & vt forma corporis: sed hoc tractare non est proprium metaphysici: ergo sequitur q̄ non spectat proprie ad eum.

¶ Secūda conclusio. Tractatus de anima rationali in quantum est immaterialis, & immortalis, & nō educitur de potentia materiæ, & per se potest stare, ad metaphysicum spectat. Patet. Ad eum spectat de intelligentijs, & perpetuis, quæ materiā non habent: sed anima rationalis est huiusmodi: ergo ad eam spectat tractare.

¶ Tertia conclusio. Consideratio animæ rationalis in quātū forma est corporis physici organici ad naturālē philosophiam pertinet directē. Patet. Quicquid cōstituit rē naturalem, spectat ad physicam disciplinā: sed anima rationalis cū corpore constituit rem naturalem: quia homo res naturalis est, constans ex naturis: sequitur ergo q̄ consideratio eius ad physicam spectat.

¶ Quarta conclusio. Absolute considerādo dicendum est, tractatum de anima ad physicam, & nō ad metaphysicam, aut mathematicam pertinere. Probatur. Ad illam spectabit scientiam, cuius esse in ordine ad corpus est secundū se: sed anima rationalis est huiusmodi: tum quia forma corporis: tum quia intelligere eius est per phantasmatā. Hoc enim naturalissimū est ei. Quod si non per phantasmatā intelligat, quando separata est, hoc euenit ex quadam participatione substantiarum separatarum: sed quod de se habet hoc est, quod per phantasmatā intelligat: & sic absolute scientia naturalis de ea est: ob idque Aristot. inter libros philosophiæ naturalis posuit tractatum de anima. Sic Cōmen. & Caiet. in libris de anima, & S. Thom.

¶ Quinta conclusio. Quod tractatus de anima vegetatiua, & sensitua ad naturālē spectet proprie, & directē, dubitandum non est. Hæc conclusio est apertissima: quæ neque simpliciter, neque secundum quid ad

2. Cōclusio

Ratio:

3. Cōclusio

Ratio:

4. Cōclusio

ratio:

Arist. 3. de anima.

S. Tomas. Comment. Caietan.

5. Cōclusio

Ratio:

meta

metaphys. spectat talis consideratio: cum tam vegetatiua, quam sensitiua, sint materiales formæ, & corruptibiles, & per se nõ possint stare, & educantur de potentia materiæ.

C6cordia
op. pertinere.

¶ Ex istis conclusionibus elicitur concordantia opinionum: vt illi qui dicunt ad metaphysicã, intelligat solùm, quia est forma immaterialis, & immortalis: sed hoc non est simpliciter: quia est forma corporis. Et qui dicunt spectare ad naturalem absolute (vt S. Th. & alij) satis rationabiliter affirmant: quia non est eadem ratio in anima rationali, & in substantijs separatis: quia anima rationalis verè forma est corporis, & nõ habuit esse anteq̃ in corpore infunderetur, & constituit rem naturalem cū corpore: & est actus corporis physici organici, in potentia vitam habentis.

Ad argum.

¶ Ad primum respondetur, quod de intellectu absolute, vt intellectus est separatus, ad philosophum naturalem non spectat, sed ad metaphysicum: tamẽ de intellectu, seu de anima intellectiua in quantum forma est corporis, & non creatur, nisi in corpore, & cum corpore constituit rem naturalem, physici est consideratio: & quia anima rationalis est huiusmodi, merito Aristot. tractatum de anima cõiunxit alijs qui de ente naturali.

Ad. 1.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, qd ad animã rationalem spectat ratio motus: nam motus alterationis in quantum non inducitur, nisi in corpore disposito, & organizato, neque perseverat nisi in debita sit dispositio, & debito contemperamento, ad eã spectat: & motus augmentationis, pro quãto homo quem animat, verè augetur, & propriè augetur. Et dato ipsa anima nõ augetur, tamen de nouo animat partem auctã: & diminutio posset ad eã pertinere: sicut pertinet ad eam generatio: quia dato non educatur de potentia materiæ, sed à Deo creatur, tamen verè homo generatur, etiã si Marsil. neget. Et si non terminatur actio agentis naturalis ad animam rationalem, terminatur ad introductionem. Pertinet quæ ad eam motus localis, pro quanto est in loco, scilicet, in corpore definitiue, & mouetur ad motum corporis: quia motus nobis, meuentur quæ sunt in nobis.

Marsil.

Arist. 1. Topico. ca. 3.

¶ Ad tertium. Imò ad physicum naturale spectat tractare de materia, quæ nõ est elementis, & de forma similiter, quæ nõ con-

stat ex eis: sic & de anima rationali, in quantum forma est corporis, & constituit cum corpore rem naturalem.

SPECVL. II. VTRVM anima sit actus primus substantialis corporis physici, organici, in potentia vitam habentis.

Rguitur quod non: quia si anima est actus corporis, vel esset corporis de genere quantitatis, vel corporis de genere substantiæ: sed neque huius, neque illius. Non de genere quantitatis: quia accidens est: & anima de qua nunc sermo, non est forma accidentalis. Neque corporis, vt est dẽ prædicamento substantiæ est: quia corpus de prædicamento substantiæ est compositum: per se subsistens: habens suam formam substantialẽ: aliã hæc non esset quidditatiua prædicatio: Animal est corpus: sed anima non animat corpus compositum: ergo non potest dici actus corporis: & sic definitio est mala.

1. Argumẽt.

¶ Vlteriũs. Id quod est corpus, non est actus corporis: sed anima est corpus: ergo non est actus corporis. Consequentia est bona. Maior est manifesta: quia sic corporis esset corpus: & daretur processus in infinitum. Minor probat. Anima est motor corporis, & nõ est mouens nõ motũ: ergo est mouens motũ: sed omne mouens motũ est corpus: ergo anima corpus est. Probo quòd nõ sit mouens non motum: quia mouens non motum causat motum sempiternum: anima verò non causat talem motum.

Arist. 3. Physic.

¶ Probo vltimo, quod non sit actus corporis physici, organici. Vegetatiuũ actũ, est per animam: tamen non est actus corporis physici organici: quia planta non habet organa.

¶ Confirmatur de animalibus imperfectis, vt est Ostrea, quæ non habet corpus organicum: & tamen anima est actus eorum ergo definitio male posita est.

Confirmat.

¶ In contrarium est Aristot. hic.

In contrariũ.

Y 3

¶ Est

1. Notand. ¶ Est notandum, quod quando quæritur, utrum definitio animæ sit bene posita, nõ sit peculiariter specul. de anima rationali, vel de anima sensitiva aut vegetativa, sed generaliter de anima.

2. Notandũ
S. Tho. 1. 2.
q. 3. art. 2.

¶ Est etiã aduertendũ, qd actus duplex est: actus primus, & actus. 2. Actus primus est, actus quo res actu constituitur in suo esse. Actus secundus vocatur operatio rei iam existentis in actu: vt si corpus habeat per animam esse, dicitur esse in actu primo, sed postquam est in actu, & incipit operari, dicitur esse in actu secundo. Itaq; cum sit res in actu primo, potest esse in potentia respectu actus secundi, sicut habens habitũ sciẽtiæ, est sicut in potentia considerans, cum tamen per habitũ sciẽtiæ sit in actu sciẽs: vt ait in secundo de anima Aristot. Ad quæ

1. Cõclusio.
Bona est de
finitio ani-
mæ.

tionem itaq; sit prima conclusio.

¶ Anima optimè definitur sic. Est actus primus corporis physici. Probatur. Tunc res optimè definitur, quando natura eius bene declaratur, & aliquid in definitione ponitur loco generis, & aliquid loco differentie: sed in definitione proposita hoc contingit: nam actus primus generis locũ tenet: omnis namque anima actus primus est: non e contra: omnis actus primus anima est: quoniam esse angeli est actus primus, tamen anima non est. Dicitur actus, ad differentiam materiæ, quæ non est actus. Dicitur primus, ad differentiam actuum vitalium, qui non sunt anima, eò quod sunt actus secundi. Dicitur corporis physici organici. Physici, ad differentiam actus primi corporis non physici, sed artificiat: vt si statua habeat formam, talis forma nõ dicitur esse anima: nam licet esset actus primus: quia dat primò esse statuæ, non tamẽ corporis physici: non enim est corpus physicum, seu naturale, corpus statuæ. Non loquor de ligno, vel metallo ex quo statua, sed de esse corporis statuæ. Dicitur organici, quia forma lapidis non dicitur anima, licet sit actus primus corporis physici: non tamen organici, id est, diuersimodè dispositi: vt sunt viventium corpora. Sic planta dicitur corpus organicum: quia habet folia, corticem, radices, truncum, ramos, & medullam intus, quæ non sunt eiusdem rationis. Et in animalibus constat quomodo corpora sint organica. Vel organica, id est instrumentalia: vt exponit de Aliaco: quia membra animata sunt instrumenta opera

Aliaco.

tionum. Vel organici, id est, manifestatiui: quia opera animæ maximè manifestantur in organis. Sequitur, in potentia vitæ habentis. Ista particula diuersimodè exponitur. Primo modo, vt sit sensus, quod anima est sic actus corporis, quod ipsa circumscrippta, solum corpus in potentia esset viuens. Secundo modo, vt sit actus corporis, quod corpus actu iam per animam, est in potentia ad vitam, id est, ad operationes vitales: vt iam viuens vegetatiuum, est in potentia ad nutritionem: & viuens sensituum, in potentia ad sentiendum: nam opera emanantia à viuentis dicuntur vita secunda: sicut vita prima est viuere per animam. Vita secunda potest dici opera exercere secundum illam vitam.

¶ Ecce quomodo natura animæ declarata est per hanc definitionem: quia, scilicet, est actus primus. Non intelligas primum absolute: quia solus Deus est, sed primus vocatur respectu huius viuentis. Neque est necessarium intelligatur sic primus ad istum sensum, qd omnes qualitatiue dispositiones præcedentes animam corrumpan̄ necessario, & ipsa introducta producãt alia de nouo: sicut aliqui intelligunt, sed dato manerẽ illæ quæ disponunt, & corpus dicatur actu per tales dispositiones, tamẽ non dicitur esse in actu primo, in ratione viuentis: quia illæ dispositiones sunt vt via, non vt terminus: ob id nõ diceretur actus primus, sed cũ primũ anima est, tũ diceretur actus primus: sed an tales dispositiones de nouo producantur in formæ introductione alibi latius de mente. S. Tho. dictũ est.

¶ Cõclu. 2. Nulla anima cũ sit actus corporis, est corpus. Probatur: omne corpus aut est de prædicamento substantie, aut de prædicamento quantitatis: sed anima neque est corpus de prædicamento quantitatis, neque de prædicamento substantie: ergo nullo modo est corpus. Nõ de prædicamento substantie: quia corpus tale est compositum ex materia, & forma substantiali, & iam actiuatum, & non actiuans, vel actus: ergo nõ est anima, quæ est actus corporis.

¶ Item. Anima est forma corporis, & altera pars compositi, & non compositum: ergo non est corpus, quod est de prædicamento substantie, quod compositum est, & non altera pars compositi. Adde, quia sic anima se ipsa haberet subsistere, & non esset vt esse in alio, & nunquam posset actua

re vt

2. Cõclusio
Anima non
est corpus.
Ratio. 1.

Ratio. 2.

re vt forma, quin perderet suam propriam substantiã, quæ est esse subsistens in quã tum corpus subsistens. Neq; est de prædicamento quantitatis: quia cum tale corpus sit accidēs, anima esset accidēs & non substantia: sed hoc nõ pot esse: quia si esset accidēs, ergo solũ daret esse accidētis, & nõ substantiæ, & cõstitutum per animam nõ esset substantia per se subsistens, magis quam constitutum per albedinem.

Ratio. 3.

¶ Preterea: quia cū anima sit principiũ mouēdi, & cognoscēdi, corpus esset principiũ mouēdi, & cognoscēdi: sed hoc corpori nõ pot conuenire: quia sic omne corpus haberet, q̄ est falsum: ergo anima nõ est corp⁹.

Corollari.
Error anti-
quorum.

¶ Ex hoc sequitur antiquos errasse, dicentes animam esse corpus. Et si aliquando apud catholicos reperiat animam rationalem esse corpus (vt habetur in libro de ecclesia sti. dogmatibus) solũ Deũ esse incorporeũ c. 11. & 12. & q̄ omnis creatura corporea est, & similia intelligi habēt in sano sensu: nã sic etiam angeli corporei essent, q̄ est falsum, cum sint spiritus: vt latè in nostris Theologicis resolutiõibus dicem⁹, si Deus dederit: sed sunt ista interpretãda eo modo quo, creaturã creatori si compares, non esset aliquid: sed nihil esse dices, & potius nõ esse, q̄ esse, si ad Dei esse oculũ habeas. Sic si ratio in corpore itatis consideratur vt in Deo est, & ad incorporeã creaturã cõparemus, quæcunq; sit illa etiam angelus, & anima, corporea dicenda erit natura. Solus Deus ergo est incorporeus: quia solus ipse spiritus purè, & purus, & primus actus est: cum hoc verò angelus, & anima est actus: & incorporei dicuntur, sed sub Deo.

* ¶ In quo sensu Hilarius cano. 5. super illa verba Matth. 5. nõne anima pluris est q̄ esca: & Calsianus collatione. 7. c. 13. & Tertullianus in lib. de aia. c. 2. intelligēdus: aliàs si ad litter, aut iacet, intelligantur, error est vt bene Claudianus Vienensis episco. lib. 2. de statu animæ cõtra Hillariũ: nam citati authores omne creatũ corporeũ affirmãt & idē. B. Aug. in li. de ecclesia. dogma. c. 11.

Ad argum.
1. Solutio.

¶ Ad primũ dicēdũ, q̄ anima est actus corporis de prædicamēto substantiæ: nõ q̄ adueniat corpori iam actuato, sed quia ipsa est actus, quo, est corpus substantialiter: dat enim esse corpori substantialiter.

2. Solutio.

¶ Secũdo pot dici, q̄ est actus corporis de prædicamēto quãtitatis, p̄ quanto actuat materiã dispositã ad esse viuētis, quæ iã ha-

bet quantitã, & aliã accidētia requisita ad introductionē: quia tale corpus est in potētia ad vitã: & actu viuēs est panimã: quapropter actus corporis, de prædicamēto quãtitatis potest dici. Neq; eo sequitur q̄ det esse accidentale: nã cū adueniat corpori quod non habet esse substantiale viuētis, per ipsã animam consequitur: & adueniendo corpori de prædicamēto quãtitatis, facit transire in corpus de prædicamento substantiæ: quia dat esse substantiale.

Ad. 2.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd anima est mouens motũ, non per se, sed per accidens & potest dici mouens non motũ: quia nõ mouetur de per se: sed tamen solus Deus dicitur mouens immobile, de per se, & de per accidēs, & hoc Arist. probat. 8. phys. Si ergo anima mouendo esset mouens motũ de per se, & de per accidens, argumentum probaret eam esse corpus: quia corpus sic mouet, q̄ mouetur de per se, & de per accidēs: at quia anima sic mouet, q̄ non mouetur de per se, sed de per accidens ad motũ corporis, sequitur q̄ sit mouens non motum, non tamen eo modo quo primũ immobile, neq; sequitur quòd sit corpus.

S. Tho. p. p.
q. 75. art. 1.

¶ Ad tertiuũ dicēdũ, q̄ tam plãta, quã animalia imperfecta, corpus habēt organicũ, q̄ est idē q̄ instrumentũ ad opera vitæ exercēda. Vel organicũ, id est, manifestatiuũ vitæ. Plãta enim per ramos, & per radices manifestat vitam, & exercet opera vitæ. Item Ostra quando dilatatur, & cõstringitur, ostendit opera vitæ: & corpus habet organicum.

Ad. 3.

S P E C V L A T I O . I I I .

Vtrum anima verè sit numerus se mouens vt opinatur Plato.

¶ Icelibet in vna specula. abfque argumētis adducere quid Plato senserit de anima: q̄ aliqñ armoniã, interdũ numerũ, & se mouētē & ex numeris cõpositã facit.

¶ In Timeo quidem vbi de animaloquitur secundum principales expositores, de anima cœli loquitur: quia posuit cœlum animalatum, tãquã in quoddam animal immortale: de quo supra tetigimus & dixit animã illam

illam intellectuam, & collocatur à Plato, ne in .4. gradu entium intellectualium.

Apuleus. ¶ Pro cuius debita intelligentia notandū quod vt dicit Apulei⁹ in libro de Deo Socratis Plato posuit. 6. gradus intellectualium.

Primus. ¶ In primo ponitur Deus benedictus & gloriosus: quem nominat per se bonū, & per se vnum: cuius bonitas, & vnitas, non dependet ab alia & vocat hunc, primum Deum & patrem deorum.

2. ¶ In secundo gradu ponit deos secundos, quos vocat secundas bonitates, & vnitates, immediatē participantes primam: & ei approximatē, tanq̄ à summo & primo. &c.

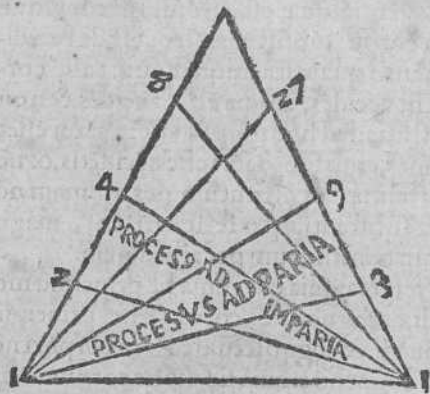
3. ¶ In tertio gradu ponuntur intellectus separati, qui non vniuntur corporibus, & sine eis existunt: & hos alij philosophantes intelligentias vocant: & sacri doctores & theologi angelos esse affirmant.

4. ¶ In quarto gradu ponuntur cœlorū animæ: quæ & si intellectuales sint secundum naturam, tamen corporibus cœlorū sunt vnitæ & colligatæ: & quia inter corpora, gradum supremum, corpora cœlestia obtinent, ac sunt perpetua ex Dei voluntate, ideo animæ cœlorū, sunt nobilissimæ apud Platōnem, inter omnes animas.

5. ¶ Quintum gradum constitūt animarū dæmones: quos animas intellectiuas vocat, & colligatas corporibus aëreis: vnde opinatur Plato, qd dæmones sunt animantia, habentia corpus aëreum: animam verò esse intellectuam: sic testatur Apuleius in libro de Deo Socratis.

6. ¶ Vltimū & .6. gradū obtinet humanæ aīe: quæ licet intellectuæ, sed tamē ignobiliores, & infimæ sunt respectu superiorum: & signum est quia vniuntur corpori ignobiliori, & infimo: quia corpus humanum est terrestre, opacū, scœclētū & corruptibile.

7. ¶ Quinto reperitur in prædictis numeris reflexio, quali circularis: quia possumus pcedere à paribus, ad impares: & ecōtrario, vt si sumatur vnitas & binario addat, fit impar, scilicet ternarius, deinde addatur quaternario, fiet impar, scilicet, quaternarius: inde addatur octonario, fiet impar, scilicet, 9. ex parte impariū, si addat vnitas fiet ad paria pcessus: vt vnitas ternario addita, fit quaternari⁹: & si addatur nouenario, fit denari⁹: & si addat vigesimo septenario, fit 28. ecce quomodo fit pcessus à paribus, ad imparia, & ecōtra: & hæc in figura pfecti patēt,

¶ Oportet nūc ostēdere quomodo quinque supra dictæ pproprietates repetite in numeris inueniāt in corporib⁹ cœlestib⁹: primo reperitur ibi cōsonātia & pportio, respectu motū: nā vel ex motu cœlorū causant soni cōsonātes, vt tenēt pithagorici, & Platōnici, vel saltē iuxta doctrinā philo. & astrologorū sunt mot⁹ pportionales: pro quāto omnes spheræ mouētur motu regulari, & continub, vt dictū est supra: & planetæ varijs tēporibus cōplent motū proprium: vt sol vno anno, luna in mēse, mars duobus annis: de quibus suo loco ex istis intelligitur ad miranda in cœlo pportio.

Cōsonantia

¶ Secundo est in eis aspectus rectus: nam ppter polos mūdi, imaginant astronomi, qd quædam linea recta (q̄ axin appellant) ptranseat per cētrū terræ, cuius extremitates, vsq; ad primum mobile extenduntur, & illa duo pūcta, adque perueniunt, seu illa duo extrema, vocant polum arcticū, & antarcticū: super quos polos primum mobile mouetur ab oriente in occidentē: & secum rapit omnes inferiores spheras: propter hanc axem vocatur aspectus rectus, nempē vnus poli, ad alterum.

Aspectus rectus.

¶ Tertio est in cœlo duplex coordinatio ppter polos, qui alio & alio mō coordināt in cœlo: nā primi mobilis arctic⁹ & antarcticus sunt super quos primū mobile mouet, & oēs alij planetæ, motū rapt⁹ spatio 24. horarū: poli vero planetarū, sup quos mouentur sub Zodiaco motu pprio & opposito, distāt à primis polis, per .23. gradus & amplius, & hæc est secunda ordinatio.

Duplex coordinatio.

¶ Quarto in cœlo identitas, & diuersitas: identitas, quidem propter primum mobile quod mouetur velocissimē vnico

Identitas & diuersitas.

motu

Apuleius.

Reflexio.

Vide Labelū in epitome de anima qui hæc docet et tradit.

radā ob
uriam
ogra
orū fue-
t omiffā
mente
dī Pla-
is neces
a ad m-
gentiā
e in fine
ij de a-
a sunt
posita,
riū sūt
enda, &
se quen
Quinto
utur vī
e ad finē.

motu & regulari: & est diuersitas propter planetas, qui diuersis motibus mouentur, & non regulariter, scilicet, motu proprio quia non omnes planetæ in eodem tempore.

Reflexio circularis.

¶ Quinto est in eis reflexio circularis: imò vera circulatio: probat enim philosophus 8. physico. & astronomi, quod cælum mouetur solo motu circulari qui est ab eodem ad idem, non per lineam rectam, nec per arcum, sed per duos semicirculos, superiorem, & inferiorem: de quibus latè in superioribus.

¶ Restat ostendere quomodo in anima intellectiua hæc inueniatur, quæ in anima cæli, (iuxta Platonis intelligentiam) inuenta sunt.

Consonantia.

¶ Primo in anima nostra est consonantia, & proportio, respectu suarum operationum: quæ omnes animæ potestati, naturaliter feruntur in actus suos. Secundum consonantiam: Patet: quia ex defectu, & excessu est offensio in potentia: ut potestati visiva, ex tenebris, & ex intensa luce: sed in temperato lumine & colore, delectatur: de tactu similiter, & in omnibus alijs sensibus, ut infra erit notum, & experientia constat.

Aspectus rectus.

¶ Est in anima aspectus rectus, respectu cognoscibiliū quæ sunt extra animam: quia ea cognoscit directe, per hoc quod causat species, quæ veniunt ad potestati: per quas directe, res quarum sunt cognoscunt: ut infra erit manifestum: est etiã reflexio, in anima respectu sui ipsius: nam anima, non intelligit se ipsam directe quia hic est modus, ut prius, directe cognoscat obiecta, secundum actus suos. Tertio potentias. 4. essentiali, ipsiusmet animæ: quia ergo hæc intellectio incipit ab anima, & post ad se ipsam reuersio est, reflexio intelligitur: & quasi circularis.

Reflexio.

Ordinatio duplex.

¶ Reperitur ordinatio duplex, iuxta duos modos cognoscendi: quia est modus sentiendi & modus intelligendi, qui sunt distincti: quia hic, a potestati non organica: & ille, non nisi per organicam contingit: & hic, circa uniuersalia, ille, proprie de singularibus est.

Identitas & diuersitas.

¶ Reperitur etiã in anima idem, & diuersum, quia in intellectu potestatis, cum sint simplices, & immateriales, est identitas: sed in potestatis vegetatiuis, sensitiuis, & appetitiuis, motiuis, executiuis, diuersitate, quis poterit dinumerare?

¶ Et quidè (secundum Platonem) animæ operationes, simulantur motibus cælorum: nam est motus primi mobilis, & est motus planetarum diuersus, ut dictum est, anima primo intelligit substantias separatas, seu entia diuina:

& hæc operatio assimilatur motui primi mobilis. 2. operatio est, qua intelligit corpora quæ sunt ignobiliora, substantijs separatis: & diuiditur in 7. intellectiones, sicut motus Planetarum in 7. motus: in primo gradu sunt elementa: in 2. vapores: in 3. composita ex elementis in animata: in 4. vegetabilia in 5. sensitiua immobilia quæ vocantur imperfecta animalia: in 6. sunt sensitiua mouentia secundum locum: in 7. rationalia: ut homo: circa ista. 7. negociatur anima. Hæc ex Platone ut intelligunt Iambicus & Marsilius Ficinus, & alij: & quidè Plato animam comparat ad corpus, non ut forma dans esse ipsi corpori, sed ut mouens ipsum corpus, & mouet ut est conexa, & applicata corpori sicut manus baculum mouet: ex quo ut ipse Plato testatur, in Alcibiade. Homo non constat ex anima & corpore, sicut ex forma & materia, ut docet Aristoteles. sed ipsa anima est totus homo essentialiter: corpus uero, est instrumentum in quo operatur, vel quo: unde secundum Platonem homo sic dicitur finitur: est anima utens corpore. Sed tamen hæc opinio falsa est ut latè probatur inferius: nam quod est homo, potest operari per se operationes hominis: sed anima non potest sic, quia non potest sentire sola cum organo corporeo compleatur, neque potest nutrire neque appetere bonum, per sensum apprehensum: appetitus sensitiuus enim est in corde ut in suo organo: cum ergo anima non habeat aliquam operationem repositam in homine propria, nisi intelligere: sequitur quod homo non sit anima, sed potest compositum ex anima & corpore.

Iambicus Ficinus.

Homo diffinitur à Platone. Contra Platonem.

Homo non est anima.

SPECVL. IIII. VTRVM
quinque sint ponenda genera potentiarum animæ, scilicet, Vegetatiuum, Sensitiuum, Appetitiuum, secundum locum motiuum, & intellectiuum.

Idetur quod non. Anima principium uitæ est: sed ipsa dicitur principium vegetandi, sentiendi, secundum locum mouendi, & intelligendi: ut patet per Aristoteles. qui sic definit animam: & ista sunt. 4. genera potentiarum: ergo non sunt quinque.

¶ Secundo. Anima est qua uiuens uiuit: sed solum sunt tria genera uiuentium: ergo non sunt ponenda. 5. Patet. Solum est vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum, ergo ma-

Argumentum 2.

le ponuntur. ¶ Ultimo. Cum potentia emanent ab essentia, sicut accidens proprium, si quinque sint ponenda potentia viventium distincta, &c. ¶ erunt illa à quibus emanant: & sic alia erit anima appetens; & alia quae secundum locum mouens est, & tunc quinque erunt animae, & non solum tres.

In contrariu. ¶ In contrarium est Aristote. 2. de anima, qui ponit illa quinque.

Notand. 1. ¶ Pro solutione notandum est, quod aliud est querere quot sunt anime, & aliud quot sunt potentia viventium, & aliud quot sunt modi viuendi: quia distinctio animarum sumitur penes diuersitatem, secundum quam operatio animae supergreditur operationem naturae corporalis: & potentiarum distinctio, penes obiecta sumitur: & diuersitas modi viuendi, secundum diuersum gradum viuendi. Ad istum modum vltimum respiciens Aristote. animam definit dicens.

Aristote. 2. de anima. Anima est principium vegetandi, sentiendi secundum locum mouendi, & intelligendi. In quo declarauit diuersos gradus viuentium secundum diuersum modum viuendi: siquidem planta uiuit: & ex ratione anima in planta principium vegetandi est, in quo includitur generatio: nutritio: augmentatio: sicut infra declarauimus. Est etiam principium sentiendi: nam conchilia animalia quadamque sunt lapidibus infixa, immobilia manentia, saltem secundum se: tota sentiunt quidem, & principium sentiendi in eis, anima est. Si enim ea secludas, non magis quam lapide sonus erit. Item, in brutis in quibus est motus localis, ad querendum cibum & potum, & alia sibi conuenientia, vel ad fugiendum nocua, est anima in quo non solum principium sentiendi, ut in aliis imperfectis, sed etiam principium mouendi: quia si animam tollas, non erit motus. Ultra: in homine est intelligere, quod iam nullo alio viuente reperitur. Principium inuis animae est: nam si ab homine anima auferbas, & maneat corpus mortuum, non intelliget magis quam lapis. Istius ergo patet quam optime anima sit definita formaliter penes illa quae causat, scilicet, vegetare: sentire: in uolere, & intelligere. Nunc ergo conclusionibus fiat satis quae sit. Et sit prima.

¶ Anima solum sunt tres: Vegetatiua, sensitua, & intellectiua. Prima sola in plantis. Secunda cum prima, in brutis. Tertia cum

secunda, & prima, in homine. Probat. Distinctio animarum sumi debet penes differentiam in modo operandi supra naturam corpoream: sed haec solum triplex est secundum tres supradictas animas: ergo solum tres animae sunt ponenda. Maior manifesta est: quia non est unde uenietia à non uiuentibus distinguamur, nisi penes modum operandi. Minor probat. Est quaedam operatio uiuentis, quae non solum excedit naturam corpoream in operando, ut aliquid fiat, quod non fit à corporea natura: sed ipsam operationem non exerceat per organum corporeum, sed sine: ut est anima rationalis cuius est uita operatio intelligere corpus excedens, loquendo secundum naturam eius: dato pro isto statu ad intelligendum utatur ad ministerium organi corporei: quod non est in intellectu, quin prius fuerit in sensu: & necesse est intelligentem phantasmata speculari: tamen intellectio uere perficit, & consummatur sine aliquo organo corporis. ¶ Est alia operatio animae infra istam, quae excedit quidem corpoream naturam, fit tamen per organum corporale, licet non per aliquam corpoream qualitatem: ut est operatio animae sensitua: nam anima sensitua uidet per oculum, & audit per aurem. Ista sunt organa corporea: sed hoc non fit per qualitatem aliquam corpoream, scilicet, calidum, frigidum, vel sic eum: quia dato istae qualitates requirantur ad debitam dispositionem organi oculorum, & aurium, non tamen requirantur ad ipsam operationem exercendam: & secundum hoc ponitur anima alia inferior ad rationalem, quae sensitua dicitur. ¶ Quae excedit corpoream naturam, quae completur organo corporeo, uirtute tamen corporea qualitate, in quo deficit à precedenti: & haec est uirtus vegetatiua. Excedit quidem corpoream naturam: quia motiones corporeae sunt ab exteriori principio: sed ista sunt ab interiori: quia ab interiori planta mouetur, dilatatur, & producit fructus. Et hoc commune est omnibus uiuentibus: quia omnia uiuentis quodammodo mouet se ipsam. Ab hac anima procedit digestio: quae completur, ut dicit Aristote. ¶ Procedit generatio, augmentatio, & nutritio, quae non sunt sine ipsius qualitatem corporalibus primis: & sic sunt solum tres anime, ut dicit conclusio. ¶ Nulla alia datur differentia operandi supra

Prima operatio aie.

Aristo. 3. de anima. 1. 39

Operatio. 2.

Operatio 3.

Aristo. 2. de anima.

Conclu. 1. Solum sunt anime. Ratio.

corpoream naturam: & per consequens nulla alia anima est.

¶ Dixi, q̄ in sensitiuo continetur vegetatiuum, & in intellectiuo vegetatiuum, & sensitiuum: quia semper imperfectum, & inferius, in perfecto, & superiori, continetur, vt infra declarabitur in 3. de anima. specu. 1.

Cōclusi. 2.

¶ Secunda conclu. Quinq; sunt genera potentiarum animæ solum, & non pauciora, neque plura, scilicet, Vegetatiuum, Sensitiuum, Appetitiuum, secundum locum motuum, & intellectiuum. Probatur. Potentia distinguuntur penes obiecta: quot sunt ergo differentia obiectorum, erunt & potentiarum: sed solum sunt quinque differentia obiectorum potentiarum animæ, solum ergo sunt quinque potentia. Maior est manifesta. Minor probatur. Quoddam obiectum est corpus animæ unitum: & hoc est vegetatiuum. Non enim vegetatiua potentia agit, nisi in corpus, cui anima unitur: nã planta non agit extra se, sed agit in humorem, vel in aliud, quod ei coniungitur.

Ratiō.

¶ Est aliud genus potetia animæ, quod respicit vniuersalius obiectum, scilicet, omne corpus sensibile, etiam si non sit animæ cōiunctum, sed separatim: & sic ponitur sensitiuum, quia potest exercere operationē in lapidem, & in alia etiam extrã.

Vegetatiuū

¶ Præter hoc potentia genus, est & aliud, quod respicit vniuersalius obiectum: vt nō solum ad sensibile se extendat, sed ad omnē ens quod est intelligibile, etiam si non sit sensibile: sic ponitur intellectiuum.

Sensitiuum

¶ Sed cum operans oporteat coniungatur suo obiecto in quo operatur, vel circa quod operatur, necessarium est rem extrinsecã, qualis obiectum est, ad animam comparari. Vno modo in quantum anima coniungitur, & in ea est per similitudinem: & quantum ad hoc sufficiunt sensitiuum, & intellectiuum: quia vtrunq; animæ coniungitur, per suam speciem: vnde sensibile dicit esse in sensu, & intelligibile in intellectu.

Intellectiuum.

¶ Adhuc est alius modus coniunctionis obiecti cum anima, in quantum anima tendit in rem exteriorem: & secundum hanc considerationem sunt alia duo genera potentiarum animæ. Vnum quatenus anima fertur in rem extrinsecã tanquã in finem, qui primò in intentione est: & ponitur appetitiuum. Aliud in quantum anima fertur tanquã in terminum motus, ea ratione qua animal mouetur ad consequendū desideratum: & ponitur secundum locum motuum.

Appetitū.

¶ Tertia conclusio. Quatuor solum sunt modi viuendi, & nō minus, neque amplius. Probatur. Modus in viuentibus sumitur secundum gradus viuentiū: ergo solum sunt 4. gradus viuentium: ergo solum sunt 4. modi viuendi. Maior patet: quia non est vnde modus viuendi sumatur, nisi ex gradibus perfectionis viuentium. Minor probatur: nam quædam sunt viuentia, in quibus solum vegetatiuum est vt in plantis, in quibus neq; intellectus; neq; sensus: & sic primus modus est vegetatiuum. Alia sunt viuentia, in quibus ei vegetatiuo est etiam sensitiuum, sed tamen nō secundum locū motuum, qualia sunt quædam animalia imobilia, vt cōchilia, quæ sunt affixa lapidibus. Secundus modus viuentium est, sensitiuum nō motiuum.

ratum: & ponitur secundum locum motuum. Cum ergo non sit alia differentia obiecti potentiarum animæ, solum ponentur 5. genera.

Motiuū secundum locum.

¶ Hic per appetitiuum, intelligimus non quomodocunq; acceptum: quia sic in omnibus viuentibus inuenitur: & nō ponitur potetia distincta: sed sumitur, vt appetituum cōsequitur formã cognitã: siue sensu, siue intellectu, quod in plãtis non inuenitur: nã & si in plantis appetitus inueniatur eo modo est, quo in rebus inanimatis: & ille appetitus est vt natura est, & non vt anima est.

*

¶ Potest itaque ratio conclusionis sic formari. Vel anima agit in coniunctum, vel in separatum. Si in coniunctum, solum ponitur vegetatiuum. Si in separatum, vel istud est vt coniungatur ei per similitudinem: vel vt ipsa anima fertur. Si vt coniungitur, vel est sensibile solum: & sic ponitur sensitiuum. Vel est intelligibile, etiam si non sit sensibile, & ponitur intellectiuum. Si est cōiunctio animæ ad ipsum, pro quanto anima fertur velut in finem: & sic appetitiuum. Vel vt in terminum motus: & sic est secundum locum motuum. Quare sufficienter manent quinque genera potentiarum viuentium. Et hoc est quod in secundo huius dicit Aristo.

Ratiō cōcl.

3.

Conclusi. 3.

¶ Alia sunt viuentia, quæ habent vegetatiuum, & sensitiuum, & secundum locum motuum: quia mouentur ad quærendum victum, quæ sunt perfecta animalia multis indigentia, & non possunt habere iuxta se, nisi moueantur etiam minimum distanter: vt ouis, bos, leo, & alia huiusmodi.

Conclusi. 3.

3.

3.

3.

3.

Vegetatiuū

3.

3.

Sensitiuum nō motiuū.

3.

3.

3.

Sensitiuum motiuum.

& sic ponitur tertius modus, sensitium motuum.

¶ Sunt præterea viuētia in gradu superiori, in quibus non solum vegetatiuum, & non solum sensitium, sed etiam motuum: & non solum hoc, sed etiam intellectiuum: vt in homine contingit: & sic quartus modus ponitur, intellectiuum. Ecce quomodo ex gradu diuersitate in viuētibus sumitur & modus viuendi. Quatuor enim sunt gradus diuersi in perfectione: ponuntur ergo & quatuor modi viuendi: & non reperitur alius gradus viuētium extra quatuor: non sunt ergo nisi solum quatuor modi viuendi.

¶ Neque ponitur modus alius, appetitiuum: quoniam hoc est commune omni animali, etiam imperfecto. Reperitur in eis appetitus naturalis: & ob id non ponitur in numerum faciendū distinctum modum: quia non facit distinctum gradum in ipsis viuētibus.

¶ Quarta cōclusio. Et si plantaviuat anima vegetatiua, quæ anima dicitur, non tamen vocatur planta animal. Probatur quantum ad illam partem, quod vegetatiua anima dicitur, contra Stoicos, qui dixerunt, formam vegetatiuam non esse animam: vt author est

Theodorius lib. 5. de curatione Græcarum affectionum. Hæc est Aristoteli. q. forma plantæ anima dicitur, & vita viuere planta dicitur, & exercere opera vitæ, nutrire, & generare: quod non esset, si anima non esset, quæ dat esse viuenti. Ratio. Illud quod dat esse viuenti, & est principium operum vitalium anima est: sed forma plantæ habet hoc, vt compertissimum est: ergo est anima. Quapropter quando in D. Augusti. (vt patet super gene. ad literam. c. 16. & 17.) legatur, q. anima vegetatiua plantarum non est anima: quia in scriptura sacra anima viuens pro sensitua sumitur, oportet intelligatur, quod non est anima, sicut sensitua est, quia plantæ non sentiunt: sed non potest negari vegetatiuam esse animam, cum sit principium vitæ, & exercendi opera viuētium.

¶ Alia pars, quod plantæ non dicantur animalia, est contra Platonem, qui non solum dixit plantas viuere, sed animalia vocauit: vt author est idem citatus author Theodorius. Probatur. Solū illud dicitur animal, quod sentit: at planta non sentit quando scinditur: ergo non est animal.

¶ Item. Omne animal quando deficit, dicitur mori: ergo & planta diceretur mori: sed nullus est qui sic loquatur, (propriatatem

eloquij seruans) planta moritur: cum tamen dicatur brutū moritur, homo moritur: scquitur ergo vegetabilia, si habeant animam vegetatiuam, non dici animalia: quia ultra animam, seu vitam requiritur quod sentiant, quæ sensatio in plantis non est.

¶ Ad primum. Concedimus quod Aristoteli. Ad argum. definiuit animam, quod sit principium vegetandi, sentiendi, &c. Non quidem secundum differentiam potentiarum, sed secundum gradum viuētium: & solum quatuor posuit, qui sunt quatuor modi viuendi in viuētibus: sicut in tertia cōclusio. dictum est. Aliud est tamē dicere esse quatuor modos viuētium quod affirmamus, & aliud quatuor solum esse potentiarum genera viuētium, quod negamus: quia sunt. 5. Cuius sufficientia aliter sumitur: vt docet. 2. cōclusio. Ad secundū.

¶ Secundum argumentum probat solum esse tres animas: quia tria sunt quæ viuunt: Vegetatiuum, sensitium, & intellectiuum. Cuius sufficientia sumitur ab excellētia in operando supra corpoream naturam. Et quia non est nisi triplex modus, scilicet, extra, & sine organo corporeo: & extra, sed non sine organo, absque qualitate tamen actiua corporea: & intra, cum qualitate corporea, solum sunt tres animæ: sed aliud est de potentijs considerare, quarum differentia ab obiecto sumenda venit: sicut in habitibus.

¶ Ad tertium. Concedimus (vt inferius innotescet) quod potentie emanent ab anima tanquam ab essentia: vt accidens proprium ab essentia sui subiecti: sed non inde sequitur, quod si solum sint tres animæ, solum sint tres potentie: nam ab vna essentia possunt plura propria fluere: vt ab anima rationali prouenit memoratiuum, intellectiuum, admiratiuum, & volitiuum: cum tamen solum sit vna anima rationalis. Sic etiam possunt esse. 5. potentie viuētium, & quod sint propria viuētium, etiam si solum sint tres animæ, quia à sensitua emanat appetitiuum, secundum locum motuum & sensitium.

¶ SPECVLATIO. V.
Vtrum cōuenienter animæ vegetatiuæ partes assignentur nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.

ET

Argumē. 1.

ET videtur quòd non. Ad animam vegetatiuam spectat digestio, & attractio cibi, & retentio: quia si non digerat, non poterit esse nutrimentum: neque poterit digerere, nisi cibum attrahat: neque poterit digerere, nisi cibum attractum retineat: ergo sequitur quòd non sufficienter enumerantur nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum

Argumē. 2.

¶ Præterea. Id quod est commune viuētibz, & non viuētibz, non debet vt proprium viuētis poni: sed esse generatiuum, etiam non viuētibz conuenit, & naturaliter, cum quodlibet sibi simile producat: & ignis ignem generat, cum non sit viuens: ergo non sufficienter posita sunt.

Argumē. 3.

¶ Postremo. Idem est nutritiuum, & generatiuum: ergo insufficienter ponitur distinctum vnum ab alio. Patet. Per generatiuum quodlibet viuens conseruat suum esse: sed hoc facit nutritiuum: ergo nõ distinguitur vnum ab alio.

In contra.

Notand. 1.

¶ In contrarium est Aristo. in. 2. de anima. ¶ Pro solutione notandum, quòd in viuente nõ est vnum opus vitæ, sed multa, & varia in quo (vt in libris de generatione dictum est) proprie inuenitur augmentum: atque nunquam erit augmentum, nisi sit nutritio: quia eo est augmentum, pro quanto deperditum (vt ibidem dicebamus) restauratur ex cibo sumpto, & conuerso in substantiam aliti. Et quando est conuersio alicuius in maiori quantitate, quã fuerat deperditum, est augmentum: aliàs solum nutritio dicitur.

Notand. 2.

¶ Præterea considerandum, quòd qualibet res naturaliter appetit suam conseruationem, & perpetuitatem in quantum potest: & quia nõ potest se perpetuare in indiuiduo, contendit se perpetuare in specie, producendo alterum se, id est, sibi simile in eadem specie: & fit ei naturalis generatio. Et certum est, quòd sicut in indiuiduo non posset se conseruare absque nutritione, per hoc quòd continuè agit calor naturalis consumendo humidum radicale, quòd est fomentum eius, nec posset se in specie perpetuare, nisi sibi simile generando: & prouida nimis natura dando viuēti animam, dedit & consequenter illa quæ sunt necessaria conformiter ad talem naturam. Deditq; vegetatiuo quòd posset esse nutritio. Et quia nõ so-

lùm intendit natura, viuens: sed perfectum, eiusdem viuētis: dedit vt possit esse augmentum. Et quia intendit conseruationem indiuidui, quod fieri non potest perpetuò: quia ex contrarijs componitur: & omne tale necesse est corrumpi: dedit vt possit sibi simile generare: & sic est generatiuum. His suppositis, est prior conclusio.

¶ Anima vegetatiua, potentia distincta sunt, nutritiuum, & augmentatiuum. Probatur, In omni viuēte requiritur, nutritio, & augmentatio: sed vegetatiuum est viuens: ergo ibi requisita est nutritio, & augmentatio: nutritio autem, & augmentatio non possunt esse sine nutritio, & augmentatio, potentijs: ergo tales potentia sunt ponendæ. Maior est nota: quia requisitum est, quòd viuum saluet se in esse, & conseruet, quòd sine nutritione nõ contingit. Similiter est requisitum ad perfectam perueniat quantitatem paulatim, successiue, quod nõ potest esse sine augmento: ergo istæ duæ operationes sunt requisitæ: nutritio, scilicet, & augmentatio: ergo & potentias per quas debent fieri oportet ponere: aliàs non esset sufficienter prouisum viuēti, si essent istæ operationes requisitæ, & nõ daretur ei potentia, per quam fieret.

¶ Probo quòd distinguuntur nutritiuum, & augmentatiuum. Potentia distinguuntur penes obiecta, vt in præcedenti specul. probatum est: sed aliud est obiectum nutritiua, quàm sit augmentatiua: ergo sequitur quod sunt potentia diuersa. Patet minor: quia obiectum nutritiua solum est restauratio deperditi: sed augmentatiua non est hoc, sed maior quantitas, vt non solum sit restauratio deperditi, sed cum hoc, vt augmentum fiat. Hoc sit contra Durand. qui dicit in vegetatiuo solum esse vnam potentiam.

¶ * Et in generatiuo est superfluum nutrimenti ad id reseruatum.

¶ * Et istæ tres potentia distinguuntur realiter licet vnum sit obiectum materiale, scilicet nutrimentum: nam potentia distinguuntur per actus, & actus per obiecta: vbi ergo alia, & alia ratio formalis obiecti, alia & alia potentia ponenda est: & quãdo Arist. eandem potentiam vocat nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam, intelligit, pro quanto in vno obiecto materiali conueniunt: sic intelligit Egidius in expofi. 2. de anima. tex. 42. vel est intelligendum esse vnam radicaliter: quia in vegetatiua radicatur, vel

Cõclusio. 1.
Ratio. 2. p.

Ratio. p. p.

Cõtra Dur.
in. p. d. 3. q.
2.

tur, vel ordinabilitate : quia vna ad aliam ordinatur.

Conclus. 2. ¶ Secunda conclusio. Vltra huiusmodi potentias duas, necessarium est ponere vires alias deferuientes istis, scilicet, digestiuam, attractiuam, retentiuam, & expulsiuam. Probatur. Non potest esse nutritio, neque augmentatio sine illis: ergo necessariae sunt. Patet si alimenti non sit digestio in parte per naturam deputata, nunquam erit conuersio in propriam substantiam : nam alimentum a principio est dissimile, & post per digestionem fit simile.

Ratio. 1. ¶ Patet si alimenti non sit digestio in parte per naturam deputata, nunquam erit conuersio in propriam substantiam : nam alimentum a principio est dissimile, & post per digestionem fit simile.

Ratio. 2. ¶ Item. Ad digestionem requiritur sit virtus attractiua alimenti, vt videmus in plantis quae trahunt per radices ad se alimentum ex terra: vt nutriantur. Item. Si non sit retentio, digestiua frustra erit : quia digestio non continget in instanti, sed necessarium est tempus. Et quidem sit sit digestio, per quam purum ab impuro separatur, si illius foeculentum, & impurum non fiat expulsio, statim peribit viuens, & non erit nutritio: ergo necessaria est virtus expulsiua, quae expellat superfluum digestionis. Experientia compertum est, quod si quis diu detineat istud superfluum separatum in digestiua, non sit vita. Ecce quomodo omnes sunt vires necessariae, & deferuientes nutritiuae. Et quia nutritio necessario requisita est ad augmentatiuam, sequitur quod oes vires signatae subministrant augmentatiuae: & tanto quanto fuerit defectus in aliqua virium praenominatarum, erit & defectus in nutritiua, & augmentatiua.

Cōclusio. 3 ¶ Tertia conclusio. Licet semper quoad viuens habeat vitam, nutritiua sit necessaria, non tamen semper augmentatiua. Patet: quia semper est necessarium fiat restauratio deperditae per calorem naturalem ex humido nutritiuali: nam si non sit, sequitur defectus vitae. Hoc videmus in plantis insensitiuis, & in homine, quo pacto in omni tempore vitae continuo indigeat nutrimento: & eo deficiente, deficiat. Sed quod non sic augmentum patet: quia augmentum est, ad hoc quod viuens veniat ad perfectum: sed hic gradus finem habet: nam omnia entia naturalia determinata sunt per maximum quod sic: vt in fine primi physicorum explicauimus. Non ergo semper est augmentum. Item. Non est augmentum, nisi quando virtus est tanta caloris, vt non solum couertat de alimento id quod deperditum est, sed vltra ad augmentum: sed non semper in viuente tanta est virtus, cum paulatim deficiat: ergo non semper erit augmentatio.

Cōclusio. 4. ¶ Posterior conclusio. Vltra nutritiuum, & augmentum

tatiuum necessarium est generatiuum, quod praestantius est. Prima pars, quod generatiuum sit pondum, patet. Necessaria est in viuente operatio ad hoc quod viuens sit: sed viuens non est, nisi per generationem: ergo generatiuum est requisitum. ¶ Secundum. Id est necessarium, & requisitum viuenti, per quod se conseruat, & perpetuat quodammodo: sed per generatiuum sibi similis in specie, se ipsum perpetuat, & conseruat: ergo generatiuum est ponendum.

¶ Altera pars quod sit magis principale, patet. Illa potentia erit praestantior, quae operationem excellentiorem producit: sed generatiuum est huiusmodi respectu nutritiui, & augmentatiui: ergo est excellentius. Patet. Tanto operatio est excellentior, quanto magis accedit ad operationem animae sensitivae, cuius est agere in aliquid extra se, sed potentia generatiua agit extra se: quia nihil sui ipsi est generatiuum: sed nutritiua, & augmentatiua in seipsis operantur intra: & sic attenditur praestantia: quia superius inferioris attingit infimum superioris, vt dicit beatus Dionysius. Superius ergo vegetatiuae, quod generare est, attingit infimum superioris. i. sensitivae, cuius est habere operationes in res exteriores, licet excellentiori modo habeat, & vniuersali ipsa sensitiua, quae generatiua.

* Huic generatiuae deferuunt tres aliae vires: prima dicitur seminatiua, cuius est semine colligere, & reseruare. Secunda immutatiua, cuius officium est permiscere semine viri cum semine foeminae, secundum quod expedit formationi cuiuslibet membri. Tertia est formatiua, cuius officium est ex seminibus sic per mixtis, membra in eo qui generatur formare.

¶ Ad argumenta patet solutio ex secunda conclusione. Ponuntur enim aliae vires deferuientes istis potentijs: sed illae non sunt potentiae distinctae: quia idem obiectum habet digestiua, attractiua, retentiua, & expulsiua: & manet sufficienter prouisum viuenti.

¶ Ad 2. dicendum, quod est latissima differentia inter viuentia, & non viuentia: nam dato non viuentibus conueniat generatio, est tamen totaliter ab extrinseco, non tamen sic in viuentibus, cum ab intrinseco contingat per aliquid quod ipsius viuentis est: & ab eo decidit semine, in quo latet principium corporis formatiuum in virtute. Si tamen ignis generat ignem non est per aliquid decimum ab eo, sed posita materia exterior, educit de potentia materiae, nihil de sua substantia decidendo.

¶ Ad tertium dicendum, esse latissimam differentiam in hoc, quod dato per nutrimentum, & generatiuum sit conseruatio esse, aliter tamen, & aliter: quia per nutrimentum

S. Tho. p. p. q. 78. art. 2. Ratio. p. p.

Ratio. 2.

Ratio. 2. p.

Diony. 7. de di. no.

*

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Vide Vig. in suis institutu. Theolo. cap. 1. §. 2. ver. 3.

Vigue. vbi supra.

uiuens conseruat se in indiuiduo, restaurādo deperditum humidi radicalis per actionem caloris naturalis ex humido nutrimē tali: sed per generationem est conseruatio indiuidui: nō in se, sed in sua specie, per hoc quod agit ad propagationem indiuiduorum, in quibus saluatur species: sed primò, & principaliter natura intendit ad cōseruationē indiuidui: & sic de nutrimēto primò separat, facta digestionē, pro nutrimēto: & secundò sollicita est pro conseruatione speciei: & partem referuat nutrimenti pro generatiua, in loco deputato per naturam: sicut in uiuentibus perfectis apparet. Ex quo claret differētia, & distinctio inter nutritiuam, & generatiuam.

* ¶ Et aduerte Arist. in. 2. tex. 35. de generatiua loquēdo dicentē, naturalissimū operum uiuentibus est, sibi simile generare, q̄ sane intelligendum, nā naturalius uidetur nutrirī, & augeri, imò & sentire, cum omni uiuenti cōueniant, etiam imperfecto: & tamen generare solum perfectō: sed intellige naturalissimum, id est, perfectissimum, nō absolutē, sed comparatiuē: quia comparatū alijs operibus vegetatiuē, generare perfectius, quā posterius. Et comparatio debet fieri ad alia opera vegetatiuē: quia alia opera, ad generare ordinantur: & sic de uiuentibus absolutē. Et quāuis in inanimatis generare sibi simile inueniatur: ut in igne, tamen per feminis decisionē, & inducendo formam præuiam ad animam, & habendo partes diuersas pro generatione ab alijs organicis, solum in uiuentibus reperitur.

SPECVLATIO. VI.

Vtrum accidens ducat ad cognoscendam substantiam.

Argumē. 1.

Rguitur quod non: Illud quod est principium cognoscēdi accidens, non potest cognosci per accidens: sed substantia est principium cognoscēdi accidens. Patet: quia in demonstratione, probatur propria passio de subiecto: & per substantiam, quia homo est rationalis, probatur quod sit ad-

miratiuus, & disciplinæ capax, & risibilis: ergo accidens non potest esse causa probādi, vel cognoscēdi substantiam: quia aliās esset demonstratio circularis, contra Arist. Aristotē, primo postero.

¶ Preterea. Quando aliqua cognoscuntur à diuersis virtutibus, vnum non ducit in cognitionem aliterius: sicut de colore, & sono contingit: sed accidens, & substantia sunt huiusmodi: quia accidens per sensum, & substantia per intellectum: ergo accidens non ducit in cognitionem substantiæ.

¶ Tertiò. Eadem sunt principia essendi, & cognoscēdi dicit Arist. 2. Metaphy. sed accidens non est principium essendi substantiæ: ergo neque principium cognoscēdi.

¶ In cōtrarium est Arist. hic in proœmio primilib. & in. 3. Physico.

¶ Pro solutione notandum, quod accidentia sunt in duplici differentia: quædā sunt propria, alia cōmunia: propria illa sunt, quæ reperiuntur in vna specie, & non in alia: ut esse admiratiuū, & disciplinæ capax. Cōmunia sunt, quæ reperiuntur in varijs speciebus, & in omnibus indiuiduis eiusdem speciei: ut albedo, vel esse album.

¶ Accidentia propria, sunt in duplici differentia: quædā sunt, quæ respiciunt primò speciem: secundò indiuiduum: & talia sunt quæ manant ab essentia speciei: ut risibile emanat ab essentia hominis: & in nullo inuenitur hominis essentia, in quo non inueniatur & risibile esse: sicut in nullo inuenitur q̄ sit lapis magnes, quin & reperiatur esse attractiuū ferri. Aliud est accidens propriū, quod respicit solum rationem indiuidui: & cōsequenter potest respicere speciem: ut crispitudo, quæ respicit solum tale indiuiduū: & q̄ in parte tali sit, scilicet, in capillis: sicut simitas est nasi curuitas: ut propria passio. Ita passio ab essentia indiuidui in quantum talis est, & talis complexionis, venit. De quibus in prædicabili de proprio diximus.

¶ Est insuper notandū, quod cognitio substantiæ duplex haberi potest: vna distincta, & alia confusa. Distincta est, ut si de aliquo cognoscam, nō solum quod est viuens, sed quod est homo, & quod hic homo. Confusa erit, quādo cognosco de aliquo quod sit substantia, sed non quæ, distinctē, & clarē. Manifestetur veritas aliquibus conclusionibus. Et sit prima.

¶ Acciden-

1. **Cóclusio** ¶ Accidentia communia non possunt nos ducere in cognitionem distinctam substantiæ. Patet. Accidentia communia non sunt propria alicuius speciei, neque propria alicuius indiuidui, ut constat: ergo non possunt nos ducere in cognitionem distinctam alicuius substantiæ: quia per albedinem, vel nigredinem non possum magis cognoscere quod sit iste homo, quam quod sit hoc brutum animal.

2. **Cóclusio** ¶ Secunda conclu. Accidentia communia ducunt nos in cognitionem confusam substantiæ. Patet. De facto accidentia nobis dant cognoscere substantiam, quæcunque sint illa, communia, siue propria: sed communia accidentia non faciunt nos cognoscere substantiam distinctè: ergo erit confuse. Et licet concedatur conclusio ab omnibus: quantum ad modum non conueniunt. Quidam dicunt, quod intellectus primò intelligit accidens phantasmatum: ut albedinem, aut caliditatem: quia ab illo primo mouetur: & quia tale accidens est effectus substantiæ: quia est eius subiectum, cum effectus habeat nos dare cognoscere causam, sic dat nobis cognoscere substantiam.

3. **Modus.** ¶ Alij dicunt, quod cum accidens commune sit in phantasia, intellectus agens abstrahit à phantasmate, speciem intelligibilem entis, per quam intellectus possibilis primò intelligit ens, quod est suum proprium obiectum. Et quia conceptus entis significat substantiam, & accidens, licet per prius substantiam, intellectus, ex cognitione entis deducitur in cognitionem substantiæ, & accidentis: & habet cognitionem substantiæ.

3. **Modus.** ¶ Alij dicunt, quod sicut æstimatedia in brutis, & cogitativa in homine, ex speciebus sensatis elicit non sensatas, intellectus, cum sit perfectior potentia, ex speciebus accidentis sensatis, eliciet speciem substantiæ non sensatam, & cognoscet.

4. **Modus.** ¶ Vltimi dicunt, quod phantasia non representat solum accidens, sed aggregatum ex substantia, & accidente, & subiectum quod substantia est: quod primò mouet, scilicet, coloratum, & non color: cum ergo intellectus vnica intellectione cognoscat substantiam, & accidens, poterit vtrunq; cognoscere: & sic accidens facit ad cognitionem substantiæ. Isti modi sunt possibiles, & probabiles. Pro quo sit tertia conclusio.

3. **Cóclusio** ¶ Accidentia propria siue sint quæ primò respiciunt speciem, siue quæ primò respi-

ciunt indiuiduum, ducunt nos in cognitionem substantiæ distinctam. Ista conclusio multis modis probatur à diuersis. De quibus qui voluerit poterit videre Ioanem de Ganduno in diuersis quæstio. & Caietanum, non Cardinalem, sed Thienensem super primum de anima. Modus ergo vnus apponatur ex multis, supponendo quod sicut materia prima est pura potentia, & non potest aliquam formam recipere, nisi disponatur prius per aliquas dispositiones accidentarias: sic intellectus possibilis est in potentia ad intelligendum, & ad recipiendum omnes formas abstractas, & vniuersales: siue fuerint species substantiarum, siue accidentium. Et non potest speciem aliquam substantiæ recipere, nisi disponatur per species accidentium priorum illius substantiæ. Hæc enim faciunt accidentia propria, pro quanto ipsa phantasmata, cooperante intellectu agente, imprimunt in intellectum possibilem species intelligibiles ipsorum representatiuas, quibus intellectus possibilis præparatur ad recipiendam speciem illius substantiæ, cuius sunt accidentia propria: qua specie mediante, substantia distinctè cognoscitur. Et potest hæc conclusio declarari modis illis positis de accidente communi.

¶ Et quod hoc etiam sit verum de accidente proprio, quod respicit indiuiduum, patet: quia cognita crispitudine, & habita eius specie in phantasia, poterit intellectus præparari ut speciem propriam talis indiuidui respiciat, in quantum homo est, nam dato sit intellectus vniuersalius, intelligit tamen singulare, sed per notitiã vniuersalis, cuius est propria eius operatio, ut infra in 3. dicemus.

¶ Quarta conclusio. Accidentia propria ducunt nos in cognitionem discursiuam substantiæ separata. Volumus dicere, quod substantia separata quæ non habet aliqua accidentia sibi inhaerentia, potest cognosci per aliquam operationem propriam eius, quæ est velut accidens proprium eius. Probatur. Illud dicitur ducere nos in cognitionem alterius, per quod tãquam per mediũ probatur: sed per motum regularem continuum primi motoris tãquam per propriam operationem, probatur primum motorem esse, ergo sequitur quod probatur substantiam esse, etiam separatam. Hoc ex Aristote. Probatur (inquam) quod cognito illo primo motore, cognoscatur eius substantia: quia

Ioã. de Gã.
Cauc. Thie.

Cóclusio. 4

Ratio:

Aristote. 2.
Phy.

quia post, per ratiocinationem deducimur in cognitionem quidditatis eius: vt Aristo. in. 1. 2. metaphy. probat quod sit inuariabilis, & aternus. Simili discursu substantias sensibiles possumus cognoscere ex diuersis operationibus: quia ex eis natura, & compositio probari potest.

Ad argum.

¶ Ad primum. Concedimus in demonstrationibus esse circulationem, in diuersis generibus demonstrationum: nam demonstratione, quia, per effectum demonstratio causam: & rursus causa demonstrat effectum, demonstratione propter quid: vt si fiat sic syllogismus. Omne compositum ex contrariis corrumpitur: homo est compositus ex contrariis: ergo homo corrumpitur. Et propter quid, potest fieri circulatio. Omne quod corrumpitur ex contrariis componitur: homo corrumpitur: ergo ex contrariis componitur. Sic etiam per propriam passionem possumus cognoscere subiectum. Omne admiratiuum rationale est: homo est admiratiuus: ergo est rationalis: & e contra. Omne rationale admiratiuum erit: homo est rationalis: ergo homo est admiratiuus. Imo in eodem genere demonstrationis, respectu tamen diuersorum indiuiduorum, contingit circulatio: vt si demonstraretur pluuia per vaporem: & e contra, erit demonstratio per causam materialem, sed respectu diuersorum vaporum.

¶ Ad Aristot. ergo, quando negat dari circulationem demonstrationem, intelligit in eodem genere demonstrationis, & respectu eiusdem.

Ad secundum.

¶ Ad secundum dicendum, ita esse, quando illae virtutes non sunt subordinatae: vt sonus colorem non dat cognoscere, neque e contra. Si tamen virtutes illae sint subordonatae, non obstat: sicut se habent sensus, & intellectus: accidens, & substantia.

Ad tertium

Aristote. 1.

Perih. c. 8

¶ Ad tertium dicendum, quod illa quae sunt principia essendi, merito erunt principia cognoscendi: quia sicut res se habet ad esse, se habet ad cognosci: tamen non e contra: principium cognoscendi est principium essendi: res enim potest cognosci multis modis. Ergo accidens potest esse principium cognoscendi substantiam, & non est principium essendi, nisi dicas principium essendi, pro quanto accidens disponit ad esse substantiam, disponendo materiam, quae in poten-

tia est ad hoc quod recipiat formam substantialem: tamen modus improprius principij essendi est iste.

¶ Et aduerte pro complemento huius speculationis, quod quantum ad modum cognoscendi substantiam per accidens ad duas opin. solum possumus referre: quidam tenent quod primo cognoscimus accidens, per propriam speciem accidentis: & deinde per eandem, cognoscimus substantiam: ita vt substantia cognoscatur non per propriam speciem, sed accidentis. Alij dicunt quod substantia cognoscimus per speciem substantiae, sed tamen abstractam a phantasmate accidentis: sed haec cognitio est confusa substantiae. Prima opin. Videtur sequi Herue⁹ quolib. 3. q. 12. ad. 8. Verum tenendum est, quod substantia cognoscitur, quoad confusum conceptum, prius accidente: & per propriam speciem: & haec a phantasmate abstrahitur, priusquam species accidentis: & hoc in virtute substantiae aqua phantasma causatur, & quod sit necesse sic intelligere substantiam, per speciem propriam, patet: quia alias nulla substantia posset cognosci perfecte, & quidditatiue: quia quidditatiua cognitio perfecta non habetur, nisi ex eo quod obiectum vnitur intellectui, vel per essentiam, vel per propriam speciem. De hoc vide Paulum Socinam. 7. Methaph. q. 14. & Anto. Andra. ibidem. q. 4.

¶ Sed Iandunus in hoc primo. q. 10. imaginatur, accidens hoc modo conferre ad notitiam substantiae: quomodo materia non recipit formam substantialem, nisi prius disponatur per formas accidentales. Sic intellectus possibilis, cum sit in potentia in genere intelligibili non recipit prius speciem intelligibilem substantiae, nisi prius recipiat speciem accidentis, per quam disponitur: & dicit hunc modum quadrare naturam rerum: sed hic sensus Philo. videtur contradicere: qui. 7. Metaph. dicit. substantiam omnium primam notitiam ratione, & tempore: Sed Iandunus nititur soluere obiectionem per hoc quod via generationis sit prior notitia accidentis: sed perfectionis, est prior notitia substantiae: tamen quia modos diuersos posuimus in 3. conclu. non est opus repetere: sed solum addere, quod quidditatiua cognitio, & perfecta substantia sine propria specie haberi non potest: & omnes modos ad hos solos duos in compendio referas, ad prolixitatem vitandam.

PHYSICAE SPE-

CVLATIONES IN SECVNDVM LIBRVM

Aristo. de Anima admodum Reuerendi Patris Fratris Alphonfi
à Vera Cruce, instituti Eremitarum Diui Aurelij Augu-
stini: in artibus & sacra Theologia Magistri, Ca-
thedratici Primarij in Academia Me-
xicana, in partibus Indiarum
maris Oceani, in noua
Hispania.

ARGVMENTVM secundi Libri de Anima.

COMPLETO
vtcu q̄ sermone
de anima vegeta-
tiua, cuius causa
vegetabilia om-
nia, qualia plantę
sunt, arbustaq̄, & cætera id genus,
& de quinque generibus poten-
tiarum: videlicet, vegetatiuū, sensi-
tium, intellectuū, secundū
locum motiuum, & appetitiuū:
in superq̄ de quatuor modis viuen-
di, nempe vegetatiuum, sensiti-
uum motiuum, sensitium non
motiuum: & tandem sensitium
motiuum, atque idem intellectu-
uum, & de partibus vegetatiuę
vitę: quales sunt, nutritiuum, au-
gmentatiuum, & generatiuum:
præterea de viribus eiusdem, hoc
est, attractiuum, retentiuum, di-
gestiuum, & expulsiuum: quibus
omnibus omne viuens ab autho-
re viuorum, & mortuorum dota-

tum inspicimus, vel ad sui ipsius
conseruationem, & cōsistentiam,
aut ad suę speciei sustentationem.
Itaq̄ in præcedenti libro de illis
omnibus tradidit nobis Aristotel.
suam sententiam, & nos illum se-
quentes, à tergo reliquimus specu-
lationes ad id attinentes modo
nostro, omisis, & succisis super-
uacaneis. Præter illas igitur iam af-
signatas potētias experimur in ani-
mantibus esse alias vires, potētias
ve exteriores: quibus mirū in mo-
dum rerum extrā existentium spe-
cies, atque figuras possunt suscipe-
re, absque hoc quod res ipsas reali-
ter suscipiant, quarum simulachra
apprehendunt. His nanque viribus
& potentijs animata, seu inanima-
ta, quę longiùs, aut propiùs sunt,
apprehendere est compertissimū
animalia, secundū maiorem, vel
minorem virtutem, à natura ipsa
inditam, atque concessam. Hęc
autem vires, & potentię sensiti-
uę sunt, tam externe, quàm inter-
næ. Externę sunt quinque, poten-
tię

tia organice: corporee, & corruptibiles, & pro isto statu necessariae. Et sunt: Auditus: odoratus: visus: tactus: & gustus. Potentia interne sunt. Sensus communis: phantasia: imaginatiua: aestimatiua: memoratiua. De his tractat Aristoteles in presenti libro. Nos vero vnam, aut alteram adiciemus speculationem, ne videamur sicco pede pertransire nonnulla scitu digna: vide licet de potentia appetitiua: De irascibili, & concupiscibili: De passionibus animae: De fascinatoribus, salutaribus & Zahorijs: quocum consummabitur. 2. hic liber, reseruantur pro tertio quae spectant ad animam immortalem, quae rationalis est.

SP E C U L A T I O . I .
Vtrum in anima sensitiua sint ponendi solum 5 sensus exteriores.

Argum. 1.

RA T E T quod non: quia sensus sunt accidentium cognoscitui: sed accidentium species sunt plures quam. 5. ergo oportet ponere plures sensus quam quinque,

1. Argum. 2.

Item. Solum sunt quatuor sensus exteriores: ergo non sunt quinque. Probat quia non est sensus gustus distinctus: quoniam sensus gustus, est sensus tactus: ergo non est distinctus: sequitur quod solum sint. 4. scilicet, visus: auditus: odoratus: & tactus.

3. Argum. 2.

Præterea. Potentia penes obiecta distinguuntur, sicut dictum est: ergo secundum diuersitatem obiectorum erit diuersitas in potentijs: sed est aliquod obiectum, quod commune est omnibus sensibus: ergo & dabitur

vna potentia sensibilis communis distincta ab istis. 5. quae habet proprium obiectum: & sic sequitur quod sint plures. Quod detur sensibile commune, patet de magnitudine, quae ponitur sensibile commune: quia pluribus sensibus percipi potest.

In contrarium est Aristoteles in isto. 2. qui dicit, solum esse. 5. sensus exteriores.

In contrariu

Pro solutione notandum, quod diuersitatem sensuum exteriorum quidam voluerunt cognoscere ex parte organorum, in quibus aliquod elementorum dominatur: aqua: vel aer: vel aliquid huiusmodi: ut si distinctio non ponamus inter auditum, & visum: quia in isto organo aqua, in illo aer dominatur.

Notan. 1. Variæ opi. Opinio, 1.

Alij vero voluerunt inuestigare differentiam penes media, per quae fit sensatio: per aerem, vel aquam, & si est medium coniunctum, vel separatum.

2. Opini.

Reliqui discrimen assignarunt ex diuersa natura sensibilium qualitatum, secundum quod vel simplicis corporis qualitas est, vel sequens complexionem.

3. Opinio.

Secundo notandum, quod obiectum potentiae duplex est: quoddam materiale: & est illud, quod percipitur a potentia: aliud est formale, quod est ratio cuius: ut si albedo quae videtur dicatur obiectum materiale: & formale color: quia ratio quare albedo videtur a potentia visiva, non est quia est albedo, sed quia color est: ut si paries videtur, non quia paries, sed quia coloratus, paries sit obiectum materiale, & color formale.

Notan. 2.

Est tandem considerandum, sensum esse potentiam passiuam, quae nata est immutari a sensibili: nam sensibile mouet sensum, & agit in potentiam sensitiuam, ratione cuius illa opinio quae Platonis erat, & Stoicorum & communis ante Aristotelem, quod visus esset per ministerium radiorum cuiusdam visus, quae in nobis est, quos radios nos ab oculis emitimus vsque dum contingant res visibiles, & sic sequebatur visio, admittenda non est: quia sensus visus non esset potentia passiva, sed actiua potius, cuius contrarium veritas est: quia tam visus: quam auditus quaeque libet alia sensatio fit per intus susceptionem, aliquid patiendi. Quod sequentibus conclusionibus fiet manifestum.

Notand

Prima conclusio. Distinctio sensuum exteriorum non est sumenda ex parte organorum, neque ex parte mediolorum per quae est sensatio, neque ex parte qualitatum actiuarum. Probat quia non est potentia sensitiua pro-

1. Conclusi.

Ratio. 1.

Z pter

pter organum, vel propter mediū, aut propter qualitātē, sed potius ecōtra, organū, & mediū, & qualitas dispositiua propter ipsam potentiā sensitiuam ordinata est: vt congruē possit suas habere operationes.

Ratio. 2.

¶ Præterea. Potentiarum distinctio ab obiectis sumenda est: sed neq; organū, neque mediū, neq; qualitas obiectū dicitur potētiz: ergo distinctio ex eis nō debet sumi.

1. Ratio.

¶ Itē: quia sensibilibus qualitatum naturas cognoscere non sensus, sed intellectus est operatio.

2. Cōclusio

¶ Secunda conclusio. Cū ad immutatio- nem sensuū requisita sit spiritualis immutatio, & interdum concurrat simul naturalis ex diuersa immutatione sensibilibus exteriorum distinctio sensuum sumetur. Probat. 1. pars, q̄ immutatio spiritualis sit requisita, aliās si naturalia sufficeret, omne corpus quando calefit, vel frigefit, sentiret: ergo immutatio spiritualis per quā sensibile coniungatur organo sensus requisita est.

Ratio. p. p.

Sed quod aliquando naturalis concurrat simul patet: vt in sono, & in alijs: vt statim dicemus.

Ratio. 2. p.

¶ Ultima pars probatur. Distinctio sensuū exteriorū sumenda est, non ab organo, neque à medio: ergo ab obiecto formali: sed hoc est ex diuersa immutatione sensibiliū exteriorum: ergo ab ipsis sumenda est.

ratio vlti-
mæ. p.

¶ Tertia conclusio. Sensus exteriores solum sunt. 5. Patet: quia vel est sola immutatio spiritualis secundum quod forma immutatis recipitur in immutato: & sic est visus. Simul cū spirituali cōcurrat naturalis, si ex parte obiecti tantum, & est transmutatio secundum locum, erit auditus. Vel secundum motū alterationis, est odoratus. Aut est immutatio naturalis ex parte organi: & est tactus, & gustus: nam & manus tangens calidum, calefit: & lingua gustans humidum humefit. Et cū non sit alius modus immutationis, non ponuntur amplius quā quinque sensus exteriores.

4. Cōclusio

¶ Quarta conclusio. Inter omnes sensus exteriores sicut perfectior est sensus visus, materialior, & imperfectior sensus tactus: & gustus est. Prima pars patet: quia in visione solum immutatio spiritualis est, & non est immutatio ex parte organi, neque ex parte obiecti: & magis spiritualis cognoscitur hæc potentia: sed sensus tactus exercet suam operationem per mediū cōiunctū, & similiter gustus cum immutatione orga-

ni: qua ratione isti sensus sunt materiales nimium. Et adhuc tactus magis quā gustus: & odoratus, & auditus magis spirituales apparent: quia non per mediū coniunctum, sed separatim operantur. * De sufficientia. 5. sensuum exteriorum vide doctorem sanctū in isto. 2. tex. 135. & p. p. q. 68. artic. 3.

*

¶ Ad. 1. argumē. dicendum, q̄ licet accidentium plures sint species, sufficient. 5. sensus exteriores ad percipiendum omnia: quia formalis distinctio eorū solum facit distinctionem potentiarum: & variæ species accidentium conueniunt in vna ratione formali: sicut variæ species colorum in vna coloris, qui omnes ad vnam potētiam, scilicet, ad visuam: & sic de alijs potentijs.

Ad argum.

¶ Ad. 2. dicēdum, quod dato sensus gustus non habeat operationem sine tactu, tamē obiectum formale non est idem in gustu, & in tactu: vt inferius dicitur. Non enim est idem qualitas tangibilis, & sapor.

Ad. 2.

¶ Ad. 3. dicēdum, quod & si detur aliquod sensibile, quod sit commune aliquibus sensibus, non ob id est necessariū ponere aliā potētiam distinctam, sed sufficient. 5. sensus positi, & illis sentietur.

Ad. 3.

D I G R E S S I O, Q V A ostenditur de quolibet sen- su in particulari quo modo contingat sensatio.

Rimò in communi de omnibus sensibus exterioribus agamus. Et quoniā sensus est sensibilis sensus, dico q̄ sensibile est duplex: De se, & de per accidēs. Per se sensibilia illa sunt, q̄ dicta sunt: vt color: sonus. &c. Per accidēs tamē sunt, quæ per se non sentiuntur, sed per aliud: vt sunt substantiæ. &c. Neq; tangitur, nisi per qualitātē aliquam tangibiliū. Substantiæ enim per proprias species, sensus immutare nō possunt: quod manifestū est in sanctissimo sacramēto, in quo nō percipimus post consecrationem absentiam substantiæ panis, & si maneat accidentia, quæ erant quando erat panis.

¶ Sensibile subdiuiditur: vt quiddā sit propriū, quod solum vno sensu sentietur: vt

Viguc. in
suis institutis.

theolo. c. 1. color solo visu: & sonus auditu: odor odoratu. Aliud comune: quod pluribus sensibus potest percipi: vt quantitas continua, quæ visu, auditu, & tactu percipi potest.

Detri. lib. 11. c. 2. Ab obiecto, & potentia paritur notitia, teste Patre Augustino. A visibili, & vidente, gignitur visio. Instrumentaliter videmus oculo, & formaliter visione. Sic oportet in alijs sensibus considerare, ad sensationem concurrere potentiam simul cum obiecto.

Aristot.

¶ Sensus est potentia actiua: quia cum obiecto sensationem facit. Dicitur etiã ab Arist. passiuã: quia vel in potentia est ad actum primum, qui est esse, ad quem reducitur à generante: vel quia in actu primo est, qui est esse, & in potentia ad actum secundum, qui est sentire, in quem reducitur per obiectum, si quidem tunc sensus sentire dicitur, cum sensationem recipit. Et tunc dicitur passiuã: quia immutatur ab obiecto. Quod si fiat à sensibili proportionato: passio iucunda est: delectabilis est: vt videre, audire, & odorari. Si tamen fiat ab excedenti sensibili, corruptiua est: quia corrumpitur sensus.

Aristo. 2. de anima, c. 6. 143. & 3. de anima, t. 67.

¶ Sensatio omnis fit quidem à potentia, & obiecto: tamen non nisi per speciem effusam ab obiecto perueniente ad potentiam sensitiuã, quæ species sensibilis dicitur de 3. specie qualitatis.

¶ Species est idòlu, seu imago eius quæ sentitur, quæ intètio dici solet: nõ quia in ipsam speciem sensus tendat vt in obiectum, sed quia per ipsam speciem formaliter potentia in obiectum tendit: quia ipsa est propria imago, vel si militudo. Sensibile em, propter sui materialitatem in sensu per essentiam recipi non potest. Non enim lapis qui videtur, potest in oculo recipi, sicut ipse est in re: ideo recipit in sua imagine, id est in specie lapidis quæ est imago, vel similitudo lapidis.

¶ Species sensibilis producta ab obiecto producit aliam, & aliam speciem per medium: vsque dum perueniat ad potentiam, vel si sufficiat, virtus ipsius obiecti multiplicat, in eodem instanti totam speciem in toto medio, vt dicemus post. Medium enim necessarium est ad sensationem.

Quæ cõcurrunt ad sensationem.

¶ Quatuor ista ergo concurrere videntur principalia in omni sensatione. Potentiæ: obiectum: sensibile: species ab obiecto producta vsque ad potentiam, & medium: per quod species peruenit, & sic mediũ requisitum est: quia sensibile supra sensum positum nõ facit sensationem: vt si quis manum po-

nat supra oculum, nõ videbit manum: quia necessarium est mediũ, quo veniat species sensibilis ad oculum: quod optime de visu intelligitur: nam in tactu bene facit sensationem realem: vt cultellus neruum sciendẽs, dolorem causat. Verum quando est sensatio intentionalis, quæ per speciem rei sensibilis causatur: requiritur medium, & sine eo minime fiet sensatio. Requiritur etiam debita distantia inter obiectum, & potentiam: quia ad magnam distantiam species nõ possent multiplicari.

¶ Quia loquuti sumus speciem per mediũ multiplicari, oportet scire, luminis multiplicationem (vt tradit Arist.) esse instantaneam: Sunt tamẽ qui dicant, specierum multiplicationem fieri per hoc quod obiectum in propinquitate mediũ speciem producit: & rursus illa aliam, & alia aliam, vsque ad potentiam: vel si obiectum sit nimis distans, in tantam distantiam producit, vsque dum deuentum sit ad speciem, quæ propter sui debilitatem aliam nõ valet producere: semper enim posterior debilior erit. Isti ergo successiuam ponunt specierum multiplicationem, sed tã imperceptibiliter, in quo non videntur fortẽ ab Arist. differre, sicut ipsi putant, licet in veritate Arist. videatur dicere in instanti, speciem multiplicari per totum medium, & non sicut illi imaginantur: & sic in libro perspectiuæ probatur quodlibet punctum luminosi obiectum sibi medium totum illustrare.

Aristoteles.

Multiplicatio specierum quando fit.

Aristoteles.

¶ De multiplicatione specierum in medio est graue dubium quod fieri posset, cum aliqua obiecta sunt contraria, quæ per idẽ mediũ sentiuntur. Tunc enim contraria erunt in eodem subiecto simul, quod repugnat. Dicendum, non repugnare species contrariarum esse in medio. Species enim cum habeant esse spirituale, neque cõtrariantur, nec commiscuntur, sed impermixtẽ per idẽ medium multiplicantur: & in eadem potentia recipiuntur: sicut album, & nigrum simul videntur, & in perspectiua radij visibilium impermixtẽ medium illustrat, quod experimẽto cognoscitur in candela. Si plures candelæ illuminet camerã: si vna post alterã successiuẽ auferatur, continuo minus erit de lumine, eo quod quilibet candela lumen suum secum deferat: & plures candelæ circa idẽ opacum diuersas faciunt vmbra: & cum vmbra sit lumen diminutum, quod procedit lumine primario, si vmbrae

Dubium.

Dilutio. Species contrariarum possunt esse simul.

sunt diuersa, lumen est aliud, & aliud.

¶ Ex istis ergo potest quis intelligere, quomodo species multiplicatæ à contrarijs obiectis, in eodem multiplicantur impermixtæ propter suam immaterialitatem, & in eodem organo recipiuntur. Et licet accidentia sint, non repugnat Aristote. dicente in 5. Meta. duo accidentia solum numero differentia non posse esse in eodem subiecto simul, siquidem intelligit de accidentibus realibus absolutis, educitis de potentia materiae per motum naturalem: vt sunt duæ frigiditates: duæ caliditates. Sed species sunt accidentia. non realia, sed intentionalia, & simul, esse possunt: sicut, & duæ paternitates in eodem patre: quia sunt relationes. Et plures species memoratorum solum numero diuersa, simul in memoria referuntur: quia de potentia materiae minime educunt per motum naturalem successiue. Sic etiã duo lumina diuersarum candelarum simul esse possunt quia non successiue sunt in medio per motum, sed in instanti, vt diximus.

DIGRESSIO DE POTENTIA VISIVA.

Este Patre Augustino li. 1. de trinit. c. 2. sensus visus maxime excellit, qui subtilior, & agilor, & plures rerum differentias demonstrat. Ab ipso ergo auspicamur.

¶ In visione considerata sunt per ordinem, potentia: obiectum, medium, & species.

¶ Organum est oculus, qui expelliculis tribus, siue tunicis, & tribus humoribus integratur. Prima tunica dicitur consolidatiua, siue coniunctiua, quæ totam substantiam oculi continet: quæ fortis est, & pinguis, ne humores congelari, aut fluere possint. Hæc habet foramen, ne ingressum specierum prohibeat, & in parte posteriori, qua ad neruum opticum perueniat. Itaque humor aqueus, siue crystallinus est intimus oculi, in quo humore recipiuntur species, & fit visio: quem humorem dixit Aristote. aqueum ex aquæ fluxu, si oculus fuerit confossus. Et ex providentia nature circa pupillam circumposuit albuginem pinguem, calidam, in modum adipis illis animalibus quæ sanguinem habent. Et palpebras posuit, vt humor ille pupillæ à frigore tueatur, ne aliquando congelaretur ab isto humore. Ad cerebrum tendunt nerui singuli à singulis oculis, qui dicuntur

optici neruij. Per hos neruos spiritus visus diffunditur: & species visibilia deferuntur ad sensus interiores. Isti duo nerui progrediuntur à sensu communi ex vno neruo, & circa oculum fit bifidus. Diuiditur in duos ramos: dexter ad oculum dextrum, & sinister ad sinistrum. Et locus ille in quo fit talis bifurcatio, est in quo plene visio perficitur: ob quod res duobus oculis conspecta, non duæ, sed vna videtur. Et vt oculus quidem omnem colorem videre possit, est priuatus natiuo colore: quia si proprium haberet, omnia iudicaret esse eiusdem coloris: & similiter de se est lumine priuatus, licet habeat claritatem, limpiditatem, & perspicuitatem.

¶ Obiectum potentie visivæ est visibile: quorum aliud est lux: aliud lumen: aliud color: & si quæ sunt alia, videntur in ratione istorum.

¶ Lux, est qualitas in corpore luminoso: & lumen est species lucis, siquidem per lumen lux videtur. Est enim lumen primaria deriuatio lucis. Nunquam enim (vt ait Ptolemeus) lumen est sine corpore causatiuo lucis. Hinc D. Augustinus ait: Lumen habet permanentiam per continuam solis permanentiam: eo quod lux sit qualitas in sole accidentalis: tamen vt ait Damascenus lib. 2. sen. Et sicut lux in lumine videtur tanquam in imagine, lumen in umbra: quia umbra imago est luminis: ob id dicitur lumen secundarium.

¶ Lumen si quidem species lucis in medio inuisibilis est, tamen in occursum corporis opaci red dicitur visibile per umbram quam facit: sicut si in carcere tenebroso per foramen lumen ingreditur, & ex alia parte parietis foramen correspondeat, per quod egrediatur, non videbitur ab existente in carcere: si tamen obstruatur foramen, videbitur per occursum corporis opaci.

¶ Lumen ergo qualitas existens à luce genita subiectatur in corpore diaphano non transparente Aristote. ait: Lumen est actus diaphani, in quantum diaphanum est: vt aqua: aer: vitrum. &c. quia corpora diaphana lumen recipiunt, & actu sunt illuminata per lumen. De conditione luminis, quomodo habet esse intentionalis Duran. in. 2. sentent. d. 13. q. 1. S. Tho. p. p. q. 67. an habeat esse reale, vt docet S. Tho. 2. de anima: vel intentionale in medio, vt dicit Egidius alibi congruentius. Nam reale esse habet, vt illuminat: & intentionale, vt immutat visum.

¶ Color obiectum visus, non proprie reperitur,

Aristote. 5. Meta.

Aristo. 2. de anima tex. com. 71.

Obiectum potentie visivæ

lux, & lumen

D. Augustinus

Damascenus

D. Augustinus

Oculus ex tribus pelliculis

Aristote.

Notan. 1.

Lumen

Color

ritur, nisi in corpore opaco: & color qui est obiectum, non est qui inuenitur intra corpus opacum, sed qui est in extremitatibus corporis, per colorem ibi existentem immutatur potetia visua. * Et in hoc sensu definitur ab Arist. quauis secundum essentiam sit intus in corpore: sed tamen non apparet nisi solum secundum superficiem.

¶ Est tamen notandum, colorem requirere illustrationem luminis, ad hoc quod speciem suam diffundat ad oculum: ut videmus in nocte multa quae colorem habent, non immutari visum: quia non sunt illuminata, & in die immutant. Lux tamen, quia ipsa per se illuminata est, non indiget alio lumine, sed visibilis est: & illuminatio requiritur ex parte coloris, quod sufficit, & non est opus ex parte oculi: nam oculo existente in tenebris, potest videre obiectum, si illuminatum sit. Ob hoc Arist. ait: Lumen facit quodammodo potentia colores, actu colores: quia facit eos actu visibiles: & color indiget luminis alieni illustratione: quod debet intelligi in illis, quae non habent in se lumen, per quod videantur: ex qua consideratione aliqui dicunt, colorem esse obiectum materiale, & lumen formale, quia est quo mediante potentia terminatur ad rem. * Ex hoc apparet Auicennam in 6. naturalium. p. 3. c. 1. dicentem, colores sine lumine actu non esse, sed solum potentia, deceptum esse: nam reale esse colores habent, sine lumine: quia per lumen non causatur color: sed erant potentia visibiles ante lumen: & actu fiunt visibiles per lumen, ut visum possint immutare.

¶ Aliqua sunt corpora colorata: ut sunt ligna putrida, & oculi catorum, & aliqui vermes, & ossa piscium, quae nocte videntur, etiam si non sit lumen extrinsecum, & hoc est quia habent in se lumen intrinsecum, & ob id habent duas causas quare videri possunt. scilicet lumen, & colorem: & quando in die sunt lumine extrinseco illuminata: quia tunc ratione coloris solum videntur, alia apparet, quae in nocte apparebant, ex quo contingit in nocte deceptio: ut ligna putrida existimet quis esse hominem armatum, vel carbonem ignitum, &c. Et sic ista videtur in nocte ratione luminis solum, & non coloris: & in die, vel quando illuminantur, lumine extrinseco, videntur solum ratione coloris.

¶ Oportet ergo intelligere colorem emittere suam speciem visibilem per corpus perspicuum diaphanum actu illuminatum: & diaphanum

actu immutatur ab specie coloris, & ipsum perspicuum immutatum ab specie coloris immutat visum: & color per medium perspicuum immutare dicitur visum. Quapropter sapienter auctor naturae voluit, ut medium perspicuum, per quod debet fieri visio nullum haberet de se colorem: quoniam si proprium haberet non posset fieri visio, colorum: sed omnes colores apparet sicut color proprius medij: non enim posset immutari ab alio colore: sicut cum quis aliquid videt per vitrum rubeum, apparet rubeum, licet non sit: & sicut caret proprio colore, & lumine proprio, ne lumine, percipiendo praebet impedimentum: sic aer non habet proprium colorem, nec proprium lumen, nec aqua, nec caelum. * Ad productionem coloris tria requiruntur: lux vel lumen, non quidem coeleste, quia & si insuat illud in istis inferioribus, non tamen in corporatur: sed est lumen, quod igni tribuitur. Secundum requisitum est perspicuum: ut materia in qua recipitur color: Arist. 2. de anima tex. 65. 3. requiritur condensans vel terminans, perspicuum, quia alias non reuerberaret, & non esset actu coloratum ad immutandum: & quidem color qualitas simplex est: non composita ex materia, & forma: quia hoc substantiae conuenit, sed ut docet Albertus de sensu & sensato, tracta. 2. c. 2. est compositum ex materia & forma, ut fluens ab eis: quia alterum ut recipiens, concurrat ad modum materiae: non tamen est compositio ex materia & forma: ut quando accidens definitur in concreto dicit formam in recto, & subiectum in obliquo: sic color lucem significat: non secundum se, sed ut receptam indiaphano, est materia

Species coloris,

¶ Colorum species sunt. 7. Albus: flauus: croceus: rubeus: purpureus: viridis: niger, ad quos omnes alij reduci habent: ad hunc, vel illum, secundum quod magis percipiunt de hoc, vel illo. * diuersitas colorum causatur ex diuersa proportione lucis ad opacum.

¶ Medium ergo per quod visio debet fieri est necessarium, & non sicut Democritus opinatus est dicens, medium impedimentum esse ad visionem: sic (ut dicit ipse) quod si vacuum esset inter caelum & terram, occultis existens in caelo, videret formicam in terra. Decipi tur iste philosophus: nam non videbat, quando ista dicebat: imo dicimus vacuum esse impedimentum, ut ipso existente: non fieret visio: quia non potest causari, nisi per

De medio per quod visio debet fieri. Vigue. c. 1. §. 3. vers. 3.

Aristo. 3. de ani. com. 8.

Vigue. in suis institu. Theo. c. 1. §. 3. vers. 3.

lignu

hoc quòd color diffundit suam speciem vique ad oculum : & non posset diffundere sine medio : quia prius color immutat medium diaphanum , & perspicuum , & post medium tãgit potentiam visiuã . Verũ est tamen, q̄ si corpus sit opacum inter visibile, & potentiam , impediatur visio : tamen nos dicimus mediũ necessariũ perspicuũ, quod potest immutari , & illuminari : & hoc medium quantò magis diaphanum, & perspicuum, melius immutatur , & melius res per eum videntur : sicut in aère melius, q̄ in aqua : & aere existente nebuloso , nõ sicut existente puro, & sereno.

¶ Color ergo propter materialitatem suã visui non se potest ingerere : ob id ad excitandũ visum producit speciem suã in medio diaphano, & perspicuo, quã mittit per lumen. Per medium ergo illuminatũ lumine extrinseco, color immutat, vt est in illis quæ non habent lumen intrinsecum, quæ non videntur in tenebris : nam quæ habent intrinsecum, & in nocte videntur , vt diximus, non tamẽ sine lumine : licet in die propter impedimentum maioris luminis solũ rõe coloris videantur, & nõ ppriũ luminis.

¶ Oportet igitur medium esse vniforme, & visibile proportionabiliter elongatum, ad hoc q̄ videatur secundũ certam quantitatem. Nam si visibile multũ distet, etiã si medium sit illuminatum, non videbitur secundũ propriam qualitatem : sicut stellam in firmamento, visus iudicat esse parvæ quantitatis, cum in veritate sit maior terra, vt supra diximus. Et sic quantò res minus distat ab oculo, tantò maior videtur. Cuius ratio est : quia pyramis est breuior, & fortior, & angulum coni habet maiore, & representat rem maiorem. * Triplex signari potest medium, vnũ, quòd se tenet ex parte obiecti : & est species rei visibilis, & medium in quo recipitur species, quam defert vsque ad potentia visiuam, & mediũ quòd disponit ipsum diaphanũ, ad deferendum specie : & dicitur lumẽ. Ita quoque species, diaphanũ, & lumen : sunt media requisita.

¶ Aduertẽdum est, quòd radius visualis est species rei visibilis, quæ est corporalis pyramidis, cuius pyramidis basis est in re visa, & conus in oculo vidente, totum luminosum, pyramidem sui luminis in quolibet pũcto medij terminat : & sic in quacunque parte medij oculus existat, potest videre visibile, sed tamen diuersẽ : quia quantò obie-

ctum est propinquius oculo, pyramis breuior, & conus est maior : & sic fortius agit, & rem maiorem representat.

¶ Modus videndi secundũ aliquos non cõtendẽ authoritatis est, per extramissionem, per egressum spiritus visibilis ab oculo in puncto perueniens ad rem visibilem, quòd Arist. videtur sentire, quando dicit : Oculos profundos clariũs videre : quia radij exeuntes minus disperguntur : sic sentit Plato, vt latẽ disputat Ægidius quolibet. 6. q. 15. Alij dicunt fieri visionẽ, quia spiritus egrediens ab oculo cum speciebus rei visibilis simul coniunguntur in medio. Sed communem sententiam sequentes, dicimus, fieri visionem per receptionem species rei visibilis in oculo per modũ pyramidis, cuius basis in re visa, & conus in oculo si spiritus autem visiuus lucidus, & clarus à cerebro per nervos opticos ad oculos descendens, & ab speciebus immutatus sensatione confusa regreditur, ad cuius regressum excitata anima, cernens speciem, conuertit se ad obiectum vnde splendor venit, & ipsum discreta sensatione percipit. Hoc autem fit via assimilationis : sicut cera flexibilis configuratur ab artifice, nunc figura leonis, nunc equi, nunc hominis : quòd fit, quia artifex habet in anima, has figuras. Si ergo cera esset animata, posset mens intus existens configurare ceram secundũ similitudinem sibi presentatam : sic spiritus visiuus animatus anima sensitiva, per animã configuratur speciei visibili, quã offendit in oculo : & sic discreta visio requirit attentionem interiorem : ex quo contingit recepisse speciem in oculo transeuntium, quòd minime post cognoscimus ex defectu attentionis.

¶ Sicut ergo fit visio per huiusmodi assimilationem : quia spiritus cõfiguratur speciebus colorum, sic in auditu, & odoratu, & alijs sensibus dicendum.

¶ Isti spiritus depurati à sensibilibus. Non habent colorem : nam si haberent, solum perciperet colorem in actu, & non omnẽ : vt ergo omnem percipiant, sine colore sunt.

¶ Hic notandum, Arist. dixisse, sensum non posse decipi circa proprium obiectũ : vt visus circa colorem, & auditus circa sonum. Decipi tamen potest circa sensibile commune : lic vt possit decipi quantum ad visibile, quid sit, vel vbi sit, sicut contingit de quo infra.

Hæc. 1. opt. & docto. cartha. in suo de oculis. 2. Opinio. 3. Opinio. De hoc vide Abul. pado 4. c. 8. & superaru. to. 2. fo. 12. co. 31

Abul. pado 4. c. 8. & superaru. to. 2. fo. 12. co. 31

Abul. pado 4. c. 8. & superaru. to. 2. fo. 12. co. 31

Abulens. Match. 25. q. 543.

Hæc Themisti.

Aristote. 2. ¶ Hæc sententia Arist. debet intelligi pos-
phy. tex. 6. tis tribus cōditionibus, quas Themisti⁹ ad-
ducit. Prima est, q̄ organū sensus sit benedi-
spositū. Cæcus n. male iudicat de colorib⁹.
Si n. male disposita sit potētia, decipietur:
sicut infirmus dulce iudicat amarum.

¶ Secūdu quod requiritur est, q̄ mediū sit
purū: quā rōne solem rubeū iudicamus ma-
ne: quia vapores eleuati à terra, aërem im-
purū reddunt: non tamen in meridie.

¶ Vltimum requisitum est, q̄ sit debita di-
stantia inter visibile, & visum: quia à longē
non benè de colore poterit quis iudicare.
Istis concurrentibus, nunquā sensus cir-
ca proprium obiectum decipietur in ma-
gno gradu. Neque quātum ad speciē: quia
album iudicat album, & non nigrum: tamē
quātū ad hoc q̄ est coloratū, potest de-
cipi: vt mel potest fel iudicare, & è contra,
licet in colore flauo nō decipiatur. De hoc
inferius latius.

In hoc. 2.
specu. 8.

¶ * Sed contradiçta se se offert argumen-
tum non enim est necesse quod medium,
& organum, careant specie sui obie-
cti: quia oculus cati est lucidus: & tamen vi-
det lucida, putà ignem: sicut manus est frigi-
da, & tamen sentit corpus frigidum, vt in
hyeme. Ad hoc dicendum, quod hæc pro-
positio, omne recipiens debet esse denu-
datum ab specie sui obiecti receptibilis,
est intelligenda vel quod omnino sit denu-
datum, vel quod sit denudatum à tãto gra-
du, pro quãto debet recipere & sentire suū
obiectū. Et in hoc secundo sensu est verū:
quia oculus cati non posset videre corpus
lucidum, si non esset magis vel minus luci-
dum, quàm sit oculus cati: neque manus
frigida posset sentire aliquod corpus frigi-
dum, nisi in eo esset maior vel minor frigi-
tas: quàm sit in manu.

DE SENSU AUDITVS.

Vide Vigue-
rium. l. c. 9.
4.

Onsequenter de sensu au-
ditus dicendum: cuius or-
ganum in auribus dicunt
esse aëreum humorem cō-
naturalem circumdatū mē-
branula, & intra aurem di-
ligenter abditum, & oclusum, & cum spe-
cies soni perueniunt ad talem humorem,
delatæ per aërem extrinsecum fit sonus: si-
cut visus fit in pupilla humore illo crys-
tallino: sic etiam auditio in illo aëreo humo-
re. Modus autem est, vt ait Boëtius. 1. musi-

Boëtius.

cæ sumpta similitudine: nam cum in palu-
dibus, vel quietis aquis, iactum emergitur
faxū, prius in paruissimū orbē vndam collit:
deinde maioribus orbibus vndarū glo-
bos spargit, atque eo vsque dum fatigatus
motus ab eliciendis fluctibus conquiescat,
semper posterior, & maior vnda pulsu de-
biliori diffunditur: sic in sono fit: nā aer pul-
sus facit sonū, & pellit aliū proximū, & sic
ille alium, vsq; dum peruenitur ad aurē, in
qua fit sensatio: q̄ si nimium distat, eo debi-
lior est aëris impulsus. Et quanto propin-
quius est, causat sensationem maiorem.

¶ Et vnus idem sonus à diuersis auditur:
quia per diuersas species ad diuersas aures
deuenit: sicut idem color à diuersis oculis si-
mul videtur, non tamē per eandem speciē
vnus & alter immutatur: quia fieri non po-
test, vt species quæ oculū vnus immutat,
eadem numero immutet oculum alterius.
Formato n. sono, alię species multiplican-
t ad dexteram, alię ad sinistram, alię retrò,
alię antè: sicut ignis videtur ex quacūque
parte, vndique, circūcirca: quia in quoli-
bet puncto mediij terminatur radius pyra-
midis. Cum ergo species soni multiplican-
tur vsque ad aurem, spiritus auditiuus, qui
à cerebro per neruum bifurcatum ad vtrā
que aurem secundum duos ramos exit, im-
mutatur species soni, & his configura-
tus regreditur: ad cuius regressum excitata
anima ipsum spiritū immutatū cernēs, ad
obiectum vnde species multiplicantur, se
conuertit, & ipsum discretè percipit.

¶ Quod sit necessaria egressio spiritus ad
organum, patet: quia in dormiēte species
soni perueniūt ad organum, & non audit:
quoniam spiritus non egreditur, eò quod
nerui vaporibus opilati, (ex quo sequitur
dormitio) impediunt exitum spiritus audi-
tium. Sed tamen fortior sonus meatu ape-
rit: & dormiēs excitatur, & audit: quia for-
tis sonus causat calorem per motum, & ca-
lor ille resoluit humores: quibus resolutis,
species egreditur ad organum. Et quia con-
tingit ex sono resolui aliquid ex vaporib⁹,
dormiens audit: at verò quia nō continua-
tur sonus, & non potest totum resolui, non
excitatur: imo qui sonum audierat, & ad
vocem responsum dederat: non meminit
se respondisse postea: quod euenit, quia spi-
ritus non potuit perfectè immutare spe-
ciem: & reuertitur impediēte adhuc opi-
latione neruorum ex humore non cōsum-

Simile.

pto. Et si voces multiplicantur, potest con-
sumi vapor, & tollitur opilatio, & fit audi-
tio, & excitatur animal.

¶ Iste aer natiuus, in quo fit auditio, ne læ-
datur, est à natura: imò ab ipso authore na-
turæ mirabili quadã curuatiõ e protectus:
vt in aure apparet, in anfractibus varijs: vt
aer non recta via ingrediatur, ne vehemen-
ter commouens aërem natiuum ipsum læ-
deret, & destrueret: sed cum per tot curui-
tates, & anfractus tráfit, anteq̃ ad organũ
perueniat, iã mäsuetè, & sine violentia tan-
git, & immutat: vt videmus in aquis, vim
suã fluctus ingentes perdere, quando nõ re-
cta via decurrunt, sed curuè per anfractus.

¶ Aer est connaturalis, in quo auditio, vt
susceptiuus fit soni cuiuslibet, nullũ habet
sonũ. Licet enim manũ ad mouentes auri,
vel digitum mittetes in aure, sonum perci-
pimus intus in aure, non putandum est
euenire aliunde, quàm ab aere exteriori in-
cluso in illis anfractibus, qui non valet exi-
re, propter manuum appositionem: & tan-
git pellem, quæ dicitur meringa, vel timpa-
num, qua circumdatur aer connaturalis, in
quo fit auditio, & causatur sonus, & perci-
pitur sonus: quod est signum optimi audi-
tus. Surdi enim non perciperent, propter
organum malè dispositum: quia solum mo-
uentur à magno sono.

¶ Et ille aer inclusus quanuis Commen-
tator com. 84. dicat esse immobilem, secũ-
dum fluxum & refluxum, & mobilem cir-
culariter: immobilis tamen est, vt S. Tho.
interpretatur Arist. si in sua optima dispo-
sitione fit auditus. Sic text. 83. quod si ali-
quando Arist. dicit aerem inclusum in au-
re moueri: oportet intelligatur, quãdo est
in mala dispositione auditus ipse: & quidẽ
experientia constat, q̃ quanto quietius, tã-
to melius audimus: & quanto de motu, mi-
nus percipimus auditu.

¶ Sonus ergo est qualitas causata in medio,
ex collisione duorũ corporum adinuicem.

¶ Ad sonũ tria vniuersaliter requisita: Per-
cutiẽs, percussum, & mediũ: licet aliquãdo
idẽ sit percussum, & mediũ: vt quando quis
virga percutit aerem, & facit sonum.

¶ Sonus non est subiectiuè in percutiente,
neque in percusso: sed in medio circumstã-
te corpora, ex quibus causatur sonus: vt est
aer, vel aqua: quia sonum in se recipit. Vn-
de quando campanam sonare dicitur, de-
bet intelligi effectiuè: quia causat ipsa sonũ

percussione mallei: sicut dicimus solem ca-
lidum, qui tamen subiectiuè calorem non
habet: sed effectiuè: & vocantur corpora
sonora: quia sunt causatiua soni. Et in hoc
differt obiectũ auditus, quod est sonus, ab
obiectis aliorum sensuum: quia color obie-
ctum visus est realiter subiectiuè in re quæ
videtur, & odor in re quæ odorat, & sapor
in re quæ sapit: & in medio est intèntionaliter
secũdũ speciem, & nõ realiter subiectiuè in
medio: sed sonus est realiter subiectiuè in
medio, & non in illo quod sonat.

¶ Et quod in aere & aqua possit esse, &
non in solo aere tenet Auicenna. 6. natura-
lium par. 2. cap. de auditu: & aliqui ex Tho-
mistis sic intelligunt Arist. in tex. 79. licet
Albertus in tex. 77. & Iandunus in. 2. de
anima. q. 2. teneant quod in solo aere: &
de mente Arist. contendat probare: sic in.
1. quia Arist. varius fuit: nam tex. 76. dicit
quod mediũ est aer: & text. 79. dicit quod
auditus fit in aere, & aqua. Et oportet intel-
ligere quod quando aerem solum ponit,
id fit respectu animalium terrestrium ex-
perientia docete: sed tamen aer & aqua est
medium adã quatu, quia etiã propiscibus.

¶ Est tamen hic considerandum, sonum
non sic secundum probabiliorem senten-
tiam realiter inueniri in qualibet parte me-
diij, per quod fit sonus, perueniens ad au-
rem, sed inueniri quidem realiter in parte
propinqua circum circa, vbi corpus est, ex
quo procedit sonus: & in partibus remotis
solum est intentionaliter, & non realiter,
ex eo quod sonus suas diffundat species vs-
que ad organum auditus: sicut dicebamus
de colore immutante medium per produ-
ctionẽ specierum. Et hoc videtur rationabi-
lius: nam exiguus valde tactus cymbalifa-
cit sonum ad aliqualem distantia, qui tam
exiguus, & paruus est, vt non sit verisimile
mouere aerem vsque ad potentiam audi-
tus: sed quia fit sonus, necessarium est con-
cedere, si aer non fuit motus vsque ad po-
tentiam, quando quidẽ sonus percipitur,
quod species soni deuenit ad auditum: &
hoc est verisimilius, vt scilicet sonus verè
causatus, realiter, & subiectiuè sit in parti-
bus aeris motis per sonum, in propinquo:
tamen ab alio sono existente subiectiuè, &
realiter in illa parte mediij mota, diffundun-
tur species soni, quæ perueniunt vsque ad
ad auditũ, & tunc sonus est intentionaliter
solum, id est secũdum speciem in illis parti-
bus

Quo sonus
in parte pro-
pinqua est.

Ad sonum
tria requisi-
ta.

Sonus sub-
iectiuè est
in medio
circumstãte.

bus remotis à corpore, à quo primò procedit sonus. Apparet hoc verum ex lapillo etiam paruo, quo percussio pauimento templi causatur sonus in toto tēplo, & nō est verisimile realiter esse sonum in toto aere templi: quia non videtur omnem aerem moueri posse per talem percussione, sed oportet dicere sonum esse intentionaliter in partes distantes templi, & circa lapillum fuisse realiter.

* Et oportet continuari vsq; ad organum: & ob id in timpano lapillus inclusus faciens sonum, non excludit hanc cōtinationem aeris per foramina occulta, vel per poros timpani: Sicut & musca inclusa intus, facit sonum: & non potest esse, si aer sit discontinuus.

¶ Quòd minimus contactus alicuius rei valeat ad magnam distantiam causare sonum vt est cymbalum, &c. euenit ex natura ipsorum: quoniam quædam sunt sonus causa tiua, plusquã alia: sicut color albus paruus plus mouet visum, quã niger in magna quantitate: sic etiam quædam habent sonum acutum, vt possint ad magnam distantiam. Et sic contingit quòd aliquod corpus quod minorem causat sonum, longius auditur, quã aliud, quod maiorem: quia prius sonus acutus clarus est diffusius de se: alius autem minimè.

¶ Quia ergo diximus sonum recipi realiter in medio, intelligere oportet tam aerem esse medium, quã aquã, quia auditio fit in aqua, licet sub obscure: audit enim homo per aquam: & audiet quousq; aqua perueniat ad pelliculam, qua organum tegitur: quia tunc propter aquam, in dispositum organum impedimentum erit auditioni. Pisces etiam audiunt in aqua: nam volentes capere, iuxta aquas silentium faciunt.

¶ Sonus, qui appellatur Echo, fit per reflexionem soni repercussus reuertentis ad modum pilæ ad locum à quo fuerat proiecta: quare repercussio maximè fit circa montes, syluas, & aquas, & in corporibus concauis: vt in templis. Non tamen ita reflectitur quãdo species eius murum, & obstacula penetrat: quia per murum, & parietem fit auditio, & aliquando in penetratione figura confunditur, substantia remanente: & sæpe audimus sonum, sed an vox sit, non percipimus. * Sed an vox & Echo differat specie vt aliqui volunt, vel solum numero vt probabilius videtur: parum refert dummo

do intelligamus esse vocem animalis, secundariam tamè, & refractã, & nō formaliter vt pcedēs.

¶ Secundum Arist. semper fit soni reflexio & repercussio, licet nō semper percipiatur propter debilitatem: sicut umbra candelæ est luminis reflexio, sed tam debilis, vt non percipiatur lumen: at quia lumē solis tam potens est, eius etiam reflexionem percipimus: alioqui si nō perciperemus, omnia essent obscura: vbi radius solis non penetraret directè: sic de sono, qui aliquando tantū est debilis, vt non percipiatur reflexio.

* Quod si placet, exēplum philosophi audiamus: quãdo lapillus proicitur in puteū, videmus circa locum vbi cecidit, paruū circulum in aqua: & post illū aliam maiorem fieri, & minorē iterum maiorem, donec veniat ad putei circumferentiam: vnde statim reflectitur: & quasi retrocedendo, tēdit ad medium putei, vbi circuli ceperunt. Sic contingit in aere, licet non videatur tanquam sonus, iterū per Echo, reuertitur ad nos, &c.

DE VOCE.

Via de sono, qui est obiectum proprium auditus, loquuti sumus, operæ pretium erit de voce aliquid adducere: quæ ab Aristot. sic definitur. Vox est sonus quidam animantis. Non. n. potest reperiri vox nisi in animali, & nō in omni animali, sed in animali quod respirat. Vox siquidem est ictus aeris respiratione attracti, causatus ab anima: sic non potest conuenire nisi habentibus animam, & respirantibus. Aer. n. respiratus dicitur, qui est per respirationem attractus, qui postquã impetu fuerit concussus ad vocalem arteriam, siue gurgulionem, hac concussione sonum facit. Aer respiratus per se nō facit vocem: alioqui semper animal æderet vocem: quia semper respirat. Neq; per emissionem aeris attracti: quia homo quando non loquitur emittit, aerem attractum, vt denuò attrahat, sed solum fit quando aer intus contentus cum impetu cōcutitur ad latera gutturis ad vocalem arteriam: ex hoc pisces non dant voces: quia nō respirant in aqua, neq; habent vocalem arteriam.

¶ Ille sonus ad hoc quòd sit vox, oportet sit cum imaginatione. i. intentione aliquid significandi: quia ad id vox ordinatur: vt in

Z 5 homi-

Aristot.

Aristote. 2. de anima. r. 88.

Quid vox. Quòd causa tur uox.

Arist. 2. de anima. r. 87.

hominibus ad explicandū suos conceptus, vel appetitum sensualem in brutis, scilicet: concupiscentiam cibi, & potus: vt videmus diuersas adere voces animalia bruta, alia, & alia volentia significare: vt canis alio modo latrat quando iram ostendit, quā quādo petit cibū, vel applaudit viso domino, vel insequitur prædam: & boues alios, & alios dant mugitus, ad aliud & aliud significandum.

¶ Respiratio, seu aeris continua attractio, non solum data est ad vocem formandam, sed ad continuum leuamen, & refrigerationem caloris præcordiorum. A corde. n. magnus calor ad præcordia egreditur, qui nisi aere refrigeraretur, consumeretur facile animal calore: & sic circa præcordia est pulmo velut follis, qui sese aperiens, & dilatans aerem continuo attrahit, & se comprimens eijcit. Hac non indigent respiratione, animalia, quæ non habent sanguinem: vt pisces. Non enim in eis tatus calor est. Et licet aer calidus sit, tamen quia humiditas maior, refrigerium præstat.

¶ Aliud officium respirationis est ad vocem formandam: lingua duo habet officia. Primum, degustare saporis: quia necessarium est, vt animal ex gustu afficiatur ad cibum: vt appetes, & non respuens nutriatur. Aliud est, ad vocem formandam.

¶ Vocalis arteria, in qua fit aeris repercussio, distinguitur à via cibi. Alius est meatus in gurgite, licet nobis ignotus, per quem transit cibus ad stomachum, & alius per quem respiramus: quia meatus, quia non diffat ab alio, clausus est, quando animal capit cibum: ne alio meatu relicta via per arteriam descendat, & impediatur attractionem aeris, & suffocetur animal: sicut aliquando euenit illis qui inter comedendum solent cachinnis operam dare. Quod si contingat aliquando cibum illa via ire, tussim concitat natura, & versus partem superiorem aerem pellit, vt eijciatur quod impediabat attractionem aeris, & nisi pellat perit animal, quod solet euenire in principio cibi, quando homo nimis voraciter incipit comedere, & ex subita illa comestione nondum clausa via respirationis deuiat cibus à sua via recta.

¶ Vocum: alia articulata: alia inarticulata dicitur. Illa dicitur articulata, quæ potest certis articulis distingui, & depingi scriptura: vt homo loquens distincte dicitur

vocem articulata[m] formare: quia illa possunt scribi. Et mutuo ista se habent: Vox: Scripturæ. Et scriptura, vocis vicè supplet.

¶ Inarticulata vox est, quæ nullis articulis distinguitur: nec potest certis characteribus scribi: sicut voces brutorum: mugitus bouum: balatus ouis, & auium garritus. Puerorum etiam voces clamantium in articulatæ sunt, & mutorum: qui quauis vocem dent, articulata minime est: & non loquitur, licet vocem formet mutus. Solum enim illi loqui dicuntur, qui vocem formant articulata[m], Bruta etiam animantia vocem formant, tamen loquuntur minime: quia non possunt voces illarum characteribus depingi: vnde neque verba formant. Articulata. n. vox procedere videtur ex mentis conceptione, quæ mens, quia in brutis non est: non potest in eis inueniri vox proprie, quæ articulata dicitur. Non tamen intelligendum est solam illam vocem articulata[m] dici, quæ est significatiua in aliquo idiomate: potest enim quis proferre vocem. buph. baph. quæ quidè voces sunt, & articulata, quia licet in nullo idiomate reperiantur significatiue, possunt imponi ad significandum, cum omnes alie voces ad placitum significant: vt videmus quotidie assumi voces ad res de nouo inuentas significandas. Sufficit ergo ad vocem esse articulata[m], vt depingi possit certis characteribus.

¶ Cum sit verum, omnes voces articulatas ad placitum ex impositione significare, vt constat, voces tamen in articulatæ pleræquæ sunt quæ naturaliter significant. Illarum, scilicet, quæ animalia habent, ex instinctu naturæ ad appetitum demonstrandum, vel alios affectus: imò & in hominibus potest reperiri: vt in pueris, ululatus, & gemitus infirmorum.

¶ Ad articulata[m] vocem formandam vltra arteriam & pulmonem requiruntur alia. scilicet. lingua, palatum, dentes quatuor, & labia per quæ fiat expressio. In quibus deficiunt hæc instrumenta, vel sunt impedita, vocem articulata[m] habent: vt in vetulis est videre, quæ carent dentibus, saltem perfecta vox non est. Vix. n. possunt formare voces articulatas, & distinctas. Sic qui linguam non habent integram, eam habent ligatam: vt est in mutis, in quibus non est vox articulata, licet sonum, & vocem forment.

¶ Isti duo sensus, visus, & auditus præcipue in animalibus sunt reperti, & in homine

Aristot. de sensu, & sensu. ca. 1.

perfecte

perfectiori modo sunt disciplinae, & prudentiae gratia: ut Aristoteles ait ostendunt enim, nobis plures rerum differentias, ex quibus confurgit contemplatio. Est tamen differentia: quia visus ad plura se extendit, & proptior est ad illa quae corpori necessaria sunt, quia ubique sese offerunt visibilia: non sic auditibilia. Omnia enim corpora colorem habent. Sed auditus per accidens melior, & quantum ad animam utilior, quia ad disciplinam hic sensus commodus. Ex quo caecus à natiuitate per istum potest doceri, & videns sine eo minime licet per experientiam possit multa scire.

¶ Visus est celerior ad suum actum, quam auditus, eo quod visio fit sine motu obiecti, sed solum per hoc quod speciem producit in medio, quae fit in instanti sine motu: sed auditus est per hoc quod sonus peruenit ad auditum, vel ipse realiter, vel intentionaliter per speciem: & hoc non fit sine motu, & successione temporis: ob id tardior sensus. Et sic visus anticipat auditum. Ex hoc videmus lumen fulguris, vel fulminis, & post tonitruum audimus, cum tamen simul fuerint, vel antequam tonitruum, saltim prius natura. Sic in siluis prius videmus cadentem ligna eleuare ad ictum securim, quam sonus primi ictus perueniat ad auditum.

¶ Istos sensus voluit Deus etiam in brutis ponere, ut melius homini subseruirent: ut videamus ea per auditum domestica fieri, & tanquam regi, & gubernari disciplina suo modo, per auditum, & vocem timere, & ad vocem gaudentis libenter moueri.

DE SENSU ODO.

ratus.

Sensus odoratus habet organum suum in naribus in carunculis duabus admodum mamillarum: ad quas veniunt nervi à cerebro, per quos spiritus odorabilis egreditur. Istae duae carunculae habent cooperulum à natura, quod per aeris respirationem, & attractionem aperitur, & clauditur.

* Galenus tamen multis rationibus probare contendit, olfactum non fieri in aliqua parte nasi: sed in ventriculis anterioribus cerebri. Et Plato in dialogo de natura quamvis cum Aristotele: conueniat in naribus esse organum, tamen odores attingere tantum illam regionem internam quae à capite

vsque ad umbilicum extenditur: & praecipue hoc sentiunt grauidae, quamuis quod Plato dicit probabile sit: sententia Galeni reiicienda videtur quae improbat egregius doctor peritissimus medicus & acutus Philosophus in suis controuersijs Valle libro secundo cap. 24.

¶ Organum istud secundum participationem est igneum aliquid: sicut in auditu diximus esse humidum aereum, & in visu humidum aqueum. A corporibus ergo odoriferis fluunt per calorem innatum, vel solis evaporationem quaedam velut exhalationes ad modum fumi, quae per medium diffusae perueniunt ad organum odoratus, & aere attracto aperitur operculum: & spiritus exiens informatur: & sic egrediens discrete de odorifero iudicat. Et sicut ad auditionem diximus motum esse requisitum, & quod successiue sonus peruenit ad potentiam auditivam, non secus in odoratu dicendum, motum esse necessarium. Et sicut ibi probabilius existimauimus esse, quod sonus ipse realis non sit necessarium perueniat vsque ad organum, sed intentionalis species sufficit: quia sonus realis in parte propinqua corporis ex quo sonus, producit speciem, quae peruenit ad potentiam: hoc est probabilius in odoratu, propter hoc quod sunt animalia quaedam, quae ad magnam distantiam odorem percipiunt, & non est verisimile realem odorem vsque ad ipsa peruenire, nisi per species, licet oppositum sit probabile. Ad quod facit quod quidam habitatores Indiae odore cuiusdam pomi viuunt, & distantes moriuntur, quando non percipiunt odorem. Et si aliqui putent id fieri non posse, ut odor nutriat: cum Aristoteles compositum fore quod nutrit affirmat Volateranus lib. 28. Quod si non esset odor realis, non posset nutrire. * Et quidem Auicenna 6. naturalium par. 2. c. de odoratu tenuit: quod odor sic medium immutat realiter, quod nullomodo intentionaliter. Sed Comment. in isto. 2. comment. 97. reprobatur, & videtur tenendum, quod vapores illi emanantes à corpore odorifero recepti in aere realiter, in proxima parte medij non sunt continui, ne contigui, sed diuisi in partes: ut aer mediet inter partem & partem: & sic tollitur inconueniens de corporum penetrationes: & non est necessario in illa proxima parte odorabili totaliter aer cedat, aliter non posset fieri ibi respiratio. Sicut etiam vaporibus eleuatis dicimus: quod neque se habet, penetratiue,

penetratiue: cum aere, neq; sunt continui, neq; contigui.

¶ Quòd odor causetur per euaporationē, & calorem, & fiat odoratio per attractiōem, patet ex hoc, q̄ videm⁹ odorifera quādo cremantur, per fumositatem, & euaporationem intensiorem mittere odorē. Cuius signum est, odorem esse euaporationē, licet aliquādo non percipiatur. Et patet q̄ fiat à calore: nam flores in nocte non dant odoris fragrantiam, sicut in die, propter calorem solis. Et rosa in manu licet odorē fundat, non percipitur, nisi per nares fiat attractio: vt experientia cōstat.

Aristotel.

¶ Hominē inter animalia ait Arist. esse imperfecti odoratus: quia nō percipit odorē, nisi odoriferi, quod multum fundit odorē: cum tamen animantia alia ex quocunq; percipiant: vt canis percipit odorem, quia via lepus vadit, quod homo non potest.

Quòd ex humiditate & frigiditate cerebri euenit: nam cum inter animalia maximū habeat, vt locus sufficiens ad omnes potentias sensitivas: sequitur difficultas in odorando.

Quomodo
homo uinci
tur in odorato
ab alijs
animantib⁹.

¶ Considerandum tamen est, naturam apposuisse in rebus quibus utimur in cibum odorem: vt attracti odore, gustātes, nutriantur animal: & illa quæ placent gustui, delectāt odore: & si displicent, odor nō est gratus. Homini famelico odor carniū elixarum est gratus: quia sapor delectat carniū: & huiusmodi saturo fastidium: quia gustare non vult, odor cadaueris homini ingratus: quia gustus abominabilis, sed cani, vel vulturi gratissimus: quia gustus iucundus. In istis ergo quæ habēt odorem, per gustū videtur homo vinci ab aliquibus animantibus, quæ etiam minimum odorem percipiunt, & ad magnā distātiā, vt dicitur de vulturibus, quæ corpora occisorū ante Troiam per 50. milliaria odore perceperūt. Formica etiam odoratur rem quæ parum mittit odoris, & ad distātiā, quando etiam homo non percipit, sicut & de cane dicebamus quādo insequitur prædam. In istis vincitur homo.

Aristotel.

¶ Aliqua tamen sunt odorifera, quæ nō propter gustum, sed habēt per naturam suam vt flores, & aromata, quæ etiam si non sint in cibū, odorifera sunt. Et hæc solus homo percipere potest: vt dicit Arist. licet. n. prima quæ propter cibum communia sunt homini, & bruto, ista tamen quia non sunt o-

dorifera gratia cibi, solū homini cōuenit percipere. Canis. n. non mouetur aromatibus, vel floribus: sicut homo immutatur, & in hoc homo vincit bruta, & odoratus hominis præ excellit. Licet enim vincatur in primo odorum genere, in isto secundo homo supereminet: quia solus percipit. * Ex istis potest elici concordantia inter Commentatorem. Et Arist. quia Cōmen. in libro de sensu & sensato dicit: quòd homo melius distinguit differentias sensibilibium olfactus, quam cetera animalia: quòd videtur contra Arist. in isto. 2. textu. 92. & de sensu & sensato tex. 44. nulla est repugnātia: quia intelligit Commēt. de odore illorū quæ ad cibum non ordinantur vt rosarum, & aromatum: & Arist. intelligit, de odore illorum quæ ad cibum sunt ordinata: quia ad maiorem distātiā, & sub minori gradu odoris, à brutis deprehēduntur, quā ab homine.

¶ Oportet etiā considerare, q̄ dato odoratio fiat per attractiōem aeris, & sic animalia respirantia odorentur aperto operculo per talem attractiōem, etiam animantia non respirantia (vt pisces in aqua) percipiūt odores: quibus natura sagax, imò Deus ipse autor nature non appusuit organo operculum, sed est patens semper: & odorifera eis sunt semper obuia. Si esset opertum organum, & non posset operiri nisi per aeris attractiōem, cum non respirent, non possent odores percipere. Et quia ista attractio per nares ad odorē, nō potest fieri in aqua, animalia respirantia in aqua nō possent percipere odores: quia in eis est operculū clausum, & aperiri nō valet: quia non potest atrahi aer per nares ad aperiendum organū. Ecce quomodo in omnibus animalibus nō est idē modus odorandi: sicut non est eadem dispositio ad videndum in omnibus. Illa. n. animalia, quæ habēt oculos molles, & qui possunt ledi, habent defensuum, palpebras: & claudunt, & aperiunt. Alia quæ habent oculos duros, qui non possunt ledi, habent apertos oculos semper, & sine palpebris: vt pisces: sic istis semper sunt obuij colores: quia nunquam claudunt oculos. Similiter illa animalia quæ non habent operculum in organo odoratus, habent obuios odores, & possunt odorē percipere, semper sine aliqua respiratiōe, vel attractiōe aeris. * Et Aegidius in isto secundo propriū hois dicit quod soli ei conueniat vt nullo possit

fit sine respiratione odorari: quia sic habet opertum organum odoratus, vt non solum perfecte non possit odorari, imò neq; imperfecte sine respiratione, cū tamen sint aliqua animalia, quæ sine respiratione possunt odorari, imperfecte tamen, quia non habent totaliter organum opertum sicut homo habet: in quo sensu Aristot. text. 98. debet intelligi proprium esse hominis, vt illi soli cōueniat, & omni homini, licet Albertus magnus in hoc. 2. tracta. 3. ca. 26. aliter exponat.

¶ Odor ergo passio sicci digesti in humido à calido, qualitas existēs, immutat sensum. Et species sunt variæ. Odor aromaticus: salis: amarus: acutus: acetosus: siccus: ponicus: vntuosus: dulcis: foetidus, &c. Et ita verè, & realiter isti immutant sensum, teste beato Ambrosio. lib. 6. Exame. c. 6. Diutius in herentes, cerebrum, sensusq; depascunt, quod experientia docet in coquis, qui pleni fumositatibus ciborum, etiam delicatissimum cibum vix possunt degustare, quod prouenit ex odore intus existente, causante fastidium circa odorem extraneum. Et quia odore allicitur animal ad cibum, non percipiens odorem, non vult gustare. Et loquentes de subiecto odoris secundum Sanct. Thom. in hoc. 2. text. 97. est in sicco aereo temperato: sicut sapor est in humido aqueo aliquantulum digesto. Et secundum Albertum Magnū existit subiectiue in spiritu. i. in parte ignea, tamen cōtemperata: quæ resoluitur ab humido saporoso.

DE SENSU GUSTVS.

S

ensus gustus quartus est in animali, cuius organum in lingua positū, in neruo latente in ipsa lingua: & caro porosa linguæ est medium, per quod fit gustatio.

¶ Organum ergo est de natura humidum salinaris, & sapor, cum sit qualitas realis humidi digesti in sicco terrestri, alterat, & immutat neruum illum, in quo est organum sensus: & facit sensum actu gustare. Et sicut odor causabatur à calore, vel ignis, vel solis ex digestionem sicci in humido, sapor causatur etiam à calore ex digestionem humidum in sicco. Et quemadmodum ex diuersa harmonia sicci in humido diuersi odores causantur, diuersi saporis sunt ex diuersa proportionem humidum in sicco. Et quæ proueniat ex hu-

mido digesto in sicco per calorem patet: quia fructus immaturi per actionem caloris ignis redduntur vt cunq; gustabiles: quia humidum digestum est in sicco.

¶ Organum itaq; est, neruus à cerebro descendens in lingua ramificatus, & ad instar retis per eam expansus, per medium, quod est caro porosa lingua humidum saluari disposita. Cum ergo ab obiecto saporoso species per hoc medium multiplicentur, spiritus gustatiuus per neruum descendens ab speciebus immutatur: & regressus, animam excitat: quæ excitata, rursus exit, & ipsum diiudicat. Et quia omne animal indiget nutrimento, omni tali à natura est cōcessum, vel lingua per quam gustet, vel caro quæ suppleat vicem eius; (per speciem fieri negat doctor Valle. in suis controuersijs.)

¶ Quia aliquando contingit illos poros linguæ esse plenos fumositatibus, amaris: vt est in febricitantibus, & infirmis, non potest organum immutari: sed iuxta illam dispositionem amara iudicat, quæ dulcia sunt: quia species à saporoso transeuntes per illos poros contrahunt illam dispositionem amaritatis, & secundum talem qualitatem informant immutat sensum, & spiritum gustatiuum informat: quod contingit, sicut species luminis transeuntes per vitrum colorantur.

¶ Cōtingit etiam in febricitantibus, ex hoc quod deficit in medio dispositio: nam carnis porosa, quæ medium est, dispositio est humor saluaris, & in febricitante propter siccitatem deficit: quo deficiente, non potest saporosum speciem suam mittere vsq; ad organum, in quo debet fieri sensatio.

¶ Humidum illud saluare non est medium per quod, sicut nec lumen est medium per quod visio fit, sed est cōditio medij, vel dispositio qua deficiente, non est visio: sicut deficiente illo humidum saluari non causatur sapor, & vt causetur per talem dispositionem, salua nullum sibi determinat saporem.

¶ Est hic notandum, in isto sensu, & tactu, esse aliquid peculiare, quod non reperitur in alijs tribus: videlicet quia medium habent coniunctum: sic vt in vno membro sit organum, & medium. licet etiam in alijs medium sit contiguū, tamen aliquid amplius videtur habere: quia vnum cōstituunt membrum organum: & medium: quod non est in alijs tribus.

¶ Requiritur tactus omnino obiecti, ad hoc quod

Ob hoc aut qui in istis duobus sensibus gustu & tactu species negant necessarias

Species odoris.

species gustus.

species tactus.

species visus.

quod causet sensationem. Non enim potest immutare potentiam, nisi verè quod habet saporem, tangat carnem illam, in qua est medium: qua immutata per speciem potest & organum immutare. Et si gustabile in aqua percipitur, non est per medium extraneum: quia sapor miscetur, & per se ipsum immutat.

Aristo. 2.
de anima
cōm. 501

¶ Ex eo Aristot. dicit, sensum gustus esse certum in hominibus: quia est quidam tactus, & tactus est certissimus, & optimus in hominibus. Verum non oportet intelligere Aristot. voluisse confundere sensum gustus, & tactus, ut sint unus sensus, & non duo sed voluit solum adducere assimilationem quandam esse inter sensum tactus, & gustus: quia in utroque requiritur tactus obiecti: nam sicut gustus habet medium coniunctum organo, sic & tactus: ut post dicemus: tamen secundum veritatem duæ sunt potentia distinctæ: & secundum gustum percipimus saporum distinctionem: & secundum tactum qualitates tangibiles: calidum, frigidum, humidum, siccum, molle, durum, asperum, & lenè. *

* Et ita gustus est tactus est prædicatio proportionalis seu modalis, sicut intelligit S. Thom. & est prædicatio formalis, in primo modo dicendi per se: ut tactus teneatur generice, & prædicetur de gustu, ut aial d. hoies: quia si gustus in sentiendo saporem non sentiret humidum, quod est quodam tangibile, non sentiret ipsum saporem, in quo fundatur: in hoc sensu intelligit Cōment. Philosophum. Et adverte quod gustus, ut gustus, licet immutetur ab humido, non tamen primo, sed consequenter pro quanto in humido radicatur sapor: sed tamen tactus, ut tactus, primo à qualitativibus primis immutatur. Et sic est differentia inter gustum & tactum.

¶ Quod differant isti duo sensus, est argumentum (ut dicunt medici) quia potest in lingua lædi gustus, sine hoc quod tactus lædatur: quoniam deficiente salivari humore non est gustus, tamen est sensus tactus: ut infirmus experitur, qui per tactum sentit, & per gustum minime.

Aristote.

¶ Est notandum quod dicit Arist. Gustus instrumentum tale debere esse, ut neque humidum sit actu, nec tale, ut humectari non possit, quia gustabile humidum est actu, & gustus instrumentum non poterit reduci in actum, si in actu est: neque si repugnantiam habet ad talem actum, cuius signum est, quod neque lingua gustamus si sit valde

sicca, aut humida vehementer.

¶ Ecce quomodo ex siccitate linguæ non fit gustatio, & tactus, ex quo patet differre: & sic idem Aristot. gustum alium esse à tactu argumento linguæ colligit: quia tangimus: & gustamus: à si gustus non differret à tactu, omnibus partibus ubi caro esset, gustarem: quia in omnibus sentimus per tactum. Sic ergo quicquid est gustus, tactus est, & non e contra: quando quidem gustus præsupponit tactum.

* Et de saporibus, Galenus acutum & potum. i. mordacitatem tenet esse extremos: tamen Aristot. Cōment. & S. Thom. & alij dulce & amarum, extrema vocant, qui sapores quo ad suam naturam considerant penes humiditatem & siccitatem, ut Cōment. & S. Thom. de sensu & sensato affirmant. Si tamen ut gustabiles sunt: attendas penes horrorem & suavitatem oportet, ut idem doctor. S. in isto. 2. tex. 105. affirmat atque contrarietas in dictis dissolvitur.

DE SENSU TACTVS.

Sensus tactus vltimus ex. 5. exterioribus, omnium naturalissimus videtur. Cuius organum aliqui dixerunt esse, iuxta cor, proportionem in se habens qualitatum tangibilium, per quas fit sensatio. Verum hac opinione omissa, dicimus sensum tactus esse in nervo expanso ad modum cuiusdam retis per totum corpus animalis: siquidem iste sensus est tam necessarius omni animali ut per eum omnia contraria fugiat. Et dato aliqua animalia careat alijs sensibus, isto tamen nullum caret, ut ait Aristot. Et hac ratione quia oportet tueatur se ab omni noxiuo est, per totum corpus: & per totum animal est extensum organum.

2. De anima
comm. 22.

¶ Medium per quod fit sensatio in isto sensu, est caro, qua nervus est coopertus: qui nervus originem habet à cerebro, & per cervicem à medulla spinæ dorsæ deducitur, & inde tenuissimis quibusdam nervulis per totum corpus extenditur.

¶ Quod medium sit caro, & non organum, ex eo patet, quia tangibile immediate applicatum carni immutat: quod non faceret, si caro esset organum. Sensibile enim supra sensum non facit sensationem. Requisitum est enim medium inter obiectum, & organum: sic Aristot. probat. Et de hoc medio Aristot. ait. Ta

Aristotel.

2. De anima
comm. 109.

ait: Tactus ipse medium connaturale est caro: sicut visus, aer lucidus, & auditus, aer tremulus. Obiectum sensus tactus sunt qualitates tangibiles: ut est frigiditas, caliditas &c. Ad hoc. n. animali datus est sensus tactus ut per eum percipiat excellentiam qualitatum tangibilium. Et quia oportet organum sensus sit denudatum ab illo, quod est propriatio obiecti, nervus iste qui est organum, oportet sit denudatus ab omni excellentia qualitatum tangibilium, & ob id recipit species, & est in actu sentiens. Non tamen est organum istud denudatum ab omni qualitate istorum tangibilium, imò habet ipsas secundum contemperamentum, & mediocritatem quandam: Si tamen non habet in excellentia, quia solum iste sensus est ad hoc quod sentiat excellentiam qualitatum tangibilium, quæ solet nociva esse animali, vere dici potest organum denudatum à ratione obiecti: sicut in alijs sensibus dictum est.

* Et in sensu tactus recipiuntur species sui obiecti & naturaliter & spiritualiter, licet non sit ita manifestum, sicut in alijs sensibus: quia si solum esset receptio naturalis, etiam lapides & terra haberet sensum tactus: quia recipiunt qualitates tangibiles naturaliter, sed tamen non recipiunt spiritualiter, & ob id, causa sensationis in tactu receptio specierum intentionaliter est, quævis propter suam materialitatem recipiuntur etiam species sui obiecti materialiter: sed hoc est per accidens, & in alijs sensibus medium extrinsecum concurret per se & necessario, sed in tactu per accidens & contingenter. Video tamen hoc aliquibus non placere: quia putant speciem nullam in hoc sensu ad sensationem concurrere: doctor Valle. in suis controversijs lib. 2. cap. 29.

¶ Quod oporteat dicere in ipso organo esse qualitatem in contemperamento, & proportionem, patet, quia tactus sensus sequitur hanc proportionem, & harmoniam qualitatum tangibilium, quæ harmonia si dissolvatur, & animal interibit, & simul sensus tactus, qui in illa proportionem consistebat: & quandiu in animali manet talis harmonia, & proportio, conseruatur animal, & sensus tactus in eo durat. Non enim sensus tactus est sine istis qualitibus primis in proportionem debita: quod non est de alijs sensibus: nam destructa harmonia, quæ est in potentia visiva, destruitur potentia: verum

non deficit animal, quia sensus ille non consistebat in temperamento quatuor qualitatum: sed manet si non sit visus: similiter si non sit auditus. Tamen si solvatur qualitatum quatuor proportio, non est sensus tactus: & si non est sensus tactus, non vivet animal: quod si non vivit, destructa est harmonia quatuor qualitatum, in qua vita consistebat. Voluit ergo Deus benedictus in secula talem sensum disponere per totum corpus animalis: & quia verè per totum corpus animalis ista harmonia requisita est: & invenitur per omnes partes corporis, & iste sensus reperitur: quia si solum reperiretur in vna parte corporis, sicut oculus, vel auditus vel gustus, non sufficenter provisu esset animal. Datus si quidè est iste sensus tamquam necessarius ad vitam: sicut & gustus ut se protegat ab excellenti sensibili illarum quatuor qualitatum. Cum ergo tale obiectum possit esse nocivum cuilibet parti corporis, necessarium est in qualibet parte ponatur sensus, per quod refugiatur eò trarium excedens. Frigus vel calor in qualibet parte corporis potest nocere: ergo in qualibet parte debet esse sensus: quia aliàs sensus tactus existens in capite, pedes possent comburi, & perire: quia non sentiret, nisi in capite, si solum esset in capite: sicut non videt homo, nisi per oculum.

¶ Cæterorum sensuum obiectum nullum est per se actiuum, nisi in parte illa, in qua positus est sensus: ut lumen quatenus est visibile, non agit nisi in oculo: & sonus non nisi in aure: propterea pro toto corpore sufficit auditus in vna parte, & visus in alia: tamen qualitates tangibiles in omni parte corporis sunt æque actiue, neque habent determinatum membrum: ideo oportuit ad defensionem animalis sensum esse extensum per totum corpus: ut vbiunque læsio fiat à qualitibus, fiat defensio per fugam. Et in hoc fundatur dictum Aristo. supra allegatum, quod iste sensus est tam necessarius animali, ut licet animal privet alijs sensibus, non careat isto: quia potest ab excellenti sensibili istarum, nocivum venire secundum qualemlibet partem: & sic oportet sit in qualibet parte.

¶ Ostra enim, & alia similia solum videntur habere sensum tactus.

¶ Aristo. ait hominem esse animal prudentissimum: quia certissimum habet tactum: ut etiã si à Lynce in visu, ab Apro in auditu, à Vulture in olfactu, à Simia in gustu vincatur,

Aristote.

catur, in tactu tamen omnia superat anima. Et animal prudentissimum est: quia ex tactu, mentis aptitudo, vel ineptitudo. i. in genij bonitas, vel prauitas deprehenditur. Duros enim carne, mente ineptos, Molles vero bene aptos esse dicimus. Cuius hæc est ratio: quia tactus consequitur temperamentum quatuor qualitatum: & vbi melior tactus, melius temperamentum: vt sit melior complexio: & quia secundum bonam corporis complexionem, est bonitas ingenij: sequitur verum esse dictum Arist. Corpus enim est instrumentum animæ ad suas operationes: & vnum quodq; operans, ceteris paribus, melius operatur cum bono instrumento, quam cum defectuoso: vt videmus in omni arte, & quia molles carne celerem habent sensum tactus, mouentur facile in tactu: quod euenit ex excellentia qualitatis tangibilis: cum tamen carne duriores non moueantur. Bona. n. corporis dispositio bonum instrumentum animæ est: & sic melius anima operabitur.

¶ Hæc tamen intelligit Aristote. de carne molli, quæ prouenit ex bona contemperatione, non ex mollitie, quæ prouenit ex nimia humiditate, & abundantia phlegmatis: sicut sunt aliqui carnosissimi: quia istis non solum iuuat mollities, sed nocet ad ingenium bonum: *non enim sibi non*

* Sub silentio transeundum non est de mente Aristot. aparere duplicem esse sensum tactus, & duplex obiectum, vnum calidum & frigidum, alterum siccum & humidum, cum enim istæ quatuor qualitates tactu percipiuntur, & duæ sint primæ contrarietates, oportet & duos sensus ponere: quod si quis ex hoc. 6. sensus inferat: & non. 5. solum esse: oportet ad mentem Philosophi respondentes, distinguere: nam si sensus quo ad obiecta formalia considerentur. 6. sensus erunt: quia in tactu duo sunt obiecta formalia, nempe, caliditas & frigiditas vnum, & humiditas & siccitas alterum: si vero sensus quo ad organa considerentur solum sunt. 5. nam quilibet sensus vnum habet organum, & sic tactus solum neruum illum extensum habet per totum corpus diffusum: & licet duo oculi vnum organum: quia vniuntur in superiori parte nerui egredientes à cerebro, & idem de duabus auribus, et naribus, &c. Ad organa ergo respicientes. 5. solum ponuntur sensus: dixi neruum esse organum, et si Aristot. libr. de animalibus carnem dicat: & Auicenna

na. 6. naturalium. ca. de tactu, carnem neruolam, & moderni ad mentem Aristot. de sensu sensato ponant cor: nam ipse Philosoph. in isto secundo tex. 108. expresse ponit neruum: & Coment. ita intelligit. Et ponitur sensus tactus distinctus ab alijs quauis sit verum omnes sensus sentire tangendo: quia inter agens & patiens oportet sit approximatio et vnio, & hoc vocatur tactus Aristot. 1. de genera. tex. 44. sed tamen quia tactus sentit per medium intrinsicum, et conaturali, et tanta est vnio cum obiecto suo vt videatur sibi immediate vniri: est sensus distinctus ab alijs, et non reperitur in plâta, neq; in osse, neq; in capillis propter prædominium terræ in eis, non solum quo ad quantitatem molis, sed etiam quo ad virtutem, scilicet, frigidum et siccum: nam licet primum non sufficeret ad excludendum tactum, vtrūq; tamē sic, eo quod terrestre tale impediatur spirituale illud, requisitum ad receptionem specierum vbi: cuiusque sensatio est.

¶ CONVENIENTIA quinque sensuum adinuicem.

IN fine huius materiæ apponere placet omnium sensuum exteriorum in se conuenientiam. Differentia enim nota est ex dictis.

¶ Primum in quo omnes sensus exteriores conueniunt est, quod species rerum absque materia suscipiunt: nempe vt visus speciem coloris, & auditus soni, gustus saporis, odoratus odoris, &c. Non enim aliquis sensus recipit in se realiter obiectum, aut partem eius, sed solum intentionaliter similitudinem vel speciem, sicut cera recipit figuram sigilli, & non substantiam secundum totum, neque secundum partem. Sic etiam de sensibus intelligendum est. Oculus enim videns lapidem per colorem lapidis non recipit in se lapidem, neque partem lapidis, neque colorem, neque partem coloris: sed solum similitudinem, vel imaginem coloris.

¶ Secundum in quo conueniunt est. Omnis sensus ab excellentia sui sensibilis corrumpitur. Excellens lumen corrumpit visum: vt est lumen solis, &c. Sonus excellens auditum, excellens qualitas tangibilis tactum, &c. Ratio est: quoniam sensus est que-

Conuenientia. 1.

2. Conuenientia.

dam

dā harmonia, atq; cōpositio in debita pro-
portione: vnde sicut cōcētū harmoniæ dis-
soluit, qui chordā vehemētius pulsat, q̄ pul-
sanda est: sensus corrūpitur, si sensibile ob-
iectum non proportionatur, sed excedit:
& manente temperamento sensatio est.

¶ Hoc tamen excellens sensibile debet fe-
cundū proportionem potentiæ iudica-
ri: nam alicui potentiæ sensibile vnum ex-
cellens videtur, quod alteri proportiona-
tum est. Lumen diei fati nobis proportio-
natum est, & oculis noctū est excellens:
& sic sensus in ea corrumpitur à lumine
diei. Lumen solis in sua sphaera nostris o-
culis, & aliquibus animalibus non est excel-
lēs. Pariformiter de alijs obiectis aliorum
sensibilium iudicādū est. Nam sonus, qui
auditi vnius est excellēs, alterius auditui
est p̄portionatus. Et sicut sensibile excel-
lēs corrumpit sensum, & non facit sensatio-
nē, propter defectum, non immutat. Tam
parū enim potest esse lumen, vt nō pos-
sit videri: & sonus t̄ paruus, q̄ nō audiat.

3. ¶ Tertia est in quo conueniūt. Oēs sensus
habēt sua determinata obiecta, à quib⁹ im-
mutāt, & habēt determinatum organū, in
quo operētur, ac mediū per q̄ ipsorum or-
gana ab obiectis informētur, q̄d satis aper-
tū est in suprā dictis, qm̄ de quolibet sensu
seorsum egimus: nam visus habet colores,
lumen: auditus sonum, & gustus saporem.

4. ¶ Quartū est: q̄ null⁹ sens⁹ pōt recipere spe-
ciē p̄prij obiecti alteri⁹, vt vil⁹ non speciē
soni, neq; speciē odoris, vel saporis, vel fri-
giditatis, &c. Auditus nō speciē coloris vel
saporis, neq; lucis, neq; odoris, & sic de cē-
teris. Dixi, obiecti p̄prij: qm̄ obiecti cō-
munis bene potest: vt quātitas potest sen-
su tactus percipi: auditu, & visu.

5. ¶ Vltrā. Est commune sensibus, vt sit con-
grua distantia sensibilis ad sensum: vt scilicet
neque nimium distet, neque nimiū sit
propinquum. Nam sicut propter magnā
distantiam aliquid non sentitur, visu, neq;
auditu, neque alio sensu, etiam propter ni-
miam propinquitatem non sentitur, iux-
ta illam Arist. sententiam. Sensibile pos-
itum supra sensum, nō causat sensationē. Si
ponam manum supra oculum, nō videbo
manum. Si quis suprā neruum tactus appo-
nat aliquid tangibile, non causabit sensatio-
nem, & ob id quæ sunt intra oculum circū
dantia ipsum non videntur ab oculo, neq;
caro tactu percipitur, quæ est iuxta neruū.

Oportet ergo esse distantiam mediocrem:
quia medium per quod deueniat species
sensibilis ad organum requiritur: quæ di-
stantia medijs non æqualiter in omnibus
requisita est: quia sicut suprā dicebam⁹ de
obiecto, quomodo quodammodo excel-
lens respectu vnius potentiæ, respectu alte-
rius est proportionatum: pariformiter di-
stantia ex parte potentiæ est consideran-
da: nam cuidam potentiæ vna distantia est
nimia, propter quam non sentit, & alteri
non est nimia. Aliquis oculus ad remotio-
ra pertingit, ad quæ alter nō æque disposi-
tus non valet: sonus ad certam distantiam
mouet sensum auditus vnius, & ad eandē
non potest alterius mouere: solum est hoc
propter diuersitatem dispositionis poten-
tiarum, quæ non eadem reperitur in omni-
bus animalibus, neque in eadem specie in
omnibus indiuiduis. Homines enim aliqui
acutius alijs vident, & audiunt.

¶ * Et considerandum est, Auicennam
6. naturalium. p. 2. cap. 5. nōn ponere abso-
lutē medium necessarium, sed sub cōditio-
ne: neque rationem dat. Et Arist. solum ex
perientiā adducit. tex. 73. ex quo probat
medium necessarium, verū id quod expe-
rientia probatur, licet in visu constet, non
sic in alijs sensibus: in odoratu, scilicet, &
maximē in tactu, & gustu: sed tamen cau-
sa videtur necessario medijs ponendi, in via
peripatetica, a similitudine sensibilis ad sen-
sum, quæ non fit nisi per medium: quia cū
sensibile in se merē materiale sit, non po-
test recipi in sensu: & oportet, spirituali-
ter per speciem recipiatur: & quia trāsitus
non est ab esse purē materiali ad esse mul-
tum spirituale quale in sensu: oportet in
medio prius recipiatur esse spirituale infi-
mum: vt sic perueniat ad sensum: nam vt di-
cit Comment. in libro de memoria & re-
miniscent. species sensata in phantasia, est
spiritualior q̄ in sensu cōmuni: & in sensu
cōmuni magis q̄ in sensu exteriori: & in se-
su exteriori, magis q̄ in medio: vt ergo ser-
uet grad⁹ spiritualitatis, sedm̄ ordinē, poni-
tur mediū, &c. & p̄batur hoc vltimū, q̄ or-
ganū est susceptiuū potētiae sensitivæ, quæ
spiritualior est specie sensibili: & mediū nō
est susceptiuum potentiæ sensitivæ.

¶ Vltimum in quo conueniunt est, q̄ om-
nis sensus est sui obiecti, & priuationis op-
positæ perceptiuus. Visus enim percipit
lucē, & percipit tenebras, quæ sunt priuatio

lucis, quæ percipiuntur ab oculo, non per speciem tenebrarum: quia nullam talem emittunt, sed per absentiam lucis: & auditus percipit aliquid abs sonu, id est sine sono: & gustus sine sapore: & odoratus sine odore: tangibile sine aliqua tangibili qualitate. Sed hoc quod est priuatiuum in singulis sensibus tripliciter explicari potest: vt inuisibile dicitur, quod nullo modo videri potest: vt Deus, angelus, & anima. Alio modo dicitur, quod difficulter videri potest: vt lumen ad medium debile, & color tenuis, & remissus. Tertio modo, quod visui nocet, vel aduersatur: vt est excellens lumen: quæ non sine nocumento cernitur.

¶ Istis tribus modis inuisibile dicitur, & percipitur ab eodem sensu à quo visibile. Pari formiter inaudibile erit, quod simpliciter non potest, & quod difficulter, & quod excellens est, & sine proportione, &c. Quæ omnia per auditum percipiuntur. Sic de alijs sensibus dicendum, ex quibus omnibus est manifesta conuenientia quinq; sensuum, qui in animali perfecto reperiuntur, & reddunt adornatum: & licet differant inter se: (vt visum est), conueniunt quia seruât inter se quandam communitatem, & amicitiam ad vnum constituendum. Hæc de sensibus. 5. exterioribus dixisse sufficiant.

Aristo. 3. de anima. c. 3.

¶ SPECVLATIO. II.

De fascinatoribus, saluatoribus, & de illis qui dicuntur vulgo Zahoris.

Vando quidem de anima sensitua, & eius potentijs tractatum fecimus, operæpretium esset non nulla quæ controuersa sunt apud doctos disputare: vt est circa visiuam potentiam de fascinatione, an verum sit, quod talis fascinatio per naturam sit possibilis. Et circa complexionem corporis humani etiam sese ingerit, an isti qui vulgo salutatores vocantur, halitu, habeant virtutem contra rabiem, & contra venenum, an sit supernaturale, & miraculosum, atque idem circa sensum tactus, an in regibus Francorum hæc virtus iure hæreditaria sit, quæ cõsequitur ipsam regiam dignita-

tem sanandi à lepra: maximè à morbo, quod gâgilum, seu tuberculum dicitur: quod lâparones vulgariter: & an hæc virtus etiã sit in regibus Angliæ benedicendi annulū, quo morbus contractionis neruorum, qui calambre dicitur, sanatur.

¶ Hæc omnia breuiter tangemus, physice, & christianè.

¶ Quoad primum de fascinatione Auicenna. 9. suæ metaphysicæ, & 6. naturalium asserit esse, & prouenire ex sola animæ imaginatione, quam dicit supra corpus tantam habere virtutem, & dominium, vt possit membra sola imaginatione diuersimodè afficere: & potest quamcunque materiam corporalem immutare, & materiam exterioriorem mouere, & materia exterior ei debet obedire: multa alia dicit ibi.

Prima opinio. Auicennæ.

¶ Verum hæc sententia non solum falsa, sed absurda comprobatur: si quidem fundat se in vno, quod à physica disciplina non solum deuiat, sed fidei contrariatur, scilicet, quod sit in telligentia quæ formas omnium rerum generabilium, & corruptibilium immutat. De quo aliàs: & S. Th. p. parte. latè tractat. q. 117. art. 3. ad 3. & ad Gala. 3.

Improbatio opinio.

¶ Gentilis de fulgino medicus peritus asserit fascinationem esse ex duplici causa: vna est corporalis aptitudo, scilicet, materiæ putridæ aptæ euaporare à corpore in quo est, & aptitudo materiæ ex parte corporis recipientis. Altera causa est immaterialis: vt est imaginatio, quæ (vt Auicenna dicit) potest facere casum in corpore alieno. Et tandem dicit Gentilis, quod vetulæ ob humeros putridos quos habent, & corruptam complexionem inficiunt teneros pueros.

D. Thom. Genti. 1. ca. no. sent. 2.

¶ Alia est opinio, quæ affirmat, fascinationem sequi modum mixtionis cuiusdam, indiuiduo conuenientis, cuius causa, vehementi, & graui inimicitia, aduersatur rebus vniuersis. Tamen hæc falsa apparet: quia licet qualitates elementorum, alio & alio modo sint mixtæ, non ideo effectus mirabiles efficere valent, nisi aliqua coelestis qualitas interueniat simul.

3. Opinio.

¶ Albertus Magnus in libello de motibus animalium alium sequitur modum: vt fascinationem ex constellatione coelesti euenire dicat: vt in nato in tali constellatione talis sit fascinandi virtus. Atque quod ad imperium huiusmodi nati talis sequatur effectus, eò est, quod talis virtus velut anima sit in-

Opin. 4. Alberti Mag.

fit instrumentum. Et addit quod hæc vis cœlestis, non solum à primo naturæ ortu in diuiduo inest, sed etiam euenit ab aliqua constellatione, quæ tempore fascinationis fascinanti auxiliatur.

Quinta sen-
tentiã de Car-
tage.

¶ Quidam modernus author, & medicus peritissimus in tractatu proprio de fascinatione capit. 6. asserit fascinationem esse à qualitate cœlesti: quia sicut anim alia aliqua sunt quæ alijs venefica, & inimica sunt, sola cœlesti qualitate, sunt nonnulli homines, qui constellatione maligna alijs hominibus aduersantur, & sunt fascinores. Quo fit vt tales etiam si fascino, & interimant, nulla poena puniantur. Hæc ille. In quo videtur consentire cum Alberto magno, quanuis imaginationem neget necessariò concurrere.

¶ Dicit etiam, fascinationem à causa infima euenire posse: & vetulæ possunt infantes fascino ob vapores emissos per oculos sanguinis venenosi. Et dicit sapius fascinationem à cœlesti constellatione euenire, quando arbores, iumenta, & homines fascinoantur, maximè si geminas pupillas habeant in oculis: vt dicit Plinius, vel habeant maculas in ipsis pupillis.

¶ Neque sequitur quòd semper fit fascinatio, quoties ille in quo talis cõplexio est: aliquid intuetur: quia nõ semper est dispositio in patiente ad recipiendum fascinationem. Et intantum est verum, quòd dato fascino aliquid vellet fascino, non sequitur, si nõ est dispositio in illo qui debet pati. Opiniones recitatis, sit. 1. conclusio.

Conclu.

ratio. p. p.

¶ Fascinatio possibilis est, vt & à complexione, & cœlesti qualitate euenire possit. Hæc probatur ex supra notatis. Siquidem contingit, & sæpè experti sumus fascinoari & homines, & bruta: imò & arbores, ergo ipsa possibilis est. Nõ em̄ est quòd neget factum.

* ¶ Vnde Hierou. Albe. episco. in. 2. bombicum volumine elegantissimè expressit: vbi asserit se vidisse senem, qui flores, quos oculis in capõ videbat, visu desicabat: imò quod & animalia minuta visu necabat: & arbores sicabantur. In quo, sicut in multis alijs ille hereticus pestilentissimus Cornelius Agrippa errasse, probatur: qui huiusmodi fascinationem negauit in suo damnato libro de occulta philosophia: Atq; fascinationem in amore impudico ex parte amati causatã per oculos, ponit Plato in Phædro: quod eleganter deducit Iabelus in epi-

tome in ethicem Platonis tractatu. 3. ca. 5.

¶ Secunda pars, quòd à cõplexione possit euenire, vel à qualitate cœlesti, patet. Nã melancholicos, & cholericos adustus videmus magis inficere: & senes, & vetulas: quia habent humores corruptos. Et quòd aliquando à constellatione, indicat experientia: nam sicut videmus nonnullos esse nociuos, alios videmus esse vtiles, vt sunt salutatores. De quibus querit, an phisicè loquedo, & catholice in eis sit naturalis virtus cõtra morfus canis rabidi: vt anhelitu possint animalia ab huiusmodi contagione illa seruare.

De salutato-
ribus.

¶ Inter catholicos controuersum est. Quidam putant esse impostores, & perditos homines, qui illam sibi vendicare asserunt virtutem ad decipiendam rusticam plebẽ: quia talem virtutem naturalem in eis esse negant, neque à constellatione, neque à cõplexione. Quòd si contingat ab eis aliquid mirandum fieri, vel virtute diuinæ tribuendum, vel (quòd est magis verisimile) dæmonis pacto fit. Occulte enim sese immiscet in istis. Confirmant hoc: quia tales salutatores sunt pessimis moribus inuoluti, & vt in plurimum bibunt lautè.

1. Opinio.

Vide Rich.
4n. 2. sent. d.
8. q. 3. &
quolib. 3. q.
12.

¶ Alij sunt, qui huiusmodi homines probant, & secundum veritatem in eis esse virtutem naturalem ad tales effectus peragendos dicunt: & à complexione, & à cœlesti constellatione: vt supra de fascinores dictum est. Verum dissoluamus nodum, sequenti conclusione.

2. Opinio.

¶ Huiusmodi homines qui salutatores vocantur, neque in vniuersum sunt reprobandi, neque in vniuersum sunt probandi, sed potest esse quòd in illis verè sit talis sanatiua virtus, & potest esse quòd ea careant, sed dæmonis pacto fiat.

Conclusio.
Victoria in
relectiõe de
magia.

¶ Prima pars concludi patet: quia esse talẽ virtutem naturalem in homine non repugnat: nam cum videamus aliquos à natura ratione complexionis nociuos, quare non dabimus alios esse vtiles, & cõtra venenũ? & hoc & ratione cõplexionis: vt est manifestum, & ratione constellationis: nam cum cœlum in ista inferiora influat, poterit & huiusmodi qualitatem causare in corpore humano: & poterit natus sub tali signo, & constellatione tali, habere à natura talem virtutem contra venenum: sicut est in lapidibus aliqua virtus à natura, ad certos & determinatos effectus, qui mirabiles videtur, quibus causa occulta est citra miracu-

Ratio. p. p.

Neuarro in
manuali cõ-
fessõ. c. 11.
num. 37.

Augu. 2. t. d.
ciuita. c. 5.

Aul. c. de anima.
Gerf. in. 1. p. sermo. de 4. domibus.

lum: vt magnes trahit ad se ferrum. Et quia à complexione potest euenire, contingit tales salutatores maiorem habere hanc naturalem virtutem post vinum sumptum, quam ante: nam si à calore eueniat, confortatur vino potato: sicut & salua hominis ieiuni est contra serpentes remedium. Etiam potest euenire ex tali complexione quod sint magis ad vinum inclinati, quam alij, in quibus non est talis virtus. Et quidē potest de illis dici quod de quibusdam hominibus scribunt auctores, qui sunt apud Garamantas, qui praevalent contra serpentes. De quibus apud Plinium lib. 7. cap. 2.

Ambro.

Plinius.

¶ Ex hoc sequitur fabulosum esse, quod panis salutatus à salutore sanet morsum rabi-
di canis, vel sit contra aliud venenū, quia hæc virtus in pane non potest esse neque à complexione, neque à constellatione.

¶ Quod si aliquando visum sit per talem panem salutatum mederi moribus, erit de monum virtute, qui possunt huiusmodi sanitatem causare, Deo permittente, ad decipiendum homines.

a. Corolla.

¶ Etiam sequitur esse merum mendaciū, & fallaciam, quod aliqui salutatores affirmant, quod in præsentia illius qui habet maiorem hanc virtutem salutandi alius nihil potest, qui habet minorem virtutem. Falsum (inquam) hoc est: nam dato huiusmodi naturalis virtus, siue à cælo, siue à complexione eueniat, & latitudinem habeat, & non consistat in indiuisibili, & maior in vno, quam in alio: verum virtus minoris, quia naturalis, non potest impediri per virtutem maioris.

3. Corolla.

¶ Sequitur etiam ex dictis, salutatores errare in alio quod dicunt, quod vnus saluator cognoscit aliū saluatorem: nam cum hæc virtus salutandi (de qua sermo est) sit naturalis, vel à complexione, vel à constellatione, non potest cognosci à nobis, nisi per suos effectus: ob id errant hoc dicentes: nam talis virtus non se extendit ad cognoscendum, sed ad operandum, vt dictum est.

¶ Secunda pars conclusionis ex dictis manet clara: nam non in omnibus hominibus hæc virtus sanitiua reperitur, sed in aliquibus, & aliquibus non: non ergo omnes habent. Et qui habent, non possunt cognoscere quod habeant, nisi per effectus: vt dicimus: sed tales effectus possunt fieri per virtutem dæmonis operantis sanitatem: si

cut & per virtutem naturalem: ergo sequitur quod non eo quod aliquis se dicit saluatorem esse, & probat aliquo effectu producto, statim fides est adhibenda: quia potest esse à dæmone per pactū exprellum, vel interpretatiuum.

¶ Ex istis sequitur, id quod de regibus Francorum dicitur, quod habeant virtutem sanandi *los Lamparones*, &c. esse fabulosum, nam huiusmodi virtus sanatiua non sequitur regiam dignitatem, sed vel constellationem, vel complexionem. Si tamen Deus concurrat cū omnibus regibus Gallorum ad tactum ipsorum, vel verba ipsorum super infirmos, Deus ipse nouit. De quo Gerf. vbi supra.

¶ Sequitur etiam superstitiosum, & vanū esse quod dicitur de anulo regis Angliæ benedicto ab eo, quem dicunt ualere contra contractionem membrorum. Non enim magis anulus ab ipso benedictus habet, quam quiuis alius. Effectus tamen causari potest ex forti imaginatione.

¶ Et hæc dixisse sufficiant quantum ad phisicum spectat. Latius in nostris Theologicis resolutionibus. Atq; de illis qui vocantur Zahoris scrupulus est similiter: aliquid enim superstitionis sapit, videlicet quod afferant se feria. 3. & feria. 6. videre & non talem habere virtutem alijs diebus: siquidem si hæc virtus naturalis est, siue à complexione, siue à constellatione, vt videre possit quæ trans parietem, & quæ in visceribus terræ sunt abscondita, non est quare in feria. 3. & 6. & non in alijs diebus. Potest quidem esse, fateor, quod melius dispositus sit oculus vno die quam alio, & noctu, quā diu: tamen quod hoc sit in certis diebus solum, non apparet.

¶ Quod possit esse talis dispositio in oculo alicuius hominis, qui videat ad magnā distantiam, ad quam alterius oculus non attingit, non est qui neget. Similiter potest esse talis dispositio, vt etiam per aliquod diaphanum medium videat corpus aliquod, & quod alius oculus non possit huiusmodi species à corpore emissas per tale diaphanum recipere: sed quod visus alicuius se extendat vt quæ sunt pariete occlusa, vel aliquo alio opaco corpore videat, nō possum capere: nā siue visio fiat per extramissionem: vt alij sunt opinati, siue fiat per intusreceptionem: vt probat communis schola, nō apparet quomodo species alicuius

aus

Corolla.

Corolla.

Resolutio-
nes Theolo-
De los Za-
horis.

Corolla.

Corolla.

ius inclusi in terra venire possit vsque ad oculum, posito tali opaco non diaphano: nam quomodo terram penetrabunt? quo modo per lapidem pertransibunt? tales enim species in occurfu corporis opaci necessario reflectunt, & non possunt ibi recipi: quia non est corpus diaphanum. Quapropter non possunt species peruenire ad oculum nec poterit tale corpus videri. Et quod videant (vt aiunt ipsi) in corpore humano in visceribus aliqua apostemata, aut aliud humorem congregatum, sine hoc quod corpus impediatur, neque vestimenta hominis, non video: affirmant tamen ipsi. Et similiter cum intrant templum, vbi corpora mortuorum iacent, si submittant oculos, videant aperte viscera defunctorum. Ego tamen non libenter fidem adhibeo eis. Possunt enim ista per demonum illusiones fieri, tamen non damno: quia noui viros alios probos, qui affirmant se hæc videre. Fateor me ignorare causam, vnde tanta sit virtus naturalis: nam non est eadem ratio quæ in fascinatioe, & in saluatoribus diximus, sed longè diuersa: eo quod visio naturaliter fieri habeat per species emissas à corpore, vsque ad oculum, & oportet medium per quod effunduntur sit illuminatum, & diaphanum: aliàs quantumvis species multiplicentur, non sequetur visio: & medium omnes philosophantes dicunt ærem, & aquam, vel quæ istorum naturam sapiunt: sed terra, & alia quæ opaca sunt, non sunt huiusmodi.

¶ De Lynce quidem secundum poëticas fabulas dicitur, quod corpora solida penetret: sed an id sit verum, adhuc non constat: quia cum aliàs Albertus Magnus rerum naturalium indagator acerrimus libr. 2. de animalibus, de Lynce loquatur, velut fabulosum reputat, quod solida corpora penetret. De quo vide Ægidium, theorema. 3. de Eucharistia.

¶ SPECVLATIO. III.

Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. s. Sensus communis: Phantasia: Imaginatiua: Æstigmatiua Memoratiua.

IDE TVR quod non. Frustrà ponuntur: ergo non conuenienter distinguuntur. Patet. Sufficiunt exteriores sensus: ergo frustrà ponuntur interiores. Si non sufficerent sensus exteriores, esset propter iudicium, sed exteriores sufficiunt ad id, ergo frustra ponuntur interiores. Quilibet enim sensus de suo obiecto iudicat.

¶ Item. Intellectus minus dependet a sensibus, quàm quæcunque potentia sensitua: sed intellectus nihil cognoscit, nisi accipiendò à sensu, vt dicitur. 1. Posterio. Neque sensus si non recipiatur à sensu: & sic estimatiua non debet poni, saltim quæ species insensatas ex non sensatis extrahit: ergo non conuenienter ponuntur quinque sensus.

¶ Tertiò. Omnis visio vel est corporalis, vel spiritualis, vel intellectualis: non est enim danda alia cognitio: sed corporalis fit per sensum: spiritualis per imaginatiuam, & intellectualis per intellectum: sufficit ergo ponere sensum: imaginatiuam, & intellectum: & sic non sunt interiores potentie sensitivæ tot ponendæ.

¶ In cōtrariū est Auicēna in suo de anima. In cōtrariū Notand. 1.

¶ Pro solutione notandum est, quod sensus interior non eò dicitur interior, quia interior sit situatus: quoniam sensus tactus esset interior, cum sit positus in panniculis interioribus corporis. Neque dicitur interior, quia indigeat ad suam operationem alio sensu: nam sensus gustus esset interior cum indigeat sensu tactus: gustus enim non proficitur sine tactu: sed eo dicitur sensus interior: quia ad sui operationem requirat operationem alterius sensus existētis in alio organo.

¶ Præterea notandum, quod cum quilibet sensus exterior habeat operationem circa proprium obiectum, non potest tamen habere iudicium de tali sua operatione: quia sensus exteriores non sunt potentie reflexivæ: ob id indigēt aliquo alio sensu ad hoc: quod fit per sensus interiores, vt infra patebit.

¶ Vltimò aduertendum, quod cum natura in necessarijs non deficiat, oportet sint tot actiones animæ sensitivæ, quot sufficiunt ad vitam perfectam animalis: & si tales operationes non possunt per vnam

tiam fieri, oportet ponantur plures potētia, cū potentia principiū sit operationis. ¶ Ad perfectam vitam animātis non sufficit: quod rem apprehēdat in præsentia, sed etiam requiritur in absentia: aliās nunquā moueretur ad inquirendum quod est absens, vt videmus fieri. Et est necessarium, quod per animam sensitiuam, & percipiātur species, & conferuentur in absentia. Percipere, & retinere, nō est eiusdem principij, cū humida bene percipiunt, & male retineant, & sicca male recipiant sed bene retineant.

¶ Ultra hoc requisitum est in animali, quod aliqua fugiat, vel prosequatur: non solum propter convenientiam ad sentiendum, sed propter aliās commoditates. Quapropter necessarium est oui, vt prosequatur pastorem naturali quodam instinctu amicitia, & fugiat lupum tanquam sibi nocivum: sicut & auis paleas colligit, non quia sensum delectant, sed quia conueniunt ad nidificandum: & sic habeat aliquas intētiones, quales per sensum exteriorem nō percipiuntur: oportet ergo esse aliquod principium harum intentionum. Indiget insu

S. Tho. 1. 2. q. 12. art. 5. per aliquo, vbi retineat huiusmodi species, & intētiones nō sensatā. Sit prima cōclu.

Conclu. 1. ¶ Ultra sensus exteriores. 5. necessario debet poni sensus communis, qui est potētia interior. Probatur. Necessarium est in perfecto animanti, vt sit iudicium de sensatione, similiter vt possit discernere inter obiecta sensuum exteriorum: sed hoc non potest fieri per sensum aliquem exteriorem: quia nullus sensus exterior est potentia quæ iudicat de se, neque iudicat de alio obiecto alterius potentia: quia visiva non de sono, neque de odore, & sic de alijs: sed hoc facit sensus communis potētia interior: ergo ponendus est sensus communis, siquidem sensus communis iudicat de potentia visiva, quod videt, & de auditua, quod verè audit: ipse etiam discernit, & distinguit de operationibus diuersis, diuersorū sensuum.

¶ Præterea. Illa potentia est necessaria, quam in absentia rei possit esse notitia, & possit esse apprehensio, ex qua sequatur eius prosequutio: sed hoc facit sensus communis, & nullus sensus exterior potest efficere. Maior est manifesta: quia nō esset sufficienter animali perfecto prouisum, si solum præsente moueretur. Minor est clara: quia ad sensum communem tanquam ad

Ratio. 2. ¶ Præterea. Illa potentia est necessaria, quam in absentia rei possit esse notitia, & possit esse apprehensio, ex qua sequatur eius prosequutio: sed hoc facit sensus communis, & nullus sensus exterior potest efficere. Maior est manifesta: quia nō esset sufficienter animali perfecto prouisum, si solum præsente moueretur. Minor est clara: quia ad sensum communem tanquam ad

centrum deueniunt omnes sensus exteriores, & ibidem coniunguntur: & ad ipsum species receptæ à sensibus exterioribus deferunt, vt possit habere cognitionē rei, etiam ipsa absente, per species ibi relictā prius, in sensibus exterioribus receptā. Ponend⁹ ergo est sensus cōmunis, qui quāuis nō possit cognoscere suā propriā sensationem, quod est cōmune omnibus sensibus interioribus, & exterioribus, tamen potest cognoscere sensationē aliorū sensuum. At verò vbi ponatur sensus cōmunis, an in cerebro, vel in corde, inter philosophos cōtrouersum est.

¶ * Est hic considerandū quod sensus cōis, pfectio. 5. sēsū exteriorū est potētia distincta: sicut cētū nō distinguit a lineis terminatis ad ipm: quā vt supra dictū est, licet visio incipiat ab oculo, nō terminat nisi in sēsū cōmuni: & idē de sensationē aliorū sensuum exteriorū, quod declarat Arist. de sensu tact⁹ loquēs, quē necessario ponit in animali, etiā si sine alijs possit esse. t. 68. vbi insinuat quod vbi tact⁹, ibi & ali⁹ sensus. s. cōmunis: quā pfecti ibi sensus tact⁹: hæc obiter dicta sint.

¶ Secunda conclusio. Necessario ponenda est ultra sensum communem potentia alia interior, quæ imaginatiua vocatur, cōseruatiua specierum receptarum in sensu communi. Probatur. Necessarium est animali perfecto quod species recepta in sensu communi rerum, etiam in absentia conferuentur: sed cōseruatur in imaginatiua ergo ponenda est. Consequentia est bona, Probatur maior. Si solum reciperet species, & statim amitteret, non posset prosequi multa prosequenda, neque fugere fugienda, nisi rursus res fieret præsens, & species denuò reciperentur: sed hoc esset maxima iactura, & imperfectio in animali: ergo oportet sit reseruatō illarum specierum: sed hoc facit imaginatiua: nam ad hoc posita est.

¶ Sed quod non sufficiat sensus cōmunis, patet. Potētia sensus cōmunis requisita est vt bene recipiat species trāsmittas ab alijs sensibus exterioribus: sed quod bene recipit, humidū est, ergo oportet sit illa potentia habens humidū: at humidum malè retinet: ergo oportet ponere aliā potentiam quæ retineat, & habeat siccitatē: hæc autem imaginatiua est. Et oportet intelligere differentia inter istam potentiam, & sensum communē: quia sensus cōmunis potest habere notitiā in præsentia rei, per speciem receptā à sensu

Conclu. 2.

Ratio.

Ratio.

Differentia inter imaginatiua, & sensum communem.

à sensu exteriori: sed quia non potest retinere species, non amplius iudicat de re, nisi si presente eadem re, & actualiter recipiendo adhuc semel species: tamen imaginatiua cum retinet species, in absentia rei habet notitiam rei, & iudicat de ea: sicut si esset præsens, quod non facit sensus communis, ea ratione quia (vt dixi) species non retinentur. Et hæc imaginatiua potentia interdum phantasia vocatur.

* ¶ Et hæc potētia phātsiā in vermibus, & muscis negat esse Cōment. in hoc. 2. cōment. 156. & Albertus in. 3. de anima tracta. 1. c. 7. sed in apibus & formicis concedunt: sed tamen. S. Tho. in textu citato, & Ægidius absolutè negant etiam in apibus & formicis, & si videntur moueri apes & formice, est ex instinctu naturæ, & quantum diu sunt in exercicio, & sic determinatam non habent phantasia. &c.

Cōclusio. ¶ Tertia conclusio. Vltra potentiam que sensus cōmunis dicit, & imaginatiua, seu phantasia, vbi species sensatæ referuatur, ponenda est alia potentia, quæ estimatiua dicitur, seu cogitatiua. Patet. Necessariū animal pfecto est, vt aliqua psequatur, & fugiat, nō solum propter conuenientiam ad sensum, sed propter alias cōmoditates: ergo oportet dare talē potentiam: hæc autē estimatiua, seu cogitatiua est: ergo poni debet. Cōsequētia est bona. Maior pbat: quia auis ad nidificādū, paleas debet quærere, & cōgregare: sed hoc nō est ex aliqua cōueniētia ad sensum, sed ob nidū cōstruēdū: ergo oportet, aliquæ eliciat species nō sensatæ cōgruētē ex ipsis sensatis, scilicet, q̄ ex palea, quæ sensu percipit, eliciat aliam nō sensatā, cōueniētiā ad nidificādū. Et ouis ex speciebus sensatis videndo pastore oportet eliciat nō sensatam amicitia, vt psequatur pastorem, & nō fugiat, tanquā si bi cōueniens: & viso lupo fugiat, & mouetur ad fugā ex specie nō sensata inimicitie, quæ elicit ex sensata: quia vidit lupū. Hoc verò estimatiua operat: quia sensus cōmunis nō facit, neq; potest: quia solum recipit species sensatas: imaginatiua, vel phantasia etiā nō præsstat: quia solum ibi referuatur species sensatæ receptæ in sensu cōmuni: ergo ista estimatiua ponenda est.

¶ Dixi, quòd cogitatiua: quia cū in brutis estimatiua dicatur, in homine vocatur cogitatiua, eò q̄ in homine fiat cū aliquali discursu, cōparantis vnū alio, & conferentis,

q̄ in bruto non est: & ob id vocatur ista cogitatiua in homine particularis ratio: cui medici signant locum proprium, & organum, scilicet, mediam partem capitis. In brutis tamen, quia ex instinctu naturæ euenit huiusmodi species non sensatas habere, non dicitur particularis ratio, sed solum estimatiua.

¶ Quarta conclusio. Præter sensum communem, imaginatiuum, seu phantasia, estimatiuum, seu cogitatiuum, ponenda est alia potentia, quæ memoria sensitua dicitur, seu memoratiua. Patet. Requisitum est ad vitam perfecti viuētis, vt ad aliqua non sensata moueatur: ergo oportet dare speciem per quam fiat apprehensio conuenientis, vel inconuenientis: sed hæc est species: at species non erunt, nisi si referuentur: ergo oportet dare locum vbi referuentur tales species: hic est memoria sensitua: ergo ipsa ponenda est. Discursus est bonus: Et antecedēs primæ cōsequentiæ ex suprā dictis est notum, & secundæ cōsequentiæ similiter.

¶ In brutis memoria dicitur, & in homine reminiscētia.

¶ Secundò. Si ista potentia nō deberet poni, maximè, quia frustra esset, cum sufficere videatur estimatiua: sed estimatiua nō sufficit: quia cum sit disposita ad recipiendum, optimè nō retinebit: & requisita est retentio specierum non sensatarum: sicut & receptio ipsarum: ergo oportet aliam ponere distinctam potētiam. Et sic memoria sensitua se habet ad estimatiuam, sicut se habet imaginatiua, vel phantasia ad sensum communem: nam sicut ista referuat sensatas species in absentia obiecti, receptas à sensu cōmuni in præsētia transmissas à sensibus exterioribus: sic memoria sensitua est velut thesaurus recōditus, & depositum, vbi species non sensatæ, que receptæ fuerunt in estimatiua, & extractæ ab illis quæ in imaginatiua, referuatur in absentia specierum sensatarum in ipsa memoria sensitua: vt quā fuerit opus, habeat operationē sine hoc q̄ rursus abstrahat, & eliciat: siue hoc fiat ab ipsa potentia memoratiua mediantibus illis speciebus, vel ab ipsa estimatiua mutatis speciebus referuatis ab ipsa memoria sensitua: sicut etiā in sensu cōmuni potest esse notitia in absentia rei, acceptis speciebus sensatis referuatis in imaginatiua, seu phantasia. Vel fit ab ipsa imaginatiua mediantibus speciebus ibi

* de cōseruātis. * Hęc memoria sensitua à sensu cōdistingui docet Auicē. Cōmē. Albert⁹ & S. Th. nā vt dictū est: alia dispositio req̄sita est ad recipiēdū, q̄ ad retinēdū: & cū memoria sit ad retinēdū species: nō est idē cū sensu cōi cuius est recipere: & ob id q̄ Arist. in suo de memoria & reminiscētia dicit: memoria est p se primi sensitui, debet intelligi originatiuē & præsuppositiuē: q̄ nisi esset sensus cōis qui recipit species, nū q̄ esset memoria: q̄a nunq̄ extraherentur species quæ ibi referuntur.

Nota.

¶ Cōsiderādū tñ est cū ista potētia. 4. sint posita, & nominatę, & eorū officia sint distincta, & numerata, q̄ aliquñ in nomine variatio est etiā apud Arist. nā interdū phantasiā & imaginatiuā pro eadem potentia capit, vt diximus. Aliquādo ipsam æstimatiuā, phantasiā vocat: quia etiā qui per æstimatiuam operatur, phantasiā exercet.

¶ Et sicut dixim⁹ æstimatiuā in brutis cū consideretur in homine habere excellētiā quādā, ita vt dicatur cogitativa, & particularis ratio: quia fit cū quadā collatiōe ad inuicē, sic etiam memoratiua potētia sensitua quę in brutis ponit, habet in homine aliq̄d peculiare: vt etiā sit in eo reminiscētia. Non enim solū homo memoriā habet in subita recordatione præteritorū, sed etiā reminiscitur, quasi syllogisticē inquirendo præteritorū memoriā secundum indiuiduales intentiōes, quod in bruto nō est.

Cōclu. 5. cōtra Albertum Mag. Vide Caiet. Thia. in fi. 2. de anima.

¶ Cōclu. 5. Ultra has. 4. potētias sensitivas interiores, quæ sensus interiores dicūt, nō est op⁹ ponere aliā, q̄ phantasiā dicit ab Auicēna, media inter imaginatiuā, & æstimatiuā. Probat. Solū potētia interiores sit ponēda, & multiplicatę, vt operationes necessarias, & suæ nature cōgruentes possit habere animal pfectū: sed oēs pōt habere solū illis. 4. positis: nō ergo ponēda est aliā distincta ab istis. Maior est manifesta, cum Deus, & natura nihil faciāt frustra. Minor patet: q̄a si ponēda esset hæc, maximē vt dicit Auicēna, vt species sensatas cōponat: vt si habet speciē montis & auri, cōponat, & formet notitiā montis auri, sed ppter hoc nō debet poni. Primò q̄a hæc operatio in brutis nō inuenit, in quib⁹ est aia sensitua pfecta, quæ habet suas necessarias operationes, & potētias: sed solū reperit in homine: sed nō ob hoc ponēda est distincta potētia: quia sufficit ad huiusmodi operationē imaginatiua potētia: nā cū ibi sit species mōtis, & sit species auri, poterit esse cōiū-

Arist. 1. cōr. tex. 32. & 1. cōr. t. 50. & 3. de ani. t. 45. & de r. spi. c. 4. & 1. poli. ca. 2. & 5.

ctio specierū mōtis auri: q̄ apparet in somniatib⁹: sequit⁹ ergo q̄ nō est ponēda alia potētia ab istis præ nominatis. Etiā pbat ex Cōmē. in li. quē de sensu, & sensibilib⁹ edit, qui tribuit imaginatiuę hæc operationem: ob q̄ alia potentia non est ponenda.

S. Tho. p. p. 9. 78. Comment.

¶ * Hic se offert illa singularis opinio Gomezij de Pereira, in sua illa Antonina margarita statim in principio colūna. 6. qui cōtra omnes philosophos, & cōtra Arist. mō experientia nititur probare bruta nō sentire, nā si sentirent, & in hoc cum homine conuenirent, & ratiocinarentur, & vniuersale cognoscerent: & sic nullum discrimen proprium esset inter hominem & brutum: & pbat cōtra Arist. non moueri bruta ex simplici apprehensione: quia si sentirent, necessariū existimat cōcedere formare bruta notitias mētales, & affirmatiuas, & negatiuas: & sic in eis esse cōpositionem & diuisionē: et consequenter ratiocinationem: essetque prolixū nimis omnia adducere noua, quæ ipse cōtra omnes ingerit, contra quē & Michael Palacios scripsit: aduersus hoc primum paradoxum de bruto rum sensu, qui apertē probat in brutis esse sensus, tam exteriores, quam interiores, neque ex eo sequi in ipsis esse rationē: quia licet particulare, vel singulare cognoscāt, nō tamē vniuersale: quia nō contingit sine perfecta ratiocinatione, etsi brutis negat sensus, & similiter in paruulis recēter natis, qui solo sensu mouentur sine cognitione animæ rationalis: cū ergo experientia constet sensu moueri, necessario est fatendum in brutis esse: si placet vide latius in apologia etiā rationes quibus soluit argumēta contra eum facta vide ibi.

Ad. 1.

¶ Ad. 1. solutio ex dictis patet. Nō. n. sufficiūt exteriores sensus ad vitā aiālis pfecti: q̄a solū in p̄sentia: & quia nō pōt esse in eis iudiciū. De quo vide Marlin. 2. q. 16. ar. 1. ¶ Ad secundum, dicendū, licet ita sit, quod intellectus cognitionem recipiat à sensu: quia nihil est in intellectu, quin pri⁹ fuerit in sensu: ita men multa intelligit, quæ non per sensum recepta sunt: quia sunt phantasmata quædam quę sunt species non sensatas, quę nunquam fuerunt in sensu, ex quib⁹ multa cognoscit: vt inferius dicem⁹ in. 3. lib. Sic suo mō estimatiua cognoscit aliqua, quorū non fuerunt species in sensu, abstrahēdo ab ipsis sensibilib⁹, & sensatis illas nō sensibiles, & insensatas: sicut & intellectus à phantasmatib⁹ abstrahit species intel-

Marfil. Ad. 2. Aristo. 3. de anima. r. 39.

ligi

ligibiles quæ tamē nunquā fuerunt in sensu: ob id vocatur cogitativa, particularis quædam ratio. Ecce ergo quo pacto, quia intellectus minus dependet à sensu, habet abstrahere species intelligibiles: & quia æstimativa magis pendet à sensu, abstrahit non intelligibiles, sed nō sensatas. Quæ medium videntur tenere.

Ad tertium

¶ Ad. 3. Demus patri Augustino visiones esse corporeas, vel spūales, aut intellectuales, nō tñ ex eo sequitur solū vnā esse potentia interiorē sensitiuā: quia ad ipsam visionem interiorē rem, quæ cognitio est, si sit rei sensibilis, sensus cōmunis requireret, & imaginatiua: vna ad recipiendū: altera ad retinendū. Si sit visio rei, cuius proprias species nō dat, requirit æstimativa, seu cogitativa, & memoria sensitiua: & sic oēs. 4. potētia interiorē sensitiuæ sunt necessariae ad visionē spirituale, si per ipsam intelligamus notitiā interiorē sensitiuā, ad modū quo cognoscere aliquā rem est eā videre.

Venetus,

¶ Vnū tñ nō silitio est prætereūdum, qđ Paulus Venetus dicit de mēte Aristot. nō ponendū nisi sensum cōmunē, & memoriā potentias interiores, in quibus duobus, ponūtur operationes oēs potentiarū supra dictarū. Et secundū Buridanū solūm ponuntur tres, scilicet, sensus cōmunis, phantasia, & memoria: sed melius ponuntur. 4. & distinguuntur, vt diximus.

Buridanus.
2. de anima
q. 27.

*

¶ Et quidē difficile est intelligere quid Arist. senserit de potētis, interiorib⁹, maxime de phantasia: nā quantū ex libris de aia datur intelligi, phantasia nō ponit realitē distinctā ab imaginatiua, neq; à cogitativa, neq; ab æstimativa, neq; à memoria: sed eā sumit prototo gñe animæ phantastico: vt oēs sensus interiores cōprehēdat excepto sensu cōi, qđ patet infra in. 3. tex. 38. & tex. 49. quia ipsam facit cōseruatricem specierū: & qđ in ea simulachra, &c. Sed in libris de memoria, & reminiscētia distinctē de phantasia & memoria loquit: ob id apud peripateticos licet cōiter potētis interiores disponant & distinguantur, vt dictū est: quid Arist. pro certo, nō cōstat: quia penitus quasi indistinctē loquit, & similiter de organis, & situatiōe in capite, & qđ magis mirandū cū distingat sensum cōmunē à phantasia, tñ libro de somno & vigilia videt ponere organū indistinctū: & aduerte, qđ phantasia est duplex. scilicet determinata, & indeterminata: determinata, quæ & perfecta dicitur, est: quæ absentib⁹

sensibilibus retinet species: & potest imaginari circa illa indeterminata est, quæ nō retinet in absentia, nec mouetur nisi præsentē obiecto. Prima determinat sibi propriū organū. Secūda autē ex sui in perfectione nō determinat: & hæc est in omni parte decisa animalis anulohi, quæ se mouet localiter: nā vt (inquit) Cōm. in hoc. 2. cōm. 20. omne habens sensum & motum necesse est, vt habeat desiderium, & imaginationem, &c.

¶ Et quantum ad subiectū istarū potētiarū non eadē est sententia omnium: nā Matthæus de Gradi, medicus in. 9. Almatōris, c. de Lithargia, tenet oēs potētias has esse dispersas per totū cerebrum. Idem Hugo senen. 2. tech. c. de cerebro, ad quod mouentur autoritate Aristot. in libro de memoria dicentis: Bene memoratiui sunt tardi ingenij, & e contra, quod non esset, si haberent diuersa loca in cerebro.

¶ Contraria opinio est cōmunis, scilicet, qđ habeat in cerebro diuersa loca: & in anteriori parte cerebri ponitur sensus cōmunis, & in posteriori memoria, & mediū tenent imaginatiua, & æstimatiua. Imaginatiua statim post sensum cōmunem.

¶ Anatomistæ cōiter diuidūt cerebrū secundū latitudinē in tres vētriculos, & à se separatos per piā matrē, quæ est tela subtilis, velut mater in gremio amplexans cerebrū, & veluti telicula, diuidit grana pomigranati. Prior ergo vētriculus in duas secāt partes, in quarū prima (vt dicit Auicēna in. 6. de naturalib⁹) residet sensus cōmunis, in. 2. phantasia, quæ reseruat species sub rōe p̄sentis. In. 2. vētriculo est duarū partiū sectio, in quarū prima est æstimatiua, & in. 2. parte est imaginatiua, quæ est rō particularis, in singulari oia syllogizās. Post has oēs sequit memoria in vētriculo posteriori, quæ (vt aiunt) nō est potentia cognoscitiua, licet cōtrariū possit teneri.

¶ Sed quoniā ista situatio pendet ex alio: quia ponūt plures quā quatuor potētias interiores, standum est in hac sentētia, qđ primò fit sensus cōmunis: secundo imaginatiua: tertio æstimatiua: quartò memoria: & qđ quilibet habeat in cerebro suū locū deputatū, & cōgruenter dispositū. De istis potētis sensitiuis interioribus vide Ægidium quolibet. 4. q. 20. Et quomodo sensus exteriores, cū sint imperfectiores sensibus interioribus, possint agere, vide eundem, quolibet. 5. quaestione. 21.

Opinio. diu. u. rfa. Mattheus. de Gradi. Hugo, senē.

D. August. 7. sup. Gen. ad literam.

Ægidius,

S P E C U L A T I O . I I I I .

Vtrum tota anima sit in qua
libet parte corporis
animati.

Rguitur quod non
Corpus, in quo de-
bet esse anima, opor-
tet sit organizatum,
& dispositum, vt su-
pra in definitione a-
nimę dictum est: sed
nō quęlibet pars ani-
malis disposita, & organizata est: ei go ani-
ma non est tota in qualibet parte animalis.

Argumē. 1.

Argumē. 2.

Argumē. 3.

In contra.

Notand. 1.

Notand. 2.

Triplex est
totalitas.

Notand. 3.

¶ Anima est tota in toto, & in qualibet par-
te secundum totalitatem perfectionis, &
essentię. Probatur. Alias si non esset tota
hac totalitate in qualibet parte: ergo pars
essentię esset in vna parte, & pars essentię
esset in alia parte: sed hoc esset animā non
esse, nam quę de essentia alicuius rei sunt,
ab eo separari non possunt: sequitur ergo
quod posito sit anima in qualibet parte cor-
poris, oportet sit totalitate suę essentię, &
non secundum partem.

Conclusio. 1.

Ratio. 1.

¶ Pręterea. Quęlibet pars corporis anima-
lis animata dicitur: & non nisi per animam:
ergo ibi anima vniue, & informatiue est:
sed vbicūq; aliquid est, ibi & eius tota essen-
tia est: ergo anima est in qualibet parte cor-
poris totalitate essentię.

Ratio. 2.

¶ Ex hac conclusione nolo intelligatur (vt
aliqui putant) ipsam formam, vel animam
non esse simplicem: imō est simplex, & nō
habet partes diuersas componentes eius es-
sentię: sed dato sit simplex, quia non est
simplex, sicut Deus est, intelligitur totalis
eius essentia, & in diuisibilis in partes: & in
isto sensu dicit conclusio, quod anima sit
tota in qualibet parte corporis, secundum
totalitatem suę essentię quia non partē, in
vna corporis parte habet, & aliam in alia.

¶ Secunda conclu. Anima non est in quali-
bet parte corporis secundum totalitatem
suę potētie, seu suę vitutis. Patet. Anima

Conclus. 2.

Ratio.

ibi est totaliter secundum totalitatem potē-
tię, & vitutis, vbi omnē suā exercet opera-
tionem: sed anima nō in qualibet parte ani-
malis omnem exercet operationem. Patet:
quia in oculo videt, & non in pede: & in au-
re audit, & nō in oculo: sequitur ergo quod
non est in qualibet parte secundum hanc
totalitatem. Et ista duo stant quidē, scilicet,
esse in qualibet parte secundum totalitatem
essentię, & non esse secundum totalitatem
vitutis: quia ad exercendam virtutem prę-
requirit vltra essentiam, aliqua instrumē-
ta, vel organa, quibus exerceat suam potē-
tię: & quia non habet hoc instrumentum
in pede, non videt in pede: & quoniam
habet in oculo, videt ibi. Similiter de alijs
partibus est dicendum: nam nō sufficit ani-
mam esse, si non sit organum: imō nō suffi-
ceret animā esse, & organum, nisi medium
esset, per quod fieret operatio: hęc enim non
sufficerent, nisi etiam essent species, quę ab
obiecto deuenirent, vsq; ad potentiam: vt
obiectum coniungeretur potentia. Qua-
propter

propter stat essentiam alicuius rei esse præsentem secundum se totam, quādo tamen non datur vt sit secundum omnem suam virtutem.

* ¶ Sicut in peccatore, fideli tamē, ponim⁹ si dem in formem, quæ verē fides est. Et habet quicquid ad essentiā fidei est necessarium, & tamen non est in peccatore secundum omnem suam virtutem: quia in eo nō est perfecta fides, simpliciter perfectione virtutis: quia deficit charitas, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 6. art. 2. ad primum.

¶ Cōclusio posterior. Sicut de anima brutorum sensibili, est verum dicere, non esse totam in qualibet parte totalitate virtutis, si militer de anima rationali dicendū est. Probat. Anima rationalis in homine est tota in toto, & tota in qualibet parte corporis, & tamen nō in qualibet parte corporis habet, & exercet omnem suā potentiā, & virtutem: ergo oportet dare quā totalitate ibi sit tota, & quā totalitate non sit: & nō videtur q̄ sit alio modo dicēdum, nisi q̄ sit tota in qualibet parte totalitate perfectionis, & essentiæ: & q̄ non sit tota totalitate virtutis in omni parte: si quidem anima rationalis in pede, non intelligit: & tamen tota anima ibi est: & intelligit in capite, & vult, & memoratur, & nō in alijs partibus: ergo nō in omnibus est secundum omnem virtutē.

¶ Neq; ex hoc putent nos æquales facere animas brutorū cū anima rationali: habent quidem latissimā inter se differentiā: quia brutorum animæ sunt formæ, quæ educuntur de materia, & habent esse per generationem, & corrumpuntur: at anima rationalis est à solo Deo per creationē, & non educitur de potentia materiæ, neq; corrūpi potest, sed est incorruptibilis, & immortalis: & dato anima rationalis conueniat cū alijs animabus: quia forma corporis est, & pars cōpositi: sicut & aliæ animæ sunt, & ob id sit tota in qualibet parte corporis totalitate essentiæ perfectionis, & nō sit tota in qualibet parte corporis totalitate virtutis: differunt tamen, quia anima rationalis à Deo solum, & immortalis, & per se subsistens potest esse: at verò non sic brutorum animæ.

¶ Bene video hanc opinionem esse contra Neotericos modernos in secūdo sententia. d. 16. & cōtra Duran. in. 1. d. 8. quia ipsi putant inconueniens quòd brutorum animæ sint secundum totalitatem essentiæ in qualibet parte, eò q̄ educātur de potētia mate-

ria: sed tamen quæ hic dicta sunt, asseruntur à doctore Sancto, in suo de formis. q. 3. art. primo, & apertissimè. p. p. q. 76. ar. vi. & est sententia Beati Augustini, qui sicut Theologus excellentissimus, philosophus fuit acutissimus, in episto. 28. & cōtra epistolā Manichæi. cap. 16. & 6. de Trinitate. cap. 6. Idē videtur sentire B. Chrysostom⁹, Homel. 5. de incomprehensibili Dei natura, probando animam rationalem impartibilem.

¶ Ecce ergo quomodo brutorum anima ponitur impartibilis: & tota in qualibet parte eius erit ad sensum declaratum. Et de omnibus formis quòd essent impartibiles, tenuit Gilbertus Porretanus in libello sex principiorū: quam sunt sequuti opinionē multi Parisien. licet eam impugnet Petrus Ciruelo in suis parado. q. 5. cōclu. 1. de quo aliās.

¶ De totalitate quantitatis non est disputatio, vtrum anima sit tota in qualibet parte animalis: quia (vt doctē probat doctor. S. in loco citato) anima neq; de per se, neq; de p accidens dicitur habere partes quantitatis: quia est forma quæ requirit diuersitatem in partibus: & sic non equaliter se habet ad totum, & ad partes: vnde neque de per se diuiditur, neque de per accidens ad diuisionem quantitatis. Verum tamen in albedine inuenitur, quòd diuidatur ad diuisionē quantitatis: quia æqualiter est extensa per partes superficiē.

¶ Ad primum concedimus, animam requirere dispositionē in corpore, & organizationem, ad hoc quòd exerceat suas operationes: & quia talis deficit in qualibet parte corporis, quāuis ipsa sit tota totalitate virtutis, vt dictum est: neque inconuenit: quia cū anima requirat diuersitatem in partibus, nō eodem modo comparatur ad totum, & ad partes. Ad totum quidem primò & per se: sicut ad proprium, & proportionatum perfectibile: ad partes autem per posterius, secundum quòd partes habent ordinem ad totum: & potest esse q̄ cū sit tota in parte, non exerceat ibi omnem suā virtutem, tamen exercet in toto corpore, ad quod primò ordinatur.

¶ Ad secundum. Non sequitur, si pes habet animā totaliter, quòd pes dicatur animal: quia animal dicit animam, & corpus totū: quia ad ipsum totum corpus primò ordinatur anima: sicut ad primum perfectibile. Item, quia ad rationem animalis ultra hoc quòd est habere animam, est requisitum per se

* ¶

3. Cōclusio.

ratio.

Differentia
inter bruto
rum animas.
& rōnales.
S. Tho. p. p.
q. penulti.

Durand.
Anima est
tota in qua
libet parte.

Esse impartibiles omnes formas dixit Gilbert. Porretanus. Ciruelo.

S. Thom.

Ad primū.

Ad secūdū.

per se stare: quod non conuenit parti.

Ad tertium ¶ Ad tertium. Demus ita esse, quod potentia animæ ab anima fluant, & emanent: & si sit fermo de potentijs quæ sunt communes animæ, & corpori, non sequitur quod ubi est anima, sit etiam in illa parte corporis potentia: sed solum sequitur quod sit in illa parte corporis quæ est proportionata ad operationem talis potentia: ob id & si anima sit in pede, ibi non est potentia visua: quia illa pars non est proportionata ad operationem potentia visua. De potentijs autem quæ solum sunt animæ: ut est uoluntas, & intellectus, nõ sequitur, licet sint in corporis parte, quod intelligat. De quo in tertia conclusione diximus.

¶ SPECVLA.V. VTRVM potentiæ animæ distin- guatur ab anima.

Argum. 1.

Rguitur quod nõ. Potentia sensitua est qua sentimus, sicut intellectua qua intelligimus: sed id quo primò sentimus, & intelligimus est anima: ut in isto. 2. docet Aristoteles: ergo potentia animæ non distinguuntur ab ipsa anima.

2 ¶ Præterea. Tanto quanto aliqua res nobilior est, tantum id quod habet est sua essentia: sicut videmus in Deo, quod quicquid habet est eius essentia: sed materia est sua potentia, cum sit ignobilior anima: ergo anima erit etiam sua potentia: & sic non distinguuntur potentia ab anime.

3 ¶ Ultimo. Si potentia non sunt essentia animæ, ergo sunt accidentia: sed non sunt accidentia. Patet. Nunquam accidens est principium differentia essentialis: sed potentia sensitua, & intellectua sunt principium sensibilis, & rationalis, quæ sunt differentie substantia: quia à sensitua potentia, dicitur sensibilis: & ab intellectua, seu ratione, rationalis: ergo sequitur quod sensitua potentia, & rationalis sunt essentia animæ, & non distinguuntur.

In cõtrariũ ¶ In contrarium est: quia propria passio distinguitur à subiecto: sed potentia propria passio est animæ: ergo distinguitur ab ea.

Notand. 1. ¶ Pro solutione notandum, quod cum sit triplex anima, ut dictum est, vegetatiua,

sensitiua, & intellectua: speculatio potest esse de vegetatiua, aut sensitua, aut intellectua, aut de omnibus tribus: quia sunt qui de vna concedant, & non de omnibus.

¶ Est adhuc notandum, quod licet aliqui ponant tres opinioes de hoc, ad duas reduci possunt. Quarum vna est doctoris S. qui tenet, quod potentia distinguuntur ab anima, si cut propria passio à suo subiecto: & potentia ponitur in. 2. specie qualitatis. Istam opinionem tenet Thom. de Argentina, & Durand. in. 1. distinct. 3. qua st. 2. Vbi solent Scholastici tractare materiam.

¶ Alia est opinio quæ tenet, quod non distinguuntur realiter, & est Scoti, Gabriel. Marfil. & Greg. Arimi. in secundo. Et est communis opinio: quam etiam tenet Burida. & Thomas de Garbo in sua summa. tracta. 5. q. 2. & 3. Iandu. 3. de anima. q. 39. Et Burid. dicit hæc verba. Cõcludo qd si vnica est anima in equo, ipsa est potentia sensitua, & potentia appetitiua, & potentia secundum locum motiua, & potentia vegetatiua, & ipsa est nutritiua, & augmentatiua, & generatiua, visua, & auditua, & sic de alijs. Quapropter in equo potentia vegetatiua nõ differt à potentia sentiendi.

¶ Additq; idẽ Buridanus in eadem quæst. duplicem potentiam: vnam principalem, & immediatam, aliam immediatam: sed instrumentalem. Principalem vocat ipsam animam, & instrumentalem dicit esse vel calorem, vel organi dispositionem in vegetatiua, & sensitua: ut potentia ad videndum immediata, & principalis est anima, immediata: sed instrumentalis est potentia visua organica disposita: & dicit. Prima potentia eadẽ est visua, & auditua: quia ipsa anima: sed illa quæ instrumentalis, nõ est eadem visua, & auditua: quia alia est dispositio in oculo, & in aure: & etiam nutritiua non est generatiua. Ecce vnde ponit distinctionem in potentijs, etiam si dicat omnes esse idẽ quod ipsa anima. Nos tamen respondentes ponimus conclusiones. Quarum prima.

¶ Potentia animæ vegetatiua, nutritiua, augmentatiua, & generatiua, distinguuntur realiter ab ipsa anima vegetabili. Probat. Ratio. 1. Omnis propria passio distincta est à suo subiecto realiter, saltim illa quæ principium est operationis: sed potentia ista vegetabilis animæ, sunt huiusmodi: ergo distinguuntur ab ea. Maior probata est in prædicabilibus, ubi de proprio agebamus. Accidens enim à substantia realiter distingui debet.

2. Notand. Altifido. 2. part. cap. 2. S. Tho. p. p. q. 54. art. 3. & q. 77. articu. 1.

Argentina. Durand. Scot. in. 2. d. 16. & in. 4. dist. 12. Gabr. in. 2. d. 16. quæst. vnica.

Marfil. in. p. sent. q. 3. articu. 3.

Gregorius Burid. in. 2. de anima.

q. 6.

Declaratio Buridani.

1. Cõclusi.

Ratio. 1.

debet. Et cum accidens proprium, accidens sit, oportet distinguatur. Dixi, saltem de propria passione, quæ est potentia ad operandum: quia de alijs non sic certum est. Sed minor probatur. Id dicitur propria passio aliquius, quod consequitur essentiam, & naturam eius: sicut magnetis dicimus esse ferrum attrahere: sed nutrire, augere, generare sequuntur essentiam animæ vegetabilis: sic quod ubique inueniatur, erunt & ista, ut supra in libris de generatione dictum est: ergo distinguuntur.

1. Ratio. ¶ Secundo. Si ista essent idem cum anima: ergo & essent idem inter se: quia quæcūq; sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se: sed consequens est falsum: quia nutritio esset augmentatio, & generatio: at hoc non potest stare: quia potētie distinguuntur per actus, sicut actus per obiecta: ut infra, sed alius est actus nutrire, & alius generare, & aliud obiectum habet generare, quam habeat augmentare: ergo est distinctio inter ista.

¶ Bene video rationem soluunt, qui tenent contrariam opinionem: verum, non videtur esse secundum communem modum loquendi, quod nutritio, sit generatio.

2. Conclusi. ¶ Secunda conclusio. Nulla potentia sensitua siue interior, siue exterior, est idem quod anima sensitua, sed distinguitur ab ea realiter. Probatur sicut præcedens: quia eadem militat ratio hic, & ibi.

2. Ratio. ¶ Præterea. Cum potentia, & actus diuidantur, ad idem genus oportet referantur: at actus non est in genere substantie: ergo neque potentia. Probatur minor: quia in solo Deo operatio eius est sua essentia: in alijs tamen accidens est: ergo cum ad idem genus pertineat & actus potentie, qui est operatio, & potentia, si operatio accidens est, & potētia erit accidens: ergo non est idem quod anima, cum anima sit substantia: unde manet quod nullo modo potentia & anima sunt idem realiter, sed distinguuntur, sicut accidens, & substantia.

3. Ratio. ¶ Vltimo. Ut dicebamus, quis est qui absolute concedere audeat, potentia visiva est auditiva, & odorativa est sensus communis, & gustativa est æstimatoria: at si ponamus potētias cum anima esse idem, oportet concedere. Neque satisfacit ratio quæ adducitur à Buridano, distinguendo inter instrumentalem causam, immediatam, & principalem: quia potentia, quæcūq; sit illa, ipsa principalis, &

immediata debet dici: ut in sequenti conclusione probabimus. Quid est opus venire ad angustias has, quandoquidem ponendo distinctionem, saluantur omnia, & conuenimus cum modo communi loquendi, & concipiendi?

¶ Tertia conclusio. Potentiæ animæ rationalis, distinguuntur realiter ab ipsa anima rationali: sicut accidens à substantia, & propria passio à suo subiecto. Probatur ut secunda, & prima conclusio.

¶ Præterea. Si non esset distinctio realis inter potētiam, & animam, maximè esset (ut tenent contrarium opinantes) quia ipsa anima est immediatum principium operationis: sed hoc non potest esse. Patet. Si anima esset immediatum principium operationis, semper habens actu animam, actu haberet opera vitæ: sicut semper habes animam, actu est viuus: sed non semper actu habet opera vitæ, ut constat: ergo non est immediatum principium ipsa anima. Patet: quia in quantum forma est, non ordinatur ad vltiorem actum: sed vltimus terminus generationis est dare esse, actu: ergo quod sit vltimè in potentia ad aliquem actum, oportet non competat ei secundum suam essentiam, sed erit ratione potētie: ergo non ex eodem conuenit, quod sit forma, & essentia talis, & quod sit in potentia ad aliquam operationem, sed erit in potentia ad actum, ratione potētie suæ: ergo potentia est immediatum, & primum principium operationis, & non ipsa essentia: qua ratione ipsa anima in quantum subest suæ potētie, dicitur actus primus ordinatus ad actum secundum.

¶ Confirmatur hoc ex definitione animæ, in qua dicitur, quod sit actus corporis, potentia vitam habentis, id est, in qua est potentia ad vitam, id est, ad exercenda opera vitæ: ergo ipsa potētia non est essentia animæ, cum sit actu anima, & non operetur: ergo est ex eo quod potentia, quæ est immediatum principium, est in potentia: & non est in actu: vsq; dum habeat actum.

¶ Ista conclusio probatur ex patre Augustino decimo quinto. De Trinitate, capitulo septimo. & 16. & 17. qui dicit, quod in homine intellectus, & voluntas non sunt idem. Anselmus etiam, libro de Concordia, capitulo 29. dicit. Et quidem mirum est quod anima rationalis, cum sit simplex, tantam diuersitatem operationum possit habere, si potētie non distinguuntur ab ipsa anima, maximè ponendo vnam

3. Conclusio
S. Tho. p. p.
q. 77. art. 1.
Vide Vigu.
in suis insti.
the. c. 1. §. 3
ver. 7.

Confirmat

D. August.
S. Tho. 1. p.
q. 76. art. 3.
Infra: 3. de
anima. spe.
p. B. Ansel.

Nota.

do vnam solam animam in homine: vt in sequentibus dicemus, quomodo illa vna oēs actus animæ vegetatiuæ, & illa vna tam varia in operibus sensitiuæ exterioribus: & interioribus: & illa etiam tam multiplex in intellectibus, & volitionibus. Nō enim videtur quo pacto fieri posset. Tametsi ponimus distinctionem potentiarum ab ipsa anima, non est difficile: quia quælibet potentia est immediatum principium suæ operationis: sicut non est difficile in homine quod sit doctrinæ capax, & sit admiratiuus, & sit discursiuus, & sit risibilis, & quod varias exerceat anima operationes per huiusmodi diuersa propria eiusdem animæ, quæ fluunt, & manant ab essentia eius.

4. Cōclusio

¶ Quarta conclusio. Licet ista dicta in tribus conclusionibus credamus probabiliora, & tenenda, non negamus quin opinio contraria, maximè quæ Scoti est, quæ ponit formalem distinctionem, negando realem, sit probabilis, quæ & potest soluere rationes adductas pro opinione supra dicta. Probatur. Sicut actio, & passio sunt eadem res, & non distinguuntur realiter: tamen actio nō est passio, & pertinent ad diuersa prædicamenta: sic posset dici quod anima, & potentia nutritiua, & vegetatiua, sunt eadem res: tamen anima quæ est quæ dat actu esse viui, & nutritiua quæ nutrit, & augmentatiua sunt idem re: quia sunt anima ipsa, sed nutritiua nō est augmentatiua. Eodem modo de potentijs animæ sensitiuæ, & animæ rationalis possumus loqui.

Buridanus.

¶ Et qui posuerit distinctionem, quam Buridanus ponit, de principio immediato principali, & de immediato instrumentali, facilius ad omnia obiecta respondet, quæ pro alia parte contra istam adducuntur: siquidem in illo principali, & immediato conueniunt omnes potentie: quia est anima ipsa in alio immediato, quod instrumentale est, ponitur latissima differentia: ob quod visus, auditus non est, neque intellectus est voluntas.

Ad argum.

¶ Ad primum dicendum, quod actio composita est: suppositorū enim actiones sunt: quia existētis est agere: sed forma est qua habet esse substantialiter: & potentia est immediatum principium ad esse secundum idem ad operationem, vt dictum est: & dato, & concesso, quod potentia sensitiua, sit qua sentimus, & intellectiua, qua intelligimus: non sequitur quod sint idem quod

ipsa anima: sed sequitur quod ipsa anima sit subiectum potentie, qua reducetur ad actum, id est, ad operationem. Et si Aristoteles dicebat quod id quo primo sentimus, anima est, &c. debet intelligi in isto sensu: quia ipsa anima est primum subiectum in quo potentia qua sentimus est.

Ad secundum

¶ Ad secundum concedimus, quod quanto res nobilior, potentia est sua essentia: sicut in Deo potentia sua essentia est: & actus, seu operatio essentia est: sed non valet, quod si in materia potentia est eius essentia, & in anima potentia sit essentia. Ratio differentie est: quia materia est in potentia ad formam substantialem, per quam habet esse substantie: ob id non est aliud illa potentia, quam sua essentia, in anima cum habeat esse substantie, est in potentia ad operationem, quæ est quoddam accidens: & ob id illa potentia, non est eius essentia: sed iam actuata in suo esse substantiali, manet potentia ad operationem: hac de causa est distinctum, alias semper quod in actu est secundum essentiam, esset etiam in actu operans.

Ad tertium

¶ Ad tertium dicendum, quod sensibile, & rationale prout sunt differentie constituentes cum genere speciem non sumuntur à potentijs, scilicet, à sensu, & intellectu, vel à ratione: sed sumuntur ab ipsa anima sensitiua, & à rationali. Verum quia ipsa substantie non cognoscuntur per se, & cognite fiunt per accidentia: vt supra probauimus in primo libro. hinc est quod sumuntur nomina ipsorum accidentium, eò quod magis nota, pro ipsis differentijs substantialibus, cum tamen sit latissimum discrimen, inter differentiam substantialem, quæ est de essentia rei: & accidens, quod siue sit propriū, siue commune, aliud ab essentia est.

SPECVLATIO. VI.

Vtrum potentie distinguantur per actus, aut per sua obiecta.

¶ Ostquam in præcedenti speculatione de distinctione potentiarum ab anima disserimus, necessarium etiā videtur tractare quomodo ipsæ potentie adinuicem distinguantur.

¶ Comuni

¶ Communiter dici solet potentias, distinguui per actus, & actus per sua obiecta: vt dicamus potentiam visuam, ab auditua differre, quia visua habet actum videndi, distinctum ab actu audiendi: & ipsi actus videre, & audire, per obiecta distincta distinguuntur: quia visus colorē vel lumen, & auditus habeat sonū, & sine argumentis quid tenendum. Resoluentes, opiniones varias adducemus: primo oportet ponere nonnulla velut præambula.

1. Nota.
Dupliciter
stat poten-
tias distin-
gui per actus.

¶ Potentias distinguui per actus, dupliciter stat, primo secundum se, & quo ad naturam suā, quæ distinctio à priori vocatur. Secundo quo ad cognitionem nostram, quod alijs verbis apud sequaces doctrinæ. S. Th. dici solet aliquid distinguuitur per alterum dupliciter: primo essentialiter, vt homo à bruto per rationale. Secundo modo notificatiue, vt causam per effectū cognoscim⁹, & ab effectu distinguimus.

2. Nota.

¶ Secundū notandū q̄ principia distinctiua, alicuius sunt in duplici differētia, quædam enim sunt intrinseca, alia sunt extrinseca: nā cū esse rei pōt ab intrinseco, vt à materia & forma, & ab extrinseco, vt ab efficiēte & sine considerari, sic & distinctio: quia à quocunq; res habet esse, habet & vnum esse, & sic distinguui ab alio.

3. Notand.

¶ Tertiū aduertendum. Quod potētia potest ad actum comparari, dupliciter. Vno modo vt est actui coniuncta, vt. s. de potentia visua fit sermo, vt actu videt, alio modo vt in potentia ad actum est: vt de ea loquamur prout in dormiente est.

Herueus.

¶ Herueus quolib. 2. q. 12. ponit resoluen- do dubium tres propositiones quarum prima est potentia, distinguunt per suos actus notificatiue: id est notam nobis faciunt potentiam actus ipsi sicut effectus notificant causam: quia intellectus noster procedit in naturalibus, ab effectu, ad causam.

Prima pro-
positio.

Secunda pro-
positio.

¶ Secunda eius propositio, potentia distinguuntur per actus, & obiecta: vt per principia extrinseca, quæ sunt finis, & agēs: quia actus sunt fines potentiarum, & vltimè perfectiones earum: tunc enim potentia visua perficitur quando actu videt: & propter actum datur talis potētia, & obiectum potētiæ passiuæ, vt est potentia cognoscitiua, comparatur ad eam vt mouens & agens: color enim mouet visum ad visionem: & obiectum intelligibile est motiuum intellectus, vt infra declarabitur: & si sit obiectum

actus potentia actiua, vt est vegetatiua ad eam, vt finis comparabitur. Et sic est verum, quod potentia distinguuntur extrinsecè per actus, & obiecta, tanquam finis & agens.

¶ Tertia propositio, potentia non distinguuntur intrinsecè, & essentialiter, per actus & obiecta: ratio eius est, quia principia intrinseca essentialia distinctiua alicuius rei, sunt priora realiter ipso distincto: quia vel est forma, vel propria differentia: sed actus non sunt priores potentijs: cum emanent ab eis tanquam à suis causis: ergo nō distinguuntur essentialiter per actus.

3. Proposi-
tio.

¶ Distinguuntur potentia essentialiter, & intrinsecè per se ipsas: patet quia principium intrinsecum essentialia distinctiua, vel est ipsa rei essentia in simplicib⁹, vel pars essentia, vt forma in compositis: sed anima potentia sunt quid simplex, vt visus, intellectus, &c. Ergo seipsis distinguuntur. &c. hæc ergo est resolutio dubij de mēte Heruei.

4. Proposi-
tio.

¶ Verum iuxta doctrinā S. Tho. supposita illa distinctione relatiuorū de illis quæ sunt secundum esse, & secundum dicialiter respōdendū, vt colligitur ex doctore. S. in isto. 2. tex. 3. 3. & c. 1. par. q. 77. art. 3. qui ait: quod cū potentia non possit concipi, nisi conceptu relatiuo, quia in quantum potentia, ad aliud ordinatur, scilicet, ad actum: ob id suū distinctiua formale specificū, & à priori, licet sit intrinsecum, sumitur tamē ab extrinseco: quia dicit respectum ad aliud, ad differentiam entium absolutorum: quæ nullum talem includunt respectum. Nam in absolutis principium essentialia est intrinsecū: & sumitur ab intrinseco, sicut rationale in homine: verum in proposito de potentijs loquēdo, extrinsecum, à quo sumitur principium distinctiua actus sunt, ad quos potentia refertur: & consequenter obiecta, quia ad vtrunq; dicuntur: & hoc est verum, nō solum quoad notitiam nostram: sed ex natura rei.

S. Tho. op. 1.

¶ Hæc igitur est mens S. Thom. neque intelligendum, quando dicit potentias distinguui per actus, quod actus sint principium distinctiua essentialia: quia esset ab errare à Physica disciplina, sed intendit quod ab illo extrinseco, sumitur quod essentialia, & intrinsecum distinctiua est, quod extrinsecum nō reperitur in entibus absolutis, vt diximus. Et in hoc deceptus est Herueus: quod loquitur de potentia, sicut de ente absoluto

¶ Aduerte
quomō po-
tētiæ distin-
guantur.

soluto: & putauit sufficienter respondisse signando principium distinctiuium intrinsece, cum tamen deberet dare id a quo sumitur quod est extrinsecum, scilicet actus: & sic posset concordari opin. Heruei, cum hac sententia doctoris. S. Si Herueo addatur id a quo sumitur ratio distinctiuium. Nam ista propositio distinctiuium specifica potentiariū sumitur ab actibus: potest habere duplicem sensum: primo sic sumitur ab actibus quod actus sint principia specifica distinctiua potentiariū: & hic sensus est falsus, ob id bene loquitur Herueus: quia omne principium distinctiuium specificum, oportet sit intrinsecum. Secundus sensus est, sumitur distinctiuium potentiariū ab actibus, quia ab eis, sumitur propria differentia specifica ipsius potentie, per quam distinguitur essentialiter, & specificè, ab alia, & hic sensus est verus, & expressè positus à Sanct. Thom. quem & Herueus non potest negare: neque inconuenit in entibus respectiuis differentias sumi ab extrinseco: quia in ratione sua inportant ordinem ad alterum: secus est in absolutis: & hac consideratione retenta, si quis intelligat de directo Herueo contra S. Thom. loquutum, respondere ei posset suam illam. 3. & 4. propositionem, tenere verum, in entibus absolutis, sed in illis quæ respectum dicunt non sic.

In quo conuenit cum S. Tho. Herueus,

Iandunus.

¶ Ioannes de Ianduno in hoc. 2. q. 8. dubium resolut per tria dicta.

Primum.

¶ Primum dictum eius: potentie distinguuntur per actus, & obiecta quo ad notitiam nostram: seu notificatiue. Patet: quia actus, & obiecta, magis cadunt sub sensu, quam potentie ipse: & semper est hic processus ordinatus, vt minus nota, pernotiora cognoscimus.

Secundum.

¶ Dictum Ianduni est: quando potentie non sunt coniuncte actibus, vt est in dormientibus, non distinguuntur realiter, & simpliciter per actus: probatur, quia non ens, quando non est, non est, causa entis, sed quando actus non sunt coniuncti potentie, sunt non ens: ergo non sunt causa distinctiuium: & patet: quia in dormiente, sunt visus, & auditus distinctiuium: & non per actus, cum non habeant actum. &c.

Tertium.

¶ Tertium dictum, quando potentie sunt coniuncte actibus, actus distinguunt eas, vt fines. Patet, quia illa quæ ad fines ordinantur diuersos, distinguuntur eis: sed potentie sunt huiusmodi, quia ad alium finem est potentie visiva, & ad alium, auditiva, &c. Nam sicut

ratio eorum sumitur a fine, & distinctio similiter: ergo quando sunt coniuncte, actibus, actus distinguuntur vt fines. Hæc de questione Ianduni.

¶ Primum dictum non contradicit S. Tho. neque Herueo, nec Comẽ. imo ab omnibus acceptandum est: quia effectus nos manuducit in causæ suæ cognitionem. Et similiter tertium dictum est verum, & ratio eius probatur. De secundum tamen est differentia: quia siue actus existat, siue non, cum habeat rationem finis, habet etiam rationem distinctiuium: quia siue potentia operetur, siue non, ordinatur ad actum tanquam ad suum finem: in cuius consequutione perficitur: & ad causam finalem, non requiritur quod actu sit: vt patet ex. 5. Metaphys. Et Iandunus videtur considerare actum, vt effectum potentie solum: & non vt finem: quia in quantum finis, est prior potentia, quæ se habet ad actum, vt ad finem, vt docet Arist. 9. Metaph. text. 15. Et ratio quæ a fine sumitur a priori est, ex. 2. Physic. & sic distinctiuium ratio a fine sumpta, erit a priori, non solum quoad nos, sed secundum naturam.

¶ Ecce ergo in quo stat resolutio questionis: & oportet tenere viam mediam, & secundum eam interpretari extrema, & concordare Herueum, & Iandunum cum S. Tho. ad sensum expositum, in illis, in quibus non est expressa contradictio.

¶ Sed pro maiori intelligentia est argumentum contra prædicta: nam si est verum quod potentie distinguuntur essentialiter, & specificè, per actus & per obiecta: quæritur quæ distinctiuium in obiectis est requisita ad distinctiuium realem potentiariū: nam vel requiritur realis in obiectis, vel sufficit rationis, non requiritur realis, quia sic obiectum intellectus quod est ens: & obiectum voluntatis quod est bonum, non sufficerent, ad distinguendum realiter intellectum, & voluntatem: quia ens, & bonum, vt in dialectica ostensum est: (quando de transcendentibus fuit sermo) non distinguuntur realiter: sed solum ratione, vt in. 4. Metaph. neque sufficit quod sit distinctiuium rationis in obiectis: quia sic causa esset minoris entitatis, quam effectus: & effectus excederet rationem causæ: cum enim ens rationis sit minoris entitatis quam ens reale, distinctiuium rationis in obiectis non potest causare distinctiuium realem, in potentie. Item, quia remota omni operatione intellectus, intelligitur realis distinctiuium, in potentie: non

Notandum

Obiectio eadem tradita.

tij: non ergo pendet talis distinctio potentiarum ab ente rationis.

Solutio. ¶ Ad obiectionem dicendum: quod & si omnes potentiae per obiecta distinguantur: non tamen omnes eodem modo: nam sunt

1. Solutio. potentiae quaedam sub ordinate ad in vicē, & aliae sunt non sub ordinate: sub ordinate sunt appetitiuae, & cognoscitiuae: quia illae, ab istis pendet, in istis distinctio realis inchoatur à distinctioe obiectorum, verum quia non semper obiecta earum realiter distinguuntur, sed ratione: sicut verum, & bonum: &c. Ideo obiectorum distinctio, non sufficit ad complendam distinctioem realem potētiarum: sed completur distinctio, ordine naturae: quia appetitiua, pendet à cognoscitiua, quia nihil volitum, quin prae cognitum, vt infra dicemus: bonum enim cognitum, concurrat ad actum appetitiuē, tam in sensu, quam in intellectu: & quia nihil se ipsum supponit, oportet sit distinctio, inter potentiam quae aliam supponit, & se ipsam: quia aliās idem esset prius, & posterius: nam in quantum aliam supponit posterius est. Ecce quomodo completur distinctio realis in potentijs ex tali subordinatione: & fuit inchoata distinctio ex distinctioe obiectorum secundum rationem solum: & sic soluitur argumentum: nō enim ex sola distinctioe obiectorum secundum rationem, causatur distinctio realis potentiarum.

Valde cōfidera vnde distinctio potētiarū.

¶ Si potentiae sint non sub ordinate, vt est vegetatiua, & sensitua exteriores: tota distinctio potentiarum, sumitur ex reali distinctioe obiectorum: & sic tenet argumentum neque aliquid cōtra praedicta: potentiae visuae, color, & lumen, & obiectum auditus, sonus: quia realiter distinguuntur: sufficit ad realem distinctioem potentiarum: quia ad inuicem non subordinantur: vna enim nō supponit aliam.

2. Solutio.

¶ Secūda solutio: dicimus, quod distinctio obiectorum non est proprie, causa distinctiois potētiarum: quoniam distinctio, diuersitas, vnitas, non sunt proprie causae: sed potius conditiones requisitae causarū: vnde hic est proprius modus loquēdi: haec potentia intellectiua distinguitur ab hac visua, eo quod haec potentia intellectiua ordinatur ad hoc obiectum: puta ad ens, seu verum, vt ad finem suum: & haec potentia visua, ad suum obiectum, scilicet ad colorem: &c. diuersitas est conditio requisita in

ipsis obiectis. Verum non est requisita tanta diuersitas in cōditionibus causandi, quāta in effectibus est: nam ab eadē causa putata à sole, diuersi sunt effectus: quia lutum indurat, & ceramisque facit. Non ergo inchoat à minori diuersitate in causa, (maximē in modo causandi) prouenire maiorem diuersitatem in effectū: ob quod, etiā si ens, & bonum, non distinguantur realiter: poterunt causare distinctioem realem, in potentijs: quod si instes, ergo perfectior erit effectus, sua causa: negatur consequentia, quia vt dictum est, conditio, non dicit causam: sed causae cōditionē: & ob id distinctio, vt sic, perfectionem nō dicit: nam nō accrescit aliqua pfectio, neq; aufertur, per hoc quod bonū, & ens non distinguantur realiter: sed solum ratione, vel formaliter. Et sic soluitur argumentum: vt dicamus distinctioem obiectōrū, causare distinctioem potētiarum, non quia distinctio sit causa, sed quia modus causae ad sensum praedictum.

Instantia.

¶ S P E C V L A T . VII.

Vtrum ultra potentias signatas interiores, & exteriores, sit signanda alia, quae sit appetitus.

Idetur quod non: quia potētiarum distinctio penes obiecta sumenda est: sed idem est quod apprehendimus, vel cognoscimus & appetimus: ergo non est ponēda alia potētia: quae appetitus dicitur.

1. Argum.

¶ Item. In anima sensitua nō est ponēda potentia distincta, in qua conueniunt etiā non viuētia: quia in non viuētibus est appetitus: ergo sequitur quod in anima sensitua ultra potentias datas non est ponendus appetitus. Maior patet, quia si in sensituo aliquid ponitur vt potentia ad operandum, eod quod sensituum est, oportet non conueniat nō sensitui. Sed minor est manifesta, quia dicimus lapidem appetere centrum. Et tādē generaliter de omnibus loquens Aristoteles, ait: Bonum est quod omnia appetunt.

Aristot. 1. Ethic. c. 1.

¶ Vltimò. Si in anima sensitua inquantū

3

B b sensu-

sensitiua esset ponendus appetitus distincta potentia à suprà dictis, eadem ratione deberet poni irascibilis, & concupiscibilis, vt distincta potentia: cum videamus in appetitu esse vtrumque: sed est in conueniēs multiplicare potentias: ergo non sunt alia prater signatas.

¶ In contrarium est philoso. qui in isto secundo, distinguit appetitum ab alijs potentijs.

Notan. 1.
Triplex est appetitus.

¶ Pro solutione oportet notare, q̄ triplex ponitur appetitus: quidam naturalis: alius dicitur appetitus sensitiuus, & tertius rationalis. Appetitus naturalis est in igne ad ascendendum sursum, & ad sibi simile producendum: quia hoc ex inclinatione naturæ habet: & ponitur in quacunque re ad seruandum se in esse, & resistendum corruptenti: & sine aliqua alia præuia apprehensione, vel cognitione, cum inanimata non habeant.

¶ Appetitus sensitiuus est ille, qui est quidem vbi anima sensitiua est: & fertur in aliud quod conueniens, apprehensum tamē per sensum: sicut brutum animal fertur in cibum, & potum, quæ apprehenduntur: vt conuenientia suæ naturæ.

¶ Est & appetitus rationalis, qui voluntas dicitur: quo homo fertur in conueniens apprehensum per rationem. Neque de primo appetitu, neque de isto vltimo hic sermo est: nam infra in sequenti lib. quando de voluntate, & appetitu rationali dicemus.

Notan. 2.
Vires appetitiuæ, & apprehensiuæ

¶ Præterea est notandum, quòd vires, seu potentia sensitiuæ, distingui solent in apprehensiuas, & appetitiuas. Apprehensiuæ sunt in duplici differentia: quædam dicuntur apprehensiuæ de foris: & sunt omnes: 5. sensus exteriores, qui apprehendunt res exterius, coniungendo sibi sensibilia, vt in præcedenti libro dictum est. Alia sunt apprehensiuæ de intus: & istæ sunt sensitiuæ potentia interioris: sensus communis: imaginatiua, estimatiua, & memoria sensitiua. Per has enim potentias interioris apprehendimus sensibilia.

¶ Vltra huiusmodi apprehensiuas, est de appetitiuis hic speculatio, vtrum sint ponendæ in anima sensitiua. De quo fit prima conclusio.

1. Conclusio

¶ Vltra apprehensiuas de foris, quæ sunt quinque, & de intus, quæ sunt quatuor: nulla alia potentia apprehensiuæ sunt ponendæ

in anima sensitiua. Probat. Ratio ponendi potentias (vt suprà diximus) est necessitas in animali, aliquarum operationum: sed ad omnes operationes requisitas, & animali conuenientes, ex parte virtutum apprehensiuarum sufficiunt potentia signata: ergo non est opus ponere aliam vltra. Maior est nota. Minor probatur experientia. Nulla quidem dabitur operatio animantis, quæ non possit compleri illis signatis potentijs.

Sequitur ex ista conclusione, quòd non est ponendus sensus agens, * quicquid dicat Alfonso Toletanus, & Ioannes de Ianduno, dato intellectus sit necessarius, vt in sequenti libro dicemus: quia si sensus agens debet poni, alia potentia distincta à sensu passiuo, iam sequitur quòd non sufficerent potentia suprà posita apprehensiuæ: sed esset necessarium dare vnā potentiam, quæ faceret sensibile, actu sensibile, vt posset sensus passibilis habere suā operationem: sed hoc non est dandum: quia frustra nihil est ponendum: sed talis sensus agens (si ponetur) frustra esset, cum sensibile ipsum secū dum se sufficienter moueat potentia sensitiua. Phantasmata enim non possunt agere in intellectu: non possibilem immediate neque possunt mouere, vt infra dicemus: & ob id est necessarius intellectus agens: vt ipsa phantasmata denudet vel illuminet. Verum in sensu non est opus: ob id sufficit sensus potentia passiuus, quæ pati potest à sibi proportionato obiecto, quale est sensibile. Ob hoc malè opinatus est Ioannes de Ianduno, qui posuit sensum agentem alium à sensu passibili, sicut ponitur intellectus agens alius ab intellectu passibili. Contra quem Agustinus in libro de destructione destructionum. Auerro, cōtra Algazelum probat non dari, sicut & Paul. Venetus opinatur. Et Caietanus quidam Thienensis, artium, & medicinæ doctor fecit de hoc peculiarem quaestionem, & recitatis tribus opinio. tenet. 4. quæ est communis, quòd nullo modo debeat poni sensus agens, neque intrinsecus, neque extrinsecus: quia obiecta sensibilia sunt sufficientia ad producendum speciem sensibilem in sensu, & habere sensationem mediante sensibili specie, absque concursu alterius particularis agentis.

¶ Eadem ergo potentia est sensus agens, & patiens, quauis (vt nominales loquuntur)

con-

Io. d. I. ad. 2. de anima quest. 16. Non datur sensus agens Venetus. Caic. Thienensis.

notatio sit diuersa: nam patiens dicitur in quantum recipit species, & agens, in quantum specie informatus producit actum. Si tamen per sensum agētem intelligeremus animam ipsam concurrentem ad sensationem, ponendus esset sensus agens, vt dicit, & bene, Buri. 2. de anima. quæst. 13.

Buri.

2. Conclusi.

1. Ratio.

¶ Secunda conclusio. Vltra potentias apprehensiuas necessarium est ponere potentiam appetitiuam. Probat. Illæ potentia sunt necessariò ponendæ, per quas, operationes conuenientes animali perfectò, debent exerceri, & sine quibus esset imperfectio: sed potentia appetitiua est huiusmodi: ergo ponenda est. Maior ex superioribus constat. Minor probatur. Necessarium est viuenti quòd in sequatur per appetitum, id quod apprehensum est vt conueniens: aliàs esset magna imperfectio: quia nunquam posset consequi absens, quod sibi necessarium est: sequitur ergo quòd appetitus est ponendus.

2. Ratio.

¶ Secundo. Si appetitus non esset ponendus, vt potentia alia distincta ab apprehensiuis, eò esset, quia apprehensiuæ sufficerēt ad prosecutionem apprehensi: sed non sufficiunt. Patet. Potentiæ distinguuntur penes sua obiecta: sed alia est ratio formalis obiecti apprehendere, & alia est profectui, & tendere ad consequendum apprehensum: ob id videmus nonnulla animalia apprehendere, & non profectui: quia non mouentur potentia appetitiua.

3. Ratio.

¶ Præterea. Maior est differentia obiecti appetitus, qui est ad profectum apprehensum, ad obiectum virium apprehensarum, quàm sit inter obiectum sensus communis, cuius est recipere species, & imaginatiuæ, cuius est retinere: sed hæc differentia recipere, & retinere ponunt, & causant distinctas potentias: ergo hoc quod est apprehendere, & profectui apprehensum, cauabit: & sic sequitur appetitum sensituum esse aliam potentiam, ab illis signatis: qui non solum ponitur in homine, in quo anima perfectior quàm in bruto, sed etiam oportet ponere appetitum sensituum in brutis in quibus nulla ratio, aut intellectus est.

5. Conclusio

¶ Tertia conclusio. Appetitus sensituius est alia potentia ab appetitu intellectu, etiã si vnã sola anima ponatur in homine. Hic solum cõtendimus probare, istum appetitum sensituum esse potentiam distin-

ctam ab alijs: vt in homine, in quo est appetitus intellectuius: qui est voluntas, appetitus sensituius ponatur & potētia distincta ab appetitu intellectu. Ex quo corroboratur præcedens conclusio secunda, quòd in brutis ponatur potētia distincta ab alijs. Probat. hæc conclusio, supposito quòd potentia appetitiua nata est moueri ab apprehenso, & sic appetibile vocatur mouēs non motum, & ipse appetitus, mouēs motum: vt in sequenti libr. 3. de Anima Aristote. dicit esse mouēs non motum: quia mouet potentiam, seu appetitum, & non mouetur illo genere motus: & potentia mouens mota. Mota quidem ab obiecto: & mouēs, quia ipsa mouet seipsam ad exercitium actus, & mouet alias potentias ad executionem illius rei appetitæ. Tunc ratio sic formatur. Passiua, & mobilia distinguuntur penes distinctionem actiuorum, & motiuorum: eò quòd motiuum oportet sit proportionatum mobili, & actiuum passiuo: sed aliud est motiuum, quod mouet sensum, quàm quod mouet intellectum: quia vnũ est apprehensum per sensum, & aliud per intellectum: ergo etiam alia erit potentia appetitiua sensitua ab appetitiua intellectu.

1. Ratio.

¶ Ad idem. Distinctio formalis obiectorum causat distinctionem in potentijs: sed alia est distinctio formalis obiecti, appetitus sensitui: quia sensibile: & appetitus intellectui, quia intelligibile: ergo sequitur quod sunt distinctæ potentia. Et dato quod sensibile sit intelligibile, & quod appetitum per sensituum appetitum, sit etiam appetitum per intellectuum, tamen non sub eadem ratione, sed sub alia: sicut si quis quantitatem per visum percipiat, eandem etiam per aurem, non erit sub eadem ratione: quia sub visu ratione coloris, & sub auditu ratione soni: vnum ergo obiectum materiale pertinet ad diuersas potentias: sub ratione diuersa formalis: sicut & diuersa obiecta materialia pertinent ad vnã solum potentiam: quia est solum vnã ratio formalis.

Ratio. 2.

¶ Non est in præsentiarum appetitus disputandi, vtrum appetitus ad actum concurrant effectiue, vel obiectum solum, vel vtrumque. Scotus, Henricus, & Capreo. tenēt quòd solus appetitus est causa ipsius appetitus: vt appetitus intellectuius volitionis. Goffred. tenet quòd solum obiectum causa actiua est. Heruæus tamen, Grego-

Vtrum appetitus ad actum concurrat.
Scotus.
Henricus.
Capreo.
Goffredus.
Heruæus.
Gregorius.

Adamgodā rius, & Adam Godam q̄ concurrat potentia, & obiectum; quod puto verius. Nō (in quam) hic disputamus, ne videamur excedere metas: alibi commodius.

4. Conclu. ¶ Quarta conclu. Sensualitas non est potētia distincta ab appetitu sensitiuo, sed solū dicitur actus eius. Patet ex definitione: quę talis est. Sensualitas est appetitus rerum ad corpus pertinētium: sed hoc est appetitus sensitiuus: ergo sensualitas non est potētia distincta.

1. Ratio. ¶ Præterea. Ibi ponēda est distinctio potētiarū, vbi alia ratio formalis obiecti est: sed inter sensualitatē, & appetitū sensitiuū nō est alia ratio formalis obiecti: nam vtrōque mouet apprehensum per sensum, sed solum per sensualitatem declaratur motus eiusdē appetitus sensitui. Et cōmuniter solet capi in malā partē, vt. s. sit appetitus sensitiuus, vt præueniens rationem: nō reperiatur in brutis sensualitas: quia in ipsis nō est ratio, sed in homine, in quo motus brutales possunt ratione dirigi, dicitur sensualitas, quando præueniunt rationē: & sensuales vocamus homines sequentes tales motus: at quia aliquando doctores indifferenter vtuntur nomine sensualitatis, & appetitus sensitui: sicut in bruto ponitur appetitus sensitiuus, ita & debet poni sensualitas, quæ eadem potentia est, & non alia. Et de sensualitate pro sensitiuo appetitu loquitur. S. Tho. quando dicit passiones suis se in Christo in sensualitate, vbi per sensualitatem non potest intelligere id quod in malam partem: quia in Christo nullus fuit motus appetitus sensitui præueniens rationem. De quo in tertio sententiarum nostris resolutionibus aspirante Deo.

S. Tho. in. 2. dif. 24. q. 2. ar. 1. ad. 3.

S. Tho. 3. p. q. 18. att. 2.

Cōclusio 5. ¶ Quinta conclu. Appetitus sensitiuus qui est potentia, diuiditur in duas diuersas potentias, scilicet, in irascibilem, & concupiscibilem. Probatur. Rō ponendi potētiās plures & diuersas, diuersitas operationū quę sunt necessarię animali, est: sed alia est operatio concupiscibilis, & alia irascibilis, & vtrāq; necessaria animali: ergo ponendæ sunt irascibilis, & concupiscibilis potētiæ distinctæ. Probatur. Necessarium est in eo q̄ inclinatur ad prosequendū, quæ conueniūt secundum sensum: & datur cōcupiscibilis. Est præterea necessariū animati, vt resistat impugnantibus, quæ conuenientia impugnant, & nocumenta inferunt: quia aliās in eo non esset hæc operatio, non esset

Ratio. 1. Irascibilis. Concupiscibilis.

sufficienter ei prouisum, si non posset impugnantibus resistere: sed hoc non fit per concupiscibilem: oportet ergo fit per irascibilem: & sic ponuntur duæ potētiæ distinctæ, irascibilis scilicet, & concupiscibilis.

S. Tho. p. p. q. 81. art. 1.

¶ Secundo, vbi est aliqua particularis ratio obiecti formalis, ibi oportet ponere potētiā distinctam: sed inter obiectum concupiscibilem & irascibilem est: ergo ponuntur distinctæ potētiæ. Patet. Obiectū cōcupiscibile est bonū apprehensum per sensum, non arduum, nec habens rationē difficilis: sed obiectum irascibile est bonum apprehensum per sensum, sed quod habet rationem difficilis: vt quando debet insurgere contra impugnantēs prosequationē boni: sed hæc arduitas, alia ratio formalis est: ergo oportet ponere distinctas has potētiās. Et ponuntur in anima sensitua in quantum sensitua, & in animali in quantum animal est, cui conuenit ad suam perfectionem prosequi delectabile per concupiscibilem, & insurgere cōtra arduitatē per irascibilem. Sic Aristot. dicit. 8. de animalibus, q̄ sint pugna d. cibis, & veneris. Et distinctio irascibilis, & cōcupiscibilis satis probari posset: eō quod passiones irascibilis videtur cōtrariari passionibus concupiscibilis: quia cōcupiscētia accensa irā minuit, & ira accensa minuit cōcupiscētiā, vt in pluribus.

2. Ratio. S. Tho. 1. 2. q. 23. art. 2.

¶ An irascibilis, & concupiscibilis in appetitu rationali distinguantur, inferius dicitur. Pro nunc solum in appetitu sensitiuo ponimus: quia in intellectiuo non est necessarium ponere diuersas potētiās, cum vna sufficiat ad omne bonum, siue sit arduum, siue non: tamen non sic appetitus sensitiuus: quia non est vniuersalis.

Arist.

¶ An irascibilis, & concupiscibilis in appetitu rationali distinguantur, inferius dicitur. Pro nunc solum in appetitu sensitiuo ponimus: quia in intellectiuo non est necessarium ponere diuersas potētiās, cum vna sufficiat ad omne bonum, siue sit arduum, siue non: tamen non sic appetitus sensitiuus: quia non est vniuersalis.

S. Tho. p. p. q. 81. art. 2. & q. 82. artic. 5.

¶ Ad primū. Concedimus distinctionē potētiarum sumendam ab obiecto formalis: sed negamus esse idem obiectum quantum ad formale: quia aliud est apprehendere, aliud appetere apprehensum, & prosequi. Et ista potētia præsupponit aliam, & stat apprehensionem, sine prosequutione esse, licet non e contra.

Ad argum.

¶ Ad secundum dicimus, q̄ in non viuentibus est appetitus naturalis, qui sequitur ex inclinatione naturam talis formæ sine aliqua apprehensione: & in bruto ponimus appetitū sensitiuū, qui sequitur aliā apprehensionem: in quo est differētia ad appetitum in illis in quibus non est apprehensio: etiam si vterque sit ad cōueniens secundum naturam:

Ad secundū.

ram: est tamen differentia latissima: quia vnus sine apprehensione: alius nõ sine ea. ¶ Ad tertium dictum est iam, in anima sensitua ponendam irascibilem, & concupiscibilem, in quam immediatè ipse appetitus sensituius diuiditur: & sic Gregor. Nicenus, & B. Damascenus ponunt irascibilem, & concupiscibilem partes appetitus sensitui. Et ad modum quo in potentijis interioribus apprehensiuus ponitur aestimatiua, quæ est eorum quæ sensum nõ immutant: quia conuenit animanti, sic etiã oportet quod in parte appetitiua non solum sit vis quæ appetat, quod est cõueniens secundũ sensum, sed etiã quod non est cõueniẽs secundũ delectationẽ sensus, sed secundũ quod est vtile animanti ad suã defensionẽ: & sic opponitur irascibilis distincta à concupiscibili.

Gregorius Nicenus. Damasceni.

Quia in præcedenti speculatione de irascibili, & concupiscibili, prout in anima sensitua sunt, differuimus, quanuis vt cunq; videatur digressio, non erit tamen alienũ ab speculatione præsentis (vt semel absoluamus omnia quæ intelligẽda sunt in anima sensitua) querere, vtrum in anima sensitua eõ quod sensitua vltra suprã dicta ponantur aliquæ passiones quæ sunt operationũ principia, distincta ab ipsis supra dictis potentijis. Hac ratione queritur.

SP E C V L A T I O . V I I I .

Vtrum sint ponendæ passiones in anima.

Idetur quod passiones non sint ponendæ in anima. Passio dicitur à pati: ita vt passio ibi sit, vbi & pati: sed anima non potest pati: ergo in ea nõ est passio. Patet. Illud quod est indiuisibile, & inalterabile non potest pati: sed anima est huiusmodi.

1. Argumẽ.

2. Argumẽ.
1. De aia.

¶ Item. Id quod est immobile, non potest pati: sed anima est immobilis, vt Arist. probat: ergo non potest pati: quod si non potest pati, neque in ea erunt passiones. Sed

probo quod pati sit moueri: nõ si patitur, ergo ab aliquo agẽte patitur: vel ergo patitur quia alteratur, vel quia augetur, vel quia locũ acquirat, vel aliqua alia specie motus: sequitur ergo quod pati est moueri: & sic nulla passio erit in anima.

¶ Tertia. Omne quod patitur, ab aliquo contrario patitur: sed animæ, cum substantia sit, nihil est contrarium: ergo in anima non est passio.

¶ In contrarium est Aristoteli. qui in 2. Topi corum ait, passio est in concupiscibili.

¶ Pro solutione notandum, quod pati tripliciter accipitur. Primo modo, cõmuniter: & sic omne recipere, pati est, etiam si nihil abijciat à re: vt aer quando illuminatur, patitur: quia lumen recipit à luminoso, quãuis nihil abijciatur, sed perficitur.

Notand. 1. Pati tripliciter.

¶ Secundo modo pati, est, aliquid recipere cum abiectione alterius: quod potest esse, vel abijciendo disconueniens: vt sit quãdo animal sanatur: quia ægritudinem abijcit alio modo quomodo abijcitur conueniens: vt quando animal ægrotat. Et iste est tertius modus, & propriissimus patiẽdi: quia pati est patiens trahi ab agente: & tunc aliquid trahitur, quando recedit ab eo quod sibi conueniens erat.

¶ Omnibus istis modis in anima contingit passio: sed primo modo de per se: vt quando intelligit, & sentit: quod cum sit passio, perficitur tamen. De isto modo passionis non est in præsentis speculatione: secundo, & tertio modo quando est cum abiectione non potest esse sine aliqua corporali transmutatione: ob quod in anima non potest esse passio proprie dicta, nisi sit de per accidens, in quantum compositum patitur: & dicatur anima, quæ pars compositi est, pati.

¶ Est etiam considerandum, quod cum passio trahat quodammodo patiens, potius in parte appetitiua poni debet, si ponenda est, quàm in parte apprehensiuã. Ratio est: quia animæ pars appetitiua fertur in rem, vt in se ipsa est. Quapropter dicit phil. 7. metaph. quod bonum, & malum, quæ sunt obiecta appetitiuæ potentiæ, sunt in ipsis rebus: at pars apprehensiuã trahit rem ad se, in quantum rem quam apprehendit, & cognoscit per speciem in se habet: & sic dicit ibidem Aristoteles quod verum, & falsum, quæ ad cognitionem pertinent, nõ sunt in ipsis rebus, sed in mente. Ecce quomodo ratio

Notand. 2.

Differentia inter intellectuũ & appetitum.

Aristo.

passionis magis ad partem appetitū pertinet, quā ad apprehensiuam, vel cognoscitiuam.

Corolla.

¶ Ex quo sequitur, cum in anima sensitua solum ex parte appetitus, sit irascibilis, & concupiscibilis: quod si passiones sunt ponendae, in huiusmodi potentijis debeant poni. De quo. sit. 1. Conclusio.

1. Conclusio

¶ Passiones in vniuersum quae in anima sensitua ponuntur: sunt tantum vndecim. Amor: desiderium: delectatio: odium: fuga: tristitia: spes: desperatio: timor audacia: ira. Probat. Passionum distinctio penes obiectū sumenda est: sicut habiuit, actuū, & potentiarū: sed tot sunt differentiae obiecti, quot sunt passiones nominatae, & non amplius: ergo solū sunt ponendae istae. Maior est manifesta. Minor probatur. Passiones vel respiciunt bonū, vel malū: si bonū, vel est arduum, vel non est arduum: si non est arduum, ponuntur tres primae: Amor: desiderium: delectatio. Patet. Proposito aliquo bono, est quaedam adaptatio, vel inclinatio, seu appetitus ad id, ea ratione qua omnia appetunt bonum vt dictū est. Et secundum diuersitatem appetitū ponitur diuersitas amoris: nam si est appetitus naturalis, quis non consequitur aliquam apprehensionem, est amor naturalis: vt in lapide ad descensum deorsum: si sequatur apprehensionem sensitiuam illius boni, est passio sensituae partis, quae amor dicitur. Post amorem sequitur quod tendat ad tale bonū amatū, & sibi conueniens: & sic est desiderium. 2. passio. Et post, est habere rem presentem, & quietari in ea, respectu cuius processit amor & est, delectatio. Et quod istae distinguantur, patet: quia bonū ad appetitū aliter se habet, in quantum est conueniens, & aliter in quantum tendit in eum, & aliter in quantum quiescit in eo: sed vbi est alia & alia ratio obiecti oportet ponere aliam, & aliam passionem: sequitur ergo tres has passiones ponendas, & distinctas esse respectu boni conuenientis, non habentis rationem difficilis.

Arist. 1. Ethic. co. cap. 1.

S. Tho. 1. 2. q. 26. art. 1. Amor. Desiderium Delectat.

¶ Ratione mali ponuntur aliae tres correspondentes istis: nam quādo est aliquod malū, & disconueniens, est odiū, primò: sicut respectu conuenientis erat amor. Et cum sit odiū, est naturaliter recessus ab illo: & sic est fuga. Quod si malū sit praesens, tristitia est. Ecce vnde alie sumuntur tres passiones: quia per istas appetitus trahitur. Et malū non eodem modo se habet in ratione disconuenientis, &

Odiū.

Fuga. Tristitia.

in ratione fugae, & in ratione qua praesens est: ergo vbi est alia & alia ratio obiecti mouentis, & trahentis, oportet ponere aliam passionem, & aliam: & sic sunt in vniuersum. 6. passiones positae respectu non difficilis: respectu boni tres, & respectu mali aliae tres.

¶ Sunt & aliae quinque quae respiciunt bonū, & malū, vt habent rationem difficilis. Respectu boni, est spes, & desperatio. Spes, quando illud arduum putat se posse consequi, quāuis habeat difficultatem. Quod si non existimet se posse consequi, est desperatio. Quia ergo non eodem modo se habet appetitus in hoc quod speret consequi, vel succubat, ponuntur duae distinctae passiones. Respectu mali si sit arduum est timor, & si putat se posse praualere, & vincere malū tale, & insurgit ad id, ponit audacia: & sunt duae passiones distinctae: quia licet sit idem obiectū: non eodem modo mouet appetitum quando timetur, & quando putat se posse euadere.

Spes. Desperatio. Timor. Audacia. Ira.

¶ Alia est passio, quae ira dicitur, & est quādo iam malū est praesens, & adhuc excāde scit, & accenditur ira: vt etiā praesens malū euitet, & est ira. Alia est ratio mouendi in malo, quādo solū timetur, & antequā eueniat, putans superare, audet, & quādo iam est praesens, vult euitare: respectu cuius est ira: & sic manet quod sunt vndecim passiones, sex respectu non difficilis, & 5. respectu ardui.

¶ Et potest signari ratio. Respectu diuersorum mouentium oportet ponere diuersitatem in mobilibus, vel motis: sed modi mouentium sunt. 1. 1. diuersi: ergo & passiones, respectu quarum mouetur appetitus, oportet sint vndecim. Patet. Si bonum non est arduum, vel mouet, quia conueniens: & sic est amor: vel mouet ad prosecutionem: & sic est desiderium: vel mouet ad quietem in eo: & est gaudium, vel delectatio. Respectu mali non ardui: vel mouet quia disconueniens: & est odium: vel mouet vt recedat: & est fuga: vel mouet, quia praesens: & est tristitia. Respectu ardui boni, vel mouet, quia putat se posse consequi: & est spes: vel quia non praualebit: & est desperatio. Si respectu mali, vel mouet vt absens: & est timor: vel mouet vt absens, sed possibile vitari: & est audacia: vel mouet vt iam praesens: & est ira. Non est alius modus mouendi quare non ponitur alia passio in parte sensitua.

Ratio.

Amor. Desiderium. Gaudium.

Odiū. Fuga. Tristitia. Spes. Desperatio. Timor. Audacia. Ira.

¶ Secunda conclusio. Sex primae passiones: 2. Conclusio. Amor:

- Ratio. 1.** Amor: desiderium: gaudium: odium: fuga: & tristitia ponuntur in appetitu concupiscibili tanquam in subiecto, & passionibus concupiscibilis vocantur. Probatur. Illa quæ appetitum mouent, & non sub ratione ardui, ad appetitum concupiscibile spectant: sed oēs illæ sex passionibus sunt huiusmodi: ergo sequitur quod ponuntur in concupiscibili.
- Ratio. 2.** ¶ Præterea. Ibi ponetur passio sicut in subiecto, ubi est ratio obiecti potentia: sed in passionibus supra dictis, quæ sunt respectu non difficilis, reperitur ratio obiecti potentia concupiscibilis, quæ est non arduum: ergo illæ passionibus, quæ sunt ardui, ibi debent poni. Maior patet: quia si fiat sermo de albedine ad quam spectat potentiam, oportet dicamus ad visiuam, quia in albedine est ratio potentia visiuæ, nempe color: sic in proposito in istis sex passionibus.
- 3. Conclusio.** ¶ Tertia conclusio. Quinq; aliæ passionibus: spes: desperatio: timor: audacia, & ira ponuntur in appetitu irascibili tanquam in subiecto. Probatur. Illa quæ habent rationem ardui, spectant ad irascibile: sed istæ. 5. passionibus sunt huiusmodi: ergo ibidem ponuntur tanquam in subiecto.
- Ratio. 1.** ¶ Item. Istæ. 5. passionibus in appetitu sensitivo debent poni, quia per eas trahitur quodammodo: ergo vel in concupiscibili, aut irascibili; sed non in concupiscibili: quia ibi solum ponuntur illa quæ participiant rationem obiecti potentia, scilicet, non arduum: ergo sequitur quod debent poni in irascibili tanquam in subiecto, cuius obiectum arduum est.
- Ratio. 2.** ¶ Item. Istæ. 5. passionibus in appetitu sensitivo debent poni, quia per eas trahitur quodammodo: ergo vel in concupiscibili, aut irascibili; sed non in concupiscibili: quia ibi solum ponuntur illa quæ participiant rationem obiecti potentia, scilicet, non arduum: ergo sequitur quod debent poni in irascibili tanquam in subiecto, cuius obiectum arduum est.
- 4. Conclusio.** ¶ Quarta conclusio. Cum omnes passionibus tam irascibilis quam concupiscibilis habeant contrarium, sola ira nullum habet. Patet. Amor habet pro contrario odium desiderium, fugam, & gaudium tristitiam habet sibi oppositum. Quod ista adinuicem sint contraria patet: quia respectu eiusdem non simul se compatiatur sub eadem ratione. Passiones irascibilis similiter: nam spes desperationi contraria est: sicut timor, & audacia: sed ira nullum habet contrarium, nisi vacuitatem iræ dicamus ei contrariam, quod non est proprie loqui: nam si ira haberet aliquod contrarium, esset vel respectu accessus vel recessus non respectu accessus, quia respectu accessus, ipsa ira est: ergo erit respectu recessus: sed non potest esse quia iam malum est præsens: ergo non potest esse recessus: nec respectu boni, vel mali: quia
- malo presenti opponitur bonum præsens: sed bonum præsens iam non habet rationem ardui: & sic pertinebit ad concupiscibilem, ut gaudeat: ergo ira nullum habet contrarium, cum omnes aliæ passionibus habeant suum.
- ¶ Quinta conclusio. Contrarietas in passionibus irascibilis inuenitur duobus modis, & in passionibus concupiscibilis solum uno modo.
- ¶ Et priusquam probem, suppono quod contrarietas in passionibus secundum contrarietatem motuum, & mutationum sumenda sit: quia passio motus quidam est, ut dicit Aristoteles. Et duplex est contrarietas in motibus, & mutationibus: aut penes accessum, & recessum ad eundem terminum: ut est in mutationibus ut generatio: quia accessus ad substantiam, sit contraria corruptioni, quæ est recessus, ab eadem.
- ¶ Alio modo sumitur proprie, secundum diuersitatem terminorum: ut in motibus: Dealbatio est contraria denigrationi: quia termini sunt contrarii, albedo, & nigredo. Istis duobus modis in passionibus animæ contrarietas potest reperiri.
- ¶ Probatur conclusio quo ad primam partem, quod in passionibus irascibilis sit contrarietas utroque modo. Primo. Est per accessum & recessum ab eodem. Patet: quia spes, est accessus ad bonum arduum, & desperatio est recessus ab eodem: quia superat arduitate, & succumbit. Eodem modo timor, & audacia: quia ad malum arduum est accessus per audaciam, & ad vincendum est recessus ab eo per timorem.
- ¶ Reperitur etiam alia contrarietas penes terminos contrarios: quia spes timori contrariatur, & desperatio audaciæ. Horum ratio est: quia bonum arduum in quantum bonum, habet ut sit accessus: & quatenus arduitate habet, potest esse recessus ab eo.
- ¶ Secunda pars. In passionibus concupiscibilis solum reperitur vnus modus contrarietatis, scilicet, penes terminos contrarios, amor, odio, & desiderium, abominationi, vel fugæ, & gaudium tristitiæ opponitur: sed non reperitur contrarietas penes accessum, & recessum ab eodem: quia ad malum non potest esse accessus: neque a bono absolute consideratum: ut obiectum est concupiscibile, potest quis recedere. * Dixi absolute quia bonum consideratum sub aliqua ratione mali, potest quis refutare & ab eo recedere

5. Conclusio.
Contrarietas
duobus mo-
dis conside-
ratur.

Arist. 3. phy-
sic.

Ratio. p. p.

Ratio. 1. p.

dere.

Cóclusio. 6. ¶ Sexta conclusio. Passiones irascibilis & dicuntur priores quàm concupiscibilis, & posteriores eis, secundum aliam, & aliam considerationem: nam respectu passionum concupiscibilis, quæ important quietem, sunt priores, & respectu passionum concupiscibilis, quæ important motum, sunt posteriores. Probatur, supposito quòd passiones concupiscibilis aliqua important motum: vt amor, desiderium, odium, & abominatio. Alia important quietem: vt gaudiu: quia de bono præsentis, & tristitia, de malo præsentis. In passionib⁹ irascibilis nulla est, quæ importet quietem: quia iam si esset præfens, non haberet rationem difficilis. Probatur conclusio. Nam tristitiam præcedit timor, & audaciam: sicut gaudium, spes, & deperatio: ergo irascibilis passiones præcedunt illas, quæ sunt concupiscibilis in quiete.

Ratio. p.p. ¶ Altera pars probatur: quia amor, & desiderium, præcedunt spem, & deperationem: sicut odium, & abominatio, timorem, & audaciam: & hoc quia istæ passiones concupiscibilis dicunt motum: sequitur ergo quod in vno sensu præcedunt, & in alia consideratione sequuntur.

Ratio. 2.p. ¶ Ex ista conclusione sequitur, quòd omnes passiones irascibilis, habet principium in passionibus concupiscibilis, & in eis terminantur: & sic irascibilis passiones, sunt velut medium inter passiones concupiscibilis, quæ important motum, & inter eas quæ quietem. Apertum est enim: quia prius est amor, & desiderium, quàm spes: & prius odium, & fuga, quàm timor.

Corolla. ¶ Septima conclusio. Sicut inter omnes concupiscibilis passiones amor prima est, sic inter omnes irascibilis spes. Probatur prima pars. Naturaliter prius est bonum, quàm malum: ergo prius est amor, qui respectu est boni, quàm odium, quod est respectu mali.

7. Conclus. ¶ Præterea. Prius est intentio finis, quam fit tendentia: & in intentione prius est conaturalitas quædam, & convenientia ad bonum, quod habet rationem finis: sed hoc facit amor: ergo amor prius est quam quæcunq; alia passio.

Aristotel. S. Tho. 1. 2. q. 12. art. 4. ¶ Item. Si quis odit, eò odit, quia amat: nã si odit disconueniens est, quia amat contrarium tanquam conueniens, & amat illud cui illud malum non conuenit.

Ratio. 2. p. ¶ Alia pars, quòd spes sit prior inter pas-

siones irascibilis, patet: quia est de bono: bonum naturaliter prius est, quàm contrariu: & sic est prior quàm timor: imò & quàm deperatio: nam cum bonum arduum mouet statim est spes: sed cognita arduitate, desistit ab spe desperando: prius ergo spes est desperatione.

¶ Octaua conclusio. Inter omnes passiones tam irascibilis quàm concupiscibilis solum istæ. 4. principales, & potissimæ dicuntur: gaudium, tristitia, spes, & timor. Patet: quia omnes quæ sunt concupiscibilis de bono, in gaudio terminantur, & quæ sunt de malo, in tristitia: & sic omnes alia, ad has duas vt ad principales referuntur. Eò enim quis amat, & prosequitur amatum: vt in præsentia gaudeat: quòd si odit, & fugit, & non euitat, tristitia est: & sic est terminus.

¶ Spes in irascibili est de bono futuro arduo: quòd si consequatur, iam gaudium est, quod ad concupiscibilem spectat. Et timor est de malo: quòd si non euitet, iam tristitia est, quæ pertinet ad concupiscibilem. Et solum istæ. 4. passiones sunt principales: duæ irascibilis, & duæ concupiscibilis.

¶ Nona conclusio. Amor qui ex bono, & cognitione, & similitudine, causatur, vnionem, inhaesionem, extasim, zelum, liquefactionem, fructiorem, languorem, & feruorem causat. Ista conclusio plures habet particulas, & breuiter probantur: quia amor est passio appetitus, quia omnia appetunt bonum: & ex cognitione: quia incognita diligere non contingit, & quilibet naturale suum simile diligit. Ecce quomodo amor ex istis causatur.

¶ Sed quòd amor efficiat vnionem, patet: quia vis vnitiua est, quæ facit vnum cum amato, in tantum vt inhaereat: & amans sit in amato magis quàm in se. Quapropter potius in eò quem amat anima, quàm in eò quem animat, est. Hinc contingit quòd vehementer amantes sui obliti, solum in amato requiescunt. Atque extasim causat: quia extra se ponit: & secundum partem apprehensiuam cogitando de amato, & secundam partem appetitiuam, pro quanto transfert se ad amatum. Et quidem in amore amicitie simpliciter: in amore concupiscentia secundum quid, in quantum amans non contentus gaudere bono quod habet, quærit frui aliquo extra se. At quia illud bonum quod querit, sibi vult, non simpliciter dicitur exire extra se. In amore amicitia tamen, quia non

3. Còclusio

Ratio

9. Còclusio

D. Th. 1. 2. q. 28. Arist. 1. Ethic. ca. 12

Vnionem

Augusti

Extasis

Amor amicitia, amor concupiscentia

non

non quærit seipsum, sed amatum propter se, exit simpliciter extra se.

Zelus.

¶ **Causat & zelum:** quia intēsus amor intēdit excludere omne id quod repugnat amato: & homo zelat bonum amici: vt vitet qđ illi contrarium est, & quærit quandam singularitatem in amando.

Liquēfactio

Fruitio.

Languor.

Feruor.

¶ **Causat etiā liquefactionem:** quia si præsens est amatum, quodammodò locum dat amato: vt tanquā penetrat omnia: & sic est fruitio amati: quod si amatum non sit præsens, est languor: quia videtur deficere ob absentiam, & sequitur feruor vt habeat.

10. Cōclus.

¶ **Decima conclusio.** Delectatio, quæ & gaudium, in rationali creatura dicitur: si spiritualis sit, excēdit omnem carnalem. Inter carnales verò illa quæ tactus vehementior, & potentior est. Prima pars probatur: quia cum delectatio sit passio, quæ in præsentia boni habiti, est in homine & in bruto: at in homine solum delectatio gaudium dicitur: quia cum cognitione boni habiti est: sed in bruto solum delectatio dicitur.

Ratio. 1. p.

¶ **Secūda pars,** quod delectationes spirituales sint vehementiores, patet: tum quia magis delectatur homo, cū cognoscit aliquid intelligendo quā cū cognoscat sentiendo: quia cognitio intellectus perfectior, & magis reflectitur ipsa potentia intellectiua supra suum actum. Et potentia cognitiua est magis dilecta: nam quilibet vellet potius carere visuā potētia, quā intellectiua. Et si fiat comparatio ad ipsas delectationes, spiritualis est vehementior secundum tria, quæ requiruntur ad delectationem, scilicet, bonum coniunctum, & id cui coniungitur, & ipsa cōiunctio. Nam ipsum bonum spirituale est melius, & magis dilectū, quā corporale: cuius signum est, quod homines abstinent à magnis voluptatibus ne perdant honorem: quod est bonum intelligibile.

Tria requisita ad delectationem.

¶ **Item.** Ipsa pars intellectiua est multo nobilior, magis cognoscitiua, quā sit sensitiva. Et respectu. 3. scilicet, coniunctionis etiā patet: quia est magis intima, & magis perfecta, & magis firma quā corporalis. Intimior quidē quia sensus solum circa exteriora: intellectus verò vsque ad rei essentiā penetrat. Item, quia cōiunctioni corporeæ adiungitur motus qui est quid imperfectū, de cuius ratione est, qđ non habeat omnes partes simul: & sic delectationes corporeæ nunquā sunt secundum se totaliter, sed spirituales sine motu: & sic totæ simul.

¶ **Est firmior:** quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia, & citò deficiūt: sed spiritualia sunt incorruptibilia: & ob id secundū se delectationes spirituales sunt vehementiores, licet quo ad nos cōtingat contrariū: quia, scilicet, sensibilia nobis magis nota quā intelligibilia.

¶ **Secūdo:** quia delectationes sensibiles sunt cum transmutatione corporali.

¶ **Tertiò:** quoniam delectatiōes corporales appetuntur velut medicinæ quædam contra defectus, vel molestias, ex quibus tristitiæ oriuntur.

¶ **Alia pars,** quod delectatio quæ secundum tactū est, sit vehementior, patet ratione vtilitatis: quia magis ad cōseruationem animæ illa quæ per tactū, vt est cibus, licet ratio ne cognitionis delectatio quæ est visus, sit maior: sed simpliciter illa quæ secundū tactū: quia concupiscentiæ naturales, vt est cibi, & venereorum, ad tactum pertinent.

¶ **Vndecima cōclusio.** Spes prima passionū irascibilis, quæ in brutis reperitur, causatur ex experiētia: quæ maximè in iuuenibus, & ebriosis abundat. Prima pars ex superioribus patet.

¶ **Secunda pars,** qđ sit in brutis, patet: quia si canis videat leporem à longe, nō mouetur ad ipsam: & quando insequitur, si elōgatur, desistit: quia desperat: ergo habet spem.

¶ **Alia pars,** quod experientia soleat spem causare, patet: quia homines bene experti intelligunt rei difficultatē, quando sese offert: vnde & spem habēt, & vires sumunt: e contra in experti succumbunt cum primò sese offert aliqua ratio ardui.

¶ **Quod in iuuenibus maximè abundet,** Aristot. in libro rhetorico, probat propter tria. Primo: quia multum habent de futuro tēpore, & parum de præterito: & sic parum habent de memoria, & viuunt in spe.

¶ **Præterea.** Propter caliditatem naturæ habent multos spiritus: & cor ampliatur, & ex amplitudine cordis est, quod sint animosi, & bonæ spei.

¶ **Tertiò:** quia cum non sunt passim repulsi in suis conatibus, putant aliquid sibi possibile, quod tamen est impossibile: & sperant multum. Cum ergo conditiones spei sint futurum arduum, & possibile adipisci: ista in iuuenibus maximè, ideo sunt bonæ spei.

¶ **Item,** & ebriosi: quia in eis sunt duo, caliditas. f. & spirituum multiplicatio propter

Quoad nos carnales delectationes sunt vehementiores.

Aristote.

11. Cōclus.

D. Th. 1. 2. q. 40. art. 6.

In iuuenibus maximè spes abundat.

vinum .Secundò,in consideratio periculo rum:& hac ratione stulti,& deliberatione non vtentes,omnia tentant,& sunt bonæ spei:quos vocamus temerarios.

¶ Duodecima conclusio. Timor, qui de malo culpæ non est, in repentinis maximè ap- paret, contractionem facit, & consiliatiuos esse: atque sic tremorem causat, vt operatio nem impediatur: cuius species segnitias: erube- scentia: verecundia admiratio: stupor, & a- gonia ponuntur.

¶ Probatur qd nō sit de malo culpæ. Timor est de aliquo arduo malo, quod facile vitari nō potest, & nō est in nostra potestate: sed malū culpæ vitari potest, & in nostra est po- testate: aliās nō esset malum culpæ: ergo nō est timor propriè de malo culpæ.

¶ Alia pars, qd in repentinis maximè patet: quia cum timor sit de malo qd eminent, & fa- cilè non potest vitari, repentina mala sunt huiusmodi: quia hominè imparatum aggre- diuntur: ex quo magis timemus.

¶ Quòd faciat cōtractionē, patet: quia timor euenit ex phātafia alicuius mali eminē- tis, qd difficilè potest repelli: & hoc non nisi ob debilitatē virtutis euenit, sed vbi est de- bilitas in virtute, ibi contractio est: ergo timor causat contractionem.

¶ Et tremor causatur: quia cū sit cōtractio- ab exteriorib⁹ ad interiora, partes exteri- ores manēt frigidæ, & causatur tremor ex de- bilitate virtutis continentis mēbra, quia de- ficit calor, qui est instrumentum motus: vt ait Aristot. in isto. 2. de anima.

¶ Et cessat operatio: nam ex eo quòd mem- bra manent sine calore frigida, nō possunt moueri. Omnia ista experientia constant in timentibus.

¶ Quòd illæ sint species timoris. 6. patet: quia malū potest timeri in operatione ipsius ho- minis dupliciter. Primò, labor grauans na- turam: & est segnitias, qua quis refugit ope- rari ob timorem excedentis laboris.

¶ Secundò. Potest timeri turpitudine læden- tis opinionem: & si sit in actu committen- do, erubescencia est: & si in turpi factō, est verecundia.

¶ Si sit malum in exterioribus rebus, tripli- citer cōsideratur: vno modo, ratiōe suę ma- gnitudinis, cum aduertit malum, cuius exi- tū non sufficit cōsiderare, & est admiratio. Secundò potest esse ratione dissuetudinis, quia scilicet, malum inconuetum se se of- fert, & est stupor, qui causatur ex insolita

imaginatione.

Tertiò, rōne improuisionis: vt sunt in for- tunia futura, & ponitur agonia. Ecce quo- modo sex sunt species timoris.

¶ Cōclusio. 13. Ira, passio vltima irascibilis, que cū ratione est, minus malum est quàm odiū, ad illos ad quos iustitia pertinet. Tres species habet: fel, maniam, & furorem.

¶ Prima pars patet ex supra dictis: sed qd cū ratione sit, probatur ex Aristot. Ira cōsequi- tur rationē aequaliter: quia cum ira sit ap- petitus vindictæ, sine collatione nō potest esse ad nocumentum illatum: ergo ira in i- sto sensu cum ratione est.

¶ Quòd sit grauius odium, ira, patet: quia odians appetit malū ei, quem odit: sed hoc in quantum est malum: & nociuū: sed irat⁹ appetit malū, nō inquantū malum, sed in quantum vindicatiuum est: & ob id habet rationem boni, inquantū putat esse bonū: at malum velle alicui, inquantum malum, grauius est, q̄ ei velle malū sub ratione bo- ni: ergo odium est grauius quàm ira.

¶ Quòd ad illos sit ad quos iustitia, patet quia ira vult vindictā sub ratione iustitiæ: ergo ad illos ad quos iustitia erit.

¶ Quòd sint. 3. eius species (vt ponit Gregor. Nicenus) patet, quæ sumuntur secun- dum qd dant iræ aliquod augmētum: quod tripliciter contingit: vno modo, ex faculta- te ipsius motus, & talis ira vocatur fel: quia citò accenditur. Alio modo ex parte tri- stitiæ causantis iram, dum in memoria ma- net: & sic est mania, a manendo. Tertia ex parte eius quòd iratus appetit, scilicet, vin- dictam: & ponitur furor, qui non quiescit donec puniat. Ob id Aristot. 4. Ethicor. quosdam irascentium vocat acutos: quia citò irascuntur: alios amarus, quia diu re- tinent iram: alios difficiles: quia nunquam quiescunt.

¶ Decima quarta conclusio. Ira, cuius moti- uum paruipensio irascentis, & excellentia est, causat delectationem, & feruorē in cor- de, atq; taciturnitatem: & tandem rationis vsu impedit.

¶ Prima pars patet ex Arif. 2. Rhetori. qui ponit tres species paruipensiois: Despectū. Epirealmum: id est defectum volūtatis im- plendæ, & cōtumeliationem: cum ergo ira appetat nocumentum alterius, inquantum habet rationem iusti vindicatiui, quòd quis scienter alium paruipendat, facit vt quis irascatur, quia ibi maior ratio iustitiæ

Agonia.

13. Cōclus. S. Tho. 1. 2. quæst. 46. Aristot. 7. Ethico. Vide Abul. Matthæ. 5. quæst. 150.

Ratio. 2. p.

Ratio. 3. p.

Gregorius. S. Tho. 1. 2. q. 46. ar. 8.

Fel.

Mania.

Furor.

Amarus.

Acutus.

Difficilis.

14. Cōclus. Abulens. Matth. 5. quæst. 151.

Ratio. p. p.

in vin

12. Cōclus. Timor non est de malo culpæ.

D. Th. 1. 2. q. 28. ar. 3. Ratio. p. p. S. Tho. 2. 2. q. 65. art. 1. ad. 3. & q. 19. Ratio. 2. p.

Ratio. 3. p. Contractio

Tremor.

Species timoris. Segnitias.

Erubescen. Verecūdia.

Admiratio- nis, stupor.

in vindicando, quanto est iniustitia maior, in contemnendo.

Ratio. 2. p. ¶ Secunda pars patet ex Aristot. qui ibi dicit, quod homines propter excellentiam in dignantur. Ratio est: quia quāto maior est excellentia personæ, maior iniustitia fit in ferendo ei iniuriam: & ex hoc magis quis insurgit in iram, ad hoc iniustum vindicandum. Et consequenter, quāto est maior defectus in eo qui facit iniuriā, est maius motuum iræ in eo qui iniuriam passus est, & mouetur ad iram.

Ratio. 3. p. ¶ Quod ira causet delectationem, Aristot. probat ibidem, qui dicit, esse melle dulcior. Ratio est: quia quanto maiori tristitiæ obuiatur, maior est delectatio: sed per vindictam, quæ ex ira est, maiori tristitiæ obuiatur, scilicet, quæ passus fuerit iniuriā: & si vindicta fuerit præsens realiter, fit perfecta delectatio, quæ tristitiam excludit: sed antequam sit in re vindicta, fit ei præsens per spem. Alio modo per continuam cogitationem: & causat delectationem, sed non perfectam: vt omnem excludat tristitiam. Ratio ergo hæc est. Quodlibet bonū desideratum, quando est in præsentia, delectationem causat: sed vindictam sumere de iniuria illata est bonū: ergo in præsentia causat delectationem: & tanto maiorem quanto magis præsentialiter habetur: & si præsens in spe, vel cogitatione, secundum hoc delectationem causat.

Ratio ad conclusionem.

Ratio. 4. p. ¶ Quod feruorem in corde causet, patet ex Damasceno, qui dicit, iram esse feruorē sanguinis circa cor. Ratio est: quia tanto naturaliter quælibet res insurgit ad contrarium repellendum, quanto habuerit præsens: sicut aqua tanto magis reducit se ad frigiditatem, quanto fuit calidior: cum ergo iratus habet contrarium eminens, id est, iniuriam illatam, vehementius insurgit: & hoc non est per modum contractionis, quæ fit à frigido sed per modum dilatationis, quæ fit à calido. Necessarium enim est causet feruorem sanguinis circa cor, quod est instrumentū passionum animæ. Et hoc apparet in membris exterioribus: vt ait Gregorius. Iræ suæ stimulis accensum cor palpitat: corpus tremit. lingua se præpedit: facies ignescit: exasperantur oculi: & nequaquam recognoscuntur noti: ore quidē clamorem format, sed sensus quid loquatur ignorat.

B. Grego. 5 mosali.

Ratio. 5. p. ¶ Quod causet taciturnitatem, ex duobus conuenire potest: vel quia ira cum ratione est,

& iratus appetens vindictam, cohibet linguam ab inordinatis verbis: vel potest euenire taciturnitas ex perversione iudicij rationis: quia, scilicet, tam ira commotus, & sanguinis feruor est circa cor, vt ad exteriora membra redundet & lingua impediatur primò, quod est membrum in quo maxime ostenditur cor: similiter facies, & oculi. Et ex ira solet taciturnitas causari, tanquam si membrum sit ligatum præ ira. Hoc experientia ostendit, in multum iratis.

Ratio. 6. p. ¶ Quod ira tollat iudicium rationis, patet eò, quod licet ratio non sit potentia corporea, tamen vtitur organis corporis, & potest sensitiuis: quibus impeditis (vt in somno, & in amentia) non habet suum vsum. Quia ergo per iram fit concitatio, & feruor sanguinis magnus circa cor, ex tali perturbatione sequitur impedimētum vsus rationis, quasi vires sint ministrantes rationi.

¶ Ista sub compendio sint dicta de passionibus animæ, quæ ponuntur in parte sensitua, quia causant transmutationem corporis, & subiectantur in irascibili, & concupiscibili.

Ad argum. ¶ Ad primum dicendū, quod licet pati, & moueri non conueniat animæ per se, conuenit ei de per accidens, vt supra in primo libro de anima docet Aristot. & nos adduximus. Si ergo respectus sit ad transmutationem, & cōmotionem corporis, ipsa anima, quæ forma corporis est, dicitur pati.

Ad secundū ¶ Similiter dicendum ad secundum: quia anima licet secundum se sit immobilis, est mobilis de per accidens: & moto corpore per alterationem, ipsa mouetur: sicut in istis passionibus contingit, in quibus corporis transmutatio est.

Ad tertium ¶ Ad tertium. Damus ita esse, quod pati sit à contrario, quando passio ad corruptionem est: sed non omne pati est à contrario: nā anima quando intelligit, vel sentit, patitur, & non à cōtrario, sed patitur ab agente: sic & passiones sunt quæ causantur à sensibilibus quæ agunt. Et licet animæ nihil sit cōtrariū potest esse corpori, ratione alicuius transmutationis, secundum aliquas qualitates.

SPECVLATIO IX.
Vtrum sensus circa proprium obiectum possit decipi.

1. Argumē.

HT videtur quòd sic. Vi-
sus potest decipi circa
colorem: vt iudicet sen-
sus communis quòd sit
albus color, qui est fus-
cus, vel qd̄ sit talis co-
lor, & est alius, vt patet
si à remotis videat. Et patet de collo colum-
bæ, vbi apparent diuersi colores.

2. Argumē.

¶ Secundo. Ille qui habet contrarium iudi-
cium ad id quod in veritate est, decipitur:
sed contingit per animam sensitiuam habe-
re contrarium iudicium circa proprium ob-
iectum. Patet. Si per visum recipiatur spe-
cies quantitatis, potest esse iudicium quòd
sit pedalis, vel sit æqualis alteri: tamen po-
test esse quòd non sit: ergo sensibile circa
obiectum proprium potest decipi.

3. Argumē.

¶ Vltimò. Quanto virtus, & potentia est
excellētior, tātò à deceptione est alienior:
sed intellectus est excellentior sensu, ergo
minùs decipietur: sed contingit in intelle-
ctu deceptio circa proprium obiectū: quod
est verum: quia potest esse falsitas, vel quia
iudicat de re quòd sit quod nō est, vel quòd
non est quod est, &c. ergo & in sensu pote-
rit esse deceptio.

In cōtrariū
1. Notand.
Themisti.

¶ In contrarium est Aristo. in litera.
¶ Circa istam speculat. fuerunt diuersi mo-
di intelligendi Aristo. Themist. ponit. 3. cō-
ditiones ad hoc quod sensus non decipiat-
ur circa proprium obiectum. Prima quòd
organum sensus sit bene dispositum: nam
æger propter malam linguæ dispositionē,
malè iudicat de saporibus: & habens oculo-
s ægros, malè iudicabit de coloribus.

¶ Secundò, requiritur quòd medium sit pu-
rum: nam propter hoc de colore solis ma-
lè iudicamus manè, putantes sit coloris ru-
bei, quod sit propter vapores eleuatos pro-
pe terram aeri commixtos: qui cū sint
nigri, commixti lucido, faciunt apparere
rubrum.

¶ Tertia conditio est, quòd sit debita distā-
tia inter obiectū, & potentiam: quia si quis
à longè videat colorem, non poterit iudi-
care rectè.

¶ Vltrà has conditiones videtur requisitū
quòd sensibile sit sufficiens ad mouendum
potentiam: & ex parte mediij non solum re-
quiritur quòd sit purum, sed quòd sit suffi-
cienter dispositum ad sensationem: scilicet,
quòd sit bene illuminatum, & q̄ obiectum
de quo sensatio, non appareat iuxta sua cō-

traria, quorum ipsum est medium: nam (vt
in tertio meteororum diximus) color me-
dius apparet alius & alius, si sit iuxta album
& nigrum.

¶ Notandū etiam, quòd sensibile aliud est
propriū, aliud commune: sensibile pro-
priū est, quod vnus sensus est: quod non
sentitur alio sensu: sicut color est visiuæ po-
tentia, & odor odoratiuæ. Commune est,
quod potest pluribus sensib' sentiri: vt ma-
gnitudo quæ visu, auditu, & tactu percipi
potest. Aliud est sensibile de per accidens:
vt substantia: quæ sentitur ratione acci-
dētis.

¶ Prima conclusio. Sensus circa sensibile
commune decipi potest, etiam frequen-
ter. Patet: quia cū non sit propriū eius
obiectum, euenire potest de facili deceptio:
& sic visus circa magnitudinem, & auditus
similiter.

¶ Secunda conclusio. Sensus circa propriū
obiectum decipi potest, sed non ita frequen-
ter. Patet: quia verè decipitur existente ma-
la organi dispositione, vel mediij, vel si non
sit aliqua debita distantia, vel si non sit tan-
tæ virtutis, vt possit mouere potentiam, vel
si medium non sit sufficienter illuminatū.

Ex omnibus istis contingit q̄ sensus deci-
piatur circa proprium obiectum: ergo si
decipitur de facto, sequitur q̄ possit decipi.

¶ Secunda pars, quòd non ita frequenter,
sicut circa obiectum, seu sensibile commu-
ne, patet: quia potentia ad proprium obie-
ctum est quædam proportio, & conuenien-
tia per naturam, quæ non est potentia ad
commune obiectum: sed quanto maior
proportio, & conuenientia, minùs contin-
git deceptio: ergo nō ita frequenter sensus
circa proprium obiectum, sicut circa com-
mune decipitur.

¶ Tertia conclusio. Quantum ad posse sen-
sum decipi in certo gradu obiecti equalitas
est circa sensibile proprium, & circa cōmu-
ne. Volo dicere, quòd sicut sensus visus po-
test decipi circa quantitatem quantum ad
magnitudinem, in quanto gradu distant a-
liqua: si non multum distent: sic etiam & in
colore, si aliqua duo distent parum, potest
decipi. Et sicut non potest visua potentia
decipi circa colorem, in hoc quòd color sit
in debita approximatione, si alia requisita
sint, sic neq; potest decipi circa sensibile cō-
mune, iudicando quòd quantitas sit, dum-
modo sint etiam conditiones requisitæ.

Et

2. Notand.

1. Conclusio

Ratio.

2. Conclusio

Ratio. p. p.

Ratio. 2. p.

3. Conclusio

Et sicut non potest decipi visiva potentia in hoc, si multum aliquis ab alio in colore distet, sic neq; si in quantitate. Quapropter non est differentia inter sensibile proprium, & sensibile commune.

4. Cōclusio

¶ Quarta conclusio. Aristote. solum quantum ad decipi, vel non decipi, posuit differentiam inter sensibile proprium, & sensibile de per accidens, & non inter proprium, & commune. Ratio huius est: quia in sensibili de per se, si potest decipi, est in paruo, seruat conditionibus appositis, & eodem modo in sensibili commune: sed in sensibili de per accidens contingit deceptio in multo: imò & in toto: etiā si omnes positæ conditiones sint: sicut ppter colorem iudicat hoc esse mel, cum sit fel, & contra: quia mel non est sensibile proprium, neq; commune: sed de per accidens ratione coloris: & sic potest decipi, quod hoc sit ferrum, cum sit lapis. Itaq; differentia est inter sensibile commune, & sensibile de per accidens: quia sensibile commune sentitur per se, etiā si pluribus sensibus possit sentiri, sed sensibile de per accidens non sentitur per se, sed per aliquod accidens: sicut substantiæ sentiuntur. Hoc est quod supra dictum est: quod accidentia cōferunt magnam partem ad cognoscendum quod quid est: & in isto sensu Aristote. dixit sensum non posse decipi circa proprium obiectum, sed potest decipi circa sensibile de per accidens. Hoc patet ex exemplo ab eo proposito, cum ait: Visus non decipitur colore, quoniam color: id est, non multum decipitur circa colorem: neque quantum ad gradum, neq; quantum ad speciem, sed decipitur quantum ad quid est: iudicando quid est coloratum, scilicet, vtrum hoc est fel, an mel. Ecce in quo sensu debeat intelligi, sensus circa sensibile proprium non decipitur. Et ly proprium, non distinguitur contra commune, sed contra de per accidens. Sic intelligit Burid. hic. q. 14.

Nota hęc

Supra. 1. de anima speculat. 5.

Burid. hic.

¶ Si tamen quis velit stare in intelligentia Aristote. secundum aliorum sententiam, vt ponat differentiam inter sensibile proprium, & sensibile commune: oportet intelligat, & declarat ad modum quo in prima, & secunda conclusione dictum est: vt, scilicet, circa proprium sensibile, licet contingat deceptio, non in multo, sed in paruo & raro: tamen circa commune sensibile frequentius contingit: maximè si esset verum quod aliqui putant: sensibile commune nō

sentiri de per se. Sed declaratio Buridani magis placet: qui tenet in quæstione. 15. quod sensibile commune est sensibile de per se quia numerus: magnitudo, quies motus, & figura sunt sensibilia per se: nam per sensus exteriores iudicam⁹ res esse plures, aut motas, aut quiescentes, aut esse tantas, vel sic figuratas, &c. Sic intellexit. San. Thom. p. p. quæstione. 17. artic. 2. ponens differentiam inter sensibile commune, & de per accidens.

S. Thom.

¶ Et videtur notandum quod Commē. In hoc. 2. com. 63. insinuat: quod licet sensus non erret: circa proprium sensibile, tamen errare potest circa subiectum proprii sensibilis: & circa locum, aut vbi: nam si viso aliquo collarato, videns iudicat illud esse argentum aut stannum, vel vbi sit, inferius vel superius: potest esse deceptio, sed non incōuenit neq; est contra prædicta.

¶ Quod hic de iudicio loquuti sumus, sensus circa proprium sensibile, ratione cuius non est deceptio, &c. non intelligas esse iudicium sensus exterioris: nam potentia visiva non format notitiā, neque iudicat, sed sensus communis est qui iudicat, & format huiusmodi propositiones circa obiecta omnium sensuum exteriorum. Et quod decipiatur, vel non in iudicando, erit per hoc qd sensus communis iudicabit, qd visiva potentia colorem videt, & auditiva sonum audit, sed non erit iudicium in ipsa exteriori potentia visiva: quia nō est reflexiua, vt videat se videre, neq; iudicatiua, cum sit interioris potentie hoc iudicare: sed dicitur sensus circa proprium obiectum: non decipitur: quia videt colores: sed quod non decipiatur, iudicare est sensus communis, & non sensus exterioris. Et si aliquando concedatur quod in sensu exteriori in homine sit iudicium, non conceditur ea ratione qua sit in ipso exteriori: sed quia intellectus iudicat: vt quidam dicunt: & ea ratione in brutis non concedunt tale iudicium. Qua ratione Gabriel, & Almayn. dicunt bruta per se lam apprehensionem moueri. Verum dicendum videtur quod in nobis, & in brutis sit in sensu interiori iudicium, & brutū ex instinctu naturæ format suas propositiones, componendo, & diuidendo: licet ob defectum cognitionis propria non sit compositio, neque diuisio.

Notandum

Sensus cōmū est qui iudicat.

Sensus exterior non iudicat.

Gabriel Almayn.

¶ Ad primum & secundum, patet solutio ex dictis.

Ad primum & secundum,

¶ Ad

Ad tertium ¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in sensu non cadit deceptio circa proprium obiectum, dummodò omnia sint necessaria apposita, neque in intellectu est falsitas, circa proprium obiectum: quod est quod quid est: nã informatus intellectus specie quidditatis rei, non decipietur in iudicando: & multo minus quàm sensus: quia potentia est perfectior: sed sicut cõtingit sensum decipi circa sensibilia communia: quia sensus non directè refertur ad illa, & etiam decipitur circa sensibilia per accidens, vt dictum est: sic etiam contingit intellectum decipi in iudicando circa aliquid cõsequens quidditatem rei: vel accidens ei. Et in componè

do, & diuidendo potest decipi, dum rei, cuius quidditatem intelligit, aliquid tribuit, quod eam non consequitur, vel quod ei repugnat: vt si quidditati equi cognitæ tribueret quòd esset risibilis. Ecce quomodo potest intellectus decipi, & quomodo sensus, & in quo sit conuenientia, licet sit differentia inter intellectum, & sensum: quia in intellectu potest esse falsitas, non solum quia cognitio intellectus est falsa, sed quia intellectus cognoscit eam falsitatem: sicut & cognoscit veritatem: at in sensu non est falsitas: vt cognita, quia non cognoscit illam falsitatem in qua est, exercendo suam potentiam.

S. Tho. p. 2.
q. 17. ar. 3.

Finis libri secundi de Anima.

¶ Specula-

SPECVLATIONES

PHYSICÆ IN TERTIVM LIBRVM ARISTO.

de Anima. Admodum R. P. F. Alphonſi à vera Cruce ſacri ordinis Eremitarum D. Aurelij Auguſtini, bonarum artium, & ſacræ Theologiæ magiſtri, moderatoris primarij in academia Mexicana in noua Hiſpania, in partibus Indiarũ Maris Oceani.

*ARGVMENT. TERTII
libri de Anima.*

Differta hæcenus ab Aristot. sunt, quæ pertinent tum ad vegetatiuam: tum etiam ad ſenſitiuam animam: aggreditur in præſenti libro argumētum animæ rationalis: quo pacto ſicut trigonum in tetragono includitur, & intra eius limites coarctatur: ſic & illæ iã prædictæ in rationali contineantur: quonam etiam modo potentiæ animæ in anima ſicut in ſubiecto ſint. In ſuper autem quòd intellectus ſit paſſiua potentia: quippe qui in agentem, & poſſibilem diuiditur, & à memoria intellectiua, ratione uè minimè diſtinguitur. Itaque intellectus, memoria intellectiua, & ratio apud Ariſtote. ſunt idem. Tractat etiam de voluntate anime, rationalis potentia, quòd imper

fectior ſit ipſo intellectu, à quo & diſtinguitur. De animæ immortalitate tradit etiam nobis ſuam ſententiam. Eſt etiam ſermo in hoc tertio, de libero hominis arbitrio, nõ differente ab ipſa voluntate: quin potiùs eſt ipſa voluntas, & potentia appetitiua. Tandem qualiter intellectus noſter intelligat materiales res, abſtrahendo à phantasmatibus, pro iſto ſtatu: nam in futuro, cum mortale hoc induerit immortalitatem, & fuerit diſſoluta fictilis domus, alio modo intelliget anima: nempe per ſpecies reſeruatatas, & ex influentia diuini luminis participatas.

SPECVLAT. I. Tertij libri de anima, Vtrum in homine ſolũ ſit vna anima intellectiua, vel ſimul cũ intellectiua ſit ſenſitiua & vegetatiua.

Videtur

1. Argumēt.

Vide Ægidium quolibet. primo quaest. 14.

Argumēt. 2.

Argumēt. 3.

In contrariū

Notan. 1.
Contra Cō
menta,

Cōci. Cōst.

Cōci. Late,

Paul. Vc. 3.
de anima,

D, August.

Idetur quòd nō solum sit vna anima, sed tres: nam corruptibile, & incorruptibile non possunt vnā substantiā esse: quia maxime distant: ergo neq; sensitium, & intellectium. Consequētia est bona. Antecedens est verum: ergo & consequēns. Sensitium enim corruptibile est, & intellectium incorruptibile.

¶ Secundò. Duo contraria iudicia simul in eodem de eodem esse nō possunt: sed si solum vna in homine esset anima, essent duo contraria iudicia: ergo nullo modo est cōcedendum quòd sit vna anima. Cōsequētia est bona. Maior est nota. Probo minorem: quia si quis videat baculum pro medietate in aqua, per sensum iudicat fractū, & per intellectū contrariū, quæ sunt contraria iudicia: ergo oportet ponere duas aīas.

¶ Præterea. Si anima vna solum in homine est, erit intellectiua, sed hoc non potest stare: quia si solum intellectiua, cum hæc à solo Deo sit per creationē, sequitur quòd homo non generat, hominem contra Aristotel. 2. physico. Patet: quia si homo generat hominem, est quia attingit ad formam substantialem hominis: sed posito vna sola sit anima, non attingit: quia cum sit sola intellectiua, à solo Deo habetur per creationem.

¶ In contrarium videtur, quod Arist. dicit, sensitium in intellectu esse, sicut trigonū in tetragono.

¶ In primis est abijciendus, & anathematisandus error Commentatoris, qui posuit vnum esse intellectum numero omnium, cum non solum sit fide tenendum in quolibet homine distinctam esse animam intellectiua: quia sic in concil. 6. Constantinopoli. definitum est, actione. 11. & in concil. Lateranen. sub Leone. 10. sessio. 8. sed etiam in lumine naturali apparet figuratū esse. Quapropter falso imponit ipsi Philosoph. quauis Venetus probare contendat mentem fuisse Aristote. quod asserit Comment. Et probari posse in lumine naturali non esse vnum intellectum in omnibus, docet. B. P. Augu. lib. 2. de libe. arbitrio. c. 10. quia aliàs sequeretur quòd me scribente nunc, alius dormiret: & me dormiēte, alius contempleretur: & sic ego dormiens contemplerer, & scribēdo dormirem. Et sequeretur, quòd simul & semel in eodem, de eo-

dem esset opinio, fides, & sciētia. Si de vna eadem propositione vnus habeat opinionem, alius fidem, & alius sciētia, quæ omnia repugnant in lumine naturali. Ista misfa faciamus in presenti. De quibus. S. Th. p. p. q. 76. art. 2. & 2. contra gen. c. 75. De quo fecit specialē tractatum Augustinus Nimphus.

S. Thom.
Augu. Nip.
Notand. 1.

¶ Et hic excludere oportet Phantasiam quorundam, qui ad mentem Comment. asserunt: quod forma dans esse homini, & qua à bruto differt, sit passiuus intellectus: qui apud Commenta. est imaginatiua siue cogitatiua: & forma quæ dat principium operandi, & non essendi: sit anima intellectiua: de quo vide Gregorium Arimi. in. 2. distin. 17. & 19. 2. sen. & Ioannē de Bachō. in. 2. d. 19. q. 1. ar. 2.

¶ Est item in memoriam reducendum tres animas, vegetatiua, sensitua, & rationale, distinctas habere operationes, & cōstituire diuersas species viuētium: imò & genera, quia plantæ, in quibus sola vegetatiua est, non sunt in eodem genere proximo cum brutis, in quibus sensitua, neque brutum cum homine in eadem specie est, (licet contineantur sub vno genere proximo) quia in homine est anima intellectiua, quæ neque in planta, neque in bruto reperitur. Quod ergo speculamur est, supposito in homine reperiātur operationes quæ sunt propriæ animæ vegetatiuæ: quia nutritur & augetur. &c. imò & perfectius reperiūtur in homine, quàm in plantis, vtrū in homine sit etiam anima vegetatiua ab intellectiua distincta, vel vtrum sit sola intellectiua, per quam in homine sint opera vegetatiuæ. Simili modo de sensitua, quæ est in brutis, qua mediante suas habet conuenientes operationes distinctas ab illis quæ sunt animæ vegetatiuæ, cum reperiātur in homine tales operatiōes animæ sensitiuæ, vtrum ibi sit sensitua distincta ab intellectiua, an solum per intellectiua hæc fiant. Ecce quod queritur.

¶ Adhuc oportet considerare, quòd ponēdo in homine, solum intellectiua animā, potest esse in duplici sensu: vel quòd nunquam habuerit fœtus prius animam vegetatiua, neq; sensitua, sed primò habuit esse viuētis per rationalem, qua mediante habet omnia quæ ad vegetatiua, & sensitua: vel primò habuit viuere plantæ per animam vegetatiua, & quando embrio

Notand. 3.

cœpit

coepit viuere anima sensitua, corrupta est vegetatiua, & quando completus est dies 40. vel. 45. in viris à conceptu: infusa est anima rationalis, & corrupta est sensitua, & in foeminis duplicatis diebus in. 80. vel 90. corrupta est sensitua adueniente intellectu: quibus præhabitis, sit prima cōclusio.

Conclu. 1. ¶ In homine solū est vna anima intellectiua, & non est vegetatiua, neque sensitua distincta ab intellectiua. Probat. Si in homine esset sensitua actu, & vegetatiua, sequeretur quod anima intellectiua homini solū daret esse accidentale, & non substantiæ. Patet. Id quod aduenit alicui completo habenti esse substantiale, solū datur esse accidentale: sed anima intellectiua tūc adueniret iam completo: ergo solū daret esse accidentale. Patet: quia adueniret habenti esse completum per sensituiam animam, quæ fuit ante animam rationalem, & manet post introductionem eius.

Ratio. 1. ¶ Præterea. Si plures ponerentur animæ in homine, non esset simpliciter vnum, sed plures: quia esse vnum simpliciter, ab vnitatem formæ substantialis est: sed ponuntur tres animæ, ergo sunt tria esse simpliciter: sed repugnat quod homo qui in certa specie collocatur, non sit simpliciter vnum: quia ex eo sequeretur quod in pluribus poneretur speciebus ex æquo: & sic denominaretur ab omnibus verè, & simpliciter: & sicut diceretur homo, diceretur brutum, & diceretur planta: quod est falsum.

Ratio. 2. ¶ Tertiò. Videmus in homine quod actio quæ est sensitivæ partis, impedit illam quæ intellectivæ est: ergo non à diuersis principijs distinctis emanant, sed ab vno, & ea ratione se impediunt: ergo sola vna anima intellectiua ponenda est in homine.

Ratio. 3. ¶ Quartò. Quicquid perfectionis est in inferiori, reperitur in superiori, cui subordinatur, & adhuc eminentius: cum ergo sensitivum sit sub intellectivo, oportet ibi in intellectivo perfectius reperiatur sensitivum: & sic frustra esset ponenda anima sensitiva.

Ratio. 4. ¶ Confirmatur: quia sensitivum in intellectu est, sicut trigonus in tetragono: sed sic est trigonus in tetragono, quod species non constituit distinctam, neque secundum suam essentiam, sed solū virtute: quia vbi quatuor anguli, & tres erūt: ergo similiter in intellectu inclusum est sensi-

tivum: & sic sola vna anima est.

¶ * Et ne decipiaris adverte: quod tribus modis contingit vñ in alio contineri. Primo formaliter, sicut inferius in suo superiori: vt homo in animali, & prædicatur de eo in primo modo per se vt omne gen⁹ de sua specie: & isto modo non continetur vegetativum in sensitivo: quia non prædicatur de eo de per se, aliàs non inueniretur vegetativum sine sensitivo: Secundus modus est materialis, quando vnum fundatur in alio, & non e contra, sicut omnis gradus viuendi in inferioribus, in vegetatio fundatur radicaliter: quia omne viuens indiget nutrimento. Et isto modo non includitur vegetativum, in sensitivo: sed potius e contra sensitivum, in vegetatio: Tertius modus est virtualis, & perfectionis, quādo secundum continet in se totam virtutem primi, & aliquid amplius: & in hoc sensu intellexit philosophus vegetativum, includi in sensitivo: & sensitivum, in intellectu: & eandem continentiam habet secundum locum motivum, cum sentiuo, &c. Et intellectivum, comparatum secundum locum motiuo. &c.

¶ Hanc sententiam tenent communiter theologi, & philosophi, inter quos. S. Tho. p. p. q. 76. ar. 3. & 2. contra gen. c. 58. Idem. doct. sub. in. 4. d. 1. q. 5. & Henrici. quolib. 2. q. 2. & 3. & Alexand. Halen. 2. p. q. 62. Greg. Arimi. in. 2. d. 16. q. 2. & 3. & Gab. ibidem. Ante hos. D. August. in libr. de eccle. dogmatibus (si non mentitur titulus libri) c. 15. & 10. super gene. ad lite. c. 6. & Damasc. in libr. 2. fidei orthodoxæ. c. 13. & Lactant. Firmi. lib. diuini. insti. c. 3. & 6. & Augustin. Nymph. 2. de anima. tex. 32.

S. Thom.
Scotus.
Henricus.
Alexand.
Grego. Ari.
D. August.

Damascen.
Lactant.
Nymphus.

¶ Ex dictis pro conclu. apparet non habere probabilitatem quod asserit Ocham contra tam graues authores, & communem opinionem, dari in homine plures animas distinctas: sic quod sensitiva solū sit sensitiva, & non intellectiua: & intellectiua sic intellectiua, vt nō sit sensitiva. Sed quia non solū vt Philosophi, sed vt Theologi loquamur, maximè cum futuros theologos instituamus, ponamus. 2. cōclu. quæ talis est.

Corolla. C6
tra Ocham.
quolib. 2. q.
10. & 1. 1.

¶ Opinio asserens plures esse, & distinctas animas in homine, si non est hæretica, erronea censenda est. Probat: quia videtur esse ab Ecclesia determinatum, quod solū vna sit, Extra. de summa trini. & si. catho. cap. Firmiter. vbi solū spiritus, & corpus

Conclus. 2.

ratio.

Extra de sū
ma. tri. &
fid. catho.

ponuntur partes humanæ naturæ: at sensitua non est spiritus: ergo non est pars. Et clariſſimè in Clemens de ſumma trini. & ſi catho. vbi habetur: Chriſtus verè factus eſt homo per hoc quod aſſumpſit partes noſtræ naturæ ſimul vnitas, ſcilicet, corpus, & animam intellectiuam. Ex iſto probatur intentum: quia ſi eſſet alia anima pars humanæ naturæ, non eſſent ſufficienter enumeratæ duæ ſolum. Etiam habetur extra, de celebra. miſ. capit. In quadam, ex illo gene. 2. vbi dicitur: Per idem eſt intellectiuum, & viuens homo: ſed intelligit per rationalem: ergo per eam viuunt.

¶ Dixi, ſi non eſt hæretica: quia cùm Ecclēſiæ determinatio non habeat tam expreſſe, hæc tam graui nota, non eſt quare oppoſitum aſſerentem, inuramus. Poſita ſit hæc conſuſio, vt qui philoſophiam tradit, ſic tradat, vt in nullo audeat defendere opinionem non ſolum damnatam ab Ecclēſia expreſſe, ſed etiam quæ videt, & ſub intelligitur condemnata vel ignem ſapit.

¶ Quod ſi quis obijciat nobis Paulum ad Galatas quinto, dicentem: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & hæc ſibi inuicem aduerſantur: quòd non poſſet, ſi vna ſola eſſet anima, cùm nullus ſibi ipſi contrarius ſit: & id quod. 1. ad Theſſalon. 5. de ſpiritu, anima, & corpore mentionem faciens ait.

¶ Erit ſoluèd^o nod^o ex beato patre Auguſtino, qui. 20. ſuper Gene. capit. 1. 2. ait, idē eſſe ſpiritum, & animam: ſed anima dat carni vt concupiſcat: & hoc ab anima intellectuã eſt, per partem brutalem tamen id exerceans: & ſecundum diuerſam conſiderationem & anima eſt, & ſpiritus: vna tamen ſola ipſa eſt, in qua verè, & realiter operationes ſunt animæ ſenſitiuæ, quæ exercentur per ſua determinata organa: ſicut ipſa eadem anima eſt quæ intellectu intelligit, oculo videt, & pedibus ambulat, & manibus operatur.

¶ Tertia cōcluſio. Anima vegetatiua quæ prius viuunt embryo, in aduentu ſenſitiuæ corrumpitur, ſicut & ipſa ſenſitiua cùm primum rationalis introducit. Hæc conſuſio quātum ad hoc quod embryo prius viuat anima vegetatiua, & prius ſenſitiua quàm intellectiua, videtur eſſe Ariſtot. qui dicit embryonem prius viuere vita plantæ, quando in eo eſt nutritio, & augmentatio, & nondum eſt ſenſatio: & poſtea eſt ſenſa-

tio, & nondum intellectio. Sic communiter intelligitur Ariſtoteles. Et Beatus pater Auguſtinus. libr. 83. q. 9. 54. dicit, quòd puer in. 45. diebus eſt perfectè formatus, & organizatus, & quòd foet^o in primis diebus. 6. habet qualiſi ſimilitudinem lactis, & in ſequentibus. 9. conuertitur in ſanguine: deinde. 13. diebus conſolidatur qualiſi caro. 18. reliquis diebus formatur vſque ad perfectã lineamenta omnium membrorum, quæ omnia ſimul iuncta faciunt. 45. dies: ſed Philoſo. in. 9. de animalibus inſinuat, q^o in. 40. diebus fiat formatio maſculi, licet plus temporis in fœmina requiratur.

¶ Auicenna nono de animalibus ponit alium modum. Et ſi placet videre diuerſos modos, vide Egidium Romanum de formatione corporis humani capit. decimo quinto.

¶ Cùm ergo in foetu ſit talis variatio: vt ſint in eo opera animæ vegetatiuæ, oportet talia opera ſiant ab anima: & ibi erit anima vegetatiua. Et idem quando eſt organizatio, vt poſſit eſſe ſenſatio.

¶ Sed ſecūda pars pbatur facilè ex prima conſuſione: quia in aduentu ſenſitiuæ, vel vegetatiua manet, vel corrumpitur: ſi corrumpitur, hoc eſt quod intendimus: ſi nō corrumpitur, ſed manet: ergo ſimul ſunt ſenſitiua, & vegetatiua, quod eſt probatum falſum: quia anima ſenſitiua daret eſſe accidentale: quia adueniret completo, & eodem manente ſub vtroque termino.

¶ Item: quia foetus ille, vel embrio non eſſet vnum ſimpliciter, ſed plura, ratione diuerſarum formarum. Item: quia fruſtra poneretur ipſa vegetatiua, quando quidē ſenſitiua, quæ perfectior, poteſt quod inferior.

¶ Eodem modo probatur quòd facta embryonis augmentatione, & diſpoſitione ad formam intellectiuam ſiue in. 45. die in viris, & in. 80. vel. 90. in fœminis, quòd tunc primo cùm introducit in corpore diſpoſito, & organizato anima rationalis, forma ſenſitiua corrumpitur: quia ſi maneret, in conuenientia illata ſequerentur.

¶ Ex quo videtur voluntariè dictum, quòd dicit Marſ. quòd in homine generãdo, embrio non prius viuat vegetatiua, neque ſenſitiua, ſed facta in. 45. diebus diſpoſitione, tunc primo anima rationalis introducat: quia ante inſuſionē animæ rationalis

D. Auguſt.
Modus for-
matiois fœ-
tus.
Vide S. Th.
2. cōtra gē.
cap. 8.

Ariſtotel.

Auicenna.

Egidius.

Viguer. in
ſuis inſtit.
theo. c. 1. §.
2. ver. 1.

Obiectio.
Paulus.

Solutio.
D. Auguſt.
Hugo de ſa-
cto viſto.
Richardus.

Concluſ. 3.
S. Tho. p. p.
q. 118. art.
1. ad. 4. &
q. 76. art. 3.
ad. 3.

Marſ. 1. de
gene. q. 6.
in ſolu ad. 5.

De hoc vi-
de Egidii
quolib. 14.

nalis non videntur esse operationes sensitiua, & vegetatiua. Neque ratio ad id asserendum conuincit, ne, scilicet concedat corruptionem vegetatiua, & sensitiua: quid enim periculi est concedere, cum necessarium habeat fateri (etiam si non essent tales anima) priores formas substantiales plures corrumpi, & alia de nouo generari ante perfectam organizationem: quia materia foetus ad modum lactis, & post ad modum carnis, &c. oportet fiant plures transmutationes. Atque si hoc in nutritione perfecta quotidie contingit, cum panis primo in chylum in stomacho: deinde in chimum, in epate, & in sanguinem, deinde in venis, & vltimo in carnem, & ossa, & nervos fiat transmutatio: & generatio vnius corruptio est alterius: simili modo nullum inconueniens est, quod generatio bruti, sit corruptio plantae: & generatio hominis, sit corruptio bruti: quia imperfecta, propter perfecta sunt.

Aristo.

S. Tho. 2. 2.
q. 64. art. 1.

Corollari. 3.
contra Plato
nem.

¶ Sequitur ex dictis illam Platoniam imaginationem nullius esse momenti, quae ponebat diuersas animas in corpore vno secundum organa distinctas, quibus diuersa opera vitae tribuebat: dicens vim nutritiuam esse in epate: concupiscibilem in corde: cognoscitiuam in cerebro: quam reprobatur Aristotel. in istis de anima: nam si id quod magis videtur inesse non inest: scilicet vegetatiua, & sensitiua, veniente rationali, minus erunt plures secundum diuersas partes: quod minus videtur.

Arist. 2. To
pico. c. 4.

Ad argum.

¶ Ad. 1. dicendum, quod corruptibile, & incorruptibile distinguuntur, & ob id anima sensitiua brutorum, & rationalis, hominum distinguuntur: sed in homine sensitiuum, non est corruptibile, sed incorruptibile: quia est anima rationalis.

Ad. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quod diuersa iudicia in eodem respectu eiusdem obiecti, & potentiae non possunt esse simul, sed non inconuenit esse diuersa, & contraria iudicia in eodem respectu eiusdem, in diuersis potentijs: imò ab eadem potentia secundum diuersas considerationes. Est iudicium ab anima rationali per sensum, quod baculus est fractus, & est iudicium ab eadem anima per intellectum: quod baculus sit integer. Ista iudicia non sunt contraria: quia potentiae sunt diuersae, intellectus, scilicet, & sensus. Eodem modo caro concupiscit delectabile: spiritus odit: non sunt diuersae anima

ponendae ob id: sed vna, & eadem potest in tam diuersa, & contraria secundum diuersas potentias. Appetitu naturali quis vult vitam conseruare: sed appetitu rationali, se exponit pro bono virtutis: imò eodem appetitu deliberato volo patrem mori, & cum viuere: respectu ad bonum particulare, volo eum viuere, respectu ad bonum commune volo eum mori. Non ergo ista sunt contraria: quia non est idem respectu eiusdem, & eadem ratione. Sic ergo stat cum veritate animae tanta diuersitas ob potentiarum diuersitatem, maxime ponendo distinctionem inter ipsas, & animam, ut in libro praecedenti diximus. Et haec inclinatio quae secundum partem brutalem est, quae ad malum est, non est dicenda hominis in quantum homo, sed in quantum brutum.

¶ Ad. 3. Quauis aliqui dicant (ut supra diximus in libris de generatione ex Marfilio) quod non est propria hominis generatio, dicendum quod homo hominem generat, ut dictum est: etiam si vna sola anima sit, & haec intellectiua, quae per creationem a solo Deo: quia sufficit quod homo facit ad introductionem eius in corpore: quia verè homo disponit subiectum, ut possit introduci, & attingit ad huiusmodi introductionem. Sicut si formae substantiales essent ab extra a datore formarum, & per agens naturale disponderetur subiectum vltima dispositione, dicitur illud esse ab agente.

Ad. 3. i. fo-
luto.

¶ * Hic aduertat oportet, animam rationalem non prius a Deo creari, quam in corpore redposito & organizato infundi: ob quod neque Hilarij sententia super illa verba psal. 129. fiant aures, &c. tenenda: qui asserit animam Ade, prius creatam, & post corpus plasmatum: cui & Augusti. libr. 7. de gene. ad literam cap. 24. suffragatur, & Hiero. in epistola ad Ephe. & per amplius rejiciendum quod Greg. Nifenus in 2. lib. philosophiae cap. 6. dicit animas omnium hominum simul creatas, & postea infundi: contra hos Leo Papa pius in epistola ad episcopum Astorigensem, & de quo S. Thom. p. p. q. 90. qui sensum declarat in quo animas praecedere, dici potest.

¶ Secundò, dico quod homo generat hominem: quia in semine est virtus actiua, & est quasi motus ipsius generantis animae, & quia ibi concurrunt virtus animae cum virtute caelesti, dicitur quod homo generat hominem, & sol, de quo alias supra.

Post. solur.
S. Tho. p. p.
q. 118. ar. 1
ad. 3.

- Argumen. ¶ Contra ista quæ hîc sunt difinita, potest quis obijcere, quòd olim ab vniuersitate Oxomensis sub Archiepiscopo Cantu. anno. 1276. est determinatum, esse errorè dicere quòd in infusione animæ rationalis corrumpitur sensitua, & vegetatiua. Ad quòd respondetur, primò non esse contra dicta: quia ibi dicitur copulatiuè, sensitua, & vegetatiua corrumpitur simul, quòd nos nõ diximus: quia primò corrumpitur vegetatiua, & post sensitua.
2. Solutio. ¶ Secundò dicimus, quòd non est necessariũ stare determinationi illius vniuersitatis. Vide Vigueriũ in suis Institutionibus Theologi. cap. 1. §. 2. ver. 1.
- Viguer.

¶ SPECVLATIO. II.

Vtrum potentia animæ
sint in anima sicut
in subiecto.

1. Argumẽ. T videtur quòd omnes potentia sint in anima sicut in subiecto. Omnes potentia animæ sunt velut propria passio, quæ emanat ab essentia: sed propria passio in essentia subiecti subiectatur: ergo etiam potentia animæ subiectantur in ipsa essentia animæ.

- Argumẽ. 2. ¶ Præterea. Sicut se habent potentia corporis ad corpus, se habent potentia animæ ad animam: sed omnes potentia corporis subiectantur in corpore, ergo potentia animæ subiectantur in anima. Non enim quòd manus sit valida, & potens ad operandum, ponitur nisi in corpore: ergo etiam potentia animæ in anima erunt.

- Argumẽ. 3. ¶ Tertio. Si aliqua potentia non deberet poni in anima sicut in subiecto, maximè appetitiua sensitua: sed ponitur in anima: quia anima est quæ appetit, licet sit per sensum: ergo omnis potentia animæ erit in anima.

- In cõtrariũ. ¶ In contrarium est quòd dicit philosophus in libro de somno, & vigilia: Sentire non est proprium animæ, neque corporis, sed coniuncti.

- Notand. 1. ¶ Pro decisione notandum, quòd in homine (de quo nunc sermo est) tria considerantur: Anima seorsum, & corp⁹, & totum cõiunctum ex anima, & corpore. In quaestione ergo est, vbi ponantur potentia animæ, vel in anima solum, vel in corpore solum

vel in coniuncto.

¶ Secundo aduertendũ, quòd inter potentias animæ differentia est: nam quædam sunt, quæ suas habent, & exercet operationes sine aliquo organo corporeo: vt sunt velle, & intelligere: alia sunt, quæ non complent, sine organo corporeo: vt sentire exterius & interius.

¶ Prima conclusio. Potentia animæ rationalis quæ suas habent operationes sine organo corporeo, ponuntur in anima tanquam in subiecto: sicut intelligere, & velle. Probat. Illud est subiectum operatiua potentia, quòd potest operari: sed anima est quæ operatur, sicut & ipsa est quæ potest operari: ergo ipsa est subiectum potentia. Maior est clara: quia accidens oportet denominet subiectum in quo est: sed anima est quæ actu operatur in illis quæ non exercentur organo corporali: vt dicit Philosophus in principio de somno & vigilia, ergo ipsa est subiectum: & sic intellectus, voluntas, & memoria ponuntur in anima essentia, sicut in subiecto.

¶ Præterea. Istæ potentia (cum sint accidentia de secunda specie qualitatis) ponuntur in aliquo subiecto: ergo vel in corpore, vel in toto coniuncto, vel in sola anima: sed non in corpore solum, vt manifestum est, cum sint operationes spirituales: neque in coniuncto: quia corpus non est quòd exercentur huiusmodi operationes, cum nõ indigeant organo corporeo de se: manet ergo quòd tales erunt in ipsa anima. Dixi de se: quia pro isto statu indiget. Intelligenti enim phantasmata speculari oportet, teste Arist.

¶ Secunda conclusio. Potentia animæ quæ non habent suo actus absque organo corporeo, non in anima, neque in corpore, sed in toto coniuncto subiectantur. Probat. Illud dicitur subiectum operationis, quòd verè potest operari, & operatur actu: sed in talibus nõ anima est quæ operatur, neque corpus operatur, sed totum coniunctum: quia homo videt, & non videt anima, neque oculus: ergo visua potentia ponetur in coniuncto, & auditua similiter, & potentia interiores sensitivæ, & omnes vegetativæ: vt nutritiua: augmentatiua: generatiua. &c.

¶ Item: istæ potentia debent in aliquo subiectari: quia accidentia non sunt sine subiecto: sed non subiectantur in sola anima, cum non ipsa sola operetur: neque in solo corpore: quia corpus non operatur absque

Notand. 2.

1. Conclusio.

Prior ratio.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

2. 2. 2.

absque anima: restat ergo quòd subiectentur in toto composito.

Cótra Grego.
in. 2. d.
16.

¶ Ex quo patet Gregorium Ariminensem deceptum, qui dixit, quòd operationes sensitivæ partis sunt immediate in anima sensitiva in bruto, & in homine, in quo sola vna anima est: Tales operationes immediate sunt in anima intellectiva, quæ est etiam sensitiva. Hæc dicit Gregorius: sed videtur deceptus: quia cum tales operationes sensitivæ verè sint operationes potentiarum organicarum, & eas denominant, oportet & potentias esse subiectas in toto coniuncto, & non in solo corpore, neque in sola anima. Quis est qui propriè loquendo dicat, sentire est animæ intellectivæ operatio: tamen potest dicere, est hominis operatio.

Conclus. 3.

S. Th. de veritate. q. 26.
art. 3.

¶ Tertia conclusio. Appetitus sensitivus, cum sit potentia, in coniuncto tanquam in subiecto pro organo habet cor. Hæc conclusio ponitur ad tollendum dubium de organo appetitus sensitivi: nam de alijs potentijs sensitivis, quæ sunt in coniuncto tanquam in subiecto, constat quod habeant organum: sed de appetitu non est manifestum: quia aliqui putant organum esse totum corpus: sicut & sensus tactus habet. Nos tamen dicimus quòd sit in corde organum: nam appetitus sensitivus, cum sit coniuncti potentia, aliquod habet organum determinatum: sed non videtur quod aliud, nisi cor: quia ibi primum est, ubi gaudium sentitur per dilatationem: & ibi est, ubi primum tristitia, & dolor per contractionem: ergo ibi erit organum huius potentia, quæ in coniuncto ponitur.

Cóclusio. 4.

Ratio.

¶ Quarta conclusio. Omnes potentia in universum, siue quæ subiectantur immediate in anima, siue quæ in coniuncto, dicuntur esse in anima sicut in principio primo. Probatur. Primo de potentijs animæ, quæ non habent operationem per organum corporale, constat: sed de alijs quæ sunt in coniuncto probo: quia quod coniunctum sit subiectum potentia auditivæ, & visivæ, &c. non est nisi ex anima, quæ dat esse formale, & informat corpus: nam ea seclusa, non esset potentia subiectiva in coniuncto, cum coniunctum non esset: sequitur in ea esse omnes potentias tanquam in primo principio. Sic doctor. Sanct. p. p. q. 77. ar. 5. ad secundum: & sic omnes potentia siue quæ subiectantur immediate in anima, siue quæ in composito, dicuntur fluere ab essentia animæ.

D. Thom.

¶ * Et est causa earum sicut finis & sicut principium actuum: vide Herueum in primo sentent. dist. 3. q. 4. st. 5.

¶ Quinta conclusio. Licet probabile sit, potentiam organicam non vnam, sed plures esse qualitates, cum ex pluribus constet, probabilius tamen est solam vnam esse qualitatem quamlibet potentiam ab alia distinctam. Hic volumus dicere de istis potentijs organicis, quæ sunt in coniuncto, quòd cum multa concurrant ad ipsam potentiam disponendam, & organizandam: ut ad visivam potentiam, &c. & si plures qualitates possent dici, huiusmodi potentiam, dicimus probabilius vnam solam esse qualitatem. Patet: quia istæ sunt veræ potentia, & sunt

Cóclusio. 5.

Ratio.

accidentia: ergo ponuntur in predicamento qualitatis: sed quæ ponuntur in predicamento qualitatis, sub aliqua certa specie qualitatis ponuntur: & non sunt plures qualitates, sed vna solum in .2. specie qualitatis. Et licet vna sit qualitas, tamen habet requisitas alias simul: ut si aliqua dispositio sit requisita in oculo ad bene recipiendum speciem: ut scilicet sit diaphaneitas in oculo, & ille humor qui est aptus ad recipiendum.

¶ Ad. 1. dicendum est, aliud esse quòd omnes potentia fluant ab animæ essentia, & sint in ea sicut in principio, & aliud quòd sint omnes in ea tanquam in subiecto: nam primum concedimus generaliter de omnibus potentijs, tam organicis, quam non organicis, sed secundum non in tantum ut verum sit, quòd angelus, & anima sint causa efficiens suarum potentiarum, sicut materia actuata per formam, dicitur actiuum principium accidentium, quæ consequuntur naturam rei: ut late probat Egidius quolib. 6. q. 12. Item: quia ad hoc quòd sit subiectum, est requisitum, quòd per tale, subiectum exerceatur opus per potentiam sine alio: ob id solum damus quòd non organica potentia ibidem subiectentur: sed organice in ipso coniuncto: quia non sine corpore exercentur.

Ad argum.

Egidius.

¶ Ad. 2. dicendum, quòd sicut se habet potentia corporis, quæ solum corporis ad corpus, ita & anime, quæ solius anime sunt, ad animam: & ob id sicut ille in corpore, & hæc subiectantur in anima: sed sunt aliæ operationes, quæ cum sint anime, non tamen habent actum sine corpore, & tales ponuntur in coniuncto sicut in subiecto.

Ad. 2.

Ad. 3.

¶ Ad tertium patet solutio ex dictis: nam quantum appetat anima per appetitiuam potentiam: appetitus tamen non exit in actum sine organo corporeo, vel extenso per totum corpus: ut est sensus tactus extensus: ut aliqui putant, vel sine organo corporeo, quod radicaliter in corde est: ut probabilius existimamus: ob id ponitur appetitus sensitivus in toto coniuncto, sicut in subiecto

¶ SPECVLATIO. III. Vtrum intellectus sit potentia passiva.

Argumē. 1.

Idetur quod non sit potentia passiva. Nihil immateriale patitur: sed intellectus immaterialis est: ergo non patitur. Patet maior: quia pati est ratio ne materiae: sicut agere ratione formae: at quod intellectus sit immaterialis, est communissimum, cum sit incorruptibilis: ut inferius probandum erit.

Argumē. 2.

¶ Præterea. Si intellectus esset potentia passiva, sequeretur quod potentia vegetatiua essent eo præstantiores: consequens verò est falsum: ergo & illud ex quo sequitur. Probatur: quia omne agens nobilius est non agente, & patiente, ut docet Aristot. in isto 3. sed potentia nutritiua agunt, & intellectiua patitur: ergo nobiliores erunt potentia vegetatiua ipso intellectu, quod aperte falsum est in falsitate.

Argumē. 3.

¶ Vltimò. Omne quod patitur, corruptibile est: sed intellectus patitur: quia ponitur potentia passiva: ergo est corruptibilis: sed consequens est falsum, cum sit incorruptibilis: ergo nullo modo patitur intellectus.

In contrar.

¶ In contrarium est philosophus hic: Intellegere est pati quoddam.

Notand. 1.

¶ Pro solutio oportet in memoriam reuocare id quod dictum est, quando in præcedenti libro de passionibus agebamus, scilicet, quod pati capitur propriissime, & est quando aliquid remouetur ab eo quod conuenit ei secundum naturam suam: si aqua calefiat ab igne, patitur: quia remouetur à frigido quod ei conuenit secundum naturam suam. Alio modo pati capitur minus

propriè, quando aliqua abijciuntur, & conueniens, siue disconueniens: quo modo non solum qui ægrotat patitur, sed etiam qui sanatur: & qui tristatur, sicut qui gaudet. Tertio modo dicitur aliquid pati, communiter, & est, quando id quod erat in potentia ad aliquid, recipit illud, & fit actu, absque hoc quod aliquid abijciatur: & sic quando res perficitur, potest dici pati, pro quanto de potentia exit in actum.

¶ Præterea notandum (ut supra de sensu diximus) quod sicut sensus mouetur à sensibili: sic intelligibile mouet intellectum. Commune enim est cuiuslibet potentia, ut moueatur à suo formali obiecto: & mota potentia, & excitata, quodammodo habet patiendum, ut de potentia exeat in actum. Et obiectum intelligibile erit mouens non motum: sed intellectus erit mouens motum. Motum: quia ab obiecto intelligibili mouetur. Mouens: quia mouet se ad intellectum, & mouet voluntatem ad volendum ostensum per intellectum.

¶ Prima conclusio. Intellectus diuinus qui nihil aliud est, quàm ipsa diuina essentia, nullo modo est potentia passibilis. Patet. Illud dicitur potentia passibilis, quod cum sit in potentia ad aliquid cognoscendum, reducitur in actu cognoscens: sed Deus nunquam fuit potentia cognoscens, sed semper in actu: non solum cognoscens præterita, presentia, & futura, sed omnia ab eo possible fieri: quæ tamen non fiunt. In hac conclusio. non est opus immorari: quia est theologice facultatis, licet in lumine naturali probari possit: quapropter non alienum à nostra hac physica specula. sed de hoc alibi.

¶ Secunda conclusio. Angelicus intellectus, qui non est idem quod sua essentia, respectu illorum quæ naturaliter cognoscere potest, non dicitur passibilis. Patet. Ille solum dicitur intellectus passibilis, qui est in potentia, & potest reduci in actum: sed angelicus intellectus respectu illorum quæ naturaliter cognoscere potest, in actu est semper, & non in potentia, licet non sit actus purus: quia non est in actu respectu omnium.

¶ Tertia conclusio. Intellectus humanus, ut in infimum locum tenens in ordine intelligibilium, est simpliciter potentia passibilis: & sic dicitur ab Aristot. hic, esse tantquam tabulam rasam, in qua nihil est depictum. Probatur. Illa dicitur potentia passibilis, quæ est in potentia ad hoc quod exeat in actum, & fit

Notand. 2.

Conclusio. 1.

Ratio.

S. Tho. p. p. q. 14. art. 4.

Conclusio. 2.

Ratio.

S. Tho. p. p. q. 58. art. 1.

Conclusio. 3.

S. Tho. p. p. q. 79. art. 2.

Ratio.

& fit aliquando in actu: sed noster intellectus est huiusmodi: quia eò quod intellectus est, in potentia est, vt intelligat: & non est in actu, nisi exeat post ipsam potentiam ad actum: sequitur ergo quòd est potentia passiuæ.

Posleri. rō. ¶ Secundo. Si intellectus non esset potentia passiuæ in sensu supra dicto tertio modo, esset quia semper est in actu, & nunquā perficitur, neque patitur: sed non semper est in actu. Patet: quia non vt Deus, neque vt angelus: quia adhuc circa naturalia in potentia creatus est vt tabula, in qua nihil depictum est: est tamen in potentia vt depingatur: ergo sequitur quòd intellectus noster est potentia passiuæ.

Cōclusio. 4. ¶ Quarta conclusio. Et si noster intellectus comparatus ad obiectum intelligibile, & speciem intelligibilem quam recipit, dicatur potētia passiuæ, in ordine ad intellectiōnem, vel actum intelligendi potentia actiua est. Probatum quoad primam partem: quia intellectus verè mouetur ab obiecto, & verè in se recipit species intelligibiles, vt inferiùs declarabitur: quia propter cum ð potētia exeat i actū, & nō effectiue se habeat ad ista, oportet dicat potētia passiuæ.

Ratio. 2. p. ¶ Secunda pars patet: quia intelligere verè est actus potētiae intellectiuae: ergo ab ea effectiue: ergo respectu eius potentia actiua dicitur.

Ratio. 2. Obiectum, & species solum non causant intellectiōnem. ¶ Præterea. Intellectio ab aliquo agente est, & non ab obiecto: quia obiectum non intelligit, neque causat intellectiōnem: neque ab specie: & non restat aliud, nisi potētia: ergo efficit, & agit. Nolo hīc negare cōcursum obiecti, & speciei simul cum intellectu ad notitiam producendam, sed solū intendo probare, quòd intellectus causet intellectiōnem, & quòd obiectum solum: neque species simul causant. Et in isto sensu intellectus posset vocari potentia actiua, & non passiuæ.

* ¶ Ex quarta cōclusiōne sequitur Aureolu non rectè loquutū, vt citatur à Capreolo in. 1. sentent. dist. 3. quæst. 3. arti. 2. quādo ait intellectum possibilem, in genere entium esse ens in pura potentia: sicut est in genere intelligibilium: siquidē licet pura potētia dicat in genere intelligibilium quia nullā habet speciem congenitam, tamen est potentia animæ, & qualitas secunda speciei & actuat⁹ speciem intelligibilem, ipse producit intellectiōnem: & non solum intel-

lectus agens, vt doctet Aureolus producit vt causa partialis cum specie intelligibili, vel ipse solus producit, vt ait Sæct. Thom. per hoc quòd in formatus specie intelligibili, fit ipsum intelligibilem quodam modo: & existit in actu, & non est repugnans, quòd ipse idem intellectus vt nudus, fit receptiuus & pura potentia: & actuatus specie, fit efficiens causa: & sic efficiens, & materia, non coincidunt secundum eandem rationem & quòd per actum intellectus producit: à Theologis dicitur verbum & apud dialecticos dicitur intentio, & apud philosophum dicitur ratio, vel distinctio vel similitudo aut imago rei intellectæ & in via thomistarum dicitur species: etiam sic vt sit consequens ad speciem impressam intellectui possibili. Sed an illa species vel imago seu verbum sit realiter quid distinctum ab actu intelligendi non satis constat apud thomistas: nam aliqui dicunt quòd sufficit distinctio rationis: sed Capreolus in prima. d. 27. putat esse reale distinctiōnem, & quòd dicit. S. Th. de potētia quæstio. 8. articu. 1. sed de hoc alias.

¶ Quia intellectio ad quam concurrunt intellectus effectiue, est actio immanens, & recipitur in ipso intellectu, simpliciter dicitur intellectus potentia passiuæ, & non dicitur actiua. Hoc patet ex Aristotel. qui ponit intelligere quoddam pati. Cum ergo intelligere sit actio in intelligendi producere, sequitur quòd intellectus, potentia passiuæ dicenda est.

¶ Conclusio sexta. Cum obiectum concurrat ad notitiam, non solum terminatiue, sed effectiue, & etiam concurrat species cum intellectu, vt vnum agens, principalius tamen intellectus dicitur effectiue concurrere. Istam conclusiōnem posui propter diuersum modum opinandi doctorū de cōcursum ad intellectiōnem: nam Henricus de Gandauo dicit, quòd obiectum non cōcurrit actiue, sed terminatiue: quia in obiectum terminatur notitia. Durandus relinquit sub dubio. Caieta dicit quòd concurrat, sed principalius ipsa potentia, quàm obiectum. Doctor sub. dicit quòd obiectum non concurrat effectiue, sed partialiter: ita vt obiectum, & potentia sint vt duæ partiales causæ. D. Thom. dicit quòd concurrat obiectum, & potentia, vt vnum agens: quia per vnam formam, id est, vnam speciem producant notitiam.

Conclu. 5.

Conclu. 6.
Arist. 9. meta. rex. 9. & in hoc. 3. de anima.

Henr. quo. 4. quæst. 7. Durā. in. 2. d. 3. q. 6. Caiet. p. p. q. 79. ar. 2. Sco. in. 1. d. 3. q. 7. S. Thomas.

p. Ratio. ¶ Conclusio ergo est, quod principaliter concurret potentia. Patet. Omnis operatio emanans ab aliqua potentia immediate, principaliter, & primo debet ei tribui: sed intellectio est actus potentiae intellectivae, ab ea manans: ergo principaliter debet ei tribui, etiam si concurrat obiectum, & species, & alia.

Ratio. 2. ¶ Præterea. Quando aliqua plura concurrunt ad aliquem effectum, id dicitur principaliter concurrere, quo solo concurrente posset fieri actio, & alijs concurrētibus, ipso non cōcurrente, nō sequeretur actio: sed intellectus est huiusmodi: quia posito obiecto, & posita specie, si non sit potentia intellectiva, etiam si non sit species, poterit esse actio. Patet apud negātes species: & quia in patria erit cognitio Dei, & visio sine specie tamen ipsius Dei, ipso Deo se vniēte potentiae intimē. Et si non sit obiectum, posset esse intellectio, vt posset intelligere hoc nullū obiectū intelligere: & sic sine obiecto posset esse: licet hoc quod est nil intelligere, posset intelligi vt obiectū. Saltim videtur quod principaliter sit ipsa potentia: nam si obiectum, & species propter potentiam, principaliter ipsa potentia. Propter vnum quodq; tale, & illud magis: si ad notitiam, vel propter notitiā, obiectum, & species, vt potētia informetur, & moueatur ad causandam notitiam, magis ipsa potētia causat. Sed quō intellectio fiat per contactum rei cognite, & non per extramissionem, sed per hoc quod res cognita dicitur esse in cognoscēte, latē disputat Ægidius quolibet. 6. quæ. 15. vide ibi.

Ad argum. ¶ Ad primum patet solutio ex suprā dictis. Pati enim intellectus intelligendo est perfectio eius: ob id etiam si immaterialis sit, pati potest.

Ad secundū ¶ Ad secundum dicendum ita esse, si actio & passio ad idem referatur: sed tamen aliquid pati poterit esse nobilius aliquo agere: sicut in præsentiarum intellectus est passivus respectu totius entis vniuersaliter: & vegetatiua est actiuum respectu cuiusdam entis particularis coniuncti: & sic non sequitur, quod hoc agens sit nobilius illo patiente, maximē quia in illo pati est perfectio.

Ad tertium. ¶ Solutio ad tertium patet, supposito quod passio hæc sit ad perficiendum.

* ¶ Nota intellectum diuersimodē nominari: nam dicitur intellectus materialis, di-

citur & intellectus in habitu: Tertio dicitur intellectus in actu: Quarto dicitur intellectus adeptus: dicitur naturalis, pro vt nullum habet habitum neque speciem, sed in pura potētia est: vt materia sine forma, dicitur esse in habitu, quia reductus est ad actum primum per habitum scientiae vel per speciem intelligibilem: dicimus per habitum scientiae, vel speciem quia per vtrumque actu primo constituitur, sicut materia per formam, & potest exire in actum secundum: & tunc dicitur intellectus in actu quando actu intelligit, vel considerat. Intellectus adeptus tunc est, quando omnē sibi possibilem perfectionē acquisiuit, quē dari in via negat S. Thom. saltim perfectio de quo vide Alber. in isto. tract. 3. c. 11.

¶ SPECVLATIO IIII.

Vtrum sit ponendus intellectus agens.

Videtur quod nō: quia sicut se habēt sensibilia ad sensum, se habēt in intelligibilia ad intellectū: sed ad sensibilia, vt sentiātur, solū ponitur sensus patiens, & nō agēs: ergo etiā ad intelligibilia intelligēda sufficit intellectus potentia passiva, & nō est necessariū ponere intellectum agentē.

¶ Item. Si intellectus agens daretur: vel esset aliquid in anima, vel aliquid extra animam: at nullum istorum est: ergo non est dabilis. Nō est aliquid extra animam: quia non diceretur esse in nobis. Neque est in anima: quia anima nostra semper esset actu intelligens, quod est falsum. Patet ex Aristotel. qui hic dicit, quod intellectus agens non aliquando intelligit, & aliquando non intelligit: ergo semper intelligit: & sic vel non est in anima nostra, vel anima semper intelligit.

¶ Vltimò. Nihil respectu eiusdem est in potentia, & in actu simul: sed dato intellectu agente, intellectus esset in actu, & in potentia: ergo non est ponendus. Maior est nota. Probat minor. Intellectus possibilis est in potentia omnia fieri: vt dicit Aristot. ergo est in potētia: & idem est in actu: quia intellectus agens est substantia actu ens: ergo simul in actu est, & potentia.

¶ In contrariū est Arist. hic. Sicut in omni natura,

1. Argumē.

Argumē. 2.

Argumē. 3.

Arist. hic.

In cōtrariū.

natura, ita & in anima est aliquid quo est omnia fieri, & aliquid quo est omnia face- re. Et dicit ulterius: necesse est in anima has duas esse differentias, scilicet, intellectū possibilem, & agentem.

Notand. 1.

¶ Pro solutione notandū, q̄ sicut illa quæ sentiūtur actu, per hoc sentiūtur, quia sensibile in potentia, fit actu sensibile, quādo sensus habet suā operationē circa tale sensibile: etiā in intellectu contingit: vt intelligere dicatur, quādo intelligibilia quæ sunt in potētia vt intelligantur: sūt actu intelligibilia. Res nō fit actu intelligibilis, nisi sit denudata à materia: quia sicut intellectus est potētia immaterialis, quæ ab eo intelligūtur sunt immaterialia. Et si materialia intelligat, oportet immaterialiter, denudando rem à materialibus cōditionib⁹: & illud quod erat in potentia vt intelligatur, fit actu intelligibile. Itaq; in speculatione est, an detur aliquis intellect⁹, aut aliqua potētia intellectiua, quæ intelligibilia ī potētia faciat intelligibilia in actu, vt intelligātur, vñ an ad hoc sufficiat ipse intellect⁹ potētia passiva, cui⁹ est recipere in se intelligibilia.

Plato nō ponebat intellectum agentem.

¶ Plato (quia posuit idæas formas rerū naturalium separatas, & immateriales, quæ erāt ipse intelligibiles actu, eō q̄ immateriales) nō ponebat intellectū agentem: quia intellectus agēs solū est deseruiēs ad hoc q̄ illa quæ sunt in potentia intelligibilia (sicut sunt materialia) fiant actu intelligibilia denudādo: & quia ipsa ponebātur à Platone sine materia illorum erat scientia: & erāt obiecta proportionata intellectui: vt ipse formæ possent mouere intellectū: & ipse intellectus posset immediatē in se recipere. Et absq; dubio consequenter loquutus est. Tamen quia Aristot. & omnis schola philosophorum tales negat formas separatas à materia, meritō est dubium, vtrum sit necessariū ponere intellectum agentem, ad hoc q̄ intellectus possibilis intelligat.

Aristot.

Notand. 2.

¶ Etiā est notādū, q̄ ad modū, quo lumen in corporali visione requiritur ad vidēdū, intellectū agentem putant debere poni. Et lumen potest poni dupliciter: vno modo ad hoc q̄ colores qui sunt obiectū potentie visuæ, & sunt in potētia visibiles per lumen fiant actu visibiles: alio modo lumē potest esse non ex parte coloris, sed ex parte mediū, vt medium sit illuminatū: vt possit causari visio, sit prima conclusio.

Cōclusio. 1.

¶ Prima cōcl. Necessariū est ponere intel-

lectū agentē, vltra possibile. Hęc est Aristot. in isto. 3. Ratio est. Ois potētia dicitur esse requisita propter actū, quia actus nō potest esse sine ea, sed intelligibilia non possunt actu intelligi, sine intellectu agentē: ergo in intellectus agens necessariō est ponendus.

Ratio. 1.

Probatur minor: nā si posset intelligi sine agentē, maximē ab intellectu possibili: sed nō possunt ab eo: ergo necessari⁹ est agēs intellectus. Patet. Nullū obiectū potest a potentia percipi, nisi ei sit proportionatū, & ex potētia tale, fiat actu tale: sed nullum materiale intelligibile in potētia potest mouere ipsum intellectū possibile: quia materiale nō potest in immateriale agere, neq; ei proportionatur: ergo necessaria est potentia: quæ faciat tale obiectū proportionatū, vt possit mouere ipsum intellectū: quod facit intellectus agens: quapropter est ponendus iste intellectus. Nā denudat oēm materialem conditionē ipsorum materialium: vt fiant proportionata, & mouere possint ipsum possibilem intellectum. * Et ex dictis Aristot. probatur: etiā si Caic. in isto. 3. tex. 18. neget ex dictis eius probari posse.

S. Thom. 2. cō. gē. c. 76. & 77. Cōmē. 3. de anima. com. 18. quo ad rationem.

¶ Secūdo. Sic se habet intellectus agens in ordine ad intellectū possibilem, & intelligibilia, sicut lumen ad potētiā visuam, & colores: sed absq; lumine colores nō fierēt visibiles actu: ergo neq; absq; intellectu agentē intelligibilia actu, intelligerētur ab intellectu possibili. Maior hui⁹ discursus est Aristot. & Cōmēt. in. 2. huius. Minor cōstat.

Ratio. 2.

¶ Ex quo patet Duran. malē dixisse, negādo intellectū agentem, putans frustra esse: eō q̄ phantasmata possent per se producere speciē in intellectu possibili. Decipitur, quia ipsa per se nō possunt, licet illuminata simul cū intellectu agente possint: vt infra declarabimus: sed seorsum nō possunt.

Cōtra Durand. in. 1. d. 3. q. 7.

¶ Secūda cōclu. Intellectus agēs agit intellectū possibilem actu intelligere, vel illuminādo phantasmata: vt actu possint mouere eum, vel extrahēdo species intelligibiles à phantasmatib⁹, denudādo ab omni cōditione materiali. In hac cōclusiōe declaratur officiū agentis intellect⁹, de quo est sermo: & in ea tota vis posita est. Et ad probādū oportet præsupponere dictū hoc cōe. Necesse est intelligentem phantasmata speculari.

2. Cōclusio.

¶ Phantasmata sunt species illæ non sensata, quæ sunt in estimatiua, seu cogitatiua, aut in memoria sensitiua referuata, & ad modum quo estimatiua, seu cogitatiua

Aristot. 3. de ani. t. c. 39. Quid phantasma.

ad suam operationem indiget speciebus à sensibus exterioribus receptis in sensu cōmuni, & reseruat in imaginatiua: vt ex ipsis abstrahat nō sensatas: vt suprā dictū est: sic etiam ipse intellectus indiget huiusmodi speciebus nō sensatis, vt etiā abstrahat, & denudet: vt possint actu intelligi illa, quæ cum actu per sensum perciperentur, erant in potentia vt intelligerentur. Ergo intellectus agēs speculatur ista phantasmata, quando ad ea se conuertit: & fit dupliciter: vno modo, ipsa phantasmata lumine perfundendo, ac si essent aliqua quæ essent in tenebris, quæ non mouent potentiam ob defectum luminis. Et in ista illuminatione phantasmatum, quæ fit per intellectum agentem, videntur phantasmata: & in tali illuminatione conditiones materiales illorum phantasmatum hinc, & nunc, vt fit erat ibi amicitia, aut odij in oue ad pastorem, & lupum cum conditione hinc, & nunc. s. q. in tali tēpore visus pastor, vel lupus, & in tali loco. &c. per illuminationē apparent istę cōditiones aliud ab ipsa essentia odij, & amicitia. Et iā facta ista illuminatione, intellectus possibilis intelligit: quia illa phantasmata illuminata, sunt ei iā proportionata, & actu intelligibilia & actu intelliguntur: & recipit in se rei similitudinē, seu speciem: ita vt in isto modo operādi intellectus agētis, solum confideremus illuminare ipsa phantasmata, in cuius illuminatione statim appareat quod est de essentia rei, & quod est accidēs eius: vt illuminatis colorib⁹, statim sensus moueatur, & videat actu eos.

¶ Secundo modo intelligitur intellectus agēs operari in cōuersione ad phantasmata, per hoc qd extrahit ipse intellectus oēs materiales conditiones, & singulares, denudādo: vt maneat res sola secūdum essentiam, & quidditatem. Et illud quod abstrahitur est species intelligibilis: quæ est idolum, vel similitudo rei intellectæ, quam presentat intellectui possibili, qui tāquā in speculo videndo rem denudatam, eam intelligit, & habet eius notitiam: sicut si lumen non solum faceret hoc quod colores illuminaret, sed species coloris per medium illuminatum, deferret vsque ad potentiam visiuam.

¶ Et cum vtroq; modo possit contingere conuersio ad phantasmata, iste secundus est magis probandus: primus enim solus,

non caret difficultate: quia phantasmata ipsa quanuis illuminata non possunt diffundere speciem, quæ perueniat ad intellectum possibilem: quarecepta, intelligat: quoniam non possunt ipsa phantasmata mouere, neque de se speciem mittere, nisi cum conditionibus materialibus, quas in se habent: sicque neque intellectu recipeantur, neque mouerent ad essentiam rei intelligendam, de cuius ratione tales conditiones non sunt. Colores illuminati possunt diffundere, & de facto diffundunt species, & mouent visiuam potentiam, qd & informant: & ob id non est necessarius sensus agens: quia proportio est obiecti ad potentiam: tamen phantasmata non sic, licet videatur aliquibus, vt Themistio. 3. de anima. cap. 24. quod phantasmata illuminata possunt mouere, & producere speciem: sic S. Tho. etiam sentit de veritate. q. 6. ar. 1. & Arist. Tamen secundus modus conuersionis ipsius intellectus agentis ad phantasmata ea speculando, & denudādo, vt imago, & species rei extracta, possit representari, & dari intellectui possibili, vt actu intelligat, est clara, & aperta, & ostendit necessitatem ponēdi ipsum intellectum agentem: maximè præsupposita illuminatione, & irradiatione eiusdem intellectus agentis. Probatur ergo conclusio ex istis aperte. Intellectus agens nullam potest aliam circa phantasmata habere operationē, nisi aut illuminare ipsa: vt faciat lumē, vel extrahendo species intelligibiles, denudando ab ipsis phantasmatis, ad hinc, & nunc: vt reddat illa immaterialia: ergo sequitur quod istis duobus modis agit.

¶ Ex his excluditur opi. Ioā. de Bachō. in. 2. distin. 6. q. 1. sequutus Henricum de Gandauo: qui speciem intelligibilem negat, sed impressam: sed phantasma illuminatum, vocat speciem expressam: quia intelligibile in potentia, fit actu per talem illuminationem: sed tamen decepti sunt, quia oportet ponere speciem intelligibilem: vt intellect⁹ possibilis actuetur actu primo, vt concurrat, ad actum secundum intelligendo: quia phantasma adhuc illuminatum, in intellectu recipi nō potest: quia ad huc materiale est: necessaria est species. Ita vt in productione speciei, intellectus agens sit principale, & phantasma illuminatum instrumentale: vt docet Sanct. Thom. quolibet. 1. quæstio. 2. art. 2. quan-

uis

Ægidi⁹ quo
lib. 3. q. 13.

Auguf. 1. 2.
de Trinita.
cap. vlti.

Ægidi⁹ quo
lib. 2. q. 22.
& 3. q. 11.
& quolib. 5.
q. 21.

Secundus
modus in-
telligēdi.

Themistio.

S. Thom.
Ægidi⁹ quo
lib. 6. q. 24.

Ratio ad cō-
clusio.

uis alij dicant phantasma esse agens proximum totali, sed tamen primum tenendum, & illę species etiam plures specie differentes in eodem intellectu, in quantum res est, & in quantum species res sunt, & qualitates inveniuntur: sed tamen non in quantum species sunt, & in quantum intellectus est: quia impossibile est idē subiectum perfici simul diuersis formis eiusdē generis secundū actum perfectū. S. Tho. de veri. q. 8. ar. 14. sed actu incompleto, & in habitu non repugnat, & in hoc sensu optime Scotus. & S. Tho. putat quod plures species non sunt complete, nisi quādo actu intelligit intellectus: & sic simul non contingit plura cōplete intelligere si sint diuersa.

Nota.

¶ Et considerabis quod dicitur de intellectu agente, quod species intelligibiles format denudando à phantasmatis: est sensus quod ipsas species intelligibiles format, absque aliqua conditione indiuiduante, & tunc dicitur denudare. Aliquando dicitur denudare ipsa phantasmata, quando in extrahenda specie intelligibili, considerat phantasmata sine illis conditionibus materialibus. Sensus itaque idem est, licet verba sint diuersa. * Per denudare enim nō intelligas subtractionē aliquā, sed solū vnus representationem sine alio: vt mediante lumine video albedinē in lactē, sine dulcedine.

3. Cōclusi.

¶ Tertia cōclu. Tanta est virtus intellectus agentis, vt phantasmata speculando, non solū species ipsorū abstrahat intelligibiles: sed etiam aliorū, quorū nunquam fuit phantasma. In hac cōclusionē volo dicere, quod intellectus agens ex ipsis datis phantasmatis species intelligibiles abstrahit, etiam aliorum. Patet: quia intellectus noster cognoscit substantias separatas, quarū nullum præcessit phantasma: & cognoscit Deum, cuius nulla fuit vnquam operatio præcedēs sensitua: hoc autem nō potest, nisi virtute intellectus agentis. Quod fit isto modo. Conuersione facta ad phantasmata nonnulla: vt si ad hominis phantasma, quid sit de quidditate eius, in quo sunt talia, & talia accidētia indiuiduantia: ex quo phantasmate assurgat in abstractione species intelligibilis, quæ representet vnā substantiam immaterialem, incorruptibilem, quæ non est forma corporis, quæ habeat esse inuariabile. &c. Et ista species posita

in intellectu possibili, representet angelos, & intellectus mediante ea cognoscat.

¶ Deū etiam cognoscit ex phantasmatis & per viā remotionis & per viā affirmationis: nā cognitio creaturę phantasmate quocūq; elicit intellectus agens quod Deus nō est homo, nō angelus, nō tādē aliqua alia creatura: vt nulla eius detur similitudo representas eū. Et extrahit à phantasmatis hęc intelligibile species, quod nō sit Deus aliquid ex creaturis. Dixi, intelligibile species (vt sic loquamur grossa minerua, quia quod ista via procedendo, dicit speciem intelligibile creaturę, in qua intelligit Deum non esse talem creaturam, videtur ex istis quodāmodo elicere speciem intelligibilem Dei, quæ representat Deū non esse hanc, neque illam, neque omnem simul creaturam: quia cognita imperfectione creaturę, remouet à Deo omnem talem.

¶ Per viā affirmationis ex phantasmatis cognita alicuius creaturę essentia, & perfectione, ex phantasmate eiusdē elicit quod Deus sit quid eminentius, & perfectius quā illa creatura, & progreditur affirmādo de Deo oēm cognitā perfectionē, vt sit ipse omnium perfectionū perfectio vnica, & cōsummata. Intellectus ergo agens hoc operatur, vt nō solū essentias rerum cognoscat, cōtēplādo eorū phantasmata, sed etiā aliorū intelligibilium, quorum nullum præcessit phantasma. Et quāuis talia, quia immaterialia, sint intelligibilia actu in se, & ideo maxime cognoscibilia, nō tamē intelliguntur per isto statu: quia potētia intellectiua etiā si non sit materialis, est corpori immersa: & (per isto statu) nihil cognoscit, nisi prius fuerit in sensu: quia non intelligit, nisi intellectu agente cōuerso ad phantasmata, & phantasmata nō sunt, nisi per sensum recipiantur species in sensu cōmuni, & in imaginatiua referuntur. Et licet intelligat illa, quorum nunquā sensibilis species, neque phantasma præcessit, manet verū nihil fuisse in intellectu, quin prius in sensu, in se, vel in alio: & intelligens phantasmata speculatur, vel propriū: vt est in illis in quibus datur proprium phantasma, vel alienū: vt est quando cognitio est illorū, quorum nunquā fuit phantasma. Hęc obiter sint dicta: aliās latius.

¶ Sed aduertendum quod licet intellectus non pro isto statu possit substantias & quidditates immateriales intelligere: ad sensum explicatum in 3. cōclusionē: sed

S. Tho. vbi supra.

Aristo. hęc. tex. cō. 39.

Ratio.

S. Tho. p. p.

q. 88. art. 2.

tamen

tamen nō potest cognoscere eas quidditatiuē, iuxta doctrinam S. Thom. Nam cum quidditatem cognoscere sit per aliquē cōceptum siue à priori, siue à posteriori attingere rei quidditatem, per effectū causa probatur, & cognoscitur: & substantiæ spiritualis, potest esse cognitio ex effectibus materialibus cognitis: sed tamen quæ ditiuē cognoscere, addit vt id sit per essentiam rei cognitē, vel per speciem sufficienter representatiuam, & differentiam propriā, attingere rei quidditatē: vel per effectum adēquātē virtutem causæ, vt aliqui addūt: & cum pro isto statu omnia cognoscant, abstrahēdo species à phātasmatibus: & nulla sit species substantiæ abstracte: quia nullū fuit phātasma, quidditatiuē non poterit cognosci: & si recte perpendamus, nulla erit differētia in re, inter Sanct. Thom. & Scotum: de quo vide S. Tho. 2. Methaphy. & 1. par. q. 12. ar. 12. & Anto. Andreā. 2. Meta. q. 3. qui mentē Scoti de clarat, qui si distingueret inter quidditatē cognoscere, & quidditatiuē cognoscere: optimē procederet.

4. Cōclusio ¶ Quarta conclusio. Quauis detur intellectus agens separatus vnus, qui est Deus benedictus, à cuius illuminatione omnis cognitio nostra pendet, dari etiam debet intellectus agens, vt aliquid animæ cuiuslibet intelligentis. Ista cōclusio habet duas partes. Prima, quod sit dabilis intellectus agens separatus vnus, qui Deus est. Patet: nam cum quælibet creatura rationalis intellectiua dicatur participatiuē: quia non est intellectiua secūdum suam essentiam, cum non omnia intelligat: verum quia in illis quæ intelligit de potentia procedit ad actum, vt constat, necessarium est habere hoc intelligere participatum ab aliquo quod sit tale per essentiam: & cū hoc nō sit nisi vnum, & primū, sequitur quod dotalis intellectus agens vnus separatus debet dari. Nam omne quod est tale per participationem, est ab eo quod est tale per suā essentiam: vt si aliquid sit participatiuē calidum, debet reduci ad aliquid quod sit tale per suam essentiam, id est, ad ignem causantem calorem: quia quod est participatiuē tale, in potentia fuit ad id tale, & oportuit reduceretur in actum ab eo quod tale esset, & actu: ob quod Plato intellectum separatum imprimenter in animas nostras cognitionem soli compara-

S. Tho. p. p.
q. 3. a. 1. &
q. 79. art. 4.
S. Tho. p. p.
q. 44. ar. 1.
Arist. 2. me
taphy.

uit. Atque de lumine participato ab isto intellectu agente separato, qui illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum, ait Propheta: Signatum est super nos lumē vultus tui domine: & in lumine isto lumen videtur, & cognoscuntur, quæ aliās non cognoscerentur.

Ioan. 1.
Psal. 4.

¶ Altera pars, quod dari debeat intellectus agens in nobis, vt aliquid animæ, probatur, supposito vno cognito in naturalibus, quod licet causa vna, vel plures vniuersales concurrant ad aliquem effectum, non secluditur particularis quæ virtute superioris agit. Sic in lumine naturali philosophus loquēs ait: Sol & homo generant hominē. Sol cum sit causa vniuersalis, nō secludit ad effectum producendum particularem, causam particularem.

Ratio. 2. p.
S. Tho. p. p.
q. 79. art. 4.

Aristote. 2.
phy. t. 26.

¶ Ratio ergo conclusionis est hæc. Quodcūque aliquid effectus emanat ab aliqua causa, vt proprius eius, necessariū est ponere principium in ea effectiui eius: sed intelligere abstrahendo species à phantasmatibus conuenit cuilibet habenti intellectum, & est proprius effectus cuiuslibet: ergo oportet in eo ponere principium effectiui vt aliquid eius: sed hoc est intellectus agens: ergo poni debet, vt aliquid ipsius intelligentis.

Ratio in forma.
7

¶ Secundō. Posito concursu causæ vniuersalis in emanatione alicuius effectus à causa particulari, ponitur & principium effectiui in agente particulari: sed extrahere species à phantasmatibus ad intelligendū (etiam posito concursu primi intellectus) est effectus intellectus agentis: ergo poni debet tanquam aliquid animæ.

Alia ratio.

¶ Quinta conclusio. Iste intellectus agens sic ponitur, vt aliquid animæ quod nullo modo vnus possit esse in omnibus. Hæc probatur ex Aristote. qui dicit, quod intellectus agens est sicut lumen: sed nō est idem lumen in diuersis luminosis: ergo non est idem intellectus agens in diuersis hominibus.

5. Cōclusio

Aristo hic.

¶ Ratio est. Non est idem intellectus possibilis in omnibus, vt somniauit Auerrōis: imò etiam (seclusa fide) in lumine naturali repugnat (quicquid dicant alij) & falso tribuitur Aristote. vt bene probat Ægidius quoli. 2. q. 20. ergo neque est dādus vnus intellectus agens in omnibus, quia vtrobique eadem ratio est. Patet. Non datur idem intellectus possibilis: quia sic aliquis intelligeret, & nō intelligeret. Patet si vnus dormiat,

Ratio. 1.

miat,

miat, & alter vigilando intelligat, intellectus agens habet conuerti ad phantasmata, habet & abstrahere: vnus ergo abstrahet, alius dormiet: sequitur quod idem in intellectus simul & semel abstrahit.

ratio. 2.

¶ Præterea. Intellectus agens est aliquid animæ, vt præcedens conclusio probauit: ergo sequitur quod non est vnus in omnibus, cum non sit vna anima in omnibus: non enim potest esse vna eadem numero virtus in diuersis subiectis.

* ¶ Aduertendū, qd Alexāder in suo de aīa: & Auicēna lib. 9. lūc. Meta. c. 4. & si animā rōnalē dicāt formā informantē: intellectū agētem, extrinsecū dicebāt: ille primā causam, & hīc vltimā intelligentiā, mūdo præsidētē: quā dātorem formarum dixit: sed tñ vterq; ab errauit sic, & vt Cōmētāt.

Ad argum.

¶ Ad. 1. Dicimus esse differētiā inter sensibilia, & phāsmata: quia sensibilia, cū sint quid corporeū, possunt sine aliqua alia virtute superaddita mouere potentiā sensitīuā, & producere speciem perueniētem ad potentiā: & hac rōe nō est ponendus sensus agēs, suprā diximus cōtra Ioan. de Iānduno: & cōtra Alonsūm Toletā. archiep̄m Hispa. 2. de aīa. q. 6. Verū phāsmata cū sint corporea, & cū cōditionibus materialibus hīc & nūc nō possunt mouere intellectū possibile, qui est potentia spūalis: quia nulla est pportio phāsmatū ad intellectiū potentiā: ob id requiritur intellectus agēs ad hoc qd vel illuminet phantasmata, vel cōfortet ipsa, & quodammodo eleuet, vel qd denudet oēm cōditionē indiuiduatē: vt vel ipsa phāsmata cū intellectu agēte producāt species, vel ipsa phāsmata illuminata, vel solus ipse intellectus agēs abstrahat, & respēntet eas intellectui possibili: siquidē ipsę species in phāsmata, quę phāsmata vocātur, quāuis in ferius quid ad intellectū possibile, possunt tamē in virtute intellectus agētis, sicut & accidēs agit in virtute formę substāntialis ad productionē formę substāntialis, vt optimē Egidius quolib. 5. q. 2. 1. declarat.

Egidius. Ad secūdū.

¶ Ad. 2. dicēdū, qd posito intellectus agens sit aliquid animæ, nō ex eo sequit qd semp intellectus possibilis actu intelligat: quia nō semp intellectus agēs actu abstrahit à phāsmatibus: quia nō semp sunt phāsmata presentia. Item. Nō semper est viriū interiorū sensitīuarū dispositio talis ad formandū phāsmata. Et dato species pducūtur, nō est cōuersio intellectus possibilis

ad species: quę oīa vident esse necessaria ad actu intelligere: nā intellectus agēs nō cōparat ad possibile: vt obiectū, sed vt faciēs obiecta in actu, ad qd multa sunt requisita.

¶ Ad. 3. negamus qd idē sit actu, & potētia, respectu eiusdē: nā intellectus agēs nō est possibilis, neq; possibilis est agēs: quia diuersa sunt vires, & pot vna esse in actu, & alia in potētia. Intellectus n. agēs, & possibilis sunt diuersę potētie, cū potētie distinguant penes obiecta formalia. Aliud. n. est formale in intellectu possibili: qd est moueri ab obiecto in actu existēte, & aliud est formale in intellectu agēte, cuius est facere obiectū in actu. Et quia in naturalib; videmus qd potētia passīua distinguitur ab actīua: sic intellectus possibilis, & agēs. Egidius quolib. 6. q. 24. ponit quinq; pfectiōes intellectus agētis. Prima: quia est pfectio intellectus possibilis. Secūda: quia dicit forma ei. Tertia: quia reddit intellectū possibile idoneū ad recipiendū alias pfectiōnes. Quarta: quia dat quādā actualitatem phāsmatib;. Quinta: facit idoneitatē in alijs potētis ad recipiendū pfectiōes suas: ex quo patet discrimen inter agentem, & possibile intellectū. Quāuis August. Nimphus in pprio tractatu de intellectu, tractatu. 4. asserat esse eādē potētia, licet officia sint diuersa. Idē sentit Buridanus. 3. de aīa. q. 7. Nos tñ putam; esse potētias diuersas cū S. Tho. 1. p. q. 79. ar. 7. in corpore. Non ignoramus tñ differētiā esse inter intellectū possibilem, & passibile, vt doctē ait S. Tho. 1. 2. q. 50. ar. 4. vt possibile vocet ipm intellectū, de quo in presenti speculatione, & passibile vocet particularē rationē. i. cogitatiuā cū memoratiua, & imaginatiua, sed nos indifferēter intellectū vocauimus possibile, & passibile: quia sicut possibilis dicitur vt possit actu esse p species, & possibilis dicitur in quātum potest recipere, licet sit pfectionis, pati tamen est.

* ¶ Aduerte dubiū esse quid prius fiat ab intellectu agente: an productio speciei in intelligibilis: deinde intelligibile actu, vel ecōtra: & dubiū secūdum Ioan. Bachonē primo sen. in prol. q. 2. non habet dubiū: quia speciē nō ponit necessariā, sed solum per hoc quod intellectus agens illuminat phāsmata dicūtur esse actu intelligibilia: sed tamē species est necessāria, vt late probatū est. Aliqui ex Thomistis putāt quod species est prior: & post productionem: in intelligibile in potentia, actu est: sed hæc nō sunt

S. Tho. p. 1. q. 79. art. 4. ad. 3.

Ad tertium

Intellectus agēs, & possibilis. sunt diuersę potētie.

Aristo. 3. de anima tex. co. 17. 18. & 19. & ibi Cōmētator

Buridanus.

Nimphus.

Buridanus.

Non idem intellectus possibilis & passibilis.

funt ad mentem S.Thom. in disputatis. q. 15. vbi ait speciē causari per hoc quod actu intelligitur, quod in potētia erat. Et sic tenendū, speciē postērius produci, neq; est frustra, postquā a actu intelligitur intelligibile per illuminationem intellectus agentis: quia est requisitum, obiectū vniatur intellectui, quod nisi per speciē fieri non potest. Et hoc insinuat S. Tho. 3. con. gen. cap. 77. Et aduerte quod Iacobus Viterbienfis in. 2. quolib. q. 14. dicit quod intellectus possibilis, & agēs est vna & eadē potentia licet non eodem modo, nā possibilis dicitur vt se habēs passiuē, respectu intellectiōnis: agēs verō se habet aliquo modo actiue: sed non est hoc tenendum, neq; quod dicit Alfonso Toletanus archiepiscopus Hispaleñ. 3. de anima: quod intellectus agens est quodam lumen siue quidam habitus connaturalis intellectui possibili, qui distinguitur realiter ab eo: Vide eundem doctorem qui multa dicit: sed tamen standum est dictis in speculatione.

¶ SPECVL. V. VTRVM
 memoria sit ponēda potentia distincta ab ipso intellectu, vel an sit idē quod intellectus.

Argumē. 1.

Idetur q̄ sit potentia distincta ab intellectu: nam eo modo se habet memoria intellectiua ad intellectū ad referuandas species, sicut se habet memoria sensitua ad æstimatediū, seu cogitatiū: sed memoria sensitua ponitur potētia distincta à cogitatiua: ergo similiter memoria intellectiua erit aliud ab intellectiua potentia.

- 2 ¶ Præterea. Penes diuersa officia, & actus potētiarum diuersitas est: sed intellectus, & memoria intellectiua sunt diuersi actus: ergo & potētiæ diuersæ erūt. Patet: quia vnus est recipere speciē ad actu, intelligēdum: & alterius est speciē retinere, modo ista sunt inter se multum diuersa: ergo sunt diuersæ potētiæ.
- 3 ¶ Vltimō. Si non sunt diuersæ potētiæ,

ergo sunt vna potētia: ergo non sunt æquales adinuicem intellectus, & memoria: quia nihil sibi ipsi dicitur æquale: sed ad alterum est æqualitas: sed dicuntur æquales, vt patet ex D. Augustino: sequitur ergo quod sunt diuersæ potētiæ.

¶ In contrarium est, quia cum memoria intellectiua sit ad conferuandum species, hoc tribuit Aristote. intellectui in hoc. 3. ergo memoria intellectiua, & intellectus idem sunt.

¶ Pro decisione notandū, quod sicut post actualem sensationem in sensu, quæ fit per speciē quæ actu in potētia recipitur, manent species sensibiles, quæ recipiuntur in sensu communi, & referuuntur in imaginatiua: post actualem intellectiōnē manent species intelligibiles, & referuuntur in memoria intellectiua. Et quidem quod maneat, est apertum: quia anima separata non posset amplius intelligere, si tales non manerent: cum rursus non possit à phantasmatis abstrahere. Itaq; nō est dubium, quin species maneat: sed dubium est, vtrum vbi referuatur, sit alia potētia distincta ab intellectu.

¶ Secundō considerandum Auicennam dixisse esse impossibile, quod in intellectu post actum intelligendi aliquid maneat: nam dato in parte sensitua, propter hoc quod sit organi corporei actus, possint remanere species post sensationem, in intellectu, cum sit potentia immaterialis nō organica, fieri nō potest: quia in eo nihil potest esse nisi intelligibiliter: & sic actu intelligitur id cuius similitudo ibi est. Quapropter dicebat quod postquā semel in intellectu intellexit aliquam rem, rursus oportebat se conuertere ad intellectum agentem: quem ponebat ipse Auicenna esse substantiam separatam, & vnam: vt rursus ab illo fluant species intelligibiles in intellectum possibilem. Dicit amplius, quod ex tali exercitio se conuertendi ad hunc separatum intellectum agentem, relinquitur quædam habitus, quā ipse vocabat habitum scientiæ.

¶ Ecce quomodo Auicen. non ponebat memoriā intellectiuam. Sed falsitas opī. ex sequētibus conclusionibus constabit.

¶ Prima conclusio. Si memoria capiatur pro vi cōseruatiua specierum, necessariō ponenda est in parte intellectiua. Probat ex Aristot. qui in isto. 3. dicit, quod cū intellectus

In cōtrariū

Notand. 1.

Notand. 2.
 Auicenna.

Intellectū agentem se paratū ponebat Auicenna.

1. Conclusio.

Aristo. 2. 3.
 huius.

intellectus possibilis fiat singula, vt sciens dicitur quis secundum actum, & est tunc in potentia quodam modo, nō autem simpliciter, vt antē addiscere, aut inuenire: sed dicitur intellectus fieri singula, dū recipit species singulorum: & ex hoc habet quod possit operari cum velit, licet actu nō operetur: ergo ex mente Arist. referuatur species post receptionem.

Ratio. ¶ Ratio est. Magis immobilis, & stabilis nature est intellectus, quā materia corporalis recipiendo formas: sed materia corporalis retinet formas, non solum quando per eas actu agit, sed etiam post actum: ergo & intellectus qui est magis stabilis, & immobilis referuabit species post actualē intellectionem, cum quicquid in alio recipiatur, admodum recipientis recipiatur.

Aristo.

2. Cōclusio

¶ Secunda conclusio. Non solum memoria ponitur prout cōseruatiua specierum est vniuersalium, sed etiam vt cōseruatiua est speciei in singulari, & præteriti sub ratione præteriti. Hic volo dicere, qd in memoria intellectiua nō solum species quæ sunt vniuersales referuantur, sed etiā singularis & particularis rei, & præteriti sub ratione præteriti. Probatur quod memoria sit præteriti, & singularis: de diuite Epulone, qui recordabatur præteriti. s. suorum fratrum, & in singulari. Probatur etiam: quia quælibet anima recordabitur suorum peccatorum, & in singulari: imō (vt bene probat Abulen. in quadā relectione de statu animarum post mortem in lumine naturali stando) etiam si non esset pœna inferni constituta pro malis, haberent secum pœnam æternam, in memoria suorum actuū in singulari: sicut e contra, bonis esset quædam delectatio, quæ se haberet admodum felicitatis, in cōtinua recordatione bonorum operum in singulari.

Lucæ. 16.

Abulen.

Scot. in. 4.

d. 45. q. 3.

S. Tho. p. p.

q. 69. ar. 6.

Declaratio.

opi. S. Tho.

¶ Cōclusionem prædictam tenet Scot. & communis opi. contra S. Tho. Atq; cum aliās doctrinæ eius tã simus affecti, per qd & profecimus, non mirum si in tãtillo ab eo denuemus. Sed non putet quis doctorem Sanctum negare quin anima separata singulare intelligat: sed ait ipse quod cum cognoscat singulare, nō erit per speciem singularem: quia vt viso homine Petro, vel Ioanne, ratione phantasmatis producit species vniuersalis, & illa cum phantasma te, quod singulare est, concurrat ad notitiam Petri in singulari, sic anima separata

intelliget singulare, sed nō per speciem singularem, dicit ipse. Et in hoc sensu defendi debet S. Tho. quando dicit, non esse intellectum, neque memoriam singularem.

S. Tho. p. p.
q. 86. ar. 1.
Dubium.

¶ Sed est dubium tenendo hanc opin. S. Tho. vtrum per cognitionem singularem in hac via per speciem vniuersalem cum phantasmate singulari aliquid remaneat in memoria intellectiua Caiet. dicit qd relinquatur habitus, per quē memor est intellectus illud singulare, & per eum habet re miniscentiā: & non dicitur memoria: quia non est per cōseruationem speciei in singulari, quoniam ipse negat. Item. Ille habitus est immediate notitia, actus, & non obiecti: & anima separata cognoscat singulare per huiusmodi habitus relictos. Hoc in sinuat doct. S. in loco citato, in solutione ad. 2. Hæc pro bene affectis (vt par est) ad angelicum doctorem: vt si recessimus tantillum in verbis, exigua, & penè nulla sit in re digressio.

Caieta. p. p.
q. 79. art. 6.

¶ Tertia cōclusio. Memoria intellectiua, quæ specierum referuatiua dicitur, nō est in re, potentia distincta ab ipso intellectu possibili. Probat. Diuersitas potētiarū ex obiectōrū diuersitate sumenda est: & vb i est diuersitas solū in aliqua ratiōe particulari cōtenta sub vniuersali ratione obiecti nō diuersificatur potētia sicut non est alia potētia visiva coloris, & visiva nigri, & albi: sed species intelligibiles actu recipere, qd est intellectus possibilis, & eas retinere, non sunt diuersæ rationes obiectōrū: imō est idem obiectum: ergo non est diuersitas in potētijis: quia hoc particulare quod est ad diem, vel annum ipsam speciem retinere (vt sic loquar) non est quare dicat aliam potentiam realiter distinctā ab illa quæ recipit tales species.

3. Cōclusio.

1. Ratio.

Vide Aegi.
quolibet. 4.
q. 20.

¶ Secundò. Si essent potentie distincte realiter, maxime esset, quia aliud est recipere, & aliud retinere: sicut in sensu: ob id diuersitas in potētijis est: sed non ob hoc: quia licet illud sit verum in sensu, eò qd est corporei organi actus, & est humidū, vel sicum: quod facit ad retinendum, & recipiendum: in intellectu, qui potentia separata est, non habet locum, vbi non est humidum ad recipiendum, & sicum ad retinendum: ob idq; vna potentia realiter est.

2. Ratio.

¶ Dixi, non differre re: quia ratione distinguuntur: nā si actio, & passio vna res sunt, actio non est passio. Sic intellectus passibilis, &

Aristote. 9.
phy. tex. 19

bilis, & memoria intellectiua sunt vna res, sed ratione differunt, pro quanto dicitur in intellectu possibilis, prout in potetia est, ad actum, intelligendum, & actum intelligit specie informatus: & dicitur memoria, inquam retinet speciem post actualem intellectiorem remanentem.

Ratio. 3.

¶ Præterea. Maior est differentia operatio- num in intellectu intelligere: quod quieti similatur, & ratio cinari, quod motui: quã sit inter speciem recipere, & conseruare eam: quia vtrunq; ad quietem: sed primũ non facit differentiam potentiarum: quia idem est intellectus, & ratio: ergo neque secundum: & sic eadem potentia erit intellectus, & memoria intellectiua. Probat- ur minor: quia ad eandem potentiã redu- citur moueri, & quiescere. In naturalibus enim per eandem virtutem mouetur quis ad locum, & quiescit in loco: ergo à simili per eandem potentiam recipiet speciem intelligibilem, & retinebit eam.

S. Tho. p. p.
q. 79. ar. 8.

* ¶ Pro studiosis in doctrina S. Thom. in- furgit dubiũ circa. 3. quæst. quia docto. S. in primo sen. d. 3. q. 3. arti. 2. affirmat, esse potetias distinctas, intellectum & memo- riam, nõdum soluit Capreol. Dicendo, qd S. Tho. in sententijs non propriã, sed alio- rum sequutus est opinionem: sed in. p. p. q. 79. ar. 7. ex propria sentetia dixit quod in. 3. cõclu. positũ est. Si tamen quis ex- acte cõsideret verba S. Thom. vtrobiq; in- ueniet solutionem. Non sibi esse contra- rium: quia in primo dixit potetias distin- gui: & non dixit realiter: & ad distinctionẽ sufficit sit rationis, quã dicit esse in. 1. p. & hoc probari potest: quia eandem autori- tatem philoso. quã adducit in. 1. p. ad pro- bandum non distingui realiter intellectu, & memoriam, adducit in primo sen. in lo- co citato.

4. Cõclusio

¶ Quarta conclusio. Posita memoria intel- lectiua, in qua reseruantur species intel- ligibiles, nõ erit actualis intellectio per ta- les species pro isto statu sine cõuersione ad phantasmata. In hac conclusione volu- mus dicere, posito, qd species cõseruentur, ad hoc qd iterũ intellectus actu, intelligat id cuius reseruata est species, nõ sufficet conuertat se intellectus ad speciem, nisi rursus sit conuersio intellectus agentis ad phantasmata, cuius est species. Ita que si per impossibile, vel possibile phantasma- ta perderentur, vel corrumpentur, pro

isto statu non sufficerent ibidem species reseruata, magis quã si nunquã fuissent: quia pro isto statu necesse est intelligentẽ phantasmata speculari. Probat: quia da- to quis aliã fuerit sapiens, & habuerit mul- torum intelligibiliũ species reseruatas in memoria intellectiua: si phantasia ledatur, nunquã vtetur speciebus, neque intelli- get: sicut videmus in illis qui ex sana men- te ad insaniam deuenere, qd dize desatinos.

Aristo. 3. de
anima. tex.
30.
Ratio.

¶ Et intantũ ista conuersio ad phantasma- ta necessaria est, quod in Christo solũ, cum haberet scientiam infusam omnium per species inditas, non fuerit necessaria. hec cõuersio ea ratione, qua secũdum ani- mam conditiones habebat comprehen- soris, & non viatoris: quia si solũ viator esset, haberet necessitatem conuertendi se, etiã si haberet species: quod optimẽ docet S. Tho. Et sic Adam, etiam si habuit scientiã infusam, habuit necessitatem conuertendi se ad phantasmata: quia erat viator, & in statu viatorũ. Et quidem vt magis cor- roboretur hoc, oportet dictum Durand. considerare, qui in Christo dicit secũdum scientiam infusam fuisse necessariam illã conuersionem ad phantasmata, licet nos id quod S. Thom. dicit probemus tenen- dum. De quo alibi.

S. Tho. 3. p.
q. 1. art. 2.Durand. in
3. d. 14. q. 2

¶ Quinta conclu. Quauis reseruatis spe- ciebus, ad intelligendum sit necessaria cõ- uersio intellectus agentis ad phantasmata ad actu intelligendum: non ob id frustra est memoria intellectiua. Probo: quia licet pro isto statu non esset necessarius lo- cus ille, vbi species reseruantur, & talium specierum reseruatio, saltim deseruit pro alio statu, quando anima sit à corpore se- parata, in qua cum nõ erit corpus, neque phantasmata erunt. Et ad intelligendum tunc sufficit reflecti actu supra speciem quam habet reseruata: & si ea non esset, cum in illo statu non possit acquiri, man- ret anima intellectiua totaliter priuata tã- to bono. Et sicut nuda ingreditur in cor- pore, quando creatur, nuda egrederetur quando separaretur, etiã si innumeras ha- buerit in vita species intelligibiles.

5. Conclus.

Ratio. 1.

¶ Secundo dico, quod etiam pro isto sta- tu nõ est frustra memoria intellectiua, & specierum reseruatio, eo quod dato sit cõ- uersio ad phantasmata, facilius phantasma operatur, cuius species reseruata est, & perfectius, quã si nunquã illius fuerit

Species

species habita in intellectu: sic enim euenit, vt quis facilius rem aliquam intelligat, quam semel intellexit, quam si nunquam aliàs intellexerat: sicut & de habitu possumus dicere: nam actus produci posset sine habitu, sed facilius cum habitu. Ecce ergo quomodo dato conuersio ad phantasmata sit sufficiens pro isto statu, non tamen est frustra memoria intellectiua.

Ad argum. ¶ Ad primū cōcedim⁹ sic se habere memoriam intellectiuam ad intellectum, vt sensitiua ad æstimatiuam: ergo sicut istæ distinguuntur, & illæ: negāda est consequentia: quia sunt potentiæ corporeæ æstimatiua, & memoria sensitiua, & requirunt diuersam dispositionē ad recipiendum species, & ad retinendum, eō q̄ potentiæ sensitiuæ, & corporeæ mobiles sunt: sed intellectus non sic: quia non habet talem dispositionē humidi, vel sicci: & de sua conditione stabilis est, & immobilis: ob id eadem potentia quæ recipit, poterit & referuare.

Ad secundū ¶ Ad secundū patet solutio, q̄ illa differentia quæ est recipere, & retinere, quæ ex parte potentiarum sensitiuarum sufficit ad distinctionem potentiarum, non sufficit ex parte intellectus, in quo nulla talis dispositio est.

Ad 3. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ ea ratione qua intellectus, & memoria intellectiua sunt diuersa ratione, & possunt dici adinuicem æqualia: non sicut potentia potentiæ, sed sicut actus emanās ab habitu dicitur esse æqualis ei: sic & intelligentia vt actus emanans à memoria intellectiua, dicitur esse æqualis: quia tantum intelligit, quātum in memoria est, maximè in Deo, in quo. **B. Pater August.** loquitur. Et in nobis sic possemus dicere, si aliquis actu cognosceret conuertendo se simul ad omnia phantasmata, quorum habet species in memoria: si actu intelligeret omnia illa æquarentur intellectus, & memoria intellectiua: tamen non sequitur duas esse re potentias distinctas.

SP E C V L A T I O . VI .

Vtrum ratio sit ponēda alia potentia quæ pertineat ad intellectum, & hæc sit ab eo distincta.

RT videtur q̄ sic: quia ratio inferior, & ratio superior ad intellectū pertinent: tamen sunt potētia distinctæ. Patet. Diuersitas obiectorum diuersificat potētias: sed aliud est obiectum rationis superioris: quia est æternum: & inferioris, quod est temporale: vt docet **D. P. August.** ergo sunt diuersæ potētia.

¶ Præterea. Intellectus diuiditur in practicum, & speculatiuum, vt ait **Arist.** sed istæ sunt diuersæ potētia: ergo in intellectu alię potētia sunt ponendæ. Quod distinguitur patet: quia apprehensiuum, & motiuū sunt diuersa genera potentiarum, vt **Arist.** docet: sed intellectus speculati⁹ est apprehensiuus tantum, & practicus est motiuus: ergo sunt potētia distinctæ.

¶ Tertio. In ratione, seu intellectu ponitur syntheresis, & conscientia: sed istæ sunt distinctæ potētia: ergo aliqua alia sunt ponendæ in intellectu: imò & ponitur intelligentia. Probatur de syntheresi ex **D. Hieronymo**, qui diuidit syntheresim contra irascibilem, & concupiscibilem, & rationale. Et de conscientia patet: quia cum non sit actus, neq; habitus: oportet sit potentia. Nō est habitus: quia nō esset vnū sed multa: nā per multos habitus cognoscit uos dirigimur in agēdis, qualis cōscientia esset: si esset habitus: ergo est potētia. Intelligentia etiam ponitur potentia. Sic ait **Arist. hic.** Intelligentia indiuisibilem est, in quibus non est falsum.

¶ In contrarium est **Arist.** in isto. 3. vt in cōclusionibus erit manifestum.

¶ Oportet in primis declarare quid importet ratio superior, ratio inferior, intelligentia, syntheresis, & conscientia, intellectus practicus, & intellectus speculatiuus.

¶ Ratio superior (vt ex **B. Aug.** sumitur) est illa, quæ intendit, & velut negotiatur in cōspiciendis æternis, vel consulendis.

¶ Ratio inferior est, quæ tēporalibus rebus intēta est. Et si quis diuina cōtēpletur: vt q̄ **Deus** si trinus, & vnus: & non esse fornicādum, quia lex diuina inhihet, per rationē superiorem fit. Sitamen abstinentum est hodie à carnibus propter bonam valetudinē, est inferioris rationis.

¶ Intelligentia proprie actū significat intellectus,

¶ Intellectus,

¶ Intellectus,

¶ Intellectus,

lectus, qui est intelligere: vnde & Angeli (quia sunt substantie, semper actu intelligētes) intelligentie vocantur, in libris nonnullis ex Arabico translatis ipsius Aristot.

Intellectus
speculati.
Arist. hic.

¶ Intellectus speculatiuus est, qui quod apprehendit, nō ordinat in opus, sed solum ad cōsiderandū veritatē: Practicus tamen, qui ad opus: vnde Aristot. dicit: Intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus.

Syntherec.

¶ Syntherecis est à verbo græco synterece: quō significat, semper idem sentire: quia cognitio quorundam naturalium principiorū practicoꝝ est: que semper est in nobis neque obliuione deletur: quia ratione instigatur, & mouetur ad bonum homo.

Conscien.

¶ Cōscientia est simul scientia: quia est applicatio ad aliquem actum: quæ habet testimonium reddere, accusare, & excusare.

p. Cōclus.

¶ Prima conclusio. Ratio superior, & inferior sunt ipsemet intellectus, & non potentie distinctæ. Probatur. Ratio superior, & inferior in hoc differunt, quod superior æternis, & inferior tēporalibus intendit: sed hoc non causat distinctionem potentiarum: qui si causaret, maximè quia vnum est mediū respectu alterius: nā per viā inuentionis ipsa temporalia sunt vt mediū ad æterna cognoscenda: vt Paulus testatur dicens: Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, &c. Et in via iudicij, per æterna, de tēporalibus iudicamus, & disponim⁹ ea: sed mediū, & id ad quod per medium peruenitur, ad eandē spectat potentiam: ergo nō sunt due potentie ratio superior, & inferior. Quod ad eandē patet: quia actus rationis est, quasi quidā motus ex vno in aliud perueniens: tamen idem est mobile, quod pertransiens medium, peruenit ad terminum: ergo eadē est potentia quæ à medio, vel per medium peruenit ad finem.

Ratio.

¶ Tertia conclusio. Intelligentia ab intellectu nō distinguitur, sicut potētia, à potētia, sed sicut actus, à potētia: nā intelligentia act⁹ est intellectus. Probatur prima pars ex Arist. qui ait: Intelligentia intelligibiliū est, in quibus non est falsum: sed hoc est ipsius intellectus proprium: ergo intelligentia ab intellectu nō distinguitur, vt potentia à potentia: quia intelligentia non est potentia.

Rema, 1.

¶ Secunda pars patet. Intelligentia est actus: ergo alicuius potentie: & non nisi intellectus: ergo intelligentia est actus intellectus: sed actus à sua potentia distinguitur: ergo etiam intelligentia ab intellectu.

Conclu. 2.

¶ Secunda conclusio. Ratio inferior, & superior distinguntur & per diuersos actus, & per diuersos habitus. Probatur auctoritate Beati Patris Augustini in loco citato. Inter superiorem, & inferiorem rationem distinctio aliqua signanda est, & nō potentiarum: quia vna est: ergo vel actiū, vel habitum prerequisiteorum: ergo per hoc distinguntur.

Prior ratio.

¶ Ultimo. Non est idem actus intendere æternis contemplandis, vel consulendis, & intendere temporalibus: ergo & principiorum vnde illi actus emanat erit distinctio: sed vnus ratio superior, alterius infe-

Posteri. rō.

rior est: ergo distinctio est in illis per act⁹, & similiter per habitus quibus vtitur: quia superior sapientia vtitur, & inferior ratio, scientia: modò sapientia, & sciētia distincti sunt habitus: vt ait Aristoteles sexto Ethicorum.

¶ Aduertendum tamen est, non esse idem dicere, ratio superior, & ratio inferior: portio superior, & portio inferior. Doctores enim differentiam ponunt, in eo quod portio superior, & inferior simul cum intellectu includant appetitum: non tamen ratio superior, & inferior: quia solum intellectus non requisitum est ad hoc quod dicatur ratio superior, vel inferior, discussus: nam sine eo poterit sic vocari. In quo Durandus videtur esse deceptus, asserendo quod si nō sit discursus, non dicitur ratio superior, neque ratio inferior.

¶ Tertia conclusio. Intelligentia ab intellectu nō distinguitur, sicut potētia, à potētia, sed sicut actus, à potētia: nā intelligentia act⁹ est intellectus. Probatur prima pars ex Arist. qui ait: Intelligentia intelligibiliū est, in quibus non est falsum: sed hoc est ipsius intellectus proprium: ergo intelligentia ab intellectu nō distinguitur, vt potentia à potentia: quia intelligentia non est potentia.

¶ Secunda pars patet. Intelligentia est actus: ergo alicuius potentie: & non nisi intellectus: ergo intelligentia est actus intellectus: sed actus à sua potentia distinguitur: ergo etiam intelligentia ab intellectu.

¶ Philosophi solent per ordinem considerare ista: intellectum agentem, patientem, possibilem in habitu, & adeptū. Primi duo sunt diuersæ potentie: quia in omnibus alijs potentia actiua à passiua distinguitur. Alia distinguntur secundum diuersos status ipsius intellectus, qui aliquando est in potentia tantū: & sic dicitur possibilis. Aliquando est in actu primo, qui est habitus scientie: & sic intellectus in habitu vocatur. Aliquando est in actu secundo, qui est cōsiderare: & sic dicitur intellectus in actu, siue intellectus adeptus, quod idem est de quo supra.

¶ Quarta conclusio. Intellectus speculatiuus, & practicus non sunt potentie distinctæ. Probatur ex Aristotel. qui ait: Intellectus speculatiuus differt sine, à practico. Et ibidem: Intellectus speculatiuus extensione, fit practicus: sed si essent diuersæ potentie, vnus non posset esse alius, neque sine

Nota.
Non est idē ratio superior, & portio superior

Contra Durand. in. 2. d. 24. q. 4.

3. Conclu.

Ratio. p. ip. Arist. hic.

Ratio. 2. p. 1.

4. Cōclusio Arist. hic.

distin

distingueretur, sed obiecto formali.

Ratio,

¶ Ratio est. Id quod accidentaliter se habet ad rationem formalis obiecti, non diuersificat potentiam: sicut quod color sit magnus, vel paruus, accidentaliter se habet ad hoc quod est esse colorem: & sic non est alia potentia visua qua magnus color, & alia qua, paruus: sed hoc quod sit aliquid apprehensum in ordine ad opus, vel nō, quod est speculatiui, & practici intellectus est accidens rationi formalis: ergo non sunt diuersæ potētiae: nam si essent diuersæ, in potestate alicuius esset mutare obiecta formalia, & propria potentiarum: & quod est vnius mutare ad aliam: nam si aliquid quod est speculatiui intellectus, quis ad praxim referat, iam mutatur obiectum intellectus speculatiui, in obiectum practici, quod non videtur dicendum quoad formale.

5. Conclu.
Syntherec.

¶ Quinta conclusio. Syntherecis (quæ idē quod habitus intellectus) ad rationem superiorem, & inferiorem spectans, non potentia, sed habitus naturalis principiorum practicum est: quæ semper instigat ad bonū, & de malo murmurat. Ista conclusio habet plures partes. Quarum prima est, quod sit idem quod habitus intellectus. Probatur. Si non est idē, & ponitur in intellectu vt virtus eius: ergo Aristot. insufficienter numeravit virtutes intellectuales, quas solum quinque posuit. Intellectum: sapientiam: scientiam: prudentiam, & artem: sed non fuit diminutus in ipsis virtutibus intellectualibus numerandis: sicut neque fuit in alijs: ergo syntherecis, cum sit virtus intellectus, ibi ponit: & non videtur sub qua contineatur, nisi sub intellectu: ergo ibidem continetur.

3. Rō. p. p.

¶ Secundò. Speculatiuum, & practicum non diuersificant potentiam: ergo cognitio principiorum speculatiuorum, & practicum non diuersificabunt habitum: sed intellectus est habitus principiorum speculatiuorum, & syntherecis practicum: ergo vnus, & idem habitus ponitur: & sic intellectus (vt dicit habitum principiorum) idem est quod syntherecis, & syntherecis (vt dicit habitum principiorum practicum) idem est quod intellectus.

Ratio. 2. p.
S. Tho. de
veritate. q.
16. art. 5.

¶ Secunda pars, quod spectet ad superiorem, & inferiorem rationem, patet. Principia practica inueniuntur & quando ratio superior operatur, & quando inferior: ergo vel pertinet talis cognitio ad eundem habitum, vel ad diuersum: non ad diuersum, cū

vt runque sit practicum: ergo oportet ad eundem habitum.

2. Ratio.

¶ Item. Si idem est habitus, cognitio principiorum speculatiuorum, & practicum, & eadem erit cognitio practicum quoad superiorem, vel inferiorem rationem.

Durā. in. 2.
d. 39. q. 2.

¶ Durandus putat quod etiam ad voluntatem pertineat: putat quod sit electio: sed melius ad rationem dicitur spectare.

Ratio. 3. p.

¶ Tertia pars, quod nō sit potentia, sed habitus, patet. Ita se habet cognitio practicum principiorum ad syntherecis, sicut se habet speculatiuorum cognitio ad intellectum: sed hæc non ad potentiam, sed ad habitum spectant: nam intellectus, qui habitus cognoscitius est principiorum, habitus ponitur ab Aristotele, & non potentia: vt patet sexto Ethicorum: ergo & syntherecis erit habitus, & non potentia.

2. Rō. j. p.

¶ Item. Ad syntherecis spectat instigare ad bonum, & de malo murmurare: sed hoc non potētiae, sed habitus est: sequitur ergo quod syntherecis habitus sit, & non potentia.

¶ Et quod sit habitus naturalis, patet: quia non minus Deus & natura prouidit in necessarijs practicum, quàm in speculatiuis: sed in speculatiuis ille habitus per quem est cognitio, dicitur esse inditus naturaliter: ergo etiam ille per quem cognitio principiorum practicum, oportet etiam sit naturaliter inditus nobis. Et hac ratione dicitur: Signatum est super nos lumen. &c. vt naturaliter homo cognoscat malum esse fugiendum, & bonum prosequendum: & Quod tibi nō vis, alteri non facias: sicut cognoscit naturaliter: Omne totum est maius sua parte: Quodlibet est, vel non est: quia sicut ratio in speculatiuis ex illis principijs notis procedit ad conclusiones quas non nouit: & in practicum, ex cognitis principijs practicum procedit ad aliqua alia, vt Quod tibi non vis, alteri non facias: Quod tibi vis alteri facias: sed tibi vis quod si indiges, alius qui habet, tibi subueniat: ergo etiam tu idem debes velle, & subuenire indigenti.

Psal. 46.

Matth. 7.

¶ Vltimum in conclusione quod ad bonum instiget, & de malo murmuret, quilibet in se experitur. Atque inter opera diuina, & beneficia generi humano collata hoc non tenet infimum locum: vt Deus insperat, & ita sit (vt ait Pater Augustinus) vt omnis inordinatus animus sibi ipsi poena sit, ita vt iste vermis nunquam moriatur, sed continuo crucietur murmurando de malo.

D. August.
confessio.

10. Sed de hoc alijs, ne recedere videamur à terminis philosophi naturalis, quanuis etiã si plura addamus, non vltra professionem nostram erit, & quia Christiani, & quia Theologi.

¶ Quòd si quis obieciat nobis, naturaliter loquendo talem habitum non ponendum, eò quod natura ad vnum determinata, nõ indigeat habitu, cum habitus ponatur ob indifferentiam: vt potentiam determinet: & quia sicut finis in agibilibus, sic principium in speculabilibus: sed ad volendum finem, scilicet ipsum Deum, non est opus habitu: ergo neque ad cognoscendum bonũ prosequendum, & malum fugiendum.

¶ Propter hanc obiectionẽ aliqui dixerũt huiusmodi habitũ non esse ponendum, neque in practicis, neq; in speculatiuis, sed sola sufficere potentiã. Sic Gabri. quanuis dubitet, sed videtur declinare vt nõ ponatur.

¶ Alij tamen syntheresim dixerunt habitum, sed non inditum, aut infusum, & naturalem, sed esse acquisitum: quòd communiter tenent ex Aristotel. qui dixit in isto. 3. de anima, esse animã velut tabulam rasam in qua nihil sit depictum. Nos tamen cum S. Thom. licet dicamus rasam tabulam: eò quod etiam posito tali habitu indito, terminorum notitia requisita est, habitum vò camus inditum naturalem: quia Deus & natura in necessarijs non deficit.

¶ Obiectionem soluimus, quia licet secundum naturam sit intellectus determinatus quoad specificationem, non quoad exercitium.

¶ Secundò, & melius dicendũ, q̄ illa determinatio per naturam ad vnum, per habitũ inditum fit, quo seclaso, non esset.

¶ Sexta conclusio. Conscientia non est potentia, sed propriè actũ nominat, licet aliquãdo pro habitu naturali, qui est syntheresis sumatur. Probatur quòd sit actus: quia conscientia dicit ordinem scientiæ ad aliquid: sed hoc nomen actus est, & non potentiæ: quia applicatio non fit nisi per actum.

¶ Præterea. Conscientia testificatur: ligat: accusat: excusat: reprehendit: sed hæc omnia actum dicunt, & consequuntur talem applicationem actualem scientiæ ad ea que agimus: ergo sequitur quòd conscientia propriè dicit actum.

¶ Altera pars, q̄ aliquãdo p̄ habitu, patet, pro quãto principũ actus est habitus. Nomen habitus, id est, syntheresis qui est prin-

cipium actuum tribuitur ipsi conscientiæ, & sic Diuus Hierony. syntheresim conscientiam nominat. Et B. Basilius dicit esse naturale iudicorium. Et damascenus dicit q̄ est lux in intellectus nostri.

¶ Ratio. Consuetum est, quod causa, & effectus adinuicem sibi nomẽ communicet: sed sic se habet syntheresis, & conscientia vt causa, & effectus: ergo nomen communiant interdum.

¶ Septima conclusio. Conscientia cum sit talis applicatio, quæ non fit sine iudicio, ad intellectum pertinet, & non ad voluntatẽ. Probatur. Omne iudicium secundum rationem ad intellectum pertinet: sed in conscientia est iudicium secundum rationem: quando instigat: quando remordet: ergo est in ratione.

¶ Vltra. Vel est in voluntate, vel est in ratione: sed non est in voluntate: quia cū quis agat aliquando contra conscientiam, diceretur facere contra voluntatem: quod est falsum: oportet ergo quòd sit in ratione: vt posito iudicio, & applicatione, per voluntatem, possit quis facere contrarium.

¶ Ex hoc sequitur Durandũ male dixisse, conscientiam esse habitum, & spectare ad voluntatem: quia accusare videatur esse actus voluntatis: est ad rationem spectans, propter iudicium.

¶ Ad primum. Negamus esse obiecta distincta formaliter: temporale, & æternum, licet solum materialiter distinguantur: quia vnum medium est respectu alterius, & vnũ per aliud: ob id eadem potentia ponitur: nã si temporale intellectus contempletur, vel de eo consilium capiat, ea ratione erit, quæ ens, vel verum, quòd obiectum intellectus est: similiter si in æterno, vel circa æternum negotietur.

¶ Ad 2. dicendum, quòd intellectus speculatiuus, & practicus nõ sunt potentiæ distinctæ, dato motiuum, & apprehensiuum distinguantur: quia intellectus practicus non est motiuus, i. exequens motũ, sed est motiuus tãquã dirigens ad motũ, quòd cõuenit ei ratione apprehensionis: & sic tam speculatiuus, quam practicus apprehensiuus est.

¶ Ad tertium iam in conclusionibus respõsum est: quia dato syntheresis ponatur in ratione, & in intelligentia, & conscientia: tamen non sequitur quòd sint potentiæ diuersæ: imò neque sequitur quòd sint potentiæ: quia syntheresis ponitur vt habitus

princi

D. Hier. in p̄ Ezechie. Basilius. Damasc.

Ratio. 2. p̄

7. Conclus.

P. Ratio.

2. Ratio.

Contra Durand. in. 2. d. 39. q. 2.

Ad argum.

Ad secundũ.

Ad tertium.

Obiectio.

Quorundã solutio. Gab. i. 2. d. 39. q. vni.

Aristot. hic.

S. Th. 1. 2. q. 51. & p. p. q. 76. art. 12.

Aristotel. 1. solutio.

2. solutio.

6. Conclusio Conscientiæ. Ratio. p. p.

2. R6. p. p.

principiorum practitorum, & intelligētia, & conscientia vt actus.

neccessario dissentit: & voluntas eodem modo, cum sit potentia libera, & distincta ab intellectu (vt infra erit notum) habet quod aliqua liberè velit, & alia ex necessitate: quod fuit congruentissimum naturæ animæ rationalis: alias non videretur ei sufficienter esse prouisum.

¶ SPECVLATIO. VII.

Vtrum voluntas sit potentia animæ rationalis distincta ab intellectu, & præstantior eo: & quæ sit eius natura.

¶ Præterea notandum (vt ex Aristot. constat) voluntatem, & intellectum se habere correspondentē, vt & voluntas moueat intellectum, & intellectus voluntatem: ita vt talis sit connexio, vt non possit esse voluntas, nisi ponatur intellectus: neque possit esse intellectus, quin ponatur voluntas: & vtrunque istorum, tam intellectus, quam voluntas dicitur ab eodem philosopho mouens motum: nam si intellectus mouet voluntatem, mouetur ab ea: & si voluntas mouet intellectum, mouetur ab eo.

p. Argumē.

Primò probatur quod voluntas non sit potentia distincta ab intellectu. Si esset: ergo posset esse sine eo: sed voluntas non potest esse sine intellectu. Patet: quia de eius essentia est, quod sit intellectus, cum de finiatur sic: Voluntas est appetitus intellectiuis. Vel sic: Est intellectus appetitiuis: vt docet Aristoteles: ergo sequitur quod non est alia potentia ab intellectu.

Aristote. 6. Ethic.

¶ Præterea. Probo quod si voluntas ponatur, quod sit dignior intellectu. Id dicitur dignius, quod mouet, & imperat: sed voluntas est huiusmodi respectu intellectus: quia mouet intellectum quoad exercitiū: sicut & mouet omnes alias potentias, & imperat præcipiendo: sed intellectus & mouetur, & exequitur imperium: ergo voluntas, si datur, erit præstantior ipso intellectu.

¶ Vltimò. Secundum naturam est processus ab imperfecto ad perfectum: sed secundum naturam prius est ipse intellectus, & actus eiusdem, quam ipsa voluntas, cum nihil sit volitum, quin sit præcognitum: sequitur ergo voluntatem esse præstantiorem ipso intellectu.

In contra. Aristot. 10. Ethic.

¶ In contrarium est philo. qui ponit altissimam potentiam animæ intellectum, & non voluntatem.

p. Noran.

¶ Est considerandum, quod cum anima rationalis, cum hoc quod rationalis, sit creata à Deo, & habeat libertatem, per quam dicatur esse suarum actionū domina, quod brutis non conuenit, habet quod sit natura: & sic aliqua conueniunt ei naturaliter seclusa omni tali libertate, ad modum quo competit graui descendere deorsum, & leui ascendere sursum. Quapropter sicut intellectui conuenit quod aliquibus liberè assentit, & aliquibus necessario assentit, & alijs

S. Tho. 1. 2. q. 1. ar. 1.

¶ Prima conclusio. Voluntas est potentia animæ rationalis, realiter distincta ab intellectu. Probatur primò quod sit potentia. Ibi oportet ponere potentiam principium operationis, vbi operatio est: sed in anima rationali sunt operationes voluntariæ, manentes ab eadem anima rationali: vt quilibet experitur: ergo ponenda est voluntas. Maior est manifesta: quia secluso principio non erit principium: & secludendo potentiam, non esset operatio.

1. Conclusi.

Ratio. p. p.

¶ Sed quod voluntas sit potentia distincta realiter ab intellectu, patet. Vbicunque est alia ratio formalis obiecti, ibi oportet ponere aliā potentiam, cum potētiæ penes obiecta distinguantur: sed alia est ratio formalis obiecti voluntatis: quod est bonum, quam intellectus: quod est verum: ergo sequitur quod suæ potētiæ distinguuntur. Minor constat ex Aristot. in multis locis: vnde primo Ethicorum dicit, de voluntate loquēs: Omnia appetunt bonū. Et sicut illa quæ carēt cognitione, appetunt bonū naturaliter, quæ habent cognitionem appetunt, & bonum naturaliter cognitum per naturam.

Aristot. 1. Ethic. c. 1.

Ratio. 2. ¶ Præterea. Aliqua sunt cognita, imò multa, quæ non sunt volita: vt patet tam de naturalibus, quàm de supernaturalibus: tam de contingentibus, quàm de necessarijs: ergo voluntas non est intellectus: & sic ait P. August. Præuolat intellectus: sequitur tardus, aut nullus affectus: ac si diceret: multa nos per intellectum cognoscere, quæ non statim affectu prosequimur.

2. Conclu. ¶ Secunda conclusio. Licet voluntas necessitate coactionis necessitari nõ possit ad ali quid volendum: potest tamen necessitari necessitate finis, & respectu vltimi finis quoad specificationem. Probatur quòd nõ possit cogi: nõ si ad aliqd possit cogi, esset vt velit id quod est contra eius inclinationem: sicut dicimus lapidem cogi, quando sursum impellitur (coactio enim est quando aliquid cogitur contra naturalem inclinationem, passio non conferente vim), sed quando sic voluntas vellet, non esset coactio. Patet: quia omnis actus voluntatis (qui cunque sit ille) est secundum inclinationem eius, & non potest esse violentum: quia naturale.

Ratio. 2. p. S. Tho. p. p. q. 6. art. 4. ¶ Alia pars patet, q̄ ex fine necessitet: quia si velit efficaciter finem, necessariò vult medium, sine quo finis haberi nõ potest: vt si quis velit sanitatē, & eam non potest consequi sine potione amara, necessitatur ad volendū potionem amaram: & si vult transfretare, oportet velit nauigium quo transeat.

¶ Vltima pars est, q̄ respectu vltimi finis etiam necessitetur quoad specificationē in via: quia in patria quando Deus clarè videtur, etiam quantum ad exercitium erit. Itaque si alicui proponatur, vtrum velit felicitatem, non potest habere nolitionē, sed necessariò, si habeat actum, oportet sit volitio, & non nolitio. Quoniã sicut in speculabilibus principijs, per naturã intellectus est determinatus. scilicet ad assentiendū: Quodlibet est, vel non est: Omne totum est maius sua parte: ita vt non possit dissentire, sic etiã circa finē in agibilibus, cū se habeat sicut principium in speculabilibus: voluntas per naturam determinata est vt non possit velle miseriam: quia oportet id quod alicui conuenit naturaliter, & immobiliter sit fundamentum, & principium omnium aliorum.

¶ Dixi quoad specificationē: quia ad exercitium non necessitatur: nam potest suam suspendere actionem, & non cōsiderare de vltimo fine, neque velle neque nolle.

¶ Tertia conclusio. Cū voluntas sit potētia libera, non omnia quæ vult, necessariò vult, sed contingenter & liberè multa vult. Probatur. Sicut intellectus se habet in ordine ad illa quibus assentit, voluntas se habet in ordine ad illa quæ vult: sed intellectus, cū necessariò assentiat primis principijs, non necessariò assentit conclusionibus, quæ nõ habent necessariam connexionem cum primis principijs: ergo nec volūtas, posito naturaliter velit finem, necessariò vult alia si non habent connexionem cum illo primo: sed plurima sunt huiusmodi: ergo non omnia vult necessariò. Maior discursus huius est nota: quia sibi mutuo assimilantur intellectus, & voluntas. Minor probatur: quia licet assentiat intellectus naturaliter, & necessariò: Omne totum est maius sua parte: & cognito hoc esse partem, & illud esse totū, necessariò assentiat, hæc pars minor illo toto est: non tamē necessariò assentit huic: Astra sunt paria: nec huic, Sol maior est terra: quia istæ conclusiones non habent necessariam connexionem cū illo principio cui naturaliter assentit. Sic ergo in voluntate, & si naturaliter, & necessariò velit vltimum finem, non necessariò sequitur omnia alia quæ vult, necessariò velit, sed solū illa quæ cōnexionem habeant. Et dato habeant, vsque dum cognoscat huiusmodi cōnexionem, non necessariò vult: sequitur ergo q̄ non omnia quæ vult voluntas, necessariò vult. Ista non contendo probare authoritatibus sanctorū, quæ sunt multæ, & à Theologis in secundo adducuntur, sed solū ratione naturali vt Physicus loqueretur.

¶ Quarta conclusio. Voluntas mouet intellectum, eo modo quo alterans alteratū, & omnes alias animæ vires: mouetur tamē voluntas ab ipso intellectu, sicut finis, efficiētem solet mouere. Intendimus probare quod in principio speculationis adnotauimus, inter volūtatē, & intellectum hæc esse mutuum operã: vt intellectus moueat voluntatē, & moueatur ab ea, & e conuerso, voluntas moueat intellectum, & moueatur ab eo in diuersis generibus causarum, & secundum diuersas considerationes: quia voluntas mouet ad exercitium, & intellectus ad specificationem.

¶ Prima pars probatur: quia illa potentia quæ respicit finē vniuersaliter, mouet alias omnes quæ respiciunt fines particulariter. Probatur hoc naturaliter: sicut cœlū quod ad vni

3. Conclusio.
Ratio.
S. Tho. p. p.
q. 82. art. 2.

4. Conclusio.

5. Conclusio.

Ratio. 2. p.
S. Tho. p. p.
q. 82. art. 2.

Ratio. 3. p.
Art. 2. Phy.
S. Tho. 1. 2.
q. 10. art. 1.

4. Conclusio.
S. Tho. p. p.
q. 72. art. 4.
& 1. 2. q. 9.
art. 4.

Ratio. p. p.

ad vniuersalem conseruationem generabili-
 lium agit, mouet omnia corpora inferiora,
 quorum quodlibet agit ad cōseruationem
 propriæ speciei, vel indiuidui. Et in politico
 bono contingit: quia rex, cū intendat cō-
 mune bonum, mouet alios præpositos, qui
 intendunt bonum particulare, vel prouin-
 cia, vel ciuitatis, aut familiæ: cū ergo vo-
 lūtas respiciat bonum vniuersaliter vt finē,
 mouebit omnes alias vires, quæ solū parti-
 culare respiciunt bonum: sicut primū alte-
 rans omnia alterabilia. Et cū intellectus
 sit potētia, quæ respicit bonum particulare:
 quia obiectum eius nō est bonū, sed verum,
 mouebitur ab ipsa volūtatē: qui motus est
 quoad exercitiū: nā volūtas vult tale bonū
 s. q. vires moueantur, & exerceāt suas ope-

¶ Secus est in sensitiuo appetitu: quia obie-
 ctum eius est bonum, nō vniuersale, sed bo-
 num sensibile particulare: vbi si sit ratio ar-
 duum, oportet ponere potētiam distinctam:
 quia bonum arduum non continetur sub
 particulari bono: sed in voluntate non sic:
 quia obiectum eius est bonum vniuersale,
 sub quo necessariō cōtinetur quodlibet bo-
 num, siue sit arduum, siue non sit arduum.
 Ob quod appetitus intellectiuus, qui est vo-
 luntas, non diuiditur in irascibilem, & con-
 cupiscibilem, quia vbi est solū ratio parti-
 cularis obiecti contenti sub vniuersali, non
 est ponenda alia potentia.

S. Tho. p. p.
 q. 82. ar. 2.

¶ Ex quo sequitur improprietatem esse loquutio-
 nem illorum qui ponunt in voluntate ira-
 scibilem, & concupiscibilem. Non enim o-
 portet diuersificare potētias, nisi vbi est ali-
 qua ratio particularis obiecti, non conten-
 ta sub vniuersali ratione obiecti, illius po-
 tentiæ.

Corolla. cō-
 tra Scot.

¶ Sexta conclusio. Intellectus simpliciter
 altior, & perfectior potētia est, quā ipsa vo-
 luntas. Patet ex Arist. Ratio est. Excellentia
 simpliciter vnius potētiae ad aliam ex obie-
 cto sumitur: vt quāto vnū est simplicius, &
 magis absolutum, illa potentia sit simplici-
 ter altior: sed obiectū intellectus, quod est
 verum, est huiusmodi, supra obiectum vo-
 luntatis: ergo ipse intellectus est altior po-
 tentia simpliciter. Probatur minor. Obie-
 ctum intellectus est ipsa ratio boni appeti-
 bilis, & obiectū volūtatis est bonū appetibi-
 le, cuius ratio in intellectu est: modō ipsa ra-
 tio boni, quæ est obiectū intellectus, est ab-
 stractior, & simplicior: ergo & nobilior: &
 intellectus, qui respicit directē tale obiectū,
 erit potentia perfectior, quā ipsa volūtas.

6. Conclu.

Arist. 10.
 Ethic.
 Contra E-
 gidium quo
 lib. 3. q. 19.
 & quolib. 5.
 q. 23.

¶ Dixi, simpliciter: quia secūdum quid per
 comparationem ad alterum, voluntas inue-
 nitur altior ipso intellectu: nam obiectum
 voluntatis in altiori re inuenitur, quā ob-
 iectum intellectus: quoniam actio intelle-
 ctus in hoc perficitur: quia ratio rei intelle-
 ctæ in intelligente est: & actus volūtatis p-
 ficitur eō quod voluntas inclinatur in talē
 rem, prout in se est. Tunc quādo res in qua
 est bonum, est nobilior ipsa anima, in qua
 est ratio intellecta, per comparationem ad
 talem rem voluntas est nobilior, & altior in
 intellectu: quia quodammodo contrahit di-
 gnitatem, & nobilitatē ex re ipsa volita. Si
 verō sit infrā animā, intellectus manet no-
 bilior. Quapr opter melior est amor Dei, q̄

Dd 4 cogni-

D. Th. 1. 2.
 q. 17. ar. 8.
 Nota.

Rō. 1. p.

Aristote. 3.
 de anima. r.
 39.

5. Cōclusi.

S. Tho. p. p.
 q. 82. ar. 5.

rationes: & sic voluntas mouet omnes ani-
 mæ potētias ad suos actus, exceptis viribus
 naturalibus partis vegetatiuæ quæ nō sub-
 iacent voluntati: vt Aristotel. 1. Ethic. ca. 1. 3.
 ¶ Altera pars, quod intellectus moueat vo-
 luntatem, vt finis mouet efficiētē, patet:
 quia obiectum mouet potentiam, sicut sen-
 sibile mouet sensum: sed obiectum volunta-
 tis est bonum ostensum ab intellectu: quia
 nihil volitum quin præcognitum: sequitur
 ergo q̄ intellectus mouet voluntatem: &
 hic motus dicitur quōdam specificationem:
 quia ea ratione qua intellectus iudicat de a-
 liquo quōd sit bonum tale, & appetibile, vo-
 luntas vult: & si iudicat quōd est fugibile, &
 malum, voluntas nō vult: & sic quoad spe-
 cificationem voluntas mouetur. An volun-
 tas sic moueat, vt sit per aliquem influxū,
 alia quæstio est, & quidem si per influxum
 intelligamus omne quod fit in passio ab agē-
 te, voluntas & omne agens per influxum
 mouet. De quo Egidius quolib. 6. q. 13.

¶ Quinta cōclusio. Et si in appetitu sensiti-
 uo sit irascibilis, & concupiscibilis, in intel-
 lectiuo tamen, qui est voluntas, non datur.
 Probatur. Potentiæ non diuersificātur ex
 aliqua particulari ratione obiecti, contenta
 sub vniuersalitate obiecti potentiæ: quia nō
 est danda potentia visua ad videndum albe-
 dinem, quæ sit distincta à potentia visua co-
 loris: quia ratio particularis, quōd sit albedo
 continetur sub colore: at ratio particularis
 irascibilis, quōd sit arduum bonum, conti-
 netur sub vniuersali ratione boni, quōd est
 obiectum appetitus intellectiuus: ergo non
 est ponenda potentia alia distincta, quæ sit
 irascibilis.

cognitio eius: è contra, melior est cognitio rerum corporalium, quàm amor ipfarum.

S. Th. p. p. Hæc est sententia S. Thom. & aliorum.
q. 72. art. 3. ¶ Ecce quomodo possunt interpretari doctores qui tenent contrariam sententiam
Durã. in. 4. scilicet, voluntatem esse potentiam nobilior
d. 49. q. 4. rem ipso intellectu, vt doctõr sub. in quart.
Buri. 10. dist. in. 49. quæst. 4. & Maio. ibidem.
Ethicorum.

¶ Ad primum dicimus voluntatem esse distinctam ab intellectu, etiam si naturaliter vna potentia non possit esse sine alia. In specie genus distinguitur à differentia, & realiter propria passio à suo subiecto: sicut risibilitas ab homine, & tamen non potest esse sine suo subiecto. An Deus de sua potentia absoluta possit separare, in prædicationibus disputatum est, quando de proprio agebamus: sufficiat quatum ad præsens, quod sit distinctio inter voluntatem, & intellectum.

Ad secundũ. ¶ Ad secundum dicendum, quod voluntas non est nobilior intellectu, quia moueat: nam si mouet intellectũ, vt mouet alias potentias, exceptis vegetatiuæ animæ, etiam mouetur ipsa voluntas ab intellectu. Et quantum ad imperium ipse intellectus excedit: quia imperare est intimare, & dirigere ad actionem: quod pertinet ad intellectum. Et imperium ponitur actus intellectus etiam ad mentem Aristotel. quauis aliqui teneant contrarium, dicentes poni in voluntate: sequitur ergo quod intellectus sit præstantior, & nobilior.

S. Tho. 1. 2.
q. 17. ar. 1.
Almain.
Scotus quo
li. 17. ar. 2.

Ad tertium ¶ Ad tertium In eodem ita est, quod imperfectum sit prius: sed in diuersis prius perfectum est: & ex hoc ratio retorquetur, & probatur conclusio, quod ipse intellectus sit perfectior: quia prius voluntas mouet ad exercitium ipsam intellectum, quàm ipse intellectus intelligat.

QUIA de tribus potētibus egimus, intellectu, memoria, & voluntate, opere præsertim erit querere de animæ immortalitate, & quid Aristotel. senserit de ea, & vt rursus ratione naturali probari possit.

SPECVLATIO. VIII.

Vtrum anima sit immortalis.

Videtur quod nõ. Quorum est idem principium, & idem progressus, & videtur esse similis finis: sed brutorum, & hominum idem initium, & idem progressus: quia licet augmentur: sic aluntur: sic dormiunt: ergo idem erit finis: sed animæ brutorum, mortuo bruto, corrumpitur: ergo & mortuo homine: & anima rationalis nõ est immortalis: vnde Ecclesia. 3. dicitur: Nihil habet homo iumento amplius.

¶ Preterea. Si anima esset immortalis, cum Aristoteles (monstrum in natura) rerum omnium naturalium indicauerit naturam, id ipse dixisset: sed non solum non asseruit eam esse immortalem, sed asseruit esse mortalem in multis locis: vt Caieta. probat: ergo anima rationalis non est immortalis.

¶ Tertio. Omne quod est secundum naturam rei, probari potest ex naturalibus: sed animam esse immortalem, non potest probari in lumine naturali: ergo sequitur quod non est immortalis, sed mortalis.

¶ In contrarium est Arist. Intellectus ab extrinseco venit. Et dicit quod separatur à corpore, sicut perpetuum à corruptibili. Et Dio. 4. c. de diu. no.

¶ Primo est notandum, apud catholicos non esse dubium, animam rationalem esse immortalem, & incorruptibilem: quia hoc habent de fide, & est ab Ecclesia determinatum: sed quod est dubium apud fideles est, quid senserit Arist. vtrum animam rationalem posuerit immortalem, vel mortalem. Quibusdam dicentibus quod sic: alijs negantibus, & asserentibus ex principijs eiusdem Arist. probari eam mortalem, inter quos Caieta. cardinalis (vbi supra) contendit probare.

¶ Etiam est dubium inter catholicos, anposito fide teneamus, animam esse immortalem, possit ratione naturali probari. Non enim repugnat aliquem esse fidei articulum, & quod ratione naturali probetur: nam quod verus sit Deus, est fidei articulum, & tamen probari potest ratione naturali, vt probant Theologi.

¶ Supponendum etiam est quod supra nõ semel dictum est, formas substantiales esse in duplici differētia. Quædam sunt quæ habent esse per generationem: & tales educuntur de potentia materiæ: vt sunt brutorum formæ, & omnes substantiales generabiliũ & cor-

p. Argumē-

Caiet. 3. de ani. c. 2.

In contra-

p. No an-

Caieta.

Theo. in. 1.

d. 3.

2. Notand.

& corruptibilium: quæ non sunt formæ per se subsistentes. Alia est forma substantialis, quæ est per se subsistens, quæ à solo Deo creatur, & non educitur de potentia materiæ: vt anima rationalis: ad cuius productionem non attingit homo, neque virtus eius, licet attingat ad dispositionem corporis, & ad introductionem in tali corpore.

S. Tho. p. p. q. 118.

3. Cōclusi.

1. Ratio. Et. 3. Ethicorū. c. 11. & 9. Ethic. cap. 9.

¶ Prima conclusio. Anima rationalis, quæ à solo Deo creatur, est immortalis, & incorruptibilis, perpetuò durans post mortem hominis. Probatur. Si posset corrumpi, vel esset de per accidens, vel de per se: sed non de per accidens, neque de per se: ergo nullo modo. Maior est manifesta: quia non datur modus alius, quo modo res corrumpantur naturaliter: sed non potest de per accidens corrumpi: quia quod corrumpitur de per accidens, est quod nō per se subsistit, sed in alio: sicut formæ brutorū, quæ non sunt per se subsistentes corrumpuntur sicut & generantur: ad accidentia, sicut generantur per accidens ad generationem totius, & si corrumpitur: quia non per se subsistunt: at anima rationalis est forma per se subsistens, vt notum est, & non educibilis de potentia materiæ: ergo non corrumpitur de per accidens: neque de per se. Patet. Id quod alicui conuenit secundum se, ab ipso separari non potest: sed animæ rationali conuenit esse secundum se: ergo non potest ab ea separari. Omni formæ quæ est actus, conuenit esse secundum se: sed anima rationalis est huiusmodi: nam si materia desinit esse, & corrumpitur, per hoc corrumpitur, quòd forma separatur ab ea, quia acquisiuit esse, eò quòd acquisiuit formam, à forma per se subsistenti nunquā potest separari actus: ergo nec poterit desinere esse: quòd si nō potest desinere esse: ergo est immortalis.

2. Ratio.

¶ Præterea. Etiam si omnia ponamus esse composita ex materia, & forma, & ipsam animam pariter, vt quidam dicunt, probatur eam esse incorruptibilem. Vbi non est contrarietas, neque est aliqua corruptio: sed in anima rationali nulla est contrarietas: ergo nullo modo potest corrumpi.

Aristo. 1. de celo text. 20. & 2. de gene. & cor. 15. & 24. Aristote. 2.

Maior est Aristot. quia generationes, & corruptiones ex cōtrarijs in contraria sunt: & ob id cœlum ponitur incorruptibile: quia contrarium non habet. Sed minor probatur: quia in anima intellectiua nulla est con-

trarietas: nam rationes contrariorum in ea non solum cōtrarię non sunt, sed sunt vnū: quia contrariorum eadem est disciplina: sequitur ergo quòd nullo modo anima rationalis est corruptibilis. Et hæ rationes stando in lumine naturali probant eam incorruptibilem.

Physi. t. 7. & 5. Ethic. c. 1. & 4. Meta. tex. 4. & 1. Top. c. 8. & 12.

¶ Et considera non solum animam rationalem esse immortalem, sed neq; componi intrinsecè ex materia & forma, vt partibus essentialibus: imò neq; ex actu, & potentia: & ipsa anima rationalis etiā separata à corpore retinet suam indiuiduationem, quàm habuit ex cōmensuratione ad corpus informabile, de quo S. Thom. in. 2. sent. distin. 8. quæst. 5. art. 2. ad. 6.

*

¶ Secunda conclusio. Ex dictis Aristot. probatur eum posuisse animam rationalem incorruptibilem, & æternā. Sic affirmat Theophrastus discipulus Aristot. licet aliqui Theophrastum in contrariam sententiam citent. Commentator Auicenna. Sic San. Thom. acutissimus interpretator eiusdem Aristot. Loca sunt ex quibus probatur. 1. de anima text. 65. Intellectus videtur quædam substantia in fieri, & nō corrumpi. Secundus locus in. 2. huius, tex. 1. 1. & in hoc. 3. tex. 3. & 4. dicens: Intellectus est separatus à corpore, & nō est actus corporis. Tertius locus in. 2. huius, text. 21. Contingit intellectum separari, vt perpetuum à corruptibili. Quartus locus in isto. 3. tex. 7. quando ponit differentiam inter sensum, & intellectum. Quintus in isto. 3. tex. 29. Intellectus est separabilis, & impalsibilis. Sextus locus. 2. de generatione animalium. cap. 3. vbi animam rationalem dicit ab extrinsecò, & eam dicit solam diuinam, nihilque in eius actione communicat actio corporis. Septim⁹ locus. 1. 2. Metaph. tex. 17. mentem Aristot. dicit etiam Theophrastus, Albertus Magnus, Duran. Augu. Nimphus, licet Scot. in. 4. distin. 43. q. 2. dubitet de mente Aristot. Et Augu. Egubinus in suo de perenni philosophia probat de mente Aristot. animam esse immortalem. Hæc fuit sententia Platonis.

2. Cōclusio

Temist.

Comment. S. Thom.

Locū vbi Arist. videt dicere animam rationalem immortalem.

Theophrastus. Albertus. Durandus. Nimphus. Scotus. Aug. Egub. libr. 9. d. c. 18. & vltra.

¶ De animæ rationalis immortalitate Plato tractat in Phedone & Phedio, & Timeo: ex proposito in Phedone longa disputatio ne, vbi ait anima quidem mortem non recipiet, quemadmodum ternarius nunquam par erit: neque par in par, neque ignis frigidus, neque calor frigiditas imminente quidem morte, quòd mortale est interijt, quòd

*

verò in mortale incorruptum sospesque mortese subtrahit: itaq; maximè omnium oebes, anima immortalis in corruptibilis est. Et ibidem pluribus rationibus probat. Idem sentit Trifmegistus. Idem Plotinus, & alij.

¶ Verum est tamen (vt omnia dicamus) q non tam expresse hanc protulit sententiam Aristote. sicut alia dixit, sed inuolutè: & fortè quia sagacissimus: nam cum ipse cum alijs posuit, vt principium: Ex nihilo nihil fit, non intelligebat animam rationalem esse de aliquo: nec potuit negare eam esse: & sic dixit esse eam incorruptibilem, tamen subobscure: venit tamen interpretandus, licet non essent verba in ipso Arist. quæ id docerent. Quapropter in hac parte relinquendus est Caiet. cardinalis, alias vir ingeniosus, & doctissimus, qui contendit probare fuisse mitem Aristot. animam esse corruptibilem. Proculdubio nili. expresse in Aristot. vt nullo modo posset in alium sensum exponi, ego de eo non possem credere.

3. Conclu. ¶ Tertia conclusio. Animam esse immortalem, non quia ratione naturali, neq; quia dixit Aristot. & alij philosophi, sed hde tenendum est, & contrarium fuit olim error quorundam Arabum, vt Eusebius adducit. De quo B. P. Augu. Et probatur esse de fide ex illo Matthæ. 25. quando damnatis dicitur: Ite maledicti in ignem æternum: & bonis dicitur: Venite benedicti, &c. Vbi dicitur: Ibunt boni in vitam æternam. &c. Et Matth. 10. & 22. idē probatur. Et in symbolo Athanasij, qui approbatus est in concilio Florēt. Sed est Ecclesiæ expressa, & ex professo de terminatio sub istis verbis. Hoc sacro approbante Concilio, damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectuā mortalem esse, aut vnicam in cunctis hominibus, & hoc in dubium vertentes. Hæc ibi. Ecce quomodo damnatum est, asserere ipsam mortalem, & sunt dānati qui dubitant. Est etiam damnatus error Auerro. q vnus esset intellectus omnium.

* ¶ In quo & errauit Erasmus in epistola preposita. 1. Ad Corinth. quē errorem habuit quidam Hermānus Holādinus qui fuit damnatus anno. 1512. & brachio seculari traditus, vt refert Alfonso de Castro lib. 2. &c. Erasmus enim in loco citato videtur dubius esse de animæ mortalitate.

4. Cōclusio ¶ Quarta conclusio. Quicumque tradit alijs

Aristotel. aut alios Philosophos exponendo, quando incidunt aliqua in eis quæ sunt contra fidem: vt est de mundi æternitate, & de animæ mortalitate, nō solum debet aperte, & sine ambage tradere fidem catholicā, sed tenetur argumenta ipsorum Philosophorum (quæ solubilia sunt) soluere, & excludere, & nō insolubilia relinquere sub mortali peccato. Probatur. Quilibet fidelis quādo sese offert necessitas, tenetur confiteri fidem, non solum corde, verum ore: sed quando exponit Aristot. vel alios philosophos, sese offert occasio, imò necessitas confitendi fidem: ergo debet, & tenetur.

¶ Et quod sub mortali teneatur, patet. Qui libet sub mortali tenetur scandalum vitare proximorum, quando est datum, & nō acceptum: at qui veritatem fidei in casu nō manifestat, tradendo dicta Aristotel. quæ sunt contra fidem, scandalum de se dat: ergo sequitur q sub mortali tenetur vitare.

¶ Item. Quilibet sub mortali tenetur obedire præceptis Ecclesiæ in re graui: sed est Ecclesiæ præceptum, quod soluatur argumenta philosophorum: vt fides catholica tradatur, & roboretur: ergo sequitur quod tenetur. Patet in Concilio Lateranensi citato subduntur hæc verba: Insuper omnibus Philosophis in vniuersitatibus, vel alibi legentibus madamus, vt cum Philosophorum principia, aut conclusiones quibus à recta fide deuiare noscantur, suis discipulis legerint, seu explanauerint, quale hoc de animæ mortalitate, & mundi æternitate, ac alia huiusmodi, teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuaadendo pro posse docere, atque omni studio argumenta huiusmodi Philosophorum (cum solubilia sint) pro viribus excludere, ac soluere. Hæc concilium. Ecce quā expressa determinatio. Nos ergo vt iuxta Ecclesiæ determinationem loquamur, sit primum dictum.

¶ Asserere quod immortalitas animæ rationalis non potest probari ratione naturali, videtur erroneum. Patet: quia anima rationalis natura sua est immortalis: ergo probari potest: nam quodcumque prædicatum alicui conuenit per naturam, potest probari per naturam de suo subiecto. Quapropter malè loquutus est Ianduno dicens, non posse probari ratione naturali animam rationalem esse immortalem.

¶ Secūdum

Contra Caiet. in isto 3. c. 2.

Euseb. 6. hist. ecclesi. c. 26.
D. Augu. in suo de heresi. c. 83.

Conci. Lateran. sub Leone. 10.

1. Ratio.

Ratio. 2. p.

2. Ratio.

Conci. Lateran.

1. Dictum.

Ratio.

Ioan. Iudino. in. 3. de anima. q. 2. & 29.

2. **Dicitur.** ¶ Secundum dictum. Dicere quod ratio ha-
ctenus inuenta ab Aug. à S. Th. vel ab alijs
non probat animam esse immortalem, nō
est erroneū: quia (sicut docet Aristot. datur
aliquod scibile, cuius non est scientia: vt de
circuli quadratura quanuis Carolus Bobil-
lus, & quidam Minorita, & Brabardinus, &
Nicolaus Cussa, & ante omnes Boëtius pu-
tet scientiam esse inuentam) sic etiam scibile
est animam rationalem esse immorta-
lem, & tamen scientia nondum inuenta est:
quia non est inuenta ratio quę demonstrat.

3. **Dicitur.** ¶ Tertium dictum. Asserere quod non fue-
rit inuenta ratio, non solum est falsum, sed
adhuc temerarium: nam in re tam graui, &
necessaria, vbi pendent malorum, & bono-
rum præmia, & poenæ merita, & demer-
ita, non est credendum, quod non fue-
rit probatum. Non enim Deus de fuit ali-
quando suæ ecclesiæ. Quod si in alijs non
tanti momenti dedit scientiam sanctis, &
spiritum suum credibile est dedisse in illis,
maximè vbi ex opposito à philosophis ali-
quibus contradictum est. Quapropter ait
Chryso. Quinegat animæ immortalita-
tem, negat præmia, & poenas: & hoc negare
est dubitare, an in meridie sit dies.

D. Chryso. Homi. 5. de
pudentia. ¶ Sicut notum est (ait Cicero) in lumine na-
turali Deum esse, ex eo quod nulla natio adeo
barbara est, quæ id non affirmet, ita etiam
ratione naturali probatur animas esse im-
mortales: quia apud omnes nationes habetur
pro comperto, animas defunctorum vi-
uere. Et probatur ex Aristot. in isto. 3. Ne-
cessarium est ad vitam instituendam & co-
gnoscere Deum esse, & animas esse immor-
tales.

* ¶ De hac quæstione exactissimè ad men-
tem Philosophi, & Catholicè loquendo pro-
bat animæ immortalitatem Iacobus Naclā-
tus in. 2. tomo suorum operum in propria
quæstione.

Ad argum. ¶ Patet solutio ad oia argumeta ex dictis.
* ¶ Et illud Ecclesiastes intelligitur quoad
corpus: nā sicut iumentum corruptibile, sic
& corpus hominis, &c.

Dicitur, videtur quod non sit appetitiua potē-
tia: quia liberū arbitriū
est id in quo est libertas,
& ratione cuius homo
suarum actionum dicitur
dominus: sed liber-
tas in intellectu est, & non in voluntate: se-
quitur ergo quod liberum arbitrium nō sit ap-
petitiua potentia, sed potius intellectiua.
Quod libertas sit in intellectu, patet: quia
si intellectus ad vnum esset determinatus,
etiā esset volūtas: vt videmus in amētibus.

¶ Præterea. Liberum arbitrium non est po-
tentia: ergo non est appetitiua potētia. Cō-
sequentiā est bona: quia quod non est in ge-
nere, non ponetur in specie contenta sub
illo genere. Antecedens probatur: quia libe-
rum arbitrium nominat liberum iudicium:
sed liberum iudicium actus est, & non potē-
tia: ergo non est appetitiua potentia.

¶ Confirmatur. Per peccatum homo nul-
lam perdidit potentiam, sed perdidit libe-
rum arbitrium: D. Augustino dicente, quod
homo vtēs malè libero arbitrio, se & ipsum
perdidit.

¶ Tertio. Potentiæ penes actus cognoscun-
tur, vt dictum est, sed actus liberi arbitrii,
qui electio est, aliud est à volūtate, vt patet
in. 3. Ethicorum: quia voluntas est finis, ele-
ctio verò eorum quæ sunt ad finem: ergo se-
quitur quod liberum arbitrium non sit idē
quod voluntas.

¶ In cōtrarium est Aristot. in. 3. Ethicorum,
qui liberum arbitrium desiderium vocat
eorum quæ sunt in nobis: at desiderium ap-
petitus est.

¶ Notandū quod hinc non contendimus tra-
ctare Theologicè, vt contra hæreticos ne-
gantes liberum arbitriū tractari solet, ma-
ximè vt nostris temporibus contra Luthe-
rum, & sequaces quid id negauerunt. Cōtra
quem scripserunt viri per celebres, Rosen-
sanctus Episcopus, & marty. Ioan. Ekus,
Iacobus Latomus, & multi alij. Nos tamen
solum physicè disputare intendimus, vt in
lumine naturali stantes, sciamus quid de li-
bero arbitrio sentiendum sit.

¶ In super præsupponendum quod Aristot.
ait. Contra negantem liberum arbitrium,
non rationibus, sed verberibus agendum
est: ac si diceret: Tam est compertissimum
in hominibus esse liberum arbitrium, &
tam euidens, vt negantem non rationibus
conuincere

SP E C V L A T I O . I X .
De libero arbitrio, vtrum sit
appetitiua potētia, & à vo-
luntate distincta.

S. Tho. p. p. 9. 83. convincere cōtendamus, sed verberibus, ac si esset brutum animal. Effet enim solem in meridie lucentem rationibus, illuminate velle probare. Quis adeò demens est, vt nō intelligat se aliqua liberè velle, & nolle? Et si de medio liberum arbitrium tolleremus, omnis providentia esset ablata, & ratio præmiorum, & poenarum. Sed respondeamus per conclusiones.

1. Cōclusio
Ratio. 1. p.

¶ Prima conclusio. Liberū arbitrium, quod potentia est, in homine ponendū est. Quòd sit ponēdum, patet: quia aliàs frustrā essent præcepta, exhortationes, prohibitiones, præmia, & poenæ. In homine quidem est iudicium de aliquo particulari operabili cōtingente, & non ex instinctu nature: oportet ergo proveniat ex collatione rationis, prout vnum alio cōfert: sed hoc non est nisi ex indifferentia, quæ est ad agēdum hoc, vel illud: ergo sequitur quòd liberum arbitrium est ponendum. In lapide enim, & in alijs quæ sequuntur naturæ instinctum, ad vnum determinatio est: ob id non damus libertatem: verum in homine non sic.

Ratio. 2. p.

¶ Secunda pars est, quòd liberum arbitriū sit potentia. Est principium actus: ergo vel est potentia, vel habitus: quia actus nullum aliud potest dari principium: sed nō est habitus: ergo est potentia. Probo quòd nō sit habitus: quia si esset habitus, esset naturalis, cum sit naturale hominem esse liberi arbitrij: sed non est habitus naturalis: quia ad illa quæ liberè agimus, non sumus per naturam determinati: & tamen si habitus esset naturalis, oporteret sic esse. Sicut quia habemus habitum naturalem, quo principijs naturaliter assentimus, nō possumus in cōtrarium: sed hoc non potest dici de libero arbitrio, cum consistat in hac indifferentia agendi, vel non agendi: ergo habitus naturalis non est: & si non est habitus, restat quòd sit potentia.

Cōtra San. Tho. 1. 2. q. 110. ar. 4. & est opi. Sco. in. 2. d. 26.

¶ Quod si quis Theologicè probare vellet, liberum arbitrium habitum non esse, facile possit, cum subiectum gratiæ non ponatur habitus, sed potentia: sed subiectum gratiæ liberum arbitrium ponitur, qua mediante & bonum eligit, & in eo permaneat.

2. Cōclusio
Aristo. 3. Ethico.
S. Tho. p. p. 9. 83. ar. 3.

¶ Secunda conclusio. Liberum arbitriū est potentia appetitiua. Patet ex Aristote. qui dicit: electio est desiderium eorū quæ sunt in nobis: cum ergo liberum arbitriū sit quo eligimus, erit etiam desiderium eorum quæ sunt in nobis: sed desiderium est appetiti-

ua potentia: ergo liberum arbitrium potentia est appetitiua.

¶ Ratio est. Actus emanās ab aliqua potentia respectu alicuius obiecti, ad eam pertinet bit potentiam, ad quam pertinet ratio formalis obiecti: sicut si quis videat albedinē, oportet iste actus ad potentiam illam reducatur, quæ habet pro obiecto colorem, ratione cuius albedo videtur: sed à libero arbitrio emanat electio, quæ est boni: oportet ergo ad aliquam potentiam reducatur liberum arbitrium, quæ habeat pro obiecto formali bonum: hæc est appetitus, qui voluntas est: ergo liberum arbitrium est potentia ad voluntatem spectans. Quòd electio boni sit, est apertum: quia non est nisi mediocrum in ordine ad finem, qui hebet boni rationem, & ideò cadit sub electione: quia bonum.

Ratio,

3. Conclu.

¶ Tertia conclusio. Liberum arbitrium, cū sit potentia ad appetitum pertinens, nō est alia potentia quàm ipsa volūtas. Probatur. Si essent distinctæ potentia, maximè esset, quia isti sunt distincti actus simpliciter, & absolute, velle, qui est actus volūtatē, & eligere aliquid propter finem, quod est liberi arbitrij: sed isti actus non diuersificant potentiam: ergo voluntas, & liberum arbitriū sunt vna potentia. Patet. Sic se habet liberū arbitrium ad voluntatem, sicut se habet ratio ad intellectum: quia per intellectum est actus simplex assensus principiorum, & per rationem est discursus à principijs cognitivis ad cōclusiones. Sic per volūtatē est actus simplex volitionis, & per liberum arbitriū est electio aliquorum consultatorū, quæ se habent vt conclusiones respectu finis, qui principium dicitur in practicis: sed vna est potentia ratio, & intellectus, vt supra dictū est: quia ad eādem potētiam spectat moveri, & quiescere in termino: ergo eodem modo eadē erit potentia voluntas, & liberū arbitriū, cū vna intelligatur vt appetitus in quiete, & alia vt appetitus in motu, ad modum quo intellectus, & ratio, quæ ratiocinatur.

1. Ratio.

*

2. Ratio.

¶ Præterea. Distinctio potentiarū oportet ex differentia obiectorum secundū rationē formalem sumatur, sed inter obiectū liberi arbitrij, quod est bonū, vt in finem, & obiectum volūtatē quod est bonū vt finis, nulla est ratio formalis diuersa, imò bonum obiecti electionis continetur vt particulare bonum sub bono absolute vniuersaliter, quod est obiectū volūtatē: ergo nō est ponēda alia

alia

alia distincta potentia: & sic liberum arbitrium idem est quod voluntas.

S. Tho. p. p. ¶ Istam conclusionem sequuntur communiter doctores. S. T. D. sub. Greg. Gabriel. & Scot⁹ in. 1. Marfi. & dicunt, liberum arbitrium esse voluntatem, & quod intellectus est potentia naturalis: & mouetur sicut alia membra exteriora mouentur naturaliter ex motione voluntatis. Hæc conclusio probatur Theologicè, simul & in morali philosophia: quia ibi solum est libertas, ubi & ratio peccati: sed ratio peccati in voluntate est, cum sit dictum, factum, vel concupitum, &c. Et Aristot. rationem peccati in voluntario ponit: quod contingit ex libertate arbitrij.

4. Cōclusi. ¶ Quarta conclu. Et si libertas dicatur esse radicaliter in intellectu, liberum arbitrium non debet dici potentia ex voluntate, & in intellectu constituta. Hæc cōclusio est cōtra Durand. qui tenet cōtra cōmunem opinionem, quod liberum arbitrium non est sola voluntas, neq; solus intellectus, sed quid ex utroq;: qui addit, quod principalius est libertas in intellectu, quam in voluntate. Contra quod dicimus, quod dato libertas sit radicaliter in intellectu, liberum arbitrium est voluntas.

Ratio. 1. p. ¶ Prima pars patet. Ibi dicitur esse aliquid radicaliter, à quo emanat, & fluit: vt flores, & fructus arboris in radice dicimus esse radicaliter: quia inde emanat nutrimentum ad ramos, in quibus flores, & fructus. Et virtus motiua quæ in omnibus mēbris est, sit radicaliter in capite, in quodam neruo, in occipite, qui ramificatur, & distenditur per omnia membra, in quibus est motus: sed sic est de libertate liberi arbitrij, qui voluntas est respectu intellectus: nam ea ratione qua in intellectu inquirendo, & iudicando ad vnū, nō est per naturam determinatus, sed iudicat hoc bonum, vel aliud, &c. ipsa voluntas quæ eligit, & acceptat iudicatum per intellectum, liberè vult, & liberum arbitrium dicitur. Et si intellectus esset ad vnum determinatus, vt in amentibus, in quibus non est inquisitio, neq; aliqua consultatio, & voluntas esset determinata, sicut appetitus brutorum est determinatus: quia sequitur apprehensionem, ad vnum determinatū. Ecce quomodo dicit esse libertas liberi arbitrij, vel libertas voluntatis esse radicaliter in intellectu: tamen intellectus est potentia naturaliter mota ab ipsa voluntate quoad exercitiū: & posito quocunq; iudicio in intellectu, vo-

luntas liberè acceptat. Quod si in intellectu nō est inquisitio, sed ad vnum determinatio, non est in voluntate electio: vbi vnum præ alio acceptatur à voluntate: ob id dicitur essentialiter libertas in voluntate, licet in intellectu radicaliter. De quo S. Thom. sæpe loquitur.

¶ * Et hoc sit dictum cōtra Anto. Andrēā, qui in. 9. Metaph. q. 2. de mente Scoti. cōtēdit probare, quod intellectus cum sit potentia naturalis, non est potentia libera: neq; radicaliter, neque formaliter: sed tamen de mente S. Thom. intellectus radicaliter est liber: & tamen voluntas, est magis libera quā intellectus: tamen quia voluntas nō potest necessitari, quoad exercitiū: & intellectus sic. Secundo, quia voluntas est motiua esse diuē, aliarum potentialiū & nō intellectus.

¶ Secunda pars (quæ de directo contra Durand.) est, quod non sit potentia ex voluntate, & intellectu constans. Patet: quia, vel esset voluntas, vel intellectus, vel vna. 3. distincta ab vtraque. Non intellectus solum: quia liberum arbitrium electionem dicit, quæ est actus voluntatis. Neque est vna potentia distincta ab vtraq;: quia non solum tres essent potentie rationales, intellectus, memoria, & voluntas, sed. 4. esset addenda, scilicet, liberum arbitriū, contra omnes philosophos, & Theologos, qui solum ponunt. 3. manet ergo quod sit voluntas, quod nos affirmamus.

¶ Præterea. Vbi est specialis potentia, oportet ponere specialem rationem formalem obiecti: sed non datur in libero arbitrio specialis ratio obiecti: ergo neque datur specialis potentia. Patet: obiectum est bonum mediū in ordine ad finem: modò bonum non habet specialem rationem formalem obiecti, cum contineatur sub bono vniuersali, quod est obiectum voluntatis: ergo sequitur quod non est liberum arbitrium potentia alia ab ipsa voluntate, sed est ipsa voluntas: & solū est rationis distinctio: vt quando absolutè vult bonum, voluntas dicitur: & quando ex aliquibus præconsciatis vnum eligit, dicitur liberum arbitrium.

¶ Ad primum solutio satis patet ex vltima conclusione: nam concedimus radicaliter esse libertatem in intellectu, essentialiter tamen esse in voluntate, quicquid dicat Ægidius quolibet. 4. q. vlti. Et cum res debeat se qui id quod est essentialiter, & non quod radicaliter, sequitur liberum arbitrium esse voluntatem

2. & 11. q. 6. artic. 3. ad 2.

*

Ratio. 2. p.

Ratio. 4.

Ad argum.

Ægidius.

S. Tho. de Veritate. q. 14. artic. 2. In. 2. sen. d. 24. q. 1. art.

voluntatem, & nō intellectum. Et quidem si Durand. hoc diceret, & principaliter intel ligeret, id est, radicaliter, daremus ei.

Ad secūdū. ¶ Ad secundum dicendum ita esse, quod ali quando potētia denominatur ab actū: quia actus magis notus est nobis, quā poten tia: & nominamus sicut cognoscimus: sed non inde sequitur, quod potentia sit actus, neque e contra actus potentia sit: ob id libe rum arbitrium quanuis à recto iudicio, vel ab electione nominetur, potentia est, & non actus.

Ad confir. ¶ Ad confirmationem, quæ Theologicam tangit, & alienā à philosophia naturali diffi cultatem, quomodo liberum arbitrium ho mo per peccatum perdidit, dicendum erit (si do min⁹ dederit) in nostris resolutionib⁹ in. 2. sent. vbi de peccato primi parentis, & corruptione causata per ipsum: pro nunc sufficiat tyroni, si intelligat liberum arbi trium perditum per peccatum: non q̄ desierit esse liber, qui ante peccatū fuerat, sed ea ratione qua ex sua libertate volens face re propriam voluntatem, & non diuinam: & perdidit gratiam diuinam, & iustitiā ori ginalem, per quam, cum esset liberi arbitrij, habeat vt ad bonum vsus esset, non ad ma lum. Cum tamen peccauit, dicitur perdidisse: quia remota iustitia originali, destitutus tanto præsidio, vtitur libero arbitrio in ma lum vt frequenter, & vt rarò ad bonū, quia patitur difficultatem ad bonum eligēdum, carne reluctante in contrariū. Et habet pron itatem ad malum, ipsa sensualitate instigā te, & dæmone ad peccatum. Nōne ista per ditio liberi arbitrij iudicāda est? In hoc sen su ergo perdidit, qui & gratuita dicitur per didisse, & in naturalibus vulnus accepisse. * Verū naturalia integra manserunt.

Ad tertium ¶ Ad. 3. Ea ratione qua voluntas finis dicitur, & electio dicitur mediorum: tamen po nimus differentiam inter voluntatem, & li berum arbitrium, sicut inter intellectum, & rationem: sed non est differentia realis, sed solū rationis: & sic non sunt diuersæ potentia, sed solū vna.

Via immaterialem dicimus ani mam, atque in ea posuimus intel lectum agentem: vt abstraheret species intelligibiles à phantasmatis, nō ab re erit hic de modo abstrahēdi, & de ipsis speciebus aliqua dis serere, atque quæritur principaliter.

¶ SPECVLATIO. X.

Vtrum intellectus noster res materiales, & corporeas intelligat abstrahēdo à phantasmatis.

Rguitur quod nō. Res tunc verè intelligitur, sicut & est: sed res corporea, & materiales nō nisi in materia sūt: ergo sic verè intelli guntur: ergo per ab stractionem à materia nō intelligūtur: aliās falsum in intellectu esset.

Argumē. 1.

¶ Præterea. Aristo. dicit, sicut & nos suprā, quādo de intellectu agēte disputauimus, q̄ phantasmata se habēt ad animam, sicut colores ad visum: sed non fit visio per abstrac tionem specierū à coloribus, sed quia colo res producunt suas species: ergo neq; intel lectio fiet per huiusmodi abstractionem, sed quia solū phantasma imprimit.

Argumē. 2.
Aristo. hic.

¶ Vltimò. Non intelligūtur res materiales, & corporeæ: ergo malè dicitur. Patet. Id in telligitur actu, qđ est actu in intellectu: sed solū species est actu in intellectu: ergo ip sa est quæ intelligitur. Patet: intellectum in actu est ipse intellectus in actu.

Argumē. 3.

¶ In contrarium est Arist. qui ait. Sicut res sunt separabiles à materia, sic circa intelle ctū sunt: ergo cum materialia, & corporea intelligantur in veritate, oportet à materia separata intelligantur: & sic per abstrac tionem à phantasmatis.

Aristot. hic
In contra.

¶ Oportet hic in memoriam reuocare quæ su præ de intellectu agente diximus, ne rur sus repetamus, scilicet esse potentiam, quæ habet virtutem faciendi actu intelligibilia illa, quæ sunt in potentia vt intelligantur. Facit enim vt obiectū potētie proportione tur, qđ in omni cognitione necessariū est, si ue cognitio sit sensitua, siue intellectua.

Notādū. 1.

¶ Notandū etiā quendā dixisse, q̄ vires cog noscitiuæ in nobis nihil cognoscunt, nisi proprias passiones: & sic sensituiam vitutē cognoscitiuā dicebant solū esse sui organi. Consequenter de intellectu asserbant, quod solū speciem cognosceret intelli gibilem, qua informatur actu: tamen decepti sunt, vt in sequentibus fiet clarū. Alij tamē negantes huiusmodi species, cognitionem fieri

Notādū. 2.

fieri

fieri dicebant per hoc; quod obiectum cognoscibile præsens fieret intellectui: quia frustra poni videbatur species. Respondetur his notatis: Et sit prima conclusio.

Cōclus. 1. ¶ Intellectus noster p̄ isto statu cognoscit res materiales, & corporeas à phantasmatis abstrahendo. Hæc est Arist. in isto. 3. **Ratio.**

Aristo. ¶ Ratio est. Ab intellectu in veritate corporea, & materialia intelliguntur: ergo oportet sint ipsa in intellectu: quia omne quod intelligitur, in ipso intellectu est: ergo vel ipsa materialia sunt secundum suum esse reale, quod habent à parte rei, vel sunt solum per similitudinem suam: quia non est alius modus: sed non est lapis in esse reali in intellectu: ergo est per similitudinem: sed hanc nos vocamus speciem rei à materialibus abstractâ, qua cognoscit: ergo intellectus cognoscit abstrahendo. Hæc est enim conditio nostri intellectus, vt intelligat formam in materia corporalis existentem: sed non prout est in tali materia: quia ipse intellectus est actus, qui est forma corporis, non tamē actus organi corpori. Hæc conclusio est contra Platonem, qui posuit nos intelligere non abstrahendo, sed potiùs participando abstractâ: quia ponebat ideas illas separatas, quarum erat scientia.

Cōclus. 2. ¶ Secunda conclusio. In huiusmodi abstractiōe ponitur species intelligibilis, qua actu informatur intellectus, & intelligit actu. In hac conclusione volumus dicere, quod abstractiō à materialibus nō fit per hoc quod phantasma vniatur intellectui, & actu intelligat, sed per hoc quod verè producitur species intelligibilis, & ipsa actu in intellectu recipitur, per quam formaliter intelligit. Probatur: quia (vt dicebamus) necessariò intellectum oportet, fit in intelligēte, vel per se, vel per similitudinem: sed res corporeæ intelliguntur: ergo sunt in intellectu: & non per phantasmata. Patet. Non potest phantasma recipi in intellectu: ergo nō est in intellectu. Patet. Omne quod recipitur: in alio, ad modum recipiētis recipitur: sed intellectus est immaterialis, abstrahens ab hinc, & nunc, & à ratione singularis, cum suum obiectum sit vniuersale: sed phantasma est singulare, & habet hic, & nunc in sua conditione: ergo sequitur quod non recipitur in intellectu, nisi facta tali denudatione, & abstractione: sed ea facta, phantasma non est, sed species de qua dicit conclusio: ergo species intelligibilis, in tali abstractione ponenda est.

A-istote. 3. **huins.** ¶ Tertia conclusio. Cum phantasma se solo speciem intelligibilem non possit producere, confortatum, vel illuminatum ab intellectu agente potest vnam, & plures simul producere: & ipsa species est prius natura quæ actus intelligendi. Prima pars ex supra dictis patet. Phantasmata ipsa, cū sint materialia, quia hic, & nunc, & sint singularia, per se nō possunt mouere intellectū possibile, neque

da est: quæ species est velut idolum, & similitudo rei intellectæ quæ est in intellectu ad modum ipsius, spiritualiter, & immaterialiter inam licet sit de re corporea, & materia: h, est vniuersaliter, & sine hic, & nunc, sicut & ipse intellectus.

¶ Contra istam conclusionem sunt aliqui doctores, etiam graues, qui absolute omnē negant speciem, tam in sensitua, quā in intellectuua parte: sicut Ocā. vt citatur à Gabriele. Ait enim, q̄ sufficit obiectum, & potentia: quia ab obiecto, & potentia paritur notitia: qui etiam asserit quod post actualem intellectiōem manet in potentia quædam qualitas, quæ est principium cognoscendi abstractiue: tamen non est species.

¶ Gregorius Ariminensis negat omnem speciem ante actum: in quo cōuenit cum Ocā: sed differt ab eo: quia post actualem cognitionem manet species, per quam cognoscit intellectus abstractiue.

¶ Henricus Ganden. tenet cum Ocā, q̄ in intellectu non sit dabilis talis species intelligibilis: neq; est verum q̄ abstrahatur à phantasmatis: tamen in sensu concedit speciem sensibilem dari. Gofredus etiā cōcedit speciem in sensu, & negat in intellectu.

¶ Contra omnes istos conclusio posita est, quæ cōmunis est. Est docto. S. in multis locis. Idem doct. sub. & Marfi, & experientia, satis constat: esse ego video me in speculo, & non potest esse, nisi species mea ibi sit impressa. Obiectū enim solum diuētē posset mouere: ergo species ponenda est.

¶ Et de sole per fenestram traſeunte (si vitrea sit) apparet color vitri in pariete: tamē nō est, nisi quia species coloris sit ibi. Et patet de baculo pro medietate in aqua posito, qui apparet fractus: & de denario in scutella aqua plena, quia apparet maior ob reflexionem specierum in obuia medijs rarijs: & sic omnes perspectiui species concedunt sensibiles, & intelligibiles, siquidem si euf in sensu constat, oportet & de intellectu iudicare.

¶ Tertia conclusio. Cum phantasma se solo speciem intelligibilem non possit producere, confortatum, vel illuminatum ab intellectu agente potest vnam, & plures simul producere: & ipsa species est prius natura quæ actus intelligendi. Prima pars ex supra dictis patet. Phantasmata ipsa, cū sint materialia, quia hic, & nunc, & sint singularia, per se nō possunt mouere intellectū possibile, neque

Opi. aliquo rû cōtra cōmunem.

Ocā in. 2. q. 18. & 19. Gabri. d. 4. 2. sent. Durā. in. 2. sen. d. 3. q. 6

Greg. in. 2. d. 3. q. 1. & in. 2. dist. 7. q. 2.

Henr. quolib. 5. q. 14.

Gofredus.

S. Tho. p. p. q. 85. art. 1. & 2.

Scot. in. 1. d. 3. & in. 2. d. 3. Marfi. in. 2. q. 7.

Conclus. 3

Ratio. p. p. Vide ægi. quolib. 2. q. 2.

neque possunt producere speciem vniuersalem, qualis est illa quæ in intellectu possibili est. In quo decepti sunt, qui speciem negant intelligibilem. Et quia phantasma non potest: quia non est obiectum proportionatum, ponitur intellectus agens, ut dictum est supra. Quapropter non est ponendus sensus agens: quia frustra esset, ea ratione qua sensibile est proportionatum potentia: ut possit producere speciem intelligibilem.

Ratio. 2.

¶ Secunda pars est, quod si phantasma sit confortatum, & eleuatum producat speciem. Patet: quia facta tali illuminatione, & conuersione ad phantasmata, sequitur intellectio: & res intellecta actu in intellectu est: & non per substantiam realem: ergo per similitudinem: sed hæc similitudo species intelligibilis est: ergo verè producitur, & non ab intellectu agente solum: quia species non est intellectus agens, sed illius cuius est phantasma: ergo oportet sit producta à phantasmate. Hoc videtur probabilius, & tenendum contra Marf. qui negat quod phantasma aliquid possit agere, etiam post illuminationem: quia corporale est (ait ipse) non potest in spiritum. Nos tamè dicimus speciem intelligibilem produci ab ipso phantasmate post factam illuminationem: quia dato phantasma non possit immediate per suam virtutem, confortatum ab intellectu agente, potest. Hæc videntur esse conformiter ad

Aristote. 3. huius.

Arist. qui dicit, sic se habere intellectum agentem in ordine ad phantasmata, sicut lumen ad colores: sed lumen non producit species coloris, sed ipsi colores illuminati producant. Non nego tamen quin sit dicendum ipsum intellectum agentem concurrere ad talem productionem: & si quando dictum sit quod intellectus agens est qui abstrahit species intelligibiles, & producit, debet in isto sensu intelligi: quia ipse intellectus agens illuminando phantasmata, potissima, & totalis causa est, quare species producantur ab ipsis phantasmatis: sicut dicimus stantes in loco obscuro, si candela adducatur, quod lumen causet visionem illorum quæ videntur: imò & species causari à lumine, & coloribus, non alia ratione, nisi quia lumen fuit in causa, quare colores suas protendant species usque ad visiuam potentiam. Itaque dicendum, intellectum agentem concurrere effectiue simul cum phantasmate, & phantasma illuminatum producere species intelligibiles solum est negandum, & intellectus

possibilis concurrat effectiue ad species intelligibiles producendas.

¶ Alia pars est, quod phantasma illuminatum, cum sit vnum, potest vnam, & plures species producere. Patet: quia si Petri Phantasma sit illuminatum, cognoscitur de Petro quod sit ens: quod sit substantia: quod sit corporeus: quod animatus: quod sit sensibilis: ergo omnium habet intellectus actu species intelligibiles: & non videtur à quo fuerint productæ, nisi ab illo vno phantasmate: ergo potest producere vnam, & plures species. Dixi, vnum, vel plures: quia vtrumque potest dici, & quod solam vnam phantasmatis producat speciem, & illa mediante intellectu omnia prædicata essentialia quidditatiue cognoscit: quia illa vna sola sufficiens est. Et potest etiã affirmari quod sint plures species.

Ratio. 3. p.

Ægidius.

¶ Ultima pars est, quod licet simul tempore sit intellectum informari specie, & intelligere, prius natura tamen est ipsa species. Patet. Prius natura est forma qua agens agit, quam actio agens: sed species intelligibilis est qua intellectus intelligit: ergo ipsa prius natura est.

Ratio. p. p.

¶ Gregorius Arimi. tenet prius esse intellectioem, quam speciem: sed est conformiter ad suam imaginationem, quæ non sit species ante actum intelligendi, sed bene post actum: nos verò qui ponimus speciem, consequenter loquimur: & sic prius est species intelligibilis. Et ipsa species intelligibilis non est quod intelligitur, quia non est species obiectum primarium, sed est id quo, intellectus intelligit: nam actus intelligendi non terminatur ad speciem, sed terminatur ad ipsam rem intellectam. Verum est tamen, quia intellectus est potentia reflexiua, & intelligit se, & intelligit speciem, & intelligit se intelligere: sed tamen primario res cuius est species, est obiectum, & secundario species intelligibilis.

Grego. Arf. in. 2. d. 7. q. 1. & in. 1. d. 3. q. 1.

S. Tho. p. p. q. 85. ar. 2.

¶ Quarta cõcl. Intellectus informatus specie intelligibili vniuersali non solum vniuersale, sed etiam singulare cognoscere potest: & non solum vnum, sed plura simul, siue singularia, siue vniuersalia. Conclusio habet duas partes. Prima est, quod intellectus licet dicatur esse vniuersalium, & obiectum eius sit vniuersale, non tamè ob hoc est negandum, quin singulare cognoscat distinctè, & clare, sicut & cognoscit vniuersale. Probat. Intellectus format hanc propositionem: Petrus est homo: ergo oportet cognitionem habeat claram: & distinctam subiecti, & prædicati: nam si non haberet subiecti: non

Cõclusi. 4.

Ratio. p. p.

posset

posset tribuere tale predicatū, sed subiectū est singulare: ergo intellectus cognoscit singulare distincte, & clarè.

Ratio. 2.

¶ Præterea. Intellectus ratiocinatur in prædicis sic: Omnis fornicatio est à me fugienda: hæc est fornicatio: ergo hæc est à me fugienda. In intellectu est notitia clara, & distincta conclusionis: & illa est vna singularis, & quid singulare: hæc est à me fugienda: & habet etiam notitiam minoris illius Syllogismi, quæ est, hæc est fornicatio: quæ etiã est singularis, ergo oportet quod sit cognitio singularis distincta: sicut & est vniuersalis. Neque aliquis sanæ mentis potest negare hoc. Solum est in controuersia an directè cognoscat singulare, sicut cognoscit vniuersale.

S. Tho. p. p. q. 86. art. 1.

Doctor Sanctus dicit: singulare in rebus materialibus intellectus noster directè, & primò cognoscere non potest. Quod probat: quia per abstractionē à phantasmatibus intelligit, vt dictum est: sed abstractio non est speciei in singulari, sed in vniuersali: & sic intellectus ipsum vniuersale per speciem intelligibilem intelligit directè: sed indirectè singularia quorum sunt phantasmata.

R. 5. S. Tho.

¶ Contra hoc dictum S. Th. est doctor sub. & communis opinio, & derident hoc scilicet, quod intellectus non intelligat singulare. Et quidē in sensu in quo ipsi impugnant, & intelligunt S. Tho. merito veniret deridendus (si diceret ipse) quia videretur delirare. Non enim S. Tho. diceret singularia nō cognosci, cuius scientia tam manifesta est in vniuerso orbe: sed neq; rusticus id affirmasset. Quapropter nostram conclusionem etiã de mente S. Tho. ponimus, quod distinctè intellectus singulare cognoscat: sicut ipse dicit in loco citato, in solutione ad. 2.

Sco. in. 4. d. 45. q. 3.

¶ Sed tamen quia singulare etiam si distinctè cognoscatur, potest cognosci & specie intelligibili singulari, vel specie intelligibili vniuersali, Sanct. Thom. tenet quod singulare non cognoscitur specie singulari: quia talis non abstrahitur ab intellectu agēte ex phantasmatibus, sed solum vniuersalis: sed concedit quod intellectus cognoscit singulare per speciem illam, etiam si sit vniuersalis cum phantasmate, quod est singulare: quia (vt supra diximus) conuersio ad phantasmata, pro isto statu, necessaria est: & species vniuersalis cum phantasmate singulari, causat distinctam cognitionem, quæ causaret species in singulari, si daretur intelligi

bilis: sed hoc est cognoscere indirectè singulare: quia cognoscit non per speciem propriã sed per vniuersalem. Verum licet sit indirecta cognitio, sed tamen distincta: sic intelligendo S. Thom. non solum non venit deridendus, sed magnificandus in subtili sua imaginatione circa cognitionem singularium. De quo supra mentionem fecimus: sed hic magis ex proposito, & clariùs.

¶ Scrupulus tamen remanet: nam dato sufficienter sit dictum circa cognitionem singularium pro isto statu ratione phantasmatis, quod supplet, quid de cognitione singularium animæ separata, quando non erunt phantasmata? Dicit potest, hoc posse per illam speciem vniuersalem quæ remanet. Secundo, & meliùs, quod per habitum derelictū in anima ex actibus quos habuit in via cognoscendo singularia. Si tamen quis teneat communem opinionem, quod singulare cognoscitur per propriam speciem singularem, cum ipsa maneat, per ipsam poterit cognoscere.

Obiectio.

p. Solutio. 2. Solutio.

¶ Altera pars conclusionis est, quod cognoscit intellectus plura simul. Potest habere cognitionem propositionis, subiecti, & prædicati: & ista sunt plura: ergo plura potest simul cognoscere.

¶ Item. Potest habere cognitionē præmissarū, & conclusionis: imo habet conclusionis necessariò cognitionem, habita cognitione præmissarum: & ista sunt plura: ergo intellectus potest simul plura cognoscere.

Ratio. 2.

¶ Ista conclusio est contra Durand. qui dicit, esse impossibile intellectum intelligere simul plura æquè primò. Item. Intellectum habere duos actus simul. Et sunt qui putent etiã S. Thom. asserere quod Durand. & sic esset etiam conclusio contra eum: nam ait doctor Sanct. quod intellectus potest plura intelligere per modum vnius, sed non potest plura per modum pluriū. Per modum vnius intelligit, quando per vnam speciem: & per modū pluriū, quando per plures species distinctas. Rationem ibi assignat. Tamen communis opinio asserit cōtrarium: quia tenet quod dicit nostra conclusio. Et licet sit contra Durand. non videtur esse contra S. Tho. si intelligatur sensus eius. Non enim absolute negat, quominus quis possit plura per modum pluriū cognoscere imperfectè: sed de cognitione perfecta videtur loquutus: nam si vnum ex alio sequitur, vt notitia conclusionis ex notitia præmissarum, si-

Cōtra Dur. in. 1. d. 35. q. 1. & in. 2. d. 24. q. 1.

S. Tho. p. p. q. 85. art. 4.

Interpretatio opin. S. Thom.

Quomodo cognoscitur singulare.

Et mul

mul poterit esse notitia præmissarum, & conclusionis: tamen quâdo vnum non subordinatur alteri, putat doctor Sanct. quòd non contingat illa plura per modum plurium perfectè cognosci: & sic dicit non cognosci. Ratio est: quia cum intellectus noster sit finitæ capacitatis, & conatum apponat in cognoscendo, & finitum possit apponere, si pluribus sit intentus, minor est ad singula: vnde apponendo conatum in intelligentia vnus, remittitur in alio. Et in hoc sensu venit intelligendus Sanct. Thom. quòd non contingat plura cognoscere per modum plurium simul: quia non perfectè cognoscuntur, quando sunt illa disparata. Et licet dicimus duo contraria non possunt esse simul: tamen in gradibus remissis non repugnat, sic etiam dicit, non contingit plura simul cognoscere, sed cum hoc stat quòd remissè possit: & est verum quòd intense non possit: ob id in sententia crediderim Sanct. Thom. non discedere ab opinione communi, licet in verbis multum distet. Nota tamen conclusio communiter loquitur abstrahendo à cognitione perfecta, vel imperfecta: contingit enim plura simul cognoscere, etiam si per modum plurium. Verum est, quòd illa plura quæ per plures species distinctas sic cognoscuntur, & non subordinantur, non cognoscuntur perfectè, sicut vnum solùm cognoscitur: quòd habent dicere necessariò qui tenent opinionem communem. Et quidem modus loquendi Sanct. Thom. ex Aristotel. videtur sumptus, qui ait: intelligere est vnum solùm: sci re verò plura: ita vt plures cognitiones simul se impediant: non sic plures scientiæ. Et quilibet nostrum experimentum sumit de hoc.

Aristo. prædica. ca. 6. & 4. meta. t. 4. 9. & 27. & de sensu, & sens. c. 7.

Arist. in .ii. Topic.

Ad. 1.

¶ Ad primum distinguo de abstrahere: nam vno modo contingit per modum compositionis diuisionis: sicut quando intelligimus aliquid esse in alio, vel esse separatum ab eo. Si isto modo quis abstrahat, quæ non sunt abstracta, falsitas erit. Alio modo abstractio fit per modum simplicitatis: vt quâdo in re in qua sunt plura, abstrahit, considerando vnum, alio relicto: vt in pomo est substantia pomi: est color, & est odor. Possum ego per intellectum de colore considerare, distinguere, & definire, non curando de substantia pomi: sicut Petrus cum sit indiuiduum, habet aliquid quòd ad indiuiduum pertinet: & habet aliud quòd de eius

essentia est. Potest quæ intellectus considerare quæ sunt de essentia eius, relictis alijs quæ sunt accidentia, etiam si propria sint: & isto modo abstrahendo nulla falsitas est. Et ob hoc dicitur, Abstrahentium non est mendacium. In proposito: à phantasmate singulari potest intellectus abstrahere speciem vniuersalem, repræsentantem essentiam illius phantasmatis communem multis, non considerando accidentia alia per conditiones indiuiduantes hic, & nunc, & hoc est quòd facit intellectus agens abstrahendo à phantasmatibus species intelligibiles per modum simplicitatis. Neque tunc intelligit rem aliter quam est, sed considerat vnam rem sicut est, alia relicta, quæ simul iuncta cum ea est. Si tamen abstraheret speciem lapidis à lapide: vt eam non intelligeret in materia, sed per se stare, iam esset ideam ponere cum Platone, separatam à materia, & à sensibilibus: in quo esset falsitas: quia res istæ materiales non reperiuntur extrâ, nisi in materia, sicut vniuersale species, vel genus in suis indiuiduis est contractum: vt diximus in prædicabilibus.

Arist. 2. Phy sic. t. 18. & 13. meta. t. 3.

¶ Hic tamen considerandum quòd sicut in superioribus tactum est difficultas intelligendi materialia, cum non sit ex parte nostri intellectus: sed ex parte ipsarum rerum materialium, quia vnum quòdque in tantum intelligibile est, in actu est, & cum materialia habeant esse diminutum & potentiale, habent ex hac parte difficultatē ad intelligi, & à forma trahunt posse intelligi, sicut esse in actu: ob quòd philosopho. in. 1. physicorum materiam dixit non cognoscibilem nisi per analogiam ad formam. Et sicut sunt in triplici gradu entitatis huiusmodi materialia: sic & sunt proportionabiliter cognoscibilia: primus gradus est eorū quæ & si esse non habent nisi in materia sensibili, tamen secundum definitionem abstrahunt ab ea vt sunt mathematicalia: & hæc certior modo apprehenduntur. In secundo gradu sunt naturalia quæ habent esse in materia, & per eam difinitur vt patet ex. 2. phys. tex. 19. quæ sunt entia permanentia vt lignum lapis, &c. & hæc minus intelligibilia sunt ex sui natura quàm prima: in tertio gradu sunt & quæ successiua vt motus, tempus, & quæ ad aliud vt relatiua, & hæc adhuc difficilius intelliguntur propter minorem entitatem. Ecce quomodo fit difficultas in istis intelligendis & necessarium sit abstrahere & quòd

dam

dam modo eleuare ipsa ad hoc quod intelli-
gi valeant.

Ad. 2.

¶ Ad secundum dicendum esse similitudi-
nem in aliquo inter intellectum agentem,
& lumen, & esse dissimilitudinem. Similitu-
do est: quia sicut colores non possunt actu
videri absque lumine, sic neque phantasma-
ta: sed est differentia in hoc, quod color sic
est in se in singulari: sicut & est in potentia
visua, ob id potest color immediatè de se ef-
fundere speciem, vsq; ad potentiã: at verò
phantasma, cū sit in se singulare, non potest
speciem producere: quia in intellectu nõ erit
species singularis, sed cõmunis, & vniuer-
salis: quia speciei, & non indiuidui: ob quod
aliter erit in intellectu, cuius obiectum est
vniuersale, quam sit in se: ideo est necessaria
virtus intellectus agentis, quæ & illuminet
phantasmata, & fortificet ea, quæ simul cū
ipso intellectu agente, vel intellectus agens
cum phantasmatis producãt speciem in-
telligibilem sine hic, & nunc in vniuersali,
quæ erit repræsentatiua phantasmatis quã-
tum ad naturam speciei. Isto modo dicitur
abstrahi species: non quod aliqua eadem nu-
mero forma quæ prius fuit in phantasma-
te, postea sit in intellectu possibili, ad modũ
quo contingit quòd vnum corpus ab vno
loco transferatur in alium locum.

Ad. 3.

¶ Ad tertium, iam dictũ est, quod id quod
actu intelligitur primò, & directè obiectũ
est, id est, res cuius est species intelligibilis,
& nõ ipsa species intelligitur, nisi indirectè:
quia intellectus est potentia reflexiua, & in-
telligit se intelligere, & intelligit suam actio-
nem. Et si intelligat se intelligere per speciẽ,
& intelligat speciem, tamen species, primò
non est quod intelligitur, sed quo intelligit.
Hic posset esse dubium, an hic modus intel-
ligendi à se sibi libis, abstrahẽdo, sit in pœ-
nã peccati: vt sentit doct. sub. in. 1. & 2. sent.
an sit naturale, vt docet Sanct. Tho. & alij:
sed in Theologicis resolutionibus ad propo-
situm: quia connaturalis est iste modus,
non in pœnam originalis.

S. Tho. p. p.
q. 85. art. 2.

SPECVL. XI. VTRVM
anima separata à corpore co-
gnoscat. Et si cognoscit,
vtrũ omnia natura
lia, & illa quæ apud
nos fiunt.

Rguitur quòd non co-
gnoscat. De ratione co-
gnitionis sunt phan-
tasmata. Necessè enim
intelligentem phantaf-
mata speculari: & om-
nis nostra cognitio or-
tum habet à sensu, cū nihil sit in intellectu,
quin prius fuerit in sensu: sed in anima sepa-
rata non est sensus: non sunt phantasmata,
cum ista in corpore reperiãtur: ergo sequi-
tur quod nihil cognoscit.

Primũ argu-
mẽtũ.

Aristot. in
hoc. 3. t. 39

Arist. 1. me-
ta. & in fine
posteriorũ.

¶ Secundò. Probo quod si intelligit, quod
omnia naturalia intelligat. Qui intelligit ma-
gis intelligibile, quod magis à natura intelli-
gentis distat, poterit quod minus intelli-
gibile, quod & minus distat: sed potest anima
separata intelligere substantias separatas, si
cut diues in inferno positus vidit Lazarum:
& erat substantia separata: ergo poterit na-
turalia omnia cognoscere, quæ sunt magis
prope eam.

Arist. 1. me-
ta. & in fine
posteriorũ.

2.

¶ Vltimò. Si anima separata cognoscit, se-
quitur quod cognoscet omnia singularia,
quæ contingunt apud nos: sed hoc est con-
tra D. August. qui ait: animæ mortuorum
rebus viuentium non interfunt.

Lucæ. 16.

3.

¶ In contrarium est Aristotel. in isto. 3. qui
probat animam separata intelligere, quã-
do ait: Quòd si non est aliqua operationum
animæ propria, non contingit ipsam sepa-
rari: sed cõtingit ipsam separari: ergo habet
aliquam operationem propriam: & hæc ma-
ximè est intelligere: ergo anima separata
potest intelligere.

D. Aug. in
lib. de cu. p
mortuo. argẽ-
da.

In contra.

¶ Speculatio hæc de modo intelligendi ani-
mæ separatæ habet difficultatem, eò quòd
pro isto statu non potest intelligere sine ta-
li conuersiõe ad phantasmata. Et quidẽ si
hoc est accidens ei, & non secundum natu-
ram, soluta est dubitatio: quia separata ha-
bebit modum sibi naturalem, scilicet, non
conuertendo se ad phantasmata, sed ad ipsa
intelligibilia: sicut posuerunt Platonici: sed
hoc est inconueniens: quia sic animæ non
esset melius corpori vniri, sed peius: & ani-
ma esset propter corpus, & nõ e contra: ob
id videtur dicendum, quod quælibet res eò
modo agat quo & actu est, sic animæ conue-
niet intelligere, secundum quod actu est. Et
quando forma corporis est, conueniet ei a-
gere conuertendo se ad phantasmata. Et
quando separata est, quia actu non est for-
ma corporis, cõueniet ei intelligere sine tali-

De hoc vi-
dẽ Egi. quo
lib. 4. q. 16

conuerfione: & sic modus cōuertendi erit ei naturalis: sicut & esse formam corporis: & esse separatam est præter naturam: non dico contrā: & sic non conuertitur ad phantasmata etiam præter naturam dicitur.

1. Cōclusio.

Ratio. 1. p. Ægid. quolib. 2. q. 22.

¶ Prima conclusio. Anima rationalis separata non solum intelligit absolute, sed substantias separatas intelligit. Patet. Vbiunque est potentia disposita, & obiectum, & non est impedimentum, poterit esse operatio illius potētiae: sed in anima separata est intellectus, & æquè perfectus: vt erat in corpore: & sunt ipsa intelligibilia: & nullum est impedimentum: ergo sequitur quod separata intelligit. Probatur. Si aliquod esset impedimentum, maximè essent phantasmata quæ defunt: sed hoc nullum est: quia illa sunt requisita solum pro isto statu, & non pro alio: sed sicut in angelis cognitio est sine conuerfione ad phantasmata, quæ nunquam habuerunt, sic oportet dare animæ rationali separatæ, vt possit intelligere sine tali conuerfione: & hoc per species referuatas, Deo concurrente ad cognitionem illorum quorum sunt species.

Obiectio.

Solutio. S. Tho. p. q. 89. art. 1. Ad. 3.

¶ Sed obijcietur statim. Si solum intelligat per species acquisitas abstractas hic referuatas, puer qui non abstraxit, nihil intelliget. D. Tho. argumen. soluit dicendo quod anima separata non intelliget per species innatas, neque per species quas tunc abstrahit, neque solum per species conseruatas, sed per species ex influentia diuini luminis participatas, quarum anima sit particeps: sicut & aliæ substantiæ separatæ, quauis inferiori modo: vnde tam citò celante conuerfione ad corpus, ad superiora conuertitur. Neque propter hoc cognitio, vel potentia non est naturalis: quia Deus est author non solum influentiæ gratuiti luminis, sed etiam naturalis. Hæc Sanct. Thom. vbi quia in argumen. de paruulis obiecerat, respondet eos intelligere per species ex influentia diuini luminis. Est notandum quod dicit, non solum intelligere per species hic acquisitas, & referuatas: quapropter quātum ex dictis eius colligere datur, modus intelligendi animæ separatæ, est accedens ad modum quo nunc substantiæ separatæ intelligunt, licet non tam perfectè. Et dato species quæ hic acquiruntur, referuantur (vt diximus) in memoria intellectiua, pro illo statu, quando non erit coniuncta corpori: ipsæ solæ species non habent vt possint intellectum

actū facere cognoscere: quia defunt phantasmata: nisi ibi intelligatur quædam participatio diuini luminis influentis in animā: vt actū intelligat. Et vbi non sunt tales species acquisitæ: vt in paruulis, infunduntur ab ipso Deo. Verum est tamen, quod modus intelligendi eiusdem animæ separatæ, solum per hoc quod ipsa conuertat se ad species quas habet, & quod possit intelligere sine alia speciali influentia ipsius diuini luminis, est satis clarus, & apertus, sic quod in illo statu non indigeat phantasmate, & in isto sic, etiam posita specie. Tandem intelligere animam est certum, non solum de fide, sed in lumine naturali probatur.

¶ Et quidem doct̄or subtilis quem sequuntur moderni, & Maio. & Gabr. modum ponunt clarissimum intelligendi animæ separatæ: vt neque sit per cōuerfionem ad phantasmata: vt hic, neque per conuerfionem ad superiora: vt docet Sanct. Thom. in loco citato: sed quod sit medio modo, per conuerfionem ad obiecta ipsa corporea quorū fuerunt hic phantasmata: quia quicquid potest phantasma cum intellectu agente, potest obiectum, cuius est phantasma cum eodem. Fateor quod iste modus sit clarus: nisi obstat quod D. August. dicit, quod & adduximus inter arguendum, quod animæ defunctorum non interfunt rebus viuentium, & non vident quæ hic aguntur.

¶ Scotus respondet, quod hoc est ratione distantia. Tamen nescio quid sit verissimilius: quia modus hic satis est verissimilis.

¶ Secunda pars patet: quia tanto per amplius cognoscet tunc, quanto intelligibile sit actū: quia magis proportionatur intellectui: sed substantiæ separatæ maximè sunt actū: ergo tunc intelligentur. Verum est tamen quod anima separata cognoscet alias animas separatas perfectè: quia eum cognoscit se perfectè, & modus essendi eius est cōformis alijs animabus: sed loquendo de cognitione naturali, cognoscet angelos imperfectè: quia sunt supra conditionem ipsius animæ: quia eos non potest cognoscere naturaliter, nisi ex sui cognitione, quæ quauis sit perfectæ, erit multum deficiens ad cognoscendū perfectè angelos, qui sunt perfectiores. Et quidem est commune omni substantiæ separatæ, quod cognoscat id quod est supra se, & id quod est infra se per modum suæ substantiæ, & id quod est iuxta se, id est, quod est æquale ei: vt si plures

Scot. in. 4. d. 45. q. 2. Ma. io. in. 4. dif. 45. q. 7. Gabriel. super can. lec. 352

D. August.

Scot. solutio.

Ratio. 2. p.

q. q. od. T. 2. 2. 3. 2. 3. p.

essent

essent angeli in vna specie, sicut sunt plures animæ rationales, angelus posset perfectè cognoscere naturaliter omnes angelos sibi æquales, sicut cognoscit seipsum.

2. Cōclusio. ¶ **Secunda conclusio.** Quauis ad cognitionem animæ separatæ ponamus species infundi ab ipso Deo post mortē, licet de paruulis videatur quod æqualiter infundatur, non tamē de adultis apparet, sed cuiuslibet secundum statum suum. Ista conclusio videtur esse extra naturæ terminos, cum loquamur de infusione à Deo: sed non est extra propositum: quia cum ad Philosophum naturalem spectet (supposito ponat animam rationalem separatam manere immortalē) & de modo cognoscendi naturaliter oportet loquatur: & de isto est sermo in presenti: nam si ad cognitionem naturalem non spectaret istarum specierum infusio, paruuli decedentes ante adultam ætatem, manerent destituti, & velut trucus sine cognitione naturali, si non sit infusio specierum: sed siue sit vltra physicum, & ad Theologum

attineat, non tamen est in fructuosum semel scire. Dico ergo in conclusione, quod dato paruulis videatur quod æqualiter infundatur, siue loquamur catholici de illis qui regenerati moriuntur, siue de alijs qui cum originali decedunt, videtur par ratio ad eorum naturam: vt species infundantur æqualiter eis. Acqualiter (inquam omnibus reneratis: sed de adultis, & decedētibus in originali suo modo dicimus, quod non æqualiter. Patet: quia non æqualiter omnes habent acquisitas: ergo si vnus habet multas acquisitas, alius paucas. Si æqualiter, infunderentur frustra aliquæ essent species. Ob id videtur quod pauciores dentur illi, qui plures habet: quia minus indiget: & plures illi qui minus: quia magis indigens.

¶ **Secundò dico,** quod non æqualiter infunduntur omnibus, etiam si æquales habeant acquisitas: sed cuiuslibet secundum statum suū: quia non omnes sunt æquales. Et videtur quod ne naturalis maneat appetitus, frustratus, quod illi qui plura conatus est scire in hac vita, licet non fuerit adeptus, habeat plures species. Sed hæc sufficiant opinatiuè dicta. Et quidem doct̃or S. dicit animas separatas habere cognitionem omnium rerum naturalium per species infusas à Deo, tamen non certam, & propriam, sed cōmunem, & cōfusam. Dat tamen angelis quod habeant naturalem omnium, singularem: & distinctam.

¶ **Tertia cōclusio.** In anima separata cognitio quæ est per habitū scientiæ manet: manet, & ipse habitus. Probat̃ur quod manet habitus scientiæ, & deinde facile probatur quod maneat actus. Hic loquimur de habitu scientiæ, prout in intellectu est per species intelligibiles. Probat̃ur. Si habitus scientiæ non maneret in anima separata, esset quia corrumperetur: sed nullo modo corrumpitur: ergo manet. Probo minorē ex Arist. qui dicit, aliquam formam dupliciter posse corrumpi: vel de per se à contrario: vel de per accidens corrupto subiecto: at scientiæ habitus, nullo istorum modorū potest corrumpi, quantum ad id quod in intellectu est. Patet. Nō potest ad corruptionem subiecti: quia intellectus perpetuus est, & incorruptibilis. Neq; à contrario: quia species intelligibiles ibidem reseruatæ in memoria intellectiua, non habent contrarium: nam licet in cōpositione, & diuisione possit esse deceptio, & contrarietas, tamen in anima separata non potest esse: sequitur ergo quod habitus scientiæ quos hic habuimus, manent post separationem animæ à corpore, & perfectius manēt. Et sic D. Hierony. ad Paulinum: Discamus in terris, &c.

¶ **Secunda pars,** quod maneat actus scientiæ acquisitæ, patet. Manet habitus, & manent species intelligibiles: ergo poterit esse actus: nam si non maneret, maximè quia modus non manet operandi, scilicet, conuertendo se ad phantasmatā, quæ ibi non sunt: sed hoc non obstat, vt dictum est: quia vel erit (vt dicit Scotus) per cōuersionem ad propria obiecta: vel per cōuersionem ad superiorem substantiam, vt dicit S. Tho. Itaq; manebit actus scientiæ acquisitæ, licet quantum ad modum non erit: quia non erit per cōuersionem ad phantasmatā.

¶ **Quarta conclusio.** Quauis naturaliter loquendo, distantia localis non impediatur cognitionem, quominus anima rationalis cognoscat, non tamen animæ mortuorū cognoscat quæ hic inter viuos aguntur. Probat̃ur quod distantia localis non impediatur cognitionem. Ibi distantia localis impedit cognitionem, quando causatur cognitio ab ipsis sensibilibus, quæ oportet sint debite aproximata, vel quia debet esse cōuersio ad ipsa: sed cognitio animæ separatæ nullo istorum modorum contingit, vt probatum est: ergo distantia localis nullum est impedimentum.

3. Cōclusio

Ratio.

Arist. in lib. de longit. & breui. vitæ.

B. Hierony.

Ratio. 2. p.

4. Cōclusio

Anima rationalis non cognoscit quæ apud nos contingunt.

Vide Egi. quolib. 5. q. 28.

Ratio. 1.

¶ Præterea. Cognitio animæ separatæ respectu singularium, est ex influxu specierum ex diuino lumine: sed hic influxus sic ad distans, sicut ad propinquum se habet: ergo cognitionem animæ separatæ non impedit distantia localis, quantumuis magna, intelligendo de illis quæ sunt in præsentia: quia quæ præterita, vel futura, ipsa deficiunt à ratione cognoscibilitatis: quia & deficiunt ab entitate: sed solum loquimur de distantia locali respectu illorum quæ sunt.

Ratio. 2. p.

¶ Alia pars, quod non cognoscunt animæ defunctorum illa quæ apud nos fiunt naturaliter loquendo (quia ex diuina dispensatione secus est) probatur: anima separatæ cognoscere potest singularia, vel quia quodammodo est determinata ad illa, vel per vestigium alicuius præcedentis cognitionis, aut affectionis, vel per diuinam ordinationem: sed animæ mortuorum secundum naturam suam, & diuinam ordinationem segregatæ sunt à conuersatione uiuentium, & coniunctæ conuersationi spiritualium substantiarum: ergo oportet ignorent ea quæ apud nos aguntur. Sic D. Gregor. dicit: Mortui vitam in carne uiuentium per eos qualiter disponatur, nesciunt: quia vita spiritus longè est à vita carnis, & sicut corporea, atque incorporea diuersa sunt genere, ita sunt distincta cognitione. Ex hoc sumitur ratio, quod neque possunt cognoscere ex vestigio præcedentis cognitionis: quia ex illis quæ hic cognouerunt, nullum est vestigium ad illa quæ postea geruntur.

Grego. 12. moralium.

¶ Sub compedio propter studiosos, & affectos ad doctrinam Sancti Thomæ, de cognitione animæ separatæ: hæc ex doctrina eius haberi possunt.

¶ Primum anima separatæ non mouetur immediate ab aliquo obiecto corporali, neque spirituali. Quod est contra communem opinionem: ut diximus.

¶ Secundum. Anima separatæ se sola sufficiens est absque specie, ut intelligat se: quia est sibi præsens.

¶ Tertium. Per istam cognitionem qua se cognoscit, potest cognoscere, confusè tamen, substantias separatæ: & cognoscit alias animas, perfecte quidem, sed non distinctè, hæc, vel illam.

¶ Quartum. Animæ separatæ infunduntur species: quod est necessariò dicendum,

supposito non mouetur ab aliquo obiecto corporeo, neque in corporeo: quæ infusio potest dici naturalis: quia necessaria est ad operationes naturales: & quia talis status hoc exigit.

¶ Quintum. Anima per tales species infusas potest intelligere res corporales, & spirituales: sicut quilibet nostrum per species proprias: Et non solum per has cognoscit naturas rerum, sed singularia distinctè: quia necessarium est ad talem statum; alias non posset loqui angelo, vel alteri animæ. Et patet de puero, qui patrem & matrem cognoscet.

¶ Sextum. Non oportet quod anima separatæ cognoscat omnia singularia, sed solum illa ad quæ habet ordinem, & quæ videntur ad suum statum pertinere. Anima tamen benedicta Christi Iesu Redemptoris nostri non uult omnia: quia ad eum spectant omnia.

D. Tho. 3. p. q. 10. a. 3.

¶ Septimum. Anima separatæ cognoscit per species acquisite hæc in via, siue vniuersales, siue particulares.

¶ Octauum. Distantia localis non impedit cognitionem singularium, etiam, quæ est à cælo ad terram.

¶ Nonum. Animæ defunctorum non cognoscunt quæ hic fiunt: quia sunt separatæ à consortio nostro: quod si cognoscant, erit ex diuina ordinatione.

¶ Ad duo argumenta priora patet solutio.

Ad argum.

¶ Ad tertium uero dictum est, animas non cognoscere quæ hic aguntur, & fiunt. Quod si aliquando veniant, & appareant, vel est illusio, vel fit Deo permittente: ut factum fuit de suscitatione Samuelis per Phitoniam: quæ uera fuit suscitatio. De quo uide. 1. Regum. 28. & ibi Do. Abulen. quæst. 28.

Vera fuit Samuelis suscitatio.

¶ Hic posset quæri: an anima separatæ possit mouere corpus, sicut mouet angelus.

Dubium.

Et quidem, quicquid alij dicant, dicendum

Solutio.

est quod sic, ut scite, & latissime probatoster doctor fundamentalis Egidius Romanus quolibet. 4. quæstio. 17. De quo alias ex professo longum faciemus sermonem in resolutionibus nostris Theologicis: nam hic à fundamentis adducere omnia, esset valde operosum, & transcendemus metas physicæ disciplinæ, & ideo super sedemus, lectorem remittentes ad locum supradictum. Et sic est finis tertij libri de Anima, & totius speculationis rerum naturalium: quæ manu ducunt nos ad cognitionem sempiternæ ueritatis: cui sit honor & gloria in æternum, & ultra. Amen.

Egidius. Resolutio.

D. Tho. 3. p. q. 10. a. 3.

¶ *Hic

¶ * Hic apponitur per modum appedicijs ob incuria est omiffum in. 3. speculatione primi libri de anima, ad declaranda mentem Platonis vbi signum stellula est.

¶ Animam ergo coeli quam in. 4. gradu intellectuum ponerebat, constitutam dixit ex numeris, & consonantijs harmonicis esse duplici de causa. Primo, quia vt Aristoteles refert. Secundo de coelo, & Macrobr. in lib. de sono Scipionis, Platonici, & Pithagorici dicunt quod ex varijs motu Spherarum coelestium soni causantur, maxime consonantes & proportionati: quos aures mortalium non audiunt, quia consuete sunt audire strepitus in proportionatos, qui causantur ex istis inferioribus quae apud nos sunt: quod quasi surdierunt, sicut malleatores penè surdi efficiuntur ex frequenti, & grandi percussione malleorum: & quia tales motus spherarum coelorum causantur à suis proprijs animis mouentibus coelos, posuit Plato animas coeli ex numeris componi harmonicis, vt possint causare tales consonantes sonos. Et causam aliam dat à signo: quia vnum quodque delectatur in eo quod est sibi simile: & Plato attendebat, quod homo delectatur in sono mediocri, & in acuto, & excessiuo tristatur: & vt in musica gaudet: & in trinitruo tristitia afficitur: & visus luce temperata similiter, & quando excellit offenditur, vt est lumen solis, ex hoc opinatus est quod consonantia, & harmonia de natura animae essent: & consequenter quod ipsa anima ex numeris harmonicis esset composita. Ecce quomodo in Timeo Plato de anima coeli loquutus est principaliter: & quia anima humana imitatur animam coeli, ex consequenti dixit, quod anima humana ex numeris harmonicis constaret: de quibus, vt semel hanc Platonis sententiam intelligamus, erit differendum.

¶ Secundum Platonem numeri animam componentes sunt. 1. 2. 3. 4. 8. 9. 27. quia isti numeri continent consonantiam, aspectum rectum, duplicem coordinationem, identitatem & diuersitatem: reflexionem in circulum.

¶ Primo continent in se consonantiam, quia in eis reperire est principales consonantias musicales, quae sunt. 6. Diapason, diapente, Diatesaron, & Diapason, & Diatesaron composita, tonus, ex Diapason, & Diapente composita. Patet, inter vnum, & duo, est

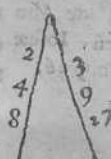
Diapason: quia dupla proportio: inter duo & tria, est diapente: quia ibi est sex qui altera proportio inter ternarium, & quaternarium, vbi proportio sex qui tertia: est diatesaron. Inter ternarium, & octonarium seruatur consonantia composita ex diapason, & diatesaron: quia est proportio dupla superbi partiens tertias: quia octonarius, continet bis ternarium, & duas partes, quae sunt duae tertiae ternarij inter octonarium, & nouenarium, est tonus: nam ibi est proportio sex qui octaua. Inter nouenarium, & vigesimumseptimum numerum, est consonantia composita ex diapason, & diapente: quia ibi est proportio tripla. Haec omnia quae ad proportionem expectant in. 7. physicorum à nobis tradita sunt ibi videntia. Ecce quomodo anima continet consonantiam: ob id ex numeris dicit compositam.

Diapason.	Diapente.	Diatesaron.
12.	23.	34.
Diapason, & diatesaron.	Tonus.	Diapason & diapente.
38.	89.	9. 27.
Dupla Superbiparties.	Sexqui altera.	Sexqui tertia Tripla.

¶ Continet etiam anima aspectum rectum in numeris praedictis: hoc pacto quod posterior semper excedit priorem: hunc excessum Plato dicebat aspectum rectum.

¶ Tertio continet etiam duplicem coordinationem, vnam parium, & aliam imparium numerorum: nam ex vno latere, omnes pares possunt figurari: scilicet. 2. 4. 8. & impares ex alia parte. 3. 9. 27.

¶ Quarto, continetur identitas, & diuersitas: nam identitas, ex parte numerorum imparium, & diuersitas ex parte parium: quia si omnes numeri impares ordinati adinuicem componantur, semper resultabit eadem species numeri: scilicet, numerus quadratus. Numerus quadratus est ille, qui consurgit ex ductu alicuius numeri in seipsum semel: vt quaternarius, est numerus quadratus binarij: quia bis. 2. faciunt quatuor: & nouenarius est quadratus trium, quia tertia faciunt nouem. Probatur ergo quod si in imparibus fiat comparatio, semper seruetur numerus quadratus. Sumatur vnitas cum primo impari qui est. 3. constituunt primum quadratum: scilicet. 4. deinde sumatur secundus impar: scilicet. 5. & componatur cum ipsis. 4.

Quid numerus quadratus.

Aristotel.
Macrobius.

Summo M
abundant

Consonantia
Diapason.
Diapente.
Diatesaron.
Tonus.

conflurgit. 9. qui est quadratus ternarij : de-
inde sumatur . 3. impar : scilicet . 7. & com-
ponatur cum ipsis . 9. consistunt . 16. qui est
quadratus : quia quater quatuor faciunt . 16.
Deinde sumatur . 5. impar , qui est . 9. & cõ-
paretur cum . 16. constituit . 25 . qui est

etiam quadratus : quia quinquies . 5. faciunt
25 . Et sic procedendo , sumendo impares
ordinate , & apponendo priori numero
quadrato , resultat numerus quadratus : vt
patet in figura sequenti .

1	3	4	1	4
3	4	9	2	4
5	9	16	3	4
7	16	25	4	4
9	25	36	5	4
11	36	49	6	4
13	49	64	7	4
17	64	81	8	4
19	81	100	9	4

¶ Quod ex parte parium , sit diuersitas : sic
ostenditur , si pares adinuicem ordinate cõ-
parentur , & componantur , diuersæ species
numerorum resultant : nam si primus par
sumatur , scilicet , binarius . Et secundus par ,
qui est quaternarius , & adinuicem compo-
nantur constituunt senarium : qui dicitur
numerus superficialis : si autem sumatur ter-
tius par : scilicet , sexnarius , & componatur
cum priori sexnario , constituitur duodena-
rius : qui dicitur numerus solidus : quia ter-
quatuor sunt . 12 . ubi inuenitur longum la-
tum , & profundum : sicut senarius erat su-

perfacialis : quia ter bis non perueniunt ad
solidum . Et notabis quod numerus superfi-
cialis est illæ qui constat ex sui ipsius multi-
plicatione , vt bis duo faciunt . 4 . & ter tria fa-
ciunt . 9 . sed numerus cubus ille est , qui re-
sultat ex ductu numeri bis multiplicati : vt
si dices ter tria , ter sunt . 27 . Hic est nume-
rus cubus , & bis duo , duo faciunt . 8 . etiam
est solidus , quia omnem trinam di-
mensionem continet , de quo vide , quæ di-
ximus in dialectica in posterioribus in pri-
mo libro cap . 7 .

Numerus
Superficia-
lis.

Numerus
Cubus.
Numerus so-
lidus.
Vide Abu
Iseñ . Iosuz
10 . q . 26 .

Finis tertij libri de anima, & totius operis.

Registrum huius operis.

¶ A . B . C . D . E . F . G . H . I . K . L . M . N . O . P . Q . R . S . T . V . X . Y . Z .
Aa . Bb . Cc . Dd . Ee .

Omnes sunt quaterniores , præter . X . qui est quinternio , & Ee . qui est ternio .

SALMANTICAE

Excudebat Ioannes Baptista à
Terranoua. Anno
Domini.
1569.

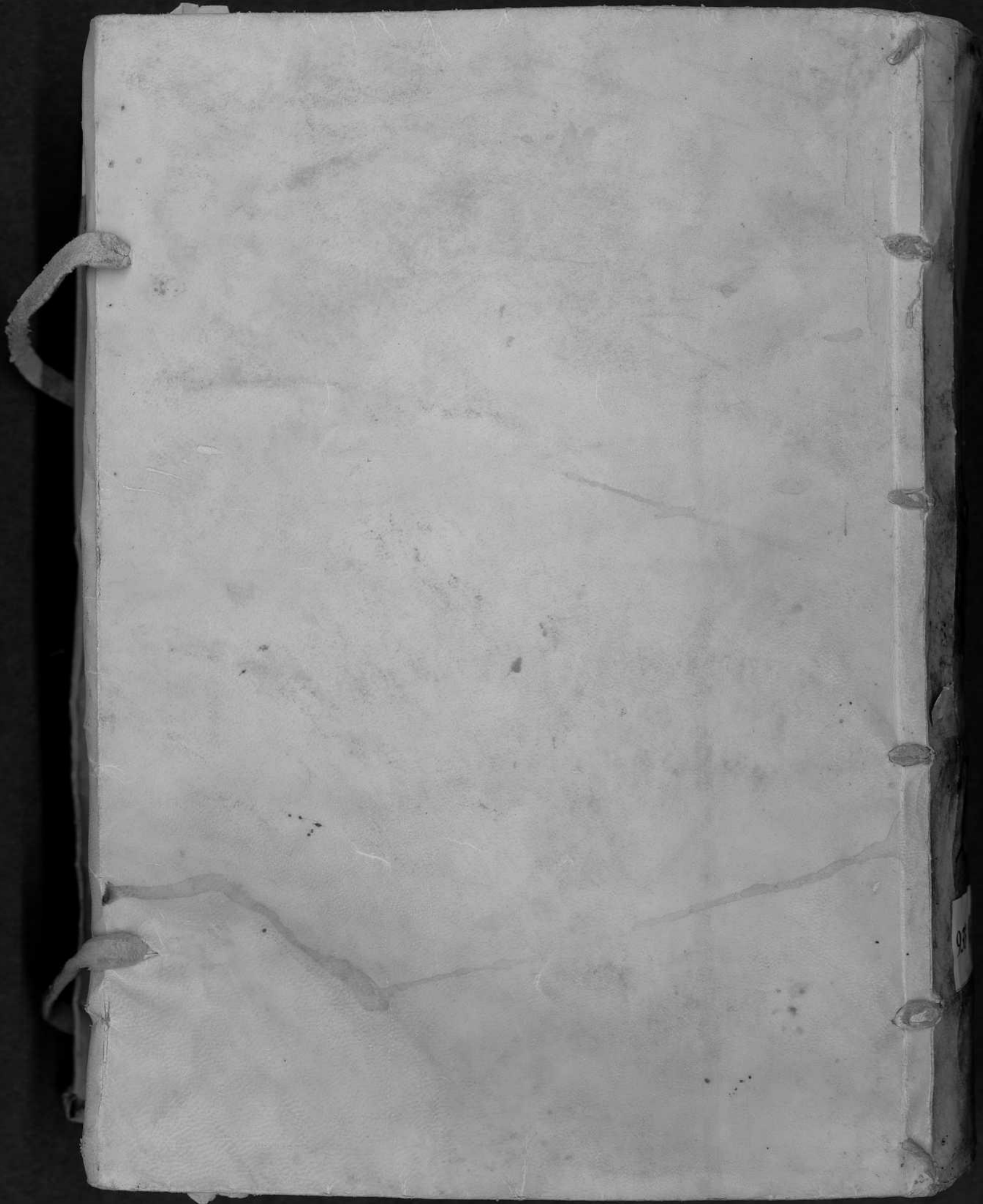
Handwritten notes in a cursive script, possibly a library or collection stamp, located in the bottom right corner.

35 2 4

237

933 (I-III)

Philosophy